

SUMMA

SANCTI THOMÆ

HODIERNIS ACADEMIARUM MORIBUS ACCOMMODATA

S I V B

CURSUS THEOLOGIÆ

JUXTA MENTEM DIVI THOMÆ

INSERTIS PRO RE NATA DIGRESSIONIBUS IX HISTORIAM ECCLESIASTICAM

OPERA ET STUDIO

F. CAROLI RENATI BILLUART

REVINIENSIS, ORDINIS FF. PRÆDicatorum, S. THEOLOGIÆ DOCTORIS, ETC.

EDITIO NOVA, ACCURATE EMENDATA

Accedunt index testimoniorum ex bibliis desumptorum : indexque generalis et alphabetical rerum atque verborum.

TOMUS II

DE TRINITATE *, DE ANGELIS : DE OPERE SEX DIERUM

ET PARS PRIMA DE INCARNATIONE

APUD JAGOBUM LECOFFRE, BIBLIOPOLAM
LECOFFRE FILIO ET SOCIIS, SUCCESSORIBUS

PARISIIS

LUGDUNI

90, VIA DICTA BONAPARTE

VIA DICTA BELLECOUR, 2

1878

TRACTATUS

DE

SS. TRINITATIS MYSTERIO.

D. Tl), a q. 27 ap 45.

Cum sacrum hoc mysterium sit totius religionis nostræ fundamentalis articulus, antequam nietaphysicas ac salebrosas de eo quaestiones ingrediamur, opportunum duxi ejus veritatem ac exislentiamasserere, et quid de illo lumine naturali cognosci potest edicere. Unde sit

DISSERTATIO PROOEMIALIS.

DE VERITATE ET COGNOSCIBILITATE MYSTERII SS. TRINITATIS.

ARTICULUS I.

Hccnsentur præcipuæ hærcscs adversus SS. Trinitatis mysterium.

Ires fuerunt præcipuæ hæreses adversus hoc mysterium. Prima fuit Sabcllii, qui negavit distinctionem personarum ; secunda Arii, qui negavit earum consubstantialitatem ; tertia Macedonii, qui divinitatem Spiritus sancti impugnavit. Ad hæc tria capita omnes in hac materia hæreses revocari possuit.

SABELLIANSIMUS.

Hujus hæreseos auctor primus fuit Praxeas ex Asia oriundus sub initium tertii sæculi, teste Tertulliano, lib. contra eumdem Praxeam cap. 1, ubi dicit : « Ita duo » negotia diaboli Praxeas Romæ procura* » vit : Prophetiam repulit et hæresim inlu- » lit; Paracletum fugavit et Patrem cruci » fixit. » Dixit *Paracletum fugasse*, quia Montanum qui dicebatur Paracletus , ut hærelicum denunciaverat Romano pontifici; et in hoc erravit Tertullianus. Dicit Patrem cruci fixisse, quia cum Filium incarnatum a Patre non distingueret, Patrem cruci fuisse affixum asserebat : unde et hujus hæreeeos patroni Patripassiani dicti sunt.

Noclus Ephcsinus, juxta Epiphan. vel Smyrnæus, juxta Theodoretmn , sub anuum Christi 2i5, eamdem hæresini instait-

ravit, quam Sabellius ejus discipulus circa annum Christi 257 suo nomine et patrocinio celebriorem fecit : unde dicti Sabelliani qui eam propugnare; appellati sunt etiam Monarchic, quod unam in Deo personam agnoscerent.

In hoc ergo versabatur error Sabellianoruin, quod unam tantum in Deo personam agnoscerent, quæ tamen propter diversos effectus aut munia diceretur Pater, Filius et Spiritus sanctus; Paler, prout inge- nita et creandi principium ; Filius prout in- carnata; Spiritus sanctus, prout sanctifi- cans animas : sicut idem sol dicitur illumi- nativus, calefactivus et productivus, quia habet virtutem illuminandi, calefaciendi it producendi; hoc exemplo utebantur.

Contra Sabellium scripsit ad Dionysium Romanum pontificem S. Dionysius Alexan- drinus : qui dum Sabcllii errorem acrius exagitat, in aliud extremum quibusdam visus est declinare et Arianam hæresim praeformasse; de quo infra.

Damnata primum fuit hæc hæresis ab eodem S. Dionysio Alexandro in synodo Alexandras coacta anno 519, deinde in concilio Mediolanensi anno 547 et Syr- miensi anno 551, congregatis adversus Pho- tinuin Syrmiensem episcopum (*Sirmich* urbs in Ilungaria), cujus hæreseos primum caput erat, Deum solitarium esse more Judaico confitendum, nullam Verbi divi- ni aut Spiritus sancti cs-e personam, sed unam esse Patris, et Filii, et Spiritus saneti operationem. Quæ ipsissima est Sabcllii hæresis, ex Socrate lib. 2, cap. 24.

Potest etiam dici hæc hæresis prædam- nala in concilio Antiocheno anno 270, coi*

ira Paulum Samosatenum Anliochiæ episcopum, Pholini magistrum, Sabellio coætaneum, cuius error circa Trinitatem Sabellianismo affinis erat. Etenim Trinitatem divinarum personarum non secus ac Sabellius e medio tollebat; Verbum quidem Patri coæternum asserens, sed sine hypostasi distincta, quam tunc primo habere coepit cum se in Jesum ut hominem purum insinuavit; hacque temporali missione et externa prolatione evasisse Filium.

Hoc tamen erat discrimen inter utriusque hæresim ex Leonio, de Seclis ad. 5, quod Sabellius eundem dicebat esse Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum; Deumque rem trini nominis appellabat, nullam prorsus esse Trinitatem statuens: Paulus veto non eundem dicebat esse Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum; sed Patrem aiebat illum esse Deum (pii omnia creasset, Filium purum illum hominem, Spiritum illam gratiam quæ super Apostolos venerit. Adde quod Paulus Samosat. diceret Verbum in Christo operatum duntaxat fuisse, non passum; quod tamen effutiebatur Sabellius.

ARIANISMUS.

Arius, ex Libya ortus, ea parte qua Ægypto vicina est, externa corporis specie ad gravitatem et modestiam erat compositus, novitatum avidus, dialecticis ar utiis apprime instructus. Prius fuit schismaticus quam hæreticus; Meletio enim se adjunxerat, a quo secedens, ordinatus est diaconus a S. Petro Alexandrino: sed cum iterum ad Meletium defecisset, ab eodem S. Petro Ecclesia pulsus est, in quam tamen, mortuo S. Petro, iterum rediit, et ab Achilla presbyter ordinatus, ecclesiæ parorhiali Baucalensi præfectus fuit.

Invidia motus quod S. Alexander, eo neglecto, ad sedem Alexandrinam assumptus esset, in aperiam hæresim adversus divinam talem Verbi erupit anno 517. Cum enim S. Alexander in conventu ecclesiastico de sanctissima Trinitate dissereret, et Filium Patri honore parem et consubstantialem assereret, ipsi palam restitit Arius, asserens unum esse verum Deum proprie dictum, nempe Patrem, solum sternum, solum verum, etc. qui Filium unigenitum genuit: hunc autem Filium, seu Verbum, non se consubstantialem Patri, sed creaturam perlectam ex nihilo seu ex non ex-

stantibus creatam; fuisse tempus cum non esset, mutationi obnoxium esse, participatione tantum et principatu gratia; nomine Deum dictum. Hinc hymnum glorificationis invertit, suos cantare docens: *Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto*. Eravit etiam Arius circa mysterium incarnationis, asserens Verbum corpus inanimatum assumpsisse, et divinitatem animæ partes supplevisse. Hæc constant ex Epist. synodica S. Alexandri, ex Epist. synodica concilii Nicæni, ex S. Athanasio Orat. 2 contra Arianos, ex Epist. ipsius Arii et primorum discipulorum ad S. Alexandrum quam refert S. Athanasius in Epistola de synodis Arimini et Sêieuciæ; et ex ipsa *Taleia* Arii, quæ erat cantilena mollis et impura, in qua omne suæ hæreseos virus expresserat.

Hanc nascentem hæresim in synodo Alexandrite congregata centum episcoporum stalim confixit S. Alexander, sed non exlinxit: damnatus enim Arius fugit in Palæstinam, ubi hujus et ipsius errorum patrocinium inter cæteros suscepit præcipue Eusebius Nicomediensis, qui, concilio in Bithynia coacto, recepit Arium ad communionem, cum suis gregalibus litteras dedit ad omnes episcopos, ut eundem Arium ad communionem admitterent. Hujus etiam defensionem suscepit alter Eusebius Cæsariensis, item et Constantia Augusta, Constantini Magni soror.

Constantinus, ut huic incendio occurreret assensiente S. Sylvestio, concilium Nicænum octodecim et trecentorum episcoporum convocavit, in quo Arius damnatus cum suis discipulis in exilium amandatus est; sed anno 550, agente Constantia morti proxima revocatus est, cum emissæ fidei professione æquivoca, mandato imperatoris anno sequenti Alexandriam reversus est. Restitit S. Athanasius tunc patriarcha Alexandrinus, nec litteris nec minis imperatoris flecti potuit, ut Arium in communionem reciperet.

Anno 555, restitutus fuit Arius communioni per Eusebianos in concilio Ierosolymitano; sed cum plebs Alexandrina ipsam ab ingressu ecclesiæ arceret, et ut hæresiarcham semper exeeraretur, urgentibus Arianis qui in concilio Constantiopolitano adversus Marcellum Ancyranum, Nicænæ fidei defensorem, convenerant, ini-

perator Arium vocavit Constantinopdim, ubi fidei Nicænæ formulam juravit perfidus hæresiarcha, juramentum suum restrictione mentali referens ad aliam haereticam formulam quam sub ala reconditam habebat, ut refert Socrates.

HincpræsensitS. Alexander, tuncConstantinopolitanus antistes, Arium triumphaturum, ideoque cum S. Jacobo Nisibii episcopo, ad preces cl jejunia confugit; quorum votis annuens Deus, Arium communionem simul et vita privavit. Sabbato namque procedente dominicam qua ejus fautores jactaverant se illum in ecclesiam introducturos, animam simul cum visceribus in latrinis elludit, ut narrat S. Athanasius Orat. 1 contra Arianos, S. Epiphanius Ilæresi 69, Socrates lib. 1 c. 25, Sosomenus lib. 2 cap. 28.

Ariana hæresis progressu temporis in tres sectas divisa est. Prima Filium Dei in omnibus dissimilem propugnabat : unde *Anomæi*, id est, dissimiles, dicti. Hujus principes erant Aelius, Eunomius, Eudoxius; his adhæsere Valens, Ursacius, Germinius, Auxentius Mediolanensis et alii.

Secunda secla fuit Semi-Arianorum qui 7ionioousion, seu Filium Patri consubstantialem negabant, sed per omnia similem asserebant, adeoque *katousian* dicebant, et *homioousion*, id est, similem Patri; quod in Ancyrana synodo anno 358, edita fidei formula professi sunt. Hujus factionis principes fuere Basilius Ancyranus, Macedonius Constantinopolitanus, qui postea hæresim contra Spiritum sanctum vulgavit, Meletius Antiochenus, quibus favit S. Cyrillus Jerosolymitanus. Utrum ideo hærelici fuerint quod vocem *homioousion*, non *homooousion* admitterent, discutimus infra in digressionem historicam.

Terliasecta fuit Acacianormn, asuo principe Aeacio, episcopo Cæsariensi, dicta. Hæc Filium prædicabat non consubstantialem Patri, neque unam ex creaturis, sed similem, non tamen substantia vel *ousia*, unde neque *homooousion* cum catholicis, neque *homioousion* cum Semi-Arianis, neque *anomoion* cum Anomæis, sed *io-moion* propugnabat, hoc est, similem Patri, qualiter statua est similis homini quem repræsentat.

NACENORUNISMUS.

Macedonius primum fuit diaconus cccdc-

siæConstantinopolitanæsubS. Alexandro, hujus sedis episcopo. Deinde Eusebio in ipsa sede Constantinopolitana «occessit ope Arianorum, et inter varias civium rodes, reluctantibus catholicis qui Paulo-prius ordinato adhærebant, tempore episcopatus catholicos variis crudelitatibus vexavit: sed cum ausus fuisset Constantini Magni corpus ex templo Apostolorum, inscio imperatore Constantio, alio transferre, gravem ideo seditionem in populo excitavit et imperatorem sibi infensum reddidit, ac tandem in conciliabulo Constant, anno 356, ab Acacianis episcopatu abdicatus est.

Stabat ipse e partibus Semi-Arianorum, (pii, licet *homousion* seu consubstantialem rejicerent, admittebant tamen *homioousion* seu similem in substantia; quinimo, ut quibusdam placet, apud D. Fleury, t. 5, lib. 14, n.50, post abdicationem, *homooousion* admittebat; sed tunc, anno scilicet 560, novam suam hæresim disseminare coepit, asserens *Spiritum sanctum non esse ejusdem cum Patre et Filio substantif ac honoris participem, sed utriusque ministrum accreaturam* : unde etiam *Pneumatici* dicti sunt, id est, Spiritus sancti impugnatores.

Iluic perfidiæ adhæserunt Basilius Ancyranus, Eustachius Sebastenus, Eleusine Cysicus et alii omnes episcopi qui ab Acacianis fuerant depositi in conciliabulo Constant. anno procedenti; item magna multitudo populi Constantinopoli, in Bithynia, Thracia et Hellesponto, et denique in variis aliis nationibus, Macedonianorum moribus apparenter piis ac compositis delusi.

Hanc nascentem hæresim partim studio, parliin pecunia maxime auxit Marathonius, discipulus Macedonii et episcopus Nicomediensis, ita ut Macedoniani a pluribus Marathoniani vocarentur.

Contra hanc hæresim calamum acuere S. Athanasius, in eremo fugiendæ persecutionis causa latitans, in lib. de Spiritu sancto ad Serapionem; S. Basilius, in lib. de Spiritu sancto ad Amphilochem; S. Gregorius Nyssenus, lib. dc S. Trinitate, etc.

1° Damna fuit hæc hæresis in synodo Alexandrina post reditum S. Athanasii celebrata anno 562; 2° in synodo Illyrici anno 367; 5° in synodo Romana quam paulo post celebravit Damasus papa; 4° in altera synodo Romana quam adversus Apol-

DISSERT. PROOEM. ART. I.

linarem habuit idem Damasus ; 5° tandem in concilio memnenico secundo, quod est Constantinopolitanum primum, celebratum anno 581, Kalendis Maii, Damasi pontificis anno 15, imperantibus Valentiniano, Theodosio seniore et Gratiano. In eo non solum Macedoniani, sed et Photiniani, Sabelliani, Apollinaristæ et iterum Ariani anathemate fuerunt confixi, ut constat ex primo ejus canone. Item editum est symbolum quod canitur nunc in Ecclesia, nullatenus tamen diversum a Nicæno nisi secundum majorem explicationem.

Varia quæ circa hanc hæresim et hoc concilium patiuntur difficultatem suo loco discutiemus.

SOCINIANISMUS,

Et alii errantes circa mysterium sanctissima Trinitatis.

Sub Socinianorum nomine comprehendimus hos omnes qui circa medium sæculi sexti jamdudum sopitas Sabellii, Arii et Macedonii bæreses suscitavunt : quorum duces præcipui fuere de grege Lutheranorum et Cah'mistarum, *Michael Servetus* Hispanus, Genevæ, agente ipso Calvino, combustus ; *Falentinus* Neapolitanus , Bernæ flammis etiam traditus; *Joannes Campanus*, *Paulus Iliciatus* Mediolanensis, *Lcclius Socinus* Senensis, *Faustus Socinus*, Lælii nepos Cah'inista.

Illi omnes, licet plura circa Trinitatem impia dogmata, non uno sed diverso et confuso modo traderent et ventilarent inter se, in hoc tamen omnes convenere, ut SS. Trinitatem negantes, dicerent Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum tres quidem esse, non tamen tres personas, nec ejusdem substantis, solum Patrem verum esse Deum : unde *Trinilarii et novi Ariani* vocati sunt. Item et a suis auctoribus dicti sunt modo *Campanistæ*, modo *Valentiniani*, modo *Serviliani*, sed frequentius *Sociniani*, a *Fausto Socino* qui hanc seclam celebriorem fecit et lalius disseminavit, maxime per Poloniam et Transylvainam, unde etiam dici Transylvani; obiit Luctaviciis in Polonia anno 1604, ætatis GS.

Ilie inter alia docebat cum Sabellio, *in essentia divina unicam esse personam Palris, et implicare Deum unum in essentia et trinum in personis*; cum Ario, *lilium Dei seu Christum nec personam*

divinam esse nee Deum, appellari tamen Deum metaphorice et improprie, *ubpotes-tatem sublimem a Patre vero Deo participatam*; cum Macedonio, *Spiritum sanctum esse quidem virtutem et efficaciam Dei, sed non inde sequi personam esse divinam*.

Erraptibus contra Trinitatem adjungi possunt gentiles, Judæi et Mahumetani, qui, cum Deum esse agnoscant, trinum in personis negant : *Impossibile est*, inquit Mahumetes, *Deum generare filium, quia uxore caret* : dignam suo auctore sententiam! item Petrus Abaylardus, qui, juxta S. Bernardum, Epist. 190 ad Innocent. II, inter alios errores, « Ponebat in Trinitate » gradus, in majestate modos, numeros in » æternitale; constituebat denique, Patrem » plenam esse potentiam, Filium quamdam » potentiam, Spiritum sanctum nullam po- » tentiam. » Eum secutus est Arnoldus de Brixia, teste eodem S. Bernard. Epist. 195'.

Porro in hoc situs erat error Abaylardi, quod attributa divina partiretur inter personas , non adaptatione aut appropriatione ut fit in theologia, sed partitione et consignatione; et sic dicebat Patri competere omnipotentiam, Filio sapientiam, Spiritui sancto bonitatem; et quia sapientia deservit potenliæ eam dirigendo, non bonitas, hinc dicebat Patrem esse plenam potentiam, Filium quamdam potentiam, Spiritum sanctum nullam potentiam. Ilis iterum annumerantur abbas Joachim, qui circa annum 1190 tres personas non esse unam essentiam numero, sed collective asseribat; Raymundus Lullus, qui dicebat tres personas esse tres essentias, unde cl Trilheitæ, tres Deos asserentes.

Hærclici qui S. Scripturas admittunt, earum auctoritate sunt revincendi : Judæi pariter ex veteri Testamento ; gentiles motis is credibilitatis nostræ religionis et solutione implicandarum quas objiciunt; Mahumetani vero qui ex præcepto sui auctoris sunt ignorautilissimi, rationum pondere non ducuntur : unde vix ullus cum eis disputandi locus relinquitur Monet tamen S. Damascenus lib, de llæresibus circa finem, quaerendum ab eis quo testimonio, quibus miraculis, qua auctoritate habeant Mahumelem ut verum prophetam, sicut constitit mundo de Moyse et de aliis prophetis, nec non de ipso Jesu Nazareno quem ho-

noreducit Mahumetes, licet non ut Deum.

Respondent quidem Mahumetem hæc quæ sancivU accepisse a Dco sine testibus dum dormiret: bene, sed unde hæc sciunt? Et cur homini vili somnia sua narranti sine testibus in re tam momentosa fidem adhibent, maxime cum ipse in suis scriptis voluerit ne quid scriberetur aut fieret sincarbilibris, ut dicit idem Damascen. loco citato?

Cadorum quia ipse in suo Alcorano testimonium reddit Evangelio, inde et ex aliis S. Scripturis contra ejus sectarios agi potest: non est enim ratio cur in uno admittant Evangelium, et in alio respuant; cur dicant hic esse vitiatum Evangeftum non illic: nisi evidenter probent, quod est ipsis impossibile.

Quod si nullam admitterent Scripturam, cum ipsis sicut cum ethnicis agendum esset, atque per miracula et testimonia extrinseca credibilitatis nostra religionis forent revincendi, et insuper ipsis ostendere absurdilatē suæ religionis, rationi nullatenus consonæ.

ARTICULUS II.

De veritate et existētia mysterii sanctissimæ Trinitatis.

Mysterium hoc in eo situm est, quod si unus numero et individualité! Deus in tribus personis, seu una et eadem individua essentia divina in Iribus personis realiter distinctis, Patre ingenito, Filio genito, Spiritu sancto procedente. Quod ut probemus, et personarum distinctio ac pluralitas contra Sabellianos, et earum consubstantialitas adversus Arianos et Macedonianos est stabilienda. Itaque sit

§ I.—*Distinctio seu pluralitas personarum ad, versus Sabellianos asseritur ex S. Scripturis,*

Sabellius, ut jam dixi, unicam in Deo personam agnoscebat; vel, si mavis, tres eo duntaxat sensu «pio unus homo dicitur plures personas gerere. Sic dicebat unam eandemque personam creatione dici Patrem, incarnatione Filium, sanctificatione animarum Spiritum sanctum; confundens præpostere id a quo nomen impositum est, cum eoad quod significandum nomen est impositum. Licet enim nomen personæ a personando seu repræsentando plures personas, ut fit in comœdüs, originem ducat, usurpatur tamen ad significanda di-

versa supposita, ut dicam infrA. Contra hos igitur et Socinianos, qui dicunt Spiritum sanctum non esse per-oram, sed accidens seu virtutem et efficaciam Dei.

Probatur assertio. S. Scriptura passim ponunt in Deo aliquam distinctionem et pluralitatem, quæ non potest esse nisi personarum, et non tantum vel attributorum, vel officiorum, vel effectuum, quæ sunt on nia Sabellianorum et Socinianorum effugia. Ergo.

Probatur ant. i® Juxta S. Scripturas, datur in Deo vera paternitas et vera filiatio: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu; ego hodie genui te*, Psal. 2. Quæ verba de Christo et vero Filio Dei esse dicta testatur Apost. Act. 15, v. 54, inde probans divinitatem et resurrectionem Christi; quod etiam patet ex verbis subjunctis: *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terre*, -quod nulli nisi Christo convenire potest; *Ego exivi a Patre*, Joan. 16; *Unigenitus qui est in sinu Patris*, Joan. 1; *Pater meus diligit cum, et ad eum veniemus*, Joan. 14; *Ut simus in vero Filio ejus*, 1 Joan, cap. ultimo per totum et alibi continuo: atqui paternitas et filiatio necessario exigunt distinctionem suppositorum et personarum, ut docet D. Th. 4 cont. Geni. c. 5. Non enim pes vel manus, non accidens, ut color vel calor, non diversa attributa, aut diversa ejusdem personæ officia, non diversa ad varios effectus ejusdem personæ connotatio, dicitur pater aut filius; sed ille solum est et dicitur filius, qui est persona realiter procedens ab altera in similitudinem naturæ ipsius: ergo.

2° Ponitur in Dco processio unius ab alio cum iis terminis quibus solæ personæ significantur, non proprietates aut officia aut effectus, ut, *ego, tu, ille, hic, alius*, etc. *Ego hodie genui te*, Psal. 2. *Ego ex Deo processi*, Joan. 8. *Hic est Filius meus dilectus*, Luc. 9. De S. Spiritu: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet*, Joal. 16. *Ilum Paracletum dabit vobis*, Sow. 14. Non enim pes vel manus, bonitas vel sapientia potest dicere, *ego feci, tu fac*; nec eadem persona secundum diversa officia vel effectus potent dicere de seipsa, *ille fecit, alius fecit, tu fac, feci te, ego genui te, ego processi ex te, ille me clarificabil, ille de in eo accipiet*, etc. Ergo.

DISSERT. PROOEM. ART. If.

Ponitur in Deo plurium societas quæ unus sit cum alio : Aon *sum solus, quia Pater mecum est*, Joan. 16. *Cum eo eram cuncta componens*, Proverb. 8. In alio: *Unigenitus Filius qui est in sinu Patris*, Joan. 1. Apud alium : *Ferbum erat apud Deum*, ibid. Sedens a dextris alterius, *Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis*, Psal. 109. Atqui hæc pluralitas seu numerus secundum societatem, necessario de personis distinctis intelligitur, non de eadem persona ratione diversorum vel attributorum, vel officiorum, vel effectuum. Quis enim unquam nisi hominum ineptissimus dixerit de eadem persona, v. g. rege Christianissimo, qui simul est rex Galliæ et dux Burgundiæ, quique his titulis habet diversa officia et diversos effectus, quod dux Burgundiæ sit apud regem Galliæ, sit in rege Galliæ, in sinu regis Galliæ*, sedeat a dextris; regis Galliæ? Similiter quis dicet de eodem rege qui ratione diversarum proprietatum est intelligens et volens, quod rex Galliæ sit cum rege Galliæ, sit in ipso, in sinu ejus, apud ipsum, sedens a dextris ejus, etc. Ergo.

4° Christus, Joan. 8, dicit Judæis : *Testimonium vestrum scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est. Et: Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso; et testimonium perhibet de me, qui misit me Pater*. Ubi Christus, quia in humanis verum est testimonium ubi sunt plures personæ testificantes, inde probat suum testimonium esse verum, quia ipse et Pater testantur de ipso : ergo vel ruit tota ratio Christi, vel ipse et Pater sunt personæ distinctæ*, non eadem persona, diversa habens vel officia, vel attributa, vel effectus. Ergo.

5° Pandem, et quod rem plano conficit intra Sabellium, ponitur juxta S. Scripturam in Deo pluralitas et numerus ante incarnationem, ante sanctificatas animas et mundi creationem : *In principio erat Verbum*, Joan. 1. *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio*, Proverb. 8. *Clarifica me, Pater claritate quam habui priusquam mundus esset apud te*, Joan. 17. *Ante luciferum genui te*, Psal. 109. *Ferbo Domini calami firmati sunt, et Spiritu oris tui ut omnis virtus eorum*, Psal. 52. Item ponitur pluralitas in ordine ad cuindcin

effectum. *Quicumque ille (Pater) fecerit et hæc et Filius similiter facit*, Joan. 14. *Cam eo eram cuncta componens*, Proverb. 8. *Omnia per ipsum facta sunt*, Joan. 1. *Portans omnia Ferbo virtutis sue*, Ileb. 1. *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creatura.... Et omnia per ipsum et in ipso creata sunt*, Coloss. 1. Falsissime ergo dixit Sabellius, pluralitatem poni in divinis ratione diversorum effectuum, et eandem personam dici Patrem (piatenus creat, Filium quatenus incarnatur, Spiritum sanctum «piatenus sanctificat animas.

Sed quia quæ huc usque dixi ut plurimum spectant personas Patris et Filii, pauca personam Spiritus sancti, quam præcipue impugnant Sociniani; Filium enim seu Christum agnoscunt esse personam, licet non divinam; sed Spiritum sanctum volunt esse duntaxat accidens seu qualitatem, scilicet virtutem et efficaciam Dei. Contra quos specialiter sequentia subjungo.

1° Matth. 5, Marc 1 et Luc. 5, describitur historia baptismatis Christi, in quo referuntur tres personæ, Filii qui baptizatur, Patris qui dicit, *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*; et Spiritus sancti de quo habetur: *Et descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum* : atqui proprium est personæ, non accidentis aut qualitatis, formam corporalem induere, sicut legimus Angelos sub specie humana se videntes exhibuisse : ergo.

Despondent Sociniani, nullam speciem columbæ apparuisse, sed iis verbis tantum significari gratiam Dei ex cælo in Christum delapsam esse leniter, more columbarum. Sed aperte et impudenter contradicunt S. Scripturæ dicenti : *Descendit corporali specie*; et, *Christus vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam et venientem super se*.

Deponunt. Si ex hoc quod Spiritus sanctus descenderit sub specie unius Columbe, rite colligimus esse unam personam : ergo ex eo quod descenderit in Apostolos sub specie plurium linguarum, licebit colligere quod sint plures personæ.

D. N. suppositum ant. Non enim ex eo quod Spiritus sanctus descenderit sub specie unius columbæ, colligimus quod sit una persona; sed ex eo quod descen-

dcril siil) specie columba·, colligimus quod fit persona, quia proprium est personæ formam personalem induere, et insulsum furet dicere accidentia seu qualitates huiusmodi formas induere. Quod autem unam vel plures formas induat, perinde est, sicut sive sit ima vel multiplex imago alicujus hominis, unus tantum est homo.

2° Matth. 28, Christus jubet suos baptizari in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Ridiculum autem foret aliquem dici baptizari in nomine alicujus qualitatis ; et sicut Pater et Filius sunt personæ, ut concedunt Sociniani, ita et Spiritus sanctus qui ipsis associatur. Ergo.

3° Joan. 14, Christus dicit : *Ego rogabo Patrem, et alium Paracletum* (seu consolatorem) *dabit vobis*; ubi ro *alium*, distinctam personam aperte importat. Ergo.

4° Actiones quæ non nisi personis sunt propriæ , tribuuntur in S. Scripturis Spiritui sancto. 1° Tribuitur loqui, Matlh. 10, v. 19 ; 2° docere, Joan. 6, v. 15 ; 5° testimonium dicere, Joan. 15, v. 26 ; 4° futura prænunliare, Joan 16, v. 13 ; 5° intelligere profunda Dei, 1 Cor. 2, v. 10 ; 6° præcipere ut aliqui assumantur in ministerium apostolicum, et illos in eo gradu constituere, Act. 15, v. 2 ; 7° distribuere dona gratiarum prout vult, 1 Cor. 12, v. 11. Ilæ autem actiones non nisi personis conveniunt. Ergo.

Respondent Sociniani, ex his actionibus inferri non posse Spiritum sanctum esse personam, quia hæ et similes tribuuntur in S. Scripturis rebus quæ certo non sunt personæ. Sic 1 Cor. 15, charitati tribuitur quod sit patiens , benigna , non æinulctur, etc. Rom. 7, peccatum dicitur seducere et occidere ; cap. 5, lex dicitur loqui ; 1 Joan. 5 , sanguis et aqua testari. Sicut ergo, inquirunt, istæ locutiones sunt figuratæ, ita et nostra ; et sicut ideo ex his inferri non potest sive charitatem, sive peccatum, sive legem, sive sanguinem et aquam esse personas, ita nec ex nostris inferri potest Spiritum sanctum esse personam.

Sed contra. Ex hoc quod aliquæ locutiones S. Scripturarum sint aliquando et in certis ioe?is figuratæ, male infertur quod semper et ubique sint liguratæ ; sed ex subjecta materia et rebus de quibus est sermo, ex circumstantiis, ex ills quæ præ-

cedunt et sequuntur, æstimandiim est an S. Scriptura loquatur figurate vel non. Omnia autem indicant, ea quæ protulimus de Spiritu sancto, non esse figurata, et e contra quæ proferunt Sociniani e- < e figurata. Nam Intribuuntur Spiritui sancto actiones quæ non nisi a personis elici possunt, et quæ nunquam qualitatibus seu rebus inanimatis tribute leguntur, scilicet, intelligere, velle et præcipere. 2° In variis aliis locis S. Scriptura, Spiritus sanctus ut persona constanter describitur, nunquam res quas afferunt Sociniani. 5° Figuratæ locutiones adhibentur quando res est perspicua et nullum subest errandi periculum ; omnibus autem est perspicuum , charitatem, legem, peccatum, sanguinem, aquam et similia non esse personas, At vox *Spiritus* sonat substantiam, unde dum ipsi tribuuntur quæ sunt personarum propria, nemo est qui non inducatur ut credat esse personam; quod ita verum est, ut omnes Christiani et haeretici alii a Sabellianis et Socinianis firmiter credant Spiritum sanctum esse personam. Unde, si quæ S. Scriptura dicit de Spiritu sancto, intelligendasint in sensu metaphorico, Deus Ecclesiæ suæ defecisset, prabens apertam occasionem errandi in re tam ardua. 4° Metaphora (juibis actiones personarum tribuuntur in S. Scripturis charitati. peccato, logi, a ; u t , sanguini et similibus, raro admodum et obiter adhibentur : at actiones personarum constanter et ubique tribuuntur Spiritui sancto. Metaphora adhibentur inter docendum et arguendum : at raro aut nunquam dum res gestæ simpliciter narrantur; S. Lucas vero Act. 15, nude et simpliciter narrat : *Dixit Spiritus sanctus. Segregate mihi Saulum et fiarnabam in opus ad quod assumpsi eos.* Et cap. 10. *Dixit Spiritus ei* (scilicet Petro); *Eccc viri tres quærun te: surge itaque, descende et vade cum cis, nihil dubitans ; quia ergo misi illos :* Tam simplices narrationes , adjuncto pronomine *ego, mihi*, aperte demonstrant Spiritum sanctum esse personam, quæ jubet, assumit, mittit, etc.

5° Tandem ipiamvis dona , virtutes et gratiae quandoque in S. Scripturis nomine Spiritus sancti efferantia , quia ab illo sunt, nc tamen ullus esset errori locus, ipse Spiritus sanctus sape ab illis in S.

DISSERT. PROOEM. ART. II.

Scriptura secernitur; quod plane jug that Socinianos : sic Luc. 4 : *Degressus est Jesus in virtute Spiritus*. Act 1 : *Accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos*. 1 Cor. 12 : *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus.... Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientia, alii autem sermo scientia secundum eundem Spiritum; alteri fides in eodem Spiritu.... Hac omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult*. Plura alia omitto quorum quædam referentur modo dum de consubstantialitate.

§ 1L—*Consubstantialitas personarum adversus Arianos et Macedonianos asseritur ex SS. Scripturis.*

Nota. Duplici sensu potest intelligi consubstantialitas personarum : 1° quod sint ejusdem omnino et individu® natura, in ipsis immultiplicat® et indivis®; et hæc est intelligentia catholica : 2° quod sint ejusdem quidem natura, sed specificæ tantum, divis® et multiplicat® in illis, sicut duo supposita natura human®; et hic sensus est error paganismi pluralitatem deorum admittentis, in cumque declinare videbantur Semi-Ariani qui dicebant Filium esse similem Patri in substantia, et si tamen id asserere non auderent. Neque etiam hunc sensum propugnarunt puri Ariani, quia apertus est error S. Scripturis et rationi plane contrarius, ut vidimus de polytheismo. Negabant itaque cum Macedonianis personarum consubstantialitatem, quia existimabant aliquam ex illis, Ariani Filium, Macedonian! Spiritum sanctum, non habere veram divinitatem, sed esse natura creatæ.

Restat ergo probare divinitatem Filii et Spiritus sancti (de Patre enim nunquam fuit dubitatum) : quo facto probata manet utriusque cum Patre consubstantialitas, sensu catholico intellecta : nam si Filius et Spiritus sanctus sunt verus Deus ut Pater, erit profecto in illis una et indivisa divinitas, etiam juxta Arianos et Macedonianos, qui nobiscum tenent non dari nisi unicum Deum. Unde

Gonsubstantialitas seu divinitas Filii, contra Arianos.

Prooatur. Ille est Deus, Deoque Patri

consubstantialis, !0 qui in S. Scripturi; Deus appellatur eodem modo ac Pater, seu cui divinitas eodem modo ac Patri tribuitur; 2° qui æqualis Deo Patri asseritur; 5° cui eadem potestas ac virlus qua Deo Patri conceditur; 4° cui idem cultus, eadem adoratio ac Patri defertur; 3° cujus superioratus ad omnem creaturam asseritur et a quo omnis inferioritas creatura removetur: atqui sic est de Filio in divinis : ergo. *Major patet*; nullis enim indiciis apertioribus potest divinitas declarari. Itaque

Probaturs prima pars min. 1° Ex veteri Testamento, Psal. 109 dicitur: *Dixit Dominus Domino meo; Sede a dextris meis*; ubi David Filium nominat Dominum æque ac Patrem : ergo Dcm.i; fundatur enim in deitate hæc suprema dominii ratio. Hoc loco usus est ipse Christus, Mattii. 22, ad probandam suam divinitatem. Petrus Act. 2, Paulus Ileb. 1. *Ad quem, inquit, Angelorum dixit : Sede a dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Nonne omnes sunt administratorii spiritus*, etc. Quasi diceret : Ille qui dicitur Dominus et sedens a dextris Dei, non est respectu Dei minister et inferior, quales sunt omnes creatura : ergo nec creatura, sed Deo æqualis et verus Deus.

Isaïas 45, loquens de Christo : *Fere tu es Deus absconditus, Deus Israel, Salvator*. Et Baruch 5 : *Ille est Deus noster, et non astimabitur alius adversus eum*; et subdit : *Post hac in terris visus est, et cum hominibus conversatus est*.

Ex novo Testamento. Joan. *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* : Deus utique apud quem est Verbum, nempe Deus verus et summus Deus.

Dices cum Arianis et Socinianis. In hac propositione, *Et Deus erat Verbum*, seu, ut habetur græce, *et illud Verbum erat Deus*, non exprimitur articulus emphaticus *hic Deus*, sicut exprimitur grace in priori propositione de Patre. *Verbum erat apud Deum*, quo significatur Verbum seu Filium esse Deum minorem Patre, et dic Deum participative tantum; regula enim est quod, quando ponitur Deus absque articulo, accipiatur pro Deo per participationem tantum.

/?. V. co HW/. et dico hanc regulam non esse universaliter veram : nam in eodem capite Deus dicitur de Patre absque articulo, *fait homo missus a Deo; ex Deo nati sunt*, etc. Similiter Hom. 1. Et contra 1 Joan. 8, praemittitur articulus dum dicitur de Filio : *Dic est verus Deus*. Cur autem Evangelista non praemiserit hic articulum, explicat Maldonatus ex proprietate linguae graecae, quod non soleat praemittere articulum praedicato propositionis, sed tantum subjecto : Deus autem in lingua graeca est praedicatum hujus propositionis, *ut patet ex ipsa objectione*.

Primae Joan, ultimo : *Ut simus in vero Filio ejus. Dic est verus Deus et vita aeterna*, Joan. 20. S. Thomas Christo dicit : *Dominus meus et Deus meus*. Horn. 9 : *Christus..... super omnia Deus benedictus*. Ad Titum : *Expectantes beatam spem et adventum gloriae magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi*. Si ergo Christus sit verus Deus, Deus super omnia, magnus Deus, non participatione tantum, adoptione, aut imitatione, Deus est.

Probatur secunda pars minima. Philipp. 2 : *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequali Deo*. Coloss. 2 : *In Christo inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*; id est, vere et non umbratice. Joan. 16 : *Omnia quae habet Pater, mea sunt*. Et Joan. 17, ipse ad Patrem dicit : *Omnia mea tua sunt, et tua mea sunt* : atqui ubi totum quod est in aliquo recipitur in alio, ibi aequalitas : ergo Filius est aequalis Deo Patri : ergo vere Deus, alias non foret aequalis, sed infinite distans et inaequalis.

Probatur tertia pars minima. Joan. 1 : *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil*. Coloss. 1 : *Omnia per ipsum et in ipso creata sunt : et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant*. Heb. 1 : *Portans omnia verbo virtutis suae*. Joan. 5 : *Quaecumque ille fecerit, Pater scilicet, haec et Filius similiter facit* : ubi eadem omnino potentia tribuitur Filio quae Patri, proindeque eadem natura; tum quia virtus seu potentia sequitur formam et naturam rei; tum quia omnipotentia soli Deo competit.

Respondebant olim Ariani, Filium facere omnia quae facit Pater, ut ejusinslru-

mentum et creaturam ipsi subordinalain. *Sed contra*

Infero. Ergo quaecumque facit Pater, Filius non facit similiter, sed dissimiliter; longe enim dissimilis est modus agendi in instrumento, modo agendi causa, et principalis. *Iterum*. Ergo non portat omnia verbo virtutis suae, sed virtutis paternae : quae aperte contradicunt S. Scripturis citatis.

Insuper si verbum sit creatura, etiamsi aliis excellentior, factum est vel a solo Patre, vel a seipso cum Patre : hoc secundum implicatorium est, alias esset antequam fieret : ergo primum : ergo jam non omnia per ipsum Verbum facta sunt, et aliquid facit Pater quod non facit Filius : quod iterum aperte contradicit S. Scriptura?.

Respondent Sociniani, haec testimonia non debere intelligi de creatione rerum, sed de restauratione Ecclesiae et redemptione hominum per Christum.

Infero iterum manifeste contra S. Scripturam. Ergo quaecumque facit Pater, non facit similiter Filius; non omnia facta sunt per ipsum; sine ipso factum est aliquid; non omnia per ipsum et in ipso creata sunt; *Non universa quae sunt in caelis et in terra, visibilia et invisibilia, non Throni, neque Dominationes, non Principatus neque Potestates*, ut tamen asserit Apostolus ibid. Coloss. 1; imo nihil omnino creatum per ipsum.

Probatur quarta pars minima. Joan. 5 : *Ut omnes honorificent Filium sicut honorificant Patrem*. Psal. 132 : *Adorabunt cum omnes reges, omnes gentes servient ei*. Psal. 96 : *Adorate eum omnes Angeli*, quod de Filio intelligit Apostolus Heb. 1 : in S. Scriptura autem nunquam praecipitur adoratio nisi pro vero Deo.

Ponderant etiam Patres cum Apostolo Hebr. 1, illud jam citatum *Sede a dextris meis*, quod significat aequalitatem honoris. Ut enim observat S. Chrysologus, sicut Pater dicit Filio : *Sede a dextris meis*, postea Pater dicitur sedere a dextris Filii, *Dominus a dextris suis*, ul significaretur utrique aequalis honoris gradus. « Sic a » dextris (*inquit praefatus Pater, Sermon. » 38*) sedet Filius, ut Pater non sedeat a » sinistris; unica et singularis est divina » confessio, ubi superna virtus recipit nihil sinistrum. »

Quinta pars minoris patet ex dictis. Si enim Filius sit verus Deus cum Patre et ipsi æqualis, si omnes creatura per ipsum sint fâche et in ipso constant, si tandem eodem honore colitor ac Pater : ergo creaturis omnibus superior est : unde etiam S. Scriptura in ipso sicut in Patre constituit rationem ultimi finis et vitæ beata. Joan. 17 : *Ilæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum.* Et 1 Joan, ultimo : *Die est verus Deus, et vita æterna.*

Consubstantialitas Spiritus sancti, adversus Macedonianos.

Probatur iisdem quinque mediis divinitas Spiritus sancti.

1° Expresse nominatur Deus Act. 5°, ubi Petrus dicit Ananiæ : *Cur timentavit Satanæ cor tuum mentiri Spiritui sancto? Non es mentitus hominibus, sed Deo.* 1 Cor. 12 : *Divisiones operationum sunt, idem vero Deus qui operatur omnia in omnibus.* Et postea subditur : *Ilæc omnia operatur unus atque idem Spiritus;* ubi qui vocatur Spiritus, Deus est. Ille idem Dominus exercituum qui Isaïæ 6 dicit : *Pater, dic populo huic, Audite audientes et nolite intelligere,* a Paulo vocatur Spiritus sanctus, Act. ultimo : *Bene Spiritus sanctus locutus est per Isaïam dicens : Pater ad populum istum et dic eis : Aure audietis et non intelligetis.* Joan. 4 : *Spiritus est Deus.* Unde mentiuntur Sociniani, qui dicunt Spiritum sanctum nusquam vocari Deum in S. Scriptura.

2° /Equalitas in natura ei tribuitur. 1 Joan, ultimo : *Et hi tres unum sunt.* Matth. 28, in dignitate : *Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.* In immensitate, Sap. 1 : *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, et hoc quod continet omnia, scientiam habet rerum.* In omni scientia, 1 Cor. 2 : *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei.* Et infra : *Quæ Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.*

3° Potestas et virtus divina ei tribuitur. Psal. 103. *Emitte Spiritum tuum et creabuntur, et renovabis faciem terræ.* Psal. 52 : *Perbo Domini cadi firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Item ubique tribuitur Spiritui sancio re-

surrectio mortuorum, sanctificatio animarum, gubernatio Ecclesiæ, et omnium mirabilium maximum, opus incarnationis, Luc. 1 : *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit libi,* ubi parilicatur Spiritus sanctus et virtus Altissimi.

4° Tribuitur ei majestas Dei et honor divinus. 1 Cor. 6 : *Nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti qui in vobis est... Glorificate et portate Deum in corpore vestro;* ubi Spiritus sanctus iterum dicitur Deus, et tribuitur ipsi templum quod soli divinitati proprium est : unde tabs ei debetur veneratio, ut injuria ipsi illata sit injuria Dei, et dicatur irremissibilis, Jlebr. 10 et Matth. 12 : *Quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei, qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei,* etc. Hinc iterum ei tribuitur gloria finis ultimi et beatitudinis, 1 Pel. 1 : *Spiritu sancto misso de coelo, in quem desiderant Angeli prospicere.*

Ex his patet esse creaturis omnibus superiorem. Plura alia testimonia omitimus, quæ ad unum ex his quinque locis facile revocari possunt.

§ III.— *Pluralitas et consubstantialitas Personarum simul probantur ex SS. Scripturis.*

Huc usque pluralitatem et consubstantialitatem personarum seorsim probavimus; nunc proferimus S. Scripturarum testimonia quibus utraque simul probatur.

Ex veteri Testamento.

1° Genes. 1 : *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram;* ibi pluralitas. Et stalim post : *Creavit hominem ad imaginem suam;* ibi unitas.

Quæ reponunt Sociniani, scilicet, Deum loqui in plurali numero ad instar artificis qui, dum se accingit ad opus, quasi se excitando, dicit : *Faciamus statuam;* vel honoris causa more principum ; vel pluralem numerum spectare Angelos, futilia sunt. *Primum est falsum* et ab usu prorsus alienum; is enim artifex pone insanire diceretur, qui solus inter instrumenta artis diceretur : *faciamus calceum.* *Ad secundum.* Licet usus obtinuerit in lingua hebraica, ut secunda et tertia persona honoris causa plurali numero compellatur, non tamen ut

prima persona de se in plurali numero loquatur; ut patet in Nabuchodonosor el Pharaone, quamvis essent reges ambitiosissimi. Neque etiam in lingua græca et latina quispiam solet de se in plurali numero loqui, nisi loquatur nomine plurium. Sic reges loquuntur de se in plurali numero, quia loquuntur nomine et ex consilio optimatum. Sic Christus Joan. 5 dicit : *Quod scimus loquimur, et quod vidimus testamur*; quia suo et Patris nomine loquitur, subindicans Patrem simul cum ipso testari, ut notat Rupertus et palam ipse Christus profitetur cap. 8 sequenti. Sic Annibal apud Livium lib. 59, dum dicit : *Libereamus a diuturna cura populum Bomani*, loquitur suo et astantium, sive amicorum, sive famulorum quasi consentientium et annuentium nomine. Hæc exempla profero, quia ipsa sunt quæ opponunt Sociniani. *Ad tertium*. Inde falsitas patet, quod homo non sit creatus ad imaginem Angelorum, sed Dei, et quod nullatenus memoretur Angelos quidquam contulisse ad creationem hominis.

2° Genes. 18 : *Apparuit ei* (Abrahamo) *Dominus in convalle Mambræ... Cumque elevasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum: quos cum vidisset... adoravit in terram. Et dixit : Domine, si inveni gratiam in oculis tuis : quæ verba ponderans S. Augustinus l. 5 conl. Maximinum c. 26, ait : « Tres videt, et » non dominos, sed Dominum appellat. » quoniam Trinitas tres quidem personat sunt, sed unus Dominus Deus. »*

5° Psalm. 66 : *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus: en numerus; et ne lere Deum nominando tres Deos astruere videretur Psalmista, statim subdit : Et metuant cum omnes fines terræ, et alibi srpe.*

Ex novo Testamento.

1° Matth. 28 : *Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*: quibus verbis et unitas essentiæ designatur, dicendo singulariter, *in nomine*, non in nominibus; et trinitas personarum, dicendo Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

Despondent Sociniani, baptizari *in nomine Filii et Spiritus sancti*, esse baptizari baptismo Filii et Spiritus sancti; *nomine* eo loci sumpto pro ipso baptismo: quod autem baptizemur baptismo Filii et

Spiritus sancti, non sequitur eos esse aut veros Deos aut personas distinctas: sicut licet 1 Cor. 10 Israelite dicantur *in Moyse baptizati*, non sequitur Moysen verum Deum fuisse.

Sed contra. Eodem modo dicimur baptizari in nomine Filii et Spiritus sancti, quo dicimur baptizari in nomine Patris: baptizamur autem in nomine Patris, non quia ejus baptismum recipimus, sed quia infinita est ejus potentia in cujus nomine baptizamur et sanctificamur. Neque obstat quod affertur de Moyse: non enim dicit Apostolus Israelites esse baptizatos *in nomine Moysis*, sed *in Moyse*, quæ duo valde differunt; ipse enim Apostolus: 1 Cor. 1, docet neminem baptizari in nomine alicujus creaturæ, *Numquid... in nomine Pauli baptizati estis?* Quia illi in cujus nomine baptizamur debemus fidem, obedientiam et adorationem. Dicuntur ergo Israelite *baptizati in Moyse*, quia per Moyseu, seu Moyse duce, baptizati sunt, scilicet typice, *in nube* et *in mari Rubro*; quia subire nubem et inire mare quod Ægyptios demersit, figura erat futuri baptismi Christi, quo hostes nostri, id est, peccata demerguntur, et coelesti rore gratis Spiritus sancti obumbramur.

2° 1 Joan. 5, v. 7 : *Tres sunt qui testimonium dant in calo, Pater, Filius, et Spiritus sanctus; et hi tres unum sunt.*

In hoc urgentissimo testimonio duo impugnant Sociniani, veritatem textus et ejus sensum.

Quantum ad veritatem textus, dicunt hunc versum septimum cap. 5 Epist. 1 Joan, esse supposititium: 1° quia non reperitur in antiquioribus et probatissimis exemplaribus; 2° quia a SS. Athanasio, Hilario, Chrysostomo, Ambrosio, Gregorio Naz. et aliis non fuit laudatus adversus Arianos et Sabellianos, cum tamen esset aptissimus ad illos revincendos.

Ad primum. Fatemur hunc versum, sive integre sive quoad partes, non reperiri in quibusdam antiquis exemplaribus manuscriptis: at in multo pluribus antiquissimis et optimæ note reperitur. 1° Reperitur in codicibus quibus usi sunt anciores editionis Complutensis anno 1517; hi autem codices erant vetustissimi et castigatissimi. hebræi, græci et latini, ut testatur cardinalis Ximenes in prafat. 2° Robertas Stephanii»

in sua elegantissima editione anni 1550, ex sedecim exemplaribus ab Italia, Hispania et Gallia conquisitis, septem duntaxat notat in quibus non quidem integer versus deest, sed tantum pars, scilicet hæc verba, *in calo*, sine quibus manet tota vis textus. 5° Theologi Lovanienses, ex magno illo numero codicum manuscriptorum ad quos sacra Biblia semel et iterum contulerunt, numerant duntaxat quinque in quibus iste versus desideratur; et e contra notant in quindecim codicibus verba ista versus octavide tribus testibus terrestribus, *Et hi Ires unum sunt*, in quibus vim faciunt Sociniani, non legi. 4° Legebatur in vetustissimis et probatissimis exemplaribus quibus utebatur Cassiodorus quinto et sexto sæculo, ut patet ex ejus opere cui titulus : *Cassiodori senatoris complexiones in Epistolas et Acta Apostolorum et Apocalypsim*, quod in bibliotheca capituli Veronensis nuper repertum imprimi curavit anno 1721 vir clarissimus D. Maffei. In hoc ergo opere Cassiodorus exponens summam capitis 5 Epist. 1 Joan, sic habet : « Cui rei testificantur in terra tria mysteria, aqua, sanguis, et spiritus, quæ in passionem Domini leguntur impleta; in cælo » autem Pater, Filius et Spiritus sanctus : * et hi Ires unus Deus. » Summam autem curam adhibebat Cassiodorus in conquirendis et inter se conferendis vetustis et probatis codicibus, ut ipse testatur in præfat. et cap. 5 lib. Institutionum divin. 5° Legitur in vetustissimo codice Britannico, cujus tanta fuit auctoritas apud Erasinum, ut cum in duabus prioribus editionibus novi Testamenti hunc versum omisisset, in tertia restituerit.

Quod autem in paucis exemplaribus non reperitur, potuit contingere 1° ex perfidia Arianorum qui hunc textum ut suo errori nimis contrarium abraserunt, ut testatur Hieronymus in prologo ad Epistolas Catholicas, si tamen iste prologus sit S. Hieronymi; de quo nunc disputant critici. Sed ut sit, hujusmodi fraudis vitium Arianis sæpe exprobrat S. Ambrosius lib. 2 de Fide c. 15, lib. 5. c. 16; lib. 5 de Spiritu sancto c. 10. 2° Haeromissio potuit contingere ex vitio exscriptoris, qui, cum pervenisset ad hæc verba versus septimi, *Tres sunt qui testimonium dant*, lapsu oculi transivit ad versum octavum ubi eadem verba repelun-

hir : et hic lapsus frequens est exscriptoribus dum, nullo fere interposito intervallo eadem verba repetuntur.

Cæterum nostra Vulgata editio peracta est juxta exemplaria quæ fidelium manibus ubique terebantur : hæc autem multo difficilius adulterari possunt propter quotidianum usum et certum delegendæ fraudis periculum, ideoque longe majorem merentur fidem quam quæ latent in angulis bibliothecarum, ubi ex oscitantia vel malitia exscriptorum fraudi et adulterationi securo patent.

Ad secundum, scilicet plures Patres hunc versum non laudasse adversus hæreticos : *It.* etiam plures laudasse. Laudavit Tertullianus l. adversus Praxeam c. 23; S. Cyprianus lib. de Unitate Ecclesiæ non multo post initium; Idacius Clarus quarto sæculo, vel secundum alios Vigilius Tapsensis quinto sæculo l. adversus Varimadum Arianum c. 5; Eugenius Carthaginensis in Explicatione fidei Catholicæ, a quadringentis ferme episcopis subscripta, et Hunnerico Vandalorum regi Ariano oblata anno 484, ut referunt Victor Vitensis lib. 5 de Persecutione Africana, et Gennadius lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis c. 97; Hieronymus, in prologo ad Epistolas Catholicas; Cassiodorus, ut dixi supra. Item juxta Bellarminum lib. 1 de Christo c. 6, S. Athanasius lib. ad Theophilum de Unitate deitatis Trinitatis, auctor disputationis ejusdem Athanasii in concilio Nicæno, et Fulgentius lib. contra Objectiones Arianorum sub finem : hæc autem probatio positiva certo prævalet argumento negativo Socinianorum. Unde quod in quorundam veterum scriptis non legamus hunc versum fuisse ab eis laudatum, verosimiliter accidit ex eo quod inciderint in codicem mendosum, vel quod non omnia eorum scripta ad nos pervenerint, aut a fidei hostibus fuerint corrupta.

Quantum ad sensum hujus versus, dicunt Sociniani, his verbis, *Et hi tres unum sunt*, non significari unitatem naturæ seu substantiæ, sed unitatem testimonii, quia versu octavo sequenti de spiritu, sanguine et aqua dicitur pariter, *Et hi Ires unum sunt*; quod tamen non intelligitur de unitate naturæ, sed de unitate testimonii, quatenus concurrunt in idem testimonium de Christo quod sit veritas, sicut Pater, Filius et Spiritus sanctus. ■ ■ - I - I

72.1° has particulas versus octavi, *El hi tres unum sunt*, in nullis codicibus latinis desiderari. Correctores Lovanienses numerant quindecim in quibus non leguntur. Innocentius III in decretali quæ extat 5 Decretal, tit. 41, c. *In quadam?*, dicit, *inplerisque codicibus*, verosimiliter latinis, *minime haberi*. Græci codices habent quidem, non tamen ut referuntur, sed sic : *El hi tres in unum sunt*, id est, in unum concurrunt testimonium. Unde jure praesumitur fraude Arianorum, aut oscitantia exscriptorum, to *in*, a codicibus latinis, in quibus hæc verba leguntur, excidisse. Cælerum, licet non ita legatur in nostra Vulgata, debet tamen sic exponi ut corresponderai græco originali : ita ut sensus sit : Spiritus, aqua et sanguis concurrunt ad eandem rem testificandam, scilicet Christum esse verum hominem. Et quamvis in utroque versu sit quaedam paritas in reddendo testimonio, non est tamen necesse ut sit paritas in significatione horum verborum : *El hi tres unum sunt*.

It. 2° Dato bis-verbis exprimi paritatem, utique invenitur. Hæc enim tria, spiritus, aqua et sanguis, sunt aliquo modo unum substantialiter. Sit itaque sensus : Spiritus, aqua et sanguis testificati sunt de Christo tempore passionis, spiritus dum clamando expiravit, sanguis et aqua fluentes ex ejus latere; et hi tres unum sunt substantialiter, hoc est, pertinent ad unam et eandem substantiam humanam in Christo, sicut Pater, Filius et Spiritus sanctus pertinent ad unam et eandem substantiam divinam, cum hac tamen differentia, quod hæc divina substantia sit summe simplex et una, humana autem sit composita.

5° Joan. 10 : *Ego et Pater unum sumus; Ego et Pater sumus* : en distinctio personarum; *unum*, consubstantialitas. Unde S. Aug. tract. 56 in cap. 8 Joan, ait : *Quod dixit, unum, liberat te ab Ario; quod dixit, sumus, liberat te a Sabellio*. Hunc locum potissimum urgebant Patres adversus hæreticos, quapropter operæ pretium est omnem ejus vim enucleatius exponere, et hæreticorum evasiones explodere.

Christus itaque eo loci volens probare suam divinitatem esse veram, de quo solum erat quæstio apud Judæos, præmittit quod id quod sibi dederat Pater sit majus omnibus, scilicet divinitas; sic enim de suis

verbis loquens, dicit : *Non rapid eas quisquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est; et nemo potest rapere de manu Patris mei* : quasi diceret : Sicut nemo potest rapere oves meas de manu Patris mei, ita nec de mea, quia sum ipsi coequalis et consubstantialis; quod enim mihi dedit majus est omnibus, adeoque divinitas ipsa est; alias non foret quod majus est, nec valeret sequela, quod sicut nemo potest rapere de manu Patris, ita nec de sua : unde in sequentibus apertius se explicans subdit : *Ego et Pater unum sumus*, quod sane si non intelligatur de omnimoda unitate in substantia, infirmatur quod prius dixerat, id quod sibi datum a Patre esse majus omnibus, et quod nemo potest rapere de manu sua, quia non potest de manu Patris.

Hunc esse sensum verborum Christi plane intellexerant Judæi, siquidem ipsum ideo voluerint lapidare et accusarint eum blasphemiam, quod se faceret Deum; subditur enim ibidem : *Sustulerunt ergo lapides Judæi, ut lapidarent eum*; et paulo post : *De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia; et quia tu, homo cum sis, facis te ipsum Deum*.

At tamen nec Christus nec Evangelista hanc Judæorum opinionem quasi falsam correxerunt; quinimo Christus contra quod prius dixerat, juxta eorum opinionem ab operibus confirmat : *Si, inquit ibidem, non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, et si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis et credatis quia Pater in me est, et ego in Patre*; hoc est, ut prius dixerat, quia *Ego et Pater unum sumus* in natura divina; quod enim est unum cum altero unitate tantum seu concordia affectus et voluntatis, ut interpretantur hæretici, non dicitur proprie in altero, nec esse unum simpliciter, ut dicebamus supra.

Cæterum Judæi hæc ultima Christi verba sicut et priora, imo et ut priorum confirmatori, juxta eundem sensum de unitate naturæ intellexerunt, siquidem voluerint ideo manus rursum in illum injicere; subjungit enim statim Evangelista : *Quærebant ergo cum apprehendere, et exivit de manibus eorum*. Unde S. August., tract. 48 in Joan, dicit : « Ecce Judæi intellexerunt * quod non intellegunt Ariani. Ideo enim

it

DISSERT. PROOEM. ART. II.

» irati sunt, quoniam senserunt non posse
» dici : *Ego tl Pater unum sumus*, nisi
» ubi æqualitas est Patris et Filii. »

Huic peremptorix auctoritati opponunt
1° hæreuci verba Christi sequentia, Sui-
bus explicat quo sensu dixerit se esse Deum
et Filium Dei; *Nonne*, inquit, *scriptum*
est in lege vestra: Quia ergo dixi, Dii
estis? Si illos dixit deos ad quos sermo
Dei factus est, et non potest solei Scrip-
tura: quem Pater sancii/icavit, et misit
in mundum, vos dicitis, Quia blasphe-
mas; quia dixi, Filius Dei sum. Intel-
ligit ergo tantum se esse Deum et Filium
Dei per gratiam et adoptionem, sicut sunt
alii homines sancti, non autem per natu-
ram et filiationem naturalem.

R. N. conseq. Non enim his verbis in-
tendit Christus explicare quo sensu se dixit
Filius Dei; sed quod se dixerit Filius
Dei, non esse blasphemum, idque probat
argumento non simili, sed a minori ad ma-
jus; quasi dicat : Lex vocat deos ad quos
sermo Dei factus est, nec blasphemiam con-
linet: ergo a fortiori non est blasphemia
me vocare Filium Dei, qui specialiter a
Patre sum sanctificatus et missus in mun-
dum. Depulsa a verbis suis blasphemix in-
juria statim redit ad probationem suam di-
vinitatis per opera, ut vidimus.

Instant hæretici. Christus verbis mox
citatis probat se esse Filium Dei, quia Pa-
ter eum sanctificavit : atqui filiatio Dei per
sanctificationem est filiatio adoptiva per
gratiam habitualement, ut in aliis sanctis, et
non naturalis : ergo.

II. 1°. N. maj. Quia, ut modo dicebam,
Christus bis verbis non vult directe pro-
bare se esse Deum et Filium Dei natura-
lem, sed per argumentum a minori ad ma-
jus, se non esse reum blasphemix eo quod
dixerit se esse Deum, siquidem S. Scrip-
tura sine blasphemia vocat deos eos qui
communiter sunt sancti, ipse autem speciali
modo sit sanctus et a Patre missus.

II. 2°. D. min. Filiatio Dei per sanctifi-
cationem accidentalem grali, est filiatio
Dei adoptiva, C. filiatio Dei per sanctifica-
tionem substantialem unionis hypostaticæ,
A. Christus autem non solum priori, sed et
thoc posteriori modo fuit sanctificatus, ut
probabimus in tract, de Incarnatione.

Opponunt 2° hærelici verba Christi,

unum, sicut et vos unum sumus : atqui
discipuli, de quibus illic est sermo, non
erant unum inter se unitate natura:, sed
voluntatis et affectus tantum : ergo simi-
liter Pater et Filius,

Respondent quidam Christum ibi ro-
gare ut hominem, et precatum fuisse ut
sicut inter Deum Patrem et se ut hominem
est perfectæ charitatis unitas, ita foret inter
discipulos.

R. 2° ex S. Athanasio 4 Serm. contra
Arianos, Christum his verbis non inten-
disse in omnibus similitudinem, sed ali-
quam tantum, imo non tam similitudinem
quam exemplum imitatione quadam parli-
cipabile quoad aliquid. Ita ut sensus sit :
Sicut Ego et Pater sumus voluntate con-
cordes per naturam, habeant discipuli si-
milem concordiam per gratiam. Familiæ
est enim S. Scriptura, sive a naturalibus,
sive a divinis exempla proponere pro mo-
ralibus, absque eo quod intendat omnimo-
dam paritatem ; sic enim dicitur Matth. 7 :
Estote perfecti ut Pater vester coelestis
perfectus est, est sensus quod conemur
per gratiam in quantum fieri potest imi-
tari perfectionem Patris; non autem quod
nostra perfectio sit infinita et essentialis,
sicut perfectio Patris. Similiter cum dicit
Matth. 10 : *Estote prudentes sicut ser-*
pentes, et simplices sicut columbæ ; non
vult nos fieri serpentes et columbas natu-
raliter, sed quod exemplo serpentis et co-
lumbæ, discamus prudentiam et simplici-
tatem. « Sic igitur, *concludit S. Irenæus*
sus, non ut nos essemus quale est ipse,
» dictum est Christo ut sint unum quem**
» admodum et nos sumus, sed pro nos-
» tra natura, et quatenus fieri potest, ut
» inde formulam similitudinemque mu-
» tuemur. Ille quidem ex natura unum
» est cum suo Patre; nos autem unum in-
» ter nos affectu et animo efficiamur, ha-
» bentes pro archetypo exemplari natura-
» lem unitatem Filii cum Patre. »

4° Quid expressius illo Joannis : *In*
principio erat Verbum, et Verbum erat
apud Deum, et Deus erat Verbum? ut
jam ponderavimus. Unde S. Ambros. lib. I
de Fide Trinitat. cap. 1°, eleganter dicit :
« Omnes autem hæretheses hoc capitulo brevi
» piscator noster exclusit; quod enim erat
» in principio non includitur tempore, non
» principio praevenitur : ergo Arius cond-

• CCSeat. Quod autem erat apud Deum, |
 • non commixtione confunditur, sed ma-
 » nentis Verbi apud Patrum solida perfec-
 » tione distinguitur; ut Sabellius obmu-
 » lesca. Et Deus erat Verbum : non ergo
 » in prolatione sermonis hoc Verbum est,
 « sed in illa coelestis designatione virtutis;
 » ut conficitur Pholius. Quod vero erat
 » in principio apud Deum sempiternæ di-
 « vinitatis, in Patre et Filio inseparabilis
 » unitas edocetur; ut erubescat Eudoxius
 » et Eunomius. »

5 IV. — *Pluralitas et consubstantialitas Personarum probatur traditione.*

4° Ex Tonna baptismi quæ ab exordio Ecclesiæ fuit constanter in usu; hæc autem continet professionem trium Personarum in una numero substantia, ut supra expendimus.

2° Ex reclamatione totius Ecclesiæ contra insurgentes circa hoc mysterium hereses Sabellii, Arii, Macedonii et aliorum; inde enim constat hanc esse et fuisse avitam et constantem doctrinam fidelium.

5° Ex SS. Patribus qui testantur hanc fuisse perpetuam et immotam Ecclesiæ traditionem ab ejus incunabulis, cumque erroribus nascentibus opposuerint. Tertullianus lib. coni. Praxeam cap. 2, postquam exposuit hoc mysterium prout ab Ecclesia creditur, ait : Hanc regulam ab
 » initio Evangelii decurrisset etiam ante
 » priores quosque hæreticos, nedum ante
 » Praxeam hesternum, probabit tam ipsa
 » posteritas omnium hæreticorum quam
 » ipsa novellitas Praxeæ hesterni. » Patres synodi Antiochenae in sua ad Paulum Samosatenum Epist. « Decrevimus fidem
 » scripto edere et exponere quam a prin-
 » cipio accepimus, et habemus traditam et
 » servatam in Ecclesia catholica usque in
 » hodiernum diem a beatis Apostolis. » S. Athanas. lib. de Decretis concilii Nicæni, Arianos alloquens : « Vos o novi,
 » quos Patres qui vestris oculis faverint
 » exhibere potestis? nullum certe pruden-
 » tem et sapientem unquam proferetis. » Concilium Constantinopolitanum primum, pro divinitate Spiritus sancti contra Macedonium congregatum, in Epist. synodica ad episcopos Occidentis : *ista fides* (de trinitate Personarum in eadem individua

natura divina) I.... *antiquissima est, et lavacro baptismatis consentanea.*

Aliud insigne testimonium traditionis Ecclesiæ de divinitate Christi profert antiquus auctor secundi aut tertii sæculi apud Eusebium lib. o Hist. c. 27, et Nicéphorum lib. 4, c. 21, quem multi volunt esse Cæsum, doctissimum ecclesiæ Romæ presbyterum. Is igitur adversus hæresim Artemonis ejusque sectarios, qui Christum esse merum hominem asserebant, et antiquos Victoremque Romanum pontificem secum sensisse jactabant, dicit : « Aflir-
 » marit priscos quidem omnes et ipsos
 » Apostolos ea quæ nunc ab ipsis dicun-
 » tur.... docuisse, ac prædicationis qui-
 » dem veritatem esse custoditam usque
 » ad victorem.....a Zephyrini autem tem-
 » poribus qui Victori successit, adultera-
 » tam fuisse veritatem. Ac fortasse id quod
 » dicunt, credibile videretur, nisi eis re-
 » fragarentur primo quidem divinæ Scrip-
 » turæ, deinde fratrum quorundam scripta
 » Victoris ætate antiquiora; Justinum in-
 » telligo et Miltiadem, et Talianum ac
 » Clementem, aliosque quamplurimos, in
 » quorum omnium libris Christi divinitas
 » astruitur. Nam Irenæi quidem et Meli-
 » tonis et reliquorum scripta quis est qui
 » ignoret, in quibus Christum Deum at-
 » que hominem prædicarunt? Psalmi quo-
 » que et cantica fratrum jam pridem a fi-
 » delibus conscripta Christum Verbum
 » Dei concelebrant, divinitatem ei tribuen-
 » do. Cum igitur tot abhinc annis eccle-
 » siastica doctrina prædicata sit, qui iis ri-
 » potest ut omnes usque ad Victoris tem-
 » pora eam quam isti dicunt doctrinam
 » promulgaverint? Quomodo eos non pu-
 » det ejusmodi calumniam adversus Vic-
 » torem concinnare? »

4° Ex SS. Patribus qui in primis sæculis ante Nicænum concilium hanc fidem suis scriptis expresserunt.

Primo saxulo.

Hermas Pauli discipulus, in opere quod vocatur Pastoris, lib. 5, similitudine 5, dicit : « In simili conditione non ponitur
 » Filius Dei, sed in magna potestate et
 » imperio. » Similitudine 9, n. 2 : « Fi-
 » lius quidem Dei omni creatura anti-
 » quior est, ita ut in concilio Patri suo af-
 » fuerit ad condendam creaturam. » Et

n. 14 § * Nomen Filii Dei magnum el im-
 › mansum est; el totus ab eo sustentatur
 » orbis : » atqui qui in servi conditione
 non ponitur, Deus est; omne enim quod
 non est Deus, Deo serviat necesse est;
 qui immensus et antiquior est omni crea-
 tura, Deus est; qui condidit et sustentat
 orbem, Deus est; quis enim nisi Deus
 condidit et sustentat orbem? Qui alluit
 Patri socius in condendo orbe, est cum
 Patre Deus, et a Patre in aliquo, nempe
 persona, distinctus, nemo enim est sibi
 socius : ergo.

Si dicas Gelasium papam hoc opus in-
 ter apocrypha amandasse : *It.* id factum
 esse, non quod sit opus falsi nominis aut
 noxiæ doctrinal, sed quod non esset intra
 Canonem collocandus. Nam esse opus
 genuinum Hermæ fidem faciunt Eusebius
 lib. 3 Hist. c. 5 et S. Hieronymus in ca-
 talogo Scriptorum ccclesiat. in Herma;
 idque esse opus optimæ notæ et Ecclesiæ
 utile, testantur iidem ibidem, et S. Atha-
 nasius lib. 1 de Incarnat. Verbi. *Hinc pa-
 tet* S. Hieronymum emendasse quod du-
 rius dixerat lib. 1 in Habacuc ad cap. 1,
 hoc opus esse *stultitiæ condemnandum*.

S. Clemens, Pauli coadjutor et succes-
 sor Petri insede Romana, in 1 Epist. ad
 Corinth, n. 16, dicit: « Sceptrum majes-
 » tatis Dei, Dominus noster Jesus Chris-
 » tus, non venit in jactantia ignorantiae,
 » neque superbiæ, cum illud posset, sed
 » in humilitate, quemadmodum Spiritus
 » sanctus de ipso locus est : ait quippe
 » (Isaiæ 55) quoniam *non est species ei*
 » *neque gloria.* » Vero qui est sceptrum,
 hoc est, virtus et potentia Dei, Deus est;
 item Spiritus futura prædicens, Deus est :
 ergo Christus Deus est, Spiritus sanctus
 Deus est. Numero 561, loquens iterum de
 Christo : « Qui cum sit, inquit, splendor
 » majestatis ejus, tanto major est Angelis
 » effectus, quanto excellentius nomen sor-
 » litus est : itaque scriptum est, Qui facit
 » Angelos suos spiritus, et ministros suos
 » flammam ignis. De Filio autem suo sic
 » dixit Dominus § *Filius meus es tu, ego*
 » *hodie genui te... Sede a dextris meis.* »
 Et in altera ejusdem Epist. ad Cor. η. 1 :
 « Fratres, ita sentire nos oportet de Jesu
 » Christo tanquam de Deo, tanquam de
 » judice vivorum et mortuorum. » Has au-
 tem Epistolas jure ascribi S. Clementi no-

bat Natalis Alexander in Hist. 1 sæcul
 c. 12, a 12.

S. Dionysius Areopagita, alter S. Pauli
 discipulus, lib. de Divinis nominibus c. 1 :
 « Itaque, inquit, in omni ferine theologia
 » tractatione summam divinitatem sancte
 » celebrari videmus, ut singularem quidem
 » atque unicam, propter simplicitatem et
 » unitatem illam impartibilem, ut Trinita-
 » tem vero propter superessentialis fecun-
 » ditatis in suppositis tribus expressio-
 » nem. » Hos libros et alios S. Dionysio
 Areopagitæ vulgo ascriptos, esse genuina
 illius opera probat idem Natalis Alexan.
 in Hist. 1 sæc. dissert. 22, adversus Mori-
 num, Launoium, Erasinum, Dallæum, etc.

S. Ignatius martyr, Joannis Evangelistæ
 auditor, Epist. ad Ephesios : « Studete, in-
 » quit, ut confirmemini in dogmatibus Do-
 » mini et Apostolorum, ut omnia quæ fa-
 » citis prospere vobis succedant, carne et
 » spiritu, fide et charitate in Filio, et Pa-
 » tre, et Spiritu sancto.... Subjecti estote
 » episcopo et vobis mutuo, ut Jesus Chris-
 » tus Patri secundum carnem, et Apostoli
 » Christo, et Patri, et Spiritui sancto. » Et
 in Epist. ad Magnesianos : « Deus unus
 » est qui manifestavit se ipsum per Jesum
 » Christum Filium ipsius, qui est ipsius
 » Verbum æternum, non a silentio progre-
 » diens. » Has autem Epistolas esse S. I-
 gnatii genuinum foetum agnoscunt Catholici
 et Anglicana ecclesia, Usserius, Vossius
 et alii contra quosdam Calvinistas Gallos,
 Blondellum, Dallæum, etc.

Secundo sæculo.

Sanctus Polycarpus, alter S. Joannis
 Evangelistæ et etiam S. Ignatii discipulus,
 Smyrnensis episcopus, et cum eo tota Smyr-
 nensis ecclesia, in Epist. quam de S. Po-
 lycarpi martyrio scripsit ad ecclesias Ponti
 apud Euseb. lib. 4 Hist. c. 10; in ea ergo
 epistola S. Martyr paulo ante mortem sic
 inducitur rogans Deum : « Paler unigeniti
 » et benedicti Filii tui Jesu Christi.... Be-
 » nedico te qui me in hunc diem perdu-
 » cere dignatus es, ut partem caperem in
 » consortio et in calice Christi tui.... in
 » incorruptione Spiritus sancti.... Quam-
 » obrem de omnibus te laudo, te bene-
 » dico, te glorifico per sempiternum Pon-
 » tificem Jesum Christum unigenitum Fi-
 » lium tuum, per quem tibi una cum ipso

* in Spiritu sancto gloria nunc et in saecula
» saeculorum » Ex quo habes, non solum
Christum esse Filium Dei unigenitum ac
sempiternum pontificem, consequenter
Deum ex substantia Patris ab aeterno ge-
nitum; sed etiam tres divinas personas ea-
dem gloria esse honorandas, adeoque esse
inter se aequales.

S. Justinus martyr in Apologias: « Tunc
» (Patrem) et qui ab eo venit.... Filium et
» Spiritum propheticum colimus et adora-
» mus, cum ratione et veritate venerantes: »
soli autem Deo debetur adoratio. Ibidem :
« Qui quod Verbum et Primogenitus Dei
» sit, Deus etiam est. » Ibidem dicit Chris-
tianos baptizari in nomine « rerum cunc-
» tarum Parentis, et Domini Dei, et Ser-
» vatoris Jesu Christi, et Spiritus sancti. »
Et in Dialogo cum Tryphone, probat in
Deo plures esse personas ex illis verbis :
Faciamus hominem ad imaginem et si-
mitudinem nosram. Multa opponunt So-
ciniani ex S. Justino de quibus *in sol. object.*

Athenagoras, philosophus Christianus,
in Apologia pro Christianis ad imperato-
res : « Quis igitur, inquit, non miretur
» cum audiat nos (pii Deum Patrem prae-
» dicamus, et Deum Filium, et Spiritum
» sanctum, eorum in unitate virtutem et in
» ordine distinctionem explicantes, atheos
» vocari? » Hic aperte explicatur trinitas
Personarum in unitate substantiae. Addit
ibidem, id praesertim Christianos curare,
« ut intelligant quanam sit Filii ad Patrem
» unio, quid Pater cum Filio communicet,
» quid sit Spiritus, quae unitas trium, quae
» discretio unitorum; » item, « ut, inquit,
» aequali honore et potestate cognoscamus
» Deum et Verbum ejus, et Spiritum sanc-
» tum. » Quae apertissime significant tri-
nitatem Personarum in unitate essentiae.

Opponunt Sociniani. Athenagoras ibi-
dem 1° statuit tanquam principium, omne
quod est genitum aliquando incēpisse, et
aliquando deficere debere : ex quo sequi-
tur Verbum, quod est genitum, non fuisse
ab aeterno. Dicit 2° Verbum esse rationem
Patris /ratio autem Patris non distingui-
tur a Patre. 3° Dicit Verbum a Patre pro-
diisse, ut esset actus creaturarum et eas c
nihil educeret, ideoque vocat ipsum *pri-*
mam Patris progeniem, illudque reponit
in idea et operatione, Illic autem probant
Verbum non esse aeternum.

Bil l . t . 11.

//. *ad primum*, to *genitum* illic « umi
ab Athenagora prout idem est ac facium
seu creatum; loquitur enim ibi de rebus
creatis. *Ad secundum*, *nego* id esse dic-
tum ab Athenagora; sed sic loquitur » *A*
principio enim Deus cum sit dtema
mens, habuit in se ad aeterno Aagvn. hoc
est, rationem seu Verbum, aut sermonem,
cum aeternum sit rationalis. Quod veris-
simum est, et apud omnes theologos re-
ceplissimum, Deum nempe ab aeterno ha-
bere seu producere Verbum, quia ab aeter-
no est intellectivus et rationalis. *Ad ter-*
tium, \. haec omnia dicta esse ab Athena-
gora de processione Verbi ad extra; est
enim sedulo observandum antiquos dis-
tinxisse duplicem Verbi processionem,
unam aeternam ad intra latentem in Deo,
alteram temporalem ad extra in creatione
mundi, cum Deus hoc verbum exterius pro-
tulit, *Fiat lux*, etc., et utramque proces-
sionem vocabant generationem, aeternam
proprio et stricto sensu, temporalem im-
proprie et metaphorice, quatenus manifes-
tatio rei latentis et abscondit® dicitur quasi
ejus generatio : cum ergo creatio mundi
tribuatur Verbo, dictum est a Patribus an-
tiquis, quasi nasci et generari, cum exte-
rius operatus est et sua operatione innotuit.

S. Irenaeus, Polycarpi discipulus, Lug-
dunensis episcopus et martyr, lib. 1 ad-
versus Hæreses c. 2, sic exponit fidem Ec-
clesiae. « Ecclesia, inquit, per universum
» orbem usque ad fines teri® seminata, et
» ab Apostolis et a discipulis eorum acce-
» pit eam fidem quae est in unum Deum
» Patrem omnipotentem.... et in unum Je-
» sum Christum Filium Dei, incarnatum
» pro salute nostra, et in Spiritum sanc-
» tum. » Item Christum Maria virgine prius
exlilisse docet lib. 1 c. 19, lib. 2 c. 55, et
alibi : eundem esse aeternum, lib. 2 cap.
18, 45, 55 et alibi ; esse verum Deum, lib.
1 cap. 2 et 19, lib. 2 cap. 18, 45 et 55, lib.
5 cap. 6, 8 et 18, et alibi.

Opponunt. S. Irenæus 1° dicit, lib. 2
c. 49, Patrem esse majorem Filio; 2° ibi-
dem, Filium ignorasse diem judicii; 3° lib.
4 c. 17, Patrem praecepisse Filio creatio-
nem mundi; 4° ibidem, Patrem juste Deum
et Dominum solum appellari.

R. ad primum et secundum, utrumque
intelligi de Christo ut homine. *Ad tertium*,
I). Pater praecepit Filio proprie ul stipe-

nor inferiori, At. improprie, quatenus ipsa generalione æterna ipsi communicavit suam voluntatem creandi mundum, C. *Ad quartum*, dicit Patrem Deum solum appellari per exclusionem falsorum deorum quos admittebant Gnostici, non per exclusionem Filii et Spiritus sancti. II® responsiones fusilis exponentur *in sol. object.*

Tertio SUCUIO,

S. Clemens, Alexandrinus presbyter, lib. 1, Pædagogi cap. 6 : « O miraculum » mysticum! inquit, unus quidem est univ-
» versorum Pater, unum etiam Verbum
» universorum, et Spiritus sanctus unus,
» et ipse est ubique. » Et lib. 5 cap. 12 :
» « Laudemus unum Patrem et Filium.....
» una cum sancio Spiritu, qui unus est om-
» nia, in quo omnia, per quern omnia
» unum... Cui gloria nunc et in sæcula sæ-
» culorum. Amen. » Et in admonitione ad
Gentes, probat Filium esse æternum et
verum Deum.

Objiciunt 1°. Clemens Alexandr. lib. 4 Stromat. docet Patrem non cadere sub demon-
» trationem, bene tamen Filium. 2° Lib.
o, vocat Christum *primo creatam sapien-*
tiam. 5° Lib. G, dicit Deum/Vciwe Filium;
4° lib. 7, *naturam Filii esse soli Omni-*
potenti propinquissimam; o° Christum
voluntati Patris son ire : quæ omnia abju-
dicant divinitatem Filio.

It. ad primum, sensum esse, Patrem
non cadere sub demonstrationem perse el
immediate, quia debet revelari per Filium
Verbum suum. *Ad secundum et tertium*,
creare et facere, sumitur pro generare. *Ad*
quartum, quamvis vox græca οὐσι, quam
adhibet Clemens Alexandrinus, plerumque
tumatur pro natura, interdum tamen usur-
patur pro persona; sic eam usurpavit S.
Alexander Alexandri® episcopus, in Epist.
ad Alexandrum Constant, apud Theodorc-
tum lib. 1 cap. 4, el Syncsius hymno 5, ut
observat V. ilasse hic q 4, a. 2, sect. 4.
Sed et si sumatur pro natura, potest dici
Patri propinquissima, quia ipsissima est
Patris natura et essentia. Quod autem di-
cit Patrem solum omnipotentem, sensus
est, quod Pater sit Deus, qui Deus est so-
lus omnipotens; non autem quod sit sola
omnipotens persona. Nam lib. 5 Pædagogi
cap. 7, Filium vocat pariter *Omnipoten-*
tem. *Ad quintum*, Filium dicit sen ire Deo

improprie, quatenus ejus voluntatem facit

Tertullianus, præter ea quæ de illo jam
retulimus, dicit lib. cont. Praxeam cap °
» « Nos unicum quidem Deum credimus, sub
» hac tamen dispensatione quam cecono-
» miam dicimus, ut unici Dei sit et Filius
» sermo ipsius...., per quem omnia facta
» sunt... hunc missum a Patre in Virginem
» et ex ea natum hominem et Deum... et
» cognominatum Jesum Christum... qui
» exinde miserit Paracletum sanctificato-
» rem fidei eorum qui credunt in Patrem,
» et Filium, et Spiritum sanctum. » Ibidem:
» « Perversitas... hæc quæ se existimat mc-
» ram veritatem possidere, dum unicum
» Deum non alias putat credendum, quam
» si ipsum cumdemque et Patrem, et Filium
» et Spiritum sanctum dicat : quasi non sic
» quoque unus sit omnia, dum ex uno om-
» nia per substanti® scilicet unitatem, et
» nihilominus custodiatur œconomiae sacra-
» mentum quæ unitatem in Trinitatem dis-
» ponit, tres dirigens, Patrem, Filium et
» Spiritum sanctum. » Lib. de Pudic. cap.
21 : « Est Trinitas unius divinitatis Pater,
» et Filius, et Spiritus sanctus. » Quæ op-
ponunt Sociniani ex Tertulliano, *diluemus*
in sol. object.

S. Cyprianus de Unitate Ecclesiæ c. 4 :
» « De Patre, et Filio, et Spiritu sancio
» scriptum est ; *Hi tres unum sunt*. » Et
Epist. ad Jubaianum de eo qui baptizatus
est ab hæreticis, dicit : « Si peccatorum rc-
» missam consecutus est... templum Dei
» factus est. quæro cujus Dei ? Si Creatoris,
» non potuit, quia in cum non credidit; si
» Christi, nec ejus fieri potuit templum qui
» negat Dominum Christum; si Spiritus
» sancti, quomodo Spiritus placatus ei esse
» potuit, qui aut Patris aut Filii inimicus
» est? »

S. Gregorius Thaumaturges, in Confes-
sione fidei : « Unus Deus, inquit, Pater
» Verbi viventis... Pater Filii unigeniti,
» unus Dominus, solus ex solo, Deus ex
» Deo... Filius verus veri Patris, sempiter-
» nus sempiterni, unusque Spiritus sanc-
» tus... in quo manifestatur Deus Pater...
» et Dens Filius... Trinitas perfecta, quæ
» gloria et æternitatis ac regno atque im-
» perio non dividitur atque ab alienatur...
» Non ergo defuit unquam Filius Patri, ne-
» que Filio Spiritus, sed immutabilis et in-
» variabilis eadem semper nermanet Trinitas. »

Neque obstat quod in disputatione adversus ZElanium gentilem, appellaverit Christum *creaturam* et *facturam*. Hoc enim de Christo ut homine verum est; aut si intelligas de Christo ut Filio Dei, non dixit definiendo et affirmando, sed disputando, et verba sua ad captum hominis ethnici, quem ad fidem perducere volebat, accommodando. Ita illum exponit S. Basilius Epist. G4 ad Ncocæsarienses. Plures alios omitto, hi quippe instituto nostro sufficiunt; aliunde de quibusdam redibit sermo *in sol. object.*

Tandem sæculo quarto in concilio M-cæno anno 525 adversus Arium, et in concilio Constantinopolitano anno 581 contra Macedonium, asserta est fides catholica de trinitate et consubstantialitate Personarum in Deo uno et indiviso, quam inde omnes fideles unanimiter profitentur in Symbolo quod canit Ecclesia.

Specialia adversus Judæos.

Licet ea quæ hucusque deduximus ex veteri Testamento, vim habeant etiam contra Judæos, qui illud admittunt; quia tamen dicunt nos alieno sensu illud interpretari, ut hoc ipsis effugium praeludatur, *contra ipsos sic arguo.*

Judæi tenentur agnoscere nos sano et legitimo sensu S. Scripturas veteris Testamenti interpretari, si antiquiores rabbini ante christianismum natum eodem sensu ac nos illas fuerint interpretati: atqui sic est: ergo. *Major videtur* necessario ab ipsis *concedenda*. Sicut enim nobis ut præoccupatis et partibus nolunt assentiri, ita nec nos ipsis: seligantur ergo judices partium liberi, (pialessunt ex sua gente et religione doctores, qui ante Christianos Scripturas sciscitati et interpretati sunt. Et sane si his fidem detrectent, cui adhibebunt? S. Scriptura ipsi forte? Sed de ipso ejus sensu inter nos et ipsos litigatur. Adde quod si antiquiores et primates legis Mosaicæ doctores in hoc præcipuo religionis mysterio errassent, Synagoga totaque gens Judaica manifestissimum subiisset erroris capitalis in fide periculum, quod omnino alienum videtur ab hac singulari providentia ac benevolentia qua Deus gentem hanc nimium infelicem prosecutus est.

*Probat*ur itaque minor ex Galatino in opere cui titulus de *.treanis catholica' velitatis*, lib. 2 cap. 1. 1° Rabbi Simeon

Joalii filius in lib. qui Zohac dicitur, super hæc verba Deuter. 6, *.fudi, Israel: Dominus Deus noster Deus unus est*; vel, ut habet textus hebraëus, *Deus, Deus noster, Deus unus est*, sic loquitur: « Ait » rabbi Ibba: Audi, Israë!l, Deus, qui est » principium omnium rerum, antiquus est » antiquorum, hortus radicum et omnium » rerum perfectio, et dicitur Pater: Deus » noster, profunditas fluminum et fons » scientiarum, quæ procedunt ab illo Patre, » et Filius vocatur: Deus hic est Spiritus » sanctus qui a duobus procedit et vocatur » mensura vocis: unus est, et unum cum » alio concludit et colligat; neque enim » unus ab alio dividi potest; et propterea » ait: Congrega, Israel, hunc Patrem, et » Filium, et Spiritum sanctum, eamque fac » unam essentiam unamque substantiam; » quia quidquid est in uno est in alio, totus » fuit et totus est, tolusque erit. » Ait ibidem idem rabbi Simeon: « Hoc arcanum » Filii non revelabitur unicuique quousque » venerit Messas; quia tunc, ut dicit Isaïas, » repleta erit terra scientia Dei, sicut aquæ » mare operientes. » Quibus sane verbis nihil luculentius, nihil expressius, nec ab ipsis doctoribus catholicis proferri potest ad firmandam veritatem religionis nostræ. Dicit autem, Messia duntaxat adveniente hoc mysterium omnibus propalandum, propter propensionem populi Judaici ad idololatriam, qui, conceptis tribus personis in una essentia, adduci potuisset ut tres Deos adoraret.

2° Idem rabbi Simeon hæc verbalsaiæ G, *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum*, sic interpretatur hebræe: *Sanctus hic est Pater; Sanctus hic es! Filius; Sanctus hic est Spiritus sanctus.*

5° Rabbi Jonalhas Usiclis filius, in paraphrasi Chaldaica eimidem textum sic interpretatur: *Sanctus Pater, Sanctus Filius, Sanctus Spiritus sanctus.*

4° Idem Jonathas hæc verba Psalmi 109. *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis*, sic legit chaldæe: *Dixit Domino Ferbo suo.*

Verum quidem est quod non sic legatur modo in paraphrasi Chaldaica Jonalbæ, eo quod eam corruperint recentiores Judæi; sed ita se legisse asserit Galatinus in vetustissimo exemplari, *qua tempestate Julæi ex toto rcqno Neapolitano jussu r -*

gis catholici expellerentur. Idem asserit Lyranus ante conversionem Judæus, et in Judæorum libris versatissimus, super illud eit. Psal. 109. Et tandem in alio libro Judæorum qui dicitur *Collectio sententiarum*, habetur quod *Targum*, id est, Chaldaica translatio Jonathæ ben Uzielis sic exponat : *Dixit Deus Perbo suo : Sede ad iexteram meam.*

S^o Christus ipse, volens probare suam divinitatem Judxis ex illo Psalmi 109, *Dixit Dominus*, etc. sic alloquitur Judxos Mattii. 22 : *Quid vobis videtur de Christo ? Cujus filius est ? Dicunt ei : David. Ait illis : Quomodo ergo David in Spiritu vocat cum Dominum dicens : Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis : si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est ? Et nemo*, prosequitur Evangelista, *poterat ei respondere verbum.* Ex quo Phariseorum silentio manifeste *palet* constantem et indubitatum fuisse tunc apud Judxos opinionem, hunc Psalmum esse a Davide compositum, et hxc ejus aliata verba, de Messia seu Christo fuisse dicta.

Quod et pro indubitato supponit Petrus Aci. 2, probans ex eisdem verbis divinitatem Christi, nullo Judæorum contradicente, licet nunc utrumque negent. Porro hoc supposito, tenentur Judæi agnoscere in Deo plures personas distinctas, ulpole unam alteri associatam et sedentem ad dexteram alterius.

ARTICULUS III.

Solvuntur objectiones.

Plura jam hxreticorum argumenta inter probationes diluimus : alia quæ supersunt, saltem præcipua, nunc sunt expendenda et solvenda. 1° Proponemus objectiones ab auctoritate contra trinitatem Personarum; 2° objectiones ab auctoritate contra earum consubstantialitatem; 5° objectiones ratione contra totum mysterium.

§— *Objectionei ab auctoritate S. Scripturae contra trinitatem Personarum.*

Objiciunt 1° veteres et novi Sabelliani plura S. Scripturarum loca quibus asseritur quod Deus sit unus, sit solus, nullus alius prxter ipsum, et similia. Sea hæc ne leviter infringunt veritatem nostri mysterii. Non enim nos dicimus esse plures deos, sed unum et unicum in iribus personis subsistentem : unde hi termini, uniis,

solus et similes, excludunt multipliciter divinitatis qualem fingeant pagani, non vero trinitatem personarum in una et eadem numero divinitate subsistentium, ut credunt Christiani.

Objiciunt 2° ea omnia loca in quibus Christus dicitur *creatura, factus, subjectus Patri, minor Patri*, etc. ex quibus inferunt eum non esse Deum, subindeque unam tantum esse personam divinam xternam, quæ ex connolatione diversorum effectuum dicitur Pater, Filius et Spiritus sanctus. Sed quia hæc eadem urgent Aiani et Sociniani contra divinitatem Filii, de his modo dum de consubstantialitate.

Objiciunt 5° Sociniani specialiter contra personam Spiritus sancti. Spiritus sanctus sæpe vocatur in S. Scripturis *spiritus Dei* : atqui spiritus alicujus non est persona ab eo distincta. 2° Act. S, vocatur *donum Dei* : donum autem non est persona. 5° Act. 2, Spiritus sanctus dicitur effundi, quod non competit persome. 4° 1 Thessal. 5 dicitur : *Spiritum nolite extinguere*; et 4 Reg. 2, dixit Elisæus : *Obsecro ut fiat in me duplex spiritus tuus* : atqui extinguere et duplicari personis non conveniunt. 5° Malth. 5, dicimur baptizari in Spiritu sancto : atqui id in quo baptizamur non est persona, sed aqua. Ergo.

Ii. ad primum, D. min. Spiritus alicujus non est persona ab eo distincta, si vox *spiritus* sumatur pro ejus essentia vel parte essentiæ, C. secus, A. Multis ergo modis dicitur spiritus alicujus. Aliquando sumitur pro tota ejus essentia, ut cum dicimus *spiritus Angeli*, spiritus significat totam essentiam angeli ; Angelus enim non est nisi spiritus, et sic non est persona distincta ab Angelo. Aliquando sumitur pro parte essentiæ, ut cum animam dicimus spiritum hominis; neque tunc spiritus est persona ab homine distincta. Aliquando autem sumitur pro persona distincta ab eo cujus dicitur spiritus, ut Apocal. 3, Angeli dicuntur *spiritus Dei*, ubi spiritus indubie importat personas distinctas a Deo. Similiter Gen. 1, ventus dicitur *spiritus Dei*, ubi vox spiritus significat etiam, si non distinctam a Deo personam, saltem distinctum suppositum. Nihil obest igitur quominus is qui dicitur Spiritus Dei, sit persona ab eo distincta. In subiccla itaque materia, si Spiritus Dei

sumatur absolute pro natura Dei, non est persona ab eo distincta; si autem sumatur relative et nolionaliter, est persona distincta : quia sic cum procedat a Patre et Filio, necessario ab eis personalitate distinguitur. De quo infra.

Inst. 1 Cor. 2, Spiritus Dei comparatur spiritui hominis : atqui spiritus hominis non est persona : ergo.

↳'. 1° ex hoc argumento, si quid valeret, sequi quod Spiritus Dei foret pars Dei, sicut spiritus hominis est pars hominis ; consequenter quod Deus foret compositus, quod non admittunt Sociniani.

P. 2^a *D. maj.* Spiritus Dei comparatur spiritui hominis quoad aliquid, C. quoad omnia, N. In hoc autem ab Apostolo comparatur spiritus Dei Spiritui hominis, quod sicut nemo cognoscit internos motus hominis, nisi spiritus hominis; ita nemo cognoscit quæ Dei sunt, nisi spiritus Dei. Unde paritas quædam est quoad modum cognoscendi, non quoad modum subsistendi.

Ad secundum, neg. min. Sicut enim persona seipsam dare potest, ita et ab alio dari. Unde Christus Joan. 6, dicit se esse datum a Deo hominibus. Et Gal. 1, dicitur, *semetipsum dedisse pro peccatis nostris.*

Ad tertium, N. iterum min. Non enim magis repugnat Spiritum sanctum effundi in plures quam dari pluribus. Et hoc quidem est divinæ virtutis miraculum, sed non magis stupendum quam Christum, qui persona est, dari pluribus loco et tempore distantibus, quibus unitur tanquam potus et cibus.

Ad quartum, n. per Spiritum sanctum in his locis intelligi dona Spiritus sancti. Neque enim negamus per Spiritum sanctum in S. Scripturis ejus charismata interdum significari; sed dicimus Socinianos inde male colligere nomine Spiritus sancti semper ejus dona intelligi; probavimus enim cum ut a donis distinctum pluries exprimi.

Ad quintum, P. baptizari in Spiritu sancto, esse mundari et lavari quoad animam virtute seu baptismo Spiritus sancti, metaphora desumpta ab aqua qua lavamur et mundamur quoad corpus: nec inde magis inferre possunt Sociniani Spiritum sanctum non esse personam, «piam ex eo quod dicamur baptizari in Christo, nutriri Christo, seu Christum induere, liceat ip-

sis inferre Christum non esse personam.

§ II. — *Objectiones ab auctoritate contra consubstantialitatem Personarum; et 1° contra consubstantialitatem Verbi, ex S. Scriptura.*

Objiciunt 1ª Ariani et Sociniani. Tñ S. Scripturis Filius dicitur minor Patre, ipsi inferior et subjectus. Joan. 4 : *Pater major me est.* 1 Cor. 15 : *Cum autem subjecta fuerint illi omnia, tunc et ipse Filius subjectus erit ei qui subjecit sibi omnia;* quod non potest intelligi de Christo ut homine, siquidem ut homo in carne passibili jam fuerit et magis fuerit subjectus Patri quam erit tunc, scilicet in fine mundi. Ergo.

P. hanc utramque auctoritatem intelligendam esse de Christo ut homine. *De prima patet* ex contextu; dicit enim Christus : *Fado ad Patrem, quia Pater major me est :* ire autem ad Patrem non convenit Christo secundum divinam naturam, secundum quam semper est in Patre. *De secunda etiam patet* ex verbis antecedentibus, ubi Apostolus loquitur de resurrectione Christi quæ ipsi qua homini tantum convenit. Licet autem in carne passibili ante glorificationem et finem mundi jam esset subjectus Patri, et quidem manifestius tunc apparuerit ejus subjectio in patiundo ; attamen in fine mundi post resurrectionem generalem, magis apparebit ejus subjectio Patri duplici modo : 1° quia tunc debellatis hostibus, damnatis reprobis, glorificatis prædestinatis, pacato ex omni parte regno, tant» victoriae et pacis gloriam non sibi, sed Patri ut principali auctori referet; 2° quia post corporum generalem resurrectionem et omnium prædestinatorum glorificationem, apparebit claritas in humanitate Christi, qua tunc omnes cognoscent eam esse instrumentum divinitatis, adeoque ipsi subditam, quantum ad eam operationem qua divinitas ipsi subjeciet omnia, juxta illud Philipp. 5 : *Qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis sue, secundum operationem qua possit sibi subdicere omnia.*

Inst. i°. Res diversorum generum inepte inter se comparantur : sic inepte diceretur, Homo est sapienlior cane : atqui magis distat Deus Pater ah homine quam homo a cane : ergo insulsa foret hæc locu-

tio, *Pater major me est*, si inlelligatur de Christo ut homine et mera creatura.

Ii. D. maj. Si nulla sit inter eas res convenientia saltem analoga, ('. secus, V. Sic optime dicimus, Homo est robustior leone, odoranlior cane; Iste sermo est dulcior meile, amarior absynthia : erat autem quasdam convenientia analoga inter Christum ut hominem et Deum, quantum ad potestatem patrandi mirabilia et alia : potuit ergo Christus recte de seipso ut homine dicere, *Pater major me est*; sicut, 1 Joan. c. 5, dixit, Dens est *major nostro corde*; nisi forte intelligas de Christo ut Deo ad sensum Patrum Græcorum, de quo in instantia sequenti. Unde

Insl. 2°. Concilium Sardicense in Epist. synodica, S. Athanasius Orat. 2 cont. Arianos, S. Hilarius lib. 9 de Trinit. Damascenus lib. 1 c. 6, et communiter Patres Græci, intelligunt Patrem esse majorem Filio, etiam qua Deus est. Ergo.

It. Patres Græcos non intelligere de majoritate absoluta et proprie dicta, ratione alicujus proprietatis essentialis quæ esset in Patre et non in Filio; sed de majoritate improprie dicta ratione originis, ita ut in tantum dicatur Pater major Filio; in quantum est illo prior origine. Unde concilium Sardicense in Epist. laudata, *Nemo*, inquit, *negat Patrem Filio majorem* esse, non oh aliam hypostasim (id est substantiam secundum Græcos antiquos), *nec ob aliam differentiam, sed quia nomen Patris ipsum majus est nomine Filii*. Et S. Athanas. Orat. cit. p. ISO : *Pater*, inquit, *major est non quidem magnitudine aut (date, sed quia ex illo ortum habuit*. Ilæ itaque locutiones Patrum, quos certum est tolis viribus dimicasse contra Arianos, benigne sunt interpretandæ, non tamen frequentandæ, ut advertit S. Aug. 4 de Trinit. c. 20.

Insl. 5° Hilarius lib. de Synodis, dicit Filium etiam secundum divinitatem esse Patri ministrantem, subjectum et obedientem. Ergo.

Ii. S. Doctorem, qui fuit acerrimus Arianismi impugnator, nihil aliud velle his loquendi modis quam quod voluntas Filii exacte semper responderit voluntati Patris, eamque adimpleverit ; quod qui facit inter homines, dicitur minister, subjectus et obediens.

Obj. 2°. Filius dicitur in S. Scripturis factus et creatura. Eccli. 24 : *Creator omnium, et qui creavit me, requievit in tabernaculo meo*; ibidem : *Ab initio et ante saxula creata sum*. Joan. 1, divinus Precursor dicit de Christo : *Qui post me venturus est, ante me factus est* : quod non potest intelligi de Christo ut homine, qui conceptus fuit sex mensibus post Joanne Baptistam, juxta verba Angeli ad Mariam. Ergo.

Il. 1° ad primam auctoritatem, ro creare in his locis sumi generaliter pro productione rei secundum substantiam : quo sensu dicitur latine procreare liberos, id est gignere ; et Psal. 101 : *Populus qui creabitur, laudabit Dominum* : idque patet ex contextu, cum ibidem dicatur : *Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam*.

Il. 2° Juxta Greg. Nazianz. et Aug. Serm. 38 de verbis Domini in Joan, non esse ibi sermonem de sapientia increata, neque de creata, sed de sapientia in genere prout præsidet operibus ingenii, quam Salomon, apud quem est frequens usus figuratarum locutionum, per prosopopeiam inducit loquentem, quasi esset persona, puta virgo, aut regina a Deo ante omnia sæcula creata. Nec obstat si dicas, sapientiam in genere nihil esse, adeoque non posse dici creatam : id quidem verum esi in sensu proprio et naturali, secus tamen in sensu figurato. Sic, v. g. possum per prosopopeiam inducere naturam humanam in genere sic loquentem : Deus decoravit me intellectu, et præstantiorem me creavit brutis et lapidibus.

4 Cont. Gent. c. 8.—*Il.* 5° juxta S. Th. quod processio Verbi dicatur modo generatio, modo creatio, ut ipsi tribuamus quidquid in illis est perfectionis et removeamus quod est imperfectionis. « Ex hoc, » inquit S. Doct. quod sapientia et creata » et genita nuncupatu., modus divinæ generationis nobis insinuat. In generali tione, quod generatur accipit naturam » generantis, quod perfectionis est : sed » in generationibus quæ sunt apud nos, » generans ipse mutatur, quod imperfectionis est : in creatione vero creans non » mutatur, sed creatum non recipit naturam » creantis. Dicitur ergo Filius simul creatus et genitus, ut ex creatione accipia-

» fur immutabilitas Patris, ex generatione
 » unitas natura. in Patre et Filio. Et sic hu-
 » jusmodi S. Scriptura intellectum syno-
 » dus exposuit, ut per Hilarium palet. »

Cum autem dicitur primogenita ante omnem creaturam seu primogenitus omnis creaturae, non est sensus quod sit creaturarum prima, sed quod sit genitus antequam fieret ulla creatura; alibi enim dicitur Dei et Patris unigenitus : quomodo autem unigenitus si esset ex creaturis una?

Ad secundam auctoritatem, Ii. sensum esse. Qui post me venturus est, ad praedicandum est mihi praelatus, seu praecedit me dignitate : patet ex causali immediate sequenti, *Quia prior me erat*, scilicet aeterna generatione; alias frustra adderetur ista causalis. « Quis enim, inquit S. Chrysostomus in hunc locum, adeo stolidus, » adeo insanus est, ut qui ante eum factus » est, illum eodem tempore priorem non » intelligat? »

Obj. 5°. Filio tribuitur ignorantia et impotentia. Ignorantia, Mare. 15 : *De die illa (judicii) nemo scit, neque Angeli, neque Filius, nisi Pater*. Impotentia, Mattii. 20 dicit Christus : *Sedere ad dexteram vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo*. Et Joan. 5 : *Non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem*. Ergo.

Ii. ad primum, testimonium illud esse intelligendum de Christo ut homine, qui ut talis dicitur ignorasse diem judicii, non quia absolute ignoravit ; dicit enim Petrus apud Joan. c. 21 : *Domine, tu omnia nosti*; sed quia ignoravit nobis, id est, nescivit ut illum nobis revelaret : qui enim tacet aliquid quod scit, videtur apud alios illud nescire; et tamen hoc sensu Pater scit, quia illum revelavit Christo ut homini : Angeli autem non solum nesciunt ut revelent, sed nesciunt absolute. Unde non est omnimoda paritas cum Christo, quæ nec requiritur ut salvetur sensus S. Scriptura. Hæc est plurimum solutio.

Altera solutio est, intelligendo etiam hæc verba de Christo ut homine, non hoc sensu quod nesciat simpliciter, sed quod nesciat ex conditione humanæ naturæ. Est Gregorii Magni Epist. 42. ubi dicit : « In » natura quidem humanitatis novit diem » et horam, non ex natura humanitatis

» novit. Ideo scientiam quam ex natura » humana non habuit, in qua cum Ange- » lis creata fuit, hanc se cum Angelis habere » re denegavit. « *Si dicas*, juxta verba laudata, solus Pater scit : ergo Filius ex omni parte nescit. *II.* hæc dicta esse non per exclusionem divinarum personarum, habet enim Filius omnia quæ habet Pater, Joan. 16, proinde hanc notitiam, et *Spiritus sanctus scrutatur profunda Dei*, 1 Cor. 2; sed per exclusionem creaturarum, quarum nulla ex natura suæ conditione hunc diem scire potest.

Ad secundum. Testimonium distingo dupliciter. 1° Non est meum dare vobis ut homo, C, ut Deus, V. 2° Non est meum dare vobis, id est, non est meæ aequitatis dare vobis jure propinquitatis, ut petitis, quod meritis comparari debet, C non est meæ auctoritatis dare vobis absolute regnum, N.

Ad tertium. Testimonium potest similiter intelligi de Christo ut homine ; sed *esto* intelligatur de Christo ut Deo, sensus non est, quod non sit omnipotens ut Pater, nec quod non agat propria et divina virtute, sed quod eam habeat a Patre per aeternam generationem : cl sic non operatur a se ut persona ingenerata, sed ut nata et orta a Patre, et consequenter prout viderit Patrem facientem.

Obj. 4° Soli Patri per exclusionem Filii et Spiritus sancti ascribitur divinitas. Ergo. *Probatur ant.* Solus et unus Pater in S. Scriptura dicitur Deus. 1° Joan 17 : *Ille est vita aeterna, ut cognoscant te solum Deum verum et quem misisti Jesum Christum*, ubi aperte supponit Christum non esse Deum; si enim quis alloquens Benedictum XIV, diceret : *Ille est veritas ut fideles cognoscant te solum papam, et quem misisti Joannem legatum tuum*, intelligeremus statim cum omnes excludere a papatu, et legatum missum non esse papam. 2° 1 Cor. 8 : *De escis autem quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, cl quod nullus est Deus nisi unus. Nam etsi sunt qui dicantur dii sive in coelo, sive in terra (siquidem sunt dii multi ei domini multi), nobis tamen unus Deus Pater ex quo omnia... et unus Dominus Jesus Christus per quem omnia* 5° Idem Eph. 1, cos ad concordiam exhortans, dicit : *Unus*

Spiritus... , unus Dominus... , unus Deus I Spiritus sancti, sed per exclusionem falsorum deorum.
et Pater omnium, qui est super omnes et
super omnia et in omnibus nobis. Ergo.

77. In Socinianos, qui hæc obijciunt, secum et cum S. Scriptura pugnare : cum S. Scriptura quæ alibi asserit Christum esse verum Deum, *ut patet ex probationibus*, -secum, quia ipsi confitentur Christum esse Deum et quidem verum Deum, etsi a Patre natura diversum. Sic Socinus in responsione ad quatuor priora capita Wicki : « Aperte falsissimum est, inquit, » nos palam affirmare Christum non esse «verum Deum; imo contrarium publice » profitemur, et in nostris tam latina quam » polonica lingua non paucis editis scriptis, Christum verum esse Deum asserimus. » *Et* Smalcus in responsione ad secundam partem refutationis Smigleccii cap. 5 : *Christus*, inquit, *Deus noster et Deus verus summo jure appellandus est, et re ipsa est.* Ergo secum pugnant, dum volunt solum Patrem esse verum Deum.

P. 2°. D. ant. Solus et unus Pater dicitur Deus per exclusionem falsorum numinum, C. ant. per exclusionem divinarum Personarum, A. ant. Neque enim hæc vox *solus* aut similes in S. Scripturis semper importat omnimodam exclusionem, nec semper submovent quemlibet distinctum ab eo de quo efferuntur ; sed sæpe vel illos qui ab eo sunt plane alieni et diversi, vel certos de quibus agitur aut qui ex subjecta materia intelliguntur. Sic Lucas c. 9. post descriptam transfigurationem, dicit ; *Dum fieret vox, inventus est Jésus solus* . dicit *solus*, ut excludat duntaxat .Moysen et Eliam qui prius aderant non tres Apostolos qui cum Christo remanserant. Ibid. c. 10, Martha de sorore conquérons, dicit : *Domine, non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solam ministrare?* dicit *solam*, non ut excludat servos et ancillas, sed sororem. Et quod propius ad propositum nostrum accedit, Deut. 32, Moyses dicit : *Dominus solus dux ejus* (Israelis) *fuit* : his sane verbis non intendit Moyses neque se neque Angelum qui huic genti præerat excludere, sed tantum deos alienos; unde subdit : *Et non erat cum eo deus alienus.* Dicitur itaque locis citatis solus et unus Pater verus Deus, non per exclusionem Filii» “t

Sic ergo dum S. Joannes dicit sohn Pa- trem esse verum Deum, non intendit excludere aliæ personas divinas, sed tantum deos extraneos gentium; siquidem psemel Evangelista, Epist. 1, c. », de Christo dicit : *Hic est verus Deus, et vita æterna; nec addit -.Et quem misisti Jesum Christum* , quasi non esset Deus cum Patre, sed ut significet Christum non solum esse Deum, sed esse aliquid aliud, nempe hominem ; adeoque ad vitam æternam non sufficere si credatur Deus unus et trinus sed etiam requiri ut credatur incarnatus. *Id exemplum oppositum*, disparitas est quod, cum sciamus officium summi pontificatus soli Benedicto XIV convenire, per *to solum*, statim intelligimus omnes alios a papatu excludi. E contra cum ex aliis S. Scriptura locis sciamus naturam divinam Patri, Filio et Spiritui sancto esse propriam, per *to solum* , in propositione S. Scripturæ, non intelligimus excludi Filium et Spiritum sanctum a ratione deitatis, sed aliam quamcumque naturam diversam.

Quidam post S. Augustinum lib. 6 de Trinit. c. 9, sic Evangelistæ propositionem exponunt : *Ut cognoscant te, et quem misisti Jesum Christum, esse solum Deum verum*; neque enim insolitum est in S. Scripturis ut una res de duobus simul prædicetur, et tamen inter utrumque interponatur. Sic 1 Joan. 5 : *Omnis qui non est justus, non est ex Deo, et qui non diligit fratrem suum*, id est : *Omnis qui non est justus et qui non diligit fratrem suum, non est ex Deo.*

Similiter in secundo testimonio, Apostolus dicit Patrem unum Deum, non ut excludat Filium et Spiritum sanctum, sed deos gentilium. Sicut enim dum dicit Filium unum Dominum, non excludit Patrem a consortio dominationis : ita cum dicit Patrem unum Deum, non excludit Filium a consortio divinitatis. Ideo autem Apostolus eo loci noluit diserte appellare Christum Deum, ne multiplex appellatio Dei Corinthiis, recenter a gentili superstitione conversis, ingereret aliquam suspicionem pluralitatis deorum, crederentque se non antiquam superstitionem deseruisse, seu mutasse.

Sed generaliter loquendo, Pater vocatu

Deus potius quam filius aut Spiritus sanctus, per appropriationem. Appropriatio est, (piando ea quæ sunt tribus personis communia, certis tamen de causis uni specialiter tribuuntur : sic omnipotentia tribuuntur Patri, quia est fons et origo totius divinitatis, sapientia Filio, quia est Verbum procedens per intellectum ; bonitas Spiritui sancto, quia procedit per amorem : et tamen, et omnipotentia, et sapientia, et bonitas tribus Personis sunt communes. Sic igitur Pater interdum præcaeleris personis dicitur *Deus* per appropriationem, vel ratione jam dicta, quia est fons totius divinitatis, vel quia in oeconomia nostre salutis gessit personam Dei cui justa satisfactio rependeretur; Filius *Dominus*, quia Ecclesiam suo sanguine emit, et salutem perituris promeruit; tertia persona, *Spiritus sanctus*, quia est animarum sanctificator et gratiarum largitor : et tamen tres Personæ sunt et Dens et Dominus et Sanctus. Hujusmodi autem appropriatio frequens est in S. Scripturis. Et inde explicatur tertium testimonium. Msi dicas his tribus vocibus, *Spiritus Domini* et *Dei* totam Trinitatem designari; tota enim Trinitas est Spiritus, Dominus, Deus et Pater omnium. Confer diss. 6, a. 1.

Si dicas, in prima parte secundi testimonii, quando Apostolus dicit : *Scimus... quod nullus est Deus nisi unus*, nomen Dei sumit adæquate pro omni quod est Deus : ergo cum postea subdit : *A'obis tamen unus est Deus Pater*, pariter hanc vocem sumit adæquate pro omni quod est Deus.

H. N. consequentiam. Quod enim in prima parte dixerat generaliter et adæquate esse unum Deum, in secunda parte, per partes voluti distribuit et probat : nempe 1° quia unus est Deus Pater ex quo omnia; 2° quia unus Dominus per quem omnia. Unde vocem Dei in prima parte adæquate sumptam, in secunda restringit ad Patrem, et eam personaliter ac appropriative usurpat.

Obj. 1. Juxta Apost. Act. 20, Beatius est dare quam accipere : ergo Pater est Filio beatior et perfectior, cum ipse det et Filius recipiat. Mattii. 28 : *Data est mihi omnis potestas.* Joan. 5 : *Dedi ei vitam habere in semelipso.* Id. 10 : *Quod dedit mihi Pater majus est omnibus.*

/». istud axioma verificari duntaxat quando id quod datur non est tantum nec omnino idem ac ipse dans, ut lit in omnibus causis creatis respectu suorum effectuum : (piando autem id quod accipitur est unum et idem omnino cum ipso dante, ut fit in divinis, tunc non est minus beatum accipere quam dare ; siquidem in hec casu dans et accipiens non distinguantur in esse seu substantia in qua fundatur beatitudo, sed tantum in oppositione relativa dantis et accipientis, producentis et producti.

Neque dicas receptionem importare imperfectionem, scilicet, carendam et indigentiam ejus quod recipitur ; id enim verum est quando receptio non est æterna simul et necessaria, qualis est receptio Filii et Spiritus sancti ; semper enim naturam divinam receperunt, et nunquam fieri potuit quod eam non reciperent. Unde non possumus cum fundamento in re concipere aliquod instans etiam virtualiter prius in quo caruerint divina natura : sicut e contra, ut praeoccupetur instantia, si mundus fuisset creatus ab æterno, conciperemus instans virtualiter prius in quo supponeretur carere existentia, quia illam non haberet necessario.

Inst. Apoc. 5, sancti dicunt : Dignus est Ignus qui occisus est accipere virtutem, et divinitatem et sapientiam / ergo divinitatem non habet natura et necessario.

A*, per divinitatem intelligi laudes et encomia divinitatis, sicut versu præcedenti dicunt : *Dignus es. Domine Deus noster, accipere gloriam, et honorem, et virtutem*; id est, virtutis et potentiæ confessionem et commendationem.

Obj. G°. Christus passim in S. Scripturis distinguitur a Deo. Ergo. Probatur ant 1° Act. 15 et alibi, dicitur Filius Dei; Filius autem distinguitur ab eo cujus est Filius 2° Christus vocatur Pontifex, Heb. 5; pontifex autem a Deo distinguitur. 5° Christus est mediator Dei et hominum, 1 Timoth. 2 : atqui mediator Dei et hominum debet ab eo distingui : ergo.

It. D. ant. Christus ut homo distinguitur a Deo, C, ut Deus, *subdistinguo*. Distinguitur a Deo personaliter sumpto, C essentialiter et absolute sumpto, N. Unde ad primam auctoritatem, Filius Dei Patris non est Pater, est tamen Deus. Ad secundam, Christus est Pontifex ut homo, non ut Deus.

Similiter ad tertiam. Christus ut homo est mediator Dei et hominum. Verum quidem est quod Christus, ut mediator esset, debuerit esse Deus ut satisfactionis suæ conferret infinitam dignitatem; sed tamen partes mediatoris egit ut homo, juxta Apostolum laudatum : *Mediator homo Christus Jesus*. Si dicas officium mediatoris pertinere etiam ad personam Christi : respondebo tunc Christum fuisse mediatorem inter homines et Deum personaliter sumptum, scilicet, Patrem et Spiritum sanctum, et non inter homines et Deum essentialiter et absolute sumptum. De quo in tract, de Incarnatione.

Dices. Si dum in S. Scripturis dicitur de Christo quod sit Deus, id velimus intelligi cum omni proprietate, cur pari jure non intelligam cum omni proprietate, cum dicitur quod si creatura, factus, minor Patre et similia?

B. nos etiam cum omni proprietate intelligere de Christo qua homine, quod sit creatura, factus, minor Patre et similia. At Ariani, qui nolunt eum esse simul Deum, non possunt intelligere S. Scripturam cum omni proprietate, quando dicit : *Hic est verus Deus*, etc.

Objectiones ex Patribus Antenicamis contra consubstantialitatem Verbi.

Objiciunt Sociniani cum antiquis Arianis, trium priorum sæculorum Patres, ante ortum Arianismi, Justinum, Athenagoram, Irenæum, Clementem Alexandrinum, Origenem, Tertullianum, Gregorium Neocæsariensem, Dionysium Alexandrinum et alios, quos contendunt impugnasse Verbi consubstantialitatem et coæternitatem cum Patre. Ergo.

B. 1º lios omnes laudatos, excepto forte Origene, de cujus mente circa præsens mysterium disputant eruditi, rectam fidem tenuisse de substantia hujus mysterii, *ut jam patet ex (lictis et patebit ex modo dicendis.* Non diffitemur tamen quosdam minus proprie et minus caute de eo scripsisse ; tum quia nondum nata hæresi securius loquebantur; tum quia cum essent tunc addicti philosophia' Platonicæ, de fidei nostræ mysteriis juxta hujus philosophia' principia loquebantur, atque adeo eodem fere modo scribebant de hoc mysterio, quo hujus sectæ philosophi scripse-

rant de Patre universorum et de Mente ipsius, quæ et *Logos* ab ipsis dicebatur.

Quapropter de his antiquis Patribus sic loquitur S. Hieronymus in Apolog. 2 contra Rufinum : « Non statim illos hæreticos «judicabo; fieri enim potest ut vel simpliciter erraverint, vel alio sensu scripserint, vel a librariis imperitis eorum paulatim scripta corrupta sint, vel certe antequam in Alexandria quasi dæmonium meridianum Arius nasceretur, innocentius quidam et minus caute locuti sunt, et quæ non possint perversorum hominum calumniam declinare. » Huc etiam facit illud S. Aug. 16 de Civit, cap. 10 : « Multa quippe ad fidem catholicam pertinentia, dum hæreticorum callida inquietudine agitantur, ut adversus eos defendi possint, et considerantur diligentius et intelliguntur clarius et instantius prædicantur. »

B. 2º, dato unum vel alterum aliter sensisse, non inde abrumpi filium traditionis, quæ non paucorum, sed communi Patrum et fidelium sensu innititur. His duabus responsionibus generalibus præmissis, ad singulos descendo.

Quantum ad Athenagoram, Irenæum, Clementem Alexandrinum et Gregorium Neocæsariensem, jam expendimus quæ ex illis opponi possunt; positiva etiam et dilucida testimonia S. Justini et Tertulliani protulimus, quæ huc revocanda sunt : sed quia etiam plura ex his duobus et Dionysio Alexandrino opponunt Sociniani eorum mens accuratius est expendenda.

De S. Justino martyre.

Objiciunt Sociniani. S. Justinus in Dialogo cum Tryphone, ex professo probat Patrem esse invisibilem, Filium vero visibilem. Idem docent Irenæus lib. 4. c. 57, Tertull. cont. Praxeam c. 16, episcopi concilii Antiocheni contra Paulum Samosatenum in sua Epistola, et alii. Ergo S. Justinus cum aliis non censet Filium esse consubstantialem Patri.

B. equidem antiquos censuisse Patrem esse invisibilem et Filium visibilem, nec tamen negabant Filii consubstantialitatem sed ut verum Deum affirmabant, *ulprobatimus* : imo, etiam post Nicænum concilium, idem dixerunt S. Hilarius lib. 4 de Trinit. sub finem, Theodoretus adversus

ilæreses c. 1, et alii quos nemo suspicabitur negasse consubstantialitatem Verbi; et cum aliunde certum sit neque hos neque illos admisisse plures deos, evidens est eos non censuisse Patrem esse invisibilem et Filium visibilem ratione divers® natura, quasi pater natura sua sit invisibilis, et Filius natura sua visibilis. Dixerunt ergo Patrem invisibilem, quia cum sit ingenuitus fons et origo totius divinitatis, non habet a quo mittatur ad extra; Filius vera cum sit genitus a Patre, ejus splendor per (piem manifestatur, et Verbum per quod omnia facta sunt, mittitur ad extra, otprapicue ad reparationem generis humani; sicque factus est visibilis sive in corpore assumptio, dum apparuit Patriarchis veteris Testamenti sive in natura humana, dum incarnatus est.

Inst. 1°. S. Justinus et alii Patres Antenicæni dicunt ideo Patrem esse invisibilem quia est immensus, incircumscriptus, nec loco moveri potest: ergo eum dicunt contra Filium esse visibilem, censent ipsum non esse immensum, nec incircumscriptum loco.

A. 1). *ant.* S. Justinus et alii Patres dicunt Patrem esse invisibilem quia est immensus, incircumscriptus, etc. ex peculiati primæ Personæ proprietate, ratione cujus mitti non potest ad aliquam formam exteriorem assumendam, C. ex peculiari natura*suæcdndilionc quæ Filio noni competat, N.

Instabis 2°. S. Justinus ibidem dicit cum qui apparuit antiquis, non esse *Condilorem universitatis*: ergo nec Deum.

B. N. *conscq.* Non enim intendit S. Justinus negare Filium esse cum Patre conditorem universitatis, siquidem Epist. ad Diognetum, ipsum expresse vocet *creatorem omnium*; sed intendit duntaxat quod qui apparuit non sit prima persona cui per appropriationem tribuitur omnipotentia et creatio; ut latius explicabo infra.

Inst. 5°. S. Justinus ibidem, similiter S. Irenæus, Tertullianus et alii, dicunt Filium in his apparitionibus fuisse Patris ministrum, Patrem ipsi præcepisse, et esse causam Filii: atqui hæc important inferioritatem: ergo.

A. el ministrum, et præceptum, el causam ab eis sumi lato el improprio sensu: ministrum, quaternis voluntatem Patris

exccutiis est; præceptum, quatenus Pater æterna generatione rerum faciendarum rationem ac voluntatem ipsi communicavit; causam, quatenus est principium et origo illius; non stricto et proprio sensu, quatenus ministrare importat inferioritatem, præcipere superioritatem, causa dependentiam effectus ab ipso.

Inst. 4'. S. Justinus ibidem dicit Filium esse quiddam aliud a Patre; et in Apolog. 2, vocat Filium secundam potestatem, et Patrem primum Deum.

It. hæc dicta esse ratione personæ et non natura; ita ut sensus sit, quod Filius sit alia persona a Patre, secunda persona, et Pater prima.

Inst. 5°. Justinus laudato Dialogo dicit Filium genitum esse a Patre virtute et consilio: ergo non natura nec necessario.

B. N. *conseq.* Virtus enim ibi sumitur pro facultate quaelibet agendi, et consilium prout opponitur cæcæ necessitati; quia Deus non agit sine ratione.

Inst. 6°. S. Justinus ibid, docet Filium esse a Patre genitum, sicut ignis accenditur ab igne: atqui distincta est natura ignis accendentis el accensi, et unus potest extinguui alio non extincto: ergo.

B. D. *maj.* Ly *Sicut* dicente aliqualem paritatem, C. omnimodam paritatem, V. In hoc ergo est paritas, quod sicut ignis accendit ignem sine sui diminutione, ita Pater generat Filium absque sui diminutione et alteratione: in cæteris autem non est paritas. Hoc ergo exemplo et pluribus aliis, ut radii e sole manantis, verbi humani ab intellectu producti, etc. usi sunt SS. Patres, et nos utimur ad cftormandam aliqualem ideam generationis æternæ Verbi; verum hæc exempla plus habent dissimilitudinis quam similitudinis, unde non sunt intelligenda nisi resecatis omnibus imperfectionibus quas involvunt in creaturis.

De Tertulliano.

Objiciunt Sociniani. Tertullianus docet Verbum seu Filium ab æterno non fuisse. Ergo. *Probat* *ant.* ex lib. cont. Hermogenem c. 5. Cum enim iste hæreîicus contenderet materiam esse ingentam et æternam, quia Deus ex eo quod sit ab æterno Deus, fuit etiam ab æterno Dominus, non potuit autem esse Dominus nisi esset res aliqua cujus esset dominus. *Bespondet*

Tertullianus quod, quamvis Deus sit ab æterno Deus, quia divinitas est ejus substantia, non sit tamen ab æterno Dominus, quia hoc nomen spectat exercitium potentiae; idque probat a simili, quia nempe Deus non est ab æterno Pater aut Judex : « Et Pater Deus, est, inquit, et Judex Deus » est : non tamen ideo Pater et Judex semper, quia Deus semper. Nam nec Pater potuit esse ante Filium, nec Judex ante delictum : fuit autem tempus cum delictum et Filius non fuit, quod Judicem et qui Patrem Dominum faceret. » Ergo.

Despondent aliqui, Tertullianum per Filium intelligere creaturam, quo sensu dixit Moyses : *Numquid non ipse est Pater tuus qui possedit te, et fecit et creavit te?* Ita Natalis Alexander.

Despondent alii Tertullianum non loqui hic ex propria sententia, sed ex principiis admissis ab Hermogene, quæ adversus ipsum retorquet ; ita ut sit hoc argumentum Tertulliani : secundum Hermogenem, ideo Deus est ab æterno Dominus præcise, quia ab æterno est Deus ; et ideo debet esse ab æterno aliquid extra ipsum, ipsa scilicet materia, in quod dominationem exercent : ergo pariter est ab æterno Pater, quia ab æterno est Deus; Deus enim non minus est Pater quam Dominus. *Subsumitur*. Atqui non est Pater ab æterno, cum nihil ab æterno extra se producat ; materia enim secundum Hermogenem est improducta : ergo sicut Deus non est ab æterno Pater, ita nec Dominus, et consequenter materia non est æterna. Quod unice intendit Tertullianus contra Hermogenem, quorum nullam habebat controversiam de æterna Dei generatione. Ita Honoratus Tournely. Hæc responsio parlim coincidit cum prima, in quantum per Filium intelligit aliquid productum ad extra sicut prima.

Despondent alii Tertullianum sumere Filium more jurisconsultorum, non pro eo quod est ad intra genitus, sed ad extra natus, ut modo explicabimus. Ita Carolus Witasse.

Inst. 1°. Tertullianus docet Verbum seu Filium esse conditum et natum in ipsa mundi creatione, seu paulo ante. Ergo.

Probatur ant. 1° ex lib. cont. Hermogenem, qui, ut dixi, contendebat materiam esse ingentam et æternam. ubi can. 8 de

Sophia dicit : « Denique (Deus) ut necessariam sensit ad opera mundi, statim eam condit et generat in semetipso : *Dominus, intjait, condidit me initium viarum suarum in opera sua... Prior... abyssogenita sum*. Agnoscat ergo Hæc inogens idcirco etiam Sophiam Dei natam et conditam prædicari, ne quid innatum et inconditum præter solum Deum crederemus. Si enim intra Dominum quod ex ipso et in ipso fuit, sine initio non fuit, Sophia scilicet ipsius, exinde nata et condita, ex quo in sensu Dei ad opera mundi disponenda coepit agitari, multo magis non coepit sine initio quidquam fecisse quod extra Dominum fuerit. Si vero Sophia eadem Dei sermo est... sine quo facium est nihil... » Quale est ut Filio Dei sermone unigenito « et primogenito aliquid fuerit præter Patrem antiquius?... Ita et hoc nomine materiam Deo praeponit Hermogenes, præponendo eam Filio; Filius enim sermo, et Deus sermo, et, *Ego et Pater unum sumus*, nisi quod sustinebit æquæ animo Filius eam praeponi sibi, quæ Patri adæquatur. »

Probatur 2° *idem ant.* ex lib. cont. Praxeam c. 6. « Itaque Sophiam quoque exaudi ut secundam personam conditam. 1° *Dominus creavit me initium viarum in opera sua. Priusquam terrafieret... ante omnes colles generavit me*, in sensu scilicet suo condens et generans. Dehinc assistentem eam ipso separatione cognosce : *Cum pararem*, inquit, *cælum, aderam illi simul*... Nam ut primum Deus voluit ea quæ cum Sophiae ratione... disposuerat intra se, in substantias et species suas edere, ipsum primum protulit Sermonem, habentem in se individuas suas rationem et Sophiam, ut per ipsum fierent universa. » Et c. 7: « Tum igitur etiam ipse sermo speciem et ornatum suum sumit sonum et vocem, cum dicit Deus: *Fiat lux*. Hæc est nativitas perfecta Sermonis, dum ex Deo procedit, conditus ab eo primum ad coactum in nomine Sophiae, *Dominus condidit me initium viarum*; dehinc generatus ad effectum, *Cum pararet cælum, aderam illi simul*; exinde eum parem sibi faciens de quo procedendo Filius factus est... Ergo, inquis, das ali-

quam substantiam esse Sermonem?... » plane... quæcunque ergo substantia Sermonis fuit, illam dico personam, et illi » nomen Filii vindico, et dum Filium agnosco, secundum a Patre defendo. » Ergo.

II. hæc omnia dicta esse a Tertulliano de Verbo externo non interno, seu de Verbo respective ad generationem ejus externam et visibilem, non internam et invisibilem. Revocandum namque est quod jam dixi supra de Athenagora, non solum Tertullianum, sed plures alios veteres, etiam post concilium Nicænum, distinxisse in Verbo duplicem sive processionem, sive generationem, sive nativitatem : unam ad intra in Deo immanentem, qua Verbum procedit a Patre, ut imago invisibilis substantiæ ejus, Deus de Deo, lumen de lumine ; et hæc est generatio æterna, propria et naturalis : altera externa qua Verbum exterius est prolatum in productione creaturarum. *Fiat lux*, ut significativum imperii per quod omnia facta sunt; et hæc est, juxta antiquos, generatio seu nativitas temporalis, sed improprie dicta, ex analogia ad nativitatem hominum, qui non demittitur nati nisi cum ex vulva in lucem prodeunt et ad extra manifestantur. Hanc utranque generationem seu nativitatem ipsis verbis objectis ex cap. 7 adversus Praxeam exprimit Tertullianus : *IZtcc est*, inquit, *nativitas perfecta Sermonis, dum ex Deo procedit conditus ab eo primum ad cogitatum*; en generatio interna et æterna : *dehinc generatus ad effectum* ; en generatio temporalis et externa. Similiter cap. 6.

Inst. 2° Tertullianus, loquens de generatione Verbi tum facta cum mundus est conditus, dicit 1° : *Eam (Sophiam) condit et generat in semetipso*, c. 18 adversus Hermog. Ergo non de generatione ad extra, sed ad intra loquitur Tertullianus. 2° Cap. 7 adversus Praxeam, dicit ea generatione cum tunc mundus factus est, Filium esse factum parem Patri : ergo antea non erat par. 5° Ibidem hanc generationem vocat perfectam Verbi nativitatem, et dicit illud per eam speciem et ornatum sumpsisse : ergo antea non erat perfecta. 4° Ibidem dicit tunc conditam fuisse secundam personam et Filium : ergo antea non ergo antea non erat neque persona, neque Filius. S» Ibidem cap. 9, vocat Fi-

Hum portionem Dei; et cap. 6, dicit a Deo separatum. 6° Tandem loco citato cont. Hermog. probat materiam, si alterna esset, fore praeferendam Filio ut quid antiquius, et fortius : ergo supponit Filium non esse æternum.

II. *ad primum* Tertullianum sic loqui, quia per eam generationem temporalem Verbum, licet ad extra prodierit, non tamen recessit a Patre; illa ipsemet Tertullianus Apologet, c. 2 : *A matrice*, inquit, *non recessit, sed excessit*.

Ad secundum, dicit Filium esse factum parem Patri, id est, demonstratum parem.

Ad tertium. Eatenus dicit banc nativitatem esse perfectam et per eam Verbum sumpsisse speciem et ornatum, quatenus per illam declaratum est exterius esse Dei Verbum quod ante latebat et ignorabatur.

Ad quartum. Similiter dicit tunc conditam fuisse personam et Filium, id est, demonstratam exterius et declaratam ; seu, ut alii volunt, Tertullianus hic sumit personam et Filium non more theologorum, sed jurisconsultorum quorum erat tenacissimus. Jurisconsulti autem, fœtuin, quando latet in utero, portionem matris vocant ; filium vero, tunc solum cum ex utero prodiit in lucem. Similiter, licet persona juxta theologos sit quodlibet individuum naturæ rationalis per se subsistens, apud jurisconsultos tamen, filius, quando est in utero matris, non censetur persona.

Ad quintum. Vocat Filium portionem Dei, non quod sit tantum pare substantiæ divinæ, sed quia 1° est una tantum persona divinitatis, non omnis quæ Deus est; 2° quia procedit a Patre totius divinitatis fonte, atque illo posterior origine, et eatenus minor, licet illi consubstantialis. Dicit autem *separatum*, id est distinctum.

Ad sextum. Arguit Tertullianus ab absurdo contra Hermogenem ex ejus principiis, nempe si, ut vult Hermogenes, materia sit improducta et ingenta, Verbum autem, licet æternum, sit productum et genitum, hoc saltem titulo generationis et originis, materia erit proferenda Verbo ut quid antiquius et fortius.

Cælerum, etsi non diffiteamur hæc et alia Tertulliani dicta esse duriora et a nostra theologia aliena, sunt tamen emollienda et benigne explicanda, sicut huc usque fecimus, cum aliunde de illius mente circa

æternitatem et consubstantialitatem Verbi non sil dubitandi ratio, *ut patet* nedum ex disertissimis ejus testimoniis quæ inter probandum retulimus et pluribus aliis, sed et ex ipsis locis objectis ; nam c. 18 cit. contra Hermogenem sic ait : Quis non hanc » (Sophiam) potius commendet ?.. Non si- » bi subditam, non statu diversam...Quali » Deus potuit eguisse, sui magis quam » alieni egens? » Ibidem : « Filius enim » sermo et Deus sermo; et Ego et Pater » unum sumus.» Cap. 5 iib. laudati adversus Praxeam : « Ante omnia Deus erat so- » his, ipse sibi et mundus et locus et om- » nia; solus autem quia nihil aliud extrin- » secus præler ipsum. Cæterum ne tunc » quidem solus, habebat enim secum , » quam habebat in semetipso, rationem » suam scilicet. » Et ibid. cap. 8 : « Sermo » ergo et in Patre, semper sicut dicit : Ego » in Patre ; et apud Deum semper, sicut » scriptum est, et sermo erat apud Deum, » et nunquam separatus a Patre, aut alius » a Patre, quia, Ego et Pater unum sumus.» Quid expressius?

Alia vero quæ ex eodem Tertulliano obijci possunt, ut quod dixerit Patrem esse invisibilem, Filium visibilem , Patrem jus- sisse Filio, Filium paruisse Patri, Filium procedere a Patre, sicut procedit radius a sole, fluvius a fonte, soluta sunt in anterioribus.

De S. Dionysio Alexandrino.

Obj. S. Dionysius Alexandrinus dum Sabellium impugnaret, Arianum dogma propugnavit; is enim Epist. ad Euphranorem et Ammonium scribit, *Dei Filium esse opus quoddam et factilium; neque natura proprium, sed peregrinum, secundum a Patre.* Et addit, Patrem ad Filium comparari, *quemadmodum agricola comparatur advitem, et navis fabricator ad navem. Siquidem tanquam qui opus est, non erat antequam fieret.* Quæ verba purum dogma Arii continent.

Jl. S. Dionysium Alexandrinum, cum co de dogmate perverso quod postea fuit Arii d quibusdam Pentapolitanis accusaretur propter verba relata et quædam alia similia in Epist. citata, edidisse apologiam quam ad Dionysium Romanum pontificem misit, qua hujus erroris suspensionem a se penitus elidit, juxta sensum omnino catholicum explicans verba duriuscula quæ ipsi in ci-

tata Epistola præ nimio zelo in Sabellium confutandū exciderant ; ostendens quo exemplis quæ adhibuerat non aliud intendisse (piam evincere contra Sabellium distinctionem Personarum, non vero negare earum consubstantialitatem. Hæc omnia constant ex S. Athanasio qui edidit librum de sententia S. Dionysii Alexand. circa hanc materiam, in <pio ex libris ejus apologeticis plura refert fragmenta. Hæc inter cætera ex Apologia missa ad Dionysium Romanum pontificem : « Ego et in alia » Epistola scripsi, ubi ostendo crimen » quod deferunt contra me falsum esse, » quasi dicerem Christum non consubstantialē esse Deo (nota vocabulum *cons- » substantiale* ante concilium Nicænum.) » Nam tametsi dico , me id nomen non re- » perisse, nec legisse alicubi in sacris Lit- » teris, rationes tamen nostræ quas reti- » cuerunt , non abludunt ab hac sententia : » nam et humanum partum pro exemplo » adduxi, haud dubie congenerem. » Item : » Existente igitur æterno Patre, existit et » æternus Filius, lumen de lumine : nam » si Pater est, necessario et Filius est. » Unde S. Athanasius inter cætera quæ in S. Dionysii defensionem scribit, ita loquitur libro citato : « Quod autem ad præsulem » Alexandrinum attinet, ex Apologia ejus » satis apparet eum non illius esse senten- » tiæ, cujus isti dicunt fuisse; aut quid- » quam pravarum opinionum Arii acce- » pisse : imo potius scripta illius efficaciter » demonstrant calumnias esse, quibus » vulgo impetitus sit. »

Addit S. Athanasius, exempla quibus usus est S. Dionysius, ab illo fuisse prolata et intellecta de Christo ratione humanitatis quæ aliens substantia; ostia divinitate, ut vilis ab agricola, navis a fabricatore; non vero de Filio secundum divinitatem, ulpote quem agnoscit consubstantialem Patri, *ut patet ex verbis ejus relatis*, et iterum ex his sequentibus quæ refert S. Athanasius : « Tametsi meum dictum sit, » quod non invenerim hanc vocem consub- » stantiali latis in Litteris sacris, rem tamen » ipsam mihi deprehendi, Cognovique Fi- » lium qui Verbum est, non alienum a Pa- » tris substantia esse. »

Omitto Origēnem quem etiam nobis opponunt Sociniani, quia plures SS. Patres inter quos Hieronymus, Epiphanius, S. Au-

gustimis et Doctor Angelicus, nec non plures theologi agnoscunt ipsum revera non recte sensisse de Filio : non quod hæresim Ario propriam aperte docuerit, scilicet, Filium esse creaturam ex non extantibus in tempore factam; sed quod dixerit Filium etiam ut Deum non esse ejusdem individuae nature cum Patre et ipso aliquo perfectionis gradu minorem : quod tamen etiam plures negant, rationibus utique non contemnendis nixi : sed ut ut sit, nemini mirum esse debet si Origenes, qui judicio Ecclesiae et SS. Patrum in multis erravit contra fidem, etiam in hoc capite erraverit.

Objectiones contra divinitatem Spiritus sancti.

Objicies 1° ex S. Scripturis. 1° Rom. 8 dicitur : *Ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Postulare autem non est Dei. 2° Joan. 1 dicitur omnia esse facta per Verbum : ergo et Spiritum sanctum. 5° Amos 4, secundum versionem Septuaginta, dicitur Deus *creans Spiritum*. 4*» Joan. 6 dicitur *non loqui a semetipso, sed quacumque audivit.* Ergo.

Ad primum eum D. Th. 2 2, q. 85, a. 10, ex S. Aug. non esse intelligendum in sensu formali, sed causali, ita ut Spiritus non ipse postulet, sed faciat nos postulare, sicut Genes. 22 Deus dicit : *Nunc cognovi quod timeas Dominum*, id est, cognoscere feci : nec sequitur quod tota Trinitas, aut Pater et Filius debeant etiam dici hoc sensu postulare; quia licet gratia orationis sit revera opus totius SS. Trinitatis, appropriate tamen Spiritui sancto, cui nempe appropriatin' bonitas et sanctificatio nostra, cujus initium et fomentum est assidua oratio.

Ad secundum, dico omnia, natura diversa, esse facta per Verbum; alias sequeretur Patrem etiam esse factum per Verbum.

Ad tertium, dico Spiritum ibi sumi pro vento, ut habet Vulgata nostra.

Ad quartum, dico sensum esse, quod acceperit a Patre naturam et scientiam, adeoque quod non loquatur ut persona ingenta sed procedens, ex propria tamen scientia.

Ad quarundam aliarum instantiarum solutiones ex S. Scripturis, nola. Cum aliquid dicitur in S. Scriptura de Spiritu quod non Deo, sed soli creaturae competit, id intelligatur vel de vento qui etiam spiritus appellatur, ut Exod. 15 :

I-Iarit spii itus tuus et operuit eos mare, vel de donis gratiae et virum quæ vocantur Spiritus Dei, Joci. 2 . *Effundam Spiritum meum;* vel de Angelis sive bonis sive malis, aut angelibus nostris, quæ sunt spirituales creaturae et dicuntur spiritus.

Obj. 2° ex Patribus. 1° S. Basilius censuit Spiritum sanctum non esse dicendum Deum, ut constat ex Orat. 20 S. Gregorii Nazianzeni in ejus laudem. 2° S. Hilarius similiter in 12 libris de Trinitate, non tribuit nomen Dei Spiritui sancto. 5° Concilium ipsum Constantinopolitanum non definivit Spiritum sanctum esse Deum. 4° Ecclesia antiquitus non dirigebat suas preces ad Spiritum sanctum, quod procul dubio fecisset si credidisset eum esse Deum. Quod addunt Sociniani, Spiritum sanctum in S. Scripturis nunquam nominari Deum, apertam esse falsitatem, *patet ex probationibus.*

Ad primum, II. S. Basilium consuisse Spiritum sanctum non esse dicendum Deum, non ex errore circa ejus naturam: constat enim ex ejus Epistolis et ex laudata Oratione S. Gregorii, ipsum constanter negasse esse creaturam et ejus consubstantialem cum Patre et Filio propugnasse, sed ex oeconomia ut gravioribus Ecclesiae persecutionibus occurreret. Tunc enim hinc Arianæ, illinc Macedoniam Ecclesiam exagitabant, et periculum erat, si vires conjungerent, ne omnes episcopos catholicos e suis sedibus ejicerent et hæreticos substituerent : quod malum ut averteret S. Basilius, existimavit quod, retenta vera fide in Spiritum sanctum, a nomine Dei pro tunc esset abstinendum. Hanc quidem S. Basilii oeconomiam improbarunt quidam, laudaverunt alii; inter cæteros S. Athanasius et S. Gregorius Nazianz.

Ad secundum, I. S. Hilarius simili oeconomia usum esse in libris de Trinitate; in eis tamen negat Spiritum esse creaturam, et in Commentariis ad Matth. cap. 28 palam confitetur ejus divinitatem : « Baptizantur, inquit, in nomine Patris » et Filii, et Spiritus sancti; ut quorum » una est divinitas, sit una largitio, non » menque Trinitatis est unus Dens. «

Ad tertium. Concilium Constantinopolitanum definivit Spiritum sanctum esse *Dominum et vitamificantem*, a Patre procedere et simul cum Patre et Filio esse adorandum et

glorificandum ; quod plane idem est ac si dixisset nominatim *'Spiritus sanctus est Deus.*

Ad quartinn. Ecclesia in prioribus saeculis preces ad solum Patrem dirigebat, non quod crederet Filium et Spiritum sanctum divinitatis expertes; se quia Pater cum sit fons totius divinitatis, per appropriationem dicitur personam Dei agere, Filius habetur ut mediator, Spiritus sanctus ut auctor precumstrarum.

Objectiones Tritheilarum.

Tritheitæ Vlsæculo, duce Philoppono, admittebant contra Arianos tres in Deo personas esse divinas et consubstantiales; sed inlelligebant consubstantialitatem ejusdem specie natura; non ejusdem numero, eo scilicet quo plures homines sunt consubstantiales, id est, ejusdem specie naturæ humanæ : ita ut, sicut tot sunt homines quot sunt persons, ita sint tot dii quot sunt personæ. Ilæc hæresis expugnata manet ex omnibus quæ tum ex S. Scriptura, tum ex Patribus protulimus in probanda consubstantialitate personarum; hæc enim evincunt unam numero naturam esse in Deo : item ex his quibus in procedente tractatu impugnativimus pluralitatem deorum. Superest igitur ut argumentis Tritheilarum satisfaciamus.

Objiciunt 1°. Quidam Patres inter quos S. Aug. in Ps. 68, comparant lres personas in Deo tribus auri fragmentis. Plures item SS. Patres, inter quos S. Cyrill. Alexand. S. Joannes Damasc. et præscrilim S. Greg. Niss. in duobus operibus, uno adversus Grocos, altero ad Ablavium, comparant naturam divinam quoad unitatem, naturæ humanæ pluribus communem. Ex hac autem duplici comparatione aperte liquet tot esse deos quot sunt personat divinæ, sicut tot sunt homines quot sunt persons humanæ et tot substantiæ auri quot suut ' *agmenla.

Ad primum, Ii. hanc primam comparationem fieri non quoad omnia, sed quoad hoc tantum , quod sicut singul auri fragmenta sunt vere aurum, ita quaelibet Trinitatis persona est vere Deus : et lioc sufficiebat Patribus disputantibus contra Arianos, qui contendebant Filium et Spiritum sanctum esse meras creaturas.

Ad secundum, Ii. hanc secundam com-

parationem magis obesse quam prodesse Tritheitis ; non enim eam instituunt laudati Patres ut probent naturam divinam esse divisam in tribus personis, sicut natura humana divisa est in pluribus hominibus; sed c contra ut suadeant etiam ipsam naturam humanam pluribus communem esse unam, et debere dici stricte loquendo unum hominem, non plures homines. In hunc ergo errorem philosophicum eos impulit nimius Arianos impugnandi zelus : hi namque continuo urgebant paritatem cum natura humana et dicebant : *Si sunt ires personte in Deo et quælibet sit Deus, ergo sunt lres dii, sicut sunt tres homines ubi sunt tres personæ humanæ.* Huic importuno argumento dupliciter respondebant SS. Patres : 1° non esse eandem rationem naturæ divinæ et humanæ; hæc quippe propter suam limitationem, non nisi uni personæ, una manens, est communicabit, ita ut multiplicatis personis multiplicetur; divina vero propter infinitam suam fœcunditatem et il limitationem, potest indivisa manens tribus personis communicari : et hæc erat communis, vera et obvia responsio. Sed ut omnem vitilitigandi ansam Arianis auferrent, quidam respondebant 2°, etiam naturam humanam pluribus communem et communicatam esse unam, nec nisi ex usu et abusu dici plures homines, cum deberet dici unus homo. Ita S. Gregorius Nissenus lib. de Communibus notionibus adversus Grocos, S. Cyrillus Alexand. lib. 9 Comment, in Joan. S. Damascenus lib. ode Fide c. 5 et alii. Hæc quidem, fateor, abhorrent a nostra et vera philosophia, quæ nullam a parte rei naturam agnoscit quæ sil una et communis; sed error est contra rationem, non contra fidem, qui nec Tritheitis, nec Arianis, seu Socinianis quidquam prodest.

Obj. 2°. Tertullianus contra Praxeam c. 15, ait non permitti catholicis dicere Patrem, Filium et Spiritum sanctum esse lres deos, nec hac licentia pateret ipsis occasio evadendi martyrium, cum tunc, non secus ac gentiles, possent jurare per deos et dominos : ergo censet reipsa esse tres deos, quamvis id dici non debeat propter inconveniens inde secuturum.

Ii. N. conseq. Non enim hanc unam rationem hujusmodi prohibitionis affert Tertullianus, sed alias, et præeipue unitatem

divinæ naturæ. Cum itaque Tertullianus evicisset contra Praxeam esse plures in Deo personas distinctas et quamlibet esse Deum, et inde colligeret Praxeas plures deos a catholicis prædicari : *respondet Tertullianus*, dato et non concesso quod sic loquerentur catholici, id non facerent absque aliqua specie fundamenti in S. Scripturis; dicitur enim Ps. 44 et Heb. 1 : *Tronus tuus, Deus*. Urgebat Praxeas : Cur ergo catholici non prædicant aperte et ubique plures deos? *respondet Tertullianus*, id ipsis non licere propter triplicem rationem : 1° quia id nunquam fuit usurpatum ab Apostolis; 2° quia est una tantum natura divina, et debet esse discrimen inter cultores unius et multiplicis divinitatis; 5° quia si hoc ipsis permetteretur, facile evaderent discrimen martyrii. Agnoscit ergo ibidem Tertullianus unam numero naturam divinam, quod pluries et constanter docet in eodem libro adversus Praxeam et alibi, *ut patet ex probationibus*.

Cæterum nemini non notum est nullum ex antiquis Patribus eo impietatis et absurditatis devenisse, ut plures deos astrueret : quæ observatio sufficit ad refellenda omnia quæ ex ipsis objicere possunt Tritheitæ.

ÿ III. — *Objectiones a ratione contra integrum mysterium.*

Objicies 1°. Hoc mysterium contrariatur pluribus principiis lumine naturali notis : et 1° huic : *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*, cui innititur tota ars syllogistica ; personæ enim identificantur cum essentia divina, et tamen distinguuntur realiter inter se. 2° Non salvatur hoc principium : *Nihil producit suum esse*; persona enim producat et producta liaient idem esse. 5° Evertit hoc principium : *Persona reddit naturam incommunicabilem alteri supposito*; quia natura quæ est in Patre, communicatur Filio et Spiritui sancto : ergo hoc mysterium est contra rationem, adeoque impossibile.

Hic q. 2S. a. 5. ad 1. — *Ii, N, ttnt. .-id primum, Ii.* 1° hoc axioma intelligendum esse de his quæ sunt eadem uni tertio re et ratione : quod duplici sensu explicatur. Primus sensus est, quod hoc unum tertium non sit virtualiter multiplex, sed quod extrema ipsi uniantur sub eadem formalitate et ratione, non sub diversa : unde licet actio sit idem motui similiter et passio, non

tamen sequitur quod actio et passio sint idem; quia in actione importatur respectus ut a quo est motus in mobili, in passione vero ut qui est ab alio. Similiter licet paternitas sit idem secundum rem cum essentia divina, et similiter filiatio, tamen hæc duo in his propriis rationibus important oppositos respectus, unde distinguuntur ab invicem. Ita sanctus Doct. Secundus sensus est, quod extrema ita identificentur uni tertio, ut ab illo non distinguantur ratione ratiocinata ; non sic tamen quod distinctio rationis ratiocinatæ inter extrema et medium, positive et semper inferat distinctionem realcm extremorum inter se; alias non possent fieri syllogismi nisi in synonymis, quod est falsum ; nec dixit sanctus Doct. de quo vide Sylvium hic q. 20, a. 5; sed permissive tantum et in certa materia, quando nempe accidit quod extrema distinguantur virtualiter a medio per rationes seu formalitates importantes oppositionem inter se. Hoc ipso enim quod extrema differant a medio ratione ratiocinata, possunt ex eo capite quo differunt a medio importare aliquam oppositionem inter se, puta relativam, et tunc ratione illius inter se realiter distinguui, quamvis cum medio quocumque oppositionem non habent, realiter identificentur. Et ita contingit in Deo. Paternitas enim et filiatio sic ab essentia virtualiter distinguuntur, ut ex eo capite importent rationes inter se relative oppositas, non tamen cum essentia; unde fit quod sint idem realiter cum essentia, et tamen inter se realiter distinguantur.

Ση 1. <J. 2. q. 1. a. 5. ad -i. — Quod Ut profundius intelligas, *nota diligenter*, proprium esse rei infinite identificate sibi res, salvis earum rationibus formalibus, quando non important imperfectionem. Sic v. g. ratio formalis sapientiæ quæ est cognoscere res per altissimam causam, item rationes formales justitiæ, misericordiæ, etc. perfectissime salvantur in Deo, non obstante identitate reali caturæ cum essentia : similiter ergo ratio formalis relationis debet in eo perfecte salvari, non obstante identitate ejus reali cum essentia : propria autem ratio relationis est opponi suo correlative et ab eo realiter distinguui; proindeque divinæ relationes, non obstante earum identitate reali cum essentia, opponuntur inter se relative, et ratione hujus

oppositionis realiter inter se distinguuntur. Hæcsi bene perpenderis, facile solves instantias quæ opponi possunt.

Aliter quidam edam Thomiste hoc principium explicant, dicendo illud duntaxat verifican quando extrema uniuntur adæquate uni tertio finito et non comunicabili realiter distinctis; secus vero quando uniuntur tantum inadæquate uni tertio illimitato et comunicabili realiter distinctis : porro relatio personalis ita identificatur cum essentia, ut tamen illam non adæquet, quia nec identificatur cum aliis relationibus quibuscum identificatur ipsa essentia, nec ipsa essentia ita identificatur cum una relatione personali, quin etiam identificetur cum aliis, et remaneat ipsis comunicabitur propter suam infinitam fecunditatem et illimitationem : et hæ relatione-, ut dictum est, quantumvis identificate cum essentia, salvant suam rationem formalem quæ est opponi inter se, ideoque realiter distingui. In idem fere redit cum priori explicatione, idque illustrari potest aliqua similitudine analogia ; perfecta enim hujus rei paritas non potest haberi in creatis quæ propter suam limitationem pluribus realiter distinctis identificati non possunt : unde non mirum quod nec Aristoteles nec alii philosophi, tunc destituti, has explicationes attigerint. Sicut igitur verum est in naturalibus quod, quæ sunt unita uni tertio, sunt unita inter se ; ita etiam verum est quod, quæ sunt vicina seu præsentia uni tertio, sint præsentia inter se : sic v. g. duo coqiora non possunt esse præsentia uni spatio, quin sint sibi præsentia. Si tamen detur aliquod tertium quod idem manens existât in pluribus locis distantibus, aut in pluribus partibus realiter distinctis, nec illa loca, nec illæ partes erunt sibi præsentis, quamvis sint præsentis eidem tertio, eo quod non sint ipsi præsentis adæquale : sic corpus Christi est præsens pluribus hostiis, quæ tamen non sunt sibi præsentis. Pes et caput sunt præsentis eidem animæ, quæ tamen partes non sunt sibi præsentis et vicinæ.

Ex his colliges rationem ob quam hi et similes syllogismi expositorii non valeant : *Hic Deus est Pater, hic Deus est Filius : ergo Filius est Pater ; Hæc essentia divina est paternitas, hæc essentia divina est filiatio ; ergo /Hic est paternitas, non*

esse ex eo quod forma syllogismi expositorii fallat in hoc mysterio, sed quod in his et similibus non salvetur. Sicut enim in syllogismo de termino communi, requiritur quod perfecte distribuatur medium : ita de ratione syllogismi expositorii est quod perfecte singularisetur medium, quod hic non fit ; hi enim termini, *hic Deus, hæc essentia*, licet sint singulares, sunt tamen æquivalenter universales, seu habent vim termini communis, quia ille Deus, hæc singularis essentia est comunicabitur pluribus suppositis, quod est proprium termini communis : unde non debemus uti illis terminis ut mediis ad syllogismos expositorios, quia non perfecte singularisuntur, sed utendum illis ut terminis communibus : at tunc debent perfecte distribui, non quidem dicendo *omnis Deus*, sed, *omne quod est Deus, est Pater, etc. omne quod est essentia divina, est paternitas*, etc. sed tunc istæ propositiones sunt falsæ, quia aliquid est Deus, scilicet Filius, quod non est Pater; et aliquid est essentia divina, nempe filiatio, quod non est paternitas.

z/rf secundum, B. Patrem non producere suum esse, sed illud tantum comunicare quod potest, quia tante eminentiæ est et fecunditatis illud esse, ut idem manens possit a pluribus possideri ; et cum sit idem omnino in Patre et Filio, non est a Patre ut a causa cum dependentia, sed ut a principio originis.

/id tertium principium petitum ex definitione personæ, *B.* id a multis sic intelligi, quod personalitas reddat non naturam secundum se incommunicabilem, sed ipsum compositum et personam, seu naturam reduplicative ut personatam, quod etiam verificatur in hoc mysterio : nam persona Patris, seu natura divina cum modo paternitatis et ut personata, non comunicatur alteri, est enim tantum unus Pater in divinis. Cæterum, *dato* quod in creatis aliter intelligatur, ita ut in iis personalitas reddat ipsam naturam secundum se alteri supposito incommunicabilem, quia natura creata, cum sit finita, unica personalitate impletur : primo tamen sensu debet verificari in divinis; tum quia propter suam infinitatem et infinitam fecunditatem ab una personalitate non adæquatur, nec impletur sicut natura creata ; tum etiam quia personalitas in divinis non est quid absolutum ut in

creatis, sed quid relativum; de ratione autem relativi est quod habeat correlativum.

Obj. 2°. Ex infinitate natura divinæ colligimus cum S. Thoma eam esse unam et immultiplicabilem : atqui persona in divinis ut virtualiter distincta ab essentia, est etiam infinita : ergo una.

B. 1°. *D. in in.* Persona in divinis ut virtualiter distincta ab essentia, est infinita ratione essentiae quam includit, *C.* ratione sui conceptus relativi praeclise, *N.* Cum enim, ut dicemus, sub isto respectu non addat perfectionem, non addit etiam infinitatem, sed ab infinitate et finitate abstrahit.

B. 2°. *Data minori, N. conscq.* Disparitas est quod, cum persona in divinis constituitur per relationem, ut videbimus infra, et hæc necessario exigit terminum quem respiciat, non importat infinitatem simpliciter, sed in certo genere, v. g. paternitas in ratione paternitatis; et ideo non excludit quamcumque aliam personam, sed tantum alium Patrem. At vero si darentur plures essentiae infinitæ, cum illæ non opponerentur interserelative, nec consequenter distinguerentur ratione illius oppositionis, deberent distingui per aliquam rationem formalem et essentialem quam una haberet et non alia, quæ ideo non foret infinita.

Obj. 5. Non potest assignari ratio cur potius sint tres personæ quam duæ aut quatuor, aut plures. Ergo.

B. N. ani. et assigno rationem. Quia in Deo debent esse una persona improducta et duæ productæ, et non plures. Ergo. *Probat* *ant.* Distinctio personalis in divinis, ut infra dicemus, est solum secundum relationem originis : *ex quo sequitur* 1°, quod possit esse tantum una persona improducta, cum inter personas improductas non detur relatio originis. *Sequitur* 2° quod, cum sint duæ tantum processiones in divinis, una per intellectum, altera per voluntatem (processio enim in divinis non attenditur penes actionem transeuntem, sed immanentem quæ est duplex, intelligere et velle), sint etiam consequenter duæ tantum personæ procedentes seu terminantes duplicem processionem. Delius infra.

Insl. Possunt esse plures processiones per intellectum et plures per voluntatem sicut in nobis. Ergo.

B, N. ant. 1° Quia si essent plures pro-

cessiones in divino intellectu, vel in divina voluntate, sequeretur quod essent infinitæ; positæ enim semel pluribus, nequit terminus vel numerus illarum aliqua ratione constitui : inconveniens est autem admittere infinitas actu processiones et personas in Deo.

2° Illæ plures processiones in intellectu divino, idem dic de voluntate, vel distinguerentur specie vel numero. Non specie, quia divina intellectio est una unitate specifica; non numero, quia distinctio numerica petitur ex materia et limitatione, quod Deo repugnat. *Unde patet disparitas* inter processiones nostras et divinas quoad instantiam.

Hic q. 27. a. 5. ad 1. — *Bepones.* Potest saltem dari in Deo processio per potentiam, non minus quam per intellectum et voluntatem. Ergo.

B. N. ant. Quia potentia est principium agendi in aliud, unde secundum potentiam accipitur actio ad extra; et sic secundum attributum potentiae non accipitur processio personæ divinæ, sed solum creaturarum.

Plura alia argumenta gentilium referi S. Th. 4 cont. Gent. cap. I et solvit cap. 14. Similiter Bellarminus, lib. 1 et 2 de Christo; Joannes a S. Th. hic disput. 12. a. 5 et 4, plura alia Socinianorum sophismata referunt et refellunt. Vide si lubet Sed pleraque vel solvuntur ex dictis, vel solventur in decursu hujus tractatus. Unde nunc ab his supersedemus. y

ARTICULUS IV.

Utrum sanctissima: Trinitatis mysterium possit lumine naturali cognosci?

Hic q. 52. a. 1. ti. — *Dico* 1°. Nulla ratione naturali notest cognosci aut demonstrari SS. Trinitatis mysterium. Est contra \bailardum et quosdam alios, qui contendebant fidei nostra mysteria posse ratione demonstrari, quos redarguit S. Bernardus in cap. 19 Eccli. et lib. 5 de Consid. c. 5

Probat 1° *auctoritate.* Mattii. 11 dicitur. *Nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius, et eum voluerit Filius revelare.* Ibidem cap. 16 Christus Petro profitenti ejus filiationem divinam, dicit : *Beatus es, Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in coelis est.* Et Ilonnisdas papa in Epist. 79 ad Justinum

imp. u Secretum Trinitatis j neque ulla visibilium vel invisibilium naturarum potuit investigare natura. «

ibid. — *Probat 2° ratione.* Nihil de Deo possumus cognoscere per rationem naturalem nisi ex effectibus creatis ; de Deo enim a priori et per causam nihil novimus, cum nulla sit causa Dei aut Trinitatis : atqui ex effectibus creatis saltem naturalibus ad tanti mysterii cognitionem devenire non possumus : ergo. *Probat minor.* Effectus quantumvis perfecte cognitus, non ducit in cognitionem causæ, nisi sub ea ratione qua ab illa procedit et connexionem per se habet cum illa : sic v. g. effectus procedens ab artifice, puta, domus ab ædificatore, manifestat quidem artem a qua per se procedit et hominem qua artificem, non autem alia hujus hominis accidentia ad artem non pertinentia, v. g. quod fuerit magnus vel parvus, albus vel niger, pinguis vel macer, indutus rubro vel viridi etc. atqui effectus creati non procedunt nec pendunt per se a Deo ut trino, sed solum quatenus uno : ergo. *Probat minor.* Effectus creati procedunt a Deo ratione divinitatis ut causæ radicatis, et ratione omnipotentis ut causæ proximæ : atqui omnipotentia convenit Deo pro priori ad relationes quibus constituantur personæ, pertinetque ad naturam ut una est, non ut est trina in personis ; non enim unaquæque persona habet propriam et distinctam omnipotentiam : unde vulgo dicitur opera SS. Trinitatis ad extra, indivisa esse : ergo effectus creati non procedunt per se a Deo ut trino, sed concomitantur tantum quatenus virtus producens est una et eadem in tribus. Unde si per impossibile Deus non esset Irinus, manerent tamen creatura, quia maneret virtus earum productiva.

Ex quo colligit 1°, etiam supposita fide, hoc mysterium non posse sola ratione naturali evidenter demonstrari, quia divina revelatio non facit quod creatura per se pendeat et procedat a Deo ut trino, nec ponit in creaturis aliquod SS. Trinitatis vestigium.

¶ *dicat.* Ratio naturalis dictat evidenter Deum esse veracem in revelando : ergo supposito revelatione hujus mysterii, ratio dictat evidenter illud existere.

II. D. consequ. Ratio dictat evidenter illud existere per medium naturale intrinsece

connexum cum illo mysterio, .V. per medium extrinsecum, scilicet, auctoritatem revelantis, C. Nec nos negamus intellectum creatum, fide adjutum et ea utentem, posse vi sua naturali cognoscere mysterium SS. Trinitatis existere ; sed negamus illum, etiam fide supposita, seu ea aon utentem, posse per medium aliquod naturale intrinsece conneximi cum isto mysterio illud probare ; quia nempe fides non subministrat illi tale medium, eo quod, ut diximus, non faciat creaturas per se dependere a SS. Trinitate. Unde quantumvis intellectus creatus perficiatur revelatione divina, nunquam tamen potest in effectibus creatis evidenter cognoscere Trinitatem, quia incise non continetur cognoscibiliter.

Colligit 2°, propter eamdem rationem, nec etiam possibilitatem hujus mysterii posse sola ratione naturali evinci. *Colligit 3°* quod, si homo viator quidlibet cognosceret visionem beatificam, lumen gloriæ, unionem hypostaticam, quod non videtur repugnare, cum omnis res creata sit cognoscibilis per propriam speciem, cognosceret etiam evidenter mysterium SS. Trinitatis quoad an est, propter connexionem quam illi effectus supernaturales habent cum Trinitate, non quidem ut causa, sed ut objecto, vel extremo unito. Unde dixi in probatione conclusionis, *ex effectibus creatis saltem naturalibus.*

Dices contra conclusionem. Philosophi gentiles cognoverunt mysterium SS. Trinitatis : unde refert S. Augustinus se legisse in libris Platoniorum exordium Evangelii Joannis : *In principio erat Verbum*, etc. non quidem iisdem verbis, sed similibus. Et illud celebre dictum Trismegisti : *Monas genuit Monadem et in se suum reflexit ardorem.* Quibus verbis videntur aperte exprimi origines divinæ. Ergo.

It. 1° quod philosophi non cognoverunt mysterium SS. Trinitatis per propria, quæ sunt paternitas, filiatio et processio, juxta illud 1 Cor. 2 : *Loquimur Dei sapientiam... quam nemo principem hujus sæculi cognovit*, id est, philosophorum nullus ; sed cognoverunt tantum quædam essentialia attributa quæ appropriantur personis, sicut potentia Patri, sapientia Filio, bonitas Spiritui sancio. Unde per Verbum in libris Platoniorum, non intelligitur persona genita a Patre ipsi consubstantialis.

UTRUM SS. TRINITATIS MYSTERIUM, e i c .

sed ratio idealis per quam Deus omnia condidit, quæ Filio appropriatur. Dictum autem Trismegisti non refertur ad generationem Filii et proceſſum Spiritus sancti, sed «d productionem mundi,quem unum unusDeus produxit propter sui ipsius amorem. Addunt hodierni hæretici, opus quod sub nomine Trismegisti circumfertur, non esse ipsius, sed alicujus Christiani priorum sæculorum, quia in eo opere leguntur multa ex sacris Scripturis expressa quæ videre non potuit Trismegistus Moyse antiquior.

In d. 5. q. 1. a. 4.—Λ. 2° quod, si quidam philosophi gentiles aliquam mysterii SS. Trinitatis notitiam habuerint, illam habuerint non ex effectibus creatis ratione naturali, sed vel ex magisterio et traditione Hebræorum, vel ex lectione S. Scripturarum aut librorum Sybillinorum; vel ex divina revelatione, ut in ipsis Sybillis; vel etiam ex dæmonum revelatione, qui antequam caderent cognoverunt divinitus hoc mysterium, ejusque notitiam hominibus ingesserunt, sive jussu Dei, sive ex malitia, ut ponendo (res personas persuaderent hominibus esse tres deos: unde Plato, qui dicitur Trinitatem admisisse, tres etiam deos admisit.

depones. Deus ut unus, non est minus supernaluralis quam trinus: atqui potest naturaliter cognosci ut unus: ergo. 7°. *D. maj.* Non est minus supernaturalis in ratione entis, C. in ratione objecti cognoscibilis, N. Quia effectus creati procedunt ab ipso ut uno, non ut trino, ut dictum est. Alia argumenta contra hanc conclusionem proponemus postsequentem conclusionem.

Dico 2°. Supposita fide, potest hoc mysterium variis congruentiis suaderi, et ab oppositis argumentis defendi: unde communiter dicitur quod sit supra, sed non contra rationem.

Probaturs prima pars, proponendo varias congruentias: 1° a ratione; 2° ab exemplis; 5° a numero ternario.

A ratione. Prima congruentia petitur a natura summi boni, quod est maxime sui diffusivum, quæ maxima diffusio elucet præsertim in mysterio SS. Trinitatis. Secunda fundatur in ratione amicitiae et societatis, quæ congruenter exigitur ad summam felicitatem: amicitia autem et societas exigunt numerum personarum æqualium; non enim datur amicitia aut socie-

tas inter res diversæ speciei, v. g. inter hominem et brutam seu lapidem. Tertia congruentia in eo fundatur, quod gignere sibi simile sit perfectio. Quarta, quia in nobis experimur dari processionem verbi et amoris, quæ, cum possit purificari a suis imperfectionibus, videtur debere admitti in Deo. Quinta congruentiasic proponitur. Ens omnino infinitum, ut est Deus, debet importare omnem entitatem possibilem et exegitabilem, adeoque absolutum et relativum: relativum autem exigit correlativum a se distinctum ad quod referatur, nihil enim refertur ad scipsum: unde ista relativa quia habent oppositionem relativam ad se invicem, inter se realiter distinguuntur; sed quia nullam habent oppositionem cum absoluto, realiter cum ipso identificantur. Porro oppositio relativa in divinis fundatur in origine, quæ est duplex, una per intellectum, alia per voluntatem: unde tria sunt relativa, unum improductum et producens, duo producta: habemus ergo tria relativa realiter inter se distincta, et in uno absoluto identificata; et quia hæc tria relativa in divinis non possunt esse accidentia, quia accidens imperfectionem involvit, sequitur quod sint substantis et quidem persons, quia propter relationem et correlationem sunt incommunicabiles.

dl) exemplis. Primum, in anima rationali reperiuntur *esse, nosse, velle*. Item in eadem anima est memoria, intellectus et voluntas, et tamen una est. Ita S. Aug. lib. 14 de Trinit. c. 8. Secundum, in sole tria continentur: cursus, splendor et calor; et tamen unus est: ita S. Aug. Seim. 1 de Verbis Apost. c. 5. In arbore truncus, rami et folia; et tamen una est arbor. Hæc tamen exempla, ut alicubi notat S. Thom., plus habent dissimilitudinis quam similitudinis.

z/ numero ternario. In mundo, tribus generibus entium constat mundus universus, esse, vivere et intelligere; triplex est principium entium naturalium, materia, forma et privatio; tres partes temporis, præteritum, præsens et futurum; tres durationis mensuræ, tempus, ævum, æternitas; tres quantitatis species, linea, superficies, corpus; tres corporis dimensiones, longitudo, latitudo, profunditas.

In homine triplex facultas, memoria, intellectus, voluntas; triplex operatio, vegetativa, sensitiva, intellectualis; triplex i.ien-

lis operatio, simplex apprehensio, iudicium discursus.

In Angelis très hierarchie; in qualibet hierarchia tres chori; in quolibet choro triplex operatio, purgatio, illuminatio, perfectio.

Tandem in omnibus creaturis hæc tria reperiuntur unitas, species et ordo; item, unum, verum, bonum; item, esse, posse et operari.

Hinc ita celebratur numerus ternarius, ut co significemus id quod opinamur omnibus numeris absolutum, ut cum dicimus, v. g. *ter beatus*, et illud poetæ, *numero Deus impare gaudet*, quia nempe numerus ternarius omnium perfectiones continet, scilicet principium quod est unitas, speciem quæ est dualitas, et complementum quod est tertia unitas.

Probatur secunda pars. Quæcumque argumenta contra fidei documenta ponantur, ex principiis naturæ per se nolis non procedunt, adeoque vim demonstrationis non habent; sed sunt vel rationes probabiles, vel sophislicæ; ergo ad ea solvenda locus relinquitur. *Probatur ant.* Verum non est contrarium vero, sed solum falsum: atqui principia naturæ per se nota sunt vera, item et documenta fidei sunt verissima; ergo quæcumque argumenta, etc.

Eandem veritatem probant omnia motivacredibilitatis mysteriorum nostræ religionis, de quibus in tract. de Fide. Probat insuper objectionum solutio de qua præcedenti. Ex quibus omnibus sequitur quod addidimus in conclusione, mysterium hoc licet sit supra, non tamen esse contra rationem.

Dices 1º. Hæc secunda conclusio videtur contradicere primæ. Ergo. *Probatur ant.* Ilis omnibus rationibus et exemplis videtur demonstrari mysterium sanctissima*. Trinitatis. Ergo.

P. N. ant. Ad probationem, A. ant. His enim rationibus et exemplis, licet utcumque et probabiliter suadeatur mysterium sanctissimæ Trinitatis, non tamen persuadetur efficaciter. Et quidem in numero ternario adumbratur, sed non demonstratur. In exemplis jam diximus plus esse dissimilitudinis quam similitudinis. *Quoad rationes, N.* pariter eas demonstrative probare et convincere. Responde-

laturam summi boni salvari per hoc quod possit in infinitum perfectionem suam communicare creaturis ad extra, et quod de facto se communicet infinite e. \ parte modi communicandi educendo eas ex nihilo; communicationem autem ejusdem naturæ indivisæ ad diversas personas repugnare: cujus contrarium ratione naturali ipsi non poterit probari evidenter, licet a parte rei ita sit, et revera id competat summo bono.

Ad secundam, respondebit amicitiam et societatem requiri ad bealitudinem hominis, qui in suo fundo miseriam potius quam plenam bonitatem reperit: id vero requiri ad beatitudinem Dei qui ex se centrum est omnis boni omnemque ejus plenitudinem possidet, difficile demonstrabitur, potestque rationabiliter negari.

Ad tertiam, negabit generare sibi simile, posse probari juxta lumen naturale esse perfectionem simpliciter simplicem, siquidem fiat in creatis cum divisione naturæ, quod importat imperfectionem et repugnat mysterio nostro.

Ad quartam, pariter negabit juxta rationem naturalem, ex eo quod in nobis detur processio verbi et amoris, dari similiter in Deo, quia hæc processio in nobis est accidentaliter, quod repugnat Deo: posse autem esse substantialem, ratio mere naturalis non demonstrat evidenter.

Ad quintam, dicet vel non dari ens formaliter relativum, ut multi catholici opinantur in creatis; vel quod si detur formaliter in Deo, non possit identificari cum absoluto, quia absoluta et relativa sunt omnino disparata, et ita disparata ut non possint rcaliter identificari, sed necesse sit ea rcaliter distinguere: unde sequeretur in Deo non posse dari nisi eminenter, quod sane destrueret veritatem nostri mysterii; nec hujus oppositum ratione naturali posset demonstrative ostendi. Adde nulla ratione naturali posse evinci hoc relativum esse quid substantiale et personam. Unde notat S. Thom. q. 52, a. 1 O, quod, qui niteretur persuadere infidelibus hoc mysterium rationibus naturalibus, derogaret fidei nostræ, quæ non est nisi de iis quæ rationem nostram transcendunt, et daret philosophis occasionem errandi, aut fidem nostram irridendi, qui putarent eam istis rationibus inniti. «Quæ igitur fidei sunt, *concludit sanctus*

» *Doctor*, non sunt tenenda probare nisi
 » per auctoritates, his qui auctoritates sus-
 » cipiunt. Apud alios vero sufficit defen-
 » dere non esse impossibile quod prae-
 » dicitur. »

Dices 2°. Ex hac secunda conclusione sequitur posse ratione naturali probari hoc mysterium esse saltem possibile. Ergo. *Probatur ant.* Potest probari non involvere contradictionem, ut dicimus in hac secunda conclusione, *et patet ex sol. object.* articulo precedente : atqui quod probatur non involvere contradictionem, probatur esse possibile : ergo.

B. N. ant. Ad prob. D. maj. Potest probari non involvere contradictionem positive et evidenter, *N.* negative et probabiliter, *C. Ad hunc sensum D. min. A'.* *conscq.* Quando igitur solvimus argumenta a ratione et contradictiones quæ opponuntur contra possibilitatem hujus mysterii, procedimus tantum ex probabilibus et apparentibus; sed nulla ratione sive a priori, sive a posteriori demonstrative probamus eorum falsitatem : et hoc quidem sufficit ut hoc mysterium non judicetur impossibile, non tamen ut cognoscatur evidenter possibile ; falsa enim, ut ait philosophus, sunt quandoque probabiliora veris. Ecquis, solutis omnibus ethnicorum argumentis et oppositis contradictionibus, sibi persuadeat omnes suas solutiones esse invincibiliter demonstrativas, et nullam implicandam, praeter solutas, restare solvendam? Nullus sane, quia nullus, sive Angelus sive homo, hoc sacramentum totam naturam transcendens funditus penetrare potest.

Inst. Ex dictis non potest demonstrari hoc mysterium esse impossibile : ergo potest probari esse possibile; nam inter possibile et impossibile non datur medium.

It. N. conscq. Quamvis enim inter possibile et impossibile non detur medium, datur tamen inter demonstrationem possibilitatis et demonstrationem impossibilitatis, puta, opinio, dubium aut ignorantia de utraque; et hoc accidit in mysteriis, quia cum transcendat omne lumen naturale, sub demonstrationem non cadunt.

Urgebis. ille mysterium est evidenter credibile ergo est evidenter possibile. *Probatur conscq.* arguendo ab opposito consequentis ad oppositum antecedentis.

Quod est evidenter impossibile, ist evidenter incredibile : ergo quod est evidenter credibile, est evidenter possibile.

B. N. conscq. Quia ex diversis principiis petuntur rei credibilitas et possibilitas; hæc, sicut et veritas, petitur ab eo quod est in re ; illa autem petitur ab extrinsecis, scilicet testimoniis, signis, etc. *Ad probationem, 2V.* hoc argumentum esse ab opposito consequentis ad oppositum antecedentis; tum quia tam consequens quam id quod alteritur ut ejus oppositum est affirmativum, oppositarum autem enuntiationum una debet esse negativa; tum propter hanc particulam *evidenter*; ratione enim illius utrumque de eadem re negari potest, scilicet, quod sit evidenter possibile et evidenter impossibile : sic itaque deberet formari argumentum. *Quod est evidenter impossibile, est evidenter incredibile ; ergo quod non est evidenter incredibile, non est evidenter impossibile.* Quod totum admittimus.

Petes utrum et quæ hujus mysterii notio concessa sit Judæis?

B. 1°. Patriarchis, Prophetis et singulari sanctitate præcellentibus concessa est aperta hujus mysterii notitia.

Probatur 1ª ex S. Scriptura. Præfatis concessa est notio seu fides explicita Incarnationis Verbi : atqui hæc supponit apertam Trinitatis notitiam, cum Christus sit secunda Trinitatis persona incarnata : ergo. *Probatur maj.* ex desideriis sanctorum veteris Testamenti. Matth. 15 : *Armen dico vobis, inquit Christus, quia multi Prophetarum et justorum cupierunt videre quæ vos videtis, et non viderunt.* Et Joan. 8 : *Abraham pater vester exaltavit ut videret diem meum, vidit et gavisus est.* Hoc autem desiderium videndi Christum, ejus notitiam supponit.

Probatur 2ª ex Patribus. S. Ambros. lib. 1 de Cain et Abel c. 8, et S. Aug. lib. 2. de Trin. c. 11, docent Abrahamum agnovisse Trinitatem, quando *tres vidit et unum adoravit.* S. Epiph. Hæresi 5 : *Una Trinitas, inquit, semper in illa singulari divinitate nuntiata, creditaque ab illis est qui caderis antecellerent,* cujusmodi Prophète atque eximia sanctitate predicti homines fuerunt. Item Cyrill. Alexand. Theodoret. et alii.

Prob. 5ª ratione. Ipsimet Patriarchis et

Prophet® hoc mysterium scriptis mandarunt, ut vidimus supra : ergo illud noverunt.

J? 2°. Quibusdam scribis et legisperitis gentis Judaicæ concessam fuisse hujus mysterii apertam notitiam probabile est.

*Probat*ur 1° ex his quæ supra retulimus ex Galatino. 2° Quia hoc mysterium habemus exaratum in S. Scripturis veteris Testamenti : nihil ergo obstat quominus gentis Judaicæ doctores, qui S. Scripturas scrutabantur, in eis illud viderint.

P. 5° Secundum Patres, vulgo gentis Judaicæ non fuit concessa hujus mysterii notitia. Ita Tertullianus p^dversus Praxcain cap. 51; Theodoretus Serai. 2 de Græcarum affectionum; S. Hilarius lib. 8 de Trinit. S. Greg. Nazianz. Orat. 57; S. Basii, lib. 2 cont. Eunom. S. Greg. Niss. lib. de Imagine Dei; S. Chrysost. Hom. 5 de incomprehensibili Dei natura, et alii.

Hujus autem œconomiae plures afferunt rationes, quarum præcipua est, quia hujus mysterii non erat capax gens Judaica ad idololatriam propensior. « Cum in /Egypto, inquit Theodoretus loco citato, diutissime versati essent (Judæi) multorum-que ibi deorum cultum ritu /Egyptiaco didicissent, sapientissimus Deus neque illis manifeste omnino Trinitatis mysterium tradidit, ne ex eo multitudinis deorum occasionem sumerent, ad impietatem /Egyptiorum propendentes. » Altera ratio est; quia perfectior divinitatis notitia Christo et legi novæ ut nobiliori servanda erat, indeque inter utramque legem apertius discrimen haberetur.

*J*ices. Genti Judaicæ concessa fuit fides in Christum : atqui, ut dictum est, fides in Christum supponit notitiam Trinitatis : ergo. *Probat*ur *niaj*. Gens Judaica potuit salvari, et multi ex ea salutem consecuti sunt : atqui nemo potest salvari absque fide in Christum; *Non est enim*, inquit S. Scriptura, *aliud nomen sub calo datum in quo oporteat nos salvos fieri* : ergo.

P. D. tnaj. Genti Judaicæ concessa fuit fides implicita in Christo, *C. ant.* fides explicata, *N. ant.* Non enim hæc requirebatur ante Incarnationem, sed sufficebat implicita, quæ non supponit notitiam Trinitatis. Quod autem gentis Judaicæ vulgus non habuerit fidem explicitant Incarnationis, palet ex eo quod Judæi voluerint lapidare Christum, unia se dicebat Deum

et quod putarint Messiam venturum ut regem temporalem qui gentem suam ab hostibus et servitute armis liberaret : unde Apostoli ex hac opinione vulgi interrogabant Christum, Act. 1, *Si in tempore hoc restitues regnum Israel?*

DIGRESSIO I HISTORICA.

DE CONCILIO NICÆNO, IN CAUSA ARH.

Jd dissertat, præccd.

sectio i.

Quis convocavit concilium Nicæntm?

Quis illi præfuit?

Nota 1°. Nicæa, in qua hoc primum generale concilium congregatum fuit, erat metropolis Bithiniæ, non Nicæa Thraciæ, in qua ultima urbe Ariani, pendente concilio Ariminensi, concilium celebrarunt, ut nominum similitudine simpliciores deciperent, et hæreticam hujus conciliabuli formulam pro Nicæna obtruderent.

Nota 2°. Convocatum fuit hoc concilium anno æræ communis 525', Sylvestri SS. pontificis 12, Constantini imperatoris 20, consulibus Paulino et Juliano; et eodem anno absolutum. Ita ex Eusebio qui illi aderat lib. 5 de Vita Constantini c. 14, ex concilio Chalcedonensi act. 2 et ex Socrate lib. 1 c. 9, et ex pluribus aliis. Quapropter emendanda sunt in hac parte Eusebii et Cassiodori Chronica; item et historia Sozomeni, quæ ad pontificatum Julii I celebrationem hujus concilii refert, his verbis : « Julius, episcopus Romanus, » ætate ingravescente præpeditus fuit; sell » Vitus et Vincendus, ejusdem ecclesiui » presbyteri, pro illo adfuere. » In nomine Julii mendum irrepsisse aperte ostendunt ex ipso Sozomeno eruditi, et vericimiliter conjectant exscriptores loco *Poleos*, id est urbis, inadvertenter legisse *Joulios*, ita ut sit legendum, non *Julius*, sed *urbi Pomanorum episcopus*. Textum Sozomeni depravatum secuti sunt Nicephorus et quidam alii.

Adfuerunt huic concilio treceni; et octodecim episcopi præler plurimos clericos et philosophos; adfuit Constantinus Magnus, qui infra episcopos et non nisi ipsis annuentibus sedit.

Nola 3°. Tribus de causis celebratura fuit Nicaenum concilium : 1° ad componen-

to
riti

bet
Re

the

sa
th
ma

to
un

das ecclesiarum dissensiones circa tempus Paschalis celebrandi; 2° ad exlinguendum Melctii schisma; 3° et maxime ad damnationem hæreseos Arianæ.

Quod spectat primum caput, quod disciplinée erat, decrevit sancta synodus Pascha esse celebrandum ubique Dominica proxime sequente lunam decimam quartam primi mensis.

Quoad secundum caput, sancitum est ut Meletius in propria civitate, nimirum Lycopolitana, absque ulla auctoritate, solo dignitatis et officii nomine contentus, maneret.

Quoad tertium caput de quo hic agitur, Arius in concilium vocatus, auditus hæreseos ac blasphemiarum convictus, maxime ab Athanasio adhuc diacono, qui S. Alexandrum Alexandriae episcopum causa fidei tuendae comitatus fuerat, anathemate confossus est, hæresis damnata, editumque fidei Symbolum cui vox *homoousion* addita est. Illud referunt Socrates, Theodoretus, Rufinus et Athanasius lib. de Fide ad Jovin. prout hic subjicio.

Symbolum concilii Nicami.

« Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium creatorem : in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum ; ex Patre natum, id est, ex substantia Patris, Deinde Deo, lumen de lumine, Deum verum ex Deo vero; genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, quæ in Cælo et quæ in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, et homo factus, passus est, sepultus est; et resurrexit tertia die, et ascendit in cælos, et sedet ad dextram Patris; et iterum venturus est judicare vivos et mortuos, Et in Signum sanctum. »

Deinde subjiciunt immediate Patres adversus Arianos. « Iis autem qui dicunt fuisse aliquando tempus cum non esset, et ex iis quæ non sunt ortum, vel ex alia substantia aut substantia esse, vel creatum esse, vel converti aut mulari posse Filium Dei; istis catholica et Apostolica Ecclesia anathema denuntiat. »

Illis ita constitutis a concilio circa hæc tria capita, Patres synodici viginti cano-

nes disciplinam spectantes ediderunt, circa quorum aliquos disputant theologi, præsertim circa tertium de caelibatu clericorum et circa sextum de sede Alexandrina quam Romanæ æquiparat quoad jurisdictionem. De quibus legi possunt Baronius ad annum 523, Cabassutius Notitia Eccl. quarti sæculi. His notatis, occurrit præsentinrum duplex quæstio : Quis convocavit hoc concilium? Quis illi præfuit?

Dico 1° Constantinus Magnus convocavit concilium Nicænum, ex assensu tamen S. Sylvestri Romani pontificis.

Prima pars a nemine negatur, quæ constat ex ipsius concilii Nicaeni Epistola ad ecclesiam Alexandrinam apud Theodoretum lib. 1 cap. 11; ex Eusebio lib. 5 de Vita Constantini; ex Nicephoro lib. 2, cap. 14 et aliis.

Prob. secunda pars 1° ex VI synodo generali act. 18, in sermone acclamatorio, ubi sic legitur : « Arius divisor et partitor » Trinitatis insurgebat, et continuo Constantinus semper Augustus et Sylvester » laudabilis magnam atque insignem in » Nicæa synodum congregabant. » Et quamvis hæc verba non sint concilii, sed illius qui acclamationem recitavit, cum tamen dicta sint in concilio, nemine reclamante, censetur concilium, ea tacite approbando, fecisse sua, indeque legitime infertur hanc ejus fuisse sententiam.

Probat 2° ex Rufino lib. 1 Hist. c. 1, ubi ait : *Tum ille* (Constantinus) *et* *sacerdotum sententia, apud urbem Nicænam convocavit concilium* : si ex sacerdotum sententia, indubie ex sententia maximi et primi sacerdotis Romani pontificis, qui iis de rebus anno præcedente cum ipso Constantino tunc Romæ existente egerat, et qui suos legatos ut concilio præsent, ut diram modo, miserat.

5° Non est credibile religiosissimum principem, sacerdotum et episcoporum observantissimum, summo Ecclesiæ pontifice neglecto, convocasse concilium contra usum trium priorum sæculorum, contra canones et jura Sedis Apostolicæ.

1° Contra usum trium priorum sæculorum : tribus enim primis sæculis soli pontifices et episcopi concilia convocarunt, nullo imperatorum interveniente mandato, ut patet de conciliis Apostolorum quæ cæterorum fuerunt norma; item de conciliis eoae-

lis contra Motanlstas, contra Novatianos et alios; item circa celebrationem Paschæ et circa disciplinam, in quibus convocandis non intercessere principes sæculares.

2° Contra canones. Julius 1, qui post Marcum successit Syhestro, in Epist. ad Orientales apud Socratem lib. 2, cap. 15, dicit : *Canon ecclesiasticus vetat ne decreta absque sententia Romani episcopi ecclesiis sanciantur*; seu, ut vertit Casiodorus in Historia tripartita : *Non debere absque sententia Romani pontificis concilia celebrari*. Et concilium VIII œcumenicum can. 17, damnat eos qui dicunt *non posse synodum absque principali presentia celebrari, cum nusquam sacri canones convenire sæculares principes in conciliis sanxerint, sed solos antistites*. Si autem juxta canones per solos antistites debeant concilia celebrari, quidni et convocari? Et in concilio Chalcedonensi actione prima, legati summi pontificis accusarunt Dioscorum Alexand. quod *synodum ausus sit facere sine auctoritate Sedis Apostolicæ : quod, inquit, nunquam licuit, nunquam factum est*. Confer probationem sextam sequentis conclusionis.

5° Contra jura Sedis Apostolicæ. Soli namque pontifici Romano ex institutione Christi competii jus convocandi concilia generalia. Ergo. *Probatur ant.* Ilii soli competitjus convocandi concilia generalia, cui a Christo concredita est auctoritas in universam Ecclesiam; atqui is est solus pontifex Romanus, Petri successor, cui dixit Christus, *Pasce oves meas*. De quo vide cardinalem Jacobalium in 2 Apparatu ad concilia generalia. Unde Valentinianus imperator, episcopis postulantibus ut sibi fieret licentia in unum conveniendi ad doctrinam fidei rite statuendam, respondit, « sibi, qui unus e laïcorum numero » erat, non licere se ejusmodi negotiis interponere; Et ideo sacerdotes et cpi « sum per se ubicumque eis libitum fuerit » in unum conveniant. »

Dices. In VIH synodo œcumenica. Constantinopol. IV. anno S69, vicarii Orientalium sedium dixerunt : « Scitis quia in praeteritis temporibus imperatores erant qui congregabant synodos, et ex toto terrarum orbe ad dispositionem anjus-

» modi causarum colligebant. » Ergo.

R. imperatores praeteritis temporibus convocasse concilia non summo jure, sed ex assensu et dispensatione sanctissimi pontificis, ita ut concilium ab imperatore vel alia quacumque potestate saeculari convocatum, nunquam habitum sit pro legitimo et œcumenico, nisi postquam accessit consensus Romani pontificis.

Repones. Ipsimet pontifices sæpe ab imperatoribus petierunt ut vel indicerent, vel indici permetterent concilia : sic Liberius petiit Constantio. Ergo.

R. id petisse pontifices ab imperatoribus. non quia non habebant potestatem indicendi concilia, sed quia hanc potestatem plerumque exercere non poterant absque consensu imperatorum; sive quia imperatores favebant hæreticis et in catholicos saeviebant, ut contingit in Constantio Ariano; sive quia cum tunc Ecclesia nullius urbis aut provinciae haberet dominium, necesse erat ut imperatores aliquem locum concederent ad celebrationem concilii; vel tandem quia lib. *Conventicula*, cap. tit. de Episcopis et clericis, cautum erat ne conventus fierent absque licentia principis, quod etiamnum viget in pluribus regnis.

Dico 2°. Osius, episcopus Cordunensis in Hispania, Victor (quidam legunt *Citus*, alii Bito aut Vito) et Vincendus presbyteri Romani, præfuerunt concilio Nicaeno nomine Sylvestri, sanctissimi pontificis, cuius erant legati.

Osium præfuisse huic concilio asserit S. Athanasius in Apologia et in Epistola ad solitarios, alique passim. Id non negat Launoïus, quem hic ut et in priori conclusione habemus adversarium; sed negat præfuisse nomine Sylvestri, et dicit præfuisse vel nomine Constantini, vel ob celebritatem nominis. Item non negat Victorem et Vincentium adfuisse concilio, sed negat præfuisse. Contra quem

Probatur conclusio. 1° Ex Gelasio, episcopo Cyseno, auctore Græco quinti sæculi, qui lib. 2 Hist. conc. Nicaeni diserte asserit, « Osius Sylvestri episcopi maximæ Romæ locum obtinuisse, una cum Romanis presbyteris Victore et Vincenlio. »

2° Ex Socrate lib. 1, cap. 9, ubi ait : Aderat in hoc concilio Osius, episcopus Cordubæ, Vitus et Vincentius presbyter-

ri, Alexander episcopus TEgypti, Eustathius inagnæ Antiochiæ Jerosolymorum » Macarius, etc. » Quæ verba, si attendatur ordo ab ipso concilio constitutus inter Ecclesias, ut primo loco sit Romana, secundo Alexandrina, tertie Antiochena, quarto Jerosolyinitana, manifeste evincunt Osium, Vitum et Vincentium, qui primo loco recensentur, nomine Roinanæ ecclesiæ profuisse, alioquin Cordubensem episcopum et simplices presbyteros patriarchis non proposuisset.

5° Ex Epitome canonum quam Adrianus papa Carolo Magno obtulit, in cujus præfatione sic legitur : « Sciendum est » Osium inter octodecim et trecentos Patres Nicæni concilii honorabilem fuisse, « atque ab Apostolica Sede cum Victore » et Vincentio presbyteris destinatum. »

4° Ex Gregorio VII, cap. 5 Apologetici : « Osius Cordubensis, Victor et Vincentius presbyteri Bornante ecclesiæ, ex » parte Sylvestri papæ, Nicæno concilio » profuerunt. » Idem testantur Leo IX in Epist. ad Micbaelem, patriarcham Constantinopolit. Pholius lib. de 7 Synodis; Ilinckmarus Remensis in opusculo contra Ilinckmarum Laudunensem et alii.

o° Fatente Launoio, Osius profuit concilio Nicæno : atqui nullatenus est verisimile simplicem episcopum Cordubensem, totius mundi episcopis et patriarchis personaliter præsentibus profuisse, nisi summi pontificis legationem obiisset.

Despondet, ut jam dixi, Launoius, Osium profuisse ut legatum Constantini, vel ob merita et nominis celebritatem. At neutrum dici potest : non primum, quia Constantinus ipse personaliter prosens aderat concilio, neque Osio jus præsidendi concilio conferre potuit, cum ipse se illud non habere professus sit, sedens infra episcopos, nec nisi ipsis annuentibus sedere volens. Non secundum : merita namque seu nominis celebritas valent equidem ad conciliandam venerationem, non ad conferendum jus præsidendi concilio, in quo ordo hierarchicus maxime servari debet. Adde quod huic concilio aderant plures episcopi nusquam Osio inferiores, sive sanctitatem sive doctri-
nam spectes. Aderant quippe Paphnutius, Potamon, Spirition, Jacobus Nisibis et alii, sanctitate et persecutionum stigmatibus conspicui. Ad-

erant Eusebius Cæsariensis, Eustathius Antioch. Alexander Alexandrinus et alii doctrina praslantissimi.

6° *Probatum conclusio ratione* fundata in usu et jure ecclesiastico. Vel Osius, Victor et Vincentius profuerunt concilio nomine Sylvestri, vel nullus hujus pontificis nomine profuit. Hoc secundum dici non potest ; ergo primum. *Major est evidens*, quia nullus alius præter tres laudatos assignatur aut assignari potest, qui nomine Sylvestri concilio profuerit. *Probatum minor*. 1° Ex Julio I, ex concilio Chalcedon. ex Constantinopol. IV, et aliis momentis laudatis in tertia probatione prioris conclusionis. 2° Concilium Romanum, ex epistolis Italiæ et Gallicie sub Damaso papa, Liberii successore, rejicit auctoritatem concilii Ariminensis, eo quod Liberius illi non profuerit : sic autem scribit in Epistola synodica ad Illyricos apud Theodoretum lib. 2, c. 22 : « Si quidem numerus » episcoporum qui erant Arimini in unum » congregati, præjudicii vim habere non » debet, præsertim cum formula composita » sit, neque episcopo Romano, cujus sententia præ cæteris omnibus expectanda » erat, neque aliis eidem consentientibus. »

5° Patres quinti concilii generalis cum Justiniano imperatore, nullum non moverunt lapidem ut Vigilius papa suo conventui adesset et præsesset, probe scientes alioquin suas sanctiones irritas fore. Hinc synodus septima œcumenica, reprobans concilium Iconomachorum sub Constantino Copronymo, hanc rationem allert : *Non habuit*, inquit, *adjutorem illius temporis Romanorum papam..... quemadmodum edicit lex conciliorum*. Omitto quæ in ejusdem veritatis assertionem ex jure divino proferri possunt, quia non sunt hujus loci et temporis : nunc sufficit nobis tunc viguisse legem ecclesiasticam, nullum concilium generale celebrandi absque præsentia summi pontificis; ex quo legitime infertur, Sylvestrum per suos legatos profuisse Nicæno, alioquin nullus fuisset roboris, et Ariani qui nihil non lentarunt ut hujus concilii auctoritatem elevarent, indubie hanc nuditatis causam objecissent, scilicet, pontificem Romanum illi non præfuisse.

Dices 1°. Proculus episcopus Constantinop. in litteris synodicis ad Orientales,

apud Facundum Hermianensem lib. 8 , (1; et ipse Facundus, lib. 11, c. 1, dicunt quod Eustathius Antiochenus patrum Nicænorum *primus extiterit*; et Felix III, in Epist. 5 ad Zenon, imperat, vocat Euslathium *præsidentem octodecim et trecentorum patrum qui in Nicaea convenerant*. Ergo.

B. Euslathium dici primum non auctoritate, sed doctrina et eloquentia; item dici president seu præfuisse, non quod fuerit absolute primus, ipsum enim antecedebat patriarcha Alexandrinus, sed quod fuerit inter primos, utpote tertiæ sedis patriarcha. Præesse enim dicuntur aliquando omnes primarum sedium antistites : sic Cedrenus in -compendio historiarum : *a* Præerant ei, inquit, Sylvestri » papæ Romani locum tenentes, Vilus et » Vincendus presbyteri, Metrophanes Byzantii, Alexander Alexandria:, Eustathius Antiochia:, et Macarius Jerosolymorum episcopi. » Similiter Nilus metropolitae Rhodius in libello de Synodis.

Inst. Juxta Euseb. lib. 5 de Vita Constant. c. 11, et Theodor, lib. 1, c. 7, Eustathius Antioch. primam sedem in dextro ordine occupabat. Ergo.

B. primam sedem in dextro ordine non fuisse honoratiorem, sed primam in sinistro ordine. *Id patet* ex concilio Chalcedonensi, in cujus actione prima sic legitur dispositus pater concessus, ut a sinistris sederent legati Sedis Apostolicæ, et post ipsos patriarcha Constantinopolitanus et Antiochenus; a dextris Dioscorus Alexandrinus et Juvenalis Jerosolymitanus. Hujus autem moris plures afferuntur rationes, inter quas hæc nobis arridet, quod in medio consessus episcoporum sancta Evangelia, quæ Christi typum gererent, in sublimi loco collocarentur, ita ut qui a parte sinistra sederent, a dextris Christi essent.

Pices 2? Sozomenus lib. 1 Hist. c. 16, recensens primarum sedium antistites, ultimo loco ponit Sylvestrum Romanum quem dicit ætate gravatum, non adfuisse concilio, sed misisse legatos. Ergo.

B. Sozomenus ordinem hierarchicum sedium patriarchalium in sua narratione non servasse, sed inverso ordine incæpisse ab inferioribus et desiisse per supremum. Primo namque loco recenset Macarium,

qui in ordine hierarchico patriarcharum est ultimus; secundo loco Eustathium Antiochenum, qui est tertius; et tertio loco Alexandrum Alexandrinum, qui est secundus; demum episcopum Romanum, qui est primus.

Dices 3° Patres Nicæni in Epistola synodica ad ecclesiam Alexandrinam, dicunt Alexandrum illius ecclesie episcopum, rebus decisis præfuisse. Ergo.

B. 1° Juxta interpretes, non legi in textu græco *præfuisse*, aut *præsidentem*, sed legi, *gestorum auctorem*. 2° Dato legendum esse *præfuisse*, aut *præsidentem*, ita locuti sunt patres, non quod Alexander præfuerit ante legatos S. pontificis, sed quia fuit maximæ auctoritatis in concilio duplici ratione : 1° quia erat secunda sedis antistes; 2° quia illi præ cæteris innotescebant status ecclesiæ Alexandrinæ, et mala ipsi impendentia ex factione Arii et Arianorum qui ex ejus sinu eruperant; ideoque multa suggessit et suasit pro reintegranda pace suæ ecclesiæ et extinguenda hæresi. Id indicant ipsi patres Nicæni his aliis ejusdem Epistolæ verbis : *Per multum laboris suscepit quo ecclesiæ vestræ statum ad tranquillitatem traduceret*.

SECTIO II.

Utrum vox homoousion, seu consubstantialis, convenienter inserta sit Symbolo Nicæno ?

Bespondco affirmative.

Probat. Hæc vox significat Filium non solum esse similem Patri, sed esse ejusdem prorsus naturæ et essentiæ, quod est fides catholica, et ideo ad hæresim Arianam, quæ filium in ordinem creaturarum redigebat, profligandam apprimè idonea : ergo fuit convenienter apposita.

Confirmatur. Ariani aliis vocibus abutebantur; cum enim dicerent patres Nicæni Filium esse ex Deo, annuebant Ariani, sed intelligebant esse ex Deo sicut omnes aliæ creaturæ sunt ex Deo qui omnia fecit. Cum dicerent patres Filium esse similem Patri; et hoc, admittebant Ariani intelligentes esse similem Patri sicut homines qui dicuntur facti ad imaginem et similitudinem Dei. Item cum dicerent patres Filium esse in Deo, osse invariabilem, esse semper, esse verum

Deum; concedebant Ariani hæc oinnia | posse dici de Filio, quia hæc omnia dicuntur pariter de hominibus in S. Scriptura. Esse in Deo : *In eo vivimus, movemur et sumus*, Act. 17. Esse invariabilem : *Quis nos separabit a charitate Christi?* Rom. 8. Esse semper ; *Semper enim nos qui vivimus*, 2 Cor. 4. Esse verum Deum, quia factus est verus Deus in tempore principatu virtutis. Quapropter *episcopi*, inquit Athanasius in Epist. de Nicænæ synodi decretis, e considerata » illorum hypocrisi et vafritie, ipsi quoque » necessitate coacti sunt... quia prius » dixerant apertioribus verbis repetere , » et scribere Filium esse consubstantialem » Patri. »

Obiciebant Ariani, 1° hanc vocem *homoousion* non reperiri in S. Scripturis ; 2° esse novam in Ecclesia; 3° damnatam olim fuisse in concilio Antiocheno contra Paulum Samosatenum ; 4° præbere occasionem multiplicis erroris : quidam enim per illam intelligebant unicam personam ; alii, substantiam personis priorem quæ illis deinde communicaretur; alii substantiam quæ in tres esset divisa portiones, tribus personis ascriptas, ut colligitur ex Iuliano lib. de Synodis. Ergo.

Ad primum, 1°. Esto hæc vox non reperitur in S. Scripturis quoad sonum, repetitur saltem quoad sensum, ut probat S. Athanasius lib. de Synodi Nicænæ decretis; ex variis S. Scriptura locis, et maxime ex his : *Ego et Pater unum sumus*; et : *Pater in me est, et ego in Patre* : idem est si dicat, inquit S. Doctor, *Ego ex Patre sum et indivisibilis ab illo*.

Ad secundum, N, Nam Theognostus et uterque Dionysius Romanus et Alexandrinus, qui ante concilium Nicænum scripserunt circa annum 260, *Filium ex Patris substantia productum et Patri consubstantialem dixerunt*, teste S. Anathasio lib. de Synodi Nicænæ decretis. Quinimo Dionysius Alexand. in Epist. ad Paulum Samosatenum, testatur etiam a Patribus antiquioribus Filium esse dictum Patri consubstantialem; *Quem*, inquit, *sancti Patres homoousion Patri vocaverunt*.

Ad tertium, 1). Vox *homoousion* fuit damnata a concilio Antiocheno in sensu Pauli Samosateni, *transeat*; in sensu concilii Nicæni, N. Paulus Samosatenus, epis-

copus Antiochenus, circa medium tertii sæculi, juxta S. Alhanasium lib. de Synodis Arimini et Seleuciæ, inleUigebat hanc vocem ad instar substantiarum corporearum ; quæ dum dicuntur consubstantiales, intelliguntur ejusdem substantis, quoad speciem tantum, non quoad numerum seu individuum. « Si Christus non ex homine » Deus factus est, *inquit apud S. Athanas.* » *cit.* igitur consubstantialis est Patri, et » necessario sequitur esse tres substantias : » unam quidem quæ prior sit ut princeps » reliquas vero duas ex ea oriundas. » Et nota Paulum hæc dicere non ex propria sententia; cum enim ipse vellet Christum esse purum hominem, non potuit dicere ipsum esse consubstantialem Patri; sed ex sententia catholicorum, arguendo contra ipsos ab inconvenienti. Cum enim catholici dicerent Christum esse verum Deum non ex homine, sed ex Patre Deo genitum, inferebat Paulus tanquam grave inconveniens. Ergo secundum vos est consubstantialis Patri, sicque sunt tres substantiæ divinæ, intelligendo scilicet *homoousion* seu consubstantiale corporaliter, ut dictum est : et hoc sensu synodus Antiochena negavit Filium esse consubstantialem Patri. Juxta S. Epiphanium Hæresi 65, et quosdam alios, Paulus vocem *homoousion* intelligebat sensu Sabelliano, ita quod significaret non tantum unam naturam in Deo , sed etiam unam personam. Quidquid sit, certum est neutro sensu concilium Nicænum hanc vocem intellexisse ; sed hoc sensu, quod Verbum esset ejusdem et individui naturæ cum Patre, distincta tamen persona a Patre.

Permisi tanquam quid dubium hanc vocem *homoousion* esse a concilio Antiocheno damnatam contra Samosatenum; quia quidam recentiores non omnino improbabiler existimant non fuisse damnatam. 1° Quia in accuratioribus editionibus Conciliorum , qualis est Labbean? nulla fit mentio hujus damnationis in actis ulriusque concilii Antiocheni contra Paulum Samosat. 2° Quia in primo concilio Antiocheno acceptata fuit Epistola Dionysii Alexandrini contra Paulum Samosatenum, in qua expresse de Christo legitur : *Quem sancti patres homoousion Patri vocaverunt*; et in margine notatur: *En verbum homoousii apud Patres ante concilium*

Nicænum. Fuit ergo acceptatum hoc vocabulum a concilio; si acceptatum, quomodo damnatum? Hinc suspicantur Arianos acta alicujussynodi Antiochenæ vel depravasse, vel supposuisse, et hinc deceptos fuisse S. Alhanasium, S. Hilarium et alios qui scripserunt hanc vocem a concilio Antiocheno contra Paulum Samosatenum fuisse damnatam.

Id quartum, R. hanc vocem non præbuisse occasionem erroris, nisi per accidens et iis qui, non attenta explicatione concilii, pertinacius suo sensui adhærebant. Nam patres Nicæni suis explicationibus omnem sustulerant ambiguitatem, ut fatetur ipse Eusebius Cæsariens. apud Theodorct. lib. i, cap. 12; et testantur S. Athanasius lib. de Nicænæ synodi decretis, et S. Hilarius de Synodis, ita ut nec ab ipsis Paulianistis tunc adhuc superstitionibus ad pravam sensum potuerit detorqueri.

Repones. Vox *homoiousion*, id est, similis substantiæ, fidem Ecclesiae sufficienter exprimebat: ergo minus convenienter usurpata est vox *homoousion*, quæ etiam catholicis aliquibus fuit offensioni. *Prob. ant.* SS. Athanasius et Hilarius de Synodis, agnoscebant pro catholicis dica qui, rejecto *homoousion*, admittebant *homoiousion*, quales erant Meletius Antioch. Basil. Ancyr. Euseb. Samosat. et quidam alii. Ergo.

1. 1º. Dato per vocem *homoiousion* sufficienter exprimi fidem Ecclesiæ, ea tamen abutebantur Arianis, ideoque eorum subterfugis erat occurrendum per aliam vocem, quæ luculentius fidem Ecclesiæ exprimeret, qualis est *homoousion*.

R. 2º. 2V. ant. Quia quod est simile alteri in substantia, potest ab eo separari et numero distingui, sicut Filius a Patre; sunt enim similes in substantia, sed ab invicem sejuncti, non unus et idem numero in substantia, sicut est Filius æternus cum Patre.

Ex his vero qui, rejecto *homoousion*, admittebant *homoiousion* et dicebantur Semi-Ariani, illos tantum SS. Albanas, et Hilar, habebant pro catholicis qui ex vano timore rejiciebant *homoousion* quoad sonum vocis duntaxat, ejus tamen sensum cum catholicis admittebant, quales erant tres laudati et quidam alii; inde tamen

quandoque hæreseos suspicione laborabant: unde S. Hilar, lib. de Synodis, ipsos sic alloquitur: *striam non estis, cur negando homoousion censemini Ariantf* Alii autem Semi-Ariani qui sic pro *homoiousion* decertabant, ut *homoousion* quoad vocem et quoad sensum respuerent, habiti sunt semper hærelici.

DIGRESSIO II HISTORICA.

DE LIBERII LAPSU.

Id præcedentem dissert.

Nota 1º Julio I successit Liberius anno 552, propter Nicænæ fidei et S. Allianasii defensionem in exilium missus a Constantio Beroeam Thraciæ. Ex Theodorct. lib. 2, cap. 16.

Anno 557, Constantio triumphum agente, matronæ Romanæ reditum Liberii ab eo petierunt; annuit imperatore ea condicione ut cum Felice, qui in ejus sedem fuerat intrusus, ecclesiam regeret, reclamante populo: *Unus Deus, unus Christus, unus episcopus*: ex eod. cap. 17.

Cæterum non prius Liberio facta est a Constantio licentia Romam redeundi, quam S. Athanasii damnationi et formulæ fidei sibi ab heterodoxis oblatae subscriberet, quod tædio exilii fractus præstitit, 1º Beroeæ vertente anno 557; 2º Sirmii: cui autem formulæ subscripserit, et utrum fuerit hærelicus, hic inquirimus. Pro quo

Nota 2º, duplex Sirmii, civitatis Hungariæ vulgo *Sirmich*, concilium celebratum esse contra Photinum, qui hæresim Pauli Samosateni, *quod Christus non fuerit ante Mariam*, innovabat: primum a catholicis an. 549, secundum a Semi-Arianis anno 351.

Nota 3º, tres circumferri fidei formulas Sirmienses; prima edita græce in secundo concilio Sirmiensi an. 551, sic habet primo anathematismo: *Eos qui dicunt ex non ente, aut ex alio subsistente, et non ex Deo Filium extitisse, aut quod tempus aut xtas fuit quando ille non erat, alienos a se censet sancta et catholica Ecclesia*. Ultimo vero anathematismo sic: *Si quis Christum Deum Filium Dei ante sæcula administrumque ad universitatis opificium fuisse neget; sed ex quo (empore e Maria genitus est, Christum et Filium appellatum fuisse, et principium succ deitatis tum accepisse dicati*

anathema csro. Hanc seu catholicam exponit S. Hilarius lib. de Synodis, uti revera est, si consideretur in se, licet a Semi-Arianis exarata, et ideo a S. Athanasio inter formulas Arianorum recensita.

Secunda fidei formula latine edita est Sirmii anno 557, sex annis post secundum concilium, in conventu paucorum episcoporum, et est pure Ariana; sic legitur: « Cæterum quia mullos commovet vox » latine quidem dicta *substantia*, græce autem *ousia*, hoc est, ut diligentius cognoscatur illud quod *homoousion* aut *homoiousion* dicitur, nullam earum vocum mentionem debere fieri, neque de eis sermocinandum in Ecclesia censemus, » quod de iis nihil sit scriptum in sacris Litteris, et quod illa hominum mentem et intellectum transcendat... Nulli vero » ambiguum Patrem majorem esse; neque ut quod quisquam dubitet, Patrem honore, dignitate, deitate atque ideo ipso » nomine paterno majorem esse... Filium » vero Patri cum omnibus quæ illi Patri subjecti, subjectum esse. »

Tertia fidei formula edita est etiam latino Sirmii octo annis post secundum concilium, scilicet 559. Sic loquitur: « Vocabimus porro substantiam, quia simplicius a patribus positum est, et a populis ignoratur et scandalum affert, eo quod in Scripturis non contineatur, placuit ut » de medio tolleretur et nullam posthac » de Dei substantia mentionem esse faciendam, eo quod sacra Scriptura nusquam » meminere substantiæ Patris et Filii. Filium autem Patri per omnia similem dicimus, quemadmodum sacra Littera » dicunt et docent. » Hæc a Valente et Ursacio ad concilium Ariminense perlata est, ut testatur S. Athanasius lib. de Synodis. Certum est Liberium huic non subscripsisse, cum post ejus reditum Romam, fuerit adornata; rediit enim Romam secunda Augusti 558: restat ergo difficultas de prima et secunda, cui subscripserit Liberius.

Dico. Secundæ formulæ Sirmiensi non subscripsit Liberius, sed primæ quæ contra Photinum edita fuerat,

Probat 1°. Formula Sirmiana, cui subscripsit Liberius Beroe, secundum S. Hilarium, in fragmentis conscripta est a Narcisso, Theodoro, Basilio, Eudoxio, Demophilo, Cecropio, Sylvano, Ursacio,

Valente aliisque quos viginti duos recenset sanctus præsul: atqui præsules illi viginti duo secundam formulam Sirmiensem non conscripserunt, sed primam: ergo, etc. *Probat* min. 1°. Basilius Ancyranus hujus secundæ formulæ nec auctor, nec approbator fuit, quam vix in lucem emissam damnavit in synodo Ancyrana. 2° Theodorus Heracleensis obierat anno 555, duobus annis ante editionem hujus secundæ formulæ. 5° Teste Sozomeno lib. 4, cap. 42, hæc secunda formula ab Occidentalibus edita fuerat: ergo illi cudendæ operam non dederunt Cecrops Nicomedi, Eudoxius Germanicus et alii qui Orientales erant. Tandem accedit quod nomen Germani Sirmiensis episcopi, qui cum Ursacio et Valente in secunda formula conscribenda allaboravit, inter illos viginti duos ab Hilario nominatos non legatur, sicut nec Osii Potamiique nomina qui eidem secundæ formulæ subscripserunt: ergo illi viginti duo antistites quos recenset S. Hilarius, non conscripserunt secundam formulam Sirmiensem, sed primam.

Probat 2°. Liberius exui Beroe illi formulæ subscripsit quam ipsi obtulit Demophilus, ut ipse Liberius testatur scribens ad Orientales: atqui hæc, non secunda, sed prima Sirmiensis fuit; Demophilus enim erat Semi-Arianus, Semi-Arianis autem ita displicuit secunda formula a puris Arianis, Ursacio, Valente, Germanio, scripta, ut ejus suppressionem a Constantio impetraverint: ergo.

Probat 5°. Liberius Beroea Sirmium vocatus a Constantio, subscripsit alteri formulæ sibi ab eodem Constantio oblata ex consilio Basilii Ancyrani et aliorum Semi-Arianorum: atqui hæc etiam non erat secunda formula Sirmiensis pure Ariana: ergo. *Probat* min. 1°. Cum Anomæi, seu puri Ariani, vulgassent Liberium Beroe, non secus ac Osium damnasse *homoiousion* seu *similem*, et suscepisse *anomoio* seu *dissimilem*, quod erat dogma hæreticum in secunda formula traditum; Liberius ut huic falso rumori occurreret, subjecti formulæ quæ tunc illi oblata fuit, et cui subscripsit, anathema contra eos qui negabant Filium esse Patri similem in substantia, teste Sozomeno lib. 4, c. 15. Ergo neque Beroe neque Sirmii subscripsit Liberius formulæ quæ negabat Filium esse

similem Patri in substantia, qualis erat secunda formula Sirmiensis. *Probat*ur 2° *eadem min.* Rumorem quem Anomœi sparserant, Liberium Bcroæ damnasse *homoiousion* el suscepisse *anomoion*, Sozomenus cit. vocat falsum : atqui non fuisset falsus si Liberius Bcroæ subscripsisset secundam formulæ, utpote quia id ipsum hærelicum dogma continebat : ergo. *Probat*ur 5° *eadem min.* Formula cui subscripsit Liberius Sirmii, fuit ipsi oblata a Constantio ex consilio Basilii Ancyrani et aliorum Semi-Arianorum : atqui hæc certo certius non erat secunda formula Sirmiensis, eam enim tunc suppresserat Constantius, atque Eudoxium cum aliis Anomœis Antiochia expulerat, et Basilius Ancyranus atque alii Semi-Ariani erant hujus secundæ formulæ hostes infensissimi : ergo.

Si petas, cui ergo formulæ Liberius Sirmii subscripsit? Non primæ ; jam enim secundum nos illi subscripserat Bcroæ ; non secundæ, ut contendimus ; non etiam tertiæ, quia tunc nondum erat exarata.

R. subscripsisse, juxta Sozomenum citatum, cuidam collectioni continenti primam formulam Sirmiensem contra Pholinum, formulam aut acta concilii Antiocheni contra Paulum Samosateum, et formulam alterius concilii Antiocheni in Enceniis, anno 541, celebrati.

Si urgeas. Utquid ergo Constantius cum Semi-Arianis exegit a Liberio novam subscriptionem, si nihil amplius admiserit Sirmii pro Arianismo quam admiserat Bcroæ?

R. Constantium et Semi-Arianos duplici de causa novam subscriptionem a Liberio exegisse : 1° ut falsum, de quo supra, Anomœonim rumorem, quod Liberius cum ipsis *dissimilem* profiteretur, dissiparent ; clidco Liberius in fine subscriptionis, subjecit anathema contra hunc purum Arianinum, ut dictum est. 2° Cum Semi-Ariani non possent adigere Liberium ut aperte cum ipsis damnaret *homoousion*, dolo egerunt, et oblata collectione continente inter cætera acta concilii Antiocheni contra Paulum Samosatenum, obtinuerunt saltem ut Liberius subscriberet huic concilio Antiocheno ia quo *homoousion* ad sensum Pauli fuerat damnatum, ut sic divulgare possent, ipsum sanctissimum pontificem damnationi *homoousion* subscripsisse.

Dices insuper. 1° S. Hilarius lib. Frag-

mentorum, formulam Sirmiensem cui subscripsit Liberius, vocat *perfidiam Arianam*, atque ob eam subscriptionem pluriel Liberium ibidem anathemate ferit : atqui S. Hilarius primam formulam non potuit vocare Arianam, quam ut catholicam agnovit et exposuit : ergo.

2° S. Hieronymus tam in Catalogo script. Ecclesiast. c. 97, quam in Chronico, testatur Liberium hæresi subscripsisse ; *Uberius*, inquit in Chronico, *tivdlo victus exilii, in hærecticam pravitatem suscribens, Romam quasi victor intravit* .-atqui prima formula Sirmiensis non erat hæretica, sed secunda : ergo. Idem legitur in Breviario Romano in festo S. Eusebii presbyteri et confess. 14 Augusti, et in aliis auctoribus.

5° S. Athanasius Epist. ad solitarios, innuit Liberium subscribendo retractasse suum pristinum in hæresim odium : ergo hæresi subscripsit.

Ad primum, R. 1° nullis videri, hic sicut in multis aliis, esse interpolatum librum Fragmentorum S. Hilarii, hæcque verba, *hæc est perfidia Ariana* et anathematismos sequentes mendose in eo irrepisse ; quia cum hunc librum scriberet S. Hilar, (scripsit enim post concilium Ariminense), Liberius resipuerat et fidem Nicænam contra concilium Ariminense strenue propugnabat, ut testatur Damasus papa, in Epist. ad Illyricos episcopos apud Theodori. lib. 2 Hist. Ecclesiast. c. 22 ; unde jure non poterat tunc S. Hilar, ipsi ut apostat et praevaricatori anathema dicere.

R. 2° *Esto* dicta esse S. Hilarii, /V. *min.* Quamvis enim prima formula secundum se el verbis tenus spectata sit catholica, et sic sumptam ut catholicam agnoverit S. Hilar. potuit tamen etiam eam vocare *perfidiam Arianam*, quia ab Arianis erat composita, et eo consilio ut, tacito nomine *homoousion*, concilium Nicænum doctrinamque consubstantialitatis abrogarent ; quod igitur Liberius huic captiosæ formulae ab hærelicis in eversionem fidei composita, subscripserit, quodque cum iis communicaverit, sandumque Athanastum, cujus causa cum fidei causa erat conjuncta, damnaverit, ipsi ut apostatæ et praevaricatori anathema dicit.

Ad secundum, R. similiter, S. Hieronymus et alios dicere Liberium subscripsisse hæreticæ pravitati, non quod sub

scripserit formulæ quæ secundum se spectata esset hæretica, sed quod subscripserit formulæ ab hærelis conscriptæ, et ea intentione hæresim foverent; quod communicaverit cum hærelis, et S. Athanasium fidei causam propugnantor damnaverit.

Id tertium similiter. Liberius retraxit pristinum odium in hæresim, non eam profitendo, sed communicando cum hæreticis, et subscribendo formulæ ab hæreticis confictæ.

Petes quid sit censendum de Osio, fidei Nicænæ et S. Alhanasii aliquando præcipuo defensore, totque meritis insigni ut Magnus Osius ubique proclamaretur?

J?, ipsum centenarium mandato Constantii Sirmii exulcm, ihique injuriis et verbis a filio, tandem perfidiæ Arianæ consensisse, subscribendo secundæ formulæ Sirmiensi hæreticæ. Id constat ex S. Hilario lib. de Synodis, S. Epiphani. Hæresi 75, Severo Sulpit. lib. 2 et aliis, Attamen non esse defunctum in Hæresi, testatur S. Athanasius in Epist. ad Solitarios, ubi de illo loquens dicit: *Moriturus quasi in testamento suo eorum* (scilicet Arianorum) *vim protestatus est, et Arianum hæresim condemnavit, vetuitque eam a quoquam probari aut recipi.* Et ibid, atque in Apolog. de fuga sua, de Osio jam mortuo magnificentissime loquitur. Item S. Aug. lib. 1 cont. Parmecianum c. 4, 5 et 8, supponit Osium in communione Ecclesiæ obiisse.

Unde non sunthic magis audiendi Faustinus et Marcellinus, Luciferiani schismatici, contrarium asserentes in suo libello, Theodosio imperatori oblato, quam dum ibidem putidas calumnias in S. Athanasium et Hilarium evomunt. *Si dicas* idem legi in S. Isidoro Hispalensi de Viris illustribus: *fi.* hoc opus non esse S. Isidori Hispalensis, cum illius non meminerit S. Idephonsus, omnia S. Isidori opera recensens in alio libro de Viris illustribus.

DIGRESSIO III HISTORICA.

DE CONCILIO ARIMINENSI.

Utrum Patres Ariminenses subscripserint hæresi Arianæ?

Ad dissert, præced.

Constantius controversiarum fidei diri-

Bii. l. t. II.

mendarum causæ, synodum œcumenicam Arimini im' cit anuo 359; sed Arianorum consilio in duas partes dividit, assignata Occidentalibus urbe Ariminensi, vulgo *Arimini*, in Italia; Orientalibus Seleucia in Isauria.

Ariminum convenerunt quadringenti circiter episcopi; inter catholicos eminebant Restitutus Carthagin. Phoebadius Aginensis, Servatius Tungrensis. Inter Arianos et Semi-Arianos, qui octoginta circiter aderant, Ursacius, Valens, Auxentius, Deinophilus, Geminius. Ex Athanas. lib. de Synod. Socrat. lib. 2, cap. 29.

Seleuciam convenerunt episcopi centum et sexaginta, scilicet Semi-Ariani centum et quinque, quorum præcipui erant Basilus Ancyranus, Sylvanus Tharsensis, Georgius Laodiceus, Macedonius Constant. Eustathius Sebastenus, etc. Ariani quadraginta, quorum caput erat Aeacius Cæsarensis; Catholici quindecim circiter, in quos, divina sic disponente providentia, aderat Hilarius Pictaviensis, a quatuor annis jam exui in Phrygia. Semi-Arianis acriter propugnantibus similitudinem Filii in substantia, Anomæis seu Arianis eam acriter impugnantibus, re infecta dimissum est concilium a Leona Præfeco. Ex Hil. lib. cont. Constantium; Soc. lib. 11, c. 4; Sever. Sulpit. lib. 2.

Arimini vero congregatis Patribus Ursacius et Valens obtulerant formulam tertiam Sirmiensem a concilio probandam, quam rejecerunt patres orthodoxi, soli Nicænæ adhærentes, simulque Ursacium, Valentem, Auxentium, Germinium, Caium et Demophilum damnarunt, epistola synodica per legatos ad Constantium de his omnibus informandum missa: apud Athanas. lib. de Synodis.

At vero Ursacius et Valens legatos orthodoxorum apud imperatorem prævertunt, ejusque animum obtreptionibus in concilium adversus orthodoxos exasperant. Hinc minis, precibus, repulso, procrastinatione effectum est, ut Constantius legatis orthodoxis persuaserit subscribere formulæ fidei Nicænæ in Thracia ab Arianis confictæ, et ut Arianis communicarent, rescissa sententia in Ursacium, Valentem et alios Arimini lata. Porro hæc formula in omnibus convenit cum tertia formula Sirmiensi, hoc excepto quod in Sirmiensi di-

DIGRESSIO III. HISTORICA.

catnr. *Filius per omnia similis Patri*; In Nicaena vero, *similis Patri qui eum genuit secundum Scripturas* ; Soc. 1. 2, c. 29; Sozomen. 1. 4, c. 18.

Interea imperator, epistola data, mandat præfco Taurino ne sinatconcilium dimitti quousque omnes eidem formulæ fidei subscripserint; reluctantes, si pluies non essent quam quindecim, exilio mulctaret. Sever. Sulpit. lib. 2.

Suos legatos Ariminum redeuntes statim a sua communione repulerunt patres orthodoxi, sed tandem imperatoris minis, prefecti suasionibus, Ursacii et Valentis fraudibus, partim etiam diuturnioris a suis ecclesiis absentiae tædio fracti, eidem formulæ subscripserunt et Arianis communicaverunt, exceptis viginti, quorum præcipui erant Phœbadius et Servatius. Hos instantius urget Taurinus, arte et simulatione submovet Valens ; protestatur se non esse Arianum, in publico cœtu cum omnibus orthodoxis exeeratur blasphemias Arii : offert nostris, inquit Sulpit. Sev. 1. 2, « si » quid minus plene præsentī fide editum » videretur, ipsi adderent quæ addenda putarent; præbituros sc in his, quæ essent » adjuncta, consensum. Favorabilis promissio pronis omnium animis excepta, nec ultra nostri repugnare ausi, jam quoquo modo finem rebus imponere cupientes. Dein conceptæ a Phœbadio et Servatio professiones edi coepere, in quibus primum damnatur Arius totaque ejus perfidia, Patri æqualis et sine initio, sine tempore, Dei Filius pronuntiatur. Tum Valens tanquam nostros adjuvans, subjecit » sententiam cui inerat dolus, Filium Dei » non esse creaturam sicut cæteras creaturas; fefellitque audientes fraus professionis. » Ad eam enim orthodoxi, vi, minis, instantiis urgentissimis et tædio victi, non satis attendentes, nihil aliud his verbis significari existimarunt et voluerunt, quod et in animis habebant, quam quod Filius non esset creatura, et quod omnibus creaturis dignitate præcelleret. Sed, hac professione admissa et dimisso concilio, statim triumphum cecinere Ariani, palamque propalarunt traxisse se in plenaria synodo omnes adversarios ad profitendum propriis scriptis Filium Dei esse intra ordinem creaturarum, cæterisquidem excellentiorem, sed tamen creata excellentia. Legendi Socrat.

et Sozomen. citati, S. Athana*. Epist. ad Africanos, S. Hilarius in Fragmentis, et S. Hieronymus contra Luciferianos. Quaeritur hic utrum patres Ariminenses hæresi subscripserunt, fueruntque hæeretici?

Dico : Patres Ariminenses non subscripserunt hæresi Arianæ.

Patet ex dictis et explicatius probatur. Si patres Ariminenses hæresi Arianæ subscripsissent eamque fuissent professi, id foret vel ratione formulæ Sirmicensis seu Nicænæ, vel ratione propositionis subdole inserlæ a Valente, quod *Filius non sit creatura sicut aliæ creatura*', quibus subscripsere : atqui neutrum dici potest : ergo. *Probatur min.* Et 1° quantum ad formulam Sirmiensem seu Nicænam qua dicebatur *Filius similis Patri secundum Scripturas*, nihil fidei contrarium continebat secundum sensum obvium verborum, ut exponit Hieronymus in Dialog, cont. Luciferianos : « Sonabant, inquit, verba pictalem, et inter tanta mellapræconii nemo » venenum incertum putabat. » In ea quidem silebatur nomen Usiæ et consubstantialis : sed inquit ibid. Hieron. « Verisimilis ratio præbebatur; quia in Scripturis, aiebant, non invenitur et multos simpliciores novitate sua scandalizat, placuit » auferri. Non erat cura episcopis de vocabulo, cum sensus esset in tuto. »

Quantum ad propositionem subdole insertam a Valente, *Quod Filius non sit creatura sicut aliena creatura*, non significat absolute quod sit creatura; de eo enim quod non est creatura potest vere dici quod non sit creatura sicut aliæ créature, ita ut sensus sit : non est ens creatum sicut alia entia quæ sunt vere creata, sicut de justo vere dicitur, non obsecundat suis passionibus sicut alii peccatores, id est, sicut alii homines qui sunt peccatores. Et licet to *aliena* videatur insinuare quod ipse etiam sit creatura, atque ideo propositio saltem sit æquivoca, quia tamen in formula Sirmiensi seu Nicæna expresse dicebant heterodoxi se *credere in unigenitum Dei Filium, qui ante omnia sæcula et ante omne principium natus est ex Deo*, et Valens in publico cœtu anathema dixerat Ario et negantibus Filium esse ex Patre ante sæcula genitum, esse similem Patri, esse aeternum cum Patre : patres orthodoxi, non arbitrari dolum in labiis sacerdotum, nullate-

nus putaverunt præfata propositione signifi-
 fleari Filium esse creaturam, sed c contra
 non esse creaturam et creaturas omnes dig-
 nitate præcellere. I line Hieronym. Dialogo
 contra. Lucif. scribit sic : « Concurrerant
 » episcopi, qui Ariminensibus dolis irre-
 » liti, sine conscientia hæretici fereban-
 » tur, contestantes corpus Domini et quid-
 » quid in Ecclesia sanctum est, se nihil
 » mali in sua lide suspicatos. Putavimus,
 » aiebant, sensum congruere verbis; nec
 » in Ecclesia Dei, ubi simplicitas, ubi pura
 » confessio est, aliud in corde clausum esse,
 » aliud labiis proferri timebamus. Decepit nos
 » bona de malis existimatio; non sumus ar-
 » bitrati sacerdotes Christi adversus Chris-
 » tum pugnare. Multaque alia quæ brevita-
 » tis studio præterierunt, flentes asserebant, pa-
 » rati et subscriptionem pristinam et omnes
 » Arianorum blasphemias condemnare. »

Confirmatur ex eodem S. Hieronym. ibid,
 cont. Lucif. ubi loquens de patribus Ari-
 minensibus, sic ait : « Post reditum con-
 » fessorum, in Alexandrina postea Synodo
 » constitutum est ut, exceptis auctoribus
 » hæresicos, quos error excusare non pote-
 » rat, poenitentes Ecclesie sociarentur,
 » non quod episcopi possent esse qui hæ-
 » retici fuerant, sed quod constaret eos
 » qui reciperentur hæreticos non fuisse.
 » Assensus est huic sententiae Occidentis,
 » et portam necessarium concilium Satanae
 » faucibus mundus ereptus est. » Loque-
 batur autem Hieronymus ex ipsius concilii
 actis visis, ut ipsemet ibidem testatur.

Huic succinit Athanasius Epist. ad Rufi-
 nianum, ubi dicit, et in Oriente et in Oc-
 cidente conciliariter fuisse sancitum, in-
 dulgentiam largiri patribus Ariminensibus
 poenitentibus, « præcipue, inquit, quod a
 » fide non remotam sui defensionem cedi-
 » dissent; idque quod gestum erat æcono-
 » mia quadam facium esse videretur. Se
 » enim ad impietatem nunquam transiisse,
 » sed ne impiorum quorundam furor ec-
 » clesias perderet, vim potius sequi et id
 » oneris ferre quam populum perire, ma-
 » luisse dicebant. » Hic confonniter Se-
 ver. Sulpit. supra citatus.

Ex quibus ulterius infero quod, etiamsi
 propositiones quibus subscripsere patres
 Ariminenses, fuissent vere hæreticæ, quod
 falsum probavimus, ipsi tamen non nisi ma-
 terialiter fuissent hæretici, quia, *ut palet*

ex dietis, non censebant eas esse con-
 trarias Nicænæ fidei, quod i i adverterunt sta-
 tim retractaverunt; nemo autem nisi vo-
 lens et obstinax fit hæreticus formaliter.

Obj. S. Hieronym. in Dial. cit. cont. Lucif.
 de lapsu patrum Arimin. sic loquitur :
 « Tunc Usis nomen abolitum est : tunc Ni-
 » cænæ fidei damnatio conclamata est. In-
 » gemuit totus orbis et sc esse Arianum
 » miratus est. » Ergo.

℞. 1° opponendo Hieronymum Hiero-
 nymo. *II. 2na* ad singula verba. Dicit *Usis*
nomen abolitum, quia eo prætermisso in
 nova fidei formula, visi sunt patres Arimi-
 nenses Nicænæ fidei proditores. Dicit *AT-*
cænæ fidei conclamata esse damnatio-
nem, non a patribus catholicis, sed ab Aria-
 nis, qui, ut vidimus, solita insolentia ubi-
 que clamabant catholicos episcopos sus-
 cipi subscripsisse. Dicit, *in gemuisse totum*
orbem et se esse Arianum miratum fuisse :
 hoc, inquam, dicit hyperbolice, ita ut ni-
 hil aliud significare velit, quam quod plu-
 res episcopi et laici inadvertenter et præ-
 ter intentionem admiserint formulam fidei
 quæ, licet sonaret pietatem et catholicum
 sensum, attentis circumstantiis, præ se fer-
 ret, latenter tamen virus Arianum ex in-
 tentione suorum auctorum continebat
 unde dicit *miratus*, quia præter intentio-
 nem et inadvertenter id accidit.

Et sane quomodo tunc totus orbis foret
 Arianus, siquidem ipso Hieronymo ci-
 tato teste et S. Athanasio, nec ipsi patres
 Ariminenses Arianis fuerint, et plures Scy-
 leuciæ Arianis restiterint; imo time longe
 plures fuisse in omnibus catholicos quam Arianos
 constat, 1° ex eo quod plebs Alexan-
 drite, Constantinopolis, Antiochis, Samo-
 sata, Hierosolymis restiterint episcopis Aria-
 nis; 2° ex innumeris monachorum turbis
 /Egypti incolis quos S. Athanasius laudat
 ut Aicænæ fidei defensores; 3° ex enume-
 ratione provinciarum Nicænæ fidei adhae-
 rentium, quam facit Athanasius Epist. de
 Fide ad Jovinianum imperatorem apud
 Theodoret. I. 4, c. 5, ubi recenset eccle-
 sias Hispanis, Britannis, Gallis, Italiis,
 Campanis, Dalmatis, Daciæ, Mæsis, Ma-
 cedonis, Achaïis, /Egypti, Libis, Ponti,
 Cappadocis, *omnes denique per Orien-*
tem ecclesias, paucis exceptis quæ Arii
opinionem sectantur; 4° tandem ex Epist.
 synod, concilii Romani nonaginta episco-

porum, partim Ttaiornm, parlim Gallorum sub Damaso papa, Liberii successors, ad episcopos Illyrici, quam describit Theodoretus lib. 2, cap 22, ubi inter cætera hæc observatu digna profert : « Neque enim • praejudicium aliquod fieri potuit per nūmerum Arimini congregatum, quando » constat neque Romanum episcopum, cuius » jus ante omnia expeclanda erat sententia, neque Vincentium, qui tot annorum » episcopatum integre gesserat, neque alios » talibus præbuisse consensum; maxime » cum isti ipsi, sicut diximus, qui per » fraudem deflexisse visi sunt, meliore » consilio hæc sibi displicere testati sunt. » Unde advertit sinceritas vestra, hanc » solam fidem quæ apud Nicæam Apostolorum auctoritate fundata est, perpetua » firmitate esse retinendam, atque hac nobiscum Orientales qui se catholicos recognoscunt Occidentalesque gloriari. »

Inst. S. August. Epist. 50, dicit patres Ariminenses *periisse veneno Ariano*. S. Ambros. in cap. 6 Luc. vocat ipsos *perfidæ prævaricationis auctores, qui, cum placere potentibus aucupantur, maledicto se perpetuo subdidere*. Facundus Hermian. l. 1, c. 5, dicit eos *in Arianum dogma fuisse subactos*.

R. his nominibus, *veneni Ariani, perfidæ prævaricationis, Ariani dogmatis*, patres significare tantum vel communionem cum Arianis, qui se catholicos simulabant, cui imprudenter adhaesere Ariminenses, vel subdolam fidei professionem, latenter vinis Arianum continentem, cui subscripserunt eo quod pietatem sonabat, nec fidei Nicænæ contrariam existimabant, in quibus licet peccaverint patres Ariminenses ex imprudentia, vel ignavia, et ideo a Patribus redarguantur, nusquam tamen peccato hæreseos.

DIGRESSIO IV HISTORICA.

De primo concilio constantinopolitano, secundo œcumenico, in causa macedonii.

Ad dissertationem præced.

SECTIO I.

Utrum et quomodo concilium Constantinopolitanum primum, sit œcumenicum, ubi de ejus convocatione et præsidentia.

Nota. Hæc synodus Kalendis Maii anno 681, Damasi pontificis 15, imperantibus

Theodosio Seniore, Gratiano et Valentiniano, consulibus Eucharide et Evagrio, celebrata est : fuit centum et quinquaginta episcoporum imperii Orientis tantum, quibus cum sub initium aderant triginta episcopi ex parte Macedoniorum, sed statim discessere.

Duplex hujus convocandi fuit præcipua causa : prima, ut fides Nicæna tot pseudosynodis et fœnulis Arianis labefactata firmaretur, hæresesque Macedonii et Apollinaris damnarentur; altera, ut de episcopo legitimo ecclesiae Constantinopolitanæ adversus Maximum Cynicum, ab Ægyptiis episcopis illegitime ordinatum, provideretur. Socrat. lib. 5, c. 8; Sozomen. l. 7, c. 7.

De hæresi Macedonii diximus supra. De hæresi Apollinaris circa Incarnationem, dicemus in tractatu de Incarnatione, ipsum scilicet consuisse Verbum Christo fuisse loco mentis, corpusque de coelo detulisse. Errabat etiam circa Trinitatem, in ea distinguens gradus, Patrem maximum, Filium majorem, S. Spiritum magnum appellans; in errore etiam Millenariorum versabatur.

Noster Natalis Alexander distinguit triplex concilium Constantinopolitanum intra biennium : primum sub initium anni ejusdem 581, impio a Magno Meletio cum aliis episcopis S. Greg. Nazianz. Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopus ordinatus est; secundum œcumenicum, quod Kalendis Maii ejusdem anni inchoatum est; tertium quod anno sequenti 582 celebratum est, aquo epistola synodica ad Damasum et concilium Romanum cum tribus deputatis missa est. Verum de primo concilio ut a secundo distincto non ita constat, potuit enim Gregorius sub initium concilii œcumenici ordinari episcopus; nec ex monumentis a laudato auctore citatis contrarium evincitur.

Difficultas igitur est, eaque gravissima, utrum et quomodo hoc concilium Constantinopolitanum sit œcumenicum.

Tria enim obstare videntur : *primum*, quod fuerit congregatum ex Orientalibus tantum, *ut patet* ex Theodoret. l. 5, c. 7, ubi sic ait: *Theodosius episcopos duntaxat sui imperii Constantinopolim jussit venire* : soli autem Orienti imperabat Theodosius. Id constat inter auctores. Nec obstat quod Aeolius Thessalonicensis ex

patriarchatu Occidentis fuerit; unus enim ex Occidente non sufficit ut dicatur concilium generale.

Secundum, quod non fuerit convocatum auctoritate aut saltem ex assensu Damasi sanctissimi pontificis; quod nunquam rite factum est aut fieri licuit, ut dicitur in concilio Chalcedonensi act.1, et probavimus de concilio Nicæno. Id autem videtur constare ex Socrat. Sozomen. et Theodori. citatis; et ex Epist. synod. ejusdem concilii ad Theodosium, in quibus dicitur a Theodosio convocata synodus, nec in ullo veterum monumentorum ecclesiasticorum fit mentionio Damasi.

Tertium, quod S. Damasus sanctissimus pontifex huic concilio nec per se, nec per legatos præfuerit, id enim ex nullo antiquitatis monumento erui potest; quædam enim referunt Timotheum Alexandrinum præfuisse, quædam Meletium; alia Gregorium Nazianzenum, alia Cyrillum Jerosolymitanum, alia Nectarium; nulla Damasum aut ejus legatos.

Probabilis sententia proponitur.

Quidam, nodum hunc ut solvant, dicunt Damasum indixisse concilium generale Romæ, ad illudque etiam Orientales convocasse litteris ad Theodosium datis; Theodosium vero Orientis episcopos Constantinopolim convocasse, non indicta causa, nisi tunc cum Constantinopolim adventassent, ubi ipsis tantum manifestavit mentem pontificis, quem ut acceperunt Orientales episcopi, deputatis tribus ex suo coctu, nempe Eusebio, Cyriaco et Prisciano, Romam, dataque epistola synodica ad Damasum et concilium illic congregatum, excusaverunt se non posse Romam convenire: 1° quia eorum ecclesiæ nuper renovatæ diutius suo pastore privarentur; 2° quia episcoporum absentium consensum ad concilium Constantinopoli celebrandum tantum attulerant, nec superesset tempus ad longius iter parandum et ad commonefaciendos alios episcopos in singulis provinciis. Quam excusationem acceptavit Damasus, consensitque eos Constantinopoli synodum agere, eo ipso tempore quo ipse Romæ concilium Occidentalium habebat, missa tamen prius professione fidei contra omnes hæreses tunc grassantes ad Papiam, cui subscriberent Orientales

Constantinopoli congregati, uti fecerunt, petentes postea a Damaso suarum definitionum confirmationem.

Iste vero gestorum ordo colligitur 1° ex præfata Epistola synodica concilii Constantinop. habiti anno sequenti 582, in qua patres synodici sic Damasum et alios Occidentales Romæ congregatos alloquuntur: « Dominis honorabilibus atque venerandis » fratribus et comministis, Damaso, Ambrosio, Brutoni, Valeriano, Acholio, » Basilio et reliquis episcopis in maxima » Roma collectis, S. synodus orthodoxorum episcoporum congregatorum in maxima civitate Constantinopoli in Domino » salutem... Jam vero quoniam vos, quo » fraternam vestram erga nos charitatem » declararetis concilio, voluntate ac nutu » Dei, Romæ coacto, nos velut membra » propria per Deo amantissimi imperatoris » litteras accersivistis.... Est certe nobis » omnibus in optatis, si potest fieri, ecclesiis confertim relictis, vestro desiderio, » aut necessario potius Ecclesiæ negotio » inservire... Verum quoniam hoc modo » ecclesiæ nuper renovatæ nudarentur, et » res a plerisque fieri omnino non queat, » nam Constantinopolim conveneramus, » mandato litterarum superiore anno a vestra reverentia post concilium Aquileiense ad Dei amantissimum imperatorem Theodosium missarum, ad iter duntaxat Constantinopolim usque faciendum » præmeditati, atque de hoc uno concilio » celebrando consensum episcoporum qui » in provinciis manserant, una vobiscum » afferentes: longiore autem itinere opus » esse nec expectantes, neque omnino ante » accipientes quam Constantinopoli in » unum conventum esset. Huc accedit quod » temporis propositi angustia, neque ad » longius iter parandum, neque ad episcopos in singulis provinciis, qui sunt ejusdem vobiscum communionis de hac re, » commonefaciendos, neque ad eorum » consensus obtinendos satis spatii dat. Itaque cum et hæc res et alia præcreata complures majori parti episcoporum impedito sint quominus ad vos veniant: » idcirco quod secundo in loco faciendum » erat, tum ad statum rerum ecclesiasticarum rite ordinandum, tum ad ostendendum quanti vestram erga nos charitatem » estimemus, illud certe fecimus, quippe

n qui oravimus reverendissimos patres et
 » collegas nostros, Cyriacum, Eusebium
 » et Priscianum, ut laborem ad vos profi-
 » ciscendi suscipere non gravarentur. »
 Postea recensitis quæ circa fidem contra
 hæreses definierant, sic pergunt : « Igitur
 » quæ de fide aper'te prædicantur a nobis
 » vehit in summa hæc esse noscuntur : de
 » quibus instrui amplius poteritis, si et
 » tomum in Antiochia factum clæ synodo
 » ibi constituta dignemini legere, et quod
 » anno superiore in Constantinopoli ab
 » universali synodo cognoscitur esse pro-
 » latum. » Deinde recensitis quæ de ordi-
 nationibus episcoporum quorundam sta-
 tuerant, omnium petunt confirmationem
 his verbis: «His igitur tam legaliter et
 » canonice apud nos gestis etiam vestram
 » reverentiam congaudere deprecamur. »

Ex his itaque colligitur Orientales a
 Damaso anno superiore fuisse vocatos ad
 concilium generale Romæ celebrandum;
 acceptis autem eorum excusationibus, con-
 sensisse Damasum ut Constantinopoli sy-
 nodum celebrarent, eisque libellum fidei
 subscribendum direxisse. Idem colligitur
 tum ex Rutino Epist. 2 ad Macarium, di-
 cente : « Damasus episcopus, dum de re-
 » cipiendis Appollinaristis deliberatio ha-
 » beretur (scilicet Romæ) editionem ec-
 » clasticæ fidei, cui subscribere deberent
 » (nempe Orientales) conscribendam man-
 » davit, quibus ipsi libentissime subscrip-
 » serunt. » Item ex auctore incognito apud
 Christophorum Justellum cap. 76, dicente :
 «Damasus sanctissimus, collecta Romæ
 » synodo, divinum decretum edidit, et ad
 » eam quæ Constantinopoli cogeatur
 » synodum misit. » Et tandem ex vetustis-
 simo codice Vaticano et altero sancte Ma-
 riæ Majoris a Baronio relatis, in quibus ha-
 betur sic : « Sententiam de damnatione
 » Macedonii et Eunomii Damasus confir-
 » mari præcepit etiam in secunda synodo,
 » quæ præcepto et auctoritate ejus Con-
 » stantinopoli celebrata est. »

1° Dicitur concilium congregatum ex
 Oriente et Occidente, quia propter con-
 sensum animorum utriusque concilii Ro-
 manici Constantinopolitani in proscriben-
 dis erroribus, ex utroque videbatur unum
 coalescere, quod merito vocari potest Ro-
 mano-Constantinopolitanum.

2° Vere dicitur concilium auctoritate

Damasi, qui litteris datis ad Theodosium
 Orientales Romam vocaverat, et excusa-
 tione eorum admissa, eos congregari Con-
 stantinopoli consenserat.

5° Ipsi præfuit, quia Romano concilio
 personaliter aderat, et libellum fidei ab
 Orientalibus subscribendum Constantino-
 polim direxerat : et illic sanctitas definitio-
 nes fidei ad instantiam patrum Constanti-
 nopolitanorum confirmavit.

Cæterum hæc sententia hicque explican-
 di modus, licet plurimum sit et probabilis,
 non tamen omnino satisfacit : deberet enim
 constare innotuisse Orientalibus a Theodo-
 sio Constantinopoli congregatis anno 381
 mandatum Damasi de celebranda synodo
 generali Romæ, cique tunc suas excusatio-
 nes detulisse, ut iis acceptis ex ejus assensu
 et auctoritate hoc concilium anni 381 Con-
 stantinopoli agerent : quod certe non pro-
 batur ex eorum Epistola synodica modo
 relata, quam certo constat fuisse conscrip-
 tam, non anno 381 in synodo generali, sed
 anno sequenti in alio concilio particulari,
quod patet ex his verbis : *Si... dignemini*
legere quod anno superiore in Constani-
tinopoli ab universali synodo cognosci-
tur esse prolatum.

Verum quidem est, quod etiam ibidem
 dicant Orientales se convenisse Constani-
 tinopolim, mandato litterarum Damasi *su-*
periore anno post concilium Aquileiense
 ad imperatorem missarum : sed 1° hæc par-
 ticulari, *superiore anno*, non leguntur ne-
 que apud Niceph. lib. 12, cap. 15, neque
 in Edit. Sixti V per Nicolinum, neque in
 Edit. Dom. Bail; sed etsi legerentur, non
 inde probatur eos vi istarum litterarum su-
 periore anno missarum, eodem anno 381
 Constantinopolim convenisse, quinimo con-
 trarium evincitur. Cum enim dicantur da-
 te post concilium Aquileiense, quod etiam
 anno eodem 381 celebratum est Nonis Sep-
 tembris, juxta Baronium ad annum 381,
 et concilium generale Constantinopolita-
 num absolutum sit sub finem Julii ejusdem
 anni, juxta eundem ibidem, *aperte patet*
 Orientales Constantinopolim ad concilium
 generale anni 381 non convenisse ex man-
 dato istarum litterarum

Id etiam evidenter constat ex Nicephoro
 I. 12, ubi cum cap. 10, 12 et 15, acta in
 concilio generali Constantinopolitano circa
 fidem et institutionem Nectarii narrasset,

cap. *ii* dicit : « His ila actis, simul cl sy-
 » nodus finem suum habuit, et reliqui epis-
 » copi ad sedes suas redierunt. » Et post-
 quam cap. 15 dixisset Theodosium ex con-
 silio Neelarii oh turbas ab Arianis ejectis
 excitatas, rursum alteram synodum exiguo
 a priore synodo temporis intervallo convo-
 casse, inferius in eodem capite sic loquitur :
 « Cum synodus Constantinopoli ite-
 » rum, sicut dictum est, sub imperatore
 « Theodosio ageretur, ex Occidente littera-
 » venerunt, ut ipsi quoque Romam ad con-
 » cilium ibi maximum institutum, in quo
 » de rebus etiam Antiochenis inter Pauli-
 » num et Flavianum decideretur, venirent.
 » Cæterum qui Constantinopoli congregati
 » erant episcopi, protectionem Romanam
 » ut incommodam detrectarunt : epistolam
 » autem scripserant... reverendissimis do-
 » minis, » etc. Ergo juxta Nicephorum jam
 absolutum erat concilium generale Cons-
 tantinopohtanum anni 581, cum illuc per-
 venerunt litteræ apostolicæ quibus Orien-
 tales vocabantur ad concilium Romanum,
 sicque non ex mandato istarum litterarum,
 neque assentiente Damaso et eorum excu-
 sationes acceptante, concilium generale ce-
 lebrarunt Constantinopoli anno 581.

Id quoque aperte tradit Theodoretus
 lib. 5 Hist. cap. 8, ubi loquens de Conci-
 lio œcumenico primo Constantinopolitano,
 hæc habet : « Porro autem cum canones
 » pro recta Ecclesiæ administratione con-
 » scripsissent, statuissent que ut fidei for-
 » mula in concilio Nicæno edita (inna ac
 » stabilis maneret, singuli domum reversi
 » sunt. Sequenti æstate quamplurimi co-
 » rum ad eandem urbem denuo reversi
 » sunt (necessaria enim Ecclesiæ negotia
 » eos illo revocabant), epistolam a conci-
 » lio episcoporum in Occidente coactorum
 » accepere, quæ illos hortabatur ut Romain,
 » ubi jam episcoporum coelus congregatus
 » erat, accederent. At tam longum iter
 » suscipere omnino recusarunt, sed tamen
 » scripserunt epistolam qua tum tempes-
 » tatem contra ecclesias excitatam eis sig-
 » nificabant, » etc. Ergo idem quod ante.

Alia autem testimonia quæ in favorem
 hujus sententiæ afferuntur, non videntur
 sufficientis ponderis ut ea quæ in contra-
 rium ex laudata Epistola synodica et ex
 Theodoreto et Nicephoro eruimus, infringere
 possint. Vel dicendum quod confun-

dant ultimam synodum particularem anni
 582, cum præcedente generali anni 581.
 Insuper *dato* Damasum hoc convocasse
 concilium, et ad illud libellum fidei sub-
 scribendum direxisse, ut dicunt præfata
 testimonia, non sequitur id quod ipsi
 præfuerit perse, vel per legatos, nec quod
 ad illud convenerint Occidentales : quod
 uti unique necessario requiritur ut censea-
 tur generale et œcumenicum. Quod enim
 quidam aiunt, Acholiinn Thessalonicen-
 sem, Damasi vicarium per Illynum, huic
 concilio ejus nomine præfuisse levibus ni-
 tuntur testimoniis contra antiqua monu-
 menta, in quibus altum est de præidentia
 Acholii silentium, imo nec ejus nomen le-
 gitur inter eos qui concilio subscripserunt.

Probabilior sententia proponitur.

Facilius igitur et planius, ut nobis vide-
 tur, solvitur difficultas, dicendo cum plu-
 ribus, hoc concilium secundum se consi-
 deratum ac attenta convocatione ei præsi-
 dentia, non esse œcumenicum, sed tan-
 tum Orientis nationale; evasisse amem
 œcumenicum ex postfacto, quatenus nem-
 pe Damasus et ecclesia Occidentalis Romæ
 tunc congregata, et in eandem fidem con-
 ciliariter conspirans, illud quoad dogmata
 fidei confirmarent; atque sic generalis et
 œcumenici concilii auctoritatem et digni-
 tatem ipsi tribuerunt, ita ut ex utroque
 conventu in eandem sententiam conspi-
 rante, una resultaverit synodus œcumeni-
 ca, quæ etiam juxta hanc sententiam po-
 test dici Romano-Constantinopolilana.

Licet enim ex actis Romanæ synodi, Da-
 masum acceptis litteris Orientalium prio-
 rem eorum synodum confirmasse non ha-
 beatur, quia perierunt : tradit tamen Pho-
 tius lib. de septem Synodis ad Michaëiem
 imper, ubi postquam illustriores Constan-
 tinopolitanæ synodi episcopos recensuit,
 subdit : *Quibus haud multo post et Da-
 masus, episcopus Romæ, eadem confir-
 mans atque sentiens accessit.* Constat
 etiam ex constanti usu et traditione om-
 nium Patrum et ecclesiarum qui abhinc
 usque nunc istud concilium pro œcumeni-
 co habuerunt : quod sane non esset, nisi
 saltem auctoritate Romani pontificie robo-
 ratum fuisset.

Nec obstat si dicas alia concilia provin-
 cialia a sanctissimo pontifice approbate, pa-

ri ller ejus arbitrio posse affici titulo universalis concilii. Id enim est singulare in hoc praesenti de quo agiinusconcilio,quod omnium et Orientalium et Occidentalium suffragia voce vel scripto in eamdem fidem conciliariter conspiraverint, et tres deputati ab ecclesia Orientali affuerint Occidentali concilio, quod non accidit in aliis conciliis provincialibus.

Quod autem Orientales in synodo an. 382 vocent priorem synodum anni 581 universale vel generale concilium, intelligi debet universale concilium Orientis, non vero totius Ecclesiæ. Hac autem sententia semel posita, nihil est quod fatigemur inquirendo an Damasus hoc concilium convocaverit, illique praesederit.

Præter canonem primum quo damnantur haeretici, alios etiam edidit concilium spectantesdisciplinain, de quorum numero litigant auctores; alii septem cum Christiano Lupo, alii tres tantum cum Dionysio Exiguo numerantes : cui sententiae ultimae favet ipsa synodus in sua Epistola ad Damasum, tres tantum recensens : argumentis autem quibus probantur plures, responderi potest fuisse editos post concilium, non in ipso nec ab ipso.

Quod vero horum canonum auctoritatem spectat, certum est ex concilio Chalcedonensi act. 16, ex S. Leone Epist. 55 ad Anatolium, eos, saltem secundum aut tertium quo episcopo Constantinopolitano primatus honoris post Romanum conceditur, non stalim fuisse ab ecclesia Romana receptos, sed tantum in Lateranensi concilio quarto sub Innocentio III. Unde S. Gregorius lib. 6 Epist. 125 ad Eulogiū de hac synodo loquens, dicit : *In hac autem synodo accepit* (scilicet ecclesia Romana) *quod est per eam contra Macedonium definitum.*

Edidit etiam hæc synodus Symbolum quod in Ecclesia canimus ; seu potius Nicænum al'uuot additamentis contra novas exortaslucreses auxit. Est tenoris sequentis.

Symbolum Nicanw-Constantinopolitanum.

« Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem *coli cl terree*, visibilium omnium et invisibilium. Et in unum Dominum nostrum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum, et ex Patre

» natum *ante omnia scecula*, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum non facium, homoou-sion Patri, id est, ejusdem cum Patre substantial, per quem omnia facta sunt. » Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de *ccelis*, et incarnatus est *de Spiritu sancto ex Maria Firgine*, et homo factus est. *Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato*, passus et sepultus est. Tertia die resurrexit a mortuis, secundum Scripturas. Ascendit in cœlos, *sedet ad dextram Patris*. » Inde venturus est *cum gloria* judicare vivos et mortuos, *cujus regni non erit finis*. Credimus in Spiritum sanctum *Domini et vivificantem, ex Patre procedentem et cum Patre et Filio adorandum et conglorificandum. Qui locutus est per Prophetas. Et unam sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam. Confitemur unum baptisma in remissionem peccatorum. Expectamus resurrectionem mortuorum, et vitam futuri sæculi. Amen.*

Omnia quæ characteribus Italicis leguntur, addita sunt Symbolo Nicæno a concilio Constantinopolito, tum majoris explanationis gratia, tum contra novas hæreses exortas, ut jam diximus.

SECTIO II.

Utrum concilium Conslantinopolitanum primum semper fuerit in Ecclesia receptum?

Quantum ad canones circa disciplinam, non fuisse semper receptum jam diximus ; quæstio hic est de definitione seu Symbolo fidei quod edidit. Pro quo

Dico. Concilium Constantinopolitanum primum, quantum ad definitionem seu Symbolum fidei, semper fuit in Ecclesia receptum.

*Probat*ur 1° ex concilio Chalcedonensi, septuaginta annis post Constantinopolitanum celebrato, ubi act. 4 recipitur Epistola S. Leonis, quia consonat definitioni trecentum et octodecim patrum Nicaenorum et centum et quinquaginta Constantinopolitanorum. Et act. 5, committitur vicariis Sedis Apostolicæ et Anatalio archiepiscopo Constantinop. definitio fidei ordinanda, in qua recipiuntur quæ a trecentis et octodecim patribus in Nicæa, et a centum et

quingenta in synodo Conslantinop. prima statuta sunt.

*Probat*ur. β° ex S. Gregorio Magno cujus celebrantur hæc verba . *Quatuor prima concilia tanquam quatuor Evangelia veneror*: inter illa autem secundum locum obtinet Conslantinop. Similiter V synodus œcumenica : *Suscipio sanctas quatuor synodos et quæ ab ipsis de una eadem fide definita sunt*.

*Probat*ur 3° ex Gelasio sanctissimo pontifice et synodo Romana , ubi interscripta authentica quæ post S. Scripturas recipit Ecclesia, *recenset sanetam synodum Conslantinopolitanam, mediante Theodosio seniore Augusto, in qua Macedonius hæreticus debitam damnationem excepit*.

Dices. 1° Decretum synodi Sardicensis quod laudat S. Athanas. in Epist. ad Antiochen. vetat quidquam addere Symbolo Nicæno, aut aliud cudere. 2° Episcopi Ægyptiaci, in concilio Chalcedonensi, noluerunt recipere additiones factas Symbolo Nicæno a concilio Constantinopol. *ut patet ex act. prima*. 5° Autor libri Pontificalis, scribit de Hilario pontifice maximo , ipsum confirmasse tres synodos, Nicaenam, Ephesinam et Chalcedon, nulla mentione facta Constantinopolitanæ. Ergo

B. ad primum, synodum Sardicensem prohibuisse aliquid addere Symbolo Nicæno , aut novum condere, ad sensum Athanasiorum, qui quotidie nova symbola cudebant, et voces Symboli Nicæni divinitus inspiratas et totius orbis reverentia consecratas debebant et immutabant. Non prohibuit autem idem Symbolum, retentis omnibus ejus capitibus et verbis majori explicatione contra emergentes hæreses exponi et augeri. Seu brevius, vetuit addere Nicæno ut quid ipsi contrarium, *C. ut quid illius explicativum, N.*

Ad secundum, B. a concilio Chalcedonensi contemptos fuisse hos Ægyptiorum clamores, *ut patet ex prima probatione* et ex responsione quam patres synodici illis sic reclamantibus dedere , hæc scilicet: *Hæc Eulyches dixit*. Nec mirum episcopos Ægyptii soli Nicæno et Ephesino concilio adhaesisse stabant enim c partibus Eutychetis et Dioscori, ut patet ex illorum epistola ad Leonem Augustum : Eutyches autem in sua fidei professione solam Nicaenam synodum et Ephesinam admittebat,

silentio damnans Constantinopolitanam, quod hæc præ cæteris explicatius explanabat Incarnationis mysterium.

Ad tertium, B. non solum Hilarium, sed quosdam alios pontifices et plures theologos non facere mentionem concilii Constantinopolitani; non quod illud non admitant, sed quia illud confundunt cum Nicæno quoad definitionem fidei, et utriusque Symbolum pro uno et eodem habent, eo quod Conslantinop. non sit nisi explicatio Nicæni. Ita Marcus Ephes, in synodo Florent. sess. 5, hoc, inquit, id est, Symbolum Constantinopolitanum, *in illo* (Nicæno) *potentia videbatur inclusum, ita ut ambo pro uno haberentur*. Et infra -. *Multis profecto fortissimis constat argumentis duo illa priora Symbola ab omnibus conciliis generalibus pro uno suscepta fuisse*. Hinc Magister Sentent, lib. 1, de. ii , Alexander Alensis parte 5, q. 69, inemb. 5 et quidam alii, Symbolum quod canitur in Ecclesia vocant Nicænum, cum tamen certum sit esse Constantinopolitanum.

De additione hujus vocis *Filioque* dicam infra.

DISSERTATIO II.

DE PROCESSIONIBUS DIVINARUM PERSONARUM.

D. Th. Q. 27.

Cum sanctissimæ Trinitatis mysterium, ut ex dictis in præcedendi dissertatione constat, consistat in tribus personis ejusdem et individuae naturæ divinæ, personæ autem constituentur relationibus et relationes fundentur in processionibus; ideo cum Auctore dicemus 1° de processionibus, 2° de relationibus, 5° de personis.

ARTICULUS I.

Utrum in divinis sint processiones?

Processio ut sic, nihil est aliud (piam origo unius ab alio : unde processio in divinis, est unius personæ ab altera vel a duabus origo.

Hic q. 27. a. 1. o. — Processionem in divinis diversi diversimode acceperunt : quidam, secundum quod effectus procedit a causa; et sic accepit Arius, dicens Filium procedere a Patre sicut primam ejus

creaturam, et Spiritum sanctum procedere a Patre et Filio sicut creaturam ulteriusque : et secundum hoc, neque Filius neque Spiritus sanctus esset verus Deus. Alii hanc processionem acceperunt secundum quod causa dicitur procedere in effectum in quantum vel movet ipsum, vel similitudinem suam imprimit ipsi ; et sic accepit Sabelius, dicens ipsum Deum Patrem dici Filium, secundum quod carnem assumpsit ex Virgine, et cum dicitur Spiritus sanctus, secundum quod creaturam rationalem sanctificat et ad vitam movet : et secundum hoc una est tantum persona in Deo. Hanc utramque hæresim impugnativimus precedenti! dissertatione.

Ibid. — Si quis autem diligenter consideret, uterque accepit processionem secundum quod est aliquid extra : unde neuter posuit processionem in ipso Deo. Sed cum omnis processio sit secundum aliquam actionem, sicut secundum actionem quæ tendit in exteriorem materiam, est aliqua processio ad extra : ita secundum actionem quæ manet in ipso agente, attenditur processio quædam ad intra ; et de ea quaeritur hic an detur in Deo.

Ibid. — *Dico*. Sunt in Deo processionibus ad intra.

*Probat*ur 1° ex *S. Scripturis*. Joan. S, Christus ipse de se loquens, dicit : *Ego ex Deo processi*. Eccli. 24 : *Ex ore Altissimi prodivi*. Joan. », de Spiritu sancto : *Cum autem venerit Paracletus quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit*. Probat^{ur} insuper iis omnibus *S. Scripture* locis et Patrum testimoniis quibus probavimus Filii et Spiritus sancti divinitatem, quam sibi communicatam non habent nisi via processionis.

*Probat*ur 2° ex *Symbolis fidei*. In Nicæno-Constantinopolitano de Filio habetur : *Ex Patre natum, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero* ; et de Spiritu sancto : *Qui ex Patre procedit* Au Symbolo quod dicitur *S. Athanasii* : *Filius a Patre solo est, non factus nec creatus, sed genitus : Spiritus sanctus a Patre et Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens*.

Infra q. 55. a. 4. ad 4. — *Probat*ur 5° *ratione theologica*. De fide est dari in Deo plures personas realiter distinctas in eadem

numero natura : ergo sunt in Deo processionibus. *Probat*ur *conseq.* Si in Deo non essent processionibus ; non esset oppositio relativa originis ; cessante oppositione relativa originis, non possent plures personæ distingui nisi diversitate nature. Ergo. De hac ratione iterum infra dum de processione Spiritus sancti contra Scotistas.

Ilac Ecclesiæ fide supposita, proponuntur quædam rationes congruentes. Prima petitur ex divina fecunditate. Hæc enim cum sit summa perfectio, non videtur Deo deneganda : unde Isaï. 66 : *Numquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus? si ego qui generationem exteris tribuo, sterilis ero?* Hanc congruentiam urgent *S. Athanasius* Orat. 2 contra *Atianos*, *S. Cyrillus* lib. 5 *Thesauri* et alii.

Q. 27, a. 1. o. — Altera est Auctoris. Quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit procedit aliquid mira ipsum, quod c-I conceptio rei intellect®, ex vi intellectiva proveniens et ex ejus notitia procedens ; quam quidem conceptionem vox significat, et dicitur verbum cordis, significatum verbo vocis : atqui Deus est perfectissimum intelligens : ergo.

Hæc autem ratio *S. Thornæ* quam multi impugnant, non sic accipienda est quasi in omni intellectione producat^{ur} verbum ; Filius namque et Spiritus sanctus intelligunt et tamen non produciunt verbum. Item beati secundum nos absque verbo cognoscunt Deum. Sed alio triplici sensu verificari potest hoc *S. Thomæ* principium : 1° ut in omni intellectione connatural! proprii objecti producat^{ur} verbum. Filius equidem in divinis intelligit intellectione connaturali, et tamen non producit verbum, quia unius intellectionis est unum verbum quando est adæquatum : intellectio autem qua Filius intelligit, est ipsa eadem intellectio qua Pater intelligit, et ipse Filius, utpote infinitus, est verbum adæquatum hujus intellectionis quam ideo omnino exhaurit, sicque non restat aliud verbum producendum. 2° Ut quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, id est, ex hoc ipso quod est intellectualis nature, in aliqua sua intellectione producit verbum. 5° Juxta Joan. a *S. l'horna*, sensus est, quod quicumque intelligens qui producit verbum ; illud producat ex eo quod intelligat, ita ut ratio cur

ÜTRÜM IN DIVINIS SINT PROCESSIONES?

verbum producat, dum producit, esi vis seu ratio intelligendi; piasibi interius loqui, manifestare, exprimere conceptum, quod esi producere verbum, provenit ex vi et perfectione intelligendi. Quovis sensu intelligatur, stat congruentia S. Thomæ, in hoc sita quod producere verbum sit proprium natura* iutelligentis, sitque secundum se perfectio quæ depurari potest ah imperfectionibus quibus sordescit in creaturis : ergo congruum est illam ascribere Deo summe intelligent!. Si *dicas*, in creatis produci vi rhum ex indigentia, ut nempe id quod est intelligibile in actu primo, fiat intellectum in actu secundo ; Deum autem esse intellectum in actu secundo : et ideo diximus in praecedenti tractatu, beatos non producere verbum in visione beatifica. 7?. verbum in creatis habet e duo munia, primum quod assignatur in argumento, secundum intelligent! manifestare et loqui rem intellectam, quod perlinet ad perfectionem intellectus; et hoc modo procedit verbum in Deo, non ex indigentia, sed ex fœcundiitate, seu, ut dicit S. Aug. ex intelligentia. Quod additur de beatis : non solum propter hanc rationem negavimus verbum produci in visione beatifica; sed etiam quia objectum infinitum non potest quidditative cognosci per verbum seu speciem creatam.

Solvuntur objectiones.

06/, 1°. Omnis processio involvit imperfectionem. Ergo. *Probatur ant.* 1° Procedens est diversum ab eo a quo procedit. 2° Ab illo dependet, cum sine illo esse non possit. 3° Est ipso posterius. 4° Est passivæ et indigentis naturæ, cum ab illo accipiat. Ergo.

Il. D. ant. Omnis processio in creatis imperfectionem involvit, *transeat*; in divinis, N. Longe quippe est alia ratio divinorum et creatorum; in infinitum enim distant: unde cum de divinis agitur, attollenda est mens et ab omnibus creatis abstractenda. Itaque.

Ibid ad. 2. — Ad primum, 1). Procedens processione ad extra est diversum ab eo a quo procedit, C. procedens processione ad intra, *Sub d.* In creatis, C. in divinis, *Sub d. iterum.* Est diversum quantum, ad personam, C. quantum ad naturam, N.

Quia quod procedit ad intra processu intelligibili, quanto perfectius procedit, tanto magis est unum cum eo a quo procedit; manifestum est enim quod quanto magis aliquid intelligitur, tanto verbum seu conceptio intellectualis est magis intimæ! magis unum : nam intellectus secundum hoc quod actu intelligit, secundum hoc fit magis unum cum intellectu. Unde cum divinum intelligere sit infinitæ perfectionis, necesse est quod Verbum divinum sit perfecte unum cum eo a quo procedit, absque ulla diversitate in natura. Et quamvis non sit eadem ratio de Spiritu sancto, qui procedit a voluntate per modum amoris et impulsus, hoc ipso tamen quod procedit u. quid Deo immanens, est idem natura; qui in omne quod est in Deo, Deus est.

Si dicas, ex hac D. Th. responsione sequi quod Verbum neque etiam ut persona distincta procedat. 2°. *D.* Non procedit ut persona distincta vi processioneis ut intelligibilis, C. vi processioneis ut realis, .V. Cui itaque processus ut intelligibilis sit assimilativus, petit unitatem numericam circa objecto : unde si sit perfectissimus intellectus, petit perfectissimam unitatem quæ est in substantia. Inde tamen non destruitur diversitas personarum quæ est tantum relativa et ex processione quatenus est realis, quia processus qua realis petit extrema realiter distincta, saltem quoad modum essendi. Unde ex ipsa processione sub diversa consideratione oritur et constituitur substantia Verbi et personarum distinctio.

Ad secundum, V. procedens in divinis pendere a producente, sive quantum ad naturam siue quantum ad personam Non quantum ad naturam, quia est eadem numero procedentis et producentis. Neque quantum ad personam. quia procedens non procedit ab altera ut a causa, sed a principio, neque ex voluntate libera, sed ex necessitate naturæ ob infinitam ejus perfectionem, quo fit ut Pater intelligendo non possit non producere Verbum, et Pater et Filius sese amando non possint non producere Spiritum sanctum. *Ad probationem, A. conseq.* quia ad dependentiam aliud requiritur quam quod unum non possit esse sine alio: nam Pater non potest magis esse sine Filio quam Filius sine Patre, et tamen Pater videtur dicitur dependens a Filio. Item omnipotentia non potest esse

G0

DISSERT. I . ART. II.

sine possibilitate creaturarum , et tamen ab illis non dependet

Ad tertium. Quidam theologi nullam admittunt in divinis prioritatem aut posterioritatem, sed tantum ordinem processionis ; alii admittunt prioritatem non quidem causalitatis aut durationis, tres enim personæ sunt simul ab æterno, sed prioritatem originis tantum , quæ non importat imperfectionem.

Ad quartum, N. ant. Personæ enim procedentes in divinis, nunquam caruerunt aut carere potuerunt eo quod habent: quod autem nunquam caruit aut carere potuit eo quod habet, non censetur passivæ et indigentis naturæ.

Obj. 2°. Quælibet persona in Deo est Deus : atqui Deo repugnat esse seu procedere ab alio : ergo. *Prob. min.* Deus est ens a se : atqui enti a se repugnat esse ab alio : ergo.

It. N. min. Ad probat. D. maj. Deus est ens a se ratione naturæ, *C. ratione personæ* , *subd.* Est ens a se aseitate excludente omnem causalitatem et dependentiam ab alio, *C. aseitate excludente principium originis, N.*

Subsumes. Atqui juxta doctrinam traditam, Deus est et procedit ab alio ratione naturæ: ergo. *Probatursubsumptum.* Natura Filii, v. g. ipsi communicatur a Patre: ergo est et procedit a Patre.

P. N. subsumptum. Ad probationem, A. conseq. Quamvis enim natura dicatur communicari Filio a Patre, non potest tamen dici esse et procedere ab illo, quia est una numero in Patre et Filio quæ nec generat, nec generatur : processio autem exigit distinctionem inter procedens et produciens.

Inst. Quælibet persona est ens a se aseitate excludente principium originis. Ergo. *Prob. ant.* Quælibet persona est primum principium. Ergo.

It. N. ant. Ad probationem, D. ant. Quælibet persona est primum principium ad extra seu respectu creaturarum, *C. ad intra. N.* Sic enim solus Pater est ingentus et improductus.

Obj. 5°. Illoc est discrimen inter actionem immanentem et transeuntem, quod hæc habeat terminum productum , non illa, ut docet philosophia : atqui in divinis non est ad intra nisi actio immanens : ergo.

P. 2V. maj. Discrimen enim inter utramque actionem, non est præter id quod transiens habeat terminum et immanens non habeat, sed quod transiens habeat necessario terminum, et eum tanquam finem propter (piem) Iit actio ; immanens autem etsi non habeat necessario terminum, juxta sit tamen habere, et talem qui non sit ejus finis propter quem, sed e contra qui ait propter actionem : et sic est in divinis; intellectio namque non est propter verbum, sed potius verbum propter intellectionem, ut in eo intellecto contempletur objectum.

Petes quare, cum Filius et Spiritus sanctus a Patre procedant, emanatioiii Spiritus sancti adaptetur processio potius quam Filio?

Q. 17. a. 4. ad 5. et In i. d. 13. a. 5.-- *P.* id esse propter vocabulorum inopiam. Cum enim Deum nominare non possumus nisi ex creaturis, et inveniatur in creaturis aliquid subsistens procedere per modum naturæ, quod dicimus generari : hinc processio Filii quæ est per modum naturæ, dicta est generatio. Quia vero in creatis nihil videmus subsistens procedere per modum amoris, fit ut processio Spiritus sancti, quæ est per amorem, manserit sine nomine et communi nomine processionis appelletur; posset tamen nominari spiratio, quia est processio Spiritus.

ARTICULUS II.

Quodnam sit principium quo proximum divinarum processionum?

Suppono 1°, principium quod divinarum processionum, esse personam Patris et Filii, Patris respectu Filii, Patris et Filii respectu Spiritus sancti ; quia quod procedit realiter, debet realiter distingui a producente, nihil enim producit seipsum, nulla autem est in divinis realis distinctio nisi inter personas. *Suppono 2°*, principium quo saltem remotum et primordiale, esse naturam divinam; quia est id in quo genitum assimilatur et convenit cum generante : intellige tamen de natura ut modificata relationibus, sicut dicam modo de principio proximo quo. Iu hac duplici suppositione conveniunt theologi, sed differunt in assignando principio proximo quo natura producit Filium et Spiritum sanctum.

Durandus docuit esse ipsam divinam na-

turam, non ut intelligente^{TM} aut volentem, sed etiam ut præintellectam intellectui et voluntati; ita ut præcisis per mentem intellectu p^f voluntate, Filius et Spiritus sanctus nihilominus censerentur procedere. Quidam dixerunt solas relationes esse principium *quo* immediatum divinarum processionum; et hæc sententia tribuitur S. Bonaventure et aliis. Alii theologi communiter assignant pro principio proximo divinarum processionum intellectum et voluntatem; sed quia intellectus et voluntas sunt communes tribus personis, assignanda est ratio cur intellectus in Patre generet et non in Filio, cur voluntas in Patre et Filio spiret et non in Spiritu sancto : unde dicunt intellectum in Patre generare, quia modificatur relatione paternitatis, non in Filio; voluntatem in Patre et Filio spirare, quia modificatur relatione spirationis activæ, non in Spiritu sancto. Quid sunt autem isti actus intellectus et voluntatis productivi, qui dicuntur notionales, dicam art. sequenti.

Hic per tot. Q. 27. Q. 10. de pot. a. 4. e. 9. c. 11. et in 1. d. 7. et 15. — *DICO*. Principium *quo* proximum et immediatum divinarum processionum, non est natura divina præintellecta intellectui et voluntati, sed sunt ipse intellectus et ipsa voluntas, non precise secundum se, sed modificati relationibus paternitatis et spirationis activæ;— Hic. q. 41. a. 5. o. et q. 1. de pot. n. 2. ad o. — ita ut principium *quo* proximum divinarum processionum non solum importet quid absolutum, scilicet, intellectum et voluntatem, sed etiam relationes, non tamen ut comprincipia, sed ut conditiones et modos duntaxat.

Probaturs prima et secunda pars. 1» Ex concilio Lateran. sub Innocentio III, definiente contra abbatem Joachim sic s
« Et illa res (scilicet natura divina) non est
» generans, neque genita, neque proce-
» dens, sed est Pater qui generat, et Fi-
« lius qui gignitur, et Spiritus sanctus qui
» procedit. »

2° Juxta S. Scripturam et Patres, Filius est Verbum, et Spiritus sanctus est amor et dilectio : atqui verbum est immediate ab intellectu et amor a voluntate : ergo.

3° Essentia non operatur immediate per se, sed per suas facultates quæ sunt in Deo intellectus et voluntas. Ergo.

4° Pater gignit Filium, spirat cum Filio Spiritum sanctum per actus vitales immanentes : atqui in Deo non sunt alii actus vitales immanentes quam intellectus et voluntatis : ergo.

et præcipue. Juxta sententiam Durandi, explicari non possunt præcipuacapita mysterii sanctissimæ Trinitatis, quæ commode juxta sententiam nostram explicantur. Ergo. *Prob. ani.* Si natura divina ut præintellecta intellectui et voluntati, sit principium immediatum *quo* procedunt Filius et Spiritus sanctus, non potest assignari ratio 1° cur Filius dicatur Verbum et Spiritus sanctus amor; 2° cur processio Verbi sit generatio et non processio Spiritus sancti; 3° cur processio Filii procedat processionem Spiritus sancti; 4° cur Filius procedat ab una tantum persona et Spiritus a duabus; 5° cur Spiritus sanctus procedat a Filio et non Filius a Spiritu sancto ; 6° cur sint tantum duæ processiones et non phires : propter quæ incommoda, hæc Durandi sententia censura notatur a quibusdam. Hæc autem omnia in sententia nostra commode explicantur. 1° Filius dicitur verbum et Spiritus sanctus amor, quia Filius procedit per intellectum et Spiritus sanctus per voluntatem. 2° Processio Filii est generatio, et non processio Spiritus sancti, quia Filius procedit per intellectum qui est assimilativus, et Spiritus sanctus per voluntatem quæ non est assimilativa, ut dicam infra. 3° Processio Filii procedit processionem Spiritus sancti, quia intellectus prius agit quam voluntas. 4° Spiritus sanctus procedit a Filio, et non e contra, quia eo instanti quo concipitur Filium generari, ipse Filius recipit a Patre voluntatem, nulla adhuc operatione exhaustam. 5° Filius procedit ab una tantum persona et Spiritus sanctus a duabus, quia Pater solus prius intelligit et inelligendo producit Verbum, Verbum autem productum et Pater, sese amando, spirant Spiritum sanctum. 6° Denique sunt tantum duæ processiones, quia sunt tantum duæ facultates producentes, scilicet intellectus et voluntas.

Probaturs tertia pars, i» Principium *quo* processionis debet saltem secundum aliquid distingui realiter a procedente; nihil enim, ut jam dictum est; seipsum producit : atqui intellectus et voluntas in

Deo precise secundum se, seclusis relationibus, nulla ex parte realiter dislinguuntur a procedente : ergo.

2° Omnes perfectiones absolutæ toti Trinitati sunt communes : ergo si intellectus et voluntas sint principium *quo* processio- num divinarum sine ulla modificatione aut connotatione relationum, potentia generandi et spirandi erit communis omnibus personis Trinitatis; et cum in Deo omne possibile existât, Filius generabit alium Filium et Spiritus sanctus spirabit alium Spiritum sanctum : sicut itaque in creatis eadem forma in diversis subjectis modificata diversos producit effectus; sic idem calor indurat lutum, liquefacit ceram, infemina producit lac, non in viro : ita aliquo saltem modo (nulla enim paritas adæquata inveniri potest in creatis) idem intellectus Patris et Filii, in Patre modificatus relatione paternitatis generat, non in Filio; eadem voluntas trium personarum, modificata in Patre et Filio relatione spirationis activæ, producit Spiritum sanctum, non in Spiritu sancto. Quod autem dicimus hic de principio proximo quoad connotationem relationum, dicendum est de principio *quo* remoto, scilicet natura divina.

Prolatur quarta pars. 1° Principium *quo* remotum divinarum processio- num est in quo procedens assimilatur producenti, principium *quo* proximum id per quod assimilatur : sic in generatione humana, natura est id in quo genitus assimilatur generanti, facultas generative id per quod assimilatur : atqui relatio in divinis non est id in quo et per quod procedens assimilatur producenti, sed e contra est id in quo et per quod differt : ergo.

2° Principium *quo* proximum divinarum processio- num debet esse activum : atqui relatio non est activa : ergo. *Major patet. Prob. min.* Relatio sumitur vel prout est ordo unius ad aliud, vel prout est subsistentia seu forma hypostatica : atqui neutro modo est activa, non ut est ordo unius ad aliud, *ut patet*, et insuper sub hac ratione supponit processiones et in eis fundatur; non etiam ut est forma hypostatica, quia sic est tantum ultimus terminus nature iners et infocundus, sicut subsistentia seu forma individualis Petri, v. g. est duntaxat terminus naturæ Petri, eam ulterius incommunicabilem reddens. Ergo.

Hic. q. 41. a. 3. 0. — In summa itaque dicendum, et absolutum et relativum importari in principio *quo* divinarum processio- num, sed non ex æquo. Absolutum importatur in recto et ut forma; relativum in obliquo, ut modus et conditio.

Solvuntur objectiones.

Objicies 1° *contra primam et secundam partem conclusionis.* SS. Patres sæpe dicunt Filium esse opus nature, esse a natura, ab essentia, a substantia Patris, essentiam esse ab essentia, naturam divinam gignere et gigni. Ergo natura in Deo est principium *quo* proximum, etc.

II. N. conseq. Ilæ enim et aliæ similes Patrum locutiones, alio et multiplici sensu catholico intelliguntur. 1° Dici potest SS. Patres sic locutos fuisse, quia natura in Deo est principium *quo* remotum processio- num. 2° Sic locuti sunt contra Arianos qui volebant Filium produci a Deo non naturaliter et necessario, sed libere sicut aliæ creature producuntur. — Hic. q. 59. a. 3. ad. 1. — 5° Sic ut substantia, natura, essentia non sumantur in abstracto, sed in concreto, ita ut cum dicunt : *essentia de essentia, natura gignit, natura gignitur*, sensus sit : Filius qui est essentia est de Patre qui est essentia, Pater qui est natura gignit, Filius qui est natura gignitur.

Inst. Quidam Patres dicunt Filium esse et procedere a Deo patre per voluntatem; id autem dici non potest, nisi in quantum voluntas est ipsa Dei natura et essentia. Ergo. 1

B. id dictum esse a quibusdam Patri- bus, non quod voluntas aut natura sit prin- cipium proximum processio- nis Filii, sed alio duplici sensu : 1° quia agebant contra quosdam hærelcos qui dicebant Filium procedere a Patre non spontanee, sed quasi ab invito, cæco natura impetu co- gente ; ut testatur S. Hilarius lib. de Sy- nodis. Unde cum Ariani hanc loquendi formulam usurparunt contrario sensu, scilicet, ut significarent Filium non secus ac alias creaturas libere produci, tunc SS. Patres negarunt Filium esse voluntate ge- nitum. 2° Quidam locuti sunt sensi iden- tico, quia nempe in Deo essentia, intel- lectus et voluntas sunt realiter unum et idem, non in sensu formali et secundum virtuale distinctionem. Ita exrenun- 1

cilii Toletani patres anno 68S, qui hanc loquendi formulam usurpant.

Obj. 2° contra eandem. Natura divina ex se et ut præintellecta intellectui et voluntati, est fecunda. Ergo.

B. D. ant. Est fecunda radicaliter et remote, *C.* proxime, *N.* Natura enim, ut dictum est, non agit nisi per suas facultates.

Obj. 5° contra eandem. Intellectus et voluntas in Deo non distinguuntur, sed sunt unum et idem : ergo non possunt producere diversos terminos, seu diversas personas.

B. 1° hoc argumentum Durandi aperte contra ipsum militare; nam natura divina est simplicissima, et tamen juxta ipsum producit plures personas. *2° D. ant.* Intellectus et voluntas in Deo non distinguuntur realiter, *C.* virtualiter, *N.* Hoc autem est plusquam sufficiens ad producendos diversos terminos : patet in ipso Deo simplicissimo qui infinita prope creaturarum genera producit, imo ex creatis, in uno sole, tot diversos effectus producente.

Obj. 4° contra eandem. Creaturæ non generant quia intelligunt aut volunt : ergo aec Deus.

It. N. conseq. Quia creatura, scilicet corporeæ, ut homines, generant per facultatem corpoream, Deus autem purus spiritus per facultatem spiritualem.

Inst. Creatura etiam pure spirituales, ut Angeli, intelligendo aut volendo non producant substantias : ergo nec Deus.

B. N. conseq. Disparitas est, quod verbum aut amor in angelis sint accidentia, in Deo autem nihil est accidentale, sed lotum quod est in Deo Deus est, ideoque substantia.

Obj. B" contra tertiam partem conclusionis. Principium quo divinarum processionum consistit adæquate in perfectione absoluta. Ergo. *Prob. ant.* Potentia generandi convenit Filio juxta S. Aug. lib. 5 cont. Maximum c. 12, ubi dicit : *Filius non genuit alium Filium; non quia non potuit, sed quia non oportuit* : atqui non conveniret Filio si non esset adæquate perfectio absoluta : ergo.

B. N. ant. Ad probationem ex S. Aug. dico sensum S. Augustini esse, quod Filius non genuerit alium Filium, non ex infirmitate, eum habeat eandem virtutem

ac Pater, sed quia cum Filius sit terminus infinitus, exhaurit totam fecunditatem intellectus paterni, qui est idem ipsius Filii intellectus : unde non debemus dicere, quod non potuit impotentia ab infirmitate procedente, sed melius dicitur non oportuit; et ita loquebantur Patres contra Arianos, ut a Filio removerent vel umbram infirmitatis, quam importat impotenti nomen.

Inst. Si potentia generativa non sit in Filio, deerit ipsi aliqua perfectio. Ergo. *Prob. ant. 1°* Quia juxta Aristotelem 4 Meteor, in tantum aliquid est perfectum in quantum potest generare sibi simile. *2°* Quia potentia generativa est aliqua virtus, aliqua dignitas et perfectio. Ergo.

B. N. ant. Ad primam probationem, dico doctrinam Aristotelis verificari in natura corruptibili quæ conservari non potest in uno individuo; secus in natura incorruptibili, ut patet in Angelis. *Ad secundam probationem, D.* Potentia generativa quoad id quod importat in obliquo, scilicet relativum, est perfectio, *N.* quoad id quod importat in recto, scilicet absolutum, est perfectio, *C.* ut sic autem est in Filio, est enim idem intellectus, eadem potentia Patris et Filii sub diverso munere et diversa modificatione.

Obj. 6° contra quartam partem conclusionis. Juxta S. Athanasium, dialogo primo de Trinitate et aliquos alios, *Pater hypostasi gignit.* Ergo relatio est principium, aut saltem comprincipium generationis.

B. esse dictum a Patribus quibusdam Patrem hypostasi generare, non quod sit principium aut comprincipium generationis, sed quia requiritur ut conditio et complementum principii quo, atque constituit principium quod seu personam.

Inst. S. Th. in 1, d. 11, q. 1, a. 5 0, dicit : « Generatio non egreditur ab essentia, » in quantum est essentia, sed in quantum » est paternitas ; etsi ista duo, scilicet consensio et paternitas, differrent in divinis, » egrederetur ab utraque generatio, sed a » paternitate immediate, et ab essentia ut » a primo principio. » Ergo cuius differant virtualiter, generatio est immediate a paternitate, et mediale virtualiter ab essentia.

B. Quidquid S. Thomas censuerit junior, certum est ipsum hic q. 41, a. 6, ex-

presse docere paternitatem non esse principium *quo* generationis. « Neque paternitas, inquit, potest intelligi ut quo Pater generat, sed ut constituens personam generantis ; alioquin Pater generaret Patrem.... et ideo potentia generandi significat in recto naturam divinam, sed in obliquo relationem. » Unde Cajetanusin eamdem q. 41, existimat S. Thomam illic revocasse quod dixerat in 1 citatum. Verum non videtur necesse recurrere ad retractationem ; possunt enim priora S. Th. verba intelligi, sicut dicebam modo de dictis Patrum. Itaque dicit quod *generatio non egrediatur ab essentia in quantum est essentia, sed in quantum est paternitas*; quia essentia non est principium *quo* generationis nisi ut modificata paternitate : dicit item quod *si essentia et paternitas differrent, generatio egredere-tur immediate a paternitate*; quia essentia non nisi mediante paternitate, ut conditione et complemento, est principium generationis.

Obj. 7° contra eamdem. Eo Pater est principium generationis quo est potens generare : atqui est potens generare paternitate : ergo. *Prob. min. 1°* quia quod dat esse, dat posse operari : atqui paternitas dat Patri esse Patrem : ergo. *2°* Eo Pater est potens generare quo est Pater ; atqui paternitate est Pater : ergo.

B. N. min. Ad primam probationem, D. maj. Quod dat esse specificum dat posse operari, *C.* quod dat esse individuate dat posse operari, *subd.* Dat posse operari ut quod, *C.* ut quo, *N.* Non enim hypostasis, seu ratio individualis Petri, v. g. dat ipsi operari ut quo. sed natura humana; paternitas autem in Deo dat esse individuate Patri non specificum. *Ad secundam probationem, D. similiter.* Eo Pater est potens generare ut quod, quo est Pater, *C.* ut quo, *N.*

Inst. Per id Pater est potens generare, quod est ipsi proprium et singulare et non commune tribus personis : atqui sola relatio paternitatis est ipsi propria et singularis : ergo.

B. D. maj. Per id tanquam per conditionem requisitam, Pater est potens generare quod est ipsi proprium, *C. maj.* tanquam per verum principium, *V.* Tria itaque concurrunt ut aliquis sit pater seu prin-

cipium completum generationis : 1° natura fœcunda, et est principium *quo* principale et radicale in quo genitum assimilatur generanti ; 2° facultas per quam tanquam per instrumentum fœcunditas natura sese exerit, quæ est in Deo intellectus, et diximus esse principium *quo* proximum, 5° tandem hypostasis seu subsistentia qua constituitur persona et generans ut quod, et est in Deo paternitas : hypostasis autem non est principium *quo*, sed complementum et conditio requisita ut principium agat, quia *actiones sunt suppositorum.*

ARTICULUS III.

In quo formaliter consistant divinæ processiones active sumptas?

Snares et quidam alii volunt divinas processiones non esse veras actiones, sed simplices emanationes seu resultantias, eo fere modo quo proprietates oriuntur ab essentia. Scotistæ cum Scoto dicunt esse veras actiones intellectus et voluntatis, non tamen esse intellectionem neque volitionem, sed dictionem et spirationem; ponunt namque duos actus in intellectu formaliter distinctos, intellectionem et dictionem ; similiter duos eodem modo distinctos in voluntate, amorem et spirationem; et dicunt Verbum procedere per dictionem, non per intellectionem, et Spiritum sanctum per spirationem et non per amorem. Ita eruditiss. P. Ilcno, ita ut, juxta Scolistas, actus notionales quibus procedunt Verbum et Spiritus sanctus, seu ipsæ processiones activæ, scilicet dicere et spirare, distinguantur ab intellectione et volitione ex æquo ut actus ab actibus. Thomistæ vero dicunt actus notionales seu ipsas processiones activas esse intellectionem et volitionem modificatas relationibus, ut dictum est art. præced. de principio earum.

Dico 1°.—Q.59.a.2.5.cti>.—Processiones divins active sumptæ non sunt simplices emanationes, sed vera et propriæ actiones.

Prob. 1° ex articulo precedent!. Si enim principia immediata divinarum processio-num sint activa, scilicet intellectus et voluntas : ergo et illæ sunt actus intellectus et voluntatis.

2° Emanatio proprietatum, saltem primæ, est immediate a natura : atqui processiones non sunt immediate a natura, *ut*

probavimus et fatetur Suaves contra Duranduni : ergo.

5° Ideo processiones divinæ non sunt actiones, secundum Suarem, quia actio involvit imperfectionem : *falsum consequens; ergo et ani. Prob. min.* Actio immanens potest depurari ab omni imperfectione et esse perfectio simpliciter simplex. Ergo. *Prob. ant.* Principium activum potest depurari a suis imperfectionibus et esse in Deo ut revera est : ergo *a fortiori* actio quæ est ipsius principii actus et perfectio ; *idque aperte palet* et in virtute activa et in actione productiva creaturarum quæ sunt proprie in Deo ab omni imperfectione depuralæ.

Dices. De ratione actionis propriæ est, suod sil motus et egressio ab agente, quæ involvunt imperfectionem. Ergo.

B. De ratione actionis proprias esse tantum quod sil ultima actualitas agentis, ab illo egrediens egressu formali aut virtuali ; virtualis autem egressus non dicit imperfectionem magis quam virtualis dimanatio proprietatum in Deo.

Ree tamen debet dici quod Deus sit vere et proprie agens, sed tantum vere et proprie intelligens; quia hoc nomen, *agens*, usu communi sumitur pro principio producente per veram causalitatem cum dependentia : sicut etiam licet Pater sit principium Verbi, non tamen debet dici Verbum principiatum ; quia, ut notat D. Th. nomen principiatum importat minorationem et inferioritatem quæ Verbo non competit. — Hic q. 53. a. 1. nil 2.

Quando autem S. D. :cl. q. 2 de potent, a. d, negat actionem Deo propriam, intelligit de actione prædicamentali et transeunto, ut ibidem dicit; et quando hic a. 10, vocat processionem *emanationem intelligibilem*, sumit emanationem late, prout emanatio distinguitur contra actionem corporalem et transeuntem. Verum est quidem quod relationes in creatis habeantur per resultantium expositione termini, quia sunt accidentia debilis enlitalis : at in Deo sunt substantiales, quarum ideo est proprie fieri.

Dico 2°. Dictio et spiratio, quæ sunt actus notionales et in quibus formaliter consistunt processiones divinæ, non distinguuntur ab intellectione et volitione virtualité!, seu juxta modum loquendi Sco-

tistarum, formaliter ex natura rei, ut actus ab actibus; sed sunt ipsa intellectio et volitio sola relationis connotatione diversae.

Prob. 1° ex Patribus. Juxta SS. Patres, Verbum procedit per cogitationem : atqui cogitare formaliter, est intelligere : ergo. *Prob. maj.* Irenæus, lib. 2, c. -48 : *Deus*, inquit, *tolus existent mens et lotus existent* >070?, *quod cogitat et hoc loquitur, et quod loquitur hoc et cogitat.* Tertullianus contra Praxcam c. 5, Filium appellat *Dei rationem*, quia Pater cogitando illum producit. S. Fulgentius lib. 5 ad Monimum c. 7 : « Sic est, *inquit*, Verbum » apud Deum, sicut est in mente verbum..... Cum enim mens apud se verbum habet, utique cogitando habet; quia » nihil aliud est apud se dicere quam apud » se cogitare : cum ergo mens cogitat, et » cogitando intra se verbum generat. » Quid expressius? Item S. Aug. 15 de Trinit. c. 15 : *P'erbum*, inquit, *natum est.... de Patris scientia, de Patris sapientia* : esse autem sciens et sapiens, est intelligere, inquit ipse P. Henno Scotista. Unde idem S. Doctor lib. 7, c. 2, dicit quod Verbum sit sapientia genita.

Prob. 2° ratione. Dictio et intellectio in nobis non sunt duo actus realiter distincti, sed duæ formalitates, seu duo munia inadæquata ejusdem actus, qui quatenus fertur in objectum cognoscendum, dicitur intellectio, et quatenus cognoscendo objectum format verbum, dicitur dictio : ergo in Deo non sunt virtualiter, seu secundum Scolistas formaliter ex natura distinctæ ut duo actus. *Patet consequ. qvâa.* si quæ distinguuntur in inferioribus, ut communiter dicitur, adunantur in superioribus; *a fortiori* quæ identificantur in inferioribus, sunt unum et idem in superioribus. *Probaturrfnt.* Dictio attingit verbum in esse intelligibili formaliter : atqui nullus actus potest attingere aliquid sub ratione intelligibilis formaliter nisi sil intellectio : ergo. *Prob. maj.* Dictio attingit verbum formaliter ut manifestans et representans objectum qua intellectum. Ergo. Est tamen hæc differentia interdictionem nostram et divinam, quod in nobis formalitas dictionis concipiatur prior formalitate intellectionis ; c contra in Deo : ratio disparitatis est, quod in nobis formetur verbum ab intellectu ex indigenti

ut intelligamus ; in Deo autem formatur ex abundantia, quia intelligit.

Confirmatur. Omnis actus intellectus est intellectio, et omnis actus voluntatis est volitio : atqui dictio est actus intellectus et spiratio actus voluntatis : ergo dictio est intellectio et spiratio est volitio. *Minorem admittunt Scotistæ. Prob. maj. 1°* Omnis actus potentis visivus est visio : ergo omnis actus intellectus est intellectio, et omnis actus voluntatis est volitio. 2° Objectum formale adæquatum intellectus est verum intelligibile : atqui omnis actus attingens objectum sub ratione veri intelligibilis, est intellectio : ergo omnis actus intellectus est intellectio.

Despondet P. Henno, quod omnis actus intellectus sit intellectio formaliter vel radicaliter, non semper formaliter.

Sed contra. 1° Omnis actus potentiæ visivæ est visio formaliter : ergo omnis actus potentiæ intellectivæ est intellectio formaliter. 2° Si detur aliquis actus intellectus qui non sit intellectio formaliter, verum intelligibile non erit objectum specificativum adæquatum intellectus, cum erit aliquid aliud quod attingit formaliter.

Probat 5° evertendo fundamentum Scoti. Ideo Scotus fingit dictionem esse actum distinctum ab intellectione, ne cogatur admittere personas procedere per actum essentialem tribus personis communem : atqui idem inconveniens incurrit : ergo. *Prob. tñin.* Illa dictio ut distincta ab intellectione, est in ratione actionis actus absolutus, sicut ipsa intellectio, consequenter essentialis et communis tribus Personis ; omnia enim absoluta in Deo sunt essentialia et tribus personis communia.

Despondet P. Henno, dictionem esse quid relativum ; quia, inquit, etsi in humanis relatio non sit productiva, est tamen in divinis.

Sed contra, i» Dictio juxta adversarium est actus intellectus : atqui actus intellectus non est formaliter relatio : ergo. 2° Relatio in humanis non est productiva : ergo nec in divinis. *Consequentia probatur* a paritate ; aut atteratur disparitas. 5° Relatio in divinis non potest considerari nisi dupliciter, vel ut est ordo unius ad aliud, vel ut est subsistentia seu forma hypostatica : sub primo respectu non est productiva, fatenle hic theologo Franciscano et neque

sub secundo, sic enim est duntaxat terminus ultimus natura sterilis et infœcundus.

Prosequitur P. Henno. Paternitas divina, inquit, potest dici formaliter generatio, non prout est relatio referens unum ad aliud, sed prout est id quo procedit Filius.

Sed contra. Paternitas prout est id quo procedit Filius, vel est quid formaliter relativum, vel quid formaliter absolutum : primum dici non potest, tum quia id quo procedit Filius est actus, scilicet dictio, proinde non formaliter relatio ; tum quia sic formaliter est referens unum ad aliud, sub quo respectu, fatente adversario, non est productiva nec generatio. Si secundum dicatur, stat integra vis argumenti facti, nimirum esse quid commune tribus Personis non secus ac intellectionem. *Si forte dicas* osse quid absolutum modificatum relatione, hoc et nos dicimus de intellectione : unde est inutile fingere actionem distinctam ab intellectione, ut salvetur actionem productivam non esse communem tribus Personis.

Itaque intellectio et volitio in Deo possunt considerari dupliciter : 1° precise secundum se et solitarie, et sic sunt actus essentielles et communes tribus Personis ; 2° ut modificata ; rationibus paternitatis et spirationis activæ, et sic sunt actus notionales et processiones activæ, indeque habet intellectio quod sit dictio, et volitio quod sit spiratio, eo modo quo diximus art. præced. de principio *quo proximo.*

Quod autem hic dicimus de processionibus active sumptis, idem, proportionem servata, dicendum est de processionibus passive sumptis ; ita ut sicut intelligere modificatum relatione paternitatis est generatio activa, ita intelligi modificatum relatione Filii seu filiatione sit nativitas et origo passiva ; unde relatio utraque ingreditur, non ut forma, sed ut complementum formæ, ut dictum est.

Dices 1° cum P. Henno et aliis Scotis. Intellectio et volitio sunt communes tribus Personis : atqui actus notionales quibus procedunt Filius et Spiritus sanctus, non sunt communes tribus Personis : ergo.

B. 1° retorquendo argumentum. Dictio, ut est actus intellectus, est sub isto respectu quid absolutum, consequente ; commune tribus Personis. 2° *D. maj. in-*

tellectio et volitio præcise secundum se sunt communes tribus Personis, C. ut inordinata relationibus, 2V. *Solutio patet ex didis.*

Instat laudatus theologus. Inde sequetur quod bonitas quæ est in Patre, non sit etiam communis tribus Personis, cum illa non minus debeat esse modificata per paternitatem quam intellectio.

D. N. sequelam et ejus probationem. Quia Pater non generat per bonitatem, sed per intellectionem, et ideo relatio allicit intellectionem et non bonitatem.

Dices 2º cum eodem. Si Pater produceret verbum intelligendo, intelligeret ipso verbo, adeoque esset sapiens verbo seu sapientia genita, quandoquidem sapiens esse sit intelligere : quod reputat absurdum S. Aug. 15 de Trinit. c. 7. Ergo.

Hic q. 57. a. 2. ad 1.—*II. N. sequelam.* Quia intellectio simpliciter dicta, dicitur essentialiter de Deo et non notionaliter : unde quamvis producat verbum intellectione notionali, non debet dici quod intelligat aut sapiens sit verbo, sed quod dicat verbo; intelligit autem et sapiens est seipso.

Dices 5º cum eodem. Actio productiva debet distinguere ab ea quæ non est productiva : atqui dictio est productiva, non intellectio quæ ex se dicit tantum tendentiam in objectum cognoscendum, non in verbum producendum : ergo.

Ç. 54. a. 1. ad 5. — *II. D. maj.* Actio productiva debet distinguere ab ea quæ non est productiva ex aliqua parte, C. simpliciter et ex æquo ut actus ab actu, V. Non diffitemur itaque esse aliquam distinctionem inter intellectionem et dictionem : intellectio præcise importat solam habitudinem ad rem intellectam; dictio importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum, sed tamen ipsa dictio est intellectio, quia verbum concipitur intelligendo: sic, inquit S. Doctor, *intellectus hominis verbo, quod concipit intelligendo, lapidem dicit*; ita ut intelligere et dicere sint duæ formalitates, seu duo munia inadæquata ejusdem actionis adæquate sumpta : habet autem intellectio quod si dictio ex connotatione relationis paternæ, ut dictum est.

Dictionis et intellectionis diversitas

sunt termini et diversi modi tendendi in illos : ergo sunt diversæ actiones.

II. D. ant. Sum diversi termini et diversi modi tendendi secundum quid, C. simpliciter, N. Nam dictio tendit in verbum ut intellectum, adeoque et intelligendo productum; consequenter est intellectio.

Depones. Dator intellectio quæ non est dictio, ut in beatis. Ergo.

D. D. ant. Datur intellectio inadæquate sumpta quæ non est dictio, C. adæquate sumpta, N.

ARTICULUS IV.

Quot sunt in Deo processiones?

Hic q. 27. a. 4. et 5. 0.— *Dico.* In Deo sunt duæ processiones et non plures : altera per intellectum, quia gignitur verbum; altera per voluntatem, qua spiratur amor.

Probatur utraque pars auctoritate S. Scripturæ, quæ ultra processionem Verbi quam in pluribus locis, ut Joan. 1 et 8 et alibi agnoscit, aliam processionem Spiritus sancti ut a Verbo distincti admittit. Joan. 10. *Ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis.* Et 15' : *Cum venerit Paracletus quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis qui a Patre procedit.* Utra quas nullam aliam agnoscit : ita etiam Patres et concilia. Ergo.

ibi'd. o. 5. 0. — *Probatur.* In divinis processio attenditur secundum actionem immanentem non transeuntem : atqui in Deo ulpote agente intellectuali duæ sunt actiones immanentes et non plures, scilicet, intellectio et volitio, virtualiter distinctæ : ergo et duæ processiones, alia per intellectum quæ est processio verbi, alia per voluntatem quæ est processio amoris : — Xb. a. 5. 0. — sicut enim per intellectionem seu conceptionem verbi, inquit hic S. Boet, res intellecta est in intelligente; sic per amorem res amata est in amante, non quidem hoc sensu quod in amante producat res amata seu ejus similitudo sicut in intelligente, sed impulsus quidam et propensio voluntatis in rem amatam. Unde res amata dicitur esse in amante, non ut ejus objectum seu similitudo, sed ut terminus intrinsecus amoris et volitionis.

Dices 1º contra primam partem. omni natura est tantum unus modus eam

<>8

DISSENT, H. ART. IV.

communicandi : ergo et in divina unus est, nempe per intellectum et non per voluntatem.

A. 5. ad 2. — 7°. 2V. *conscq. et paritate* (em. Disparitas est, quod quidquid est in Deo Deus est, quod non reperitur in aliis rebus : unde per quamlibet processionem quæ non est ad extra, communicatur divina natura.

Instabis. Per primam processionem communicatur tota natura : ergo non restat alteri locus.

R. D. ant. Per primam processionem communicatur tota natura et totaliter, seu omni modo quo est communicabitur, 2V. tota, sed non totaliter nec omni modo quo est communicabitur, C. Quia natura divina non solum est fecunda et communicabitur per intellectum, sed etiam per voluntatem.

Repones, Quodlibet infinitum est unicum ; unde natura divina non multiplicatur, quia est infinita : atqui processio divina est infinita : ergo.

R. D. maj. Quodlibet infinitum est unicum in suo ordine, seu in ea ratione in qua est infinitum, C. est unicum excludens infinita alterius rationis, 3Y. *Et sic distincta minore, N. consequent.* Sic misericordia est infinita in ratione misericordie, seu, ut ita dicam, intensive, non tamen extensive, seu hoc sensu quod sit solum attributum infinitum in Deo. Similiter de processionibus.

Dices 2°. Si essent duæ processionem in Deo, different numero vel specie ; non numero, alioquin utraque esset vel generatio vel spiratio ; non specie, alioquin non communicaretur utrinque eadem natura. Ergo.

R. in Deo non esse proprie genus neque speciem : loquendo tamen per quamdam analogiam ad creaturas, potest dici quod h^o duæ processionem distinguantur quasi secundum speciem, non quidem ratione divers^o natur^o, sed ratione proprietatum personalium quæ in unitate natur^o sunt divers^o, quod non contingit in creaturis.

Inferes. Ergo person^o differunt etiam quasi specie.

3Y. V. *illationem* ; quia ill^o person^o censentur ejusdem speciei quæ habent eandem naturam : person^o autem divin^o habent naturam eandem non solum specie, sed numero.

Dices 5° contra secundam partem Idem intellectus in nobis plures elicit cognitiones et plura verba. Similiter voluntas plures amores : ergo similiter in divinis.

2- 27. a. S. ad 5. — R. N. *conscq.* Quia verbum intellectus divini, utpote infinitum, est adæquatum conceptioni et scienti^o Patris quam exhaustit : unde dicitur : *Semel locutus est Dominus.* Idem dic de amore divino. Deus itaque, inquit S. Doct. *unico simplici actu omnia intelligit et similiter omnia vult.*

Dices 4°. Non minus attendi debet processio secundum potentiam quam secundum intellectum et voluntatem. Ergo.

Ibid. n. o. ad 1. — R. quod potentia sit principium agendi in aliud : unde secundum potentiam, actio est ad extra, adeoque processio creaturarum, non divin^o Person^o.

Inst. Saltem est in Deo memoria : atqui h^o est facultas immanens : ergo.

R. D. ant. Est in Deo memoria metaphorice, C. proprie, N. Nihil enim est Deo præteritum, nec cujusquam oblivisci potest.

Dices 3°. Bonum est sui diffusivum : ergo secundum bonitatem divinam debet accipi processio.

Ibid, ad 2. — R. D. ant. Bonum est sui diffusivum objective, C. ant. effective, 2V. ant. Hoc sensu igitur dicitur bonum sui diffusivum, quod sit objectum et finis appetibilis a voluntate, non vero quod sit principium effectivum operationis seu diffusionis sui. Unde cum processionem de quibus hic es quaestio, attendantur secundum actionem ; secundum bonitatem et alia hujusmodi attributa non accipiuntur ali^o processionem quam verbi et amoris, in quantum Deus suam essentiam, veritatem et bonitatem intelligit et amat.

Dices 6°. Filius per generationem accipit voluntatem qua cum Patre producit Spiritum sanctum : ergo accipit pariter intellectum quo possit producere aliud verbum

R. N. *conscq.* Disparitas est, quod Filius accipiat intellectum ipsa sui productione exhaustum, voluntatem autem accipit nondum exhaustam. Etenim quamvis et processionem et person^o sint simul tempore, est tamen intercas ordo originis, ita ut modo nostro intelligendi concipiatur prius generatio Verbi quam spiratio Spiritus sancti ; quia intellectus est prior ve-

Imitate, et pius est intelligere quam amare : nihil quippe est volitum quin præcognitum, ut fert commune axioma. In eo ergo instanti quo concipitur generari Filium per intellectum, iste intellectus concipitur exhaustus productione ipsius Filii, quippe quod sit terminus infinitus, intellecti infinitæ adaequatus. Et cum sit idem ipse intellectus Patris producentis, quem recipit Filius et quo intelligit, non restat isti intellectui jam exhausto locus aliud verbum producendi : at recipit in eodem instanti et eadem generatione voluntatem nondum exhaustam spiratione Spiritus sancti, qui in eo instanti generationis Verbi nondum concipitur spiratus; consequenter ea voluntate non exhausta potest Filius cum Patre Spiritum sanctum producere.

ARTICULUS V.

Utrum sola processio Patris vel non processio Spiritus sancti sit generatio? Quæ ratio hujus discriminis?

Q. 27. a. 2. 9. — *Nota.* Generatio prout convenit etiam non viventibus, est mutatio de non esse ad esse in aliquo subjecto : prout autem convenit solis viventibus, definitur : *Origo viventis a vivente conjuncto in similitudinem naturæ specificæ.*

In hac definitione explicantur quatuor causæ concurrentes ad generationem, scilicet efficiens, materialis, formalis et finalis : *efficiens*, cum dicitur, *origo a vivente*, *materialis*, cum dicitur, *a vivente conjuncto* ; per has enim particulas significatur materia ex qua elaboratur et procedit genitum ; generans enim debet producere fœlum ex sua substantia, vel ex aliquo sibi conjuncto, saltem in principio generationis. Defectu hujus conditionis, Angeli et homines non sunt a Deo geniti ; quia licet sint viventes a Deo vivente procedentes, nihil tamen in se habent divius substantis. *Causa finalis*, cum dicitur, *in similitudinem naturæ specificæ* ; quia finis generationis est propagatio naturæ generantis in alio simili; inclinatur enim natura ad propagationem sui ut perpetuetur, quantum fieri potest, si non in eodem individuo, saltem in diversis ejusdem speciei : defectu hujus conditionis, pili, capilli, vermes erumpentes ex homine, non dicuntur proprie geniti, neque ejus filii. Denique *causa formalis* significatur iisdem particulis in si-

militudinem naturæ; quia genitum non solum debet esse simile generanti in se et essentialiter, sed etiam debet procedere simile generanti ex vi et modo processionis : hoc est modus processionis, secundum scilicet speciem suam consideratus, et non solum secundum individuum, debet esse modum assimilationis seu importare rationem cur id quod procedit sit simile suo principio; ita ut sit hæc propositio, *generans assimilari*, tam formalis in quarto modo per se, ut loquuntur philosophi quum hæc, *ædificat, calor ædificat, calidum calefacit, musicus cantat*. Ratio est 1º, quia definitiones intelliguntur in sensu formali; 2º quia forma generationis consistit in expressione similitudinis seu in propagatione naturæ ut similis, nec aliud est generare quam exprimere similitudinem propagativam sui, juxta illud Gen. 3 : *Adam genuit imaginem similitudinem suam*. Defectu hujus conditionis, Eva formata ex costa Adæ non est genita, neque ejus filia; quia licet sit essentialiter homo sicut Adam, et vi hujus processionis secundum individuum spectatæ processerit ei similis, non tamen vi processionis secundum speciem spectatæ; quia modus procedendi ex costa non est assimilativus, seu non importat rationem cur id quod sic fit sit simile in natura illi ex cujus costa lit; potuisset enim ex illa costa fieri equus aut quidquam aliud : non sic ex actione generativa a natura instituta. Propter eandem rationem, ut utamur exemplo S. Th. — 4 G. Ont. q. 25. — Si aliquis homo virtute sibi divinitus concessa, hominem faceret manibus suis ex aliqua sui parte, sicut facit artificiatum, eodem modo ordinario a natura instituto, uterque foret essentialiter homo, primus tamen non esset genitus aut filius, sed artifectus; secundus vero esset genitus et filius. Quid ita? quia iste procederet modus secundum se assimilativus, non ille : posse namque per actionem ejusdem speciei cum prima aliquid aliud fieri quam homo, non per secundam, hæc itaque particulæ, *ex vi et modo processionis*, debent subintelligi in definitione generationis. Hæc necesse fuit paulo fusius explicare ad intelligentiam præsentis quæstionis.

Q. 5. de veritate a. 5. ad 5 cl 7. Metaph. I. Lect. 7. — *Si dicas*, mulum ex equo generari, et tamen mulus non est ejus-

dem speciei cum equo : *B.* ad generationem absolute sufficere si ex sese tendat in assimilationem speciei, licet per accidens defectu maioriæ aut virtutis activas in mare, perfectam assimilationem non attingat, ut contingit in mulo, cuius ideo generatio est imperfecta et prater naturam.

Q. 27- n. 2 et 4. o. — *Dico* 1°. Processio Verbi est generatio, non processio Spiritus sancti.

Primam pariem aperte testantur Scriptura. Psal. 2. *Filius meus es tu. Ego hodie genui te.* Psal 109: *Ex utero ante luciferum genui te.* Isai. 55: *Generationem ejus quis enarrabit?* Joan. 5 : *Pater diligit Filium.* Matth. 28 : *Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.* Ubi autem est Pater et Filius, ibi est generatio.

ibid. a. 2. o.— *Suffragatur ratio.* Processio Verbi est origo viventis a vivente conjuncto in similitudinem naturæ. Ergo, *Prob. ant.* 1° Est origo viventis a vivente, quia procedit per modum intelligibilis actionis quæ est operatio vite. Unde Joan. o: *Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio habere vitam in seipso.* 2° A vivente conjuncto, quia est per actionem immanentem : unde Joan. 10 : *Ego et Pater unum sumus.* 5° In similitudinem naturæ, quia conceptio intellectus est similitudo rei intellectæ et in eadem naturæ ex-tens, quia in Deo idem est intelligere et esse.

Secundam partem pariter testatur Scriptura, juxta quam Spiritus sanctus nunquam nominatur Filius aut genitus ; et Verbum vocatur *Unigenitus Patris*, Jomi. 1, et 5 1 Epist. Joan. c. 4, et alibi : si Unigenitus, ergo nec Spiritus, nec quisquam alius prater ipsum est genitus. Nec refert quod Salomon Proverb. 4 vocetur unigenitus, cum tamen haberet fratres ex eodem patre et ex eadem matre, 1 Paralip. 5. Non enim Salomon vocatur unigenitus simpliciter, sed *unigenitus coram matre sua*, quo significatur eum a matre unice diligere ac si foret unicus: unde Septuaginta verterunt *dilectus in facie matris*.

Utramque partem tradunt unanimiter SS. Patres, ut videre est in priori dissert. universaque profitetur Ecclesia in omnibus symbolis fidei, in quibus secunda Persona dicitur nata, tertia procedens tan-

tum ; sed maxime in Symbolo quod dicitur S. Athanasii : *Filius a Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus: Spiritus sanctus a Patre et Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.*

Si dicas Christum in Scripturis etiam vocari *Primogenitum* : *B.* vocari Primogenitum duplici sensu ; 1° non quod alii post ipsum sint geniti, sed quod nullus ante ipsum sit genitus; quo sensu dictum est de B. Virgine, quod *peperit Filium suum primogenitum.* 2° Dicitur Primogenitus respectu filiorum subsequentium, non secundum naturam, sed secundum adoptionem, quales sunt fideles quos ipse vocavit fratres ; quo sensu dictus est Rom. 8: *Primogenitus in multis fratribus.* Ita concil. Ephes, can. 4. « Filius Dei, inquit, » nuncupatus est Primogenitus et. Unigenitus : Primogenitus comparative ad (I- o lios adoptivos, et Unigenitus per exclusionem filii naturalis. »

Iste sistit fides : at hic non sistunt theologici qui operose investigant rationem hujus discriminis inter utramque processionem quam tamen quidam Patres interdum dixerunt investigabilem. Sic S. Aug. lib. 3 cont. Maximum c. 14: « Quid inter nasci, » inquit, et procedere intersit, de illa excellentissima natura loquens, explicare » quis potest? » Et infra : « Distinguere » inter illam generationem et hanc processionem nescio, non valeo, non sufficio. » Similiter S. Athanas. Epist. ad Scrap. Darnasc. lib. 1 c. 10, Greg. Nazianz. Orat. 57, et alii. Ita vero aliquando locuti sunt Patres, quia cum in hac profundissima quaestione nihil afferri possit quod plene et ex omni parte animum quietet, timebant ne inde hæretici ansam sumerent irridendi fidem nostram, quasi his rationibus probabilibus niteretur. Hanc rationem indicat S. Aug. ant. quisquis alius auctor lib. 1 cont. Felicianum c. 8 : « Hoc, inquit, fides » credat, intelligent!? non requirat, ne » aut non inventum putet incredibile, aut » repertum non credat singulare. »

Hoc tamen non obstat quominus ipsi SS. Patres hujus dissonantibus rationibus inquisiverint et eas ut probabiles sine contentione proposuerint. Quidam enim dixerunt Spiritum sanctum non esse Filium., ne cum c duobus procedat, putaretur pro-

cedere ex patre et matre, ut inter homines. ita S. Aug. 15 de Trinit. c. 27, S. Basii. Epist. 45. Quidam, quia processit ut datus, non ut natus. Idem S. Aug. 16 de Trinit. c. 1-4. Alii, ne si duo essent in Deo Filii, cogitaretur in Deo infinita multitudo filiorum, ut inter homines. Alii, ne Spiritus sanctus diceretur Patris æterni nepos. Porro has rationes et alias similes quas refert Pelavius lib. 7 de Trinit. cap. 15, SS. Patres proposuerunt ad captum populi et pro iis qui altiora non valent penetrare, sed ex humanis divina metiuntur, ut constat ex ipso S. Aug. initio capituli c. 13 de Trinit. ubi ait: *Sufficit autem interim his qui extendi non valent in amplius*. Non igitur sunt culpandi theologi qui, vestigia Patrum secuti, desudant in investigandis causis hujus mysterii, casque modeste proponunt non ut decretorias, quasi his fides nostra nitatur, sed supposita fide, ut probabiles. Nobis autem hic incumbit inter probabiles probabiliorum eligere. Unde

Opiniones Scholæ.

Prima opinio dicit Verbum esse genitum et non Spiritum sanctum, quia hic a duobus procedit, Verbum ab uno tantum. Ita Aliacensis apud Vasquem disp. 115, c. 5; sed hæc ratio videtur insufficiens: sive enim aliquid procedat ab uno tantum: sive a duobus, ut inter homines, hoc ipso quo vi processionis procedit in similitudinem naturæ, est Filius: unde si Spiritus sanctus procederet a duobus per intellectum, esset et Filius. Quod S. Aug. cil. lib. 15 de Trinit. c. 27, et S. Th. q. 10 de potent. a. 2, ad 11, videantur innuere liane sententiam: ad S. Augustinum jam responsum est: ad S. Th. 1. ipsum hanc rationem assignasse non ut rationem a priori, sed ut signum a posteriori. Ex hoc enim quod Spiritus sanctus ex mutuo Patris et Filii amore, consequenter ex voluntate procedat, Filius vero ab uno per intellectum, bene infertur Filium esse genitum, non Spiritum sanctum.

Secunda opinio dicit ideo Filium esse genitum et non Spiritum sanctum, quia licet uterque vi processionis procedat ut similis in natura, tamen Filius procedit ut imago, non Spiritus sanctus: ita Vasques. Sed neque videtur hæc ratio admittenda:

1. quia hoc ipso quo quid procedit vi processionis ut simile, procedit ut imago; quid enim est aliud esse imago alterius quam ei esse simile? unde sequeretur in ista sententia quod Spiritus sanctus esset genitus. 2. Quia de ratione Filii seu geniti est, non solum quod sit imago pure representative alterius, alias imago Cæsaris foret genita et filia Cæsaris, sed quod sit imago propagativa nature generantis, vel per multiplicationem nature ut in enatis, vel per consubstantialitatem ut in divinis: non explicat autem ista ratio cur processio Verbi sit potius propagatione natura divinæ quam processio Spiritus sancti.

Tertia opinio dicit processionem Verbi esse generationem, et non processionem Spiritus sancti, quia Verbum recipit naturam fecundam, potentem producere aliud suppositum, non Spiritus sanctus: ita Richardus a S. Viet. Alensis et alii. Sed nec ista ratio videtur sufficiens: quamvis enim Filius non esset productivus Spiritus sancti, semper esset Filius: 1. quia semper esset Verbum; eo autem est Filius quo est Verbum, ut ait S. Aug. tract. 44 in Joan. 2. quia ad veram generationem sufficit quod termino producto communicetur natura sub conceptu nature, non est autem de conceptu nature quod sit principium in ordine ad aliud, sed quod sit principium ejus in quo est, ut patet ex ejus definitione; et alioquin Spiritus sanctus, qui non est productivus alterius suppositi, non foret ejusdem nature cum Patre et Filio. salvatur ergo conceptus natura in eo quod sit radix proprietatum et principium actionum sive transeuntium sive immanentium.

Quarta opinio dicit processionem Verbi, non processionem Spiritus sancti, esse generationem; quia prima procedit naturaliter seu per modum nature, non secunda. Franciscus Illesius disp. 1 de Deo trino q. G, hanc sententiam tribuit DD. Seraphico et Subtili eamque sequitur; sic autem diam explicat et probat conclusione tertia: Generatio est opus nature: ergo debet naturaliter procedere, seu ab agente naturali, quale est intellectus, qui est ad agendum naturaliter determinatus: atqui voluntas etiam divina non est agens naturale, sed voluntarium et liberum libertate essentiali, etiam respectu processionis Spiritus sancti: ergo.

DISSERT. II. ART. V.

Sed contra. Per libertatem essentialem laudatus theologus vel intelligit libertatem indifferentiæ, ita ut Deus potuerit non producere Spiritum sanctum, sicut potuit non producere creaturas; et hoc sensu intellecta minoi propositio ejus argumenti foret hæretica, et ut Ariana passim impugnata a SS. Patribus : dogma namque catholicum est, Deum sic se necessario necessitate naturæ amare, ut ab amore sui non possit se magis temperare quam ab intellectione sui, consequenter Spiritum sanctum non minus necessario necessitate naturæ procedere per voluntatem quam Verbum per intellectum. Vel per libertatem essentialem intelligit immunitatem a coactione, et ita revera eam explicat tractatu de Principiis actuum humanorum disp. 1, q. 4, in resp. ad primam objcc. Verum non minus hac libertate gaudet processio Verbi quam processio Spiritus sancti : etenim extra omne dubium est Patrem non coacte, non invito, sed voluntarie et spontanee producere Verbum : a quo namque posset cogi? Remanet ergo integra difficultas, cur processio per voluntatem necessaria necessitate naturæ, non sit generatio, et processio per intellectum non magis necessaria, sit generatio,

andoquidem procedens per voluntatem etiam procedat vivens a vivente et natura similis.

C. 27. n. 2. et 4. 0. — His itaque opinionibus et quibusdam aliis ignobilioribus omissis, cum S. Thoma, omnibus Thoinis et plurimis aliis,

Vico 2º. Ideo processio Verbi est generatio et non processio Spiritus sancti, quia processio Verbi est per intellectum qui vi sua est assimilativus, et processio Spiritus sancti est per voluntatem quæ vi sua non est assimilative.

Huic sententiæ favet S. Scriptura quæ, dum Verbum appellat Filium, et eum qui non est Verbum, non appellat Filium, indicat ideo Filium esse, quia est Verbum, et Spiritum non esse Filium, quia non est Verbum. Conformiter S. Aug. lib. 6 de Trinit. c. 2 : *Eo Filius, inquit, quod Verbum, et eo Verbum quod Filius. Et tract. 48 : Quia Verbum, ideo Filius.* Idem Alhanas. Orat. 2 et 5 contra Arian. Ambros. lib. de Incarnat, c. 5 et alii.

Ibid. a. 4. 0. — *Probatum ratione.* De ratione generationis est, quod vi sua et per

se sen secundum speciem spectata, procedat in similitudinem naturæ : atqui id convenit processioni quæ est per intellectum et non processioni quæ est per voluntatem : ergo. *Major patet ex dictis* minor. *Prob. min.* Hæc est difficultas inter intellectum et voluntatem, quia intellectus intelligat per hoc quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem, unde vi sua per se, seu secundum speciem spectatus, est assimilativus : voluntas autem vult non per hoc quod aliqua similitudo voliti sit in voluntate, sed ex hoc quod voluntas habet quamdam inclinationem in rem volitam : ergo processio quæ attenditur secundum intellectum, est vi sua et per se secundum rationem similitudinis; processio autem quæ attenditur secundum voluntatem, non est vi sua et per se secundum rationem similitudinis, sed magis secundum rationem impellentis et moventis in aliquid.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1º cum Honorato Tournely. Certum non est apud omnes, intellectum cum intelligit, formare intra se verbum quod sit formalis repræsentatio objecti; id quidem opinantur Peripatetici, sed alii philosophi dubitant : atqui non licet proferre tanquam fundamentum discriminis generationis Filii a processione Spiritus sancti, id quod valde incertum est ac dubium. An id dignitati et majestati nostri mysterii consentaneum est?

B. 1º nos, supposita fide, presentis discriminis rationem proferre, non omnino certam et demonstrativam, sed inter probabiles probabilior; quod nemini vitio verti debet, alioquin forent culpandi nondum omnes fere theologi, sed plurimi SS. Patres, Basilios, Gregorius Nissenus, Aug. Isidoros et alii, qui varias hujus discriminis rationes protulerunt probabiles duntaxat, et, ut candide loquar, minus probabiles, nostro saltem judicio, quam sit ratio S. Thoinæ. *Debet ergo negari minor argumenti et ejus suppositum.* Dato enim non esse omnino certum intellectum producere verbum, falsum est tamen esse *valde incertum* ; quinimo, absolute loquendo, longe probabilius est et non hisceri videtur : quidam quidem in dubium revocant, at hi pauci sunt; longe plures et

intelligentiores affirmant, non solum philosophi Peripatetici, sed communiter theologi, imo et SS. Patres, principiis scholæ non Peripatetic#, sed Platonic# addicti : hinc illud tritum ex S. Aug. *Ex objecto ctpotentia paritur notitia*. Idem ipse S. Aug. 9 do Trinit. c. 12, probat Verbum esse Filium et non Spiritum sanctum, quia « Mens notitiam suam gignit cum se novit, » et amore suum non gignit eum se amat. » Et Anselmus Monologii c. 8 : « Verbum , » *inquit*, mox ut consideratur, se prolem » ejus a quo est evidentissime probat, » promptam præferendo Patris imaginem : » et amor aperte se prolem negat. »

7. 2°. Si quid valeret argumentum Tournelianum , ex eo sequeretur nihil nos ex philosophia seu ratione mutuare posse, ad propugnandam veritatem nostrorum contra hæreticorum oppugnationes et sophismata ; nihil namque tam certum est in rebus philosophicis quod a quibusdam non impugnetur : sic hesterni philosophi causis secundis virtutem agendi denegarunt, sic prima principia evidentialia in dubium revocarunt. Quot ipse Tournelius cum aliis scriptoribus in tota sua Theologia, et ne longius excurram, quot in hoc præsenli tractatu rationes philosophicas in subsidium fidei protulit contra absurdas hæreticorum imaginationes et cavillationes! Easne omnes forte credit sic indubitatas, ut a nemine in dubium revocari possint? Imo quid est aliud conclusio theologica quam propositio illata ex duabus promissis fidei, vel ex una præmissa fidei et altera rationis? Unde communiter dicitur, rationem fidei ancillari debere , juxta illud, *Eoca ancillam ad arcem*; quo ergo vergit argumentum Tournelii, nisi ut oliminata theologia in sola fide sistamus?

Obj. 2° cum eodem. Non est de ratione intellectus ut sic, prout abstrahit a divino et humano , ut assimilet sibi terminum in natura, sed tantum ut assimilet intentionaliter seu intelligibiliter : ergo non habet Verbum divinum quod sit Filius consubstantialis Patri, præcise ex eo quod procedat per intellectum.

II. 1°. Juxta sententiam quam in tractatu procedenti amplexati sumus, juxta quam essentia divina constituitur per gradum intellectivum in Deo, esse intentionale seu intelligit ite, C. esso substantiale, sunt unum

et idem absque virtuali distinctione : unde quod est in eo assimilativum in esse intelligibili, est formaliter assimilativum in esse entitativo et substantiali. Sed abstrahendo ab hac sententia quæ non omnibus arridet,

II. 2° A'. aut. pro secunda parte. Etenim falsum est esse de ratione intellectus ut sic et generatim, ut assimilet intentionaliter seu intelligibiliter tantum; id convenit intellectui imperfecto et creato : intellectus igitur ut sic et generatim. est assimilativus ut sic, seu tendit in aliquam similitudinem ut sic. Sicut autem similitudo ut sic dividitur in similitudinem perfectam, seu substantialem et imperfectam, seu intelligibilem tantum, ita etiam intellectus ut sic dividitur in intellectum perfectum seu divinum et intellectum imperfectum seu creatum; et sicut intellectus imperfectus visus, ut species intellectus ut sic, tendit in similitudinem imperfectam et intelligibilem tantum, ita intellectus perfectus visus, ut species analogæ intellectus ut sic, tendit in similitudinem perfectam et substantialem.

Inst. juxta solutionem datam. Ideo intellectus divinus est assimilativus in esse substantiali, quia est divinus : atqui similiter voluntas, qua divina, est uniliva substantialiter : ergo vel procedens per intellectum non procedit formaliter ut simile et genitum, vel Spiritus procedens per voluntatem procedit etiam formaliter ut similis et genitus; nihil enim tam simile est alteri quam id quod habet eandem naturam cum illo.

II. N. maj. Non enim dicimus intellectum divinum esse assimilativum substantialiter, præcise quia est divinus, sed quia cum sit divinus, est perfectissimus in genere assimilativi ; ita ut si non esset divinus, et esset tamen perfectissimus intellectus, foret nihilominus assimilativus substantialiter. At voluntas ex genere suo non est assimilativa, sed ponderaliva et inclinativa ; non enim visua producit terminum sibi vel objecto similem, sed inclinationem ; et impulsus in objectum amatum : quod autem iste impulsus sit idem substantialiter cum amante et objecto amato, hoc accidit, non ratione voluntatis formaliter, sed quia iste impulsus, cum sit divinus, est immanens in Deo; quidquid autem est in Deo, Deus est substantialiter.

Urgebis. Sicut est de ratione intellectio-
ais perfectissima: producere similitudinem
lcrfectissimam, ita est de ratione amoris
i effectissimi producere unionem perfec-
lissimam : atqui unio pei fretissima est iden-
titas substantialis, non minus quam simi-
litudinis perfectissima : ergo. *Ilftn. patet.*
Probatur maj. ex ipsomet S. Th. 12, q. 28,
a. 1, ail 2, ubi docet triplicem unionem esse
de ratione amoris : unam ex qua procedit
amor quæ est unio similitudinis, el hæc est
causa amoris; aliam in qua consistit amor,
et est propensio seu impulsus quidam in
rem amatam ; tertiam quam exoptat, et, si
potest, efficit amor, ctest unio realisquam
amans quærit cum re amata. Ergo.

P. D. maj. Est de ratione amoris per-
fectissimi producere unionem perfectissi-
mam amantis cum re amata, *C. maj.* et hoc
precise dicit S. Th. unionem perfectissi-
mam ipsius amoris seu impulsus cum aman-
te aut re amata, *iV. maj.* Amor enim seu
impulsus qualiscumque sit, nihil est aliud
quam via el tendentia ad unionem, non
sui ipsius, sed amantis cum amato. Hic au-
tem non est quæstio de unione amantis cum
re amata, sed de unione seu similitudine
ipsius amoris seu impulsus cum ipso aman-
te, vel objecto amato; non enim Spiritus
: anctus est amans, aut res amata, sed est
inor et impulsus amantis in rem amatam.
Amantes sunt Pater et Filius, res amata
essentia divina, Spiritus sanctus id quo
amatur. Unde quod sil unum et idem cum
essentia divina amata, non provenit for-
maliter ex eo quod sit amor procedens a
voluntate, sed ex eo quod sit actus imma-
nens in Deo, et quod quidquid est in Deo
sit substanti diter Deus, ut jam dictum est.
At vero Verbum qui est terminus intel-
lectus, quod sit simile objecto intellecto,
quod est essentia divina, habet ex ipsa ra-
tione intellectus, qui est secundum se as-
similativus.

Obj. 5° cum eodem, spiritalis vi proces-
sionis formaliter procedit ut similis in na-
tura divina : ergo processio ejus est gene-
ratio, vel processio Verbi non est genera-
tio. *Prob. ani.* Spiritus sanctus vi suæ pro-
cessionis e>l Deus. Ergo. *Prob. ant.* Ni sn e
processionis est persona subsistens et di-
vina. Ergo.

P. N ant. Ad probat D. ant. Spiritus vi
suæ p: .cessionis individualiter spectati?

l est Deus, *C. ant.* vi suæ processionis se-
l eundum speciem spectatal, A . «n/. Dupli-
citer itaque spectari potest processio Spi-
ritus sancti : 1° secundum speciem, quate-
nus est processio per nioilum voluntatis;
2° secundum individuum, quatenus est hæc
processio scilicet amoris Deo immanentis.
Si consider» lur processio hæc et individua,
Spiritus sanctus vi illius procedit ut Deus..
<[iia cum hæc actio individuabiliter spectata
sil divina et immanens, ita et ejus terminus
< st divinus, consequenter Deus. At si con-
sideretur processio secundum speciem
prout est a voluntate , quæ processio est
propria Spiritui sancto, vi illius sic specta-
tæ, non procedit formaliter ut Deus, quia
non procedit formaliter ut similis, cum de
ratione voluntatis non sit assimilare ; sed
id habet aliunde, scilicet quia, ut dictum
esi, procedit ut aliquid divinum et Deo
immanens. Porro ut processio aliqua sil
generatio, non sufficit quod sit assimilativa
identitee, seu secundum individuum spec-
tata, sed quod sit assimilativa secundum
formalem et specificam rationem spectata,
seu, ut alii dicunt, in quarto modo per se,
ut fusius explicuimus in prænotamine ;
alias, ut ibidem diximir, Eva producta ex
Adæ costa esset genita et Adæ filia. *¶7*
hinc quidam sic distinguunt idem ani.
Spiritus sanctus formaliter vi suæ proces-
sionis procedit ut Deus spiratus, *C.* ut
Deus genitus, *Ar.*

Ad probationem itaque similiter 1).
Spiritus sanctus vi su e processionis in in-
dividuo spectatæ, est persona subsistens
et divina, *C.* vi processionis secundum
speciem spectatæ, seu ut est a voluntate, *N.*
Quod enim sit persona subsistens el dix i-
na non habet formaliter ex eo quod sit a
VohmtalejScd ex eo quod sit quid divinum
el a voluntate divina. Insuper persona seu
suppositum non est terminus *quo* proces-
sionis, sed terminus quod, communis omni
procedenti in ratione substantia:, sicut esse
existons seu existentia est terminus com-
munis omni enti : unde nec ex persona seu
subsistentia, sicut nec ex existentia potest
sumi ratio formalis el specifica processio-
nis.

<rfl, quæso, inquit Tournch, quos trium-
phos agunt Sociniani, cum nobis audiunt
Spiritus sanctum vi suæ processionis for-
malité! non habere ut sit Deo similis, sed

identice lautum quia in Deo et a Deo procedit ?

Il. Id esse fictilium pueris terriculum. Etenim agnoscimus Spiritum sanctum esse Deo similem, vere et essentialiter Deum vi suæ processions in individuo spectatæ, quamvis id non habeat formaliter vi suæ processions secundum speciem spectatæ, et ut precise est a voluntate. Quæ, quæso, ratio inde triumphum agendi suppetit Socinianis ? sive namque formaliter, sive identice, sive vi processions individualité! aut specificè spectatæ sit Deus, est nihilominus vere et essentialiter Deus, non minus quam Pater et Filius : id autem negant capitaliter Sociniani, parum aut nihil curantes sub qua formalitate procedat ut Deus. Hic sistit doctor Sorbonicus. Possent tamen plures adhuc fieri inslantiae, sed omittimus, quia eadem solutione solvuntur.

Obj. 4°. Verbum vi processions procedit ut intellectum et non ut intelligens, procedit enim ut terminus intellectionis paternæ; ergo vi processions non procedit ut simile Patri.

P. D. ant. Verbum vi processions procedit ut intellectum et non ut intelligent nollonaliter, *C. ant.* essentialiter, *V. ant.* Similitudo autem in natura non attenditur penes notionem, sed penes essentialia : unde, sicut in humanis, licet filius non procedat ut generans, sed ut genitus, procedit tamen similis patri in natura, illa proportionem servata in divinis.

Obj. 5°. Verbum procedit ex cognitione qua Pater cognoscit non solum naturam divinam, sed etiam creaturas, ut dicemus infra : ergo si vi processions per intellectionem procedat ut simile Patri in natura, debet etiam procedere ut simile creaturis in natura, quod est absurdum.

77. xv. conseq. Quia Pater non cognoscit creaturas nisi in natura sua et seipso ut in causa; et ideo cum creatura non sint objectum cognitionis ejus, nisi ut in natura divina tanquam in fonte continentur, natura suæ dimtaxat et non creaturarum debet producere imaginem.

DISSERTATIO HD

DE RELATIONIBUS DIVINIS.

• D. Th. Q. 28.

ARTICULUS I.

Utrum in Deo sint aliquæ relationes reales?

Dico. In Deo sunt aliquæ relationes reales.

Hic. q. 28. e. 1.0. q. S. de pot. a. i. 0. Q. S. cit. — *Probatin'* 1°. Fide certum est dari in Deo tres personas realiter distinctas, casque non distingui realiter in absolutis in quibus sunt consubstantiales : ergo in relativis seu relationibus. *Subsumo.* Atqui non in relationibus rationis, hæ enim distinctionem realcm facere non possunt : ergo in relationibus realibus : ergo dantur in Deo relationes reales. *Majorem* late *probavimus* in disseri, proœmiali; subsumptum est per se notum. Unde S. Th. citatus dicit conclusionem esse de fide.

Hic cit. in arg. s. c. — *'Confirmatur.* Pater non dicitur nisi a paternitate, et Filius a filiatione : ergo si paternitas et filiatione non sunt in Deo realiter, sequitur quod Deus non sit realiter pater aut filius, se. secundum rationem intelligentiæ; quod est hæresis Sabelliana.

Nec obstat Deum dici realiter Dominum, quamvis relatio dominii non sit realiter in illo : nam disparitas est, quod absque relatione reali dominii in Deo remaneat ejus fundamentum reale, nempe creaturarum productio, quod sufficit ut denominatio sit realis, licet relatio sit tantum rationis. At in nostro casu absque relatione reali non remanet fundamentum reale; quia fundamentum reale est generatio, generatio autem exigit extrema realiter distincta seu distinctionem realcm inter generantem et genitum. Cum ergo omnis distinctio realis in divinis sumatur a relationibus, si istæ non sunt reales, non erit realis distinctio inter extrema seu inter generantem et genitum, nec consequenter generatio.

Ibid. 0. — *Probatur* 2°. Cum aliquid procedit a principio ejusdem natura, necesse est quod ambo, scilicet procedens et id a quo procedit, in eodem ordine conveniant, et sic habeant respectus reales ad in-

vicem ; ut patet in generatione hominum s
atque processiones in divinis sunt in iden-
titate naturæ : ergo necesse est quod rela-
tiones quæ secundum processiones divinas
accipiuntur, sint relationes reales.

Ex dictis inferes relationes in Deo esse
reales non solum secundum conceptum *in*,
sed etiam secundum conceptum *ad*; quia
secundum illum conceptum *ad* causant rea-
lem personarum distinctionem, quatenus
solus respectus *ad* causât oppositionem re-
lativam, in sola autem oppositione relativa
fundatur omnis distinctio in divinis.

Nota tamen quod, quamvis relatio in di-
vinis sit realis secundum conceptum *ad*,
non habeat tamen quod sit realis ex illo
conceptu, seu ex illa parte qua est ad ali-
quid, sed ex illa parte qua inest. — Q. 2.
le pot. n. 5. — Quia relatio secundum ra-
tionem sui generis, in quantum est relatio,
non habet quod sit aliquid, sed solum quod
sit ad aliquid ; quod sit vero aliquid secun-
dum rem, habet ex illa parte qua inest,
vel ut idem secundum rem ut in divinis,
vel ut accidens in subjecto ut in creaturis :
unde quamvis relatio realis ex modo signi-
ficandi non explicet *in*, implicat tamen,
cum sit id quo subjectum respicit termi-
num ; — §. S. cie pol a. 2. — et licet non
significetur ut inliærens, tamen oportet ut
sit inliærens.

Dices 1°. Relatio realis multas involvit
imperfectiones : ergo non est in Deo. *Pro-*
batur ant. 1° Est debilissimæ entitatis;
2° facit compositionem cum relato ; 5° facit
illud dependere a correlativo; 4° ordinat
illud ad aliquid, quod etiam repugnat Deo.
Ergo.

§, 28. a. 1. ad 4. 3. et 10.— 7°. *N. ani.*
Ad primam et secundam probationem, R.
eas verificari de relationibus realibus in
creaturis quæ sunt accidentia, non de re-
lationibus divinis quæ identificantur cum
divina substantia. *Ad tertiam pariter, R.*
eam esse veram de relationibus realibus
in creatis quæ habent diversum esse ab
esse substantiæ cui superadduntur, et ab
esse termini ad quem referuntur, quia sunt
accidentia; non autem de relationibus di-
vinis quæ habent idem esse cum substan-
tia divina : illud enim proprie loquendo
dicitur dependere ab alio, quod habet esse
diversum ab illo, adempte dependens, *Si*
as, saltem unam personam dependere

ab alia, quia correlativa a se mutuo pen-
dent, et ita loqui S. Basilium Epist. 43;
similiter cum qui in concilio Florentino
Latinorum partes agebat ultima sessione.
R. non esse intelligendam dependentiam
proprio sumptam pro subordinatione, in-
digentia et inferioritate, sed improprie
sumptam pro mutua exigentia seu nexu.

Ad quartam, R. repugnare Deo ordi-
nati ad aliquid extra se, non ad aliquid in-
tra se; neque id sic debet intelligi quas
natura divina referatur, sed persona ; id
enim solum refertur quod relative oppo-
nitur, id autem solis personis competit.

Dices 2°. Deus producendo creaturas
non habet relationem realem ad illas : ergo
nec producendo Verbum.

Ibici, ad 5. et hio a. 1. ad 5. — *R. zV.*
conseq. Disparitas est, quod Deus produ-
cendo libere creaturas per actionem vir-
tualiter transeuntem, non communicet illis
suam naturam, sed remanet extra totum
ordinem creaturarum : unde nihil est in
ipso per quod referatur realiter ad ipsas,
licet ipsæ ad eum realiter referantur, quia
ab ipso naturaliter dependent. At produ-
cendo naturaliter per actionem immanen-
tem et necessariam Filium sibi consubs-
tantialem, est ejusdem ordinis cum ipso,
et est in utroque id quo realiter referun-
tur ad invicem.

Hic q. 13. a. 7. o. — Itaque quando duo
sunt ejusdem ordinis, et est in'er illa ha-
bitudo secundum aliquid realiter conve-
niens utrique, tunc est relatio realis ex
parte utriusque, ut patet in relationibus
quæ sequuntur quantitatem, ut parvum et
magnum, duplum et dimidium et hujus-
modi; nam quantitas est in utroque exire-
morum, et simile est de relationibus
quæ sequuntur affectionem et passionem, ut
motivum et mobile, pater et filius. At
quando extrema non sunt unius ordinis,
nec est inter illa habitudo secundum ali-
quid realiter conveniens utrique, tunc non
est relatio realis ex parte utriusque, sed
potest esse realis ex parte unius et ratio-
nis tantum ex parte alterius, ut patet, v.g. in
sensu et sensibili, inscientia et scibili. Nam
eum res in esse suo naturaliter existentes et
secundum illud considerata, sint extra or-
dinem sensibilis et intelligibilis, quamvis
in sensu et scientia sit relatio realis, in
quantum ordinantur ad sentiendum et

sciendum res; in ipsis tamen rebus sensibilibus et scibilibus in se consideratis, non est relatio reali» qua referuntur ad sensum et ad scientiam. Cum ergo Deus sit extra totum ordinem creaturarum et omnes creatura naturaliter ordinentur ad ipsum et non e converso, manifestum est quod creatura realiter referantur ad ipsum, non ipse ad illas : at vero Pater et Filius in divinis, cum sint ejusdem ordinis et naturæ, sitque inter eos habitudo secundum aliquid conveniens utrique, est ex parte utriusque realis relatio.

Dices 3°. Relationes quæ consequuntur operationem intellectus, sunt relationes rationis: atqui relatio Patris ad Filium in divinis consequitur operationem intellectus : ergo.

Hic a 1. ad 4. — *lñ. D. maj.* Relationes quæ consequuntur operationem intellectus in ipsis rebus intellectis, quatenus intellectus unam ad aliam comparat, sunt relationes rationis, *C. maj.* quæ consequuntur operationem intellectus in ipso intellectu, quatenus verbum procedens ab intellectu dicit ordinem ad illum, *N. maj.* Nam et intellectus, et intellectio, et verbum sunt reales. Hujus autem generis est paternitas et filio in divinis.

Dices 4°. S. Aug. lib. 7 de Trinit. cap. 1, comparat relationem Patris divini ad Filium, relationi domini ad servum ; et lib. a, c. 16, relationi nummi ad pretium a principe statuendum : atqui relatio tum domini ad servum, cum nummi ad pretium, non est realis, sed rationis tantum : ergo.

Ad primum, *D.* Comparat quoad aliquid, *C.* quoad omnia, *N.* Intendit igitur duntaxat locum S. Aug. in Deo esse quædam absolutam et ad se, ut esse bonum, sapientem, etc. quædam relativam et ad aliud, ut esse Patrem : quod illustrat exemplo hominis in quo est quid absolutum, scilicet esse hominem, et quid relativum, ut esse dominum : unde ejus comparatio tenet quoad rationem relationis ut hic, non quoad conditiones relationis. *Id secundum, P.* S. Aug. ibi loquitur de relatione Dei ad creaturas quam fatemur non esse realem, non vero de relatione Dei Patris ad Filium. Plura alia argumenta vide in Auctore q. 5 de pot. cit. a. 6.

ARTICULUS II.

Quot sunt in Deo relationes reales ?

Q. 28. a. 4. o. — *Dico* 1°. Sunt in Deo quatuor relationes reales originis, nempe paternitas, filio, spiratio activa et spiratio passiva seu processio; — Hic q. 30. a. 2. ad 1 et in 1. d. 27. q. 1. q. 1. o. — sic tamen, quod spiratio activa non distinguatur realiter a paternitate et filio, sed virtualiter tantum.

Hic a. 4. cit. — *Probatur prima pars.* Relationes reales originis accipiuntur in Deo secundum processiones ad intra in quibus fundantur, consequenter tot sunt in Deo relationes reales quot exigunt processiones ad intra : atqui sunt duæ processiones ad intra, una per intellectum quæ est processio Verbi, altera per voluntatem quæ est processio amoris, et quilibet exigit duas relationes, scilicet, principii ad principiatum, et e converso principali ad principium : ergo sunt quatuor relationes reales, scilicet paternitas et filio, fundatæ in processione per intellectum; spiratio activa et spiratio passiva, fundatæ in processione per voluntatem.

in 1. cit. — *Probatur secunda pars.* Juxta principium communiter receptum, omnia in Deo sunt realiter unum et idem, ubi non obviat oppositio relativa : atqui communis spiratio activa quæ est in Patre et Filio, non opponitur paternitati et filio, sed disparate se habet ad illas : ergo non distinguitur realiter ab illis.

Ad quorum intelligentiam, observandum est relationes in creatis realiter distinguuntur ex duplici capite : 1° ex oppositione ad suum correlativum ; 2° ex sua limitatione, quatenus cum sit creata relatio, ex hoc ipso limitata est ad suam speciem. nec potest habere speciem et perfectionem aliarum relationum, unde non potest unum et eadem entitative respicere plures terminos, etiam si tantum disparatos; obstante ad hoc limitatione creatæ realitatis relativæ. At vero in divinis non currit hæc limitationis ratio propter amplitudinem infinitatis, sed tantum ratio oppositionis correlativæ; et ideo cum relationes paternitatis et filio non opponantur relative spirationi activæ, ab illa non distinguuntur realiter, sed una et eadem entitas

DISSERT. ΠΓ. ART. II.

propter suam infinitatem po«est respicere diversos terminos.

Ibid. — *Hinc inferes* ¶ ¶ quamvis sint in Deo quatuor relationes reales, non esse tñnen quatuor res relativas, neque quaternitatem, sicut definitum est cap. *Damnatus*, de summa Trinitate; 2° non esse quatuor personas, quia person® constituuntur per relationes oppositas e*, non per disparatas : unde spiratio activa non constituit personam aliam a persona Patris et persona Filii.

Dices. Multiplicato inferiori multiplicatur superius; v» g. multiplicato homine multiplicatur animal ; atqui relatio est quid inferius ad ens : ergo ubi sunt quatuor relationes reales, sunt-quatuor res relativæ, consequenter quaternitas.

Pi. D. maj. Multiplicato inferiori rcaliter et enlitalive multiplicatur superius, C. multiplicato inferiori terminative tantum, seu per connotationem alicujus cxlrinscci, multiplicatur superius, N. Jam autem spiratio activa non addit entitatem paternitati, sed eadem enlita? paternitatis quæ respicit Filium ratione suæ illiinitationis, respicit etiam Spiritum sanctum : sicut eadem enlilas misericordi® et justitiæ in Deo punit et miseretur.

Inst, Relatio rcalis et res relativa idem proreus significant : atqui paternitas et spiratio activa sunt duæ relationes reales : ergo sunt duæ res relativæ.

B. Data maj. D. min. Paternitas et spiratio activa sunt duæ relationes reales, ita ut to *duæ* cadat supra relationes, C. ita ut cadat supra realitates, IV. Hujus itaque propositionis: *Paternitas et spiratio sunt duæ relationes reales*, sensus est, quod eadem entitas respiciat duos terminos distinctos et habeat vim duplicis relationis realis. Dicimus tamen simpliciter duas relationes reales; quia hæc vox *relatio* appellat suum conceptum formalem 'supra terminum et non supra subjectum; quia propria el formalis ratio relationis est esse ad terminum, et ideo «piando relatio dicitur et numeratur, dicitur et numeratur sub appellatione ad terminum, sive sit cn-titative una, sive plures. Attamen quamvis sit eadem entitas relationis paternitatis et relationis spirationis activæ, non potest dici quod relatio paternitatis sil relatio spirationis : sicut licet sil eadem enlilas

justitiæ et misericordi®, non potest dici quod attributum justitiæ sit attributum misericordi®, quia sicut pcrly *attributum*, ita per ly *relatio* exprimitur ipsa virtualis dislinctio qua virlualiter distinguuntur misericordia et justitia, cum paternitas, et spiratio activa.

St in 1. d. 51. q. 1. a. 1. *Dico* 2°. Præter quatuor relationes reales originis assignatas non sunt in Deo ali® relationes reales. Est communior cum D. Th. et Thomistis contra Scotum et Scotistas, qui admittunt in Deo relationes reales æqualitatis et similitudinis.

Esse æqualitatem et similitudinem inter personas divinas, fides docet et probat S. Th. infra q. 42 cit. ZEqualitas attenditur penes quantitatem, similitudo penes qualitatem ; in Deo autem non est quantitas molis, sci virtutis : quæstio igitur hic est utrum ista æqualitas et similitudo in Deo sint relationes reales. *Negat conclusio*.

q. 42. cit. Probatur 1°. In divinis personis nihil est considerare nisi essentiam in qua communicant, et relationes in quibus distinguuntur : atqui relatio æqualitatis aut similitudinis non potest accipi ex parte essentia?, quia essentia est eadem, numero; idem autem ad seipsum rcaliter referri non potest : neque ex parte relationum, quia relatio non refertur per aliam aliquam relationem, alias irtur in infinitum; et insuper una relatio non potest fundari in alia, cum fundamentum debeat esse firmitus re fundata, et omnes relationes sint ®que debilis enlitalis.

Prob. 2° et magis explicatur prcrce-dens ratio. Ad relationem realem primi generis, scilicet æqualitatis et similitudinis, requiritur non solum quod extrema seu subjecta sint rcaliter distincta, sed etiam quod fundamenta saltem proxima sint rcaliter distincta : atqui fundamenta relationum æqualitatis et similitudinis in Deo, non sunt rcaliter distincta; hæc enim sunt magnitudo essenli® sev. virtutis quoad æqualitatem et qualitates attributales, v. g. bonitas, sapientia quoad similitudinem : hæc autem in tribus personis non sunt distincta rcaliter, sed unum et idem numero : ergo. *Probatur maj.* Fundamentum est ratio cur subjecta referan-

DE IDENTITATE ET DISTINCTIONE RELATIONUM, et c.

tur : sic duo aorpora quanta non sunl formahler æqualia, nri quia duæ quantitates sont squales; cl duo parietes albi non sunl similes, nisi quia duæ albedines sunl similes. Imo in his relationibus æqualilalis et similitudinis, fundamenta piius referuntur quam extrema seu subjecta; sic prius duæ quantitates referuntur quam duo extrema quanta, et duæ qualitates, v. g. duæ albedines prius referuntur ut similes quam duo parietes albi : ergo ad relationem æqualitatis et similitudinis requiritur quod fundamenta sint rcaliter distincta.

Confirmatur. Extrema relationum realiun qua talia opponuntur inter se relative, iil autem habere non possunt nisi ratione fundamenti : v. g. duo parietes albi non opponuntur inter se relativ nisi ratione albedinis in utroque : atqui opponi non possunt inter se relative ratione alitijus quod est in utroque idem el unum : ergo ut opponantur rcaliter inter se, non potest esse imum el idem ft ndamentum in utroque : unde si esset ima albedo in duobus parietibus, non esset relatio rcalis similitudinis inter illos.

Dices 1°. Person;? divinæ sunt vere et rcaliter æqualcs, indej endenter ab omni operatione intellectus ; erco æqualitas inter illos est relatio rcalis.

Λ'. V. *conseq.* Quia ut person® divinæ sint et dicantur vere et rcaliter æqualcs, non requiritur æqualil. s formaliter sumpta pro relationi· reali, sed sulliit æqualitas fundamentaliter sumpta, seu fundamentum relationis, quod est unitas magnitudinis cum negatione excessus. Sic Deus est et dicitur vrre et rcaliter Dominus, quamvis rcialio dominii non sit rcalis in ipso, sed solum e us (indamc itum : sic Christus est el dicitur ve; e et rcaliter fili s Il. Virginis; quia quamvis rcialio trial on < non sit rcalis in ipso, sed rationi-fanlinii, ipsi tamen convenit indepcmlenler ab intellectu istius i Ia im i- Iu daim nliim, scilicet generatio pas-iva. *El m' inferas* : Ergo persone itivina· non sunt formaliter æqualcs, sed fundament.ililci tantum : *Esto*, sunt n lilominus vere et nai ler æqualcs non miniis quam Di us sit real· ler dominus, cl Christus films Il. Virginis; quia vere et realiter est in ipsis nmlas magnitudinis cum negatione excessus

quod præbel intellectui nostro fundainca'ani concipiendi eas referii ac si rcaliter referrentur.

Inst. Juxta nos fundamentum proximum relationis æqualitatis, non est unitas magnitudinis cum negatione excessus, nisi adjuncta distinctione unius quantitatis ab alia : atqui in personis divinis non est rcaliter illa distinctio, est enim una numero essentia in omnibus : ergo non est in cis fundamentum proximum relationis æqualitais.

/i. *D. maj.* Nisi adjuncta distinctione unius quantitatis ab alia tanquam ratione fundandi relationem, *N.* tanquam conditione requisita ad relationem actualet æqualitatis, *C.* Unde sequitur duntaxat deesse conditionem requisitam ut sequatur relatio actualis, non vero deesse fundamentum hujus relationis. Qui plura voluerit circa præsentem difficultatem, legat Gonetum disp. 12, a. 1, § 2 et sequentibus.

AVr *didis col iges*, inter ipsasmet relationes originis none-se alias relationes reales virlualiter distinctas similitudinis, dissimilitudinis, di tinctionis et oppositionis, sed ipsas relationes originis seipsis esse similes aut dissmiles, disUnetas aut oppositas: sicut in humanis, v. g. paternitas est similis alteri paternitati et dissimilis filiationi per scipsam, non per relationem similitudinis aut dissimilitudinis superadditam ; alioquin, ut diximus et probant logici, iretur in infinitum, et quia una relatio non potest fundare alteram. Insuper, quod est per se talc non fit talo per aliud : ergo patvrnitaswquæ per se est rc'atio, non refertur per aliam relationem.

ARTICULUS IIL

De identitate et distinctiore relationum ab essentia.

Tractatu præccdcnli divert. 2, a.~, supposuimus 1° tanquam certum de fide, ex concilio Rlicmensi ann. 1148, contra Gillerlum Porrelanuin ; et ex Lateran. IV sub li nocentio III 1215, adversus abbatem Jo; chim, relationes ab essentia non distinguircaliter. 2° Conclusionc prima, statui-mus et probavimus contra Scotistas ex S. Scriptura, ex laudatis conciliis, ex Patribus, ex summa Dei perfectione, simplicitate el unitate, relationes in Deo non distinguui ab essençia, distinctione formali ac-

tualicx natura rei, viilgoScotislica. 5" Altera conclusione, diximus relationes distinguui ab essentia, distinctione virtuali seu rationis ratiocinatae, non quidem majori quæ sit per «nodum excludentis et exclusi, sed minon quæ sit per modum impliciti et expliciti. Et hæc omnia, quæ lato satis calamo illic deduximus cum objectionum solutionibus, habeantur hic pro dictis, ne eadem inutiliter bis repetamus.

Verum ulterius quærunt plures recentiores, utrum relationes ita realiter identificentur cum essentia, ut sint de conceptu quidditativo essentiae, et e converso essentia de conceptu quidditativo relationum. Quamvis huic quæstioni quæ parum utilis nobis videtur, sufficienter esse satisfactum arbitremur per ea quæ diximus loco citato de præfata distinctione virtuali per modum impliciti et expliciti : tamen ut scholæ serviamus, breviter.

Dico. Relationes in Deo ita identificantur cum essentia divina seu deitate, ut sint de conceptu ejus quidditativo non explicito, sed implicito et inadæquato, et e converso essentia sit de conceptu relationum, etiam implicito sed adæquato.

Alii aliter id explicant. Quidam dicunt essentiam et relationes, prout sunt in re, sese mutuo importare in suo conceptu; prout autem subjacent imperfecto nostro modo concipiendi, sese importare implicitè, non explicite. Alii dicunt essentiam et relationes ex parte rei significato sese mutuo importare, secus ex parte modi significandi. Ili et alii similes modi dicendi in idem fere redeunt cum nostro, et videtur inter eos esse quæstio de nomine.

Cxterum cum dicimus relationes esse de conceptu essentiæ divinæ, non intelligimus quod sint ejus constitutivum, tanquam genus aut differentia, sed quod sint tanquam modi essentialiter et necessario ipsi competentes, seu quibus essentialiter petit modificari : ita ut sensus conclusionis sit, quod divina essentia seu divinitas sic intrinsece et essentialiter includatur in relationibus, et vicissim relationes in essentia, ut neque essentia possit esse sine relationibus aut intelligi sine illis prout est in re, neque relationes possint esse aut intelligi sicut revera sunt sine essentia divina : unde, quamvis essentia possit concipi per exclusionem formali, non conceptis explicite

relationibus, et relationes possint pariter praescindi seu concipi non concepta explicite essentia, implicat tamen concipi essentiam aut relationes, quia) «imul in illa et in istis implicite involvantur omnia quæ sunt in Deo. Confer quæ dixi de visione beata, tract, præc. dissert. 4, a. 10, § 1.

Prob.prima pars. 1° D. Th. hic q. 27, a. 2, ad 5, dicit : « In ipsa perfectione divini » esse continetur et Verbum intelligibile » ter procedens et principium Verbi, sicut » et quæcumque ad ejus perfectionem pertinent. » Et infra q. 50, a. 3, ad 2 : *Sicut est per se ista* (propositio) : *Pater est Deus, ita et ista : Deus est Pater.* Ergo.

2° Ratione quam adhibuimus contra Scotistas tract, præced. citato. Si essentia divina non esset de conceptu saltem implicito relationum, nec vicissim relationes de conceptu implicito essentiæ, ita ut se invicem non includerent, non salvaretur in Deo ratio actus purissimi, simplicissimi et infiniti. Ergo. *Prob, sequela;* quia in hac hypothesis divina essentia conciperetur cum fundamento in re in potentia ad relationes actuabilis et contrahibilis per illas ut per aliquid extraneum et carens illis sicut animalitas, quia non includitur implicite in conceptu rationalitatis, concipitur in potentia ad rationabilitatem actuabilis et contrahibilis per illam ut per aliquid extraneum et carens illa : atqui repugnat actui purissimo quod concipiatur cum fundamento in re actuabilis ulterius, repugnat actui simplicissimo quod concipiatur in potentia ad aliquid extraneum, et tandem repugnat enti infinito quod non includat saltem implicitè omne ens sibi possibile : ergo.

Probatur et explicatur secunda pars de conceptu adæquato et inadæquato. Quamvis quidquid importat paternitas aut altera relatio, id totum et totaliter importet saltem implicite in conceptu essentiæ seu deitatis, non tamen totum quod importat essentiæ, importatur etiam explicite in paternitate; quia deitas seu essentia importat filiationem quæ non importatur etiam implicite in conceptu paternitatis. nisi correlative, siquidem illi realiter non opponatur et idcirco ab illa realiter distinguatur : unde conceptus essentiæ magis late patet et aliud includit quam conceptus cujuslibet relationis scorsim sumpto. Ergo.

Dices 1° S. Th. infra q. 55, a. 5, ad 1, d-

cil : « Communia absolute dicta... in intellectu propriorum, sed non e converso ; in intellectu enim personæ » Patris intelligitur Deus; sed non converso titnr. » Item q. 8 de pot. a. 2, ad G, dicitur hanc propositionem.. *Essentia est paternitas*, non esse per se. Et ibid. ad 2 : *Alia est ratio essentia', alia ratio paternitatis*. Ergo.

II. Cum S. Thomas; alibi expresse doceat conclusionem nostram, *ut patet ex probatione*, concilianda sunt hæc testimonia cum prioribus; conciliantur autem ex dictis.

Ad primum. Itaque verum est quod in intellectu personæ Patris intelligitur Deus et non e converso, quatenus deitas est de conceptu explicita personæ Patris, non tamen persona Patris est de conceptu explicita, sed tantum implicito deitatis; quia deitas magis late patet quam persona Patris et aliquid aliud includit, scilicet filiationem et processionem, ut dictum est : sic in intellectu personæ humanæ intelligitur animal, non e converso, quia animalitas est de conceptu explicito personæ humanæ, non tamen persona humana de conceptu explicita animalis, sed implicito tantum; quia animal magis extenditur quam persona humana : seu, ut exemplum magis quadret, in intellectu substantiæ intelligitur ens, non e converso, quia ens est de conceptu explicite substantiæ, substantia vero non est de conceptu explicito entis, quia magis late patet quam substantia.

Ad secundum, D. Hæc propositio, *Essentia est paternitas*, non est per se secundum conceptum explicitum et ex parte modi significandi, secundum conceptum implicitum et ex parte rei significatæ, *N.* *Ad tertium, similiter*. Alia est ratio explicita essentia, alia paternitatis, sed eadem implicita.

Dices 2°. Si paternitas sit de essentia divinitatis et c contra, sequitur quod Pater generando Filium ipsi communicet paternitatem, quia Filio communicat totam essentiam, sicque Filius erit Pater, sin minus communicat illi partem tantum substantiæ et sibi retinet partem, quod velat dici concilii. Lateral). IV contra abbatem Joachim. Ergo.

B. hoc argumentum non esse proprium contra nos, sed pariter militare contra omnes catholicos qui non agnoscunt distinc-

Bii.i.. T. II.

tionem realem inter essentiam et relationem-, sed profitentur ea esse unum et idem omnino realiter, ut loquuntur Lateralis et concilia. Supposita enim hac omnimoda identitate reali inter essentiam et relationes, potest formari idem argumentum sic : Si paternitas sit realiter essentia divinitatis, sequitur quod Pater generando Filium ipsi communicet paternitatem, quia Filio communicat totam essentiam ; sin minus, communicat illi partem essentia et sibi retinet partem. Currunt pariter contra hanc communem sententiam adhuc difficultates quæ solent opponi contra nostram præsentem conclusionem, v. g. quomodo Pater generat, et non essentia cum qua Pater identificatur realiter? quomodo quælibet persona sit realiter Deus, si non importet alias personas, quas realiter includit divinitas? et alia similia. Sicut igitur hæc in sententia communi catholicorum de identitate realis essentialis et relationum explicantur et explicuimus loco citato, beneficio distinctionis virtualis per modum expliciti et impliciti ; ita in præsenti sententia. Dicendum itaque quod, quamvis paternitas et essentia sese mutuo implicite importent, non tamen explicite, et ideo quia virtualiter distinguuntur penes conceptus explicitas et implicitos, et in eminentia divinitatis idem significatur, salvis suis naturis communicabilis et incommunicabilis, potest essentia communicari Filio quoad omnia absoluta essentialia quæ explicat et sunt communicabilia, non communicato relativo quod implicat propter oppositionem ad terminum cui essentia communicatur. Neque inde sequitur partem duntaxat essentia communicari Filio, est enim essentia indivisibilis; sed sequitur tantum quod, licet det totam essentiam Filio, non tamen dat totum quod est sua essentia, seu quod non communicet essentiam sub omni formalitate quam ipsa essentia habet et habet autem essentia rationem paternitatis, quatenus est in Patre; et ideo non communicat Filio paternitatem, quia est relatio realiter opposita filiationi, quamvis comparata ad essentiam sit touem cum illa, Uno verbo, Pater communicat Filio essentiam quoad omnia in quibus non obviat relativa oppositio, quia unum relativum non potest communicari suo correlativo cui opponitur. nec aliud intendit concilium, alias mu-

G

diceret aliis conciliis et Patribus ex quibus desumptum est istud commune principium: Omnia in divinis sunt unum et idem, nisi ubi obviat oppositio relativa.

Ç. 28. a. 5. o. — Relationes vero sibi mutuo oppositas, scilicet paternitatem, filiationem et spirationem activam respective ad passivam, realiter inter se distinguere, patet ex ipsa sui oppositione, et ex his quæ huc usque diximus maxime in dissert. proæmiali, de distinctione et pluralitate personarum quæ istis relationibus constituuntur, ut infra dicemus.

Quoniam vero autem, supposita perfecta identitate illarum cum essentia, possint nihilominus realiter inter se distinguere et verificari istud principium artis syllogisticæ principium. *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*, etiam explicuimus cit. dissert. proæm. a. 2, § 5.

ARTICULUS IV.

Utrum relationes divina habeant existentias relativas realiter inter se et virtualiter ab existentia essentia distinctas?

Suppono ut quid communiter receptum contra paucos, essentiam divinam ut præintellectam relationibus, existere per propria et absolutam existentiam, quia ut præintellecta relationibus est actus purissimus, ergo actu existens; est ens increatum, ergo a se existens; est operans intelligendo et volendo, ergo existens. Denique in ipsa notione divinitatis ipsa existentia includitur, est enim ens a se existens, juxta illud Exod. 5 : *Ego sum qui sum*. Sed quæstio est utrum rationes seu personæ divines, sicut sunt imitates relativæ realiter inter se et virtualiter ab essentia distinctæ, ita habeant proprias et relativas existentias realiter inter se et virtualiter ab existentia absoluta essentia distinctas; uno verbo, utrum tres personæ divinæ existant una existentia absoluta, an tribus existentis relativis. Hoc ultimum affirmant Richard, a S. Viet. Scotus et Snarens, Isambert, quibus novissime subscribit Honor. Tournely. Negant communiter alii, non solum domestici, sed etiam extranei cum S. Th. Unde

5. p. q. 17. a. 2. ad 5. q. 8. de pot. a. 2. ad 1. i. q. 2. de pot. a. G. q. 9. de pot. a. 5. ad 19. — *Dico*. Relationes seu personæ

divinæ non habent existentias proprias relativas, sed existant una absoluta existentia essentia.

Prob. 1^a ex D. Tb. locis citatis, q. 5 de pot. cit. « (in divinis, inquit, nullo modo esse nisi essentia; sicut ut intelligere nisi intellectus. Et propter hoc, sicut in Deo est tantum unum intelligere, ita etiam unum esse. » Q. 9. c. 1. « Diversitas secundum esse, sequitur pluralitatem suppositorum; sicut et diversitas essentialis in rebus creatis : neutrum autem in divinis. » Et 5 p. cit. « Quia persona divina est idem cum natura, in personis divinis non est aliud esse personæ præter esse naturæ. Et ideo tres Personæ non habent nisi unum esse. Haberent autem triplex esse, si in eis esset aliud esse personæ et aliud esse naturæ. » In quibus omnibus, si bene inspiciantur verba, patet / S. Doctorem non loqui de esse essentia, ut fingunt adversarii, sed de esse existentia : quod magis patebit ex ratione sequenti ab ipso desumpta.

Prob. 2^a duplici ratione a priori. Prima est. absoluta non multiplicatur in divinis, quia non sunt sibi relative opposita; omnia autem sunt unum in Deo, ubi non obviat relativa oppositio, ut jam dictum est : unde licet sint tres personæ, non est tamen triplex intelligere, triplex velle, triplex posse; atqui existentia relationis seu personæ quam abusive vocant relativam, est quid absolutum : ergo. *Prob. min. 1^a* Existentia relationis non consistit in ordine ad terminum, sed in ordine ad subiectum in quo est; nihil enim est aliud existentia relationis in creatis quam *in esse*, in divinis *esse per se* : ergo est aliquid absolutum et non relativum. 2^a Existentia non convenit relationi secundum conceptum *ad*, sed secundum conceptum *in*; tum quia secundum conceptum *ex*, abstrahit ab existentia, ut dicam art. seq. cum quia quod tribuit existentiam, debet exercere circa illam aliquam causalitatem, purus autem terminus habet solum terminare, non aliquid active causare. Ergo.

Altera ratio a priori. Tres illæ existential relativæ si darentur, forent creatæ vel increatæ : neutrum dici potest. Ergo. *Non primum*; quia repugnat Deo quod aliquid existat in eo per existentiam creatam, et insuper sequeretur quod personæ, inquan-

Unn pluresct relativæ, forent create, quod est liæreticum. Aon *secundum*; quia existentia increala est unica in Deo, alioquin forent lres increati, non solum adjective, sed etiam substantivo, quia multiplicaretur forma et subjectum, nam essent lres entiales habentes lres existentias inrrcattas; quod est contra communem fidem Ecclesiæ in Symbolo Albanasii : Aon *lres increali.... sed unus incrcalus*.

Confirmatur. In hac hypolhesi forent pariter tres ælerni substantive, seu lres res habentes (res aeternitates. *Prob.* Ducatio nihil est aliud quam continuata existentia, adeoque ducatio in Deo, utpote immutabilis, est æteenitas; ergo si sint lres existential, erunt lres ducationes immutabiles, consequenter tres aeternitates ct tres æterni substantive, hoc est, lres res habentes lres aeternitates, quod est iterum contra Symbolum Athanasii : *Non lres ælerni, sed unus ælcernus*, cl non minus repugnat quam dicere lres deos aul lres omnipotentes relative. Ergo.

Prob. 5° a posteriori. Relationes seu person® divin® existunt per existentiam absolutam essenliæ : ergo existent!® relativæ superfluunt, imo cl implicant. *Ant. ct conscq.sunt probanda. Prob. ant.* Existentia in Deo idenlificatur essentialiter cum essentia, est enim ens per se existons; essentia communicatur relationibus seu personis, consequenter el ejus existentia: atqui non potest existentia alicui communicari nisi ipsum reddat existlens, sicut sapientia vel albedo non potest homini communicari, nisi reddat sapientem vel album; effectus enim formalis form®, est ipsa forma communicata : ergo relationes seu person® divin® existunt per existentiam absolutam essenliæ. *Prob. conscq. quoad primam partem.* Quod semel existit non indiget alia existentia, per primam enim est extra nihil ct extra omnes causas : ergo superfluunt existent!® relativæ. *Prob. eadem conscq. quoad secundam partem.* 1° Implicat quod id quod semel e-l extra nihil et extra omnes causas (quod esi effectus formalis existent!®), iterum ponatur extra omnes causas. 2° Implicat esse duas ultimas actnalitates, seu duos terminos ultimos ejusdem ordinis cl rationis, quia tunc i:"uter foret ultimus : atqui exi ! n-

tia est ultima aclualilas et ultimus n-rim-nus rei s ergo.

Solvuntur objecttones.

Obj. 4° cum Ilonoralo Tournely. S. Aug. lib. 7 de Trinit. cap. 1 : *Aliud est, inquit, Deo esse, aliud Palrem esse.* S. Cyrillus Alexand. Dialog, de Trinit. lib. blo-quons de Patre el Filio : *Cum uterque sil ac subsistat, inquh, propriamque habere dicatur c i istentiam.* Adde S. Th. qui q. 9. de pot. a. ad23: *Ad perfectionem divinitatis perlinit ut sint plures modi existendiin divinis.* Ergo.

B. adS. Aug. ipsum etiam ibidem c. 6, dicere : Aon *aliud est Deo esse, aliud personam esse, sed idem omnino.* Ut hæc ergo concilientur, dicendum S. doctorem non loqui de esse existent!®, sed de esse essenliæ quod est ct non aliud in Deo et in Patre sub diversa ratione : non est aliud ex parte rei significat®, est aliud ex parte modi significandi, quatenus, licet sit idem esse rea'iter, tamen c.se *Deum* significatur ut ad se, *cl esse Patrem* significatur ut ad aliud.

zidCynT/um.Suinilexistcnliampro subsistentia, *ut palet ex textu citato*, vel dicit propriam existentiam ratione modi, quia licet sit una communis trium personum existentia, diversis tamen modis illis convenit, Patri ut a se habita, Filio ut communicata per generationem, Spiritui sancto per spirationem. Quo sensu loquiturS. Tb citatus; non enim dicit ut sint plures existentliæ, sed ut sint plures modi existend;.

Obj. 2° cum eodem. 1° Relationes quatenus a natura distinct®, sunt aliquid rcale: ergo propriam habent existentiam. *Prob. conscq.* Existentia nihil aliud est «pam ipsum ens actu : atqui relationes prout ab essentia distinguuntur, sunt vere in actu : ergo. 2° Cum Pater Filium producit, necesse est aliquam producit existentiam; omnis quippe productio terminatur ad existentiam. 5° Unaqu vque res habet suam existentiam : atqui divin® person® sunt res a se invicem dis inctc : ergo. Et hæc vocat Tournelius *aperta rationum momenta*, quæ nos dicimus aperias eliminations.'Unde

B. ad primum. N. conscq. id prob. Ie N. muj. Nam juxta Thomistas in Metaphvs. existentia non est ipsa tes, sc i rei attua-

DISSERT. III. ART. V.

litas qua sistitur extra nihil et extra omnes causas. 2° *Data maj, D. min.* Relationes prout ab essentia distinguuntur, sunt vere in actu per existentiam absolutam essentiae, C. per existentias relativas, V. *Si instes*: Sunt plures entitates actuales, 2°. *'oplures*, cadente supra entitates, C. cadente supra actualitates, N. Sunt enim tres entitates actuales eadem actualitate, sicut sunt tres personae divinæ eadem divinitate.

/id secundum, N. ant. zld prob. D. Omnis productio terminatur ad existentiam productam vel communicatam, C. semper productam, N. Rem enim producere, est illam existentem constituere, quod æque bene fit, existentiam jam productam communicando quam novam producendo. Sicut licet essentia divina, modificata relatione, sit terminus formalis productionis divinæ, hæc tamen essentia non de novo producit, sed solum communicatur.

/id tertium, D. maj. Unaquæque res habet suam existentiam propriam vel communem, C. semper propriam et distinctam, xV. Sic humanitas Christi est res et tamen non habet propriam et distinctam existentiam, sed existit existentia verbi. *Si instes*; Relatio creata habet propriam et distinctam existentiam: ergo et divina. 7l. *N. conscq.* Disparitas est multiplex. 1° Relatio creata non existit per existentiam subjecti, sed per inexistentiam, seu inhærentiam: relationes divinæ existant per existentiam absolutam essentiae; eadem res autem non potest existere duabus existentibus, ut probavimus. 2° Relatio creata habet esse accidentale, divina substantiale: unde licet in nobis sapientia, v. g. habeat existentiam propriam et distinctam ab existentia substantiæ, non tamen in Deo; ita et relatio. 5° Absoluta multiplicari possunt in creatis, secus in divinis. 4° Non repugnat: at dici plura creata substantive in uno composito creato: repugnat vero dici plures increatos substantive in Deo.

Obj. 5°. Existentia debet proportionali entitati cujus est existentia: ergo existentia divinæ relationum debet esse relativa.

7l. *D. ant.* Existentia debet proportionali entitati cujus est existentia quoad rationes communes accidentis et substantiæ, C. *ant.* Quia sicut substantia non potest consistere per existentiam accidentis quæ est

inhærentia: ita accidens non potest consistere per existentiam substantiæ quæ est perscitas. Quoad alias rationes particulares, -V. Corpus enim, v. g. existit per existentiam animæ quæ est spiritualis.

7nfcres. Ergo Pater in divinis est ad se et non ad alium, quod est contra rationem relativorum, quorum totum esse est ad aliud se habere.

7l. *D. illatum.* Pater est ad se quoad rationem existentiam, C. quoad quidditatem et rationem relativam, xV. Cum autem definitur relativum cujus totum esse est ad aliud se habere, esse non sumitur pro existentia, quæ non dicit ad, sed *in*, ut probavimus, sed sumitur pro quidditate seu ratione formali.

Obj. 4°. Præter subsistentiam absolutam in Deo, dantur tres subsistentiæ relativæ: ergo a pari præter existentiam absolutam, dantur tres existentiam relativæ.

7l. *N. conscq.* Disparitas est, quod subsistentia absoluta det tantum perseitatem independentem, non incommunicabilitatis, unde restat locus subsistentiæ relativæ quæ affert perseitatem incommunicabilitatis, nec inde multiplicantur absoluta ejusdem rationis. Existentia autem sive absoluta sive relativa unicum habet effectum, quod est ponere rem extra omnes causas et extra nihil, quod præstat existentia absoluta, consequenter secunda superfluit, imo implicat, ut probatum est; etsi daretur, multiplicarentur absoluta ejusdem rationis, ut etiam probavimus. Hoc argumentum iterum redibit dissertatione seq. ubi de illis subsistentiis relativis, et accuratius dissolvetur.

ARTICULUS V.

Utrum relationes divinæ præter absolutam essentiam perfectionem, afferant aliam relativam?

Vides nos supponere relationes divina esse in se perfectas et veram habere perfectionem; cum enim identificentur realiter cum essentia divina, eandem procul dubio cum illa perfectionem infinitam habent, ratione cujus necessario amantur a Deo et a nobis adorari debent adoratione latriæ, ut docet S. Th. hic a. 2, in arg. *Sed contra*; sed quia virtualiter et ratione distinguuntur ab essentia, quæstio est utrum præter perfectionem absolutam es-

sentiae quam in se imbibunt, afferant vi et ratione conceptus *ad*, aliam propriam et relativam virtualiter ab absoluta essentiae perfectione distinctam.

Non videtur itaque Honoratus Tournely attingere punctum difficultatis, dum dicit sensum quæstionis esse, utrum relationes originis formaliter ut relationes sunt et secundum suum esse *ad* ac virtualiter ab essentia distinguuntur, sint veræ perfectiones; eamque quæstionem hoc sensu affirmative resolvit: nullus namque, ut arbitrator, negat relationes etiam ut tales et virtualiter ab essentia distinctas esse veras perfectiones, ea scilicet ipsa reali et absoluta perfectione essentiae quam realiter includunt, ut explicat ipse Tournely in sua secunda probatione; sed quæstio est, inquam, an præter istam absolutam essentiae perfectionem qua gaudent, afferant, vi et ratione conceptus relativi, aliam relativam ab absoluta distinctam, sicut attributa, v. g. sapientia, præter perfectionem essentiae, aliam sibi propriam virtualiter a priori distinctam, quod nec attingit nec explicat Tournely. Quæstio hæc utrinque probabiliter, salva fide, defenditur, etiam in cunctis D. Thom. partem negativam amplectimur, aliquosque nobis probabiliores: ii vero quibus affirmativa magis arridebit, ejus fundamenta reperient in objectionibus et responsionibus ad nostra fundamenta in corpore præsentis articuli. Igitur

Dico. Relationes divinæ præter perfectionem absolutam essentiae quam implicite important, non afferunt vi conceptus sui relativi aliam perfectionem relativam ab absoluta virtualiter distinctam. Ita ex Thomis Capreolus, Ferrar. Cajet, et alii, quos citant et sequuntur Salmanlicenses; item Gonet. Marcus a Serra et alii, contra Joannem a S. Th. Contenson, Bancel, et alios.

Prob. 4° auctoritate. S. Augustinus 7 de Trinit. cap. 1 et 6, dicit bonitatem et magnitudinem perfectionis in divinis non relative sed ad se dici: ergo omnis perfectio in Deo est absoluta, nulla relativa. Idem S. Aug. lib. 12, c. 8: « Magnus Pater, inquit, magnus Filius, magnus Spiritus sanctus; non tamen tres magni, sed unus magnus... Bonus Pater, bonus Filius, bonus Spiritus sanctus; nec tres boni, sed unus est bonus. » Atqui si bonitas, si

magnitudo, quæ juxta S. Th. infra q. 42, a. 1, ad 4, significat ejus perfectionem, realiter multiplicaretur in personis divinis, hæc possent dici tres boni, tres magni, tres perfecti, non solum adjective, sed etiam substantive; quia significatum tam materiale quam formale harum vocum, *bonus, magnus*, multiplicaretur et ergo.

S. Th. inf. q. 42, a. 4, ad 2, « Paternitas, inquit, est dignitas Patris sicut et essentia; nam dignitas est absoluta et ad essentiam perlinet: sicut igitur eadem essentia quæ in Patre est paternitas, in Filio est filiatio; ita eadem dignitas quæ in Patre est paternitas, in Filio est filiatio. Vere ergo dicitur quod, quidquid dignitatis habet Pater, habet Filius; nec sequitur, paternitatem habet Pater: ergo paternitatem habet Filius; mutatur enim quid in ad aliquid: eadem enim est essentia et dignitas Patris et Filii, sed in Patre est secundum relationem dantis, in Filio secundum relationem accipientis. » Quibus verbis S. Doct. conclusionem nostram non solum aperte asserit, sed et probat, quia nempe Patris dignitas seu perfectio est absoluta et ad essentiam pertinet eademque est in Patre et in Filio. *Prob. 2° duplici ratione a priori exprincipiis S. Th. desumpta.* Prima ratio supponit ex S. Doct. supra q. 10, a. 1 et 5, bonum et perfectum inter se converti, quia in tantum aliquid est bonum in quantum est appetibile, et unumquodque est appetibile secundum quod est perfectum, quia omnia appetunt suam perfectionem; quo supposito, sic proponitur. In tantum aliquid est bonum et perfectum in quantum vel est in actu existentiae, vel dicit ordinem ad illam: atqui relationes divinæ vi conceptus *ad* et ut sunt puri respectus ad terminum, neque existunt neque dicunt ordinem ad existentiam, sed solum vi conceptus in, seu ratione divinæ essentiae quam includunt: ergo. *Major* est D. Thom. q. 5 cit. *et patet*, quia voluntas non fertur in aliquid nisi sub ordine ad existentiam; id autem solum est bonum et perfectum, quod voluntas appetit. *Minor* est etiam S. Doct. q. 2 de pot. a. 5, ubi dicit *quod relatio, in quantum est relatio, non habet quod sit aliquid, sed solum quod sit ad aliquid.* Patet insuper ratione; quia relatio secundum sibi propria et ut est purus

... <-tus, nihil respicit nisi ordinando ad terminum; quia totum ejus esse est ad aliud se habere : atqui non potest ordinare existentiam suam ad terminum, quia existentia relationis non est ad terminum, sed ad subjectum : ergo ratione sui cl vi conceptus *ad*, non dicit ordinem ad existentiam, sed ab ea abstrahit. Confer 2 probat, art. præccd.

2° *Hatio a priori*. Ratio perfectionis debet sumi per ordinem ad subjectum, inspectum ratione sui et in illo sistendo : atqui relatio vi proprii conceptus nullum respicit subjectum ratione sui in illo sistendo, sed ratione termini : ergo. *Minor* est D. Tb. hic a. 2, ubi ponit discrimen inter relationem et alia genera, quod in aliis generibus a relatione, ut quantitate et qualitate, etiam propria ratio generis accipitur secundum comparisonem ad subjectum ratione sui et ad se : sic quantitas dicitur mensura substantiae, qualitas dispositio substantiæ ; sed ratio propria relationis non accipitur secundum comparisonem ad subjectum ratione sui et in eo sistendo, sed per comparisonem ad aliquid extra, scilicet terminum. *Patet etiam ratione*; quia hoc ipso quo conceptus aliquis est relativus, licet subjectum respiciat, illud tamen respicit ordinando ad terminum et ratione termini, quia totum ejus esse est ad aliud se habere. *Major autem prob.* Perfectio debet respicere subjectum perfectibile per commensationem cum illo : atqui si non respiciat subjectum ratione sui, sed ratione termini, non commensurabitur cum illo, sed cum termino, qui est ratio respiciendi subjectum : ergo.

Respondet. Contensonus quod, licet perfectio absoluta respiciat subjectum perfectibile ratione sui, perfectio tamen relativa respicit subjectum perfectibile in ordine ad aliud, ut patet in potentiis et habitibus.

Sed contra. Male hic confundit doctissimus theologus relationes prædicamentales cum transcendentibus, quales sunt potentiæ et habitus; hæc namque non sunt puri respectus ad purum terminum, sed sunt formæ absolutæ allicientes et respicientes subjectum ratione sui, et secundario tantum connotantes aliquid extrinsecum non ut purum terminum, sed ut objectum sui et subjecti perfectivum : unde non est mirum si subjectum respiciant et

perficiant in ordine ad aliud ; sive, ut rectius loquamur, si respiciant aliud ut perficiant subjectum. At relationes de quibus hic agimus sunt puri respectus ad purum terminum, consequenter non respiciunt subjectum ratione sui, seu ratione termini.

Ex his duabus rationibus colliges discrimen quod intercedit inter attributa divina et relationes, nempe quod attributa cum sint absoluta, dicant, secundum propriam suam rationem, ordinem ad existentiam et respiciant essentiam ratione sui, illamque perficiant in ordine ad se, non in ordine ad aliud, quod habet rationem puri termini; sicque addunt perfectionem aliquam virtualiter distinctam : at relationes ex propria ratione sua explicita, neque dicunt ordinem ad existentiam, neque respiciunt divinam essentiam ratione sui, sed terminum purum sibi correlatum ; consequenter non addunt perfectionem aliquam relativam, sed purum respectum a perfectione et imperfectione abstrahentem.

Prob. 5» conci, ab inconvenientibus. Si relationes in divinis afferant et multiplicent perfectionem relativam, *sequitur* 1° quod erunt (res magnitudines, tres bonitates, tres perfectiones, consequenter tres magni, tres boni, tres perfecti substantive, contra S. August, sup. cit. *Sequitur* 2° quod omnes tres personæ erunt quid perfectius saltem extensive quam una, contra eandem S. Aug. G de Trinit. c. 8 cl lib. 8, c. 1, Serm. 58 de Tempore, ubi ait : *Tantus est solus Pater quantus est simul Pateret Filius et Spiritus sanctus.* *Sequitur* 5° quod nulla persona erit infinite perfecta, quia nulla habebit omnem omnino perfectionem ; Patri namque deerit filiatio et perfectio relativa filiationis, sicut Filio deerit paternitas et perfectio relativa paternitatis; sicut enim inter relationes intercedit oppositio relativa, ita inter perfectiones relativas : ergo Pater non erit formaliter infinite perfectus, neque similiter Filius.

Neque dicas, ad rationem infinite perfecti sufficere quod habeat omnem perfectionem absolutam, non relativam et maxime correlativam, eo quod de hujus ratione sit quod sit incommunicabilis suo correlativo. Nam illud non potest censi infinite et ex omni parte perfectum, quod care'

aliqua vera perfectione, nullam insuo conceptu imperfectionem importante, qualis debet esse perfectio relativa si detur, alioquin non esset in persona divina. Et sane si non pos-it dici infinite perfectum quod caret aliqua vera perfectione absoluta, quo jure dices infinite perfectum quod caret perfectione æque vera et pura, licet relativa? Ergo vel non datur perfectio relativa, vel illam habere debet ens infinite perfectum : et si non habeat, non est infinite perfectum. Insuper implicat infinite perfectum habere repugnantiam cum incompossibilitatem cum pura perfectione quæ nullam involvit imperfectionem; quia ipsamet repugnantia cum incompossibilitas cum hujusmodi perfectione, imperfectio est.

Sequitur., tolli squalitatem inter personas divinas. *Prob.* 1°. Hoc ipso quo paternitas est perfectio relativa distincta a filiatione, debet ab ea distingui specie seu quasi specie et essentialiter; tum quia paternitas et filio non differunt solo numero, ut duæ paternitates aut duæ filiationes, cum quia distinctio mere numerica petitur a potentialitate et materia quæ non est in Deo : unde quidquid differt in Deo, specie et essentialiter differt : atqui quod specie et essentialiter differt ab alio, est necessario perfectionis inæqualis cum illo; quia species sunt sicut numeri, quorum unus vel excedit vel exceditur semper ab altero. *Prob.* 2°, In hypothesi Pater et Filius essent perfectiores Spiritu sancto, quia Pater ultra perfectionem paternitatis et Filius ultra perfectionem filiationis, haberent perfectionem spirationis activæ; Spiritus sanctus autem haberet unicam perfectionem, scilicet spirationis passivæ. Ergo.

Respondent communiter adversarii hæc inconvenientia non sequi ex sua sententia; quia licet perfectio relativa unius personæ non sit in alia formaliter, est tamen eminenter ratione essentiæ; imo, ut quidam dicunt, aliquo modo formaliter per circuminsessionem, seu reciprocam unius in altera existentiam.

Sed contra 10. Hæc responsio non tangit primum inconveniens, *ut patet*; deinde non sufficienter salvat alia inconvenientia. 1° Quia ens summe et infinite perfectum, debet perfectissimo modo continere omnes perfectiones simpliciter simplices, hoc est, quæ nullam involvunt im-

perfectionem, quales sunt perfectiones relativa si dentur : atqui modus continendi formaliter eminenter, est perfectior modo continendi eminenter tantum : ergo. 2° Ens summe et infinite perfectum, debet aliter continere perfectiones quæ nullam involvunt imperfectionem quam quæ involvunt : atqui has continet eminenter : ergo priores debet continere formaliter. 5° hi Deum non contineret formaliter omnes perfectiones simpliciter simplices, non esset formaliter infinite perfectus : ergo si una persona non contineat formaliter perfectiones alterius, non erit formaliter infinite perfecta : ergo ista continentia eminentialis non impedit quin, ex sententia adversariorum, destruat infinite perfectio et æqualitas personarum, neque quin omnes très Personæ sint quid perfectius «piam una. Ad id autem quod quidam addunt de circuminsessione : *esto* paternitas sit in Filio per circuminsessionem, non tamen formaliter afficit et perficit Filium, alias ipsum constitueret Patrem : ergo neque iste dicendi modus salvat inconvenientia.

Respondet noster Bancel. unam personam habere totam perfectionem alterius compensative, quatenus sicut perfectio relativa paternitatis est infinita, ita perfectio relativa filiationis est infinita; et sicut perfectio paternitatis est in solo Patre constitutive et in Filio terminative, ita perfectio filiationis est in solo Filio constitutive et in Patre terminative, atque ita fit adæquata compensatio ac proinde omnimoda æqualitas.

Sed contra. Dato hac responsione salvari æqualitatem inter personas divinas, manent nihilominus alia inconvenientia, nimirum, quod sint tres magni, tres perfecti, quod omnes personæ sint quid perfectius quam una, quod nulla sit infinite perfecta, cum careat perfectione alterius : unde falsum supponit Bancel, dum supponit personas in sua hypothesi manere infinitas. Verum neque hac ratione salvatur æqualitas inter illas; quia; ut dictum est, quæ differunt specie, se habent ut excedentes et excessi, adeoque inter illas non potest dari compensatio. Insuper *insto* in Patre et Filio : illi enim haberent duplicem perfectionem relativam, Spiritus sanctus unicam : ergo nulla compensatio.

Respondet noster Contensonus, æquali-

taicm attendi in divinis solum penes absoluta, juxta SS.PP. et maxime S. Th. hic q. 42, a. 4, ad 2.

Sed contra. Verum quidem est juxta SS. PP. et S. TL. æqualitatem in divinis attendi solum penes absoluta, quia hæc sola et non relativa important perfectionem, ni docet S. Th. eo ipso loco quem objicit Contensonus : at etiam relativa vi sua importarent perfectionem, necessario penes illa non minus quam penes absoluta attenderetur æqualitas vel inæqualitas. Insuper hæc responsio non salvat alia inconvenientia, ut de præcedente dictum est.

Respondet iterum laudatus theologus quod, licet relationes divinæ differant specie, vel quasi specie in ratione relationis, non tamen in ratione perfectionis, sed secundum istam rationem perfectionis differant solo numero, quia terminantur ad eundem speciem terminum solo nutu. Ergo distinctum, scilicet ad Deum.

Sed contra 1°. Forte huc usque inauditum fuit in schola D. Th. dari in meris spiritualibus, maxime in divinis, distinctionem pure numericam, quippe quæ secundum principia S. Doctoris desumitur a materia. Sed etsi posset dari, non desumeretur a termino, sed a subjecto quod habet rationem materiae. 2° Inintelligibile est relationes per terminum specificatas distingui inter se specie, et perfectiones relativas habentes eundem terminum specificativum solo numero distingui; falsum quippe est quod supponit Contensonus, perfectiones relativas terminari ad unum speciem terminum, scilicet ad Deum, et relationes ad terminum specie diversum. Nam sicut paternitas terminatur ad Filium ut genitum, ita et perfectio relativa paternitatis, si detur; et e converso, sicut filiationis terminatur ad Patrem ut generantem, ita perfectio relativa filiationis, si detur : at vero Pater ut generans et Filius ut genitus, sunt termini in genere relativi, specie et non solo numero distincti; sed et *data gratis hac responsione* ipso quo Contensonus admittit esse in personis divinis perfectiones relativas numero dis-

*, sequuntur alia inconvenientia, neminem personam esse infinite perfectius tres esse perfectiores quam tres magnos et tres perfectos

Solvuntur objectiones.

Objicies 1° plures Patrum et conciliorum auctoritates. 1° Synodus VI generalis act. IS, in edicto imperatoris Pogonati, dicit : « Credimus... unitatem quidem » propter naturalem unionem ac dominationem, trinitatem vero propter trium » subsistentiarum perfectionem et divitias » superexistentis bonitatis. » Et act. 4 : « Credimus divinitatem Patris et Filii et » Spiritus sancti esse in tribus perfectis » subsistentiis. »

2° Damascenus lib. 1 de Fide cap. 11, dicit : « In proprietatibus paternitatis, filiationis et processioneis, secundum causam et causale seu causatum et personalem perfectionem (id est existentis modum) differentiam intelligimus. »

5° Cyrillus lib. 2 Thes. cap. 1 « Non » potest esse perfecta divinitas nisi Filium » habeat. »

4n S. Th. q. 5 de pot. a. 1, ad 1 : « Divina » essentia quia comprehendit omnium » generum perfectiones, nihil prohibet » relationem in ea inveniri. » Et ibid. q. 9, a. 5, ad 25 : « Non esset omni » moda perfectio in divinis, nisi esset » ibi processio Verbi et amoris. »

Astipulantur alii Patres qui passim docent deitatem non fore plenam et perfectam sine personis et relationibus, mysteriumque SS. Trinitatis quod per relationes constituitur, dicere summam et infinitam perfectionem in Deo, seu ad summam Dei perfectionem pertinere. Ergo.

Pro solutione harum et similium auctoritatum, nota 1° nos, ut jam diximus, non negare subsistentias et relationes divinas etiam ut virtualiter distinctas ab essentia importare perfectionem, sed eam dicimus absolutam et indistinctam ab ipsa perfectione essentiae quam includunt, non autem relativam et ab ipsa perfectione essentiae distinctam. Vide dicta initio articuli.

Nota 2°, aliud esse relationes divinas ad divinitatis perfectionem pertinere, aliud ipsas ex suo conceptu formali naturæ divinæ perfectionem superaddere ; potest enim ad perfectionem alicujus essentiae pertinere quod suam perfectionem communicet alicui rationi formali, quæ licet ex suo conceptu formali perfectionem non afferat, est tamen capax recipiendi per-

tectionem essentiæ ; et ita est in proposito. In tantum igitur divinæ relationes dicuntur perlinere ad perfectionem divinitatis, et mysterium Trinitatis dicere summam perfectionem, in quantum essentia divina, cum sit infinité fecunda, petit communicari relationibus ut terminis suæ fecunditatis, non autem quod relationes superaddam ipsi aliquam perfectionem relativam virtualiter ab absoluta distinctam. Ita ut perfectio quam important relationes aut mysterium SS. Trinitatis se teneat ex parte naturæ communicat® relationibus, non autem proveniat ex ipsis relationibus; sicque ex negatione relationum seu processionum inferretur quidem Deum non fore perfectum, sed arguitive tantum et a posteriori, sicut ex defectu possibilitatis creaturarum inferretur a posteriori et per locum extrinsecum destructio omnipotentis® divinæ. Itaque

Ad auctoritatem concilii et Damasceni, *II.* eas esse intelligendas, juxta primum notamen, de perfectione absoluta essentiæ quam relationibus non denegamus, quæ perfectio ut diversis relationibus et diverso modo existendi modificata dicitur personalis, est enim in Patre ut ingenua, in Filio ut genita, in Spiritu sancto ut ab utroque procedens; et banc esse mentem Patrum patet, tum quia ponunt *perfectiōnem* in singulari, tum quia *perfectiōnem* explicant per *existentiæ modum*, ut Damascenus. Sunt igitur tres subsistentiæ perfect®, tres relationes perfect®, tres personæ perfect®, sed una perfectione essentiæ diversimode modificata.

Ad alias auctoritates, 7?. eas esse intelligendas ad sensum secundi nolaminis.

Insl. S. Th. Opusc. 1 contra errores Græcorum cap. 7, dicit : « Quod Pater » suam perfectionem non habet ab alio ; » Filius autem et Spiritus sanctus perfectionem suam habent a Patre : » atqui nemo dicit suum quod habet commune cum aliis : ergo præter perfectionem absolutam communem tribus personis, habent sibi propriam et relativam. Ita Bannes.

II. D. min. Nemo dicit suum quod habet commune cum aliis quoad rem et modum, C. quod habet commune cum aliis quoad rem tantum et proprium quoad modum, A'. Hoc igitur sensu dicit S. Th. Patrem habere suam perfectionem, Fi-

lium et Spiritum sanctum suam ; quia licet sit una entitative perfectio tribus communis, participatur tamen ab illis diverso modo unicuique proprio ut diximus.

Pepones. S. Thom. q. 29, a 5, docet in Deo, cui attribuenda est omnis perfectio, reperiri rationem person®, quia *Persona significat id quod perfectissimum est in loca natura* : atqui hæc ratio nihil probaret si personalitas nihil adderet perfectionis essentiæ : ergo.

P. N. min. Licet enim person® divinæ ratione subsistentiarum relativarum perfectionem non explicent, duplicem tamen implicant, nempe subsistenti® absolut® quam includunt, et naturæ intellectualis (piam important in obliquo; est enim persona, natur® rationalis individua substantia : unde ex eo quod divina natura contineat omnem perfectionem, recte infert S. Th. rationem person® in eo reperiri.

Obj. 2° a priori. Omne reale existens in Deo importat explicite perfectionem : atqui relatio est realiter in Deo existens, virtualiter distincta ab essentia : ergo importat explicite perfectionem virtualité!* distinctam a perfectione essentiæ. *Minor est certa.*

Prob. maj. 1° Quæcumque realis entitas, saltem prout existit, convertitur cum bonitate; repugnat enim quod aliquid sit existens in rerum natura et quod non sit bonum, cum sit objectum ad quod fertur voluntas quæ non potest amare nisi bonum, patetque ex D. Th. sup. q. 4, a 1 et q. 5, a. 5, ubi resolvit quod omne ens in actu sit bonum : ergo omne reale existens, etc.

Prob. 2°. Quod habet quidquid requiritur ad propriam integritatem nihilque ei deest in proprio genere, est perfectum, ut docet Aristoteles. subscribitque S. Th. sup. q. 4, a. 1 ; et patet ex ipsius nominis etymologia ; perfectum, est quasi perfecte actum : atqui omne reale existens in Deo, adeoque omnis relatio habet quidquid requiritur ad propriam integritatem, nihilque ei deest in proprio genere, v. g. paternitati nihil deest ad perfectam, completam et cumulatam rationem paternitatis : ergo, etc.

Prob. maj. 3°. Illud est bonum et perfectum, quod est conveniens rei quæ bona et perfecta dicitur : atqui omne reale exis-

tens in Deo est ipsi formaliter conveniens, et specialiter relationes conveniunt personis, utpote quæ relationibus constituuntur; nihil autem est magis rei conveniens quam ejus constitutivum : ergo.

Prob. 4°. Quidquid invenitur formaliter in ente perfectissimo quale est Deus, spirare debet perfectionem. Ergo, etc. *Patet ant.* alias ens perfectissimum non deceret nec esset formaliter in Deo ; sed tantum eminenter eo modo quo perfectiones secundum quid sunt in Deo. Ergo. Hæc fuse prosequitur Contensonus.

It. totam hanc argumentationem facile solvi ex positis principiis quibus probavimus nihil dici perfectum aut bonum, nisi dicat ordinem ad existentiam et respiciat subjectum ratione sui. *Unde ad primam majorem totius argumenti, D.* Omne icalc existens in Deo importat explici perfectionem ex parte qua importat existentiam, *C.* ex parte qua non importat existentiam, *N.* *Similiter ad inin.* Relatio est realiter existens in Deo ex suo formali conceptu *ad, N.* ex conceptu formali *in,* secundum quem identificatur cum essentia, *C.*

Hinc fluunt solutiones ad quatuor probationes sequentes. *Ad primam, D. maj.* Quæcumque realis entitas, saltem prout realiter existit, convertitur cum bonitate ex ea parte qua existit, *C.* ex ea parte qua non existit, *N.* Ex parte autem relationis formaliter, seu conceptus *ad,* abstrahit ab existentia vel non existentia, ut probavimus.

Ad secundum prob. Quidam distinguunt inter bonitatem seu perfectionem transcendentalem, et perfectivam seu qualificativam, majoremque concedunt de bonitate transcendentali, negant autem de perfectiva et qualificativa. Hæc solutio est probabilis; sed, ut videtur, conformius principiis D. Th. statutis, aliter *D. maj.* Quod habet quidquid requiritur ad propriam integritatem nihilque deest in suo proprio genere, est perfectum si dicat ordinem ad existentiam subjectoque conveniat ratione sui, *C.* secus, *N.* Sic v. g. mathematicalia prout subsunt abstractioni a materia sensibili et singulari, item rationes specifica hominis, leonis, etc. præcise secundum suas formales rationes sumptæ, licet concipiantur habere quidquid requi-

ritur ad sui integritatem, quia tamen abstrahunt ut sic ab ordine ad existentiam, non sunt bonæ, nec perfectæ, ut docet D. Th. de Verit. q. 21, a. 2. ad 4, et cum eo Thomistæ in Metaphysica.

Ad tertiam prob. It. i» D. maj. Illud est bonum et perfectum, quod convenit subjecto ratione sui et cum ordine ad existentiam, *C.* secus, *N.* *Et ad hunc sensum D. min. N. conscq.* Ad majorem explanationem.

It. 2°. *Data majori, N. min.* Etsi enim relationes divinæ reipsa convenient diversis personis quas constituunt, quia ratione essentiae sunt reales et existunt, attamen ut sunt puri respectus ad terminum, præscindunt a ratione convenientis cum illis. 1° Quia sub hac formalitate præscindunt ab existentia et ab ordine ad illam; in tantum autem est aliquid alteri conveniens, in quantum existit, vel dicit ordinem ad existendum. 2° Quia non respiciunt subjectum ratione sui sed ratione termini correlativi; in tantum autem aliquid dicitur alteri conveniens et consonum, in quantum illud respicit ratione sui et in illo stat, ut diximus. *Unde inferes,* relationes divinas neque esse infinitas secundum se, neque finitas, sed ab infinitate aut finitate sicut a perfectione vel imperfectione abstrahere, eo fere modo quo homo licet a parte rei sit albus vel niger, secundum se tamen ab utraque qualitate abstrahit.

Ad quartam probationem, D. ant. Quidquid formaliter reperitur in Deo, debet spirare perfectionem ex parte sui vel alterius cui necessarium est; *C.* semper ex parte sui, *A'.* Sufficit enim quod sit tale quid sine quo res perfecta non subsisteret; sic est autem in proposito; licet enim relationes ratione sui non explicent perfectionem, necessario tamen requiruntur ad perfectionem divinitatis, quatenus sunt termini divinae fecunditatis quibus communicatur ipsa divina perfectio.

Inst. Si foret in Deo unica subsistentia, diceret perfectionem ab essentia distinctam : atqui non est assignabilis ratio cur ex pluralitate subsistentiarum personalitas amittat perfectionem : ergo.

It. N. maj. et assigno rationem; quia scilicet si daretur in Deo unica subsistentia, vel foret ipsissima Dei essentia sine distinctione virtuali, ut plures censent de

mb esistentia absoluta, vel saltem adderet aliquid absolutum ad csscniiam et consequenter perfectionem ; nunc vero cum nihil nisi relativum addat, ideo non addit perfectionem.

Pepones. Personalitas creata dicit perfectionem rcaliter modaliter a perfectione naturae distinctam : atqui relationes divinae sunt persurnaiiii'dies divinae : ergo *a fortiori*, ^.

P. D. maj. Personalitas creata, sumpta quoad perseitatem independentiae, dicit perfectionem, *C.* sumpta quoad perseitatem inconnnunicabilitatis, *V. similiter D. min.* Atqui relationes divinae sunt personalitates Dei quoad perseitatem incommunicabililatis, *C.* quoad perseitatem independentiae, *N.* Personalitas igitur duo dicit, perseitatem independentiae et incommunicabilitatis ulteriori supposito : primum importat perfectionem, non secundum; non est enim perfectio alteri non posse communicari : primam autem persona divina habet a subsistentia absoluta secundum a relationibus. Unde non sequitur cx nostra sententia, personalitatem creatam, esse perfectiorem personalitate divina, ut male infert Contensonus.

Et hinc solves aliud argumentum quod sic proponitur : Personalitas creata est perfectio : atqui personalitas Verbi, ut virtualiter distincta ab essentia et vi conceptus relativi, terminat naturam humanam in Christo, et in hoc supplet vices personalitatis creatae : ergo personalitas Verbi vi conceptus relativi est perfectio.

It. Ex dictis D. maj. Personalitas creata quantmnad perseitatem independentiae, est perfectio, *C. maj.* quantum ad perseitatem incommunicabilitatis, *N. maj.* *Ad hunc sensum D. min.* Atqui personalitas Verbi vi conceptus relativi supplet vices personalitatis crcatae, quantum ad perseitatem incommunicabilitatis, *C. min.* quantum ad perseitatem independentiae, *N. min.* Quantum ad hoc enim supplet vices personalitatis crcatae vi subsistenti® aL-olutaequam implice importat.

Urgebis. Personalitas Verbi ut virtualiter distincta ab essentia et ut relatio, sanctificat naturam humanam : atqui sanctitas necessario explicat perfectionem : ergo.

It. D. mtz/. Personalitas Verbi ut relatio sanctificat naturam humanam ut quo l ,

transeat ; ut quo, *subdistinguo* : ratione naturae divinae quam implicat, *C. min* ratione sui ut est relatio, *N. min. et conscq.* Consule tract, de Incarn. ad q. 7 D. Tb.

DISSERTATIO IV.

DE PERSONIS IX COMMUNI , EARUM PLURALITATE, MODO LOQUENDI DE ILLIS EARUMQUE NOTIONIBUS.

D. Th. QQ. 29, 50,51,52.

ARTICULUS I.

Quid sit persona? An sit idem cum hypostasi ct subsistentia? An proprii sii in divinis, ct quid significet?

D. Th. Q. 29.

Quaeritur 1° quid sit persona?

Hic q. 29. a. 10. — *B.* Persona recte definitura Boc'.io lib. de Duabus naturis, *r Uo- nalis naturae individua substantia.* Hanc definitionem hic et alibi explicatetdefendit S. Th. et cum eo communiter theologi.

Pro quo nota quod, quamvis nomen personae derivatum sit a repraesentando seu personando alicujus gesta, ut fit in comœdiis, in quibus olim, ut notat Boetius, recitatores ad repraesentandum aliquem cujus gesta recitabant, larva quadam faciem velabant, et sic recitationem suam personabant; quia tamen iudicium de nomine non debet esse secundum id a quo imponitur, sed secundum id ad quod significandum imponitur, sicut lapis licet dicatur a lædendo pedem, non tamen omne lædcns pedem est lapis. Hinc quamvis, ut dixi, nomen personae a personando et repraesentando etymologiam derivet, inde tamen communi usu tractum est ad significandos ipsos homines substantialiter in se, qui usus frequens est in jure civili, dum agitur de actione seu injuria personarum ; imo et in S. Scriptura, ut patet Sap. ☞ : Aron *subtrahit personam cujusquam Deus*; et Act. 10 : *Non est personarum acceptor Deus*; et alibi. — ib. n. 5. ad 2. — Et quia iu comœdiis et tragirdiis repraesentabantur aliqui homine^ famosi, impositum est hoc nomen person ad significandum aliquos dignitatem habentes : unde consueverunt dici person® u "cclesiisquæ habent aliquam dignitatem..

et quia magn® dignitatis est in rationali natura cubs s'ere, ideo omne individuum rationalis aut intellectualis naturæ, puta homo, angelus, Deus, nunc apud omnes dicitur persona. His notatis,

Explicatui definitio. Dicitur *substantia*, qu® tenet locum generis et supponit pro substantia completa : unde non sohn accidentia, sed etiam partes sive intégrales sive essentielles, imo et anima rationalis etiam in statu separationis excluduntur a ratione person®.

Ponitur *individua* loco differenti®, id est. ita singularis ut etiam sit incommunicabilis; quapropter Richardus a S. Victore hanc partem culam *incommunicabilis* definitioni person® majoris explicationis gratia addit.

Porro juxta scriptum ad Hannibald. d. 5, q. unica a. 2, persona excludit triplicem communicabilitatem, scilicet, universalis ad inferiora, quia est singularis; partis ad totum, quia est substantia compila; natur® ad suppositum, quia est ultimo terminata. Hinc a ratione person® excluditur humanitas Christi; quia licet sit individua et singularis, prout singulare opponitur universali, non est tamen incommunicabilis supposito : item et essentia divina-utpr® intellecta personis; quia licet subsistat subsistentia absoluta, est tamen illis communicabilis. Subsistenti® tamen relativ® in Deo sunt ver® person®; quia licet natura sub illis sit communicabilis, ipsa tamen persona, seu ipsa natura reduplicative ut personata, non est communicabilis; etenim persona Patris, aut natura ut in Patre, non est communicabilis Filio, et hoc sufficit in divinis ad rationem person®, licet forte non sufficiat in humanis; quia, ut recte notat Joannes a S. Th. personalitates divin® sunt relativ®, non absolut® : de ratione autem relativi est quod habeat correlativum, et quidem licet distinctum a se in quantum oppositum sibi, non tamen a se distinctum in eo in quo non est oppositum; porro inter relationes et naturam nulla est oppositio, sed tantum inter ipsas relationes ad invicem. Relatio igitur in divinis habet correlativum terminum intra eandem naturam, idcoque non est terminus adxquatus natur®, sed inadxqualus, quia debet dare consortium alteri correlativo : unde non est de substantia subsistenti®

relativæ reddere ipsam naturam incommunicabilem ut natura est, sed ipsam tantum personam relativam, seu naturam formaliter ut personatam et non absolute, quia est terminus ejus inadxquatus utpote relativus. Personalitas autem creata, absoluta est, et ideo adxquata; unde non solum personam, sed etiam ipsam naturam reddit incommunicabilem : et propterea exclusa fuit hujusmodi personalitas, dum humanitas assumpta fuit a Verbo, ut dicemus de Incarnatione.

Dicitur, *naturæ rationalis seu intellectualis*; quia licet alia composita substantialia naturarum irrationalium habeant suam subsistentiam et sint supposita, non tamen sunt nec dicuntur person®; dicitur enim suppositum Iconis aut lapidis, non persona; quia scilicet, ut diximus, nomen personæ prae se fert aliquam dignitatem, et ideo solis suppositis intellectualibus appropriatur.

Quæritur 2° utrum persona sit idem quod hypostasis et subsistentia?

A', *negative*;—Q. 29. a. 2. O.—quia hypostasis et subsistentia magis late patent quam persona; quod enim hypostasis et subsistentia significant in toto genere substantiarum, hoc nomen person® significat in genere rationalium substantiarum.

Ad plenioram hujus quæstionis intelligentiam *nota* magnam olim fuisse controversiam Græcos inter et Latinos de hac voce græca, *hypostasis*, de qua Gregorius Nazianzenius Orat. 21 in laudem m. igni Alhanasii, et supra quam S. Hieronymus consuluit Damasum papam. Latini existimabant hypostasim idem significare ac substantiam seu essentiam, et ideo tres hypostases rejiciebant, et Græcos eas admittentes Arianiismi insimulabant: *Taceantur*, inquit S. Hieronymus Epist. ad Damasum, *tres hypostases una teneatur; mihi credite, venenum sub meile latet*. Græci vero putantes personam solum usurpari ad similitudinem eorum qu® geruntur in comoediis, ubi unus homo plures exhibet personas, atque per eam non significari substantiam, sed officium seu qualitatem, Latinos unam hypostasim et tres personas admittentes Sabellianismi accusabant, quasi in Deo unicum suppositum agnovissent, quod propter varios effectus et vana officia modo diceretur Pater, modo Filius, modo Spi-

ritus sanctus, quod erat error Sabellii. I

Sed tandem hoc dissidium ortum, ut ob- I
servat Nazianzenus citatus, ex verborum
inopia, et quod non nisi de vocibus erat,
compositum est, et communi consensu hy-
poslads accepta est pro persona, ita ut nui-
Ins sit modo theologus Latinus qui non fa-
teatur yi Deo lres hypostases sicut lres per-
sonas : unde, in Symbolo S. Athanasii ubi
Latini habent, *Alia est persona Patris*,
Græci habent *hypostasis*; imo hoc voca-
bulum ita commune evasit apud Latinos,
ut unionem Immanitatis in persona Verbi
soleant appellare unionem hypostaticam,

Quoad subsistentiam quæ Latinis est
quod apud Græcos hypostasis, licet olim
apud Latinos acciperetur pro essentia ut
byposlasis, sicut patet ex concil. Rom. apud
Theodoret. lib. 2, cap. 22, ubi dicitur
Spiritus sanctum habere unam cum Patre
et Filio subsistentiam, id est essentiam,
postea consensu communi usurpata est pro
persona ex primo concil. Constantinop. iu
Epist. ad Damasum, ex concil. Chalced.
act. 16, concil. 5 generali can. 1, concilio
6 generali act. 4 et alibi, ubi praedicantur
in Deo lres subsistenti® non secus ac tres
person®.

*Quærilur*3<> utrum porsonæ divinæpos-
sint dici lres substanti®, sicut dicuntur
lres hypostases, seu tres person®?

Ratio dubitandi est, quia delinitur per-
sona persubslanliam. Ante responsionem,
adverte substantiam secundum ctymolo-
giam diei dupliciter, vel a sustentando,
vel a subsistendo seu per se existendo. Quo
posito,

A. Si sumatur primo sensu, recte dixit
S. Aug. lib. 7 de Trinitate c. 5. Deum
abusive vocari substantiam, quia scilicet
nullis accidentibus substat. Si sumatur se-
cundo modo, equidem maxime Deo con-
venit, quia estons ase maxime per se sub-
sistens et ab omni alio independens.

Tbid. — Hæc de substantia secundum id I
a quo nomen est impositum : si autem con- I
siderctur secundum id ad quod significan- I
dum est impositum, secundum diversas
nationes diversa fuit significatio, atque
adeo æquivocalio : Græci usurpabant illud
pro persona et hypostasi, unde dicebant
in Deotres substantias, ut testatur S. Aug.
lib. 5 de Trinit. cap. 8, his verbis : « Pic-
• rique nostri qui hoc græco tractant do-

» quiov dicere consueverunt unam essen-
» tiam, très substantiae. » Latmi vero
usurpabant illum vocabulum pro essentia,
ut testatur idem S. Aug. ibid. cap. 9, his
verbis : « Sed quia nostra loquendi con-
» suetudojam obtinuit, ut hoc iutelligatur,
» cum dicimus essentiam, quodintelligi-
» tureum dicimus essentiam, non aude*
» mus dicere unam essentiam, lres sub-
» standas; sed unam essentiam vel sub-
» standam. »

Quapropter ut tollatur æquivocatio et oc-
casio erroris, et quia versamur inter La-
tinos apud quod substantia primo importat
essentiam, non debemus dicere in Deo
simpliciter tres substantias, sed cum addito
tollente æquivocationem, v. g. tres sub-
stantia sindividuas; hoc enim non est aliud
dicere quam tria supposita incoimnunica-
bilia.

Quæritur 4° utrum ratio person® pro-
prie reperiatur in divinis?

q . 29. a. 5. 0. — *B. affirmative.* Est de
fide definitum in concilioTolet. 2 et Late-
ran. cap. *Firmiter*, receptum ab universali
Ecclesia cantante ex Symbolo S. Athanasii:
Alia est Persona Patris, alia Filii, alia
Spiritus sancti; et patet ex his omnibus
quæ diximus de veritate hujus mysterii in
dissertatione proœmiali.

ibid. — *Astipulatur ratio.* Persona
significat id quod est perfectissimum in tota
natura, quatenus importat et naturam in-
tellectualem qu® est omnium naturarum
perfectissima, el modum existendi perse
qui est omnium dignissimus. Quidquidau-
tem perfectionis est, proprie reperilur in
Deo. Ergo.

Item persona est natur® intellectualis
individua, hoc est, incommunicabilissub-
stantia, sed in Deo est natura intellectua-
lis et subsistentia incommunicabilis; non
enim persona Patris communicatur Filio,
nec c contra. Ergo.

Dices 1°. Juxta Dionysium cap. 1 de
Divinis Nomin. nihil est dicendum de oc-
cultâ divinitate, praeterea qu® divinitus
nobis in sacris eloquiis sunt expressa ; sed
nomen person® dictum de Deo, non ex-
primitur nobis in S. Scriptura veleris vel
novi Testamenti : ergo.

ibid, ad 1. — *B.* Licet nomen person®
in S. Scriptura veteris el novi Testamenti
non inveniatur dictum de Deo, tamen id

quod nomen significat ; rriullipliciter in S. Scriptura invenitur nictum de Deo , scilicet, quod sit maxime per se ens et perfectissime intelligens. Si autem oporteret de Deo dici solum illa secundum vocem quæ S. Scriptura de Deo tradit, sequeretur quod nunquam in alia lingua possit aliquis loqui de Deo, nisi in illa in qua primo tradita est S. Scriptura. Ad inveniendum autem nova nomina antiquam fidem de Deo significantia, coegit necessitas disputandi cum h@reticis. Nec hæc novitas vitanda est cum non sit profana , utpote a S. Scripturarum sensu non discordans.

Dices 2°. Persona non significat substantiam , sed qualitatem seu officium quo unus homo aliorum actiones repræsentat seu personat, ut fit in comoediis : atqui Deus non ordinatur ad repræsentandas aliorum actiones : ergo. Ita secundum auctores consuit Laurentius Valla grammaticus lib. 6 Elegantiarum cap. 54.

Desponsio palet ex dictis. Licet enim persona secundum id a quo nomen est impositum, importet officium aliorum actiones repræsentandi, attamen secundum id ad quod significandum est impositum, significat substantiam individuum naturæ rationalis.

Hac xquivocatione abusus Sabellius, licet unicum in Deo suppositum admitteret, tres tamen personas admittere non recusabat, quatenus credebat idem suppositum plurium munere fungi, scilicet Patris per creationem, Filii per Incarnationem, Spiritus sancti per animarum sanctificationem, adeoque lres personas secundum id aquo nomen person@ derivat etymologiam.

Quæritur 3° quid significet in divinis hoc nomen person@?

ibid. a. 4.0. — *Ii.* Persona in communi uonsignificat relationem, sed substantiam; est enim persona in communi, rationalis naturæ individua substantia. In divinis autem significat relationem, non tamen ut est formaliter et explicite relatio seu respectus ad terminum, sed ut est substantialiter subsistens, quia persona in divinis constituitur per relationem ut subsistentem , ut dicemus modo. Ex quo sequitur, quod hoc nomen personæ etiam dictum de divinis, non sit i omen relativum, sed absolutum; quia licet significet relationem, non tamen significat ut est formaliter

relatio, seu per modum rclathi, sed per modum subsistentis.

ARTICULUS II.

Utrum personæ divinæ constituentur relationibus ?

Nota 1°, relationem duplicem importare conceptum, scilicet conceptum *in* et conceptum *ad* : conceptus *in*, est communis omnibus accidentibus, et in divinis, omnibus relationibus; cum hac di(ferentia quod in relationibus creatis importat inhxrentiam. quia est accidens ; in divinis subsistentiam , quia est substantia , identificata, scilicet eum natura divina : unde fundamentum relationis divin@ quatenus realis, non est aliquid rcale distinctum ut in crealis, sed ipsa identificatio cum natura divina. Conceptus *a* 7, est relationi specificus, coque distinguitur ab aliis accidentibus; et distinguuntur divers@ relationes inter se, quatenus dicunt respectum ad diversos terminos.

Vota 2° cum Cajetano, quem sequuntur Joannes a S. Th. et phires alii Thomistæ, in ipso conceptu *ad*, posse iterum distinguere duplicem conceptum seu duplicem relationem : primam, quatenus est enLitas relativa in se seu in actu signato et afficiens *ut quo* subjectum ; secundam, quatenus ipsum exercite et actu refert *ut quod* ad terminum. Prius est enim concipere relationem in se entitalive afficientem *ut quo* subjectum, quam ipsum actu referre ad terminum ; sicut prius est concipere albedinem entitalive et in actu signato afficere *ut quo* parietem, quam ipsum actu reddere album, licet sint semel et simul tempore.

Neque dicas, hunc conceptum *ad*, afficientem *ut quo* subjectum seu in actu signato , coincidere cum conceptu *in* : nam conceptus *in* non solum perlinet ad lineam entis relativi, sed etiam absoluti; quia non importat tantum inhxrentiam vel subsistentiam ipsius *ad*, sed etiam prædicata intrinseca et absoluta entis creati vel increati. Ita ut si sit relatio creata et accidentaliter, importet et non solum inhxrentiam, sed etiam rationem entis limitati, dependentis, potentialis, etc. omnesque perfectiones et imperfectiones talis accidentis; si sit relatio increata, conceptus *in*, importat non solum esse subsistens et reale, sed etiam ipsam entitalem divinam cum

omnibus attributis et perfectionibus quæ in ly *divina* includuntur : cum hoc tamen discrimine, quod ea quæ perfectionis sunt et per lineam ad rationem essendi et existendi, non transeant ad conceptum *ad*, nec in ejus ratione multiplicentur, quia totum quod est divinitatis et perfectionis, manet unum et commune tribus personis, neque in eo opponuntur relationes. At vero esse subsistens et reale transeunt ad ipsum *ad*, et in ejus ratione formali multiplicantur, quia in ratione subsistentiæ et realitatis multiplicantur relationes : in ratione quidem subsistentiæ, quia ad subsistentiam perlinet terminatio incommunicabilis, incommunicabilités autem habetur per oppositionem et per consequens per ipsum *ad* ut *ad*; in ratione realitatis, quia terminus realis respicitur et non solum per rationem, ad differentiam relationis rationis. Uno verbo, quidquid ad perfectionem, ad essentiam, ad divinitatem, ad esse pertinet in relationi! us divinis, tenet se ex parte *in*, et non multiplicatur in relationibus, sed identice invenitur in illis : quidquid autem est oppositionis et multiplicationis, ut relatio, subsistentia, personalitas, etiamsi reale sit, pertinet ad ipsum *ad*, ut distinguitur implicite ab *in*, et in illo conceptu *ad* formaliter invenitur; sic Limen quod ipsa realitas oriatur ex ipso *in*, sicut in relationibus creatis oritur ex fundamento : sed in divinis esse seu realitas relationis non pendet ex fundamento, sed ex identificatione cum essentia divina; fundamentum autem, puta, generatio activa, requiritur solum ad exercitium relationis in respiciendo et attingendo terminum, ut dicemus infra. Plura circa explicationem hujus distinctionis Cajetani, vide si lubet, apud profundissimum theologum Joannem a S. Th. dissert. 16, a. 1, a quo hæc pauca hausimus ad intelligentiam hujus difficilis quæstionis; pro cujus resolutione,

Sic. q. 40. a. 2. et 4. q. 8. de pot. n. 5. — *Dico*. Personæ divinæ constituuntur relationibus, non sub conceptu formæ exercite referentis, sed sub conceptu enlilatis seu formæ afficientis subjectum et hypostatice subsistentis.

Prob. ratione qua simul confutantur vana sententia. Personæ divinæ constituuntur per aliquid reale, sed illud reale in divinis non potest esse aliud quam relatio.

Ergo. *Major constat*; personæ enim divinæ sunt reales et realiter inter se distinguuntur independenter ab intellectu, eo autem constituuntur quo sunt et distinguuntur. *Prob. min.* Omne reale quod possumus concipere in divinis personis, vel sunt ipsæ personæ secundum se totas spectatæ vel aliquid absolutum commune omnibus, vel aliquid nolinale proprium cuilibet; et istud notionale est triplex, nempe origo, innascibilitas respectu personæ Patris, de quo est potissimum difficultas, et relatio : atque ex his omnibus rationibus nulla præler relationem potest constituere divinam personam; ergo. *Singula: minoris partes sunt probandæ.*

Prob. prima pars min. contra Præpositivum et Gregorium Ariminensem. Eo personæ divinæ constituuntur in ratione talis personæ, quo ab invicem distinguuntur: atque personæ divinæ non distinguuntur inter se, se totis, alias differrent per essentiam et in essentia, in qua tamen conveniunt : ergo. Hinc in concilio. Lateran. cap. *Firmiter*, dicitur : « Sanctissima Trinitas » secundum communem essentiam, est » divisa, secundum vero personales proprietates, discreta. » Et in concilio Flor., sess. 1, asseritur *personas divinas per suas proprietates differre*. Unde hæc sententia Præpositivi cujus meminit S. Tb. infra q. 52, a. 2, communiter a theologis rejicitur et variis censuris notatur.

Prob. secunda pars min. Quod est commune tribus personis, non potest specialem constituere personam ab aliis discretam : atque omnia absoluta in Deo sunt Iribus personis communia, ut fatentur omnes theologi : ergo. Unde hæc sententia, quæ tribuitur Joanni de Ripis, Lichelo et paucis veteribus, jam a scholis exulavit, ut ad minus erronea et temeraria.

Prob. tertia pars min. et 1° quod persona Patris non constituatur per innascibilitatem, contra Yasquein et Alarcon; quia innascibilitas sumitur vel formaliter, vel fundamentaliter : — q. 40. o. 5. ad 5. — si formaliter, tunc nihil ponit, sed dicit solum negationem principii ; persona autem Patris realis est et per aliquid reale constituitur. si sumatur fundamentaliter, id est, pro fundamento talis negationis, vel illud fundamentum est absolutum, adeoque personam constituere incapax, ut diximus; vel

relativum, quod non potest esse aliud quam relatio paternitatis.

Respondet Vasques, osse relativum rationis, idque putat sufficere; quia, inquit, cum personarum constitutio non sit realis sed rationis, ad eam sufficit relatio rationis.

Sed contra. Licet constitutio personarum sit rationis, ob defectum distinctionis realis inter constituens et constitutum; ipsum tamen constitutum est reale, ideoque constitui debet per aliquid reale: sic in homine, licet ejus constitutio sit tantum rationis, quia rationale non distinguitur a materia illo et aliis constituentibus, quia tamen constitutum est reale, non potest constitui nisi per rationalitatem realem.

Respondet Alarcon, fundamentum hujus negationis non esse relationem realem, sed transcendentalem, scilicet relationem fontalis seu radicalis principii.

Sed contra. Relatio transcendentalis est aliquid absolutum ut connotans aliud, ut docent omnes philosophi, et patet in potentiis et habitibus, quod licet constituantur per relationem transcendentalem, sunt tamen entia absoluta, nec ad prædicamentum relationis perlinent.

2^a -10. cit. a. 2. 0.— *Prob. iterum tertia pars minima.* scilicet, personas non constitui per origines activas et passivas: quod sententia communiter tribuitur S. Bonaventurae.

1° Contra rationem originis est quod constituat personam. Ergo. *Prob. ant.* 1^a Persona importat ex suo conceptu essentiali esse fixum et permanens, atque in facto esse, cum sit ultimus terminus nature, reddens illam incommunicabilitatem subsistentem: atqui origo concipitur essentialiter ut in fieri, nempe activa ut influxus et egressus a principio, passiva ut via et tendentia ad terminum: ergo. *Prob.* 2° *idem ant.* Origine activa supponit personam a qua egreditur, actiones enim sunt suppositorum, et prius est personam esse quam personam operari: ergo eam non constituit; passiva vero presupponitur ad personam constitutionem, quia est via ad illam constituendam: unde non potest dici illam constituere formaliter, sed virtualiter tantum et causaliter; sicut Petrus constituitur formaliter homo per humanitatem, virtualiter et causaliter per naturalitatem

tem; quæritur autem hic de constitutivo formali. Ergo.

Ibid.— 2° Ad hoc quod aliqua duo distincta intelligantur, necesse est eorum distinctionem intelligi per aliquid intrinsicum utrique, sicut in rebus creatis per materiam vel formam, atqui origo alicujus rei non significatur ut aliquid intrinsicum personis divinis, sed ut via quædam a re vel ad rem, ergo. *A7 adverte*, S. Doctorem non dicere originem non esse aliquid intrinsicum Deo, est enim actus in eo immanens, sed non significari ut aliquid intrinsicum, quia significatur ut via a generante ad genitum; sicque juxta nostrum modum concipiendi, non posse esse constitutivum et distinctivum personarum.

Superest igitur ut sola relatio sit divinarum personarum constitutivum, quia sola est illarum ad invicem distinctivum: sola autem distinguit, quia sola affert oppositionem et incommunicabilitatem; omnia enim absoluta sunt tribus personis communia. Unde illud celebre Boetii: *Substantia præbent unitatem, relatio multiplicat Trinitatem*; et istud vulgatum Anselmi: *Omnia in divinis sunt unum et idem, tibi non obviat relationis oppositio*. Et in cone. Tolet. II, in confessione fidei habetur sic: *In relatione personarum numerus cernitur*; et infra: *Hoc solo numerum insinuant quod ad invicem sunt*.

Relatione, inquam, constituuntur personae, non quidem relatione in actu exercito seu concepta, ut forma actu et exercite respiciente seu quasi discolante ut quod terminum, ut sic enim supponit personam et sequitur ad generationem, sed relatione in actu signato concepta ut quo secundum quidditatem, quatenus afficientem subjectum et quidem substantialiter, utpote identificatam cum natura divina, sub quo conceptu habet rationem formae hypostaticae et subsistentis. Hæc diligenter adverte ad solutionem difficultatum objectionum.

Objectiones pro sententiis impugnatis.

C'bj. 1° pro sententia Præpositi. Paternitas est idem readier cum Patre ergo Patrem constitui paternitate, et constitui seipso-

/?. *I. uni.* Paternitas est idemrealiter cum Patre, cum distinctione virtuali per modum expliciti et impliciti, *C.* sine tali distinctione, *N.* Etenim pater importat explicite et constitutive naturam divinam, quam paternitas implicite tantum et per realcm transcendendam importat : unde Pater dicitur constitutus in ratione personæ, non seipso, sed paternitate.

liepones. Pater non est minus simplex quam paternitas : atqui paternitas nulle alio, sed seipsa sola constituitur : ergo et Pater. Item essentia divina summe simplex, ex seipsa constituitur et distinguitur a qualibet alia re : ergo et personæ divinæ simplicissimæ.

Ii. ad primum, N. consequent. Causa enim cur paternitas seipsa sola constituitur, non est quia est simplex, sed quia significatur in abstracto et per modum formæ quæ non constat formalitatibus virtualiter distinctis : at e contra Pater significatur per modum totius et concreti, constantis natura et paternitate inter se virtualiter distinctis.

Ad secundum, N. pariter conseq. Disparitas est, quod in essentia divina non distinguatur aliquid quod sit proprietas, et aliquid quod sit commune, sed seipso tota differt a qualibet re creata : al personæ divinæ habent aliquid commune in quo conveniunt, scilicet essentiam, et aliquid proprium in quo differunt, scilicet relationes, quibus ideo constituentur.

Urgebis. Si persona alio quam seipsa constituatur, ab ipso causabitur et dependebit : atqui, etc. ergo. *Patet major;* quia constitutum causatur et dependet a constituyente.

II. 1° nullam ibi reperiri causalitatem et dependentiam, quia inter constitutum et constitutum nulla est actualis realis distinctio, sed summa identitas, et licet constitutum sit realc, constitutio tamen est rationis sicut distinctio, ut diximus supra.

Ii. 2° cum aliis, intercedere tantum ibi causalitatem et dependentiam virtualcm, non tamen hoc sensu virtualcm, quod æquivalcat causalitati et dependentiæ reali, id enim importaret imperfectionem, sed virtualcm, hoc sensu, quod Pater ita comparatur ad Paternitatem, nisi per impossibile aliquo posset causari et dependere, a nullo alio quam a paternitate causaretur

et dependeret : sic attributa possunt dici virtualiter dependere ab essentia.

Obj. 2° pro sententia Joannis de Ripis. Subsistentia in Deo est quid absolutum sed persona divina constituitur per subsistentiam : unde S. Aug. lib. 7 de Trinit. cap. 4, dicit : *Omnis res ad seipsam subsistit, quanto magis Deus?* et D. Th. q. 9 de pot. a. 3, ad 15, docet personas divinas habere ab essentia quod subsistant. Ergo.

Ii. D. maj. Subsistentia prout importat perseitatem independentis alio ut sustentante, est quid absolutum *C.* prout importat perseitatem incommunicabilitatis, Ar. De subsistentia primo sensu sumpta intelliguntur SS. Aug. et Thom.

Obj. 5° pro sententia D. Bonaventuræ, plures auctoritates Patrum, Fulgenlii, S. Augustini, Damasceni, etc. quibus *asseritur* personas constitui per origines; imo ipse D. Th. q. 40 cit. a. 2 ^{et}, dicit quod *utroque modo*, scilicet originibus et relationibus constituentur, quamvis *prius et principalius per relationes, secundum modum nostrum intelligendi.* Ergo.

Ii. 1° Patres per origines intellexisse relationes originum, seu quæ in origine fundantur. Ita D. Th. Augustinum et Ricliardum a S. Viet, explicat q. 5 de pot. a. 5, ad 15 et 14.

Ii. 2° personas posse dici constitui per origines quasi a posteriori et quoad nos, quia nos ex eo quod una realiter procedat ab altera, colligimus constitui per relationes; vel dicuntur constitui per origines non formaliter, sed virtualiter, sicut Petrus dicitur constitui formaliter homo per humanitatem, virtualiter per nativitatem : et ideo dicit S. Th. quod principalius constituentur per relationes.

Obj. 4° pro eadem. Primum rei distinctivum est illius constitutum : atqui origo, v. g. generatio activa distinguit Patrem a Filio et Spiritu sancto, siquidem illi conveniat et istis repugnet, estque prior paternitate utpote ejus fundamentum : ergo.

H. 1°. *D. maj.* Primum rei distinctivum intrinsicum est, etc. *C.* distinctivum extrinsecum, *N.* Origo autem concipitur ut egrediens, adeoque extrinseca.

Ii. 2°. *D. min.* Origo est prior paternitate in actu exercito referendi *ut quod*,

ctente subjectum per modum formae hypostatica:; .¥. *Solutio patet ex dictis, et réagis patebit ex modo dicendis.*

Inst. contra hanc secundam responsionem. Saltem generatio passiva est prior filiatione sub quovis conceptu. Ergo.

Λ. *I). ant.* Generatio passiva est prior filiatione, ut quid viale et extrinsecum personae Filii, C. *ant.* ut quid permanens in ipsi intrinsecum, N. *ant.* saltem secundum modum significandi et concipiendi, de quo agitur.

licplicabis. Licet origo tam activa quam passiva sub explicite conceptu fluxus et refluxus non possit constituere personam, [uidni ut forma hypostatica et sub conceptu subsistentis (piem implicite includit, hoc ipso quo divina est; sicut in nostra ententia, licet relatio sub conceptu explicite actu referendi non constituat personam, eam tamen constituit sub conceptu formae hypostaticae et subsistentis, quem implicat. Ergo.

P. N. ant. et paritatem. Pro quo adverte quod, dum quærimus constitutivum divinarum personarum, investigamus illud ex ordinem ad modum nostrum concipiendi, fundatum tamen in re cognita, hoc juxta modum nostrum concipiendi significandi, origo non exprimitur nisi per modum tendentis et vi, seu, ut dicit D. Th. ut via a re et ad rem; unde origo non potest concipi nisi ut exiens a subjecto, vel tendens ad subjectum ipsique extrinseca, subindeque non potest concipi ut inslituens subjectum: at vero relatio, licet explicite respiciat terminum, per se tamen afficit subjectum quod refert; nec enim referret nisi alliceret. Hinc nascitur secunda disparitas, sive procédons magis explicatur, scilicet, quod relatio vi etiam conceptus explicili referentis, implicat et exigit permanentiam sive inhærendo si sit creata, sive subsistendo si sit increata: at vero origo vi conceptus explicili originis, non implicat aut exigit permanentiam; ut patet in generatione creata, quod licet inexistat, non inhæret tamen permanentor, sed vialiter et transeunter.

Peponis. Secundum probabiliorem sententiam eligimus supra, intellectio actualis est constitutiva divinae naturae, non quidem sub ratione actionis, sed sub ratione actualitatis per se subsis-

tentis' atqui origo divina, v. g. generatio activa est ipsum intelligere actuale, et quidem permanens, cum non sit actio transiens: ergo poterit constituere personam Patris, non quidem sub ratione actionis originis, sed sub ratione ultima actualitatis in genere notionali. *Patet conscriptum.* tum a paritate rationis, tum quia natura divina non habet esse minus fixum et permanens quam persona.

P. N. conseq. Disparitas est, quod origo significatur ut mera productio et via ad terminum, nec vi conceptus explicili, ut diximus, implicat aut exigit permanentiam: at vero intelligere non significatur ut productio seu ut actio egrediens et vialis, sed ut actus immanens ultimus in actualitate intelligibili: unde per se aptum est constituere naturam in ultima actualitate purificatam, non vero origo personam quod significatur in facto esse et per modum per se stantis et permanentis, non per modum vi.

Insuper ad constituendam divinam naturam, non requiritur incommunicabilitas, sed prima et summa actualitas quam praeat intelligere actualissimum; ad constituendam autem personam requiritur incommunicabilitas quod non habetur nisi relationibus: origines enim, v. g. generatio activa seu intelligere notionale, non sunt incommunicabiles, nisi quatenus modificantur relationibus ut oppositis. Hinc vides Contensonum perperam dixisse, hanc instantiam in nostra de constitutivo divinae naturae, esse insolubilem.

Objectiones directae contra nostram sententiam.

Obj. Pater, de quo est potissimum difficultas, pro priori ad generationem supponitur constitutus in ratione personae, siquidem generatio procedat a generante, et prius sit persona quam operetur: atqui relatio paternitatis non convenit Patri pro priori ad generationem, sed generationem sequitur, utpote in ea fundata: ergo persona Patris constitui non potest relatione. Hæc est summa difficultati, et quidem summa difficultas.

Pcspondent plures etiam ex Thomistis, secundum distinctionem conceptus in et conceptus ad, ei sic distinguunt min. Relatio paternitatis sub conceptu ad, noncon-

UTRUM PERSONE DIVINE CONSTITUTUR RELATIONIBUS?

venit Patri pro priori ad generationem, *C.* sub conceptu *in*, *N.*

Quamvis non diffiteamur hanc responsionem esse probabilem, attamen cum hic agatur de constitutivo personae specialis, et ut incommunicabilis atque distincta ab aliis personis, non salis concipimus quomodo id praestari queat a relatione secundum conceptum *in*. Nam 1° conceptus *in* est quid commune omnibus personis : ergo per illum non potest constitui persona specialis secundum ultimam suam differentiam, et ut distinguitur ab aliis personis. 2° Et maxime : per id constituitur persona per quod redditur incommunicabilis, est enim nature intellectualis individua, id est, incommunicabilis substantia : atqui relatio sub conceptu *in*, non tribuit incommunicabilitatem, sed tantum sub conceptu *ad* : ergo. *Prob. min.* In tantum relatio tribuit incommunicabilitatem in quantum opponitur alteri ; in tantum opponitur alteri in quantum se habet ad illud ut ad correlativum ; non potest autem se habere ad aliud ut ad correlativum per conceptum *in*, secundum quem respicit subjectum tantum, sed per solum conceptum *ad* : ergo. Existimamus itaque dicendum, juxta distinctionem Cajetani, initio articuli propositam, relationem paternitatis etiam secundum conceptum *ad*, non quidem in actu exercito, sed in actu signato, convenire Patri pro priori ad generationem, et eo consilii personam Patris. *Unde ad argumentum,*

B. D. min. Relatio *ut quod* et in actu exercito, seu quantum ad exercitium ipsius respectus per modum tendentis actualis et attingentis sui termini, non convenit Patri pro priori ad generationem, *C. min. ut* tie enim in generatione fundatur. Relatio *ut quod* et in actu signato, seu sub conceptu realitatis subsistentis incommunicabilitatis, non convenit, etc. *N. min.* Ut sic enim non fundatur in generatione, quia ut sic non indiget fundamento, sed identificatione cum natura divina a qua radicaliter habet quod subsistat formaliter, et ipsum subsistens habet incommunicabilitatem ab ipsa relatione » in actu signato, seu ab ipsa realitate relationis ut oppositae et exclusionis sui termini, quo instanti prioritatis *ut quod* nondum explicatur fundamentum, quin potius fundamentum oritur et sequi-

tur ex tali realitate relationis ut subsistentis, quia actus notionalis generandi oritur ex ipsa persona ut subsistente, atque adeo ex ipsa relatione ut realiter incommunicabili.

Inferes. Ergo Filius intelligitur ante generationem, quod est absurdum. *Prob. illatio.* Pater intelligitur ante generationem : atqui relativa sunt simul natura et cognitione : ergo.

B. A. illationem. Ad prob. D. min. Pater intelligitur ante generationem ut persona subsistens incommunicabiliter et ut Pater fundamentaliter. *C. maj.* ut actu relatus ad Filium et ut Pater formaliter, *A. maj. Similiter, D. min.* Relativa in actu exercito sunt simul natura et cognitione, *C.* in actu signato, *N.* Quia tunc non consideratur terminus ut attactus per tendentiam, sed exclusus a realitate ipsius *ad*, seu relationis ut constituitur in se opposita. Ita semper involvitur aliquo modo terminus in conceptu ipsius *ad*, sed diversimode, aliquando correlative, aliquando exclusive : correlative, quando relativum intelligitur ut tendens actu et quasi tangens ac circumscribens terminum ; exclusive, quando intelligitur ut realitas incommunicabilis et in se subsistens, atque in realitate oppositionis constituta in se : *unde potest distingui illatum.* Ergo Filius intelligitur ante generationem ut existens et attactus, *N.* ut exclusus et impossibilis relationi in sua constitutione et realitate, *C.*

Inst. // de ut ad condistinctum ab in. precise dicit ipsum respicere tendere ad terminum. Ergo. *Patet, ant.* quia relatio se habet ad subjectum et ad terminum ; ad subjectum se habet per finem : ergo illo remoto nihil restat de ipso *ad*, nisi respicere et tendere ad terminum.

B. D. ant. Ad ut ad, condistinctum ad *in*, precise dicit ipsum respicere terminum *ut quo*, vel *ut quod*, *C.* semper *ut quod*, *N.* Vel aliis terminis : dicit solum respicere vel per oppositionem et exclusionem termini, vel per attingentiam illius, *C.* semper per attingentiam « illius, *N.*

Pepones. Prius est in ipso *ad* respicere actu terminum quam esse entitatem ipsam relativam et incommunicabilem. Ergo.

B. N. ant. Sicut enim prius est esse albedinem in se constitutam *ut quo* quam dealbare parietem *ut quod*, sic prius est re-

lationem esse constitutam entitatem *ut quo* quam actu referre *ut quod*.

Urgebis. Prius est respicere actu quam opponi termino : ergo prius est actu respicere quam esse constitutam relationem in ratione oppositionis et incommunicabilitatis. *Prob. ant.* Opponi in relatione nascitur ex respicere, est enim oppositio unius relativi ad correlativum.

P. N. ant. Ad Probat. D. ant. Opponi exercite in relatione, nascitur ex respicere in exercito, *C.* opponi entitative et secundum se, nascitur ex respicere in exercitio, *N.* Oritur enim ex respicere in actu signato et ut quo : sic v. g. hoc ipso quo albedo existit in pariete, est in se entitative et in actu signato opposita nigredini quæ nondum existit in altero pariete; non exercetur tamen oppositio, nisi duo extrema opposita existant et denigretur alter paries.

Obj. 5°. Impossibile est concipere formam uniri subjecto, vel illud constituere nisi tribuat illi suum effectum formalem; formalis enim effectus formæ est ipsa forma communicata, et formam aliquid constituere est illi suum effectum formalem tribuere : atqui formalis effectus relationis est actu et exercite referre, et non tantum posse in actu primo referre; non enim definitur per posse respicere, sed per ipsum actualem respectum, cum dicitur cujus totum esse est ad aliud se habere : ergo.

P. D. maj. Impossibile est concipere formam uniri subjecto, vel illud constituere nisi tribuat illi suum effectum formalem pro omni instanti reali et *in quo*, *C. maj.* pro omni instanti rationis et *a quo*, *N. maj.* Dico itaque quod, dum forma habet plures effectus formales, licet in re omnes tribuat subjecto capaci cui communicatur, non tamen omnes pro omni prioritatem et instanti rationis : sic v. g. gratia licet simul simultate temporis expellat ab anima peccatum et eam gratam reddat, prius tamen natura intelligitur expelli peccatum quam animam gratam reddi. Sic iterum licet anima rationalis semel et simul simultate temporis tribuat materiæ omnes gradus vitæ, prius tamen natura intelligitur ipsi tribuere gradum corporis quam vegetali-vi, et istum quam sensitivi vel rationalis. Similiter loquendum de relatione, habet enim duo munia seu duos effectus forma-

les, nempe allicere subjectum ut sit entitas realis si sit creata, vel in se subsistere si sit increata, et referri seu respicere exercite terminum : licet ergo rekitio divina paternitatis, secundum suum foriralem conceptum *ad*, totum effectum suum formalem in re tribuat, prius tamen intelligitur conferre affectum formalem subsistendi in se quam respiciendi terminum exercite, quia prius est rem esse in se constitutam et in se subsistere quam tendere ad aliud : nec potest concipi quod prius tangat terminum quam in se sit; aliqua enim realitate tangit et respicit terminum. Ergo prius debet intelligi realitas constituta, idque maxime in relationibus quæ non habent realitatem et esse exterminio sed ex subjecto : quatenus igitur intelligitur realitas in se subsistens in eo* municabitur constituit personam Patris.

Inferes. Ergo persona Patris constituitur per aliquid absolutum. *Prob. illatio.* Relatio non habet quod sit subsistens nisi quia est divina et identificata cum essentia, quod totum est absolutum. Ergo.

P. N. illationem. Ad prob. D. ant. Relatio habet quod sit subsistens radicaliter, quia est divina et identificata cum essentia, *C. ant.* formaliter, *N. ant.* Est enim formaliter subsistens, quia est relatio infinita et purificata ab omni potentialitate : unde repugnat illi esse accidens, quod potentialitatem involvit; quod tamen sit purificata ab omni potentialitate, habet ex identificatione cum essentia divina : sic alia attributa divina formaliter sunt substantia et non accidens quia sunt actus purus, radicaliter autem quia divina sunt identificata cum essentia.

Obj. 5°. Constitutivum rei debet illam distinguere ab aliis : atqui per relationem ut subsistentem Pater non distinguitur a Filio, cum pro illo priori nondum intelligatur Filius : ergo.

Q. 8. de pût. a 5. ad. 7. — P. D. maj. Constitutivum rei debet illam distinguere ab aliis actu vel potentia, *C.* actu semper, *xv.* Sufficit enim quod sit distinctivum : sic constitutivum Adæ antequam essent alii homines, non distinguebat illum actu ab aliis, quia non erant, sed erat tantum ejus distinctivum.

Obj. 4°. Ratio formæ hypostaticæ et relationis exercitæ in paternitate, non distinguuntur virtualiter seu ratione ratioci-

nata, sed tantum ratione ratiocinante, quia | sunt tantum duæ formalitates aut duo munia inadæquata illius : ergo quidquid dicitur de una debet affirmari de alia, eteonsequente»· si paternitas ut forma hypostatica constituit Patrem, constituit etiam ut relatio exercita.

Despondent quidam nec improbabili-ter, has duas formalitates distingui virtualiter, quia æquivalent pluribus perfectionibus creatis ad diversas lineas pertinentibus, relationi scilicet et subsistentis. Cæterum *dalo ant. N. conscq.* quia hic quærimus constitutum divinæ personæ, secundum modum nostrum concipiendi et intelligendi : unde ratione diversorum conceptuum quorum unus est explicitus, alter tantum implicitus, affirmamus unum, altero non affirmato, licet implicite importato : sic v. g. de secunda persona SS. Trinitatis dicimus quod sit Verbum creaturæ, non Filius, licet ratio Verbi et ratio Filii in ea non distinguantur virtualiter.

Obj. v. de persona Filii et Spiritus sancti. Productio ipsa personæ terminatur ad personam ut productam non ut relatam : ergo prius intelligitur persona producta quam relata : ergo relatione non constituitur formaliter. *Prob. ant.* Secundum philosophos, ad relationem per se et directe non est motus. Ergo.

II. D. ant. Productio personæ terminatur ad personam ut productam, non ut relatam *ut quod* et in actu exercito, *C.* non ut relatam *ut quo* et in actu signato, *N.* quia entitas termini producti est entitas relationis, nec alia realitas producit quam realitas relationis. Quod autem opponitur ad relationem non dari per se motum, verum est de relationibus creatis quæ non sunt substantiæ sed accidentia debilissimæ entitatis quæ exurgit ex fundamento. De relationibus autem divinis, licet id etiam verum sit quoad exercitium respiciendi, quod consequitur ex suo fundamento, quod est generatio, non tamen quoad realitatem quæ cum sit per se subsistens, ad eam per se datur motus seu actus qui est processio notionalis.

ARTICULUS III.

Utrum in Deo secundum se considerato et relationibus ac personis præintellecto, detur aliqua subsistentia absoluta?

Nota 1° subsistentiam quatuor importare : 1° singularitatem, res enim in universali non subsistunt ;

2° Modum existendi per se independentem ab alio sustentante, qui dicitur personitas independentiæ ;

5° Modum existendi incommunicabiliter seu incommunicabilitatem naturæ ut suppositæ et terminalis alteri termino et supposito, qui dicitur personitas incommunicabilitatis ;

■i° Ipsum concretum natura per modum habentis ipsam et principii *quod* operationum, quod est explicare naturam non solum per modum principii *quo* et per modum formæ quo aliquid constituitur, ut deitas, humanitas, etc. sed etiam per modum habentis naturam, ut Deus, homo, et per modum principii *quod* actionum, unde communiter dicitur actiones esse suppositorum seu subsistentium.

Nota 2°, a nemine negari Deum secundum se consideratum esse singularem, non enim est quid universale, sed unus et singularis Deus. Similiter certum est Deum secundum se consideratum, remotis personalitatibus, non esse incommunicabilem, adeoque nec esse suppositum seu personam quæ essentialiter importat incommunicabilitatem. *Patet*, quia alias forent quatuor personæ, quod est contra fidem ; et aliunde certum est naturam divinam secundum se esse communicabilem tribus personis, alias istæ personæ non essent divinæ, neque Dens. Unde concedimus non dari in Deo subsistentiam absolutam, si subsistentia adæquate sumatur pro ultimo naturæ termino quo reddatur per se existens et ulterius incommunicabilis.

Sed difficultas est utrum in Deo, secundum se considerato, detur subsistentia absoluta quoad personitatem independentiæ ac constitutionem concreti et principii *quod* operandi. *Negant plerique* extra scholam D. Th. *affirmant communiter* Thomiste et cum eis plures extranei ; sed videtur, ferme quæstio de nomine, in huc enim maxime versatur, utrum personitas inde

pendentiæ sine incommunicabilitate posset dici subsistentia vel non.

In i. d. 21. q. 2 — A 1. 4. c. g. o. 14. q. 9. de pot. a. 5. nd 15. — *DÎCO*. Ili Deo, secundum se considerato et relationibus ac personis præintellecto, datur subsistentia absoluta qua existit per se independentesb alio sustentante et constituitur principium *quod* operandi.

Prob. Io auctoritates. Aug. 7 de Trinit, c. 4 : *Omnis res ad seipsam subsistit, quanto magis Deus?* Idem docent Hieron. Epist. 57 ad Damasum. Cyrillus Alex, et alii ; sed et maxime D. Th. locis cit. dicit enim in 1 citato. « Natura divina est in se » habens esse subsistens, nulla intellecta » personarum distinctione. » 4 Cont. Gent, cit. « In Deo sunt plures res subsistentes » si relationes considerentur, et una res » subsistens, si consideretur essentia. » » Q. 9. de potent, cit. « Supposita divinæ » naturæ non sunt principium subsistendi » divinæ essentiæ, ipsa enim divina essentia est secundum se subsistens. » Tandem in 5, dist. 6, q. 2, a 2, ad 2 : « In » Deo, inquit, ipsa, essentia subsistens est, » unde sibi secundum se debetur esse. »

Despondet Vasques, subsistentiam in his auctoritatibus sumi pro existentia.

•*Sed contra* 1°. Simili modo poterunt glossari omnia testimonia quæ afferuntur ad statuendas contra Durandum lres subsistentias relativas, quod non admittit Vasques. *Contra* 2°. Juxta hanc intelligentiam, locutiones D. Th. forent nugatoriæ, scilicet, quando dicit quod divina essentia est suum esse subsistens, significaretur quod esset sua existentia existons; et quando ultimo loco infert Deo deberi esse quia est subsistens, sensus esset Deo deberi existentiam quia est existons, quæ illatio foret omnino nugatoria et ridicula.

Prob. 2° *ratione fundamentali*. Deus secundum se consideratus et relationibus ac personis præintellectus, est revera subsistens : atqui non subsistentia relativa et personali : ergo subsistentia essentiali et absoluta. *Minor patet. Major*, in qua est difficultas, *prob. multipliciter*. 1» Deus secundum se consideratus et ut personis præintellectus, creat et operatur ad extra, alias non forent indivisa opera SS. Trinitalis ad extra; item intelligitur intelligens et volens in illo priori : ergo et subsistens. *Palet*

conseq. Quia cum subsistentia sit actus substantialis, prius natura convenit quam operatio, quæ ex communi conceptu non est actus substantialis; unde dicit S. Th. infra q. 75, a. 2 : *Nihil potest per se operari, nisi quod per se subsistit* ; et illud commune axioma : *Actiones sunt subsistentium*.

2° Subsistere dicit maximam perfectionem, dicit enim modum essendi perfectissimum : atqui Deo, secundum se considerato et personis præintellecto, convenit omnis perfectio : ergo. *Patet minor*, - tura quia Deus, secundum se consideratus et præintellectus relationibus, est actus purus, infinitus, ipsum esse in se et a se independentem a quocumque alio, item quia a relationibus nullam haurit perfectionem, ut supra diximus, sed potius suam illis tribuit. Ergo.

5° Deo antecedenler ad personas convenit esse seu existere per se et *ut quod* : ergo et subsistere. *Patet conseq.* Quia per subsistentiam absolutam, hic nihil aliud intelligimus quam perscitam independentiæ et principium *quod*, seu existere per se et *ut quod* : et aliunde in principiis scholæ Thomisticæ et D. Th. maxime 5 p. q. 17, esse seu existere per se, est actus subsistentis, ita ut existentia non sequatur, sed supponat subsistentiam : ergo si Deus antecedenler ad personas habet non solum radicaliter, sed etiam formaliter existentiam, a fortiori subsistentiam. *Antecedens autem videtur manifestum*. Et 1° quod existentia ipsi conveniat secundum se, patet; quia existentia est quid absolutum, imo ipsa Dei essentia absque ulla virtuali distinctione : quod autem existentia per se et *ut quod*, etiam videtur evidens, quia perfectius, independentius et purius est habere existentiam per se, seu per modum subsistentis et *ut quod* quam *ut quo*, quia habere vi *quod*, est habere esse in se et perse, non in alio; habere autem esse *ut quod*, non excludit sed exigit esse in alio, vel ut accidens in subjecto, vel ut pars in composito : atqui Deo secundum se considerato utpote actui puro, perfecto et independenti, convenit modus existendi purior, perfectior ei magis independentem : ergo.

Solvuntur objectiones.

Objicies 1°. Juxta concilia et Patrem

subsistentia latine idem est ac hypostasis græce : atqui a nullo theologo admittitur in Deo una hypostasis absoluta : ergo nec subsistentia.

Ii. D. maj. Subsistentia latine, idem est ac hypostasis græce, in frequentiori acceptione, C. in omni sua acceptione, N. Sicut v. g. hoc nomen *substantia*, licet accipiat communius pro essentia, aliquando tamen etiam accipitur pro supposito : ita similiter licet subsistentia communius et frequentius usurpetur pro hypostasi et persona importante perseitatem independentiæ simul et incommunicabilitatis, aliquando tamen etiam usurpatur tantum pro perseitate independent!® constituyente principium *ut quod*. Ita SS. Aug. Th. Ilieron. et Cyrillus citati, et Hilarius lib. 7 de Trinit. ubi ait Patrem et Filium *in essetibi invicem, ut subsistentiæ naturæ habeant perfectam unitatem*.

Hinc præoccupatur objectio adversariorum, qua volunt perseitatem independentis seclusa incommunicabilitate, non posse dici subsistentiam ; secure enim, ubi est tantum quæstio de nomine, stamus modo loquendi Patrum, temerariumque reputamus dicere cum quodam, SS. Augustinum et Hieronymum non satis intellexisse huius vocabuli *subsistentia* significationem. Et sane numquid anima rationalis a corpore separata, dicitur et est vere subsistens, licet non gaudeat perseitale incommunicabilitatis, ntpote rcunienda corpori in resurrectione?

Insuper sic insto. Non minus pertinet ad subsistentiam conferre perseitatem independentiæ quam perseitatem incommunicabilitatis : atqui relationes divinæ sunt et dicuntur etiam ab adversariis ver® subsistenti®, quia conferunt perseitatem incommunicabilitatis, licet non conferant perseitatem independent!® : ergo a pari formalitas de qua loquimur est dicenda vere subsistentia, quia licet non tribuat perseitatem incommunicabilitatis, confert tamen perseitatem independent!®, et eo maxime quod non tribuat solum naturæ divinæ perseitatem independent!® in existendo, sed etiam rationem principii *quod* in operando respecti; creationis, conservationis, item intellectionis et volitionis essentialis : ergo et veram subsistentiam; *actiones enim sunt subsistentium*.

Dices cum Toumely, Humanitas Christi præcisa Verbi personalitate, est independens a subjecto, nec tamen est subsistens « ergo per-eilas independent!® non sufficit ut dicatur subsistentia. *Ii. D. maj.* Humanitas Christi præcisa verbi personalitate, est independens a subjecto in potentia et aptitudine, C. actu, A'. Quia sub hac præcisione non est existens actu, existit enim per Verbum, unde non est mirum si non sit subsistens.

Cætcrum observandum cum nostro Gonetto quod, sicut non dicimus simpliciter tres substantias, ne detur occasio erroris, sed cum addito, v. g. tres substantias individas seu relativas : ita similiter ut auferatur icquivocatio et occasio erroris, non dicimus simpliciter unam subsistentiam, sed unam subsistentiam absolutam, seu cum alio simili addito, denotante nos loqui de subsistentia absoluta.

Obj. 2°. Si Deus relationibus præintellectus habeat subsistentiam absolutam, erit persona, adeoque erunt quatuor personæ in divinis : quod est hærelicum.

Ii. N. ant. Solutio patet ex dictis; quia ad persons rationem requiritur incommunicabilitas, quam non affert subsistentia absoluta.

Inst. Juxta D. Th. 5 p. q. G, a. 5, ad 1, hoc ipso quo quid est subsistens in natura intellectuali, est persona : « Quidquid, » inquit, eorum quæ attribuuntur Deo in » abstracto, secundum se consideretur, » aliis circumscriptis, erit aliquid subsistens, et per consequens persona, cum » sit in natura intellectuali. Sicut igitur » nunc, positis in Deo proprietatibus personalibus, dicimus tres personas; ita exclusis per intellectum proprietatibus personalibus, remanebit in consideratione » nostra divina natura ut subsistens et ut » persona. »

Λ. N. ant. Ad verba D. Th. quidam respondent, ibi sumere personam improprie et incomplete, pro natura intellectuali subsistente sive communicabiliter, sive incommunicabiliter. Verius tamen videtur S. Doct. loqui in suppositione quod ita excluderentur proprietates personales, ut non remaneret nisi una persona, qualem Deum imaginantur Judæi, ut dicit ad 2, non autem in suppositione præsentis qua fide tenemus tres personas. In prima enim sup*

i ishionc foret natura divina persona, quia p veisis sic exclusive proprietatibus personalibus, foret subsistens invOinmunicabiüter. In secunda autem suppositione in qua supponuntur tres personæ a quibus pros- cinditur natura negative tantum et non pri- vative sen exclusive, est semper personis communicabitis, adeoque non persona.

Si dicas saltern fore scini-personam, quia habebit unum ex prodicatis essentialibus personæ, scilicet perscitatem inde- pendentia,

B. sequelam a quibusdam tribui Cajc- tanOjSed immerito, ut testatur Nazarius apud Contensonum, qui refert eum dixisse personam incompletam non semi-perso- nam. Itaque .V. *sequelam*. Etenim essen- tia rerum consistunt in indivisibili sicut numeri « unde sicut detracta unitate mu- tatur species numeri, ita ablato aliquo præ- dicato essentiali solvitur species : sicut ergo equus non dicitur semi-homo, licet gau- deat animalitate, quæ est prædicatum es- sentiale hominis; ita nec natura subsistens communicabiliter debet dici semi-persona, licet subsistentia perseitatis sit unum ex essentialibus personæ.

Obj. 5°. Ut natura divina subsistat tam perseitate independents quam incotnmunicabilitatis, sufficiunt personalitates seu subsistenti» relativæ : ergo frustra ponitur absoluta.... *Prob. ani.* 1° A pari : in crea- tis personalitas utrumque prostat : ergo *a fortiori* in divinis. 2° Si in Deo foret uni- ca personalitas, utrumque prostaret, cur a tribus non posset prostari? Ergo.

B. N. ant. Ad primam prob. N. conseq. Disparitas est, quod in natura creata po- test ab eadem forma præstari quod perfec- tionis est, scilicet perscitas independentia et quod est mera incommunicabilitatis. In Deo autem quod perfectionis est non potest præstari nisi ab essentia, et quod est in- communicabilitatis non potest oriri nisi a relationibus : tum quia relationes in nostra sententia nullam dicunt perfectionem; tum quia etsi dicerent, essentiam divinam ta- men in linea absoluta perfecto modo exis- tentem supponunt, adeoque et subsisten- tem, ut vidimus in probationibus conclu- sionis.

Ad secundam probat, iterum N. con- seq. et ratio petita disparitalis est, quod in casu quo foret unica personalitas iu Deo, ,

foret perfectio absoluta; nullum autem est inconveniens quod perseitas independen- tia proveniat ab aliqua perfectione essen- tiali et absoluta , maxime si talis perfectio idcnlificclur cum essentia sine virtual. dis- tinctione, ut contingeret in hypothesi : at vero nunc tres personalitates sunt relativæ et virlualiter ab essentia distinct» iliaque posteriores, est autem inconveniens quod modus existendi perfectissimus in Deo pen- deat a relationibus, ut jam dictum est.

Obj. 4°. Subsistere est per se existere independenter ab alio : atqui natura divina pro priori ad relationes petit existere in il- lis ? ergo non subsistit.

B. D. maj. Subsistere est existere per se independenter ab alio ut substenlante, C. independenter ab alio ut præcise termi- nante, zV. Porro natura divina licet petat existere in relationibus, non tamen ex in- digentia et ut per se existât, id enim ha- bet ratione sui, ut probatum est, sed ra- tione su» infinitae fœcunditalis : unde est in illis ut præcise terminantibus, non ut sustentantibus.

Inst. Sustentari a supposito nihil est aliud quam ab illo compleri : atqui subsis- tenti» relativæ sunt complementa natur» divina; cum enim non sint divin» natura proprietates et ad illam tamen pertineant, non possunt esse aliud quam quidam modi quibus completur : ergo.

B. D. maj. Sustentari a supposito nihil est aliud quam ab illo compleri ex indi- gentia ad existendum, C. compleri ex sum- ma fœcunditate ratione cujus petit existere in tribus personis, N. *Et distincta min. ad sensum maj.* 'V. *conseq. Solutio palet ex dictis.*

Bepones. Natura divina non potest exis- terc sine relationibus : ergo ab illis com- pletur ex indigenti; , ad existendum.

B. D. ant. Natura divina non potest existere sine relationibus, quia est summe fœcunda, C. quia est infirma, N. Unde Ar. *conseq.* Sic v. g. omnipotentia subsistere non potest sine possibilitate crea'urarum, nec intellectio divina sine verbo; neutra tamen ex indigentia, sed ex fœcunditate.

ARTICULUS IV.

Utrum precler subsistentiam absolutam, dentur in Deo tres subsistentia! rela- tiva: ?

Suppono subsistentiam absolutam seu

ÜTRTAI PRALTER

perseifatem independcnliæ non multipli- care in personis; him quia absoluta non multiplicantur in divinis; tum quia juxta regulam infra stabiliendam, quæ couveniunt personis ratione essentiæ non multiplicantur;subsislcnliaaulemabsolutaseu perseitas independentiæ, quæ est maxima perfcclio, convenit personis ratione cssentiæ, quatenus scilicet identifileantur cum illa. Itaque personalitas Patris, v. g. est ipsi ratio subsistendi independenter et incommunicabiliterj, sed primum habet ratione snbsistentiæ absolute immultiplicate in tribus personis ; secundum, ratione relationis multiplicate ; unde non sequitur, tit quidam inferunt, quod sit personalitas incomplela; licet enim hæc duo munera a diversis habeat, habet tamen. Ilis suppositis,

Dico. Præter subsistentiam absolutam, dantur in Deo tres subsislentiaæ relativæ et personales.

Est communior centra Durandum et quosdam alios, qui contendunt personas divinas constitui per solam subsistentiam absolutam, non quidem ut absolutam, sed ul modificatam relationibus; non vero per subsistentias relativas virluali! er distinctas ab absoluta. Cum enim, inquiunt, in ratione personæ duo tantum importentur, scilicet, *subsistere incommunicabiliter*, | primum tribuitur divinis personis a subsistentia absoluta in iis ratione essentiæ inclusa,secundum a relationibus quæ ratione suæ oppositionis relativæ important distinctioncmetincommunicabililatcminpersonis : unde superfluum videtur præter subsistentiam absolutam tres relativas astruerc, siquidem ipsa subsistentia absoluta sola, modificata relationibus, possit in tolum præstare quod requiritur ad rationem personæ. Hoc est præcipuum adversæ sententiæfundamentum. Unde tota difficultas devolvitur ad hoc ut probemus quod, præler illud subsistere absolutum, quod divinæ personæ habent a subsistentia absoluta, habeant insuper triplex subsistere relativum a Iribus subsistentiis relativis.

Prob. I» auctoritate conciliorum et Patrum, quorum plurima congeri possunt testimonia, sed sequentia sufficiunt. Concil. VI generale act. 11, dicit : « Sanctis- » sima Trinitas numerabilis facta est per- » sonalibus subsistentiis. » Damasc. lib. 1

de Fide cap. 9 : « Filius propriam habet » subsistentiamprætereamquæ Patris est.* S.Cyrill. Alexand. Dial, de Trinit. lib. St « Omnis fidei nostræ sermo huc lendit, ut » unam videamus naturam quæ in tribus » subsistentiis proprie subsistit. » S. Am- bros, in Symb. Apost. cap. 2 : « Catholi- » cum est et ut unum Deum sccuxxlum » unitatemsubslantiæfateamur,et Patrem, » et Filium, et spiritum sanctum in sua » quemque subsistentia sentiamus. »

Ilæc et alia pleraque testimonia tam perspicua sunt, ut nullis adversariorum effugiis eludi possint.

Si enim dicant Patres sumere subsistentiasin concreto pro persona seu resub- sistente : *hoc dato*, sequitur cos etiam admittere plures subsistentias in abstracto; quia, ut modo dicam, nomina substantiva non multiplicantur nisi multiplicato suo formali. Insuper falsum est universaliter quod assumunt; loquitur enim concilium generale de subsistentiis quatenus eis conslituitur et numeratur Trinitas, adeoque de illis ut de formis in abstracto,

Si vero dicant subsistentiam sumi a Patribus pro personalitate, iterum habemus intentum; personalitas enim nihil est aliud quam subsistentia incommunicabilis in natura intellectuali.

SuffragaturDoct. Aug. hic q. 29, n. 2, ad 2. « Sicut nos, inquit, dicimus in divi- » nis pluraliter lres personas et lres sub- » sistendas, ita Græci dicunt lres hyposta- » ses. » Et infra q. -40, a. 5, ad 2: Pater- » nitate Pater non solum est Pater, sed » etiam persona cl quis, sive hypostasis. » Plures aliæ auctoritates S. Doct. videri possunt apud auctores.

Prob. rationibus in ejus principiis fundatis.

Prima ratio a priori. Juxta fidem catholicam, in Deo sunt très personæ, lres hypostases, tria supposita : atqui persona, hypostasis, suppositum constituuntur formaliter subsistentia : ergo in divinis sunt lres snbsistentiæ. *Prob. conseq.* Ad multiplicationcm nominis substantivi quale est suppositum et persona, requiritur nulliplicatio formæ : unde si unica daretur in Deo subsistentia, etsi tribus relationibus modificata, sicut datur unica natura ti ibus relationibus modificata, non magis possemus dicere in divinis tres personas quam

tres Deos, sed teneremur unicam personam agnoscere propter unitatem subsistentiae, sicut unum Deum confitemur propter unitatem naturae. Imo non possemus dicere tres subsistentes etiam adjective, sicut dicimus modo tres divinos, quia nomina adjectiva non multiplicantur nisi multiplicato supposito : v. g. idem homo habens plures artes, non dicitur plures artifices; non multiplicata autem subsistentia non multiplicaretur suppositum quod subsistentia formaliter constituitur, [ut dicebamus modo.

Urgetur magis tunc ratio et simul vertitur fundamentum doctrina opposita. Personae divinae constituuntur formaliter subsistentiis relativis : atqui sunt tres personae : ergo tres subsistentiae relativae. *Conseq. patet e.r. discursu praecedenti : min. est de fide, Prob. maj.* 1° ex principiis superioribus quibus probavimus personas constitui relationibus, non ut in actu exercito, sed ut in actu signato et in sua realitate constitutis : atqui ista realitas non est accidentalis sed substantialis, imo et substantia, adeoque subsistens in suo genere relativo; et licet id radicaliter habeat ab essentia divina cum qua identificatur, proxime tamen et formaliter habet ex hoc quod in suo genere sit infinita et omni potentialitate purificata tergo. *Prob. 2.° eadem maj.* Personae divinae constituuntur non mera negatione communicabilitatis, sed aliquo reali positivo, fundante hanc negationem seu incommunicabilitatem, alias non multiplicarentur nec distinguerentur realiter : atqui istud positivum reale aliud esse non potest quam subsistentia relativa : ergo. *Prob. min.* Istud positivum reale fundans incommunicabilitatem, non est subsistentia absoluta, aut aliquid aliud absolutum in Deo, cum omnia absoluta in Deo communia sint et communicabilia tribus personis: ergo aliquid relativum, non relativum accidentale, cum non detur accidens in Deo: ergo relativum substantiale, et consequenter subsistentia relativa, ipsa scilicet realitas relationis in actu signato, ut modo dicebamus. Haec omnia paucis complectitur S. Th. infra q. 40, a. 5, dum ait : « Non » praetelunguntur proprietates personales » advenire hypostasibus divinis sicut forma » subjecto praeexistenti, sed ferunt secum

» sua supposita in quantum sunt ipsae personae subsistentes. »

Secunda ratio a priori. De ratione subsistentiae ut sic, prout abstrahit a communicabili et incommunicabili, est, reddere naturam ut habentem esse per modum loci subsistentis et principii *quod* agendi; ut enim fert commune axioma, *actiones sunt subsistentium*, et hac ratione admitimus in Deo personis praetellecto subsistentiam absolutam, qua constituatur principium *quod* actionum essentialium et communium : atqui in Deo non solum sunt operationes essentielles et communes toti Trinitati, sed etiam notionales et propriae divinis personis, ut generare Patri, spirare Filio, spirari Spiritui sancto : ergo debent dari non solum diversi modi incommunicabilitatis, sed verae et distinctae subsistentis relativae quibus constituentur distincta principia *quod* harum actionum notionalium, scilicet, Pater principium *quod* generationis activae, Filius principium *quod* spirationis activae, imo et Spiritus sanctus terminus *qui* hujus spirationis; quia sicut principium *quod*, ita et terminus hujus actionis, debet esse subsistens; sicut enim actiones, ita et passiones seu quasi-passiones sunt subsistentium.

Tertia ratio a posteriori, desumpta ex mysterio Incarnationis. Natura humana unita fuit Verbo non in aliquo sibi et aliis personis communi, alias tres personae essent incarnatae, sed in aliquo sibi proprio : atqui unita est in ejus subsistentia personalis supplente vices subsistentiae creatae : ergo datur in Filio subsistentia personalis virtualiter distincta ab absoluta; si in Filio, pari ratione in Patre et Spiritu sancto.

Solvuntur objectiones.

Et 1° soluta manet fundamentalis obiectio adversariorum, dum probavimus non posse multiplicari personas, non multiplicatis subsistentiis relativis, ac proinde non sufficere ad constitutionem et multiplicationem personarum subsistentiam absolutam, relationibus precise modificatam, sed ipsas relationes quae sunt substantiales, deferre secum subsistentias relativae ac sibi proprias quae fundent in illis negationem communicabilitatis, casque constituent principium *quod* actionum notionalium, sicut subsistentia absoluta constituit

Deum ut præintellectum personis, principium *quod* operationum essentialium et communium.

Obj. 2ⁿ. D. Th. q. 8 de pot. a. 5, ad 7, dicit sic : « Relationibus in divinis, et si » constituent hypostases et sic faciant eas » subsistentes, tunc tamen faciunt in quantum sunt essentia divina. Relatio enim » in quantum relatio, non habet quod subsistat vel subsistere faciat, hoc enim solius substantiæ est : distinguunt vero » relationes in quantum relationes sunt, » sic enim oppositionem habent. » Quibus verbis continetur ipsissima adversariorum sententia. Ergo.

// Admitto verba D. Th. et explico, et dico S. Doctorem tantum velle quod relatio reduplicative ut relatio, seu vi præcise conceptus relationis, non constituat hypostasim, nec faciat subsistere : quod verissimum est, siquidem in creatis sit merum accidens ; quod autem in Deo constituat hypostasim et faciat subsistere, hoc non habet præcise quia est relatio, sed quia est divina, purissima et infinita, adeoque substantia; quod autem sit divina, purissima et infinita, habet radicaliter a divina essentia quacum identificatur. Vult ergo S. Doct. quod relationes divinæ habeant radicaliter a divina essentia quod subsistant et subsistere faciant, non quia sunt relationes, licet tamen ut sunt relationes divinæ formaliter in se subsistant et subsistere faciant, quia sunt formaliter infinite et purissimæ, et consequenter substantiæ. Hanc esse mentem D. Th. patet ex ipsis verbis objectis quibus expresse asserit quod relationes divinæ *constituant hypostases et faciant eas subsistentes*. Et in corpore ejusdem articuli admittit opinionem quædocet quod « Nihil quod dicitur absolute de Deo, potest intelligi ut distinctivum et constitutivum hypostasis, cum ea quæ absolute dicuntur de Deo significantur per modum essentiae : oportet ergo ponere distinctionem et constitutionem hypostasis in divinis id quod primo invenitur non de pluribus dici, sed uni soli convenire; » quod non potest aliud esse quam substantia relativa.

Inst. S. Th. q. 9 seq. de pot. a. 5, ad 15, sic habet : « In divinis proprietates personarum hoc sedum habent, quod supposita divinæ naturæ ab invicem distinctivum

» quant, non autem sunt principium subsistendi naturæ divinæ, ipsa enim natura divina est secundum se subsistens; sed » contra proprietates personales habent » quod subsistant ab essentia. » Quæ verba non possunt intelligi ad sensum præcedentis solutionis, siquidem S. Doctor dicat expresse quod relationes non sunt principium subsistendi, sed quod solum distinguantur supposita. Ergo.

// S. Thomam eo loci loqui de substantia absoluta et essentiali, pro ut dicit perseitatem independentiæ quam personæ habent ab essentia, non autem de substantia personali importante perseitatem incommunicabilitatis et constitutive principium *quod* actionum notionalium quam relationes habent formaliter ex se ipsi, non quatenus sunt relationes explicite, sed quatenus sunt divinæ et infinite; radicaliter autem, quia identificantur cum essentia divina, ut dictum est. Nec refert S. Doctorem dixisse eas solum habere quod supposita distinguant; per hoc enim non excluditur quod constituent, quia eo distinguunt quo constituunt, cum idem sit constitutivum et distinctivum.

Sic etiam intellige S. Aug. supra relatam dum dicit quod *Omnis res ad se ipsam subsistat, quanto magis Deus*; itera et id quod opponitur, quod ratio substantiæ sit quid absolutum. *Nisi forte dicas* substantiam etiam personalem esse aliquid absolutum, hoc sensu quod non explicet relationem in actu exercito.

Obj. 2°. Ideo rejecimus existencias relativas virtualiter distinctas ab absoluta, quia absoluta sufficit tribus personis ad existentiam; ergo pariter sufficit ipsis substantia absoluta ad subsistendum, proindeque superfluum substantiæ relativæ.

// *N. conseq.* Disparitas est, quod existentia faciat solum rem esse extra omnes causas et extra nihil : hoc ipso autem quod una personæ ponuntur semel extra omnes causas et extra nihil per existentiam absolutam, non possunt poni per alias existencias quæ ideo sunt superflue, imo et impossibiles, ut probavimus, at veto substantia non solum habet dare perseitatem independentiæ et constituere principium *quod* actionum essentialium, sed etiam dare perseitatem incommunicabilitatis et constituere principium *quod* actionum no-

tionalium : cum itaque subsistentia absoluta hoc utrumque ultimum conferre non possit, repetendum est a subsistentia respectiva.

7/isL Ideo existentia non potest altera existentia actuari, nec præter absolutam dari in Deo relativa, quia existentia est ultimus terminus naturæ in essendo: atqui subsistentia est etiam ultimus terminus naturæ in linea subsistendi : ergo.

J?. *D. min.* Subsistentia personalis est, etc. *C. min.* subsistentia precise absoluta cl essentialis quæ non sit simul personalis. 2V. Hæc enim cum non det perseitatem incommunicabilitatis et principium *quod* operationum personalium, non potest dici ultimus terminus naturæ in linea subsistendi. Vel dicas quod sit ultimus terminus naturæ in linea subsistendi quoad rationem independentis et constituentis principium *quod* actionum essentialium, non tamen quoad rationem incommunicabilitatis et constituentis principium *quod* actionum nollionalium : unde cum sint diversæ rationis, non repugnat eas actuari ab invicem.

Aliæ objectiones facile solvi possunt ex principiis positis.

ARTICULUS V.

De pertinentibus ad unitatem vel pluralitatem in divinis quoad modum loquendi.

D. Th. Q. 51.

S. Thomas quæst. 50, agit de pluralitate personarum, de qua nos abunde diximus in dissert. proœmiali: unde, hac quæstione hic præmissa, quærimus de modo loquendi circa hoc mysterium quantum ad unitatem vel pluralitatem.— Q. 51. a. 2. o. — Cum enim ex verbis inordinate prolatis incurratur hæresis, ideo cum de Trinitate loquimur, cum cautela et modestia est agendum ; quia, ut dicit S. Aug. 1 de Trinitate. c. 5 : *Nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid queritur, nec fructuosius aliquid invenitur.*

Dico, cl pro regula generali sic statuo cum nostris Bapt. Gonet. Quæ conveniunt personis ratione solius essentiæ, singulariter tantum dicuntur ; quæ conveniunt eis solum ratione relationum, dicuntur tantum pluraliter; quæ tandem eis conveniunt ratione essentiæ et relationum, di-

cuntur singulariter et pluraliter. *Patio hujus regulæ palet* ; quia relatio multiplicatur in divinis, essentia autem manet una immultiplicata : ergo quæ conveniunt personis ratione essentiæ, unitatem relinunt et singulariter prædicantur; quæ conveniunt ratione relationum, multiplicantur et pluraliter prædicantur; quæ ratione utriusque conveniunt, dicuntur singulariter quatenus conveniunt ratione essentiæ, pluraliter quatenus conveniunt ratione relationum. Ita etiam statuit concilium Toletanum II, in professione fidei, his paucis verbis : *Hoc solum numerum insinuat quod ad invicem sunt, et in hoc numero carent quod ad se sunt.*

Ex hac regula generali sequitur 1º, dici tres personas in divinis, non unam personam, quia ratio personæ sumitur pro relatione subsistente. Idem dic de hypostasi quæ communi sensu Ecclesiæ nunc sumitur pro persona : secus de hoc vocabulo *individuum*, quia in individuis natura dividitur, non in personis. — Q. 50. a. 4. o. — Persona enim pro significato formali importat personalitatem et pro materiali naturam; et contra individuum pro formali significato, importat naturam et pro materiali personalitatem. Unde sicut non multiplicatur natura in divinis, ita nec individuum ; ideoque licet dicantur tres personæ, non possunt tamen dici, proprie loquendo, tria individua, sicut nec tres dii, quia una est in tribus deitas. Possunt tamen dici tres divini, tres æterni, tres omnipotentes, tres boni, etc. si hi termini sumantur adjective, ut sumuntur in concilio Later. IV, c. *Firmiter* et alibi ; quia ad multiplicationem nominis adjectivi sufficit multiplicatio suppositi, ut jam diximus; ita ut sensus sit : sunt tres habentes divinitatem, tres habentes omnipotentiam, etc. Secus autem si sumantur substantive, ut sumpsit S. Athanasius in Symbolo dicens : *Non tamen tres æterni, sed unus ceteris*; quia ad multiplicationem nominis substantivi requiritur multiplicatio formæ et suppositi. De quo iterum infra.

Sequitur 2º subsistendam dici unam et plures, quia subsistentia sumitur pro perseitate independenti, et, convenit ratione naturæ ; sumpta pro perseitate incommunicabilitatis, convenit ratione relationis. E contra existentia dicitur singulariter

tantum , quia convenit personis ratione essenliæ, ul probavimus.

Sequitur 5°, entitatem, rem, realitalcm singulariter et pluraliter dici, scilicet, una res quæ esi essentia, plures res seu realitates quæ sunt relationes, eo quod entitas, res et reality sumantur pro esse non ficto sed rato; similiter ens concrete, si sumatur prout idem est ac habens entitatem, cl opponitur nihilo ; multiplicatur etiam substantive, quia revera relationes sunt tria entia, tres militates reales et non fictæ. Si vero sumatur ens concrete, prout idem est ac habens essentiam vel existentiam, non multiplicatur substantive , quia unica est ess< ntia vel existenlia in Iribus personis, sed tantum adjective , quatenus sunt tres habentes essentiam vel existentiam. Et sub hac distinctione conciliantur senlentia oppositede nomine entis. *Neque dicas* relationes habere suas rationes formales scu quidditates distinctas et consequenter essentias distinctas ; non enim quæcumque ratio formalis dicitur proprie essentia, sed ea quæ est natura totius subsistentis.

Hic q. 51. a. 1. ad 8. — *Sequitur* 4°, Dcirni posse dici trinum , non triplicem, seu in Deo esse trinitatem, non Iriplicitatem ; quia to triplex ex similia in rigore sumpta; denotant numerum in Deo secundum esse scu naturam ; triplex enim quasi triplicatum, scu ter plicatum in esse. Trinus autem scu trinitas denotat precise numerum ternarium scu trium, qui revera reperitur in divinis : potest tamen dici triplex persona, duplex processio , quia addendo *persona* scu *processio*, sufficienter excluditur multiplicitas naturæ.

Ib. a. 2. 0. et ad 4.— *Sequitur* 5°, quod Filius possit dici unum cum Paire, non unus ; et e contra quod possit dici alius a Patre, non aliud; quia nomen neutrum significat aliquid magis confusum el informatum , masculinum autem magis formatum et distinctum, sicut et fœmininum; et quia suppositum est magis formatum et completum quam natura, ideo nomina neutra appropiiantur natura, et masculina suppositis sen personis. Dicitur itaque Filius unum cum Patre, non aliud, quia est eadem utriusque natura; dicitur alius, non unus, quia divers® personæ. Iliuc ellam inferas in divinis non multiplicari to *aliquid*; <piia aliipiid idem est ac aliud quid.

ibid. o.— Et quia utendo nominilii-importantibus pluralitatem vel unitatem. facile est declinare in alterutrum errore n oppositum, nempe vel Arii qui cum trinitate personarum posuit d'vcrsitatem essentia;, vel Sabcllii qui cum unitate essenliæ posuit unitatem person®, provide mone'. S. Doct. ad vitandum errorem Arii, nos non debere usurpare hæc vocabula, *diter sum, dispar, differens, alienum, discrepans, divisum, separatum*, quia important diversitatem in natura; possumus autem uti nomine *distinctionis* el *distincti*, quia bæc vocabula sunt maxime generalia et communia, et significant tantum in communi aliquam distinctionem. Unde ubi in quibusdam Patribus legis *diversum* , benigne interpretare *distinctum*. Ad vitandum errorem Sabcllii, vitanda sunt hæc vocabula, *singularis, unicus, confusus, solitarius*; quia distinctionem et ordinem personarum tollere videntur, coque sensu intelligeabant et usurpabant Sabeliani. Ubi tamen nullum esset erroris periculum, non foret culpandus qui quædam ex recensitis vocabulis usurparet, intendens unitatem non personæ, sed naturæ significare. unde legimus in actione undecima sextæ synodi *singularitatem deitatis*.

Scquitur & ^hane particulam exclusivam *solus*, si sumatur categorice, hoc est, prout applicat suum significatum, nempe solitudinem subjecto, ita ut idem sit ac solitarius ac sine consortio, non habere locum in divinis : unde hæ propositiones sunt falsæ, *Deus est solus, Pater est solus*; quia neque Deus neque Pater est sine comitatu seu consortio. Si vero ly *solus* sumatur syn-categorimalice, hoc est quod non applicet significatum suum subjecto, sed denotet ordinem prædicali ad subjectum, et sit precise exclusive, habet locum in divinis ; utsi dicas, *Solus Deus est (demus*, sensus est quod æternitas non conveniat aliis a Deo.

Hic q. 56. n. 2. ad 1. — *Advertendum* tamen quod, dum conjungitur termino personali, excludantur aliæ pen onæ quantum ad ea solum in quibus habent oppositionem relativam, per quam solam distinguuntur, non vero quantum <td ea in quibus non habent talem oppositionem, cum in eis sint unum cl idem : unde cum dicitur, *Solus Pater generat*, excluditur Filius el Spiritus lanctus; quia in genera-

ticne Pater habet oppositionem relativam immediate cum Filio, ut dictum est, et mediate cum Spiritu sancto, ut dicemus infra. Nam autem dicitur, *Solus Pater cognoscit Filium*, seu, ut dicitur Maith. 11, *Nemo novit Filium, nisi Pater*, non excludit propterea Filium, vel Spiritus sanctus; imo in huiusmodi notitia non habent oppositionem, sed una eadem est in omnibus.

ARTICULUS VI.

De notionibus divinis. D. Th. Q. 52.

S. Thomas articulo primo huius quaestionis, docet mysterium SS. Trinitatis non nosse ulla ratione naturali investigari aut cognosci, quod nos probavimus in disseri, proœmiali art. 4; require ibi. Deinde tribus articulis sequentibus agit de notionibus seu notis quibus divinæ personæ cognosci et inter se discerni possunt.

Q. 52. a. 2. et 5. — Notio in divinis nihil aliud est quam *propria ratio cognoscendi divinam personam*; vel, ut alii dicunt, *ratio objectiva notificans personam*; unde notio concipitur ut forma abstracta, qua veluti nola et caractere una persona ab aliis distinguitur et dignoscitur; ita ut sicut dicimus Deum deitate vel essentia esse unum, sic dicimus Patrem paternitate constitui, et a Filio distingui.

in 1. J. 26. q. 2. a. 5.0. — Tria requiruntur ad veram rationem notionis divinarum personarum: primum, quod ad originem pertineat, quia personæ constituuntur et distinguuntur solis relationibus in origine fundatis; secundum, quod pertineat ad dignitatem, non quod sit necessario in se dignitas, sed saltem dignitatem denotet, quia persona est nomen dignitatis, scilicet subsistens in natura intellectuali; tertium quod sit aliquid speciale, quia quod est commune tribus personis non est ultimum dignoscendi et discernendi unam ab alia.

ibid. — Quamvis autem relatio, proprietatis et notio in divinis, sint una et eadem res, seu formalitas absque virtuali distinctione; nam paternitas, v. g. est relatio, est proprietas Patris, est ejus notio: id tamen est discriminis inter illas, quod relatio huic rei seu formalitati competat per respectum ad correlativum, proprietas per respectum ad personam cujus est proprietas, notio per respectum ad intellectum cui manifestat personam. Unde prius intel-

ligitur respectus ad terminum, deinde ratio proprietatis, ultimo ratio notionis; quia nihil potest esse ratio manifestandi unam personam, nisi sit illi proprium, et non potest esse illi proprium, nisi ab aliis distinctum, distinguilur autem per relationem. His notis,

Q. 52 et hic a. 5.0 — *Dico.* Sunt in divinis quinque notiones non plures nec pauciores, scilicet innascibilitas, paternitas, filiatio, spiratio activa et passiva seu processio.

ibid. — *Prob.* Quinque assignatis, non pluribus nec paucioribus, conveniunt tres conditiones requisitæ ad veram notionem. Ergo. *Prob. ani.* Licet innascibilitas pro se ferat negationem, denotat tamen et circumloquitur summam dignitatem, nempe esse a nullo, sed esse a se et caput ac fontem divinarum emanationum; insuper est Patri propria, quia per innascibilitatem non intelligimus tantum negationem generationis, sed omnis omnino processiois ab alio, quod soli Patri convenit; tandem perlinet ad originem negative, eo modo scilicet quo negatio rediit live perlinet ad genus affirmationis, ut non homo ad genus hominis. De paternitate res patet, est enim propria Patri, significat ejus dignitatem et perlinet ad originem. De filiatione similiter, importat enim perfectionem propriam Filio, fundatam in origine, per quam constituitur et ab aliis personis secernitur. Idem de spiratione passiva seu processione respectu Spiritus sancti. Spiratio autem activa, licet sit perfectio communis Patri et Filio, est tamen ipsis propria respectu Spiritus sancti. Ergo.

Dices 1°. Innascibilitas in Patre, vel sumitur formaliter pro negatione, vel materialiter pro ejus fundamento. Si primum dicatur, non potest esse notio, sic enim est pura negatio, negatio autem non explicat dignitatem. Si secundum, sequitur quod innascibilitas non sit notio distincta a paternitate, quia paternitas est ipsum fundamentum innascibilitatis. Ergo.

A. Quidquid sit de secundo membro de quo disputant theologi, *dico* quod innascibilitas hic sumatur formaliter pro negatione omnis principii a quo; et ad prob. D. Negatio non explicat dignitatem formaliter et directe, C. circumlocutive et a posteriori, M. Hoc ipso enim quod Pater est

et non est ab alio, statim in se quod sit a se et quod sit fons et origo aliarum personarum, quod est maxima dignitas : non requiritur autem ad notionem, ut jam observavimus, ut sit in se dignitas, sed sufficit quod dignitatem notificet saltem a posteriori et circumlocutive; sicut licet necessario pertinere debeat ad proprietatem personalem, non tamen requiritur quod sit proprietas personalis, sed sufficit quod illam notified.

Nec mirum videri debet quod illum primatum et summam dignitatem Patris termino negativo significemus, si quidem alias Dei perfectiones positivas terminis etiam negativis sæpe exponamus, ut cum dicimus cum infinitum, ineffabilem, immutabilem, etc. Adde quod perfectiones infinitas melius cognoscamus removendo imperfectiones quas penetrare possumus, quam asserendo perfectiones quas satis profundere non valemus; nec sane melius cognoscimus aliquem esse primum quam cum dicimus cum non supponere ullum alium.

Inst. Si notio consistere possit in negatione, plures erunt quam quinque assignate, scilicet, inspirabilitas respectu Filii, innascibilitas seu ingenerabilitas; item et improductio seu negatio virtutis productive respectu Spiritus sancti : his enim tanquam propriis dignoscuntur Filius et Spiritus sanctus. Ergo.

7i. 'V. *ant.* Quia nihil ex his denotat dignitatem : id patet de negatione virtutis productivæ; patet etiam de inspirabilitate et innascibilitate, sumptis non pro negatione omnis processiois, qualem ponimus in Patre, sed pro negatione processiois via generationis per intellectum, qualis convenit Spiritui sancto, et pro negatione spirabilitatis per voluntatem, qualis convenit Filio. Supposito enim quod aliquid aliquo modo producat, ex eo quod non producat per intellectum seu voluntatem, nullam ideo denotat vel exprimit dignitatem: sic omnes creaturæ quantumvis imperfecte, non producuntur neque per generationem neque per spirationem, sed per creationem, ipsisque ideo competunt inspirabilitas et ingenerabilitas, seu innascibilitas hoc sensu, et tamen inde nulla in ipsis dignitas vel excellentia denotatur.

Dices 2°. Ratio imaginis et verbi respectu Filii, ratio doni et amoris respectu Spi-

ritus sancti, sunt rationes ipsis propriis quibus dignoscuntur : ergo et notiones

Kio q. 54. a. 2. ad 5. — // *J). consequ.* Ergo et notiones indistinctæ a filiatione et processione, C. distincte, N. Fateor itaque hæc nomina convenire respective Filio et Spiritui sancto, non tamen constituere diversas notiones, quia includuntur in adæquata ratione Filii et Spiritus sancti, quæ indiget pluribus nominibus ut explicetur; sic Filius, ut ostendatur consubstantiali-, dicitur Filius; ut ostendatur omnino similis, dicitur imago; ut ostendatur coæternus, dicitur splendor; ut immaterialiter genitus, dicitur Verbum : non potuit autem unum nomen inveniri per quod ista omnia designarentur. Idem dic proportionaliter de Spiritu sancto.

Obj. 5°. Generatio in Patre et nativitas in Filio dignitatem important, et Patrem ac Filium nolificant : ergo sunt notiones.

A. N. *consequ.* Quia tam generatio quam nativitas, vel considerantur in recto et sic sunt quid absolutum toti Trinitati commune, adeoque non notio ; vel in obliquo, et sic sunt ipsæmet relationes paternitatis et filiationis, adeoque non distinctæ notiones.

COROLLARIUM

De proprietatibus, potentiis et actibus notionalibus.

In 1. d. 26. q. 2. a. 5. 0. — *Ex dictis colliges* quod, licet notiones sint eadem formalitas cum relationibus et proprietatibus sub diverso respectu, ut observavimus initio articuli, non omnem tamen notionem esse proprietatem aut relationem : etenim spiratio activa, licet sit notio Patris et Filii respectu Spiritus sancti, non est tamen proprietas saltem simpliciter, quia non est propria uni personæ soli duabus communis; et innascibilitas quæ est etiam notio, non est relatio, et licet sit simpliciter proprietas Patris seu personæ, non est tamen proprietas personalis, quia non est ejus constitutiva in ratione personæ, quod intelligimus per proprietatem personalem.

Unde habes quod, licet sint quinque notiones assignatæ, sunt tamen tantum quatuor proprietates simpliciter, nempe innascibilitas, paternitas, filiatio et processio; tres proprietates personales, paternitas, filiatio et spiratio passiva seu processio; et

quatuor relatione?, paternitas, filiatio, spiratio activa et passiva.

Petes quot sunt actus notionales?

A. esse duos, scilicet generationem et spirationem activam, quibus respondet duplex potentia notionalis, generative scilicet et spirativa. Hi autem actus notionales nihil aliud sunt quam actus intelliendi et volendi essentialiter modificati relationibus : unde in recto important quid absolutum et in obliquo relationem, ut in præcedentibus diximus dum de processionebus. Idem dic de potentiis notionalibus quæ nec virtualiter distinguuntur ab actibus y utpoie quæ sunt actus purissimi, et ad eandem lineam pertinent, nec tam debent dici potentiæ ad actum quam ad terminum a se distinctum.

Petes insuper quot sunt nomina notionalia?

B. esse tria cuilibet personæ propria. Primæ, *Pater, ingenuus* seu *innascibilis, elprincipium*. Secundæ, *Filius, imago, f'erbum*. Terliæ, *Spiritus, donum et amor*. De quibus S. Th. infra.

DISSERTATIO V.

DE PERSONIS DIVINIS IN PARTICULARI.

D. Th. Q. ES ad 5S.

ARTICULUS I.

De persona Patris.

Quærilur 1° utrum Patri competat esse principium ?

Jute responsionem nota nomen principii in divinis dupli. iter sumi : vel essentialiter, respective ad creaturas; vel notionaliter, prout tribuitur uni personæ respective ad aliam. Quo notato,

/i. 1°. Si nomen principii sumatur essentialiter respective ad creaturas, est commune tribus personis ; quia esse principium creaturarum convenit Deo ratione omnipotentia, quæ est communis tribus personis : unde vulgatum axioma, *Opera Trinitatis ad extra sunt indivisa*.

Q 55. a. 1. 0. — II. 2°. Si nomen principii sumatur notionaliter, specialiter convenit Patri ; quia hoc nomen principii nihil aliud significat quam id a quo aliquid procedit; omne enim a quo aliquod procedit;

quocumque modo præcedat, dicimus esse principium : atqui Pater est id a quo procedunt Filius et Spiritus sanctus, et ipse a nullo procedit, unde est principium sine principio; Filius autem, licet a nullo procedat Spiritus sanctus, ipse tamen procedit a Patre, unde est principium cum principio : ergo.

Dices. Idem sunt esse principium et causa : atqui non dicimus Patrem esse causam Filii : ergo.

Ibid, ad 1. q. 10. de pot. a 1. ad S. cl opuscul. 1. cap. 1. — *fi.* quod Græci utantur in divinis indifferenter nomine causæ et principii : Latini vero raro utuntur nomino causæ, sed communiter nomine principii, propter varias rationes. 1° Quia Pater non potest intelligi causa Filii per modum causæ formalis, vel materialis, vel finalis, sed solum per modum causæ originantis quæ est causa efficiens : hanc autem semper invenimus secundum essentiam esse diversam ab eo cujus est causa, causam namque dicimus ad quam sequitur aliud. 2° Quia apud Latinos causæ respondet effectus ; nulla autem persona divina est facta. 5° Quia apud gentiles philosophos nomen causæ dictum de Deo, designat ipsius habitudinem ad creaturas : dicunt enim Deum esse primam causam et creaturas esse ejus causata. Igitur ne aliquis Filium aut Spiritum sanctum inter creaturas secundum essentiam a Deo diversas suspicetur esse ponendos, nomen causæ non usurpamus in divinis, sed nomen principii quod communius est et generaliter significat id a quo aliquid est, quoquo modo sit, etiamsi non sit ab illo effectum, nec ullam cum eo diversitatem habeat essentialiter : sic id a quo incipit motus dicitur ejus principium, non causa; sic punctum dicitur principium lineæ, non causa.

ibid. — Cæterum quando Græci utuntur in divinis nomine causæ, non sumunt causam sicut nos stricte prout efficit et habet aliquam diversitatem essentialiter ab effectu, sed prout significat id a quo aliquid est, quovis modo sit; et hoc sensu dixit philosophus 4 Metaphysicorum textu tertio, *principium et causam se invicem consequi*. Item eodem sensu patres concilii Florentini, in quo agebatur de unione Græcorum et Latinorum sess. ultima, dixerunt

Patrem esse causam Filii. Ilæc autem diversitas inter Græcos et Latines oritur ex diversitate 'diomatum; aliquid enim inconvenienter dicitur in lingua latina, quod in græca propter proprietatem idiomatis potest convenienter dici.

Inst. Si Pater est principium Filii, sequitur Filium esse principiatum; quod non nisi creaturis videtur competere.

Hic cit. ad 2. et q. de pot. cit. ad 9. — *B.* Quamvis Græci hoc etiam modo loquendi utantur et possit apud sane intelligentes concedi, id tamen non est in usu doctorum Latinorum, quia esse principiatum videtur importare aliquam inferioritatem et minorationem; id autem quod importat aliquam minorationem refugimus in divinis propter Arianorum errorem: unde licet dicamus Patrem principium, non dicimus tamen Filium principiatum, juxta illud S. Hilarii 9 de Trinit. *Donantis auctoritate Pater major est, sed minor non est Filius, cui unum esse donatur.*

Pepones. Nomen principii a prioritate sumitur, sed in divinis non est prius et posterius. Ergo.

Hic cit ad 5. et de pot. cit ad 10. — 7L quod, licet hoc nomen *principium*, quantum ad id a quo imponitur, videatur a prioritate sumptum; non tamen imponitur ad significandam prioritatem, sed originem: unde licet Pater non sit prior Filio, est tamen ejus principium.

Hic. a. 2. 0. — *Quæritur** utrum hoc nomen *Pater* sit proprium primæ personæ divinæ?

B. affirmative. Patet io ex illo Psal. 88: *Ipse invocabit me, Pater meus es tu.* Patet 2º ratione. Quia nomen proprium cujuslibet personæ significat id per quod illa persona ab aliis distinguitur; atqui id per quod prima persona divina ab aliis distinguitur est paternitas: ergo hoc nomen *Pater* est illi proprium.

Dices. Gemtor seu generans est nomen communius quam Pater, nam omnis Pater est generans, non e converso: atqui nomen communius magis proprie dicitur in divinis, quia minus determinat et restringit immensum divinitatis pelagus, ut docet S. Th. supra, q. 13, a. 11: ergo.

ibid. od. 2. — *B. D. min.* Nomen communius magis proprie dicitur in divinis, cæteris paribus, C. cæteris imparibus, N.

Ril 1, t, II.

Ille autem cetera non sunt paria, quia genitor seu generans significat personam prout concipitur in fieri et ut in via ad habendum filium: Pater autem significat personam secundum complementum generationis, et ut jam habentem filium: denominatio autem rei debet fieri ab eo quod est in ea perfectius. — inf. q. 40. o. 2. 0. — Adde quod genitor seu generans significet proprietatem tantum et non hypostasim; Pater autem significat proprietatem et hypostasim, quia significat relationem qua constituitur hypostasis: et hinc docet Auctor 3 p. q. 66, a. 5 ad 7, baptismum collatum in nomine Genitoris et Geniti, esse invalidum.

Quæritur 3º utrum esse ingenum sit proprium Patri?

Hic a. 4. o. ctad 2. — *B. affirmative.* Quia nomine ingeni hic non intelligimus quod non est ab alio per generationem, sic enim conveniret etiam Spiritui sancto; sed intelligimus quod omnino non est ab alio sive per generationem, sive alio quocumque modo, seu quod est omnino improducibile: sic autem ingenum est proprium Patri, quippe qui est principium sine principio, Filius principium cum principio, Spiritus sanctus principium ab utroque.

Quidam hic magna contentione disputant an ingenum constituatur in ratione notionis per aliquid positivum, vel per aliquid negativum. Cui quæstioni breviter et simpliciter. — ibid ad 1. — *B.* cum Auctore quod, secundum S. Aug. 3 de Trinit. c. 7, ingenus negationem generationis seu productionis passive importat, nec propter hoc sequitur quod ingenus non debeat poni propria notio Patris, quia prima et simplicia per negationes notificantur, sicut dicimus punctum esse cujus non est pars. Confer art. præced. in resp. ad primam obj.

ARTICULUS II.

De persona Filii. D. Th. Q. 34 et 35.

Hic q. 54. in proëm. — Inter vana nomina quibus insignitur secunda Trinitatis persona, tria sunt præcipua: scilicet, Filii, Verbi et Imaginis. Quamvis hæc tria sint omnino unum et idem absque virtuali distinctione, distinguuntur tamen penes modum significandi et ordinem ad diversa connolata extrinseca. Filius dicitur respec-

live ad Patrem; Verbum, respective ad intellectum cui manifestat res cognitae: Imago, respective ad principium quod imitatur. Ratio Filii ex ratione Patris consideratur et intelligitur : unde restat considerandum de Verbo et Imagine.

Quæritur utrum Verbum in divinis sit nomen personale an essentielle?

ibid. o. — *Ante responsionem nota*, Verbum in nobis tribus modis proprie sumi, quarto modo improprie et metaphorice. 1° Sumitur proprie pro conceptu mentis quo mens interius secum loquitur, seu pro termino intellectionis, res intellectas repræsentante et significante; 2° pro voce oris, qua quis exterius manifestat quod interius concipit; 5° pro imaginatione qua quis imaginatur vocem significativam, etsi exterius non exprimat. 4° Sumitur improprie et metaphorice pro eo quod verbo exteriori significatur seu efficitur; sicut consuevimus dicere, *Hoc est verbum quod dixi, vel quod mandavit rex*, demonstrato aliquo facto quod verbo significatum est, vel simpliciter enuntiantis vel etiam imperantis. In Deo autem proprie sumitur Verbum primo sensu tantum pro conceptu mentis, seu termino intellectionis divinæ, res intellectas significante et repræsentante; cætera autem verba in eo metaphorice tantum sunt, utpote quodam modo corporea et externa. Illis notatis,

Ibid. — *R.* Verbum proprie dictum in divinis est nomen personale et nullo modo essenziale; quia Verbum proprie dictum in divinis significat aliquid ab alio procedens, est enim conceptus mentis; de ratione autem conceptus est quod procedat a concipiente : atqui quod significat aliquid ab alio procedens est personale et non essenziale, eo quod personæ divinæ distinguantur per originem : ergo.

Dices 4®. Amor dicitur essentialiter in divinis : ergo et Verbum. *Prob. conscq.* Sicut Verbum dicit emanationem ab intellectu, amor dicit emanationem a voluntate. Ergo.

Infra q. 27. q. 1. o. — *R. N. COnSCq. Ad prob.* Disparitas est, quod amor sit nomen commune ad significandum tam actionem procedentem a voluntate quam ejus terminum, propter vocabulorum inopiam : Verbum autem tantum significat terminum per intellectionem productum, non ipsam

intellectionem : unde fit quod amor sumatur essentialiter et personaliter, Verbum autem personaliter tantum.

Inst. Juxta S. Aug. 9 de Trinit. c. 10, Verbum est notitia; juxta S. Anselm, in Monol. c. 51, 52, 54, est cogitatio et intuitus : atqui cogitatio, intuitus et notitia sunt actus intellectus et dicuntur essentialiter : ergo.

Hic q. 54. a. 1. ad 2. — *R.* SS. Aug. Et Anselm, non sumere cogitationem, intuitum et notitiam pro actu intellectus cognoscentis, vel pro aliquo ejus habitu, sed pro eo quod intellectus concipit cognoscendo : unde S. Aug. 7 de Trin. c. 2, dicit quod Verbum est sapientia genita.

Dices 2°. De ratione Verbi est quod dicatur : atqui secundum S. Anselm, in Monol. c. 58 : « Sicut Pater est intelligens, » et Filius est intelligens, et Spiritus sanctus est intelligens : ille Pater est dicens, » Filius est dicens, et Spiritus sanctus est dicens, et similiter quilibet eorum dicitur : » ergo nomen Verbi dicitur essentialiter in divinis de tota Trinitate, et non personaliter de una tantum.

Ibid, ad 5. et q. 9. de pot. a. 9. ad 3. — *R.* quod *dicere* sumi possit dupliciter: uno modo proprie, secundum quod dicere, idem est quod intelligendo verbum formare seu concipere; alio modo improprie, prout nihil est aliud quam simpliciter intelligere : et hoc sensu sumit S. Anselm. Sic autem sumptum, dicit solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua habitudine nulla ratio originis importatur; quando enim intelligo lapidem, lapis non procedit a meo intellectu, nec meus intellectus a lapide : et ideo intelligere simpliciter non dicitur notionaliter in divinis, sed essentialiter. At dicere proprie importat principaliter habitudinem ad verbum dictum et a dicente productum, unde importat ordinem originis, idcoque dicitur notionaliter, non essentialiter. — *Hic* cit. ad 5. et q. 4. de verit. a. 2. ad 5. — *Ex quo sequitur*, quod sit tantum unus dicens proprie, nempe Pater; nec tamen pariter sequitur quod sit tantum unum dictum, nempe Filius. Sicut enim quando nos dicimus, duo dicimus, primo verbum, deinde res intellectas et significatas per verbum; ita Pater se et alia intelligendo, primo dicit verbum et deinde re intellec-

la» et significatas per verbum : unde quamvis solus Filius dicatur ut Verbum, tota tamen Trinitas et alia quæ Pater intelligit, dicuntur ut verbo intellecta et significata. Hinc distingui potest major propositio argumenti . de ratione Verbi est quod dicatur primario et ut Verbum, C. secundario et ut res Verbo intellecta, N.

Quæritur 2° utrum Verbum eit nomen proprium Filii?

Hic q. 54. a. 2. o. — TL *affirmative*. Quia Verbum proprie dictum in divinis significat quamdam emanationem intellectus : atqui persona quæ procedit in divinis per emanationem intellectus, dicitur Filius, et hujusmodi processio dicitur generatio, ut supra ostensum est : ergo.

Quæritur 5° utrum Imago in divinis dicatur personaliter?

Ante responsionem nota. Imago est similitudo ad repræsentandum expressa ex eo cujus est imago. Unde ad veram et proprie dictam imaginem, duæ conditiones requiruntur : prima ut sit similis, non solum in genere vel in aliquo analogo, aut accidentibus communibus, sed in specie vel in signo speciei: unde vermiculi erumpentes ex homine non sunt imagines hominis, neque paries dealbatus est imago hominis albi, quia non sunt similes homini in specie, vel in signo speciei, sed in genere vel in accidente communi. Secunda conditio est, quod hæc similitudo originem trahat, seu sit expressa ex eo cujus est imago, idque vi et modo processionis; cujus defectu ovum, quantumvis sit simile alteri ovo, non tamen est imago illius. *Si petas* quomodo tabella repræsentans Cæsarem sit imago Cæsaris, cum a Cæsare non sit expressa nec originem ducat? A. quod sit a Cæsare ut est in idea pictoris, seu est a pictore quatenus est Cæsarideatus.

Imago potest triplex distingui : una artificialis, quæ importat similitudinem, non in natura specifica, sed tantum in signo speciei, ut statua vel tabella; et hæc est imperfecta imago : secunda intensionalis, ut species expressa quæ importat similitudinem non tantum in signo nature specificæ, sed in ipsa natura specifica, non tamen sub modo essendi naturali, sed intelligibili ; et hæc est perfectior prima : tertia naturalis, quæ importat similitudinem in

natura et modo essendi naturali, ut filius respectu patris; et hæc est imago perfecta : erit autem perfectissima si sit eadem numero natura in patre et in filio, ut contingit in divinis. Ex his ad quæstionem

2. 55. a. 1. o. — *Ji.* Nomen Imaginis in divinis est nomen personæ; quia ad hoc quod aliquid sit vere imago, requiritur quod ex alio procedat ei simile in specie vel in signo speciei : atqui quod importat processionem vel originem in divinis est personale : ergo.

Quæritur 4° utrum nomen imaginis sit proprium Filio?

Ibid. a. 2. 0. — *71. affirmative* cum Patribus Latinis contra Patres Græcos.

ibid. — *Prob.* 10. Quia nomen Imaginis non reperitur in S. Scriptura dictum, nisi de Filio : Coloss. 1 : *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus creatura;* et Ilcbr. 1. *Qui cum sit splendor gloria et figura substantia ejus.* 2° Quia licet Spiritus sanctus sit similis Patri et Filio in natura, hanc tamen similitudinem non habet formaliter vi suæ processionis, sed identice tantum, quia est amor divinus; Filius autem quia procedit ut Verbum, habet formaliter vi suæ processionis quod sit similis Patri. Confer dissert. 2 art. 5, ubi hanc rationem fuse expendimus.

Dices 1° cum Patribus Græcis. Rora. 8 dicitur : *Prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui* : quid est autem imago Filii, nisi Spiritus sanctus? Et Cor. 15:51c » *t portavimus imaginem terreni, portemus imaginem cælestis* : per imaginem coelestis, intelligunt pariter Spiritum sanctum.

It. ad primum, locutionem esse intransitivam, ita ut intelligatur de imagine non quæ sit alia a Filio, sed quæ sit ipsemet Filius, et sensus sit, conformes imaginis suæ quæ est Filius suus. *Ad secundum*, sensus est : *Sicut portavimus imaginem terreni Adami in peccatis, portemus imaginem cælestis Adami in virtutibus.* — Opos. 1. c. 10.— Vel pro reverentia Patrum Græcorum dic Spiritum esse imaginem Patris et Filii, intelligendo imaginem lato sensu pro similitudine in natura, quamvis hanc similitudinem vi suæ originis formaliter non habeat.

Dices 2° cum Durando. Filius non est similis Patri ratione essentiae, quia sic est identitas; neque ratione relationis, quia

fie

DISSERT. V. ART. III.

fife opponuntur, item si Filius esset imago Patris, ideo quia illum repræsentat : atqui etiam creaturas repræsentat : ergo.

Ii. ad primum, Filium esse similem Patri ratione essentiæ et relationis simul ; quia de ratione similium est, quod in aliquo conveniant et in aliquo differant : nam si in omnibus convenirent, esset identitas et non similitudo ; et si in omnibus differrent, esset diversitas. Pater autem et Filius conveniunt in natura, et relatione differunt. Unde non est instituenda comparatio inter essentiã et essentiã, et inter relationem et relationem, sed inter personam et personam. *Ad secundum, Ii. ad rationem imaginis* non sufficere quod repræsentet, sed etiam quod exprimat et procedat ab eo cuius est imago ; Filius autem non procedit a creaturis, sed a Patre.

ARTICULUS III.

Ex quarum rerum cognitione rerum per se procedat a Patre ?

Pater cognoscit essentiã, attributa, relationes, creaturas omnes possibles et futuras. Quæritur utrum an Verbum ab ipso procedat ex cognitione horum omnium, an aliquorum tantum et quorum. Omnes conveniunt quod procedat ex cognitione essentiæ et attributorum : et ibi sistit Scotus, negatque procedere ex cognitione Relationum et creaturarum. Puteanus dicit procedere ex cognitione essentiæ, attributorum et paternitatis ; Vasques, ex cognitione etiam ipsius Verbi ; Turrianus, etiam ex cognitione Spiritus sancti. Alii communiter docent procedere ex cognitione essentiæ, relationum et creaturarum possibilem : quidam addunt, etiam futurarum.

Quæstio hæc procedit sub præcisione valde metaphysica, nimirum quæ cognitio in Patre per se quarto modo concurrat ad processionem Verbi. Illud autem dicitur in philosophia concurrere seu convenire per se quarto modo, quod convenit sub formali ratione conducente ad aliquam operationem, et non identice tantum aut concomitanter : illud dicitur non convenire per se quarto modo, sed per se primo modo, quod essentialiter at intrinsece convenit quantum ad quidditatem, non tamen dicit seu importat rationem formalem conducentem ad operationem : siccum dico, *Homo ratiocinatur*, hæc propositio est per se quarto

modo, quia in ea importatur ratio seu principium formale conducing ad ratiocinationem, nempe homo ; si autem dicam, *Animal ratiocinatur*, demonstrato homine, est tantum per se primo et non quarto modo, quia licet animal sit de quidditate hominis, non tamen animal est ratio formalis conducing ad ratiocinationem ; non enim homo ratiocinatur animalitate, sed ratione qua homo constituitur in esse hominis. Quærimus itaque an Verbum procedat a Patre per se quarto modo, ex cognitione non solum essentiæ et attributorum, sed etiam relationum et creaturarum ? Pro cuius resolutione,

Dico 1°. Verbum procedit per se quarto modo, ex cognitione non solum essentiæ et attributorum, sed relationum et creaturarum possibilem.

Prob. 1° ex SS. Aug. et Th. S. Aug. 15' de Trinit. c. 14, de Patre dicit : « Noluit omnia Deus Pater ; » et de Verbo. « De scientia Patris natum est. » S. Th. hic q. 54, a. 1, ad 5 : « Pater intelligendo » et Filium et Spiritum sanctum, et omnia alia quæ in ejus scientia continentur, » concipit Verbum, ut sic tota Trinitas » verbo dicatur, et etiam omnis creatura. » » Intellige de scientia naturali et necessaria quæ est tantum possibilem, ut dicam secunda conclusione, *et patet* ex illo alio testimonio S. Th. ibid. a. 5 o : « Deus, » inquit, cognoscendo se, cognoscit omnem creaturam : verbum igitur in mente » conceptum est repræsentativum omnis » ejus quod actu intelligit, unde in nobis » sunt diversa verba, secundum diversa » quæ intelligimus. Sed quia Deus, uno » actu, et se et omnia intelligit, unicum » Verbum ejus est expressivum non solum Patris, sed etiam creaturarum. Et » sicut Dei scientia, Dei quidem est cognoscitiva tantum, creaturarum autem » cognoscitiva et factiva : ita Verbum Dei » ejus quod in Deo Patre est, est expressivum tantum, creaturarum vero est expressivum et operativum. » Vides S. Doctorem non dicere *Inciens aut facturum*, sed factivum et operativum, ideoque non loqui de scientia libera qua res futurs sunt aut limit, sed de scientia necessaria qua res fieri possunt.

Prob. 2° *ratione*. Verbum per se quarto modo procedit a Patre ex cognitione es-

sentira perfectissima, consequenter comprehensiva; est enim terminus adraquatus intellectionis paternæ quæ est perfectissima et comprehensibilis. dicitur S. Aug. 15 de Trinit. c. 14 : « Pater, inquit, non perfecte intelligitur » tegre se ipsum dixisset, si aliquid minus » esset in ejus Verbo quam in ipso. » Atqui cognitio essentiae perfectissima et comprehensiva attingit non solum ipsam essentiam et attributa, sed etiam relationes et creaturas possibles : ergo. *Prob. min.* Cognitio comprehensiva est cognitio adæquans objecti cognoscibilitatem, ita ut per eam objectum cognoscatur extensive et intensive, quantum est naturaliter cognoscibile, ut vidimus tract. præced. dissert. 4, a. 9; consule. Atqui essentia divina non cognoscitur quantum est naturaliter cognoscibilis, nisi in ea cognoscantur relationes et creaturæ possibles : ergo. *Prob. min.* Essentia divina non cognoscitur quantum est cognoscibilis, nisi cognoscatur ut facunda et communicabilis, atque ut omnipotens : atqui non potest cognosci ut facunda et communicabilis, nisi cognoscantur termini facunditatis et communicabilitatis, qui sunt relationes ; neque cognosci potest ut omnipotens nisi cognoscantur in omnipotentia creaturæ possibles quæ in ea continentur et quacum habent necessariam connexionem ; virtus enim earum comprehendendi non potest, seu cognosci quantum est cognoscibilis, nisi cognoscantur omnes effectus in illa contenti : ergo.

Si dicas. Angelus comprehendit suum intellectum, et tamen non cognoscit omnes intellectuales quas formare potest : similiter potentia visiva potest comprehendere absque eo quod cognoscantur omnia visibilia particularia ad quæ extendi potest, sed sufficit quod cognoscatur visibile ut sic : ergo similiter, ut omnipotentia comprehendatur, non est necesse cognoscere omniaabilia in singulari, sed sufficit cognoscere possibile ut sic. *P. N. consq.* Disparitas est, quod intellectus angelicus non sit causa adæquata omnium intellectionum quas formare potest, neque potentia visiva omnium visionum quas elicere potest; sed ad hoc utraque potentia indiget speciebus vel infusis vel acquisitis quibus facundetur : at omnipotentia Dei est causa adæquate et completissime continens omnes effectus possibles in parti-

culari quoad omnes rationes específicas et individuales.

Confirmatur conclusio. Verbum per se procedit ex cognitione eorum quorum est naturaliter et necessarii, expressivum et repræsentativum ; est enim expressio eorum quæ intellectio intelligit; et, ut ait S. Th. hic a. 80 : *Verbum quod concipitur, est repræsentativum omnium ejus quod actu intelligitur* : atqui Verbum naturaliter exprimit et repræsentat non solum essentiam et attributa, sed relationes et creaturas possibles : ergo. *Prob. min.* Verbum naturaliter et necessario exprimit ac repræsentat omnia quæ Deus Pater naturaliter et necessario intelligit ; atqui Deus Pater naturaliter et necessario intelligit non solum essentiam et attributa, sed relationes et creaturas possibles; hæc enim necessario relucent in essentia divina, cum non pendeant a libero Dei decreto : ergo.

Dico. 2°. Verbum non procedit per se quarto modo, ex cognitione creaturarum futurarum, sed concomitante? tantum et per accidens.

Prob. prima pars. 1° Cognitio ex qua per se Verbum procedit est naturalis et necessaria quia Verbum naturaliter et necessario procedit : atqui cognitio futurorum non est naturalis et necessaria, sed supponit decretum Dei liberum, et sicut res futura potuerunt non esse, ita potuit non esse earum cognitio : ergo.

Prob. 2° Illud per se non concurrit ad productionem Verbi, quod si abesset nihilominus procederet Verbum essentialiter invariatur et ejusdem rationis ac nunc est : atqui si abesset futurorum cognitio, nihilominus procederet Verbum essentialiter invariatur et ejusdem omnino rationis ac nunc est : ergo. *Maj. patet* iis qui intelligunt terminos. *Prob. min.* 1° Ex S. Anselmo in Monolog, cap. 50, ubi dicit : « Sive Deus cogitetur, nulla alia existente » essentia, sive aliis existentibus, necesse » est Verbum illius, coæternum illi, esse » cum ipso. « 2° Si non essent future creature, voluntas divina eadem invariata maneret, non enim mutatur ex libero decreto futurorum : ergo similiter intellectus divinus et Verbum illo productum invariata manerent.

Dum respondet huic argumento doctissimus VVitassc, Verbum in hac hypothesis

invariantam manere quoad entitalem, non quoad repræsentationem quam de facto habet, concedit hac responsione quod intendimus, scilicet, cognitionem futurorum non concurrere per se ad productionem Verbi quoad ejus entitatem seu essentiam, sed tantum quoad repræsentationem accidentalem quam habet ex hypothesi.

Confirmatur. Cognitio ex qua per se procedit Verbum, debet prius origine convenire Patri quam Verbo : atqui cognitio futurorum non convenit Patri prius origine quam Verbo, quia supponit decretum, quod est commune tribus personis, nec prius origine convenit uni quam alteri : ergo.

Secunda pars patet ex didis; quia cum Verbum procedat ex cognitione essentiali comprehensiva, et res futurae in ea per accidens et ex hypothesi decreti contineantur, sequitur quod ex eorum cognitione per accidens consequente procedat.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° contra primam conclusionem. Objectum primum divinis intellectionis est essentia divina ; relationes autem pertinent ad secundarium objectum tantum : atqui Verbum per se procedit ex intellectione objecti primarii : ergo.

Ii. N. min. Hoc ipso enim quod Verbum procedit ex cognitione comprehensiva, debet procedere ex cognitione objecti tam secundarii quam primarii, quia primum non potest comprehensive cognosci absque objecto secundario intrinsece connexo cum primario.

Inst. probando min. negatam. Objectum primum prius cognoscitur quam secundarium : atqui Verbum procedit ex cognitione primaria: ergo.

U. N. iterum maj. Cum enim objectum primum cognoscatur cognitione comprehensiva, non potest cognosci quin simul cognoscatur secundarium cum ipso intrinsece connexum. Est autem æquivocatio in hac voce *primum*; neque enim essentia divina dicitur objectum primum, et relationes secundarium, quia essentia prius cognoscitur quam relationes, sed quia essentia cognoscitur ratione sui et relationes ratione essentiali.

Obj. 2^a. Cognitio ex qua per se procedit Verbum est intuitiva: atqui non potest

esse intuitiva Verbi et Spiritus sancti} ergo, *Major constat*; quia cognitio ex qua procedit Verbum debet esse perfectissima ; cognitio autem intuitiva est perfectior abstractiva. *Prob. min.* Cognitio intuitiva fertur in rem actu existentem : atqui pro instanti quo concipitur procedere Verbum, nondum intelliguntur existere Filius et Spiritus sanctus; siquidem Filius hac ipsa cognitione procedat, et Spiritus sanctus illam supponat, procedit enim ex Patre et Filio : ergo.

Ii. N. min. /id. prob. D. min. Pro instanti quo concipitur procedere Verbum, nondum intelliguntur existere Filius et Spiritus sanctus, et tamen revera existant, C. et revera non existant, N. Corrigendus est ergo hic imperfectus noster intelligendi modus ortus ex imbecillitate mentis nostræ, quæ divinarum processuum rationem attingere non valet. Prioritas inter divinas personas, est duntaxat prioritas originis et *quo* seu ordinis et rationis, nullatenus prioritas durationis et *in quo*; simul namque existant in eodem nunc aeternitatis, ita ut prioritas ordinis et rationis nostræ nullo modo officiat earum coexistentiæ, nec consequenter cognitioni intuitivæ.

Inst. Ex nostra sententia videtur necessario sequi Verbum esse prius seipso, et Spiritum sanctum esse priorem et posteriorem Verbo. Verbum est prius seipso, quia cognoscitur intuitive ut existens antequam procedat, et tamen non existit nisi processione. Spiritus sanctus est prior Verbo, quia antequam procedat Verbum, cognoscitur intuitive existens; et est posterior Verbo, quia ex illo procedit.

Ii. iterum corrigendam esse imaginationem nostram, et attendendum in Trinitate nihil esse prius aut posterius dicatione, sed origine duntaxat et ordine, sicque nullam personam posse dici aut esse altera priorem aut posteriorem. Si tamen vis ludere in prioritate ordinis et rationis, distingue sic: Verbum est seipso prius, et Spiritus sanctus est prior et posterior Verbo sub eadem ratione, *id est* sub diversarum ratione, C. Verbum ut cognitum, est prius seipso ut procedente. Spiritus ut cognitus, est prior Verbo ; ut procedens, est posterior. Sed, ut iterum repetam, istæ prioritales et posterioritales sunt figmenta rationis

hOîtræ. Etenim a pario rei semel et simul ab æterno Verbum et Spiritus cognoscuntur et procedunt.

Obj. 5». Si Verbum procederet ex cognitione Filii, Spiritus sancti et creaturarum possibilium, esset illorum imago: atqui id dici non potest : ergo. *Prob. maj.* Esset simile illis quia esset repræsentativum illarum ; Verbum enim repræsentat ea ex quorum cognitione procedit. Ergo.

It. N. maj. Ad prob. D. ant. Esset simile illis, sed non procederet ex illis, *C. ant.* et simul procederet ex illis, *N. ant. cl. conseq.* Aliud est ergo procedere ex cognitione seu per cognitionem alicujus, aliud procedere ex illo. Verbum quidem procedit ex cognitione seu per cognitionem personarum et creaturarum, quia sunt termini illius cognitionis seu objecta cognita, at non procedit ex illis, sed ex solo Patre qui illa omnia cognoscit; ad rationem autem imaginis non sufficit similitudo seu repræsentatio, ut dictum est, sed requiritur processio ab eo cujus est imago.

Inst. Io. Ad rationem imaginis non requiritur quod procedat tanquam a principio, ab illo cujus est imago, sed sufficit quod procedat ab illo tanquam ab objecto existente in intellectu illius a quo producit: patet in imagine exteriori, v. g. Caesaris, quæ, licet non procedat a Caesare tanquam a principio effectivo, est tamen illius imago, quia Cæsar habet esse cognitum in mente pictoris. Ergo.

It. N. ant. Ad prob. politam ex imagine exteriori, *N.* hanc esse imaginem Cæsaris ut est ad extra, sed Cæsaris ut est in mente pictoris : unde debet dici imago pictoris quatenus est Cæsar ideatus; quatenus vero Cæsar habet rationem objecti ad extra, non respicitur ab imagine primario et formaliter in ratione imaginis, sed secundo tantum in ratione similitudinis, quæ etiam ratione Verbum est expressivum clarescentiarum relationum et creaturarum.

Subsumes. Atqui objectum cognitionis est principium cognitionis, ex objecto enim et potentia paritur notitia : ergo si persona; et creature possibles sint objectum cognitionis paterni, sunt etiam ejus principium, consequenter principium a quo procedit.

It. D. subsumptum. Atqui objectum cognitionis est principium quo cognitionis,

C. principium *quod*, *N.* Imago autem non dicitur per respectum ad principium quo, sed ad principium *quod* : sic in humanis, quævis proles sita natura patris ut a principio *quo*, non dicitur tamen naturæ filios aut imago, sed patris qui est principium *quod*, exprimens et originans suam similitudinem. ita in divinis. Confer art. 1 hujus dissertationis, quær. 4», in resp. ad obj. 2. Adde relationes clarescentiarum non esse objectum divinæ intellectionis ratione sui, sed ratione essentiali in qua involvuntur.

Obj. & S. Th. q. 4 de veritate. 5 o, dicit : « Quia pater principaliter dicit se generando Verbum suum, et ex consequenti » dicit creaturas ; ideo principaliter et quasi » per se Verbum refertur ad Patrem, sed » ex consequenti et quasi per accidens refertur ad creaturam : accidit enim Verbo ut per ipsum creatura dicatur, » Ergo Verbum non procedit per se ex cognitione creaturarum possibilium, sed per accidens, ut dicimus de cognitione futurorum in secunda conclusione.

Quidam respondent, τὸ *per accidens*, *clarescentia* sumi illic a S. Doctore, non prout idem est ac accidentaliter, sed prout idem est ac *per aliud* ; quia nempe Verbum non repræsentat creaturas possibles ratione sui, sed ratione essentiali prius repræsentate. Ilæc responsio est probabilis, quam fusius explicatam videre potes in P. Gonet, disp. 9, a. 2, n. 45 et 46; sed probabilius.

It. S. Th. illic loqui de creaturis futuris; quia, *ut patet ex contextu*, loquitur de creaturis ad quas Deus refertur relatione Creatoris et Domini : hæc autem sunt futurae.

Obj. 5°. Si per impossibile creaturæ forent impossibiles et nulla esset earum cognitio, nihilominus Deus maneret invariatus, et consequenter procederet Verbum ejusdem rationis ac nunc est : ergo cognitio creaturarum possibilium non concurrat per se ad productionem Verbi. *Patet conseq.* quia ab illo eo quod per se concurrat ad productionem alicujus, aut non producit, aut alterius rationis producit. *Prob. ant.* Deus non est necessario connexus cum creaturis. *Prob. ant.* Si Deus necessario esset connexus cum creaturis, sequeretur 1° quod dependeret ab illis, 2° quod sublata possibilitate unius creaturæ, v. g. unius mensuræ, tolleretur mutaretur divi-

nilas; quo nihil absurdius potest dici. Ergo.

It. N. ant. Ad prob. D. ant. Deus non est necessario connexus cum creaturis per dependentiam sui ab illis, *C. ant.* per dependentiam creaturarum a se, *N. ant.* Non enim ut duo extrema sint inter se necessario connexa, requiritur quod a se invicem dependeant, sed sufficit quod unum dependeat ab altero, et quod istud alterum necessario exigit hanc a se dependentiam, ut patet in connexione necessaria essentiae et proprietatum; proprietas dependet ab essentia, non essentia a proprietatibus: quamvis autem omnipotentia Dei nullatenus dependeat a possibilitate creaturarum, possibilitas tamen creaturarum dependet ab omnipotentia Dei, et omnipotentia Dei necessario exigit hanc possibilitatem a se dependere; dicuntur enim creaturae possibiles, quia Deus est omnipotens: unde si non forent possibiles, ideo esset quia Deus non foret omnipotens, et sic sublata possibilitate creaturarum sequeretur a posteriori et per locum extrinsecum quod tolleretur omnipotentia Dei et consequenter ejus divinitas. *Ex quo patet responsio ad utrumque inconveniens.* Primum est negandum. Secundum distinguendum sic: Sequeretur a posteriori et per locum extrinsecum quod, sublata possibilitate unius muscae, Deus tolleretur aut mutaretur, *C.* sequeretur a priori et per locum intrinsecum, *Ar.* confer quae dixi tract, praeced. dissert. 3, a. 4, in solutione primi argumenti.

Obj. 6° Spiritus sanctus non procedit per se ex amore creaturarum: ergo nec Verbum ex earum cognitione.

It. N. conscq. Disparitas est, quod in Deo non sit amor creaturarum possibile, ut dixi tract, praeced. dissert. 7. a. 5; futurarum autem est amor liber, ex quo non potest procedere per se Spiritus sanctus sed tantum per accidens et concomitanter: at in Deo datur cognitio creaturarum possibile, eaque necessaria, ex qua proinde procedit per se Verbum.

Obj. 7° contra secundam conci. Verbum per se procedit ex cognitione comprehensiva: atqui cognitio comprehensiva attingit etiam creaturas futuras: ergo.

A'. 1). maj. Verbum per se procedit ex cognitione comprehensiva naturali et necessaria, *C.* libera, *N. patet ex dictis.* Cognitio autem creaturarum futurarum in

Deo est libera, fundata nempe in decreto libero quod potuit non esse,

Inst. Verbum divinum procedit per se ex cognitione creaturarum quas vi processionis repraesentat. Atqui vi processionis repraesentat creaturas futuras: ergo. *Prob. min.* Verbum de facto repraesentat creaturas: atqui quidquid habet Verbum, habet vi processionis: ergo. *Prob. min.* quidquid habet Verbum, habet a Patre per generationem et processionem: ergo vi generationis et processionis.

It. N. min. intellectam formaliter. *Ad prob. N. min. Ad prob. N. conscq.* Quia aliud est habere per processionem, aliud habere vi processionis formaliter per se quarto modo; potest enim aliquid haberi per processionem identice et concomitanter, quod non est haberi vi processionis formaliter per se quarto modo. Sic Spiritus sanctus habet esse Deum per processionem identice et concomitanter; non tamen vi processionis formaliter per se quarto modo. Ita similiter Verbum habet repraesentare creaturas futuras per processionem identice et concomitanter, non vi processionis formaliter per se quarto modo; quia licet eas non repraesentaret, nihilominus procederet ejusdem rationis ac nunc est quoad entitatem et essentiam.

Quaedam alia argumenta proponunt adversarii tam ab auctoritate SS. Aug. et Th. quam a ratione; sed nihil aliud probant quam quod concedimus in secunda parte conclusionis, scilicet, Verbum procedere ex cognitione creaturarum futurarum per accidens et concomitanter. Unde illa omittimus.

Si petas utrum Verbum per se procedat ex cognitione futurorum conditionatorum:

It. negative; quia secundum nos, futura conditionata non minus dependent a decreto Dei libero quam futura absoluta. At defensores scientiae invidiae, si conformiter loquantur ad sua principia, debent respondere aliter.

ARTICULUS IV.

De persona Spiritus sancti.

Utrum Spiritus sanctus procedat a Filio?

D. Th. Q. 56.

PRBNOTANDA.

Nota 1°. Spiritum a Patre procedere communis est et certa fides quam expresso

tradit S. Scriptura Joan. 45 : *Cum venerit Paracletus quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis qui a Patre procedit*; et quam adversus Arianos et Macedonianos, qui cum Filium et Spiritum sanctum in ordinem creaturarum redigerent, dicebant Filium a solo Patre, et Spiritum sanctum a solo Filio esse facium, concilium Constantinopolitanum primum decretorie declinavit, addendo Symbolo Nicæno has particulas de Spiritu sancto, *qui ex Patre procedit*.

Hic q. 56. a. 2. ad. 5. — *Nota 2°*. Hoc errore tunc extincto, alter insurrexit de processione Spiritus sancti a Filio, quam Græcidii pertinaciter negarunt contra Latinos, et quam plurimi etiam nunc pernegant.

Hujus erroris originem ducit S. Thomas a quodam symbolo Nestoriano in Ephesina synodo damnato, et ex Theodorico (legendum videtur Theodoro), Nestorii fautori, in reprehensione noni anathematisini S. Cyrilli; quem Theodoretum primum hujus erroris auctorem etiam designant Hugo Ethcrianus, Bellarminus, Petavius, Garnerius et alii; quamvis illum excusare conentur quidam recentiores. Sed quidquid sit, constat saltem hunc errorem non ulterius tunc serpsisse, sed quasi sopitum remansisse usque ad medium circiter septimi sæculi quo Græci suum dogma instaurare coeperunt, contra quos ex eadem gente scripsit S. Maximus martyr in Epistola ad Marinum apud Petavium lib. 7, c. 2, n. 2; sed octavo sæculo apertius et acrius hinc et inde dimicatum fuit inter Græcos et Latinos; qua de causa plurimæ synodi in Italia, Germania et Gallia habitæ sunt. Et tandem circa medium sæculi noni, operante Photio sedis Constantinopolitanæ invasore, pulso S. Ignatio, dissidium inapertum schisma erupit. Photium damnavit Nicolaus I, S. pontifex; hunc vicissim insolenter damnavit Photius, et virulenta scripta adversus Nicolaum et Latinos vulgavit, ipsos præsertim redarguens quod Spiritum sanctum a Filio procedere dicerent. Hunc, hortante* Nicolao I strenue exagitarunt Gallicani præsules, Odo Bellovacensis, Encas Parisiensis, elRatranmus, monachus Corbeiensis.

Sæculo undecimo, recrudit disputatio et in apertius schisma evasit, annitens libus Nichacle Cæculario, patriarcha Constan-

tinopolitano, et imperatore Constantino Monomacho: qua de causa ūrbanus II concilium Barensense in Apulia convocavit anno 1097, in quo Græcos disputantes prorsus revicit ac attrivit S. Anselmus, episcopus Canluaricensis in Anglia: cujus concilii quamvis acta non extent, extant tamen disputationes et argumenta S. Anselmi in libro quem de processione Spiritus sancti edidit.

Sæculo decimo tertio, anno 1215, in concilio Lateran. IV sub Innocentio III, praesentibus patriarchis Constantinopol. et Hierosol. et aliis praesulibus Græcis, definita est processio Spiritus sancti a Filio, et pax inter utramque Ecclesiam inita; quæ cum non diu stetisset, iterum in concilio Lugdunensi anno 1274, sub Gregorio X, redintegrata est, Græcis suum errorem ejurantibus, et cum Latinis inter missarum solemnias cantantibus Symbolum cum additione *Filioque*.

Verum nec diuturna fuit ista pax, Græcis pro sua levitate ad vomitum reversis, donec tandem in concilio Florentino anno 1459, sub Eugenio IV, cui affuerunt cum patriarcha Constantinopolitano plures ecclesiæ Græcæ antistites, inter quos eruditionis fama eminebat Bessarion, postea ecclesiæ Romanæ cardinalis, post varias et prolixas disputationes, in quibus pro Latinis præcipuas partes agebat noster Joannes de Monte Nigro Lombardiæ provincialis, vulgo dictus Joannes Theologus, vel Joannes Provincialis, iterum concordia inita est et processio Spiritus sancti a Filio sancita, cui subscribere omnes Græci, excepto Ephesino, qui redux in patriam, cum apud suos auctoritate polleret, multos in suas partes pertraxit; nulla tamen fuit edita fidei professio contraria Florentinæ: unde error eorum qui inter Græcos nunc a nobis dissident, censeri debet personalis, et non totius ecclesiæ Græcæ.

Hic q. 56. α. 1. o. et op. 1. c. 52. § 70-lunt. — *Nota 5°*, Græcos non negasse, nec negare omnem respectum Spiritus sancti ad Filium: concedunt namque Spiritum sanctum esse Spiritum Filii, et esse a Patre per Filium, imo quod sit a Filio, quod effluat, scaturiat, emanet, spiretur a Filio, non tamen quod procedat ab illo; quia existimant id importare duo principia, nec Patrem et Filium esse unicum illius pro-

cessionis principium, eo quod *procedere* apud ipsos designet processionem ex principio quod ab alio non procedit. Unde dicitur quæstio quasi de nomine, nata ex ignorantia vel protervia; quia si quis recte consideret, inveniet verbum processionis inter omnia quæ ad originem qualemcumque pertinent communissimum esse et minus quam quodvis aliud, modum originis determinare; utimur enim eo ad designandum qualemcumque originem, sicut quod linea *procedat* a puncto, radius a sole, rivus a fonte, et similiter in quibuscumque aliis. Unde quod quomodocumque est ab alio, potest dici ab illo procedere; non tamen quod quomodocumque ex alio procedit, potest dici ab illo cfluere, spirari, generari, milii, vel emanare. Hoc ipso itaque quod conceditur Spiritum sanctum esse aliquo modo a Filio, necessario concedi debet quod ab illo procedat. Unde pro defensione catholici dogmatis, sit

Resolutio quæstionis.

Ibid. et q. 10. de pot. a. 4. in 1. d. 11. q. 1.4. c. g. c. 24. opusc. cit. c. 52. ib. § *Alterius*. — *Dico*. Spiritus sanctus a Filio procedit.

Prob. 1° auctoritate S. Scriptura*. Tria asserit S. Scriptura quæ stare non possunt si Spiritus sanctus non procedat a Filio: primum, quod Spiritus sanctus accipiat de Filio; secundum, quod Filius mittat Spiritum sanctum; tertium, quod Spiritus sanctus sit Spiritus Filii. **Ki** ur

ib. § *Alterius*. — 1° Spiritus accipit a Filio, Joan. 16 : *Non loquitur a semetipso; sed quacumque audiet loquatur, et quicquid ventura sunt annuntiabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipit et quicquid annuntiabit vobis*. Atqui in divinis una persona non accipit ab alia, nisi quia procedit ex illa; ergo. *Prob. min.* Quod quis accipit ab alio, vel est quid accidentale vel quid substantiale: atqui Spiritus sanctus non accipit a Filio aliquid accidentale, ullaque enim est expers accidentis: ergo quid substantiale et ipsam substantiam per actionem substantialem, quod est procedere in substantia a Filio. Item Spiritus sanctus accipit a Filio scientiam, ab illo enim audiet quæcumque annuntiabit: atqui scire illi est esse, ut ait S. Augustin.

tract. 99 in Joan. *Et patet*, qui scientia in Deo non distinguitur ab essentia.

Neque dicas has voces, *de meo accipiet*, non significare, de meo accipiet, sed, de meo Patre, vel, de substantia divina quæ etiam est mei, sed tamen a solo Patre; hanc enim interpretationem esse falsam demonstrat ipse Christus, assignans versu sequente cur Spiritus sanctus de suo accipiet: *Omnia, inquit, quaecumque habet Pater, mea sunt, propterea dixi vobis quia de meo accipiet*. Atqui Pater habet vim spirandi Spiritum sanctum: ergo et Filius. Ita argumentabatur Joannes Theologus sess. 21 concilii Florentini post S. Athanasium Epist. ad Scrap. S. Hilar. 8 de Trinit. et S. Thomam citatum. Insuper juxta hanc interpretationem, Filius posset pariter dici accipere a Spiritu sancto, siquidem habeat a Patre substantiam quæ est etiam substantia Spiritus sancti.

Neque etiam obstat quod dicat in futuro, *ille meo accipiet*, quia ibi futurum ponitur non respective ad processionem æternam, sed respective ad effectum temporalem qui est annuntiatio veritatum cælestium; sive quia, ut ait S. August, loco cit. « In eo quod est sempiternum, cujus vis » temporis ponatur Verbum, sive præteritum, sive præsentis, sive futuri, non » mendaciter ponitur, quia quod æternum » est, et fuit, et erit, et est; luit quia nunquam defuit, erit quia nunquam deerit, » et est quia semper est. »

Ib. § *Similiter* et cont. Gent. cit. — 2° Filius mittit Spiritum sanctum, Joan. 15 : *Cum venerit Paracletus quem ego mittam vobis a Patre*. Et c. 16 : *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos*. Atqui Spiritum sanctum mitti a Filio, est ab illo procedere: ergo. *Prob. min.* Missio unius ab alio fit vel tanquam a superiore per imperium, vel tanquam a sapientiore per consilium, vel per processionem seu originem tanquam a principio: atqui Spiritus sanctus non mittitur a Filio tanquam a superiore per imperium, neque tanquam a sapientiore per consilium: ergo tanquam a principio per processionem seu originem,

Si dicas Filium etiam mitti a Spiritu sancto, Isaïæ 61: *Spiritus Domini super me, evangelizare pauperibus misit me*: — Ibid. — *Fi*. Filium mitti a Spiritu sancto

iccundum naturam assumptam; Spiritus autem non assumpsit naturam creatam, ut secundum eam possit dici missus a Filio. Neque etiam dici potest Spiritum mitti et dari nobis a Filio, quatenus conferuntur nobis dona graliæ quæ dicuntur Spiritus sancti dona; quia, ut dicam infra, ipsæ personæ divinæ per missionem habitant et manent in nobis, juxta illud Joan. 14 : *Ad eum veniemus, et mansionem apud ipsum faciemus*. Aliunde mitti non dicitur de aliqua qualitate creata, sed de persona.

Opusc, cit. § *Ad ostendendum*. — 5° Spiritus sanctus dicitur Spiritus Filii, Act. 16 : *Cum venissent autem in Mysiam, lentabant ire in Bythiniam, et non permisit eos Spiritus Jesu*. Galat. 4 : *Misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra*; et alibi. Ex quibus sic argumentor. Eo modo Spiritus sanctus dicitur Spiritus Filii quo dicitur Spiritus Patris, Matth. 20 : *Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis*: atqui in tantum dicitur Spiritus Patris, in quantum procedit a Patre : ergo. Item Spiritus sanctus dicitur Spiritus Filii, vel quia procedit a Filio, vel quia Filius procedit ab ipso : non secundum : ergo primum. *Prob. maj.* Spiritus sanctus non dicitur Spiritus Filii ratione subjectionis aut servitutis, sed ut persona coequalis : ergo ratione originis, quia nempe procedit a Filio, aut Filius ab ipso; nihil enim est aliud assignable.

Ibid, per varios — *Prob.* 2° CX Patribus præsertim Græcis qui ante schismatis ortum floruerunt. S. Athanas. Orat. 5 cont. Arian. « Quæcumque, inquit, Spiritus habet, hæc a Verbo habet. » Epist. 5 ad Scrap. « Qualem scimus proprietatem » esse Filii ad Patrem, eandem ad Filium » habere Spiritum sanctum comperiemus, » et quemadmodum Filius dicit, Omnia » quæcumque habet Pater mea sunt, ita » hæc omnia per Filium in Spiritu sancio » esse deprehendemus. » Lib. de Ilum. Christi natura : « Noverat (David) apud » Patrem, Filium esso fontem Spiritus » sancti. » Et in Symbolo quod ejus nomine inscribitur : *Spiritus sanctus a Patre et Filio, non factus, nec genitus, sed procedens*.

S. Basilius lib. 2 de Spiritu sancto, adversus Eunomium, dicentem Spiritum sanctum a solo Filio procedere, admittit

ut indubitatum, Spiritum sanctum a Filio procedere, et probat etiam a Patre procedere, 1° « Quia nulla Fili- operatio a Patre » divisa est: Omnia enim mea tua sunt, et » tua mea; quomodo igitur Spiritus causam » et originem soli Filio tribuit? » 2° Quia non sunt duo principia Spiritus sancti, sed unum principium. 5° Quia Apostolus utrumque conjungit Patrem et Filium, nominans modo Spiritum Patris, modo Filii, quæ sunt probationes nostræ.

Idem S. Basilius lib. S contra eundem Eunom. probat Spiritum sanctum esse ordine tertium in SS. Trinitate, et a Filio secundum : *Ut qui ab illo esse habeat*. De isto loco acriter disputatum est sess. 20, 21 et 22 concilii Florent, inter Marcum Ephesinum pro Græcis et Joannem Theologum pro Latinis, accusante Marco Ephesino interpolationem codicis quo utebatur Joannes Theologus, reponente Joanne essa probatæ fidei codicem, utpote sexcentis annis ante concil. Florent, in membranis scriptum, et a cardinali Cusano allatum.

Idem S. Basilius eod. lib. Eunomio querenti cur Spiritus sanctus non dicatur filius Filii, respondet, ideo non dici, « non quod » ex Deo non sit per Filium, sed ne Trinitas putetur esse infinita multitudo, si » quis eam suspicaretur, ut fit in hominibus, filios ex filiis habere. » Ex quibus omnibus liquet non solum Spiritum sanctum a Filio procedere juxta S. Basilium, sed id tanquam indubitatum tunc haberi ab omnibus tam catholicis (piam hæreticis).

S. Epiphanius Hæres. 62 : « A Patre Filioque non alienus (Spiritus), sed ex eadem substantia, cademque divinitate ex » Patre et Filio. » Hæresi 74 : « Spiritus » sanctus ex ambobus oritur, Spiritus c » Spiritu; Deus enim est *Spiritus*. » Et in Ancorato n. S : « Spiritus Patris et Spiritus » Filii.... ex Patre et Filio procedens. Et n. 67 : « Cum Christus ex Patre credatur » Deus ex Deo, et Spiritus ex Christo, sive » ab ambobus, ut Christus his verbis asserit, Qui a Patre procedit; c Quiode meo » accipiet. » Quo S. Scripture loco nos idem probavimus supra.

Cyrillus Alexandrinus cum synodo Alexand. in Epist. ad Nestorem n. 10 : « Etsi » Spiritus in propria persona subsistat eadem » tenusque in seipso consideretur quatenus » est, et non Filius, non est tamen ab e »

u alienus, quandoquidem Spiritus veritatis
» nominatur; Christus autem veritas est,
» et proinde quoque ab illo, atque a Deo
» Patre procedit v Hæc epistola lecta et
probata fuit in concil. Ephesino et aliis, ut
dicam modo. Idem lib. 10 Comment, in
Joan, postquam dixit Spiritum nosse quæ
sunt Filii, hanc rationem affert: *Citra doc-
toris operam, novit omnia quæ sunt ejus;
cx quo et in quo est.*

Longe plures alios Patres Græcos omitto
qui legi possunt apud S. Th. Opusc. igitur,
cap. 52, per varios et apud Bellarm.
lib. 2 de Christo, a capite 20 ad finem.
Quantum ad Latinos, Tertullianus cont.
Praxeam c. 4, Hilarius 2 de Trinit. Am-
brosius lib. 1 de Spiritu sancto c. 10, S.
Aug. 4 de Trinit. c. 20, S. Leo Epist. 95,
Fulgentius de Fide ad Pct. c. 11 et alii
communiter eandem veritatem constanter
asserunt, sed illorum textus non referimus,
nec in cis vim facimus, quia fatentur Græci
se a Latinis dissidere. Valent tamen Patrum
Latinorum testimonia juncta testimoniis
Græcorum, ut iis ostendatur hanc fidem
nostram esse constantem totius Ecclesiæ
traditionem.

Prob. 5° ex conciliis. Et 1° Epistola S.
Cyrilli ad Nestorium, in qua, ut vidimus,
processio Spiritus sancti a Filio diserte as-
seritur, lecta et approbata fuit in quinque
conciliis generalibus : in III seu Ephesino
act. 1, in IV seu Chalcedonensi act. 5', in V
collât. 6 et S, in VI act. 15, et in VIII
sess. ultima. 2° Eandem veritatem præsen-
tibus et consentientibus Græcis definierunt
concil. Latcran. IV sub Innocentio III
anno 1215*, Lugdunense II sub Gregorio X
anno 1274, Florentinum sub Eugenio IV
anno 1459, et plura alia concilia provin-
cialia.

Prob. 4° rationibus quas ad tres redu-
cit Auctor in hac præsenli quæsiione 5G, a.
1. Prima est ab inconvenienti; aliæ duæ,
cx congruentia et majori conformitate ad ca-
quæ naturalis ordo rerum poscere videtur.

Hicq. 56. a. 2. o. — *Prima.* Si Spiritus
sanctus a Filio non procederet, non dis-
tingueretur ab illo; distinguuntur enim
persons persolam relationem originis : sed
quia hanc rationem impugnat Scotus cum
suis, eam fusius expendendam remittimus
ad art. seq.

Secunda. Filius procedi/ per intellectum

ut Verbum, Spiritus per voluntatem ut
amor : atqui amor a Verbo procedit, non
enim aliquid amamus nisi secundum quod
conceptione mentis apprehendimus, scu,
ut dicitur, nisi præcognitum : ergo. Neque
obstat quo i in visione beatifica sit amor
absque Verbo, non est enim absque eo
quod supplet vices Verbi quod est essentia
divina. Non etiam obstat quod Verbum
non concurrat effective ad amorem, sed
objective tantum et finaliter. *Hoc dato et
non concesso*, eo ipso quod Verbum ii^di-
vinis est persona subsistens, sicut tunc est
principium *quod* ad extra operans, ita de-
bet esse principium amoris notionalis.

ibid. — *Tertia.* Quamvis plura mate-
rialiter et solo numero distincta, possint ab
uno procedere absque ordine, sicut unus
faber producit multos cultellos ab invicem
materialiter et solo numero distinctos, nul-
lum ordinem habentes ad invicem : nus-
quam tamen invenimus quod ab uno plura
specie distincta procedant absque aliquo
ordine vel originis et causalitatis, vel ma-
joris et minoris gradus perfectionis; quod
patet in variis speciebus hujus universi quæ
a Deo secundum ordinem majoris et mi-
noris perfectionis procedunt; item in sub-
stantiis immaterialibus, scilicet Angelis, in
quibus est etiam ordo diversæ perfectionis
secundum diversa dona gratiæ: atqui Fi-
lius et Spiritus sanctus procedunt ab uno
et eodem Patre, specie, scu quasi specie
distincti, nec potest esse in eis ordo ma-
joris et minoris perfectionis : ergo ordo
originis, qua vel Filius procedit a Spiritu
sancio, vel Spiritus sanctus a Filio. Primum
admitti non potest : ergo secundum. His
rationibus addi possunt sequentes.

Quarta. Omnia in divinis sunt commu-
nia ubi non obviat relationis oppositio, ut
fert axioma communiter receptum : atqui
inter Patrem et Filium non est oppositio
relativa ratione spirationis activæ : ergo
hæc est utrique communis.

Quinta. Si Spiritus sanctus non proce-
deret a Filio, Filius non haberet totam
essentiam Patris, proinde non esset Filius
nec coæqualis Patri. Ergo. *Prob. ant.* Non
haberet eandem voluntatem cum Patre,
nam si haberet, produceret per illam Spi-
ritum sanctum sicut Pater producit. Ergo,
oï dicas : Filius habet eundem intellec-
tum cum Patre, et tamen non producit

Verbum sicut Pater; item, Spiritus sanctus habet eandem voluntatem cum Patre, et tamen non producit alium Spiritum sanctum sicut Pater : *B.* disparitate in esse, quod Filius procedendo per intellectum, ipsa sua processione exhaurit totam facultatem in divini intellectus cum sit terminus ejus adaequatus, sicque non restat aliud Verbum producendum; similiter Spiritus sanctus procedendo per voluntatem, exhaurit pariter totam facultatem divinæ voluntatis, ulpotest terminus ejus adæquatus : unde non restat alius terminus producendus. At vero dum Verbum per suam generationem accipit voluntatem a Patre, nondum concipitur exhausta hæc voluntas, nec haberesuum terminum adæquatum per processione Spiritus sancti; quia Verbum concipitur prius procedere quam Spiritus sanctus : et ideo voluntas non est minus facunda in Filio ad productionem Spiritus sancti quam in Patre.

4. Cont.Gent. c. 24.— *Sexta.* Quidquid non est contra naturam alicujus, non est impossibile : atqui esse principium Spiritus sancti non est contra naturam Filii, neque in quantum est Deus, quia Pater, qui est Deus, est principium Spiritus sancti ; neque in quantum est Filius eo quod est alia processio Spiritus sancti, alia Filii. Non est autem repugnans id quod est a principio secundum unam processione, esse principium alterius processione; sicut Filius est a Patre ut a principio, et est principium alterius Filii: relinquitur ergo quod non sit impossibile Filium esse principium Spiritus sancti : in divinis autem non differt esse et posse : ergo Filius est principium Spiritus sancti.

Solvuntur argumenta Græcorum,

Oij. 1°. Scriptura sacra exprimit Spiritum a Patre procedere, nusquam a Filio. Ergo.

Hic q. 56. n. 2. ad 1. *Il. D. ant.* Scriptura sacra non exprimit Spiritum procedere a Filio quoad verba, *C. ant.* quoad sensum, *A'. ant. Patet ex probationibus conclusionis.* Insuper regulariter in Scriptura sacra tenendum est quod id quod de Patre dicitur oportet de Filio intelligi, etiamsi dictio exclusive addatur, nisi solum in illis in quibus Pater et Filius secundum

oppositas relationes distinguuntur. Cum enim Dominus Matth. H dicit, *Nemo novit Filium, nisi Pater*, non excluditur quin Filius seipsum cognoscat : sic igitur cum dicitur quod Spiritus a Patre procedit, etiamsi adderetur quod a solo Patre procedit, non excluderetur inde Filius, quia quantum ad hoc quod est esse principium Spiritus sancti, non opponuntur Pater et Filius, sed solum quantum ad hoc quod hic est Pater et ille Filius.

Obj. 2°. Synodus secunda generalis, Constantinop. I, in suo Symbolo, exprimit processione Spiritus sancti a Patre, nullam mentionem facit de Filio. Ergo.

II. hoc argumentum iterum negativum nullius esse ponderis. Ideo namque synodus mentionem facit de Patre et non de Filio, quia tunc agebatur de processione Spiritus sancti a Patre quam negabant Eunomiani, non de processione Spiritus sancti a Filio quam admittebant. Hæc est autem conciliorum religio, ut nihil in Symbolo inserant, nisi quod necessarium est pro temporum circumstantiis.

Obj. 5°. Cum Carisius presbyter act. 6 concilii Ephesini, recitasset publice Symbolum Nestorianum, in quo inter cætera hæc leguntur : « Confiteri oportet in unum » nos Deum Patrem sempiternum credere » re..... Et in Spiritum sanctum.....sed » nec Filium illum putamus, neque per » Filium suam subsistentiam habentem, » hunc articulum synodus, cum alios de Incarnatione damnasset, non improbavit. Et cum Theodorus in impugnatione noni anathematis S. Cyrilli, quæ legitur tertia parte ejusdem synodi, dixisset : « Pro- » prium vero Spiritum Filii, si quia ejus- » dem naturæ sit et ex Patre exeat dixit » (Cyrillus), consentiemus et ut piam voce accipimus; sin autem quia ex Filio » vel per Filium habeat existentiam, id ut » blasphemiam et impietatem projicimus; » credimus enim Domino dicenti : *Spiritus qui a Patre procedit*, » nihil ad hæc reposuit Cyrillus in sua defensione; ex quo et concilii et Cyrilli silentio videtur evidenter sequi, negationem processione Spiritus sancti a Filio non habitam fuisse tunc erroneam.

II. 1° hanc objectionem non multum favere Græcis, qui libenter dicunt Spiritum sanctum procedere per Filium, quod la-

men negant nt erroneum object® auctoritates.

B. 2° et synodum et S. Cyrillum, si non ita distincte, sufficienter tamen pro rei momento et temporum circumstantiis, improbasse errorem Nestorii et Theodoreti circa processionem Spiritus sancti a Filio. Et 1° quidem synodus in definitione fidei contra istud Symbolum Nestorianum, non solum damnat quæ continet de Christi incarnatione, sed etiam generaliter, *scelerata et perversa Nestorii dogmata quæ et subnexa sunt*. Item et maxime approbavit Epistolam Cyrilli ad Nestorium, in qua expresse dicitur quod Spiritus sanctus procedat a Filio sicut a Patre, ut vidimus supra ; qua approbatione sufficienter damnat errorem contrarium contentum in Symbolo Nestoriano. Et hac ratione verisimiliter ductus S. Thomas, dixit hic, hoc Symbolum fuisse in concilio damnatum. Similiter S. Cyrillus non omnino neglexit criminationem Theodoreti, sed ejus objectionem solvit ipsis Christi verbis, de quibus nos supra ; sic enim in defensione ejusdem noni anathematis contra reprehensionem Theodoreti loquitur : « Pro- » cedit ex Deo Patre Spiritus sanctus, secundum Salvatoris vocem; sed non est » alienus a Filio, omnia enim habet cum » Patre (consequenter spirationem), et hoc » ipse edocuit dicens de Spiritu sancto : » *Omnia quacumque habet Pater mea » sunt : propterea dixi vobis, quia de » meo accipiet et annuntiabit vobis* : ergo » clarificavit quidem Jesum Spiritum sanctus » admirabilia operantem ut Spiritus ejus » et non aliena virtus. » Et in sua defensione contra oppositiones Orientalium ad eundem anathematismum nonum, dicit: *Proprius est ejus* (Christi) Spiritus sanctus, quemadmodum *scilicet est Dei Patris* : est autem Patris Spiritus per processionem.

Cur autem patres Ephesini, praesertim Cyrillus, in hunc Symboli articulum et in hanc Theodoreti objectionem apertius non insurrexerint et magis distincte eam non damnaverint, duplex fuit causa. Prima, verba tam Symboli quam Theodoreti poterant pati sensum legitimum, scilicet, Spiritum sanctum non habere a Filio subsistentiam vel existentiam sicut habent creaturæ, hoc est, non esse a Filio crea-

tum, ut dicebant Eunomisni et Macedonianam, quorum error adhuc recens lunoserpebat; et revera ita sensisse Theodoretum volunt quidam recentiores, cumque æstu disputationis abreptum hunc Eunomianorum errorem falso S. Cyrillo imposuisse : de quo vide, s' lubet, Witasse et Tournely. Altera causa fuit quod in concilio Ephesino nullatenus esset quæstio de mysterio SS. Trinitatis, sed tantum de mysterio Incarnationis, cui totaliter intenti S. Cyrillus et alii patres synodici, quæ obiter videbantur dicta contra mysterium SS. Trinitatis et pati poterant bonum sensum, etiam obiter perstrinxerunt, ne viderentur absque causa novas controversias inferre Ecclesiæ; imitantes in hoc prudentes medicos qui cum vident infirmum multiplici morbo laborantem, ei qui magis urget et sectione indiget attentius intendunt, alios vero vel dubios, vel minus urgentes, licet forte ex suo genere graviores, aut in aliud tempus dimittunt, aut eis quædam communia et levia iunctamenta adhibent.

Obj. 4°. Cum displiceret Græcis quod Latini dicerent Spiritum a Filio procedere, S. Maximus in Epist. ad Marinum, Latinos eatenus excusat quatenus, etsi dicant Spiritum sanctum ex Filio procedere, non dicunt tamen esse principium Spiritus sancti. Et S. Damascenus lib. de Fide orthodoxa cap. 11, ait : « Spiritum sanctum » ex Patre esse statuimus, et Patris Spiritum appellamus : at vero eum non ex » Filio esse dicimus, sed Filii Spiritum nominamus. »

B. ad primum, principium apud Græcos sumi pro primo, ut notat Pictavius lib. 7 de Trinit. c. 17. Docet ergo S. Maximus, Latinos non dicere Filium esse principium, id est, primum fontem Spiritui sancti, licet dicant esse principium simpliciter.

q. 50. ad 5. *Id secundum*, *B.* 1° cum Auctore, S. Damascenum secutum fuisse plurimum errorem : unde in hoc ejus sententiæ non est standum ; quamvis a quibusdam dicatur quod Damascenus sicut non confitetur Spiritum sanctum esso a Filio, ita etiam non negat ex vi illorum verborum. Et ideo

Besponderi potest 2ⁿ S. Damascenum intelligere Spiritum sanctum non esse ei

Filio, tanquam ex primo originis fonte; l
quia, ut observat iterum laudatus Petavius l
loco cit. ex Demetrio, Caleca et Bessa-
rione, parlioula *ex*, sicut nomen *princi-*
pium, apud Graecos denotat primum fon-
tem. Et quidem Damascenus loco objecto
comparat Patrem soli, Filium radio, Spiri-
tum sanctum splendori, qui est etiam a
radio. Et cap. 18, dicit Spiritum sanctum
esse imaginem Filii, sicut Filius est imago
Patris.

Obj. 5°. Cum mos in Gallia invalesceret
cantandi Symbolum cum additione *Filio-*
que, et legati Caroli Magni et synodi
Aquisgrancensis peterent a Leone III ut et
additionem et morem cantandi permitte-
ret, renuit S. Pontifex et utrumque impro-
bavit, jussitque Symbolum absque illa ad-
ditione in tabulis argenteis descriptum ap-
pendi ad valvas ecclesiae. Ergo.

fi. Leonem III improbasse duntaxat ad-
ditionem *Filioque* factam Symbolo, et mo-
rem cantandi solemniter cum illa additio-
ne, quia ad id nondum ulla tunc coge-
bat necessitas, nec accesserat sufficiens aucto-
ritas. At vero dogma catholicum proces-
sionis Spiritus sancti a Filio nedum non
improbavit, sed solemniter professus est,
ut constat ex actis collationis dictorum le-
gatorum cum illo, quæ ex Smaragdo ab-
bate descripsit Syrmundus torn. 2 Conci-
liorum Galliæ, in quibus sic habetur :
« Lectis enim a prædictis missis per ordi-
» nom testimoniis de processione Spiritus
« sancti a Patre et Filio, atque a domino
" Apostolico diligentissime auditis, ait :
» ita sentio, ita teneo, cum his auctoribus
» et sacra Scriptura auctoritatibus. Si quis
» aliter de hac re sentire vel docere voluc-
» rit, defendo; et nisi conversus fuerit, et
» secundum hunc sensum tenere voluerit,
» contra sentientem funditus abjicio. »

Cætæra Græcorum argumenta omitti-
mus, quia ut plurimum currunt in falsis
suppositis; putant namque, ut jam dixi-
mus, vocabulum *principium* et particu-
lam c.-r, designare primum omnino princi-
pium quod a nullo sit principio. Unde ar-
bitrantur quod si Spiritus sanctus proce-
deret ex Patre et Filio, forent duo principia
Spiritus sancti, quod sapit hæresim Mani-
chæorum : et ideo non refugiunt, ut jam
observavi, dicere Spiritum sanctum proce-
dere a Patre per Filium; de quibus articu-

losubsequenti. Quitamenphrraargnmcn-
la videre voluerit, requirat in \uclore,
tum hic, cum maxime q. 10 de pot. a. 4<

ARTICULUS V.

Utrum si Spiritus sanctus non procede-
ret a Filio, distingueretur ab illo?

Hujus quæstionis discussione magis dig-
noscitur natura processionis Spiritus sanc-
ti, et magis elucidatur ratio qua concilia
et Patres usi sunt ad probandum Spiritum
sanctum a Filio procedere; et ideo licet
sit in hypothesis impossibili, non est tamen
inutilis. Partem affirmativam tenet Scotos
cum suis; negativam S. Thomas, quem se-
quuntur non solum Thomiste, sed etiam
communiter alii theologi. *Et* nota Scotis-
tas non negare Filium distingui a Spiritu
sancto per spirationem activam, sed volunt
quod distinguatur etiam per filiationem,
ita ut, ablata per impossibile spiratione
activa, adhuc distingueretur. Contra quos

Hic q. 2. 0. q. 10. de pot. a. 5. in 1. d.
11. a. 1. et 4. c. g. o. 24. — Dico. Si Spi-
ritus sanctus non procederet a Filio, non
distingueretur realiter ab illo.

Prob. 1° auctoritate Patrum et concilio-
rum. Gregorius Nissenus lib. cont. Euno-
mium : *Detracta*, inquit, *principii ratio-*
ne, nulla re S. Trinitas a se dissidet. S.
Aug. tract. 59 in Joan. *Hoc solo nume-*
rum insinuant quod ad invicem sunt. Ea-
dem verba repetit cone. Tolct. II anno
G75, in confessione fidei. Interpretari vero
cum P. Henno, quodsint ad invicem per
relationes disparatas, videtur*plane contor-
tum; nemo enim dixerit relationes dispa-
rités, v. g. paternitatem et similitudinem,
esse ad invicem, imo dicuntur disparata
quia non sunt ad invicem : sicut in abso-
lutis album et calidum, v. g. dicuntur dis-
parata, quia non sunt ad invicem sicut es-
set album et nigrum, frigidum et calidum.
S. Ansehnus lib. de Processione Spiritus
sancti c. 5 : « Supradicta relationis oppo-
» sitio, quæ ex eo nascitur quia supradic-
» tis duobus modis Deus de Deo est. p1O-
» hibet Patrem et Filium et Spiritum sanc-
» tum de invicem dici, et propria singulo-
» ruin aliis attribui. » Et ibidem : « Omnia
» in divinis sunt unum, ubi non obviat
» relationis oppositio. » Quid respondeant
Scotistæ, dicemus modo.

Concilium Florentinum probat contra

Græcos, Spiritum sanctum a Filio procedere, ea potissimum ratione quod alioquin non distingueretur a Filio « Est vero sc- » eundum doctores tam Græcos quam La- » tinos, *inquit Joannes Theologus sess.* » 18, sola relatio quæ multiplicat personas » in divinis productionibus, quæ vocatur • originis. » Cui principio nullus Græcorum, neque etiam Marcus Ephesinus, præcipuus Latinorum adversarius, contradixit. Et quamvis non sit ibi definitio concilii, tamen maximi ponderis debet esse ista ratio, quæ a Græcis et Latinis communiter probatur, et qua fuit permota Ecclesia ut definiret dogma catholicum processionis Spiritus sancti a Filio.

Prob. 2° ratione. Personæ in divinis non distinguuntur inter se realiter nisi per relationes oppositas : atqui relationes oppositæ in divinis fundantur in origine seu processione unius ab alio : ergo si Spiritus sanctus non procedat a Filio, non opponitur illi relative, nec consequenter ab eo realiter distinguitur. *Major constat* ex hoc principio in scholis receptissimo et a Boetio lib. de Trinit. ac a S. Anselmo lib. de Process, cit. desumpto : *In divinis omnia, sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio.* Et quidem in Deo nihil est nisi essentia, attributa et relationes, personæ conveniunt in essentia et attributis quibus identificantur ex summa Dei simplicitate : ergo per solas relationes distinguuntur quatenus nihil refertur ad seipsum. *Min. etiam constat et communiter admittitur,* quia Deus cum sit ens simplicissimum, nullam distinctionem aut oppositionem admittit, nisi quam tollere non potest, et ea est quæ in origine fundatur, quia idem non Potest procedere a seipso.

Respondent Scolistæ negando maj. et ad prob. dicunt vulgatum principium intelligendum esse de oppositione relationis vel relativa, vel disparata, non semper de relativa; aliud enim, inquit, oppositio relationis, et oppositio relativa. Oppositio relationis relativa, inquit doctissimus palerl lenno disp. 1, q. 10, est repugnantia quæ reperitur inter duas relationes quæ sese invicem respiciunt, ut inter paternitatem et filiationem, spirationem activam et passivam. Oppositio relationis disparata. est repugnantia quæ reperitur inter duas relationes quarum una sua ratione formali non est realiter

altera, licet non se respiciant, nisi precise in quantum unum distinctum respicit aliud a quo distinguitur; et tales sunt filiationis et spiratio passiva. *Si dicas* relationes disparatas non esse impossibiles in eodem supposito, nec ideo constituere distinctas personas, ut patet in paternitate et spiratione activa quæ sunt in eodem Patre, item in filiatione et spiratione activa quæ sunt in eodem Filio : respondet idem Henno eum suis quod, licet paternitas et spiratio activa non sint impossibiles in eodem supposito, attamen filiationis et spiratio passiva sunt impossibiles et duo supposita requirunt; quia, inquit, implicat idem produci per duas productiones totales, quod tamen fieret si unica persona haberet filiationem et spirationem passivam quandoquidem esset terminus generationis et spirationis : non implicat autem eidem supposito duplex actio totalis duorum effectuum, adeoque nec Patri generare Filium et spirare Spiritum sanctum, quandoquidem idem homo velit, intelligat, audiat, videat, generet, etc. quæ tamen sunt actiones totales. Ita laudatus theologus, et in hoc vertitur cardo difficultatis. Unde

Contra 1°. Hæc Scotistarum responsio non salvat doctrinam S. Gregorii Niss. S. Anselmi et concil. Florent, cit. juxta quam sola relatio principii seu processionis personas multiplicat. Item SS. Patres et theologi unanimiter dicunt personas distingui, non per disparationem, ul ita dicam, sed per oppositionem : fingere autem oppositionem disparatam, est abuti terminis contra sensum communem, et rerum notiones confundere : disparata enim dicuntur quæ non sunt opposita, et quia non sunt opposita; si enim forent opposita, non essent disparata : sic album et calidum dicuntur disparata, quia non sunt opposita; album et nigrum non dicuntur disparata, quia sunt opposita.

Contra 2°. Quod duæ relationes disparate non se compatiuntur in eodem supposito, non provenit ex ipsa ratione relationis, hæc enim ex se non est incommunicabilis nisi suo termino correlativo, cum quo solo habet oppositionem relativam; sed id aliunde provenire non potest quam ex eo quod non sunt in eodem subjecto, aut quia non habent idem esse, sed unaquæque habet suum esse limitatum et di-

visum ab alia, ut patet in relationibus creatis disparatis, imo et in rebus absolutis disparatis, quæ licet inter se correlative non opponantur ut relatio et terminus, tamen distinguuntur ut duo accidentia linealiter habentia diversum esse: atqui in divinis relationes non habent esse limitatum et diversum, cum identificentur in eadem essentia: nec habent diversum subiectum, cum non sint accidentia: ergo realiter distinguere non possunt, nisi ex oppositione relativa. *Confirmatur.* Ratio disparati non est propria relationibus, sed convenit etiam absolutis; absoluta autem disparata quæ ratione suæ limitationis realiter distinguuntur in creatis, ut misericordia, justitia, sapientia, etc. identificantur in ente infinito, quia non sunt relative opposita: ergo similiter relationes disparatæ.

Contra S^o, directe contra fundamentum Scotistarum. Cum dicunt Scolistæ quod si Spiritus sanctus non procederet a Filio, forent nihilominus personæ realiter distinctæ, quia forent duæ productiones totales realiter distinctæ, implicat autem eandem personam produci per duas productiones totales, petunt principium et probant idem per idem: quia non sunt duæ productiones totales realiter distinctæ, nisi quatenus sunt duo termini, seu duæ personæ realiter distinctæ; productio enim personæ est persona in fieri. Igitur probare esse duas personas realiter distinctas quia sunt duæ productiones totales realiter distinctæ, est probare esse duas personas quia sunt duæ personæ, quod est petere principium et probare idem per idem. Incumbit ergo Scotistis probare esse duas personas realiter distinctas aliunde quam ex distinctione duplicis productionis totalis quam nos negamus. Non probant autem, et ut puto, non probabunt: interim dicimus nos, quod in hac hypothesis generatio et spiratio forent una et eadem productio totalis formaliter eminenter generativa et spirativa, solum virtualiter et ratione distincta. Et sicut in Patre intellectus et voluntas est eadem entitas virtualiter distincta, item generatio et spiratio alia eadem entitas virtualiter distincta: ita Filius et Spiritus sanctus forent eadem persona, quæ quatenus procederet per intellectum diceretur Filius, quatenus per voluntatem diceretur Spiritus sanctus j sicut

nunc una et eadem persona, quatenus producit per intellectum dicitur Pater, quatenus per voluntatem, spirator.

Instat P. Henno. Existentia vel absentia fecunditatis in Filio ad spirandum, non potest reddere generationem et spirationem activas, quæ sunt in Patre, duas vel unam: *esto* enim sit fecundus Filius, vel infecundus ad spirandum, equidem est eadem vis generativa et spirativa in Patre, et consequenter eadem generatio et spiratio.

II. pace doctissimi viri, non esse hic quæstionem de generatione et spiratione activa in Patre; agnoscunt enim omnes theologi non esse duas actiones in Patre realiter distinctas, quia non opponuntur inter se correlative, alioquin constituerent distinctas personas. Sed quæstio est de generatione et spiratione passiva, quas dicimus tunc fore, unam et eandem productionem totalem, virtualiter tantum distinctam. *Unde ad argumentum, N. ant.* Ex hoc enim quod Filius non sit fecundus ad spirandum Spiritum sanctum, non opponitur illi relative, et ideo non est persona distincta ab illa, sed una et eadem persona sub diversa ratione genita et spirata, nec consequenter duplex, sed una et eadem totalis productio ad illam terminata. Et quando addit quod remaneat eadem vis generativa et spirativa, ergo et eadem generatio et spiratio: *D. conscq.* Remanet eadem generatio et spiratio conclusivo, *C.* terminative, *V.* Ex his solvuntur precipua argumenta Scolistarum; ut autem satisfiat aliis,

Solvuntur objectiones.

Obicies <> *cum P. Henno.* S. Anselmus lib. de Processione Spiritus sancti c. 5, docet Filium et Spiritum sanctum co precise distinguere inter se, quod Filius procedat nascendo per intellectum, et Spiritus sanctus procedendo per voluntatem: «Habent > utique, inquit, a Patre esse Filius et Spiritus sanctus, sed diverso modo; quia > alter nascendo, alter procedendo... Et > ideo.....etsi per aliud non essent plures > Filius et Spiritus sanctus, per hoc solum > essent diversi. » S. Aug. 5. de Trinit. c. 14, dicit Spiritum sanctum non esse Filium, quia exit non quomodo natus, sed quomodo datus. Similiter S. Damascenus 1 de Fide cap. 7, 9 et sequentibus.. Er_o.

Imprimis suppono, quod non negabunt Scotislæ, S. Anselmum in eodem opère, imo in eodem capite non sibi contradicere. Constat autem ex probationibus conclusionis, S. Anselmum in eo ipso capite 5 cit nostram sententiam asserere et ejus fundamentalem rationem tanquam principium indubitatum statuere. Verba itaque objecta non sunt intelligenda eo sensu quo intelligunt Scotistæ: neque Scolus ipse videtur illis multum fidere dum in i, d. 11, q. 2, dicit: *Nolo multum circa intentionem ejus (Anselmi) immorari.*

Duplex itaque adhibetur responsio huic objectioni ex S. Anselmo petit®.—Q. 10. de pot. a. 5, ad. 2.—Prima est S. Th. S. Anselmum locutum fuisse ex sententia Græcorum, referendo quo pacto ipsi distinguebant realiter Spiritum sanctum a Filio. Unde verba prædicta S. Anselmi inducta sunt magis ut disputativa suppositio quam veritatis definitio.

Altera responsio est, S. Anselmum vere dixisse Spiritum sanctum distinguere a Filio, quia procedit per voluntatem: hoc ipso enim quod procedit per voluntatem necessario procedit a Filio, quia voluntas est communis Patri et Filio, item et quia, ut dictum est, amor a Verbo procedit: et ita saltem intelligendi sunt SS. Augustinus et Damascenus,

Sed instabis ex eo quod addit S. Anselmum, *Quod si per aliud non essent plures, per hoc solum essent diversi*: atqui juxta explicationem datam, non esset aliud per quod essent plures: ergo.

B. N. mi. quia loquitur S. Anselmus de originibus secundum conceptum originis clivæ: præter hoc autem sunt relationes clivæ proprietates notionales in facto esse: censeat itaque S. Anselmus quod, si per impossibile Spiritus sanctus non differret a Filio per relationes et proprietates notionales in facto esse, adhuc distingueretur per originem ab illo in ratione originis et clivæ, licet in re sit impossibile dari hoc secundum sine altero.

Obj. cum eodem. Constitutivum unius est distinctivum illius ab omni alio; sed filiatio est constitutiva Filii: ergo et distinctiva a quolibet alio, et consequenter a Spiritu sancto.

It. D, maj. Constitutivum unius est distinctivum illius ab omni alio distincto, seu distinctibili; C. ab omni alio non distincto;

seu non distinguibili, N. Sic rationale v. g. quod est constitutivum hominis, distinguit illum ab omni alio distincto, non tamen distinguit illum ab animali quod identificetur homine; similiter paternitas constituit Patrem, et tamen non distinguit illum a spiratore, quia identificatur cum Patre: unde *data minori*, in hypothesis *negandum est suppositum consequentis*, scilicet, dari Spiritum sanctum ut personam distinctam a Filio; tunc enim non foret alteret alter, sed idem seu eadem persona Filii et Spiritus sancti sub diversa ratione genita et spirata, ut dictum est.

Obj. 5° In hypothesis Filius adhuc procederet per intellectum, et Spiritus sanctus per voluntatem: atqui per hoc distinguerentur: ergo.

It. D. min. Per hoc distinguerentur virtualiter et ratione tantum, C. realiter, N. Sicut enim intellectus et voluntas in Deo distinguuntur tantum virtualiter, ita processio per intellectum et processio per voluntatem ex hoc capite distinguuntur tantum virtualiter: unde sicut in Patre generatio activa quæ est per intellectum, et spiratio activa quæ est per voluntatem, distinguuntur tantum virtualiter: ita generatio et spiratio passivæ distinguuntur etiam virtualiter tantum, nisi accedat aliquid aliud per quod distinguantur realiter; istud autem aliud esse non potest quam origo unius ab alia.

Obj. 4°. Si Spiritus procederet a solo Filio, adhuc distingueretur a Patre: ergo pariter si procederet a solo Patre, adhuc distingueretur a Filio.

T. Dato antecedente quod quidam negant, N. conseq. Disparitès est, quod in casu antecedentis Spiritus sanctus adhuc mediate procederet a Patre, mediante scilicet virtute spirativa quam communicaret Filio; sic (sic) inter Patrem et Spiritum sanctum esset adhuc sufficiens relativa oppositio ad distinctionem. At in casu consequentis, Spiritus sanctus neque mediale neque immediate procederet a Filio.

Insl. Essentia divina dat Patri virtutem generalivam, et tamen non ideo mediate opponitur Filio: ergo quamvis Pater det Filio virtutem spirativam, non ideo in hypothesis opponeretur mediate Spiritui sancto.

A. N. conseq. Disparitas est, quod vis generative sit ab essentia, non per realem processionem et oppositionem cum Patre

»ed per virtualcm emanationem ; unde non est minim quod si non opponatur immediate Patri, non opponatur mediate Filio : at Pater dat Filio virtutem spirativam per realem processionem et oppositionem relativam cum illo ; unde cum sit immediate oppositus Filio, est mediale oppositus Spiritui sancto procedenti immediate a Filio.

Alia argumenta omitto, quia solvuntur ut plurimum ex dictis : qui plura voluerit, requirat in Auctore q. 10 de pot. a 3.

ARTICULUS VI.

Eariæ quæstiones resolvuntur circapresentem materiam.

Quæritur 1° utrum recte dicatur Spiritum sanctum procedere a Patre per Filium?

Hic q. 36 a. 3. o. — 7°. *affirmative*. Sic enim locuti sunt Patres Græci et inter Latinos S. Hilarius lib. 12 de Trinit. *Ratio est*; quia Filius habet a Patre quod ab eo procedat Spiritus sanctus : ergo potest dici quod Pater per Filium spirat Spiritum sanctum; sive quod idem est, quod Spiritus sanctus procedat a Patre per Filium : quo etiam sensu dicitur de operationibus ad extra, Joan. 1 : *Omnia per ipsum facta sunt*.

Ibid. — Non est itaque sensus, quod Filius sit causa actionis spirativæ in Patre, seu cur Pater spiret Spiritum sanctum ; sicut cum dicitur quod artifex operatur per artem, ars est ratio cur artifex operatur ; sed sensus est, quod Filius sit causa et principium rei producta seu Spiritus sancti : sicut cum dicitur quod artifex operatur per martellum, non significatur quod martellus sit causa artificis quod agat, sed quod sit causa artificialis ut ab artifice procedat, et quod hoc ipsum martellus habeat ab artifice. Neque tamen ideo existimandum est quod Spiritus sanctus procedat a Patre per Filium tanquam per instrumentum aut ministrum adjuvantem, sed tanquam per suppositum quod origine medium est inter Patrem et Spiritum sanctum, et quod vi originis a Patre habeat quod ab eo procedat Spiritus sanctus.

Dices 1°. Quod procedit ab aliquo per aliquem, non procedit ab eo immediate : atqui tamen Spiritus sanctus procedit immediate a Patre ; ergo.

Ib. a. 1. — 7°. *D. maj.* Quod procedit ab aliquo per aliquem, non procedit ab illo immediate, immediatione suppositi,

trans, maj. immediatione virtutis, *N. maj* *Et ad hunc sensum distincta min.* V. *conseq.* Itaque si consideremus virtutem spirativam, Spiritus sanctus est a Patre et Filio immediate, quia una est et eadem virtus spirativa, imo eadem actio spirandi in utroque. Si autem consideretur suppositum spirans, Spiritus sanctus est diverso sensu mediate et immediate a Patre: nam quantum ad suppositum Patris est immediate, quia Pater et Filius simul spirant; quantum ad suppositum Filii est mediate, quatenus Filius qui spirat est a Patre, et proportionali modo quo Abel processit immediatione suppositi ab Adam, quia Adam fuit pater ejus, et mediate immediatione suppositi, in quantum Eva, quæ processit ab Adam, mater ejus fuit.

Dices 2°. Cum aliquis dicitur per aliquem operari, potest converso dici; sicut enim dicimus quod rex operetur per ballivum, ita potest dici quod ballivus operatur per regem : atqui nullo modo potest dici quod Filius spiret Spiritum sanctum per Patrem : ergo.

Ib. ad -i. — *R. D. maj.* Cum aliquis dicitur per aliquem operari, potest converso dici, aliquando, C. semper, A'. In his namque rebus tantum recipitur conversio, quarum una est causa magis immediata ratione virtutis, et altera magis immediata ratione suppositi : sic dicimus quod rex operatur per ballivum, quia ballivus est causa seu principium magis immediatum ratione suppositi; et e converso dicimus quod ballivus operatur per regem, quia rex est causa magis immediata ratione virtutis : at vero ordo qui est inter Patrem et Filium in divinis, non est secundum virtutem, quippe quæ est eadem in utroque, sed secundum supposita, secundum quæ Pater non potest dici principium magis immediatum quam Filius, quin e contra, cum Filius sit ex Patre et non Pater ex Filio : qua etiam ratione, cum dicitur in S. Scriptura quod Pater per Verbum omnia fecit, non dicitur e converso quod Filius per Patrem omnia fecerit.

Quæritur 2° utrum Spiritus sanctus per se et ratione proprietatis personalis, potest procedere a duabus personis?

Ib. a. i. ad 1. — 7°. *affirmative*.

1° Spiritus sanctus per se et ratione proprietatis personalis, realiter distingui-

. i
lik
lik

b s
Is

tur a Patre et Filio : atqui distinctio realis in divinis non habetur nisi per oppositionem relativam, et oppositio relativa non habetur nisi ratione originis unius personæ ab alia : ergo.

Ibid.— 2^e Spiritus sanctus procedit per se ut amor unitivus Patris et Filii, seu ut terminus amoris mutui amborum : ergo per se petit procedere ab utroque.

Dices. Virtus productiva Spiritus sancti reperitur perfecte et adæquate in una persona, v. g. in Patre : ergo Spiritus sanctus per se non exigit procedere a duabus, sed per accidens tantum et concomitanter : *patet conseq.* quia quando in uno supposito est virtus adæquata ad producendum aliquem terminum, per accidens requiruntur plura supposita; sic quia virtus creative est adæquate in una persona, per accidens tantum requiritur pluralitas personarum ad creationem. *Confirmatur.* Si per impossibile non esset Filius, Pater posset spirare Spiritum sanctum, quia adhuc maneret in eo principium spirationis, scilicet voluntas facunda. Ergo.

7/. *D. ant.* Virtus productiva Spiritus sancti quoad omne absolutum quod importat, reperitur perfecte et adæquate in una persona, C. quantum ad notionalia quæ connotât, A'. Connotât autem essentialiter Patrem et Filium; quia, ut dictum est, Spiritus sanctus per se petit procedere ut persona distincta a Patre et Filio et ut terminus mutui amoris amborum, quod non esset si non procederet ab ambobus. *Et hinc palet disparitas* ad virtutem creativam : creaturæ enim petunt procedere ab omnipotente simpliciter, sive sit unus sive plures. 2/d *confirmationem, D. ant.* Si per impossibile non esset Filius, Pater posset spirare Spiritum sanctum qui esset ejusdem rationis adæquatæ ac nunc est, N. qui non esset ejusdem rationis adæquatæ. C. non enim tunc esset tertia persona, nec terminus mutui amoris.

Quæritur 5° utrum Pater et Filius sint unum principium Spiritus sancti?

Q. 56. n. 4. 0. — *B. affirmative.*

Prob. 1° ex Patribus. S. Aug. de Trinit. c. 14 : *Fatendum est*, inquit. *Patrem et Filium principium esse Spiritus sancti, non duo principia.* Idem Basilus lib. 2 cont. Eunom. Anselmus lib. de Process. Spiritus sancti.

Prob. 2° ex conciliis. Concilium Lugdunense II : « Damnamus, inquit, qui loquendo merario ausu asserere præsumpserint » quod Spiritus sanctus ex Patre et Filio » tanquam ex duobus principiis et non » tanquam ex uno procedit. » Refertur cap. *Fideli*, de summa Trinitate in 6 et concil. Florent, in litteris unionis : « De » finimus quod Spiritus sanctus ex Patre » et Filio..... æternaliter tanquam ab uno » principio et unica spiratione procedit. »

Neque juvat Durandum et Gregorium Arim. oppositum sentientes ob istam particulam *tanquam*; non enim hic sumitur diminutive sed explicative, sicut Act. 2, *tanquam advenientis Spiritus vehementis*. Ratio est evidens; quia Græci in his conciliis objiciebant tanquam grave inconveniens Latinis, quod ponerent duo principia Spiritus sancti quod negabant Latini : si ergo particula *tanquam* sumatur diminutive, sensus erit quod Spiritus sanctus in re procedat a duobus principiis, sed secundum quid tantum ac similitudinarie ab uno; et sic esset incidere in inconveniens quod Græci exprobrabant Latinis et illos dolosa æquivocatione fallere.

Ibid. 0.—*Prob.* 3° *rationibus.* 1° Pater et Filius in omnibus sunt unum in quibus non distinguit eos relationis oppositio : atqui in hoc quod est esse principium Spiritus sancti, non opponuntur relative : ergo. 2° Illud interest inter nomen substantivum et adjectivum, quod nomen substantivum, cum significet formam per modum per se stantis et ideo afferat secum suum suppositum, ad ejus multiplicationem requiratur multiplicatio formæ et suppositi: unde plura supposita habentia unam formam, v. g. deitatis, non dicuntur plures dii, sed unus Deus; et artifex habens plures artes non dicitur plures artifices: primum, defectu multiplicationis formæ; secundum, defectu multiplicationis suppositi. Nomen adjectivum contra, cum non significet formam ut afferentem secum suum suppositum, sed ut alteri adjacentem a quo habet esse, ad ejus multiplicationem non requiratur multiplicatio formæ, sed subjecti tantum seu suppositi 5 unde si una albedo esset in duobus parietibus, dicerentur duo alba : atqui nomen *hoc*, principium Spiritus sancti, est nomen substantivum, et forma significata, scilicet virtus

Bpîrativa est una : ergo unum principium.

ibid. α1 7. — *Ex quo colliges*, cliam esse unum spiratorem, quia *spirator* est etiam nomen substantivum, licet sint plures spirantes, quia spirans est nomen adjectivum. Et quamvis S. Doctor in 1, d. 11, a. 4, et d. 12, a. 5, dixerit esse plures spiratores, sicut sunt plures spirantes, sumendo spiratorem adjective; tamen melius est, inquit, hic dicere unum spiratorem, quia in rigore loquendo spirator debet substantive accipi, sicut creator, genitor et similes; et ideo ibidem explicat S. Hilarius dicentem quod *Spiritus sanctus est a Patre et Filio auctoribus*, quod posuit substantivum pro adjectivo.

Quæritur 4° pro quo supponat principium Spiritus sancti seu spirator?

Quidam existimant quod, sicut ex essentia divina et subsistentia absoluta prævenientibus subsistentias relativas, constituitur unum subsistens, quod per se existit et est principium creaturarum, non tamen persona; ita ex essentia divina et relatione activa spirationis constituatur individuum subsistens, quod sit principium Spiritus sancti commune Patri et Filio, seu spirator, non tamen persona. Sed non videtur id posse admitti; quia secundum modum nostrum concipiendi, spiratio activa advenit personis Patris et Filii jam constitutis ex essentia et suis relationibus personalibus: ergo non potest constituere aliquod individuum perse subsistens commune Patri et Filio; persona enim semel constituta et subsistens, non potest amplius per aliam subsistentiam terminari et subsistere; quia personalitas est ultimus terminus naturæ, reddens illam ulterius incommunicabilem et interminabilem: unde spiratio activa, quamvis sit proprietas relativa, non tamen est proprietas personalis, quia non constituit personam, sed constitutam supponit. *Neque dicas*, spirationem activam convenire immediate naturæ, non mediante paternitate et filiatione: nam convenit immediate Patri et Filio, ut sunt duæ personæ sese mutuo amantes. Itaque melius

Ibid. ad 4.5. et 6. — A. cum Auctore, hoc nomen, *principium Spiritus sancti*, seu *spirator*, supponere confuse et indistincte: non intellige tamen suppositionem confusam in rigore dialectico, quo sensu

dicimus, *alter oculus est necessarius ad videndum*; sed intellige cum nostro Serra, suppositionem confusam et indistinctam qua hoc nomen *principium* seu *spirator* supponit pro duabus personis simul, non tamen pro illis simul tantum, sed etiam pro unaquaque seorsum, et non pro unaquaque seorsum tantum, sed etiam pro duabus simul, juxta exigentiam subjecti in propositione: sicut cum dico, *Pater et mater est principium filii*, principium adæquate sumitur, et supponit pro patre et matre simul; cum autem dico, *Pater est principium filii*, principium inadæquale sumitur et supponit pro patre tantum: ita proportionem servata, cum dico, *Pater et Filius sunt principium Spiritus sancti*, principium adæquate sumitur, et supponit pro Patre et Filio simul; cum dico, *Pater est principium Spiritus sancti*, principium inadæquate sumitur, et supponit pro Patre tantum. Fieque obstat quod S. Th. hic ad 4, non admittat hanc propositionem, Pater et Filius sunt unum principium quod est Pater; quia ly *quod* restringit rationem principii ad solum Patrem: si autem ly *quod* non sumatur restrictive, sed copulative, ita ut sensus sit, Pater et Filius sunt unum principium Spiritus sancti, et illud principium est Pater, vera esset propositio.

ARTICULUS VII

Utrum hæc particula Filioque jure sit addita Symbolo Nicæno-Constantino* politano?

Acrius et diuturna per multas sessiones concilii Florentini hac de re fuit disputatio inter Græcos et Latinos. Græci contendebant hanc additionem fieri non potuisse, id velante lege concilii Ephesini et aliorum, camque schismatis inter utramque Ecclesiam fuisse causam; Latinis contra propugnantibus hanc additionem jure potuisse fieri, nusquam violata lege conciliorum, ipsosque Græcos immerito inde sumpsisse occasionem discedendi ab Ecclesia Latina/Non tamen negabant Græci posse explicari Symbolum, sed negabant explicationem posse inseri Symbolo. Contra quos

Dico. Hæc particula, *Filioque*, jure fuit addita Symbolo Nicæno-Constantinopol.

Prob. 1°. In concilio Lugdunensi II Græci ipsi approbaverunt hanc additionem i»-lm, Symbolumque, ter hanc additionem

repetendo, cantaverant cum Latinis inter missarum solemniam. Et concilium Florentinum post causam diligentissime discussam, in definitione fidei cui subscripserunt cum Lalinb. ..mues Græci, excepto Marco Ephesino, sic dicit : « Definimus insuper explicationem verborum illorum, *Filioque*, » veritatis dicendæ gratia, et imminente » tunc necessitate, licite ac rationabiliter » Symbolo fuisse appositam. » Ergo.

Prob. 2°. Ut jure fiat Symbolo aliqua additio, veritatis in eo latenter et implicite contents explicative, duo requiruntur et sufficiunt, legitima auctoritas et causa necessaria : atqui hæc duo concurrerunt in additione hujus particulæ *Filioque* facta Symbolo : ergo. *Major constat*; quid enim aliud requireretur? *Minor etiam est certa quoad utramque partem.* Et 1° intervenit legitima auctoritas, nempe summa auctoritas tum Ecclesiæ, tum summi pontificis, cui in conservando fidei deposito contra insurgentes hæreses, a nullo neque etiam a concilio generali potest derogari, utpote a Christo institutæ et collatæ. 2° Adfuit causa necessaria, nempe repressio erroris tunc latius grassantis contra processionem Spiritus sancti a Filio. Ergo.

Confirmatur. Jure Ecclesia in concilio Nicæno addidit de Filio contra Arianos Symbolo Apostolorum hanc particulam, *consubstantialem*; et in Constantinopolitano addidit Symbolo Nicæno contra Macedonianos de Spiritu sancto has particulas : *Dominum vivificantem, ex Patre procedentem, cum Patre et Filio simul adorandum*, et alias : atqui auctoritas Ecclesiis ab his temporibus non fuit imminuta, sed eadem semper manet, et quæ fuit ratio seu necessitas has particulas prioribus Symbolis addendi, eadem fuit particulam *Filioque* inserendi, nempe coercitio insurgentis et grassantis erroris : ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Synodus Ephesina III œcumenica, contra Nestorium congregata anno 431, parte tertia act. 6, sic definit : « Sicut » luit S. synodus alteram fidem nemini licere proferre, aut conscribere, aut componere, præter definitam a SS. patribus » qui in S'icæa cum Spiritu sancto congregati fuerant. Qui vero ausi fuerunt aut » componere fidem alteram aut proferre...

» hos quidem, si sunt episcopi aut clerici, » alienos esse episcopos ab episcopatu, et » clericos a clericatu decrevit ; si vero laici » fuerint, anathemati subjici. » Idem eisdem ferine verbis repetit synodus Chalcedonensis IV œcumenica contra Eutychen » convocata anno 450, actu quinto.

Huic argumento, quod præcipuum est Graecorum, duo respondeo quæ vim ejus prorsus evacuant. — §. 10. de pot. a. 4. ad 13. — Primum, a synodo Ephesina et post ipsam a Chalcedonensi prohibitum esse proferre alteram fidem a Nicæno-Constantinopolitanam, id est, ipsi contrariam, at non ejusdem fidei explicationem contra novas insurgentes hæreses : additio autem hujus particulæ, *Filioque*, non est contraria fidei Nicæno-Constantinopolitanæ, sed est illius explicatio, illo ipso enim quod in Symbolo Nicæno-Constantinopolitano exprimitur quod Spiritus sanctus a Patre procedit, implicite continetur quod procedit a Filio; quia quod de Patre intelligitur, oportet et de Filio intelligi, cum in nullo differant, nisi quia hic est Filius, et ille Pater. Secundum, *Dato* a laudatis synodis etiam prohibitam fuisse antiquæ fidei explicationem, hæc prohibitio spectat duntaxat privatos, non ipsam Ecclesiam aut summum pontificem.

Primum patet multiplici ratione. 1° Ex occasione qua latum fuit istud decretum ab Ephesina synodo. Cum enim Charisius presbyter recitasset in synodo aliquod Symbolum Nestorianum, avitæ fidei contrarium, ipsum damnat synodus et prohibet alteram fidem a Nicæna proferre, id est, *ut patet* a fidei Nicænæ contrariam, qualis erat ista altera fides Nestoriana. 2° S. Cyrillus, concilii Ephesini præses, inita pace cum Joanne Antiocheno, illius fidei professionem cura laude suscepit et probavit, quamvis in ea essent multa addita Symbolo Nicæno-Constantinopolitano; quod sane non fecisset Cyrillus si omnem pristina fidei novam explicationem prohibuisset ipsa synodus. 3° Concilium Chalcedonense paulo post Ephesinum celebratum, act. 5, recitatis Symbolis Nicæno et Constantinopolitano, subjungit : « Sufficeret quidem ad plenam » cognitionem et confirmationem petitis. » hoc sapiens salutare divinæ gratiæ Symbolum..... Sed quoniam hi qui veritatis » reprobare prædicationem conantur per

• proprias hæreses, novas voces genuc-
 » nuit, » ad cos revincendos, ultra Sym-
 bolum Nicænum et Constantinopolitanum
 quod ini. firmat, declarat se acceptare Epis-
 tolas synodicas S. Cyrilli ad Nestorium et
 ad Orientales contra hæresim Nestorii, et
 Epistolam dogmaticam S. Leonis ad Fla-
 vianum contra Eutychem, deinde exponit
 dogma duplicis naturæ in Christo contra
 eundem, ac tandem subjicit : « Definivit
 » sancta et universalis synodus, alteram
 » fidem nulli licere proferre, aut conscri-
 » bere, vel componere, aut sentire, aut
 » alios docere. » Quis non videt hoc de-
 creto, sicut et Ephesino, duntaxat prohi-
 beri proferre alteram fidem, veræ et anti-
 quæ fidei contrariam, non hujus vera fidei
 expositionem ; siquidem ea ipsa synodus
 et Symboli Nicæni explicationem per Con-
 stantinopolitanum, et Constantinopolitani
 per litteras Cyrilli, et suæ ipsius defini-
 tionis per Epistolam Leonis admittat, imo
 propriam suam explicationem circa erro-
 rem Eutychis proferat. 4° Sed et aliud lu-
 culentius momentum ex eadem ipsa synodo
 Chalcedonensi eruo. Cum quidam Patres
 synodici non admittendam esse S. Leonis
 Epistolam censerent propter canonem
 synodi Ephesinæ, vetantis inducere aliquid
 novi : ipsa synodus in allocutione ad im-
 peratorem quæ extat initio Iulianæ partis, sic
 dicit : « Ne quis Epistolæ ejus seriem
 » accuset, quod non liceat cuiquam expo-
 » nere fidem præter patres qui apud Ni-
 » cæam concorditer convenerunt (en ipsa
 » objectio ex decreto Ephesino), unam
 » quidem esse velut principali loco trecen-
 » torum et octo patrum doctrinæ confes-
 » sionem, lex nobis Ecclesiæ præcipit, quam
 » velut commune sanctorum decretum, ad
 » eorum qui vocantur in adoptionem filio-
 » rum tradimus firmitatem. Adversus au-
 » tem eos qui veritati resistunt, varia; no-
 » bis certaminum causæ tributæ sunt, a
 » piis viris congruenter adhibito contra ea
 » quæ ab his fallaciter inferuntur. Et cre-
 » dentibus quidem sufficit ad utilitatem
 » fidei indiscussa perspectio ad confessio-
 » nem pii dogmatis devotos pertrahens
 » animo. His autem qui doctrinam rectam
 » pervenire moliuntur, ad singula quæ
 » male paviunt oportet occurrere, et eorum
 » objectis coiigrua quæque providere. Nam
 » si omnes contenti essent fidei constituto,

» et pietatis semitam nulla innovatione tur-
 » barent, deceret Ecclesiæ filios nihil am-
 » pius excogitare quam Symbolo constat
 » esse declaratum. Sed quia multi a recta
 » linea per anfractus erroris exorbitant,
 » novum quoddam sibimet iter mendacii
 » construunt, necesse nobis est veritatis
 » eos inventione convertere, commenta
 » quoque eorum devia salutaribus auj ec-
 » tiomdis refutare, non ut novum ad
 » pietatem (quasi fidei desit) semper aliquid
 » exquirentes, sed ut contra ea quæ ab illis
 » innovata sunt, excogitantes quæ salu-
 » bria judicantur. » Quod idem prosequi-
 tur tota *allocutione*. Hæc sane commenta-
 lionon indigent, sunt quippe ipsissima
 solutione nostra quam inde eruimus unde de-
 promptum est argumentum.

Neque dicas has explicationes quas ex
 synodis Ephesina et Chalcedonensi profe-
 rimus, non esse incertas Symbolo, Græcos
 autem contendere solam insertionem novæ
 explicationis Symbolo esse prohibitam de-
 cretis Ephesino et Chalcedonensi. Nam
 decretum tam Ephesinum quam Chalcedo-
 nense ne verbum quidem habet de nova
 explicatione non inserenda aut non ad-
 denda Symbolo, sed loquitur tantum de
 altera fide non proferenda, non conscri-
 benda, non componenda aut offerenda.
 Neque patres Chalcedonenses, ut probent
 se non agere contra decretum Ephesinum
 in recipienda explicatione S. Leonis, hanc
 rationem adhibent, nec dicunt illo decreto
 tantum prohiberi insertionem novæ expli-
 cationis Symbolo, quod erat in promptu,
 sed dicunt se primo loco habere Symbo-
 lum Nicænum, et id præcipere legem Ec-
 clesiæ; ~~at non prohiberi, sed~~ necesse esse
 novis hæresibus insurgentibus; novis ex-
 plicationibus adjectis occurrere. Aliunde
 quid utilitatis haberet decretum prohibens
 sanam veræ fidei explicationem inseri Sym-
 bolo, si permetteret passim edi extra Sym-
 bolum quas volueris fidei professiones aut
 explicationes?

Sed nec satis, alterum dixi : *dalo* syno-
 dum prohibuisse addere Symbolo legiti-
 mam explicationem fidei Nicænæ, hæc pro-
 hibitio spectat duntaxat privatos, non Ec-
 clesiam aut S. pontificem. Et hoc luce me-
 ridiana clarius est : 1° ex occasione qua,
 ut vidimus supra, hoc decretum datum est;
 2° ex censuris quibus synodi Ephesina et

Cbalcedonensis contra facientes subjiciunt: stultum namque foret existimare sacras synodos voluisse Ecclesiam ipsam aut S. pontificem anathemati subjicere; 3° quia Ecclesia in laudatis conciliis nec voluit nec potuit seipsam aut S. pontificem spoliare auctoritate qua tunc pollebat, et quam a Christo collatam accepit. Cum ergo nunc permaneat eadem Ecclesiæ et S. pontificis, quæ fuit olim, et cum ex ea potuerit Ecclesia addere Symbolo Apostolorum, et postea Symbolo Nicæno, idem nunc potest si necessitas requirat. His omnibus semel positis, non satis miror qua mentis vertigine capti Græci, tandiu tam impotenti animo debacchati fuerint in ecclesiam Romanam, ab eaque tam horrendo et tam pertinaci schismate defecerint propter hanc unam particulam, *Filioque*, explanationis ergo Symbolo Nicæno additam.

Instant nihilominus. Synodus Ephesina noluit addere Symbolo nomen *Deiparæ*, licet videretur necessarium contra hæresim Nestorii. Item S. Cyrillus in Epist. ad Joannem Antiochenum dicit: « Nullo modo patimur ut ab aliquo fides illa, sive fidei Symbolum concutiatur, quod a sanctis quondam patribus Nicænis editum est; neque enim aut nobis, aut ulli omnino alteri, vel unalh voculam ibi positam immutare, aut unam etiam syllabam præterire permittimus. » Et in Epist. ad Acadium, dicit quod synodus providerit non oportere aliam fidei expositionem in Ecclesiam inferre, præter eam quæ jam extabat. Ergo.

It. ad primum, synodum Ephesinam noluisse addere Symbolo nomen *Deiparæ* quia id non erat necessarium ad revincendum errorem Nestorii, quippe qui error duobus distinctis Symboli Constantinopolitani articulis satis explicite explodebatur, nempe Christum esse verum Deum consubstantialem Patri, et natum ex Maria virgine: concedimus autem non debere addi aliquid Symbolo, nisi cogente necessitate.

Ad secundum. Quæ sit mens Cyrilli circa sensum decreti Ephesini, patet ex fidei professione Joannis Antiocheni quam suscepit et laudavit, ut dixi. Vere autem dixit S. Cyrillus, nemini licere Symbolum concutGre, verum qui catholice illud explicant non concutiunt; item nullam voculam immutandam, nullam syllabam prætereun-

dam, quæ sensum perverteret, nonquæ legitime explicaret; tandem non oportere aliam fidei expositionem inferre contrariam veræ et jam receptæ fidei, non quæ sit ipsi consentanea si ita necessitas requirat.

Ileponunt. In synodo Chalcedonensi act. 2, cum judices peterent edi expositionem fidei Symbolo Nicæno-Constantinopolitano consentaneam: « Reverendissimi » episcopi clamaverunt: Expositionem alteram nullus facit, nequæ tentamus, neque audemus exponere; docuerunt enim Patres et inscriptis custodiuntur quæ ab eis sunt exposita, et circa ea dicere non possumus: » ergo expositionem etiam veræ fidei explicativam addere non licet, nec ipsi generali concilio.

B. hunc textum truncate referri, qui, si integre referatur, non solum instantiam elevat, sed nobis favet; subjungitur enim immediate: « Cecropius, reverendissimus » episcopus Sebastopolitanus, dixit: Emerserunt quæ ad Eutychem pertinebant, et super iis forma data est a sanctissimo archiepiscopo Romans urbis, et sequimur cum, et Epistolæ omnes subscribimus. Reverendissimi episcopi clamaverunt: Ita omnes dicimus, sufficiunt quæ exposita sunt, alteram expositionem non licet fieri. » Hinc palam est quo sensu patres synodici dixerint non posse, non licere alteram fidei expositionem edere, quia non erat necessaria; sufficebat quippe, ut ipsi inquiunt, prolixa oppositio facta a S. Leone, quam omnes acceptabant, et aliunde Eutychis error sufficiens revincebatur Symbolo Nicæno-Constantinopolitano, in quo Christus, hinc Deus, illinc factus homo distincte dicitur. Verum si judicassent necessariam, eo jure poterant edere quo potuerat summus pontifex S. Leo, imo eo jure quo ipsi illam S. Leonis expositionem approbabant et admittebant: si namque esset illicitum absolute expositionem catholicam fidei edere, illicitum quoque esset editam approbare et recipere, atque editorem summis laudibus efferre.

Urgent. Synodus VU œcumenica, post recitatum Symbolum Nicænum et Constantinopolitanum, act. 7, dicit: « Hæc est fides Apostolorum; nos leges Patrum custodimus, nos eos qui addunt quid, vel adiungunt, de Ecclesia anathematizamus. Ergo.

It. eandem semper currere solutionem, nimirum, synodum loqui de additione vel ademptione contraria fidei, non ipsi consentanea et necessaria; idque eo certius est, quod ipsam et synodus VII Symbolis Nicæno et Constantinopolitano varias fidei expositiones subnectat, praesertim contra Iconomachos : unde hæc instantia magis nocet Graecis (piam ipsis faveat. Insuper revocando quod secundo loco diximus et prima responsione, *dato* hæc et similia conciliorum dicta extenderentur ad expositiones fidei consentaneas, non spectant Ecclesiam, sed privatos.

Obj. 2°. Cum legati Caroli Magni et concilii Aquisgranensis consulerent Leonem III super hac additione *Filioque*, jam tunc, facta Symbolo a quibusdam ecclesiis et ab eis de canlari solita in missa, eam improbavit S. pontifex, jussitque Symbolum Constantinopolitanum absque ea additione descriptum in tabulis argenteis appendi ad valvas ecclesiæ. Ergo.

B. D. ant. Hanc additionem improbavit pontifex, ut factam absque sufficienti necessitate auctoritate, *C.* improbavit quasi fieri non posset, urgente necessitate et concurrente legitima Ecclesiæ seu S. pontificis auctoritate, quemadmodum postea facta est, A7. Quod autem jusserit Symbolum absque ea additione exscribi et ad valvas ecclesiæ appendi, id fecit studio antiquitatis, quam absque causa immutari non patiebatur, et ut ostenderet neminem, hac additione sine sufficienti necessitate et auctoritate facta, astringi.

Obj. 5°. Saltem hæc additio fieri non potuit inconsultis Græcis. Ergo.

Respondit Inic objectioni Andræas Rhodius antistes, sess. "concilii Florent. 1° non constare Græcos non fuisse vocatos; 2° ecclesiam Romanam nulla lege fuisse astrictam ut eos vocaret ad hanc additionem faciendam, urgente necessitate coercendi petulantiam multorum, qui dogma erroneum adversus Spiritus sancti processionem a Filio, apertius et latius quam antea disseminabant. Adde hanc additionem factam fuisse ab ecclesia Occidentali, scientibus et non reluctantibus Græcis, excepto forte uno Photio, qui tum a suis non fuit auditus, quippe (pii a sede Constantinopolitana injuste invasa juste ejectus, per plures annos exulavit. Cum autem postea schismate facto

reclamarent Græci, non erant amplius audiendi, sed corrigendi et a schismate revocandi. Porro quando facta fuerit hæc additio, dicemus in degressione speciali.

ARTICULUS Vili.

De variis nominibus Spiritus sancti.

Quæritur 1°, utrum hoc nomen *Spiritus sanctus*, sit proprium tertiæ personæ?

Hic. q. 6. a. 1.0. — *B.* quod si hoc nomen, *Spiritus sanctus*, sumatur complexe et in vi duarum dictionum, sit commune singulis personis Trinitatis; Pater enim est spiritus et sanctus, similiter Filius est spiritus et sanctus. At si sumatur incomplexum et in vi unius dictionis ex usu S. Scripturæ et Ecclesiæ consuetudine, accommodatur ad significandam tertiam personam. Et hujus accommodationis est duplex convenientia. Prima est, quia nomen Spiritus sancti est commune Patri et Filio, ut dictum est, peopler ea convenientia est ut qui procedit ab utroque et est utriusque nexus, apte elletur proprie nomine quod habent a se communitate. Secunda, quia nomen Spiritus in rebus corporeis impulsionem quamdam et motionem significare videtur; nam flatum et ventum, spiritum nominamus; est autem proprium amoris quod moveat et impellat voluntatem amantis in amatum; sanctitas autem iis rebus attribuitur quæ in Deum ordinantur: quia igitur tertia persona procedit per modum amoris : quo Deus amatur, convenienter Spiritus sanctus nominatur.

Quæritur 2° utrum amor sit proprium nomen Spiritus sancti?

Hic. q. 57 a. 1.0. — *B.* Si amor sumatur essentialiter prout importat tantum habitudinem amantis ad rem amatam, est nomen commune toti Trinitati. Si autem sumatur personaliter prout importat habitudinem rei quæ procedit per modum amoris ad suum principium, est nomen proprium Spiritui sancto; quia Spiritus sanctus procedit ex mutuo amore Patris et Filii, ut quædam impressio seu impulsus in rem amatam.

Quæritur 5° ex (piarum rerum amore procedat Spiritus sanctus?

B. Spiritus sanctus per se procedit ex amore omnium quæ sunt formaliter in Deo, scilicet ex amore essentiæ, attributorum et personarum ; per accidens et concomitante! ex amore creaturarum futurarum, nullo

modum ex amore creaturarum possibilium. *Hac patent* partim ex his quæ diximus supra de cognitione ex qua procedit Verbum, partim ex dictis in tractatu præcedente, de voluntate et amore Dei circa res creatas. Igitur breviter

Prob. prima pars. Quia Spiritus sanctus procedit ex amore perfectissimo; amor autem perfectissimus est omnium quæ sunt formaliter in Deo : ergo. *Prob. secunda pars.* Quia processio Spiritus sancti est naturalis et necessaria, ergo debet per se procedere ex amore naturali et necessario : atqui amor creaturarum futurarum non est naturalis et necessarius, sed liber, et supponit decretum de illarum fulguratione, quod decretum potuit non esse : ergo. Attamen quia creature futura dicunt ordinem ad existentiam, amantur a Deo, et sic per accidens et concomitante ex illarum amore procedit Spiritus sanctus. *Tertia pars patet;* quia, ut diximus tract. præced. cit. Deus nullatenus amat creaturas posibles.

Quæritur 4° utrum Pater et Filius diligant se Spiritu sancto?

Ibid. a. 2. 0. — B. Si diligere accipitur essentialiter, Pater et Filius non diligunt se Spiritu sancto, sed sua essentia; quia Spiritus sanctus non est amor essentialis, sed notionalis. Si vero diligere sumatur notionaliter, Pater et Filius diligunt se Spiritu sancto; quia diligere notionaliter nihil est aliud quam spirare amorem, sicut dicere est producere verbum, et florere est producere flores : sicut ergo dicitur arbor florere floribus, et Pater dicere Verbo se et creaturas, ita Pater et Filius dicuntur se et nos diligere Spiritu sancto seu amore procedente.

Quæritur 6° donum sit proprium nomen Spiritus sancti?

Ante responsionem nota, donum possumus sumi essentialiter, notionaliter, et personaliter : essentialiter, quatenus solum consideratur ut res quæ gratuito dari potest; et sic convenit toti Trinitati et singulis personis, quippe quæ se nobis gratuito communicare et dare possunt : notionaliter, prout dicit originem passivam a donante, convenitque tantum aliquibus personis et non omnibus; et sic est proprium Filio et Spiritui sancto, non Patri, quia Filius et Spiritus sanctus habent originem a Patre,

Pater a nullo : personaliter, prout convenit tantum uni personæ. Et sic

Hic q. 53. a. 2. 0. — *B.* Donum personaliter sumptum, est nomen premium Spiritus sancti; quia donum proprie importat gratuitam donationem : ratio autem gratuite donationis est amor, ideo enim damus gratis alicui, quia volumus ei bonum : primum ergo quod damus ei est amor quo volui t ei bonum, et sic amor habet rationem primi doni, per quod omnia dona gratuita donantur : ergo cum Spiritus sanctus procedat ut amor, procedit in ratione primi doni, consequenter donum est nomen ei proprium.

4. Cont. Gent. c. 22.— Inter varia alia nomina quæ Spiritui sancto appropriantur, singulare est nomen Paracleti seu Consolatoris. Hujus autem appropriationis ratio est, quia proprium amicitiae est, quod aliquis in praesentia amici delectetur, ac in eo consolationem contra omnes anxietates inveniat; unde in tristitiis maxime ad amicos consolationis causa confugimus. Quia igitur Spiritus sanctus Dei amicos nos constituit et eum in nobis habitare facit, et nos in ipso, appropriatur enim illi sanctificatio animarum, consequens est ut per Spiritum sanctum gaudium de Deo et consolationem habeamus contra omnes mundi infirmitates et impugnationes : unde in Psalmo. 50 dicitur : *Bedde mihi lætitiā salutaris tui, et Spiritu principali confirma me.* Quidam addunt etiam dici Paracletum, quia post ascensionem Christi, in Apostolos inestis tristemque Ecclesiam tanquam consolator delapsus sit.

DIGRESSIO HISTORICA.

QUA XDOXAM H. F. C. PARTICULA *IIUOQUE* ADDITA
FUIT SYMBOLO.

Ad art. 7 præcedentis dissertat.

In Hispaniis primum legitur hæc additio facta Symbolo in concilio Toletano III anno 589; ab Hispanis ad Gallos commavit labente sæculo octavo : legitur namque in concilio Forojuliensi (*de Fréjus*) anno 791 et Francofordiensi anno 794. Constat etiam ex egalione missa a cum illo Aquisgranensi et Carolo Magne anno 810 ad Leonem III, ut hanc additionem et morem cantandi Symboli cum hac additione probaret; quod utcumque abnuvit pontifex, ut

dictum est supra. *Hinc* enim saltem *patet* j hanc additionem el hunc morem ab aliquot annis jam vignisse in Gallia.

In his conveniunt historici. Sed quando liæc additio recepta fuit Romæ et in to.a ecclesia Occidentali, res est valde incerta.

Ex facto Leonis III improbantis hanc additionem (constat autem hoc factum ex Smaragdo, qui hujus collationis acta tunc temporis conscripsit, et quæ doctissimus Synundus t. 2 Conciliorum Galliae inseruit, ex Anastasio Bibliothecario in *Leone III*; ex Magistro sentent, lib. 1, d. 11 et ex aliis) : ex hoc, inquam, facto *colligo* 1°, hanc additionem non fuisse factam a Damaso papa et concilio Romano, ut quidam scribunt ; id quippe non ignorasse! Leo III. et cognitum non improbasset. Symbolum autem quod sub nomine Damasi inter opera S. Hieronymi legitur cum hac additione, pro suppositio habetur ab eruditis.

Colligo 2°, S. Leonem Magnum hanc additionem non permisisse Hispanis, ut videtur sentire Sylvius cum Baronio ex S. Leonis Epist. 95; id enim procul dubio Galli, qui ab Hispanis hanc additionem mutuaverant, allegassent Leoni III, quod illenon respuisset. Insuper in laudata Epist. S. Leonis quæ est ad Turribium, habetur duntaxat *Spiritum db utroque procedere*, sed nulla legitur data licentia hanc particulam *Filioque* Symbolo addendi.

Colligo 5°, neque hanc additionem factam fuisse in II concilio Nicæno in causa imaginum, anno 7s7, sed paulo ante, ut contendebant quidam ex Latinis in concilio Florent. ex vetustissimo codice, in quo legitur eo in concilio Symbolum recitatum fuisse cum illo additamento : nam 1° id non latuisset Leonem III, qui auctoritatem concilii non despexisset ; 2° quia Græci non ausi fuissent hanc additionem tam pertinaciter impugnare, nec Latinos tanquam illius auctores tot injuriis lacescere ; 5° quia Anastasius Bibliothecarius, qui post annos solum septuaginta hujus synodi acta latinitate donavit, nullam hujus additionis mentionem facit. Ex quibus nutat fides hujus vetustissimi culicis, de qua aliunde non constat.

At quando laudem ecclesia Romana hanc additionem receperit ? Disputator catholicus pro Latinis in concilio Florent, sess. 7, (licebat Romanum pontificem eam admi-

sisse in magno concilio Occidentalium; id dixerat ante ipsum S. Th. hic q. 56, a. 2 : sed cum non dicant quo tempore el sub quo pontifice fuerit celebratum istud concilium, quæstio manet insoluta.

Dico. Probabile est hanc additionem faciam fuisse a Nicolao I aut circa ejus tempora. Sedebat autem anno 838.

Prob. 1° ex Photio , qui in Epistola ad Orientales sedes primarias contra Nicolaum I scripta, «Praeter illa, inquit, quæ » commemoravimus absurda, sacrum etiam » el sanctum Symbolum., non sine incre- » dibili audacia falsare aggressi sunt. »

2° Ex Ratramno, Corbeiensi monacho, qui in lib. 2, c. 2, pro Romana ecclesia contra Gracos, qui Photii temporibus scripsit, agnoscit Photium vertisse crimini Nicolao I et Romanæ ecclesiæ quod particulam *Filioque* Symbolo addiderint, sed criminationem diluit et factum defendit ; postquam enim ostendit synodos Nicaenam et Constantinopolitanam aequa addidisse Symbolo Apostolorum, de particula *Filioque*, sic pergit : « Sed neque episcoporum » centum et quinquaginta tanta constat » auctoritas, ut quid illis licuit non liceat » tam Romano pontifici quam universis » Christi ecclesiis. »

5" Ex S. Antonino, qui in Chronico S. p. tit. 22, c. 5, n. 1, narrat Photium exprobrasse Nicolao I quod ob hanc additionem anathema latum a concilio Ephesino incurrisset. Idem testantur Manuel Calecas et Pilhæus lib. de Process. Spiritus sancti.

Ad hæc momenta indubie non attenderat Andræas Colossensis, cum in concilio Florentino sess. 6, dixit Photium nullam de Svinboli additione fecisse mentionem contra Nicolaum papam.

Dices in codice, (pii servatur Romæ in collegio Græcornn, Epistolam de qua in prima probat, non ascribi Photio, sed Sisinio patriarcha Constantinopolitano/pii sedebat anno 995; el Nicolaum I, in sua Epistola ad Gallos, hanc de Symbolo criminationem a Græcis sibi faciam non referre.

P>. ad primum, unum codicem non evertere aliorum fidem, nec aia momenta allata. *.id secundum* pariter, solum Nicolai silentium tot disertis testimoniis non praeponderare; est enim argumentum negativum quod nihil valet contra plura positiva.

Nola. Quamvis probabile sil a Nicolao I sive circa ejus tempora hoc additamentum fuisse factum, nondum tamen tunc Symbolum, cum illo additamento cantabatur universim in ecclesia Romana; id primum obtinuit sedente Benedicto VIII circa annum 985, a quo id obtinuit Henricus imperator, ut observat Baronius ad hunc annum cx Bernone Augiensi.

At tandem, quod extra omnem controversiam est, in concilio generali Lugdunensi II anno 1274, Symbolum cum profata additione *Filioque* solemniter fuit decantatum a Græcis et Latinis, ter repetitis his Verbis, *Qui ex Patre Filioque procedit*, quamvis tamen tunc indultum fuerit Græcis ut in suis ecclesiis sine hac additione cantarent. Et postea in concilio Florentino 1459 utriusque ecclesiæ Græcæ et Latinæ consensu, admissio dogmate de processione Spiritus sancti a Filio, additio hujus particulæ *Filioque* facta Symbolo, fuit approbata, ut vidimus superius.

DISSERTATIO VI.

DE COMPARATIONE PERSONARUM AD ESSENTIAM, AD PROPRIETATES PERSONALES, AD ACTUS NOTIONALES, AD SE INVICEM ET AD CREATURAS.

D. Th. a. Q. 59. ad 45.

Postquam egimus de Personis secundum se consideratis, restat, ad complementum præsentis tractatus, agendum de illis comparative consideratis. Quintuplex autem ex titulo distingui potest comparatio divinarum personarum : prima est ad essentiam cum qua identificantur ; secunda, ad proprietates personales, seu relationes quibus in esse personæ constituuntur; tertia, in ordine ad actus notionales qui a personis emanant et per quos emanant personæ; quarta, ad se invicem ; quinta, ad creaturas quatenus ad eas mittuntur : quas quinque Personarum comparationes totidem quæstionibus tractat Auctor. Nos vero quia plura discussimus huc spectantia jam in procedentibus, compendio tractabimus.

ARTICULUS I.

De Personarum comparatione ad essentiam "D. Th. Q. 59.

Quæ docet S. Th. duobus primis articulis hujusquæslionis 59 de identitate Perso-

narum cum essentia, exposuimus a. 5 dissert 5; require ibi. Quæ docet quatuor articulis sequentibus de modo loquendi pluraliter vel singulariter de divinis personis, habes etiam sufficienter art. 5' dissert. 4. Ut tamen unum adjiciam, aut jam dictum magis explicem.

Quæritur 1° utrum nomina essentialia, id est, quæ essentiam, seu essentiam spectantia nude significant absque insinuatione Personarum, prodicentur singulariter de tribus Personis ?

nie q. 59. a. 5. 0. — *Pi.* Si nomina essentialia significant essentiam substantive, prodicantur de tribus Personis singulariter et non pluraliter; si vero significant essentiam adjective, prodicantur de tribus Personis in plurali. Cujus ratio est, quia nomina substantiva significant aliquid per modum substantiæ: substantia autem sicut per se habet unitatem vel pluralitatem : unde unitas vel pluralitas nominis substantivi attenditur non solum secundum suppositum, sed etiam secundum formam significatam per noinen. Noin inavero adjective significant aliquid per modum accidentis quod inhaeret subjecto : unde accidentia, sicut habent esse in et ex subjecto, ita ex subjecto suscipiunt unitatem vel pluralitatem ; et ideo in adjectivis attenditur singularitas vel pluralitas secundum supposita seu subjecta. Quapropter ad multiplicationem nominis substantivi, requiritur multiplicatio formæ et suppositi; ad multiplicationem autem nominis adjectivi, sufficit multiplicatio solius suppositi seu subjecti. Et ideo in humanis Socratem, Platonem, Ciceronem dicimus tres homines, et in divinis Patrem, Filium et Spiritum sanctum non dicimus tres Deos, sed unum Deum; quia in tribus suppositis naturo humans sunt tres humanitates, in tribus autem Personis divinis esluna divina essentia. Contra vero dicimus tres existentes, tres sapientes, tres æternos, tres increalos, si adjective sumantur, utsumpsit S. Athanasius in Symbolo dicens : *Totcc tres Personæ coæternæ sibi sunt et coæqualcs*. Si vero substantive sumantur, dicimus unum increalum, unum immensum, unum æternum, etc. ut sumpsit idem S. Analhasius dicens : *Non tros increali, nec tres immensi, sed unus increatus et unus immensus*.

DE PERSONARUM COMPARATIONE AD ESSENTIAM.

Dices. Dens significatur ut habens deitatem, sicut homo significatur ut habens humanitatem : atqui tres Personæ sunt habentes deitatem : ergo tres dii.

Ibid, ad 1. — *Ii. N. conscq.* Quia licet Deus significet habentem deitatem, est tamen alius modus significandi ; nam Deus dicitur substantive, et habens deitatem dicitur adjective : unde licet sint tres habentes deitatem, non tamen sequitur quod sint tres dii, quia divinitas quæ est forma significata non multiplicatur.

Quæritur ²⁰ utrum nomina essentialia convenienter approprientur Personis?

Ibid, a7.0. — Appropriatio, ut jam dixi dissert, proæm. a. 5, obj. 4, est attributio alicujus proprietatis essentialis, tribus Personis communis, facta tamen uni Personæ ad ejus mani Testationem : unde aliud est proprium, aliud appropriatum. Illud dicitur proprium, quod ita tribuitur uni personæ, ut non possit tribui alteri; appropriatum vero, id quod est commune toti Trinitati, sed causa majoris manifestationis tribuitur uni personæ. Hoc notato, ad quaestionem.

ibid. — *Ii. affirmative. Prob.* Quamvis trinitas Personarum demonstrative probari non possit, ut dixi in dissertat, proæm. art. 4, convenit tamen ut per aliqua magis manifesta declaretur : atqui essentialia attributa sunt nobis magis manifesta per rationem quam Personarum proprietates; quia ex creaturis ex quibus cognitionem accipimus, possumus devenire in certam cognitionem attributorum essentialium, non autem in certam cognitionem proprietatum personalium.

ibid.—Dupliciter potest fieri appropriatio vel manifestatio : uno modo per viam similitudinis, sicut ea quæ perlinent ad intellectum appropriantur Filio, qui procedit per intellectum ; alio modo per viam dissimilitudinis, sicut potentia appropriatur Patri, ut dicit S. Aug. quia apud nos patres solent esse infirmi propter senectutem, ne tale quid suspicemur in Deo.

Ibid. a. 8.0. — Usus appropriationis admodum frequens est in S. Scripturis et SS. Patribus, secundum varias Dei considerationes. Deus namque potest considerari quadruplicate!*: ¹ Putestensjioutestimus; ² ut inestei viitusad oprandum; ³ ⁴ulha-
het habitudinem ad suos effectus : ⁵ ctsccundum varias istas considerationes, fiunt ap-

propriationes a S. Scripturis et SS. Patribus,

ibid. — Secundum primam considerationem, æternitas, juxta SS. Hilarium et Aug. appropriatur Patri, species ¹⁷ Filio, usus Spiritui sancio ; æternitas enim, in quantum significat non esse principiatum, similitudinem habet cum proprio Patris qui est principium de non principio. Species, sive pulchritudo, habet similitudinem, cum proprio Filii; ad pulchritudinem enim tria concurrunt, integritas, proportio et claritas coloris : Filius autem habet integre naturam Patris, est perfecta illius imago, et est lux et splendor intellectus. Usus vero habet similitudinem cum proprio Spiritus-sancti, accipiendo usum lato modo, prout comprehendit sub se frui : usus ergo, quo Pateret Filius se invicem frumitur, convenit cum proprio Spiritus sancti qui est amor; diligunt enim se Pater et Filius Spiritus sancto, ut dictum est.

ibid. — Secundum quod Deus consideratur ut unus, appropriatur a S. Aug. lib. i de Doctr. Christiana c. S, unitas Patri, aequalitas Filio, concordia seu connexio Spiritui sancto : quæ tria important unitatem, sed differenter. Nam unitas absolute dicitur, non præsupponens aliquid aliud; et sic appropriatur Patri, qui non supponit aliquam personam, cum sit principium de non principio. Æqualitas importat unitatem cum respectu ad alterum, nam æquale est quod habet unam quantitatem cum altero; et ideo aequalitas appropriatur Filio, qui est principium de principio. Connexio autem importat unitatem aliquorum duorum: unde appropriatur Spiritui sancto in quantum est a duobus.

ibid.—Secundum tertiam considerationem qua in Deo sufficiens virtus consideratur ad causandum, appropriatur potentia Patri, sapientia Filio, bonitas Spiritui sancto. El hæc appropriatio fit, et secundum rationem similitudinis si consideretur quod in divinis Personis est, et secundum rationem dissimilitudinis si consideretur quod in creaturis est, ne quid talo suspicemur in divinis Personis. Nam latentia habet rationem principii, unde habet similitudinem eum Patre cœlesti, qui est principium totius divinitatis; deficit autem in patre terreno propter senectutem. Sapientia similitudinem habet cum Filio cœlesti, in quantum est Verbum, quod nihil est aliud quam conceptio sapientiae; de*

ficat autem interdum filio terreno propter temporis paucitatem. Bonitas, cum sit ratio et objectum amoris, habet similitudinem cum Spiritu divino qui est amor; sed repugnantiam videtur habere ad spiritum terrenum secundum quod importat violentiam quamdam. Consequenter operationes in quibus præcipue relucet potentia, ut est creatio mundi, appropriantur Patri; operationes in quibus maxime manifestatur sapientia, ut est reparatio et redemptio mundi, appropriantur Filio; et operationes in quibus singulariter relucet bonitas, ut est collatio gratiarum, Spiritui sancio.

Ibid. — Secundum quartam considerationem, prout consideratur Deus in habitudine ad suos effectus, sumitur illa appropriatio, *cx quo, per quem, et in quo*. Hæc enim præpositio *cx* importat habitudinem quamdam causæ efficientis, quæ competit Deo ratione suæ potentis, unde appropriatur Patri sicut potentia. Hæc vero præpositio *per*, quatenus designat habitudinem formæ per quam agens agit, sicut dicimus quod artifex agit per suam artem, appropriatur Filio sicut scientia et ars. Hæc tandem præpositio *in* denotat habitudinem continenti; Deus 'ero res continet non solum secundum earum similitudines, secundum quam continentiam appropriatin' Filio, sed etiam quatenus Deus sua bonitate res conservat et gubernat ad finem convenientem adducendo: et hoc modo ly *in quo* appropriatur Spiritui sancto sicut bonitas. Variæ adhuc appropriationes præter recensitas, reperiuntur in S. Scripturis et Patribus.

ARTICULUS II.

Dc comparatione Personarum ad relationes et ad actus naturales.

D. Th. Q. 40 et 41.

Auctor art. 2 hujus quæst. 40, probat personas constitui et distingui per relationes: hoc nos præstiliimus dissert. 4, art. 4; ibi require.

Queo itur 1° utrum in divinis relatio sit idem quod persona?

Q. 40. a. 1. o. et ad 1. — *II. affirmative.*

In Deo sunt quatuor relationes reales, ut dixi dissert. 5, a 2, scilicet paternitas, filiatio, spiratio activa et passiva. Tres, scilicet paternitas. filiatio et spiratio pas-

siva, dicuntur proprietates personales, quibus constituuntur personæ: quarta, scilicet spiratio activa, dicitur proprietas, quia non in omnibus personis conveni, sed non personalis, quia non constituit personam. Hæc autem quatuor relationes tam personales, quam non personales, sunt idem cum persona, sed diversomodo.

ibid, nd 1. — Ad cujus intelligentiam considerandum est quod, propter divinam simplicitatem, sit in divinis duplex realis identitas eorum quæ differunt in rebus creatis; quia cum divina simplicitas excludit compositionem formæ et materiæ, sequitur quod in divinis idem est abstractum et concretum, ut deitas et Deus. Quia vero divina simplicitas excludit compositionem subjecti et accidentis, sequitur quod quidquid attribuitur Deo est ejus essentia, et propter hoc sapientia et virtus idem sunt in Deo, quia ambo sunt in divina essentia. Et secundum hanc duplicem rationem identitatis, proprietas seu relatio in divinis est idem cum persona. Nam proprietates personales sunt idem cum personis ea ratione qua abstractum est idem cum concreto; sunt enim ipsæ personæ subsistentes, ut paternitas est ipse Pater, et filiatio Filius, et processio Spiritus sanctus. Proprietates autem non personales sunt idem cum personis, secundum aliam rationem identitatis, qua ratione illud quod attribuitur Deo est ejus essentia: sic igitur communis spiratio activa est idem cum persona Patris et cum persona Filii, non quod sit una persona per se subsistens; sed sicut una essentia est in duabus personis, ita et una proprietas. Ex quo habes quod relatio paternitatis et relatio spirationis activæ in Patre, sint idem secundum rem cum sola distinctione virtuali. Similiter relatio filiationis et relatio spirationis activæ in Filio. Pro quo vide disseri. 3, a. 2, conci. 1.

Quærilur 2° utrum actiones notionales præintelliguntur proprietatibus seu relationibus?

Dixi, *præintelliguntur*, id est, secundum modum nostrum intelligendi; in re enim omnia sunt simul in Deo. Actus notionalcs sunt ipsæ origines tam activæ quam passivæ, scilicet generatio activa et passiva, spiratio activa et passiva. His notatis,

Ib. «. 4. 0. — *II.* Origines passivæ sumptæ simpliciter, præcedunt secundum modum

nostrum intelligendi relationes seu proprietates i « reonannn procedentium; quia origo passive significata, significatur ut via ad persr-oam et ad ejus proprietates : sic generatio passiva seu nativitas in nostro intellectu, pracedit filiationem, seu esse Filium ; et similiter spiratio passiva prius intelligilur quam esse Spiritus procedens.

ibid. — Origines seu actus no;ionales active sumpti, praecedunt secundum intellectum proprietatem personalem seu relationem praecise ut est relatio, seu ut dicit purum respectum; quia relatio in quantum hujusmodi fundatur super actum. Secundum autem quod relatio seu proprietas personalis est constitutiva personæ, sic praenlelligitur ad originem activam, quia persona agens praenlelligitur actioni.

Ibid, nd 1. — *Ex quo inferes*, utrumque vere dici : *quia generat, est Pater*; et, *quia est Pater, generat*. Si enim per nomen Patiis intelligatur praecise relatio ut purus respectus, vere dicitur : *quia generat y est Pater*, -quia relatio paternitatis sic sumpta sequitur ad generationem et in ea fundatur. Si autem per nomen Patris intelligatur relatio ut subsistens et constituens personam, vere dicitur: *quia est Pater, generat* ; quia relatio sic sumpta praenlelligitur ad generationem activam, sicut persona prius intelligilur esse quam operari.

Ibid. 0. — *Inferes* 2°, quod relatio seu proprietas non personalis, ut est spiratio activa in Patre et Filio, cum non possit considerari ut constituens personam sed tantum secundum purum respectum, sit posterior secundum intellectum origine activa,

Quæritur 5° utrum actus notionales sint voluntarii?

Sensus quæstionis est, utrum Pater voluntarie generet Filium; Pater et Filius voluntarie spirent Spiritum sanctum. — Q. 41. a. 2. 0. et ad 5. — Ad cujus intelligentiam notandum est aliquid osse voluntarium, seu voluntate fieri, posse intelligi dupliciter : 1° voluntate concomitante, sicut possum dicere quod ego sum homo mea voluntate, quia scilicet volo et mihi placet esse hominem; 2° voluntate antecc- (lentoct principiante, seu voluntate habente ee u\ principium effectivum illius roi quæ dicitur voluntaria, aut voluntate fieri : sicut dicitur quod artifex operatur voluntate. <mia voluntas ejus est principium ope-

ris. Rursus hæc voluntas antecedens potest considerari dupliciter : 1° ut nature, quatenus scilicet est alicujus rei principium naturale et necessarium, sicu' homo vult naturaliter et necessario Lentitudinem ; 2° ut voluntas, quatenus scilicet est principium libere el cum indifferentia agens. Hac voluntate Deus vult creaturas, nos media ad fmem. His prannissis,

Ibid. 0. — *B.* 1° Actus notionales sunt voluntarii voluntate concomitante, ita ut secundum hanc voluntatem recte dici possit Patrem voluntarie generare Filium, Patrem et Filium voluntarie spirare Spiritum sanctum, voluntate, inquam, concomitante ; quia sicut ea voluntate Deus vult se esse Deum , ita Pater vult se generare Filium, Pateret Filius volunt se spirare Spiritum sanctum : non enim Pater invitus aut coactus generat Filium, nctpie Pater et Filius inviti et coacti producant Spiritum sanctum.

Ibid. ad. 1. — Et juxta hunc sensum intelligendus est S. Hilarius lib. 1 de Synodis, dum dicit: *Non naturali necessitate inductus Pater genuit Filium* : patet ex praecedentibus; dicit namque : *Non enim nolente Patre, vel coactus Pater, eel naturali necessitate inductus, genuit Filium*. Item et quod dicit concilium Sardicense apud eundem, quod consilio et voluntate Pater genuit Filium, voluntate scilicet concomitante.

Ibid. o. — *B.* 2°. Actus notionales non sunt voluntarii voluntate antecedente, condderata ut est voluntas seu principium attendi libere.

ibid. — *Prol.* Voluntas ut voluntas et natura secundum hoc differunt in causando, quod natura sit determinata ad unum, sed voluntas ut voluntas non est determinata ad unum. *Cujus ratio est*; quia effectus assimilatin' formæ agentis per quam agit : manifestum est autem quod unius rei non est nisi una forma naturalis, per quam res habet esse : unde quale ipsum est, tale facit; sed forma perquam voluntas agit non est una lanium, sed sunt pluries rationes intellect» : unde quod voluntate ut voluntas est agitur, i.ou est tale quale est agens, sed quale vult ev intelligit esse agens. Eorum igitur voluntas ut voluntas, est principium, quæ possunt sic vel aliter esse; eorum autem quæ non pos

sunt nisi sic esse, principium natura est. Quod autem potest sic vel aliorum esse, longe est a natura divina. Hunc Auctoris textum ex industria exscribere volui, ut lector videat in antecessum quam alte S. Doctor figat radices libertatis nostræ, de qua in 12. Brevius namque dicere potuissem sic : Quod est a voluntate antecedente, ut voluntas est et libera, potest non esse : atqui actus notionales non possunt non esse; neque enim Pater potuit non generare Filium, neque Pater et Filius potuerunt non spirare Spiritum sanctum; alioquin Filius et Spiritus sanctus possent non esse : ergo.

Ibid, ad 5. — B. 5°. Productio Spiritus sancti est a voluntate antecedente ut natura est, non sic Filius; quia Spiritus sanctus procedit ut amor, consequenter per voluntatem; Filius procedit ut Verbum, consequenter per intellectum : et sic Spiritus procedit ut terminus illius volitionis qua Pater et Filius se naturaliter et necessario diligunt; Filius, ut terminus intellectionis seu dictionis paternæ.

Dices 1°. Pater modo nostro concipiendi vult prius generare quam generet : ergo generatio Filii est etiam voluntaria voluntate antecedente ut natura. *Prob. ant.* Absoluta et essentialia secundum modum nostrum concipiendi, sunt priora notionibus : atqui velle generare est absolutum et essentialia : ergo. Ita censet Cajetanus.

ibid. o. — B. N. ant. Quia juxta Auctorem, Pater generat Filium voluntate, sicut voluntate est Deus: est autem Deus voluntate concomitante tantum et non antecedente. *Balio est;* quia modo nostro concipiendi, actus intellectus est prior actu voluntatis, nihil enim volitum quin præcognitum : prius ergo Deus intelligit generationem quam illam velit : ergo prius generat, quia intelligendo generat. *Ad prob. in contrarium}* B. esse veram duntaxat de iis quæ sunt pure essentialia; velle autem generare non est pure essentialia, cum includat nolinale, scilicet generare, ut objectum.

Dices 2°. Solus Filius in divinis procedit per modum naturæ : ergo Spiritus sanctus non procedit a voluntate ut natura est.

Q. 10. de pot. a. 2. ad 4. — B. N. CAÏ-seq. Aliud est enim procedere per modum naturæ, aliud procedere a voluntate ut natura est. Procedere per modum natu-

ræ dicitur, quod procedit sicut ea quæ in creaturis a natura procedunt et non a voluntate; quod autem procedit a natura, non supponit aliam actionem nisi per accidens, in quantum scilicet unum agens naturale dependet ab alio; quod autem procedit a voluntate ut natura, per se et semper supponit aliam processionem, quia voluntas non tendit in aliquid nisi præexistente productione intellectus aliquid concipientis. Unde Spiritus sanctus procedens ut amor necessarius, procedit a voluntate antecedente ut est natura, sive procedit per modum voluntati; non tamen procedit per modum naturæ.

ARTICULUS III.

De comparatione Personarum ad invicem. — D. Th. Q. 42.

Quæritur 1. utrum Personæ divinæ sint sibi coæquales?

Juxta philosophum, — Q. 12. α. *. ad 1. Ct in 1. d. 19. q. 1. α. 1. o. — 0 Metaph. unum in substantia facit idem, unum in quantitate facit æquale, unum in qualitate facit simile. In Deo autem non est quantitas molis, nec qualitas proprie dicta, quæ est accidens; est tamen quantitas virtutis quæ attenditur penes perfectionem essentialia. *In his enim quæ non mole magna sunt,* inquit S. Aug. 6 de Trinit. c. 8, *hoc est majus esse, quod est melius esse.* Similiter quæ significantur per modum qualitatis, ut sapientia, misericordia, etc. inveniuntur in divinis. His notatis, ad quæstionem.

ibid. — B. Personæ divinæ sunt sibi coæquales. Est de fide. Philipp. 2, de Christo dicit Apost. *Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo.* Item in Symb. S. Atlian. et c. *Firmiter* de summa Trinit.

Hic cit. — Batio est. 1° Æquale dicitur per negationem majoris et minoris : atqui in Deo non est majus et minus : ergo. 2° Inæqualium non potest esse una quantitas numero, quantitas autem in Deo non est aliud quam ejus essentia : ergo si esset aliqua inæqualitas in divinis Personis, non esset in eis una essentia, et sic non essent tres personæ unus Deus, quod est impossibile : ergo.

ibid. q. 4. et 6. o. — *Hinc inferes* Ie, Personas esse æquales in magnitudine et potentia. In magnitudine, quia magnitudo Dei nihil est aliud quam perfectio natura.;

est autem eadem perfectio naturæ in omnibus, cum sit eadem numero natura, et aliunde virtus generative Patris non est defectiva, nec Filius successive ad perfectionem pervenit. In potentia, quia potentia agendi consequitur perfectionem naturæ, est autem eadem perfectio naturæ, ut dictum eat.

Ibid. a. 2. o. — *Inferes* 2°, tres Personas esse coæternas, quia procedunt ab agente cujus virtus agendi est semper perfecta et instantanea. Adde quod tam intellectus quam voluntas in Deo sint semper in actu : ergo nunquam intellectus caruit Verbo, nec voluntas amore seu Spiritu sancto. Aliquale hujus coæternitatis vestigium habes in sole, a quo procedit splendor, et tamen est illi coævus, ita ut nullum sit instans in quo fuerit sol et non splendor.

Ibid. a. 1. «d 2. — *Inferes* 5°, tres Personas etiam esse sibi similes, quia ubi attenditur æqualitas secundum quantitatem virtutis, æqualitas includit in se similitudinem et aliquid plus, quia excludit excessum. Quæcumque enim communicant in una forma possunt dici similia, etsi inæqualiter illam formam participant, sicut si dicatur aër similis igni in calore; sed non possunt dici æqualia, si unum altero perfectius illam formam participet : unde omnia æqualia secundum quantitatem virtutis sunt similia, sed non omnia similia sunt æqualia. Et quia non solum est una natura Patris et Filii, sed etiam æque perfecta est in utroque, ideo non solum dicimus Filium esse similem Patri, ut excludatur error pure Arianorum qui dicti sunt Eunomiani, negantes Filium esse similem Patri; sed etiam dicimus æqualem, ut excludatur error Semi-Arianorum qui dicebant Filium Patri similem, sed negabant æqualem ei consubstantialem seu *homoousion*. Et quia, ut dictum est, simile non est semper æquale, idco vox *similis* seu *homoiousios* sola rejecta fuit tempore Arianismi; fuit tamen etiam quandoque admissa in iis qui dicebant Filium per omnia Patri similem, et consubstantialem seu *homoousion*, quoad vocem tantum negabant propter novitatem, sensum autem admittebant, ut vidimus in prima digressionem histor. sect. 2, ad dissertat, proœm.

Argumenta quæ opponi possunt contra responsiones et illationes, hinc et inde

Bil l . t . II.

præoccupavimus, eaque videri possunt in Auctore. Æqualitatem autem et similitudinem, non esse relationes reales in Deo, probavimus contra Scotistas, dissert- 5, a. 2. Vide.

Quæritur 2° utrum in divinis Personis sit ordo naturæ ?

Ç. 42. a. 3. in arg. ■. c. et o. — 7°. α//Γ-*inative*. 1° Quia ubicumque est pluralitas sine ordine, ibi est confusio; sed in divinis Personis non est confusio. Ergo. 2° Ordo semper dicitur per comparisonem ad aliquod principium : unde sicut dicitur principium vel secundum situm ut punctum, vel secundum intellectum ut principium demonstrationis, vej secundum causas singulas; ita etiam dicitur ordo ; atqui in divinis est principium secundum originem absque prioritate : ergo est ordo secundum originem absque prioritate et posterioritate etiam naturæ : quod enim altero natura posterius est, debet ejus natura ab alterius natura dependere ; quod non potest dici de divinis Personis, quarum una est natura. Quapropter hic ordo vocatur a S. Aug. lib. 5 cont. Maximum c. 14, ordo naturæ, non quo alter sit prius altero, sed quo alter est ex altero.

Quæritur 5° utrum admittenda sit divinarum Personarum circuminsessio?

Circuminsessio est mutua divinarum Personarum coexistentia in se invicem, ita ut Pater sit in Filio, Filius in Patre, uterquo in Spiritu sancto, et Spiritus sanctus in utroque.

It. affirmative. — ibid. a. 5.0. c. et 4.9. c. 9. — Est de fide. Sic Christus Joan. 14 dicit : *Non creditis quia ergo in Patre et Pater in me est*. Et passim Patres. Tertull. cont. Prax. c. 25, S. Iilar. S. de Trin. S. Cyril. Alex. lib. 9 in Joan. c. 59. S. Ambr. lib. 10 in Luc. ad c. 20, S. Ilieron. in c. 5 Ezech. S. Aug. 6 de Trinit, c. ult. et alii.

ibid. — *Itatio est*, quia pluies personæ a se invicem distinctæ, ita tamen quod una numero sit illarum natura indivisibilis, quacum identificantur, necessario in se invicem existant : atqui tres Personæ divinæ sunt a se invicem distinctæ, ita tamen quod una numero sit earum natura cum illis identificata : ergo necessario una est in alia et c converso.

Vides ad circuminsessionem duo requiri : primum, distinctionem supposito-

rum; idem enim suppositum non dicitur esse in seipso, nisi improprie ratione partium quod non habet locum in divinis : secundum unitatem numericam essentiae; si enim diversa esset essentia, plus perfectionis esset in omnibus quam in uno, et minus in uno quam in omnibus, quod etiam non convenit divinis Personis.

Dices. Unum oppositorum non est in alio : atqui Pater et Filius opponuntur relative : ergo unus non est in alio.

71. *D. maj.* Unum oppositorum formaliter et qua oppositum non est in alio. *C. maj.* identice ratione alicujus utrique communis, *.V. maj.* Et, *data min. D. conscq.* Ergo unus non est in alio formaliter st attenta oppositione relativa, *C. conscq.* identice ratione ejusdem essentiae ipsi relationi identificate, *.V. conseq.* Et hinc sequitur quod, quamvis paternitas sit in Filio, et e converso filiatio in Patre, non tamen Filius sit Pater, neque Pater sit Filius; quia paternitas non constituit Patrem quamcumque personam in qua est quocumque modo, sed eam in qua est per modum formae constituentis seu proprietatis personalis; non est autem in Filio per modum formae constituentis seu proprietatis personalis, sed per identitatem cum essentia. Similiter de filiatione respectu Patris et de spiratione respectu Spiritus sancti.

ARTICULUS IV.

De missione divinarum Personarum.

D. Th. Q. 43.

Quærilur 1° utrum alicui divinæ personæ conveniat mitti?

Q. 45. a. 1. 0. — *R. affirmative.* Joan, c. 5 dicitur: *Misit Deus Filium suum in mundum.* Cap. 6, Christus de se ipso : *Misit me vivens Pater.* Cap. 8 : *Non sum ego solus, sed ego et qui misit me Pater.* De Spiritu sancto ibid. cap. 14 : *Spiritus sanctus quem Pater mittet nomine meo.* Et cap. 13 : *Paracletus quem ego mittam vobis.*

ibid. — *Ratio est.* In ratione missionis duo importantur, quorum unum est habitudo ad eum a quo mittitur; aliud est habitudo missi ad terminum ad quem mittitur : per hoc enim quod aliquis mittitur ostenditur processio quædam missi a mittente, vel secundum imperium, sicut do-

minus mittit servum; vel secundum consilium et suasionem, ut si consiliarius dicatur mittere regem ad bellandum, aut medicus ad balnea; vel secundum originem, ut si dicatur quod flos emittitur ab arbore, splendor a sole. Item ostenditur habitudo ad terminum ad quem mittitur, vel ut ibi esse incipiat ubi prius non erat, vel ut incipiat esse aliquo novo modo quo prius non erat : atqui licet missio convenire non possit divinæ personæ secundum imperium aut consilium, potest tamen convenire secundum quod importat processionem originis a mittente. Item licet ex parte termini non possit convenire secundum quod importat esse ubi prius non erat, potest tamen convenire secundum quod importat novum modum existendi in alio : sicut Filius dicitur esse missus a Patre in mundum, secundum quod incipit in mundo esse novo modo per carnem assumptam, et tamen ante erat in mundo, ut dicitur Joan. 1. Ergo.

Hinc inferes 1°, missionem divinarum Personarum posse definiri sic : *Processio originis unius personæ ab altera, cum novo modo existendi in alio.*

ib. a. 4. 0. et ad 1. — *Inferes* 2°, Patrem non mitti quia a nullo procedit : potest tamen dari, quiaquamvis nemo se mittere possit, potest tamen se dare.

Ibid. α. 8. 0. et opusc. 1. o. 14. — *71. inferes* 3°, non quamlibet personam mittere, si sumatur missio proprie et adæquate, sed solam illam cui convenit esse principium illius quæ mittitur; quia, ut dictum est, missio proprie et adæquate sumpta duo importat, scilicet originem personæ missæ a mittente, et habitudinem ad terminum ad quem mittitur, et sic Filius mittitur tantum a Patre, Spiritus sanctus a Patre et Filio. Si autem sumatur missio improprie et inadæquate pro sola habitudine missi ad terminum seu effectum ad quem mittitur, præcisa habitudine missi ad eum a quo mittitur, tunc dici potest quod tota Trinitas mittat, quia tota Trinitas hunc effectum operatur. Et secundum hunc sensum intelligendus est S. August. 2 do Trinit. c. 5, ubi istud Isaïæ 48, *Nfiat me Dominus Deus et Spiritus ejus*, interpretatur de persona Verbi, quam dicit fuisse missam a Spiritu sancto ut incarnaretur. Plures tamen interpretantur de hu-

mana Christi natura, secundum quam missus est a Spiritu sancto ad prædicandum.

Quærilur 2° utrum missio dicenda sit æterna, an temporalis?

Ib. 1. 2. 0. — *Jt.* dicendam esse temporalem tantum; quia præter habitudinem ad principium » « eternum, dicitur habitudinem ad terminum temporalem per quem completur in ratione missionis: ergo dicenda est temporalis tantum, sicut creatio, quamvis ejus principium sit æternum; quia tamen effectus »piem connotat est temporalis, non dicitur æterna, sed temporalis.

Quærilur 5° utrum missio invisibilis divinarum Personarum sit solum secundum donum gratiæ sanctificantis?

Nota ante responsionem, missionem ex parte termini seu effectus temporalem quem connotat, dividi in visibilem et in invisibilem. Visibilis est, quæ fit in aliquo effectu vel signo sensibili manifestante personam missam, ut quando Verbum missum est ut incarnaretur, quando Spiritus sanctus missus est in Apostolos sub specie ignis. Missio invisibilis, est quæ fit in aliquo effectu spirituali et invisibili, qualis fit in justificatione peccatoris per donum gratiæ. Differunt autem istæ missiones: 1° quod in missione visibili mittatur una persona et manifestetur sine altera; in missione »ero invisibili, duæ personæ procedentes mittantur; et quamvis Pater non mittatur, venit tamen et se communicat animæ cum aliis, juxta illud Christi Joan. 14: *Si quis diligit me... Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus*: 2° quod missio visibilis possit fieri per quamlibet rem visibilem; invisibilis autem per solum donum supernaturale in anima productum; et cum sint varia dona supernaturalia, ut gratia gratum faciens, auxilium actuale, gratia gratis data, donum fidei, etc. quæstio est an solum secundum donum gratiæ gratum facientis seu sanctificantis sit missio invisibilis, sive an solum per gratiam sanctificantem anima disponatur et perficiatur ut sit idoneum templum et habitaculum divinæ personæ missæ†: non enim in missione solæ gratiæ mittuntur, aut dantur, vel dicam modo, sed ipsæ personæ divinæ. His notatis, ad quæstionem.

xb. n. S. 0.—*Jt. affirmative.* Quia tunc persona divina mittitur quando novo modo

existat in alio: atqui per solam gratiam sanctificantem persona divinæ? novo modo existat in homine: ergo. *Major patet* ex definitione missionis. *Prob. min.* Co.: communis modus quo Deus est in omnibus creaturis est per immensitatem, scilicet per essentiam, præsentiam et potentiam, ut diximus alibi; præter autem istum modum communem, est unus specialis qui convenit naturæ rationali, quo Deus dicitur esse in illa, vel cognitum in cognoscente et amatum in amante, quando scilicet creatura rationalis habet Deum invisibiliter sibi præsentem per gratiam et charitatem et efficitur templum Dei atque ejus habitaculum: atqui id non fit nisi per gratiam sanctificantem et charitatem qua homo sic habet Deum vel illo tanquam amico possessore uti et frui libere possit: ergo.

Dices. Dens novo modo existat: 1° in peccatoribus fidelibus per fidem et dilectionem naturalem; 2° in peccatoribus poenitentibus per gratias actuales moventes illos ad actus contritionis; 5° in summo pontifice et conciliis per assistendam specialem in rebus fidei definiendis. Ergo.

Ji. hos tres modos non recedere a modo communi existendi in alio per immensitatem, nisi secundum quid et imperfecte, neque attingere novum illum et specialem modum existendi in alio lanquam in habitaculo et templo, et quo res existeret ita habetur et possidetur ab alio, ut iste alius illa uti et frui libere valeat; hoc quippe non habetur nisi per charitatem et perfectam amicitiam: per fidem autem vel dilectionem naturalem, vel si Deus sit in anima vel cognitum in cognoscente, et amatum in amante, non tamen cognitione et amore ex charitate vel perfecta amicitia procedentibus, qua amans ita habet vel possidet amatum ut illo frui libere possit. Per gratias actuales quibus Spiritus sanctus movet poenitentes ad actus contritionis nondum habitat in illis, ut dicit Trident, sess. 14, cap. 4; sed duntaxat stat ad ostium et pulsatur. Similiter per illam assistendam specialem quæ datur S. pontifici vel conciliis in definiendis rebus fidei, movet quidem Spiritus et dirigit intellectum ne erret, sed non inhabitat: unde, ut dixi, isti modi non recedunt nisi secundum quid et imperfecte a præsentia generali quo Deus est in omnibus per operationem.

Ex his colliges triplicem fieri in homine missionem invisibilem divinarum Personarum : primam, in prima hominis justificatione; secundam, in quolibet augmento gratiæ, tertiam in beatitudine in qua Deus novo et speciali modo erit in anima per unionem suæ essentiæ in ratione speciei intelligibilis.

Quatrilur 4° utrum per missionem invisibilem, Personæ divinæ fiant substantialiter præsentēs animæ, ita ut si per impossibile non essent substantialiter præsentēs per immensitatem, forent nihilominus ratione doni gratiæ sanctificantis?

Ibid. et ad 1. — *B. affirmative.*

Prob. 1° ex S. Scriptura, Rom. 5 dicitur : *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis* : ubi distinguitur inter charitatem datam et Spiritum datum : frustra autem S. Scriptura inter utrumque distingueret si Spiritus non esset substantialiter præsens, sed (anlumindono charitatis.

2° Propter hujusmodi præsentiam ratione doni gratiæ sanctificantis, justus dicitur templum Dei, *i* Corinth. 5 : *Nescitis quia templum Dei estis* ; et statim : *Templum Dei sanctum est, quod estis vos*. Hoc autem verificari non potest de donis gratiæ quibus non consecratur templum, sed solis divinis Personis.

5° Divinæ Personæ per missionem invi-

sibilem ratione doni gratiæ sanctificantis, sunt aliter præsentēs animæ quam per immensitatem, alioquin quotiescumque aliquid produceretur in anima, diceretur mitti, siquidem sint substantialiter præsentēs per immensitatem, ubicumque aliquid producit : atqui nisi specialiter sint præsentēs substantialiter animæ ratione doni gratiæ sanctificantis, erunt tantum præsentēs per immensitatem, quatenus nempe producerent aliquem effectum in anima : ergo.

Ad id quod objicitur ex S. Chrysost. Hom. de Spiritu sancto quam citat Sylvius ex fine tçmi 5 editionis Paris, anni 1570, respondetur, quod loquatur S. Doct. cont. haeret, qui volebant Spiritum sanctum mitti ut servum, et dari ut accidens; quod merito negat.

Si objicias insuper, Deum per gratiam esse injusto ut cognitum in cognoscente et amatum in amante, cognitum autem esse in cognoscente et amatum in amante objective tantum et non substantialiter : *B.* per gratiam sanctificantem sic Deum esse in cognoscente et amante ; ut cognocens et amans sit ejus templum, et eo libere fruatur, ad quod non sufficit præsentia objectiva, sed requiritur substantialis.

Ethæc de SS. Trinitate, cui laus, honor, et gloria per infinita sæculorum sæcub. Arnen.

n deinde humanam quasi communem ex
» spiritu et corpore constitutam. »

2° Esse intellectuales, *patet*; quia sunt
substanti* spirituales : et insuper Matth.
181 *Angeli eorum semper vident faciem
Patris*. Quod ad cognitionem intellectualem
spectat. Daniel. 8 : *Gabriel, fac istum
intelligere visionem*. Denique sunt liberi
arbitrii, cum potuerint peccare: ergo in-
teligentes.

5° Esse superiores hominibus. Psal. 8,
Propheta loquens de homine : *Minuisti
eum Paulo minus ab angelis*. Et 2 Petri
2: *Angeli cum fortitudine et virtute
sunt majores*. Ergo.

Sed quia Sadducæi, teste Micron. in c.
22 Matth. non admittebant nisi quinque
libros Moysis, refelluntur sufficienter ex
Genes. 5, 16, 19, 21, 22, 28; Exod. *ii*,
23 et alibi. Quod autem respondeat Sad-
ducæi angelos, de quibus fit mentio in
Pentateucho, non esse spirituales substan-
tias, sed cogitationes immissas a Deo, ita
ut juxta ipsos angelus qui Genes. 22 prohi-
buit Abraham ne occideret Isaac, nihil
aliud fuerit quam inspiratio coelitus im-
missa; plane contortum est et vim aper-
tam facit S. Scriptura. Enimvero Cheru-
bim quem Deus collocavit ante paradisum
voluptatis, Genes. 5; angeli qui venerunt
vespere Sodomam, ibid. cap. 19; angeli
quos Jacob vidit ascendentes et descen-
dentes, ibid. cap. 28; angelus quocum
luctatus est; angeli tandem qui narrantur
miracula patrasse, praesse hominibus et
filios Israël perduxisse in deserto, certo
non erant mera cogitationes, sed veræ
substantia; viventes et intelligentes. *Si
dicas* : Moyses in descriptione creationis
non meminit angelorum : ergo non dan-
tur : *Id est dato ant.* de quo modo, *N. con-
seq.* quia alibi meminit.

Prob. 2° ex *Patribus*. S. Aug. in illud
Psal. 105 : *Qui facis angelos tuos spiri-*

dicat: « Esse angelos novimus ex fide,
» et nullis apparuisse scriptum legimus,
» nec inde dubitare fas nobis est; spiritus
» autem angeli sunt. Et cum spiritus sunt,
» non sunt angeli; cum vero mittuntur,
• fiunt angeli; angelus enim nomen officii
• est, non naturæ. Quæris nomen hujus
« natura? Spiritus est. Quæris officium?
» Angelus est. » S. Greg. Mag. Horn. 54
in E. Aug. « Angelos et archangelos, pene

et omnes sacri eloquii pagina; testantur. »

Ibid. — *Prob.* 5° *ratione*. Ad perfe-
ctionem universi requiritur quod sit qua-
dam substanti® spirituales et intellectu-
ales : ergo angeli. *Patet conseq.* quia pra-
ter angelos nulla est assignabilis substan-
tia spiritualis et intellectualis; quod enim
posset opponi de anima rationali, diluam
modo. *Prob. ant.* Ad perfectionem uni-
versi requiritur quod sint aliquæ creatura
quæ perfecte assimilentur Deo, non assi-
milalione univoca, sed analogica et in quan-
tum possibilis est in creaturis; hæc enim
assimilatio est bonum quod Deus in rebus
creatis intendit : atqui in solis substantiis
spiritualibus et intellectualibus, hæc assi-
milatio perfecta quantum possibilis est re-
peritur: ergo. *Prob. min.* Perfecta assi-
milatio quam causa in suo effectu inten-
dit, est, ut effectus imitetur illam secun-
dum id per quod causa producit effectum,
sicut calidum facit calidum : atqui id per
quod Deus causat, est intellectus et volun-
tas : ergo in solis substantiis spiritualibus
et intellectualibus hæc assimilatio perfecta
reperitur.

ibid. et supra q. 22. a. *i.* — *Confirma-
tur*. Ad perfectionem universi requiritur
quod sint in eo creatura quæ assimilen-
tur Deo omnibus modis quibus ei similes
esse possunt, non quidem specificis et par-
ticularibus, hi enim sunt infiniti, sed com-
munibus et genericis, qui sunt tres, scili-
cet, esse, vivere et intelligere; universum
enim ex propria ratione, ut nomen ipsum
indicat, polit universitatem quamdam om-
nium creaturarum possibilium a Deo, sal-
tem secundum gradus communes quibus
illi assimilari possunt : ergo ad perfectio-
nem universi requiritur quod sint quædam
substanti® intellectuales, quas dicimus
angelos.

Si dicas dari animam rationalem, quæ
assimilatur Deo quoad gradum intellecti-
vum : *B.* 4° animam rationalem non esse
naturam totalem et substantiam comple-
tam, sed partem tantum naturæ et formam
incompletam. 2° Licet anima sit spiritualis
quoad substantiam, valde tamen imper-
fecte participat gradum intellectivum; tum
quia est corporea quoad modum, utpote
forma corporis; tum quia in intellectu
pendet a sensibus et phantasmatibus : es-
set autem inconveniens quod gradus infe-

QUANDO, UBI ET IN QUANTO NUMERO ANGELI SINT CREATI? 4SI

rim es foreiA perrecti et completi, et supremus omnium esset imperfectus et incompletus.

Q. G. de malo a. 1. — *Prob. 4° CXpC-rientia* Videmus homines arreptitios, rusticos et mulierculas loqui variis idiomatibus, Latinis, Græcis, Hebraicis, quæ prorsus ignorant secreta hominum etiam longe distantium pandere, et varia alia mirabilia patrare, quæ certo superant vires humanas: atqui hæc non sunt a Deo specialiter et miraculose movente, cum quandoque sint mala et valde indecentia; non ab animabus separatis, non enim est ratio cur possent plus extra corpus quam unitæ corpori, cum in corpore habeant suam perfectionem; non ab alia aliqua causa naturali, nulla enim assignari potest, ergo ab angelo malo seu dæmone; et inde coacti sunt alii philosophi ponere dæmones esse.

Opponi solet quod dixit S. Aug. q. 54 inter 85, scilicet: *Necquidquam est melius rationali anima, nisi Deus*; et lib. de Quantitate animæ c. 4, dicit *inter omnia creata animam esse Deo propinquissimam*.

11. S. Aug. per animam intellexisse substantiam spirituales; sin minus, id retractasse lib. 1 Retract, c. 26, ubi ait: « Quod » dixi, Quod est omni anima melius, id » Deum dicimus, magis dici debuit omni » creato spiritu melius. » Aliunde S. Aug. fide tenere esse angelos, constat ex probationibus conclusionis.

ARTICULUS II.

Quando, ubi et in quanto numero angeli sint creati?

Titulus supponit angelos esse creatos; quod constat esse de fide ex 1 probat, præcedentis concii, et probat S. Th. a. 1, q. 61.

Circa primum.

nio q. 61. a. 2. o. — *Dico 4°*. Angeli non sunt producti a Deo ab æterno: 10 quia Proverb. 8, ex persona Sapientiæ genitæ dicitur: *Dominus possedit me ab initio tiaram suarum, antequam quidquam faceret a principio*; sed angeli sunt facti a Deo. ut dictum est: ergo angeli aliquando non fuerunt. 2° Solus Deus est æternus; hoc Cules catholica indubitanter tenet et omne contrarium ut hæreticum rejicit: sic Mlim Deus creaturas produxit, quod eas ex

nihilo fecit, id est, postquam nihil fuerat.

Ibid. q. 5. o. — *Dico 2°*. Circa tempus creationis angelorum invenitur duplex SS. Doctorum sententia. Doctore» Graeci eos ante mundum, alii cum ipso mundo fuisse creatos asserentes. Illa tamen sententia probabilior videtur, quæ dicit angelos simul cum creatura corporea esse creatos, quia angeli sunt quædam pars; non enim constituunt per se unum universum, quod apparet ex ordine unius creatura ad aliam; ordo enim rerum ad invicem est bonum universi: atqui nulla pars est perfecta a suo loto separata: ergo non est probabile quod Dens, cujus perfecta sunt opera, creaturam angelicam seorsum ante alias creaturas creaverit.

Favet S. Scriptura, Exod. 20: *Sex diebus fecit cælum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt*: sunt autem angeli in mundo et in cælo. Et Eccli. 18: *Creavit omnia simul*, non quidem simultate instantanea, sed simultate temporis non discontinuait. Intellige etiam omnia quoad species; nam individua animæ rationalis quotidie creantur. At præcipue probat conclusionem definitio concilii Lateran. IV supra cit. qua decernitur Deum simul ab initio temporis condidisse creaturam angelicam et mundanam.

Occasione hujus decretalis, quæruntheologi utrum sententia contraria Gnecorum sit nunc censenda erronea.— Ibid.— Respondet negative hic S. Doctor, maxime propter sententiam S. Greg. Nazianz. cujus tanta est in doctrina Christiana auctoritas, ut nullus unquam ejus dictis calumniam inferre præsumpserit. Et Opusc. 25, exponens dictam decretalem, dicit concilium intendisse tantum proscribere duos errores: alterum Aristotelis, ponentis animas esse ab æterno; alterum Origenis, dicentis quod Deus intenderit per se tantum creare spirituales creaturas; his autem peccantibus, postea per accidens et secundario creaverit corpora, quibus quasi vinculis spirituales substantis in poenam alii garentur. Quapropter quod dixit» simul simultate temporis condidisse naturam angelicam et mundanam, dixit incidenter, non intendens damnare PP. Græcorum opinionem; quod autem in conciliis dicitur incidente!*, non habetur pro dogmate fidei, sed id tantum quod dicitur contra errorem

quern concilium intendit damnare. Quidam addunt *τὸ simul* in definitione concilii idem significare ac *pariter*, sicut Psal. 48 dicitur : *Simul*, id est pariter, *insipiens et stultus peribunt*. Sed hæc interpretatio non videtur legitima; tum quia concilium non dicit simpliciter *simul*, sed *simul ab initio temporis*, quod significat simultatem temporis; tum quia addit, *deinde humanam* .-sicut autem hæc particula, *deinde*, significat posterioritatem temporis, ita particula *simul* significat simultatem temporis. Unde standum est primæ expositioni. Cum D. Th. excusant ab errore Patres Græcos Cajet. Sixtus Senes. Vasques, Petavius et alii contra Molinam, Suarcm, etc. Cæterum vix effugeret temeritatis notam, qui nunc vellet defendere sententiam Græcorum : 1° quia nullo satis solido fundamento nititur; 2° quia in contrarium ponderat unanimis sententia Latinorum ; 5° quia ista sententia Latinorum congruentior est locutioni istius decretalis et Scriptura sacra.

Dices. Si angeli creati fuissent cum mundo, Moyses enumerans rerum omnium creationem, de illis mentionem fecisset : atqui non fecit : ergo.

Ibid a. 1. ad 1. — *B.* juxta S. Aug. 11 de Civit, c. 55, angelos in narratione creationis mundi non fuisse prætermisso, sed significatos nomine coeli aut lucis. Ideo autem vel prætermissi sunt, vel nominibus rerum corporalium significati, quia Moyses rudi populo loquebatur qui nondum capere poterat incorpoream naturam : et si eis fuisset expressum aliquas res esse super omnem naturam corpoream, fuisset casio idololatriæ, ad quam proni erant, et a qua Moyses eos præcipue revocare intendebat. Neque refert quod postea in decursu Geneseos angelorum mentionem faciat ; id enim cum ea cautela facit, ut repræsentet eos sub specie corporum et regulariter indicet eos esse duntaxat ministros et nuntios, ut sic omnem idololatriæ occasionem auferat.

Recte etiam respondetur cum S. Hieronymo Epist. 159, Moyseu expressam angelorum mentionem non fecisse, quia id sui instituti non erat, cum ibi tantum intenderet creationis rerum corporalium ordinem et dierum seriem describere.

Circa secundum.

§. 61. q. 4. o. — *Dico.* Probabilius est angelos fuisse creatos in supremo cœlo-ruin, quod dicitur empyreuui. *Datio est*; quia angeli, utpote spirituales substanti®, creaturas corporeas sua dignitate excedunt, et tanquam superiores toti natura president : ergo conveniens fuit ut in supremo coelorum crearentur. *Palet consequ.* quia licet a corpore vel loco non pendeant, locus tamen dignitati semper respondet, ut patet in ipsis corporibus, quæ quanto sunt nobiliora, tanto in superiori loco collocantur : non est autem ratio cur Deus hunc ordinem prætermiserit in spiritualibus creaturis respectu corporum. Favet S. Scriptura, quæ Ezech. 28, loquens de primo angelo sub figura principis Tyri, dicit : *In deliciis paradisi Deifuisti..... Tu Cherub extentus et protegens, et posuisti te in monte sancio Dei.* Et infra: *Et ejectione de monte Dei et perdidisti te, o Cherub protegens*: paradus autem seu mons Dei est cœlum empyreum in quo erunt omnes sancti.

Dices. 1° De Lucifero intelligitur allegorice illud dictum Isaïæ 14 : *Ascendam in calum, et similis ero Altissimo* : ergo non erat in coelo. 2° Adam non fuit creatus in paradiso terrestri, sed extra, et postea in eo collocatus : ergo nec angeli in coelo empyreo.

Ibid, ad 5. — *B. ad primum*, S. Scripturam ibi non loqui de coelo aliquo corporeo, sed de coelo SS. Trinitatis, hoc est de dignitate Dei, cui angelus peccans voluit aliquo modo æquiparari; ut patet ex his verbis, *et similis ero Altissimo*.

Hic q. 102. a. 4. o. et ad 1. — *Adscendum*, disparilis est, quod cœlum empyreum sit locus congruus angelis quantum ad eorum naturam, ut probatum est: paradisos autem terrestres non fuit locus congruus habitationi human®, nisi quantum ad incorruptionem primi status : et quia illa incorruptio non erat hominis secundum naturam, sed ex supernatural! dono Dei, ut hoc graliæ Dei et non human® natura imputaretur, Deus hominem extra paradisum fecit, et postea vpsum in paradiso posuit.

Circa tertium.

Dico 1°. Juxta S. Scripturam, est maxima

et stupenda angelorum multitudo; dicitur enim Daniel. 7 : *Millia millium ministrabant et, cl decies millics centena millia assistebant ei*. Et Apocal. 5 s *Erat miras coram millia millium* : quibus loquendi modis innuitur prope innumerabilis multitudo.

J[ic q. 50. a. 50. o. et 2. c. g. c. 99. — *Dico* 2°. Juxta S. Th. post. Dionys. c. 14 de Cœlesti Hierarch, rationabiliter dicitur quod multitudo angelorum excedat incomparabiliter multitudinem substantiarum materialium : intellige , secundum probabiliorē interpretationem Ferrar. et Cajet. et communius aliorum, de substantiis materialibus quoad species tantum et non quoad individua ; non enim credibile est quod numerus angelorum excedat arenas maris, guttas aquæ, pulverem terræ, grana frumentorum , folia arborum et innumera alia. Ita etiam se explicat S. Doctor quæst. fi de pot. a. 6, ubi ait : « Substantiæ incorporeæ, ut dicit Dionysius 14 de Cœlest. » Hierarch, omnem multitudinem materialium specierum transcendunt. »

Conclusio sic intellecta *prob.* Cum perfectio universi sit illud quod præcipue Deus intendit in creatione rerum, quanto aliqua sunt magis perfecta, tanto in majori excessu creata sunt. Sicut autem in corporibus attenditur excessus secundum magnitudinem , ita in rebus incorporeis potest attendi excessus secundum multitudinem : videmus autem quod corpora incorruptibilia, scilicet coelestia quæ sunt perfectiora inter corpora, excedunt quasi incomparabiliter secundum magnitudinem corpora corruptibilia , ita ut totus globus terræ sit instar puncti respectu primi cœli : ergo rationabile est quod substantiæ immateriales, ntpote entia perfectiora, excedant quasi incomparabiliter species substantiarum materialium.

Sed iterum hoc Auctoris principium , *Quanto aliqua sunt magis perfecta, tanto in majori excessu sunt creata*, est etiam sub duplici exceptione intelligendum. Prima est quod intelligatur de primariis et principalibus partibus universi quas Deus solus sine interventu creaturarum secundarum producit, ut sunt elementa , coeli, angeli : quia cum Deus solus agit, virtus ejus utpote infinita non pendet a rerum dispositionibus, sicmie quod

vult facit: causæ autem sceundæ finitæ et limilatæ pendent a rerum dispositionibus, sicque non agunt quod volunt, sed quod possunt. Et ideo non sequitur ex principio D. Th. ut quidam objiciunt, esse in mundo plus auri quam argenti, plus argent» quam plumbi. Secunda exceptio est, quou istud principium intelligatur secundum quod exigit ordo et dispositio universi ; et ideo *dato* quod sol, v. g. sit nobilior aliis sideribus et ipsis coelis, non tamen eos excedit magnitudine vel multitudine, quia aliter exigit ordo et dispositio universi ad convenientem habitationem hominis, propter quem hæc omnia creata sunt.

Quantum autem angeli excedant numerum specierum materialium, et utrum excedant numerum hominum qui fuerunt, sunt et erunt, nobis videtur incertum, nec salis fundatum arbitramur quod a quibusdam pro aut contra affertur.

Sipetas ad quid sint creati angeli?

Λ. esse creatos *i*° sicut homines ad consequendam æternam beatitudinem ; 2° ad concentum divinarum laudum ; 5° ut creature corporali prasint eamque regant, creaturam autem rationalem adjuvent et custodiant.

ARTICULUS III.

Utrum angeli sint omnino immateriales et incorporei?

Dixi art. 1, dari angelos qui sint substantiæ spirituales et intellectivæ, ex quo videtur sequi quod sint omnino immateriales et incorporei, consequenter superflua sit præsens quæstio. 61ψI tamen qui cum agnoscant angelos esse spirituales, contendunt cos componi ex forma et materia saltem spirituali ; alii cum fateantur angelos esse materiæ prorsus expertes, sed pure quoad substantiam spirituales, volunt tamen eos uniri naturaliter alicui corpori subtili, aëris instar : sicut licet anima nostra sit substantialiter spiritualis, unitur tamen naturaliter corpori. Et ita sensisse olim plures SS. Patres, Justinum. Clementem Alcxand. Irenæum, Terlull, Origen. Basil. Hilar. Ambros. Aug. refert Pctavius tom. 5 Théologie, dogmatum c. 2 : utrumque impugnat S. Th. primum q. 50, a. 2; secundum q. 51, a. 1, quocum et communi nunc sententia.

Hic. a. 50. a. 2. O. ct q. <Je spir. creat*

IM

DISSERT. 1. ART. III.

a. 1. — *Dico* 1°, Angeli sont experles omnis materi®, etiam si spiritualem lingas.

ibid.—*Prob.* 1°. Operatio cujuscumque rei est secundum modum substanti® ejus; est enim operatio, actus et bonum substanti® operantis : atqui operatio propria angeli est omnino immaterialis : ergo. *Prob. min.* Operatio propria angeli est intelligere; atqui intelligere est operatio omnino immaterialis ; tum quia iminaterialitas est ratio intellectualitatis, ut diximus in *Tract. de Deo uno*; tum quia in tantum aliquid intelligitur, in quantum abstrahitur a materia : form® enim in materia sunt individuates form®, quas intellectus non apprehendit secundum quod sunt hujusmodi, sed secundum quod sunt universales. Ergo. Ilinc S. Dionysius c.-ide *Divin. Nomin.* dicit quod prim® creatur® sunt incorporales, ita et immateriales intelliguntur. *Si dicas* quod homo inlelligat, licet componatur ex materia et forma : *B.* quod homo inlelligat imperfecte per rationem et discursum ortum a sensibus, non sic autem angelus.

Prob. 2°. Materia spiritualis est figmentum involvens contradictionem ; quid enim est materia, nisi potentia? quid spiritualitas, nisi actus? fingere ergo materiam spiritualem, est fingere potentiam esse actum, quod est implicantia rerum notiones confundens, cl totam philosophiam evergens.

Confirmatur. Vel forma angeli posset ab illa materia spiritali separari, vel non. Si primum, ergo angelus posset mori sicut moritur homo, duin ejus anima separatur a materia; si mori possit, quidni et generari ad conservandam speciem? Si secundum, ergo vix aut ne vix erit immaterialis ista forma nec subsistens, utpote sic immersa materi® ut ab ea separari non possit.

Hic. cit. nd i. — Verum quamvis angelus non componatur ex materia et forma, componitur Lmenx genere et dilfercnlia; item ex potentia et actu. Ex genere et differentia, quia quamvis sit dictum commune philosophi, quod genus desumatur a materia et differentia a forma, id non verificatur nisi in iis qu® componuntur ex materia et forma ; cl hoc quidem per quamdam analogiam et similitudinem, quia sicut ex materia et forma exurgit compositum physicum, ita ex genere et differentia

exurgit compositum logicum seu mc-taphysicum ; et sicut materia est quid commune et indeterminatum, determinatur autem per formam, ita genus est qniti i.ammune ad diversas species, et determinatur ad unam per differentiam. At vero in puri» immaterialibus, genus et differentia desumuntur ab uno et eodem realiter, secundum diversam rationem considerato ; ita ut genus desumatur ab essentia, in quantum ipsa consideratur ut quoddam commune, differentia ab eadem, in quantum consideratur ut ad certam speciem determinata : unde spiritualitas angeli considerata ut sic, est genus ; considerata ut determinata ad hanc vel illam speciem spiritualitalis, est differentia : gradus namque metaphysjci, ut docemus in *Logica*, non differunt re, sed ratione tantum et virtualiter.

Ibid, ad 5. — Item angelus componitur ex potentia et actu ; quia angelus non est, sicut Deus, actus purus, et suum esse seu existere, sed illud habet a Deo, et sic essentia ejus est in potentia ad actum existendi. Et hoc est quod a quibusdam dicitur, quod angelus est compositus ex quo est et quod est.

Hic. q. ol. a. 1. 0. — *Dico* 2°. Angeli non habent corpora etiam tenuia et subtilia sibi naturaliter unita.

Ibid. — *Prob.* 1°. Habere corpus unitum naturaliter, non est de ratione substanti® intellectualis in quantum hujusmodi; intelligere enim non est actus corporis, nec alicujus virtutis corpore® » sed id accidit alicui substanti® intellectuali propter aliquid aliud, sicut anim® humana competii uniri corpori, quia est imperfecta in genere intellectualium substantiarum, non habens in sui natura plenitudinem scienti®, sed acquirens eam per sensus corporeos a sensibilibus rebus : atqui angeli sunt substanti® intellectuales complet® et perfect® in genere intellectualium substantiarum, non indigentes phantasmatibus et speciebus a sensibilibus haustis : ergo.

Confirmatur 1». Angelus non potest dici uniri naturaliter corpori, nisi quia indiget corpore et sensuum adminiculo ad inieclligendum, consequenter corpore organico, sicut est humanum : hoc autem po-

UTRUM ANGELI SINT OMNINO IMMATERIALES ET INCORPOREI? 135

sito, quæ tunc foret differentia inter angelos et homines?

Ibid. — *Confirmatur* 2°. Ad perfectionem universi perlinet ut sicut est quædam natura solum corporea et quædam corporea et incorporea, ita sit quædam solum incorporea; tum quia imperfecta sunt propter perfectiora; tum quia natura non est minus sollicita de perfectis quam de imperfectis, et ut dictum est ait. 4, inconveniens foret quod alii gradus inferiores forent perfecti et completi, supremus autem esset imperfectus et incompletus.

Prob. 2° ex decretali jam laudata concilii Lateran. IV anno 1215, in qua sic dicitur: « Firmiter credimus et simpliciter » confitemur, quod unus est solus verus » Deus æternus.... qui sua omnipotenti » virtute simul ab initio temporis, ultramque de nihilo condidit creaturam, spirituales et corporales, angelicam videlicet et mundanam, ac deinde humanam » quasi communem ex spiritu et corpore » constitutam: » ubi concilium distinguit naturam angelicam a corporali, et constituit naturam humanam, quod constet corpore et spiritu, inter angelicam et pure corpoream: ergo aperte censet naturam angelicam nullatenus esse corpoream, alioquin nec illam distingueret a corporea, nec poneret naturam humanam constantem corpore et spiritu mediam inter angelicam et pure corpoream, siquidem in hoc casu constaret corpore et spiritu sicut humana.

Illis si jungantur testimonia S. Scripturarum, quæ, ut vidimus art. 1, vocant angelos spiritus simpliciter et absolute, sicut vocant Deum Spiritum; item SS. Patres, Dionys. c. 1 et 2 de Cœlest. Hierarch, et cap. 4 cit. de Divin. Nomin. Greg. Nazianz. orat. 54; Greg. Nissen, lib. 12 cont. Eunom. Theodori, q. 20 in Genes. Damascen. lib. 2 de Fide c. 5; S. Leo Epist. ad Turribium; Greg. Mag. t. Dialog, c. 29 et alii, qui diserte asserunt angelos esse incorporeos; tandem unanimis scholarum consensus: videtur quod esset plus quam temerarium nunc contrarium asserere.

Neque existimandum est SS. Patres, qui dixerunt angelos esse corporeos, omnes intellexisse corporeum sicut feri usus communis, et eo sensu stricto quo hic intelligimus: quidam enim dixerunt esse corporeos, id est, veras substantias, quia apud

plures antiquos corpus dupliciter usurpatur, 1° proprie, pro mole materiali et extensa et prout opponitur substantiæ immateriali, sicut hic sumimus; 2° improprie, pro eo quod est reale et subsistit, atque opponitur nihilo, inani et vacuo, ut ostendimus in digress. hist. ad dissert. 5 Tract. de Deo tino; et hęc sensu quidam SS. Patres dixerunt angelos esse corporeos, id est, veras ac reales substantias. — aie q. 50. a. 1. ad 4. — Alii dixerunt esse corporeos comparative ad Deum, quia substantiæ incorporeæ medium sunt inter Deum et creaturas corporeas: medium autem comparatum ad unum extremum, videtur alterum extremum, sicut tepidum comparatum calido videtur frigidum; et hac ratione dicitur quod angeli Deo comparati, sint materiales et corporei, non autem quod sit in eis aliquid de natura corporea. Quidam tandem corpus dicebant quidquid certo loco definitur, et non est ubique, aut etiam quod est potentiate et limitatum, quamvis esset purus spiritus. Cæterum si qui censuerint angelos esse proprie et stricte corporeos, iis opponimus alios Patres laudatos, Scripturas sacras, consensum scholarum, et maxime definitionem concilii Lateranensis.

Dices 1° Genes. 6, filii Dei dicuntur fuisse congressi cum mulieribus et genuisse gigantes: atqui per Filios Dei intelliguntur angeli, sicut intellexerunt Tertull. Clemens Alex. Lactantius et alii: ergo.

A. iV. *min.* Non enim per filios Dei possunt intelligi boni angeli de quibus scriptum est Mallh. 22, quod neque nubant neque nubantur; neque mali angeli, qui vocari non possunt nec usquam in S. Scripturis vocantur filii Dei: sed per filios Dei intelliguntur cum S. Chrysost. Hom. 22 in Genes., S. Aug. 43 de Civit, c. 22 et 25, et Auctore hic q. 51, a. 5, ad 6, filii Selh (pii huc usque boni fuerant).

Inst. Apud Septuaginta interpretes, pro filiis Dei leguntur angeli Dei; similiter in libro Enoch, qui liber videtur admittendus cum de illo testimonium sumat S. Judas in Epist. sua canonica. Ergo.

ad primum, non omnes editiones Septuaginta interpretum haberi *anyeli Dei*, ut testantur S. Chrysost. Hom. 22 in Genes. Theodori, q. 47, S. Aug. 45 de Civit. c. 25. Quapropter relinenda est lectio

nostra Vulgate, quæ habet *filii Dei*. *Ad secundum*, *R.* librum Enoch non recenseri inter libros authenticos S. Scriptura; neque refert quod S. Judas proferat testimonium ex illo, non enim omnia quæ sunt in libris apocryphis sunt apocrypha aut falsa. Adde quod S. Judas non nominet librum, sed prophetiam Enoch : hæc autem prophetia potuit esse vel vocalis et per traditionem accepta, vel scripta quidem, sed ita ut liber eam continens potuerit postmodum vitiari.

R. 2° *ad utrumque*. Dato scriptum esse *angeli Dei*, per angelos Dei intelliguntur plerumque in S. Scripturis, justi, quales huc usque fuerant filii Seth : ita docent S. Ambros. et S. Aug. *et patet* ex Malth. 11, ubi Joannes juxta prophetiam Malachite vocatur angelus; et 1 Cor. 11, sacerdotes vocantur angeli Dei.

Dices 2°. Synodus II Nicæna, VII œcumenica, act. 5, approbat quod dixit Joannes Thessalonicensis, scilicet, angelos esse corporeos et in forma corporea hominibus apparuisse, ideoque posse depingi. Ergo.

R. synodum approbasse conclusionem duntaxat, scilicet, angelos posse depingi ; non autem omnia quæ in hujus conclusionis probationem protulerat iste episcopus.

Dices 5°. Res corporeæ agere non possunt in puros spiritus : atqui ignis inferni agit in angelos apostatas, fumus jecoris certi piscis extricat omne genus dæmoniorum, Tob. 6, et per melodiam cytharæ Davidis recedebat a Saïd malus spiritus : ergo.

R. *D. maj.* Res corporeæ agere non possunt in puros spiritus virtute propria, *C.* ut instrumenta divinæ virtutis, *N.* Sic autem ignis inferni agit in dæmones; sic fumus jecoris piscis apud Tob. extricabat omne genus dæmoniorum ; sic melodia cytharæ Davidis fugabat dæmonem vexantem Saïd. Potest etiam dici ad hoc ultimum, quod melodia cytharæ Davidis concurreret naturaliter ad expulsionem dæmonis, quatenus temperabat humorem Saillis melancholicum, mediante quo dæmon illum vexabat.

Ibid. a. 5. 0, — *Ex dictis colliges* angelos esse secundum suam naturam incorruptibiles ; quia nihil corrumpitur, nisi per hoc quod forma ejus a materia separatur : ergo cum angeli sint formæ subsistentes

absque materia aut corpore, sunt securi- dum naturam suam incorruptibiles.

Ibid, ad 5. — Possunt tamen annihilari, (plia licet in se non habeant principium corruptionis, pendent tamen in suo esse a Deo tanquam a causa : unde si substra- relur influxus divinus conservativus, deciderent in nihilum.

ARTICULUS IV.

Utrum angeli assumant corpora et in eis actiones vitales exercent?

Q. 31. a. 2. 0. et q. 6. de pot. a. 7. — *Dico.* Angeli aliquando assumunt corpora, ita ut apparitiones illorum non semper contingant secundum imaginationem, sed quandoque secundum assumpta corpora. Quia quod imaginaria visione videtur, est in sola imaginatione videntis, neque videtur constanter eodem modo et indifferenter ab omnibus, ut patet in somniantibus aut phreneticis : atqui Scriptura divina sic introducit angelos apparentes, ut constanter eodem modo et indifferenter ab omnibus viderentur : sic angeli apparentes Abrahæ visi sunt constanter et eodem modo ab eo et tota familia ejus, et a Loth et a civibus Sodomorum. Similiter angelus qui apparuit Tobiaë, ab omnibus constanter et eodem modo videbatur : ergo. Unde etiam Genes. 18, expresse dicitur : *Apparuerunt ei* (scilicet Abrahæ) *tres viri*, quos Apost. Heb, 13, dicit fuisse angelos.

Dices contra hanc rationem, Sicut unius, ita totius multitudinis et omnium occurrentium imaginatio immutari potest, ita ut idem ab omnibus constanter eodem modo secundum imaginariam visionem videatur.

R. 1°. *Dato* id absolute fieri posse, non sic tamen ordinarie fit, et ideo semper valet argumentum ab eo quod communiter contingit. 2° *N. ant.* Id enim fieret vel a Deo specialiter agente, vel ab angelo. Non a Deo specialiter agente, cum istæ apparitiones aliquando fiant ad mala et turpia, ut patet in dæmone succubo et incubo; item in dæmone tentante Christum et Evam. Non ab angelo : virtus enim angeli finita et limitata, non videtur posse simul ferri ad tam diversa et tam diu continuata. Aliunde angelus malus nihi poterat in imaginationem Christi cui apparuit in deserto, neque in imaginationem Evæ adhuc inno-

centis cui apparuit sub forma serpentis. Tandem id non videtur salis congruere modo loquendi S. Scripturæ; dicitur enim expresse Genes. 18: *Apparuerunt ei* (scilicet Abrahæ) *tres viri*, quos Apostolus, Heb. 13, dicit fuisse angelos.

Petes 1° quot conditiones requirantur ad assumptionem corporis ab angelo?

Q. 61 a. 2. ad 2. q. 6. de pot. a. 7. ad 1. in 2. d. 8. q. 1. a. 2. et 5. — *Ii.* tres requiri: 1° quod angelus sit secundum substantiam intime praesens corpori, assumere enim est quasi ad se sumere; 2° quod huic corpori uniatur ut motor mobili: non enim potest illi uniri ut forma materis, quia cum angelus sit natura totalis et completa, non potest esse forma alterius; neque potest uniri hypostatice, quia personalitas creata non potest, saltem absque magno miraculo, terminare aliam naturam, quod non est concedendum quoties angeli assumunt corpora. Sed neque sufficit ut uniatur tanquam motor mobili, non enim dicitur assumere cælos quos movet, neque assumpsisse linguam asinæ Balaam quam movit, idem dic de energumenis; sed requiritur, et est tertia conditio, quod illi uniatur tanquam motor motui ad repraesentandum se, vel suas, vel Dei, cujus est legatus, proprietates, utens eo corpore tanquam proprio: seu, ut paucis dicit Auctor, requiritur ut corpus uniatur tanquam motori repraesentato per corpus mobile assumptum.

Dixi, *ad repraesentandum suas, vel Dei proprietates*; quia apparitiones angelorum quæ leguntur in S. Scripturis, quandoque factæ sunt in persona angelorum, quando nempe res quæ gerebantur proprie competeabant angelis: sic fuit apparitio Raphaels Tobiae, Gabrielis ad B. Virginem; quandoque in persona Dei, quando scilicet angelus qui apparet loquitur verbis Deo propriis, ut Genes. 5, ubi Deus legitur dixisse per angelum Adæ: *Ubi es?* item Exod. 20, quando dixit angelus in persona Dei: *Ego sum Dominus Deus tuus qui eduxi te de verra Ægypti*. Quamvis enim Deus possit assumere corpus, cum hoc non dicat imperfectionem, probabile est tamen quod nunquam sive in veteri sive in novo Testamento, excepta incarnatione, assumpsit; sed quod omnes Dei apparitiones angelorum ministerio factæ fuerint. Ita sentiunt S. Aug. 5 de Trinit. c. 11. S. Ilie-

ron. in c. 3 ad Galat. et S. Th. q. cit. de pot. a. 3. Idque aperte indicat S. Scriptura, quæ in eadem apparitione, eum qui apparet, modo angelum, modo Deum nominat, ut Genes. 46, 18, 22, 32; Exod. 5, 20, 2-4 et alibi. Ex quo infertur eum, qui apparuit, fuisse angelum in persona Dei loquentem.

Petes 2° ex qua natura formentur corpora assumpta ab angelis?

Hic q. 31. q. 2. ad 5. et q. cit. de pot. ad 7. — *Ii.* regulariter formari ex aere seu vapore, quia istæ materiæ possunt inspissari faciliter, et sic figuram recipere et retinere, ac per alicujus corporis appositionem diversimode colorari, ut palet in nubibus. Potest tamen angelus formare sibi corpus ex quibusvis clementis aut mixtis, cum omnia corpora subjiciantur angelis quantum ad motum localem.

Utrum autem angelus possit assumere corpus veri animalis viventis, videtur negare Auctor in 2, d. 8, q. 1, a. 5 O; quia, inquit, proprietates quæ secundum veritatem sunt in aliquo corpore, ducunt in cognitionem subjecti, non in cognitionem substantiæ spiritualis. Verum nulli, inter quos noster Serra, id interpretantur de eo quod regulariter fit, quatenus proprietates spirituales et opera spiritualia non ita congrue per corpus veri animalis designantur, quam per corpus quod non habet veritatem illius naturæ quam ostendit. Non implicat tamen quod angelus per corpus veri animalis exerceat opera excedentia talis corporis naturam, et manifestantia personam ac proprietates angeli, totumque id ordinet ad hanc manifestationem. Neque tamen inde inferas daemonem assumere corpus energumeni quæ vexat; illo enim daemon non unitur ut proprio ad specialem sui repræsentationem: sed sicut de illo loquitur ut de persona distincta, ita energumenus loquitur in propria persona.

Petes 3° qua virtute angeli assumunt corpora?

Ii. S. Thomas hic a. 2, ad 2 et b, dicit angelos assumere corpora virtute divina; sed per virtutem divinam S. Doct. non intelligit supernaluralem et miraculosam, sed generaliter eam quæ est divinitus collata. Nam in 2, d. 8, q. 1, a. 2, ad 2, expresse docet quod « Spiritus separatus potest per » voluntatem conjungi corpori, non sicut

DISSERT. 11. ART. V.

» forma, sed sicut motor instrumento :
 » unde virtute suæ naturæ potest assumere
 » et deponere illud quando vult, sicut et
 » homo suum instrumentum.» Id ratio sua-
 det : possunt enim homines per artem ex
 luto aut aliis materiis formare varia cor-
 pora, quanto magis angeli? Item dæmones
 quandoque assumunt corpora ad mala ope-
 ra, ut jam diximus, sicut dæmon ille qui
 tentavit Christum, item dæmones incubi et
 succubi de quibus S. Doctor a. seq. ad 2.
 Non est autem verisimile Deum specialiter
 et miraculose adesse dæmonibus ad for-
 manda corpora sic assumpta.

Inf. q. 117. a. 40. et ad 1. — ScCUS au-
 tem est dicendum de animabus separatis;
 quia anima non habet virtutem naturalem
 movendi corpus, nisi quod vivificat, ita ut
 si aliquod membrum corporis mortifice-
 tur, non obediat amplius animæ quoad mo-
 tum localem : atqui nullum corpus vivifi-
 catur ab anima separata : ergo. — Infra q.
 S9. a. 8. ad 2. — Dum igitur leguntur ani-
 mæ apparuisse, vel sunt angeli, sive boni
 sive mali, qui apparuerunt, vel quidem
 ipsæ animæ, sed per specialem Dei virtu-
 tem et dispensationem.

Hic q. 51. a. 5. o. et in 2. d. S. q. 1 a.
 4. — Dico 2°. Angeli in assumptis corpori-
 bus non exercent vere opera vitæ sensiti-
 vae, sed similitudinarie tantum; quia non
 vivunt in illis vita sensitiva : unde non
 vident, non loquuntur, non tangunt, non
 comedunt, non ambulant, proprie scilicet
 et vitaliter, quia hæ omnes actiones non
 procedunt ex principio vitaliter informan-
 te ; sed exercent duntaxat illos quantum
 ad id quod habent commune cum aliis ope-
 ribus non vitalibus : sic, v. g. exercent lo-
 cutionem prout est sonus ex collisione aeris,
 ambulationem in quantum est motus
 localis. Quando igitur S. Scriptura narrat
 angelos comedisse, bibisse, locutos fuisse,
 ambulasse aut quid simile, non intelligit
 de vera comestione, locutione, ambulatione,
 pro ut sunt actus vitales, sed intelligit
 actiones quæ secundum speciem externam
 sunt similes veræ comestioni, locutioni,
 ambulationi : unde Raphaël Tob. 12, di-
 cebat : *Fidebar quidem vobiscum man-
 ducare et bibere, sed ego cibo invisibili
 et potu qui a nominibus videri non po-
 test, utor.* Neque etiam habent organa ut
 oculos, aures, etc., sensibilia et proprie

dicta, sed tantum eorum similitudinem ha-
 bentia.

Hic cit. ad 2. — Neque repugnat vera-
 citati SS. angelorum quod per corpore as-
 sumpta videantur hominibus viventes, li-
 cet non sint, et operari opera vitæ, licet
 non operentur; quia ista non faciunt ut
 credantur homines viventes, sed ut per
 proprietates et opera hominis, spirituales
 proprietates et spiritualia opera angelorum
 designentur : sic per oculos virtus cognos-
 citiva angeli designatur, et per alia mem-
 bra aliae virtutes eorum ; in quo nulla est
 fictio, est enim fictio quando quis intendit
 significare quod revera non est.

ibid, ad 6. — *Ex his colliges* dæmones
 in assumptis corporibus non posse vere ge-
 nerare, quia generare est actio vitalis. Pos-
 sunt tamen ministerialiter concurrere ad
 generationem, movendo semen de loco in
 locum et inferendo in uterum mulieris : sic
 idem dæmon qui est succubus ad virum po-
 test fieri incubus ad mulierem, elseinen a vi-
 ro susceptum in vulvam infundere : sed qui
 sic nasceretur, non esset filius dæmonis, sed
 filius hominis cuius est semen acceptum.

ARTICULUS V.

*Utrum sint plures angeli solo numero
 distincti intra eandem speciem ?*

Hic q. S0. a. 4. o. infra q. 73. a. 7. et
 76. a. 2. ad 1. q. de Spir. creat, a. 8. —
Dico. Videtur implicare esse plures ange-
 los solo numero distinctos intra eandem
 speciem : consequenter id videtur impos-
 sibile etiam de potentia Dei absoluta.

Ante probationem, discutienda est mens
 S. Th. de qua est difficultas. Constat qui-
 dem apud omnes, S. Doctorem sentire
 quod nec sint nec esse possint de potentia
 Dei ordinaria plures angeli numero dis-
 tincti intra eandem speciem; sed quidam
 etiam ex Thomistis, inter quos Capreolus,
 Bannes, Sylvius et alii, existimant S. Doc-
 torem non agnovisse in hoc implicandam,
 nec voluisse id esse impossibile de poten-
 tia absoluta : communius tamen Thomistæ
 tenent oppositum, et nobis videtur proba-
 bilius ex locis citatis.

Imprimis S. Th. q. cit. de Spir. creat.
 » dicit quod, « Si angelus est forma sim-
 » plex abstracta a materia, impossibile esi-
 » etiam fingere quod sint plures angeli
 » unius speciei. « Et hic q. 73 cit. impro-

nans opinionem Origenis, docentis angelos et animas humanas esso unitis speciei, dicit: « Non potest intelligi quod aliqua » forma separata sit nisi una unius speciei. » Et q. 76 cit. « Licet, inquit, anima intellectiva non habeat materiam ex qua sil, » sicut nec angelus; tamen est forma materialis alicujus, quod angelo non convenit, et ideo secundum divisionem materialis sunt multae animae unius speciei : « multi autem angeli unius speciei omnino » esse non possunt : » atqui quod fingi, quod intelligi, quod esse omnino non potest, implicat contradictionem, necesse potest etiam de potentia Dei absoluta : ergo. Sed et manifestius evincit hanc esse mentem S. Th. ratio qua constanter ubique utitur, et (piam modo exponam.

Unum duntaxat ex S. Doctore opponunt qui aliter sentiunt, scilicet, Opusc. 16, *Itestat*, ubi contra Averroislas sic discurret: « Valde ruditer argumentantur, a. » ostendendum quod Deus facere non potest sit quod sint multi intellectus ejusdem speciei, credentes hoc involvere contradictionem : *dato* enim quod non esset de natura intellectus quod multiplicaretur, non propter hoc oportet quod intellectum multiplicari includeret contradictionem. Nihil enim prohibet aliquid non habere in sua natura causam alicujus, quod tamen habet ex alia causa : sicut grave habet ex sua natura quod non sit sursum, tamen grave esse sursum non includit contradictionem ; sed grave esse sursum secundum suam naturam contradictionem includeret. Sic ergo in intellectu, si naturaliter esset unus omnium quia non haberet naturalem causam multiplicationis, posset tamen sortiri multiplicationem ex supernaturali causa, nec esset implicatio contradictionis. » *Ex quo sic argumentantur*: Si implicaret angelos multiplicari numero intra eandem speciem, ideo esset, secundum nos, quia ex natura sua non habent principium multiplicationis, scilicet materiam : atqui juxta S. Thomam inde non potest inferri implicantia multiplicationis: ergo.

A. N. *maj.* Non enim ideo secundum nos implicat angelos multiplicari solo numero precise quia ex natura sua non habent principium multiplicationis, scilicet materiam; sed quia ipsorum naturae repugnat

principium multiplicationis, quatenus scilicet sunt substantiae complete, s' e a materia separate, ut quidditati contra repugnet et habere materiam et dicere ordinem ari illam, quod verificari posset de qualibet substantia etiam non intellectiva sic a materia separata. Hanc ergo solam consequentiam in qualibet materia improbare intendit S. Th. *Illud non habet ex natura sua principium multiplicationis : ergo implicat contradictionem quod multiplicetur, nec potest supernaturaliter multiplicari*; quia revera mala est consequentia, sicut si dicerem : Mortuus non habet ex natura sua principium resurrectionis : ergo implicat quod resurgat, nec potest supernaturaliter resurgere. Sed non improbat istam : *Hujus rei quidditati repugnat principium multiplicationis : ergo implicat eam multiplicari, nec de potentia Dei absoluta potest eadem manens multiplicari*; quia est bona. Sicut si dicerem : Repugnat quidditati lapidis principium visionis : ergo implicat quod manens lapis videat, nec fieri potest de potentia Dei absoluta quod videat : quorum ratio est, quia Deus potest facere praeter et supra naturam rerum; at non contra, permanente eadem natura. Hanc esse genuinam S. Th. mentem, *patet ex ipso textu objecto*, si bene perpendatur; sed et maxime ex verbis quae immediate subjungit : « Quod non tantum dicimus, inquit, propter propositum; sed magis ne hanc argumentandi forma ad alia extendatur : sic enim possemus concludere quod Deus non potest facere quod mortui resurgant et quod caeci ad visum reparentur. » His praemissis circa mentem Auctoris, ex Jussu constanti ratione.

ibid.—*Prob. dicta implicantia.* Implicat multiplicatio numerica intra eandem speciem, cui repugnat materia signata quantitate aut ordo ad illam : atqui angelis substantiis immaterialibus compactis repugnat materia aut ordo ad illam. ergo. *Min. constat ex dictis. Prob. maj.* Implicat multiplicatio numerica intra eandem speciem, cui repugnat principium multiplicationis hujusmodi : atqui sola materia signata quantitate aut ordo ad illam, est principium multiplicationis numericae intra eandem speciem : ergo difficultas est in minore.

Prob, ergo min. 1° auctoritate Aristotelis, qua premuntur ii qui ilium scholæ sus principem audiunt. Is ergo 12 Melaph. cap. 18, text. 49, ex posito principio, probat Deum esso uuum his yerbis : *Quæcumque sunt numero multa , materiam habent*; et paulo post vocat materiam primam quo excluditur evasio Scoti, qui dicit Aristotelem non intellexisse materiam primam, sed hæcceitatem : hæc autem ratio videtur admittenda, per quam philosophi ad cognitionem unius veri Dei pervererunt.

Prob. 2° ista min. ratione. Principium multiplicationis numericæ intra eandem speciem duo necessario importat : primum, quod sit intrinsecum et substantiale, quia duo individua, v. g. Petrus et Paulus, differunt substantialiter; sunt enim duæ substantis ejusdem speciei realiter distincto : secundum, quod ita multiplicet substantiam, ut tamen non multiplicet speciem, sed unam et eandem specificè conservet in pluribus individuis: atqui implicat id præstari nisi a materia signata quantitate aut sine ordine ad illam : ergo. *Prob. min.* et 1° quod id præstetur a materia signata quantitate. Materia est quid intrinsecum et substantiale, et ratione quantitatis habito vel connotatis, cujus est immediate susceptiva et non forma, habet partes ejusdem rationis : ergo hæc potest facere multiplicationem numericam, servata unitate specifica. *Prob.* jam id non posse præstari nisi a materia sola. Non potest præstari a forma : 1° quia proprium formæ est constituere speciem seu præbere prædicata essentialia : ergo ex se non facit differre solo numero, sed etiam specie; cum enim sit idem constitutivum et distinctivum, quod constituit essentialiter facit differre essentialiter. 2° Principium individualionis debet esse principium incommunicabilitatis ad plura inferiora, individuum enim non est ulterius communicabile ad alia individua inferiora : atqui forma cum sit principium gradus specifici qui de se «st communicabilis nullis individuis, non potest esse principium hujusmodi incommunicabilitatis : ergo.

Confirmatur confutando responsiones et varios dicendi modos adversariorum. Quidam respondent, rem quamlibet constitui, individuali et multiplicari per suam

entitatem. *Sed contra.* Tñ enlitate datur et principium constituendi et distinguendi formaliter et specificè, et principium multiplicandi substantiam sine, distinctione et divisione specifica. Primum quidem præstat forma; at non potest secundum, ut dictum est : ergo sola materia : ergo ubi repugnat materia, repugnat sola multiplicatio numerica.

Respondent Scotistæ, res individuari et multiplicari per hæcceilales. *Sed contra.* Hæcceitas nihil est aliud quam ipsa individuatio, seu differentia individualis : res vero formaliter individuari et multiplicari per hæcceitates seu differentias individuales nullus negat; sed quæstio est quodnam sit in re principium multiplicandi hæcceitates tantum seu differentias individuales : non forma, ut dictum est : ergo sola materia. Neque dici potest quod a solo Deo supernaturaliter possint in angelis multiplicari; quia, ut diximus, individuatio est gradus intrinsecus et substantialis, ideoque postulat principium intrinsecum et substantiale, nec sufficit quidquid ab extrinseco etiamsi supernaturale adveniens.

Solvuntur objectiones.

Objicies 1°. Ad probandum dari de facto plures angelos solo numero distinctos, S. Alhan. in QQ. ad Antioch, q. 5, diciteamdem esse angelorum et dæmonum naturam sicut et hominum; et q. 4, angelos quidem ordinibus differre, sed esse ejusdem speciei, sicut homines. Et S. Anselm. lib. 2 *Cur Deus homo*, cap. 21: *Omnes angeli, inquit, sunt unius naturæ.* Ergo.

B. 1° valde incertum esse quid in hac parte consuerint SS. Patres; dicit enim S. Aug. lib. cont. Priscillian. cap. 11 : «Esse» Sedes, Dominationes, Principatus, Potestates in coelestibus apparatibus, firmissime credo, et differre inter se aliud quid indubitata fide teneo..... Quænam ista sint, et quid inter se differant, nescio. » Et S. Damasc. loquens de diversitate Angelorum, *Solus ille scit*, inquit, *qui eos creavit Deus.*

B. 5° auctoritates quas nobis objiciunt adversarii, ab eis esse solvendas; ipsi namque agnoscunt angelorum esse diversas species, saltem eorum (pii sunt diversorum ordinum, quod negant auctoritates objectæ.

A. 50 SS. Paires nomine essentiae naturæ vel speciei intelligendos esse de specie subalterna seu de natura angelica generice sumpta, quoad gradum intellectus, in quo omnes angeli inter se conveniunt, et cum homine secundum quid : vel cum Auctore, intelligendos esse de angelis non in esse naturæ consideratis, sed prout ordinantur ad beatitudinem; sic enim sunt omnes ejusdem rationis. — Q. de Spirit, creat, a. 8. ad i. — Cæterum si qui sint qui aliter sentiant, ipsis opponimus non solum S. Thorn. sed et S. Dionys. qui cap. 3 de Cœlesti Hierarch, dicit superiores substantias graduum inter se celsitudine differentes. Individua autem solo numero differentia inter se graduum celsitudine non differunt.

Obj. 2°. Multitudo individuorum perlinet ad perfectionem universi. Item ad perfectionem societatis et amicitiae requiritur similitudo in natura : atqui inter angelos est perfecta societas et amicitia. Denique ex nostra sententia sequitur quod plures species angelorum sint damnate, quod videtur parum congruere divinæ pietati. Ergo.

B. ad primum, esse verum in rebus corruptibilibus in quibus plura individua, quia sunt necessaria ad perpetuitatem speciei, conducunt ad perfectionem universi. Secus in incorruptibilibus in quibus multitudo individualis, cum non requiratur ad perpetuitatem speciei, non conducit ad perfectionem universi, ut patet in sole et luna.

Ad secundum, B. similitudinem in specie atoma non semper requiri ad perfectam amicitiam et societatem, sed sufficere convenientiam aliquam in gradu intellectualitatis et modo operandi, ut patet in Deo et hominibus, inter quos est per charitatem vera amicitia.

Ad tertium, B. quod, sicut non est inconveniens plures species angelorum beatificari, ita non est inconveniens plures damnari.

Obj. 5° contra implicantiam assertam. Hæc D. Th. doctrina fuit olim damnata ab academia Parisiens*!. Ergo.

B. hanc condemnationem inconsiderate faciam, solemniter revocatam fuisse anno 1525 a Stephano, episcopo Parisiensi, de consensu decani, capituli et aliorum plurimum vivorum doctorum, doctrinamque S. Th. variis encomiis celebratam.

Bil l. t. II.

Obj. 4°. Datur individuatio in angelo sine materia : ergo falsum est materiam esse principium individuationis.

B. D. ant. Datur individuatio unica in angelo, *C. ant.* individuatio multiplicata, *N. ant.* Ad cujus sensum, *D. conscq.* Non ergo intendimus materiam esse principium individuationis precise et generaliter loquendo, sed individuationis multiplicatae intra eandem speciem. Quamvis ergo forma quæ est receptibilis in materia, induetur per materiam, illa tamen forma quæ non est receptibilis in materia, sed est forma completa per se subsistens, ex hoc ipso individuatur quod non potest recipi in aliquo ; sic enim fit incommunicabilis et d» uno solo prædicabilis, quod est ipsamet ratio individuationis : at vero ad individuationem multiplicabilem numerice, non sufficit incommunicabilitas natura, sed requiritur principium fundans divisionem substantiæ sine divisione seu distinctione formali speciei, quod non potest esse aliud quam materia signata quantitate, ut dictum est.

Obj. 5°. Potest Deus annihilare et postea reproducere angelum ejusdem speciei : atqui iste angelus reproductus non foret idem numero cum priore annihilato ; foret enim diversa actio, consequenter diversus terminus : ergo solo numero distinctus intra eandem speciem.

B. 2V. min et ejus probationem ; esset enim ex parte Dei eadem actio reproductivæ et productivæ, hæc enim est immanens æterna, continens eminenter omnes actiones temporales : unde esset idem numero angelus reproductus.

Inst. Juxta S. Th. in 4, q. 44, q. 1, a. 1, quæst. 2, ad 5, si anima non maneret incorrupta, sed simul cum corpore destrueretur, idem homo non resurgeret : atqui annihilato angelo, nihil ex ipso remanet : ergo.

B. N. conseq. Disparitas est, quod ad resurrectionem requiratur existentia partis hominis qui resurgit : unde si totus homo annihilatur, non posset idem resurgere, posset tamen idem reproduci sicut angelus ; quia reproductio est iterata productio, quæ cum sit ex nihilo, non exigit quod aliquid remaneat ejus quod debet reproduci.

Obj. 6°. Accidentia spiritualia angelorum sunt solo numero distincta, ut duo actus intellectus circa idem objectum, duo lumina gloriæ, etc. ergo et ipsi angeli.

item duæ animæ rationales quantumvis immateriales solo numero differunt ; ergo et duo angeli.

A. *ad primum, N. conseq.* Disparitas est quod accidentia non individuentur a sua essentialitate sicut substantiæ, sed per ordinem ad subjectum sive numero, sive specie distinctum ; nihil enim obest distinctio specifica subjectorum distinctioni numericæ accidentium, ut patet in albedine ovi et nivis.

Ad secundum, N. pariter conseq. Disparitas est, quod angelus sit forma completa per se subsistens, a materia et ab ordine ad illam prorsus absoluta ; anima autem est forma incompleta, dicens ad corpus ordinem per quem individuatur.

Inst. Anima rationalis est res substantialis et ad se dicitur : ergo non potest individuari substantialiter per ordinem ad aliud.

B. *D. consequent* potest individuali per ordinem prædicamentalem ad aliud, C. per ordinem transcendentalem, N. Quia licet substantia dicatur, tamen substantia incompleta et partialis, qualis est anima, non est ad se pure et complete sicut substantia completa ; sed dicit ordinem transcendentalem ad aliam partem et ad totum cuius est pars, etsi substantialis.

Obj. T0. Natura angelica est capax plurium subsistentiarum seu personalitatum ; potest enim persona divina assumere naturam destruendo ejus subsistentiam, et iterum eam dimittere qua dimissa resultaret altera subsistentia distincta munero a prima ; ergo est etiam capax plurium individualium. *Prob. conseq.* Subsistentia est terminus individuationis. Ergo.

B. *N. conseq. Ad prob. N. iterum con-
tq.* Rationem negati subministrat ipsa objectio ; quia scilicet subsistentia est terminus et non principium individuationis, et ideo non affert secum pluralitatem individuorum, statim sequitur conditionem suppositi in quo est. In casu ergo quod persona divina assumeret naturam angelicam et assumptam dimitteret, succederent sibi distincta subsistentiæ respectu unius et ejusdem individui, non diversorum.

Obj. S°. Nihil implicat quin Deus aliquid possit supernaturaliter addere substantiæ angelorum, quod sine materia faceret distinctionem numericam. ! rpo.

B. -V. *ant.* Quia istud supernaturaliter

additum foret extrinsecum substantiæ angelicæ quam supponeret constitutam : principium autem multiplicationis numericæ est necessario intrinsecum - ut dictum est ; unde istud superadditum foret et non foret principium multiplicationis numericæ, quod implicat.

Plura circa præsentem materiam videri possunt in metaphysica de principio individualionis, et in logica de universalitate angelica.

DISSERTATIO II.

DE LOCO ET MOTU LOCALI ANGELORUM.

D. Th. QQ. »2 et 35.

ARTICULUS I.

De loco angelorum.

¶ *in l. d. 45. q. 1. a. 1. ad 1.* — Ante omnia præmitto incorporalia non esse in loco, modo aliquo nobis noto et consueto, secundum quod dicimus corpora proprie esse in loco ; sunt tamen in loco substantiis spiritualibus convenienti, qui nobis pleno manifestus esse non potest.

Esse in loco dicitur quadrupliciter : circumscriptive, diffinitive, sacramentaliter et ubique. Esse in loco circumscriptive, est locatum sic a loco circumdari seu circumscribi, ut totum locatum correspondeat toti locanti et quaelibet pars locali cuilibet parti locantis, ut liquor in vase. Aliquid esse in loco diffinitive, est illud ita determinari ad unum locum ; ut illo quasi lineatur seu definiatur, nec possit simul et semel alium locum adaequatum occupare. Esse in loco sacramentaliter, est proprium corpori Christi in eucharistia, et est esse sub speciebus panis et vini ad modum substantiæ spiritualis, sic tamen ut possit simul esse alibi, si panis et vinum alibi consecrentur. Esse ubique intelligitur ex terminis.

Hic q. 52. a. 1. 0. — *Suppono* i°, angelos esse aliquo modo in loco. Constat ex Scriptura quæ refert angelos circa nos operari immediate, se movere de loco ad locum, et esse in certis locis. Sic Genes. 48 et 19, dicitur *angelos venisse ad Abraham et Loth* ; Judie. 2, *angelum ascendisse de Galgalis ad locum flentium. Tob. S'. Japhaël angelus apprehendit deum. niwn, et religavit illud in deseno stipe-*

*riorts Ægypti. Luc 2 : Discesserunt ab eis angeli in cælum. Matth. 28 : Angelus Domini descendit de calo, et accedent revolvit lapidem. Act. 12 : Angelus Domini astitit et lumen refulsit in habitaculo, percussoque latere Petri, excitavit eum. Apocal. 12 : Nequilocutus inventus est eorum amplius in cælo. Juxta Apost. Eph. 6, quidam dæmones sunt in acre et ideo vocantur rectores tenebrarum harum et contra spiritualia nequitia? ut catasubiti. Et aiibi piurits. Et Ecclesia in collecta Completorii : Angeli tui sancti habitantes in ea, nos in pace custodiant. Idem docent communiter SS. Patres, Athanas. Epist. ad Scrap. Basii, de Spiritu sancto c. 1°, Greg. 2 Moral, c. 2, Damasc. de Fidcc. 5 et alii : ita ut opinio contraria videatur parum tuta in fide; imo quatenus negaret angelos immediate operari circa aliquod corpus, videtur hæretica juxta Auctorem dicentem : — In 1. d. 57. q. 3. a. 1. — *Hxc opinio hæretica est, quia secundum fidem nostram, ponimus angelos immediate circa nos operari,**

ibid.—*Suppono* 2° angelos non esse in loco circumscriptive, quia cum sint puri spiritus, carent quantitate molis quæ est ratio locandi circumscriptive : unde quando S. Greg. lib. 2 Moral, c. 3, et S. Damasc. 2 de Fide c. 5, dicunt angelos loco circumscribi, sumunt circumscriptionem late et generaliter pro terminatione seu definitione, quia sic sunt in uno loco quod ibi terminentur seu finiantur, nec possint esse simul in alio.

Suppono 3° contra Durandum, angelos non esse ubique; quia S. Scriptura refert eos sic esse in uno loco, quod non sint in alio; Apocal. 12 de malis angelis : *Neque locus inventus est eorum amplius in coelo*; et alioquin cælum repleretur dæmonibus. Adde angelos non esse in loco nisi per operationem, ut dicemus; non possunt autem simul ubique operari, cum eorum virtus sit intra certos fines limitata : tandem esse ubique, est proprium divinitatis. Unde quando quidam Patres, ut Tertull. Greg. Nazianz. et alii videntur innuere angelos esse ubique, intelligunt esse ubique materialiter et ferme æquivalenter, quia possunt esse citissime ubi volunt. Quantum ad sacramentaliter, non est hic quæstio.

et hic. cit. — Restat ergo angelos

esse diffinitive in loco secundum substantiam. *Nddo, secundum substantiam*, quia licet angeli sint in loco per operationem, ut mox dicam, non tamen sola eorum operatio est in loco, sed etiam substantia : sicut licet corpus sit in loco circumscriptive per quantitatem dimensionem, non tamen sola quantitas est in loco, sed etiam substantia corporis; neque unquam contrarium dixit S. Th. ut quidam ei falso imposuerunt. De quo vide Sylvium hic.

His præmissis et suppositis tanquam communiter receptis, quæstio est non parum controversa, per quid angeli sint in loco. Pro quo observandum est, ad hoc ut aliquid sit in loco, quatuor concurrere ; 1° subjectum quod ponitur in loco; 2° ratio per quam tangit locum et in eo ponitur; 3° præsentia seu ubi quod est modus resultans in subjecto locato ex ejus conjunctione cum loco; 4° relatio mensura ad mensuratum in loco circumscriptivo, vel agentis ad passum, motoris ad mobile in loco diffinitivo. Sic corpus meum est subjectum locatum, quantitas mei corporis est ratio per quam tangit locum, aërem scilicet ambientem, et est in eo, ex quo resultat præsentia seu ubi mei corporis ad locum et relatio loci mensurantis ad corpus mensuratum.

Quæstio est igitur quæ sit ratio per quam angeli tangunt locum et sunt in illo; sicut si quærerem quæ sit ratio per quam meum corpus tangit aërem ambientem et est in illo, quam dixi esse quantitatem dimensionem. Unde punctum difficultatis non attingunt qui respondent angelos esse in loco per præsentiam seu ubicationem; nemo enim negat esse sic in loco formaliter, sed assignanda est ratio per quam causaliter proxime habent istud ubi, sicut ad ubi circumscriptivum assignamus quantitatem molis.

Scolistæ dicunt angelos esse in loco ratione suæ substantiæ per voluntatem loco applicatæ ; Vasques, per aliquam unionem angeli cum corpore libera ipsius angeli voluntate productam antequam in eo operetur ; S. Thomas et omnes Thomiste, per operationem virtualiter transeuntem quæ in angelo, utpote substantia immateriali, est duplex, scilicet intellectio et volitio, quæ sunt secundum se formaliter immanentes, sed virtualiter transeuntes, quatenus aliquos effectus producant ad extra. Intelligere autem ubi scituum præsens?

(S4

DISSERT. II. ART. I.

lim de loco connatural!. Dicitur locus connaturalis ille ad quem angelus per liberam voluntatem se applicat, quemque proinde sibi subjicit; violentus e contra, cui invitus alligatur, et inde impeditur ne alibi operetur et existât.

Hic q. 52. a. i. 0. in i d. 57. n. d. ct 2. ct alibi. — *J)ico*. Angeli sunt in loco saltem connaturaii per operationem virtualiter transeuntem.

Ibid. — *Prob.* 1° Per id angelus est in loco, per quod realiter tangit locum : atqui non tangit realiter locum nisi per operationem virtualiter transeuntem : ergo. *Maj. est certa*, tum ab exemplo corporum; corpus enim dicitur esse in loco per quantitatem, quia per illam tangit locum ; tum ratione, quia esse in loco est esse ei physice præsens et indistans, consequenter realiter ipsum tangere. *Prob. min.* 1° Duplex est contactus : unus proprie dictus, qui est quantitatis dimensionis, •it hic non competit angelo; alter improprie dictus, qui est quantitatis virtutis, nempe ejus actus, seu operatio virtualiter transiens, qua corpus seu locum sibi subjicit et facit a se dependere. Ergo. 2° Per id angelus tangit locum et fit illi præsens, per quod occupat locum modo majorem, modo minorem, modo indivisibilem : atqui id habet per solam operationem virtualiter transeuntem, quæ cum sit libera, modo ad magnum, modo ad parvum, modo ad indivisibilem locum terminatur : quamvis enim hæc operatio angelica sit in se ct ex parte angeli indivisibilis, est tamen virtualiter et ex parte termini divisibilis.

Prob. 2° *impugnando alios dicendi modos*. Substantia angeli non potest esse illi ratio formalis essendi in loco, etiamsi per liberam voluntatem applicata, ut volunt Scotistæ ; neque quidam modus unionis prævie ad operationem productus, ut vult Vasques : ergo sola operatio virtualiter transiens : taceo *ubi* Suaresii, quia, ut dixi in prænotaminibus, non attingit punctum difficultatis.

Prob. prima pars ant. 1° Substantia corporea non est per se ratio proxima fundans ubicationem localem in corporibus : ergo nec substantia spiritualis in substantiis spiritualibus. *Patet conseq.* quia esse proprie et stricte in loco, convenit solis substantiis materialibus, improprie autem

substantiis immaterialibus. Si ergo substantia corporea non sit per se ratio proxima fundans ubicationem in corporibus, *a fortiori* nec substantia spiritualis in substantiis spiritualibus. 2° Si angelus esset in loco, cumque tangeret per suam substantiam, non posset occupare modo majorem, modo minorem locum, quia substantia angeli est invariabilis, nec crescit aut minuitur : atqui *falsum consequens ergo et ant.* Si dicas quod libera voluntas angeli applicet ejus substantiam modo majori, modo minori loco; *contra est* quod ista voluntatis applicatio non minuatur aut augeat substantiam angeli, sicque ea substantia sub hac voluntate non potest esse ratio majorem vel minorem locum occupandi. Potest quidem facere voluntas quod angelus sit hic potius quam illic, sed facere non potest quod, manente invariata ratione locandi, modo majorem, modo minorem locum occupet : sicut corpus non potest modo majorem, modo minorem locum occupare nisi secundum quod minuitur aut augetur quantitas dimensionis quæ est ipsi ratio locandi.

Prob. secunda pars ant. 1° Iste modus unionis inter locum et locatum in angelis est plane fictitius. Ergo. *Prob. ant.* Non est unio accidentis cum subjecto, neque naturæ cum supposito, neque materiæ cum forma neque partis cum parte, *ut de separatet, et probatur ex absurdo* quod inde sequeretur, nempe ex angelo ct corpore locante fieri aliquod unum totum physicum, quale resultat ex dictis unionibus, quo nihil absurdius cogitari potest : atqui præte» has uniones non est alia assignabilis quam agentis ad passum, seu motoris ad mobile quod nos intendimus et quod negat Vasques : ergo. 2° Iste modus unionis, si detur, libere ab angelo producitur; non enim angelus illi potius quam isti loco necessario et coacte alligatur, alioquin non esset locus connaturalis, sed violentus : ergo velint nolint, beneficio operationis angelus est in loco.

Dixi, *in loco connaturaii*; quia Thomistarum communis opinio est, angelos esse in loco violento, non per operationem, sed per passionem; quia ratio locandi in substantiis spiritualibus est contactus virtutis locabitur et loci, ut dictum est : sicut autem angelus per operationem tangit cor-

pus in (p)iod agit, illud sibi subjiciendo, ita per passionem tangitur a corpore ut instrumento virtutis superioris, et ipsi subjicitur atque nt presens. Neque hoc est mutare rationes formales existendi in loco, sed est illas proportionate assignare; sicut dicimus corpus Christi esse in coelo per contactum quantitatis extensivæ, in sacramento indivisibilitate! per consecrationem.

Cætcrum plures existimant angelos etiam in loco violento, ut demones in inferno, operari plus aut minus, secundum quod plus aut minus alligantur et prohibentur ne hic aut illic operentur; si enim ii qui sunt in aere, et torquentur igne inferni, permittentur nihilominus operari, quidni existentes in inferno? Quid autem illic agant? agunt in alios se invicem excruciendo, agunt in animas reproborum eas torquendo ut instrumenta divinæ justitiæ.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Angeli sunt in loco in quo nihil operantur operatione virtualiter transeunte. ergo operatio non est ipsis ratio existendi in loco. *Prob. ant. multis exemplis.* 1° Angeli ab instanti suæ creationis sunt in coelo empyreo; atqui nihil agunt in illo actione virtualiter transeunte; quid enim ibi agerent? 2° Angeli custodes sunt ordinarie nobis præsentés, nec tamen continuo erga nos agunt. 3° Idem dicendum de animabus in cœlo et in lymbo, quia eadem videtur ratio de animabus separatis ac de angelis quantum ad rationem locandi. Ergo.

Ante responsionem præmitto quod, quamvis omnes Thomistæ doceant cum S. Thoma, angelos esse in loco per operationem, non omnes tamen hanc operationem eodem modo intelligunt. Quidam per operationem intelligunt duntaxat applicationem virtutis ad operandum, etiam effectum non secuto, quæ suo modo potest dici operatio: sicut si virtutem meam applicarem ad movendum grave pondus, quod, quia nimium grave esset, non moveretur, dicerer tamen operari circa illud; sic, inquiunt, angeli sunt in loco per operationem, quæ nihil est aliud quam ipsa applicatio suæ virtutis alicui loco ad operandum, quamvis non sequatur effectus, sive quia Deus non vult, sive propter aliud, sive quia non applicant suam virtutem tali corpori ea intentione ut sequatur motus, sed tantum ut.

sint in illo loco t fundanlurque tum in ratione, quia videtur quod virtus debeat prius applicari loco vel corpori quam in illud agat; tum in D. Th. 1° quia S. Doctor hic a. 1, 2 et 5, explicat præsentiam angeli in loco per applicationem virtutis suæ ad locum. 2° Quia *Quodlib.* 1, a. 4, dicit: « Si quis vult virtutis contactum » operationem vocare, propter hoc quod » operari est proprius effectus virtutis: dicatur quod angelus est in loco per operationem, ita tamen quod per operationem non intelligatur sola motio, sed » quæcumque unitio, qua sua virtute se » corpori unit, præsidendo, vel continendo, » vel quocumque alio modo. » Hæc sententia tribuitur Cajetano, Capreolo, Argentinæ, Nazario, eamque amplectitur doctissimus Sylvius in hunc articulum, pro qua vide etiam Serra hic a. 2, ad 4. Ea autem posita evanescit objectio; angeli enim sunt in cœlo, quia licet nihil in eo operentur effectum secuto, tamen illud virtute sua contingunt, quatenus illi suam virtutem applicant et ea applicatione dicuntur operari, suntque in proxima dispositione ad operandos effectus quos Deus jusserit. Idem dicendum de angelis custodibus et de animabus in cœlo et in lymbo: imo sic explicari potest quomodo angeli sint in loco violento, quatenus scilicet, compellente Deo, eorum virtus applicatur illi loco contra eorum voluntatem, ita ut sint in potentia proxima ad operandum illic, quomodo non sunt ad operandum alibi, quando ibi detinentur.

Alii vero Thomistæ intelligunt S. Thomam de operatione proprie dicta effectum secuto. Quia S. Doct. in 1, d. 57, q. 5, a. 1, diserte asserit, quod « Angelus et quilibet alia substantia incorporea; non potest esse in corpore vel in loco, nisi per » operationem quæ effectum aliquem in eo » communicat; » et infra: « Angelus est » in loco, in quantum operatur circa aliquid quod corpus locatum, vel motum, vel lumen, vel aliud hujusmodi. » Et alibi similiter. Hancque operationem propriam dicunt a S. Doctore intelligi per applicationem virtutis, quia in angelis non prius applicatur virtus quam operetur, sed operando applicatur; in quo differunt agentia spiritualia a corporeis; hæc enim cum habeant virtutem agendi pendentem a quan-

DISSERT. II. ART. T.

titate dimensiva, necesse est quod prius per suam quantitatem applicentur loco quam operentur in illo : at vero agentia spiritualia, cum non habeant aliam quantitatem quam virtutis, non indigent nisi eam exerceant prius applicari et commensurari loco, sed eam exercendo et operando in illo eam illi applicant. *Id locum ex (juodlib. i, respond.* S. Thomam, quando dicit per operationem qua angelus fit præsens loco, non intelligi solam motionem, sed quamcumque unionem, non excludere operationem proprie dictam, sed tantum velle quod illa operatio non debeat necessario esse motus localis, quem intelligit per n<o/ioncm; sed si ille cercet quamcumque aliam actionem qua se corpori uniat et applicet, etiamsi non sit motus localis, conformiter ad id quod dicit in 1, d. 57 cit. « angelum « esse in loco, quatenus operatur circa ali- » quod corpus locatum, vel motum, vel lu- » men, vel aliud hujusmodi. » Unde quando *Quodlib.* cit. addit, angelum esse in loco per præsidentiam, intelligit præsidentiam actualem, non habitualem.

Hæc sententia videtur communior inter Thomistas, juxta quam, ut objectioni satisfiat, observandum proponunt imprimis illius defensores, quod, cum natura angeli et cœli empyrci atque animarum separatarum non sit nobis plene cognita, mirum non sit si plene assequi non possumus quid illic operentur, siquidem in ipsis rebus corporeis et visibilibus, v. g. in explicandis mirabilibus operationibus tot plantarum et lapillorum cœcutiamus; idcirco non debeat nobis esse pudor imitari modestiam S. Augustini qui, 5 de Trinit. c. 10, de miraculis et operationibus angelorum disserens, dicit : « Mihi omnino utile est ut me- » mincrim virium mearum, fratresque meos » admoneam ut et ipsi meminerint suarum, » ne ultra quam tutum est humana progre- » diatur infirmitas : quemadmodum enim » hæc faciant angeli, vel potius quemadmo- » dum Deus hæc faciat per angelos suos.... » nec oculorum acie penetrare, nec fiducia » rationis enucleare, nec propectu mentis » comprehendere valeo, ut tam certus hic » loquar ad omnia quæ requiri de his rebus » possunt quam si essem angelus, aut Pro- » pheta, aut Apostolus. » Hoc præmissis,

Respondent, posse rationabiliter dici an-

num est lumen quo perficitur in alio splendor empyrci; idque conformiter S. Th. in 1 cit. et variis testimoniis S. Scripturæ quibus quædam loca dicuntur sensibiliter illuminata ab angelis : sic Act. 12 ; *Angelus Domini astitit et lumen refulsit in habitaculo;* et Mattii. 28 : *Erat autem aspectus ejus sicut fulgur.* Quamvis enim angelus non possit immediate producere qualitates alterativas, v. g. calorem aut frigus, sed tantum applicando activa passivis; bene tamen lucem, ut docet S. Th. cit. in 1. *El ratio suadet;* tum quia lux est qualitas cœlestis et magis perlinens ad qualitates intentionales; tum quia est suprema qualitas corporearum, — Infra, q. 110. a. 5. — supremum autem naturæ inferioris attingitur a natura superiori.

2° Angeli operantur in coelum empyreum, ut perfectius et efficacius influat perpetuitatem et stabilitatem convenientem in omnes res inferiores. — Infra, q. 66. a. 5. ad 2. et Quodlib. 6. a. 19. — Sicut enim supremi angeli qui assistunt, habent influentiam super medios et ultimos qui mittuntur, quamvis ipsi non mittantur; ita coelum empyreum, quamvis non moveatur, influit rebus quæ moventur stabilitatem et permanentiam convenientem in suo esse : quod ut efficacius et perfectius præstet, angeli juvant et operantur in eo. Enimvero totum universum est unum unitate ordinis; hæc autem unitas ordinis attenditur secundum quod ordine quodam regantur corporalia per spiritualia, et inferiora corpora per superiora : sicut ergo hæc unitas ordinis exigit quod coelum empyreum influat in inferiora, ita exigit quod angeli influant in coelum empyreum.

Inst. 1°. Coelum empyreum creatum fuit a Deo cum debita perfectione : ergo in sua creatione recepit totam lucem et totam virtutem influendi quam exigit. 2° Si tot legionum angelorum lumine coruscaret coelum empyreum, emitteret ad nos suos radios sicut sol et astra. 3° Influxus coeli empyrei, cum non moveatur et influat stabilitatem in inferioribus, est uniformis, ne mutationi obnoxius : atqui si ponderet alii influxu angelorum, vanaretur; nam angeli qui ante casum influebant, post casum non amplius influxerunt; qui mittuntur ad ministerium hominum, quandiu in illo oc-

cupantur non influunt, dum redeunt in cœlum influunt i ergo.

Zl. *ad primum*, D. *conseq.* Ergo column empyreum in sua creatione recepit totam lucem et virtutem quam exigit in suo ordine et secundum se consideratum, C. consideratum ut pars universi ordinata ad alias paries quibus eubordinalur, N. Sicut enim ipsiinet angeli quicumque, sicut creati in perfectione debita ipsis in suo ordine et secundum se consideratis, attamen inferiores superioribus subordinantur, ab illis illuminantur et perficiunturj ita coelum empyreum respectu angelorum.

Inf. q. 66. a. 5. ad 4. — *Ad SCÇUndum*, N. *sequelam*. Quia coelum empyreum non habet lucem condensatam ut radios emittat, sicut corpus solis, sed magis subtilem; et ideo sphæra ignis propter suam subtilitatem non videtur a nobis.

Ad tertium y N. min. Quia quamvis sit varietas influxus ex parte angelorum, nulla tamen est ex parte coeli; quia hoc ipso quo angeli mali ceciderunt, influxum eorum suppleverunt boni angeli, et nunc dum ii qui occupantur circa homines sunt extra cœlum, pariter suppleant ii qui remanent et prioribus redeuntibus se retrahunt, atque illis locum relinquunt.

Quod diximus de angelis quoad cœlum empyreum, dicendum est de animalibus beatis; quia cum in statu separationis se habeant sicut puri spiritus, concurrunt sicut angeli ad illam lucem et illum influxum cœli empyrei, idque sive virtute naturali, ul quidam volunt; sive, ul dicunt alii, virtute qualitatibus gloriæ. Quantum ad angelos custodes, quandiu sunt circa nos continuo operantur, sive malas cogitationes reprimendo, sive bonas suggerendo, sive pericula tam spiritualia quam corporalia quæ prope sunt infinita arcendo, aliave mulla. — Infrn. q. 115. a. 6. ad 5. — Quando UUlem nos interdum derelinquunt loco, non tamen derelinquunt quantum ad cœli custodiam, quia etiam cum sunt in cœlo, cognoscunt quid erga nos agatur, nec indigent mora temporis ad motum localem, sed statim possunt adesse. Quantum ad animas patrum in lympo, si nihil illic operabantur, quod nobis est ignotum, erant in eo per passionem quatenus detinebantur virtute superiori in illo loco lanquam in carcere, non pœnali, sed honorario, quia non

permittebantur inde exire, et sic erant ibi quasi vincta.

obj. Prius est angelum esse in loco quam operari in loco : ergo non est in loco per operationem. *Probat, ant.* Prius est angelum esse simpliciter quam operari : ergo prius est esse in loco quam operari in loco. *Prob. conseq.* Sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita se habet secundum quid ad secundum quid : sic quia albedo requiritur simpliciter ut aliquid sit album, ita requiritur albedo secundum quid, maior aut minor, ul aliquid sit album secundum quid magis aut minus. Ergo.

Quodlib. 1. q. 4. — *ft. N. ant. Ad prob.* IV. *conseq.* *Ad prob.* D. axioma. Sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita se habet secundum quid ad secundum quid in eodem genere, ut in exemplo posito, C. in diverso genere, V. Quamvis enim ut aliquid sit album simpliciter, requiratur quod sit quantum, ut tamen sit magis album non requiritur quod sit magis quantum; ex duobus enim æqualiter quantis, unum potest esse magis album quam aliud. Esse autem et operari sunt in diverso genere : unde licet esse simpliciter sit prius quam operari simpliciter, non tamen sequitur quod esse in loco sit prius quam operari in loco, quando nempe operatio est ratio locandi, ul in angelis : sic licet sit prius esse corpus quam tactus, non tamen est prius esse corpus in loco quam tangere; sed e contra, prius est tangere locum quam esse in loco, quia est in loco per tactum. Intelligere tamen (le prioritatem virtuali et a quo, non reali et in quo; quia eodem instanti temporis quo corpus tangit locum, est in loco : similiter eodem instanti quo angelus operatur, est in loco.

Inst. Approximate agentis ad passum, est unum ex prærequisitis ad agendum : unde etiam S. Scriptura de ipsis angelis dicit, Matth. 4 : *Angeli accesserunt ei et ministrabant ei* : ergo angelus prius est præsens loco quam operetur in illo.

Ii. D. ant. Approximate agentis ad passum, est prærequisita ad agendum in agentibus corporeis, C. in agentibus incorporeis, V. Requiritur equidem, sed non prærequiritur, quia habetur per ipsam operationem. Disparitas data est in solutione præcedentis argumenti.

Ad 5. Scripturam et quosdam SS. Fa-

ifiS

DISSERT. II. ART. IL

très qui eodem modo loquuntur, A. angelos vere accedere ingredi, etc. operando in locis per quæ transeunt : vel S. Scripturam et Patres loqui de præsencia ordinis et in actu primo, quatenus angelus per iudicium practicum dirigit virtutem suam exercendam tali tempore, tali loco, non de præsencia coexistentiæ et in actu secundo. Vel tandem dicendum S. Scripturam et Patres sese accommodare modo nostro concipiendi res spirituales ad modum rerum corporearum.

Obj. S° ab inconvenientibus. Si angelus esset in loco per operationem virtualiter transeuntem, *sequitur* 1° quod si cessaret ab omni operatione virtualiter transcunte et vellet solum contemplari quod indubie potest, nullibi esset : quod videtur magnum absurdum. *Sequitur* 2° quod angelus qui movet primam sphaeram, cum illam totam moveat, sit in tota sphaera : quod nullus concedit. *Sequitur* 3° quod angelus nunquam posset quiescere in loco.

In. 1. d. 37. q. 3. a. 1. ad 4. — *II. ad primum*, hoc quod magnum inconueniens reputant adversarii, nullum reputari a S. Th. qui idem argumentum sibi proponens, illi sic respondet : « Ad quartum, dicendum quod hoc non reputo inconueniens, » quod angelus sine loco non possit esse, et non in loco, quando nullam operationem circa locum habet : nec est inconueniens ut tunc nusquam vel in nullo loco esse dicatur ; sed hoc tamen non est imaginabile, quia imaginatio continuum non transcendit. » Intellegis ergo in his et similibus corrigendam esse imaginationem per rationem : sic non est imaginabile corpus sine figura ; et tamen, et ratio et fides dictant posse dari diuinitus : similiter itaque, licet imaginatio non capiat aliquam substantiam existere et non esse in loco, ratio tamen dictat quod si auferatur ratio essendi in loco, quæ est contactus quantitatis vel molis vel virtutis, in nullo loco erit. Et sane si angeli creati fuissent ante mundum, ut plures Patres Graci opinati sunt, exlitissent equidem, et tamen nullibi fuissent nisi in solo Deo.

Ut tamen imaginatio aliquo modo subleuetur, potest intelligi aliquid esse in loco dupliciter, formaliter et materialiter. Formaliter, quando est intra superficiem corporis ambientis cum positiva præsencia

ad istud corpus et positiva distantia ab aliis corporibus ; quod contingit per contactum quantitatis aut virtutis. 2° Materialiter, quando est in loco absque ullo contactu aut conjunctione positiva ad illum, perinde ac si nullus esset locus neque præsens, neque distans positive, sed negative, id est non distans, ita ut si potius res in re et pars in toto quam locatum in loco : sic esset aqua in vase ablata quantitate : et sic dici potest quod angelus, si non operaretur, esset in loco materialiter, quia esset in mundo ut pars in toto, non esset tamen formaliter in aliquo loco.

Hic q. 52. a. 2. 0. — *Id secundum, N. sequelam.* Quia angelus non movet totam sphaeram applicando toti sphaeræ suam virtutem molricem, sed uni parti tantum, quæ mota movet aliam, et sic consequenter. Dicimus autem angelum esse in loco per applicationem virtutis operantis, non per diffusionem effectus a se producti ; et ideo angelus motor est tantum in ea parte ubi primo incipit operari et movere.

ibid. — *Id tertium, N. iterum sequelam.* Quia tunc angelus quiescit in loco, quando non movetur ad alium locum ; non movetur autem quando circa idem operatur.

ARTICULUS II.

Consectaria præcedentis doctrinæ.

Ex dictis in superiori articulo colliges 1°, angelum, quamvis sit secundum se inextensus et indivisibilis, posse tamen existere in loco extenso et divisibili majori vel minori, intra sphaeram suæ activitatis, sicut anima secundum se inextensa existit in corpore extenso ; quia angelus est in loco per applicationem suæ virtutis operantis, quæ potest producere effectum in loco extenso majori vel minori pro libitu, intrasphaeram suæ activitatis : est ergo virtus angelica secundum se formaliter indivisibilis, sed virtualiter divisibilis.

Colliges 2°, unum angelum non posse naturaliter esse simul in duobus locis adæquatis, quia cum sit in loco per operationem, locus ille est adæquatus angeli, qui totam ejus virtutem operantem adæquat et exhaustit : ergo implicat quod sit naturaliter in duobus locis adæquatis : alioquin quilibet foret adæquatus, ut supponitur, et non foret, quia angelus ultra se ipsum operaretur et operando se extenderet. Dixi, na-

tuialiter; quia supernaturaliter potest angelus esse in pluribus locis suæ virtuti naturali adæquatis, quia potest augeri supernaturaliter virtus ejus operativa.

Colliges 5°, angelum posse esse simul in pluribus locis inadæquatis etiam distantibus, intra sphæram suæ activitatis, non existendo in medio, v. g. in quatuor angulis unius aulæ, non existendo in medio, quia potest operari in quatuor angulis non operando in medio.

Dices cum Joanne a S. Th. Juxta Auctorem hic q. 51, ad 2, angelus non potest esse in pluribus locis ut plura sunt: atqui si posset esse in pluribus locis distantibus, non existendo in medio, esset in pluribus locis ut plura sunt; quia ista loca distantia non forent unum entitativè, cum realiter distinguerentur; neque continualiter, quia essent divisa; neque ordine, quia non derivaretur operatio ab uno ad aliud, sed inulrumque angelus æqualiter et disparte virtutem suam diffunderet: ergo.

71. D. min. Esset in pluribus locis ut plura sunt materialiter, C. ut plura sunt formaliter in ratione loci, Ar. Quia ille locus dicitur unus respectu angeli, qui correspondet! ejus virtuti operativæ intra sphæram suæ activitatis: unde S. Th. a quo hæc objectio petitur q. 52 seq. a. 2o, dicit quod *Totum corpus cui per suam virtutem applicatur angelus, correspondet ei ut unus locus*; et infra in resp. ad objecta: *Totum illud cui immediate applicatur virtus angeli comparatur ut unus locus, licet non sit continuum*: sic legitur in pluribus editionibus et sic videtur legendum, non, ut habent quædam editiones, *licet sit continuum*.

Dices 2°. Si angelus posset esse simul in pluribus locis inadæquatis inter se distantibus, et non in medio, poterit in quacumque distantia, ita ut simul esse possit in oriente et in occidente, in cælo et in terra; quod nullus concedit, quia virtus angeli habet certos limites. Ergo. *Prob. sequela.* Suppono quod sphæra activitatis angeli sit una leuca et occupet mediam leucam in oriente, alteram mediam in occidente: ista loca erunt inadæquata, sicque ex illis integrabitur unus locus totalis respondens virtuti angeli, non secus ac si esset parva distantia; nihil enim videtur referre sitne parva vel magna distantia. Ergo.

A. N. *sequelam. Adprob. D. ant.* Erunt loca inadæquata et intra sphæram virtutis angeli, N. et extra sphæram virtutis ejus, C. et A. *conseq. S^a ^nim*, ut supponit objectio, sphæra adæquata angeli sit una leuca, quamvis partes spatii quas occuparet in oriente et occidente non excederent in se quantitatem leucæ et sic in se forent loca inadæquata, excederent tamen continuitatem unius leucæ, ideoque excederent sphæram activitatis angeli quæ limitatur ad spatium unius leucæ: unde non possent habere rationem unius loci respectu virtutis angeli, sicut haberent quatuor extremitates unius leucæ; sicque negandum est quod assumitur, nihil referre sitne parva aut magna distantia.

Dices 5°. Concipi non potest quomodo angelus possit esse in quatuor angulis unius aulæ, absque eo quod sit in medio, nisi sit a se divisus, non secundum partes, quia non habet, sed secundum se totum. Ergo.

71. Ut huic inconvenienti occurrat doctiss. Sylvius, dicit sic intelligendam esse hanc angeli positionem, ut non sit quidem in medio, ut in loco formaliter, quia in eo non operatur, sit tamen in medio materialiter, ut res in re et pars in toto, sicut explicuimus supra. Verum *esto* ita esse possit, id tamen non videtur necessario concedendum, siquidem ex fide habeamus quod corpus Christi sit in diversis locis distantibus, absque eo quod existât etiam materialiter in medio; similiter quod possit esse in extremitatibus ejusdem hostiæ, et non in medio etiam materialiter, si medium sit corruptum; nec tamen corpus Christi est a se divisum, sive secundum partes, sive secundum se totum. Hæc et similia quidem non capit imaginatio; quia, ut dictum est ex S. Th. imaginatio continuum non transcendit; sed, ut etiam monuimus, corrigenda est imaginatio per fidem, vel rationem: hic autem ratio dictat quod, cum substantia spiritualis sit in loco per liberam operationem, possit operari in una parte spatii et non in altera.

Q. 52. a. 5. — *Colliges 4°*, plures angelos non posse esse in eodem loco formali et adæquato, bene tamen in eodem loco materiali, aut etiam formali inadæquato.

ibid. — *Prob. prima pars.* Unus et idem intellectus non potest procedere a dua-

bus causis totalibus et adæquatis ejusdem ordiis, alioquin forent totales, et non totales, ut prob. in Physica: atqui si plures angeli essent in eodem loco formali et adæquato, idem effectus procederet a duabus causis totalibus et adæquatis ejusdem ordinis. *Probat. min.* Angelus est in loco formali et adæquato, quatenus operatur in eo effectum suæ virtuti adæquatum: ergo si plures angeli essent in eodem loco formali et adæquato, idem effectus esset a pluribus causis totalibus et adæquatis ejusdem ordinis.

Prob. secunda pars. Plures angelos esse in eodem loco materiali, est producere in eodem corpore plures diversos effectus: ita ut sint quidem in eodem corpore quod dicitur locus, sed non sunt ibi formaliter per eandem rationem seu operationem: atqui angeli possunt in eodem corpore producere diversos effectus, ut si in aere unus producat lucem, alter motum: ergo.

ibid.—Prob. tertia pars. Possunt plures angeli circa eundem effectum attemperare suum concursum, et ad illum concurrere partialiter, ita ut locus respectu singulorum sit inadæqualus; quod contingit videtur illi energumeno in quo S. Scriptura, Marci 5, narrat fuisse legionem dæmonum, et respectu Christi cui propter reverentiam ejus plures angeli ministrabant. Rarius tamen et non nisi propter specialem aliquam rationem id contingit in bonis angelis; quia cum sint agentia perfecta et sufficientia ad suos effectus, regulariter illos perfecte et non partialiter producant, unde non ponitur nisi una intelligentia motui pro uno cælo. Secus autem in angelis malis qui, cum non nisi confusionem appetant, congruum rerum ordinem amant invertere.

Colliges S' quod, si stricte loquamur, angelus non sit proprie in loco, sed improprie tantum; quia stricte et philosophice loquendo, ille solus locus est proprie dictus, qui circumscriptive continet locatum, quod non competit angelis, qui sunt in loco potius continendo et sibi subjiciendo locum per operationem quam contineantur ab eo. Si tamen loquamur generaliter de loco, ita ut id dicatur esse in loco quod est realiter et substantialiter præsens loco, sic vere et proprio angeli sunt in loco. —

p. S2. a. 1. 0. et q. b'5. e. I. 0. — Unde recte observavit Auctor, esse in loco dici æquivoce de angelo et de corpore,

ARTICULUS III.

De motu locali angelorum!

Quæ spectant motum localem angelorum sponte fluunt sicut præcedentia consecutaria ex eodem posito principio, quod angeli sint in loco per operationem: unde breviter

Q. 53. a. 1.0. — *Dico* 1°. Angeli possunt moveri localiter; quia motus localis angelorum nihil est aliud quam diversi contactus diversorum locorum, non simul, sed successive: atqui angeli cum non sint ubique, possunt diversa loca successive contingere: ergo moveri localiter. Idque aperte tradit S. Scriptura: sic Mattii. 28: *Angelus Domini descendit de cælo.* Luc 11 *Missus est angelus Gabriel ad Virginem.* Matth. 4: *Angeli accesserunt et ministrabant ei.* Job. 1 et 2, Satan dicit: *Circumivi terram et perambulavi eam*, et alibi pluries.

*ibid. notad.*2. — *Notandum* tamen quod, quia moveri loco sequitur ad esse in loco, ideo eodem modo convenit angelo moveri loco sicut esse in loco, et utrumque est æquivoce respectu corporalium. Unde stricte loquendo, motus localis non convenit proprie angelo; quia stricte et philosophice loquendo, motus est actus entis in potentia, consequenter actus imperfecti, quod non convenit angelo, quia motus qui est secundum applicationem virtutis, est existentis in actu, virtus namque rei est secundum quod est actu. Si tamen loquamur generaliter de motu locali prout moveri localiter, est idem quod mutare locum: ita sic angelus proprie movetur localiter, quia revera mutat locum, operando modo in uno, modo in alio.

ibid. — Pico 2°. Angeli possunt moveri motu continuo vel discreto: quia moveri localiter motu continuo, est deserere terminum « *quo*, seu locum occupatum successive per partes; moveri motu discreto, est deserere simul et non successivo totum terminum *a quo* et statim acquirere totum terminum *ad quem*: atqui angelus cum sit in loco per operationem liberam, potest successive per partes deserere locum in quo est, desinendo successive operari in partibus et pariter termi-

num *ad quem* acquirere : potest etiam deserere simul totum locum quem occupat, desinendo simul totaliter in eo operari, et statim applicare virtutem ad terminum « *ad quem* : ut ai, v. g, sit in hac civitate, potest per partes successive deserere illam, et per partes occupare agrum vicinum, desinendo operari successive in civitate et operando successivo in agro. Potest etiam simul et semel desinere operari in tota civitate, et statim applicare virtutem suam ad totum agrum vicinum, sicque simul et semel deserere totam civitatem, et statim simul et semel occupare totum agrum.

Xl. a. 2. o. in 1. d. 57. q. 1. a. 2. et quodlib. 1. a. 8. — *Dico* 5° ANGELUS potest transire motu discreto ab uno extremo ad aliud, non transeundo per medium. Hic iterum reluctatur imaginatio; quia, ut dictum est, continuum non transcendit et non apprehendit spiritualia nisi ad modum corporalium; dimittatur ergo iterum imaginatio et sola ratio audiat. Doct autem ratio quod, cum angelus sit in loco per liberam operationem, quæ a loco non pendet, sed facit locum a se dependere, possit operari in uno loco, puta, in extremitate huiusculæ et statim operari in extremitate opposita, non operando in medio, et sic transire ab una extremitate ad aliam, non transeundo per medium.

Confirmatur. Corpus existens in cælo, fit præsens in terra hostiæ consecratæ et non corporibus intermediis, sicque veluti transit a cælo in terram non transeundo per medium; idque quidem supernaturaliter, quia babel supernaturaliter quod in sacramento existat ad modum spiritus: atqui angelus cum sit naturaliter spiritualis, non solum quoad modum, sed etiam quoad substantiam, habet naturaliter quod corpus Christi habet supernaturaliter: ergo potest naturaliter transire ab uno loco ad alium, non pertransilo medio. Saltem inde evincitur quod non impletur, neque sit intelligibile, ut volunt adversarii, angelum transire de loco in locum non pertransito medio, siquidem id non impletur in corpore.

Dices 1°. Angelus non potest transire de præterito ad futurum, quin transeat per præsens: ergo non potest transire de uno extremo in aliud nisi transeat per medium. A pari.

H. N. consq. Disparitas est, quod in tempore neque præteritum neque futurum, sed solum præsens existat; sicque angelus non potest eligere nisi præsens ut coexistat. At vero omnes partes spatii existant, et ideo angelus qui est in loco, independenter ab ejus conditionibus et per liberam operationem, potest eiigere quam voluerit pariem ut in ea existat: unde, sicut non valeat: Corpus Christi non potest transire de præterito ad futurum nisi per præsens; ergo neque potest transire a cælo ad terram, nisi per medium aerem: ita nec argumentum factum.

Dices 2°. Anima non potest informare extremas partes corporis non informando medias; ergo nec angelus transire ab uno loco ad aliud, non transeundo per medium.

A. Ar. *iterum consq.* Disparitas est, quod anima uniatur corpori ut forma materiæ, proindeque non libere neque independentem a dispositionibus requisitis ad talem unionem, quarum præcipua est colligatio et continuïtas partium; at angelus unitur loco libere, ut motor mobili independentem ab ejus dispositionibus, ideoque potest independentem a partibus mediis se applicare extremis.

Dices 5°. In omni motu prius est moveri quam mutatum esse: atqui in nostra sententia angelus non moveretur; non enim movetur in terminum *quo*, quia quando in illo est non recedit; neque in terminum *ad quem*, quia in illo quiescit: ergo necessario debet dari medium, in quo percurrente moveatur.

D. D. ant. In omni motu continuo prius est moveri quam mutatum esse, C. quia in motu continuo mutatum esse non est pars motus, sed terminus: in motu discreto, Af. Quia in motu discreto mutatum esse est pars motus, unde successio diversorum locorum etiam sine medio constituit talem motum: dicendum itaque quod angelus moveatur inchoative in terminum *a quo*, et consummative in terminum *ad quem*; cum enim ejus motus discretus perficiatur duplici instanti, ut modo dicam, instans quo ultimo operatur in terminum *a quo* est initium viæ et inotus, aliud instans immediate sequens quo prius operatur in terminum *ad quem*, est consummatio viæ et motus.

Pro cit. nd 5. — *Dices* 4e. Si angelus possit moveri ab uno loco ad alium inde-

pendenter a medio, poterit transire ad locum, quantumcumque etiam infinite distantem; hoc ipso enim quo mobile non pendet a medio, et ejus resistantiam vincere non tenetur ut acquirat terminum, eadem est ratio magnæ et parvæ distantiae; atqui *falsum consequens*, alioquin illimitata foret activitatis angelicæ sphaera: ergo.

ibid, nd 1. — *II. data majori*, intellecta tamen de quacumque distantia finita, non infinita, non enim datur nec dari potest infinita, *N. min. et ejus probationem*; quia quod angelus possit ad quamcumque distantiam transire, non attenditur secundum quantitatem virtutis ejus, sed secundum superioritatem ejus ad locum et independentiam a commensuratione loci, in qua omnes spiritus conveniunt, consequenter secundum determinationem ipsius voluntatis: sicut enim si angelus, cessando ab omni operatione virtualiter transeunte, ab omni loco se absolveret, posset in quocumque loco vellet se constituere, ita deserendo totaliter locum in quo est, potest in quocumque alio se collocare. Aliud esset si, inadæquate remanens in priori loco, vellet alium quantumcumque distantem etiam inadæquate attingere, tunc enim attenderetur sphaera activitatis, nec posset ultra illam extendi, ut diximus art. *priced*.

ib. ad 5. — *Dico* 4°. Motus angeli non fit in instanti.

Nota. Intelligitur hic motus proprie dictus, prout est transitus inter terminos positivos, et distinguitur a simplici mutatione quæ potest esse instantanée, dum fit de non esse ad esse, aut e contra, qualis est, v. g. illuminatio acris, quæ est a privatione ad lucem. Item sumitur hic instans, non pro instanti nostri temporis, sed pro instanti temporis angeli, quod multiplicatur penes operationes angelicas, ita ut duo instantia angelica sibi immediate succedere possint, quod non contingit in nostro tempore, quod constat partibus et instantibus. His notatis,

Prob. conci. Et 1° *patet* de motu continuo angeli; quia angelus movetur motu continuo, deserendo terminum *a quo* successive per partes, quod constat fieri non posse in instanti. *Prob.* de motu discreto. Ad motum discretum angeli non sufficit acquisitio novæ loci, quia si angelus de

lo novo crearetur, acquireret novum locum, et tamen non moveretur, sed insuper requiritur derelictio prioris loci; motus enim, ut dixi, duo extrema positiva importat, unum quod derelinquitur, aliud quod acquiritur: ergo requiruntur duæ operationes, altera qua angelus prius sit in loco qui relinquitur, altera qua sit posterius in loco qui acquiritur: ergo duo instantia prius et posterius temporis angelici sibi immediate succedentia, quorum primum respondet parti nostri temporis, posterius instanti.

ibid. — *Confirmatur*. De ratione motus est, quod mobile quando movetur alio et alio modo se habeat; id autem fieri non potest sub unico instanti: ergo assignandum est unum instans prius in quo ultimo fuit in priori loco, et aliud instans posterius in quo est in termino ad quem.

Cæterum, quamvis motus discretus angelorum uno instanti non perficiatur, duo tamen instantia sufficiunt: unde velocissime moventur, qua de causa communiter pinguntur alati.

DISSERTATIO III.

DE PERTINENTIBUS AD INTELLECTUM ET VOLUNTATEM ANGELORUM.

D. Th. a Q. 54 ad 61.

Suppono 1°, Angelos cum sint immateriales, esse intelligentes; quia, ut vidimus in tract. de Deo, immaterialitas est radix intellectionis. Aliunde constat eos esse liberi arbitrii, cum peccaverint; ergo et intelligentes.

Ille. q. 54. a. 5. o. — *Suppono* 2°, potentiam intelligendi in eis distinguere ab illorum substantia; cum, ut probant nostri Thomistæ in philosophia, nulla substantia creata sit immediate operative; — Ib. a. 4. o. — et *a fortiori* quod earum actualis intellectio non sit earum substantia. Adde quod si substantia angeli identificaretur sibi suum intelligere, esset actus purus; non enim esset ratio cur potius identificaretur sibi suum intelligere quam suum esse vel suum velle, seu quodvis aliud accidens, sicque ad nihil foret in potentia, consequenter actus purus. Hæc constant apud omnes.

ARTICULUS I.

De medio cognitionis angelicæ

D. Th. Q. ttf.

Per medium cognitionis angelicæ, intelligimus hic species intelligibiles quibus mediantibus objecta cognoscunt. II® sunt duplicis generis, impressæ et expressæ. Angeli autem cognoscunt se et alia, ut nunc supponimus. Quærimus itaque utrum indigeant speciebus ad se et alia a se cognoscenda, et unde illas habeant.

§1. — *Virum angeli indigeant speciebus ad se et alia a se cognoscendum?*

IIo q. 56. a. 1. o. — *Dico* 1°. Angelus ad se cognoscendum non indiget specie intelligibili, sed seipsum cognoscit per suam substantiam, gerentem vices speciei impressæ. Quia species impressa objecti vicaria, non est necessaria nisi ut objectum quod est extra intellectum fiat illi intime prasens, et id quod est materiale fiat immateriale immaterialitate ejusdem ordinis cum intellectu intelligente; si namque objectum ex se sit intime prasens intellectui in esse intelligibili, superflua est species, ut late dixi in Tract. de Deo, dissert. de visione Dei: atqui substantia angeli est intime prasens suo intellectui, et immaterialis immaterialitate ejusdem ordinis cum illo, *ut patet* : ergo.

Dices. Si angelus se cognosceret per suam substantiam, gerentem vices speciei impressæ, *sequeretur* 1°, quod substantia esset immediate operativa, quia species concurret cum intellectu ad intellectionem, quod non admittunt Thomistæ, ut dicebamus modo: 2° quod substantia foret forma inhærens, quia de ratione speciei est quod inhærendo intellectum informet; et hoc implicat: 3° quod anima nostra scipsam per suam substantiam intelligeret, quia est immaterialis et intime unita intellectui, scilicet ut essentia proprietati; cthoc nullus admittit: 4° quod unus angelus cognosceret alium vel per propriam substantiam, vel per substantiam alterius, quia ulriusque substantia est immaterialis et unus alteri potest uniri; et hoc iterum negatur communiter: 5° quod substantia esset simul radix et forma intellectus, quod videtur implicare. Ergo.

Jl, ad primum, N» sequelam. Spectes

enim non concurret ad intellectionem immediate, sed mediate tantum, mediante scilicet intellectu, quatenus illum determinat ad eliciendam talem intellectionem.

ibîd. — *jd secundum, N. pariter sequelam.* Quia non est de ratione speciei, qua species est, quod inhaereat, sed præcise quod repræsentet objectum, sive inhaereat sive non: quod autem inhaereat, hoc ipsi contingit quia est accidens.

Ad tertium, N. etiam sequelam; quia anima nostra in hoc statu conjunctionis ad corpus, dependet in cognoscendo a phantasmatis: unde non est prasens suo intellectui in ratione objecti intelligibilis nisi per speciem haustam a sensibus.

Ad quartum, N. iterum sequelam; quia unus angelus non potest illabi intra essentiam seu intellectum alterius angeli, cum id juxta SS, PP. et theologos, sit soli Deo proprium. Aliquid enim illabi substantiæ spirituali, est esse intra terminos ejus essentiae per operationem, vel dando et conservando ei esse, vel ejus potentias operativas immutando: solus autem Deus dat et conservat esse substantiis spiritualibus per creationem; et cum illarum potentiae, scilicet intellectus et voluntas, sint universales in operando, intellectus enim respicit omne verum et voluntas omne bonum, ita soli Deo Auctori suo, qui est agens universalissimum, subduntur.

Ad quintum, B. quod substantia angeli sit simul radix et forma sui intellectus in diverso ordine, quod non implicat: est radix in ordine essendi, forma in ordine intelligendi.

Ex dictis colliges angelum etiam per suam substantiam cognoscere Deum. Si enim homo per naturalia assurgit ad cognitionem Dei, ut dicit Apostolus, Rom. 1, quanto magis angelus? *Et ratio est;* quia causa cognoscitur in effectu et exemplar in similitudine: atqui angelus est effectus Dei et ejus similitudo perfectior quam homo: ergo.

4. Cont. Gent. c. 11. — *Λ* petas* utrum substantia angeli gera* stiam vices speciei expressæ in sui cognitione: 7». probabilius et communius *negative;* quia quamvis substantia angeli sit secundum se intelligibilis, quia immaterialis, non est tamen in tanto gradu immaterialiatis, ut sit actu intellecta sicut diximus de essentia Dei in

Tract, de Deo, dissert. 4. Unde ad hoc requiritur species expressa.

Ilicq. 55. a. 1. o. — *Dico* 2°. Angelus non cognoscit aha a se per suam substantiam, sed ad hoc indiget speciebus impressis.

ibid. — *Prob.* Ad cognitionem alicujus objecti requiritur, ut jam dictum est, quod objectum sit intime praesens intellectui in esse intelligibili, sive perse, sive per speciem illius repræsentativam, juxta illud S. Augustini communiter receptum : *Ex objecto et potentia paritur notitia* : atqui entia creata non possunt esse intime praesentia intellectui angelico per se seu in sua entitate; neque substantia angeli potest esse species representative illorum : ergo. *Min. pro prima parte patet ex se et ex dictis in solutione proved. arg. Prob. secunda pars.* Ut unum aliud repraesentet, debet esse vel ejus similitudo, vel effectus, vel causa illud adæquate continens; non enim est alius modus assignabitis : atqui substantia angeli non est similitudo aliorum a se entium ; tum quia est determinata ad certum genus et speciem qua ab omnibus aliis differt; tum quia non est instituta ut repraesentet sicut species intentionalis, sed ut sit. Neque est effectus aliorum entium, *ut patet*; neque etiam est illorum causa saltem adaequata. Et 1° nullatenus est causa eorum quæ per creationem fiunt, ut sunt substantiæ spirituales, et in corporalibus ipsa materia; quod si ad aliquas formas concurrant angeli, non immediate, nec adæquate, sed tantum per motum localem applicando activa passivis : ergo quantumvis eorum substantia penetretur, non possunt in ea ut in causa distincte cognosci alia entia, quippe quæ cum in illa adæquate et distincte non contineantur, ita nec in illa relucere possunt.

5II. — *Utrum species quibus angelus cognoscit alia a se, sint a rebus acceptæ, an congenitæ et connaturales?*

Q. 55. a. 2. o. et 2. c. g. c. 96. — *Dico.* Species angelorum non sunt a rebus acceptæ, sed a Deo in sui creatione inditæ, et ideo connaturales et congenitæ.

Prob. 1° *auctoritate.* Ezch. 28, de Luciferis dicitur : *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia et perfectus decore.... in die qua conditus es.* Dionys. de

[Div. Nom. c. 7 t. « Angeli non congregantur in divinam cognitionem a rebus divisibilibus aut sensibilibus. » Et S. Aug. 2 sup. Genes, ad Lilt. c. S. : « Cætera quæ infra angelos sunt, ita creantur, ut prius fiant in cogitatione rationalis creaturæ, ac deinde in genere suo. » Quod intelligi non potest nisi de creatione in esse intelligibili quod habent per species. *Neque dicas* cum Scoto, alias auctoritates esse intelligendas de speciebus universalibus, res in communi tantum repræsentantibus, non de speciebus singularium, maxime quæ successu temporis fiunt : nam ex hac interpretatione sequeretur 1° quod angelus non esset creatus *plenus sapientia*, contra S. Scripturam; 2° quod congregaret cognitionem singularium a sensibilibus contra Dionys. 5° quod creatio terminaretur tantum ad res in communi; quia S. Aug. eodem modo loquitur de creatione rerum in mente angeli ac in proprio genere.

ibid. Prob. 2° *ratione.* Oportet intelligere ordinem spiritualium substantiarum sicut est ordo corporalium ; non enim est minor, imo major est cura Deo de ordine et perfectione spiritualium utpote nobiliorum, quam corporalium : atqui is est ordo inter corpora inferiora et suprema, quod inferiora non habeant potentiam materiæ totaliter completam et perfectam per formam, sed accipiunt nunc unam, nunc alteram formam ab aliquo agente; suprema vero, nempe cælestia, habent potentiam in sui natura totaliter perfectam et completam per formam : ergo is pariter ordo est inter substantias intellectivas inferiores et superiores, quod inferiores, scilicet animas humanas, habent potentiam intellectivam non totaliter completam et perfectam naturaliter, sed completur in eis successive per hoc quod accipiunt species intelligibiles a rebus; superiores vero, nempe angeli, habent potentiam naturaliter completam per species intelligibiles ipsi connaturales et congenitas ad omnia intelligenda quæ naturaliter cognoscere possunt.

At dices. Species intelligibiles sunt formæ accidentales respectu potentiæ intellectivæ : suprema autem corpora non habent ex sui creatione omnes formas accidentales quas habere possunt : ergo nec substantiæ spirituales habent omnes species quas habere possunt.

P., quod, licet species intelligibiles sint formæ accidentales respectu potentiæ intellectivæ, sunt tamen ut actus primus respectu intellectus considerati, ut est tabula rasa, sicut forma substantialis est actus primus respectu substantiæ corporeæ, et juxta hanc paritatem procedit ratio S. Th. Sicut ergo potentia in supremis corporibus completa est naturaliter per formam substantialem tanquam per actum primum, ita potentia intellectiva in supremis substantiis spiritualibus, est naturaliter completa per species intelligibiles tanquam per actum primum. Et hinc non sequitur, ut inferunt adversarii, quod angeli sint creati in actuali intellectione omnium rerum naturalium : nam actualis cognitio quæ est per species expressas comparatur ad intellectum ut actus secundus, non ut actus primus. Non autem dicimus quod angelorum potentia sit naturaliter completa in ordine ad actum secundum, sed in ordine ad actum primum.

Ibid. *Prob.* 5°. Substantiæ spirituales inferiores, scilicet animæ humante, habent esse alline corpori, in quantum sunt corporum formæ, et ideo ex ipso modo essendi competit eis ut a corporibus et per corpora suam perfectionem intelligibilem consequantur, alioquin frustra corporibus uniuntur : ergo angeli, cum sint omnino immaterialiter corporibus totaliter absoluti, et in esse intelligibili subsistentes, perfectionem suam intelligibilem non consequuntur a corporibus et per corpora, sed per intelligibilem influxum quo a Deo species rerum cognitarum acceperunt simul cum sua intellectuali natura.

*Despondent Scolis*cy, inde quidem probari angelos non posse recipere species a corporibus per corpora, seu per sensus corporeos quibus carent, sicut recipit anima rationalis unita corpori; sed inde non sequi quod non possunt accipere species a corporibus ut ab objectis sine ministerio sensuum.

Ibid, ad 2. *Sed contra magis evplicatur precedent ratio et confirmatur conclusio.* 1° Virtus creata non potest naturaliter transire ab uno extremo ad aliud nisi per medium a natura inter illa institutum : atqui phantasma seu imaginatum est medium inter pure sensibile quod est extra et a sensu externu percipitur, et per

intelligibile : ergo quantumcumque intellectus angelicus sit potens, non potest formas naturales et pure sensibiles reducere ad esse pure intelligibile, nisi prius reducat ad esse imaginatum, quod est impossibile, cum careat imaginatione. 2° Objectum materiale exterius non potest naturaliter agere immediate in potentiam pure spiritualem, ipsam movendo et immittendo ei suam speciem. Neque dici potest quod objectum materiale exterius non ageret in angelum, sed quod angelus ageret in illud abstrahendo ab illo species; quia si angelus non praebeat species illorum objectorum materialium, erunt illi incognita, proindeque non poterit illis applicare suam virtutem, nec operari in illa ut ab eis abstrahat species. Item angeli sæpe cognoscunt objecta extra sphaeram suæ activitatis, in quæ ideo operari non possunt. 3° Tandem si angelus suam perfectionem a corporibus haberet, sicut anima nostra, ab illis dependeret quod dici non potest.

Dices 1°. S. Aug. lib. 2 de Genes, ad Lilt, dicit dæmones per diuturnam experientiam multa didicisse ; et 12 de Trinit. docet cælestes angelorum sensus allici dum hic aliquid fit novi. S. Chrysost. in Joan, et S. Hieronym. in cap. 5 ad Ephes, explicant illud ad Ephes. 5, *Ut innotescat Principalibus et Potestatibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei*; quatenus angeli ab Apostolis didicerunt aliqua fidei mysteria, saltem quoad particulares quasdam circumstantias; quod non videtur fieri potuisse absque ope specierum ab ipsis acceptarum. Ergo.

B. hæc omnia verificari independenter a speciebus a rebus acceptis. Itaque angeli per experientiam multa discunt et ab Apostolis didicerunt, eorumque sensus, id est, mentes afficiuntur ea novitate rerum quæ apud nos accidunt, non quod a rebus (lum fiunt species accipiant, aut ab Apostolis acceperint, sed quia quando fiunt et existant singularia, ea actu et in singulari cognoscunt, cum antea non cognoscerent nisi in communi, cognoscunt autem actu, non per species de novo acquisitas, sed per inditas ab initio, sed particulari existentibus applicatas et determinatas, ostendimus infra; et cum apostoli quædam mysteria fidei vel exercuerint, vel com-

ire

DISSERT, III. ART. I.

pleverint, vel prædicaverint, ideo angeli dicuntur ab Apostolis didicisse.

Dices 2°. Si angelus haberet in sua creatione species intelligibiles omnium singularium, per eas cognosceret futura contingentia, quod negabamus infra. Ergo.

Hic q. 57 n. S. ad 5. *li. N. Sequelam*; quia licet angelus habeat species representatives in actu primo, seu quæ sint apte repræsentare omnia singularia, non tamen actu repræsentant nisi existentia, quia nihil nisi quod in rerum natura existit eis assimilatur. Hoc argumentum redibit artic. sequent.

Ex dictis colliges in angelis non esse sicut est in nobis intellectum agentem, qui purificet phantasmata a sua materialitate et reddat intelligibilia, cum enim non accipiant species a sensibilibus, non formant phantasmata.

Petes 1° utrum illæ species angelis in sua creatione indite, sint rigorose proprietates ab eorum essentia dimanantes?

77. in hac parte divisos esse Thomistas. Pariem affirmativam tenent Capreolus, Cajctanus, Bannes, Contensonus; quia hæc accidentia sunt stricte proprietates quæ producuntur a generante vi ejusdem actionis qua producitur essentia : sic autem species angelicæ producuntur, quia sunt debitæ angelo in primo instanti suæ creationis tanquam essentiæ suæ complementum. Partem negativam tenent Sahnanticenses, Joannes a S. Th. Gonet. et alii; quia proprietates strictæ sunt determinate ab intrinseco et invariabiliter fluunt ab essentia : species autem angelicæ non sunt determinate ab intrinseco, et non fluunt invariabiliter ab eorum essentia; si enim alias naturas in mundo aut alium mundum condere Deus decrevisset, alias species angelis infudisset. Utraque sententia est probabilis; secunda tamen aliquo usque videtur probabilior. *Ad rationem pro prima sententia, neganda est min.* et dicendum, species in angelo produci non per actionem crealivam eorum substantis, sed per actionem eductivam, ad quam non requiritur quod subjectum sit prius tempore, sed natura tantum. Plura, si lubet, vide pro el contra apud auctores laudatos; res enim non est tanti momenti ut illi diutius immoremur.

Petes 2° utrum implicet angelos Intel* ligere per species a rebus acceptas ?

II. probabilius negative. Nulla enim videtur implicantia quod Deus tribuat intellectui angeli vim similem nostro intellectui agentis, qui phantasmata in hominis phantasia existentia expurget, et species ex illis intelligibiles abstrahat.

§ III. — *Vtrum superiores angeli intelligant per species magis universales quant inferiores?*

Per species universales, intelligimus hic quæ multa repræsentant, et eo universales quo plura repræsentant, non solum in communi et confuse, sed in particulari et distincte.

Q. oo. a. 3. o. — *Dico.* Species quibus angeli intelligunt, sunt universales, et eo universales quo angeli sunt superiores.

Probatur prima pars. 1° Ideo in nobis species sunt particulares in repræsentando, et unaquæque suo objecto particulari propria et adæquata, quia ab ipsis objectis causantur et accipiuntur, et consequenter ab eis determinantur et limitantur; species autem angelicæ non accipiuntur a rebus, ut dictum est, sed sunt immediate ab essentia divina et divinis ideis derivate et exemplate, et ideo a rebus non mensurantur nec limitantur, sed idearum divinarum perfectionem, quantum fieri potest, imitantur et participant. 2° Modus cognoscendi per species pauciores et universales in repræsentando, est perfectior modo cognoscendi per particulares et multiplicatas : ergo convenit creaturis perfectioribus quales sunt angeli, et eo magis convenit quo sunt perfectiores, quod est secunda pars conclusionis. Insuper

ibid. — *Prob. utraque pars.* Quanto ens creatum est propinquius et similis Deo in ordine intellectuali, tanto per species pauciores et universales intelligit : atqui angeli sunt Deo propinquiores et similiores in ordine intellectuali quam homines, et angeli superiores quam inferiores : ergo. *Minor est certa. Probat, maj.* Quanto ens creatum est propinquius et similis Deo in ordine intellectuali, tanto magis participat perfectiones divinas in illo ordine : atqui Dei perfectio est quod intelligat omnia per unum medium, nempe per suam essentiam, quæ est illi loco speciei ; ergo,

Λ" *dicas* perfectionem cognoscendi omnia per unam speciem, non esse parlicipabilem a creatura, quia fundatur in ratione primæ et universalis causæ quæ soli Deo est propria, sicut eadem de causa ratio entis a se, ratio actus puri et similes, non sunt a creatura parlicipabiles.

Il. hanc perfectionem equidem non esse parlicipabilem a creatura per accessum, esse tamen parlicipabilem per recessum ab opposito, quod est multiplicitas specierum. *Explicatur* cx Cajetano. Quædam perfectiones divinæ sunt communicabiles formaliter, seu quoad rationem formalem quam exprimunt, ut esse, vivere, sapientia, bonitas, etc. Alîæsunt incommunicabiles formaliter, ut esse ens a se, esse actus purus infinitus, etc. quantumvis enim ponatur creatura perfecta, nunquam attinget rationem formalem entis a se, actus puri, etc. Hinc fit quod perfectiones primi generis participentur per accessum ad illas; tanto enim quis est sapientior quanto magis participat rationem formalem sapientiae divinæ. At vero perfectiones secundi generis participantur per recessum ab opposito : sic tanto magis creatura purior et actualior appropinquat et assimilatur actui puro, non quanto magis attingit rationem formalem actus puri, quam nunquam attingere potest, sed quanto magis recedit a potentialitate : cum ergo cognoscere omnia per unicam speciem, sit perfectio hujus secundi generis, participatur per recessum ab opposito quod est pluralitas specierum, et sic tanto magis participatur ab angelo quanto per pauciores et universaliores species intelligit.

Dices insuper. Species desumit suam unitatem sive specificam sive numericam ab objecto quod repræsentât : ergo implicat quod detur una numero species, quæ naturas, sive numero sive specie distinctas, secundum proprias earum differentias repræsentet. *Confirmatur*; quia hinc sequeretur quod angelus cognosceret uno actu plura ut plura, quod negat S. Th. infra q. 53, a. 2. Ergo.

Huic argumento, quod est præcipuum in hac materia, *dupliciter respondent nostri Thomistæc.* *Quidam admittunt ant.* dunlaxat pro speciebus acceptis et causatis ab objectis; *negant* vero pro speciebus infusis, quia cum hæ derivantur ab

ideis divinis et sint carum participationes, ab eis potius quam ab objectis mensurantur et determinantur : sic unitas sigillati petitur ab unitate sigilli, non ab objectis quæ continet sigillum; sic tabella variis coloribus et objectu adumbrata, est tamen una, quia derivatur ab idea pictoris ista diversa in sua mente adunantis.

Alii respondent sic distinguendo ant. Species desumit unitatem ab objecto in ratione objecti, C. in ratione entis, N. Quamvis autem naturæ et rationes repræsentatæ per speciem angelicam sint plures et distinctæ in ratione entis et secundum rationem *quee*, quia tamen subsunt uni rationi *sub qua*, constituunt unum tantum objectum in rationi objecti : sicut licet plures res attingantur ascientia, quia tamen attinguntur sub una ratione *sub qua*, puta sub eadem abstractione a materia, non constituunt nisi unum objectum in ratione objecti seu scibilis. Ista autem ratio *sub qua* species angelica plura repræsentât, est quædam habitudo quam importat : v. g. repræsentât omnes pisces et omnes eorum differentias quatenus concurrunt ad ornatum elementi aut mundi, vel quatenus deserviunt homini, vel ut perlinent ad talem regionem, aut quid simile : *et hinc patet responsio ad confirmationem.*

ARTICULUS II.

De objecto cognitionis angelicæ.

D. Th. QQ. 56 et 57.

§ I. — *Utrum angelus cognoscat materialia et singularia?*

2. 56. a. 1. et 5. — Quantum ad immaterialia, constat ex arlic. præced. angelum seipsum et Deum cognoscere per suam substantiam.

ibid. a. 2. o. et ad 5. — Constat etiam angelum cognoscere alterum angelum; tum quia angelus, cum sit immaterialis et pars universi, est objectum proportionatum intellectui alterius angeli : tum quia angeli sunt concives unius reipublicæ et unius societatis, quæ subsistere non potest absque mutua notitia : idque habetur ex S. Scripturæ variis locis, IsaL 6. Zachar. 2. Apocal. 7, Luc. 8 et alibi.

Ibid. — Cognoscit autem angelus alterum angelum, non per suam cognoscentis substantiam, *ut patet* ex § 1 præced. art.

concl. 2; neque per substantiam angeli cogniti, quia illud quo angelus intelligit est intrinsecum ejus intellectui, solus autem Deus illabitur menti, ut dictum est supra 5 cit, conci. 1, in resp. 4 ad argumentum; sed cognoscit sicut alia caetera a se per speciem a Deo in sui creatione immissam, juxta principium S. August. 2 de Gen. ad Lilt. c. 8 jam laudatum, quod ea quæ in Verbo Dei ab æterno praestiterunt, dupliciter ab eo fluxerunt, uno modo in intellectum angelicum, alio modo ut subsisterent in propriis naturis. Quæstio igitur restat de materialibus. Unde

Q. 37. a. 1. o. et in arg. s. c. — *DICO* 1°. Angelus cognoscit quidditates rerum materialium.

ibid.—*Prob.* Quidquid potest inferior virtus, potest virtus superior : atqui intellectus hominis, qui est infra intellectum angeli, cognoscit res materiales : ergo. Et sane magna foret imperfectio angeli, si naturaliter non cognosceret materialia quæ Deus et homo cognoscunt. Id etiam constat ex S. Scripturis sequentibus.

Ibid. a. 2. o. et in arg. s. c. — *Dico* 2°. Certum est de tunc angelos cognoscere singularia materialia.

Ibid. — *Prob. ex S. Scriptura.* 1° Nihil potest custodire quod non cognoscit, sed angeli custodiunt homines singulares, juxta illud Psal. 90 : *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* 2° Juxta fidem hæc inferiora administrantur per angelos, secundum illud Illebr. 1 : *Omnes sunt administratorii spiritus* : atqui si singularium notitiam non haberent, nullam providentiam habere possent de his quæ in hoc mundo aguntur, cum actus sint singularium : ergo. 5° Juxta S. Scripturam, angeli allocuti sunt Abraham et Loth; angelus duxit et reduxit Tobiam; angelus percussit primogenita Ægypti, occidit centum et octoginta quinque millia Assyriorum; eduxit Petrum de carcere. Diabolus seduxit mulierem, lentavit Christum, *circuit quærens quem devoret*, et alia multa quæ necessario important notitiam singularium. Ergo.

ibid. — *Prob. ratione.* Homo cognoscit diversis virtutibus cognoscitivis omnia rerum genera tam in universali quam in particulari ; intellectu quidem directe universalialia et immaterialia, sensu autem ma-

terialia et singularia : atqui hoc rerum ordo habet quod, quanto aliquid est superius, tanto habet virtutem magis unitam et ad plura se extendentem, ut patet in ipso homine, in quo sensus communis, qui est superior sensu particulari, omnia cognoscit quæ quinque sensibus exterioribus cognoscuntur, et quædam alia quæ nullus sensus exterior cognoscit, ut differentiam albi et dulcis, et sic de aliis. Ergo cum angelus natura ordine sit supra hominem, inconveniens est dicere quod homo quacumque sua potentia cognoscat aliquid quod angelus per unam vim suam cognoscitivam, scilicet intellectum, non cognoscat.

Adverte autem, male a quibusdam inferri ex hac Auctoris ratione contextus ejus responsione ad 1, ipsum negare hominem per intellectum cognoscere singularia, cum id contra ex professo doceat infra q. 86, a. 1. 0. q. 2 de verit, a. 6. et q. 10 de verit. a. 5 o et ad 5; sed tantum inde sequitur quod homo non cognoscat directe singularia per intellectum, sicut cognoscit per sensum ; et ideo ex industria in probatione apposui particulam *directe*. — Q. 86. qq. 2. et 10 de verit. cit. — Non cognoscit directe singularia materialia noster intellectus, quia intelligit per speciem abstractam a conditionibus materialibus et singularizantibus, quæ ideo non repræsentant directe singularia; illud autem directe intelligitur, quod per speciem directe repræsentatur : cognoscit tamen singularia indirecte et per reflexionem, quatenus reflectitur et in cognitionem sui actus et in ipsam speciem, et in ipsum phantasma a quo accepta est species; phantasma autem repræsentât singulare.

Ulterior ratio seu modus quo angeli cognoscunt singularia materialia petitur ex S. Aug. principio jam non semel laudato et communiter recepto scilicet Deum ab æterno formasse ideas rerum producendarum, deinde illas menti angelicæ impressisse, ac tandem ad extra producere, ita ut species angelicæ sint derivatæ vel exemplatæ ab ideis divinis. quo posito, sic discurro cum Auctore. — Hic q. 37. o. 2. o. et q. 8. de verit. a. 11. o. — Rationes ideales in Deo existentes sunt effectivæ rerum, non solum quantum ad formam, sed etiam quantum ad materiam, et ideo sunt similitudines rerum quantum ad

ntmmque ; et propter hoc cognoscuntur res a Deo, non solum in universali natura ex parte forme, sed etiam in sua singularitate ex parte materiae : sicut autem ab intellectu divina effluant res naturales secundum materiam et formam ut sint ex utroque, ita effluunt formæ seu species intellectus angelici ad cognoscendum utrumque : et ideo per formas seu species innatas cognoscunt res in sua singularitate et universalitate, in quantum sunt similes formis activis, scilicet ideis in mente divina existentibus, quamvis ipsæ non sint rerum activæ.

Dices, ex his sequi 1°, eandem speciem representare opposita, ut unius hominis sessionem et ambulationem, infirmitatem et sanitatem; 2° angelum cognoscere singularia antequam fiant, consequenter futura.

7°. *ad primum*, eandem speciem angelicam representare quidem opposita, non tamen simul, hoc est, non eodem tempore homini convenientia, sed successive prout illi accidunt : sic dum sedet, repræsentât sedentem ; dum ambulat, repræsentât ambulantiem, quia repræsentat singularia prout effluunt ab arte divina cujus est similitudo; in hoc autem nullum est inconveniens. *Pro cujus majori explicatione, et pro responsione ad secundum, sit*

§ II.— *Utrum angeli futura cognoscant?*

Hic cit. a. 5. et q. de verit. cit. a. 12. o. — *Nota*. Futura sunt triplicis generis: quædam sunt necessaria eventura, ut solem cras oriri, fore eclypsim tali tempore; et hæc certo cognoscunt angeli, non in seipsis, sed in suis causis necessariis et impedibilibus. Quædam ut in pluribus eveniunt per causas naturales, absolute quidem impedibiles, sic tamen ordinatas ut raro impediuntur, ut quod sint tonitrua in æstate, pluviae in autumno ; et hæc cognoscunt angeli, non per certitudinem, sed per conjecturam, sicut medicus præcognoscit sanitatem infirmi: et tanto magis quam nos ea cognoscunt, quanto magis rerum causas et universalius et perfectius cognoscunt; sicut medici qui acutius vident causas morbi, melius de futuro statu ægritudinis prognosticantur. Imo si qui sint hujusmodi effectus respectu quidem •licujus causæ particularis contingentes,

qui tamen respectu plurium causarum, vel respectu totius collectionis causarum naturalium essent necessarii, angeli qui omnes causas naturales hujus universi comprehendunt, certo eos cognoscerent. Tandem sunt futura contingentia quæ pendent a libero arbitrio ad utrumque indifferenti, ut quod Petrus cras ambulabit, quod consentiet tentationi, quod poenitentiam aget. Et hæc sicut procedentia cognoscunt angeli conjecturaliter; si enim nos ex consuetudinibus et complexionibus hominum conjicimus quæ facturi sunt, angeli qui longa annorum experientia et observatione, perspicaciorique intellectus acumine longe melius quam nos hominum complexionibus et propensionibus norunt, quibusve objectis, suasionibus, tentationibus soleant inclinari, etiam facilius et certius quam nos quid illis eveniet conjectantur. Quæstio est itaque utrum hæc futura libera, et etiam secundi generis quæ respectu nullius causæ sive etiam collectionis omnium causarum sunt necessaria, sed mere fortuita et contingentia, certo cognoscantur ab angelis lumine naturali.

Ibid. — *Dico*. Angeli non possunt lumine naturali certo cognoscere futura mere contingentia. Est communis et videtur de fide.

Ib. in arg. s. o. — *Prob.* 1° (*IUCtOritate S. Scriptura et Patrum*). Id quod est proprium signum divinitatis, non convenit angelis: atqui cognoscere futura contingentia, est proprium signum divinitatis: ergo. *Prob. min.* 1° ex S. Script. Isaï. 14 : *Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, et sciemus quia dii estis vos*. Et cap. 46 : *DffO sum Deus, et non est ultra Deus, nec est similis mei annuntians ab exordio novissima et ab initio quæ necdum facta sunt*. 2° Ex Patribus. S. Chrysost. Hom. IS in Joan. *Certa prædictio futurorum immortalis Dei duntaxat opus est*. Terull. Apologet. 20 : *Idoneum opinor testi' oniam divinitatis veritas divinationis*. Item S. Aug. 5 de Civit. 5. 9, Cyrill. Hieron. Theodorct. in Isaïdin et adi. Unde qui futura prodicunt vulgo dicuntur *divini*.

ibid. o. — *Prob.* 2° *ratione*. Futura contingentia non possunt certo cognosci ab angelis, neque in suis causis neque in seipsis ; non in suis causis creatis, quia

sunt contingentes et* indifferentes ad utrumlibet; neque in causa increata, libero scilicet Dei decreto, quod est omni intellectui creato naturaliter impervium: non in seipsis; ideo enim Deus illa certo in seipsis cognoscit, quia videt omnia in sua aeternitate, quæ cum sit simplex, adest toti tempori et ipsum concludit: unde unus ejus intuitus fertur in omnia quæ aguntur per totum tempus sicut in præsentia, viuetque omnia ut in seipsis sunt, ut diximus de scientia Dei ad q. 14. Angelicus autem intellectus et quilibet intellectus creatus deficit ab æternitate divina. Ergo.

.*Dices* 1°. Dæmoncs, sive per idola sive per energumenos, plura futura prænuntiant. Ergo.

It. dæmoncs quandoque pronuntiare futura, non quod cacerto cognoscant lumine naturali, sed quia vel ea cognoscunt conjecturaliter, vel ea, Deo permittente, acceperunt a bonis angelis aut Prophetis, vel pronuntiant quæ ipsimet facturi sunt, aut quæ certo imminere sciunt. Insuper suas sententias quandoque amphibologiis sic temperant, ut quidquid accadat possit intelligi, ut illud Pyrrhi apud Hieronymum in c. 14 Isaïæ. *Aio te, Æacida, liomanos vincere posse*; et illud Crcesi: *Cræsus transgressus Halim, maxima regna perdet*.

.*Dices* 2°. Angeli habent species futurorum antequam fiant; quando enim futura fiunt præsentia, angeli non recipiunt novas species pro illis cognoscendis, sed per congenitas illa cognoscunt, ut diximus: atqui posita specie et intellectu expedito, ponuntur sufficientia principia ad intelligendum objectum: ergo non est ratio cur denegetur angelis futurorum cognitio. *Confirmatur.* Veritas illorum futurorum determinate sumpta, est aliquid creatum: ergo alicui intellectui creato proportionatum; quidni intellectui angelico ut inter creatos perfectiori?

q. 57. a. 5. — Huic argumento, quod summam difficultatis continet, jam responsum est ari. præcd. § 2 ex L. Th. species angelicas esse quidem representatives in actu pruno omnium singularium, non tamen ea repræsentare in actu secundo nisi dum existant. Et hoc ob duplicem rationem: prima, quam loco cit. jam proposui, est, quia tunc solum cum res existant, ha-

bent naturam per quam assimilantur speciebus quæ sunt in mente angeli; dum autem sunt futura, nondum habent naturam per quam illis assimilantur. Secunda ratio est, quia species angelica non repræsentatur actu, neque angelus cognoscit naturaliter actu, nisi quæ de facto pertinent ad hoc universum; est enim finita cognitio angeli: non potest autem congruentior terminus illi assignari quam latitudo hujus universi, et aliunde si extenderetur extra universum, cum non esset ratio cur ad unum potius quam ad aliud extenderetur, omnia possibilia saltem divisive attingeret, Insuper extra hoc universum non est aliqua causa nisi Deus, nulli autem intellectui creato connaturale est cognoscere res in Deo. Porro futura nondum perlinent ad ordinem hujus universi, sed pertinebunt quando existent.

Verum hæc radicanter in altiori principio S. Aug. et Auctoris, de quo § præcd. in ultima probatione conclusionis, nimirum species non repræsentare naturas rerum quomodocumque, sed prout ipse natura descendunt et derivantur ab ideis divinis, a quibus etiam ipsæ species derivantur et exemplantur: unde species angelicæ, ut dictum est, habent in repræsentando quod ideæ divinæ habent in causando; ideæ autem divinæ causant naturas individuis successive: ergo ipsæ species quæ derivantur ab his ideis, accipiunt vim repræsentandi naturas in individuis successive, sicque possunt repræsentare individua quando sunt in universo producta ab ipsis ideis divinis, non quando non sunt.

Inst. Si esset oculo congenita species hujus albi, per talem speciem repræsentaretur hoc album, etsi nondum existcret: ergo a pari species angelica.

A. *Cajetanus negat absolute ant.* quia, inquit, inter repræsentans et repræsentatum requiritur assimilatio: hoc autem album non assimilatur speciei repræsentanti, nisi hoc album existât, quoniam species repræsentat hanc albedinem existentem: et hanc responsionem veram arbitror, supponendo quod hujus albi species congenita oculo derivaretur ab ideis divinis, sicut species angelica, tunc enim foret par utriusque ratio. At si supponatur aliunde haberi, *concessa ant. debet negari paritas* propter diversitatem principii.

Zn/cres. Ergo allem species angelicam utatur intrinsece «d novam acquirit perfectionem, dum repræsentat actu quod antea repræsentabat tantum in potentia; repræsentatio enim in specie est aliquid ipsi intrinsecum.

P. Pigdiores Thomistæ negant illationem, et dicunt totam mutationem se tenere ex parte objecti quod de futuro fit præsens, idque sufficere ut quod implicite continebatur in specie, explicite repræsentetur : unde quod ista species futurum non explicaret, non erat defectu sui, habebat quippe quidquid ex parte sui requirebatur ad repræsentationem explicitam, sed defectu complementi seu conditionis extrinsecæ, scilicet existentiae objecti : sicut, inquit, quod in priori rationis ante decretum divinum, essentia divina non repræsentet actu futura, non est defectu sui, habet enim ex parte sui quidquid requiritur ad repræsentationem futurorum, sed defectu connotati extrinseci, scilicet decreti; quo posito, actu repræsentat futura quæ prius non repræsentabat absque acquisitione novæ perfectionis, sed tota mutatione se tenente ex parte objecti. Et hæc videtur expressa sententia D. Th. hic cit. a. 2, ad 5, q. 16 de malo a. 7 ad 15, et Quodlib. 7, a. 5, ad 2, ubi ait : « Quando aliquid incipit esse præsens, angelus de novo cognoscit illud, non facta aliqua innovatione in ipso angelo, sed in re cognoscibili in qua est aliquid quod prius non fuit. » Et nititur hæc responsio eodem semper principio quod species angelicæ deriventur ab ideis divinis, et quod habeant in repræsentando quod habent ideæ divinæ in causando; ideæ autem divinæ causant naturas in individuis successive : sic ergo eas repræsentant species, ita ut species angelica vi primæ impressionis et derivationis ab ideis divinis, intrinsece invariata, determinetur et applicetur ad repræsentandum hoc vel illud individuum juxta quod ab ipsis ideis descendit et producitur; eo ferè modo quod grave abstractum a centro, remoto obice, virtute primæ generationis redit ad illud absque ulla variatione intrinseca.

Quidam tamen etiam ex Thomistis, difficile concipientes speciem aliquid repræsentare de novo quod antea non repræsentabat absque aliqua variatione intrinseca, agnoscunt in ista determinatione et applicatione ad repræsentandum hoc vel illud

individuum, aliquam mutationem modalem profluentem ab ipsis ideis divinis, dum individua successive producant : quod non est improbabile.

Ad confirmationem, O. ant Veritas futurorum determinate sumpta, est aliquid creatum determinatum in causis proximis, N. determinatum in solo decreto causæ primæ, C. Hoc autem decretum, ut jam dixi, est omni intellectui creato impervium.

P. Petes utrum angeli cognoscant præterita?

P. Angeli cognoscunt præterita quæ cognoverunt cum essent præsentia, aut quæ sui vestigium aliquod reliquerunt. Quæ autem non cognoverunt præsentia, aut quæ nullum sui vestigium reliquerunt, non cognoscunt.

Prima pars patet; quia quæ angelus cognovit præsentia manent in memoria, et sicut potest recordari sui actus, ita et objecti : quæ autem aliquod sui vestigium reliquerunt, per ipsum tanquam per effectum cognoscuntur; sicut enim causa manifestat effectum, ita effectus causam : et quidem si nos præteritorum quæ cognovimus recordamur et causam per effectum cognoscimus, quanto magis angeli ?

Prol. secunda pars. Præterita quæ angelus non cognovit præsentia, et quæ nullum sui vestigium reliquerunt, cognosci non possunt neque in seipsis, quia transierunt; neque in suo effectu, quia nullum reliquerunt; neque in causa, quia ab ea egressa sunt, et nullum, at suppono, egressus sui vestigium reliquerunt, ut volatus avis, aut natatio piscis : unde hujusmodi præterita se habent respectu angeli ac si nunquam fuissent, et de illis sicut de futuris judicandum est.

Si dicas cognosci in ipsa determinatione speciei ad hoc individuum repræsentandum,

P. quod in rigidiori sententia Thomistarum, quæ videtur D. Th. ista determinatio, nihil ponat aut mine: inspecte, sed ex vi primæ impressionis est determinatum producitur de facto individuum; sicut diximus grave a centro abstractum virtute generantis, sine ulla sui mutatione, sed sola obicis amotione redire ad centrum. Si autem admittatur hanc determinationem involvere aliquam modificationem intrinsecam seu mutationem modalem : tunc respondendum quod, re transeunto, pereat iste

modus, sen ista determinatio, quia est determinatio ad individuum ut est præsens et descendit ab ideis divinis : unde, hoc ipso quo transiit, nullo relicto sui vestigio, nullus superest modus aut determinatio in specie; sicut filio mortuo cessat paternitas, aut mutato loco perit ubicatio.

Confirmatur hæc secunda pars ex S. Scriptura, quæ sicut futurorum, ita et præteritorum notitiam soli Deo ascribit, Isaï. «41 his verbis : Accedant et nuntient nobis quacumque ventura sunt : priora quæ fuerunt nuntiate; et ponemus cor nostrum, clc. Super quæ verba S. Hieron. ait: « Dicite nobis vel præterita, vel futura, et » ex eorum eventibus vestram potentiam » demonstrate. » Id autem non potest intelligi de præteritis quorum extat memoria, aut qua; sui vestigium reliquerunt, cum etiam de istis recordemur : ergo intelligi debet de præteritis quæ non fuerunt cognita ut præsentia, autquæ sui vestigium non reliquerunt.

§ III. — *Utrum angeli cognoscant naturaliter cogitationes cordium et mysteria gratia?*

p. S7. a. 4. 0. — Per cogitationes cordium, intelligimus hic actus immanentes liberos tam intellectus quam voluntatis, qui neque aliquo effectui seu signo exteriori, neque ipsa cogitantis voluntate manifestantur; si enim aliquo effectui exteriori manifestentur, possunt nedum ab angelis, sed etiam ab hominibus cognosci, certo vel probabiliter, pro ut signa exteriora erunt certa vel probabilia; similiter si cogitans velit suam cogitationem alicui angelo manifestari, iste angelus illam cognoscet, ut dicimus modo. Quæstio est igitur utrum cogitationes cordium, secundum se et prout per nihil aliud manifestantur, quo modo dicuntur secreta cordium, possint naturaliter cognosci ab angelis.

Ibid. q. 8. de verit. a. 13. et q. 16. de malo a. 8. — *Dico* 1° Angeli non cognoscunt naturaliter cogitationes cordium.

Hic cit. in a. «. c. — *Prob.* 1° *ab occultitate.* Quod est proprium Dei, non convenit angelis : atqui cognoscere cogitationes cordium, est proprium Dei: ergo. *Prob. min.* 1° ex S. Scriptura. 2 Paralip. edicitur : *Propitiare ei redde unicuique secundum vias suas quas nosti eum habere in corde suo : tu enim solus nosti corda fi-*

liorum hominum. 5 Reg. S : *Ut des unicuique secundum omnes vias suas, sicut videris cor ejus (quia tu nosti solus cor omnium et inscrutabile : quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor et probans renes, qui do unicuique viam suam.* Similiter apud Psalmos. 7, et Sapient. 1 et alibi.

Prob. 2° *eadem min. ex Patribus.* SS. Patres probant Christum esse verum Deum ex hoc quod cognosceret aliorum cogitationes præsentis quidem sed occultas. S. Chrysost. Horn. 50 in Matth. ait : « Illic » aliud signum deitatis suæ... non parvum » ostendit... Non solum peccata [dimisit, » sed occulta etiam cordium, quæ nosse solitis Dei est, manifestavit. » S. Ambros. lib. 5 in Luc. c. 3 : *Occultorum cognitione Deum se esse demonstrat.* S. Hieron. inc. 6 Matth. ad hæc verba, *Sciens Jesus cogitationes eorum,* dicit : « Dominus videns cogitationes eorum, ostendit se » Deum, qui possit cordis occulta cognoscere. » Similiter Cyrillus lib. 2 in Joan, c. 19, S. Aug. in Psal. 7 et alii.

Unde vim facit S. Scripturis et Patribus Durandus, dum dicit ex his probari tantum esse proprium Dei cognoscere cogitationes cordium præteritas, præsentis et futuras, at non solas præsentis quas utique angeli cognoscunt. Etenim Intextus laudati 2 Paralip. et 3 Reg. aperte loquuntur de cogitationibus præsentibus. 2° Christus Matth. 9 et alibi, non futuras, nec præteritas, sed præsentis aliorum cogitationes videbat, et inde SS. Patres probant ejus divinitatem. 3° Quia juxta hanc Durandi interpretationem, nihil speciale tribueretur Deo quantum ad cognitionem cogitationum cordium, cum universaliter verum sit de omnibus esse ipsi proprium cognoscere præterita et futura, ut dixi art. præced. Est ergo conclusio nostra, si non de fide, saltem proxima fidei.

Sed non levis est difficultas assignare efficacem ejus rationem, quia quod istæ cogitationes habent de entitate naturali et libertate, est quid creatum et ordinis naturalis : ergo proportionatum alicui intellectui creato et naturali; mirum enim foret quod aliquid intelligibile creatum non ordinis supernaturalis nec divini, nullum haberet intellectum creatum cui similis proper-

lionatum, quique illud poscet cognoscere; quod si habeat, potius indubie angelicum quam humanum. Augetur difficultas per hoc quod per solutu consensum cogitantis ejus cogitatio sit manifestabitur : certum est enim quod consensus nihil in cognoscibiliale suæ cogitationis addat vel minuat, nec magis proporlionatum alteri intellectui reddat, cum nihil efficiat nisi meram denominationem extrinsecam : ergo ante illum consensum erat proportionata et cognoscibilis ab intellectu creato.

Quidam hunc nodum solvunt, dicendo angelos latere secreta cordium, non quod ex natura sua non possint ea cognoscere, sed quia Deus per subtractionem concursus impedit ne cognoscant.

Verum iste dicendi modus est plane insufficiens. Vel enim iste concursus Dei est indebitus, vel debitus : si indebitus, reddenda est ratio cursit indebitus; si debitus, ergo non est proprium Dei solius ista cognoscere, sed etiam angelorum, licet de facto non cognoscant ex appositione impedimenti, critque ipsis violentum quod non cognosceant ex perpetua denegatione concursus debiti. Insuper absurdum videtur quod Deus dederit alicui naturæ inclinationem et potentiam ad aliquem effectum, et perpetuo deneget concursum ad hunc effectum, nulla procedente culpa; id enim contingit bonis ac malis angelis. Ad quid, velim, ista potentia seu inclinatio? prorsus foret frustranea; et tamen, ut ait S. Aug. lib. 5 cont. Jul. c. 44 : « Nec Deus ita naturas creat, ut leges auferat quas dedit » motibus cujusque creatura. » Et 7 de Trinit. c. 50 : « Sic Deus administrat cuncta quæ creavit, ut etiam ipsa proprios » exercere et agere motus sinat. » *Si dicas* Deum denegare concursum angelis ad secreta cordium cognoscenda, quia ad bonam universi gubernationem perlinet ut hæc soli Deo pateant : bene. *Infero* : ergo sic Deus instituit naturam angelicam, ut non cognoscat naturaliter ea secreta, cum non sit dubium quin instituerit hoc universum secundum modum quem sciebat expedire ad bonam ejus gubernationem. Alii alias ineunt vias, sed quæ videntur etiam insufficientes nisi ad sequentem reducantur. Igitur,

Ibici, o. et q. cit. de verit. u. 13. — *Prob. 2° conclusio ratione, Quæ a sola*

voluntate libera et Deo dependent, seclusa quavis dependentia a causis naturalibus aut connexionem cum illis, hæc ab angelis non sunt naturaliter cognoscibilia, sed solum ab ipso volente et Deo cui subjacet voluntas : atqui actus liberi voluntatis et intellectus pendent a sola voluntate et solo Deo, seclusa quavis dependentia a causis naturalibus, seu connexionem cum illis : ergo. *Minor est conclusio.* Nulla enim causa creata, sed solus Deus qui est primum et universale principium ac ultimus finis voluntatis nostra, potest ineam illabi et agere atque eam determinare, ut jam dictum est; *et patet*, quia ipsa habet plenum dominium ab omni creatura absolutum, et plenam indifferentiam in suos actus, ut eos ponat vel non ponat, ut positos revocet aut continuet. *Quantum ad maj. advertet*, me neque Auctorem dixisse, ut quidam imponunt, quæ a solo Deo dependent soli Deo et non angelis esse nota : scimus namque et ipsos angelos, et animam nostram, et cælos, et materiam primam esse a solo Deo, et Limen ab angelis cognosci. Sed dicimus, ea quæ a sola voluntate libera et a solo Deo dependent, nullamque connexionem habent cum causis naturalibus, soli volenti et soli Deo, non angelis esse nota : *quod probatur.* Angelus non habet vim naturalem intelligendi quodeumque intelligibile, sed tantum illud quod pertinet ad ordinem hujus universi, vel tanquam pars illius, vel cum eo connexionem habens : atqui actus internus liber non pertinet ad ordinem hujus universi, nec cum eo ullam connexionem habet : ergo. *Maj. patet* ex § superiore in resp. ad 2 obj. *Prob. min.* Ordo universi consistit in subordinatione et connexionem causarum naturalium, qua particularia per universalialia, corporalia per spiritualia, inferiora per superiora aguntur et reguntur : unde ut aliquid pertineat ad ordinem universi, debet esse vel causa superior nata movere inferiores, vel ab illis dependere : atqui actus internus liber est extra totum ordinem causarum naturalium, ita ut a nulla dependeat, sed a sola voluntate libere et indifferenter eliciente et a solo Deo determinante, ut jam dictum est : ergo.

& dicas, juxta S. Th. sup. q. 19. a. 8, actus liberos perlinere ad perfectionem universi : *B.* perfectionem universi exigere

quidem quod, sicut sunt'in Deo actus necessarii, ita sint etiam liberi, non tamen quod sint hi vel illi determinate, sed indeterminate prout voluntas voluerit.

Ex his habetur solutio difficultatis propositæ. *Jd primum*, concedemus cogitationes cordium esse quid creatum et ordinis naturalis, hoc sensu quod non sit ordinis snpernaturalis; non tamen est ordinis naturalis hoc sensu quod contineatur intra ordinem causarum et effectuum naturalium, sed est supra hunc ordinem, ut probatum est, et ideo iinproportionatum cognitioni angelicæ. */id secundum*, quamvis consensus cogitantis nihil addat aut minuât directe in cognoscihilitate cogitationis suæ, bene tamen indirecte, quatenus facit cogitationem suam quodammodo pertinere ad alterum ad quem illam dirigit; angelus autem cognoscit quidquid adseipsum pertinet.

Inde etiam solvitur quod opponi potest de actibus exterioribus liberis qui ab angelis cognoscuntur; hi enim non determinantur a solo Deo, sed etiam ab aliis catissis creatis; et si sint transeuntes, habent effectus qui permanent et perlinent ad integritatem universi.

Dices insuper. Angelus cognoscit habitus acquisitos in voluntate : ergo actus liberos quibus acquiruntur ant intenduntur.

Ii. quosdam Thomistas negare ant. qui putant inde sequi nullam pene cordis cogitationem angelis fore ignotam ; et ideo dicunt habitus non secus ac actus pertinere ad ordinem moralem et non naturalem universi. */Ilii etiam Thomistes concessio antecedente, respondent ad consequens* quod, quamvis actus liberi non possint cognosci in se ab angelo, nullum tamen sit inconveniens quod cognoscantur in suo effectu interno, sicut cognoscuntur in suis effectibus externis. Neque existimant inde sequi quod omnes pene cogitationes cordis in notescerent; innotesceret quidem in communi præcessisse aliquos actus plus minusve intensos, at quot et qui in singulari fuerint plus ininusve intensi non innotesceret. *Elige quam volueris solutionem.*

Dices iterum, ex nostra sententia sequi quod angelus inferior manifestando suuin cogitatum superiori, illum illuminet; quod negamus infra. Ergo.

Λ*. Λ'. *sequelam.* Quia inferior manifes-

tat superiori suum secretum loquendo simpliciter, non illuminando; plus enim dicit illuminatio quam locutio : locutio enim nihil est aliud quam directio conceptus unius angeli ad alium , qua posita, Ulitur ratio secreti respectu illius. Illuminatio autem est manifestatio veritatis superiori modo cognitæ disponendo illam ad captum alterius, quod non convenit nisi angelis superioribus respectu inferiorum, ut dicemus infra.

Deles 1° utrum actus phantasie et appetitus sensitivi sint etiam naturaliter ignoti angelis ?

Hic cit. ad 4. et q. cit. de verit. a. 13. ad 2. *i.* et 8. — *II.* hos actus prout sunt ex impressione alicujus causæ corporalis, ab angelis posse cognosci ; quia sic pertinent ad ordinem universi : secus prout oriunturex motione libera voluntatis, propter oppositam rationem.

Petes 2° utrum istæ cogitationes dum manifestantur per effectus, vel per directionem cogitantis, cognoscantur per novas species ?

q. 9. de verit. a. 4. ad 11. — 7?. *negative*, sed cognoscuntur per species congenitas, quæ determinantur ad eas cogitationes repraesentandas actu, quando per manifestationem incipiunt pertinere ad ordinem universi, sicut diximus de speciebus futurorum repræsentativis.

Hic cit. a. 3. 0. — *Dico* 2°. Angeli non cognoscunt naturaliter mysteria gratiæ. *Patet ex concii, superiori.* Si enim angelus non potest cognoscere cogitationes alterius ex ejus voluntate dependentes, inulto minus potest cognoscere ea quæ ex sola Dei voluntate dependent : et ita argumentatur Apost. 1 Cor. 2 : *Quis enim hominum scit qua sunt hominis nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita et quæ Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.*

ARTICULUS III.

De modo cognitionis anglicæ.

D. Th. Q. 58.

§1.—*Utrum angelus sit semper intelligent actui*

Hic. q. 38. a. 1.0. — Suppono angelum esse semper intelligentem actu respectu visionis beatificæ; quia semper actu intuetur Verbum et ea quæ videt in Verbo; in hoc

DE MODO COGNITIONIS ANGELICÆ.

enim bealitudo ejus supernaturalis consistit, bealitudo autem non consistit in habitu sed actu. Quantum vero ad ea quæ naturali cognitione cognoscere potest, suppono e contra non esse semper in actu respectu cognitionis omnium, quia nulla est ratio cur debeat semper illa omnia actu considerare; est enim ipsi liberum applicare inadæquale species suas ad hoc vel illud prout libuerit; sed quæstio est utrum aliqua, et quæ semper actu intelligat.

Ibid, ad 5. q. 8. de verit. a. 6. ad 7. a. 14. ad 6. et 2. 0. Contra Gent. c. 97. — *Dico*. Angelus necessario seipsum semper actu inteiligit.

2. Cont. Gent. cit. — *Prob.* 1°. Omnis substantia vivens habet aliquam operationem vitæ in actu ex natura sua, quæ inest ei semper; sicut animalia semper nutriuntur, licet non semper sentiant: atqui angelus est substantia vivens, nec habet aliam operationem vitæ nisi intelligere et velle: ergo ex natura sua est semper intelligens actu aliquod objectum. *Subsumo*. Atqui nullum convenientius assignari potest quam propria substantia, *ut patebit ex probatione sequenti*: ergo.

Q. cit. de verit. a. 14. ad 6. — *P)'ol*. 2°. Angelus seipsum inteiligit per suam substantiam tanquam per speciem intelligibilem, ut dictum est: atqui substantia propria est ejus intellectui semper intime præsens, cumque semper informat in esse intelligibili: ergo eam semper necessario actu inteiligit: sicut si oculus apertus continuo informaretur specie alicujus objecti illuminati, semper illud necessario videret.

Confirmatur. Omnis motus reducitur in aliquem primum motum a natura determinatum, qui sit causa cæterorum; sic in animali omnes motus reducuntur in motum cordis, qui Huit a natura animalis quasi proprietas inseparabilis: ergo in angelo omnes intellectiones reducuntur in intellectionem sui tanquam in primam operationem a natura deletminatam.

Jlinc inferes angelum etiam necessario semper cognoscere actu Deum cognitione naturali; quia non potest se continuo cognoscere, nisi continuo cognoscat dependentiam quam habet a suo Auctore. Item angeli motores coelorum semper cos cognoscunt, quia semper efficacia suæ intellectionis ipsos movent. Similiter semper cog-

noscunt suos élientes, quibus semper invigilant; non tamen ex necessitate qua se cl Deum cognoscunt.

§ II. — *Utrum angelus possit simul plura ul plura intelligere?*

Ibid. o. et hic q. 58. n. 2. 0. — Plura ut plura dicuntur intelligi, quæ intelliguntur per diversas species, ut omnino disparata nullum habentia ordinem ad invicem; si enim aliquem dicant ordinem ad invicem, sive quia unum est ratio cognoscendi aut appetendi aliud, sive quia unum ordinatur ad aliud, sive quia unum se habet ut formale, aliud ut materiale, vel aliquo modo se respiciunt, tunc sub ea ratione intelliguntur ut unum: sic partes domus, si secundum se considerentur, cognoscuntur per diversas species ut plura; si autem considerentur sub ordine ad unum lotum quod componunt, cognoscuntur ut unum per unam speciem totius domus.

Quæstio est igitur utrum intellectus angelicus, idem dic de humano, possit plura ut plura simul intelligere? *Dico simul*, posse enim successive per diversos actus non est dubium. Hæc quæstio est proprie philosophica, quapropter breviter

ibid. — *Dico*. Angelus non potest simul intelligere plura ut plura.

Ibid. — *Prob.* Si angelus posset simul intelligere plura ul plura, intelligeret vel uno, vel pluribus actibus: non uno, quia sicut ad unitatem motus requiritur unitas termini a quo specificatur, ita ad unitatem intellectionis requiritur unitas objecti, ita ut plura una intellectione intellecta, necessario intelligantur per modum unius: non pluribus actibus, quia illi actus vel essent subordinati et inter se connexi, vel omnino diversi et disparati; non omnino diversi, quia actus est ultima actualitas potentiae, implicat autem unam potentiam simul actuari, et terminari pluribus actualitatibus totalibus et disparatis, alias unaquæque foret ultima et non ultima: sic implicat eandem lineam terminari pluribus punctis, idem corpus pluribus figuris, eandem substantiam pluribus existentibus aut subsistentibus: si vero dicantur plures subordinati et connexi, tunc sicut ratione subordinationis et connexionis se habent per modum unius, ita plura quæ respiciunt, licet sint materialiter plura, se habent tamen

per modum unius formalis objecti totalis, et sic non cognoscuntur plura ut plura.

Dices. 1° Angelus de facto simul cognoscit plura ut plura per diversos actus et diversas species; sic cognoscit Deum per essentiam divinam gerentem vices speciei, cognoscit seipsum per suam substantiam et alia a se per species superadditas. 2° Sensus externi, v.g. visus simul uno intuitu videt plures distinctos colores, plures plantas, plures personas; auditus percipit diversos sonos: ergo *a fortiori* intellectus, sive angelicus sive humanus, potest uno actu plura intelligere.

71. *ad primum, N. ant. Ad prob.* dico quæ afferuntur inter se subordinari et connecti, ideoque cognosci per modum unius: sic substantia qua tanquam specie se cognoscit angelus, subordinatur divinæ essentiae a qua tanquam ab exemplari omnes species angelicæ derivantur, ut dictum est prius: similiter species superaddita quibus alia a se cognoscit, subordinatur propriæ substantiæ, quia omnia cognoscit ad modum sui. *Ad secundum, R.* sensum externum uno actu non attingere plura ut plura formaliter, sed materialiter tantum plura et partialiter, ex quibus integratur objectum formaliter unum in ratione objecti, quod sub una specie totali attingitur.

§111. — *Utrum angelus cognoscat discurrendo?*

Hic. a. 5. ad 1. — Ad discursum intellectualem proprium et formalem, de quo hic est quæstio, non sufficit quod unum cognoscatur post aliud; est enim hic discursus improprius quem non denegamus angelis, qui non omnia unico actu intelligunt, sed successive per plures actus. Neque sufficit cognoscere unum in alio, si utcumque uno actu cognoscatur; Deus enim omnia in essentia sua ut in causa uno intuitu cognoscit, et tamen non discurret formaliter, sed requiritur quod unum cognoscatur ex alio, id est, quod ex alio prius noto deveniatur in cognitionem alterius posterioris noli quod erat prius ignotum; sicque quod una prior cognitio sit causa posterioris, sive quod ex priori cognitione unius pariatur cognitio alterius, præcedatque prior cognitio posteriorem, si non tempore, saltem natura et causalitate.

Ibid. — *Dico.* Angelus non est proprie et formaliter discursivus.

Ibid. — *Prob. 1°.* Angelus non cognoscit^â unum ex alio distinctis cognitionibus quarum una sit causa alterius, ut contingit in nobis, qui ob debilitatem intellectualis luminis non possumus simul et semel principia et in eis inclusa cognoscere; sed ob plenitudinem intellectualis luminis et universalitatem specierum, statim primo et uno aspectu attingit principiorum totam virtutem et consequenter quæ in eis continentur et ex eis deduci possunt: et ideo angeli dicuntur intelligentes, quia etiam apud nos quæ statim naturaliter apprehenduntur, dicuntur intelligi; unde habitus primorum principiorum dicitur intellectus; ergo angelus non est formaliter discursivus. *Patet consq. ex præiudicamento.*

Ibid. — *Prob. 2°* ex analogia quæ est inter spiritus et corpora. Angeli illum gradum tenent in substantiis spiritualibus, quem corpora cœlestia in substantiis corporeis: unde vocantur a D. Dionysio cap. 7 de Divin. Nom. *cœlestes mentes*: atqui hic est ordo inter cœlestia et terrena corpora, quod corpora terrena per mutationem et motum alterationis et incrementi successione adipiscuntur suam ultimam perfectionem, corpora vero cœlestia statim ex ipsa sua natura suam ultimam perfectionem habent; quod enim localiter moveantur non est ad acquirendam suam perfectionem, sed ad illam aliis communicandam: ergo proportionali modo hic est ordo inter inferiores intellectus hominum et superiores angelorum, quod illi per quemdam motum et discursum intellectualis operationis perfectionem in cognitione veritatis adipiscuntur, dum scilicet ex uno cognito ad aliud prius incognitum procedunt; hi vero stant in iis quæ primo naturaliter cognoscunt, eodem actu inspicunt omnia quæ in eis cognosci possunt.

Dices. 1° Angelus ex cognitione sui cognoscit Deum, ex cognitione causæ naturalis cognoscit effectum: atqui istæ cognitiones sunt distinctæ, quia una scilicet cognitio sui et causæ est intuitiva, altera est abstractiva: ergo. 2° Dæmon ex visis Christi miraculis conjiciebat ipsum esse Deum, ex certis indiciis conjectat secreta cordium: atqui iterum istæ cognitiones sunt distinctæ, quia una est evidens et certa, altera est opinativa et obscura: ergo.

R. ad utrumque. data maj. N. min.

Equidem angelus in se et aliquo sensu ex se cognoscit Deum, in causa et ex causa cognoscit effectum; imo cognoscit causam esse rationem cognoscendi enectum, et effectum rationem cognoscendi causam; non tamen distinctis cognitionibus quarum una pariat ex altera, sed uno intuitu hæc omnia simul cognoscit: neque repugnat unam et eandem cognitionem respectu diversorum esse intuitivam et abstractivam, evidentem et obscuram, certam et opinativam.

Insl. Angelus habet distinctas volitiones quarum una causatur ex alia; sic ex intentione finis eligit inedia: ergo a pari habet distinctas cognitiones quarum una oritur ex altera.

Hic q. 58. a. 2.0. — *B. N. conscq.* Disparitas est, quod cognitio intellectus fit secundum quod res cognitæ sunt in cognoscente: est autem ex imperfectione intellectualis naturæ in homine quod non statim ejus intellectus habeat naturaliter omnia intelligibilia, sed a quibusdam in alia moveatur. At vero actus appetitivæ virtutis est e converso secundum ordinem appetitus ad res, quorum quædam sunt secundum se bona, et ideo secundum se appetibilia; quædam vero habent rationem bonitatis ex ordine ad aliud: unde non est ex imperfectione appetentis quod aliquid appetat naturaliter ut finem, et aliquid per electionem, ut ordinatur ad finem. Quia igitur natura intellectualis in angelis perfecta est, invenitur in eis sola cognitio naturalis, non autem ratiocinativa; sed invenitur in eis dilectio et naturalis et electiva.

Bepons. Scientia infusa Christi, quamvis esset omnium comprehensiva, poterat tamen esse discursiva, juxta S. Th. 5 p. q. M, a. 5: ergo similiter scientia angeli.

B. N. conscq. Disparitas est, quod species indita* Christo accommodarentur modo intelligendi intellectus humani, qui est discursivus; et species indite angelo accommodentur modo illius intelligendi, qui non est discursivus.

Ex his inferes 1°, angelum non solum non discurrere, sed nec posse discurrere formaliter sive circa naturalia, sive circa supernaturalia. Quia ex una parte discurre et ratiocinari, est proprium hominis; quod est autem homini proprium, non potest convenire angelo: ex altera parte cognoscere sine discursu, est proprium et con-

naturale angelo; angelus autem non potest pro sua libertate mutare suum connaturalem modum agendi, qui non subditur ejus libertati, sed ei ex sua natura convenit: et quantum ad supernaturalia, sicut gratia non deprimit naturam ad ordinem inferiorem, ita nec lumen supernaturale. — 2. 2. q. 9, a. 1. ad 1. — Adde quod lumen supernaturale non sit de se discursivum, sed ratione subjecti in quo est.

Inferes 2°, angelum nonetiam intelligere componendo et dividendo; si enim statim uno intuitu conclusiones in principiis cognoscit, ita uno intuitu statim cognoscit quid subjecto conveniat, quid ab eo removeri debeat.

Huc usque dicta intellige de discursu, compositione et divisione formalibus; constat enim discursum, compositionem et divisionem virtuales convenire angelis, quatenus earum simplex et eminens cognitio quæ attingit simul causam et effectum, principia et conclusiones, subjectum et prædicatum, et perspicit causam esse rationem cognoscendi effectum, principia rationem cognoscendi conclusiones, subjectum et prædicatum posse componi et dividi, hæc, inquam, eminens cognitio æquivalere pluribus nostris actibus, judicio et discursui, scientiæ et intelligenti®, compositioni et divisioni.

Potes 1° utrum in intellectu angeli possit esse falsitas?

Hic a. 5. 0. — *B.* In intellectu angeli mali potest esse falsitas, non in intellectu angeli boni. Quia quamvis angeli tam boni quam mali statim simul videant quando volunt omnium rerum naturas, et quæ cum illis sunt necessario connexa, et ideo circa hæc non fallantur; non vident tamen quid Deus in illis et ex illis facere potest supernaturaliter: et circa hæc decipi possunt mali angeli, quatenus ex pravitate suæ voluntatis a divina sapientia remoti, eamque non attendentes, præcipiti judicio quandoque judicant aliter quam res, ut subditur divinæ dispositioni, sit aut futura sit, non quidem componendo aut dividendo formaliter, sed virtualiter, ut dictum est: sicut, si videntes hominem mortuum aut cæcum, judicent ipsum non esse aliquando visurum aut resurrecturum; si videntes hominem Christum, judicent non esse Deum; si videntes in causis naturalibus pestem, judi-

cent certo futuram, non attendentes Deum posse aliter disponere. Id autem non accidit bonis angelis, qui, cum per omnia divinæ sapientis se submittunt, camque in omnibus attendunt, neque de rebus si per naturalibux, neque de naturalibus prout subsunt divinæ dispositioni, nisi certas habeant revelationes, certo et absolute judicant ita esse vel non esse, ita fore vel non fore, sed ex signis probabilibus probabiliter tantum conjiciunt et judicant id esse probabile et posse evenire.

Petes 2° utrum in angelis sit distinguenda cognitio matutina et vespertina?

ibid. o. 6. et 7. — *B. affirmative* ex S. Aug. lib. 11 de Civit, c. 7, et lib. 4 de Genes, ad lilt. c. 23. Dicitur cognitio matutina, qua angeli per lumen gloriæ res vident in Verbo; vespertina, qua per species inditas res cognoscunt in seipsis: quia vero res in Verbo clarius videntur quam in seipsis, ideo prima cognitio dicitur matutina, secunda vespertina.

§ IV. — *Utrum angelus inferior comprehendat superiorem?*

Comprehensio intellectiva stricte sumpta, prout distinguitur a simplici cognitione quidditativa, quæ dicitur etiam late comprehensio, est cognitio adæquans objecti cognoscibilitatem intrinsecam, ita ut per eam objectum cognoscatur quantum est cognoscibile naturaliter et ex propriis meritis, non solum extensive, sed etiam intensive. Unde ut aliquid cognoscatur comprehensive, non sufficit quod cognoscantur quoad numerum omnes perfectiones quæ in eo continentur sive formaliter, sive virtualiter, sed debent cognosci tam clare, tam distincte et tam perfecte quantum istud objectum est ex intrinseca perfectione cognoscibile. — *h. c.* q. 12. a. 7. ad 2. — Sic, v. g. cum aliqua demonstrabilis propositio per aliquam probabilem rationem cognoscitur, non est aliquid ejus quod non cognoscatur, nec subjectum, nec prædicatum, nec compositio, tota enim cognoscitur; sed tota non ita perfecte cognoscitur sicut cognoscibilis est, quia est adhuc cognoscibilis per demonstrationem, et ideo non comprehenditur. Ampliorem comprehensionis explicationem require in Tract, de Deo dissert. 4, a. 9.

Certum est, angelum se et angelos inferiores, cæteraque inferiora, sive mate-

rialia sive immaterialia, quæ perlinent ad hoc universum comprehendere; quia vis intellectiva angeli adæquat sui intelligibilitatem, sunt enim ejusdem immaterialitatis a qua originatur vis intellectiva et intelligibilitas. Quod si adæquet, substantia suæ intelligibilitatem, *a fortiori* adæquat, imo excedit intelligibilitatem eorum quæ sunt inferiora sibi in immaterialitate et actualitate: ergo et se et alia sibi inferiora comprehendit.

Est itaque solum difficultas utrum angelus inferior virtute naturali comprehendat superiorem: in cujus resolutione divisi sunt Thomistæ. Partem affirmativam tenent Bannes et Salmanlicenses, quibus subscribit Contensonus; partem negativam amplectuntur Joannes a S. Th. et Serra, quibus subscribit Gonet. cum quibus

Dico. Videtur probabilius et S. Th. conformius, angelum inferiorem vi propria et naturali non comprehendere superiorem.

Prob. Tunc objectum comprehenditur quando cognoscitur quantum est cognoscibile ex propriis meritis, non solum extensive, sed etiam intensive: atqui angelus inferior non cognoscit superiorem quantum est cognoscibilis saltem intensive, ergo. *Maj, patet* ex definitione comprehensionis, et est D. Th. q. 12, a. 7. *Prob. min.* 1° ex eodem S. Th. qui lib. cont. Gent. cap. 9, dicit: « Substantia separata » inferior cognoscit superiorem secundum » modum substantiæ » cognoscentis, non » secundum modum substantiæ cognitæ, » sed inferiori modo. » Et lib. de Causis lect. 8, loquens de intelligentia, dicit: « Superiora cognoscit per modum substantiæ suæ, inferiori modo quam res sit » in seipsa. » Ergo ex S. Th. angelus inferior non cognoscit superiorem quantum est cognoscibilis, sed inferiori modo, non solum ex parte cognoscentis, ut interpretatur Contensonus, sed etiam ex parte rei cognitæ, ut disertio significant hæc verba, *inferiori modo quam res sit in seipsa. Prob. eadem min.* 2° *ratione.* Vis naturalis intellectiva angeli inferioris non adæquat intelligibilitatem angeli superioris. Ergo. *Prob. ant.* Tam cognoscibilitas quam vis cognoscitiva fundantur in immaterialitate, actu et perfectione; in tantum enim aliquid est intelligens et intelligibile, in quantum est immateriale, actus et perfec-

lio angeli inferioris non adæquant immaterialitatem, actum et perfectionem angeli superioris, *ut palet* * ergo.

Et hinc evertitur fundamentum adversus sententiæ, quæ dicit ad comprehensionem sufficere quod intellectum et intelligens conveniant in gradu generico immaterialitatis, sicut conveniunt omnes angeli, licet differant in gradu specifico. Nam hoc ipso quo intelligibile excedit intellectivum in gradu specifico immaterialitatis, cognoscibilitas intelligibilis excedit vim intellectivi, consequenter ab illa non potest comprehendi seu cognosci quantum cognoscibilis est saltem intensive.

Vicis insuper. Angelus inferior cognoscit totum quod est in angelo superiore : ergo illum comprehendit.

A. *D. ant.* Cognoscit totum extensive et quoad numerum, C. totum intensive et quoad modum cognoscibilitatis, N. Cognoscit enim angelus inferior superiorem ad modum sui ipsius ; cum ergo sit minus immaterialis et minus perfectus quam angelus superior, non potest illum cognoscere æque distincte et perfecte ac est cognoscibilis, sed cum confusione quadam, consequenter non comprehendit illum comprehensione stricta et perfecta, sed lata et imperfecta.

Dices iterum. S. Th. 2 coiiit. Gent, cap. 96 et 99, dicit quod angelus omne ens intelligibile creatum comprehendat. Ergo.

Il. S. Thomam in utroque loco non loqui de comprehensione stride dicta, sed late sumpta pro cognitione quidditativa, quæ etiam suo modo dicitur comprehensio, quatenus est rei assecutio. *Palet*, tum quia locis citatis S. Dod. promiscue utitur nomine comprehensionis et cognitionis : tum quia in his locis non tractat de comprehensione angeli ; sed cap. 96, probat angelos non cognoscere alia a se per suam substantiam, sed per species superadditas ; et cap. 99. probat quod, cum angeli intelligent totum ens, debeant intelligere substantias materiales. Confer quoad hunc \$ dissert, cit. de visione Dei art. 9.

Petes utrum saltem angelus inferior illuminatus et roboratus a superiore, illum non comprehendat?

B. quod, quamvis ista illuminatio aliquantulum elevet intellectum angeli inferioris ut perfectius cognoscat superiorem,

non videtur tamen quod elevet usque ad æqualitatem ; nam cognitio angeli illuminati est semper imperfectior cognitione angeli illuminantis.

ARTICULUS IV.

De dilectione angelorum.

D. Th. QQ. 59 et 60.

Hic q. 59 a. 1. o. *Suppono* 1°, in angelis esse voluntatem, quia voluntas est appetitus sequens ad intellectum, seu est inclinatio ad bonum cum cognitione qua cognoscitur non solum hoc bonum particulare, ut in brutis, sed qua cognoscitur ipsa ratio boni ut sic, quod est proprium intellectus.

ibid. a. 5. o. *Suppono* 2°, propter eandem rationem esse in angelis liberum arbitrium, quia liberum arbitrium est facultas electiva unius præ alio : originalur autem huiusmodi facultas in intellectu. Cum enim intellectus possit judicare de universali ratione boni, ut dictum est, et consequenter hoc vel illud esse eligendum, hinc oritur in voluntate facultas eligendi imum præ alio.

Hic q. 60 a. 5. et 5. o. *Suppono* 5°, angelum se et Deum diligere dilectione naturali et necessaria, saltem quoad specificationem ; quia nihil in se et in Deo considerare potest quo moveatur ad odium sui vel Dei. Sed est difficultas utrum se et Deum diligat dilectione necessaria etiam quoad exercitium, ita ut ab ista dilectione cessare nequeat. In cujus resolutione sicut in procedenti scinduntur in duas partes Thomistæ ; negativam sequuntur Ferrarienses, Contensonus et alii ; affirmativam Bannes, Sylvius, Gonet. et alii etiam extranei : utramque probabilem reputat Serra, et nos cum ipso. Attamen

Dico. Probabilius videtur angelum se diligere necessario quoad exercitium.

Prob. 1°. Angelus se cognoscit necessario quoad exercitium, ut dictum est art. superiore § 1 : ergo vult necessario se cognoscere ; quamvis enim hæc cognitio sit necessaria, est tamen voluntaria. *Subsumo.* Atqui velle se cognoscere est se amare, est enim velle sibi bonum, quia bonum est angelo quod se cognoscat.

Prob. 2° ex principio quo loco citato probavimus angelum se necessario intelligere. Omnis motus reducitur in aliquem

motum a natura determinatum, sicut in animali omnes motus reducuntur in motum cordis qui fluit a natura animalis tanquam ejus proprietas inseparabilis : ergo in angelo, sicut omnis intellectio reducitur in cognitionem sui tanquam in primam cognitionem a natura determinatam, ita omnis ejus amor reducitur in amorem sui tanquam in primum amorem a natura determinatum; pari enim passu procedunt intellectio et volitio, suntque sibi invicem causae in diverso genere.

Non ergo eruimus hanc necessariam dilectionem ex substantia angeli tanquam ex objecto, ut opinantur defensores oppositae sententiae; fatemur namque nullum objectum nisi bonum universale et infinitum, scilicet Deum clare visum, posse implere capacitatem voluntatis nostrae et illam necessario rapere; sed eruimus ex ipsa angeli substantia tanquam a principio a quo dimanat ut proprietas. *Et hinc solvuntur praeceptae objectiones* quae opponuntur.

Dices. Angeli mali appetunt non esse : ergo non se necessario diligunt.

B. D. ant. Appetunt non esse directe et ratione sui, *N.* hoc enim est impossibile, quia in non esse simpliciter et secundum se consideratum nulla relucere potest ratio boni. Appetunt non esse indirecte et ratione alterius, *C.* quia appetunt non esse in tormentis, et sic appetunt non esse ex amore et non ex odio sui.

Dico 2°. Angelus diligit Deum dilectione necessaria quoad exercitium.

Sequitur ex precedent! ; quia impossibile est quod angelus diligit se dilectione necessaria quod exercitium, quin simul eadem necessitate diligit Auctorem et conservatorem sui tanquam bonum sibi proprium.

Sed statim exurgit difficultas. Angelus se diligit post peccatum eadem ipsa necessitate qua se diligit ante peccatum, concurrunt enim rationes primae conclusionis pro omni statu : si ergo ex amore sui necessario quoad exercitium sequatur necessario amor Dei necessarius quoad exercitium, sequitur quod angelus post peccatum et in actuali peccato diligit Deum dilectione necessaria quoad exercitium. At quomodo stare potest actualis amor Dei cum ejus odio actuali, actualis conversio ad ipsum cum actuali aversione ab ipso?

Neque dicas quod in peccato sit actualis aversio a Deo ut auctore supernaturali tantum, quae stare potest cum conversione actuali ad Deum ut auctorem naturalem, Nam contra est quod dum angelus peccat directe contra Deum ut auctorem supernaturalem, peccet indirecte contra eum ut auctorem naturalem, radicemus infra : est ergo actualiter aversus per peccatum a Deo ut auctore naturali, et simul conversus per dilectionem necessariam ad Deum ut auctorem naturalem.

B. breviter, demones odio habere Deum ut auctorem supernaturalem et justum sui criminis vindicem, illum autem diligere ut auctorem naturalem, et esse conversos ad Deum ut auctorem naturalem physice et necessario per naturam, esse autem ab eo aversos moraliter et libere per peccatum; in quibus nulla est implicantia, quia non sunt de eodem sub eadem ratione et eodem modo.

Dices. S. Th. hic q. 60, a. S, ad 5, patet facit angelum et hominem in dilectione naturali Dei super omnia dicens, quod naturali dilectione etiam angelus et homo ille et principalius diligit Deum quam seipsum : atqui homo non diligit Deum necessario quoad exercitium : ergo nec angelus.

B. N. conseq. Quia S. Thomas loquitur ibi de appetitu innato, seu de inclinatione naturali ad diligendum Deum, non autem de amore actuali et elicito.

DISSERTATIO IV.

DE GRATIA ET GLORIA ANGELORUM,
D. TH. Q. 62.

Quae pertractat Auctor q. 61, de productione angelorum quoad naturam, scilicet, quando et ubi fuerint creati, et alia quae illos spectant in esse naturae, exposuimus dissert. 1, a. 1 et sequentibus. Nunc ergo procedimus ad ea quae illos spectant in statu gratiae et gloriae. Unde sit

ARTICULUS I.

Utrum angeli fuerint in sua creatione beati?

q. 62. a. 1. o. Nomine beatitudinis, intelligibile ultima perfectio intellectualis naturae, et est duplex : una quae viribus na-

habetur haberi potest, scilicet perfectissima Dei ut auctoris naturæ contemplatio; et hæc dicitur quodam modo et secundum quid beatitudo seu felicitas : sed super hanc felicitatem est altera quæ superat vires naturæ et quam in futuro expectamus, quæ consistit in clara Dei visione.

Ibid. *Dico* 1°. Angeli fuerunt creati in beatitudine naturali ; quia angelus perfectam cognitionem Dei ut auctoris naturæ non acquirit per modum discursivum ut homo, sed statim ei adest propter suæ naturæ dignitatem, ut supra dictum est. *Confirmatur*. Angeli habuerunt ab initio suæ creationis perfectam cognitionem et dilectionem Dei ut auctoris naturalis, ut probavimus : atqui in his duabus operationibus consistit beatitudo naturalis : ergo.

Dices, inde sequi quod dæmones sint etiam nunc beati beatitudine naturali, quia in eis remanet perfecta cognitio et dilectio Dei ut auctoris naturæ. Ergo.

B. 1° *quosdam admittere illationem*; quia ista beatitudo naturalis non est beatitudo simpliciter, sed secundum quid et *quodam modo*, ut dicit S. Th. nec reputant inconueniens quod dæmones sint simpliciter et absolute miseri propter poenas et miseras quibus afficiuntur, et secundum quid beati, ratione cognitionis et dilectionis naturalis Dei : sicut, inquit, homo qui inter durissimos cruciatus perfectissimam Dei contemplationem haberet, posset dici beatus secundum quid. Hac responsione in sua probabilitate relicta,

B. 2° conformius Auctori, *N. illationem*. Nam S. Doct. hic in resp. ad 1, loquens de beatitudine naturali, dicit : *Beatitudo ibi* (id est in argumento cui respondet) *accipitur pro illa perfectione naturali quam angelus habuit in statu innocentiae*. Quibus verbis aperte innuit talem beatitudinem in angelis non permanere in statu peccati, *Et ratio est*; quia ista cognitio et dilectio Dei ut auctoris naturæ, non est dicenda beatitudo etiam secundum quid, nisi in quantum servat perfectam subordinationem Deo ut auctori naturæ; secus vero si patiatur vel involvat deordinationem ab illo : porro mali angeli deordinati sunt per peccatum a Deo ut auctore naturæ, quia peccando directe contra Deum ut auctorem supematuralcm, peccaverunt indirecte contra ipsum ut

auctorem naturalem, ut dicemus infra.

Ibid. — *Dico* 2°. Angeli non fuerunt creati in beatitudine supernatural!.

ibid. — *Prob.* Beatitudo supematuralis quæ in clara Dei visione consistit, non est aliquid naturæ, sed naturæ finis : atqui finis non statim habetur ab initio : ergo. *Confirmatur*. De ratione beatitudinis perfectæ et supematuralis est stabilitas, seu inamissibilitas et confirmatio in bono : atqui angeli non statim ut creati sunt fuerunt stabiles et confirmati in bono, quod casus quorundam ostendit : ergo.

Dices Ezech. 28, diabolus sub figura regis Tyri dicitur fuisse in deliciis paradisi. 2° S. Aug. 41 de Civit, c. 9, dicit angelos bonos nunquam fuisse peregrinatos. 3° S. Basilius in Psal. 4-4, dicit quod angeli perpetuo permaneant in eo statu in quo sunt creati ab initio. Ergo.

B. ad primum, per delicias paradisi, recte intelligi dona tam naturæ quam gratiæ, quibus angeli in sua creatione decorati sunt. *Ad secundum*. Angeli beati nunquam fuerunt peregrinati juxta S. Aug. non quod nunquam fuerint viatores, sed quod nunquam fuerint exules sicut homines, nec ejecti e cælo sicut dæmones, vel quia nunquam fuerunt extra statum gratiæ. *Ad tertium*. S. Basilius loquitur ibi de substantia angelorum quæ non crescit aut decrescit sicut in homine, sed in eodem statu naturali in quo fuit creata permanet.

ARTICULUS II.

Utrum angelus indiguerit gratia actuali ad hoc ut se converteret ad Deum ut objectum supernaturalis beatitudinis?

Q. 62. a. 2. O.—*Dico*. Angelus non potuit converti ad Deum ut objectum supematuralis beatitudinis absque auxilio gratiæ.

ibid. — *Prob.* 1° Nulla voluntas potest ferri in id quod est supra suam naturam et naturæ vires, nisi sit adjuta ab aliquo alio principio supernatural!, quod dicitur auxilium gratiæ; quia naturalis inclinatio voluntatis non est nisi ad id quod est conveniens secundum suam naturam : atqui Deus ut est objectum beatitudinis supernaturalis, est supra omnem naturam creatam et naturæ vires : ergo.

ib. in n. s. c.— 2° Per conversionem ad Deum ut auctorem supematuralem, angelus pervenit ad beatitudinem, seu vitam

æternam : si igitur non indiguisset gratia ad hoc quod converteretur ad Deum ut auctorem supernaturalem, sequeretur quod non indigeret gratia ad habendam vitam æternam, quod est contra illud Apost. Rom. 6 : *Gratia Dei vita aterna*. Ergo.

Porro angelum auxilio gratiæ nedum sufficientis seu dantis posse, sed etiam per se efficacis, seu dantis agere et perseverare indiguisset, dicemus in tract. de Gratia contra Jansenistas et Molinistas. Interim Jansenistæ, qui necessitatem gratiæ per se efficacis ex sola corruptione naturæ per peccatum repetunt, audiant S. Thomam hic ad 2 sic loquentem : « Converti ad beatitudinem ultimam homini quidem est » difficile, et quia est supra naturam, et » quia habet impedimentum ex corruptione corporis et infectione peccati; sed » angelo est difficile propter hoc solum » quod est supernaturalis. » Ex quo inferi auxilium gratiæ fuisse angelo necessarium ut se converteret ad Deum. Non ergo, juxta S. Thomam, ex sola infirmitate repentina est necessitas auxilii, ut volunt Jansenistæ, sed etiam ex supernaturalitate objecti excedentis vires naturæ. Et hinc quasi ex limine jam videant quantum distent a principiis S. Doctoris, qui tamen illum continuo reclamant. Sed de his late loco citato.

ARTICULUS III.

Utrum angeli fuerint creati in gratia sanctificante?

Dico 1°. Certum videtur omnes angelos habuisse gratiam sanctificantem, saltem antequam pervenirent ad terminum beatitudinis vel damnationis.

Prob. Boni meruerunt beatitudinem ; principium autem meriti est gratia sanctificans s *Mali non steterunt in veritate*, Joan. 8. Stare autem in veritate, est permanere in justitia et sanctitate, ut interpretantur S. Chrysost. Horn. 53 in Joan, et S. Leo Serin. 10 de Quadrag. Item non servaverunt *suum principatum*, in Epist. Judæ : nomine autem *principatus* intelligitur excellentia gratiæ. Hinc S. Hieron. in cap. 3 Osee dicit : *Damones lapsi de propria dignitate et nihil antiqua gratia possidentes avidi sunt*.

Confirmatur. Non debet denegari angelo quod primo homini concessum est : atqui primus homo, antequam peccaret,

erat donatus gratia sanctificante, ut definit. Trid. sess. 5, can. 1 : « Si quis non » conficiens primum hominem, Adam, cum » mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem et justitiam » in qua constitutus fuerat, amisit... anathema sit. » Concilium dicit, *constitutus*, non *creatus*, ut quæstionem inter scholasticos controversam declinaret.

Xbid. a. 5. 0. — *Dico* 2°. Probabilius est angelos gratiam sanctificantem accepisse in ipsa sua creatione.

Prob. 1° ex S. Script. Ezech. 28, Propheta alloquens Luciferum sub persona regis Tyri, juxta communem Patrum et theologorum interpretationem, ait illi : *Perfectus in vitiis tuis a die conditionis tuae, donec inventa est iniquitas in te*. Ex quo inferitur Luciferum per peccatum amisisse aliquam perfectionem in sua conditione acceptam, non naturalem; naturalia enim in dæmonibus manserunt integra, ut fert commune axioma : ergo supernaturalem, quæ non videtur alia quam gratia habitualis quam amisit peccando.

ib. in a. e. c. — *Prob.* 2° ex *Patribus*. S. Aug. 12 de Civit, c. 9 : « Bonam voluntatem, inquit, quis fecit in angelis, nisi » ille qui eos cum bona voluntate, id est, » cum amore casto, quo illi adhererent, » creavit simul in eis et condens naturam et » largiens gratiam? » S. Basii, in Psal. 51 : « In prima constitutione, ac vehit massa » substantis ipsorum una insitam habueret sanctitatem. » Et alii.

ib. 0. — *Prob.* 3° *ratione congrua*. Juxta S. Aug. lib. 8 super Genes, ad Litt. c. 5, Deus in creatione corporalis naturæ, indidit omnibus seminales rationes suorum effectuum naturalium, ut patet in animalibus, plantis, etc. ergo verisimile est quod etiam angelis ad ordinem supernaturalem elevatis indiderit in sua creatione rationes seminales suorum effectuum supernaturalium. *Subsumo*. Atqui gratia gratum faciens est semen omnium actuum et donorum supernaturalium, etiam ipsius beatitudinis supernaturalis, unde vocatur Joan. 3, *semen Dei* : ergo.

Confirmatur. Probabilius est primum hominem fuisse creatum in gratia justificante, ut probatur infra q. 95, a. 1 s ergo et angelum.

Obj. 1°. S. Greg. lib. 32 Moral, c. 18,

dicit diabolus creatum fuisse capacem charitatis, *Qua si repleti voluisset, stantibus angelis...*, *nhærcrc potuisset*. 2° Joannes papa XVI, q. 2, cap. *risis*, dicit de diabolo : « Dolet satis et erubescit charitatem talem (piam in cado nequivit habere, » homines constantes ex lutea massa habere in terra. » Ergo.

B. ad primum, S. Gregorium loqui de charitate seu gratia aucta per merita vel consummata per gloriam, ut indicat vox *repleti*; alioquin sibi contradiceret in eodem loco infra, ubi loquens de Lucifero, dicit : « In medio lapidum ignitorum per feculus ambulavit ; quia inter angelorum » corda charitatis igne succensa, clarus » gloria conditionis extilit. »

Ad secundum. Verbum *habere* ponitur pro *retinere*, et verbum *nequivit* significat non impotentiam absolutam, sed ex suppositione malitiae, cum alioquin certum sit angelos, saltem antequam peccarent, habuisse gratiam, *ut patet ex prima conci.* Juxta hanc alterutram solutionem possunt solvi quædam alite auctoritates quæ opponuntur.

Petes utrum angelus in sui creatione receperit gratiam per motum seu consensum liberi arbitrii?

B. probabilius affirmative : ita ut iste motus seu consensus liber datus receptioni gratiæ possit dici dispositio ad illam, quam ideo (licet esset simul tempore) præcederet in genere causæ materialis et dispositivæ, et aqua præcederetur in genere causæ formalis, vel etiam efficientis, sicut fit in justificatione hominis adulti.

Ilanc sententiam, cujus contrarium tenuerat S. Th. q. 16 de malo a. 4. ad 14 et 15, docet hic q. 65, a. 5*, ad 5 et 4, ubi dicit angelos in primo instanti suæ creationis meruisse. Et hic q. 62, a. 6 0, el 2 2, q. 24, ad 5, docet angelos superiores majorem gratiam recepisse, quia melius se disposuerant ad illam. Et eadem præsentia q. 62 impugnat rationem qua usus fuerat q. 6 de malo, scilicet, duas operationes non posse in eodem Instanti esse in mente angelica, dicit quo esse posse si sint subordinate, ut sunt in angelis conversio ad Deum ut auctorem naturalem, et conversio ad Deum ut auctorem supernaturalem, quia tunc se habent per modum unius. Cum S.

l'tLL. t. II.

Th. communiter sentiunt Thomiste et alii contra Capreolum.

Batio est, quia nobilior est modus recipiendi gratiam libere ipsius infusioni consentiendo et se ei præparando per aliquem actum charitatis et conversionis ad Deum, quomodo eam recipiunt adulti, «piam modus quo eam recipiunt pueri : ergo non est denegandus angelis.

Confirmatur. In collatione gratiæ contrahitur spiritualis amicitia et quoddam spiritale matrimonium inter Deum et creaturam : atqui ad amicitiam et matrimonium requiritur utriusque consensus, quem ideo supplent adulti pro pueris in susceptione baptismi : ergo.

Neque inde sequitur angelos meruisse primam gratiam, siquidem ille eorum actus charitatis seu conversionis ad Deum ut auctorem supernaturalem erat ab ipsa gratia ut principio efficiente ; principium autem meriti non cadit sub merito. Neque etiam sequitur quod, quamvis per illum actum meruerint gloriam, eam immediate post illum sint consecuti, quia iste actus meritorius non erat ex omni parte liber ; erat equidem liber quoad exercitium, non quoad specificationem, quia erat a solo Deo specialiter movente et applicante, ut dicam infra : non ergo gloriam consecuti sunt nisi post alterum actum, quem ex propria deliberatione, motione et applicatione elicuerant, et per quem immobiliter Deo adhaeserunt, ut etiam dicemus.

ARTICULUS IV.

Utrum angeli consecuti sint gratiam et gloriam secundum quantitatem suorum naturalium?

q. 62. 6. 0. — *Dico*. Angeli supernaturalia dona gratiæ et gloriæ receperunt secundum quantitatem suarum perfectionum naturalium, ita ut quo fuerunt natura perfectiores et superiores, eo plus gratiæ et gloriæ receperint. Non sic lamen quasi naturales angelorum perfectiones fuerint dispositiones ad gratiam et gloriam ; id Pelagianum est : sed quod Deus gratuito et ex mero beneplacito, voluerit servare quamdam proportionem inter naturalia angelorum et sua dona supernaturalia, majorem gratiam tribuens perfectioribus in naturalibus, minorem minus perfectis : quod in homine non servavit.

DISSERT. IV. ART. V.

Cum Auctore in line parle censent communiter theologi et ante illos SS. Paires. Basilius de Spirit. S. c. 16, dicit : « Cæ-
n lorum virtutes juxta portionem qua se
” invicem superant, a Spiritu sancto ha-
» lient sanctificationis mensuram. » Da-
masc. lib. 2 de Fide c. 5 : « Per Verbum
n angeli omnes creati sunt, ac perSpiri-
› tus sancti sanctificationem omnes per-
› fectionis numeros acceperunt, ita tamen
› ut pro sua quisque dignitate et classe,
luminis gratiæque participes sint. »

Quamvis autem nulla ratione id posset demonstrari, sed a sola Dei voluntate pendeat, cui sic placuit disponere circa angelos et non circa homines : duplex tamen ratio congrua proferri potest.

ibid. — *Prima ratio* petitur ex parte Dei. Deus namque per suam sapientiam diversos gradus in natura angelica constituit; sicut autem ipsam naturam ad gratiam et beatitudinem naturalem consequendam ordinavit, sic verisimile est quod diversos gradus naturæ angelicæ ad diversos gradus gratiæ et gloriæ ordinaverit : sicut si ædificator lapides polit ad construendam domum, ex hoc ipso quod aliquos pulchrius et decentius aptat, videtur eos ad honoratiorem partem domus ordinare : ergo sic videtur quod Deus angelos quos altioris et perfectioris naturæ fecit, ad majora gratiarum dona et ampliorem beatitudinem ordinaverit.

Ibid. — *Secunda ratio* petitur ex discrimi cqi o lest iutermomodumagendi in angelo el homine. Angelus non est compositus ex diversis naturis, ul inclinatio unius naturæ impetum alterius impediat aut retardet, sicut in homine accidit in quo motus intellectivæ partis aut retardatur aut impeditur ex inclinatione partis sensitivæ. Quando autem non est aliquid quod retardet aut impediat, natura secundum totam suam virtutem movetur; el ideo rationabile est quod angeli qui meliorem naturam habuerunt, etiam fortius et efficacius ad Deum sint conversi : atqui secundum intentionem conversionis ad Deum, non naturalis quidem. sed supernaturalis ex auxilio gratiæ, movente proporlionalilcr secundum cujusque naturam, datur major gratia et gloria : erge videtur quod angeli qui habuerunt meliora naturalia, habuerunt plus de gratia et gloria.

Quod autem S. Aug. 11 de Civit, c. 11, dicat, angelos in æquali felicitate ab initio fuisse creatos, intelligendum est de æqualitate geometrica et proportionis, non arithmetica : hoc est, omnes angeli fuerunt pariter creati in beatitudine naturali et gratia, cum aliqua tamen diversitate in naturalibus et quoad supernatural!?. proportionale ad cujusque naturam.

ARTICULUS V.

Utrum et quomodo angeli meruerint suam beatitudinem supernaturalcm ?

Q. 62. a. 4. 0.— *Dico* 1° Angeli meruerunt suam beatitudinem supernaturalcm.

Ibid. — *Prob.* Quælibet res, cui linis non est naturalis, ad illum pertingit per suam operationem : quæ quidem operatio in finem ducens, vel est factiva linis, (piando finis non excedit virtutem operantis propter finem, sicut medicina est factiva sanitatis; vel est meritoria finis, quando finis excedit virtutem operantis propter finem, unde expectatur ex dono alterius : atqui beatitudo supernaturalis est ultimus finis excedens naturam angelicam et humanam : ergo.

Confirmatur. Beatitudo est præmium virtutis : ergo conferri debet propter opera virtuosa quæ sunt merita. Adde quod nobilius sit eam habere per merita quam titulo gratuito.

Hanc sententiam docet S. Aug. in pluribus locis lib. de Corrept. et Grat. c. 10 et 11; de Dono Persev. c. 7 et alibi : in ea etiam consentiunt theologi; sed de modo quo angeli suam beatitudinem meruerunt, disputant. Quidam volunt meruisse per actus subséquentes beatitudinem, ut per obsequia quæ exhibent hominibus prævisa; alii per actus concomitantes simul tempore ipsam beatitudinem et natura lanium eam præcedentes; alii demum per opera tempore præcedentia beatitudinem. Pro cujus difficultatis resolutione,

Ibid.—*Dico* 2°. Angeli meruerunt suam supernaturalcm beatitudinem, non per opera illam subsequenter, neque per opera illam simul tempore concomitantia et natura tantum præcedentia, sed per opera illam tempore præcedentia.

ibid. — *Prob. prima pars.* Meritum habet ratio:cm viæ ad finem : atqui ei qui [est in termino non convenit moveri ad ter-

minum, ictsic nullus meretur quod jam habet : ergo.

Confirmatur. Meritum et præmium in praesenti casu sunt perfectiones intrinsecæ operantis; meritum perfectio inchoata; præmium, perfectio consummata : atqui implicat quod perfectionem consummatam sequatur inchoata, sed c contra consummatio sequitur inchoationem : ergo.

Si dicas. B. Virgo et Patriarcha; veteris Testamenti acceperunt gratiam tanquam præmium meritorum Christi subsequen-
tium : ergo a pari.

It. N. paritatem. Disparité est, quod in casu antecedentis meritum et præmium non respiciant eandem personam quæ simul sit in tennino et moveatur ad terminum, neque sint perfectiones intrinsecæ ejusdem personæ, quarum una sit inchoatio perfectionis, altera consummatio, sicut in nostro casu. Nam gratia quæ B. Virgini et antiquis Patriarchis collata est ut præmium futurorum meritorum Christi, non afficiebat ipsum Christum, neque erat ejus perfectio intrinseca, sicut merita beatitudinis et ipsa beatitudo in angelo afficiunt ipsum angelum et sunt ejus perfectiones intrinsecæ. Non repugnat autem quod merces quæ non afficit personam vel ejus intrinseca perficclio, præcedat meritum; quia non mutat statum operantis sicut mutat quando afficit operantem ut intrinseca ejus perfectio.

ibid. — Probat. secunda pars. Gratia per quam quis, sive angelus sive homo, meretur, est gratia imperfecta, utpote adhuc perfectibilis et amissibilis; beatitudo autem supernaturalis est gratia perfecta et inamissibilis : atqui idem subjectum non [test simul tempore informari gratia imperfecta et perfecta, amissibili et inamissibili : ergo angelus non potest mereri gloriam per meritum quod esset simul tempore cum illa.

Confirmatur. Actus supernaturalis quibus angeli meruerunt gloriam, regulabantur cognitione obscura fidei : atqui cognitio obscura fidei stare non potest simul tempore in eodem subjecto cum visione clara Dei, in qua consistit beatitudo : ergo.

Dices. 1° In Christo fuit gratia viatoris et beati : ergo idem subjectum potest informari gratia imperfecta et perfecta. 2° Actus quo meremur augmentum gratiæ et ip-

sum augmentum sunt simul tempore. Ergo.

II. ad primum. Disparitas est, quod gratia viatoris in Christo proppter unionem ad verbum erat inamissibilis, et sic habebat omnem suam perfectionem; insuper per istam gratiam Christus non solum meruit gloriam, sed nobis : nostra autem conclusio non est de quolibet præmio respectu cujuslibet meriti, sed de præmio quod sit ultima beatitudo ipsius personæ merentis, in quo casu consummatio gratiæ non compatitur ejus imperfectionem, nec visio clara Dei obscuritatem fidei. *Et hinc patet resp. ad secundum.*

Tertia pars sequitur ex præcedentibus. Si namque angeli meruerint suam beatitudinem, et non per opera ipsam consequentia aut concomitantia : ergo per antecedentia. Adde quod ille modus merendi gloriam sit omnium connaturalissimus, cum meritum se habeat ad præmium ut via ad terminum et causa ad effectum, et ideo angelis tribuendus.

Si opponatur S. Thomæ in 2, d. 5, a. ultimo, et Quodlib. 9, a. S, docuisse angelos non prius tempore meruisse suam beatitudinem : *respondetur* S. Doctorem hæc dixisse secundum opinionem eorum qui dicebant quod angeli non essent creati in gratia, sed in puris naturalibus, eo quod in eodem instanti acceperint gratiam et gloriam : quam tamen opinionem in locis citatis non approbat et quam hi ex professo improbat.

ARTICULUS VI.

Utrum angelus statim post unum actum meriti beatitudinem habuerit?

Quamvis angelus in instanti creationis et post, non solum actus charitatis, sed etiam fidei, spei, humilitatis et aliarum virtutum exercuerit, omnes tamen hi actus comprehenduntur sub actu charitatis tanquam sub principaliori ad quem alii ordinantur, ictsic censentur unus : quo sensu

Quodlib. q. 62. a. S. o. — *Dico.* Angelus post primum perfectum actum charitatis beatitudinem meruit, statim fuit beatus.

ibid. — Prob. Sicut angelus se habet ex natura sua ad suam perfectionem naturalem, ita ex merito gratiæ se habet ad suam perfectionem supernaturalem, scilicet gloriam; quia gratia perficit naturam secundum modum ejus, sicut et omnis perfectio

tio recipitur in perfectibili secundum modum ejus : atqui hoc est proprium natura angelicæ, quod naturalem perfectionem non acquirit per discursum, sed statim per naturam habeat, ut dictum est supra : ergo similiter perfectionem supernaluralem, scilicet beatitudinem, statim habet post meritum.

Verum quia omnes angeli, tam boni quam mali, in instanti suæ creationis actum charitatis elicuerunt et per ipsum beatitudinem meruerunt, et tamen mali non sunt illam consecuti, sed e contra ab ea exclusi; necessario intelligenda est hæc doctrina de primo actu charitatis perfecte libero et perfecte meritorio : et ideo posui in conclusione, *post primum perfectum actum charitatis*. Pro quo

Observandum est, actum charitatis quem elicuerunt angeli in instanti suæ creationis, non fuisse liberum quoad specificationem, sed quoad exercitium tantum; quia ad illum non se movebant, cum ante non erant in actu, sed a Deo specialiter movente movebantur, ideoque sub ratione boni tantum, aliter enim Deus non movet specialiter. Postquam autem per hunc actum priorem fuerunt in actu, et exinde potuerunt se movere ex propria et plena deliberatione in objectum sub indifferentia, ita ut bonum vel malum eligere possent, et sic haberent libertatem etiam quoad specificationem; mali proruperunt in peccatum, boni in bono steterunt cum perfecta libertate et quoad specificationem et quoad exercitium; et statim post hunc actum plene meritorium, beatitudinem receperunt. Quamvis enim libertas quoad specificationem respectu boni et mali non requiratur absolute ad meritum, et ideo dicamus quod per actum necessarium quoad specificationem angeli meruerint beatitudinem; rationabiliter tamen in natura peccabili differtur collatio mercedis, donec processerit meritum plene perfectum et ex propria deliberatione et perfecta libertate, tam quoad specificationem quam quoad exercitium, ut sic præinietur et coronetur qui potuit facere malum et non fecit. De hoc ergo actu plene libero intelligitur conclusio.

Sed quia non constat utrum iste actus perfecte liber sit distinctus a primo, an idem continuatus, bine nascitur altera quæstio, quot instantibus duraverit via an-

gelorum, an uno, an duobus; quia in angelis actus distincti sunt instantia distincta. ut modo dicam. Unde

ARTICULUS VII

Quot instantibus completa fuerit via angelorum?

Cum angelus sit supra tempus rerum corporalium instantia diversa in his quæ ad angelos pertinent, non accipiuntur nisi secundum successionem in eorum actibus, ita ut tot sint instantia temporis angelici, quot sunt eorum operationes diversae, sive sci undum substantiam, sive secundum modum intrinsecum, non coexistentes, sed sibi succedentes; quia si simul existèrent quantumvis diversae, non constituerent tempus de cujus ratione est prius et posterius, sed unico instanti mensurarentur: unde etiam fieri potest quod unum instans angelicum correspondeat pluribus instantibus nostri temporis, si nempe eamdera operationem aliquandiu continuat.

Quaerere ergo quot instantibus completa fuerit via angelorum, est quaerere quot actiones intrinsece diversas successive elicuerint a primo instanti suæ creationis usque ad terminum damnationis vel glorificationis inclusive, id est, comprehendendo etiam instans in quo fuerunt vel damnati, vel glorificati. De via malorum angelorum levis est difficultas, gravior de via bonorum angelorum.

Dico 1°. Via malorum angelorum fuit completa tribus instantibus. Est communis contra Cajet, qui in eodem instanti reponit culpam et pœnam malorum angelorum, meritum et premium bonorum.

Prob. Tot sunt instantia in angelis quot sunt in eis operationes distinctæ sibi succedentes: atqui tribus operationibus distinctis sibi succedentibus mali angeli compleverunt viam. 1° Meruerunt sicut boni angeli per conversionem ad Deum. 2° Peccaverunt. 3° Pœnam peccati contra voluntatem receperunt. Hanc autem ultimam operationem esse distinctam a secunda, et cum ea simul esse non posse, *palcl*; quia nemo potest simul affici summa delectatione et summa tristitia, neque esse simul in via et extra viam: atqui angelus in instanti peccati summa delectatione et complacentia in sua perfectione afficiebatur, et erat in via; in instanti damnationis

summa tristitia afficiebatur, et erat extra viam : ergo.

Circa viam bonorum angelorum, utdixi, major est difficultas et contentio etiam inter Thomistas. Quidam volunt eam fuisse completam duobus tantum instantibus, ita Bannes, Joannes a S. Th. Sylvius, Serra, Contensonus : alii Iribus; ita Capreolus, Salmantic. Gonet. etc. Utraque sententia est probabilis et habet fundamentum in I. Th. utramque problemaliter proponam; breviter tamen, nec enim video quoniam sit utilitatis hæc quaestio, ut attentio-rem discussionem mereatur. Igitur.

Dico 2°. Probabile est viam bonorum angelorum completam fuisse tribus instantibus.

Prob. 1° ex S. Th. qui q. scq. 63, a. G, ad 4, dicit de angelis, quod prima operatio fuit omnibus communis, sed in secunda sunt distincti; et ideo in primo instanti omnes fuerunt boni, sed in secundo fuerunt boni a malis distincti; ergo pro bonis sicut pro malis fuit duplex operatio et duplex instans ante terminum.

Respondent defensores oppositæ sententiae, sensum horum verborum S. Thomæ esse, bonos esse distinctos a malis in secunda operatione et secundo instanti quæ fuerunt in angelis malis, non in bonis : sicut si diceremus brutum distingui ab homine, per rationalitatem, quia ea caret, et solus homo ea gaudet.

Prob. 2° conclusio ratione. In angelis bonis non secus ac in malis tres fuerunt operationes distinctæ, sibi succedentes usque ad terminum beatificationis inclusive : ergo triti instantia. *Prob. ant. 1°* Fuit in ipsis in instanti creationis actus charitatis liber quoad exercitium, non quoad specificationem, communis bonis et malis. 2° Postea fuit actus charitatis perfecte liber quoad specificationem et quoad exercitium, 5° Tandem adeptio gloriæ.

Negant alii secundum actum distingui a primo, et volunt esse primum continuatum; et in hoc sita est difficultas. *Prob.* ergo esse actum a primo distinctum; quia in secundo actu erat iudicium practicum a primo distinctum; etenim in primo instanti intellectus iudicabat et imperabat propriam excellentiam beatitudinis naturalis esse amandam cum subiectione ad supernaturalem; in secundo instanti ju-

dicabat esse sic amandam, non obstante tentatione Luciferi et sequacium, invitante ad oppositum : atqui hæc iudicia practica sunt distincta, tum quia versantur circa objecta distincta, tum quia ubi insurgit nova difficultas vincenda, requiritur novum et speciale iudicium practicum, quo actio illa imperetur et difficultas vincatur; ubi autem est distinctum iudicium practicum, est distinctus actus voluntatis, quippe qui sequitur ad iudicium practicum a quo regulatur. Imo quamvis iudicium istud novum non imperaret novum actum voluntatis, sed tantum perseverantiam in eodem, ut vult Contensonus, quod tamen negant huius præsentis sententiæ patroni, nihilominus existimant solam distinctionem in actibus intellectus sufficere ad distinctionem instantium in angelis.

Prob. 5°. Dato hos actus esse invariantes secundum substantiam, variantur saltem secundum modos intrinsecos et impossibiles, quod sufficit ut constituent distincta instantia; siquidem instans angelicum nihil sit aliud quam una operatio invariabilis manens quoad intrinseca. Ergo. *Prob. ant.* Primus actus fuit liber quoad exercitium tantum, et necessarius quoad specificationem; secundus fuit liber quoad specificationem et exercitium; atqui necessitas et libertas sunt modi intrinseci actuum, non enim sunt denominationes extrinsecæ, et aliunde libertas in actu est quædam ratio vitalitatis : ergo

Confirmatur. Actus imperfecte meritorius quem elicit angelus in primo instanti creationis, cum esset necessarius quoad specificationem, dirigebatur cognitione proponente objectum sub ratione boni tantum; actus autem perfecte meritorius (quem postea elicit, cum esset perfecte liber, tam quoad specificationem quam quoad exercitium, dirigebatur cognitione proponente objectum sub indifferentia : atqui hi duo actus intellectus, seu hæ duæ cognitiones dirigentes, sunt impossibiles; ergo meritum inchoatum et meritum perfectum in angelis mensurantur duobus instantibus; multiplicitas enim actuum ex parte intellectus, ut jam dictum est sufficit ad multiplicanda instantia angelica; non enim est ratio cur actus voluntatis multiplicarent instantia angelica et non actus intellectus, maxime cum isti sint

nobiliores et excellentiores illis. Hæc pro prima sententia, nunc pro altera.

Dico 5°. Probabile est viam bonorum angelorum completam fuisse duobus instantibus, uno quo meruerunt, altero quo glorificati sunt.

Prob. i° ex D. Th. S. Doctor hic a. 5 0, dicit. « Inde relinquitur quod statim post » unum actum charitate informatum, angelus beatus fuit. » Et si dicas, S. Doctor cum loqui de actu charitalis complete libero et deliberato, qualis non fuit nisi in secundo instanti : *contra est*, quia S. Doctor q. 65 seq. a. 6, dicit, bonos angelos fuisse beatos, non solum post primum actum, sed post primum instans. « Cum angeli, » inquit, per unum actum meritorium ad beatitudinem perveniant, si diabolus in primo instanti in gratia creatus meruisset, statim post primum instans beatitudinem accepisset, nisi statim impedimentum prælitisset peccando » : ergo boni angeli qui impedimentum non præstiterunt peccando, post primum instans fuerunt beati.

Despondent primæ sententiæ patroni, S. Thomam, dum dicit, *si diabolus in primo instanti in gratia creatus meruisset*, loqui de merito perfecto et plene deliberato, cum certum sit ipsum meruisse non secus ac bonos angelos, merito imperfecto, et tantum merito perfecto concedatur gloria. Cum ergo subdit, *statim post primum instans beatitudinem accepisset*, non intelligit de primo instanti viæ angelorum, sed de primo instanti perfectæ libertatis et perfecti meriti.

Prob. 2° conclusio ratione. Actus claritatis quem boni angeli elicuerunt in primo instanti creationis, idem perseveravit dum mali angeli peccabant. Ergo. *Prob. ant.* Licet iste actus non esset primo perfecte liber et deliberatus, id tamen non erat ex defectu cognitionis et advertentiæ ut in nobis, sed ex defectu prioris actus quo angelus seipsum moveret et ex propria deliberatione procederet; quia in isto primo actu a solo Deo specialiter movente movebatur : unde angelus semel in actu positus, ex quo seipsum movere et de sequenti actu deliberare potuit, inde sui juris factus potuit equidem actum mutare et peccare, sed non mutavit, quin potius in illo perseveravit, non obstante malorum

angelorum tentatione : sicut si unus bonus angelus impugnatus successive a pluribus malis, a primo fortiter, ab aliis fortius, judicaret persistendum esse in bono, primum non obstante forti impugnatione, deinde non obstante fortiori, tandem non obstante fortissima, quamvis forte ibi intervenirent diversa judicia practica, maneret tamen unus actus voluntatis perseverantis in proposito, nec essent plura instantia. Ita in nostro casu.

Quam voluerit sententiam eligat lector, perinde est. Sed curiosius

Quæritur quandiu duraverit quodlibet ex his duobus vel tribus instantibus, per correspondentiam ad nostrum tempus?

P. i° Primum instans in quo boni et mali angeli imperfecte meruerunt, duravit unico instanti nostri temporis.

Hic q. 65. a. G. o. — Colligitur ex Auctore dicente quod « Sit probabilius et dictis sanctorum magis consonum, quod statim post primum instans creationis diabolus peccaverit. » Non dicit simpliciter, *post primum instans*, sed *post primum instans creationis*, ut significaret illud instans non correspondere temporis, sed instanti nostri temporis, sicut instans ipsius creationis quæ luit omnino instantanea et indivisibilis.

ibid. cd. 5. — Patio est ; quia cum post primum instans creationis, omnino indivisibile, angelus potuerit peccare; si non peccasset, sed in amore inchoato perseverasset, aut perfectionem elicisset, talis actus vel perseverans, vel de novo elicitus, fuisset perfecte liber et plene meritorius, quatenus processisset a voluntate jam in actu et potente se ex electione movere ad continuationem ejusdem actus, vel ad productionem alterius boni : quo semel posito nunquam peccasset : quia hæc est conditio naturæ angelicæ, ut post primum actum perfecte liberum ex propria motione elicitedum, sit inflexibilis, ut dicam infra.

Si dicas. 1° Genes, *i* dicitur quod sexto die conditionis mundi, vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant f. albe bona : ergo tunc angeli nondum peccaverant. 2° Exodus de Lucifero dicitur : *Ambulasti perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te* ; quæ verba indicant aliquam inoriam.

P. ad primum . essa intelligitur dum d*

operibus Dei quæ ibi proprio nomine a Deo creata referuntur, quales non erant angeli; aut si ad illos extendas, dicendum est cuncta quæ fecerat Deus esse bona, prout ab illo procedebant, sicut intelligitur illud Eccli.39 : *Opera Domini universa valde bona.*

Idem, ad 1. — *Id secundum, 11.* quod per motus corporales qui per tempus mensurantur, quandoque in S. Scriptura intelliguntur metaphorice motus spirituales instantané!, et sic per ambulationem intelligitur motus liberi arbitrii tendentis in bonum.

II. 2° adqueestionem. Secundum instans in quo boni angeli perfode meruerunt et mali peccaverunt, correspondet parti nostri temporis, quia in tempore nostro post instans sequitur pars : quandiu autem istud tempus duraverit, incertum est. Id solum constat, malos angelos damnatos fuisse ante lapsum Adæ, siquidem unus ex ipsis sub figura serpentis Evam lentaverit.

B. 5°. Instans quo boni primo glorificati sunt, et mali damnati, coexist'd instanti nostri temporis, quia actiones Dei non pendent a tempore, sed sunt instantané®. Quantum vero ad permanentiam, utraque, tam glorificatio quam damnatio, mensuratur æternitalem participata.

DISSERTATIO V.

DE CULPA ANGELORUM.

D. Th. Q. 65.

ARTICULUS I.

Utrum angeli potuerint peccare, possitque dari creatura ex natura sua im-peccabilis?

Hic q. 65. n. 1.0. — *Dico 1°.* Fide certum est angelos potuisse peccare.

Ib. in arg. — Prob. Fide certum est angelos reipsa peccasse. Ergo. *Prob. ant.* ex S. Script. Job i dicitur : *In angelis suis reperit pravitatem.* 2 Pct. 2 : *Deus angelis peccantibus non pepercit.* Malth. 25 : *Discedite a me, maledicti, in ignem aedificatum qui paratus est diabolo et angelis ejus.* 1 Joan. 5 : *Qui facit peccatum ex diabolo est, quoniam ab initio peccat diabolus;* et alibi. Ergo. Rationes proferuntur conclus, sequenti. Sed

Petes quomodo angelus potuit peccare?

Non enim peccavit ex errore, vel ignorantia; tum quia in eo erat ignorantia, tum quia non potest; tum quia alias fuisset indur ante peccatura : neque ex passione, quia passionis est expertus, neque ex pravo habitu, quia ante peccatum non præcesserunt mali actus ex quibus acquireretur malus habitus; nec cum habuit a natura qui fuit creatus perfectus. Qua ergo via, qua rima peccatum in angelorum mentes irrepere potuit? Hæc difficultas est gravissima et vix solubilis. Attamen

II. angelum peccasse ex ignorantia, seu errore, non specialiter et stricte sumpto pro assensu quo quis assentitur falso tanquam vero, vel pro judicio speculativo quo quis judicat malum bonum, sed ex errore seu ignorantia generaliter sumpta pro actuali inconsideratione qua quis non attendit, neque considerat practice actu quæ posset et deberet considerare. Non ergo erravit angelus judicando aliquid bonum quod bonum non est, sed non considerando bonum superius ad quod bonum proprium erat referendum. Proposuit namque intellectus angelicus voluntati propriam excellentiam ut bonam et amandam, et in hoc non erat error; at non proposuit ut poterat et debebat, ut amandam cum subjectione ad divinam regulam, et cum ordine ad Deum ut auctorem et finem supernaturalem, in quo est defectus actualis inconsiderationis practice, ideo ignorantia seu error qui dicitur pravus electionis : hanc autem excellentiam sic propositam sine subjectione et ordine ad Deum ut finem supernaturalem, dum amavit angelus, peccavit.

Neque inde sequitur quod assumitur in petitione, aliquem defectum seu ignorantiam fuisse in angelo antequam peccaret, idcirco fuisse miserum ante peccatum; quia cum ista inconsideratio esset inchoative voluntaria, ut modo dicam, jam tunc peccabat angelus quando regulam quam consideraro debebat, non considerabat practice : unde ista consideratio non erat causa, sed pars peccati ; peccat enim creatura intellectualis inchoative, dum non considerat quæ potest et debet considerare; consummative, dum, intellectu non consideranto, voluntas se applicat ad opus, est autem, ut dixi, hæc inconsideratio interpretative voluntaria, quatenus, dum

DISSERT, V. ART. I.

i. intellectu proponente objectum sine debita attentione ad regulam, voluntas se applicat ad agendum, convincitur velle saltem interpretative istam inconsiderationem, et sic est unum peccatum integratum ex illa inconsideratione indirecte et interpretative voluntaria, et ex mala electione expresse et directe voluntaria : sicut universaliter unum est peccatum integratum ex defectu rationis in dirigendo, et defectu voluntatis in eligendo. Sic autem contingit in angelo : cognoscebat per fidem se esse elevatum ad ordinem et finem supernaturalcm consequendum auxilio divino. Facto et interpretative despexit superbus hanc elevationem et legem supernaturalcm, dum in beatitudinesua naturali, absque consideratione practice legis et finis supernaturalis et subiectione ad illam sibi proposita, maluit sistere quam habere beatitudinem supernaturalcm quasi precario, ex beneficio gratuito alterius, scilicet Dei : *ex quo manifeste patet* hanc inconsiderationem irrationalem finis supernaturalis fuisse facto et interpretative ipsi voluntariam, imo quodam modo affectatam ex superbiae malitia.

Occasione peccati angelorum, quærunt hic theologi utrum de potentia Dei absoluta possit dari creatura quæ sit ex natura sua impeccabilis. Dixi, *ex natura* sua, quia certum est Deum posse creare aliquam naturam beatam et impeccabilem, sicut creavit animam Christi, quæ tamen impeccabilitas non conveniat ei ex natura sua, sed per gratiam. Observandum est etiam, quæstionem posse esse vel de impeccabilitate absoluta et ex omni parte, hoc est, tam contra legem naturalem quam contra supernaturalcm, vel de impeccabilitate secundum quid contra legem naturalem lautum, manente peccabilitate contra legem supernaturalcm. Pro quarum difficultatum resolutione,

Xbid. 0. et ad 5. q. 24. de verit. a. 7. in 2. d. 25. q. 1. a. 1. et 5. c. G. 0. 109. — *Dico* 2°. Dari non potest creatura quæ sit ex natura sua impeccabilis simpliciter et ex omni parte.

Ita passim SS Patres : Ambros. lib. 5 de Fide c. 2 et alibi; Hieron. Epist. 146; S. Aug. 12 de Civit; c. i et alibi; Fulgentius lib. 1 de Fide ad Pel. c. 5; S. Gregor, lib. 5 Moral, c. 28; Damascen. lib. 2 de Fide c. 5 et alii; qui unanimiter docent

impeccabilem absolutam esse soli Deo propriam; creaturam autem, hoc ipso quo est ex nihilo, esse peccabilem : quæ prima probatio nostra. Unde

O. 24. de verit. cit. — *Prob.* 1°. Non potest dari creatura quæ non sit ex nihilo: atqui ex hoc ipso quod est ex nihilo, est in sua operatione defectibilis, consequenter peccabitur : ergo. *Prob. min.* Quod est defectibile in suo esse, est defectibile in suo operari, quia tam potentia operativa quam modus operandi sequuntur modum essendi. *Neque dicas*, operationem creatura ex hoc quod sit ex nihilo, esse quidem defectibilem entitative et in suo esse, sicut ipsam entitatem, non vero moraliter et quantum ad rectitudinem et bonitatem : nam hoc ipso quo est defectibilis in modo operandi, est defectibilis in attingentia objecti et finis, unde petitur bonitas vel malitia moralis.

— ibid. 2°. Ut creatura esset ex natura sua indefectibilis in suis operationibus, tam in ordine ad finem naturalem quam supernaturalcm, deberet ex natura sua seu connaturaliter habere omnia principia operationum quibus dirigitur in utrumque finem ; atqui non potest dari creatura cui sint connaturalia omni? hujusmodi principia : ergo. *Patet maj.* quia ut aliqua causa indefectibiliter ex natura sua producat actionem, necesse est ut hujus actionis principium sit illi connaturale: sic v. g. ignis connaturaliter indefectibiliter calefacit ; quia calor est ipsi connaturalis. *Patet diam min.* quia actionum supernaturalium principia sunt supernaturalia, nulli autem creatura potest esse connaturale principium supernaturale ; quia ista creatura deberet esse substantia supernaturalis, cui connaturalia forent principia supernaturalia, substantiam autem supernaturalcm implicare probavimus in tract, de Deo dissert. 4, a. 5, § 4.

Hic q. 65 a. 1. o. — 5° Peccare nihil est aliud quam declinare a rectitudine actus, sive accipiatur peccare in naturalibus, sive in artificialibus, sive in moralibus: atqui voluntas cujusvis intellectualis natura, sive angelicæ sive humana', secundum naturam suam considerata, potest declinare a rectitudine sui actus : ergo. *Prob. min.* Solum illum actum a rectitudine declinare nunquam contingit : cujus regula

est ipsa virtus agentis, seu illi necessario connexa; si enim manus artificis esset ipsa regula incisionis, aut esset ipsi necessario connexa, artifex nunquam posset errare manu aliquid scindendo; sed quia regula incisionis non est ipsa manus artificis, nec est illi necessario connexa, potest manus deflectere ab illa scindendo et peccare: atqui nulla voluntas creata est suorum actuum regula, nec eam habet necessario connexam: ergo. *Prob. min.* Regula cuiuslibet voluntatis creata est voluntas divina, nec voluntas creata habere potest rectitudinem in suo actu, nisi secundum quod regulatur ab illa divina voluntate. Ergo.

Dices 1°. Non repugnat dari creaturam quæ sit ex natura sua determinata ad bonum morale ut sic, et indifferens ad bona particularia, eo modo quo beati sunt in coelis: atqui hoc posito esset ex natura sua impeccabilis simpliciter; quia nullam actionem malam posset facere, sed lanium omittere aliquam bonam, faciendo alteram bonam, in quo non est peccatum: ergo.

II. D. maj. Non repugnat dari creaturam qua; sit ex natura sua determinata ad bonum morale ut sic, naturalis ordinis, C. supernaturalis ordinis, N. Quia ad minus deberet esse illi connaturalis cognitio boni supernaturalis, et ideo esse substantia supernaturalis, quæ repugnant. Confer loco cit. de Deo.

Dices 2°. Impeccabilitas non infert perfectionem infinitam, alioquin non posset communicari creaturæ etiam per gratiam: erga potest esse connaturalis creaturæ.

//. D. ant. Impeccabilitas proveniens ex gratia non importat perfectionem infinitam, C. ant. proveniens ex principiis intrinsecis naturæ, N. ant. Sic enim importat substantiam supernaturalem, cui connaturaliasunt principia supernaturalia operationum, tam ex parte intellectus quam ex parte voluntatis, quod arguit perfectionem infinitam.

Inst. Impeccabilitas non repugnat naturæ qua creatura est, quia alioquin non posset illi communicari per gratiam; neque qua libera est, quia ad libertatem non requiritur potentia peccandi. Ergo.

/i. D. ant. ut ante. Impeccabilitas per gratiam non repugnat creaturæ ut creatura est, C. ant. impeccabilitas ex principiis

intrinsecis naturæ, At. ant, et conscq.

Dico 5°. Probabile est posse produci a Deo creaturam quæ sit ex natura sua impeccabilis contra legem naturalem directe et immediate, et sic angelos fuisse impeccabiles: ita ut si non fuissent elevati ad ordinem supernaturalem, simpliciter non potuissent peccare

Est communior inter Thomistas videturque esse D. Th. hic a. 1, ad 3, ubi dicit quod: « Naturale est angelo quod convertatur motu dilectionis in Deum, secundum quod est principium naturalis esse; sed quod convertatur in ipsum, secundum quod est objectum beatitudinis supernaturalis, hoc est ex amore gratuito a quo averti potuit peccando. » Et q. 15 de malo a. 3: « Peccatum diaboli non fuit in aliquo quod pertinet ad ordinem naturalem, sed secundum aliquid quid supernaturale. »

Prob. 1° Potest a Deo produci creatura in cujus intellectu non possit esse ex natura sua ullus error, vel ignorantia, vel inconsideratio circa naturalia; et talis fuit creatus angelus, quippe qui uno intuitu omnia naturalia tam speculabilia quam practabilia considerat, ut dixi supra: atqui non potest esse peccatum in voluntate nisi sit error, vel ignorantia, vel inconsideratio in intellectu; sicut enim voluntas non potest ferri simpliciter nisi in præcognitum, sic non potest ferri defectuose in præcognitum nisi sit defectuose præcognitum: ergo.

2° Non repugnat produci a Deo creaturam cui sit connaturalis et necessaria dilectio Dei ut auctoris naturalis super omnia, saltem quoad specificationem; et ita angelum fuisse creatum probavimus supra; huiusmodi enim dilectio est mere naturalis et proportionata naturæ intellectuali: atqui talis creatura non posset peccare contra Deum ut auctorem naturalem: ergo. *Prob. min.* 1° Quia dilectio Dei super omnia includit observantiam omnium mandatorum naturalium, et sine illa esse nequit. 2° Quia voluntas quæ diligit Deum super omnia ut auctorem naturalem, est necessario conjuncta prima regimine totius bonitatis moralis ordinis naturalis; hæc enim regula est finis ultimus naturalis, consequenter Deus ut naturæ auctor: atqui voluntas necessario conjuncta prima

regulæ totius bonitatis non potest ab ea deficere : ergo nec peccare.

5° Potest produci a Deo creatura quæ sit determinata ex natura sua ad bonum morale ut sic ordinis naturalis, quia talis determinatio est ex omni parte naturalis et quid finitum; et licet excludat libertatem specificationis circa finem naturalem, non tamen circa finem supernaturalem, neque libertatem exercitii circa bona particularia naturalia : atqui posita determinatione creatura rationalis ad bonum morale ut sic ordinis naturalis, creatura non potest peccare directe et immediate contra legem naturalem; quia quidquid eligat in particulari, semper erit bonum morale : ergo.

Dixi tam in conclusione quam in probationibus, *directe et immediate*; quia hoc ipso quo creatura potest peccare directe contra legem supernaturalem, ex consequenti indirecte et mediate potest peccare contra legem naturalem ; lex enim naturalis præcipit esse obediendum cuilibet superiori legitime præcipienti : ergo qui transgreditur directe legem supernaturalem, indirecte transgreditur legem naturalem.

Solvuntur objectiones contra ultimam conclusionem.

Obj. 1°. Ideo probavimus conc. 2 nullam creaturam esse impeccabilem in ordine supernaturali, quia est ex nihilo, et quia non habet necessario conjunctam regulam suæ actionis : atqui istae rationes pariter militant in ordine naturali, respective ad quem creatura pariter et est facta ex nihilo et non est regula suæ actionis : ergo.

Jl.N.min. pro utraque parte. Et quantum ad primam. Quamvis ex eo quod creatura sit ex nihilo, bene sequatur quod sit defectibilis in aliqua sua operatione, non sequitur tamen quod sit defectibilis in omni sua operatione; et dicimus quod sit defectibilis in ordine ad operationem supernaturalium, et indefectibilis in ordine ad operationem naturalium. Quod ut profundius intelligas, observandum est quod, ex hoc quod creatura sit ex nihilo, non sit suum esse se per essentiam, adeoque quod non possit habere ex natura sua pro objecto et fine connaturali Deum ut est in se, neque habere connaturaliter cognitionem supernaturalium quibus dirigatur ad ipsum ut talem, consequenter quod possit

deviari ab ipso ut tali, et peccare contra ipsum ut talem. At vero livet non habeat Deum ut est in se, pro objecto et fine connaturali, neque cognitionem supernaturalium quibus dirigatur ad ipsum ut in se est et ut ad auctorem supernaturalem, inde non sequitur quod non possit habere ex natura sua pro objecto et fine connaturali ipsum Deum, non ut in se est, sed tantum ut auctorem naturæ, et voluntatem determinatam ad diligendum ipsum ut talem, et ad bonum morale ordinis naturalis ut sic, simul et intellectum determinatum ad proponendum bonum morale honestum; quia hæc omnia non excedunt ordinem naturalem, consequenter quod sit impeccabilis contra Deum ut naturæ auctorem.

Ad secundam partem min. R. quod hoc ipso quo creatura est ex natura sua determinata ad bonum morale ut sic ordinis naturalis, et ad necessario diligendum Deum ut auctorem naturæ, habeat necessario sibi annexam suæ operationis regulam in ordine naturali; quæ regula, ut dixi, est ipse Deus ut ultimus finis naturalis, unde est virtualité! et participative sua regula.

Obj. 2°. Quamvis potentia peccandi non sit de essentia libertatis ut sic, ut patet de liberiori Dei, est tamen de ratione libertatis creatæ, ut docet S. Th. q. 24, de verit. a. 7. ad 4, et in 2, d. 25, q. 1, a. 1. Ergo.

R. neque nos denegare creatura cuicumque creabili absolute et simpliciter potentiam peccandi, sed peccandi in certo ordine, scilicet naturali; *et dato* quod non esset elevata ad ordinem supernaturalem, non ideo tamen esset simpliciter impeccabilis, quia haberet semper potentiam obediensalem et capacitatem ut elevaretur ad finem supernaturalem; et ideo posset, quantum est ex natura sua, peccare : sicut si nulla lex esset homini imposita, posset tamen peccare, quia posset ei lex imponi.

Obj. 5°. Dæmones quotidie peccant contra legem et finem naturalem, mentiendo, blasphemando, homines ad furta, adulteria, homicidia, etc. excitando. Ergo.

Respondetur communiter, hæc omnia a dæmonibus patrari ex odio Dei ut auctoris supernaturalis; ac proinde peccare quidem directe et immediate contra legem et finem supernaturalem, indirecte autem tantum et mediate contra legem et finem

ARTICULUS II.

Quo genere, vel qua specie peccati angeli primo peccaverint et nunc peccent?

naturalem. Res illustratur exemplo : ipsi-
met damnati et desperantes appetunt
destructionem sui, non directe et per se,
id enim non possunt, cum se necessario
saltem quoad specificationem diligant, sed
indirecte et per accidens, ratione scilicet
miseriarum quas patiuntur ; adeoque di-
recte et immediate appetunt exemptionem
a miseriis, et indirecte, ratione miseria-
rum, destructionem sui : ita ut ratio for-
malis appetendi destructionem sui sit
exemptio a miseriis. Ita similiter ratio for-
malis peccandi in omnibus peccatis dæmo-
num, est odium Dei ut justi vindicis et
auctoris supernaturalis.

Respondent quidam, nec male dæmo-
nes ex peccato contra Deum auctorem su-
pernaturalem, instabiles factos esse in di-
lectione Dei ut auctoris naturalis, et pe-
tisse eorum rectitudinem naturalem erga
illum, subindeque nunc sæpe peccare di-
recte contra legem naturalem. *Si dicas*,
naturalia in daemonibus mansisse integra :
71. id esse intelligendum de naturalibus
mere physicis , ut sunt substantia, poten-
tiæ et species angelorum ; non de naturali-
bus moralitalc permixtis, ut est dilectio
Dei ut finis ultimi naturalis.

Obj. 4°. Ex nostra sententia sequitur 1°,
quod gratia non perficiat, sed destruat po-
tius naturam, aut saltem ejus perfectionem
minuat; quia angelus in puris naturalibus
foret impeccabilis, elevatus per gratiam ad
ordinem supernaturalem fit peccabilis : et
hinc sequitur 2°, noxiam fuisse angelis
elevationem ad finem supernaturalem.

*R. ad primum, N. sequelam et ejus
probationem.* Non enim dicimus quod an-
gelus in puris naturalibus foret impeccabilis
simpliciter, sed impeccabilis directe contra
legem naturalem, et peccabilis indirecte
contra illam si ad ordinem supernaturalem
elevaretur : unde gratia elevationis ex hac
parte naturam aut ejus perfectionem non
destruit, nec minuit; et ex altera parte
elevat. Et hinc

Id secundum, N. pariter sequelam.
Non enim ipsa elevatio fuit angelis noxia,
sed ex illa sumpserunt occasionem peccati
et nocimenti : sicut dici non potest quod
incarnatio Christi; nocuerit Judæis et pec-
catoribus, quamvis ex illa Judæi sumpse-
runt occasionem illum occidendi, et exteri
peccatores illum offendendi.

Quantum ad genus peccati, quidam
existimant primum peccatum angelorum
fuisse omissionis. Quantum ad speciem,
Scotus reponit primum peccatum angelo-
rum in quadam luxuria spirituali, nempe
in nimia delectatione proprie excellentiæ ;
alii in invidia contra genus humanum et
Christum : communius in superbia. Unde.

Dico 1°. Peccatum angelorum non fuit
potuit esse peccatum omissionis, sed
commissionis.

Prob. Sicut angelus uno et eodem actu
intellectus intelligit principia et conclu-
siones, et conclusiones in principiis; ita
uno et eodem actu voluntatis vult finem et
media, et media in fine, quia comprehen-
sive procedit, ut dictum est: atqui eo actu
voluntatis non potest velle primo omisso-
nem, neque ut finem, neque ut medium:
non ut finem, quia finis debet habere ra-
tionem boni, ommissio autem est mera nega-
tio seu privatio et nihil, essetque stultum
in illa ponere suum finem; imo xelle po-
nere suum ultimum finem in omissione est
peccatum commissionis : non ut medium,
quia tunc jam supponit aliquem finem vo-
lultim, non bonum, qui est Deus; ommissio
enim peccaminosa non potest subordinari
Eco ut fini ultimo : ergo supponit linem
malum volitum : ergo peccatum commis-
sionis.

Si dicas hominem posse eligere omis-
sionem malam in ordine ad finem bonum,
ut si omittat sacrum præceptum propter
studium : ergo similiter angelus.

T1. Ar. *conseq.* Disparitas est, quod homo
non uno et eodem actu videat conclusiones
in principiis, nec velit media in fine, sed
seorsim : unde potest errare circa media in
ordine ad finem. At angelus, ut dictum est,
uno et eodem actu comprehensive vult
media in fine, unde non potest eligere ma-
lum medium, nisi ex ajnore pravi finis.

Dices insuper. In hoc primo peccavit
angelus quod non retulerit «uam propriam
excellentiam ad Deum ; ergo primo pec-
cavit peccato omissionis.

A. *D. ant.* In hoc primo peccavit ange-
lus quod non retulerit suam propriam ex-
cellentiam ad Deum pure omittendo, N.

positive sc amando inordinate, C. Non ergo primo peccavit angelus precise quia omisit istam relationem, sed quia se amavit sine ista relatione : unde fuit non omissio actus» sed omissio circumstanti® actus; peccatum autem omissionis consistit in omissione actus, et non in simplici omissione circumstanti® actus. Sic qui legit Horas sine attentione, aut qui celebrat sine vestibis sacris, peccat peccato commissionis et non omissionis.

Ilie q. 63. a. 2. o. — *Dico* 2° Primum peccatum angelorum fuit superbia. Est communis.

Prob. 1° ex S. Scriptura. Tob. I dicitur: *In ipsa (superbia) initium sumpsit omnis perditio.* Eccli. 10: *Initium omnis peccati superbia.* Isaï. 14, dicitur de diabolo sub figura regis Babylonis: *Quomodo cecidisti de calo, Lucifer..... qui dicebas in corde tuo : In coelum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum.* Et Ezech. 28, sub figura regis Tyri de eodem Lucifero dicitur : *Elevatum cortuum in decore tuo.*

Prob. 2° cx Patribus. S. Chrysost. Hom. 15^e in Joan, dicit : « Non esset e coelo » ejectus, neque in diabolum versus cecidisset angelus, nisi hoc se scelere (superbia) coinquinasset. » S. Hieronymus. Epist. 85 : « Judicium et ruina diaboli nulli dubium quin arrogantia sit. » S. Aug. 12 de Civit, c. 1 et 6, Fulgent, ad Monim. c. 17, S. Leo Serm. 4 de collectis, Basil, in cap. 2. Isaï. Gregor, lib. 17 .Moral, c. 14 et alii.

Prob. 5^a ratione. Primum peccatum angeli non fuit nec potuit esse per modum fugæ et recessus, sed per modum prosecutionis et amoris inordinati, non rerum corporalium sed spiritualium : atqui prosecutio seu amor inordinatus spiritualium in angelo, non fuit nec potuit esse nisi superbia. *Maj. et min. sunt probanda'.*

Prob. prima pars maj. Omnis actus nolitionis et fugæ supponit actum volitionis et prosecutionis, quia nolitio seu fuga est circa disconveniens; non est autem disconveniens nisi respective ad conveniens cuius est læsivum vel inpeditivum, et ideo non fugitur disconveniens nisi quia amatur conveniens : ergo primum peccatum angeli non potuit esse per modum fugæ et recessus, sed per modum prosecutionis et

amori*. *Ex quo inferes*, primum peccatum angeli non fuisse neque odium, neque desperationem, neque inobedientiam ; quia hæc tria se habeat per modum fugæ et recessus. I

ibid. — *Prob. secunda pars maj.* Nemo afficitur nisi ad ea quæ sunt suæ naturæ convenientia: atqui non corporalia, sed sola spiritualia sunt convenientia naturæ angelicæ pure spirituali : ergo primum peccatum angelorum non fuit amor inordinatus corporalium, sed spiritualium.

Prob. prima, min. Prosecutio seu amor bonorum spiritualium, quantumvis vehemens, absolute et secundum se non est inordinatus : spirituale enim secundum se est conforme rationi, quia spirituale est ; et ideo quanto majora sunt spiritualia, tanto meliora : non sic bonum sensibile in nobis, quod quandoque rationi non subjicitur, sed contrariatur : unde non potest esse excessus et inordinatio in amore spiritualium, nisi in quantum excedit mensuram a Deo constitutam. Non potuit autem esse excessus et inordinatio in amore angelico perfectionum spiritualium quæ sibi debebantur, quippe qui plene iis cumlatus fuerat in sua creatione. Ergo potuit tantum esse excessus et inordinatio in modo appetendi aliquam excellentiam quæ sibi non debebatur, puta sive aliquam potentiam, sive honorem, sive scientiam superiorem, vel non eo modo quo debebatur, puta cum aliqua singularitate aut independentia, vel non subjectione secundum statutam a Deo legem : quæ omnia pertinent ad superbiam, quæ nihil est aliud quam inordinatus appetitus excellenti® seu perfectionis. Ergo.

Dices. Ex hac ratione videtur sequi quod primum peccatum angelorum fuerit vel nimius amor sui, vel nimia complacentia in propria excellentia, quam Scotus vocat luxuriam spiritualementem.

71. *N. sequelam.* Quia nimius amor sui non constituit speciale peccatum, sed est principium et circumstantia generalis cuiusvis peccati. Delectatio autem de propria excellentia, vel fuit cum subjectione ad Deum, et tunc non fuit nimia aut peccaminosa, *ut (palet ex didis ;* vel fuit sine subjectione ad Deum, et tunc est superbia : quia superbia est appetitus propri® excellenti® sine subjectione ad superiorem ut

singulariter emineat. Hoc sensu Scoluin explicant quidam Scolistæ, juxta quem ejus sententia non differt a sententia 1). Th. nisi verbo tenus, in quantum Scotus male vocat hanc delectationem luxuriam spiritualem; non enim omnis delectatio inordinata quæ versatur circa bonum delectabile, est luxuria aut reducitur ad illam, sed ea tantum quæ versatur circa delectabile secundum (actum, seu in materia venerea: pertinet namque delectatio ad eam speciem peccati circa cujus objectum versatur; unde si versatur circa cibos, erit gula: si circa res venereas, erit luxuria; si circa propriam excellentiam, erit superbia.

Bcpones. Eliam ipsa non subjectio ad Deum non constituit speciale peccatum superbiæ, sed est circumstantia generalis cujusvis peccati. Ergo.

71. *D. ant.* Non subjectio ad Deum, per accidens et materialiter intenta, non constituit speciale peccatum superbiæ, sed est circumstantia generalis cujusvis peccati, *C. ant.* Sic qui fornicatur, per se et formaliter intendit in illo actu delectationem et bonum sensibile: sed quia iste actus est a Deo prohibitus, per accidens et materialiter intendit non subjici Deo, et sic in omnibus peccatis. Non subjectio formaliter et per se intenta. *N. ant.*

Inst. Non subjectio ad Deum perse et formaliter intenta, constituit peccatum inobedientiæ, non superbiæ. Ergo.

Z'. D. ant. Non subjectio ad Deum ut legislatorem præcipientem aut prohibentem, et libertatem nostram restringentem perse et formaliter intenta, constituit peccatum inobedientiæ et non superbiæ, *C. ant.* non subjectio ad Deum ut excellentiorem, regulantem et mensurantem creatam et propriam excellentiam, per se et formaliter intenta, constituit peccatum inobedientiæ et non superbiæ, *Ar. ant.* Sicut enim humilitatis est moderari appetitum tendentem in excelsa, apponendo divinæ regilæ mensuram, ita superbiæ est tendere ad excelsa absque subjectione ad divinam regulam, ut est propriæ excellentiæ mensura. insuper jam dixi superius, inobedientiam esse per modum recessus, sicque non posse constituere primum peccatum angelorum.

Substmes. Atqui angelus primo non intendit per se et formaliter non subjedio-

nem ad Deum ut regulam et mensuram suæ excellentiæ; alias præces-isset error in ejus intellectu, judicante et proponente hanc independentiam ut bonam, sicque peccasset ex errore proprie dicto, et non ex simplici inconsideratione, ut supra dictum est. Ergo.

72. *D. subsumptum.* Angelus primo non intendit independentiam a Deo ut mensura suæ perfectionis expresse, seu in actu signato et ex parte rei volitæ, *C.* non intendit interpretative, seu in actu exercito et ex parte modi volendi, *A'.* Non ergo judicavit expresse et explicitè hanc independentiam esse bonam, neque eam sic propositam ut rem vel objectum voluit; alioquin, ut dicit argumentum, errasset in iudicio; sed sic in propria excellentia sibi complacuit, quasi eam a Deo non haberet, sicque se gessit ac si Deum coelestia offerentem et ad supernaturalia vocantem aspernaretur, eique subjici et ab eo dependere renueret.

Ibid. et in 5. d. 0. q. 1. o. 5. ad 2.—*EX dictis colliges*, primum angeli peccatum non fuisse invidiam; quia invidia nascitur ex superbia et supponit illam, est enim dolor alienæ prosperitatis et excellentiæ, quatenus est impeditiva et quasi læsiva propriæ prosperitatis et excellentiæ: ergo supponit appetitum inordinatum propriæ prosperitatis et excellentiæ, qui est superbia. Hunc tamen statim secuta est in angelo invidia, quia ejusdem rationis est quod affectus tendat in aliquid appetendum et quod renitatur opposito; et ideo dictum est a quibusdam SS. Patribus diabolum invidia periisse, quia dum esset in via, non tantum superbia, sed etiam invidia, odio, etc. peccavit: quæ tamen peccata cum derivarentur a superbia et illis subordinarentur, quodam ordine censentur unum, et unum instans angeli eum constituunt, *ut patet ex dictis.*

Quantum ad peccata quibus angeli nunc peccant,

Ilie cit. — *Dico* 5°. Secundum reatum culpæ omnia peccata in dæmonibus esse contingit, quia dumbomines ad omnia peccata inducunt, omnium peccatorum reatum quoad culpam et maculam incurrunt.

Ibid. et ad S.—Secundum affectum vero illa solum peccata in malis esse possunt ad quæ contingit affici spiritualem natu-

ram; s;/.?ualem autem naturam affici non contingit ad bona quæ sunt propria corpori, ut jam dictum est, sed ad ea quæ in rebus spiritualibus inveniri possunt : unde in dæmonibus non possunt esse secundum affectum peccata luxuriæ, gulæ, avaritia;et similia, sed maxime superbia et invidia, et etiam ea omnia quæ et quatenus ex superbia et invidia derivantur, ut sunt peccata idololatriæ, infidelitatis, odii, blasphemia;, desperationis, etiam homicidii et furti, non ut ipsi ditescant, sed vel ut aliis noceant ex invidia, vel ut suis cultoribus donent ex superbia.

Si petas utrum ira possit esse in dæmonibus?

Ibid, ad 2. — A. Si ira sumatur secundum suum materiale et formale, non potest esse nisi metaphorice in dæmonibus; quia materiale in ira est accensio sanguinis circa cor, quod est passio corporalis qua carent dæmones. Si vero ira sumatur secundum suum formale tantum, potest esse in dæmonibus, quia formale in ira est appetitus vindicte cum tristitia de malo illato : dæmones autem sunt capaces tristitiæ et possunt appetere vindictam de injuria quam apprehendunt sibi esse illatam.

ARTICULUS III.

Circa quæ i objectum primo superbiæ angelus?

Cum superbia sit appetitus inordinatus proprii. excellenti® in qua quis vult singulariter eminere, difficultas est circa quod objectum determinate superbient primo angelus: an circa Deum, æqualitatem cum ipso appetendo? an circa unionem hypostaticam, eam sibi appetendo et dedignando quod naturæ humanæ esset communicata? an circa principatum, appetendo potestatem tyrannicam suæ alias creaturas? an circa beatitudinem supernaturalem, volendo eam habere ex gratia et communione cum hominibus? an tandem circa beatitudinem naturalem, volendo eam solam habere et in ea præeiniuere omnibus aliis creaturis absque elevatione ad supernalutitiam, in qua ab aliis adæquari aut etiam superari posset? hæc sunt varia theologorum placita.

Certum est angelum peccasse appetendo se ut Deus, seu aliquam æqualitatem cum Deo; dicitur enim Isai 14, ex per-

sona Luciferi : *Ascendam super altitudinem nubium, similis ero ditissimo*. lit Ezech. 28 *Elevatum est cor tuum, et dirisii : Deus ego sum*. Insuper de eodem, Job 41 dicitur : *Ipse est rex super universos filios superbire* : superbia autem Antichristi erit, ut *ostendat se tamquam sit*

2 Thessal. 2. Unde quamvis priora testimonia intelligerentur ad præteritani, ut quidam volunt de regibus Tyri et Babylonis, nihilominus idem probarent; quia si superbia angeli apostate superet superbiam quorumcunque hominum, et isti reges eousque superbierint ut voluerint esse similes Deo : ergo a fortiori Lucifer. Sed difficultas est quam æqualitatem cum Deo appetilierit; an æquiparantiæ, ut vocat hic S. Th. hoc est æqualitatem in natura? an secundum similitudinem tantum?

Ç. 65. a. 5. o. — *Dico* 1°. Angelus non peccavit primo, appetendo æqualitatem cum Deo in natura.

ibid.—*Prob.* Angelus non potuit appetere quod cognoscebat esse omnino impossibile : atqui angelum esse æqualem Deo in natura est omnino impossibile, et id angelus ante lapsum apprime cognoscebat, comprehendebat enim se esse ens creatum et a Deo participatum : ergo. *Patet etiam maj.* Quia appetitus non fertur nisi ad sibi conveniens, quod autem est absolute impossibile nullo modo est conveniens, quia id solum est conveniens quod existit aut dicit ordinem ad existentiam. Ergo.

Ibid. — *Confirmatur.* Dato quod hoc esset possibile, esset contra naturale desiderium; est enim unicuique naturale desiderium ad conservandum suum esse, quod non conservaretur si transmutaretur in alteram naturam : unde nulla res quæ est in inferiori gradu naturæ, potest appetere superioris naturæ gradum, sicut asinus non appetit esse equus; quia si transferretur in gradum superioris naturæ, jam ipsum non esset : sed in hæc imaginatio decipitur. Quia enim homo appetit esse in altiori gradu quantum ad aliqua accidentia quæ possunt crescere absque corrptione subjecti, æstimatur quod possit appetere altiore gradum naturæ, in quem pervenire non posset nisi esse desineret.

Respondent adversarii, equidem angelum non potuisse appetere esse æqualem Deo in natura appetitu absoluto et efficaci.

CIRCA QUOD OBJECTUM PRIMO SUPERBIERIT ANGELUS?   W

idque probari nostris rationibus; potuisse tamen id appetere appetitu inefficaci et conditional», si possibile foret, delectando se in apprehensione hujus aequalitatis cum Deo in natura, quod est vanum : sicut, inquit, si pœnitens vellet habere innocentiam et non peccasse, et in ea apprehensione sibi committeretur laceret et delectaretur; sicut etiam rationem? ita et delectamur in figmentis nostris.

Sed contra. Primum peccatum angelorum non potuit versari nisi circa aliquem ultimum finem inordinate appetitum ; tum quia tunc agebatur de negotio omnium gravissimo a quo omnia sequentia et totius vitæ ratio pendebant; tum quia angelus naturaliter appetit media in fine, ut dictum est; tum tandem quia, generaliter loquendo, prius intenditur finis quam media, cum media intenduntur propter finem : atqui appetitus finis ultimi est efficax; est enim cujus gratia cætera fiunt. Et sane stultum foret angelum suum ultimum finem constituisse in apprehensione alicujus rei impossibilis, et illuc omnes actiones suas direxisse, cæterosque angelos sollicitasse ut omnem suum conatum in hac chimaera prosequenda ponerent.

Quæ autem opponi possunt ex Patribus, qui videntur asserere angelum appetivisse æqualitatem cum Deo, intelligenda sunt de æqualitate secundum similitudinem aliquam proportionalem in beatitudine, ut dicam modo.

Dico 2º. Primum peccatum angeli non fuit appetitus principatus seu potestatis in alias creaturas inferiores, quia talis appetitus pertinet ad ambitionem quæ sequitur superbiam cujus est filia.

ibid. — *Dico 5º.* Quantum ad unionem hypostaticam, res est incerta et communiter negatur ; quia unio hypostatica non est finis, neque naturalis neque supernaturalis, angeli. Attamen probat Joannes a S. Ti. nihil repugnare quod, cum angelis in via revelatum esset mysterium Incarnationis saltem quoad substantiam, inter objecta materialia circa quæ eorum superbia in primo peccato se explicuit, unum fuerit unio hypostatica inordinate appetita naturæ angelicæ*, id est, solum ratione propriæ excellentiæ, et qui se digniorem existimavit illo summo honore, indigne ferens cum natura humanæ sibi inferiori conce-

di : quod totum pertinet ad superbiam, Quamvis enim in superbia formalis ratio et motivum sit propria excellentia, tamen materia in qua id exercetur est multiplex et varia : sic quidam excellentiam quaerunt in nobilitate generis, alii in opibus, alii in virtute militari, aliqui in his omnibus vel pluribus simul ; ita, inquit, verisimile est quod angelus quaerens in primo peccato superbire in propria excellentia, non solum proprium decorem inordinate appetierit, sed etiam unionem hypostaticam ratione cujusdam excellentis qua nullum alium nisi se existimaverit dignum : ita ut ipse fuerit finis *cui*, unio hypostatica finis *qui*, id est, res volita tanquam materia propriæ excellentiæ : et sic respondet rationi contraria. Utrum tamen ita de facto contigerit, fatetur rem esse incertam. Hæc pro opinione probabili præstanlissimi theologi.

Dico 4º. Objectum circa quod primo superbiit angelus, fuit utraque beatitudo tam naturalis quam supernaturalis, quatenus appetiit remanere in beatitudine naturali, in ea complacendo, tanquam in perfectione et excellentia sibi naturaliter debita et qua aliis creaturis singulariter præemineret, et recusando beatitudinem supernaturalem, quatenus erat oblinenda per gratiam Dei specialem, et debebat esse communis hominibus sibi inferioribus : atque in hoc appetiit similitudinem cum Deo, quaerens habere in proprio fundo beatitudinem singularem sibi connaturaliter debitam, et non ex gratia et quasi precario, quod est proprium Dei.

Videtur expressa sententia D. Th. hic a. 5º, ubi dicit : « In hoc appetiit indubitate esse Deo similis, quia appetiit ut finem ultimum beatitudinis id ad quod virtutes naturæ poterat pervenire, appetens suum appetitum a beatitudine supernaturali, quæ est ex gratia Dei. Vel si appetiit ut ultimum finem in similitudinem quæ datur ex gratia, videtur habere hoc per virtutem suam naturalem, non ex divino auxilio, secundum Dei dispositionem : et hoc consonat dictis Angelis, qui dicit quod appetiit illud ad quod pervenisset si stetisset. »

Hunc autem appetitum supernaturalis beatitudinis pervirtutem naturæ, non intelligit S. Th., de appetitu positivo formali c/

expresso, qui non posset esse in angelo sine errore, quem perpetuo S. Doctor negat fuisse in angelis; sed de appetitu virtuali interpretative et indirecto, quatenus scilicet aufferetur beatitudinem supernaturalem, quia erat obtinenda per gratiam et beneficium Dei, virtualiter et interpretative volebat illam, si non esset obtinenda ex gratia Dei, sed virtute natura; hocque sensu duntaxat volebat eam habere per virtutem naturæ. Et hoc est quod exprimit S. Doctor, dum dicit quod appetiit beatitudinem naturalem, *avertens suum appetitum a beatitudine supernaturali quæ est ex gratia*. Et cum addit quod *Si appetierit supernaturalem beatitudinem, voluit illam habere per virtutem suam naturam, non ex divino auxilio*, statim subdit, quod *hæc duo in unum quodam modo redeunt*; quia secundum utrumque appetiit finalem beatitudinem per suam virtutem habere, naturalem scilicet appetitu formali et positivo, supernaturalem appetitu virtuali et interpretativo, quatenus eam recusavit, eo quod esset ex gratia Dei speciali, et admisisset si non fuisset ex gratia, sed ex viribus natura. Idem docet S. Doct. 5 cont. Gent. c. 110.

Non sunt ergo hic distinguendi duo actus superbiæ, unus circa beatitudinem naturalem, alter circa beatitudinem supernaturalem; sed est unus actus et una superbia, eligens potius sistere in propria et privata beatitudine, quia singularis erat et sibi jure creationis connatunditer debita, quam habere supernaturalem communem aliis sibi inferioribus et ex gratia Dei quasi precario, quam tamen non recusaret si posset habere virtute natura sine gratia et sibi propriam non aliis communicandam: quod totum est superbiæ et proprium superbis, qui malunt in inferiori gradu permanere quam ad altiorem aliorum ope elevari.

Ex quo inferes, nos non reponere primum peccatum angeli in sola fuga seu recessu, scilicet in recusatione beatitudinis supernaturalis, quod supra impugnavimus; sed simul in actu prosecutionis, scilicet, in amore permanendi et quiescendi in beatitudine naturali, tanquam singulari et connaturaliter debita excellentia, potius quam habere excellentiorem cum aliis communem et ex gratia. Et ex huc usque dictis bene perceptis solvuntur objectiones quæ

contra hanc sententiam opponi possunt

Prob. autem hæc concipi. 1º ex Patribus. S. Greg. 54 Moral, c. 17, dicit « angelos » perdidisse participatam celsitudinem, » quia privatam desideraverunt. » S. Aug. 12 de Civit, c. 1 « Mali angeli sua potestate delectati, velut bonum suum sibi ipsi essent, a superiori bono ad propria deflexerunt. » S. Bern. Serm. 17 in Cant. loquens de angelo malo. « Molitus est habere subjectos (scilicet homines), socios • dedignatus: Infirmiores sunt, inquit, » inferioresque natura, non decet consociari cives nec æquales in gloria. » Adde S. Thomam citatum.

Prob. 2º ex impugnatione aliarum opinionum, et quia non potest assignari congruentius objectum primæ superbiæ angelorum quam eorum ultimus finis tam naturalis quam supernaturalis inordinate appetitus.

ARTICULUS IV.

Utrum angelus potuerit peccare in primo instanti sua creationis?

Q. 65. o. 5. O.— Angelos in primo instanti suæ creationis non peccasse, adeo certum est, ut, juxta Auctorem, oppositum fuit suo tempore reprobatum ut erroneum a magistris Parisiensibus. Et merito, quia hæc opinio contradicit S. Scriptura; dicitur enim de diabolo sub figura principis Babylonis Isai. 14: *Quomodo cecidisti, Lucifer, qui mane oriebaris?* Et Ezccb. 28, dicitur ad diabolum sub persona regis Tyri: *In deliciis paradisi Dei fuisti, perfectus in viis tuis, a die conditionis tue, donec inventa est in te iniquitas.* Et Joan. 8 dicitur, diabolum in veritate non stetisse: ergo antequam caderet erat bonus et rectus. Insuper angeli fuerunt creati in gratia, aut saltem habuerunt gratiam sanctificantem antequam peccarent, ut probavimus a. 5 præced. dissert, consule. Queritur ergo utrum saltem non potuerint peccare in primo instanti suæ creationis?

ibid. — *Dico.* Angelus non potuit absolute peccare in primo instanti suæ creationis.

ibid. — *Prob.* Primus actus voluntatis in angelis, licet fuerit a voluntate eliciente, fuit tamen a Deo specialiter movente et applicante; ergo non potuit esse peccaminosus; Deus enim non est principium

defectuosum, et alias peccatum in ipsum refunderetur. *Prob. ant.* Operatio quæ incipit cum esse rei et est principium defectu in angelis, est ab eo a quo est natura; sic motus cordis in animali, moveri sursum in igne, sunt a generante: atqui natura angeli est a Deo: ergo.

Confirmatur. Primum iudicium practicum in angelo fuit a Deo specialiter movente, consequenter non potuit esse defectuosum: ergo nec prima volitio defectuosa, quia non est defectus in voluntate, nisi sit defectus in intellectu. *Prob. ant.* Istud primum dictamen non potuit esse a voluntate movente et applicante intellectum, quia ante primum istud dictamen voluntas supponitur in pura potentia; movens autem et applicans debet esse in actu: ergo est a solo Deo movente et applicante, quippe qui solus est auctor naturæ angelorum, et solus potest intra mentem illabi.

Obj. 1°. Angelus in primo instanti suæ creationis fuit liber: ergo potuit peccare.

P. D. ant. Fuit liber libertate contradictionis et quoad exercitium, quatenus potuit velle hoc bonum vel non velle, *C. ant.* libertate contrarietatis et quoad specificationem, quatenus potuit velle bonum vel malum, *N. ant. et conseq.*

Inst. 1° Angelus in primo instanti creationis potuit mereri: ergo peccare. *Prob. conseq.* quia plus requiritur ad meritum quam ad peccatum.

II. N. conseq. Quia ad meritum sufficit libertas contradictionis, ut patet in Christo et in confirmatis in gratia; ad peccandum vero requiritur libertas contrarietatis. *Id prob. II.* quod hoc plus reperiebatur in angelo, quia nempe ejus actus vestiebatur omnibus circumstantiis debitis, cum unius defectus sufficeret ad peccandum, et hoc sensu plus requiritur ad meritum (piam ad peccatum; quia bonum ex integra causa, malum ex quovis defectu).

Inst. 2°. Angelus ex concessis, potuit non velle; erat enim, ut dictum est, liber libertate contradictionis: ergo potuit peccare. *Prob. conseq.* Supposito quod tunc aliquis actus illi præciperetur, ut erat scriptum illi præceptus actus dilectionis Dei super omnia, potuit illum non velle: atqui non velle hunc actum præceptum est peccare: ergo.

Bil l . t . II.

II. N. conseq. id prob. D. maj. Potuit hunc actum non velle potentia antecedente et in sensu diviso, *C. maj.* potentia consequente et in sensu composito, *N. maj.* Seu aliter, in idem redit Potuit non velle, quatenus non velle esto missio negativa et in esse physico, *C.* quatenus est omissio privativa et in esse morali, *N.* Sic Christus, supposito præcepto Patris de morte subeunda, potuit non mori potentia antecedente et in sensu diviso, non potentia consequente et in sensu composito. Sive potuit, si *ly non mori* sumatur negative et in esse physico; secus si sumatur privative et in esse morali. Neque enim ad hoc ut voluntas sit libera, requiritur quod possit omittere aliquem actum sub omni ratione, sed sufficit quod possit illum omittere quantum est ex meritis objecti: et sic angelus poterat omittere actum præceptum dilectionis Dei ut auctoris supernaturalis; quia quantum ex meritis objecti quod obscure per fidem erat cognitum, proponebatur sub indifferentia iudicii: at non poterat omittere moraliter et peccaminose in quantum erat præceptus, quia ejus principium non erat defectuosum.

Ad complementum hujus Q. 63.

Ibid. a. 7. 0. — Petes 1° utrum supremus inter peccantes, fuerit supremus inter omnes?

It. probabilius affirmative. Quia motivum peccandi fuit fortius in supremo; peccatum enim angelorum fuit superbia, ut dictum est, cujus motivum est excellentia propria, quæ fuit major in angelo supremo: et ideo S. Greg. Horn. 54 in Evang. dicit, quod ille qui peccavit fuit superior inter omnes; sicque videmus contingere inter homines, quod qui aliis sunt superiores, occasione suæ præcellentiæ, in superbiam efferantur.

Ibid, ad 1. — Dices. Ezech. 28, Lucifer, seu primus inter peccantes, dicitur Cherubim: sed ordo Cherubinorum est sub ordine Seraphinorum: ergo.

II. Luciferum denominatum fuisse Cherubim et non Seraphim, quia Cherubim interpretatur plenitudo scientiæ, et ideo denominatur a scientia quæ potest esse cum peccato mortali; Seraphim vero interpretatur ardens, et ideo denominatur ab ardore charitatis, quæ cum peccato mortali esse non potest.

U

Ibid. o. S. 0. — *Petes 2* utrātū peccati n̄ primi an̄ jli luerit aliis causa peccandi?

71. *affirmativej* non quidem cogendo, sed quasi exhortatione vel exemplo inducens; cujstignum est quod omnes dæmones illi supremo «aibdantur, ut apparet ex illo Alalth. 23 : *Ite, maledicti, in ignem æternum qui paratus est diabolo et angelis ejus*. Habet enim ordo divinæ justitiæ; ut cujus suggestioni aliquis consentit in culpa, ejus potestati subdatur in poenam, secundum illud 2 Pet. 2 : *A quo quis superatus est, hujus et servus est*.

Ibid. α. 9. 0. et in arg. s. c. — *PctCS 3°* utrum tot angeli peccaverunt quot remanserunt?

72. plures permansisse quam peccasse. Quia4 Reg. c. 6 dicitur : *Plures nobiscum sunt quam cum illis*; quod exponitur de bonis angelis qui sunt nobiscum in auxilium, et de malis qui nobis adversantur. *Patio congrua est*; quia peccatum est contra naturalem inclinationem, ea vero quæ contra naturam sunt, ut in paucioribus accidunt; natura enim consequitur suum effectum vel semper, vel ut in pluribus.

DISSERTATIO VI.

DE POENA DÆMONUM.

D. Th. Q. 64.

ARTICULUS I.

De obcæcatione et obduratione dannorum.

Culpam sequitur poena. Inter pœnas dæmonum, primo loco Auctor recenset eorum obcæcationem, deinde obstinationem in malo. Obcæcatio est privatio cognitionis veritatis; obstinatio est firmitas in peccato per quam quis ab eo reverti non possit. Circa obcæcationem dæmonum nulla occurrat difficultas : unde sit breviter.

§ I. — *Dc obcæcatione dæmonum.*

Hic q. 64. q. 1.0. — *Dico*. Naturalis cognitio speculativa dæmonum non est ablata, nec diminuta, quia consequitur ipsam naturam angeli, qui secundum naturam est intellectus vel mens : unde communiter dicitur ex Dionysio c. 4 de Divinis Nominibus quod *donec naturalia in eis integra manent*.

Ibid. — Cognitio supernaturalis specu-

lativa non est in eis totaliter ablata, sed diminuta; quia de secretis divinis tantum revelatur eis quantum oportet, vel median- tibus bonis angelis, vel per aliqua temporalia divinæ virtutis effecta.

ibid. — Cognitione vero supernaturali affectiva et effectiva, producente amorem Dei, sunt totaliter privati, sicut et claritate; quia nullum habent bonum affectum ad Deum, aut ad quidquam in ordine ad Deum,

Dixi in prima parte conclusionis, *naturalis cognitionis speculativa*; videtur enim practicam et effectivam esse valde imminutam, cosquoad-illam excæcanlesuperbia, invidia, odio in Deum et obstinatione in malo : idque docet S. Aug. Enchyrid. c. 24 et 23, 9 de Civit, c. 22, et lib. 20 c. 1; S. Th. q. 16 de malo a. 6, ad 15 et 13. Unde quando communiter dicitur ex S. Dionysio, naturalia in dæmonibus manere integra, intelligitur, ut jam antea monuimus, de naturalibus in esse physico et quoad entitatem, scilicet de substantia, potentiis naturalibus, intellectu et voluntate, et de speciebus omnibus intelligibilibus naturaliter eis inditis, non vero quantum ad usum earum specierum in ordine ad praxim, in qua stante speculativa cognitione vera, possunt deficere et errare.

§ II. — *Dc obstinatione dæmonum.*

SUPPONENDÆ! PIUENOTANDA.

Ibid. α. 2. 0. — Suppono tanquam certum de fide contra Origenem, qui dixit angelos bonos et sanctorum animas post certas annorum revolutiones peccatum et damnationem incursuros, dixerunt contra et homines damnatos ad pœnitentiam et felicitatem redituros, et iterum hos casuros et illos resurrecturos; suppono, inquam, tanquam certum de fide, dæmones ita esse obstinatos in malo, ut ad bonum reverti non possint, nec a sua malitia converti. Id constat ex S. Scriptura, attestante continuationem eorum culpæ et perpetuitatem pœnæ, quæ non posset esse perpetua si a culpa posset damnatus resipiscere.

Quantum ad continuationem culpæ, constat ex illo Psal. 75 : *Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper* : si semper ascendat, nunquam cessat. Psal. 6 : *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Eccl. 9 : *Nec opus, nec ratio, nec scientia*

srunt apud inferos. Joan. 9 : *Penit nox quando nemo potest operari.* Et Galat. 6 i *Dum tempus habemus, operemur bonum.* Quantum ad perpetuitatem pœnæ, constat ex illo Matth. 23 s *Ite, maledicti, in ignem æternum qui paratus est diabolo et angelis ejus;* et infra *Ibunt hi in supplicium æternum;* atque ita definitum est ab Innocentio III in concit, gener. Lateran. Refertur cap. *Firmiter* de summa Trinitate. Sed

Q. 24. de verit. a. 10. et q. 16. de malo a. 5'. — Quæstio est unde proveniathæc obstinatio dæmonum. Potest duplex assignari : una extrinseca, ex parte Dei denegantis gratiam ; altera intrinseca, ex parte voluntatis creatæ immobiliter adhærentis peccato : quia sicut ad liberationem a peccato duo concurrunt, divina gratia principaliter operans, et creata voluntas gratiæ cooperantis; ita causa obtinens in malo partira accipienda est ex Deo, non quidem faciente malitiam, sed non largiente gratiam, partim ex voluntate creata adhærente malo.

De prima causa convenit inter theologos ; ratioque petitur ex statu damnationis in quantum est communis angelis et hominibus. Est enim status ultimi termini, status summæ miseriæ et status retributionis secundum rigorem justitiæ. Quatenus est status ultimi termini, exigit carere auxilio dirigente ad terminum. Quatenus est status summæ miseriæ, *ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*, Job 10, et *ubi nec opus, nec ratio, nec scion lia erunt*, Eccl. 9, exigit carere omni auxilio ordinante ad bonum et rationem. Quatenus tandem est status rigorosæ justitiæ*, exigit ut qui in via abjecit gratiam qua se ordinaret ad debitum finem, positus in termino, illa privetur.

Occurrit tamen difficultas, quomodo damnati peccant in eo statu. Non enim possunt facere bonum sine auxilio sufficienti : qui autem non potest facere bonum, non peccat illud non faciendo, quia ad peccandum requiritur quod aliquis possit facere et non faciat quod lege præceptum est.

Q. cit. d" malo ad 11. — *11.* damnatos in eo statu damnationis et obstinationis peccare, quia illum ex libera voluntate incurrerunt : sic tamen quod per hujusmodi peccatum non demereantur, et quod tota ejus malitia sit referenda ad præcedentem

culpam, qua libere, in præsentent necessitatem inciderunt ; sicut contingit in ebrii blasphemante, cujus blasphemw malitia refertur ad voluntatem qua se libere inebriavit. Confer quæ dixi tract, de Deo dissert. 6, a. 8, § 2, probat. 5, et in sol. obj. objectione 4.

Hic a. 2. o. qq. cit. de malo et de verit. et 4. c. Gent. c. 95. — Quantum ad causam intrinsecam obstinationis dæmonum, assignatur ab Auctore inflexibililas et immobilitas in cognoscendo et appetendo id ad quod semel post plene deliberatam electionem se determinaverunt : quod intellectu difficile multis apparet: unde

Quidam etiam ex Thomistis id intelligunt de inflexibilitate et immobilitate morali, quatenus angelus difficile potest retractare quod semel plene deliberate voluit, quia cum cognitio ejus sit perfecta, difficile mutat sententiam : sicut inter homines, quo homo est sapientior et attentius considerat quæ factururus est, eo difficilius mutat sententiam.

Alii intelligunt non de apprehensione et electione cujusvis boni, sed de apprehensione et electione illius boni quod angelus sibi tanquam ultimum finem pleno judicio et plena libertate apprehendit et appetit ; quia angeli per talem electionem seu appetitum desinunt esse in via et sunt in termino sicut homines per mortem. Sicut autem homines post mortem sunt immutabiles in bono vel malo fine in cujus appetitione moriuntur, non quidem ex natura sua vel propriis viribus, sed ex denegatione vel confortatione gratiæ : ita angeli post deliberatam appetitionem ultimi finis, sunt in eo immobiles, non tamen ex natura sua et ex propriis viribus, sed ex negatione vel collatione gratiæ. Hunc utrumque modum proponit Sylvius, nec alium admittit.

Verum communius Thomistæ intelligunt S. Thomam de inflexibilitate angelorum in malo, sumpta non moraliter pro magna difficultate resipiscendi, sed pro vera et simplici impossibilitate, secundum tamen legem Dei ordinariam; item et de inflexibilitate ex natura et modo connaturali agendi angelorum. Cum quibus sit.

Resolutio difficultatis.

Xbid. — *Dico.* Angelus secundum co .-

naturalem modum sum procedendi, immobiliter adhxret fini ad quem semel ex certo iudicio et perfecta deliberatione se determinavit, et hæc immobilitas est causa intrinseca obstinationis daemonum.

Dixi, *ex certo iudicio*, quo scilicet angelus procedit ex principiis certo et evidenter cognitis, in quibus comprehensive videt quæcumque in eis continentur : si enim procedat ex principiis dubiis et conjecturalibus tantum, fatemur tale iudicium non esse firmum nec immobilitatem inducere, in coque sicut in volitions consequente, angelum posse variare. Quamobrem angelus Persarum, Dan. cap. 10, qui primo contradixerat angelo Israëuitarum, volenti eorum liberationem, cognita postmodum per Michaellem archangelum Dei voluntate, annuit eorum liberationi. Similiter dæmones conjectantes Christum esse purum hominem, procuraverant ejus mortem per Judam; postea apprehendentes ipsum esse Salvatorem hominum, mutaverunt consilium et conati sunt per uxorem Pilati impedire ejus mortem.

Dixi 2°, *ad quem ex plena et perfecta deliberatione se determinavit*; id est, ad quem sui juris factus proprio motu et cum libertate contrarietatis se determinavit, et non specialiter a Deo motus et applicatus cum sola libertate contradictionis, ut in primo instanti creationis, in quo ideo non mirum si non fuerit inflexibilis, sed in secundo instanti sui juris factus, mutaverit.

Prob. concl. Dictamen seu iudicium praelitum certum et completum ab angelo formatum, quale fuit cum de ultimo line deliberavit, attento modo ejus connatural*! procedendi, est irrevocabile et irreformabile : ergo voluntas per tale iudicium regulata, est pariter irrevocabilis et irreformabilis. *Patet conseq.* Quia vis appetitiva in omnibus proportionatur apprehensivæ a qua movetur : sic quia sensus est apprehensivus singularium, appetitus ad eum sequens est boni particularis, et quia intellectus est universalium, voluntas ad eum sequens est boni universalis : unde communiter dicitur quod voluntas non fertur nisi in cognitum, et eo modo quo est cognitum.

Prob. an; in quo est difficultas. Angelus non discurrit, sed uno et eodem intuitu comprehensive cognoscit principia et conclusiones, finem et media; id est, uno

et eodem indivisibili actu cognoscit omnia quæ habere possunt convenientiam vel disconvenientiam, sive necessario sive contingenter, cum principiis aut cum fine ; ergo immobiliter et irrevocabiliter apprehendit. *Prob. conseq.* Ideo nos immobiliter et irrevocabiliter apprehendimus prima principia, v. g. quodlibet est vel non est, conclusiones vero mobiliter et revocabiliter, quia prima principia uno intuitu et sine discursu apprehendimus, conclusiones vero per discursum, in quo datur locus errori. Ergo.

Confirmatur 10. Ut angelus prius iudicium certum et completum circa aliquod objectum mutaret et revocaret, deberet in eo apprehendere aliquas novas rationes quas prius non apprehenderat : atqui id non potest, cum, ut dictum est, uno et indivisibili actu comprehensive apprehendat conclusiones in principiis, prædicata in subjectis et omnia quæ cum illis convenientiam aut disconvenientiam habent : ergo.

Confirmatur 2°. Ideo homo potest mutare falsum iudicium practicum de aliquo objecto, quia illud format vel ex passione quæ defervescere aut a fortiori contraria superari potest; vel ex habitu qui etiam a contrario potest vinci; vel tandem ex ignorantia circa aliquod particulare eligibile, quæ potest corrigi per rectam apprehensionem ultimi finis remanentem, quippe quæ se habet inoperabilibus sicut primum principium in speculabilibus : atqui hæc tria in angelis non possunt habere locum : non primum aut secundum, quia angelus non peccavit ex passione aut habitu quibus caret; non tertium, quia peccatum ejus fuit circa ultimum finem : ergo.

Dicendum itaque quod, dum angelus in secundo instanti suæ creationis, sui juris factus, deliberavit de suo fine, comprehensive cognovit suam excellentiam naturalem et omnia quæ ad illam appetendam vel recusandam conducere poterant, et simul finem supernaturalem lumine fidei propositam, et actu quo iudicavit practice in excellentia propriant in fine ultimo esse sistendum, eodem recusavit lumcr supernaturale evocans ad finem supernaturalem, nec voluit ab ipso dirigi; ita ut quamvis finem supernaturalem in ratione veri certo licet obscure cognoverit, practice tamen ejus manifestationem ut affectivam boni

repudiavit : sicque ejus inconsideratio non fuit ex ignorantia, sed omnino volita et affectata interpretative. In summa : angelus in secundo instanti suæ creationis non solum deliberavit de uno fine assequendo, sed etiam de altero recusando et excludendo : ergo omnia motiva quæ possunt movere ad utrumque, eodem indivisibili actu fuerunt visa et expensa, et cum certa utriusque cognitione unum fuit assumptum, aliud relictum ; nulla ergo nova ratio apprehendi potest, quæ mutet prius judicium practicum.

Solvuntur objectiones,

Obj. 1°. Juxta Damasc. lib. 2 de Fide c. 5, Tsidorum de Summo bono, S. Aug. de Corrept. et Grat. c. 10 et 11, angeli sunt ex natura sua mutabiles. Ergo. *Confirmatur.* Fulgent, lib. 1 de Fide ad Petrum c. 5, dicit : « Si possibile esset ut » humana natura postquam a Deo aversa non bonitatem perdidit voluntatis, ex seipsa » rursus eam habere potuisset, multo posset sibi hoc natura haberet angelica : » ergo supponit angelum esse mutabilem in resipiscendo sicut hominem.

Il. laudatos Patres equidem docere angelos esse mutabiles ex sua natura : at non dicunt esse mutabiles per retractationem, sed postquam semel plene deliberate elegerunt. Verificatur ergo angelos ex natura sua esse mutabiles : 1° circa finem quem prius minus deliberate voluerunt, et quem postea magis deliberate respuerunt; 2° circa diversa objecta particularia quæ de novo accidunt, et circa quæ habent novos affectus, subordinate tamen ad finem quem semel plene deliberate amplexi sunt.

Ad confirm. *N. conseq.* Quia Fulgentius non instituit comparisonem inter angelum et hominem, quantum ad modum operandi mutabiliter vel immutabiliter, sed quantum ad gratiam et virtutem supernaturalem requisitam ad conversionem, et dicit quod si hæc gratia seu virtus esset connaturalis homini, esset etiam angelo. Utrum autem quantum ad exercitium hujus virtutis, si homo ex natura sua sit reducibilis, etiam sit angelus, non dicit Fulgentius.

Obj. 2° Sancti angeli habent solum ex gratia quod sint immutabiles in bono : ergo non sunt ex natura sua inflexibiles ;

alias non indigerent gratia, sed solum quod connatural! modo operarentur.

H. D. ant. Sancti angeli habent solum ex gratia quod sint immutabiles in bono potius quam in malo, *C. ant.* quod sint immutabiles in bono vel in malo, *N. ant.* *Ad cujus sensum D. conseq.* Quamvis ergo angeli ex suo connatural! modo agendi petant inflexibilitatem sive in bono sive in malo, quod tamen ista sit in bono potius quam in malo, non est ex natura angeli, sed ex magna gratia quam angeli boni præmalis habuerunt, et quæ illorum connatural! modo agendi accommodata, in eis perseverat. Insuper per gloriam redduntur immutabiles circa supernaturalia; quod ex natura sua non habent.

Obj. 3° Diabolus peccavit ex inconsideratione regulæ et boni supernaturalis : ergo potest nunc considerare, maxime malo suo edoctus, quod non sit sibi conveniens velle sistere in fine naturali, et supernaturalem non esse acquisibilem propriis viribus, sed ex gratia Dei, sicque revocare prius judicium.

Il. D. ant. Angelus peccavit ex inconsideratione regulæ et boni supernaturalis volita et affectata, *C. ant.* ex inconsideratione proveniente ex ignorantia, *A. ant.* Non ignorabat quippe angelus ultimum finem suum non esse situm in sua naturali excellentia, neque finem supernaturalem ad quem evocabatur non esse assequibilem propriis viribus, et cum dedignando damnationem sibi acquirere; hæc, inquam, omnia speculative cognoscebat : sed, his non obstantibus, maluit superbus proprio et singulari bono bærerere atque in eo eminere, quam beatitudinem supernaturalem habere ex beneficio alterius et cum hominibus communem. Unde eodem indivisibili actu quo propriam excellentiam appetiit ut finem, supernaturalem recusavit et despexit, luminique gratiæ ad illum dirigenti voluntarie mentis oculos clausit, ad illudque in praxi attendere contempsit ; et in hoc sita est ejus inconsideratio, sicque totum quod potuit videre et nunc videt, vidit tunc et praevidit, ideoque nulla ipsi suppetit ratio prius judicium practicum revocandi. — 2. G de malo a. 5. ad 5. — Et quannisi nunc cognoscat speculative se peccatum admisisse, non tamen illud apprehendit affective et practice quantum malum culpæ, sed

in eodein peccato superbiæ inflexibiliter perleverat, imo progreditur et crescit, juxta illud : *Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper.*

Obj. 4° et simul instabis. Angelus post electionem manet liber : ergo non est inflexibilis.

P. i° hoc argumentum esse ab omnibus solvendum. Sil enim angelus inflexibilis et obfirmalus in malo ab intrinseco, ut sustinemus, vel ab intrinseco tantum, ut omnes admittunt, perinde est, et æque nocet libertati, si noceat.

Λ 2°. Λζ *conseq.* Quia ad libertatem non requiritur quod possit retractare quod semel libere voluit, id enim perlinet ad imperfectionem naturæ, ut palet in Deo cujus decreta libere posita sunt immutabilia ; sed sufficit quod ante resolutionem potueritalterutriim eligere, et quod in eum statum in quo inflexibilis est libere se projecerit.

Inst. Post electionem et' adhæSIONem, objectum adhuc proponitur sub indifferencia sicut ante adhæSIONem; solus enim Deus clare visus potest immobiliter sistere voluntatem nostram : ergo post resolutionem potest adhuc alterutrum assumere.

Jf. *Pramissa ut ante rétorsions argumenti*^ IV. *conseq.* Quia quod angelus sit inflexibilis in malo, non oritur cx meritis objecti, sed ex connatural! modo agendi, secundum quem eodem indivisibili actu fertur in conclusiones ct in principia, in finem ct in media, et consequenter ex eo quod in perfecta deliberatione, qualis fuit electioultimi finis, comprehensive cognoscat quidquid spectat, sive necessario sive contingenter, tam principia quam conclusiones, tam finem quam media : ita ut postea non possit novas rationes adinvenire, aut novo modo cognoscere objectum quo prius judicium immutet ; nisi Deus per miraculum, vel mutet connaturalem ejus modum agendi, vel per infusionem luminis supernaturalis vincat totam comprehensionem naturalem.

Pepones- In primo instanti angelus comprehensive cognoscebat, et tamen in secundo instanti mutavit judicium : ergo ex comprehensione non potest deduci inflexi-

Mitas angeli.
B. D. ant. In primo instanti angelus comprehensive cognoscebat, eia solo Deo

specialiter movente movebatur sine Uber-tale contranetalis, *C. ant* et se movebat ex propria deliberatione cum plena liber-tale contrarietalis, ΛΓ. *ant. ddsuj-ssensum D. conseq.* Ergo ex comprehensione cuin perfecta deliberatione et libertate non potest deduci intlexibilitas angeli, Λ', *conseq.* ex comprehensione sine perfecta dei iberationo et libertate, *C. conseq.* Quia post illam im-perfectam deliberationem restabat adhuc angelo modus agendi ex seipso et ex perfecta deliberatione, proindeque ex prima com-prehensione non poteratsequi inflexibilitas.

Petes utrum daemones sint ita obfirmali in malo, ut non possint ullum bonum opus morale facere?

O. a. 2. nd 5. et in 2. d. 7. q. 1. a. 2. — *B.* dæmones non posse ullum opus morale cx omni parte bonum facere; sed quæ faciunt ex objecto bona, aliqua mala circumstantia pnesertim pravi finis vitiari : sic v. g. dicunt veritatem ut decipiant, credunt non voluntarie, sed invito, rerum evidentia coacti ; et similiter de eæteris quæ videntur secundum se bona, sed quæ in suum pravum finem referunt.

in 2. cit. — *Patio est;* qui sicut impossibile est a voluntate adhærente indeclinabiliter recto fini procedere opus peccati, ita e contrario impossibile est a voluntate adhærente inflexibiliter perverso fini aliquod rectum opus provenire : quia sicut voluntas indeclinabiliter adhærens recto fini est determinata ad bonum quoad specificationem, ita voluntas inconverlibiliter adhærens pravo fini est determinata ad malum quoad specificationem.

Confirmatur. Voluntas per obstinationem in malo est determinata ad finem ultimum malum, eo modo quo eSt naturaliter determinata ad beatitudinem in comuni : atqui in omni actu voluntatis nostræ salvatur virtualis appetitus beafiludinis ut sic; nihil enim volumus nisi ut bene simus : ergo in omni actu voluntatis obslinatæ est appetitus virtualis u'ltimi finis pravi cui immobiliter adbæret.

Neque tamen inde sequitur quod non peccent dæmones, quia ad peccandum sufficit ipsis libertas quoad exercitium, et quod voluntarie necessitatem quoad specificationem incurrerunt, sicut viatores confirmati in gratia possunt bonum facere. Est tamen disparitas, quod dæmones non

ti 1

Jl
,

b

demereantur amplius, quia sunt in termino; viatores autem confirmati in gratia adime mereantur, quia sunt in via.

Dices. Sap. 5, damnati describuntur *penitentiam agîmes et præ angustia spiritus gementes*. El Luc. 16, dives epulo sollicitus est de salute fratrum suorum : atqui hæc opera videntur bona, et est eadem ratio de dæmonibus ac de hominibus damnatis : ergo.

B. hæc opera esse quidem bona ex parte objecti, secl vitiari aliqua mala circumstantia : unde *ad primum*, illa pœnitentia el illi gemitus procedunt ex invidia salutis electorum, el ideo subdit Scriptura : *Dicentes... ni sunt quos habuimus aliquando in derisum... ecce quomodo computati sunt inter filios Dei*. Similiter *ad secundum* : dives epulo sollicitus erat de salute fratrum suorum, quia timebat ne pœna quam patiebatur augetetur ex damnatione fratrum, vel propter alium perversum finem.

ARTICULUS II.

Utrum dolor sit in dæmonibus?

q. 64. a. 5. 0. — *Dico.* Dolor secundum quod est passio (idem dic de timore, gaudio et ejusmodi) in dæmonibus esse non potest ; sic enim est proprius appetitus sensitivi, qui est virtus in organo corporali, quo carent dæmones.

Dolor vero secundum quod est actus voluntatis, est in eis ; quia dolor sic sumptus nihil est aliud quam renisus voluntatis ad id quod est vel non est quando nempe esse vel non esse rei percipitur ut disconveniens vel malum proprium et conjunctum. — 1. 2. q. 55. a. 1. — Nam ad dolorem duo requiruntur, scilicet conjunctio alicujus mali et perceptio hujusmodi conjunctionis : atqui dæmones multa volunt esse quæ non sunt et non esse (pre sunt, et hæc ut mala propria et conjuncta percipiunt : sic v. g. volunt esse beati, præcellere omnibus, adorari ab omnibus, omnes homines damnari, etc. volunt non detineri, non puniri igne, non expelli a corporibus, non mitti in infernum, etc. Ergo.

Petes 1° utrum omnis dolor in dæmonibus pertineat ad poenam quæ dicitur sensus?

Collig. 4. sent. cl. 44. q. 5. a. 2. q. 1. cl. 21. q. 1. n. 5. q. 5. de malo a. 5. et 5. c. Gent. c. 145. — *Λ'*, *negative*, sed videtur quod dolor proveniens ex carentia

visionis beatificæ, pertineat ad poenam damni tanquam ejus complementum accidentale ; quia sicut gaudium et delectatio de visione beatifica pertinet ad beatitudinem essentialem tanquam accidens illam perficiens, ita dolor et tristitia de privatione visionis beatificæ pertinet ad poenam essentialem, quæ est pœna damni, tanquam ejus complementum accidentale ; — Q. 2. de malo n. 2. ad 3. — et ideo (licit itlCtor poenam essentialem consistere in separatione a Deo et dolor exinde proveniente. Ad poenam vero sensus pertinet dolor qui provenit ex cruciatu ignis, vel aliorum.

Arbitrarie ergo et sine fundamento quidam dicunt poenam damni nihil aliud esse quam ipsum damnum quod damnati patiuntur in privatione visionis beatificæ, pœuatn vero sensus esse omnem dolorem ex quocumque malo proveniente ; nam theologi qui primi has voces usurparunt, poenam sensus dixerunt eam quæ est afflictiva sensuum ut combustio ignis, fœtor. horrenda visio, etc. poenam damni carentiam visionis beatificæ, ad quam dolor sequens, cum non sit afflictivus sensuum, pertinet ut ejus complementum accidentale.

Petes 2° utrum possit esse gaudium in dæmonibus?

Hic a. 5. ad. 1. — *B.* juxta S. Aug. lib. de Genes, cont. Manich. et in Soliloquiis, ipsos gaudere de peccatis hominum. — in 4. d. 45. q. 2. a. 2. q. 1. ad 4 : — Istud tamen gaudium non est verum et proprie dictum, sed *phantasticum* ; inde enim non minuitur eorum pœna, nec quietatur eorum voluntas, neque dolor summus quo afficiuntur compatitur gaudium veri nominis. Vocatur ab Auctore *phantasticum*, non hoc sensu quod dæmones videantur sibi delectari, cum revera non delectentur ; sed quia vel impletur quod desiderant et se habent quasi delectarentur, vel quia adimpletio sui desiderii nata est gaudium efficere, si non obstaret infelix eorum conditio.

ARTICULUS III.

Utrum et quomodo igne inferni torquantur dæmones ?

§ I. — *Supponenda.*

Hic n. 3. 0. — *Suppono* 1°, (liipficem locum poenalem assignatum esse dæmonibus : unum quidem ratioir 'Ulpæ, et hic

est infernus; juxta illud 2 Pet. 2 : *Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in fartarum tradidit cruciandos*: alium ratione exercitationis humanæ, et est caliginosus aer, ut patet ex Job 1 et Ephes. 2, ubi vocantur dæmoncs *aerea potestates*. Unde sicut aliqui boni angeli sunt nunc in coelo cum animabus beatis, et quidam in his inferioribus ad procurandam nostram salutem : sic quidam dæmoncs sunt nunc in inferno ad cruciandos eos quos ad malum induxerunt, et quidam in aere ad exercitationem et tentationem nostram. Sed post diem judicii, omnes mali tam homines quam angeli in inferno erunt, boni vero in cælo.

Ibici, ad. 4. et in supp. q. 97. a. 5. 0. — *Suppono* 2°, ignem inferni esse materiale et corporeum. *Patet* ex S. Scriptura quæ frequenter supplicium damnatorum nomine ignis designat : Judith 16, Job 20, Isaï. 55, clarius Maith. 5, 7, 15 et 25. Neque ulla ratio cogit ut intelligamus metaphorice, cum si proprie intelligatur nullum sequatur inconueniens.

Neque obstat quod in bis verbis Isaï. 66, *Kermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguelur*, vox *vermis* sumatur metaphorice pro conscienciæ remorsu; disparitas est enim, quod post diem judicii omnia mixta, excepto homine, consequenter venies cessare debeant, non elementa, ut est ignis : et sic ratio est intelligendi vocem *vermis* metaphorice, non vocem *ignis*.

ibid. — *Patio etiam suadet*, quia ignis quo damnatorum corpora cruciabuntur, conuenienter ponitur esse corporeus, cum instrumentum conueniens cruciandi corpora sit corporeum, nec conuenienter corpori adaptari potest poena nisi corporea : atqui juxta S. Scripturam, Matth. 25, ille ignis est communis dæmonibus et hominibus damnatis : ergo.

Ita etiam sentiunt SS. Patres : Basii. Orat. 24, Chrysost. Horn. 44 in Matth. S. Aug. 21 de Civit, c. 9 et 10, Greg. lib. 4 Dialog. et communiter theologi; ita ut quamvis hæc sententia non sit fidei, quia Ecclesia nihil super hanc rem determinavit, videtur tamen certo tenenda contra quosdam antiquos qui, cum negarent resurrectionem corporum, ponebant cruciatum damnatorum non in igne, sed in conscientia. Et S.

Hieronym. in cap. G6 Isaï. et Epist. 59. c. 2, inter errores Origenis refert quod ignem inferni non ponat in suppliciis, sed in conscientia peccatorum; quæ sententia juxta Bellarmin. lib. 4 de Christi, c. S, videtur arrisisse Calvino et aliis novatoribus qui absolute negant ignem inferni et purgatorii, poenasque damnatorum dicunt esse duntaxat terrores et anxietates, quibus anima peccatrix Deum sibi iratum cogitat. Ime Auctor loco citato Supplem. a. 6, probat ignem inferni esse ejusdem rationis speciei cum nostro, differre tamen secundum quædam accidentia, puta, quod non indigeat fomentis corporeis sicut noster, quod sit obscurus, quod acius urat, etc.

Quod si quidam ex SS. Patribus videantur insinuare illum ignem non esse corporeum, ut S. Ambros. lib. 7 in Luc. tit. *Da parata cama*, et S. Aug. 12 de Genes, ad Litt. cap. 52; vel loquuntur de igne inferni quantum ad virtutem qua elevatur a Deo ut ejus instrumentum, non enim agit in animas virtute propria corporea, sed virtute spiritali qua movetur a Deo; — Ibid, a. 5. ad 2. et a. 6. ad 1. et ad 4. — vel intelligunt non esse corporeum sicut nostrum, quia, ut dictum est, non indiget fomentis corporeis ut noster. Vel tandem locuti sunt inquirendo, non determinando; vel si determinando, postea se retractaverunt, ut fecit S. Augustinus.

In supp. q. 70. a. 5. o. — *Suppono* 5°, dæmoncs non torqueri sola apprehensione ignis ut cruciantis, qui tamen non cruciet, ut quidam volunt; quamvis enim apprehensio ignis vere cruciantis sit necessaria ut affligat et contristet, sitque primum contristans; si tamen revera ignis non cruciet, ejus apprehensio quasi cruciantis esset falsa et delusoria, sicque pœna dæmonum esset phantastica et deceptoria, dum scilicet apprehenderent se cruciari ab igne, cum revera non cruciarentur. Non est autem probabile quod animæ separate vel dæmoncs, qui magna ingenii subtilitate pollent, putarent ignem corporeum sibi nocere posse, si ab eo nullatenus gravarentur. Insuper esset grave inconueniens quod Deus non posset torquere spiritum per ignem, nisi decipiendo ipsum, aut permittendo in eo deceptionem. Uis suppositis,

§ II. — *Resolutio difficultatis.*

iii c. a. 4. ad 5. in supp. cit. q. 26. de vent, a. 1. et q. 2. de anima a. 21. — *DICO.* Ignis inferni torquet dæmones, quatenus, ut instrumentum divinæ virtutis, alligat potentias eorum ne operentur, sive interne sive externe, secundum quod volunt. I ubi volunt, et consequenter quoad locum ne sint ubi volunt, et sint ubi nolunt, quia non sunt in loco nisi per operationem, ut antea dictum est. Ita communiter cum Auctore non solum Thomistæ, sed etiam plures extranei.

Prol. 1° ex S. Scriptura, quæ explicat illam pœnam ignis per modum alligationis et detentionis. Sic 2 Pet. 2, ut jam vidimus, dicitur : *Angelis peccantibus Deus non pepercit, sed rudentibus infernide tractos in tartarum tradidit cruciandos.* Epist. Judæ : *Angelos vero qui non servaverunt suum principatum, vinculis cæcænis sub caligine reservavit.* Apocal. 20 : *Et apprehendit Angelus draconem qui est diabolus, et ligavit eum per mille annos, et misit in abyssum.* Item in vet. Testam. Isaï. 24 et Thronorum 5.

Ibid, in supp. cit. — *Prob.* 2° *CX Patribus.* S. Greg. lib. 4 Dialog, c. 29, exponens quomodo anima incendium experiendo patiatur, ut prius dixerat, ait : « Cum » veritas peccatorem divitem damnatum » igne perhibeat, quisnam sapiens repro- » horum animas teneri ignibus neget? » Julianus Toletanus lib. 2 Prognosticorum c. 17 : « Si viventis hominis incorporeus » spiritus tenetur in corpore, cur etiam » non tenetur postmortem corporeo igne? » S. Aug. 21 de Civit, c. 10 : « Sicut anima » in hominis conditione jungitur corpori, » ut dans ei vitam, quamvis illud sit spiri- » tualc et hoc corporale, et ex illa conjunc- » tionc vehementer concipit amorem ad » corpus : sic ligatur igni ut accipiens ab eo pœnam, et ex illa conjunctione concipit horrorem. »

Prob. 5° *ratione.* Ilæc dæmonum alligatio per ignem est possibilis et conveniens. Est possibilis, quia ignis id non præstat virtute naturali, sed virtute divinæ potentiæ et justitiæ cujus est instrumentum, sive physicum, vel volunt Thomistæ, de quo in tract, de Sacram, sive morale, vel voluit alii ; alterutrum enim sufficit conclusioni.

I Est conveniens; quia est proportionalis culpæ dæmonum, et quoad modum peccandi, et quoad gravitatem culpæ. Quoad modum peccandi, quia ea fuit superbia dæmonum, quod voluerint sic præcellere ut nec ipsi Deo subijci voluerint : ergo convenienter subijciuntur vilissimæ rei corporeæ. a qua veluti incarcærai! in perpetuum detinentur et deprimuntur; ita ut verificetur illud vulgatum : *Per quæ quis peccat, per hæc punietur.*

Est etiam proportionalis quoad gravitatem culpæ, quia est maxime afflictiva et omnium pœnarum acerbissima. Tanto enim malum est acerbius quanto magis est disconveniens naturæ patienti; in hac quippe disconvenientia, supposita eius apprehensione, sita est ratio mali afflictivi : atqui nihil potest excogitari disconvenientias naturæ angelicæ quam ista alligatio per ignem : ergo. *Prob. min.* 1° Per istam alligationem dæmon submittitur, ut jam dictum est, rei vilissimæ tanquam inferior superiori, cum tamen ea sit dæmonum dignitas et præstantia, ut omnia corporalia jure naturæ ei subdici deberent. 2° Alligantur potentiæ dæmonum, tam in ordine ad se, ita ut non possint intelligere plura quæ vellent, et contra cogantur meditari plura quæ nollent, quam externe et in ordine ad locum, quia impediuntur operari ubi vellent et coguntur operari ubi nollent, et consequenter impediuntur esse ubi vellent, et detinentur ubi nollent tanquam in carcere angusto; quia, ut dictum est, sunt in loco per operationem : atqui natura dæmonum est activissima, et tanto magis quanto est subtilior et perfectior : ergo alligatio per quam impediuntur agere prout volunt, est maxime ipsis repugnans et violenta, et inde dolor omnium acerbissimus, cum ex repugnantia et violentia nascatur acerbitas doloris, ut diximus.

Neque inde inferas, omnium dæmonum pœnam esse æqualem; non enim æqualiter alligantur, quia non æqualiter impediuntur in suis operationibus, sed alii plus, alii minus, secundum dispositionem divinæ justitiæ et gravitatem eorum culpæ : sicut canis fune ligatus, plus vel minus detinetur aut excurrit, secundum quod plus aut minus laxatur funis.

Dices. Dæmones qui sunt in aère non alligantur ab igne. Ergo.

Bespondent quidam, dæmoncs secum apportare particulam ignis qua alligentur el incarcerentur, juxta illud Glossæ ordin. ad cap. 5 Jacobi : *Portant secum ignem gehenna quocumque vadunt*. Verurti id foret multiplicare miracula sino necessitate; quod enim iste ignis non videretur a nobis, esset miraculum; item aliud miraculum quod corpora vicina non combureret aut calefaceret, item aliud quod cum dæmone ingrederetur loca clausa. Unde respondent alii, usque ad diem judicii differri poenam sensibilem tam dæmonum nuam animarum, similiter bcalitudinem sanctorum; quod ut erroneum impugnamus dum de ultimo Fine. Itaque

Ç. 6i. n. 4. ad 5. — /?. 1° quod, sicut locus cceletis perlinet ad gloriam angelorum, tamen gloria eorum non minuitur cum ad nos veniunt, quia considerant locum illum esse suum, co modo quo dicimus honorem episcopi vel regis non minui dum actu non sedet in cathedra vel solio. Similiter dicendum est quod dæmoncs, licet non alligentur gehennali igni dum sunt in aere isto caliginoso, tamen ex hoc ipso quod sciunt illam alligationem sibi deberi, eorum poena non diminuitur, et hoc sensu dicit Glossa quod portant secum ignem quocumque vadunt. Sicut ergo qui damnatus esset ad carcerem perpetuum, si ad tempus propter aliquam necessitatem concederetur ipsi civitas pro carcere, tristeretur quidem de presenti carcerecivitatis, sed longe magis de eo ad quem perpetuo est damnatus, et in quo scit se recluden? dum in perpetuum : ita dæmoncs de carcere aereo tristantur quidem, quia etiam ibi alligantur ut non faciant quod velint et ubi velint, sed longe mazis tristantur de carcere igneo ad «piem se sciunt damnatos in perpetuas æternitates.

Nec refert quod rogaverunt Dominum, Luc. S, ut non mitteret eos in abyssum; quia hoc petierunt, non quod ignorarent hunc locum esse suum, sed quia reputabant sibi pcenam si exluderentur a loco in quo possin hominibus nocere. Unde Matth, 8, deprecabantur cum ne expelleret eos extra regionem.

B. 2°, nihil repugnare quominus ipse ignis tartareus elevetur ut instrumentum Dei ad alligandos dæmoncs in aere existen-

tes, tam quoad eorum operationes quam quoad locum.

Petes 1° per quid ignis inferni ligat d-; inoncs, an per aliquid pure extrinsecum, an per aliquam formam intrinsecam ab ipso productam, et in quo hæc forma subj^ctetur?

B. variis varie hac de re sentientibus, probabilius videri quod ignis inferni liget dæmoncs producendo in ei.3 qualitatem intrinsecam; quæ immediate subjectatur in potentia eorum operativa, scilicet in intellectu practico.

Patio prima partis est quia, licet operatio externa et formaliter transiens possit impediri per aliquid extrinsecuin, non tamen operatio interna el formaliter immanens, quales sunt operationes dæmonum : ergo ignis inferni non potest efficienter et ut causainstrumentalis ligare dæmoncs nisi in eis causando formam intrinsecam (piam dixi esse qualitatem; quia forma male alliciens subjectum, v. g. habitus vitiosus, ægritudo, etc. pertinet ad primam speciem qualitatis.

El hinc patet secunda pars; quia qualitas ligans subjectatur immediate in eo quod immediate ligatur; id autem quod immediate ligatur, in dæmone est potentia ejus operativa, qua ligata et impedita, impeditur et ligatur ipsa dæmonis substantia in ordine ad locum ; quia, ut jamsæpe dictum est, non est in loco nisi per operationem.

Pices. Ut ligentur polentia dæmonum et impediantur eorum operationes, sufficit quod Deus suspendat concursum suum. Ergo.

B. suspensionem divini concursus sufficere quidem ad negationem et cessationem actionis, sed sine dolore et afflictione, quia dolor et afflictio nascuntur ex contrario repugnante et vim faciente; non esset autem repugnantia neque violentia ex sola suspensione concursus, Deo enim suspendente suum concursum, natura non resistit, sed succumbit : sic, v. g. si manus inca non moveretur aut moveret ex sola suspensione concursus divini, nullum dolorem sentiret; si autem ex qualitate contrarium temperamentum disturbante, cruciabitur. A ide si lubet fusius de hac quæst, Joan, a S. Th. hic dtsput. g.i. art. 3.

Petes 2» utrum dæmoncs, præter hanc alligationem, nullum aliud acerbius supplicium patiantur ab igne?

Λ. non paucos existimare , præter hanc alligationem, dæmoncs et animas separatas pali ab igne inferni dolorem similem illi quem anima unita corpori percipit dum corpus quod informat comburitur; sicque putant verillcari illud S. Aug. 21 de Civ. c. 10, scilicet dæmoncs *torqueri ab igne miris et ineffabilibus, veris tamen modis*; adducuntque aliquos (extus S. Script, et SS. PP. qui dicunt angelos et animas damnatas igne uri et cremari. Ita Soto , cui consentiunt plures etiam Thomistæ.

Alii vero Thomistæ, et communius, sistunt in sola alligatione, et ad id quod profertur in contrarium respondent ideo animam pati dum comburitur corpus quod informat ; 1° quia ille ignis est destructivus compositi cujus anima est pars ; 2° quia stante unione animæ ad corpus, voluntas est appetitus totius suppositi, unde habet pro objecto bonum vel malum totius, sive spectet animam sive corpus, et de utroque percipit dolorem vel gaudium : hæ autem rationes non currunt in dæmonibus vel animabus separatis.

Addictum S. Augustini, dicunt illud verillcari in sua sententia, quia licet innotescat nobis in genere dæmoncs torqueri ab igne per alligationem , in singulari tamen et quoad varias circumstantias nobis ineffabile est et occultum.

Ad S. Script, et SS. Patres respondent 1°, coruin locutiones non posse sumi proprie, sed metaphorice tantum; quia combustio , cum sit passio corporea non potest esse in spiritibus. 2° Ignis dicitur urere dæmoncs, non quod illos vere comburat, sed quia torquet illos per ipsam combustionem, non ipsos urendo, sed modificando per illam, tanquam per actionem propriam, actionem principalis agentis, nempe Dei, modo supradicto dæmoncs cruciantis : sicut aqua dicitur lavare animam, non quod ipsam lavet, sed quia per hanc actionem propriam et ablutivam corporis modificat actionem Dei inundantis animam per gratiam.

Calorum quominus Deus per ignem tanquam per instrumentum suæ virtutis possit torquere dæmoncs et animas separatas, sicut torquefur et cruciatur anima dum corpus quod informat comburitur, nullam video implicandam. An vero ita sit, incertum est, et ut verum fateamur, S. Thom. tum hic, tum in Supp. cit. ubi hanc mate-

riatn tractat, istius modi non meminit, sed solius alligationis.

DISSERTATIO VII.

DE LOCUTIONE ET ILLUMINATIONE
ANGELORUM.

D. Th. QQ. 106 et 107.

. — e»

S. Thomas, post quadraginta et amplius quæstiones, tractat de illuminatione, locutione, hierarchia, mirione, custodia angelorum cimpugnatione dæmonum ; quia hæc pertinent ad gubernationem creatura sive spiritualis sive corporeæ quam Deus per angelos administrat; et cum quæst. 65 et sequentibus agat de processione creaturarum a Deo, QQ. vero 103, 104, 105, de gubernatione mundi, prioribus quaestionibus locus proprius erat q. 106 et sequentibus : nos autem huc illas transferimus, ut totam materiam de angelis sub uno continuato aspectu lector habeat.

ARTICULUS I.

De locutione angelorum.

Hic q. 107. a. 1. 0. — Certum est angelos inter se loqui. *Patet* 1° ex S. Scriptura. Isai. 6 dicitur: *Seraphim clamabant alter ad alterum*. Daniel 9 : *Ait Gabriel: Fac intelligere istum visionem*. In Epist. Canon, Judæ: *Cum Michael Archangclus cum diabolo disputans, alter caretur de Moysi corpore... dixit: Imperet libi Dominus*. Et Apost. 1 Corinth. 15: *Si linguis hominum loquar et angelorum*. Constat etiam ratione; quia angeli componunt societatem seu rempublicam quæ intellectionaliter gubernatur; sine autem locutione, nec societas nec gubernatio subsistere potest. Et hæc ratio militat etiam pro animabus separatis. At quomodo loquantur angeli, non levis est difficultas circa quam varie opinantur theologi, quorum opiniones, asserendo et probando nostram , referemus et impugnabimus : unde

Ibidi, et q. 9. de verit. a. 4. in 2. d. 11. q. 1. a. 3. — *Dico*. Unus angelus alteri loquitur per ordinationem seu directionem suorum conceptuum ad alterum. Hanc conclusionem tripliciter probabimus : **1** a priori ; 2° ostendendo in eo dicendi modo contineri omnes conditiones requisitas ad locutionem ; 3° impugnando alios dicendi modos.

niccit.—*Prob.* 1° a priori. Loqui alteri nihil est aliud quam conceptum mentis alteri manifestare : atqui unus angelus manifestat alteri mentis suæ conceptum, per hoc quod illum ut manifestandum ordinet et dirigat ad alterum : ergo. *Minor* in quo est difficultas *prob. dupliciter* : 1° per id manifestatur conceptus angelicus, per quod removetur obstaculum quo occultabatur et impediabatur ejus manifestatio: atqui, posita dicta ordinatione et directione, amovetur hujusmodi obstaculum : ergo. *Prob. min.* In nobis interior mentis conceptus quasi duplici obstaculo clauditur : 1° quidem ipsa voluntate quæ conceptum mentis potest retinere interius, vel ad extra ordinare; 2° per grossitiem corporis, unde fit quod cum voluntas ordinat conceptum alteri manifestandum, non statim cognoscitur ab alio, sed oportet signum sensibile adhibere : atqui hoc secundum obstaculum non currit in angelo, et primum cessat per voluntariam directionem conceptus manifestandi alteri : ergo.

Q. cit. de verit. ad 11. et in 2. cit. ad 4, et di. — *Prob.* 2° *prima minor.* Angelus per species innatas, absque alia impressione aut actione objecti in ipsum, natus est intelligere quidquid ad se perlinet et intra sphaeram cognoscibilitatis ejus naturalis ponitur; alioquin non esset ex natura sua perfectus in esse cognoscibili : atqui per hoc quod unus angelus ordinat conceptum suum ad alterum, volens illi manifestare et communicare, facit quod iste conceptus sit de pertinentibus ad illum alterum ; quia sic vult illi communicari et ad ipsum pertinere, et consequenter quod sit intra sphaeram cognoscibilitatis ejus naturalis : ergo hac directione posita manifestatur illi conceptus loquentis.

Dices, ex hac ratione sequi quod locutio angelica sit actus voluntatis et non intellectus, quia hoc ipso quo voluntas vult hunc conceptum ordinari ad alterum, facit de pertinentibus ad ipsum et tollit obstaculum : ergo ex dictis manet ipsi manifestum : atqui tamen *falsum est consequens*, cum loqui sit actu intellectus et non voluntatis : ergo *H. ant.*

B. A. sequelam. <4d *prob.* dico quod, quamvis actus voluntatis præsupponatur ad locutionem, non tamen fiat formaliter per illum, sed per actum intellectus ; quia

locutio non est simpliciter volitio ad aliorum, sed est volitio ad alterum ut illi manifestetur occultum et ad ipsum ordinetur, non ut voluitur, sed ut manifestum : unda non tollitur impedimentum, nec ad alterum pertinet ut cognoscat, nisi de facto manifestetur et ordinetur, manifestare autem et ordinare unum aliter, fit per actum intellectus, qui est vel imperium, vel oratio, vel narratio.

Prob. 2° *conclusio*, ostendendo omnes condiciones requisitas ad locutionem reperiri in nostro dicendi modo. Ad locutionem requiritur 1° quod sit manifestativa conceptus interioris; 2° quod excitetur audiens ut loquenti attendat et ipsum percipiat; 3° quod possit servari secretum et non manifestetur omnibus quod vult unitantum aut paucis communicare, alias everteretur totus convictus et regimen politicum; 4° quod possit in locutione esse mendacium et deceptio audientis, quia angeli possunt mentiri, et de facto sæpe mentiuntur daemones : atqui hæc quatuor conditiones salvantur in locutione a nobis post Auctorem explicata per directionem conceptus manifestandi ad audientem : ergo.

Prob. min. 1° Est manifestativa conceptus, siquidem, ut dixi, per eam tollatur impedimentum et conceptus fiat de pertinentibus ad audientem. 2° Excitatur audiens (et in hoc est præcipua difficultas) ad attendendum ad locutionem sibi de novo factam, eo modo quo diximus supra angelum excitari ad intelligenda futura quando fiunt præsentia. — In 2. cit. ad 4. — Scilicet angelus est semper in actuali consideratione sui ipsius et eorum quæ sunt in ipso: sicut autem sunt in ipso species repræsentativæ in actu primo futurorum, ita sunt species actu repræsentantes alterius angeli naturam, potentias, species et actus quoad specificam eorum rationem, et repræsentativæ in actu primo quoad illorum exercitium. Sicut ergo quando quædam de novo fiunt in mundo, excitatur et determinatur mens angelica ut illud actu cognoscat tanquam quid ad ordinem mundi jam pertinens, et ut quid sibi proportionatum in tria sphaeram suæ cognoscibilitatis : ita dum exurgit conceptus alterius, non de novo absolute, sed de novo erga ipsum ; quia quod prius ad ipsum non pertinebat, jam per directionem perlinet; excitatur et determinatur ad

DE LOCUTIONE ANGELORUM,

allendendum et intelligendum illum ut sibi proportionatum et intra sphaeram suae cognoscibililatis, sive ista mentis in intelligendo et speciei in repraesentando excitatio et determinatio habeatur per resultantiam ex positione objecti proportionali, sicut relatio, ut quidam dicunt; sive, ut diximus alibi, derivetur ab ideis divinis ex vi primae infusionis. Confer quae dixi de cognitione angelica futurorum. 5° Servatur secretum, quia cum ille ad quem iit locutio non intelligat conceptum loquentis, nisi quia per directionem incipit ad illum pertinere, et ad illum solum fiat directio, non ad alios, plane sequitur quod ille solus et non alii intelligant. 4° Tandem datur locus mendacio; quia angelus volens decipere, potest formare duos conceptus, unum quoad se per quem exprimit et cognoscit suos affectus prout sunt in re, et hunc non dirigat sed apud se retineat; alterum quo exprimat se tales affectus non habere, non ita cogitare, non ita esse, et hunc dirigat: palam est quod audientem decipiat et illi mentiatur; similiter dirigendo conceptum exprimentem se velle quod non vult, se cogitare quae non cogitat, se nescire de spiritualibus quae scit. Ergo.

Dices circa secundam conditionem. Species angeli ad quem fit locutio, posita directione angeli loquentis, eo modo repraesentat quod erat futurum quando de facto fit praesens, ut diximus: atqui angelus posita praescientia illius quod erat futurum, non semper ad illud attendit, sed quandoque alio distrahitur: ergo similiter, posita directione angeli loquentis, angelus ad quem fit allocutio non semper attendit ad directionem seu conceptum directum: ergo debet assignari aliquid aliud quo excitetur ad attendendum; alioquin angelus non posset loqui quando vellet, aut saltem loquendo non audiretur.

B. hoc inconveniens non currere in angelis beatis, qui vident in verbo omnia quae ad ipsos perlinent, abstrahendo a visione beata.

Respondet Joannes a S. Th. non esse inconveniens quod angelus alio distractus non attendat ad aliquam allocutionem sibi factam, cum inter nos, licet signis sensibilibus excitatos, id quotidie contingat, quamvis rarissime aut forte nunquam id accidat angelis propter perfectissimam pers-

picariam intellectus angelici ad attendendum ad omnia quae ad ipsum periment.

Si queeras, casu quo loquens non audiat et urgeat necessitas ut audiat, quomodo excitabit alterum ut audiat: *respondet laudatus Theologus* jam non pertinere ad modum excitationi-, sed ad remedia excitandi hoc vel illud; et plura suggerit. 1° Poterit procurare excitationem per alios angelos quibus cognoscit illum cui loquitur familiarius uti, sicut fit inter homines. 2° Potest orare Deum ut excitet alterum angelum. 5° Si ista non prosint, parumper expectet, brevissime et facillime revertetur angelus ad attendendum ad ea quae ipsum spectant, eo quod actu in se videat species suas determinari ad ea quae ad se pertinent.

Despondent alii quod, dato angelum non attendere semper ad omnia praesentia quae spectant ordinem universi (quod tamen non absolute concedunt, sed id incertum dicunt), attendat tamen semper quando ad ipsum singulariter diriguntur et pertinent, quia id exigit naturalis angelorum perfectio; ita ut ad illam attentionem divina providentia concurrat, et quidem naturaliter. Sicut enim Deus legem sibi quodam modo imposuit ut, introducta ultima dispositione in embryo, statim animam ex nihilo creatam corpori infunderet: sic constituit ut angelo conceptum suum ordinante, alter attenderet, ut in republicis angelica perfecta politia, suavis consensio et ordinata societas eniteret; non enim minor est supremi Numinis providentia circa spirituales quam circa corporales substantiam. In cujus responsionis confirmationem, proferunt dictum cardinalis Cajetani, scilicet, omnes sensitivas vires nihil aliud esse quam diminutas quasdam participationes intellectivae potentiae, quae, cum respiciat totam latitudinem entis, praehabet unitate et eminenter (praesertim in summo gradu, qui est angelicus) totam multitudinem virium quae in sensibus dispersa est, ac proinde aequivalet iis omnibus signis quibus nos loquimur et audimus. Ita noster Contensonus. Haec secunda responsio videtur rem compendiosius conficere; quam tamen voluerit lector eligat, nraque est probabilis.

Drob. 5° *conci*, impugnando alios dicendi modos. Unus angelus non loquitur

S^{no}

DISSERT. VII. ART. I.

alteri prodicendo in eo per influxum physicum notitiam actualem, neque speciem representativam sui conceptus, neque formando signa : ergo per solam directionem conceptus. *Paid conscq.* a sufficienti enumeratione, quia hi sunt alii communiores dicendi modi. *Prob. ant.* 1° Non loquitur producendo in altero notitiam actualem aut speciem, quia ultra quod notitia actualis, cum sit actio vitalis, debeat esse ab intrinseco, si per illius aut speciei productionem in mente audientis fieret locutio angelica, sequeretur 1° quod non posset fieri in quacumque distantia (quod falsum modo probabo); cum enim angelus sit virtutis finit^o non potest physice agere in quacumque distantia, sed tantum intra distantiam finitam, quæ sit sphaera suæ activitatis. 2° Sequeretur quod angelus loquelis vel illaberetur in mentem audientis, et sic non posset loqui simul pluribus, quia non posset esse simul in pluribus; adde quod sit illapsus soli Deo proprius; vel operaretur indistans, et tam cognitio quam species product^o, quæ sunt accidentia spiritualia, transirent per medium corporeum. 5° Sequeretur quoad speciem, quod non posset servari secretum in locutione, quia illa species cum non esset futurum contingens, neque actus liber, neque quid supematurale, contineretur intra objectum cognoscibile a quocumque angelo. Ergo.

2° Non fit locutio angelica formando signa; quia vel illa signa forent corporea, vel spiritualia: non corporea, esset enim absurdum naturam angelicam, totam spirituales et in suo ordine spirituali perfectam, dependere in suo convictu et regimine a corporeis. Et aliunde, supposito quod nulla essent corpora, angeli nihilo minus inter se loquerentur. Neque spiritualia, hæc enim sunt inexplicabilia si non sint actus aut species; vel dicant adversarii quid sint. Insuper in signis, sive spiritualibus sive corporalibus, non servaretur secretum locutionis, quii vel ista signa significarent naturaliter, et sic intelligerentur ab omnibus; similiter si ad placitum, quia significarent ex communi impositione netus angelici: nisi forte dicas, prater signa communia, esse quædam singulis particularia: ergo tot erunt signa particularia, non solum quot sunt angeli, sed quot possunt fieri angelorum combinationes;

si enim unus uni loquatur, debet uti signo isti proprio; si duobus, debet uti signa aliis his duobus propriis; similiter si tribus, si quatuor, si quinque, et sic de omnibus: iterum debebunt multiplicari signa si diversificentur combinationes; nam signum quod erit proprium Gabrieli et Raphael!, non erit proprium Gabrieli et Michaceli, et sic prope in infinitum. Hæc autem esse figmenta nemo non videt.

Ex dictis præscrtim in secunda probat, omnes ferme objectiones præoccupantur et solvuntur; (piare eas omitto. Restat una vel altera S. Th. auctoritas explicanda.

Opponitur itaque 1°. S. Th. hic q. 107, a. 1, ad 5, dicit: « Sicut sensus movetur a sensibili, ita intellectus movetur ab intellegibili: sicut ergo per signum sensibile excitatur sensus, ita per aliquam virtutem intelligibilem potest excitari mens angeli ad attendendum: atqui constat quod signum sensibile immittat speciem in mentem audientis: ergo similiter signum intelligibile speciem intelligibilem in mentem audientis; et quid aliud foret ista virtus intelligibilis, nisi species?

2° S. Doctor in 2, d. 11, in secunda parte textus q. 1, a. 5 0, dicit: « In angelis interior conceptus mentis, libero arbitrio subjacens, ab alio videri non potest: quando ergo speciem conceptam ordinat ut manifestandam alteri, dicitur verbum cordis; quando vero coordinat eam alicui eorum quod unus angelus in alio naturaliter videre potest, illud naturaliter cognoscibile fit signum expressivum interioris conceptus, et talis impressio vocatur locutio, non quidem vocalis, sed intellectualibus signis expressa, et virtus exprimendi dicitur lingua eorum. » Idem docet Ict. 1 in cap. 15 i ad Cor. Ergo juxta S. Th. angeli loquuntur per signa.

A. Cum et conclusio nostra et ejus probationes sint desumpt^o ex S. Doctore, et insuper q. cit. de veril. a. 5', ad expresse dicat quod *angelus loquens nihil facit in angetq cui loquitur*, et quod *non oportet quod loquens aliquid infundat ei cui loquitur*, idemque repetat ad 5; certo certius est textus objectos non esse inlelH-gendos sicut intelligunt opposcentes. Unde *Ad primum, Ji.* comparisonem factam

T

H

h
n

iil

DE ILLUMINATIONE ANGELORUM.

a S. Th. cum signo sensibili, tenere non quoad modum excitandi, quasi utrobique flat per immissionem speciei, sed quantum ad effectum ipsum excitandi, quia utrobiquefit excitatio, sed diverso modo. *virtutem* autem *intelligibilem* nominat ipsam ordinationem conceptus ad alterum, qua redditur illi proportionates perinde ac si de novo produceretur.

zfd *secundum* /l. non poni a S. Th. signa quæ sint qualitates de novo productæ., ut ponit opinio contraria; sed dicitur ab eo signum id quod est naturaliter notum ab angelo audiente in angelo loquente, ut sunt substantia, potentiae et species angeli loquentis; quatenus per eandem horum speciem etiam cognoscit conceptum loquentis, hoc ipso quod per ejus directionem incipit pertinere ad ipsum audientem, et coordinate! his quæ naturaliter cognoscit. Ita se explicat ipse S. Doct. q. cit. de verit. ad 11, ubi ait: « Unus angelus cognitionem alterius cognoscit per speciem innatam per quam alium angelum cognoscit, quia per eandem cognoscit omne quod cognoscit in alio angelo: unde quam cito angelus se ordinat ad alium angelum secundum actum alicujus forniæ, ille angelus cognoscit cogitationem ejus, et hinc dependet ex voluntate angeli. » Idem docet in 2 cit. ad 4.

Petes 1° utrum angeli inferiores possint loqui superioribus et omnes "Deo?"

2-1(17. a. 2. et 2. o. — /l. *affirmative pro utraque parte.*

Ibid. a. 2. — *Patet prima pars*; quia angelus inferior potest dirigere suum conceptum superiori ut ipsi innotescat, quod est angelum loqui, ut diximus.

Ibid. a. 5. — *Secunda pars* constat ex S. Scriptura. Zachar. 1, angelus refertur dixisse Deo: *Domine exercituum, usquequota non misereberis Jerusalem et urbium Juda?* et Job 1 et 2, introducitur Satan varia loquens Deo. Loquitur autem angelus Deo, non ut aliquid ei manifestet, omnia enim sunt oculis Dei nuda et aperta, sed ut aliquid ab eo discat vel obtineat, nimirum vel orando, vel consultando ejus voluntatem et sapientiam, vel laudando et admirando ejus majestatem et potentiam.

Pelex 2° utrum angelus possit alteri loqui in quacumque distantia?

— /l. *affirmative. Patet* 1°

ex S. Scriptura, Luc. IG, ubi dives ejus in inferno positus loquebatur Abranæ in limbo patrum existent!. 2° Ratione; quia locutio angelica in intellectuali operatione consistit: atqui intellectualis operatio est omnino independens a loco et tempore; nam etiam nostra intellectualis operatio est per abstractionem ab hic et nunc, nisi per accidens ex parte phantasmatum: ergo

ARTICULUS II.

De illuminatione angelorum.

Hic q. 107. a. 1. o. — Lumen secundum quod ad intellectum perlinet, nihil est aliud quam manifestatio veritatis, secundum illud ad Ephes. 5: *Omne quo i manifestatur lumen est.* Unde illuminare nihil aliud est quam manifestare veritatem, non simpliciter, id enim fit per locutionem, sed cum magisterio et doctrina, id est, artificioso modo disponendo et aptando res intelligentias seu veritates, ut vitalis dispositionis alter eas possit percipere; tunc enim est quasi clarificans et illuminans alterius mentem ad percipiendam veritatem.

ibid. — *Dico* 1°. Angeli superiores illuminant inferiores.

Est communis cum Auctore contra Durandum, qui dicit angelos a solo Deo illuminari, ministerio tamen angelorum. Desumitur ex S. Dionys. Cœlest. Hierarch, c. 4, 7 et 8. Estque conformis S. Scriptura, quæ Psal. 23 introducit quosdam angelos interrogantes: *Quis est iste Rex gloria?* et alios respondentes: *Dominus virtutum ipse est Rex gloria.* Idemque sentiunt SS. Patres, Athanas. lib. de Communionem similis essentiae: Damasc. lib. 2 de Fide cap. 3; Bernard, lib. 5 de Considerat. cap. 4, et alii.

ibid. — *Ratio est* quia, cum angeli superiores habeant species universaliores, et perfectius, subtilius atque altius intelligant quam inferiores, possunt hos universaliores et perfectiores conceptus dividere et explicare, sicque intelligent?) inferiorum aptare atque eis communicare, quod est illuminare. Id autem cos præstare *patet*; quia quanto aliqua agentia magis in participatione divinæ bonitatis constituuntur, tanto magis perfectiones suas nituntur in alios transfundere ad instar bonitatis divinæ, quæ sese omnibus communicat, ut

dicemos iterum infra : ergo angeli qui sunt in plenissima participatione divinis bonitatis, quidquid a Deo participant subjectis impertiuntur.

Sed difficultas est quomodo fiat hæc illuminatio*, an per solam explicatiorem et artificiosam objecti propositionem, quasi per quoddam magisterium; an etiam per infusionem novi luminis aut speciei. Pro cuius resolutione,

Ibici, ad 2. et q. 9. de verit. a. 1. ad. 2. — *Dico* 2°. Illuminatio angelorum non fit per infusionem novi luminis aut speciei, sed per solam objecti prius incogniti propositionem explicatam et artificiose dispositam ad captum angeli inferioris.

Prob. dissertissimis testimoniis D. Th. de cuius mente præcipue lis est. S. Doct. hic a. 1, ad 2, dicit : « Unus angelus non » illuminat alium tradendo ei lumen naturæ, vel gratiæ, vel gloriæ, sed confortando lumen naturale ipsius et manifestando ei veritatem de his quæ perlinent » ad statum naturæ et gratiæ et gloriæ. » Et q. 9 de verit. a. d, ad 2, explicat quomodo fiat hæc confortatio, in quo est difficultas, sic dicens : « Ab angelo illuminante non fit novum lumen naturæ vel » gratiæ nisi ut participatum. Cum enim » omne quod intelligitur ex vi intellectuales luminis cognoscatur, ipsum cognitum » in quantum huiusmodi includit in se intellectuale lumen ut participatum ex cuius » virtute habet intellectum confortare : » sicut patet quando magister tradit discipulo aliquod medium alicujus demonstrationis, in quo participatur lumen intellectus agentis, ut in instrumento.... Unde » per hoc quod superior angelus suum cognoscit » nilum alteri angelo demonstrat, ejus intellectus confortatur ad alia cognoscenda » quæ prius non cognoscebat : et sic non » fit in angelo illuminato novum lumen » naturæ vel gratiæ; sed lumen quod prius » inerat confortatur per lumen contentum » in cognito percepto a superiori angelo. » Quid expressius?

Kτ his sic formo argumentum. Ad illuminationem duo requiruntur, manifestatio objecti prius incogniti, et confortatio potentiæ illuminatæ : atqui per propositionem objecti dispositi ad captum potentiæ illuminatæ, quam dicimus artificiosum quoddam magisterium, manifestatur ob-

jectum prius incognitum, *ut patet*, c! si simul confortatur potentia intelligens qua illuminatur. *Quod prob.* Ista artificiosa propositio objecti proportionate ad captum potentiæ illuminatæ, consistit in hoc quod superior angelus, qui per species simpliciores et universaliores intelligit, veritatem quam proponit distinguat, dividat, aptet intellectui inferioris angeli, qui perspicet minus universales et magis multiplicatas intelligit; ita ut angelus superior obiectum sic proponendo, illud ipsum illuminet, suumque lumen superius in eo obiecto sic proposito resplendeat, *cognitum in quantum huiusmodi*, inquit Auctor, *includit in se intellectuale lumen ut participatum*, consequenter potentiam intellectivam inferioris confortat, quia proprium est luminis, ubicumque sit, confortare potentiam; et cum sit lumen superioris et perfectioris intelligentis, elevat inferiorem potentiam intellectivam ad perfectiorem modum intelligendi. Ergo. Ex his bene perceptis facile solves quæ infra opponuntur ex D. Th. Interim »

Prob. 2° *conci*, ex refutatione aliarum opinionum. Illuminatio angelorum non fit per infusionem novi luminis aut specierum, neque per unionem luminis superioris angeli cum lumine inferioris : ergo per solam objecti repræsentationem dearticulatam et accommodatam capacitati angeli inferioris. *Pro&p? imaparsantA°Qu\aad* infusionem novi luminis aut speciei, angelus superior deberet illabi in mentem inferioris, quod soli Deo proprium est. 2° Quia potentia angelica non suscipit majus et minus, sed habet totam perfectionem ipsi naturaliter debitam, et omnes species infusas in sui creatione. 5° Quia istud lumen vel foret supernaturale, et hoc a solo Deo potest infundi; vel naturale, et hoc non sufficeret, quia illuminatio fit potissimum de rebus supernaturalibus. Confer art. præced. prob. 5. *Probatur secunda pars ant.* contra Bannern et Zumel. Ideo isti auctores recurrunt ad unionem luminis angeli superioris cum lumine angeli inferioris, quia existimant intellectum inferioris ex lumine proprio esse physice et intrinsece impotentem ad intelligendam veritatem de qua illuminatur : atqui per istam unionem non fieret physice et intrinsece potens, quia lumen superius unitum et si-

mul (ance concurrens nihil physicum et intrinsecum in inferiori imprimeret : ergo.

Obj. ex I). Th. 1° S. Doctor hic a. i 0, docet angelum superiorem duo præstare illuminando inferiorem, unum ex parte potentiae intellectivæ eam confortando, aliud ex parte similitudinis rei intellect®, proponendo ei veritatem prius ignotam : atqui si confortatio potentiae intellectivæ oriretur ex propositione objecti, hæc duo non distingueret : ergo.

Confirmatur. Dicit ibidem quod, sicut minus calidum crescit ex praesentia magis calidi, ita virtus intellectiva inferioris angeli confortatur ex conversione superioris angeli : ergo sicut calor corporis magis calidi intendit ex sua propinquitate calorem minus calidi, ita superior angelus illuminando inferiorem intendit ex sua conversione lumen naturale ipsius.

2° S. Doct. infra q. 117, a. 1 O, dicit quod « Magister confortat intellectum ad » discentis, non quidem aliqua virtute activa quasi superioris naturæ, sicut supra » dictum est de angelis, quia omnes humani » intellectus sunt unius gradus in ordine » naturæ ; sed in quantum proponit discipulo ordinem principiorum ad conclusiones, etc. » Ergo sentit intellectum inferioris angeli corroborari a superiore per virtutem aliquam agentem in inferiorem, et non solum per propositionem objecti, ul fit inter homines.

II. ad primum, D. min. Si confortatio potentiae intellectivæ oriretur ex propositione objecti, hæc duo non distingueret, ut duas res, *C. min.* ut duo munia seu duos ellectus ejusdem rei, *A. min.* Eadem enim propositio objecti dearticulata et proportionata, ut est similitudo rei intellect®, manifestat veritatem prius ignotam, elqua-tenus in ea relucet lumen participatum ab illuminante, confortat potentiam illuminati. Et hoc ita verum est juxta mentem S. Doctoris, ut in testimonio desumpto ex q. 117, secundo loco objecto, hæc etiam duo distinguat in illuminatione qua magister discipulum illuminat, et tamen tunc confortatio iit sola veritatis proportionem, non virtute aliqua magistri producente aliquid in intellectu discipuli. Confer probationem conclusionis ex eodem S. Th. *El hinc palet responsio ad confirm.* subsistit enim paritas quantum ad confortatio-

nem ex utraque parte, sed non quantum ad modum confortationis.

/id secundum, N. conseq. quia S. Th. non ponit differentiam inter corroboralio-nem factam ab angelo et factam ab homine, quod illa fiat virtute activa, non ista; utraque enim iit virtute activa illuminantis, non quidem efficiente aut immutante interius lumen in illuminato, sed sistente in ipsa propositione objecti quod artificiose disponit et in quo resplendet. Sed ponit differentiam S. Doctor, quod illuminatio angelica fiat virtute activa superioris natur®, non humana; *quia*, inquit, *omnes humani intellectus sunt unius gradus in ordine naturæ.* Ex quo sequitur quod angelus illuminatus eleveatur quodam modo ad modum intelligendi natur® superioris, non sic discipulus illuminatus a magistro ; el quod angelus superior possit manifestare inferiori aliquid quod sit per se isti ignotum et ejus lumini secundum se sumpto improporlionatum , magister autem discipulo, quod est tantum per accidens ignotum.

ARTICULUS DI.

Kariæ quæstiunculæ circa illuminationem angelorum breviter resolvuntur.

Petes 1° utrum angelus inferior illuminet superiorem?

q. 106. a. 5. O. et ad 1.—*E. negative.* Quia licet angelus inferior loquatur superiori, manifestando ei suos conceptus, id tamen non facit per modum illuminationis et magisterii, dividendo, distinguendo et aptando suos conceptus ad captum superioris, ejusque intellectum confortando cum sit luminis inferioris et imperfectioris.

Dices 1°. Quædam mysteria innotuerunt angelis per Apostolos ipsis angelis inferiores, juxta illud ad Ephes. 5 : *Ul innotescat Principatibus el Potestatibus per Ecclesiam multiformis Dei sapientia.* 2° In ecclesiastica hierarchia superiores quandoque illuminantur ab inferioribus; ecclesiastica autem hierarchia imitatur cœlestem a qua derivatur. Ergo.

In c. 5. ad Ephes. et in 2. d. 11, q. unica a. 4. — *E. ad primum, D. ant.* Quædam mysteria angelis innotuerunt per Apostolos per modum illuminationis et doctrin®, A. per modum expletionis rerum, C. quatenus scilicet cum quædam circa mysærium Incarnationis, quam futuram ex revelatione

noverant angeli, praedicantibus Apostolis impleta sunt, ea ut praesentia cognoverunt angeli, non tamen ab Apostolis edocti : unde quaedam noverunt per Apostolos, sed non ab Apostolis.

Ad secundum, disparitas est, quod inter homines, qui sunt gradu aut sanctitate superiores non sint semper doctrina praestantiores, cujus contrarium accidit in angelis : unde licet ecclesiastica hierarchia coelestem imitetur in aliquibus, non tamen in omnibus, nec ejus perfectionem integre assequitur.

Petes 2° de quibus superiores angeli illuminent inferiores?

Hic a. 1. ad 1. ct a. 4. o. *Ii.* superiores angelos illuminare inferiores de omnibus sibi notis quæ pertinent ad statum naturæ, graliæ et gloriæ.

Art. 4. cit. *Patio est* quia, ut jam dixi, omnes creatura ex divina bonitate participant ut bonum quod habent in alia diffundant; nam de ratione boni est quod se aliis communicet, et inde est quod agentia naturalia similitudinem suam aliis tradunt in quantum possibile est : ergo SS. angeli qui sunt in plenissima participatione divinæ bonitatis, quidquid a Deo participant, subiectis impertiuntur; participant autem bonum divinum in triplici ordine natura, gratiæ et gloriæ, quia Deus cum sit summum bonum, se in hoc triplici ordine immediate communicat superioribus angelis, ct, his mediantibus, angelis inferioribus.

Ibid. Non tamen bonum communicatum superioribus recipitur ab inferioribus ita excellenter sicut est in superioribus; et ideo superiores semper remanent in altiori ordine et perfectiorem scientiam habent, sicut unam et eandem rem plenius intelligit magister quam discipulus qui ab eo addiscit. — Ibid ad 5. — Et quia usque ad diem judicii semper nova aliqua supremis angelis revelantur divinitus, de his quæ pertinent ad dispositionem mundi et praeipue ad salutem electorum, ideo semper remanet unde superiores angeli inferiores illuminent.

ibid. α. 1 ad 1. Dixi, *de pertinentibus ad statum gloriæ*; quia circa ipsam gloriam et visionem beatam, *non docebit vir proximum suum*, Jerem. 51. *Nec civitas illa coelestis eget sole neque luna, nam claritas Dei illuminat eam*, Apocal. 21 ;

et omnes angeli, tam superiores quam inferiores, immediate vident. Dei essentiam.

Dices. Omnes angeli inferiores naturaliter cognoscunt omnium rerum naturalium quidditates et proprietates : ergo non possunt de iis illuminari.

A. quod, licet cognoscant omnium rerum naturalium quidditates et proprietates, non tamen cognoscunt quid de illis rebus naturalibus fieri potest, vel fortuito, vel Deo volente, nisi superiores de his a Deo edoceantur et inferiores a superioribus.

Petes 3° utrum dæmones superiores illuminent inferiores?

Hic a. 2. ad 1. ct q. 109 a. 4. o. *Ii. negative*, loquendo de illuminatione proprie sumpta pro manifestatione veritatis prout est a Deo et ordinalur ad Deum, qui est prima veritas et illuminat omnem intellectum ; dæmones enim ordinant manifestationem veritatis ad suam nequitiam, et ideo non illuminant, sed potius tenebras offundunt.

Petes 4° utrum boni angeli illuminent dæmones?

Hic q. 109. a. 4. ad 1. *B.* quod per sanctos angelos multa de divinis mysteriis dæmonibus revelantur, cum divina justitia exigat ut per dæmones aliqua fiant, vel ad punishmentem malorum, vel ad exercitationem bonorum ; sicut in rebus humanis assessores judicis revelant tortoribus ejus sententiam. Hujusmodi autem revelationes, si ad angelos revelantes comparentur, illuminationes sunt, quia ordinant cas ad Deum : ex parte vero dæmonum, non sunt illuminationes, quia eas in Deum non ordinant, sed ad expletionem propriae iniquitatis, ut jam dictum est. Igitur boni angeli illuminant malos, sed mali non illuminantur, quia tam ad illuminationem passivam quam ad activam requiritur quod manifestatio veritatis ordinetur ad Deum, sine quo sunt tenebræ.

Petes 5° utrum illuminatio, purgatio et perfectio inter se differant?

Ii. differre tantum ratione; quia eadem actio quatenus est manifestatio veritatis, dicitur illuminatio, quatenus removet nescientium, dicitur purgatio ; quatenus tribuendo cognitionem prius habitam affert quamdam perfectionem, dicitur perfectio.

Petes 6° tandem in quo differunt illuminatio et locutio?

Ii. differre 1° quia, ut jam diximus, ille

luminatio fit per modum magisterii et doctri-
nae, corroborando intellectum; locutio, per simplicem manifestationem conceptus. Et hinc 2° ad illuminationem requiritur quod manifestetur veritas prius ignota; ad locutionem sufficit directio manifestativa conceptus, sive sit de re ignota vel nota, de notis enim angeli sicut nos possunt loqui, sive de rebus pertinentibus vel impertinentibus, sive animo docendi vel discendi, ut dum angeli loquuntur Deo et discipulus magistro. — Hic n. 2. o. — 5° Illuminatio est manifestatio veritatis, ut pendet a prima veritate quæ sola est lux et regula veritatis, ut si dicas: Cælum est a Deo creatum. Locutio autem est aperire suum conceptum, sive veritas illius pendet a Deo, sive a libertate creaturæ, ut si dicas: Volo hoc facere, vel addiscere, et potest esse falsi. Ex quibus habes omnem illuminationem esse locutionem, non tamen omnem locutionem esse illuminationem.

DISSERTATIO VIII.

DE HIERARCHIIS, ORDINIBUS, MISSIONE ET CUSTODIA ANGELORUM.

D. Th. a QQ. 108, 109, 112, 113 et 114.

ARTICULUS I.

De hierarchiis et ordinibus angelorum.

D. Th. QQ. 108 et 109.

Hic q. 108. a. 1. o. Hierarchia est sacer principatus. In nomine autem principatus duo intelliguntur, scilicet ipse princeps et multitudo ordinata sub principe. Quia igitur unus est Deus, princeps non solum omnium angelorum, sed etiam hominum et omnis creaturæ, ideo non solum omnium angelorum, sed etiam totius rationalis creaturæ, quæ sacrorum particeps esse potest, una est hierarchia ex parte principis. Quæstio itaque est de hierarchia seu principatu, considerata ex parte multitudinis ordinate sub principe. Pro quo

ibid. *Dico* 1°. Tres sunt hierarchiæ angelorum. Ita communiter theologi post S. Dionys. cap. 6 Cælestis Hierarch.

Ibid. *Prob.* Hierarchia quæ, ut dixi, est multitudo ordinata sub principe, dicitur una secundum quod multitudo uno et eodem modo potest gubernationem principis

percipere; quæ vero non possunt secundum eundem modum gubernari a principe, ad diversos principatus seu hierarchias pertinent: atqui angeli non uno, sed triplici modo gubernantur a Deo: ergo. *Prob. min.* Angeli cum sint puri spiritus, non possunt aliis proprie subjici et ab aliis gubernari, nisi ex parte cognitionis quæ unus ab alio illuminatur: atqui triplex est modus seu gradus cognitionis et illuminationis in angelis: ergo triplici modo gubernantur. *Prob. min.* Quidam veritatis lumen hauriunt immediate in primo principio quod est Deus, et hi pertinent ad primam hierarchiam, quæ immediate circa Deum occupatur, et *quasi in vestibulis Dei collocatur*, ut dicit Dionys. cap. 7 Cælestis Hierarch. Quidam hauriunt illud in universalioribus principiis et causis creatis, quæ jam aliquo modo multiplicantur; et hi pertinent ad secundam hierarchiam. Quidam in propriis et particularibus causis; et hi pertinent ad tertiam hierarchiam. Ergo.

Res illustratur exemplis. Sic in monarchia, ministri regi assidentes, ab ipso immediato accipiunt dispositionem regni; senatores et provinciarum gubernatores a legibus et statutis regni; ballivi in civitatibus, a locorum statutis et consuetudinibus. Vel: in regimine ecclesiastico, eminentissimi cardinales immediate assistunt supremo hierarchæ, qui est S. pontifex; episcopi præsentunt dioecesium per modum causæ universalis; parochi singulis parochiis ut causæ particulares.

Ibid. a. 2. o. *Dico* 2°. In qualibet hierarchia sunt tres ordines, ita ut sint novem ordines seu chori angelorum. Ita etiam communiter post Dionys. cap. 6, 7, 8 et 9 Cælestis Hierarch.

ibid. *Prob.* 1° quod in qualibet hierarchia sint ordines. Una hierarchia, ut diximus, est unus principatus, hic est, una multitudo ordinata uno modo sub principis gubernatione: atqui non esset multitudo ordinata, sed confusa, si ideo multitudine diversi ordines non essent: ergo ipsa ratio hierarchiæ requirit ordinum diversitatem.

ibid. *Prob.* 2° quod in qualibet hierarchia sunt tres ordines. Hæc ordinum diversitas attenditur secundum diversa officia et actus, sicut patet, quod in unacivi-

i.

fate sunt diversi ordines secundum diversos actus; nam alius est ordo judicantium, et alius pugnantium, et alius laborantium in agris; et sic de cæteris. Sed quamvis multi sint unius civitatis ordines, omnes tamen ad tres reduci possunt, secundum quod quælibet multitudo perfecta habet principium, medium et finem : unde in civitatibus triplex ordo hominum invenitur; quidam enim sunt supremi, ut optimates; quidam sunt infimi, ut vilis populus; quidam sunt medii, ut populus honorabilis. Sic igitur in qualibet hierarchia angelica ordines distinguuntur secundum diversos actus et officia, et omnis ista diversitas ad tria reducitur, scilicet ad summum, medium et infimum.

In suprema hierarchia sunt Seraphim, Cherubim et Throni; in secunda, Dominationes, Virtutes et Potestates; in tertia, Principatus, Archangeli et Angeli : — ibid. a. 5. in arg. s. c. — eaque nomina habemus in S. Scripturis. Nomen enim *Seraphim* ponitur Isaï. 6; nomen *Cherubim*, Ezech. 1; nomen *Thronorum*, Colos. 1. *Dominationes, Virtutes, Potestates et Principatus* ponuntur Ephes. 1. Nomen *drehandi* ponitur in Canonica Judæ; nomina tandem *Angelorum*, in pluribus S. Scriptura locis.

Convenienter autem sic nominantur a suis proprietatibus et officiis. — Ibid. a. 5. ad 5. — Seraphim dicuntur ab ardentissimo charitatis igne quo incenduntur et alios incendunt; Cherubim, a plenitudine et excessu quodam scientiæ quam in alios diffundunt. — Ibid, ad 6. — Throni dicuntur ex eo quod Deum familiariter in seipsis quasi in throno recipiunt, rationes rerum immediate in ipso cognoscendo; et quamvis id sit commune primæ hierarchiæ, quia tamen Throni non habent in ea præminentiā sicut Seraphim et Cherubim, nominantur ab eo quod est commune toti hierarchiæ : et hi tres ordines immediate Deo assident, ut jam dixi, et circa ipsum occupantur.

ibid. nd. 1.2 et 5. — Dominationes, Virtutes et Potestates continentur in secunda hierarchia, cujus est res in universalibus principiis considerare, et de agendis generaliter disponere : dicuntur itaque Dominationes, qui alios inferiores sibi subiectos habent, et ad quos omne aliorum offr-

cium circa agenda refertur; Virtutes, qui fortitudine præcellunt, eamque aliis ad executionem communicant; Potestates, qui agenda ab inferioribus ordinant et demones coercent.

Ibid, ad d. 5 et 4. — Principatus, Archangel! et Angeli continentur in tertia hierarchia, cujus est operum executio. Dicuntur Principatus, quia primi sunt et veluti principes et duces in executione. Archangel! dicuntur quasi principes angeli, quia respectu angelorum sunt principes, et circa nobiliora ac summa versantur. Angeli dicuntur qui, cum non habeant ullam excellentiam in manifestatione divinorum secretorum, nomen commune retinent et minima nuntiant.

Petes utrum in daemonibus sit hierarchia et prælatio?

Hic q. 109. q. 1 et 2. 0. — B. non esse quantum ad gratiam et gloriam a quibus exciderunt; esse tamen quantum ad naturam et naturæ gradum, quia eam retinent. Et hoc convenit divinæ sapientiæ, quæ nihil in universo inordinatum relinquit, quippe quæ *attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter*, Sap. s.

Ibid α. 2. ad 2. — Observandum tamen quod concordia seu subordinate demonum qua quidam aliis obediunt, non sit ex amicitia quam inter se habent, sed ex communi nequitia qua homines odio habent et justitiæ Dei repugnant. Est enim proprium hominum impiorum ut ad propriam nequitiam exercendam eis se adjungant quos potentiores viribus vident. — Ibid. ad 5. — Hinc nihil boni, dignitatis aut gloriæ accrescit daemonibus qui aliis præsumunt, sed potius augmentum miseriæ; quia cum mala facere maxime ad miseriam pertineat, præesse in malis est esse magis miserum.

ARTICULUS II.

De missione angelorum in ministerium.

D. Th. Q. 112.

§1. — *Utrum angeli mittantur in ministerium?*

Q. 110. a. 1. 0. — Suppono ex q. 110, creaturam corporalem administrari per angelos, sive Deum in gubernatione creaturæ corporalis uti quoad executionem ministerio angelorum; quia tam in rebus huma-

nis quam naturalibus, hoc communiter invenitur quod potestas particularis gubernatur a potestate universali : sic potestas balbvi gubernatur a potestate regis. Manifestum est autem quod virtus cujuslibet corporis est magis particularis quam virtus substantialis spiritualis; nam omnis forma corporalis est forma individuata per materiam et determinata ad hic et nunc : fornice autem immateriales sunt absolutæ et intelligibiles; et ideo sicut inferiores angeli qui habent formas minus universales reguntur per superiores, ita omnia corporalia reguntur ministerialiter per angelos.

Dico. Angeli mittuntur in ministerium.

Q. 112. a. 1.0. — Est de fide tradita in variis S. Scripturas locis. Exod. 35, deus dicit Moysi : *Mittam præcursorcm tui angelum.* Tob. 12, Raphaël dicit : *Tempus est ut revertar ad eum qui me misit.* Matth. 15 : *Mittet Filius hominis angelos suos.* Luc. 1 -. *Missus est angelus Gabriel a Deo.* Genes. 19, duo angeli dicunt se a Deo missos ut evertant Sodomam.

ibid. — *Prob. ratione.* Ille dicitur mitti qui aliquo modo ab aliquo procedit, ut incipiat esse ubi prius non erat, vel ubi prius erat per alium modum, *ut patet ex dictis* de missione divinarum personarum in tract, de Trinit. atqui angeli, penes quos est administratio creaturæ corporalis, ut supposuimus, per quamdam a Deo processionem, nempe per ejus imperium, incipiunt esse ubi prius non erant, ad exhibendum Deo ministerium, cum applicantur ad aliquid faciendum circa creaturam corporalem : ergo.

ibid, ad 2. et 5. — Neque tamen inde inferas angelos, dum extra caelum empyreum in his inferioribus aliquos actus exteriores exercent, aliquid dignitatis perdere, aut eorum beatam contemplationem impediri. Non enim angelus aliquid dignitatis accepit a cælo empyreo, et ideo quando actu non est in illo, non magis dignitati subtrahitur quam regi, quando non actu sedet in regali solio quod ejus dignitati congruit. Et quantum ad beatam contemplationem, actiones exteriores angeli in nullo cam impediunt : unde, sive sint in cælo, sive in terra; sive aliquid exterius agant, sive non, æque clare semper vident Deum et æque semper sunt beati.

Neque etiam inde sequitur, angelos esse

proprie ministros hominum, sed proprie sunt solius Dei ministri cui soli ministrant propter nostram salutem. sicut gubernator civitatis non est civium, sed regis minister propter utilitatem civium. *Patio est*, quia de ratione ministri est, quod sit subiectus et inferior ei cujus est minister : angeli autem sunt tum gratiæ cum naturæ donis excellentiores et superiores hominibus mortalibus.

Si opponas quod S. Th. hic ad 4, dicit quod angeli ministrant principaliter Deo et secundo nobis ; et quod S. Bernardus Serm. 11 in Psal. Qui *habitat*, dicit cos esse hominum ministros : 71. S. Thomæ sensum esse, quod angeli actiones suas exteriores exercent principaliter ut ministrent Deo; secundo autem propter nostram utilitatem. *Id sanctum Bcrmdum*, intelligendus est de ministerio non subjectionis, sed operis quo pro nobis laborant, nobisque subministrant quæ sunt salutis nostræ utilia; quo sensu Christus dixit se non venisse ministrari, sed ministrare, et S. pontifex se dicit servum servorum.

§ II. — *Utrum omnes angeli mittantur in ministerium*

Ibid. a. 5. 0. — Angeli distinguuntur in assistentes et ministrantes, juxta illud Daniel. 7 : *Millia millium ministrabant ei, et decies centena millia assistebant ei.* Assistentes dicuntur, non qui immediate Deum vident, hoc enim omnibus angelis beatis est commune, sed qui immediate illuminantur a Deo, quales sunt tres ordines primæ hierarchiæ.

Missio angelorum est duplex : invisibilis, quæ consistit in hoc quod superiores illuminant inferiores; et visibilis, qua angelus ministrat aliquid exterius ministerium, sicut dictum est de missione divinarum personarum in tract, de Trinit. Visibilis iterum duplex : una immediata, dum qui mittuntur immediate per seipsos opus excipiuntur; altera mediata, in iis qui ex divina ordinatione movent per imperium alios ad ministerium exterius immediate excipiendum. Quæstio est tantum de missione visibili et immediata, an ea omnes angeli mittantur.

Scotus, Durandus et plures alii non improbabiler existimant omnes mitti : inferiores quidem regulariter et secundum le-

gem ordinariam; superiores vero ex speciali dispensatione ad aliquem effectum extraordinarium. S. Th. post S. Dionys. c. 7 et 15 Cœlest. Hierarc. et S. Greg. Horn. 8 in Ezccb. c! Horn. 54 in Evang. docet tres ordines primæ hierarchiæ et primum secunda» nunquam mitti : cum S. Thom. sentiunt S. Bonaven. Richardus, Major, et communiter Thomistæ cum piaribus extraneis. Cum quibus probabilius.

Ibid. o. 2. o. — *Dico* 1°. Angeli superiores nunquam mittuntur, sed inferiores tantum.

Prob. 1 « auctoritate Patrum et theologorum mox laudatorum.

ibid. — *Prob. 2° ratione.* Hoc habet ordo divinæ Providentiæ, ut jam dictum est, non solum in angelis, sed etiam in toto universo, quod inferiora per superiora administrentur, juxta quem ordinem et legem ordinariam, fatenlibus adversariis, angeli superiores sunt assistentes tantum, et inferiores ministrantes et missi : atqui non est ratio propter quam iste ordo aliquando praetermittatur: ergo. *Prob. min.* Quod ab hoc ordine in rebus corporalibus aliquando ex divina dispensatione recedatur, id fit propter altiorcm ordinem, secundum scilicet quod expedit ad gloriæ manifestationem : sic quod cæcus natus fuit a Deo immediate, illuminatus, et similiter Lazarus suscitans absque aliqua actione corporum coelestium, hoc factum est ad manifestationem gloriæ et fidei confirmationem : atqui ordo angelicus non habet superiorem ordinem propter quem praetermittatur : ergo. *Prob. min.* Ordo angelicus attenditur secundum dona gratiarum, : atqui ordo gloriæ non habet alium superiorem ordinem propter quem praetermitti debeat, sicut praetermittitur ordo naturæ propter ordinem gratis : ergo.

ibid.— *Confirmatur* 1°. Ordo naturæ in operatione miraculorum praetermittitur propter fidei confirmationem : atqui ad id nihil prodesset si praetermitteretur ordo angelicus, quia hoc a nobis percipi non posset » ergo.

Confirmatur 2°. Nihil ita magnum est in ministeriis divinis, quod per inferiores ordines exerceri non possit, ut palet in mysterio Incarnationis, quod est omnium supremum, ad quod annuntiandum non fuit missus angelus superior, sed unus ex

inferioribus, scilicet Gabriel Archangelus.

Ibid. α. 5. et 4. o. — *Dico* 2°, Angeli quatuor priorum ordinum non mittuntur, sed tantum angeli quinque inferiorum ordinum.

Ibid. a. 5. — *Prob. 1°* quod tres primi ordines non mittantur. Angeli, juxta communem Patrum et theologorum sensum, ut diximus in prænotamine, distinguuntur in assistentes et ministrantes; assistentes autem, ut etiam diximus, dicuntur qui a Deo immediate illuminantur, et sunt tres primi ordines : atqui assistentes non sunt ministrantes seu missi, nec e contra ministrantes sunt assistentes; alioquin nulla foret ista distinctio inter assistentes et ministrantes : ergo.

Prob. 2° tota simul conclusio. Proprietates angelorum et eorum officia ex eorum nominibus manifestantur, ut dicit Dionys. c. 7 Cœlest. Hierarch, et ideo angeli illorum ordinum ad exterius ministerium mittuntur, ex quorum nominibus aliqua executio exterior datur intelligi : atqui ex nominibus quatuor superiorum ordinum non datur intelligi aliqua executio exterior, bene ex nominibus quinque inferiorum ordinum : ergo. *Prob. min.* Plenitudo scientiæ, ardor charitatis, firmitas et tranquillitas mentis in receptione Dei immediata quæ significantur nomine Seraphinorum, Cherubinorum et Thronorum, non designant, *ut patet*, executionem seu ministerium exterius. Similiter in nomine Dominationum non importatur aliqua executio, sed sola dispositio et imperium de excutendis : secus in nominibus inferiorum ordinum ; nam Angeli et Archangel! denominantur a denuntiando ; Virtutes dicuntur, qui fortitudinem ad exequendum aliis communicant; Potestates, qui agenda ordinant et dæmones coercent; Principatus, qui in executione sunt duces. Ergo.

Obj. multa contra utramque conclusionem. 1° Hebr. 1 dicitur : *Nonne omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi?* Et omnes illi coelestes spiritus vocantur angeli, id est nuntii. 2° IsaL 6. Seraphim volavit ad Prophetam ut ejus labia purgaret. 5° Genes, 8, Deus collocavit Cherubim ante portam Paradisi. 4° Tob. 12, Raphael, qui ad Tobiarn missus fuerat, dicit se esse unum ex septem qui astant ante thronum, assistentes autem

Rtint suprem® hierarchi®. K° Michael, qui ab Ecclesia vocatur princeps et primas coelestis exercitus, et Daniel. 10 dicitur unus de principibus primis, ibidem dicitur *missus*. G° Matlh. 10, omnes angeli dicuntur venturi cum Christo ad iudicium, scilicet causa ministerii. 7° Verbum æternum init a Patre missum in hunc mundum : ergo non est incongruum quod etiam mittantur supremi angeli. S° Tandem omnes angeli, juxta Daniel, c. 7, sunt vel assistentes, vel ministrantes : atqui Dominationes non sunt assistentes : ergo ministrantes : ergo mittuntur.

q. 112. a. 2. ad 1. — 7°. *ad primum*, omnes angelos esse administratorios spiritus ei nuntios ; quia omnes mittuntur, aliqui invisibiliter et mediate, alii visibiliter et immediate, non autem quod omnes mittantur visibiliter et immediate.

ibid, ad 2. — 2/d *secundum*. Seraphim purgavit labia Prophet®, non immediate per se, sed mediate per inferiorem angelum, qui ejus virtute hoc fecit; sicut papa dicitur absolvere aliquem, etiamsi per alium officium absolutionis impendat. Vel dictus est Seraphim, id est incendens, æquivoce, quia venerat ad incendendum labia Prophet® : unde Dionys. c. 15 Cœlest. Hierarch, dicit quod iste angelus fuit de inferioribus angelis.

Ad tertium, A. eadem solutione, Cherubim positum ante portam Paradisi, fuisse unum ex inferioribus angelis, qui Cherubinis subordinabatur in custodia ligni scienti® qu® Cherubinis tribuitur.

Ibid. a. 5. ad 2. — *Ad quartum* de Raphaële, 7i. quod per numerum septenarium phrasi in S. Scripturis usitata, sæpe intelligantur nulli : unde S. Greg. Hom. 55, dicit quod *septenario numero universitas figuratur*. Quo posito, sensus verborum Raphaelis ad Tobiam est, quod sit unus ex angelis qui vident Deum sumpta astantia seu assistentia late vel pro visione immediata Dei qu® competit omnibus angelis beatis, vel pro eo quod est esse paratum ad ministerium. Potest etiam dici quod inter angelos infini® hierarchi® sint septem præcipui quibus excellentiora ministeria committuntur, de quibus fit sæpe mentio in Apocalypsi, et quod horum unus fuit Raphael.

Ad quintum. Neque S. Thomas neque

nos negamus omnes aut supremos angelos mitti ad famulandum Deo, sed ad nuntiandum et ministrandum hominibus circa opera corporalia; et de illis solum procedit ratio Auctoris. Unde admittimus tanquam omnino verisimile, hunc in dicto casu iudicii, sed in nativitate et ascensione Christi, post ejus tentationem et alias, aliquos ex supremis angelis Christo ut suo capiti adfuisse et illi famulatos fuisse; cum enim ordo unionis hypostatic® sit superior ordine graliæ, propter illum potest prætermitti ordo qui servatur in ministeriis angelorum.

Ad sextum. Cujus et quant® dignitatis sit Michael, incertum est. Quidam dicunt eum esse absolute principem supremum omnium angelorum : juxta quam sententiam respondendum est quod, cum dicitur missus et venisse in adjutorium Gabrielis, sensus sit quod interius illuminando ipsum corroboraverit. Alii volunt esse primum infim® hierarchi®, aut saltem primum secundi ordinis infim® hierarchi®, scilicet Angelorum, quia vocatur Archangelus in Epist. Jud® et in Officio Ecclesi®. Juxta quam sententiam respondendum est quod, cum in S. Scriptura aut in Officio Ecclesi® dicitur primus aut primas, aut princeps angelorum, seu cœlestis militi®, sensus sit quod sit princeps eorum qui tanquam cœlestis exercitus mittuntur huc a Deo ad diversa ministeria, sed maxime ad custodiam hominum. Insuper potest dici quod hoc nomen, *Michael*, non sit unum proprium, sed pluribus conveniat, juxta varias actiones ex quibus hoc nomen desumptum est quod interpretatur, Quis *ut Deus*. De hac materia videri potest Sylvius hic a. 2.

Ad septimum, B. Verbum æternum fuisse missum a Patre in hunc mundum ut Redemptorem, quod soli Deo competebat; non ut simplicem ministrum ad quædam exteriora opera excquenda sicut mittuntur angeli.

Ibid. a. 4. ad 1. — *Ad Octavum, R.* quod Dominationes computantur quidem inter angelos ministrantes, non sicut exequentes ministerium, sed sicut disponentes generaliter et mandantes quid per alios fieri debeat : sicut architectures ù. œdificiis nihil manu operantur, sed solum disponunt et præcipiunt quid alii debeant

operari : *unde neganda est secunda consequentia.*

ARTICULUS III.

De custodia bonorum angelorum et impugnatione malorum.

PEU VARIAS QUÆSTIUNCULAS.

D. Th. QQ. 115 et 114.

Petes 1° utrum homines ab angelis custodiantur?

2- 115. a. 1. o. — *B. affirmative.* Est de fide in multis S. Scriptura locis expressa. Psal. 90 : *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis*; Genes. 52 et 48, Matth. 18, Luc. 2, Act 12 et alibi.

ibid. — *Ratione suadetur.* 1° Hoc habet in omnibus rebus ordo divinæ Providentiæ, ut mobilia et variabilia per immobilia et invariabilia moveantur et regulentur; patet in omnibus corporalibus quæ moventur et regulantur per substantias spirituales et immobiles, et in corporibus inferioribus quæ per corpora superiora immobilia quoad substantiam moventur : atqui angeli sunt magis immobiles et invariabiles quam homines qui quantum ad animam et corpus et quantum ad cogitationes et allectus continuo mutantur, ut experientia patet: ergo.

ibid. a. 4. o. — Homo in statu hujus vitæ constitutus, est quasi in quadam via qua debet tondere ad patriam, in qua via multa pericula homini imminent tum ab interiori, tum ab exteriori : ergo sicut hominibus per viam non tutam ambulanti-bus dantur custodes, ita et cuilibet homini, quandiu viator est, custos angelus deputatur. Quando autem jam ad terminum viæ pervenerit, tunc non habebit angelum custodem, sed habebit in regno angelum conregnantem, in inferno dæmonem punientem.

ibid. — *Hinc inferes* omnes omnino homines viatores, sive justos, sive peccatores, sive fideles, sive infideles, etiam in statu naturæ tam pura quam integra, solo Christo excepto, habuisse et habere angelos custodes, quia rationes militent pro omnibus et pro omni statu viæ. — ibid, ad 2. — Quamvis enim in statu naturæ integra non esset periculum ab interiori, erat tamen ab exteriori propter insidias dæmonum, ut rei probavit eventus. In statu au-

tem naturæ pura indignisset homo ut moveretur ad finem connaturalem et inclinaretur ad virtutum officia. — Ibid, ad 3. — Reprobi autem, etiam ipse Antichristus sicut non privantur interiori auxilio naturalis rationis, ita etiam non privantur exteriori auxilio totius naturæ humanæ divinitus concesso, scilicet custodia angelorum, per quam etsi non juventur quantum ad hoc quod vitam æternam bonis operibus mereantur, juvantur tamen quantum ad hoc quod ab aliquibus malis retrahuntur, quibus et sibi ipsis et aliis nocere possunt : nam et ipsi dæmones arcentur per Iynos angelos ne noceant quantum volunt ; et similiter Antichristus non tantum nocebit quantum vellet.

Ibid, ad 1. — Excepi Christum, quia Christus secundum quod homo, immediate regulabatur a Verbo Dei: unde non indigebat custodia angelorum. Quidam excipiunt etiam B. Virginem ; sed cum non esset omnipotens, nec beata, licet confirmata in gratia, non videtur ratio denegandi ipsi custodem ex angelis præstantissimum, qui et eam sua præsentia recrearet et juvaret ministerio.

Ibid, ad 2. et 5. o. — *Petes* 2° Utrum plures homines ab uno angelo, an singuli homines a singulis angelis custodiantur?

R. singulos homines a singulis angelis custodiri a nativitate.

Prima pars colligitur ex Act. 12, cum puella nuntiabat Petrum ad ostium stare, fideles non credentes esse Petrum, dixerunt : *Angelus ejus est.* Unde Micron. in cap. 15 Matth. ait : *Magna est dignitas animarum ut unaquaque habeat ab ortu nativitatis, in custodiam suam, angelum delegatum.*

ibid. a. 2. — *Ratione suadetur.* Divina Providentia cujus custodia angelorum est quædam exeeulio circa homines, principaliter versatur circa illa quæ perpetuo manent ; circa vero ea quæ transeunt versatur in quantum ipsa ordinat ad res perpetuas : atqui homines non sunt solum incorruptibiles quantum ad communem speciem ut aliæ creatura, sed etiam quantum ad proprias formas singulorum, quæ sunt animæ rationales : ergo Providentia Dei comparatur ad singulos homines, sicut comparatur ad singula genera vel species corruptibilium. *Subsumo.* Atqui probabile

est quod diversis speciebus rerum diversi angeli præficiantur : ergo etiam rationabile est ut diversis hominibus diversi angeli ad custodiam deputentur.

Ibid. a. o. — *Secunda pars* est contra quosdam antiquos, qui dicebant tantum dari angelum custodem post baptismum. Et 1° eam diserte asserit S. Hieron. cit. 2° *Prob. ratione*. Beneficia quæ a Deo providentur homini in quantum habet naturam rationalem; ex tunc ei exhibentur, ex quo nascendo talem naturam accipit : at qui tale beneficium est custodia angelorum : ergo.

Ibid, ad 1. — Neque obstat quod pueri non sint capaces doctrinæ qui est unus ex præcipuis effectibus custodiæ ; multosnamque alios effectus habet qui pueris competunt, ut arcere dæmones et alia nocumenta tam corporalia quam spiritualia prohibere.

Sed quid de puero adhuc in utero materno ?

Ibid, ad 5. — *R.* quod, cum tunc nondum sit totaliter separatus a matre, sed per quamdam colligationem sit adhuc quodam modo pars ejus, sicut fructus pendens ex arbore est aliquid arboris, probabile est quod angelus qui custos est matris, custodiat etiam prolem in ejus utero existentem.

In 2. d. 11. q. 1. n. 2. ad 4. — Præter angelos custodes singulis hominibus privatis a nativitate deputatos, Patres et theologi communiter agnoscunt insuper speciales pontificibus, regibus et aliis personis publicis et superioribus deputari, qui eos dirigant in iis quæ spectant regimen multitudinis sibi commissæ; item et specialem deputari cuilibet nationi, regno, provinciæ, civitati, dioecesi, ordini religioso, communitati, collegio, sodalitiis, CtC. — Col. cx 5. p. q. 85. a. 4. ad 9. — Valde etiam probabile est cuilibet sacerdoti celebranti adesse angelum specialiter deputatum, qui ipsum in tanti mysterii celebratione juvet, ejusque proces et hostias Deo offerat : colligitur ex verbis illis canonicis misse : *Jube hæc perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum*, etc.

Petes 5° quæ sint officia angelorum custodum erga nos?

R. in. Illuminant intellectum, non infundendo species, sed aptando veritates

ad captum nostrum, vel sub sensibilibus similitudinibus repræsentando, sicque instruunt et docent, atque bonas cogitationes suggerunt, voluntatem etiam excitant ad bonum suadendo, bortando, etc. Boni occasiones subministrant, mali occasiones amovent. Ita habetur Genes. 16 et 18, Exod. 25, Judith. 15, Tob. 6, 11, 12, Act. 5 et alibi.

2° Preces nostras et vota Deo offerunt, Tob. 5 et 12, Apoc. 8; non ut Deus ea cognoscat, sed ut ipsi suas preces nostris precibus jungant.

5° Damna externa avertunt, juvant in periculis, in bello, præsertim in morte; fugant morbos, pestilentias, etc. Genes. 48, 4 Reg. 6, et 19, Tob. 6 et alibi.

4° Arcent et coercent dæmones ne noceant, vel ne tantum noceant quantum velint, sive in temporalibus, sive in spiritualibus; Tob. 6 et 8.

Et cum tot ac tanta beneficia ab angelis custodibus continuo recipiamus, eo usque ingrati sumus, ut tam insignium benefactorum, quod speciali cultu et honore prosequi deceret, vix memoriam recolamus.

Petes 4° utrum angeli custodes quandoque suos clientes deserant?

ibid. a. 6. o. — *R.* quod nunquam totaliter eos deserant, sed aliquando ex parte et secundum quid. *Ratio est*; quia custodia angeli, ut diximus, est quædam executio divinæ Providentiæ circa homines generaliter facta : atqui nec homo, nec res aliqua totaliter divinæ Providentiæ subtrahitur : ergo. Aliquando tamen angelus dimittit suum clientem secundum quid, prout scilicet non impedit quin vel subdatur alicui tribulationi, vel cadat in peccatum secundum ordinem divinorum judiciorum. Et secundum hoc Babylon et Domus Israël dicuntur in S. Scripturis derelictæ ab angelis.

Petes 5° utrum angeli doleant de malis nostris?

ibid, o. 7. o. — *R. negative*, quia dolor est de his quæ sunt contra voluntatem. Cum autem angeli habeant suam voluntatem in omnibus divinæ voluntati conformem, nihil accidere potest contra eorum voluntatem. Equidem non volunt peccata et mala hominum secundum se, approbant tamen voluntatem Dei ea permittentis et vindicantis.

234 DISSERT. VIII. ART. IIT. DE CUSTODIA BONORUM ANGET.

Petes 6° ex quo ordine sint angeli custodes?

Ib. a. 5. o. — *B.* Angeli custodes privatarum personarum sunt ex infimo ordine, quia nuntiare minima perlinet ad angelos infimi ordinis, procurare autem quæ spectant salutem unius personæ privatæ, videtur quid minimum in officiis angelorum. Angeli vero custodes multitudinis, aut eorum qui præsunt multitudini, sunt ex aliis superioribus ordinibus; quia quanto agens est universalius, tanto est superius. Sic igitur custodia humanæ multitudinis pertinet ad Principatus, vel forte ad Archangelos, qui dicuntur Principes angelorum. Ulterius secundum S. Greg. Horn. 34 in Evang. super omnes naturas corporeas custodiam habent Virtutes, super dæmones habent Potestates, super bonos spiritus habent Principatus, vel Dominationes.

Petes 7° utrum dæmones impugnent contentent homines?

Q. 114. n. 1. et 2. o. — *B. affirmative;* tum propter invidiam per quam impedire nituntur profectum hominum, tum propter superbiam per quam divinæ potestatis similitudine Hi usurpant, deputando sibi ministros determinator ad hominum impugnationem et excidium, sicut Deus deputat angelos determinatos ad hominum salu-

tern. Idque patet ex Genes. 5, Ephes. 6, 1 Timoth. 2, 1 Petri 5 et quotidiana atque infelici experientia.

Petes 8° utrum sit cuique suus malus angelus ad exercitium, sicut cuiusque bonus ad custodiam?

B. plures ita sentire post Origenem Ilom. 12 in Luc. S. Greg. Niss. tract. de vita Moysis, Cassianum Collât. 8 cap. 17, et S. Thomam in 2, d. 11, a. o. o.

Alii negant. 1° Quia hæc opinio nullum habet fundamentum neque in S. Scriptura, neque in traditione, sed potius videtur ortum habere ex superstitione gentilium, qui duos genios cuilibet homini affingebant. 2° Quia sunt plures homines incapaces exercitii ad virtutem, ut sunt pueri contenti amentes. 5° Quia non est verisimile Deum permittere quod dæmones continuo insidiantur hominibus qui jam aliunde sunt admodum infirmi.

Ad eos qui referuntur contrarium tenuisse, respondent, Origenem in multis aliis erroribus scaterere, S. Gregorio Nisseno alios Patres non assentiri, opera Cassiani declarata esse apocrypha a Gelasio papa; S. Thomam vero hanc quidem opinionem referre, sed non eam approbare.

Et hæc de angelis, quorum gloriæ consortes nos faciat misericors Deus, per Dominum nostrum Jesum Christum. Amen.

TRACTATUS DE OPERE SEX DIERUM.

D. Th. 1 p. a. Q. 44 ad 48, ct a Q. 67 ad 103.

DISSERTATIO I.

DE PROCESSIONE CREATURARUM
A DEO.

D. Th. 1 p. Q. 44,45, 46.

ARTICULUS I.

*Utrum omne cns sit effective a Deo? Uli
de Cartcsianismo.*

Gnoslici, teste S. Epiphanio ITæres.23 ct 26, negarunt mundum esse a Deo conditum. Manichæi, ex eodem Epiphanio Hæresi 22 et sequentibus, ct ex S. Augustino Hæresi 44, duos astruebant deos a se independentes : unum bonum, qui esset auctor novi Testamenti, lucis, rerum spiritualium et incorruptibilium ; alterum malum, qui esset auctor veleris Testamenti, tenebrarum ct rerum visibilium corruptibilium.

Plato ct Hermogenes apud Tertullianum lib. de Prescription, c. 55, Selcuciani ct Hermiani apud S. August. Hæresi 59, dixerunt materiam non fuisse a Deo productam, sed ipsi coælernam, ex qua mundum visibilem produxit.

Q. 44. a. 1. o.— *Dico.* Omne ens aliud a Deo, quod est quomodocumque, est effective causatum a Deo.

Est de fide qua credimus in Symbolis Nicæno ct Consantinopolitano, tn *Deum, factorem coeli et terra*, visibilium omnium ct invisibilium.* Et cap. *Firmiter*, de summa Trinitate, Ecclesia in concil. Lateral). I confitetur *Deum unum, Patrem, et Filium,, ct Spiritum sanctum , esse unum universorum principium, creatorem omnium visibilium ct invisibilium, spiritualium ct corporalium.* Unde concil. Bracarense I, can. 15, sic definit : « Si ■ quis dixerit creationem univers® carnis » non opificium esse Dei, sed malorum an-

» gelorum, sicut Manichæus et PrisciUianus dixerunt, anathema sit. »

Atque id aperte exprimit S. Scriptura, Genes. 1 ; *In principio creavit Deus coelum ct terram;* ubi sub cælo omnia coelestia, et sub terra omnia inferiora continentur : unde Exod. 20 : *Sex diebus fecit Dominus coelum ct terram et omnia quæ in eis sunt.* Isaï. 44 : *Ego Dominus faciens omnia, extendens coelos solus, stabiliens terram.* Psal. 145 : *Qui fecit caelum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt.* Joan. 1 : *Omnia per ipsum facta sunt.* Rom. li : *Ex ipso, et per ipsum, ct in ipso sunt omnia.* Act. 17 : *Deus qui fecit mundum ct omnia quæ in eo sunt.*

ibid. — *Suadetur ratione.* Omne quod quomodocumque est, continetur virtualiter et eminenter in Deo : ergo omne quod quomodocumque est, est ? Deo participatum et causatum. *Patet consequentia; qui* si esset aliquod ens quod non esset a Deo causatum, illud non contineretur virtualiter et eminenter in Deo. *Prob. ant.* Deus sic est ens per essentiam, ut complectatur omnem rationem entis secundum totam ejus latitudinem et extensionem ; id enim important rationes actus puri, entis infiniti ct infinite perfecti, quæ competunt Deo : ergo omne quod quomodocumque est, continetur virtualiter et eminenter in Deo ; alias Deus non contineret omnem plenitudinem entis.

Dices. Essentiæ rerum sunt ætemæ ct non dependent a Deo : sic ab æterno et independententer a Deo, homo est animal rationale. Ergo.

P. D. ant. Essentiæ rerum sunt æternæ ct non dependent a Deo quoad connexionem prædicati et subjecti, C. quoad esse actuale, N. id enim habent a Deo in tempore.

lu. a. 2. o. — *Hinc inferes* 1°, materiam circa quam maxime erraverunt antiqui philosophi, ut exponit Auctor hic a. 2, esse etiam a Deo productam; quia cum Dens, ut dictum est, sit causa entis in quantum ens, est causa omnium quæ perlinent ad rationem entis; materia prima autem perlinet ad rationem entis corporei. Quamvis enim secundum se non sit ens actu, sed tantum per formam, sine qua non producitur, ex ea tamen et forma fit ens actu; et ideo proprie loquendo, materia non creatur. sed concreatur.

Inferes. 2°, hypothesim Cartesii, quam ut thesiin hodie propugnant quidam ejus discipuli, aperte pugnare cum S. Scriptura et ratione.

Hæc est autem hypothesis seu thesis. Supponit 1° Cartesius materiam esse a Deo (reata ex natura sua homogenam seu ejusdem rationis; 2° essentiam ejus consistere in trina extensione longi, lati et profundi, sicutque materiam, corpus, extensionem, spatium, esse synonyma; unde 3° materiam nullos habere fines suæ extensionis, quia quidquid et ubicumque concipitur, concipitur ut quid extensum, et non potest aliter concipi; unde 4° vacuum etiam divinitus esse impossibile, quia omne spatium imaginabile trina extensione constat, adeoque materia et corpore quæ idem sunt; hinc 5° mundum hunc esse infinitum, seu, ut dicit, absurditatem declinare volens, indefinitum; inde 6° plures mundos esse impossibiles, neque minimam materiæ portionem posse de novo creari, quia omnia spatia imaginaria sunt repleta, et duo corpora non possunt esse in eodem loco; alias fuissent duo, ut supponitur, et non duo, quia eamdem haberent extensionem quæ non distinguitur a corpore. Et, omissis pluribus aliis ejusdem farinas fictionibus, 7° supponit Deum divisisse materiam in partes æquales, non quidem sphaericas, ne daretur vacuum, sed angulares, puta cubicas, ut contactu quaqua parte immediato omne vacuum excluderent. 8° Supponit illis materiæ fragminibus duos motus a Deo impressos, unum cuique particulæ circa proprium centrum, alterum pluribus communem circa centrum commune; quo duplici motu a Deo materiæ impresso contendit mundum hunc structura, dispositione, wrictate atque ornamentis adeo mirabilem.

nihil Deo ulterius agente, facillime potuisse construi.

Primo itaque motu, inquit, cujuslibet particulæ circa proprium centrum, ancone et ramenta particularum effracta sunt; ita ut ex angulatis factæ sunt globosæ seu sphaericæ, deinde ex continuo attritu tuarum globorum biter seu, turn ramentorum effractorum, decisa fuit scrolls tenuissima; arborum cones vero et ramenta confracta molecularum instar coaluerunt: hinc suorum elementorum, seu principiorum, genesis. Hæc enim scrolls tenuissima est primum elementum quam vocant materiam subtilem, globuli secundum, tertium ramenta quæ dum inter spatiola a globulis inter se compressis relictæ vi motus comprimuntur, in tres strias, juxta spatium a globulis relictum, efformantur, unde illa vocat partes striatas, vulgo, *les parlies cannelées*.

Secundo motu fingit partes materiæ esse distributas in varios vortices, a quorum centro facilius et vehementius ad circumferentiam recedentes globuli, utpote ad motum aptiores, in illud propellunt partem materiæ subtilis citissime agitatam, ex qua conflantur corpora lucida, sol scilicet et stellæ fixæ, altera parte materiæ subtilis discurrente promiscue inter globulorum spatiola, ut ipsa repleat: globuli vero sic ad circumferentiam convolantes et materiæ subtili circumfusi, constituunt corpora diaphana, scilicet coelos. Tandem ramenta ad invicem complicata, id est materia striata, admotum minus apta propter figuras suas irregulares, a subtilioribus partibus motu vehementissimo agitatæ, a centro versus circumferentiam ad instar spumæ excluduntur, et illic inter globulos seu corpora diaphana, scilicet coelos, quasi in æquore natantia, constituunt diversa corpora opaca in diversis coelorum partibus, scilicet planetas, Jovem, Saturnum, Lunam, etc. imo et terram nostram cum omnibus corporibus suis, etiam animantibus; ita ut sol sit centrum mundi hujus, circa quem motu illius vorticis gylando continuo abripiuntur coeli, planetæ et terra nostra.

Hoc, inquam, systema quod Cartesius proposuit ut hypothesim duotaxat possibilem, hodie quidam ejus discipuli propugnant ut thesiin de facto veram contra S. Scripturam et rationem.

Contra S. Scripturam. Genes. 1 dicitur : *In principio Deus creavit*, non materiam rudem, sed *cælum et terram*. Item : *Dixitque Deus : Fiat lux; et facta est lux.... Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum... et fecit Deus firmamentum... Dixit autem Deus : Fiant luminaria magna in firmamento calli.... fecitque Deus duo luminaria magna.... Creavitque Deus cete grandia et omnem animam viventem atque motabilem* ; et sic de cæteris. Non ergo solam materiam informem, cui motum impressit, sed distinctas omnium rerum species et individua produxit. Pugnat insuper hæc thesis cum aliis textibus Scriptura superius citatis, item cum professione fidei et Ecclesiæ decretis, de quibus supra.

Contra rationem. 1° Præter materiam et motum, sunt innumera alia entia in mundo : atqui, *ut probatum est in conclusione*, omne quod est quomodocumque ens, est effectum a Deo : ergo.

2° Juxta principia systematis Cartesii, materia est æterna, increata, a se necessario existens, adeoque alter Deus. Ergo. *Prob. ant.* Juxta principia Cartesii, materia, extensio, corpus, spatium, sunt unum et idem : atqui determinato quolibet æternitatis puncto in instanti præcedere concipitur extensio, adeoque materia; posito quolibet materiæ termino, concipitur ultra extensio, consequenter materia; posita tandem qualibet volitione in Deo non creandi materiam, semper concipitur extensio, ideoque materia : ergo materia est æterna, increata et necessario a se existens : ergo alter Deus.

5° Motus, qui, juxta Cartesium, est quasi anima ejus mundi, est in ejus systemate impossibilis. Ergo. *Prob. ant.* Juxta systema Cartesii, omnia sunt plena, vacuum etiam divinitus est impossibile, nec una pars potest comprimi in minus spatium ut alteri locum cedat, ut docet 2 p. n. 55 : atqui in hoc systemate motus est impossibilis : ergo. *Prob. min.* Fit motus localis dum corpus seu pars mota migrat de loco in locum : atqui si omnia sunt plena, si vacuum esso non possit, nec una pars in se comprimi, ut locum alteri cedat, quo ibit pars quæ supponitur mota? Hæc capiant, si possint, Carlesiani et nos interim para-

doxum absonum et inconcoplibile reputabimus.

Et ut rem, seu hujus systematis implicandam, magis in aperto ponam, finge hanc cameram esse ex omni parte repletam fragmentis lapideis, ita ut vel minimum vacuum dari non possit, nec unum fragmentum in angustius spatium cogi, nulla unquam vi quantumvis insigni poterit in illis flecti vel minimus motus, longe minus vortices et circuli Carlesiani.

Respondet Cartesius 2 p. n. 55, in omni motu circulum seu anulum materiæ simul moveri, ita ut prima pars annuli moveatur secundam, secunda tertiam, et sic successive in gyrum usque ad ultimam, quæ eodem instanti occupat locum relictum a prima.

Sed contra 1°. Inde sequitur omnem motum necessario esse circularem, nullum posse esse rectum, contra Cartesium quæ docet omnem motum esse ex natura sua rectum, nec nisi occursu alterius corporis obliquari. Item sequitur ne unam partem posse moveri quin omnes partes ejusdem vorticis et circuli simul moveantur, nec unam quiescere quin omnes quiescant : quibus positis, patens est motum quem Cartesius supponit liberrimum in suis particulis, esse revera difficillimum, atque plane chimericum ex eo semper circulari et uniformi posse formari omnia mundana corpora etiam viventium.

Contra 2°. Circulus materiæ non potest moveri inter alios circulos, nisi inter hunc et ipsos interjaceat aliquod vacuum, quod est impossibile, secundum Cartesium.

Contra 5°. Impossibile est quod una ex particulis Cartesii statim adæquate occupet locum alterius, quod tamen fieri deberet si non detur vacuum. Ergo. *Prob. ant.* Omnes particulæ Cartesii sunt vel sphericæ, vel angulares, vel ramosæ, vel alicujus alterius figura : ponamus igitur motum fieri in globulis, eadem est ratio de cæteris ; globulus pellens non potest statim adæquate replere spatium globuli pulsi, nisi illi statim succedat secundum diametrum quod est impossibile.

Respondet Cartesius, hæc interstitiola intra globulos seu alias partes repleda, repleri materia subtili quæ omni loco diffunditur et cuilibet figuræ se accommodat, suae parum tenax, non secus ac aer replet spatiola granorum in acervo.

i

* i
Lⁿ i
liti i
; lⁿ ;
M l'i
fi 1

i

i

Scd contra 1°. Ante ortum materiæ subtilis (illis erat motus, cum per motum ex continuo attritu globulorum et ramentorum sit effecta. Ergo.

Contra 2° Parles materiæ subtilis sunt solidissimæ, cum careant poris ex Cartesio: ergo sibi contradicit dum dicit eam se omni figura accommodare, suæ parum tenacem.

Contra 3°. Omnes partes materiæ subtilis sunt etiam suis figuris præditæ, aliæ ramosæ, aliæ triangulares, etc., ex Cartesio: ergo sicut de globulis, sic de istis probat argumentum, unam non posse statim adæquate locum alterius replere.,

Ad exemplum Cartesii, *palet ex responsione* data disparitalem esse, quod partes materiæ subtilis non natent in aliqua subtiliori materia, sicut grana in aere. Insuper juxta nos aër potest facile comprimi et dilatari, quod suis particulis denegat Cartesius.

In clariorem hujus responsionis Cartesianæ solutionem, redeat exemplum prius allatum de fragmentis lapideis in camera. Finge illorum quædam, angulis excussis, esse in globulos tornata, alia in pulverem minutissimum decisa, alia in partes paulo crassiores, (piarum omnium particularum nullum potest in angustius spatium comprimi; erit pariter impossibile nullum in eis fieri motum.

Huic itaque invincibili argumento succumbens Cartesius, desperata tandem solutione, fatetur aliquid fieri in motu quod mens humana non capit, scilicet, divisionem particularum materiæ in infinitum. Ita Cartesius 2 part. Principiorum n. 54 et 55.

Bene dixit Cartesius *quod mens humana non capit*; ecquis enim capere potest in quolibet motu etiam minimo, materiam reipsa conteri in partes infinitas? Quis capit id quod ulterius est divisibile, esse reipsa divisum in infinitum? Quis capit unam particulam, puta materiæ subtilis, posse conterere et confringere aliam particulam adamante duriores in partes infinitas? *Et hoc dato*, evanescit libertas et facilitas motus quam tantopere prædicat Cartesius. Denique admissa gratis hac chimerica divisione materiæ in partes infinitas, remanet nihilominus impossibilis motus, ut patet exemplo prius allato de fragmentis lapideis in camera. Hæc pauca de Cartesianismo, longe plura apud physicos.

AMICULUS II.

Utrum Deus sit causa exemplaris seu finalis omnium rerum?

9. 44. n. 5. o.—*Dico* 1°. Deus est prima causa exemplaris omnium rerum; quia Deus habet rationes seu ideas et exemplaria omnium rerum quas producit secundum determinatas species; non enim Deus, cum sit agens intelligens, agit cæco modo aut fortuito: hæ autem idææ seu exemplaria nihil aliud sunt realiter quam divina essentia, vel est diversimode participabit a creaturis. De ideis divinis diximus in tract. de Deo, dissert. G, a. 7, § 1.

ibid. α. 4. o.—*Dico* 2°. Deus est causa finalis omnium rerum, juxta illud Prov. 16: *Universa propter semelipsum fecit Dominus*,

ibid.—*Patio est.* Illud est causa finalis rerum omnium, quod primum et universale agens intendit omnibus communicare et quod omnia intendunt, prout possunt, consequi: atqui divina bonitas est id quod Deus intendit omnibus communicare et quod omnia consequi intendunt, sive appetitu rationali, sive sensibili, sive naturali: ergo. *Prob. min.* Deus ut primum et universale agens atque infinite perfectum, non agit propter finem acquirendum, bonorum enim nostrorum non indiget; sed agit propter perfectionem suam, quæ est ejus bonitas, communicandam; et quælibet res creata intendit suum bonum et suam perfectionem, quæ est similitudo et participatio divinæ bonitatis. Ergo.

Verum difficultas est utrum Deus, sive divina bonitas, sit etiam causa finalis divinæ operationis immanentis.

Respondeo, *immanentis*; quia certum est quod operatio Dei quæ dicitur transiens et recipitur in creaturis, cum sit aliquid creatum, habeat sicut cætera creata pro fine ultimo Deum, sive divinam bonitatem.

Dico 5°. Deus seu divina bonitas non est proprie et stricte causa finalis divinæ operationis immanentis; quia inter causam proprie dictam et effectum necessario debet esse distinctio realis et realis dependentia effectus a causa: atqui tam Deus quam divina bonitas et divina operatio immanens sunt una et eadem res simplicissima absque ulla distinctione reali et dependentia, nimirum una et eadem essentia divina. Ergo.

Recte tamen dicitur quod divina bonitas sit ratio divinas operationis seu sit Deo ratio volendi et agendi; quia, ut inquit Auctor q. 49, a. 2, ad 2, cum Deus non velit alia a se nisi propter finem qui est sua bonitas, nihil aliud movere potest ejus voluntatem nisi sua bonitas. Neque ad hoc ut aliquid sit ratio alterius absque causalitate, requiritur inter utrumque realis distinctio, sed sufficit distinctio rationis, nec etiam requiritur dependentia realis unius ab alio: sic v. g. juxta Auctorem q. 10, a. 1 et ejus interpretes, immaterialitas est in Deo ratio æternitatis, non tamen causa proprie dicta; quia non distinguitur realiter ab aeternitate, neque aeternitas realiter ab illa dependet, cum utraque sit una et eadem res simplicissima in Deo.

Itaque Deus vult et agit propter bonitatem suam, non quia illam desiderat, quod enim desideratur nondum habetur, sed quia illam perfecte amat; amor enim est etiam de præsenli: ex hoc autem quod perfecte amet suam bonitatem, vult illam aliis communicari.

ARTICULUS III.

De modo emanationis rerum a Deo, qui dicitur creatio.

Q. 43. a. 1. ad 1.—Creatio potest sumi tripliciter: 1° late pro qualibet cujuscumque rei productione, quo sensu Eccli. 2 dicitur de Sapientia quod sit ab initio creata; 2° æquivoce pro elevatione ad superiorem gradum, quo sensu quis dici ut creari episcopus; 5° stricte pro productione totius entis ex nihilo.

Pro quo observandum est, præpositionem *ex* non importare habitudinem causalitatis affirmativæ, quasi nihilum sive materia ejus rei quæ producitur, ut cum dicitur: gladius fit ex ferro; sed importare habitudinem causæ quæ negatur, ita ut *ex nihilo* idem sit ac, *non ex* aliquo.

ibid. o. —Itaque creatio est emanatio totius entis a causa universali; sicut enim emanatio particularis est ex non ente particulari, ut productio ignis ex non igne, ita emanatio universalis est omnino ex non ente ac per consequens ex nihilo.

Ibid. α. 2. o. — *Dico.* Deus res in esse produxit ex nihilo, hoc est, creavit.

Prob. 1° ex S. Script. Genes. 1 dicitur: *In principio creavit Deus cælum et ter-*

ram. 2 Machab. 7: Peto, nate, ut aspicias ad cælum et terram, et ad omnia quæ in eis sunt, ut intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus et hominum genus.

Prob. 2° ex definitione Ecclesiæ inconcil. Laleran. sub Innocentio III, ubi definitur quod *Deus ulrumquede nihilo condidit creaturam spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam*; item in Symbolo Apostolorum: *Credimus in unum Deum..... creatorem cæli et terræ.*

ibid.—*Prob. 5° duplici ratione OM. Vnna:* si Deus non fecisset aliquid ex nihilo, debuisset omnia producere ex aliquo præsupposito: *falsum consequens: ergo et ant. Prob. min.* Si Deus non ageret nisi ex aliquo præsupposito, istud præsuppositum non esset ab ipso causatum; sicut cum artifex facit statuam ex ligno, lignum non esset ab ipso causatum: atqui falsum consequens; tum quia Deus est causa universalis totius entis, ut constat ex ari. primo, tum quia si esset aliquod ens a Deo non causatum, esset ens a se, consequenter Deus utpole ens infinite perfectum; a quo enim posset limitari in suis perfectionibus? Non ab alio, cum a nullo, nec ab ipso Deo; dependeret: non a se; cum enim esset ens necessarium, nullam a se perfectionem excluderet.

Secunda. Vel rebus quas Deus produxit aliquid præexistit, vel non: si hoc secundum, habemus intentum; si primum, cum non sit procedere in infinitum, necesse est devenire ad aliquod primum cui non præexistat aliud, et tamen sit factum a Deo, consequenter facium ex nihilo.

Dicit 1°. Fuit apud antiquos philosophos communiter receptum hoc axioma: *Ex nihilo nihil fit.* Ergo.

ibid, ad 1. — 7°. hoc axioma verum esse de emanatione effectuum particularium a causis particularibus, quod tantum considerabant antiqui philosophi; non vero de emanatione ab universali principio.

Inst. Inter ens et nihil est distantia infinita: atqui infinita distantia est imtransibilis: ergo.

ibid, ad 4. — *R. D. maj.* Inter ens et nihil est distantia infinita positive, .V. negative, *C. Et ad hunc sensum distincta min. N. conscq.* Itaque inter ens et nihil non est distantia si positive infinita, quod

sit aliquod infinitum medium quod debeat periransiri ; sed sic tantum, quod non esse simpliciter tendat ad esse simpliciter. Porro sicut fieri potest virtute finita ut a non esse secundum quid fiat transitus ad esse secundum quid, v. g. a non esse ignis ad esse ignis : sic fieri potest virtute infinita ut a non esse simpliciter fiat transitus ad esse simpliciter.

Urgebis. Quod fit nondum factum est : ergo fieri procedit factum esse : ergo debet assignari subjectum in quo sustentetur ipsum fieri. *Subsumo.* Atqui in eo quod creatur non potest assignari subjectum in quo sustentetur fieri seu creari, cum sit ex nihilo [†] ergo non potest aliquid fieri ex nihilo.

Ibid, nd 5. — *Ji. D, ant.* Quod fit actione successiva nondum factum est, *C.* actione instantanea, *N.* Sic v. g. dum aër illuminatur est illuminatus, dum verbum in corde formatur est formatum : creatio autem est actio instantanea; sicque cum aliquid creatur creatum est, et terminus creationis est res creata ipsa creatione producta. Per quod preoccupatur altera instantia.

Dices 2°. Sap. 11 Deus dicitur *creasse orbem terrarum*, hoc est mundum, *ex materia invisā* : ergo non ex nihilo.

It. N. conseq. Per *materiam invisā*, grace, informem, non intelligitur materia nudata omni forma, sic enim existere non potest, et Gen. 1 dicitur : *In principio Deus creavit coelum et terram*; sed intelligitur corpus pro tunc invisibile et informe; quia prima die antequam lux fieret, non erat aspectabile, neque plantis, animalibus, hominibus, etc. erat ornatum. Sensus ergo S. Scriptura est, quod ex hoc corpore seu materia informi Deus produxerit entia distincta, plantas, animalia, hominem, etc. Verum hanc materiam Deus ex aha materia non produxit, sed ex nihilo, ut diserte asserit S. Aug. infra citandus.

Hinc colliges *Dexim* non omnia, stricte loquendo, creasse seu produxisse ex nihilo, siquidem et ex auctoritate citata, et ex cap. 1 Genes, constet ex priori materia plantas, animalia produxisse, atque hominem ex limo terra formasse, item et quotidie multa producere non ex nihilo, sed ex prasupposito subjecto ; sed tantum ali-

qua proprie creasse et creare, ut cœlum et terram, angelos et animas rationales.

Attamen aliquo sensu, non omnino improprio, posset dici creasse seu fecisse omnia ex nihilo, quatenus ea vel secundum se tota, vel secundum eorum partem intrinsecam et essentialem, nempe materiam, facit ex nihilo. Unde S. Aug. lib. 1 de Genes, contra Manichæos cap. 6, dicit : « Ideo Deus rectissime creditur omnia de nihilo fecisse, quia et si omnia formata » de ista materia facta sint, ipsa tamen materia de omnino nihilo facta est. » Si vero creare sumatur generaliter, prout idem est ac facere seu producere, constat ex art. 1 Deum hoc sensu omnia creasse.

ARTICULUS IV.

Utrum sit solius Dei creare?

Dico 1°, Dogma fidei est solum Deum de facto creasse universum.

Constat 1° ex variis locis S. Scriptura : Genes. 1 legitur Deum universa creasse; Eccli. *Unus est altissimus Creator omnipotens*; Isaï. 44 : *Ego sum Dominus faciens omnia, extendens coelos solus, stabiliens terram, et nullus in eum*; Ifebr. 5 : *Qui omnia creavit Deus*.

In eumdem sensum scribunt SS. Patres : Athanas. 1. 5 cont. Arianos; Cyrillus Alex, lib. 6 Thesauri c. 2; S. Aug. 1. 5 de Trinit. c. 8; Damasc. 1. 2 de Fide c. 5. Atque ita definitum est in Symbolo Apostolorum et in concilio Lateranense sub Innocentio III, de quibus articulo procedenti.

Q. 45*. a. 5. o. *Dico* 2°. Sic solius Dei est creare, ut nulla creatura possit esse causa principalis creandi.

ibid. Prob. i°. Effectus universaliores debent reduci in causas universaliores : atqui effectus creationis est universalissimus et solus Deus causa universalissima : ergo. *Minor pro secunda parte patet. Prob. prima pars.* Effectus creationis non est ens particulare, seu hoc vel illud ens ex aliquo præexistente; sed est esse simpliciter et absolute, seu ens secundum se totum, seu secundum omnia quæ ad ejus rationem et esse substantiale perlinent. Ergo.

Ibid, nd 2. et 5. 2°. Ad creandum principaliter requiritur virtus infinita : atqui nullius creaturo, sed solius Dei virtus est

aut esse potest infinita : ergo. *Min. constat. Prob. maj.* Tanto major requiritur i

villus in agente ad producendum formam ex potenti', «piano magis est remota potentia ci minores sunt dispositiones ad illam formam : ergo ubi nulla est potentia, millæ dispositiones, ut in creatione, requiritur virtus infinita.

ibid. o. *Dico* 5°. Probabilius est creaturam non posse assumi ut causam etiam instrumentaent physicam creationis.

Ibid. *Prob.* De ratione causæ instrumentalis physicæ est, quod per actionem sibi propriam (nisi sit ipsamet actio) operetur dispositive ad effectum causæ principalis, non quidem semper et necessario ex parte rei operat®, quasi debeat semper et necessario producere aliquam dispositionem in subjecto in quo recipitur effectus causæ principalis; id quidem contingit in instrumentis creaturarum, quæ adhibent instrumenta ex indigentia, non vero necessario in instrumentis Dei; potest enim, ut docet Auctor, assumere actum immanentem ut volitionem vel intellectionem in causam mslrumentalcu miraculi, v. g. sed ex parte modi operandi, modificando nempe per actionem propriam actionem causæ principalis ut operetur modo causæ inferioris, sicque cum illa et ex illa elevata attingat ejus effectum; si enim instrumentum ex se nihil ageret, sed otiosum maneret, non esset in genere causæ, nec ideo instrumentum, sed purum medium deferens influxum principalis agentis. *Subsumo.* Atqui nulla actio creaturæ potest concurrere etiam instrumentaliter ad creationem. Ergo. *Prob. subsumpl.* Actio creaturæ cum sit accidens, dependet a subjecto in osse et operari : ergo si Deus agat ad modum illius et per eam attingat suum effectum, operabitur dependentor a præsupposito subjecto, quod repugnat creationi quæ est ex nihilo. De hoc argumento latius in Physica tract, de causis.

Petes utrum creare sit proprium alicui personæ divinæ?

Ibid. α. 6. o. *B.* non esse proprium alicui personæ, sed toti Trinitati commune.

ibid. 1° Onia omne agens agit sibi simile; sic ignis generat ignem : atqui creare est producere esse rerum : ergo creare convenit Deo secundum suum esse, quod

Bil l . t . II.

est sua essentia quæ est communis tribus Personis.

2° Juxta commune axioma theologicum, opera divinitatis ad extra sunt indivisa et tribus Personis communia.

5° Potentia creans, sapientia ScU intellectus per quem creatur, affectio seu voluntas ex qua creatur, sunt communes tribus Personis. Ergo.

Attamen quia potentia accommode tribuitur Patri, sapientia Filio, amor Spiritui sancto, ideo in sensu accommodatilio très Personæ dicuntur diversimode creare : Pater dicitur creator, Filius per quem creatur, Spiritus sanctus ex quo creatur.

ARTICULUS V.

Utrum mundus sit unicus et perfectus?

Dico 1°. Sunt possibles plures mundi, — Hic q. 25. a. 5. at q. 47. a. 5. — est tamen reipsa unicus.

Prob. prima pars. Unius mundi creatione non est exhausta infinita Dei potentia. Ergo.

Dices cum Carlesianis. Mundus est indefinite extensus : ergo non sunt plures mundi possibles. *Prob. ant.* Idea extensionis et idea materiæ atque corporis sunt una et eadem : atqui indefinita est extensio ; concipe enim ultra mundum visibilem, concipis extensionem, consequenter concipis materiam et corpus : ergo.

B. N. ant. Adprob. N. maj. Alioquin, ut arguebamus a. 1, consec. 2, probat, secunda a ratione, sequeretur quod corpus seu materia esset æterna, increata, necessario a se existens; sic enim concipitur extensio seu spatium. Insuper corpus est naturaliter impenetrabile, secus extensio.

Secundapars constat ex S. Scriptura quæ unius duntaxat mundi creationem commemorat, atque in eo omnia Dei opera contineri docet. Ita Genes. 2 : *Complevit Deus dic septimo opus suum quod fecerat, et requievit ab omni opere quod patrarat.*

Atque ita decebat, tum ut unitas opificis in unitate operis reluceret; — hic q. 47. a. 5. — tum quia decet sapientem artificem opera sua non dissipata facere, sed quantum fieri potest adunare et ordinare in unius artefacli consensum.

Dico 2°. Mundus est perfectus.

Intellige perfectionem non essentialem, ut est, v. g. in homine constante corpore

et anima tanquam partibus essentialibus; non enim mundus est compositum substantiale, aggregatum per accidens; sed perfectionem accidentalem, quatenus est instructus omnibus necessariis et sibi debitis ad suos fines, qui sunt duo : unus proximus, ut scilicet sit domicilium commodum et utile homini; alter ultimus, scilicet gloria Dei : spectanda est ergo perfectio mundi sicut perfectio artefacti, puta, aedificii, nempe secundum partes illarumque ad invicem proportionem et dispositionem ad consequendum finem ob quem conditus est; et hæc perfectio, *ut palet*, non consistit in indivisibili, sed admittit latitudinem. His observatis,

Prob. conclusio 1° ex S. Scriptura. Genes. 1 dicitur : *Pidit Deus cuncta quæ fecerat} et erant valde bona.* Deuteron. 52 : *Dei perfecta sunt opera.*

2° Mundus est instructus omnibus sibi necessariis et debitis ad consequendos fines suos, scilicet utilitatem hominis et gloriam Dei. Enimvero 1° naturæ quibus constat sunt integra et perfect®; Deus enim et natura, ut fert commune adagium, non deficiunt in necessariis, nec abundant in superfluis. 2° Est in eo mirabilis varietas rerum. 5° Pulcherrimus ordo tempestatum et dierum, sapientissima inter hæc omnia coordinatio et subordinate : nam non visentia ordinantur ad viventia, viventia vegetativa ad sensitiva, sensitiva ad hominem, homo ad Deum ; ita ut si quædam in mundo secundum se considerata appareant minus perfecta et defectuosa, considerata tamen in ordine ad concentum totius universi, sint bona et perfecta ; sicut licet umbræ in imagine secundum se consideratæ, sint defecluosæ; considerat® tamen in ordine ad totam imaginem cujus colores carum ope magis elucescunt, sunt bon® et utiles.

Dices 1°. Mundus potest perfici, potest enim Deus creare in eo varias aliarum rerum species, virtutes in existentibus augere, etc., atqui quod potest perfici est imperfectum : ergo.

Jî. *D. r»in.* Quod potest perfici est imperfectum positive vel negative; id est, non habet omnem perfectionem possibilem sibi debitam vel indebitam, C. quod potest perfici est imperfectum semper positive, sic, ut careat perfectione sibi debita,

.V. Sic v. g. domus omnibus partibus necessariis instructa potest adhuc perfici additione alicujus ornamenti, non tamen antea erat imperfecta saltem positive ; quia istud ornamentum non erat necessarium ad ejus perfectionem simpliciter consideratam : ita mundus respectu perfectionis possibilis.

Dices 2°. Plura sunt in inundo qu® imperfectionem arguunt. Ergo. *Prob. ant.* 1° Plura sunt inutilia in mundo, ut tot individua ad conservationem specierum, cum in paucioribus possent conservari ; imo muli® species inutiles, ut musc®, vermes, pulices, pediculi, etc. ; 2° nulla incongrua et indecora, ut monstra et peccata; 5° multa nociva, ut venena, intempestiva frigora, nimii æstus, etc. Ergo.

A'. xV. *ant. Ad primam prob. D.* Sunt multa inutilia, hoc sensu quod sine illis mundus foret adhuc perfectus, C. hoc sensu quod illis positis mundus sit imperfectus, xV. Cum enim perfectio mundi, ut dixi, non consistat in indivisibili, sed admittat latitudinem, possunt in eo plura esse quorum neque præsentiæ neque absentiam necessario exigit; qu® si sunt, tamen conducunt ad ejus perfectionem, ul ad ejus locupletationem, varietatem, ornatum et ad alios fines nobis ignotos.

Ad secundam prob. Cum natura tam in physicis quam in moralibus sit defeclibilis ex hoc quod sit ex nihilo, provisoris universalis est permittere quod aliquando deficiat, tum ne multa bona desint si omnia mala impedirentur, tum ut oppositorum pulchritudo et integritas magis elucescat, sicut pictor permittit umbras in imagine ut magis elucescant colores; tum quia Deus ita potens est, ut ex malo eliciat bonum.

Id eleganter exponit S. Th. i 2, q. 22, a. 2. « Dicendum, inquit, quod aliter de » eo est qui habet curam alicujus particularis, et de provisorâ universali; quia » provisor particularis excludit defectum » ab eo qui ejus cura subditur, quantum » potest; sed provisor universalis permittit aliquem defectum in aliquo particulari accidere, ne impediatur bonum Iovins : unde corruptiones et dereclus in rebus naturalibus dicuntur esse contra » naturam particularem; sed tamen sunt » de intentione natur® universalis (Dei » scilicet), in quantum defectus unius ce-

UTRUM MUNDUS SIT AUT POTUERIT ESSE AB ÆTERNO?

» dit in bonum alterius, vel etiam totius
» universi : nam corruptio unius est genc-
» ratio alterius per quam species conser-
» valur. Cum igitur Deus sit universalis
» provisor totius entis, ad ipsius providen-
» tiam pertinet ut permittat quosdam de-
» feclus esse in aliquibus particularibus re-
» bus, ne impediatur bonum universi per-
» fectum ; si enim omnia mala impediren-
» tur, multa bona deessent universo; non
» enim esset vita leonis si non esset occi-
» sio animalium, nec esset patientia marty-
» rum si non esset persecutio tyrannorum.
» Unde dicit S. Augustinus in Euchirid.
» Deus omnipotens nullo modo sineret ma-
» lum aliquod esse in operibus suis, nisi
» adeo usque esset omnipotens et bonus, ut
» bene faceret etiam de malo.» Hæc S. Th.

Ad tertiam prob. Quæ sunt nociva ex una parte, ex altera sunt utilia : sic venena attemperata serviunt medicinæ; intempestiva frigora, nimii æstus, licet per accidens noceant herbis, sunt aliunde utilia animalibus, dum aerem purgant et noxios humores consumunt, etc.

ARTIGULUS VI.

Utrum mundus sit aut potuerit esse ab æterno ?

Dico 1°. De fide est mundum non esse ab æterno, sed in tempore productum. Est contra antiquos philosophos.

Prob. 1° ex S. Scriptura. Proverb. 8, de Sapientia æterna dicitur : *Deus posset me ab initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio.... Nondum erant abyssi et ego jam concepta eram..... ante colles ego parturiebar, adhuc terram non fecerat et lumina et cardines orbis terre*

Christus Joan. 17 dicit Patri : *Clarifica me tu, Pater, apud te ipsum claritate quam habui priusquam mundus fieret*; et sub fine cap. *Dilexisti me ante mundi constitutionem.* Ephes. 1 ait Apost. *Elegit nos ante mundi constitutionem.* Idem pluries alibi.

Prob. 2° ex definitione Ecclesiæ in concilio Lateran. jam sæpe citato; refertur cap. *Firmiter, de Summa Trinitate*, in qua dicitur quod « Deus sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de ni- » hilo condidit creaturam, spiritualem et

» corporalem, angelicam videlicet et mun- » danam.»

5° Suadetur ratione. Non congruebat mundum esse ab æterno : 1° ul inde probaretur solum Deum esse æternum; 2° ne daretur occasio existimandi mundum esse a seipso; 5° ne videretur Deum ex necessitate illum creasse.

Hic q. 4G. ad 1. ad 10. — *Dicitur.* Cuius actio est æterna, effectus est æternus : atqui actio Dei, ut polc ejus substantia, est æterna : ergo.

A. D. maj. Cujus actio est æterna, est effectus æternus in agentibus necessariis, C. in agentibus liberis, N. In his cniin ef-

intellectus et imperium voluntatis : Deus autem libere condidit mundum; *Operatur enim omnia secundum consilium voluntatis suæ*, Ephes. 1. Cætera argumenta require in Auctore loco citato.

Quantum ad secundam partem tituli major est difficultas, pro qua *nota* res in mundo duplicis esse generis : quædam sunt permanentes, quæ scilicet habent simul omnes suas partes et omnia necessaria ad esse, ut angelus, anima rationalis, lapis, cælum, etc. aliæ sunt successivæ quæ in quodam fluxu consistunt, ut tempus, allevatio, augmentatio et alii motus. De utrisque est difficultas. Pro cujus resolutione,

Dico 2°. Probabilius est mundum potuisse esse ab æterno quantum ad res permanentes.

Prob. Non repugnat mundum quoad res permanentes potuisse esse ab æterno, neque ex parte Dei producentis, neque ex parte effectus producendi, neque ex parte ipsius actionis seu creationis: ergo ex nullo capite repugnat. *Patet consequentia* a sufficienti enumeratione.

Prob. ant. pro prima parte. Non est minor Dei potentia ab æterno quam in tempore, nec minor cum libere agit quam si necessario ageret : atqui potuit res permanentes producere in tempore, et si necessario egisset, ab æterno produxisset : ergo non repugnat ex parte Dei producentis, etc.

Prob. ant. pro secunda parte. 1° Quia creature sui t possibles ab æterno, nec incipiunt esse possibles in tempore. 2° Quia de facto sunt creature æterna* a parte post. 5° Tandem quia etsi æieimbs per essentiam, qualis Deo competit, creature

DISSERT. I. ART. VI.

repugnet, non tamen ipsi repugnat æternitas per participationem, quæ nihil aliud foret quam propria creatura duratio creata æternitati a parte ante coexistens : ergo non repugnat ex parte effectus producendi.

Prob. ant. pro tertia parte. Si foret repugnantia ex parte actionis productivæ, ex triplici potissimum capite oriretur :

quia actio non præcederet suum effectura ; 2° quia non foret libera; 5° quia non salvaretur ratio creationis quæ est transitus de non esse ad esse : atqui nihil horum sequitur : ergo. *Prob. min.* Non primum ; quia cum actio Dei sit instantanæ, non requiritur quod tempore procédât suum effectum, sed natura tantum, ut patet in sole cujus actio, scilicet illuminatio, natura tantum, non tempore procedit lucem, quia est instantanæ. Non secundum; quia libera Dei determinatio, cum sit ipsa Dei essentia, non in tempore sed ab æterno fit. Non tertium; quia ad creationem seu transitum de non esse ad esse, non requiritur quod non esse seu nihilum tempore procedat creaturam, ita ut creatura per aliquod tempus sit nihil, deinde transeat ad esse; sed sufficit si nihilum seu non esse natura tantum procedat creationem, sic, ut ex se seu ex natura sua nihil sit, et totum quod habet a solo Deo habeat, sine concursu alicujus subjecti : sic enim non esse natura procedit esse; quia prius est natura id quod est ex se, seu ex natura rei, quam id quod est per aliud ; atque hoc sensu concipitur transitus de non esse ad esse. Ergo.

Adde quod creatio proprie non sit transitus de non esse ad esse; sed, ut dixi, est totius rei productio ex nullo præsupposito subjecto : unde illa creationis notio, dum dicitur transitus de non esse ad esse, soli creationi temporali convenit.

Dico 5°. Probabilius est mundum non potuisse esse ab æterno quantum ad res successivas.

Prob. 1°. Si motus vel alia res successiva potuisset esse ab æterno, fuisset simul successiva et non successiva : hoc implicat. Ergo. *Prob. maj.* Fuisset successiva, ut supponitur; non fuisset successiva, quia fuisset permanens. Ergo. *Prob. ant.* Quod permanet et durat infinita duratione absque fluxu partis prioris desinentis et posterioris incipientis, est permanens : atqui

motus vel saltem pars motus ab æterno creata cum re mobili, puta cum coelo, durasset et permansisset duratione infinita, scilicet æterna, et, *ut patet*, absque fluxu partis prioris desinentis et posterioris incipientis : ergo.

Prob. 2°. Si posset dari tempus ab æterno, posset dari infinitum actu : hoc implicat. Ergo. *Prob. sequela.* Si tempus esset ab æterno, jam essent transacte infinite partes temporis : atqui in qualibet parte vel instanti potuisset creari unus angelus vel una anima rationalis. ergo jam darentur infiniti angeli, aut infinite animæ actu ; sunt enim immortales : ergo.

Atque hinc sequitur motus et generationes aliarum rerum non potuisse esse ab æterno; sicut enim animæ immortales naturaliter perseverant, sic Deus posset supernaturaliter conservare alias formas, quæ ideo essent etiam tunc infinite actu.

Adde quod omnis generatio supponat prius duratione materiam sub alia forma. Est enim generatio ex præsupposita materia; materia autem non potuit creari sola, sed sub aliqua forma, cum sine forma existere non possit, ut probatur in Physica.

Solvuntur objectiones contra secundam conclusionem,

Obj. 1° plures SS. Patrum auctoritates. S. Athanasius Epist. ad Serapionem de Spiritu sancto, dicit : « Quemadmodum » Filius, quia semper est, non est creatura; » ita quoniam semper est Trinitas, nulla » est in ea creatura, quapropter non est » creatura Spiritus. » S. Aug. 1. 8 de Genesi ad Litt. c. 23 : « Omnino incommutabilis est illa natura Trinitatis, et ob hoc » ita æterna ut ei coæternum aliquid esse » non possit. » S. Damascenus 1. 1 de Fide c. 5 : « Rei natura non patitur ut quod ex » non esse ad esse deducitur, coæternum » ei sit quod sine principio et semper est. » Ita plures alii. Imo inde probant contra Arianos Filium Dei non esse creaturam, quia est æternus; quod argumentum non concluderet si etiam aliqua creaturæ posset esse æternæ.

Q. 3. de pot. a. 14. ad I. — ** cum S. Thoma, SS. Patres intelligendos esse de æternitate per essentiam et ex omni parte indefectibili quæ soli Deo competit; non vero de æternitate per participationem quæ

a Deo creaturæ ex se defecibili communicari potest. Unde etiam argumentum contra Arianos, petitum ex æternitate Verbi, recte concludit ipsum non esse creaturam; quia æternitas per essentiam de qua loquebantur, nulli creaturæ convenire potest.

Adde argumenta Patrum, ut plurimum, procedere ex suppositione quod creaturæ non sint ab æterno, ut aperte traditur in S. Scripturis, quas admittebant Ariani.

Obj. 2° et simul inst. Si creaturæ possent esse ab æterno æternitate etiam participata, non haberent principium: atqui omne quod creatur habet principium: ergo.

B. D. sequelam. Non haberent principium durationis, C. causalitatis et originis, V. *Ad cuius sensum distincta min. N. conscq.* Sic si pes ab æterno fuisset in pulvere (est exemplum quo utitur S. Aug.) ab æterno causasset vestigium: hoc vestigium a calcante causatum fuisset, *ut patet*, sicque haberet principium causalitatis seu productionis, non tamen haberet principium durationis. Non est ergo necesse quod, ut aliquid dicatur creari, prius tempore non fuerit et postea in tempore incipiat; sed sufficit quod ex se nihil sit et totum quod habet illud habeat a Creatore, *ut dictum est in probatione conclusionis.*

Inst. 1°. Quod creatur debet habere initium durationis. Ergo. *Prob. ant.* Quod creatur transit de non esse ad esse: atqui quod transit de non esse ad esse, debet prius non esse: ergo.

It. N. ant. Ad probat, omitta maj. D. min. Quod transit de non esse ad esse, debet prius non esse prioritate naturæ, C. prioritate temporis, N. *Amplior solutio habetur in probatione conclusionis sub finem.*

Inst. 2°. Quod annihilatur debet prius tempore fuisse: ergo quod creatur debet prius tempore non fuisse; oppositorum enim est opposita ratio.

/?. N. conscq. Disparitas est, quod annihilare sit destruere existentiam rei, proindeque eam præsupponi: unde si res fuisset ab æterno annihilata, debuisset existere ante æternitatem; creare vero est dare esse rei, quod non supponit necessario rem prius tempore non fuisse, *ut patet ex praeedentibus solutionibus et ex probatione conclusionis. Ad probat, dico oppositorum oppositam esse rationem,*

quando sumuntur sub ea ratione sub qua sunt opposita; secus autem quando sumuntur sub alia ratione. Porro creatio in hoc tantum opponitur annihilationi, quod creatio det esse, annihilation vero destruat esse; non in eo quod præsupponant rei non præsupponant aliquid esse: sic v. g. ex eo quod album sit digregalivum visus, bene sequitur quod nigrum sit congregativum visus; quia in illa ratione album et nigrum opponuntur; ex eo vero quod album sit visibile, non sequitur quod nigrum non sit visibile; quia in ratione visibilis non opponuntur.

Inst. 5°. Ut aliquid sit creatum, oportet quod aliquando fuerit verum dicere, *nunc creatur*: atqui quod non habet principium durationis, sed est sternum, nunquam potest dici, *nunc creatur*: ergo.

B. N. min. In hoc enim casu fuisset verum dicere, *semper mundus creatur, semper creabitur, semper creatus est*: sicut si pes ab æterno fuisset in pulvere, verum esset dicere, *vestigium semper imprimetur, semper imprimetur, semper impressum est.*

Inferes. Ergo nullum fuisset discrimen inter creationem et conservationem. *Prob. illatio.* Creatio differt a conservatione, quod creatio sit prima rei productio, conservatio autem sit illius productionis continuatio: atqui si mundus semper fuit creatus, nunquam fuisset prima ejus productio: ergo.

B. N. illationem. Ad probat. N. maj. Nam creatio non in hoc differt a conservatione, quod creatio sit prima rei productio, sed in hoc quod quamvis utraque sit eadem actio (unde communiter dicitur quod conservatio sit continuata productio), at tamen illa unica actio prout dat esse, dicitur *creatio*; prout vero continuat idem esse per durationem sive finitam sive infinitam, dicitur *conservatio*: quod discrimen staret si mundus esset ab æterno.

Obj. 5°. Omnis causa debet esse prior suo effectui: ergo nullus effectus potest esse æternus.

B. I). maj. Omnis causa debet esse prior suo effectui prioritate naturæ, C. prioritate temporis, N. Sic sol non est prior tempore suo radio, sed natura tantum, quamvis sit solis effectus. *Amplior solutio patet ex dictis.*

inst. Saltem causa libera debet esse prior tempore suo effectui : atqui Deus est causa libera mundi : ergo. *Prob. maj.* Causa libere agens debet, priusquam agat, esse indifferens ad agendum et non agendum. Ergo.

A. *zV. maj. Ad prob. D. ant.* Causa libere agens debet esse indifferens ad agendum et non agendum, priusquam agat prioritale naturæ. C. prioritale temporis, *zV.* Non ergo requiritur ad libertatem præsertim perfectissimam et actualissimam, qualis competit Deo, ut aliquo tempore ante actionem maneat suspensa et indeterminata : apage : id prorsus repugnat summæ Dei perfectioni et actualitati ; sed sufficit quod pro illo priori naturæ ad suam determinationem sit indifferens, ita ut sic se determinet et sic agat, quod potuerit se non determinare nec agere.

Obj. 4°. Si mundus esset ab æterno, Deus ab æterno illum conservasset tota æternitate : ergo tota æternitate non fuisset annihilabilis, quod est contra rationem creaturæ quæ est annihilabilis.

A. *D. consequens.* Ergo tota æternitate non fuisset annihilabilis secundum se, *zV.* ex hypothesi quod Deus velit illam conservare, C. Quod non est contra rationem creaturæ : sic v. g. supposito quod Deus velit rem existere tali hora, non potest, facia hac hypothesi, illam rem tali hora destruere. Similiter si Deus velit mundum esse ab æterno, facta hac hypothesi, non potest illum destruere ab æterno ; poterit tamen post infinitam ductionem annihilari in aliquo instanti temporis.

Obj. 5°. S. Th. hic q. 46, a. i, initio corporis dicit : *Nihil potest præter Deum ab æterno fuisse.* Ergo.

A. Licet sic legatur in aliquibus editionibus, in aliis tamen, ut in Duacenis, legitur : *Nihil oportet præter Deum ab æterno fuisse,* - et sic legendum esse constat ex sequentibus ibid, dicit enim in ejusdem articuli corpore : *Non est necessarium Deum velle quod mundus fuerit semper.* Et postea : *Non est igitur necessarium mundum semper fuisse.*

Solvuntur objectiones contra tertiani conclusionem,

Obj. 1°. S. Thom. hic q. 46, a. 2, et q.

5 de potent, a. 14S, docet mundum potuisse esse ab æterno. Ergo.

¶ *D. ant.* Docet mundum potuisse esse ab æterno quantum ad aliqua, scilicet permanentia, C. quantum ad omnia etiam successiva, *zV.*

Inst. etiam quoad successiva. *Prob. ant.,* S. Th. tenet mundum fuisse ab æterno eo modo quo tenuit Aristoteles : atqui Aristoteles tenuit mundum esse ab æterno etiam quoad successiva : *evsp. Prob. maj.* S. Th. præsertim hic solvit rationes eorum qui contra Aristotelem contendebant mundum non esse ab æterno. Ergo.

A. 1°. *V. ant. Ad probat. N. maj. Ad probat. zV. ant. universaliter sumptum.* Non enim solvit ultimum argumentum de infinitate animarum, si darentur generationes hominum ab æterno, sed insolutum relinquit et sic concludit : « Considerandum » tamen est quod hæc ratio particularis est ; » unde posset dicere aliquis quod mundus » fuit æternus vel saltem aliqua creatura, » ut angelus, non autem homo : nos autem » intendimus universaliter an aliqua creatura fuerit ab æterno. » *Ex quo patet* mentem S. Thomæ non esse quod omnia potuerint esse ab æterno, sed tantum aliqua, ut angelus, quod fatemur ; et alia non potuisse, scilicet successiva, ut sunt generationes hominum, in quo recedit ab Aristotele.

It. 2°. *D. ultimum ant.* Solvit rationes eorum qui contra Aristotelem contendebant mundum non potuisse esse ab æterno, ut non plene demonstrativas, C. ut minus probabiles, *zV. Patio solutionis est,* quia S. Th. in hac parte agit contra quosdam sui temporis philosophos qui contendebant posse, independenter a revelatione, rationibus naturalibus evidenter demonstrare infidelibus mundum non fuisse ab æterno, sed incæpisse in tempore : quibus contradicit S. Doctor, docendo in hoc articulo, mundi creationem factam in tempore esse tantum credibilem et non evidenter demonstrabilem. « Et hoc utile est ut consideretur, *inquit in [inc corp,* ne forte aliquis quod » fidei est demonstrare præsumens, rationes non necessarias inducat, quæ præ- » beanlmatcriam irridendi infidelibus existimantibus nos, propter hujusmodi rationes, credere quæ fidei sunt. » Nos vero non contendimus rationes nostras esse demonstrativas, sed tantum probabiles et op-

positis probabiliore : unde nihil contra]
nos ex D. Th.

Obj. 2°. Potuit produci ab æterno ignis applicatus stupæ : atqui ignis applicatus stupæ statim illam combureret : ergo. *Prob. min.* Nihil deest ad combustionem. Ergo.

/?. *N. min.* *Ad prob. D. ant.* Nihil deest ad combustionem in tempore, C. ad combustionem ab æterno, *N.* Non itaque ille ignis comburet stupam nisi post durationem infinitam; tum quia pars motus quacum ignis ille creatur, deberet durare duratione infinita sine transitu et desitione, sicque non esset motus, sed res permanens; tum quia stupa ab æterno creata et ab æterno conservata, non posset ab æterno comburi et corrumpi, alias ab æterno foret et non foret. Potuisset ergo stupa comburi prius et prius in infinitum syncategorematicè.

Inst. Si sol ab æterno esset, ab æterno illuminaret : ergo similiter si ignis ab æterno esset applicatus stupæ, ab æterno illam combureret.

B. N. conseq. Disparitas est, quod illuminatio sit motus instantaneus, combustio vero successivus.

Obj. 5° Homo potuisset ab æterno : ergo et motus cordis. *Palet conseq.* Quia motus cordis est necessarius homini.

ff. Omissa maj. quam ex principiis positis non tenemur admittere, supposito quod homo necessario motum cordis involvat, *xY. conseq.* *Ad prob. D. ant.* Motus cordis est necessarius homini ad vitam qualem nunc habemus, C. qualem tunc habuisset homo, *N.* Si namque Deus decrevisset creare hominem ab æterno, illum fecisset talem qualem exigit iste status, liberum scilicet a defectibus qui aeternitati repugnant, qualis est alteratio et motus cordis; neque est quod mireris, simile quid enim contingit naturaliter : sic respiratio non est minus necessaria homini quam motus cordis, et tamen infans in utero matris vivit absque respiratione, quia huic statui non convenit.

Obj. 4°. Motus et tempus possunt esse æterna a parte post : ergo a parte ante.

B. N. conseq. Disparitas est, quod æternum a parte post non sit æternum duratione infinita actu, sed potentia tantum et syncategorematicè; æternum autem a parte ante foret æternum duratione infinita actu et categorematicè.

ARTICULUS VII.

Quo anni tempore mundus fuerit creatus ?

Plures, præsertim recentiores, non improbabiliiter censent mundum incœpisse ab autumno : attamen

Dico. Probabilius est mundum fuisse conditum verno tempore seu mense Martio.

Cum de hoc facto S. Scriptura sileat, non nisi in traditione et quibusdam congruentiis probari potest. Itaque

Prob. ex communi sententia SS. Patrum. Sic enim tenent Ambrosius lib. 1 in Hexameron, Cyrillus Jerosol. Catech. *il*, Gregorius Nazian. Orat. de Nativ. Domini, Theodoretus q. 12 in Exod. Leo Magnus Serm. de Pass. Damascenus I. 2, c. 7, et alii plures qui verisimiliter id acceperunt per traditionem.

Suadetur congruentiis. 1° Congruum erat ut primus et secundus Adam, scilicet Christus, eodem tempore formarentur, eodemque tempore mundus repararetur quo fuit conditus : Christus autem tempore verno conceptus fuit et passione sua mundum redemit. 2° Congruum erat ut mundus inciperet tempore totius anni amoenissimo et plantarum germinationi aptissimo; unde dicitur : *Germinet terra herbam virentem* : hoc autem est ver et non autumnus, non enim in autumno herbæ virescunt, sed marcescunt.

Dices 1°. Initio mundi fructus arborum erant maturi : atqui non sunt maturi vere, sed autumno : ergo.

B. in regionibus calidioribus, qualis est Palaestina, multos alborum fructus esse maturos tempore verno; constat enim ex Levit. 4, Israelites mandatum fuisse offerre manipulum spicarum secundo die Azymorum qui celebrabatur vere. Et Exod. 15, mensis in quo egressi sunt de Ægypto, qui erat etiam Martius, conformiter ad festum Azymorum, dicitur *mensis novarum frugum*.

Dices 2°. Hebræi ducebant initium anni ab autumno, quod verisimile est eos acceperisse a patribus suis et hos ab Adamo. Ergo. *Prob. ant.* Festum Tabernaculorum, quod celebrabatur mense qui postea dictus est septimus et correspondet partem nostro Septembri, partem Octobri, dicitur Exod. 25 celebrari *in exitu anni*, quando congregate sunt omnes fruges de agro; si autem tunc erat exitus anni, erat consequenter

initium sequentis. Ergo. Hem Exod. 12, ubi sgilur ile mense destinato ad immolationem Agni, qui erat Martius, sic statuit Moyses : *Mensis isle vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni.* Ergo antea non erat, alioquin inutile fuisset statuere ut deinceps esset primus.

P. nullo argumento posse probari Hebraeos, antequam descenderent in Ægyptum, suos annos ab autumno computasse. Equidem verum est quod ex quo fuerunt in Ægypto secuti sint consuetudinem Ægyptiorum, qui sic annos suos computabant, eamque consuetudinem, postquam egressi sunt de Ægypto, retinuerunt quoad annos civiles, nundinationibus et contractibus servientes; sed quantum ad res sacras, cos Moyses revocavit ad primævam computationem a verno tempore, ut patet ex cap. 12 etiam citato ibidem, ubi mensis qui dicitur *exitus anni* postea dictus est septimus.

Si quæras qua de causa Ægyptii et alii populi orientales initium anni ducerent ab autumno. *R.* quia id tempus erat commodius agricolis ct pecuariis, quales erant fere omnes ad contractus civiles ; collectis enim frugibus eisque venditis, atque inde collectis pecuniis, commode contractus venditionum, locationum, emptionum et alios celebrabant.

Inst. Mensis quo incepit diluvium dicitur secundus, Gen. c.7 : atqui secundum Josephum lib. 1 Antiquit, incœpit diluvium in autumno : ergo.

P. Pd. min. ita quidem sentire Josephum, sed S. Ambros. 1.1 de Arca c. 14. Rupertus 1.4 in Genes, c. 23, et alii docent diluvium incœpisse verno, et mensem secundum fuisse qui Maio nostro saltem quoad posteriorem suam partem respondet, non Octobrem qui Exod. 24 dicitur septimus. Hancque rationem afferunt, ut scilicet Deus manifeste ostendat aquas diluvii non esse naturales ex imbribus sive autumnalibus, sive hiemalibus, sed ex speciali Dei providentia in majorem vindictam peccatorum quos exterminare voluit tempore anni amoenissimo, quo nonnisi prospera et læta expectabant.

Pctes a quo tempore mundus sit conditus?

P. Numerando, secundum communioem nunc sententiam, annos quater mille a creatione mundi ad nativitatem Christi, dicendum est a mundo condito effluxisse annos

quinqies mille septingentos quinquaginta quinque annos, cum hæc scribimus.

DISSERTATIO II.

DE SEX DIEBUS CREATIONIS MUNDI, NECNON DE REBUS QU/E UNOQUOQUE DIE CREATÆ SUNT.

ARTICULUS I.

Utrum sex dies creationis sint reales?

Moyses cap. 1 Gen. narrat Deum sex dierum spatio mundum creasse. Quæstio est quomodo isti dies sint intelligendi : an rcaliter pro spatio viginti quatuor horarum, an figurate pro diversis cognitionibus angelorum.

S. Augustinus, in libris de Genesi ad Litteram, eos accipit figurate secundum diversas cognitiones angelorum, diversitate petita non ex parte cognitionis, sed ex parte objectorum; docetque S. doctor Deum mundum uno die, imo uno instanti creasse. Tum dividit omnes res creatas in sex genera, juxta sex dies numeratos a Moyse, quorum Deus cognitionem impressit menti angelicæ: angelus autem cognovit primum genus rerum in semetipsis, et vocat S. Augustinus hanc cognitionem vespertinam; deinde cognovit in Verbo, et hanc cognitionem vocat matutinam; quia res clarius cognoscuntur in Verbo quam in seipsis : atque, inquit, sic factum est vespere et mane dies unus : et sic de cæteris.

Verum intelligit quaedam tantum secundum speciem esse actu producta uno die, scilicet coelum, terram, solem, lunam, firmamentum et alia, si quæ sint facta ex nihilo; cætera autem quæ sunt ex materia præjacentc, ut herbas, animalia, hominem quoad corpus, etc. eodem die facta esse, non quidem secundum speciem actu distincta, sed tantum in semine seu potentia, vel, ut alii dicunt, secundum substantiam; quatenus vero distincta sunt secundum speciem, producta esse postea decursu temporis, sicut ea quæ Deus quotidie nunc producit : sola ergo facta ex nihilo et alia facta in semine seu potentia, intelligenda sunt, in sententia S. Augustini, secundum dies invisibiles, seu cognitiones angelorum; facta autem ex materia secundum speciem, intelligenda sunt secundum dies

■

"

|î

||

)|

h

<|

il

naturales extrasex dies assignatos a Moyse. Vide 1). Th. hie q. 74, a. 2, cum commentariis Cajetani et Berli l. 11, c. 2.

Cætenim, quamvis hæc sententia videatur esse S. Augustini in libris citatis de Genesi ad Lut. non constat tamen illum in ea firmiter stetisse, partim quia lib. 2 Re-tract. cap. 14, dicit quod in libris de Genesi ad Litteram, *plura quæ sita quam inventa sunt, et eorum quæ inventa sunt pauciora firmata*. Partim et prapipne lib. de Catech. Rudibus. c. 17, postquam dixisset Deum sex diebus coelum et terram, et omnia quæ in cis sunt, creasse, addit : *Poterat enim Omnipotens et uno momento temporis omnia facere*. Quibus verbis aperte significat Deum quidem potuisse uno instanti omnia facere, voluisse tamen sex diebus realibus facere et septimo requievisse.

Cæteri autem SS. Patres communiter intelligunt sex dies naturales. Quantum ad S. Thomam, neutram sententiam improbat hic a. 2, quem sic concludit : *Ut igitur neutri sententiæ præjudicetur, utriusque rationibus respondendum est*. El q. 4 de pot. a. 2, dicit sententiam S. Augustini « esse subtiliorem, aliorum vero sanctorum esse planiorem, et verbis litteræ, » saltem quantum ad superficiem, magis » conformem; neutram tamen a verbis fidei dei discordare. » *His notatis,*

Dico. Sex dies creationis mundi sunt reales viginti quatuor horarum.

Prob. 1º ex contextu S. Scriptura. Genes. 1, Moyses narrat Deum sex diebus fecisse coelum et terram, solem, etc. atqui per coelum intelligitur id quod hoc nomen proprie et communiter significat, nempe verum et reale coelum, per terram veraciter realis terra, per solem verus et realis sol : ergo per sex dies diversos, dies veri et naturales. A pari; vel afferant adversarii rationem disparitatis.

Confirmatur 1º. Scriptura sacra debet intelligi in sensu proprio et litterali si inde non sequatur absurdum : atqui sex dies diversos expresse numerat S. Scriptura, et si intencioUiganlur sex dies naturales, nullum sequitur absurdum : ergo.

Despondet Berli, explicationem S. Augustini esse litteralem, non figuratam et mysticam.

Sed contra. Consulat scriptor Augusti-

nianus omnia vocabula sua seu dictionaria in quibus habetur litteralis et propria significatio verborum; fallor, si in aliquo reperiat diem significare proprie et littéralité? cognitionem angelicam. Equidem S. Th. hic q. 67, a. 1, ubi dicit hoc vocabulum *lux* secundum impositionem dici tantum proprie de corporalibus, concedit quod secundum usum communem dicatur etiam proprie de spiritualibus; at neque ipse, neque ullus alius, ut puto, dixit diem, secundum usum communem, dici proprie et litteraliter de cognitione angelica. Neque obstat quod refert Berli ex S. Aug. lib. 4 de Genesi ad Liti. c. 8, in quo S. Doctor dicit : *Ubi ergo melior et certior lux, ibi etiam verior dies*. Verus quidem dies quia perfectione excedit diem naturalem; at non proprius dies : sicut Joan. 15 Christus dicitur *vitis vera*, quatenus nobilius influit in palmites suos homines quam vitis naturalis; at non ideo est vitis propria.

Confirmatur 2º. Moyses contexuit historiam creationis mundi principaliter pro populo Judaico : ergo verisimile est quod per sex dies intellexerit, non cognitiones angelicas quæ a populo rudi et simplici intelligi non poterant; sed dies naturales qui facile intelliguntur, sicut per columnam et terram intellexit coelum naturale et terram naturalem, ut jam dictum est.

Prob. 2º. Deus Exod. 20, condens legem de observando sabbato, hanc rationem affert : *Sex enim diebus fecit Deus coelum et terram, et mare, et omnia quæ in cis sunt, et requievit die septimo*; quasi diceret : Sicut Deus sex diebus operatus est et septimo cessavit ab opere, sic vobis permittitur operari sex diebus, sed septimo (lebetis ab operibus cessare : atqui hæc ratio nullius foret ponderis si non sex diebus naturalibus, sed uno tantum Deus omnia creasset; quæ enim consecutio ? Sicut Deus uno die operatus est, sic vos sex diebus poteritis operari : et sicut secundo die naturali cessavit ab opere, sic vos septimo die debetis cessare ab opere.

Despondet Berli quod, quemadmodum sabbatum et requies qua Deus cessavit a creatione universi, longe distat a sabbato et requie in qua hebrei cessant ab omni opere servili; ita sex dies quibus mundum Deus molitus est, discrepant a diebus heb-

domadalibus, de quibus legimus in Exodo; *Sex diebus facietis opus.*

Sed contra. 1° Hac responsione non solvitur argumentum, sed firmatur; hoc ipso enim quo non intelligis dies creationis proprie et naturaliter, nulla est ratio S. Scriptura in permittendis operibus sex diebus et in prohibendis septima die. 2° Sabbatum seu requies tam in Deo quam in homine eodem modo sumitur, nempe pro cessatione ad opere, sive præcessit labor aut defatigatio, sive non : ergo etiam sex dies debent eodem modo sumi tam in Deo quam in homine pro sex diebus hebdomadalibus. Vide Auctorem inffa q. 75, a. 2.

Prob. 5° Juxta communem Patrum et Ecclesiæ sensum, mundus incæpit die Dominica : unde Ecclesia in hymno ad Matutinum diei Dominicæ cantat : *Primo die omnium quo mundus extat conditus, vel quo resurgens Conditor nos morte victa liberat.* Si ergo Deus omnia uno die creavit, requievit ab omni suo opere feria secunda, et non sabbato seu die septima, quod est contra S. Scripturam.

Prob. 4° *ab inconvenientibus.* Si Deus omnia uno die, imo uno instanti creavit, simul fuerunt lux et tenebræ, aquæ simul confusæ et divisæ, terra aquis simul cooperta et discooperta, etc.

Solvuntur objectiones.

Obj. i» cum Laurentio Berti. Postquam Moyses cap. 1 Gencscos rerum aspectabilem creationem sex diebus peractam esse narravit, cap. 2 dicit : *Ista sunt generationes cæli et terra, quando creata sunt in die quo fecit Dominus cælum, et terram, et virgultum agri antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis antequam germinaret.* Ergo omnes generationes a Moyse superius enarratæ, spectant ad unum eundemque diem, neque spatium temporis interfuit inter diem primam in quo creavit Deus cælum et terram, et diem tertiam in qua fuerunt producta germina et ligna.

B. N. conscq. 1° Quia per diem, in textu citato, intelligitur tempus, secundum usum non infrequentem S. Scriptura, ut cum Rom. 7 dicitur : *Hac in dedicatione altaris oblata sunt a principibus Israël, in die qua consecratum est,* ubi dies ponitur pro tempore; siquidem ex carite

præcedenti constet hæc oblata fuisse, non una die, sed duodecim diebus, secundum numerum tribuum Israël : atque per hoc evanescit instantia Berti qui dicit quod apud Hebræos, cum dies designat tempus, ponatur in plurali numero, cujus contrarium hic patet.

2° Quia *dato* per diem cap. 2 Gen. intelligi verum propriumque diem et non tempus ex pluribus diebus conflatum, sensus est quod Deus hac die fecerit virgultum et herbam in semine et quoad substantiam, et non quoad speciem distinctam : unde dicitur virgultum antequam oriretur, et herba antequam germinaret; una enim die Deus creavit omnem substantiam visibilem et corpoream, ex qua sequentibus diebus astra, plantas et alia formavit. Hæc solutio est S. Gregorii lib. 52 Moral.

Obj. 2° *cum eodem.* Solem Deus condidit quarta die : atqui ex luce solis dies naturalis constituitur tergo tres dies priores non fuerunt naturales.

Q. 67. a. 4. ad 5. et q. 70. a. d. ad 2. — *Λ. D. maj.* Solem Deus condidit quarta die quoad perfectiones accidentales, C. quoad essentiam, *zV. Et ad hunc sensum distincta min. N. conscq.* Itaque lux prima die creata, erat lux solis, sed informis et imperfecta ad modum aurora seu crepusculi, quæ tamen motu suo circulari cum corpore coelesti, distinxit diem ac noctem : quarta autem die aucta est et perfecta lux solis, eique collata est virtus ad proprios effectus, secundum quod videmus alios esse effectus radiorum solis, alios radiorum hmarum. Item eadem quarta die sol et alia luminari» posita sunt in signa et tempora, et dies, et annos. Pro quo

Ib. q. 67. et q. 70. a. 2. ad 5. — *OI) S Cr* vandum est quod sit duplex motus in cælo : unus communis toti cælo qui facit diem ac noctem, et iste videtur institutus prima die; alius autem est qui diversifies* lur per diversa corpora, secundum quos motus fit diversitas dierum ad invicem et mensium et annorum, puta, quatenus dies est calidior die, annus anno, tempus tempore. Et ideo prima die fit mentio de sola distinctione noctis et dici quæ fit per motum communem cœli : quarta autem die illius super mentio de diversitate dierum et annorum et temporum, cum dicitur : *Et sint in tempora, et dies, et annos* ; quæ

M

M

I.

h

h

DE OPERE PRIMÆ DIEI.

quidem diversitas fit per motus proprios.

Inst. Dicitur quarta die : *Fiānt luminaria in firmamento cali, ct dividant diem ac noctem.* Ergo antea non dividebant.

It. D. conscq. Ergo /intea non dividebant tam clare et perfecte, C. absolute, N. Cum itaque quarta die sil aucta et perfecta lux luminarium coelestium et perfectius dividerent diem ac noctem , ideo conjungitur hic effectus cum aliis novis effectibus ex motu cuique proprio causalis.

Obj. 3° cum eodem illud vulgatissimum Eccli. 18 : *Qui vivit in alernum, creavit omnia simul* : ergo non plurium dierum intervallo.

B. N. conscq. Sive quia τὸ *simul* hic non significat simultatem temporis, sed *communiter, pariter, aque*; ita ut sensus sit, quod Deus creaverit omnia pariter nullo excepto, quod Joan. 1 exprimitur his verbis: *Omnia per ipsum facta sunt, el sine ipso factum est nihil.* Hæc interpretatio fundatur, tum in textu græco, in quo vox xo»r(, pro qua Vulgata habet, *simul*, significat *communiter et pariter*; tum in usu S. Scriptura quæ non infrequenter usurpat *Simul*, pro *communiter et pariter* : sic Psal. 48 : *Simul*, id est, pariter, *insipiens ct stultus peribunt* ,-Psal. 18 : *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt*: et alibi sæpe; sive quia spatium sex dierum, attenta tanta multitudine el dignitate rerum productarum, potest accipi pro uno temporis puncto; sive tandem, juxta S. Gregorium jam citatum , Deus simul, scu una die creavit omnia in semine et quoad substantiam , non quantum ad species distinctas; quia prima die universam corporalem substantiam creavit, ex qua sequentibus diebus produxit plantas, animalia, etc.

Instat Berti contra primam explicationem. Theologi, ut plurimum, probant angelos esse prima die creatos, ex cap. *Firmiter*, de Summa Trinit. ubi dicitur Deum *simul ab initio temporis utramque ex nihilo condidisse naturam spiritua-lem ct corporalem, angelicam videlicet ct mundanam* : ergo similiter verba Eccli. *Creavit omnia simul*, probant omnia eadem die creasse.

It. N. conseq. Disparitas est, quod *simul* junctum *ab initio temporis* in cap.

Firmiter, significet pnmam diem, non vero *simul* simpliciter positum in textu S. Scriptura.

Obj. 4°. Job. 40 dicitur : *Ecce Behemot quem feci tecum* : per Behemot, intelligitur diabolus : ergo diabolus el homo facti sunt eadem die. *Subsumo.* Atqui diabolus factus est prima die, homo sexta . ergo prima ct sexta dies sunt una dies.

B. 1° Behemot, juxta Septuaginta interpretes, significare bestias : unde vertunt, *Ecce bestias apud te.* Cum. autem ibi sit sermo de aliqua bestia in particulari, communiter intelligitur elephas, qui ibidem dicitur *principium viarum Domini*, id est, habens aliquem principatum seu primatum inter alias bestias ob corporis proceritatem, fortitudinem et docilitatem; quo sensu Jacobi 1 de nobis dicitur : *Ut sim is initium aliquod creatura ejus*, id est, ut excellentiam aliquam obtineamus inter ejus creaturas. Bestiæ autem ct homo fuerunt creati eadem die, scilicet sexta.

B. 2°. Dato per Behemot intelligi mystice diabolum, sensus est *quem feci tecum*, id est, eodem ferme tempore ; *tecum* enim non importat necessario omnimodam simultatem, sed potest significare simultatem istius spatii sex dierum, juxta quod Deus omnia creavit . ita ut sensus sit diabolus fuisse creatum cum homine ; quia non diu ante illum fuit creatus, sed in eodem illo spatio sex dierum quo Deus omnia creavit. Posset etiam dici sensum esse, *quem feci aque ac te* ; unde Yatablus vertit : *Ecce quaso te, ut elephas quem aque ut te condidi.*

Quædam alia objici possent quæ ex dicendis circa opera singulorum dierum solvantur.

ARTICULUS II.

De opere prima dici.

Opus primæ diei sic narrat Moyses. Gen. cap. 1 : *In principio creavit Dcusalum ct terram ; terra autem erat inanis et vacua, ct tenebra erant super faciem abyssi, cl Spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixit Deus; Fiat lux, ct facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona, et divisit lucem a tenebris, appellavitque lucem Diem, et tenebras Noctem. Factum est vespere et mane dies unus.*

Constat ergo ex hoc textu, cælum, ter-

r.an, aquas et lucem prima die esse creata.

Petes 1° quid nomine cœli et terra intelligatur?

II. nomine cœli, juxta plures tum Patres cum interpretes, intelligi solum cœlum supremum seu empyreum cum omnibus suis ornamentis, ut esset sedes angelorum eodem die creatorum etcæterorum inbeatorum. Juxta alios, cum cœlo empyreo intelliguntur omnes orbis coelestes, informes tamen et imperfecti, imo et ipse aër qui pluries in S. Scripturis dicitur cœlum, ut dicam infra. Utraque sententia, salvo S. Scriptura sensu, sustineri potest.

Nomine terra, intelligitur ipsa terra informis et vacua, aquis involuta, cum duobus aliis elementis igne et aere, si aer non intelligatur nomine cœli, juxta illud Exod. 20 : *& diebus fecit Dominus cœlum, et terram, et mare, et omnia quæ in cis sunt* : nullus autem ex sex diebus præter primum convenientior est creationi aeris et ignis, qui sunt rerum primordia et elementa.

Petes 2° quid intelligatur nomine *spiritus* qui ferebatur super aquas?

R. Secundum quosdam, erat ventus validus aquas commovens. Secundum alios, erat vis quædam vitalis qua omnia sensibilia producerentur. Secundum alios, et communius, erat Spiritus sanctus qui ferebatur super aquas, non loco aut motu, sed præcellente potentia : sicut, inquit S. Aug. I. 1 de Genesi ad Litt. c. 7, voluntas et idea artificis superfertur rebus fabricandis. Hac ergo potentia et voluntate aquis et terra incubabat Spiritus sanctus, eisque vim prolificam conferebat ut animalia et gramina producerent.

Petes 5° quid intelligatur nomine lucis?

It. intelligi omnia corpora lucida, solem scilicet, planetas et stellas, informia et imperfecta, quæ Deus quarta die distinxit et perfecit, ut *dictum est articulo præcedente*.

Petes 4° quid intelligatur per hanc Dei vocem, *Fiat lux*?

Ji. non intelligi sonum articulatum, seu verbum oris, quod fuisset prorsus inutile; sed verbum mentis, non notionale, sed essenziale et commune tribus Personis, quo Deus concepit, decrevit, imperavit, et imperando recipere lucem produxit. Similiter de aliis creatis.

Angelos etiam prima die fuisse creatos sub nomine cœli vel lucis, et quare Moyses eorum creationem aperte non expresserit, dixi in tract. de Angelis, dissert. 1, art. 2,

ARTICULUS III.

De opere secundat dici.

Sic opus secundæ diei refertur ibidem : *Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum, et dividat aquas ab aquis; et fecit Deus firmamentum, divisilque aquas quæ erant sub firmamento ab his quæ erant super firmamentum. Et factum est ita; vocavitque Deus firmamentum Cælum : et factum est vespere et mane dies secundus.*

Difficultas est quid intelligatur nomine firmamenti, consequenter in quo loco sunt aquæ quæ dicuntur esse super firmamentum.

Dico. Secundum probabilem plurium sententiam, firmamentum est cœlum siderum, seu in quo sunt stellæ fixæ*. Hujus sententiæ probabilitas patebit ex objectionibus infra subjiciendis.

Secundum vero communiolem sententiam, firmamentum est totum illud spatium quod a terra extenditur iisque quo acies oculorum pertingere potest, comprehendens consequenter aerem et omnes orbis coelestes cum cœlo sidereo.

Hanc interpretationem *laude dignissimam* judicat S. Augustinus I. 2 de Genesi ad Litt. c. 4, Lib. autem imperfecto de Genesi c. 12, significat totam ætheroam substantiam, quæ æthereis et superiora corpora comprehendit, vocari firmamentum.

Eam S. Th. hic q. 65, a. 1 et 2, non rejicit; quinimo q. 70, a. 1, ad 3, dicit per firmamentum intelligi tum spatium in quo est aër, tum spatium illud in quo sunt sidera. » Firmamentum, inquit, factum est secunda die, quantum ad inferiorem partem. In firmamento autem posita sunt sidera quarta die quantum ad superiorem partem, ut totum pro uno accipiat secundum quod sensui apparet.

Favet huic interpretationi et textus hebraeus qui vocat *expansionem* quod Vulgata dicit *firmamentum*; 1° quia Deus hoc firmamentum vocavit cælum : *cæli* autem nomine, juxta usum frequentem S. Scriptura, intelliguntur orbis coelestes et ipse aër: hinc I'sai. S'. *Folucres cæli*; Jerem.

C : *Milvus in cælo*; et alibi similiter. Juxta primam sententiam, aquæ quæ dicuntur supra firmamentum, sunt supra cælum sidereum, nec videntur ejusdem speciei cum aquis elementaribus, inquit S. Th. hic q. G8, a. 5. Ad quem autem usum sint illic posita, wx dici potest, nisi forte ad ornatum mundi, vel ad temperandum ardorem siderum et solis, ne cælis superioribus et inferioribus et terræ nimio suo calore noceant.

Juxta secundam sententiam, aquæ islæ sunt in media regione aëris ejusdem speciei cum elementaribus, scilicet, vapores qui in nubes concrescunt et in pluviam resolvuntur.

Dices i° contra secundam sententiam quam ut communiorem et etiam nobis probabiliorē proponimus. Vox *fiat* non significat deputationem rei antea factæ, scilicet, medix regionis acris ad dividendum aquas ab aquis; sed significat rcalcm rei quæ jubetur productionem, ut cum dicitur, *Fiat lux*: atqui hic pariter dicitur, *Fiat firmamentum*; ergo.

B. D. Maj. Vox *fiat* simpliciter posita non significat, etc. *transeat maj.* vox *fiat*, cum addito modificante, zV. *maj.* Ille autem non dicitur simpliciter, *Fiat firmamentum* sed cum addito, *Fiat firmamentum in medio aquarum*; quatenus constitutus est limes firmus inter aquas superiores et inferiores, datumque est illi ut esset locus naturalis generationis aquarum pluvialium, illas luepossctcontinereusque ad tempus quo defluunt in terram.

Nec obstat quod aquæ superiores in hæc inferiora defluentes, cum aquis inferioribus misceantur; non enim sic diffluunt et miscentur quin adhuc in superioribus remaneant, et ea abundantia ut inter eas et superiores semper aer maneat medius.

Dices 2°. Quarta dic Deus fecit luminari» magna cl ea posuit in firmamento: atqui non posuit in acre: ergo.

//. 1° neque solem et lunam posuisse in cælo sidereo. 2° Per firmamentum, non intelligitur solus aër, sed etiam omnes orbes coelestes visu allingibiles, ut diximus; et ideo posuit duo Liminaria in firmamento secundum partem ejus superiorem, aquas autem secundum partem inferiorem.

Dices 5°. Volatilia quæ sunt in acre, Genes. 1, v. 20, dicuntur esse sub finna-

mento cæli: ergo aër non est firm?.mentum cæli.

B. N. conscq. Quia esse sub firmamento cæli, idem est ac esse in aliqua firmamenti parte inferiori; sicut dicimus pisces esse sub aquis aut homines natate sub aquis, quia aliquas partes aquæ super se habent, licet etiam partes aliquas habeant sub se, nec fundum aquæ attingant: ut enim aliquid dicatur esse sub vasto corpore, non est necesse quod istud ei emineat secundum omnes suas partes, sed sufficit quod secundum aliquas, ut patet in exemplis citatis.

ARTICULUS IV.

De opere tcrliæ diei.

Opus tertiæ diei sic proponitur ibidem: *Dixit vero Deus: Congregentur aquæ quæ sub cælo sunt in locum unum, et appareat arida; et factum est ita. Et vocavit Deus aridam Terram, -congregatio* nesque aquarum appellavit Maria. Et vidit Deus quod esse bonum. Et ait: Germinet terra herbam virentem et facientem semen, et lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cujus semen in semetipso sit super terram; et factum est ita. Et protulit terra herbam virentem et facientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum et habens unumquodque sementem secundum speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum. Et factum est vespere et mane dies tertius.*

Petes 1° in quem terræ locum potuerint congregari aquæ? Terra enim prius undique erat aquis cooperta, ut dictum est: non erat ergo aliquis locus super terram in quem aquæ congregari possent.

ç. G9. a. 1. ad 2.— *B.* id triplici modo fieri potuisse: 1° quatenus aquæ in majorem altitudinem sint elevatae in loco ubi sunt, nam mare secundum plures est altius terra; 2° quatenus aqua rarior velut nebula terras tegebat, quæ congregatione densata minorem occupavit locum; 5° quatenus factx sunt quædam concavitates in terra quæ aquas receperunt.

Petes 2° quomodo aquæ congregata' sunt in unum locum, cum constet esse in multis locis?

Ibid. ad.5. — /i. id intelligendum esse, vel quatenus aquæ omnes tabent m mu

I'

L

terminum, scilicet mare , in quem confluunt manifestis aut occultis meatibus, juxta illud Eccl. 1 : *Omnia flumina intrant in mare*; vel quatenus *unus locus* non accipitur simpliciter et stricte , sed *unus* dicitur per comparisonem ad locum terræ siccae, ut sit sensus : Congregentur aquæ in aliquem locum diversum ab eo quem hactenus cum terra occupant ; vel denique quatenus *unus locus* non sumitur determinate, sed confuse , ac si diceretur: Singulæ congregationes aquarum congregentur in aliquem locum a loco terre diversum, unaquæque in suum : non est ergo sensus quod omnium aquarum sit unus locus, sed quod singulæ congregationes habeant unum suum locum.

Petes 5o utrum herbæ et arbores fuerint tertio die productæ actu et adultæ, an tantum causaliter et in semine? Hoc ultimum tenet S. Augustinus 1.1 de Genesi ad Lilt, c. 4. Verum

Ibid. α. 5. a. *R.* ex communi aliorum Patrum et interpretum sententia, herbas et arbores fuisse tertia die productas actu adultas et quasdam saltem cum fructibus maturis. Aperte favet huic sententiæ textus S. Scriptura, ubi postquam Deus jussit terram germinare herbam virentem et lignum pomiferum faciens fructus, protinus additur : *Et factum est ita. Et protulit terra herbam virentem... lignumque faciens fructum.*

Dices. Gen. c. 2, dicitur quod Deus fecerit *omne virgultum agri antequam oriretur de terra, omnemque herbam regionis priusquam germinaret.* Atqui si virgultum facium sit antequam oriretur, et herba facta antequam germinaret : ergo tertia die qua dicuntur creata , in semine tantum et causaliter creata sunt. Quod confirmatur ex ratione subjuncta : *Non enim pluerat Dominus Deus super terram; et homo non erat qui operaretur terram* : expeclabant scilicet semina ut germinarent coeli pluviam et culturam hominis.

R. N. sequelam min. et ejus confirmationem. Quia sensus S. Scriptura est, quod virgultum factum sit antequam vi et modo naturali ex semine oriretur, ut iit modo, coadjuvante pluvia et hominis labore, similiter herba.

Petes 4o utrum eadem die tertia germi-

naverit -spinas et tribulos? Videtur quod non ; quia cap. 5, Gen. dicit Deus Adæ post ejus peccatum : *Spinas et tribulos germinabit tibi.*

ibid, nd 2. *R.* spinas et tribulos tertia die fuisse productos, non secus ac alia virgulta, sed non in poenam peccati, sicut factum est post peccatum Adæ : unde non est illi dictum simpliciter *germinabit*, sed, *germinabit tibi* : neque enim ager qui ante peccatum excultus fuisset in cibum, spinas et tribulos germinasset ; fuissent tamen et erant in aliis locis ad ornatum universi, sive ad varias utilitates vel hominum vel bestiarum. Idem dic de herbis venenosis.

Petes 5o an marmora et metalla seu mineralia in visceribus terræ latentia fuerint etiam producta tertia die?

ibid. α. 5. *R. verosimilius affirmative.* Horum autem non meminit Moyses; tum quia ea tantum proposuit quæ in manifesto apparent, mineralia autem habent generationem occultam; tum quia non habent manifestam distinctionem a terra, sed quædam terra species videntur.

ARTICULUS V.

De opere quartæ diei.

Opus quartæ diei sic describitur ibidem : *Dixit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento cali et dividant diem ac noctem, et sint in signa et tempora et dies et annos... Fecitque Deus duo luminaria magna, luminare majus ut præesset diei, et luminare minus ut præesset nocti, et stellas; et posuit eas in firmamento cœli.... Et facium est vespere et mane dies quartus.*

Jam dixi a. 1 hujus dissert. obj. 2, solem et sidera nomine lucis creata fuisse prima die quoad substantiam, sed hac quarta die perfectiones et complementum tam quoad lucem quam quoad alios effectus et influentias accepisse ; et ideo dicuntur facta quarta die, juxta usum frequentem S. Scriptura qua res aliqua dicitur fieri quando vel suum complementum vel insignis perfectio illi accedit. Sic Tsaï. 68, Deus dicitur creare celos novos et terram novam, propter singularem aliquam perfectionem quam est illis collaturus.

Dicuntur autem luminaria esse *in signa*, scilicet, prognostica aeris mutationum et

tempestatum; ita ut sensus sit : In signa temporum, dierum et annorum, quatenus ex diversis qualitatibus et influentiis illorum, prodeunt diversis temporibus, diebus et anni', ffstus, frigora, serenitas, pluviae, grandines, nives, venti, hiems, æstas, ver, autumnus; atque inde dignoscitur tempus serendi, plantandi, metendi, navigandi et similibus, quod indicatur Matth. 16 his verbis : *Facto vespere dicitis, Serenum erit, rubicundum est enim caelum; et mane, Hodie tempestas, rutilat enim triste cadum.* Horum, inquam, effectuum naturalium sunt signa, non autem actionum humanarum a libera voluntate pendentium; quod pertinet ad astrologiam judiciariam, quæ est superstitio vana, falsa et execrabilis.

Q. 70. a. 1. ad S. Dicuntur sol et luna luminaria magna, non quod magnitudine excedant cætera astra, sed quia apparent nobis majores.

Dicuntur tandem luminaria posita in firmamento, non quod omnia sint in cælo in quo sunt stellæ, quod specialiter dicitur firmamentum; constat enim planetas esse inferiores; sed quia sunt in ea parte spatii quod a terra ad cælum stellatum protenditur, quod etiam propter suam stabilitatem vocatur firmamentum, ut diximus art. 5.

Petes utrum corpora cæleslia sint animata?

Ibid. a. 3. o. 7?. non esse animata proprie, sic, ut a' ima ipsis uniatur tanquam forma materie, ut fit in plantis et animalibus: possunt tamen dici animata improprie et ivquivacue, quatenus sui stantia spiritalis illis unitur contactu virtutis, ut motor mobili.

ARTICULUS Vñ.

De opere quintæ dici.

Opus quintæ diei sic refert Moyses ibidem :

Dirit etiam Deus : Producant aqua; reptile anima: viventis et volatile super terram sub firmamento cadi; creavitque Deus cete grandia et omnem animam viventem atque motabilem quam produxerant aqua in species suas, et omne volatile secundum genus suum.... Ht factum est vespere et mane dies quintus.

Pisces dicuntur reptiles; quia id omne

dicitur reptile quod caret pedibus, aut cui sunt tam breves ut non sint aut vix sint apti ad gressum: sicut ergo serpentes in terra supra pectus rependo moventur, ita pisces qui carent pedibus in aqua quasi rependo natant.

Difficultas est utrum non solum pisces, sed etiam aves sint productæ ex aqua. *Alii negant*, voluntque aves esse productas ex terra. *Alii et communius affirmant*; utriusque in S. Scriptura fundati.

Primæ sententiæ favet 1º textus hebraicus in quo volatile non est accusativus verbi *producant*, sed nominativus verbi *volet*; sic enim habet : *Producant aqua: reptile animæ viventis, et volatile volet super terram.* 2º Favet cap. 2 Gen. ubi aves dicuntur formatæ ex terra, his verbis : *Formatis igitur, Dominus Deus, de humo cunctis animantibus terræ, et universis volatilibus coeli*, etc.

q. 71. a. unico. Secundæ autem sententiæ, quæ est SS. Hieronymi, Cyrilli, Ambrosii, Damasceni, Th. et plurium aliorum, favet 1º textus Vulgatæ, relatus in capite articuli; 2º Paraphrasis Chaldaica et versio Septuaginta quæ sic habet : *Producant aquee reptilia animarum viventium et volatilia volantia, scu quæ volant, aut volare apta sunt super terram.*

Favet etiam huic sententiæ affinitas quæ est inter pisces et aves: et 1º quantum ad locum naturalem utrisque, aerem scilicet et aquam; sunt enim elementa vicina et cognata, utrumque est diaphanum, humidum, molle, subtile, agitable, facile cedens et in invicem transinutabile; aer enim facile in aquam et aqua in aerem vertitur. 2º Corpora avium et piscium sunt etiam allinia quoad agilitatem et levitatem, alæ avium correspondent pinnis piscium, et plumæ avium squamis piscium. 5º Qualis est natatus piscium in aqua, talis est volatus avium in acre; ita ut pisces videantur aves aquatiles, et aves pisces aerii. 4º Denique multi aves sunt aquatiles, ut cygni, anseres, anates, merguli, halcyones, etc.

Ad primum fundamentum primæ sententiæ, respondetur 1º in textu hebraico posse subaudiri pronomen *quod*, ut frequens est in hebneo, ita ut sensus sit : Et volatile quod volet super terram, ut vertunt Septuaginta. 2º Vulgata, quæ ab Ec-

clesia declarata est aithentica, proferenda est textui hebraico.

.id secundum respondetur cx S. Augustino lib. 9 de Genesi ad Litt. cap. 1, vel copulam *ct* non allicere hoc totum, *formatis de humo*, sed priorem tantum vocem *formatis*, ita ut sensus sit : Formalis igitur cx humo cunctis animantibus terræ, ac etiam formatis volatilibus cœli ; vel Moysem humum appellasse terram aquosam seu aquæ mixtam. Verum hæc ultima solutio non videtur cohærere cum his quæ docet Auctor hic, nimirum pisces productos esse cx aqua densiore, aves ex subtiliore, quales sunt vapores in aère.

Petes i° quomodo aquæproduserint pisces et aves ?

/i. non produxisse efficienter, sed materialiter, ministrando scilicet materiam omnipotenti Dei verbo.

Pc/es2°quid intelligitur per cete grandia?

Ibid, ad 4. — *P.* non intelligi unam speciem piscium, sed omne genus piscium magnorum , cujuscumque speciei ; vox enim hebræa significat dracones et omnia grandia animantia : facta est autem mentio specialiter magnorum piscium, et non magnorum aliorum animalium, quia inter alia animalia nulla sunt tam prodigiosæ magnitudinis quam inter pisces; refert enim Plinius l. 5 Hist, c, 1, cetos sexcentorum pedum longitudinis et trecentorum sexaginta latitudinis intrasse flumen Arabia. Nihil autem simile videtur in aliis animalibus.

ARTICULUS VII.

De opere sextæ dici.

Opus sexto diei sic exponitur ibidem : *Dixit quoque Deus:Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta, et reptilia, et bestias terræ secundum species suas. Factumque est ita. Et fecit Deus bestias terrejuxta species suas, it jumenta, ct omne reptile terre in genere suo. Et vidit Deus quod esset bonurn , et ait : Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, ct proesit piscibus maris, et volatilibus cadi, et bestiis,univcrs(cquc terræ, onirique reptili quod movetur in terra : ct creavit Deus hominem ad imaginem tuam; ad imaginem Dei creavit illum, masculum ct fæminam creavit eos... Fi-*

ditque Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona : ct factum est vespere et mane dies sextus.

Recensentur hic tria genera animalium præter hominem, jumenta, besliæ et reptilia. Per jumenta, intelliguntur animalia domestica, ut equi, boves, canes, oves, etc. Per bestias, intelliguntur animalia sylvestria, ut leones, ursi, lupi, cervi, etc. Per reptilia, intelliguntur quæ carent pedibus, aut tam breves habent ut vix eleventur a terra, ut serpentes, vermes, lacerto, etc.

Petes utrum omnes omnino animalium terrestrium species sint hac sexta die producto?

P. omnes species animalium perfectas, quæ scilicet naturaliter produci possunt ex commixtione maris et fœminæ ejusdem speciei, fuisse hac sexta die productas.Ita communiter; idque videbatur exigere perfectio universi : — Q. 72. a. unico, ct q. 96. a. 1. ad 2. — consequenter etiam e? species animalium quæ nunc sunt homini vel veneno vel voracitate nociva. Constat enim ex cap. 2 Gen. serpentem tunc fuisse productum. Adde hæc animalia perlinere ad perfectionem universi, tum propter varietatem, tum propter varias utilitates. Attamen tunc non nocuissent homini si non peccasset ; ncc sc invicem, Deo sic disponente, dévorassent, donec esset sufficienter propagata species.

Quantum ad minuta animalia seu insecta quæ nascuntur cx sudore, putrefactione, exhalatione per virtutem siderum vel elementis inditam, ut sunt pulices, pediculi, etc. distinguit S. Th. — Bio ibid, cd S. — Quæ nascuntur ex vitio seu corruptione aliorum animalium, negat fuisse actu producta sexta dic, sed potentialité!· tantum; quæ vero nascuntur ex corruptione rerum ignobiliorum, ut aquæ, terræ, ligni, plantarum, concedit ea fuisse actu producta sexta die : quia, inquit, quod ex corruptione ignobiliorum generentur nobiliora, non repugnat primæ rerum institutioni, sicut repugnaret si ex corruptione nobiliorum generarentur ignobilion.

q . 75. a. 1. ad 5. — Quantum denique ad animalia quæ nascuntur cx congressu animalium divers® speciei, ut mulus ex equa ct asino, leopardus ex leæna et pardo, negat fuisse aclu producta &exta die, sed potentialiter tantum quatenus data est

virtus aliis nnnnalilma illa producendi; |
 »tuia lalis commixtio ecî præter naturam.
 Unde Jiidæis fuit prohibita Levit. 9.

Ex dictis colliges, qnanU'.m a veritate
 aberrent Cartesiani qui brutis denegant
 animam sentientem, ctvolunt ea esse meras
 machinas. Non enim solum in textu lauda-
 to, sed in pluribus aliis formalissime asse-
 ritur bruta vivere. Sic in eodem cap. 1
 Gen. v. 29 etSO, conceduntur brutis sicut
 ct hominibus herbæ et arborum fructus
 ad vescendum : *Eccc*, inquit Deus, *dedi*
vobis omnem herbam et omnia ligna.....
ut sint vobis in escam, et cunctis ani-
mantibus terræ, omnique volucris cæli,
ct universis quæ moventur in terra, in
quibus est anima vivens, ut habeant ad
vescendum. Numquid pura machinæ co-
 medunt, vescuntur, nutriuntur sicut ho-
 mines? Et cap. 9 ejusdem libri : *Ecce*, in-
 quit Deus, *ego statuam pactum meum*
vobiscum et cum semine vestro post vos,
et ad omnem animam viventem quæ est
vobiscum, tam in volucris quam in
jumentis ct pecudibus terræ cunctis.....
Et nequaquam ultra interficietur omnis
caro aquis diluvii. Quomodo autem in-
 terfici posset quod non vere vivit? Et eo-
 dem modo loquitur Deus de interfectione
 bestiarum ac de interfectione hominis : vi-
 vunt ergo bestiæ sicut vivit homo. Lege
 reliquum capitis 9, in quo sæpe repetitur
 bruta vivere.

Equidem scio S. Scripturam aliquando
 loqui ad sensum vulgi imperiti; verum non
 licet ad hanc solutionem confugere, relicto
 sensu litterali et obvio, nisi cogente aliqua
 evidenti ratione quæ hic non subsistit.

Non enim negari potest esse possibilem
 substantiam non extensam in partes quæ
 sit capax solius sensationis et directæ cog-
 nitionis sensibilium ; in hoc enim nulla in-
 volvitur implicantia : hæc autem substan-
 tia non foret spiritus, quia esset irratio-
 nalis; neque materia aut corpus, quia non
 esset extensa in partes, in qua tamen ex-
 tensione Cartesiani reponunt essentiam
 materiae ct corporis ; sed foret media inter
 spiritum et materiam, et cum esset ordi-
 nata ad constitutionem et conservationem
 corporis, posset et deberet dici, hac ra-
 tione, forma substantialis materialis : in
 his, inquam, nulla est implicantia. Cum |
 ergo sit possibilis anima sentiens, et S. j

Scriptura tot in locis tam luculenter asse-
 rat eam brutis ines«c; qua fide, qua fronte
 id negare audent Cartesiani, et sensu S.
 Scripture naturali et obvio relicto, nulla
 cogente ratione, confugiunt ad impro-
 prium, *secundum*, inquiunt, *opinionem*
vulgi imperiti? quasi vero solum vulgus
 imperitum et non doctissimi quique atque
 universum genus humanum non semper
 consuisset bruta vere vivere atque sentire!
Irrationalia quoque animalia, inquit
 S. Aug. 1. de Vera Relig. c. 29, *vicere at-*
que sentire nemo ambigit.

Confirmatur 1°. S. Scriptura etSS. Pa-
 tres passim docent hominem convenire
 cum brutis in vita sensitiva et passionibus :
 unde pariem illam animæ quæ sensu et pas-
 sionibus viget, *animalem* vocant, et ho-
 mines qui sensum et passiones sequuntur,
 neglecta ratione, animales et pecudibus
 similes. *Homo*, inquit Psalmista, *cum in*
honore esset, non intellexit, compara-
tus est jumentis insipientibus ct similis
factus est illis. Et 1 Cor. 2 : *Animalis*
homo non percipit ea quæ Dei sunt. Er-
 go sicut homo, sic bruta vivunt vita sen-
 sitiva.

Confirmatur 2°. Non sunt majora indi-
 cia animæ rationalis in hominibus quam
 animæ sensitivæ in brutis : ergo si his non
 obstantibus possum dicere bruta esse me-
 ras machinas, eadem ratione, seclusa re-
 velatione, potero reputare omnes homines
 a me distinctos puras machinas; quod quam
 sit absurdum nemo non videt.

Quapropter, attenta suavi Dei providen-
 tia, veracitate et bonitate, existimo non
 esse possibilem machinam quæ, absque
 anima sensitiva, omnia et eo modo pera-
 gat quæ ct quo modo peragit brutum tam
 ad conservationem propriam quam ad con-
 servationem et propagationem speciei ge-
 nerando sibi simile; hoc enim esset nos in-
 ducere in errorem, seclusa revelatione,
 irreparabilem : quod repugnat suavi Dei
 providentiae, veracitati et bonitati. Plura
 dc his ad philosophos.

De homine autem qui, quia est totium
 creatura corporeae finis ct dominus, ulti-
 mo productus est, el dc quo nulla sunt
 dicenda, sit

DISSERTATIO III.

DD HOMINE QUANTUM AD ANIMAM.

ARTICULUS I.

Utrum anima hominis sit materialis scu corporca an spiritualis?

Hic q. 76. α. 1. o. — Quidam antiqui philosophi posuerunt animam esse corpus; quia non valentes transcendere imaginationem quæ solum circa corpora versatur, existimabant id quod non est corpus esse nihil. In hunc errorem impegit Tertullianus, factus Monlanista, quem impugnat S. Aug. in pluribus locis.

Inter incredulos hujus temporis, vulgo deistas, sunt qui, ut sibi viam parent ad animæ mortalitatem, contendunt eam esse materialem, unde dicti *materialistic* contra quos omnes hic decertamus.

Suppono animam rationalem esse formam substantialem hominis constitutivam cum corpore. Ita definit concilium Vienneense Clement, unica, *de Summa Trinit*, 5 *Porro*, his verbis : « Doctrinam scu positionem asserentem aut vertentem in dubium quod substantia animæ rationalis « seu intellectivæ vere et per se humani « corporis non sit forma, ut erroneam et « veritati catholicæ inimicam, prædicto opere probante concilio, damnamus. »

Palet insuper ratione; quia homo est animal rationale : quatenus animal cum sit sensitivum, debet habere corpus ; quatenus rationale, debet habere principium ratiocinandi, quod neque est corpus, alias omnia corpora essent rationalia, neque alia forma quam rationalis.

Porro delinitur anima rationalis : *Primum principium ratiocinandi*. Vel : *Actus primus corporis organici potentia vitam habentis*.

Isola spiritum triplici modo sumi posse. 1° Sumitur prout opponitur solidiori materiæ, quo sensu purior sanguis dicitur spiritus aut vitalis aut animalis. 2° Sumitur pro anima sive sensitiva, sive rationali, quo sensu Eccle. 5 dicitur: *Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, cl si spiritus jumentorum descendat deorsum ?* 3° Sumitur pro substantia immateriali cl incorporea ; cl hoc sensu quæs

tio hic movetur de anima rationali. *Pro cæjus resolutione*,

Ib. ct q. 2. o.—*Dico*. Anima rationalia non est materialis scu corporea, sed est entitative spiritualis.

Prob. 1° *cx S. Scriptura*. Psal. 30 : *In manus tuas commendo spiritum meum*. Eccle. ultimo : *Devertatur pulvis in terram suam unde erat, ct spiritus redeat ad Deum qui dedit illum*. 1 Cor. 2 : *Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Ita cl quæ Dei sunt nemo cognovit nisi Spiritus Dei*.

Si dicas in Scripturis etiam animam brutorum vocari spiritum, *ul palet cx notamine*.

II. idem equidem esse vocabulum, sed sensum diversum, ut colligitur ex circumstantiis; anima enim hominis dicitur spiritus per oppositionem ad corpus, Eccl. ultimo cit. spiritui autem jumentorum tribuitur tantum quod est corporeum, scilicet descendere deorsum. *Quibus patet* spiritum in homine sumi proprie pro substantia spiritali et incorporea, in brutis autem pro corpore vivente.

Prob. 2° *ex definitionibus Ecclesiæ* Aw sexta synodo generali act. **it**, Christus dicitur habere animam rationalem ct incorpoream ; ejusdem autem naturæ fuit anima Christi ac nostra. Item concilium generale Lateranense sub Innocentio HI, referatur cap. *P'irmiler*, de Summa Trinitate, definit « Deum cx nihilo utramque conditionem disse creaturam spiritualem et corpoream, angelicam scilicet ct mundanam, » ac deinde humanam quasi communem ex corpore ct spiritu constantem. » Ergo anima est entitative spiritus ct non corpus.

Prob. 5° *ex SS. Patribus*. SL Aug. Epist. 28 ct 137, Ilæres. 80, lib. contra Epist. Fundam, c. 16, l. 4 de Anima c. 12 ct sequentibus ct alibi, asserit et probat animam rationalem non esse corpus sed spiritum. Idem S. Basil. Iloin. 5 in illud dictum, *Attende tibi ips*; S. Ambros. l. de Voë ct Arca c. 23 ; S. rlcrrn. Scnn. 40 in Cant, ct alii Patres communiter.

Si quidam forte opponantur qui videntur dixisse animam esse corpus, exponendi sunt sicut S. Augustinus Ilæres. 86 exponit Tertullianum dicentem Deum esse corpus, de corpore improprie sumpto pro

omni eo quod naturaliter subsistit et opponitur nihilo; non vero de corpore proprie sumpto pro mole extensa in paries, et opponitur substantiae immateriali: vel eis opponatur communissima aliorum Patrum sententia.

Prob. 4° ratione. Principium operationis spiritualis est spirituale, non materiale aut corporeum: atqui anima rationalis est principium operationis spiritualis: ergo. *Maj. est certa;* totum enim quod habet operatio, habet a suo principio. *Prob. min.* Anima est principium cogitationis, intellectionis, volitionis, odii, amoris, desiderii, spei, etc. item et reflexionis superitas suas operationes: atqui istae operationes sunt spirituales non materiales: ergo. *Prob. min. dupliciter,* i» Si istae operationes essent materiales, haberent partes, essent figurat», quadrat», rotundæ, oblong», etc. 2° essent capaces motus localis, haberent sursum, deorsum, dextrum et sinistrum, etc. Hæc enim omnia sunt proprietates materiæ quantumvis immutæ et quovis modo modificat», naturaliter inseparabiles. *Consequens est absurdum;* ergo.

Prob. 2° eadem min. Istae operationes attingunt spiritualia, Deum et angelos, mysteria fidei, virtutem, justitiam, pietatem, naturas seu quidditates universales abstractas a materia et singularitate, rerum distinctionem et possibilitatem, aeternitatem, infinitum, etc., hæc enim et plura alia sunt spiritualia et intelligibilia duntaxat: atqui operatio cujus objectum est spirituale, est ipsa spiritualis, et non materialis, cum specificetur a suo objecto: ergo.

Confirmatur 1°. Anima reflectit supra se, supra suas cognitiones et alias operationes, ut jam diximus; eas perpendit, discutit, approbat aut reprobat: atqui hujus reflexionis, discussionis et iudicii est incapax materia, non solum quia id totum est quid spirituale, sed etiam quia materia non potest agere in seipsam, cum non habeat in se principium actionis, sed ex se sit iners et immota: ergo.

Confirmatur 2°. Datur in homine conscientia quæ ipsum terret dum vult committere crimen, et remorsibus cruciat dum commisit: atqui non materia, sed sola natura spiritualis est capax huiusmodi conscientiae: ergo. *Prob. min.* Leges morales

non imponuntur materiæ cæcæ: ergo materia non potest esse nocens, nec consequenter capax conscientiae terrentis aut remordentis.

Obj. Anima informat corpus et est radix quantitatis et cæterarum proprietatum corporearum: ergo est corporea et materialis.

P. D. conseq. Ergo est corporea et materialis eminenter, seu, ut alii dicunt, ut quo et informative, C. formaliter, seu ut quod et entitative, N. Id est, anima rationalis habet in se, eminentiori modo, quidquid habent formæ corporeæ et materiales, et ideo potest communicari corpori et ipsi tribuere quidquid aliæ formæ corporeæ ipsi tribuunt, scilicet quantitatem et alias affectiones corporeas: at in sua entitate eminet formis corporeis et attingit ad nobilitatem formarum immaterialium, *ut patet ex probationibus conclusionis*, praesertim ex ejus operationibus.

Inst. 1°. Anima individuatur a corpore: ergo ab eo dependet in suo esse, sicque est corporea.

Ji. D. ant. Anima individuatur a corpore quoad perseitatem existentiae. N. quoad perseitatem incommunicabilitatis, C. Individuatio duo dicit: 1° perseitatem existentiae, seu existere per se independentem ab alio tanquam a subjecto seu materia; 2° incommunicabilitatem ulteriori supposito: hanc habet anima a corpore; perseitatem autem existentiae a seipso, quam corpori communicat, non propter dependentiam, sed propter abundantiam.

Inst. 2°. Anima in intelligendo dependet a sensibus corporeis et phantasmatibus imaginationis; juxta enim vulgatum axioma, *Nihil est in intellectu, quod non fuerit prius in sensu*: ergo et in essendo; esse enim et operari proportionantur.

ibid. α. 2. ad 5. — P. D. ant. Anima in intelligendo dependet a sensibus exterioribus et phantasmatibus seu speciebus materialibus imaginationis, praesuppositivè tanquam a ministris proponentibus objecta, *transeat ant. universaliter sumptum;* tanquam a principio et subjecto intellectionis. N. Cum enim, *ut probavimus*, intellectio sit actio immaterialis, non potest procedere a principio materiali, nec subjectari in subjecto materiali.

Dixi transeat ant. universaliter sumptum; quia licet verum sit corporea et se

sibilia a nobis intelligi, pro hoc statu, dependenter a corporeis et sensibilibus, multi tamen hodie negant id esse verum universaliter, voluntque multa esse quæ omnino independenter a sensibus externis et a phantasmatibus materialibus imaginationis cognoscuntur. Sic, v. g. cognosco me cogitare, me velle, me amare, me odisse, me credere; cogimur æternum, infinitum, etc., Horum objectorum cognitiones, inquit, non hauriuntur ex sensibus externis, visu, tactu, auditu, etc., ista enim objecta non sunt visibilia, tangibilia, sonora, etc., neque dependentur a phantasmatibus seu speciebus materialibus imaginationis; ista enim objecta non sunt extensa in longum, latum et profundum, non sunt figurata, etc., qualia sunt phantasmata utpote materialia.

Si dicas : Quidquid concipimus, ad instar corporis concipimus.

II. 1°. Juxta praecedentem recentiorum solutionem, *N. ant.* Cujus enim corporis figuram dabis cogitationi, volitions, amori, odio, etc.?

II. 2°. *D. ant.* Quidquid concipimus, ad instar corporis concipimus primo intuitu, *transeat ant.* discurrendo, *N.* Sic enim removemus ab omni objecto corporeitatem, et pervenimus ad quidditatem præcise intelligibilem, quod est apertum indicium corporeitatem non esse objectum intellectionis nostræ, cum nullus actus feratur in aliquid, removendo ab ipso suum objectum specificativum.

ARTICULUS II.

Utrum anima rationalis sit incorruptibilis et immortalis?

Q. 70. a. 6. o.—*Dico.* Anima rationalis est incorruptibilis et immortalis.

Prob. 1° ex SS. Scripturis et Patribus. Sap. 2, postquam sæpius retulit verba et sensus impiorum de mortalitate animæ, sic concludit : *Hæc cogitaverunt et erraverunt*^ *excæcavit enim illos malitia eorum.* Ibid. c. 5 : *Justorum animas in manu Dei sunt... visi sunt oculis insipii nliurn mori, illi autem sunt in pace.* Et cap. 5 : *Justi autem in perpetuum vivit.* Eccles. 12 -. *Devertatur pulvis in terram suam unde erat, et spiritus redeat ad Deum qui dedit illum.* Ergo non perit anima cum corpore. 2 Mach. 12 ; *Sancta ergo et salubris est cogitatio pro*

defunctis exorare, ut a peccatis solvantur. Matth. 10 : *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Ibid. c. 2» : *Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.* Ibid. c. 22, Christus referens illud Exod. *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Jacob,* subsumit contra Sadducæos : *Non est Deus mortuorum, sed viventium.* Vivebant ergo illi Patriarchæ® secundum animam, licet essent corpore mortui. Apocal. 6, animæ interfectorum propter Verbum Dei, adhuc vivunt et accipiunt singuli stolas.

Hæc sufficiant de S. Scripturis; immensus enim forem si omnia quæ in illis probant immortalitatem animæ referrem. Similiter de SS. Patribus qui unanimiter immortalitatem animæ asserunt. Intercos legendi sunt præsertim SS. Chrysost. Horn. 4 de Providentia; Athanas. Orat. cont. Gent. Gregorius Thaumaturgus in Disput. de anima; Ambros. de Bono mortis cap. 9, lib. de Fide et lib. 2 de Caïn cap. 10; Hieron. in cap. 22 Matth. et in cap. 31 Isaïæ; Aug. lib. 3 de Immortalitate animæ lib. 1, de Trinit. cap. 1 et alibi.

Prob. 2° ex definitionibus Ecclesiæ. In concilio generali Lateran. sub Leone X, sess. 8, sic definitur : « Sacro approbante » concilio, damnamus et reprobamus omnes asserentes animam intellectivam mortalem esse. » Et cap. *Firmiter*, de Summa Trinit. ex concilio generali Lateran. sub Innocent. III, habemus definitum quod « Reprobi punientur in æternum cum diabolo, et justi præmiabuntur in æternum cum Christo. »

Ex his sequitur immortalitatem animæ perlinere ad fidem pro his qui illam lumine naturali non attingunt.

ibid. — *Prob. 3° ratione speculativa.* Duplici modo potest aliquid corrumpi, per se et per accidens : per se, quando forma sui constitutiva destruitur, sic v. g. corrumpitur equus; vel quando separatur, sic corrumpitur homo : per accidens, quando desinit ad desitionem subjecti, sic corrumpuntur accidentia*, vel ad separationem materiæ, sic corrumpuntur formæ materiales. Atqui anima rationali. » neutro modo est corruptibilis : non perse, quia anima rationalis est forma simplex, non composita ex aliqua forma, sed componens horni-

nem cum corpore : non per accidens ad desitionem subjecti, quia non est accidens, sed forma substantialis; neque ad desitionem materiæ, quia cum non sit materialis, utpote noneducta de matena sed spiritualis a Deo creata et unita materiæ cui communicat suum esse, nec in esse nec in fieri dependet a materia, sed est per se, independenter a quovis subjecto seu materia, subsistens : ergo.

Ibid. — *Confirmatur*. 1°. Non est corruptio ubi non est contrarietas; generationes enim et corruptiones sunt ex contrariis et-in contraria : unde coelestia corpora quæ non habent materiam contrarietati subjectam, sunt incorruptibilia : atqui in anima intellectiva nulla est contrarietas tam ex parte suæ substantiæ quæ est simplex, quam ex parte receptorum; rationes enim contrariorum quæ recipiuntur in anima non sunt in ea contrariæ, cum sit una et eadem contrariorum scientia : ergo.

Neque refert quod in anima possint esse contrariæ opiniones, et quod possit transire de errore in scientiam, quod est mutatio de contrario in contrarium ; quia tam opiniones quam error, secundum entitatem, sunt in anima sine contrarietate : secundum autem veritatem et falsitatem, sunt quædam contrariæ, non ex parte subjecti, sed ex parte objecti; ex hoc enim quod res est vel non est, propositio dicitur vera vel falsa, et una propositio eadem manens potest de vera fieri falsa et de falsa fieri vera.

Si dicas : Nihil obstat quin detur aliquid agens naturaliter in animam, ejus existentiam destruens.

J?. id fieri non posse ; quia tunc non esset corruptio, sed annihilatio, cum tota anima abiret in nihilum, nihil sui relinquens : annihilatio autem sicut creatio soli Deo compotit, cum sit suspensio totalis ejus concursus, quem nullum agens creatum suspendere potest. Unde restat animam esse naturaliter et ab intrinseco immortalem et incorruptibilem, atque tantum per solam Dei potentiam extraordinariam esse annihilabilem : de facto autem nunquam esse annihilandam evincunt duæ primæ probationes conclusionis, et ordo divinæ providentiæ quæ nihil horum quæ fecit annihilat. Unde

Confirmatur 2°. Dissoluta corporis et

animæ unione, corpus non annihilatur, sed solvitur in partes, quarum nulla perit aut annihilatur : atqui anima cum sit spiritus non habet partes in quas dissolvatur; et cum sit longe nobilior et dignior corpore, rationi repugnat quod isto permanente illa annihilaretur : ergo.

Prob. 4° argumento morali. Virtuti debetur præmium, et pœna peccato : ita recta ratio et æquitas naturalis exigunt, idque oblinet in omni republica bene ordinata > *a fortiori* in administratione et gubernatione universi quæ est a Deo ejus auctore ; atqui sæpius in hac vita boni affliguntur et opprimuntur, dum mali prosperant et lætantur : ergo est altera vita in qua boni meritorum coronas et mali peccatorum poenas recipiunt.

Si dicas malis in hac vita esse supplicium per terrores et remorsus quibus cruciantur, bonis esse præmium per pacem internam et voluptatem quam in exercenda virtute degustant.

Jl. 1°. Neque impii terroribus et remorsibus in hac vita cruciantur in perpetrando criminibus, neque justipace et voluptate fruuntur in exercenda virtute, nisi quia utrique expectant et certo sciunt esse justum judicem, in altera vita peccatorum vindicem et meritorum pramiatorem : tolle hanc expectationem, neque impii terrebuntur, neque justiconsolabuntur.

2° Sæpe contingit quod impii, cum in profundum impietatis venerint, nullis amplius terroribus et remorsibus crucientur; et justicontra gravioribus scrupulis et anxietatibus torqueantur : proderit ergo impio, in omnia vitia irruendo, conari excutere omnem remorsum ; et virtus in justo absolute manebit absque præmio. Ilinc Apost. 1 Cor. 15 ; *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus*.

Ex his habes contra Scotum, immortalitatem animæ non solum fide cognosci, sed etiam ratione naturali demonstrari.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Ex multis S. Scriptura locis eruitur animam hominis esse mortalem. Ie Psalm. 145 dicitur : *Exibit spiritus ejus* (scilicet hominis), *et revertitur in terram suam*. 2° Eccl. 5 : *Unus est interitus hominis et jumentorum, et æqua utrimque*

conditio; sicut moritur homo, sic ilia moriuntur similiter spirant omnia, et nihil habet homo jumento amplius. 3° Timolh. 6, solus Deus dicitur immortalis. Ergo.

II. N. ant. stdprimum textum, sensus est : Exhibet spiritus hominis, et homo secundum corpus revertetur in terram suam ; seu, quod idem est : Exhibet spiritus ejus a corpore, et corpus revertetur in terram suam — conformiter ad hanc alteram sententiam Eccl. ultimo : *Devertatur pulvis in terram suam unde erat, et spiritus redeat ad Deum qui dedit illum.*

2. 7». a. 6. ad 1.— *Ad secundum*, prima responsio S. Th. est, Ecclesiasten locutum fuisse in persona impiorum; dicit enim : *Dixi in corde de filiis hominum*, id est, quid sentiant filii hominum, scilicet : *Unus est interitus*, etc. *Idque palet* ex cap. ultimo jam citato ejusdem libri, ubi idem auctor asserit immortalitatem animæ, dicendo : *Devertatur pulvis in terram suam unde erat, et spiritus redeat ad Deum qui dedit illum.*

Ibid, et q. de anima a. 14.— Altera TCS-ponsio ejusdem S. Th. est, Ecclesiasten loqui de homine quantum ad corpus, secundum quod est ejusdem conditionis cum jumentis; non vero quoad animam, *ut palet ex ultimo capite* jam pluries citato.

Si dicas Ecclesiasten addere : *Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendit sursum, et si spiritus jumentorum descendat deorsum?* ubi agitur de anima hominis.

7/. sensum esse, vel difficile esse cognoscere per rationem animam esse immortalem, idque a paucis cognosci; vel neminem id posse cognoscere notitia sensuum seu experimental! : non tamen negat id posse cognosci ratione naturali et revelatione.

Ad tertium. Solus Deus dicitur immortalis perfecte et omnimode; tum quia habet immortalitatem per essentiam, quam angeli et homines habent per participationem; tum quia annihilari non potest, sicut possunt angeli et animæ rationales per suspensionem concursus divini.

Inferes. Ergo anima rationalis non est simpliciter immortalis, siquidem possit desinere per annihilationem.

// *N. illationem*; turn quia non dicitur

aliquid simpliciter immortale ex eo quod non possit a Deo annihilari, sed ex eo quod nullum in se habeat principium corruptionis, ut est anima rationalis} tum etiam quia licet sit absolute annihilabilis, nunquam tamen facto esse annihilandam ex justo Dei nutu evincunt S. Scriptura, Patres et concilia, *ut palet ex primis probationibus conclusionis.*

Inst. In sexta synodo generali act. 11, anima rationalis dicitur immortalis, non per naturam, sed per gratiam Dei : ergo non est ex se et ab intrinseco immortalis.

D. N. conseq. Quia sensus concilii est, quod anima rationalis non sic sit immortalis per naturam, quasi ab alio in suo esse non pendeat ut Deus, sed per gratiam, non quidem quæ sit beneficium ordinis supernaturalis, sed liberale donum et influxus Dei auctoris naturalis, sine meritis procedentibus collatum, quo indigent omnes creaturæ ut vivant vel existant; quo sensus in quolibet homo potest de seipso dicere quod per Dei gratiam vivat et sit homo.

Obj. 2°. Quæ conveniunt in uno esse, uno corrupto aliud corrumpitur : atqui anima rationalis et corpus conveniunt in uno esse : ergo.

D. D. maj. Quæ conveniunt in uno esse, uno corrupto aliud corrumpitur, si ab invicem dependeant in esse, C. secus, N. Anima autem rationalis et corpus sic conveniunt in uno esse hominis, ut tamen ab invicem non dependeant in esse; non enim anima dependet in esse a corpore, sed illi suum esse communicat.

ARTICULUS III-

Utrum anima rationalis creetur, vel traducatur a parentibus ?

Sensus quæstionis est, utrum sicut per virtutem patris relictam in ejus semine producit corpus filii, ita et producat anima filii, sicut produciuntur aliæ formæ substantiales; an vero a solo Deo immediate creetur et corpori organisalo infundatur.

Traductionem animarum sustinuerunt Tertullianus, Apollinaris et plures occidentales, teste S. Hieronymo, obscuriores tamen. De ea dubitavit S. Augustinus, quem dubitantem secuti sunt S. Gregorius, Eucliei ins, Salvianus et Rabanus Maurus; quia videbatur ipsis difficile con-

cipere quomodo aliter anima infantis contraheret peccatum originale in instanti conceptionis, cum Dens non sit auctor peccati,

Hic q. 118. o. 2. n. — *Dico*. Anima rationalis non traducitur a parentibus, sed a Deo creatur et unitur corpori sufficienter disposito.

Prob. 1. c. 5. Scriptura. Gen. 2, Deus dicitur formasse hominem de limo terræ, et inspirasse in ejus faciem spiraculum vitæ; id est, illi infudisse animam. Eccl. 12; *Revertatur pulvis in terrain suam unde erat, et spiritus redeat ad Deum qui dedit illum*. Porro si spiritus sit ex semine, Deus non magis dedit illum quam corpus, et corpus non est magis ex terra quam spiritus. Illebr. 12, parentes dicuntur *patres carnis*; Deus antea dicitur *Pater spirituum*: quod si animæ a parentibus traducantur, parentes erunt pariter patres spirituum, et Deus non erit magis pater spirituum quam carnis. Item Zachar. 12, Dens dicitur *ingens spiritum hominis in eo*. Et Psal. 52: *Qui firmavit sigillatim corda eorum*: nomine autem cordis, S. Scriptura solet intelligere animam.

Prob. 2. ex conciliis et Patribus. Concil. Toletan. I, in assertionem fidei, dicit: « Animam hominis non divinæ esse substantiæ aut Dei Patris, sed creaturam » dicimus Dei voluntate creatam. » Et Lateranense sub Leone X, sess. 8, definit animam esse immortalem, et *pro corporum quibus infunditur multitudine, singulariter multiplicabilem*.

S. Ambros. 1. de Arca et Noë c. 4, dicit: *Ex nullo homine generantur animæ*. S. Hieronymus in cap. 12 Eccl. « Satis ridendi sunt qui putant animas cum corporibus seri, et non a Deo, sed a corporum parentibus generari. » S. Hilarius lib. 10 de Trinit. probat Christum non assumpsisse animam de B. Virgine, eo quod « anima hominis opus sit Dei, carnis » vero generatio semper ex carne sit. « anima nunquam ab homine, gignentium » originibus, profectur. » S. Leo Epist. 95, cap. 10, dicit catholicam fidem constanter prædicare quod « animæ hominum » priusquam suis inspirarentur corporibus, » non fuerint, nec ab alio incorporentur » nisi ab opifice Deo. » S. Bernard. Serrit. 2 de Nativit. *Creando immittitur, immittendo creatur*. Hic Patres Latini. Quan-

tum ad Graces, legendi sunt Cyrillus Alexand. lib. 1. in Joan. c. 9; Theodoretus sub finem lib. 4 de Materia et mundo; Athana*. Gregorius Niss. Chrysost., etc.

Ex quibus omnibus conclusionem nostram nunc ad fidem pertinere, et oppositam esse litterariam* videtur inultis cum Auctore, qui q. 118 cit. a. 2, dicit: *Hæreticum est dicere quod anima intellectiva traducatur cum semine*.

Ibid. 0.—*Prob. 5. ratione.* Si foret virtus relictæ ab anima parentis in semine ad producendam animam, esset vel materialis vel spiritualis: atqui neutrum dici potest: ergo. *Prob. min.* 1. Non est materialis; quia nulla virtus activa agit ultra genus suum: ergo virtus materialis non potest producere substantiam spiritualem. *Neque dicas* id posse in ratione virtutis instrumentons, *ut patet* in igne inferni agente in animas, et in sacramentis producentibus gratiam spiritualem: disparitas est enim, quod virtutis inferni et sacramentorum sit ab omnipotentia Dei, qui est ex omni parte immaterialis; at virtus seminis est ab anima, non ut est omnino immaterialis, sed ut est actus corporis, utens in hac operatione organo corporeo? anima autem ut est actus corporis non pertinet ad ordinem immaterialium, sed materialium.

2. Non est spiritualis; tum quia, ut jam dicebam, non est ab animante spiritnalis, sed ut est actus corporis, qua parte pertinet ad ordinem materialium; tum quia non posset permanentior subjectari in semine corporeo, donec corpus esset sufficienter organisatum; quod enim penanter recipitur in subjecto, ad modum illius recipitur. Ergo.

Confirmatur. Quidquid sit illa virtus, intelligi non potest quomodo maneat iners usquequo corpus sit perfectè organisatum, et per quid corpore perfecte organisato, extincta ante sopitæ excitetur ad producendam instrumentaliter animam; hoc, inquam, sunt intelligibilia. Ergo.

2. con. Gent. c. 87.—*Prob. 4.* Eorum quæ sunt unius generis est idem modus prodeundi in esse: atqui anima est de genere substantiarum intellectualium quæ aliter non possunt intelligi prodire in esse nisi per viam creationis, ut patet in angelis: ergo.

Prob. 5°. Id cui convenit proprie fieri et non fit ex materia, creatur : atqui animæ rationali convenit proprie fieri et non fit ex materia : ergo creatur. *Maj. et min. sunt probandae. Prob. maj.* Quæ non creantur, sed fiunt per realem transmutationem materiæ, vel sunt accidentia seu formæ non substantiales quibus non convenit proprie et per se fieri, cum non per se et proprie subsistant sed dependenter a subjecto ; vel composita materialia, quibus quidem convenit per se fieri, sed ex materia : ergo id cui competit proprie fieri et non fit ex materia, creatur. *Prob. 1° min. quoad primam partem.* Illi convenit proprie et per se fieri cui convenit esse per se, fieri enim est via ad esse : atqui animæ rationali convenit esse perse, cum sit substantia spiritalis, independens in esse a quacumque subjecto : ergo. *Prob. eadem min. quoad secundam partem.* Anima rationalis non fit ex materia corporea, cum ipsa sit immaterialis et incorporea; neque ex alia substantia spiritali, quia substantiæ spirituales non sunt ad invicem transmutabiles. Ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° ex S. Scriptura. Gen. 46 dicitur : *Cunctæ anima qua ingressa sunt cum Jacob in Ægyptum et egressa sunt de femore illius... sexaginta sex.* Quod autem egreditur de femore patris, fit per traditionem seminis. Similiter Gen. 12, Abraham dicitur tulisse animas quas tum ipse tum Loth fecerant in Haran. Ergo.

Hic q. 118. a. 2. ad. 1. — A. in utroque textu per synecdochen partem poni pro toto, scilicet, animam pro homine; quæ figura est frequens in S. Scriptura : non tamen hoc sensu quod totus homo sic egrediatur de femore patris, ut quælibet pars inde egrediatur; sed hoc sensu quod virtus seminis ex femore patris egredientis disponat ad unionem animæ et corporis, ex qua unione fit homo.

Inst. 10. Juxta Apost. Heb. 7, Levi decimatus est in lumbis Abrahæ et non Christus : atqui id non potest intelligi de corpore, siquidem Christus erat in lumbis Abrahæ secundum corpus : ergo de anima : ergo animæ Levi et filiorum ejus non sunt creatæ sed genitæ.

B. N. min. -Id probat. D. Christus erat

in lumbis Abrahæ secundum corpus quantum ad corpulentam substantiam, C. quantum ad rationem seminalem, N. Soli autem Abrahæ posterii fuerunt decimati; id est, Melchisedecho decimas per Abraham dederunt qui erant in eo non solum secundum corpus, sed secundum seminalem rationem, «pialis non fuit Christus; secundum autem animam nullus fuit in lumbis Abrahæ.

Z/Mi. 2°. Levit. 17 dicitur : *Inima omnis carnis in sanguine est* : atqui sanguis traducitur cum semine : ergo et anima.

Jl. N. conscq. Quia per animam hic intelligitur vita animalis sive bruti tantum, ut quidam volunt; sive etiam hominis, ut intelligit S. Augustinus : et sensus est, quod vita præcipue pendeat e sanguine, sine quo animal moritur.

Obj. 2°. In homine una et eadem est anima secundum substantiam, vegetativa, sensitiva et intellectiva : atqui anima sensitiva in homine generatur ex semine sicut in aliis animalibus : ergo et intellectiva.

Ibid, ad 2. — JD. min. Anima sensitiva quæ recipitur in embrione ante introductionem animæ intellectivas, generatur ex semine, C. sed ista anima non est una et eadem cum anima intellectiva ; sed desinit adveniente anima intellectiva. Anima sensitiva quæ est in corpore humano post introductam animam intellectivam, generatur ex semine, N. Est enim una et eadem cum anima intellectiva per quam homo est sensitivus et intellectivus et quæ creatur a Deo.

Si petas per quid corrumpantur præcedentes animæ, vegetativa et sensitiva.

7°. corrumpi per accidens per virtutem formatricem semine inhærentem, quæ ut instrumentum generantis disponit et provehit materiam ad ulteriorem formam, animam scilicet rationalem, quæ est primum intentum et finis generationis : unde corruptio præcedentium formarum est, ul dixi, per accidens, et tanquam conditio requisita ad receptionem animæ intellectivæ, non ut principaliter intenta a generante.

Inst. Si esset anima sensitiva in embrione ante infusionem anima. rationalis, ex illo non posset fieri homo : *falsum consequens* : ergo. *Prob. maj.* Animalium animæ specie diversæ constituunt animalia specie diversa : ergo si anima sensitiva esset

in embrione ante infusionem animæ rationalis, constitueret animal, scilicet brutum, specie diversum ab homine. *Subsumo*. Atqui diversæ species animalium non transeunt in invicem ; canis enim non fit ex equo, nec bos ex cane : ergo.

Q. 5. de pot- a. 9. ad 10. — *Λ. N. SeqUC-lam. Adprob. D. ant.* Animæ animalium specie diversæ, constituentes ens completum et in suo ultimo termino, constituunt animalia specie diversa. C. animæ animalium specie diversæ, non constituentes ens completum, sed in via tantum ad suum complementum , ut est anima sensitiva in embrione, N. Sicque embrio non est in specie nisi per reductionem, sicut incompletum reducitur ad speciem completam : *subsumptum autem non est verum nisi de speciebus completis.*

Inferes. Ergo saltem poterit dici quod homo qui nunc nascitur, prius fuerit bestia.

Jl. N. illationem. 1° Quia dum embrio suberat animæ sensitivæ, nondum erat homo, sicque non poterat tunc dici : Hic homo est bestia : consequenter nec potest nunc dici : Hic homo fuit bestia; quia nulla propositio de præterito est vera, quæ non habuit aliquando suam de presenti veritatem. 2° Quia solæ forms quæ insunt perfecte et ut ultimus terminus generationis denominant, non autem quæ sunt imperfecte et ul via tantum ad ultimum terminum generationis, «piales sunt animæ vegetativæ et sensitivæ in embrione hominis : denominatio enim desumitur ab eo quod est perfectum et ultimus terminus generationis, quo completur ac ponitur in certo genere vel certa specie, non autem ab eo quod est tantum via ad illam. Non erit tamen absurdum dicere quod materia quæ subesi nunc animæ rationali, subfuerit animæ vegetativæ et sensitivæ; sicut non est absurdum dicere quod fuerit semen immundum omni anima privatum.

Si tandem petas quid ergo sit embrio hominis ante infusionem animæ rationalis, si neque sit planta neque brutum.

Jl. quod sit compositum ex humano semine et forma disponente ad animam rationalem.

Obj. 5«. Homo generat sibi simile secundum speciem : atqui species humana constituitur per animam rationalem ; ergo anima rationalis est a generante.

Hic q. 118. α. 2. ad 4. — *B. D. maj.* Homo generat sibi simile secundum speciem, in quantum virtute sui seminis disponit materiam ad susceptionem formæ, ex qua homo speciem sortitur, C. in quantum efficit ipsam formam, N. Ad hoc enim ut aliquid dicatur producere aliquod compositum, non est necesse quod vel omnes vel aliquas ejus partes efficiat, sed sufficit quod causet illarum conjunctionem ex qua resultat compositum : sic qui facit album, neque corpus, neque albedinem efficit, sed utrumque tantum conjungit. Est ergo in generatione hominis duplex actio et duplex terminus. Prima actio est creatio quam facit solus Deus, ejus terminus est anima secundum suum esse simpliciter. Altera actio est generatio quam facit Deus et homo, cujus terminus est anima secundum suum inesse, seu secundum unionem ad corpus.

Obj. 4°. Si anima non traducatur a parentibus , sed a Deo creetur, concipi non potest quomodo peccatum originale traducatur ab Adamo in posteros. Ergo. *Prob. ant.* Peccatum originale est in anima : atqui Deus creando animam illam non vitiat, cum non sit auctor peccati ; neque caro in qua recipitur anima vel semen per quod generatur; cum enim sint corpora, non possunt naturaliter agere in animam quæ est spiritus, nec illam inficere : ergo non potest concipi, etc. Hæc fuit ratio S. Augustino et quibusdam aliis dubitandi de traductione animarum.

B. N. ant. ad probat. N. conseq. Concipitur enim peccatum originale traduci per generationem, non quod anima per illam traducatur, neque quod Deus animam creando illam inficiat, neque quod caro aut semen agat efficienter in animam, *ut bene probat argumentum*; sed quatenus semen movet dispositive ad animam et ad ejus conjunctionem cum corpore, ex qua conjunctione fit hic homo, hæc natura humana quæ invenitur privata justitia originali, in qua privatione, ul nubis voluntaria in Adamo, consistit peccatum originale, de quo latius dixi in Tract, de Peccatis, dissert. 6, a. 2, § 5.

Obj. 3« Si animæ rationales a Deo crearentur, Deus cooperaretur adulteris, ex quorum illicito coitu proles generatur i falsum consequens : ergo.

Ibid. ad. 3,— *It.* quod in actione adnl-
(erorum id quod est natura bonum est, et
huic Deus cooperatur; quod vero est in-
ordinatae voluntatis malum est, et huic
Deus non cooperatur.

Obj. 6” Illud solum creatur quod pro-
ducitur nudo præsupposito subjecto : at-
qui anima rationalis non producitur nullo
præsupposito subjecto : ergo.

B. D. maj. Illud solum creatur quod
producitur nullo præsupposito subjecto a
quo educatur et dependeat in esse, *C.* quod
producitur nullo præsupposito subjecto
tanquam mera conditione a qua non de-
pendeat in esse, *N.* Anima rationalis autem
non præsupponit materiam ex qua educa-
tur cl dependeat in esse, cum per se sub-
sistat etiam separata a corpore.

ARTICULUS IV.

*Utrum animæ fuerint creatæ ante
corpora ?*

Error fuit Origenis et Priscillianistarum,
omnes animas ab initio mundi fuisse crea-
tas cum angelis, et in poenam peccatorum
quæ commiserunt tunc sine corpore, fuis-
se detrusas in corpora tanquam in carce-
res. Contra quo»

Dico. Animæ rationales non fuerunt
creatæ ante corpora, sed creantur et cor-
poribus suis infunduntur dum sunt suffi-
cienter disposita.

Prob. i° cx illo Apost. Rom. 9 : *Cum
nondum nati fuissent, aut aliquid boni
egissent vel mali.* Ergo ante nativitatem
hominis, animæ neque peccarunt, neque
bene egerunt : ergo nec extiterunt ; non
enim otiosæ fuissent.

Prob. 2’ cx S. Leone citato probat. 2
præcdentis art. qui dicit fidem catholicam
constanter pradicare quod *animæ homi-
num priusquam suis inspirarentur cor-
poribus, non fuerint.* Idem docent con-
stanter SS. Paires qui adversus Origenis-
tas et Priscillianistas insurrexerunt. Cyril-
lus lib. 1 in Joan. cap. 9. Hieronym. Epist.
27, Clirysost. bernardns et alii.

Ibid. — *Prob. S’* ratione.* Anima ratio-
nalis est per se forma corporis, ut defini-
tum est in concilio Viennensi et habetur
Clementina de Summa Trinitate : ergo illi
naturale est uniri corpori. *Subsumo.* At-
qui non fuit conveniens ut Deus suum opus
inciperet ab imperfectis quæ sunt præter

naturam ; non onim fecit hominem sine
manu vel pede, quod esset præter natu-
ram hominis : ergo multo minus fecit ani-
mam sine corpore.

Prob. 4°. Si animæ ab initio mundi crea-
tæ cum angelis perçassent, nunquam fuisset
status innocentiae, qualis a S. Scriptura de-
scribitur et ab Ecclesia defenditur. Ergo.

Confirmatur. S. Scriptura sæpe expro-
brat hominibus peccata præsentis vit®,
nunquam vitæ anterioris : unde hoc? nisi
quia nulla fuit vita anterior.

Dices i’». Gen. 2, dicitur : *Deus requie-
tit die septimo ab universo opere quod
patrarat :* ergo nihil nunc Deus producit
per creationem, consequenter nec animas
rationales.

Ib. q. 118. a. 5. ad. 1. — *B. N. COLLSCq.*
Deus enim dicitur cessasse ab omni ope-
re, non simpliciter, siquidem dicatur Joan.
3, *Pater meus usque modo operatur ;* sed
a novis rerum generibus et speciebus con-
dendis, quæ in primis operibus non ali-
quo modo extiterunt : animæ autem hu-
manæ quæ nunc creantur, præcxliterunt
secundum similitudinem speciei in primis
operibus in quibus anima Adæ fuit creata.

Dices 2°. Sapient. 8, Salomon dicit :
*Puer autem eram ingeniosus, et sorti-
tus sum bonam animam ; et cum essem
magis bonus, veni ad corpus incoinqui-
natum.* Ergo anima creata erat ante corpus.

B. N. conscq. Sensus enim Sapientis est,
quod cum bonam animam Dci munere sor-
titus esset, effecit corpus suum purum a
coinquinationibus sæculi. Adde quod hæc
auctoritas non faveat Origenistis et Priscil-
lianis, qiii dicunt animas esso in corpora
ut carceres detrusas in pœnam peccatorum.

ARTICULUS V.

*An et qua ratione homo sit factus ad
imaginem Dei?*

Ifonincm esse factum ad imaginem Dci
aperte constat ex S. Scriptura. Gen. 1 di-
cit Deus : *Faciamus hominem ad imagi-
nem et similitudinem nostram..... Et
creavit Deus hominem ad imaginem
suam ; ad imaginem Dei creavit illum,
masculum et fceminam creavit cos.* Idem
Sap. 2 et Eccli. 17. Sed quæstio est qua
ratione homo sit imago Dei.

uic q. 95. o, i. 0. — *Dico.* Homo est

vera Dei imago ratione iaturæ intellectua-
lis, imperfecta tamen.

Ibid. — *Prob. prima pars.* Ad rationem imaginis duo requiruntur : primum, quod sit similis illi cuius est imago in ratione specifica at ultima differentia, vel in signo speciei, vel saltem in nobilissima proprietate illius : secundum, ut similitudo sit expressa et deducta ex eo cuius dicitur imago; quia imago dicitur ex eo quod imitatur alterum : sic filius est imago patris, repræsentatio Cæsaris in tela vel cupro est imago Cæsaris; quia ulriimque est in similitudinem naturæ specificæ vel in ejus signum, et expressum atque deductum ex eo cuius est imago. Defectu primæ conditionis, pediculi qui nascuntur ex homine non sunt ejus imagines, quia illi non assimilantur in natura specifica, sed generica tantum : defectu secundæ conditionis, ovum non est imago alterius ovi; quia licet sit illi simile in natura specifica, non est tamen ex eo deductum et expressum. Atqui homo habet has duas condiciones respectu Dei, ratione naturæ intellectualis : ergo. *Prob. min.* Homo est expressus et factus ab ipso Deo secundum similitudinem illius naturæ intellectualis, quæ est in Deo ultima differentia et quasi species; secundum enim hanc naturam intellectualem, homo est aptus ad cognoscendum et amandum Deum, sicut Deus se cognoscit et amat. Ergo.

Ibid.—*Prob. secunda pars.* Similitudo Dei in homine non est ad æqualitatem, cum exemplar excedat in infinitum hoc exemplatum. Et hoc indicat S. Scriptura, dicens hominem factum ad imaginem Dei; præpositio enim *ad* accessum quemdam significat qui competii rei distant. Unde solus Filius Dei est perfecta imago Patris æterni.

Ibid. a. 2. t).— *Ex didis colliges* 1°, creaturas irracionales, proprie loquendo, non esse factas ad imaginem Dei; quia licet illi assimilentur aliquo modo secundum genus, scilicet in esse et vivere, non tamen secundum speciem seu gradum intellectualis naturæ, qui est supremus gradus naturæ.

Ibid. » 5. 0.— *Colliges* 2°, angelos esse perfectius factos ad imaginem Dei (piani homines; quia sunt perfectiores in natura intellectuali.

Ibid. α. .i. 0. Et nd 1. — *Colliges* 5°

imaginem Dei repræsentari in (quolibet homine, sive masculo, sive fœmina, sive bono, sive malo; quia in quolibet homine est anima intellectualis secundum quam est aptus ad cognoscendum et amandum Deum. unde Genes. 1, cum Moyses dixisset : *Ad imaginem J)ci creavit illum*, scilicet hominem, subdit : *Masculum et fœminam creavit eos*.

ibid, ad 1.—Attamen secundum aliquid secundarium, imago Dei invenitur in homine secundum quod non invenitur in muliere; nam vir est principium et finis mulieris, sicut Deus est principium et finis omnis creaturæ. Unde cum Apost. 1 Cor. 11 dixisset quod vir sit *imago et gloria Dei, mulier autem gloria viri*, ostendit quare hoc dixerit, subdens : *Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro*, quantum scilicet ad primam eorum creationem; et : *Non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum*. Adde quod in homine magis vigeat ratio quam in muliere.

Ibid. o.—*Observandum est* autem quod, cum homo secundum naturam intellectivam ad imaginem Dei esse dicatur, ideo sit maxime ad imaginem Dei secundum quod intellectualis natura Deum imitari potest; imitatur autem maxime Deum intellectualis natura in hoc quod Deus seipsum cognoscit et amat. Unde imago Dei potest tripliciter considerari in homine : uno quidem modo secundum quod homo habet aptitudinem naturalem ad cognoscendum et amandum Deum; et hæc aptitudo consistit in ipsa natura mentis secundum quam creatus est homo, et ideo vocatur imago creationis seu naturæ : alio modo, secundum quod homo per fidem et charitatem cognoscit et amat Deum supernaturaliter. sed tamen imperfecte; quod cum fiat per gratiam per quam anima novo quodam modo creatur, dicitur imago recreationis; tertio modo, secundum quod homo Deum per lumen gloriæ et charitatem patri perfectè cognoscit et amat, de qua Rom. 8 : *Prædeslinavit conformes fieri imaginis Filii sui*; et hæc imago dicitur imago similitudinis gloriæ. Prima convenit omnibus hominibus, etiam malis; secunda, solis justis; tertia, solis beatis. Quando ergo quidam Patres dicunt imaginem Dei per peccatum deleri in hominibus, intelligent!)

ses

DISSERT. IV. ART. II.

sunt de imagine recreationis per gratiam, non de imagine creationis sen naturæ.

Petes utrum in homine sit imago Dei non solum quantum ad naturam divinam, sed etiam quantum ad trinitatem personarum?

ibid. a. 6.7. et 8. o. — *Ji. affirmative*; quia homo non solum imitatur naturam divinam quatenus se inteiligit et diligit, sed etiam quatenus se intelligendo producit verbum et se diligendo amorem : homo enim similiter cognoscendo Deum producit verbum et ipsum diligendo producit amorem, sicque in eo reperitur principium verbi, verbum et amor, quibus in Deo constituitur trinitas personarum.

DISSERTATIO IV.

DE CONDITIONE PRIMI HOMINIS, QUANTUM AD INTELLECTUM ET VOLUNTATEM.

ARTICULUS I.

Utrum primus homo in statu innocentie viderit Deum vel angelos per essentiam ?

Hic q. 94. a. o. — *Dico* 1°. Primus homo in statu innocenti® non vidit Deum per essentiam secundum communem statum illius vitæ; perfectius tamen illum cognovit quam nos illum cognoscamus.

Ibid. — *Prob. prima pars.* Visionem permanentem Dei per essentiam sequitur necessario impeccabilitas, ut alibi probavimus : atqui Adam non fuit impeccabilis : ergo.

Dixi, *secundum statum communem illius vitæ*; quia posset esse dubium num in extasi seu sopore quem Deus Adæ immisit, non viderit Deum per essentiam per modum transeuntis, sicut alibi diximus Moysen et Paulum vidisse. Quamvis Auctor nihil hic determinet, propendet tamen in sententiam negantem q. 18 de verit. a. 1, ad 14, ubi dicit : « Quia non expresse » habetur quod illo sopore Deum per essentiam viderit, possumus dicere quod » in illa extasi levatus fuit non ad ipsam » Dei essentiam, sed ad cognoscenda quædam profundiora de divinis mysteriis. »

Ibid. — *Prob. secunda pars.* Adam in Flatu innocentie non solum cognoscebat

Deum ex sensibilibus et intelligibilibus effectibus sicuti nos, sed etiam per immediatam revelationem; et dum nos a plena et lucida intelligibilium contemplatione impedimur per sensibilia, per quæ distrahimur et circa quæ occupamur, Adam non impediabatur; quia in ea rectitudine in qua creatus fuerat, inferiora superioribus subdebantur et superiora ab inferioribus non impediabantur. Ergo.

ibid. a. 2. o. — *Dico* 2°. Primus homo in statu innocentie non vidit angelos per essentiam, perfectius tamen eos cognovit quam nos cognoscamus.

ibid. — *Prob. prima pars.* Primus homo in statu innocenti® naturaliter cognoscebat, sicuti nos, per conversionem ad phantasmata : atqui in phantasmate quod est corporeum et materiale non potest representari essentia substanti® spiritualis, qualis est angelus : ergo. *Prob. maj.* Anima tam in statu naturæ innocentis quam lapsæ erat accommodata corpori, secundum animalem vitam ; dicitur enim : *Primus homo factus est in animam viventem*, id est, dantem corpori vitam utique animalem : atqui modus operandi sequitur modum essendi : ergo anima accommodata corpori secundum vilain animalem operatur, et inteiligit secundum modum vitæ animalis qui est per conversionem ad phantasmata.

Erattamen discrimen quod, ut jam diximus, nos per sensibilia distrahimur et impedimur a lucida contemplatione intelligibilium; non sic Adam in statu innocenti®, in quo inferiora subdebantur superioribus, nec superiora impediabantur ab inferioribus : unde ad nutum utebatur phantasmatibus sicut pede aut manu. Et hinc sequitur Adam in statu innocentie habuisse fixiorem et certiore intelligeniara angelorum quam nos; quod est secunda pars conclusionis.

ARTICULUS II.

Quarum rerum cognitionem habuerit primus homo ?

ibid, ad 3. 0. — *Dico* 1°. Primus homo habuit cognitionem a Deo infusam omnium rerum quas homines naturaliter cognoscere possunt- supernaturalium vero tantam habuit cognitionem quanta vrai necessaria ad gubernationem human® vitæ secundum

QUARUM RERUM COGNITIONEM HABUERIT PRIMUS HOMO? αβ»

illum statum ordinatum ad finem superna-
luralem.

ibid.— *Prob.* Primus homo a Deo conditus est ut esset principium aliorum hominum, non solum per generationem corporalem, sed etiam per instructionem et gubernationem; non solum in ordine naturali et morali, sed etiam supernaturali ad quem erat elevatus; ergo sicut institutus est in statu perfecto quantum ad corpus ut statim posset generare, ita etiam institutus est in statu perfecto quantum ad animam ut posset statim alios instruere, se et alios gubernare tam in ordine naturali et morali (piam supernaturali ad quem lotum genus humanum in Adamo erat elevatum. *Subsumo.* Atqui non potuisset bene alios instruere, se et alios gubernare tam in ordine naturali et morali quam supernaturali, nisi habuisset cognitionem omnium rerum tam naturalium quam moralium quæ studio et diligentia humana acquiri possunt, et earum supernaturalium quæ ad finem supernaturalem sunt scitu necessariae: ergo. Hinc Eccli. 7, Sapiens de primis parentibus dicit: *Disciplina illius replevit illos, creavit illis scientiam spiritus, sensu implevit cor illorum, etc.*

Hinc inferes 1° Adam habuisse fidem explicitant mysteriorum divinorum et specialiter Incarnationis, ut docet Auctor 2 2, q. 2, a. 7, non quidem ut ordinabatur ad liberationem a peccato; Adam enim non fuit praescius sui peccati, alioquin fuisset miser ante peccatum; sed ut ordinabatur ad consummationem gloriæ: porro si incarnationis, consequenter Trinitatis habuit fidem explicitant, cum Incarnatio non possit explicite credi sine fide explicita Trinitatis.

Inferes 2°, Adam habuisse cognitionem rerum omnium naturalium non solum terrestrium, sed etiam coelestium. Præter dicta, *confirmatur* ex eo quod omnia animalia adducta sint ad Adam ut illis nomina imponeret, indubie non ad placitum, sed juxta naturas et proprietates illorum; subditur enim: *Omne quod vocavit Adam animam; viventis, ipsum est nomen ejus*, id est, ipsius natura conveniens: cognovit ergo Adam omnium animalium naturas et proprietates; quidni etiam naturas et proprietates aliorum rerum naturalium sive terrestrium sive coelestium?

Si opponas cam Cajetano illud Psalm. 146 de Deo; *Qui numerat multitudinem stellarum, et omnibus eis nomina vocat; ex quo infert notitiam rerum coelestium soli Deo esse reservatam.*

Il. N. conseq. Licet enim ex eo quod Adam imposuerit omnibus animalibus nomina eonim naturis convenientia, bene sequatur quod ea cognoverit, ex eo tamen quod non imposuerit nomina astris, non sequitur quod ea non cognoverit; multa enim cognovit, ut inanimata et vegetabilia, quibus tamen nomina non imposuit. Intelligitur ergo textus Psalmi de perfectissima astrorum notitia quæ soli Deo competit, non de communi et humana, siquidem illam dedit Deus Salomoni, juxta illud Sap. 7: *Ut sciat dispositiones orbis terrarum et virtutes elementorum, vicissitudinem, permutationes et commutationes temporum, anni cursus et stellarum dispositiones.* Si autem Salomoni hanc Deus tradidit notitiam, a fortiori Adæ, qui erat institutus magister et doctor posterorum.

Dices. Gen. 5. serpens promisit primis parentibus scientiam boni et mali; ergo eam non habebant.

Il. serpentem non promisisse primis parentibus scientiam qualem habent homines et qualem nos dicimus infusam fuisse primis parentibus, sed mendaciter promisit illis scientiam divinam unde dicebat: *Eritis sicut dii, scientes bonum et malum.*

Quantum vero ad ea quæ nec studio humano sciri possunt, nec sunt scitu necessaria ad finem supernaturalem consequendum, a primo parente fuisse cognita, nec auctoritas nec ratio suadent. Quapropter non scivit secreta cordium, nec futura omnino contingentia quæ scilicet pendent a libero arbitrio, nec omnia et singula specierum individua quæ ejus conspectui non offerebantur, puta, quot lapilli jaceant in flumine et similia: unde potuit proficere in scientia tam quoad numerum individuorum in unaquaque specie quam ad modum sciendi, quæque sciebat per scientiam infusam potuit scire per experimenta.

Petes 1° utrum scientia naturalium Adæ infusa, esset ejusdem speciei ac nostra?

Q. 94. o. 5. ad 1. — *If. affirmative;*

quia erat tantum per accidens infusa, cui non posset acquiri humano studio. Sic oculi quos Christus cæco nato dedit, fuerunt ejusdem speciei cum oculis quos natura producit.

Pates 2° utrum Adam fuerit omnium hominum sapientissimus?

R. affirmative, excepto Christo. *Patet* quia nullus præter Adamum institutus fuit magister et gubernator omnium hominum vel per se vel per suos posteros quos ipse instruxisset : ergo conveniens erat ut ipse exteris hominibus scientiæ prostantia excelleret.

Dices. 5 Reg. 3, Deus dicit Salomoni ; *Dedi tibi cor sapiens et intelligent, in tantum ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit.* Ergo.

R. 1° sermonem ibi esse de sapientia naturali, non de supernaturali : unde *dato* Salomonem esse proferendum omnibus in scientia naturali, in scientia supernaturali tamen non est proferendus Adamo, imo nec Abrahæ, Moysi picisque Prophetarum et Apostolorum, maxime B. Virgini.

R. 2°. Neque etiam quoad sapientiam naturalem est præferendus Adamo; quia juxta communem interpretum sententiam, comparatio in hoc textu fit cum aliis hominibus vulgari modo procreatis, «piorum nullus fuit sicut Adam a Deo immediate creatus et constitutus magister ac gubernator generis humani; vel, juxta S. Hieronymum in cap. 1 Eccl. comparatio fit tantum cum iis qui ante Salomonem fuerunt in Jerusalem, ut ipse Salomon dicit citato cap. 1 Eccl. *Ecce, inquit, magnus effectus sum et præcessi omnes sapientia qui fuerunt ante me in Jerusalem.*

Dixi, *excepto Christo*, de quo nullus dubitat. De B. Virgine autem posset esse dubium, quod sic resolvimus cum S. Antonino p. 4, lit. 13, c. 10. Quantum ad notitiam rerum supernaturalium et theologiarum, majorem habuit B. Virgo quam Ailam. Quantum vero ad notitiam rerum materialium et civilium, majorem habuit Adam quam B. Virgo; quia inter eas res plures sunt quas B. Virginem scire nihil referebat, et quæ in ea fuissent superflue, ut sunt plures artes quæ sunt propriæ viris, v. g. lulliliæ, mercaturæ, navigationis, cineulatiæ, etc. nem ea quæ spec-

tant populorum gubernationem ad quam non erat destinata B. Virgo.

Pates 5° utrum homo in statu innocentia potuerit errare seu decipi?

Ibid. α. 4. 0. — *It. negative.* 1° Quia error seu deceptio est malum; manente autem statu innocentia, nullum in homine malum esse potuit : unde S. Aug. l. 3 de Lib. Arbit. c. 15, dicit : « Approbare falsa pro » veris, ut erret invitatus, non est natura ins- » tituti hominis, sed poena damnati. » 2° Quia rectitudo et perfectio hujus status requirbat ut homo esset sapientissimus, ideoque quantum ad ea quæ sciebat non aliter judicaret quam a parte rei se habebant; quantum autem ad ea quæ nesciebat, assensum cohiberet, donec veritas ei constaret; aut si ex indiciis et conjecturis judicium ferret, illud non esset de ipsis rebus, sed de eorum vel possibilitate, vel verisimilitudine, juxta vim indiciorum et conjecturarum, in quo non est falsitas. — *ibid.*, ad 4. — Ad hæc autem, *ut patet*, necessaria erat specialis Dei providentia quæ hominem ab omni errore præservaret.

Dices. Eva decepta fuit a serpente, ut ipsamet fatetur Gen. 5, dicens : *Serpens decepit me.* Similiter Adam, juxta S. Aug. l. 14 de Civit. c. 11, fuit deceptus, quatenus existimavit quod non esset gravis culpa si manducaret de fructu vetito, ne contristaret uxorem. Ergo.

Ibid., ad 1. — *R. ad primum*, quod in Eva deceptionem processerit peccatum, non operis quidem sed cordis, scilicet mentis elatio, quo suam excellentiam inordinate appetiit, quam elationem ad verba serpentis statim concepit.

Ad secundum S. Aug. non intelligit Adamum habuisse judicium positivum quod istud peccatum esset leve, sed tantum quod se habuerit negative, quatenus non consideravit gravitatem culpæ; constat enim ex 1 Timoth. 2, Adamum non fuisse seductum. Sed *esto* fuerit seductus. — *ibid.*, ad 4. — *R.* ut prius de Eva, peccatum in ejus corde, scilicet mentis elationem, præcessisse deceptionem.

Inst. Eva existimavit serpentem ex natura sua posse loqui : ergo erravit. *Prob. ani.* Non horruit serpentem Implentem : ergo existimavit, etc.

Ibid., ad 2. al q. 15. de verit. a. G. ad 5. — *R. in ant. a i prob. N. conscq.* Ide

enim Evanonhoriuilserpenlcmlloqucnlcm, non quia putavit eum ex natura sua posse loqui, sed parlim quia in illo statu besliæ erant homini subdit®, nec dii noxi.e, parlim quia putavit serpentem loqui per virtutem aliquam occultam, non reflectens an esset a bono vel malo spiritu.

ARTICULUS III.

Utrum primus homo creatus fuerit in gratia sanctificante

Primum hominem constitutum fuisse in gratia antequam peccaret, est doctrina fidei, definita in concilio Trid. sess. 5^a, can. 1, his verbis : « Si quis non confitetur primum hominem Adam, cum mandatum » Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem et justitiam in quacons- » titulus fuerat amisisse, anathema sit. » Concilium dicit, *constitutus*, et non *creatus*, ut declinaret controversiam inter theologos de qua hic est quæstio. — Hic q. 95. a. 1. 0. — Quidam enim, saltem tempore D.Th. agnoscebantquidem donatum fuisse gratia sanctificante antequam peccaret, eam tamen non accepisse in sua creatione; sed cum communi nunc et longe probabiliori sententia,

ibid. — *Dico*. Primus homo creatus fuit in gratia sanctificante.

Prob. 1° ex illo Eccl. 1 : Fecit Deus hominem rectum : atqui secundum phrasim S. Scripluræ, recti dicuntur justi : unde Cantic. 1 : *Iteclidiligunt te*. Psal. 22 : *Facit rectos corde*. Psal. 52 : *Exultatc justus in Domino, rectos decet collaudatio*.

Prob. 2° ex SS. Patribus. Micron lib. 1 adversus Jovin. cap. 16, dicit : « Cum » boni creati simus et recti a Deo, ipsi » tio nostro sumus ad pejora delapsi. » Ili- lar. apud Aug. lib. 2 cont. Julian, cap. 8 : * In Adæ offensa generositatem primæ et » beat® creationis amisimus. » Ipse Aug. lib. de Corrcpt. et Grat. cap. 11 : « Nec » ipsum ergo *Adamum* Deus esse voluit » sine gratia qtrain reliquit in ejus libero » arbitrio; » el in Enchirid. cap. 105, dicit Adamum fuisse *conditum in salute*. Damasc. lib. 2 de Fide c. 12 : « Creavit » Deus hominem innocentem, rectum, pro- » bum, omni virtutum genere ornatum, an- » gelum alterum, adoratorem mixtum spi- » ritum simul et carnem, spiritum ob gra- » liaui. »

Ib. in n. s. c. — *Prob. 5° rationibus*.

1° Eadem est hic ratio de homine ac de ange- lo, æqualiter enim uterque ordinatur ad gra- tiam : atqui angeli fuerunt cæli in gratia, ut probavimus in tract. ac Angelis, et de- finit S. Aug. 1. 12 de Civit, dicens de an- gelis : *Deus erat simul in illis condens naturam et largiens gratiam* : ergo.

Ibid. 0. — 2° Rectitudo in qua Deus creavit hominem in hoc sila erat, quod ra- tio subdebatur Deo, rationi inferiores vires et animæ corpus; prima autem subjectio erat causæ secundæ et tertiæ : atqui secunda et tertia non erant naturales, alioquin man- sissent post peccatum : ergo nec prima; sicque erat per donum supernaturale gratiæ.

5° Deus creavit alias creaturas cum vir- tute assequendi suos fines : ergo et homi- nem. *Subsunto*. Atqui finis ad quem homo erat ordinatus est supernaturalis. quem con- sequi non poterat sine gratia sanctificante : ergo.

Dices 1°. Apost. 1 Cor. 15, distinguens Adam a Christo, dicit. « Factus est pri- » mus Adam in animam viventem, novis- » simus autem in spiritum vivificantem : » atqui vivificatio spiritus est per gratiam : ergo.

Il. N. conseq. Quia Apostolus ibi com- parat Adamum cum Christo, non quantum ad animam, sed quantum ad corpus in ejus resurrectione, ita ut sensus sit, quod Adam in sua creatione acceperit corpus animale indigens alimentonica*tera animalia; Chri- stus autem in sua resurrectione acceperit corpus spiritale, hoc est, non indigens ali- mentis.

Dices 2°. S. Cyprianus Epist. 74, cnju dixisset hominem nasci per baptismum, et accipere per confirmationem Spiritum sanc- tum, subjungit : « Ut Spiritum jam natus » accipiat, sicut in primo homine facium » est; eum enim Deus plasmavit et tunc in- » sufflant in faciem ejus statum vitæ, *sci- » licet Spiritum sanctum*; neque enim po- » test accipi Spiritus, nisi prius fuerit qui accipiat. » Ergo.

Il. S. Cyprianum quantum ad Adamum, intelligere de prioritale naturæ non tempo- ris, *ut palet ex ultimis verbis*. — unde pa- ritas cum sacramento confirmacionis tenet quoad prioritatem simpliciter, non <ro quoad qualitatem prioritalis.

Dices 5° S. Micron. In Epist. ad Philemonem, negat Adamum fuisse bonum et rectum. Ergo.

A'. S. Hieronymum loqui de bonitate quæ non voluntarie, sed ex necessitate esset in Adamo, ita ut ab ea excidere non posset, ut ibidem explicat S. Doctor.

Dices 4e. S. Bernard, super illud, *Ecce nos reliquimus omnia*, dicit Evæ ante transgressionem defuisse prudentiam, Adæ temperantiam. Ergo.

Jl. S. Bernard, nihil aliud velle quam quod istæ virtutes primis parentibus defuerint quando peccabant; dicit enim ibidem quod pariter Petro defuerit fortitudo, non quod antea non habuerit, sed quia non exhibuerit quando erat exhibenda. Aliunde de fide est, ut dixi prius, Adamum antequam peccaret accepisse gratiam et consequenter virtutes.

Plura possent objici ex S. Aug. contraria conclusioni nostræ, quæ quidam explicare conantur; sed brevius respondeo, hæc S. Augustinum retractasse non solum locis citatis inter probationes, sed etiam l. 1. *Retract*, c. 10 et 14, et l. 2, c. 24.

Petes 1° utrum primus homo justificatus fuerit more adultorum, mediante actu liberi arbitrii, scilicet consensu in acceptationem gratis?

ibid, ad 5. — 7°. *probabilius affirmative*. 1° Quia per collationem gratis contrahitur spiritualis amicitia inter Deum et hominem; amicitia autem importat mutuum animorum consensionem : ergo dum confertur gratia habenti usum rationis, conveniens est ut ipsi illius collationi per aliquem suum actum consentiat. *Subsumo*. Atqui Ailam creatus fuit cum perfecto usu rationis. Ergo. 2° Quia modus recipiendi gratiam, libere ejus infusioni consentiendo, nobilior est quam ille modus quo infantes recipiunt; nihil autem vetat hunc nobiliorem modum primo parenti attribuere.

Porro hic consensus liberi arbitrii, licet fuerit simul tempore cum infusione gratiæ, potest tamen dici dispositio ad illam, quatenus eam natura præcederet in genere causæ materialis, sequeretur autem in genere causæ efficientis. Confer tract, de Gratia, diss. 6, a. 5.

Quid sit integræ naturæ? quid justitia originalis? Require in eodem tract, dissert. 2, art. 1, § 2 et 5; aut in compendio tract.

de Gratia diss. 1, S. 1. Tunc Integritatem et justitiam originalem non sic esse debitam humanæ naturæ, ut status naturæ pure esset impossibilis, ibid. /trt. 2. Tam Adamo quam angelis præter gratiam habitualement fuisse necessariam gratiam actualem per se efficacem ad perseverandum, ibid, art. 4.

Petes 2° utrum in primo homine fuerint animæ passiones?

Ibid. a. 2. o. — 7°. 4° Passiones quæ respiciunt malum, ut timor et dolor et hujusmodi; similiter illæ passiones quæ respiciunt bonum non habitum, nunc habendum, ut cupiditas æstuans, non fuerunt in primo homine innocente; quia in primo statu nullum malum aderat, nec imminerebat difficile vitabile, neque aliquod bonum aderat quod cuperet voluntas pro illo tempore habendum. Unde quamvis Adam sciret se posse peccare, et quod si peccaret incurreret mortem, neutrum tamen timebat; quia objectum timoris non est quodcumque malum, sed malum imminens difficile vitabile : Adæ vero in statu innocentiae nullum malum, nec etiam peccatum quod non posset facile vitare imminerebat.

ibid. — 2° Passiones quæ possunt esse de bono presentis, ut gaudium et amor; vel quæ sunt de futuro bono suo tempore habendo, ut desiderium et spes non affligens, fuerunt in primo homine innocente, cum nihil habeant quod repugnet statui innocentiae : fuerunt tamen aliter quam in nobis, quia in nobis, cum appetitus sensualis, in quo sunt passiones, non totaliter et perfecte subdatur rationi, quandoque passiones praeveniunt iudicium rationis et illud impediunt; in statu vero innocentiae appetitus inferior erat totaliter rationi subjectus : unde in eo non erant passiones, nisi ex iudicio rationis consequentes.

Petes 3° utrum Adam in statu innocentiae habuerit omnes virtutes?

ibid. a. 4. o. — B. Adam in statu innocentiae aliquam habuit omnes virtutes; quia, ut dictum est, talis erat rectitudo primi status, quod ratio erat Deo subjecta, inferiores autem vires rationi : atqui virtutes nihil aliud sunt quam perfectiones quædam quibus ratio ordinatur in Deum et inferiores vires disponuntur secundum regulam rationis : ergo.

Confirmatur. Primus homo, ut diximus,

ftiit creatus in gratia sanctificante : atqui gratia sanctificans est radix omnium virtutum, quæ ab ipsa tanquam proprietates ab essentia fluunt : ergo.

Dixi, *aliqua*liter; quia non omnes virtutes eodem modo et aequè perfecte fuerunt in primo homine, quædam enim fuerunt quoad habitum et actum, quædam quoad habitum tantum. Virtutes quæ nullam involvunt imperfectionem, ut charitas et iustitia fuerunt quoad habitum et actum. Quæ important imperfectionem, sed non repugnantem perfectioni primi status, ut fides quæ est de non visis, et spes quæ est de non habitis, pariter fuerunt quoad habitum et actum. Quæ vero important imperfectionem repugnantem perfectioni primi status, ut poenitentia et misericordia, fuerunt quoad habitum tantum et non quoad actum; perfectioni enim primi status repugnabat peccatum de quo est poenitentia, et miseria aliena de qua est misericordia : erat tamen sic dispositus Adam, ut si peccasset, doleret; si miseriam in alio videret, eam pro posse repelleret, sicque poenitentia et misericordia in eo erant quoad habitum.

ARTICULUS IV.'

De dominio quod habuerit primus homo in statu innocentiae super alias creaturas.

Hic. q. 96, a. 1. o. — *Dico*. 1° Primus homo habuit dominium super omnia animalia non solum quoad jus et potestatem, sed etiam quoad exercitium et usum, ita ut imperaret, et ei obediebatur.

Ib. in arg. a. c. — Constat, ex Gen. 1, ubi de homine dicitur : *Et præsit piscibus maris, et volatilibus cadi, et bestiis universæ terra, omnique reptili quod movetur in terra*. Item ib. Deus dicit primis parentibus *Dominamini piscibus maris, et volatilibus cadi, et universis animalibus quæ moventur super terram*.

ibid. o. — *Prob. ratione*. Inobedientia ad hominem eorum quæ naturaliter debent esse ei subjecta, subsecuta est in poenam ejus, eo quod ipse fuit inobediens Deo : ergo ante hanc primam inobedientiam, nihil ei repugnabat quod deberetesse naturaliter ei subjectum. *Subsumo*. Atqui omnia animalia sunt naturaliter homini subjecta. Ergo. *Prob. subsumplum tripli-*

citer. 1° Imperfectiora naturaliter cedunt in usum perfectorum : sic planta*, utuntur terra ad sui nutrimentum, animalia plantis, et homines plantis et animalibus : ergo homo naturaliter dominatur animalibus. Secundum primam naturæ institutionem, talis erat divina providentia, ut inferiora gubernaret per superiora, et inferiora sine repugnantia subjicerentur superioribus : atqui homo, ad imaginem Dei factus, est superior omnibus animalibus : ergo. 5° In aliis animalibus invenitur secundum æstimationem naturalem quædam participatio prudentiæ ad aliquos particulares actus, v. g. in hirundine ad nidificandum ; in homine autem est universalis prudentia, quæ est ratio omnium agibilium : atqui quod est per participationem, subditur ei quod est per essentiam et universaliter : ergo.

Dices. Naturalia per peccatum non fuerunt ablata : atqui ex dictis dominium super animalia est naturale homini : ergo etiam nunc sicut tunc homo habet dominium in omnia animalia, cujus tamen experimur contrarium.

A. *D. min.* Dominium quoad jus et potestatem super omnia animalia est naturale homini, C. quoad exercitium et usum, N. Hoc est, ipsa subjectio est naturalis, sed obedientia erat supernaturalis, quatenus gratia perficiebat naturam, et quod natura subjecerat gratia reddebat obediens; sicut supra diximus de coqxjre respectu anima et de viribus inferioribus respectu rationis : unde 7). *conseq.* Ergo etiam nunc sicut tunc homo habet dominium *m* alia animalia quoad jus et potestatem, C. quoad exercitium scu obedientiam ex parte animalium, N. Est enim ex hac parte valde imminutum, cum paucis animalibus valeat nunc imperare efficaciter, et non nisi cuna difficultate et labore obediunt. Sed

Petes quomodo Adam potuisset sibi subicere animalia a se longe distantia, et eis pro arbitrio uti?

7?. quod id singulari Dei providentia ad nutum Adæ factum fuisset, ministerio angelorum, sicut factum est cum ei adducta sunt ut eis nomina imponeret.

ib. a. 2. o. — *Dico* 2°. Homo in statu innocentiae habuit dominium, non solum super animalia, sed etiam super omnes res creatas se inferiores. *Patet ex præcedenti conclusione*. Poterat ergo primus homo

1?

r

DISSERT. V. ART. I.

omnibus rebus creatis se inferioribus, vol imperare, vel cis pro nutusine impedimento uli, vel s'dlem till Oommoditatibus ex cis provenientibus. Quod ultimum addo propter cœlos et astra ; non enim videtur quod primus homo potuisset eis pro arbitrio uti aut de eis disponere, sed tantum uti sine impedimento commoditatibus quæ ex illis proveniunt,

Ibid. a. 5. o. — *Dico* 5°. In statu innocentiae omnes homines non fuissent Squales. Imprimis fuisset diversitas sexuum, sine qua non esset generatio; item fuisset diversitas æfatum, filii enim fuissent juiiores parentibus.

ibid. 2" Quoad animam fuisset diversitas ; quia cum homo non ex necessitate sed per liberum arbitrium operaretur, potuisset magis vel minus animum applicare ad aliquid vel faciendum, vel volendum , vel cognoscendum ‘ unde quidam magis profecissent in justitia et scientia quam alii.

Æîd. 5° Ex parte etiam corporis poterat esse diversitas; quia corpus humanum non erat totaliter a legibus naturæ exemptum, indigebat enim cibus ut sustentaretur, et etiam ab exterioribus agentibus aliquod commodum aut auxilium magis vel minus recipiebat. Et sic nihil prohibet dicere quominus juxta diversitatem ciborum, diversam dispositionem acris et diversum situm stellarum, fuissent aliqui aliis robustiores, grandiores , pulchriores et melius complexionati; ita tamen quod in illis qui excederentur, nullus esset defectus seu peccatum, tam circa animam quam circa corpus.

Ibid, ad 1. — Quantum ad id quod dicit S. Gregorius, quod ubi non deliquimus omnes pares sumus, sensus est, quod omnes sint boni et recti, nullus malus aut distortus. Et dum Auctor 2 2, q. 104, a. H, dicit omnes homines esse natura pares, iutelligit in his quæ pertinent ad corporis sustentationem et prolis generationem, ita ut nullus persc loquendo habeat in his potestatem super alios.

Ibid. n. 4. o. — *Dico* In statu innocentiae homo homini dominatus fuisset, non dominio despotico, quod excreetur in servum, in propriam utilitatem domini, atque incutiendo timorem et intentando poenas; tale enim dominium est poenale, nulla autem fuisset poena in statu innocentiae; sed dominio civili et libero, quod absque poe-

narum intentatione per se loquendo excreetur in utilitatem ipsius subditi vel communitatis. I» Quia homo est animal sociale, unde homines in statu innocentiae vixissent socialiter : vita autem socialis inultorum esse non posset, nisi aliquis praesideret qui ad bonum commune intenderet; multi enim per se intendunt ad multa, unus ad unum. 2° Quia in eo statu fuissent alii aliis sapientiores, ut dictum est superiori conclusione : congruum est autem quod sapientiores rogant minus sapientes.

DISSERTATIO V.

DE CONDITIONE PRIMORUM PARENTUM
QUANTUM AD CORPUS.

ARTICULUS I.

De formatione corporis Adæ.

Hic q. 91. a. 1. 0. — *Petes* Ie utrum corpus Adæ fuerit de limo terræ?

Jt. affirmative. Constat ex his verbis Gen, 2 ; *Formavit Deus hominem de limo terræ*, ubi per *hominem* intelligitur solus Adam, siquidem postea dicatur Evam factam esse ex una costa Adæ. Hinc Tob. 8 dicit : *Tu fecisti Adam de limo terræ, dedistique ei adjutorium Evam.*

Limus autem est terra seu pulvis aqua mixtus : unde S. Scriptura hominem sæpe vocat *lutum*, ut Isaïæ 43 et 64, Jerem. 18, Eccli. 35, Rom. 9, Job. 10.

Atque ita fieri congruum erat, quia licet corpus humanum sicut corpora aliorum animalium sit compositum ex quatuor elementis virtualiter permanentibus, debebat tamen in eo magis abundare terra et aqua secundum quantitatem ; si enim ignis et aer magis abundarent, cum sint majoris virtutis in agendo quam terra et aqua, eas ad se attraherent, et impedirent aequalitatem mixtionis convenientis corpori humano. — ibid, ud 4. — Et ideo S. Scriptura facit tantum mentionem de terra et aqua in formatione hominis, non de igne et acre; adde quod in tota rerum productione, de igne et aëre qui sensu a rudibus non percipiuntur, nullam faciat mentionem S. Scriptura, quæ rudi populo tradebatur.

Ratio autem moralis hujusfacti, juxta S. Hieronymum, est, ut homo intuens materiam sui corporis, sciat nihil esse ea vilius, sibi que desinat de sua origine gloriari. AI-

tera ratio secundum alios est, ut spes resurrectionis confirmaretur et homines admonerentur quod qua facultate Deus potuit corpus Adæ e pulvere in principio mundi formare, eadem posset e sepulchrali pulvere corpora nostra evocare et su® pristinæ integritati restituere.

fetes utrum corpus humanum sit immediate a Deo productum?

Ibid. a. 2. 0. — *Λ. affirmative*; quia omne quod fit a creatura, fit ex aliquo præexistente simili secundum speciem; factum enim et faciens oportet esse similia secundum speciem: atqui in prima formatione corporis humani, nullum fuit præexistens simile secundum speciem: ergo.

Ibid, ad 1.— *Confirmatur* quoad angelos, de quibus posset esse dubium. Angeli non possent transmutare corpora ad aliquam formam, nisi applicando activa passivis; nihil enim possunt in corpora nisi per motum localem: atqui ante primam formationem corporis Adæ nullum erat activum corporis humani; quia activum corporis humani est semen humanum: ergo.

ibid. — *Si dicas* nihil prohibere quominus angeli assumpti fuerint ut instrumenta divinæ potential ad formandum primum corpus humanum.

7?. 1° id absque ullo fundamento, sive ab auctoritate sive a ratione fingi. *Nisi forte dices* angelos collegisse pulverem ad formationem corporis Adæ, sicut colligent ad resurrectionem mortuorum; quod est valde incertum. Sed *dato* quod intendit argumentum, non obstat conclusioni; quia quod principalis causa facit mediante instrumento, censetur immediate facere, cum instrumentum agat in virtute illius.

Quidam Judæi et Ariani in ea fuerunt opinione, quod hæc verba, *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*, dirigerentur a Deo non ad personas divinas, sed ad angelos. At falsa prorsus est hæc opinatio; tum quia homo non dicitur in S. Scriptura factus ad imaginem angeli, sed Dei; tum quia Deus non solet dicere angelis ut sociis, *Faciamus*, sed ipsis imperat ut ministris.

ib. a. 4. ad 1. — Hæc autem verba, quæ sunt quasi consultantis et deliberantis, adhibuit Deus in formatione hominis non aliarum creaturarum, ut ostenderet quanta sit dignitas hominis et quod ipse principa-

liter intenderetur, cætera propter ipsum; quæ enim principaliter intendimus, cum majori deliberatione et studio consuevimus facere.

ibid. α. δ.O.—*Λ.* Corpus humanum fuit a Deo constitutum in optima dispositione, non simpliciter, sed secundum quod congruit animæ rationali et ejus operationibus.

Ib. in arg. ■. c.—*Prob.* 1° ex illo Eccl. 7: *Deus fecit hominem rectum*; quod quamvis intelligatur de anima, consequenter tamen intelligitur etiam de corpore; quia corpus et anima debent esse sibi ad invicem proportionata.

ibid. 0. — *Prob.* 2°. Corpus humanum est Dei artificiatum; quilibet autem artifex intendit suo operi optimam dispositionem inducere, non simpliciter, sed per comparisonem ad finem quem intendit; etsi hæc dispositio habeat adjunctum aliquem defectum, artifex non curat: sic v. g. artifex qui facit serram ad secandum, facit eam ex ferro, ut sit idonea ad secandum, nec curat eam facere ex vitro vel auro quorum materia est pulchrior; quia talis pulchritudo esset impedimentum finis: ergo Deus, qui est sapientissimus artifex, dedit corpori humano optimam dispositionem, non simpliciter, sed secundum ordinem ad proprium finem. *Subsumo.* Atqui corpus humanum est propter animam rationalem et ejus operationes; materia enim est propter formam, et instrumenta propter operationes agentis: ergo Deus constituit corpus humanum in optima dispositione secundum quod congruit animæ rationali et operationibus ejus. Et si aliquis defectus inhumani corporis dispositione esse videtur, talis defectus sequitur ex necessitate materiæ ad ea quæ requiruntur in corpore», ut sit debita proportio ipsius ad animam et animæ operationes.

Ibid, ad 1. et 2.— Illiccum complexio corporis humani sit omnium animalium temperantissime et magis a primarum qualitatum excessu remota, ita ut propius accedat ad æqualitatem quam in cæteris animalibus, fit quod quidam sensus exteriores qui ex aliqua qualitate superabundante dependent, magis vigeant in brutis quam in homine, ut perfectior odoratus in canibus, subtilior visus in fele, velocior motus in

avibus. Item inde fit quod homo non habeat cornua et ungulas quæ sunt quorundam animalium arma, neque spissitudinem corii neque multitudinem pilorum aut plumarum, quæ sunt tegumenta animalium; quia hæc attestantur abundantiae terrestris elementi quæ repugnat squalitati et tenebrositudini complexionis humane. Sed istorum loco habet homo rationem et manus, quibus sibi comparare potest arma et tegumenta et alia vitæ necessaria infinitis modis.

Xbid. ad 5. — Quantum vero ad staturam hominis, eam convenienter esse rectam, probatur quatuor congruentiis.

1° Quia sensus sunt dati homini, non solum ad vitæ necessaria procuranda, sicut in aliis animalibus, sed etiam ad cognoscendum: unde cum cætera animalia non delectentur in sensibilibus, nisi per ordinem ad cibos et venerea, solus homo delectatur in pulchritudine sensibilibus secundum ipsam. Et quia sensus præcipue vigent in facie, ideo cætera animalia habent faciem pronam ad terram quasi ad cibum quærendum et sibi providendum de victu; homo vero habet faciem erectam, ut per sensus et præcipue per visum qui est subtilior et plures rerum differentias ostendit, libere possit ex omni parte sensibilia et cælestia et terrena considerare, et ex omnibus intelligibilibus veritatem cognoscere.

2° Ut interiores sensus liberius suas operationes habeat, dum cerebrum, in quo quodam modo perficiuntur, non est depressum, sed super omnes partes corporis elevatum.

5° Si homo haberet staturam pronam, deberet uti manibus loco pedum anteriorum, sic utilitas manuum ad diversa opera perficienda cessaret.

4° Si homo haberet pronam staturam et uteretur manibus loco pedum anteriorum, deberet ore cibum capere, et ille haberet os oblongum, labia dura et grossa, item linguam etiam duram, ne ab exterioribus læderetur, ut patet in aliis animalibus; talis autem dispositio impediret locutionem, quæ est proprie opus rationis.

Xbid.—Et tamen homo habens staturam rectam, maxime differt a plantis, quæ sunt etiam staturæ rectæ. Nam homo habet superius et principale sui, scilicet caput, virtus superius mundi, et inferius sui versus

inferius mundi; et ideo est optime dispositus secundum dispositionem totius. Plantæ vero habent superius sui, id est, principalem et maxime vitalem partem, scilicet radicem, versus inferius mundi (radix enim in planta comparatur ori in animali); inferius autem sui, seu minus principale et minus vitale, scilicet culmen, versus superius mundi.

Petes 4° in quanta magnitudine fuerit productum corpus Adæ?

B. fuisse productum in ea magnitudine quæ convenit viro perfecto, puta sex pedum circiter. Neque obstat quod Josué 14 dicatur: *Adam maximus inter Enacim situs est*. Ex quo quidam dixerunt Adamum fuisse proceritatis giganteæ; quia ibi nomen *Adam* non est nomen proprium primo parenti, sed nomen appellativum seu commune speciei humanæ, quasi diceretur, vir vel homo inter filios Enacim, qui erant gigantes. Adde quod in S. Scriptura nulla fiat mentio gigantum nisi cap. 6 Gen. post mortem Adæ.

Petes 5° in qua ætate fuerit productus Adam?

B. fuisse productum in ætate florentissima ad operationes tam corporis quam mentis maxime idonea, quæ est triginta aut triginta quinque annorum circiter. *Patet ex præcedentibus*.

ARTICULUS II.

De formatione corporis Evæ.

Quæ dixi art. præcedenti RR. 2, 5, 4 et ff, scilicet, corpus Adæ fuisse a Deo immediate productum, secundum convenientem dispositionem in magnitudine et ætate idonea ad operationes corporis et animæ, dicenda sunt pariter de formatione corporis Evæ; quia eadem rationes militant pro utroque. Insuper sit

§ I. — *Quo sensu intelligenda sit formatio Evæ ex viro et costa viri, an litterali vel metaphorical*

Moyse Gen. 2, sic narrat formationem Evæ. *Dixit quoque Dominus Deus: Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adjutorium simile sibi. Immisit ergo Dominus soporem in Adam, cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus et replevit carnem pro ea; et ædificavit Dominus Deus costam quam tulerat do*

Adam in mulierem, et adduxit eam ad Adam; Dixit quoque Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea; hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est: quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una.

Quæstio est igitur an hæc narratio intelligenda sit in sensu proprio et litterali, an sensu metaphorico, ut contendit Cajetanus in Gen.

Dico. Hæc formationis Evæ narratio intelligenda est in sensu proprio et litterali, non metaphorico. Est communis et certa.

Prob. 1°. Scriptura sacra, maxime dum refert historiam, debet intelligi in sensu proprio et litterali, et non detorqueri ad metaphoras, nisi id declaretur in aliis S. Scripturæ textibus aut Ecclesiæ definitionibus, vel nisi ex sensu litterali sequatur inconueniens; alioquin nihil certi habemus ex Scriptura sacra: atqui nullum horum hic invenitur: non duo prima, *patet*; neque tertium, *ut patebit ex solutione objecti*. Ergo.

Confirmatur 1°. Quæ dicit Adam post formationem Evæ: *Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea; hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est: quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una* hæc, inquam, vera sunt in sensu litterali, cum litteraliter observentur, et in his Adam secundum Apost. Ephes. 3, prophetice annuntiavit sacramentum matrimonii spiritualis inter Christum et Ecclesiam: atqui hæc non sunt vera litteraliter, nisi quia verum est litteraliter Evam ex Adamo et ex costa Adami esse formatam, siquidem ex isto primo tanquam consecraria deducantur: ergo.

Confirmatur 2°. S. Scriptura referens formationem Adæ ex limo terræ, in sensu proprio et litterali intelligitur; ergo pari ratione referens ibidem formationem Evæ in costa Adami dormientis, intelligitur litteraliter.

Prob. 2° ex aliis S. Scripturæ locis. Eccli. 17, referens historice formationem viri et mulieris, dicit: «Dem» creavit de terra hominem; et postea: *Creavit ex ipso adiutorium simile sibi*. Prius intelligitur litteraliter: ergo et posterius. Apost. Act. 17 dicit: *Deus fecit ex uno genus hominum;*

quod falsum esset si Eva non esset ex Adamo. Et 1 Cor. 11: *Non vir ex muliere est, sed mulier ex viro*. Quid expressius? Quærere in his metaphoram, desinere est.

Prob. 5° ex SS. Patribus, qui unanimiter formationem Evæ ex costa Adami in sensu proprio et litterali intellexerunt; præsertim S. Ambros. 1. de Paradiso c. 11, S. Aug. 1.9 de Genes, c. 15, S. Hieron. super cap. 9 Amos, et in Epist. ad Philemon, ubi dicit non posse aliquem credere in Deum nisi credat vera esse quæ scripta sunt, scilicet, Adamum a Deo plasmatum et Evam ex costa illius et latere fabricatam. Adde Concil. Vien. Clementina 1 de Summa Trinit. ubi dicitur Ecclesiam fuisse formatam de latere Christi, ac ejus typum fuisse formationem Evæ ex costa Adami.

Prob. 4° ratione. Verba S. Scripturæ quæ aliquam Dei actionem important, quamvis metaphoram, vel in re facta, vel in modo actionis contineant, debent nihilominus necessario aliquam Dei actionem explicare, ut saltem in aliquo sensu vera sint: atqui in metaphora quam hic fingit Cajetanus, nulla actio Dei declaratur: ergo. *Prob. min.* Metaphoræ secundumquam intelligitur hunc textum Cajetanus, in eo sita est, 1° quod per costam significetur vita inter virum et uxorem; 2° quod per subtractionem costæ denotetur diminutio roboris in viro propter uxorem; 5° quod ex eo quod costa fuerit una tantum, significetur debilitas fœminæ; 4° quod ex eo quod Deus replevit carnem pro costa, denotetur præfatam diminutionem roboris viri ob uxorem, compensari fructu proles: atqui in his omnibus nulla apparet actio Dei quæ per verba illa metaphorice sumpta explicetur: ergo. -

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Vel illa costa ex qua dicitur Eva formata, erat necessaria Adamo, vel superflua: si necessaria, ergo ea sublata Adam mansit mutilus et mancus; si superflua, ergo ante subtractionem Adam erat monstrum: neutrum dici potest: ergo.

Hic q. 92. a. 3. d. 2. — B. 1° juxta Auctorem, costam illam fuisse necessariam Adamo, non prout erat aliquod individuum particulare, sed prout erat principium generis humani; sicut semen est necessarium, non prout est aliquod individuum particulare, sed prout est principium generationi.

Sicut creo homo non est monstrum ex scmine, nee mutilus ex ejus subtractione : ita Adam non erat monstrum ex illa costa, nee factus est mulier ex ejus subtractione.

Item juxta alios. Tamen hanc costam fuisse absolute necessariam Adamo, ex ejus tamen subtractione non mansit mutilus ; quia in ejus loco alia statim fuit reposita; dicitur enim : *Et replevit carnem pro ea* : per carnem autem intelligitur caro cum costa, seu costa carne vestita, juxta illud Adæ : *Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea.*

Inst. Così non potest separata ab homine absque dolore : sed dolor non fuit ante peccatum : ergo.

Idem. — *B.* quod, sicut semen operatione naturali cum delectatione resolvitur, multo magis virtute divina potuit costa separari ab Adam absque dolore.

Obj. 2°. Costa Adami erat longe minor corpore Evæ : ergo debuit fieri major, vel per rarefactionem, vel per additionem; hoc enim duplici modo tantum ex minori fit majus. *Subsumo.* Atqui non per rarefactionem, corpus enim Evæ erat æque solidum et densum ac corpus Adæ ; non per additionem, alias ex illo majori addito magis diceretur mulier formata quam ex costa viri. Ergo.

ibid, ad 1. — *B. N. sub sumptum pro secunda parte,* et dico illud augmentum factum fuisse per additionem materiæ ; et nihilominus dicendum est mulierem formatam esse ex costa et non ex addita materia; quia costa fuit principaliter assumpta ut ex ea, tanquam ex principali fundamento et principio formaretur Eva, materia vero addita fuit accessorium et per modum supplementi. Pono denominatio desumitur ex præstantiori et fundamentali parte.

Utrum vero hæc materia addita fuerit per novam creationem vel per materiæ præjacentis conversionem? Lectio communis S. Th. hic sic habet : « Necesse est ponere » additionem materiæ, vel per creationem, » quod probabilius est, vel per conversionem. » Verum doctissimus Sylvius contendit hunc textum esse vitiatum, esseque legendum : « Necesse est ponere additionem materiæ vel per creationem, vel, » quod probabilius est, per conversionem. » Idque probat tum ex codice ma-

nuscripto vetustissimo ecclesiæ metropolitane Cambracensis, tum ex aliis textibus S. Th. in 2, d. 18, q. 1, a. 1; item d. p. q. 44, a. 4, ad 4; tum ex magno indice operum S. Doctoris in quo sic legitur : « Multiplicatio costæ fuit per additionem » materiæ noviter create, vel verius per » conversionem alterius materiæ præjacentis. »

Obj. 3°. Adam et Eva fuerunt simul creati. Ergo. *Prob. ant.* Gen. 1 dicitur : *Masculum et feminam creavit eos.* Ergo.

B. N. ant. Ad probat. N. consequ. Non enim dicit S. Scriptura masculum et feminam esse *simul* creatos; sed cap. 1, utriusque formationem breviter refert, ut intelligeremus utriusque productionem pertinere ad opus sex dierum ; tum cap. 2, illorum reformationem resumit, atque ordinem ex[pl]icatus exponit. Sed de hoc latius infra.

Objic. 4°. S. Scriptura dicit Deum adduxisse Evam ad Adam : ergo erat loco distans, nec consequenter ex ejus costa formata.

B. N. utramque consequentiam. Dicitur Eva adducta ad Adam, quatenus statim post formationem fuit præsentata oculis ejus; neque tamen dicitur similiter Adam adductus ad Evam, quia hæc facta est ex viro et ei subjecta, non vir ex muliere. Nihil etiam vetat dicere Deum formasse Evam ex costa Adami dormientis, in loco a dormiente paululum distante, ad quem mox expefactum duxerit Evam.

Obj. 5°. Quædam narrantur cap. 2 Gen. de formatione Evæ, quæ non nisi metaphorice possunt intelligi. 1° Dicitur quod *Dominus Deus immisit soporem in Adam;* non potest autem intelligi de somno proprio et naturali, siquidem Septuaginta interprete loco soporis vertant extasim. 2° Dicitur quod, adductis omnibus animalibus ad Adam, *Adæ vero non inveniebatur adjutor similis ejus:* quod intellectum litteraliter videtur ridiculum; quis enim quæreret inter bruta adjutorium simile Adæ?

B. N. ant. Ad primam probat, illam N. Fuit enim somnus Adæ verus et proprius; et ideo statim subditur quod *obdormiverit*; et quamvis non fuerit naturalis quantum ad causam, quia non ex fatigatione aut vaporibus ascendentibus fuit cau-

satus, sed divina virtute immissus, erat tamen naturalis quantum ad essentiam. Nec obstat quod Septuaginta dixerint extasim, quia fuit somnus cum extasi mentis, quatenus in profundo somno mens Adæ elevabatur ad cognoscenda quædam supernaturalia, ut formationem mulieris ex se quam non videbat, et in ea sacramentum Christi cum Ecclesia figuratum. « Et hinc est, in » quit S. Aug. I. 9 de Gen. ad Lilt. c. 19, n quod evigilans tanquam prophetiæ plen- N nus cum ad se adductam mulierem suam

videret, eructavit continuo; quod mag- » num sacramentum commendat Apost. » ad Ephes. S : *Hoc nunc os ex ossibus » meis et caro de carne mea... Quamob- » rem relinquet homo patrem suum et » matrem, et adhærebit uxori suæ. »*

Ad secundam probat. S. Scriptura non dicit Deum aut Adamum quæsisisse inter bruta adjutorium simile sibi, sed non inventum fuisse, scilicet ab Adamo : unde sensus S. Scriptura est, quod cum vidisset Adam in qualibet specie animalium esse utrumque sexum, masculum et fœminam, quasi ad se reversus advertit sibi soli deesse sociam sibi similem.

§ II.— *Quandonam Eva producta fuerit?*

Hic q. 92. o. — *Dico* 1°. Eva producta fuit in prima rerum productione.

Ibid, et in arg. s. c. — *Prob.* 1° CX illo Gen. 2 : *Aon est bonum hominem esse solum, faciamus ei adjutorium simile sibi.*

2° Quia mulier est necessaria viro ad opus generationis, per quod non solum incutitur sola generatio prolis, sed ejus educatio et quædam ministeria in rebus domesticis quæ generationem prolis sequuntur, quæque sic fieri per mulierem debent ut non deceat virum ea facere. Et sic intelligi debet id quod dicit hic Auctor, quod *ad quodlibet aliud opus (a generatione) convenientius possit juvari vir per alium virum, quam per mulierem;* id est, ad quodlibet opus aliud a generatione, non solitarie sumpta, sed ut secum adducit alia officia in rebus domesticis, ut se explicat art. seq. o. Hæc conclusio magis constabit ex sequenti. Inierim

Dices. Mulier est quid occasionatum et deficiens in natura : atqui nihil deficiens debuit produci in prima rerum productione : ergo.

Ibid, nd 1. — *B. D. maj.* Mulier est quid occasionatum et deficiens respective ad naturam particularem, C. respective ad naturam universalem, M. Itaque fœmina respective ad naturam particularem generantis, est quid occasionatum et deficiens; quia virtus activa quæ est in semine maris ex se et appetitu naturali intendit producere sibi simile perfectum secundum sexum masculinum; quod autem fœmina generetur, hoc est propter virtutis activas debilitatem, vel propter aliquam materiæ indispositionem, vel propter aliquam transmutationem ab extrinseco, sive a ventis, sive ab imaginatione : sed respective ad naturam universalem fœmina non est quid occasionatum et deficiens, sed est de intentione natura ad opus generationis ordinata. Intentio autem natura universalis dependet a Deo, qui est universalis auctor natura, et ideo instituendo naturam, non solum marem, sed etiam fœminam producere debuit. Confer, dissert, seq. a 1. § 4.

Dico 2°. Eva non fuit producta simul et eodem instanti ac Adam, sed tamen eadem die, scilicet, sexta creationis.

Palet prima pars; tum quia Gen. 2 Deus dixit : *Yon est bonum hominem esse solum, faciamus ei adjutorium simile sibi.* Ergo ante mulierem adjutricem erat homo factus; tum quia ibidem Adamo creato et adductis coram ipso omnibus animalibus, ut cis nomina imponeret, dicitur : *Adæ vero non inveniebatur adjutor similis ejus.* Ergo nondum erat producta Eva; et ideo immediate post narratur ejus productio ex costa Adæ : quod litteraliter esse intelligendum constat ex § praced.

ibid. o. — Noluit autem Deus in creatione hominis facere simul masculum et fœminam, sicut fecit in creatione aliorum animalium, ut ostenderet hominem esse ordinatum ad nobilius opus quam ad opus generationis, nempe ad opus intellectio- nis : quapropter seorsim vir productus est, et seorsim mulier. Ut tamen etiam significaretur aliquando esse conjungendos ad opus generationis, post formationem mulieris statim subjungitur : *Erunt duo in carne una.*

Probat, secunda pars, i' Gen. cap. 1 Moyses inter opera sextæ dici reponit productionem viri et mulieris, dicens : *Et creavit Deus hominem ad imaginem*

suam masculum et fœminam creavit eos. Ergo. 2° Ibid, immediate subjunctur : *Benedixitque illis Deus et ait : Crescite et multiplicamini, et replete terram.* Quæ verba dirigi non possunt nisi ad duos, masculum et fœminam, sine quibus nec generatio nec multiplicatio esse possunt. Hæc autem pertinere ad sextam diem certo constat ex clausula quæ post hæc narrata subjungitur : *Piditque Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona; et factum est vespere et mane dies sextus.*

Dices I». Inter creationem Adæ et Evæ tot intercesserunt facta, ut non sit probabile utrumque eodem die fuisse creatum. Ergo. *Prob. ant.* Adam creatus sexta die, post creationem animalium terrestrium etiam eadem die factam, translatus est in Paradisum; deinde omnia animalia adducta sunt ad eum ut eis nomina imponeret, et imposuit. Post hæc dormivit Adam, et formata est Eva ex ejus costa. Atqui non videtur probabile hæc omnia contigisse uno die : ergo.

B. N. ant. Ad probat. N. min. Creatis enim summo mane et in uno instanti omnibus animantibus terræ ad imperium Dei, similiter statim post etiam in instanti creato Adamo, facile intelligitur superesse sufficiens tempus usque ad vesperam qua formata est Eva, ut Adam transferretur in Paradisum et ad eum ministerio angelorum adducerentur omnia animalia, hoc est, duo individua, mas et fœmina, cujusque speciei (non enim omnia individua adducta sunt), quibus nomina imposuit; tunc demum sub vespera formaretur Eva ex costa Adami dormientis.

Dices 2». Moyses Gen. 2, narrat formationem mulieris post diem sextum : ergo non fuit formata die sexta.

B. N. conseq. Narrat enim etiam Moyses post diem sextum creationem Adæ, quem tamen certo constat fuisse creatum sexta die. Resumit itaque Moyses cap. 2 quæ prius cap. 1 dixerat; et cum cap. 1 summam retulisset creationem Adæ et Evæ, explicat cap. 2 modum quo creati fuerunt, scilicet, Adam de limo terræ, et Eva de cosla Adæ.

Dices 5°. S. Th. q. 73, a. 1, ad 3, indicat Evam formatam esse post diem sextum. Ergo

Λ. id aS. Th. indicari obiter tantum absque probatione; hic. vero ex professo docet contrarium, dum probat Evam fuisse formatam in prima rerum productione; prima enim rerum productio absoluta fuit sexta die.

\$ III. — *An fuerit conveniens Evam formari ex viro et costa viri*

ibid. α. 3. o. — *Dico i*°. Conveniens fuit mulierem in prima rerum institutione formari ex viro.

ibid.— 1° Propter dignitatem viri, ut sic majorem Dei similitudinem haberet, dum ipse esset principium suæ speciei, sicut Deus est principium totius universi. 2° Ut vir magis diligeret mulierem et ei inseparabiliter inhæreret, dum cognosceret eam ex se esse productam : unde dicitur Gen. 2 : *De viro sumpta est : quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ.* Et hoc maxime necessarium fuit in natura humana in qua mas et fœmina commanent per totam vitam, quod non contingit in aliis animalibus. 3° Quia mas et fœmina junguntur in natura humana, non solum propter necessitatem generationis, ut in aliis animalibus, sed etiam propter domesticam vitam, in qua cum vir sit caput mulieris, convenienter ex viro formata est mulier tanquam ex suo principio. 4° Propter rationem sacramentalem; per hoc enim figuratur quod Ecclesia a Christo sumat principium. Unde Apost. Ephes. 5 dicit : *Sacramentum hoc magnum est : ego autem dico in Christo et in Ecclesia.*

ibid. α. 3. o. — *Dico 2*°. Conveniens fuit mulierem in prima mundi creatione formari ex costa viri.

Ibid. — 1° Ut significaretur inter virum et mulierem debere esse socialem conjunctionem, sic ut mulier non deberet dominari in virum, et ideo non est formata ex capite : neque vir deberet uxorem despiciere tanquam serviliter subjectam, et ideo non est formata de pedibus; sed esse sociam, ut dixi, et collateralem, et ideo formata est de ejus latere.

2° Propter sacramentum, ut scilicet inde significaretur ex latere Christi in cruce dormientis Ecclesiam esse formatam, quatenus ex illo finxerunt sanguis et aqua, quæ sunt symbola sacramentorum quibus nobis

applicatur pretium redemptionis nôstræ : per aquam enim intelligitur baptismus, qui est janua aliorum sacramentorum ; et per sanguinem eucharistia, quæ est eorum finis et consummatio : sicque per hæc duo sacramenta cætera intelliguntur. Non ergo ut vides, ecclesia dicitur formata ex latere Christi in cruce pendentis, quasi post mortem meruit illam formari, id enim vivens prostituerat; sed quia ex ejus latere fluxerunt symbola sacramentorum quibus Ecclesia formata est.

Si petas quare de dormientis et non de vigilantis costa Deus voluerit formare Evam ?

Respondent quidam SS. Patres, Chrysost. et Epiphan. ut Adam nullum sentiret dolorem. Verum extra dubium est Deum æque ex latere vigilantis potuisse subtrahere costam absque dolore, quam ex latere dormientis. Posset forte dici vel quod sic Deus voluerit profigurare Ecclesiam ex latere Christi in cruce dormientis, ut prius dictum est; vel quod noluerit Adamum esse spectatorem hujus fabricæ, ut commendaret notitiam quam de illo divinitus accepit in somno.

ARTICULUS III.

De conditione primorum parentum in statu innocentia) quantum ad conservationem individui.

§ I.— *Utrum homo in slaiu innocentiaefuerit immortalis?*

Quod quis sit immortalis dupliciter intelligi potest : 1° quod non possit mori ; sic angeli, sic beati in coelo sunt immortales; 2° quod possit non mori. Certum est Adamum non fuisse immortalem primo sensu, siquidem sit mortuus, nisi intelligatur in sensu composito status innocentis, scilicet, quod eo perseverante non potuisset mori. Quæstio itaque de immortalitate secundo sensu accepta procedit.

Hanc primis parentibus denegarunt Pelagian!, dicentes eos independenler a peccato fuisse mortales, sicuii nos sumus modo. Contra quos

Hic q. 97. a. 1. o. — *Dico.* Primi parentes sic fuerunt immortales, ut si in innocentia persévérassent, nunquam fuissent mortui. Est de fide.

Ibid. — *Prob.* 1° ex illo Gcn. 2 : *In*

quocumque die comederis, morte morieris, id est, mortalis eris ; ibi enim sermonem esse de morte corporis constat ex cap. scq. ubi Deus in exeeutionem hujus comminationis dicit Adæ peccatori : *Quia audisti vocem uxoris tuæ, et comedisti de ligno ex quo præccperam tibi ne comederes... in sudore vultus tui vesceris pane, donec revertaris in terram de qua sumptus es; quia pulvis es et in pulverem reverteris.*

Confirmatur ex Apostolo, qui, cum ad Rom. 3 dixisset : *Per unum hominem peccatum introivit in mundum et per peccatum mors*, et c. 6 : *Stipendia peccati mors*, se intelligere de morte corporali aperte indicat c. 8, ubi dicit : *Corpus quidem mortuum est*, id est, morti obnoxium, *propter peccatum; spiritus autem vivit propter justificationem.* Et 1 Cor. 13 : *Per hominem*, inquit, scilicet Adamum, *mors, et per hominem*, scilicet Christum, *resurrectio mortuorum* ; ubi aperte loquitur de morte corporali, quam opponit resurrectioni corporum.

Adde : Sap. 1 dicitur : *Deus mortem non fecit*, id est, Deus non ita hominem condidit, ut esset morti obnoxius si in eo statu perseverasset in quo Deus creavit illum. Et cap. 2 : *Deus creavit hominem inexterminabilem... Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum*; id est, Deus creavit hominem immortalem, grace *in incorruptione*, si diabolo tentant! non consensisset ; per illius enim invidiam mors introivit in mundum.

Prob. 2° *ex definitionibus Ecclesiæ.* Concilium .Milev. can. 1, sic definivit » « Quicumque dixerit Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, non peccati merito, sed necessitate » natura : anathema sit. « Similiter Trid. sess. 3, can. 1 : « Si (piis non confitetur » Adam, cum mandatum Dei fuisset transi- » gressus, per oflensam praevaricationis, » iram et indignationem Dei atque ideo » mortem, quam antea illi comminatus » fuerat Deus.... anathema sit. «

Prob. 5° *ab auctoritate SS. Patrum.* Legendi sunt Athanas. Orat. cont. Gent. Hieronymus in QQ. Hebraic. Gregorius I. 11 Moral, c. 27 ; sed maxime Augustinus Epist. 89, l. 5 de Civit, c. 23, l. 1 Retract.

c. RS et præsertim 1. i do Peccat. Merit. el Remiss. c. 2 et 4,

§ II,— *Unite priva homini in statu innoeentiæ proveniebat immortalitas!*

~~Certum est non provenisse ex natura seu~~ sb intrinseco hominis; cum enim corpus Adæ esset, sicut nostrum, compositum ex qualitatibus elementorum contrariis, calido scilicet et frigido, sicco et humido, quæ continuo inter se pugnant, ex hac pugna debebat sequi naturaliter dissolutio corporis. Quaeritur ergo quæ fuerit altera causa hujus immortalitatis quam 5 præced. illi asseruimus.

Dico. Fuerunt plures causæ simul concurrentes ad immortalitatem primorum parentum in statu innoeentiæ.

ibid. — *Prima et præcipua*, juxta S. Th. hic a. i, erat virtus supernaturaliter indita animæ, per quam poterat ab omni corruptione corpus servare quandiu ipsa anima Deo subjecta mansisset : hanc autem virtutem supernaturaliter inditam videtur S. Doctor intelligere ipsam justitiam originalem. Etenim 1 2, q. 55, a. 5 o, dicit : « Per peccatum primi parentis sublata » est originalis justitia, per quam non solum inferiores animæ vires continebantur sub ratione, absque omni deordinatione, sed totum corpus continebatur sub anima alisque omni defectu. »

Secunda causa erat bona dispositio seu complexio corporis, qua non equidem reddebatur indissolubile, sed idoneum ut ab anima præservaretur a mortalitate, per vim supernaluralem ipsi animæ inditam.

ibid. u. 4. u. — *Tertia*, erat esus ligni vitæ, de quo mox.

Quarta, erat hominis innocentis scientia et prudentia.

Ib. a. 2. ad 4. — *Quinta*, singularis Dei providentia circa hominem innocentem. Hæ autem duæ ultima causæ maxime spectant præservationem hominis innocentis a morte violenta, seu a nocivis extrinsecis, ut igne, aqua, gladio, veneno et similibus.

Petes quomodo esus ligni vitæ concurabat ad immortalitatem hominis innocentis ?

Ibid. a. 4. 0. — *B.* Esus ligni concurabat ad immortalitatem primorum parentum, in quantum confortabat ad tempus \ir-

lute activam speciei seu potentiam nutritivam, ne debilitaretur ex sumptione alimenti extranei. Dixi, *ad tempus*; quia non causabat simpliciter immortalitatem, sed secundum quid tantum, *ut mox explicabo.*

ibid. — Ad quorum intelligentiam, *observandum est.* esse in homine duos defectus, ex quibus, si non repararentur aut impedirentur, sequeretur mors. Primus est diminutio humidi radicatis per actionem caloris naturalis; et contra hunc defectum subveniebatur homini in statu innocentia per esum fructuum aliarum arborum, sicut nunc subvenitur nobis per cibos quos sumimus.

ibid. — Secundus defectus est debilitatio virtutis activæ speciei seu potentiae et virtutis nutritivæ ex elemento extraneo. Sicut enim aqua admixta vino, primo quidem convertitur in saporem vini; sed si magis addatur, diminuit vini fortitudinem, et tandem vinum fit aquosum : sic in principio virtus activa speciei est adeo fortis ut possit convertere de alimento non solum quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiam quod sufficit ad augmentum, postmodum vero quod aggeneralur non sufficit ad augmentum, sed solum ad restaurationem deperditi ; tandem in senectute nec ad hoc sufficit, unde sequitur decrementum et finaliter dissolutio corporis. Contra hunc igitur defectum subveniebatur homini innocenti per lignum vitæ non quidem restaurando virtutem debilitatam, sed præveniando et impediendo debilitationem, quatenus habebat vim fortificandi virtutem contra debilitatem, proveniente ex admixtione extranei.

Ibid. — Neque tamen causabat simpliciter immortalitatem, sed secundum quid, *ut dixi*; quia non poterat præstare corpori ut nunquam dissolvi posset : cum enim virtus cujuscumque corporis sit finita, hæc ligni vitæ virtus erat finita, nec poterat dare corpori virtutem durandi infinito tempore; quo enim major vel minor est virtus, eo majorem vel minorem durabilitatem imprimit effectui. Lignum ergo vitæ sumptum præservabat a corruptione *4senectutis debilitate ad determinatum tempus tantum; quo finito, vel homo translatus fuisset ad vitam spiritualem, vel indiguisset iterum sumere de ligno vitæ.

Dices Gen. 5, ejicitur Adam de Para-

diso terrestri, ne *forte sumat de ligno vita et vivat in æternum*. Ergo.

7°. vel *aternum*, juxta Auctorem et plures alios, sumi pro diuturno, ut non raro sumitur in S. Scriptura : sic *montes æterni*; vel juxta alios, hoc esse dictum ironice, sicut illud prius t *Eccc Adam quasi unus ex nobis*, etc.

Hic a. 3. 0. — *Ex dictis colliges* 1°, primos parentes in statu innocentis indiguisse cibo et potu ad restaurandum humidum radicale quod diminuebatur per actionem caloris naturalis, ut dictum est. Insuper agebant vitam animalem ut nos, ad quam pertinent opera animæ vegetativæ, quæ sunt alimento uti, generare et augere. *Id etiam patet* ex illo Gen. 2° « *Præcepilque ei dicens : Ex omni ligno Paradisi comedere ; de tigno autem scientia boni et mali ne comedas*. Esto enim, ut quibusdam placet, præceptum cadat super posteriorem partem de non comedendo fructu ligni scientiæ boni et mali, et sit tantum permissiocomedendidealiis fructibus, semper sequitur eos indiguisse cibo ; utquid enim permetteretur ipsiscomedere de fructu (pio non indigerent?

Consequenter sequitur in statu innocentiae fuisse famem et sitim, non quidem cruciantem, scuul infert molestiam, sed ut est nudus appetitus cibi et potus necessarii. Adde quod cibus sit non esurienti ingratulus; non est autem dubium quin cibus fuerit gratus primo homini : ergo esuriit.

Quod ergo S. Aug. 1. 14 de Civit, c. 26 cit. ab Auctore hic a. 4, dicat, *quod cibus aderat homini ne esuriret, potus ne siti- ret*, intelligendum est de fame et siti cruciante seu inferente molestiam. Unde 1.15, c. 20, dicit : « Alebantur aliis quæ sume- » haut, ne animalia corpora molestiæ ali- » quid esuriendo ac sitiendo sentirent. » Quibus cibis usi sint aut fuissent, dicemus dissert, seq. art. 1, § 5.

ihîd. nd 4. — Item inde sequitur quod in statu innocenti» fuisset emissio superfluitatum, sed fuisset divinitus provisum ut nulla ex hoc esset indecentia.

Dices. Si primus homo necessario debuisset ulli cibo ad restaurationem humidum radicalis per actionem caloris naturalis deperditi, fuisset passibilis passione corruptiva : atqui id ex professo impugnat S. Th. a. 2 hujus quaestionis : ergo.

7°. *D, Sequelam*. Fuisset passibilis passione corruptiva partis et quæ totum non removeret a naturali dispositione, C. passio corruptiva totius quæ illud removeret a naturali dispositione, N. Hanc autem solam passionem impugnat loco citato S. Doctor, non primam, quam expresse admittit a. seq. ad 1, Cum ergo tantum humidum radicalis per cibum adjiceretur quantum per calorem absumebatur, hæc passio non erat ad totius corporis destructionem; et quamvis non esset sine malo partis, erat tamen sine malo totius.

Inst. Saltem diminutio virtutis activæ speciei ex admixtione cibi extranei, ad quam restaurandam opus erat ligno vitæ, erat passio corruptiva totius. Ergo.

B. N. suppositum ant. Non enim erat ista diminutio actu, sed potentia tantum ; nec ordinabatur lignum vitæ ad illam reparandam, sed ad illam impediendam, fortificando, ut dixi, illam virtutem activam speciei, ne diminutionem pateretur ex admixtione alimenti extranei.

Bepones. Omne agens agendo repatitur ergo vis nutritiva agendo in alimentum ab eo repatiebatur.

B. D, ant. Omne agens agendo repatitur, secluso speciali privilegio. C. supposito speciali privilegio, N. Sic autem vis nutritiva confortabatur tum virtute indita animæ, tum virtute ligni vitæ, ut ab alimento non repateretur.

Colliges & quod,quamvis immortalitas possit dici naturalis primis parentibus, hoc sensu quod fuerit eis collata in prima naturæ institutione, simpliciter tamen loquendo fuerit supernaturalis et indebita, quia causa illius, nempe virtus animæ indita seu justitia originalis, erat supernaturalis, et virtus ligni vitæ non erat eis debita, sed donum a Deo gratuito collatum; cum enim corpus humanum componeretur intrinsece ex contrariis, ex quorum pugna sequitur naturaliter attentio et corruptio, non potuisset ex principiis Intrinsecis esse perpetuum. Hinc jure damnata est i hæc propositio inter Baiannos 78 < « Immortalitas » primi hominis non erat gratiæ beneficii, sed naturalis conditio. -

Nec obstat quod S. August, et concil. Arans, dicant contra Pelagianos, mortem inflictam esse naturæ humans in pœnam peccati; quia loquuntur de natura, non se-

eundum principia ejus intrinseca, sed prout f vero non est nisi in quantum ordinatur instituta fuerat a Deo in primo homine : I ad aliud quod sit perpetuum; alioquin co sic enim illum constituerat, ut nunquam | temporali corrupto, cassa et frustranea ma- moreretur si non peccaret. De hoc corol- neret principalis intentio naturæ universa- lario latius viae tract, de Grat, dissert. 2, lis : atqui in rebus corruptibilibus nihil est a. 2, vel in compendio eodem tract, dis- perpetuum et semper manens nisi species; seri. 1, a. 2. substantiae vero incorruptibiles semper ma- nent, non solum secundum speciem, sed etiam secundum individua : ergo, licet in rebus corruptibilibus solum bonum speciei sit de principali intentione naturæ univer- salis, ad cujus conservationem generatio ordinatur; in substantiis tamen incorrup- tibilibus, non solum species, sed ipsa etiam individua sunt de principali intentione na- turæ universalis. *Subsumo*. Atqui homo est quasi medium inter naturas corruptibiles et incorruptibiles; constat enim corpore quod est corruptibile et anima quæ est in- corruptibilis : ergo, licet ex parte corporis competat ei generatio ut servetur bonum speciei, ex parte tamen animæ competit quod multitudo individuorum sit per se intenta a natura universali seu potius ab Auctore naturæ, qui solus est animarum humanarum Creator; consequenter quod generatio ad multiplicationem hominum fuisset in statu innocentiae.

ARTICULUS IV.

De conditione primorum parentum in statu innocentia! quantum ad conser- vationem speciei.

§ I. — *Utrum in statu innocentiae fuisset generatio ad multiplicationem hominum?*

Videtur quod non; quia generatio or- dinatur ad hoc ut conservetur in specie quod secundum individuum corruptibile conservari non potest; unde in illis indi- viduis quæ in perpetuum durant, ut in an- gelis, non invenitur generatio : atqui in statu innocentiae homo in æternum absque morte durasset : ergo in statu innocentiae non fuisset generatio. Nihilominus

Hic q. 98. a. 1. o. *Dico*. In statu inno- centiae fuisset generatio ad multiplicatio- nem hominum.

ib. in org. s. c. *Prob.* 1°. Gen. 1, Deus dixit primis parentibus, antequam pecca- rent ; *Crescite, et multiplicamini, et re- plete terram*. Ergo.

Si dicas Deum id dixisse primis paren- tibus, quia præviderat eos peccaturos, et ob peccatum fore obnoxios morti ; idcoque ne morientibus illis cessaret genus huma- num, voluisse vi istius benedictionis ante peccatum datæ, ut post peccatum vacarent generationi ad multiplicationem hominum.

B. 1° hanc evasionem esse merum fig- mentum absque ullo fundamento, sive ex S. Scriptura, sive ex traditione, aut a ra- tione, imo contra sensum naturalem et ob- vium. S. Scriptura. 2° Hæc eadem verba dixit Deus brutis animantibus quæ non sunt capacia peccati : ergo independenter a peccato verificanda fuissent.

Confirmatur. Non credibile est Deum creasse hunc universum et omnia quæ in eo sunt ad usum duorum duntaxat hominum, et hos solos duos complevisse numerum electorum ad cœlestem patriam.

Ibid. a. *Prob.* 2° *ratione*. Principalis intentio naturæ universalis est ad id quod est semper et perpetuum : ad temporale

Confirmatur. Si multiplicatio hominum in statu innocentiae fuisset tantum ad con- servationem speciei, solus Adam et non Eva debuisset creari immortalis, siquidem in eo solo sufficienter conservaretur spe- cies humana.

ibid, ad 2, *Et hinc patet responsio ad argumentum in principio factum*. *Quam- vis* enim in statu innocentiae non fuisset generatio propter conservationem speciei, fuisset propter multiplicationem indivi- duorum.

ibid. o. *Prob.* 3° *ab inconvenienti*. Si in statu innocentiae non fuisset generatio ad multiplicationem generis humani, se- quitur quod peccatum necessarium fuisset ad tantum bonum, qualis est multiplicatio generis humani et maximo electorum : at- qui peccatum non fuit necessarium : ergo independenter a peccato fuisset multipli- catio generis humani.

Dices. Incarnatio est maximum bonum : atqui ad illud fuit necessarium peccatum. Unde Ecclesia canit : *O necessarium Add peccatum!* Ergo similiter.

Ji. cum Cajetano, *N. conscq.* Sunt enim

duplicis generis bona : quædam supponunt in alio, ut poenitentia, patientia, martyrium, etc., quædam vero sunt simpliciter et ex omni parte bona. Ad prima, necessarium est esse malum. Ad secunda, oportere esse malum inconueniens est. Multiplicatio generis humani est de genere bonorum simpliciter et ex omni parte, pertinet enim ad perfectionem specificam ; et ideo non oportuit eam occasionem ex peccato ; attamen, ut est nobis revelata, est de genere bonorum supponentium mala ; non enim est revelata, nisi ut redemptrix, consequenter captivorum et peccatorum ; idque ex ordinatione divina, quantum scimus ex revelatione.

Altera ratio disparitatis est quod, quamvis non sit inconueniens quod tale bonum seu bonum simpliciter occasionem debeat ex peccato, si tamen jam existât hoc bonum absque peccato, inconueniens est quod ad ejus augmentum adhibeatur peccatum ; sic autem est in proposito. Suppositis primis parentibus immortalibus in statu innocentiae, multiplicatio generis humani dicit tantum augmentum istius boni, stando intra limites bonitatis humanæ : at vero incarnatio Verbi divini elevat naturam in aliam rationem, boni scilicet supernaturalis ; et ideo est tale bonum seu bonum simpliciter, et non tantum augmentum boni jam præexistentis.

Hæc conclusio amplius confirmabitur ex dicendis § sequenti. Unde sit

5 II. — *Utrum in statu innocentiae generatio fuisset per coitum* f

ibid. n. 2. o. Quidam SS. Patres considerantes concupiscentiæ foeditatem quæ invenitur in coitu in præsentis statu, sensuerunt quod in statu innocentiae non fuisset generatio per coitum, sed per aliquem alium modum ; vel quod homines multiplicari fuissent virtute divina per creationem sicut angeli. Ita S. Greg. Niss. lib. 1 de Hominis opificio c. 17, quem secutus est S. Chrysost. Horn. 8 in Genes. Favet S. Aug. lib. 1 de Genesi cont. Manich. sed contrariam sententiam tenet lib. 9 de Genesi ad Lilt. cap. 7 et sequentibus, lib. 14 de Civit. a cap. 21 ad 26, et lib. i Rc-

tract, cap. 19, ubi corrigit quod dixerat lib. 1 de Genesi cont. Manich.

Ibid. *Dico.* In statu innocentiae generatio fuisset per coitum.

ib. in arg. i. c. *Prob.* 4°. Gen. 1 et 9 legitur quod Deus ante peccatum fuerit in humano genere masculinum et femininum : atqui hæc sexuum distinctio non est nisi ad generationem per commixtionem : ergo. Item Gen. 2, Deus dicitur fecisse mulierem in adjutorium viri : atqui vir non indigebat adjutorio mulieris nisi ad generationem per coitum ; ad alia enim opera diversa a generatione et aliis quæ generationem comitantur, melius potuisset adjuvari a viro quam a muliere : ergo.

Si iterum dicas Deum hæc dixisse et fecisse respiciendo ad futurum statum peccati, in quo futurus erat usus conjugii ; atque ideo fecisse masculinum et femininum in adjutorium viri, non vero ut in hoc statu innocentiae commiscerentur.

Contra. 1° Jam respondi supra, Deum in brutis peccati incapacibus fecisse distinctionem sexuum ad generationem per coitum : ergo independentem a peccato sic fuisset in homine. 2° Adam, qui non erat peccati sui præscius, videns Evam ex se formatam, dixit : *Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea : quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una* : non fiunt autem vir et mulier una caro nisi per commixtionem, *ut per se patet* et declarat Alexander 111 de Convers. conjugat. Ergo etiam independentem a peccato fuisset generatio per coitum. 3° Naturalia in homine non sunt data aut adempta per peccatum : atqui differentia sexuum est homini naturalis, ulpote de intentione naturæ universalis, ut diximus superius ; et alioquin in beatis in quibus cessant omnes defectus peccati, non foret diversitas sexuum, quæ sunt falsa et damnata ab Innocentio III in concil. Lateran. cap. *Damnamus* in fine, Extra, de Summa Trinit. et Fide Catholica, ubi inter articulos damnatos Almarici, iste est : « Si » homo non peccasset, in duplicem sexum » partitus non fuisset, nec generatus ; sed » eo modo quo angeli sancti, multiplicati » fuissent homines. »

ibid. o. *Prob.* 2° ex principio jam posito. Quæ sunt naturalia homini, neque

DISSERT. A ART. IV,

illi subtrahuntur neque dantur per peccatum : atqui homini secundum vitam animalem, quam etiam ante peccatum habebat, naturale est generare per coitum. Ergo. *Min. constat*; tum quia ad hunc usum deputata sunt in homine naturalia membra, quorum usus fuisset ante peccatum non secus ac cæterorum membrorum.

ibid. *Confirmatur*. In omni generatione requiritur virtus activa et passiva : atqui in omnibus in quibus est distinctio sexuum, virtus adita est in mare, virtus passiva in femina : ergo naturæ ordo exigit ut ad generandum convenient per coitum mas et femina.

ç. 98. — Quantum vero ad foeditatem generationis per coitum in praesenti statu, qua moli sunt quidam Patres ut eam non admitterent in statu innocenti», observandum duo esse considerata in coitu secundum præsentem statum : unum quod naturæ est, scilicet conjunctio maris et foemina; alterum, quædam diliormitas immoderate concupiscenti» et inordinationis membrorum genitalium, cui ratio dominari non potest. Primum fuisset in statu innocenti», non secundum; siquidem in eo vires inferiores omnino subdebantur rationi, et eo voluntatis motu movebantur membra genitalia quo cætera, sine ardore et illecebroso stimulo, cum tranquillitate animæ et corporis.

ibid, ad 5. — *Neque tamen inde inferas*, non fuisse delectationem secundum sensum in actu conjugali ; imo tanto major fuisset quanto purior esset natura et corpus magis sensibile : sed vis concupiscibilis regulata per rationem, delectationi non inhærebat immoderate; sicut sobrius in cibo moderate sumpto non minorem habet delectationem quam gulosus, sed animus ejus concupiscibilis super hujusmodi delectatione requiescit, nec ultra regulam rationis se extendit.

Dices. In generatione per coitum fit resciatio claustris virginis, quæ non est sine corruptione ; et in partu, viscerum muliebrium, quæ non est sine dolore : atqui in statu innocenti» neque fuisset corruptio neque dolor : ergo.

S. Thomas hic ad 4, admittit in statu u. Tiocentix resciationem viscerum muliebrium in partu; sed motus auctoritate S. Augustini, videtur negare resciationem

claustris virginis in coitu, his verbis: «DI. » cendum, inquit, quod, sicut August, dicit lib. 14 de Civit. c. 26, in illo statu nulla » corruptione integritatis infunderetur gremio maritus uxoris ; ita enim potuit utero » virginis, salva integritate seminis generari talis, virile semen immitti, sicut nunc » potest, eadem integritate salva, ex utero » virginis fluxus menstrui cruoris emitti. Attamen in 2, d. 20, q. 1. a. 2, ad i, hanc claustris virginis resciationem per coitum in primo statu agnoscit, dicens : « In omni » concubitu solvitur virginilas, quantum ad » integritatem carnis, etiam in primo statu.

Ad horum conciliationem, dicendum est S. Thomam hic loqui de reseratione violenta claustris virginis, ut fit in præsentis statu, quæ non est sine aliqua corruptione. In 2 vero cit. loquitur de reseratione spontanea sine violentia et corruptione : unde integritas carnis, prout opponitur fractioni violentæ claustris virginis, mansisset in statu innocenti»; integritas vero, prout opponitur simplici et spontanéæ apertioni absque violentia, non mansisset. Hanc autem explicationem esse admittendam constat : 1° quia concipi non potest quomodo semen virile immitti possit in uterum foemina» sine aliqua relaxatione claustris virginis; 2° quia S. Doctor hic admittit relaxationem viscerum muliebrium in partu sine dolore; quidni in coitu? cum in isto sit longe minor reseratio quam in partu, et hoc ultimo supposito non possit manere integritas carnis prout opponitur spontanéæ relaxationi.

Neque obstat quod dicat hic S. Th. quod semen virile potuit immitti in uterum mulieris, sicut nunc ex utero virginis fluxus menstrui cruoris emittitur. Non enim in hoc tenet paritas quod, sicut ille sanguis exit sine reseratione claustris virginis, ita sine hac reseratione semen virile in uterum mulieris immitteretur; constat enim secundum medicos, quod ille eruor non exeat per claustrum virgineum, sed per venas ad hoc deputatas, quarum orificia terminantur in superficie vasis foemineæ : sed in hoc tenet paritas quod, sicut istarum venarum orificia, licet sint ordinarie complicata et clausa, statis tamen temporibus sponte et sine violentia aperiantur, ut sanguis menstruus exeat; ita ad congressum vocalium maris et foemina» claustrum vir-

ginaie sine violentia aperiretur et dilata-
relur, ut semen virile in matricem mulie-
ris immitteretur.

In summa igitur pro solutione argumen-
ti, dicendum quod in statu innocenti® coi-
tus fuisset absque corruptione et partussine
dolore; quia ad congressum voluntarium
claustrum mulieris sponte et absque vio-
lencia reseratum fuisset; similiter in partu
tempore a natura statuto, viscera muliebria
«ponte et sine violentia aperta fuissent, si-
tui nunc aperitur os aut manus.

Hinc inferes quod mulieres in statu in-
nocentia) non mansissent simpliciter virgi-
nes; quia licet mansisset integritas carnis,
hoc sensu quod non fuerit vi corrupta, et
non fuisset immoderata delectatio venerea,
nihilominus voluntarie solutum fuisset sig-
naculum virginale, et adhibita fuisset vo-
luntarie delectatio venerea etsi moderata,
est enim Inseparabilis a coitu. Virginitas
autem simpliciter consistit in conservatione
voluntaria signaculi virginalis et in immu-
nitate ab omni voluntaria delectatiohe ve-
nerea, ut docet Auctor 2 2, q. 152, a. 1.

Inst. Continentia est laudabilior matri-
monio, ut probat Auctor loco proxime ci-
tato a. 4: atqui non debemus denegare sta-
tui innocentis quod est laudabilius: ergo.

Ibid.—A. *D. maj.* Continentia pro prae-
senti statu est laudabilior matrimonio, C.
pro statu innocentis, N. Ideo enim conti-
nentia est laudabilior pro hoc statu quam
matrimonium, quia importat abstinentiam
ab immoderata libidine et immunitatem a
variis sollicitudinibus et miseriis hujus sæ-
culi, quibus impeditur homo a contempla-
tione divinorum. At in statu innocenti®
fuisset fecunditas sine immoderata libidi-
ne, sine sollicitudinibus et miseriis distra-
hentibus hominem a divina contemplatio-
ne: nihil quippe immoderatum fuisset in
actu conjugii, nulla in conjugio molestia,
sive circa conjugem, sive circa liberos, sive
circa res domesticas; sed fuisset inter con-
juges amor castissimus, fides intemerata,
denique bonum perpetuum fecunditalis,
ex quo tot sancti laudarent et glorificarent
Deum: quoniam non caruissent virgines abs-
que compensatione alterius boni, sicque
conjugium fuisset excellentius virginitate.

Unde sequitur quod in hoc statu nullus
mansisset virgo, sed omnes matrimonio usu-
missent; non enim in hoc statu serrassent

quod est minus laudabile et minus bonum,

Q. 99. n. 2. ad 5, — Sequitur ulterius
quod, cum nullus mansisset virgo, et ma-
trimonium sit unius cum una, tot debuis-
sent nasci mulieres quot viri i de quo ite-
rum infra.

Sequitur denique quod, cum non Usi
fuissent matrimonio nisi ad finem ob quem
erat institutum, scilicet, ad generationem
prolis, non esset in hoc statu ulla sterilitas,
quæ est defectus, sed ex quolibet congressu
nata fuisset proles.

Dices. Si laudabilius fuisset uti matri-
monio quam servare virginitatem, quare
ergo primi parentes eo non sunt usi in Pa-
radiso terrestri?

Ibid, nd 2. — 7?. ideo primos parentes
non fuisse usos matrimonio in Paradiso
terrestri, vel quia formata muliere post mo-
dicum tempus propter peccatum de Para-
diso ejecti sunt, vel quia ad determinatum
tempus commixtionis expectabant divinam
auctoritatem a qua acceperant universale
mandatum; congruum enim erat, inquit
S. August. 1. 9 de Genesi ad Lilt. cap. 5,
ut ad hanc rem expectaretur divina aucto-
ritas, ad quam nulla concupiscentia tan-
quam stimulus inobedientie carnis urgebat.

DISSERTATIO VI.

PE CONDITIONE PROLIS GENERANDJE IN STATO INNOCENTEE.

ARTICULUS I.

De conditione prolis generanda in statu innocentia quantum ad corpus,

J T. — *Utrum si perseverasset status innocen-
tia, Udem numero homines in eo nati fuis-
sent qui in statu natura lapsa: nati sunt,
nascuntur et nascentur t*

Quot homines in statu innocenti® si per-
severasset nati fuissent, et an tot quot nas-
cuntur in statu naturæ laps®, prorsus in-
certum est; cum nihil de hoc habeamus ex
S. Scriptura aut traditione, et aliunde sit
nobis ignotum quanto tempore homines
tunc fuissent in via et creassent genera-
tioni. Pariter incertum est non tunc nati fuis-
sent quidam reprobi et damnandi.

Quæstio igitur utrum ildem numero
homines qui nascuntur in statu natura lap-
sæ, nati fuissent in statu innocentilæ, lain

quoad corpus quam quoad animam , abstrahendo ab squalitate numeri.

quod lib. 5. »■ 8. o. — *Dico* 1°. Adam non peccante, n<m fuissent nati iidem homines quantum ad corpus qui nunc nascuntur

ibid. — *Prob.* Impossibile est eandem numero prolem quoad corpus nasci, si alius sit pater aut alia mater : atqui in primo statu fuissent alii parentes quam nunc : ergo distinct® numero proles quoad corpus. *Major constat*; quia in generatione hominis sicut et aliorum animalium, semen patris est agens, materia vero a matre ministrata patiens : impossibile est autem eundem numero effectum produci a diversis causis sive activis sive passivis, sicut non est idem numero sigillum, sive sit altera cera, sive aliud corpus sigilli ex cuius impressione cera sigillatur. *Prob. min.* In primo statu unus homo non habuisset plures uxores, et nullus ex fornicatione vel adulterio nasceretur : trtqui hæc contingunt in præsentī statu : consequenter qui in præsentī statu nascuntur ex uno patre et pluribus uxoribus, sive legitimo concubitu ut dum vigeat polygamia, sive illegitimo ut in fornicatione et adulterio , non fuissent nati iidem numero in statu innocentī®.

Confirmatur. Omnes qui in hoc statu natur® laps® moriuntur innupti, sive pueri, sive adulti, in statu innocentī® nupsissent, et filios procréassent qui consequenter essent alii numero ab his qui nunc nascuntur in statu natur® laps®. Item post peccatum plures fœmin® sunt steriles qu® in statu innocentī® fuissent fœcundæ : ergo générassent homines qui nunc non generantur.

Prob. 2°. Ad individuationem prolis non sufficit identitas parentum, siquidem ex eodem patre et eadem matre nascuntur distincta individua ; sed requiritur insuper identitas variarum circumstantiarum, puta loci, temporis, influentiarum cœlestium , actionis elementorum , qualitatis seminis in mare el materi® in fœminina : atqui h® omnes circumstanti® non sunt mere eadem qu® fuissent in statu innocentīæ, ut constat, et specialiter de semine in mare et sanguine in fœminina ; semen enim in mare el sanguis in fœmina sapiunt el rerment qualitatem ciborum quibus formantur: in

l statu autem innocentiae fuissent cibi distinctissimi , ut dicam infra. moderatios sumpti et longe salubriores, tmn ratione sui cum ratione locorum et temporum, (pam in præsentī statu : ergo.

Dico 2°. Non est omnino improbabile homines in statu innocentī® fuisse futuros eosdem numero quoad animam quam nunc.

Prob. Anima rationalis sicut non dependet in esse a corpore, ita nec ex se limitatur ad informandum potius hoc corpus quam aliud. Equidem verum est quod quando unitur uni corpori, ab eo limitetur ne ultra alteri communicetur, quo sensu diximus superius animam individual! a corpore ; sed antequam uniatur, non est ex se determinata ad informandum potius hoc corpus quam aliud, sed id habet a solo Deo, a quo hæc numero anima immediate creatur : ergo hanc numero animam qu® huic nunc corpori infunditur, potuisset Deus in statu innocentī® alteri corpori infundere , et in hoc corpore aliam animam creare ; id enim lotum dependet a libera ejus voluntate.

Confirmatur. Individuatio anim® quoad perseitatem existent!®, non dependet acircumstantiis loci, temporis, influxuum cœlestium , identitate, temperamento et dispositione parentum, sicut diximus de individuatione corporis; sed a solo Deo qui absque interventu alterius cuiusvis cans® eam creat : ergo nihil obstat quominus eadem numero anim® qu® nunc informant corpora, informassent in statu innocentī®.

Ita vero fieri conveniens esse suadetur: Adam a Deo acceperat justitiam originalem ea conditione ut si non peccaret, eam transmitteret in posteros; et si peccaret, eam sibi et posteris amitteret : ergo videtur rationi congruum ul in utroque statu natur® innocentis et laps®, homines haberent easdem numero animas, ut iidem secundum partem sui nobiliorem sentirent vel bonum justili® originalis, vel damnum peccati.

zft *forte dices* Deum in hac dispositione respexisse naturam specificam, non personas distinctas.

Contra est 1° quod major providenti® perfectio reluceret si personas distinctas et non solam naturam respexisset. 2° Præscienlia Dei est clara et distincta, non con-

luia ; ergo quando dedit justitiam originale Adæ ea conditione ut si non peccaret, eam sibi et posteris amitteret : verisimile est eum clare et distincte concepisse posteros Adæ in individuo, ita ut eadem personæ quæ privantur nunc bono jusliti® originalis, illud expertæ fuissent secundum præstantiorem sui pariem, scilicet animam rationalem, si Adam non peccasset.

Si dicas, inde probari etiam fuisse easdem numero personas quoad corpus, quia plura justitiæ originalis commoda illud spectant, sicut ex ejus amissione plura incommoda patitur.

Contra. Esto id de potentia Dei absoluta fieri potuisset; quia tamen individuatio corporis naturaliter pendet a pluribus circumstantiis materialibus quæ non fuissent eadem in statu naturæ innocentis et lapsæ, et e contra individuatio animæ rationalis non dependeat ab his circumstantiis materialibus, ratio est cur dicamus Deum easdem numero animas fuisse creaturum in primo statu ac in præsentī, et non eadem corpora; Deus enim secundas causas sinit operari juxta proprias vires et conditiones, et ideo juxta diversos concursus causarum secundarum, corpora diversas sortiuntur individualiones.

Adde quod tam gratia sanctificans, quæ est radix justitiæ originalis, quam culpa originalis quæ ex libera voluntate Adæ descendit, primario et principaliter ad animam pertineant, secundario vero materialiter tantum ad corpora : unde ratio quæ militat pro identitate numerica animarum in utroque statu, non militat pariter pro identitate corporum.

Cxternm hæc quoad secundam conclusionem dicta sint speculando tantum ; fateor enim nihil certi hac de re proferri posse, cum totum pendeat ex libera Dei Voluntate, quæ neque in S. Scripturis neque in traditione est nobis revelata.

'j II.—*Utruni pueri in statu innocentia: mox nati, virtutem perfectam habuissent adquemlibet motum membrorum ?*

Dixi superitis in statu innocentia non omnes homines futuros fuisse æquales quoad corpus sive quoad animam. Item certum est non nasciluros tunc homines in

Dil 1 . t . IU

ea corporis magnitudine quam habere solent homines instate virili, sed in ea corporis mole in qua nasci solent infantes; quia id est homini naturale, sicqnc 'deo contigisset in statu innocenti®. Aliunde fieri non potuisset, absque magno miraculo, quod corpus quinque vel sex pedum contineretur in utero matris, et ab illa ederetur. Ad quæslionem itaque propositam in titulo § 11.

ie

*Dices contra primam partem.*S. Aug. lib. de Baptismo parvul. et I. de Peccatorum Mentis c. 57, dicit infirmitatem carnis infantilu cjse «pidpoenale : atqui in statu innocenti® nulla poena fuisset : ergo

Ibid. ad. 1. — R. S. Augustinum non loqui de infirmitate quæ in statu innocentis® fuisset in pueris ad quoslibet actus, sed de infirmitate qu® nunc est in illis etiam quantum ad actus eorum pueriti® convenientes : nunc enim pueri mox nati, neque pedes ad ullum incessum, neque manus ad aliquid faciendum movere possunt, ct nisi os papill® uberis ope nutricis admoveatur, *juxta sejacentibus mammis magis possunt esurientes flere quam sugere* *t* inquit ipse S. Aug. loco citato. *Unde patet* ipsum loqui de infirmitate puerorum hujus status, qu® revera est poena peccati.

Inst. Homo in statu innocenti® tantum
roboris habuisset in ætate senili quantum
in ætate virili : ergo et in puerili.

XbiJ. ad 4.— *Ii. N. conseq.* Disparitas est, quod homo in stato innocenti® fuisset incorruptibilis et immortalis, et ideo debuit carere defectibus qui ordinantur ad corruptionem et ad mortem, quales sunt ægritudines et defectus seniles : sed habuit initium vit® per generationem, et ideo nihil prohibet eum habuisse defectus pueriles qui sequuntur generationem.

Subsumes. Atqui nullus defectus fuisset in statu innocenti®. Ergo.

Ii. D. subsumptum. Nullus defectus positivus, seu sumptus pro privatione boni debili, erat in statu innocenti®, *C.* defectus negativus, seu sumptus pro carentia boni tunc non debiti, *N.* Hoc enim sensu sumptus defectus, multiplex fuisset in statu innocenti®.

Repones. Quædam animalia statim cum nascuntur, habent virtutem sufficientem id multiplicem usum membrorum : atqui homo est nobilior aliis animalibus: ergo.

Ibid, ad 2. — *R. N. conseq.* Quia quod ptædam animalia statim nata habeant usum nembrorum , non est ex eorum nobilitate; liquidera quædam animalia perfectiora hoc non habeant, sed hoc eis contingit ex siccitate cerebri, et quia actus proprii talium animalium sunt imperfecti, ad quos parva ritius sufficere potest.

§ HI.— *Quibus cibis usifuissent It mine» ia
statu innocentiae.*

Dixi supra dissert, præced. a. 3, § 3.
quod homines indiguissent cibo in statu
innocenti®. Nunc quærimus quo cibo usi
fuissent.

Certum videtur primos parentes in statu innocenti® non fuisse usos carnibus, tum ex illis verbis Ev® ad serpentem. Gen. 2: *De omni ligno Paradisi vescimur*, quibus significare videtur quod ex solis fructibus arborum vescerentur ; tum quia non est verisimile quod in tam brevi intervallo temporis quod fuit inter creationem primorum parentum et eorum peccatum, cogitaverint de c® de animalium et esu carniū : sed quæstio est an si diutius durasse! status innocenti®, ipsi primi parentes et eorum posterī usi fuissent carnibus animalium.

Ç. 96. a. 1. ad 3. — *Dico*. Probabilius est quod neque primi parentes neque eorum posterius usi fuissent carnibus, etiamsi diutissime perseverasset status innocenti®.

*Prob. i°. Deus in statu innocenti® abundanter providerat homini de cibis necessariis ad conservationem vit® et suavitatem gustus per fructus terr®, ut patet tum ex verbis Ev® ad serpentem mox laudatis, et ex his Gen. 1: *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, et universa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, ut sint vobis in escam.* Item ex his Gen. 2: *Omne lignum pulchrum visu et ad vescendum suave.* Tum quia, *ut probavimus art. 3 supra citato*, per lignum vit® confortabatur vis nutritiva, ut per senectutem non deficeret; et per fructus aliarum arborum restaurabatur humidum radicale per caloris naturalis actionem deperditum: ergo superfluum fuisset, his frudibus relictis, confugere ad carnes animalium.*

2° Nedum superfluum, sed et inordinatum : 1° quia esset aliquo modo culpae divinam providentiam, quasi non providisset de sufficienti cibo, assignando fructus terræ; 2° esset indulgere gulæ, cum absque necessitate carnes adhiberentur ; 5° occupari in animalibus occidendis, excoriandis, exenterandis, lavandis, assandis, esset mentem distrahere a divinis contemplationibus quibus homo in statu innocenti® erat addicendus; 4° denique hoc ipso quoessot

auperfluum, erat inordinatum ; nihil autem inordinatum erat in statu innocentiae.

Unde sequitur quod, supposita rectitudine et dispositione status innocenti», illicitum erat jure naturæ vesci carnibus, siquidem erat inordinatum' attenta hujus status ordinatione et dispositione.

Dixi, jure naturæ\ quia id fuisse a Deo positive prohibitum nullibi constat. Quamvis enim concesserit expresse herbas et fructus ad vescendum, non sequitur quod positive prohibuerit omnem aliam escam ; forte enim expressit fructus terræ ut sapidiore, salubriore et faciliore obtentu, non tamen positive prohibitis aliis cibis.

Quod autem dixi de carnibus, pari ratione dicendum videtur de ovis, lacticiis, pane et vino.

At vero, destructo per peccatum statu innocentiae, homine gravibus laboribus addicto, ejecto de Paradiso et privato fructibus illius præsertim ligno vitæ, nihil vetabat tunc homines vesci carnibus et aliis. Utrum tamen de facto usi fuerint saltem sute diluvium? Quidam dubitant; quia tantum post diluvium facta est expressa concessio iis utendi his verbis Gen. 9 : *Omne quod movetur erit vobis intibum, 'juasi olera virentia tradidi vobis omnia.* Sed responderi potest Deum his verbis voluisse tantum indicare carniū usum tunc fore frequentiore; quia licet ante diluvium non prohiberetur, non erat tamen communis sicut fuit post diluvium; vel voluisseselemniter et expresse declarare quod antea tacite tantum erat concessum.

§ IV. — Vtrum in statu innocentia; natæ fuissent fæminæ?

9

Quamvis art, 4 præcedentis dissert. §2, iam dixerimus nascituras fuisse [æniinas in datu innucentiæ, imo tot nascituras quot masculos : juvat tamen cum Auctore hanc quæslionem iterum breviter examini sublicere. Unde

Hic q. 99. a. 2. O.— *Dico.* In statu innocentiae, si perseverasset, natæ fuissent fæminæ. 1° Quia natura sic in generando processisset sicut Deus eam instituit t atqui Deus instituit in natura humana marem et fæminam : ergo. 2° Diversitas sexus pertinet ad perfectionem naturæ humauæ, sicut n aliis animalibus perlinet ad eorum per-

fectionem : atqui nihil eorum quæ ab perfectionem et complementum naturæ perlinent, defuisset in statu innocentiae : ergo.

Dices. Dicitur communiter-ex philosopho, quod fæmina sit mas occasionatus, quasi præter naturæ intentionem proveniens : atqui in statu innocentiae nihil evenisset innaturale in generatione hominis ; ergo.

Ibid. adi.—Respondimus jam supra, esto fæminam esse prater intentionem natura particularis, non esse tamen prater intentionem naturæ generalis.

Inst. Omne generans generat sibi simile, nisi impediatur, vel propter defectum virtutis activæ, vel propter indispositionem materiæ : atqui in statu innocentiae nullus fuisset defectus virtutis activæ in mare, nec indispositio materiæ in fæmina : ergo omnes nati fuissent masculi.

Ibid, ad 2.— R. generationem fæminæ non solum contingere ex defectu virtutis activæ, vel ex indispositiora materiæ ; sed etiam quandoque ex aliquo extrinseco. Sic, juxta philosophum lib. de Animalibus, ventus septentrionalis coadjuvat ad generationem masculorum, australis ad generationem fæminarum ; quandoque etiam ex imaginatione seu conceptione animæ ad quam de facili immutatur corpus : et hoi poterat esse præcipue in statu innocentiae. in quo corpus erat magis subjectum animæ. ita quod secundum voluntatem parenluu. distingueretur sexus in prole.

ARTICULUS II.

De conditione prolis generanda in statu innocentiae quantum ad justitiam.

Hio q. 100. a. 1. O.— *Dico* 1°. In statu innocentiae homines nati fuissent in justitia originali, consequenter in gratia sanctificante quæ est radix justitiæ originalis.

ibid. — Prob. Justitia originalis eratd<) num divinitus concessum toti nature humanæ. Ergo. *Prob. ant,* Op sita sun' unius generis : atqui peccatum original quod opponitur justitiæ originali, est peccatum natura, unde traducitur a parentibus in posteros : ergo.

ib. a. 2. O. — Dico 2°. In statu innocentiae homines non fuissent nati confirmati in justitia.

Prob. Puei i in sua nativitate jionhabuis sent plus perfectionis quam eorum pareu

tesaut instatu generationis: atqui parentes quandiu genuissent, non fuissent confirmati in gptia : ergo. *Prob. nün.* Creatura rationalis, de lege ordinaria et secluso speciali privilegio, non confirmatur in justitia, nisi per claram Dei visionem, cui viso non potest non inhærere cum ipse sit essentia bonitatis a qua nullus potest averti; siquidem nihil desideretur et ametur nisi sublatione boni. Ergo.

Dixi, *secluso specialiprivilegio*; (*Jm\le* creditur concessum B. Virgini.

Dices. S. Greg. lib. 4 Moral, super illud Job : *Somno meo requiescerem*, dicit : « Si » parentem primum nulla putredo peccati » corrumpere, nequaquam ex se filios gehennæ generaret; sed hi qui nunc per » Redemptorem salvandi sunt, soli ab illo » electi nascerentur. » Ergo instatu innocentia nascerentur omnes confirmati in gratia.

Ibid, ad i. — *B. N. conseq.* Ad prima verba S. Gregorii, sensus est quod, si Adam non peccasset, non generasset ex se filios gehenna, hoc est, non generasset filios qui contraherent peccatum quod est causa gehenna; possent tamen fieri filii gehenna per liberum arbitrium.

Quod I. 5. a. 8. — Quantum ad verba sequentia, S. Greg. non facit comparisonem personalem quasi iidem numero qui per Redemptorem salvantur, nati fuissent instatu innocentia; hoc enim esse falsum probavimus art. præced. § 1 : sed facit comparisonem simplicem, scilicet, quod tunc soli electi nascerentur, si nempe neque Adam peccaret, neque aliquis alius.

Inst. i. S. Anselmus lib. *Cur Deus homo* dicit : « Videtur quod si primi parentes sic vicissent ut lentali non peccassent, ita confirmarentur cum omni pro » pagine, ut ultra peccare non possent. » Ergo.

Hic ad 2. — *B. S. Anselmum* hoc dixisse non asserendo, sed opinando; *quod palet* ex ipso modo loquendi cum dicit: *ridetur quod si vicissent*, etc.

Inst. 2°. Bonum est fortius malo : atqui ex peccato primi hominis consecuta est necessitas peccandi in bb qui nascuntur ex illo : ergo si in justitia perstitisset, derivaretur ad posteros necessitas servandi justitiam, sicque essent confirmati in ea.

Xbid. ad 3. — *B. N. conseq.* Disparitas est, quod necessitas peccandi quam nu c

incurrunt posterii Adæ peccatoris, non sit talis, ut peream obfirmenlur in peccato et non possint per liberum arbitrium gratia adjutum ad justitiam redire, sed est necessitas tantum vaga et indeterminata seu moralis, sumpta pro magna difficultate non peccandi, qua fit ut, morahter loquendo, non possint non aliquando peccare, salva tamen semper potentia resurgendi. At vero confirmatio in gratia talis est, ut ea donati simpliciter, non possint peccare. Unde non sequitur quod si posterii Adæ peccatoris contrahant hujusmodi necessitatem peccandi, posterii Adæ justii fuissent in gratia confirmati.

Inst. 5°. Angelus adhaerens Deo, aliis peccantibus, statim fuit in justitia confirmatus, ut ulterius peccare non posset: ergo similiter homo si tentationi restitisset, fuisset in justitia confirmatus : qualis autem ipse fuisset, tales alios generasset.

xbid. ad 4. — *B. N. conseq.* Disparitas est, quod homo habeat liberum arbitrium vertibile et ante et post electionem, non autem angelus post electionem, ut late probavimus de Angelis dissert. 1, a. 1.

ARTICULUS III.

De conditione prolis generandæ instatu innocentia quantum ad scientiam.

Hic q. 101. a. 1. 0. — *Dico 1°.* Pueri in statu innocentia non fuissent nati perfecti in scientia, facile tamen processu temporis eam acquisivissent.

ibid. — *Prob. prima pars.* De his quæ unt supra naturam soli auctoritati creditur : unde ubi auctoritas deficit, sequi debemus naturæ conditionem : atqui naturale est homini non habere scientiam congenitam, sed paulatim per sensus acquirere; nec contrarium habemus revelatum pro posteris Adæ innocentis : ergo.

Prob. secunda pars. Homines in statu innocenti® habuissent plures prorogativas, tam ex parte corporis quam ex parte anima', quibus juvarentur ad acquirendas scientias, sive addiscendo a parentibus, sive inve-niendo. Ex parte corporis juvaret impossibilitas, perpetua valetudo, firmitas vinum e: integritas sensuum tam exteriorum quam interiorum; ex parte animæ, ingenium perspicacissimum, memoria felicissima, judicium excellentissimum et propensio ad si ien lum. Ergo.

Dicct 1». Qualis fuit Adam, tales genuisset : atqui Adam fuit in scientia perfectus i ergo.

ibid, nd 1. — *B. D. maj.* Qualis fuit Adam quantum ad accidentia naturalia aut gratuita totius naturæ, tales genuisset, *C.* qualis fuit Adam quantum ad accidentia individualia seu personalia, tales, etc. *N.* Scientia autem fuit accidens individuale primi parentis, quatenus erat institutus pater et instructor totius generis humani.

Dices 2°. Ignorantia est ex peccato: atqui ignorantia est privatio scientiæ : ergo ante peccatum nulla fuit privatio scientiæ.

ibid, ad 2. — *B. D. min.* Ignorantia est privatio scientiæ pro tunc debita in esse; *C.* pro tunc non debita in esse, *N.* Est enim sic simplex nescientia, non ignorantia. Porro pueri id statu innocentis® habuissent scientiam quæ eis competeat secundum illud tempus, puta, aliquam Dei notitiam et principiorum universalium juris naturæ, per quam possent discernere inter bonum et malum, inter noxium et innoxium. Unde ignorantia in eis non fuisset, sed fuisset simplex nescientia aliquorum, quorum cognitio non debebatur illis in statu puerili.

Ibid. a. 2. 0, — *Dico* 2°. Pueri mox nati in statu innocentiae non habuissent perfectum usum rationis; quia perfectus usus rationis pendet ex usu perfecto virium sensitivarum : unde ligato sensu et impeditis viribus sensitivis, homo perfectum usum rationis non habet, ut patet in dormientibus et phræneticis : atqui in statu innocentis, in infantibus, sicut nunc, impeditus fuisset perfectus usus virium sensitivarum per nimiam humiditalem cerebri : ergo. Habuissent tamen perfectiorem usum rationis quam nunc, quantum ad ea quæ ad eos perlinebant secundum statu in puerilem, sicut superius diximus de usu membrorum.

DISSERTATIO VII.

DE LOCO HOMINIS QUI EST PARADISUS.

ARTICULUS I.

Utrum Paradisus sit locus corporeus?

Paradisus græce, latine *hortus*, interdum sumitur pro statu veræ beatusitudinis, ut Lue. 25 : *Hodie mecum eris in paradiso.* Interdum sumitur pro horto singulariter amœ-

no, ut Cant. 4 : *Emissiones tuæ paradisi malorum puniceorum cum pomorum fructibus.* *Oe* paradiso hoc ultimo sensu accepto quæstio est, utrum paradisus in quo dicuntur collocati primi parentes, sit locus corporeus.

Philo de Opificio mundi, et Origenes in libris supra Genesim, negant; et totam historiam Paradisi quam narrat Aloyses cap. 2 Gen. intelligunt allegorice : unde S. Hieronymus Epist. ad Painmachium, quæ est 71, inter alios errores Origenis, hunc reponit, quod «sic Paradisum allegoriscet, ut » historiæ auferat veritatem, pro arboribus » angelos, pro illuminibus Virtutes coelestes » intelligens, totamque Paradisi continentiain tropologica interpretatione subvertat. » Itaque

2-102. a. 1. 0.— *Dico.* Paradisus de quo agitur Gen. 2, est locus vere corporeus. Est certa et communis tam apud Patres quam apud theologos.

ibid. *Prob.* ex principio S. Augustini communiter recepto, Scriptura sacra, maxime dum refert historiam, non debet detorqueri ad metaphoras, sed literaliter intelligenda est, nisi ex sensu literalis sequatur inconueniens; alioquin nihil certi ex S. Scriptura haberemus : atqui quæ S. Scriptura historice narrat de Paradiso, literaliter intellecta, significant locum corporeum; et inde nullum sequitur inconueniens, imo sequeretur si metaphorice intelligeretur : ergo.

Prob. min. 1° Gen. 2 dicitur : *Plantaverat autem Dominus Deus paradysum voluptatis a principio et in eo posuit hominem quem formaverat* : atqui plantari est proprie rei corporeæ, et homini, ntpote corporeo atque vitam animalem agenti, competeat locus corporeus : ergo.

2° Ibid. Iste locus irrigabatur fonte qui in quatuor flumina divisus est, quorum duo, Tigris et Euphrates, etiam hodie sub propriis nominibus fluunt, illud per Assyriam, istud per Armeniam : ergo erat corporeus.

5° Ibid. Iste locus erat consitus plantis et arboribus corporeis[^] nimirum pulchris visu et ad vescendum suavibus, utique visu corporeo et manducatione corporea, conformiter ad id quod cap. 5 dicitur : *Eidit mulier quod bonum esset lignum ad vescendum et pulchrum oculis aspectique delectabile: et tulit de fructu ejus, et co-*

medit. Addequod primi parentes post peccatum consuerunt sibi folia ficus, utique in Paradiso existentis, ut cooperirent suam nuditatem i hæc omnia sane si ad metaphoras detorqueas, corrui fides Ecclesiæ circa omnia quæ credit de peccato primorum parentum. Unde S. Epiphan. in Anchorato ait : « Sinon sit Paradisus locus sensibilis, » non est ions, non ficus, non folia, non » comedit Eva, veritas jam fabulata est. »

Obj. 1°. S. Hieron. in QQ. Hebraicis, expendens illa verba, *Plantaverat Dominus paradisum voluptatis ab initio*, censet Paradisum ante cælum et terram fuisse creatum : atqui certum est nihil corporeum fuisse creatum ante cælum et terram : ergo.

7°. sensum S. Hieron. non esse, quod Deus creaverit Paradisum antequam crearet cælum et terram quoad substantiam, sed antequam crearet cælum et terram quantum ad eorum perfectionem et ornatum, quem sex diebus perfecit, et de quo Gen. 2 dicitur : *Perfecti sunt coeli et terra et omnis ornatus eorum*. S. Hieronymum autem certo tenuisse Paradisum esse corporeum, constat ex ejus verbis contra Origenem relatis initio articuli.

Obj. 2°. S. Ambrosius in toto libro de Paradiso, ipsum intelligit spiritualiter; nempe ipsum Paradisum animam justi, ligna fructifera merita justorum, fontem irrigantem sapientiam, quatuor flumina inde manantia quatuor virtutes cardinales; et sic de cæteris. Ergo.

Respondent quidam, S. Ambrosium esse in hoc singularem et a communi aliorum Patrum sententia discordem.

Respondent alii et melius, S. Ambrosium equidem agnoscere Paradisum corporeum ; sed ea veritate supposita, totum esse in explicandis mysticis ejus significationibus.

ibid. — *Observandum* est enim ex S. Aug. 13 de Civit, quod, quæ commode dici possunt de intelligendo spiritualiter Paradiso, nemine prohibente, dicantur, dum tamen et illius historiæ fidelissima veritas rerum gestarum narratione commendata credatur.

S. Ambrosium autem in eodem opere agnoscere Paradisum corporeum, constat 1.º quia cap. 1 dicit : « In hoc ergo *Paradiso* » Deus hominem posuit quem plasmavit, iir ■ telligequodnon eum hominem qui secun-

» dum imaginem Dei est, posuit, sed cum » qui secundum corpus; incorporalis enim » in loco non est. » Ergo juxta S. Ambrosium, Paradisus erat locus corporeus, in quo Adam secundum corpus fuit positus.

2º Cap. 5 ejusdem libri dicit, quatuor flumina Phison, Gelion, Tigrim et Euphratem egredi de Paradiso ; Phison esse Gangem, Gehon j Nilum, flumina notissima, Tigrim autem et Euphratem sic intercipere Mesopotamiam, ut inde suam denominationem sumat. Censet ergo S. Ambrosius Paradisum esse corporeum ex quo fluunt illa quatuor flumina corporea.

8º Cap. 7 ejusdem libri, quærens unde mors proveniret Adæ, an a Deo, an a natura ligni : respondet quod neque a Deo, neque a natura ligni, sed ab ejusinobedientia quod manducaverit de ligno vetito : ergo juxta S. Ambrosium, erat lignum corporeum scientiæ boni et mali in Paradiso plantatum ; ergo et ipse Paradisus erat corporeus.

Obj. 5º. Sciebat Deus hominem peccaturum et in Paradiso corporeo non relinquendum : ergo frustra illum produxisset,

XLid. a. 2. ad 3. — *R. N. conscq.* Sciebat enim pariter Deus hominem peccaturum et per peccatum amissurum innocentiam et immortalitatem; neque tamen frustra creavit cum in innocentia et immortalitate : creavit ergo Deus Paradisum, etsi sciret hominem brevi ex eo expellendum. 1º Quia erat locus statui innocentiae maxime conveniens, nec Dens punit peccatores antequam peccent; et quamvis sciat peccaturos, non desinit eis benefacere, quod maxime commendat ejus benignitatem. 2º Ut amisso Paradiso, tam ipse Adam quam nos cognosceremus quanto bono et ipse et nos propter peccatum privati sumus, indeque peccatum majori odio haberemus. 3º Quia probabile est Henoch et Eliam etiam nunc in ipso habitare.

Obj. 4º. Si Paradisus esset corporeus, creatus fuisset intra sex dies creationis, et maxime tertia die quando Deus creavit plantas et arbores : atqui Moyses Gen. 2, narrat ejus productionem post sex dies creationis : ergo.

R. N. conscq. Quia Moyses non dicit, hoc capite 2, plantationem Paradisi fuisse factam post sex dies, sed per recapitulationem fusius explicat quæ summalim duc-

rat cap. 1. Unde textus noster habet : *Plantaverat autem Dominus Deus paradysum voluptatis ab initio.*

ARTICULUS IT.

Utrum Paradysus terrestris sit locus particularis, et ubi situs sit ?

§. 402. o. — *Dico* 1°. Paradysus terrestris est aliquis locus particularis et non tota terra.

Prob. 4°. Gen. 2, dicitur quod Deus hominem extra Paradysum creatum, postea posuerit in Paradiso ; et c. 5, quod post peccatum eum eiecit de Paradiso, non autem eiecit illum de tota terra. Ergo.

2° Expulso Adamo e Paradiso, Deus collocavit Cherubim ad Paradisi portam, ut homines ab ejus ingressu arceret : ergo erat aliquis locus particularis et non tota terra.

Dices 4°. S. Scriptura Gen. 2, narrat quatuor flumina egredi de Paradiso, Phison nunc Gangem, Gehon nunc Nilum, Tigrim et Euphratem : atqui hæc quatuor flumina ex uno et eodem loco particulari non scaturiunt ; Ganges enim habet originem in monte Caucaso, Nilus in Africa, Tigris et Euphrates in montibus Armeniæ majoris ; ergo.

Hic n. 4. nd 2.— *P.* CX S. Augnst. 1.8 de Genesi ad Litt. c. 7, quod hæc quatuor flumina diversas nunc habeant origines, inde provenit, non quod ex uno fonte Paradisi ortum non habeant, sed quia in decursu sub terras per cavitates fluentia, post longos diversarum regionum tractus, aliis in locis eruperint. Neque id gratis dictum, cum in aliis fluminibus id etiam contingere experientia constet.

Dices 2°. Si Adam non peccasset, omnes ejus posterii habitassent in Paradiso terrestri : atqui omnes Adæ posterii non potuissent contineri intra angustias alicujus loci particularis, etsi amplum et extensum supponas sicut regnum Hispaniæ vel Galliæ, ut quidam fingunt : ergo.

Quidam negant min. quia putant longe minorem fructurum fuisse numerum posterorum Adæ innocentis quam Adæ lapsi. Quod cum nullo satis firmo fundamento dicatur,

P. D. maj. Si Adam non peccasset, omnes ejus posterii habitassent in Paradiso terrestri stricte dicto, *N.* late sumpto, *C.* Quamvis ergo tota terra non fuisset iste Pa-

radysus de quo nunc agitur, fuisset tamen ad instar Paradisi, quatenus licet non habuisset omnem omnino ornatum quem habebat Paradysus, nulli tamen maledicto fuisset obnoxia, sed ad convenientem et commodam humani generis habitationem benedicta et fœcundata.

In hanc autem sententiam adducimur 4° quia Deus Gen. 2, dixit primis parentibus ante peccatum ; *Crescite, et multiplicamini, et replete terram*, per vos scilicet et per vestros posteros : per terram autem non intelligibile hic parvus angulus terræ, sed universa terra conformiter ad tantam fecunditatem promissam ; et quia homines ex concessione Dei, ibidem debebant dominari universæ terræ et omnibus animantibus in ea. 2° Quia Isaïæ 43 dicitur : *Dominus fecit terram, ipse plas-tes ejus, non in vanum creavit eam, ut habitaretur formavit eam.* Si autem homines in statu innocentiae non habitassent extra Paradysum, terra sine habitatoribus fuisset vana et inutilis, inculta, sylvestris et indecora, assimilareturque Deus principi qui amplissimum et magnificentissimum extruxisset palatium, ut una tantum et exigua camera habitaretur. 3° Quia, ut dicit argumentum, non est verisimile tot homines quot promittebantur ex benedictione Dei, potuisse habitare in ambitu unio, horti, quamvis illi concedas circuitum duodecim leucarum, ut fingit Abulensis, vel unius regni Gallis aut Hispaniæ, ut conjicit Suares.

Verum statim se offert difficultas quomodo homines in universam terram dispersi potuissent edere de ligno vite in solo Paradiso plantato, ad præveniendos senectutis defectus. Item præceptum de non edendo de ligno scientiæ boni et mali, quod non soli Adæ, sed omnibus ejus posteris erat impositum, ut dicam infra, fuisset inultis inutile. Insuper S. Thorn, hic a. 2, docet Paradysum esse locum convenientem habitationi hominum secundum primæ immortalitatis statum, status autem immortalitatis fuisset communis omnibus posteris Adæ, si non peccasset. Ergo.

P. ad primum, lignum vite fuisse multiplicandum in diversis regionibus terræ ; vel ex sola virtute supernaturali animæ indita super corpus, de qua antea, provisum fuisset immortalitati hominum.

Ad secundum, suppositi quod lignum scientiæ boni et mali non fuisset multiplicatum, dicendum est non esse inconueniens quod quidam a transgressione præcepti communis per accidens et defectu occasionis eximantur, præsertim cum potuissent aliunde peccare et amittere innocentiam, Ut diximus prius.

Ad tertium, jam dixi quod, quamvis uniuersa terra non omnem Paradisi amœnitatem haberet, esset tamen ad instar Paradisi, nulli maledicto subjecta, sed a Deo benedicta et fecundata, sicque esset etiam locus conueniens homini secundum immortalitatis statum.

Ibid. n. 1.0. — *Dico*. 2°. Probabilius est Paradisum terrestrem esse in Oriente. In qua autem determinata parte Orientis, incertum est.

Prob. prima pars. 1» Ubi Vulgata nostra Genes. 1 habet: *Plantauit autem Dominus Deus paradisum voluptatis ab initio*, Hebraice legitur: *Plantauit Deus hortum in Eden ab Oriente*, sive, ut ver- / Ont Septuaginta interpretes, ad Orientem.

XLid. — 2° Non est dubium quin Paradisus sit constitutus in nobilissimo loco totius terræ: atqui Oriens, juxta philosophum in 2 Cœl. est dextera cœli, et dextera est nobilior sinistra: ergo conueniens fuit ut Paradisus terrestris in Oriente constitueretur a Deo.

Secunda pars constat ex eo quod sint variæ admodum opiniones de loco determinato Paradisi, nec ulla sit quæ certo fundamento fulciatur.

Dices. Multis videtur probabile Paradisum esse in Mesopotamia. Quia, ut dixi, Hebraice legitur: *Plantauit Deus hortum in Eden ab Oriente*: Eden autem est regio Mesopotamia, seu inter Mesopotamiam et Sinum Persicum. 2° Quia Tigris et Euphrates, quæ sunt flumina Paradisi fluunt in Mesopotamia. Ergo.

B. id quidem aliquibus videri probabile, pluribus autem videri minus fundatum. *Unde ad primam probationem*, respondent 1^a vocem *Eden* non esse semper nomen loci, sed aliquando significare voluptatem et diuitias. 2^a *Esto* ibi foret nomen loci, non esset idem ac *Eden* Mesopotamiæ; quia 1° juxta peritos linguæ Hebraicæ, *Eden* Paradisi seritur cum quinque punctis, *Eden* vero Mesopotamiæ cum sex.

2° Quia Gen. 4 de Cain dicitur: *Ille abiit profugus in terra ad orientalem partem fluminis Eden*, quod est *Eden* Mesopotamiæ; absurdum autem foret dicere Paradisum datum fuisse Cain pro exilio.

Ad secundam probationem, magis nocet quam favet huic sententiæ, Non enim solum hæc duo flumina Tigris et Euphrates perlinent ad Paradisum, sed etiam Ganges olim Phison, et Nilus olim Gehon, juxta illud S. Aug. 1. 8 de Genesi ad Lilt. c. 7: « Duobus eorum nomina vetustas mutavit: » Gehon quippe est qui nunc dicitur Nilus; » Phison autem ille dicebatur quem nunc » Gangem appellant: duo vero cæteri Tigris » et Euphrates antiqua etiam nomina retinuerunt. » Idem sentiunt S. Micron, in QQ. hebraicis. S. Epiphanius. Epist. ad Joannem Jerosol. S. Ambrosius 1. de Paradiso c. 3, et ante ipsos Josephus lib. 1 Antiquit., c. 2. Id quo fundatur in S. Scriptura Jerem. 2, ubi quod legitur secundum Vulgatam: *Quid tibi vis in via Aegypti ut bibas aquam turbidam?* indubie Nili; Septuaginta vertunt: *Quid tibi et via Aegypti ut bibas aquam Gehon?* Porro Ganges et Nilus valde procul a Mesopotamia fluunt. Tigris et Euphrates quamvis intra Mesopotamiam fluant, non tamen inde habent originem, sed in montibus Armeniæ. *Unde patet* ex his fluminibus potius evinci Paradisum terrestrem non esse in Mesopotamia. Adde quod etsi Tigris et Euphrates scaturirent in Mesopotamia, incertum esset an forent primæ eorum origines, an non post varios sub terra circuitus, novæ eruptiones, ut dixi prius.

ARTICULUS IIL

Utrum etiam nunc existât Paradisus terrestris?

Non amplius existere censent quidam recentiores, Etigubinus, Ekius, Janeenius Gandensis, Maldonatus, Pererius et quidam alii. Contra quos

Dico. Probabilius est etiam nunc existere Paradisum terrestrem.

Prob. 1°. Quia sic communiter tenent SS. Patres, Basilius in Hexaemeron, Justinus in QQ. ad Orthodoxos q. xs, frenæus lib. 5 cont. Hæres. cap. «, Athanasius in Epist. de decretis Synodi Nicænæ, Theodoretus q. 29 in Genes. Hieronymus Epist. 49, c. 10, Augustinus lib. de Peccato Orig.

ÜTRÜM ETIAM NUNC EXISTAT PARADISUS TERRESTRIS?

c. 25,1. de Peccatorum Meritis c. 5, 1. 8 | de Geftesi c. 7, S. Thomas hic a. 1, ad 5, j n. 2, ad 5, et 7» p. q. 49, a. 3, ad 2. Ille secuti sunt scholastici, AbulensbqCajetanns, SixtusSenensis.Malvcnda, Bannes,Cumel, Bellarmiinis et alii.

Imo S. Aug. loco citato de Peccato originali, docet existentiam Paradisi terrestri perlinere ad fidem christianani ; cum enim dixicaet posse salva fide disputari *qualia vel ubi sit Paradisus*, subjungit : (*uni tamen esse illum Paradisum jidcs Christiana non dubitet.*

Neque dicas S. Augustinum his verbis non significare Paradisum nunc existere, sed non esse rem fictam aut parabolicam; quia quaestiones quas dicit salva Odo posse disputari, ut *qualis sit ct ubi sit Paradisus*, supponunt Paradisum etiam nunc extare in rerum natura, alioquin prius quærendum foret an de facto Paradisus existât ; deinde, qualis sit et ubi sit.

2° Quia nulla sufficienti ratione aut auctoritate evincitur Paradisum non amplius existere, *ut patebit ex sol. obj.*

5" Secundum sensum communem fidelium, Henoch et Elias translati sunt in aliquem locum atmcm a consortio hominum segregatum, in quo tranquillam vitam agunt, donec, occurrant Anlicbristo; atqui non potest illis assignari locus amœuior et congruentior quam Paradisus terrestris, præsertiin cum Vulgata Eccli. <4l habeat : *Henoch placuit Deo, ct translatus est in Paradisum, ut det geni ibuspænitcnliam.*

Neque tficui hanc voccm, *paradisus*, esso æquivocam et significare quandoque Paradisum terrestrem, quandoque quemlibet locum aimenum; advertunt enim interpretes quod hæc vox, *paradisus*, quando in S. Scriptura non significat Paradisum terrestrem, sed quemlibet locum aimenum, ponatur semper cum adjunctis quæ illum a significatione Paradisi terrestris detorqtient, ut cum Cant. 4 dicitur : */.missiones tuæ paradisus malorum panicorum cum pomorum fructibus*, quando vero solitarie ponitur, ut hic, significet paradisum terrestrem aut coelestem, cujus terrestris est figura.

Obj. in. Paradisus terrestris aipiis diluvii obrutus periit. Ergo.

Il. 1° quod, sicut Henoch fuit ab aquis diluvii miraculose præservatus, sive in æ-

rem sublatus, sive in terra ab aquis intaus, sive alio modo soli Deo cognito : ita Paradisus propter ipsum aquis diluvii non fuit obrutus.

Il. 2°. *Esto* Paradisum terrestrem foi-se aquis diluvii coopertum snaque pulchritudine spoliatum, non sequitur esse omnino destructum; potuit enim, sicut alia terræ loca, paulatim postea suum virorem et decorem, saltem magna ex parte recuperasse; præserlim cum nec omnes arbores diluvio perierint, nec omnis earum viror; constat enim Gen. 8, columbam reportasse in arcam ramum oliva; florentibus foliis.

Inst, contra primam solutionem. Juxta S. Scripturam Gen. 7 , aquæ diluvii operuerunt *omnem terram*. Ergo.

Il. S. Scripturam ibidem pariter dicere quod *universi homine* «mortui sint in aquis diluvii, et quod *universi solus Noe et qui cum eo erant in arca*, et tamen Henoch non est mortuus. Sicut ergo S. Scriptura intelligenda est de universis hominibus mortalem vitam communi modo agentibus; ita intelligenda est de omni terra quæ erat ab hominibus peccatoribus habitabilis, et data ut communi hominum peccatorum usui serviret.

/lepones. Si Paradisus terrestris fuit ab aquis diluvii præservatus, frustra Noe fabricasset arcam; potuisset enim commode cum sua familia conservari in Paradiso. Ergo.

//. N. sequelam. Adejus probationem, D. Noë potuisset commode et convenienter cum sua familia conservari in Paradiso, V. potuisset commode sed Inconvenienter, ('. Erat enim destinatus a Deo Paradisus hominibus innocentibus, ab omni ærmna et miseria immunibus : unde non erat conveniens ut Noé el ejus flhi, ærmnnis et micriis hujus vitæ obnoxii, in eo habitarent : quæ tamen ratio non militat de Henoi bqui, cum sit a miseriis hujus vite exemptus, convenienter in eo habitat.

Obj. 2°. Plants cl arbores Paradisi terrestris ex natura sua erant corruptibiles, if.i ut etiam Adamo non peccante non semper cædcm numero durassent : unde Gen. 2 dicitur : *7'ulit Domino» Deus hominem ct posuit cum in paradiso voluptatis, ut operaretur ct custodiret illum*; id est, ut sine molestia sereret, plantaret, putaret, sicquv illum paradisum in sua aimrmtate sihi custodiret : atqui ab ejus peccato, nidos

hominum ipsum excoluit et novas plantas
nol arbores inseruit : ergo.

/?. Esto primaevam et perfectissimam Pa-
radisi venustatem non amplius subsistere,
ea tamen adhuc subsistit quæ locum amoe-
num et nomine Paradisi voluptatis dignum
reddat; senescentibus enim plantis et ar-
boribus, nov® succrescunt ex priorum se-
minibus in terram cadentibus, eæque vi-
rescunt, florent, fructus producunt, favente
prasertim optima coeli temperie.

Obj. 5°. Nullus hominum huc usque in-
venit Paradisum, quamvis omnibus viato-
ribus pervii sint loci Orientis, in quo juxta
S. Scripturam fuit plantatus. Ergo.

Bcspondet S. Th. hic a. 1, ad 5, locum
illum seclusum esse a nostra habitatione
aliquibus impedimentis vel montium, vel
marium, vel alicujus æstnosæ regionis, quæ
perlansiri non possunt. Vel dic speciali
Dei providentia effici ut homines in hunc
locum non incurrant.

ARTICULUS IV.

De ligno sciential boni et mali.

Dc ligno vitæ dixi dissert. V, a. 5, § 2,
Restat dicendum de ligno scientiæ boni et
mali per quæstiunculas. Unde

Petes 1° utrum lignum scientiæ boni et
mali sit vera et realis arbor?

Q. 102. a. 1. ad 4. — *B. affirmative.*
Colligitur ex illo Gen. 2 : *Produxitque*
Deus de humo omne lignum pulchrum
visuel ad vescendum suave, lignum vitæ
in medio Paradisi, et lignum scientiæ
boni et mali. Sicut ergo cætera ligna, et
etiam lignum vitæ, erant vera et reales ar-
bores, ita et lignum scientiæ boni et mali.

Petes 2° quæ spcciatim arbor fuerit?

B. id esse incertum. Quidam dicunt
fuisse ficum; quia primi parentes post pec-
catum fecerunt sibi perizomata ex foliis fi-
cus. Verum hæc ratio magis nocet quam
prosit; scientes enim primi parentes quan-
tum malum ex esu arboris scientiæ boni et
mali incurrerant, illam debebant potius
odisse quam ad eam iterum confugere.
Adde quod Gen. 5 dicatur fructum scien-
tia- boni et mali fuisse *pulchrum oculis et*
visu delectabilem; quod magis aliis fruc-
tibus quam ficui convenit.

Alii cwtjiciunt esse malum, ex illo Can-
tic. S : *Sub arbore malo suscitavi te, ibi*
corrupta est mater tua, ibi violata est

l gcnitri.r tua, quod intelligurtt de Eva; et
i canit Ecclesia : *Quando pomi noxialis*
morsu in mortem corruit.

Petes 5° unde hæc arbor dicta est scien-
tiæ boni et mali?

ibid. — *B.* cum S. Augustino l. 14 de
Civit, c. 17 et Auctore hic, dictam fuisse
scientiæ boni et mali ab eventu, quatenus
primi parentes per ejus esum experiinen-
taliter noverunt quantum bonum amiserant
et quantum malum incurrerant.

Petes 4° quomodo primi parentes con-
suerunt sibi folia ficus ad propriam nudi-
tatem tegendam? carebant enim instrumen-
tis ad id necessariis.

B. usos fuisse pro filo herbis longioribus
et solidioribus; acu autem non indigebant
pro perforandis foliis ficus.

Petes 3° quos obligabat præceptiim de
non comedendo fructu ligni scientiæ boni
et mali?

B. Quamvis hoc præceptiim soli Adæ
fuerit immediate intimatum, ut palet ex
verbis Dei præcipienlis Adæ in singulari :
Dc ligno autem sciential boni et mali ne
comedas, Gen. 2; attamen per ipsum erat
Evæindicandum, eamque obligabat, et non
eam tantum, sed et omnes Adæ posteros,
si status innocentiae perseverasset.

Prob. de Eva. 1° Ex ejus verbis ad ser-
pentem Gen. 5 : *Præcepit nobis Deus ne*
comederemus, etc. 2° Ex pœnis quas in-
currit post esum hujus ligni; perdidit nam-
que gratiam sanctificantem, consequenter
statum innocentiae et omnia dona illi an-
nexa, et facta est obnoxia doloribus, ærum-
nis 11 morti, non secus ac ipse Adam : par
autem poena supponit par peccatum.

Prob. de posteris Adæ. 1° Hoc ipso quod
hoc præceptiim, licet soli Adæ immediate
intimatum, obligabat etiam Evam, signum
est quod non erat personale, sed totam na-
turam ab Adamo propagandam spectabat.
2° Quia Deus Gen. 2 dicit Adæ : *Ex omn-*
ligno Paradisi comede, de ligno autem
scientiæ boni et mali ne comedas : atqui
prima pars hujus propositionis, sive fuerit
præceptiim, ut quidam volunt, sive tantum
permissio, ut probabilius est, spectabat om-
nes Adæ posteros: ergo et secunda. 3° Pro-
testatio divinæ subjectionis et obedientiæ,
ad quam erat impositum hoc præceptiim,
debebat esse perpetua, nec minus conve-
niebat filiis quam parentibus. Ergo.

Petes fi- utruin istud præceptum obligaret sub peccato mortali? videtur quod non, quia erat materia levis.

R. affirmative. 1° Quia propter ejus transgressionem Adam et Eva amiserunt vitam animæ et corporis : ex gravitate autem pænæ colligitur gravitas obligationis præcepti. 2° Quia licet materia videatur secundum se levis, attento tamen fine præcepti erat gravis, impositum enim erat ut homo per ejus observantiam protestaretur Deo suam subjectionem, obedientiam et gratitudinem pro tot ac tantis beneficiis acceptis.

ARTICULUS V.

A quo tentata fuit Eva ut manducaret de ligno vetito?

Scriptura sacra, Gen. 5, narrat Evam fuisse lentatam a serpente : Ophitæ, teste Iren. 1. 1 de Ilærcs. c. 54 Tertul. 1. de Prescript, c. 47, Epiphan. Ilærcsi 27 et aliis, dixerunt serpentem hunc fuisse Dei sapientiam; quibus postea adhærentes Manichæi, dicebant esse Christum : quorum insanum errorem confutant S. Aug. Hæreſi 17, et S. Epiphan. Ilæresi 47.

Cajetanus in cap. 5 Genes, docuit diabolum tentasse Evam persolam suggestionem interiorum, sicut nos nunc tentare solet, metaphorice intelligens quæ dicuntur de serpente. Contra quos

2. 2. q. 165. q. 2. nd 2 et 5. — *Dico.* Eva tentata fuit a diabolo per serpentem verum et naturalem, quo diabolum usus est ut instrumento ad formandas voces humanis similes.

Prob. prima pars, 10 ex illo Sap. 2 : *Invidia diaboli mors introivit in mundum;* et ex illo Joan. 8 : *Diabolum fuit homicida ab initio.* 2° Quia illa tentatio in qua colloquebantur ad invicem Eva et serpens, non potuit esse nisi a creatura intellectuali; creaturæ autem intellectuales non sunt nisi angelus et homo : atqui non potuit esse illa tentatio ab homine, quia prater Adam nullus alius adhuc erat, et etiamsi fuisset non potuisset formare voces per serpentem; non ab angelo bono, qui tanti mali non fuit auctor : ergo ab angelo malo seu diabolo.

Prob. secunda pars. 1« Gen. 5 dicitur : *Et serpens crqt callidior omnibus animantibus terræ quæ fecerat Dominus*

Deus, qui dixit ad mulierem, etc. Et infra : *Et ait Domina? Deus ad serpentem i Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia et bestias terræ: super pectus tuum gradieris, et terrain comedes omnibus diebus vitæ tuæ.* Impri- mis fit in his locis comparatio inter serpentem et cætera animalia terræ : atqui inepta foret comparatio, si per serpentem intelligatur diabolus aut fictus serpens, et non verus et naturalis serpens qui sit animal terræ. Item cum dicitur : *Maledictus es inter omnia animantia et bestias terræ,* aperte significatur ipsum esse de numero animantium et bestiarum terræ. Denique quæ acuuntur, *super pectus tuum gradieris et terram comedes,* etc. non nisi vero et naturali serpenti conveniunt.

2° Narratio historica S. Scriptura non debet, ut jam diximus, transferri ad metaphoras, nisi aliunde constet aperte ea quæ narrantur fuisse dicta metaphorice ; quod hic non currit.

Obj. 1°. Congruentius diabolus tentasset Evam per suggestionem interiorum, sicut nos tentare solet, quam per aliquid sensibile. Ergo.

Ibid. R. id tum non potuisse diabolum, quia minimum potestatis habebat in hominem in statu innocentie, sicque non poterat in ejus phantasiam immediate agere ut eam mutaret, sed exterius tantum mediante aliqua re sensibili.

Obj. 2°. Serpens naturalis non est callidior omnibus aliis animalibus : ergo non potest intelligi de vero serpente, sed de diabolo.

R. serpentem hic dici posse callidiorum omnibus animalibus, 1° propter diabolum qui eo utebatur; sicut dicimus *linguam dolosam*, non quod ei insit dolus, sed quia eam movet mens dolosa : 2° quia revera callidissimus est serpens tum ad insidiosè nocendum, tum ad se incolumem servandum : unde dicit Christus : *Estote prudentes sicut serpentes:* et ideo diabolus, permittente Deo, hunc elegit ut instrumentum suæ calliditati congruum.

Obj. 5°. Diabolus sine corpore assumpto, vocatur in S. Scripturis, *draco, serpens*, ut Apocal. 12 et Isai. 27. Ergo quod liic dicatur *serpens*, non sequitur quod fuerit verus et naturalis serpens.

R. N. conscq. Quia hic ex adjunctis scr-

pens determinatur ad significationem veri et naturalis serpentis, *ut patet cxprobatione*. Insuper quod aliqua vox metaphorice intelligatur in aliquo loco S. Scripturae, non sequitur quod in omnibus sic debeat, intelligi, praesertim ubi agitur de narratione hteorica, quando nihil cogit eam ad metaphoncum sensum transferre, ut diximus prius.

Obj. 5°. Si verus serpens Evam allocutus fuisset, Eva exhorruisset et turbata statim fugisset. Ergo.

Jl. X. sequelam ; quia, ut jam antea observavimus, omnia animalia erant tunc homini subjecta, nec ei poterant nocere : quod vero loqueretur serpens, existimavit Eva id fieri ab aliquo spiritu, non reflectens an a bono vel malo. Vel, ut alii dicunt, putavit Eva non assentiendo, sed cogitando secum, num serpens haberet aliquam vim loquendi; conditio enim mulieris non exigebat tam perfectam cognitionem rerum naturalium, sicut exigebat conditio viri.

Inst. Non potuit loqui serpens absque miraculo, cujus tamen nullam mentionem fecit Moyses. Ergo.

Jl. N. ant. Potuit enim diabolus absque miraculo formare per serpentem ex aere voces humanis similes, sicut fecit angelus per asinam Balaam. Num. 22.

Obj. 5°. Angeli sive boni sive mali, quando apparent et loquuntur hominibus, non solent assumere vera et naturalia corpora sive hominum sive aliorum animalium, sed simulacra tantum quæ sibi formant ex aere vel aliis corporibus : ergo verisimile est sic contigisse in tentatione Evæ; consequenter non fuisse saltem verum et naturalem serpentem, sed tantum simulacrum serpentis.

Jl. Ar. conscq. Esto id non solere angelos, non sequitur id eos non posse : posse autem et fecisse assumendo verum serpentem, constat ex narratione historica Gen. 5; sicut constat ex Num. 22, angelum bonum per veram et naturalem asinam Balaam voces efformasse, sicque eam ad hunc effectum assumpsisse.

Obj. 6°. Maledictio lata in serpentem Gen. 5, non convenit vero et naturali serpenti, ut quod *superpectus suum gradietur et quod terram comedet*; id enim est

ipsi naturale, et ante maledictionem Id ipsi conveniebat. Ergo.

Jl. maledictionem latam in serpentem, sensu naturali, verum et naturalem serpentem allicere, sic, ut quæ ipsi erant naturalia, eo quod fuerit instrumentum diaboli, facta sint illi infamia et probrosa; sensu autem mystico, quem Spiritus sanctus hic videtur intendere præcipue, afficit dæmonem, ut ex S. Aug. explicat S. Thomas loco prius citato ad 4.

Petes quare Deus permisit lentari primos parentes, quos praesciebat peccaturos?

Jl. S. Aug. 1. 11 de Gen. ad Lilt. cap. 4, sic respondet : « Si ergo quærilur cur » Deus permiserit tentari hominem, quem » tentationi consensurum esse præsciebat, » altitudinem quidem consilii ejus penetrare non possum, et longe supra vires » meas esse confiteor.

Nihilominus alibi varias hujus permissionis rationes affert : *prima est*, ut manifestaret sua attributa, nimirum omnipotentiam quæ tanta est ut de malo elicuerit bonum, justitiam puniendo et misericordiam parcendo.

Secunda, quia ad ejus providentiam generalem perlinet unumquodque in sua natura relinquere, sicque sinere homines libero arbitrio præditos pro sua libertate resistere vel cedere tentatori; et hinc

Tertia, ut manifestaret homini infirmitatem suam, ostenderetque quid liberum arbitrium ex se posset, licet gratia sit instructum.

DISSERTATIO VIII.

DE PECCATO PRIMORUM PARENTUM ET EJUS POENA.

D. Th. 2 2, q. 165 et 164.

ARTICULUS I.

Quodnam fuerit primum peccatum primorum parentum ?

2. 2. q. 165. a. 1. 0.—*Dico* 1°. Primum peccatum primorum parentum fuit superbia.

ib. in arg. s. c. —*Prob. i.° cx S. Scriptura.* Eccli. 10 dicitur. *Initium superbiæ hominis*, hoc est, primus superbiæ hominis actus, *apostatare a Deo, quoniam ab eo qui fecit illum recessit cor ejus, quoniam initium omnis peccati est su-*

perbia; ubi manifestum est sermonem esse do primo peccato hominis et non anecli. Item Tob. 4, Tobias morti proximus filium suum his verbis hortatur: *Superbiam ne unquam in tuo sensu aut in tuo verbo dominari permittas: in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio*, scilicet, *ut patet*, inter homines.

Prob. 2° ex Patribus. S. Aug. 1. *il* de Genesi ad Lilt. c. o: « Neque arbitrandum est, inquit, quod esset hominem » dejecturus iste tenlator, nisi praecessisset » in anima hominis quædam elatio comprii menda.>» Et lib. 14 de Civit, c. 15: « In » occulto mali esse coeperunt, ut in apertam inobcdienliain laborentur; non enim » ad malum opus perveniretur, nisi mala » voluntas praecessisset. Porro inalæ *toluntatis* initium quid potuit esse nisi » *perbia*? initium enim omnis peccati » *perbia*. »

S. Ambros. Serm. 14 in Psal 118: *Superbia hominem prima deiecit*. S. Prosper 1. 2 de Vita Contemplat, c. 19, de primis parentibus dicit: « Non desererent » Deum, nisi superbirent et similitudinem » Dei miserabiliter appetiissent. » S. Leo Serm. 3 de Nativit. vocat vulnera superbi® quæ inflicta fuerunt generi humano ex parte Adæ. S. Greg. 1. 54 Moral, c. 17, postquam retulit illud Eccli. *Omnis peccati initium superbia*, subjungit: « Per » hanc enim ipse (diabolus) succubuit, per » hanc sequentem hominem stravit. »

ibid. 0. — Prob. ratione. Primi parentes non potuerunt peccare ex affectu alicujus objecti sensibilis, in quod concupiscentia immediate ferretur; cum tunc appetitus inferior esset perfecte subjectus rationi et ratio Deo, appetitus inferior non poterat deordinari, nisi superior prius deficeret a Deo. ergo primo peccaverunt primi parentes ex appetitu boni spiritualis ultra mensuram sibi competentem, qui est minius amor propriæ excellenti®, ideoque superbia.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Eva, antequam superbiret, peccavit colloquendo eum serpente; debebat enim statim fugere. Item peccavit dum mendaciter dixit Deum prohibuisse ne tangerent fructum ligni vetiti: non enim tactum, sed esum duntaxat Deus prohibuerat.

Item dum dubitavit de pœna mortis a Deo absolute statuta dicendo, *ne forte moriamur*. Atqui hæc contigerunt antequam ex verbis serpentis superbire posset; nondum enim tunc serpens oixerat: *Eritis sicut dii, scientes bonum et malum*; ex quibus verbis in superbiam elata est.

Jl. ad primum, Eam non peccasse colloquendo cum serpente; quando enim quis prudens et foriis colloquitur cum insidiatore, non ideo peccat quod loquatur, sed quod non se gerat ut virum prudentem et fortem, seque sinat vinci. Et *esto* consultius fuisset Evæ abrumpere statim colloquium et fugere, non sequitur quod peccaverit loquendo; non enim hoc ipso quo aliquid est consultius, sequitur quod sit absolute necessarium ex præcepto.

Ad secundum. Non est mentita Eva dicendo Deum prohibuisse tactum hujus fructus; intelligebat enim de tactu in ordine ad manducationem, qui erat vere prohibitus. Insuper non desunt qui existimant etiam Deum prohibuisse tactum simpliciter, ut longius abesset periculum comedendi.

Ad tertium. Eva non dubitavit de voracitate Dei, sed potuit absque infidelitatis peccato dubitare an poena mortis esset absolute a Deo statuta et infallibiliter infligenda, an tantum esset comminatio remissibilis. Adde quod hoc vocabulum *forte*, non sit semper dubitantis, sed sirpe asserentia, idem valens ac *certe* et *indubie*, ut Matth. ubi de Sodomitis, si apud eos facta fuissent signa quæ facta sunt in Capharnaiim, dicitur: *forte*, id est certo, *Mansissent usque in hunc diem*. Item Joan. 4 de muliere Samaritana: « Si *scires donum Dei, et quis est qui dicit tibi: Da mihi bibere, forsitan*, id est *indubie, petiisses ab eo*. Etiam quandoque ponitur *forte* respective ad effectum secundum se contingentem, licet sit aliunde certo eventurus.

Obj. 2°. Primi parentes non appetierunt similitudinem Dei, nisi quia crediderunt vera esse quæ serpens dixit: Aon *moriemini*, sed *eritis sicut dii, scientes bonum et malum*: atqui hic est error contra fidem: ergo primum peccatum primorum parentum est infidelitas. *Prob. min. 1.* Non poterant credere esso vera quæ dixit serpens, *non moriemini*, nisi crederent esse falsa quæ dixerat Deus, *morte morieris*; ethic est enor contra fidem. 2° Noa

poterant sine errore in fide credere similitudinem Dei esse possibilem. Ergo.

II. N. min. Ad probat. ID. ant. pro utraque parte. Quoad primam, jam dixi quod ex verbis serpentis, *non moriemini*, primi parentes non crediderint Deum fuisse mentitum, sed crediderint autdubitarint num esset pœna absolute et irremissibiliter statuta, an tantum comminatio remissibilis, præsertim Adam qui videbat Evam adhuc viventem post esum fructus vetiti; et hic error non est contra fidem. *Ad secundam partem.* Ex verbis sequentibus, *eritis sicut dii*, etc. non crediderunt similitudinem Dei ad squalitatem esse possibilem, quod esset contra fidem, sed tantum similitudinem secundum quamdam imitationem seu participationem in scientia; quod non est impossibile, nec ideo contra fidem.

Inst. S. Aug. 1. 11 supra Genes, c. 4, in illud 1 Timoth. 2 : *Mulier seducta in pævaricatione fuit*, dicit: « Hanc proprie » seductionem appellavit Apostolus per » quam id quod suadebatur, cum falsum » « cs-ct, verum esse putatum est; scilicet, » » quod Deus ideo lignum illud tangere » » prohibuerit, quod sciebat eos, si tetigissent, vehit Deos futuros, tanquam eis di » » vinitatem invideret qui cos homines fecerat : » » atqui hoc credere pertinet ad infidelitatem : ergo.

Hic 2. 2. q. 163. a. 1. ad 4.— /?. Ex CO-dcmS. Aug. 1.11 de Genesi ad Litt. c. 30, quod « Verbis serpentis mulier non crederet a bona atque utili re divinitus sc fuisse » prohibitos, nisi jam inesset menti amor » » ille propriae potestatis et quaedam de se » » superba præsumptio. « Quod non est sic » » iilclligendum quasi superbia præcesserit suasionem activam serpentis, sed quia statim post illam invasit mentem Evæ elatio, ex qua consecutum est ut, memor verborum serpentis, *quare vobis prohibuit Deus* etc. crederet verum esse quod dæmon dicebat, scilicet, Deum ex invidia prohibuisse esum ligni scientiæ boni et mali.

Bepones. Fides est initium iustitiæ : ergo infidelitas est initium in iustitiæ.

B. N. conseq. Quia quod est primum in « l'dificâtionem, est ultimum in destructionem.

Obj. 5°. Primum peccatum Adæ fuit inordinatus amor uxoris, quo magis illi placere cupivit quam mandatum Dei servare.

Ergo. *Prob. ant.* Cum Deus Adamum argueret, respondit : *Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi*; quasi diceret : Amore sociæ quam dedisti mihi illectus, comedi. Quam responsionem esse veram Deus videtur significare respondendo : *Quia audisti vocem uxoris tuæ, et comedisti*, etc. Ergo.

B. N. ant. Ad prob. N. conseq. Equidem Adam habuit inordinatum amorem erga uxorem, et iste amor præcessit transgressionem exteriorem præcepti; et hoc probant quæ afferuntur in argumento : at non probant hunc amorem præcessisse superbiam interiorem, qua ex verbis serpentis per Evam relatis appetiit excellentiam supra mensuram sibi competentem : unde S. Aug. 1. 14 de Civit, c. 13, dicit : « Si » voluntas in amore superioris immutabilis boni, a quo illustrabatur ut videret » » et accendebatur ut amaret, stabilis permaneret, non inde ad sibi placendum » » averteretur, et ex hoc intenebresceret et » » frigeretur, ut vel illa verum crederet » » dixisse serpentem, vel ille Dei mandatum » » uxoris præponeret voluntatem, » *

Inst. S. Aug. 1. 11 de Genesi ad Litt. c. 41, dicit quod Adam quando uxor consensit ad edendum fructum, nondum senserat concupiscentiam : ergo nondum peccaverat.

B. N. conseq. Quia non dicit S. Aug. quod nondum habebat concupiscentiam, sed quod nondum senserat : quamvis autem non sentiebat, habebat tamen interius, quando exterius peccavit; sicut Eva non illam sensit nisi postquam fructum Adæ porrexit, licet antea interius haberet.

Obj. 4°. Primum peccatum Adæ non fuit ex amore sui : ergo non fuit superbia. *Prob. ant.* ex discrimine inter angelum et hominem. Angelus ulpote totus spiritualis primo se intelligit, ideoque potuit primo peccare per superbiam ex amore sui. Sed primus homo, cum naturaliter non intelligeret nisi dependenier a sensibus et phantasmatis, prius objecta « ensibilia quam se intellexit : ergo primum hominis peccatum non potuit esse ex amore sui, sed ex amore alicujus objecti sensibilis.

B. N. ant. Ad prob. N. conseq. Quia licet cognitio sui non fuerit prima in Adamo, potuit tamen, postquam objectorum « nsibilium deinde ex his, sui cognitionem

habuit, primo peccare ex amore sui; non enim fuit necesse quod eo ordine quo cognovit objecta, eodem postea ex illorum amore peccaret; præscribi cum in eo statu, ut jam non semel dixi, appetitus sensitivus non posset deordinari circa sensibilia, quin prius appetitus rationalis esset deordinatus erga Deum.

Cæterum observandum est quod, quamvis primum hominis peccatum fuerit superbia non fuit tamen solum, sed plura fuerint ei conjuncta. Itaque

Secundum Evæ peccatum fuit infidelitas seu error quo credidit vera esse verba serpentis, videlicet Deum prohibuisse primis parentibus esum ligni scientiæ boni et mali, ne ad ejus similitudinem pervenirent; *tanquam hoc tantum bonum*, inquit S. Aug. l. 11 de Genesi ad Litt. c. 42, *creaturæ suæ Creator inviderit*.

Tertium fuit gula, ut constat ex his verbis Genes. 5 : *Fidit mulier quod bonum esset lignum ad vescendum et pulchrum oculis aspectuque delectabile*.

Quartum fuit realis manducatio hujus fructus, adeoque specialis inobedientia, qua fuit consummatio transgressionis præcepti positivi.

Quintum fuit scandalum, quatenus nempe induxit virum ad peccatum.

Secundum peccatum Adæ fuit inordinatus amor uxoris, quod colligitur ex eo quod pro excusatione responderit Deo culpam exprobranti : *Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno et comedi*.

Tertium fuit gula, seu nimius appetitus comedendi fructum vetitum, quem videbat pulcherrimum et audiebat suavissimum.

Quartum fuit specialis inobedientia seu actualis manducatio fructus vetiti, quæ fuit consummatio transgressionis præcepti positivi, ut in Eva.

Restat difficultas non levis, an Adam fuerit seductus.

Ex una parte negat Apostolus i Timolh. 2, ubi volens ostendere quod vir et non mulier debeat docere, ait hanc rationem ; quia *Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit* ; indicens his verbis quod, cum mulier non vigeat judicio et vigore animi sicut vir, *quod patet* quia vir non fuit seductus et ipsa fuit seducta, facilius quam

vir induceretur in errorem, sicque est idonea ad docendum.

Ex altera parte SS. Patres committere censent Adamum fuisse seductum. Ita S. Ignatius ad Trallianos, S. Irenæus. 5 c. 53, S. Cyrillus Alexand. l. 2 in Joan. c. 5, S. Epiphanius Hæres. 38, S. Ambrosius l. de Paradiso c. 4, S. Hilarius cap. 5 in Matth. S. Augustinus l. 14 de Civit. c. 43, in Psal. 68 et conc. 11 in Psal. 118; S. Prosper contra Collat. c. 21, S. Fulgentius l. de Incarnat. c. 22 et alii. Et quidem Adamum non secus ac Evam credidisse serpenti dicenti : *Non moriemini, sederitis sicut dii, scientes bonum et malum*; ideoque pariter fuisse seductum, colligitur ex ironica increpatione Dei : si enim his serpentis verbis non credidisset Adam, Deus illi exprobrando iconice non dixisset : *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum*, lucc enim alludunt ad verba serpentis.

Ad horum conciliationem, varii varias ineunt vias.

Qui censent cum Apostolo Adamum non fuisse seductum, intelligunt SS. Patres de seductione non speculativa, sed practica, qua quis errando peccat, existimans sibi convenire sic agere, quod tamen non convenit : quo sensu dicitur. *Omnis peccans ignorans, et, Errant qui operantur iniquitatem*. Hoc autem sensu, inquit, juxta SS. Patres, Adam seductus fuit sicut Eva, non tamen seductione speculativa de qua loquitur Apostolus.

Verum difficile foret ad hunc sensum restringere SS. Patres quorum quidam accusant Adamum infidelitatis, alii dicunt amisisse fidem, alii ipsum seductum fuisse cum Eva et sicut Evam adhibendo fidem sequenti.

Qui vero censent cum Patribus Adamum seductum fuisse etiam speculative, quidam dicunt supplendum *esse, primus*, in textu Apostoli : sicut enim versu precedent! dixerat : *Adam enim primus formatus est, deinde Eva*, ita supplendum esse in versu sequenti, *primus*, scilicet : *Et Adam non est primus seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit*.

Alii dicunt revera Adam fuisse seductum, licet est, falsum credidisse ex verbis serpentis, sed non proprie et formaliter; dicitur autem proprie et formaliter seduc-

tus, qui ab altero ex animo et intentione fallendi inducitur in errorem; hoc autem modo Adam non fuit seductus : non a serpente quem non audivit : non ab Eva, quæ licet viro falsum persuaserit, ea tantum fuit decepta et non decipiens nec animo fallendi.

Verum neutra interpretatio videtur congruere scopo Apostoli. Quod enim quis secundus tantum seducatur, aut non proprie et formaliter seducatur, si tamen vere seducatur, non magis ostendit vigorem iudicii et animi quam qui primus aut formaliter seducitur, nec ideo est magis aptus ad docendum.

Quapropter, salvo meliori iudicio, existimo aliter distinguendas esse seductiones. Alia est seductio in errorem formaliter contra fidem ; alia est seductio in peccatum, seu etiam in errorem, sed non formaliter contra fidem, sed materialiter tantum. Adam itaque seductus fuit in peccatum seu etiam in errorem, vel quia dubitavit an pœna mortis esset irremissibiliter statuta, an esset tantum comminatio remissibilis ; vel quia credidit esum ligni veliti, ratione levitatis materiæ, esse leve peccatum ; vel quia credidit quod per hunc esum acquireret aliquam et imperfectam Dei similitudinem in scientia boni et mali : isti autem errores non sunt formaliter et aperte contra fidem, sed materialiter tantum. At Eva seducta fuit in errorem formaliter et aperte contra fidem, quatenus reflectens ad verba serpentis, *cur praecepit vobis Deus*, etc. credidit juxta S. Aug. l. 11 de Genesi ad I.itt. c. 42, et S. Th. hic ad 4, et expressius a. 4, Deum ex invidia prohibuisse ipsi et Adæ esum ligni scientiæ boni et mali; ne ad ejus similitudinem pervenirent, sicque voluit habere aliquid contra Dei voluntatem; quod est formaliter et aperte errare contra fidem. Non autem id credidit Adam, sicque verum est quod dicit Apostolus, conformiter ad suum scopum, quod Adam non fuit seductus et Eva fuit seducta. Qui enim facile seducitur in errorem formaliter contra fidem magis est ineptus ad docendum ea quæ sunt fidei, quam qui seducitur tantum in peccatum aut in errorem solum materiale. unde quando quidam Patres accusant Adam infidelitatis, aut dicunt cum amisisse fidem, intelligendi sunt de in-

fidelitate et fide materialiter sumptis.

Petes utrum superbia primi hominis fuerit in hoc quod appetierit divinam similitudinem?

Hic q. 165. 2. o. — *R.* Superbia primi hominis fuit in hoc quod papetierit divinam similitudinem, non æquiparenliæ seu ad æqualitatem; hæc enim similitudo ad Deum non cadit sub apprehensione saltem sapientis ; sed similitudinem secundum quamdam imitationem seu participationem in scientia boni et mali ultra suam mensuram sibi competentem. Unde serpens non dixit Evæ : *Erilis dii*, sed : *Eritis sicut dii*; et Deus exprobrando Adæ non dixit : Ecce Adam Deus effectus est, sed : *Ecce sidam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum*.

ARTICULUS II.

De gravitate peccati primorum parentum.

Duo hic quærentur : primum utrum peccatum primorum parentum fuerit omnium peccatorum gravissimum ; secundum quodnam fuit gravius peccatum, Adæ an Evæ.

ibid. α. 5. 0. — *Dico* 1°. Peccatum primi hominis non fuit omnium peccatorum gravissimum simpliciter et absolute, sed tantum secundum quid.

ibid. — *Prob. prima pars.* Illud peccatum dicitur gravissimum simpliciter, quod est tale secundum speciem et ex objecto ♦ atqui peccatum primi parentis quod fuit superbia non fuit gravissimum secundum speciem et ex objecto ; peccata enim quæ sunt directe contra Deum, ut odium et contemptus formalis Dei, item alia quæ opponuntur virtutibus theologicis, sunt hac ratione graviora quam superbia : ergo.

ibid.— *Prob. secunda pars.* Illud peccatum dicitur secundum quid gravissimum, quod est tale secundum aliquam circumstantiam : atqui peccatum primi hominis fuit gravissimum. 1° Ratione conditionis personæ peccantis cui erat facillimum non peccare, cum nihil haberet intrinsecus quod ipsum ad peccandum impelleret : unde S. Aug. l. 14 de Civit, c. 15. dicit; « Magna fuit in peccando iniquitas, ubi « tanta fuit in non peccando facilitas. » 2° Ratione nocimenti ; hoc enim peccatum infecit totam naturam humanam.

ibîd. a. 4. 0. — *Dico* 2°. Si peccatum Adæ et Evæ consideretur secundum genus utrumque fuit squalis; quia utrumque fuit superbia. Si consideretur secundum speciem, peccatum Evæ fuit gravius, quia credidit serpenti, non solum dicenti: *Eritis sicut dii.* sed dicenti; *Scit enim Deus quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii, scientes bonum et malum*; sicque credidit Deum prohibuisse esum hujus ligni ex invidia, ne illum manducando fierent Deo similes, consequenter appetiit similitudinem divinam contra Dei agnitam voluntatem. At id non credidit Adam, et ideo non appetiit divinam similitudinem contra Dei agnitam voluntatem, sed ut possibilem obtentu per seipsum; sicque gravior fuit superbia Evæ quam Adæ. Si vero consideretur utrumque peccatum ex conditione personæ peccantis, gravius peccavit Adam quam Eva, quia erat illa longe perfectior secundum animam.

Itaque in summa. Peccatum Evæ fuit simpliciter et absolute gravius peccato Adæ: peccatum autem Adæ fuit gravius secundum quid. *Et hinc solvuntur argumenta quæ opponi possunt.*

ARTICULUS III.

Depœnis peccati primorum parentum,

Q. 164. a. 1. o. — *Dico.* Prima pœna peccati primorum parentum, utrique communis per se et directe a Deo imposita, est amissio justitiæ originalis et supernaturalium donorum illi annexorum.

Ibid. — *Prob.* Homini in prima sui institutione hoc beneficium fuerat collatum divinitus, ut quandiu mons ejus esset Deo subjecta, quod habebat per gratiam sanctificantem, omnes vires inferiores animæ subjicerentur rationi et corpus animæ; et in hoc sita erat justitia originalis: cum ergo homo per peccatum amiserit gratiam, mens ejus a divina subjectione recessit, et inde consecutum est quod nec vires inferiores subjicerentur amplius totaliter rationi, nec corpus animæ, atqui hinc necessitas moriendi, defectus corporales et omnes hujus vite pœnalitates, quæ dicuntur pœnæ primi peccati.

Hujus autem pœnæ non meminit Moyses cap. 5 Gen. ubi describit pœnas quas Deus primis parentibus imposuit; quia hi jam.

Bu.T.. T. II.

illam experiebantur et scillam luere testabantur nuditate, erubescencia eifuga'. Deus autem non quod jam patiebantur, sed quod deinceps passuri erant significare voluit.

Ibid. — Secunda pœna etiam utrique parenti communis est mors, juxta illud Dei ad Adam » *Quocumque die comederit ex eo, morte morieris.* Et patet; quia privatio propter culpam beneficii accepti csc pœna: atqui primi parentes erant beneficio Creatoris immortalitate donati, ut antea probavimus: ergo. Unde Apost. Rom. 5: *Per unum hominem peccatum inhune mundum intravit, et per peccatum mors; et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt.*

Dices 1°. Mors est naturalis homini composito ex contrariis: atqui quod est naturæ non est pœna: ergo,

Ibid. ad. 1. — *B. D. maj.* Mors est naturalis homini, sed a qua erat immunis beneficio creationis, C. a qua non erat immunis, 2V. *Et adhuc sensum distincta min. N. conseq.* Privatio enim, ut dixi, propter culpam beneficii accepti est pœna.

Dices 2°. Primi parentes post esum fructus vetiti non mortui sunt eodem die, sed adhuc diu vixerunt. Ergo.

Ibid ad 8. — *B. D. ant.* Non mortui sunt eodem die simpliciter et absolute, *transeat*; ad sensum Dei comminantis, N. Quia ex tunc fuerunt necessitati mortis addicti. Dixi, *transeat*; quia potest dici aliquo sensu quod ex tunc sint mortui, quatenus dispositione corporis in deterius mutata, tendebant ad mortem.

Ibid. α. 2. ad 2. — Prima pœna mulieri propria explicatur his verbis Gen. 5: *Multiplicabo ærurnas tuas et conceptus tuos.* Intellige multiplicationem conceptuum, non quoad substantiam et generationem prolis, sic enim etiam fuisset in statu innocentiae, sed propter multitudinem afflictionum quas mulier patitur, ex hoc quod portat foetum conceptum in utero. Sensus est ergo: *Multiplicabo ærurnas conceptuum*, ut fert phrasim hebraïca; vel: *Multiplicabo ærurnas etiam in conceptibus tuis*, conformiter ad versionem Septuaginta, qui, omisso voce *conceptus*, posuerunt simpliciter, *multiplicabo tristitias et gemitum tuum.* Quo pacto fœmina quæ virginitatem colunt aut sunt steriles, etiam patiuntur ærurnas; quia licet noa

conepiant, ex propria tamen conditione sexus plura incommoda, tædia, dolores, aegritudines patiuntur ex materia ad conceptum ordinata. Adde quod sterilitas in conjugatis sit pœna æquivalens incommodis conceptus.

Secunda poma mulieris est hæc : *Tñ dolore paries filios*, ibid. In statu enim innocentiae mulieres absque dolore peperissent, apertis sine violentia visceribus, ut diximus alibi.

Tertia poena mulieris sic exponitur -. *Sui viri potestate eris, et ipse dominabitur tui*, ibid. Non quod in statu innocentiae mulier non subjiceretur viro, et vir non dominaretur uxori ; sed tunc subjectio erat grata et libera, quatenus mulier nihil concupiebat quod repugnaret voluntati viri, et dominium viri erat non despoticum, sed liberum et directivum tantum, quatenus vir nihil præcipiebat nisi suaviter et honeste, et quod erat rationi et voluntati uxoris consonum. Nunc vero amissa justitia originali, mulier ex sua parte sæpe inordinate concupiscit, ob quod renuit obedire viro, aut si obediat, non nisi ægre et cum molestia. Vir ex sua parte sæpe irrationabilia exigit, nimis dure imperat uxori, aut nimis severe eam punit ; indiget enim quandoque mulier correctione quam ægre fert, et quam vir sæpe immoderate infligit ; sicque subjectio mulieris ad virum, et dominium viri in uxorem, est nunc pœna mulieris.

Pœna propria homini continetur his verbis, ibidem : *Maledicta terra in opere tuo ; in labore comedes ex ea cunctis diebus vitee tuae, spinas et tribulos germinabit tibi, et comedes herbam terrain sudore vultus tui vesceris pane, donec revertaris in terram de qua sumptus es*.

Dicitur, *maledicta terra*, etc. non quod natura terræ sit mutata, sed quia in statu innocentiae erat a Deo benedicta et fœcundata, et aut sine labore, aut cum levissimo, fructus uberrimos produceret ; nunc autem relicta suæ nativæ sterilitati, nihil profert, nisi gravissimis laboribus exculta.

Dicitur, *spinæ et tribulos germinabit tibi*. attende ad hoc vocabulum *tibi* ; quia licet ante peccatum gei minaret etiam spinas et tribulos, non tamen germinabat homini, hoc est, homini nocivos, quatenus non germinabat in tanta quantitate, nec germina-

bat aut genninasset in ferris ah homine excultis aut excolendis sicut nunc.

Ibid, ad 5. — Dicitur, *in sudore vultus tui vesceris pane* : per panem intelligitur omnis cibus. Cum ergo in statu innocentis terra sponte proferret fructus homini necessarios ad cibum, nunc non nisi magno labore necessaria victui haberi possunt. Qui autem agriculturam non exercent, aut corporaliter non laborant, in aliis laboribus occupantur : *Homo enim nascitur ad laborem*, Job 5*. Et sic panem cum aliis manducant in sudore vultus.

Dices. Si mors, morbi, dolores mulierum in conceptu et in partu cæteræque pœnalitates, essent pœna peccati primorum parentum, deberent esse in omnibus æquales, sicque omnes homines æqualiter morerentur et infirmarctur, omnes mulieres in conceptu et in partu æqpalem dolorem paterentur, etc. atqui *falsum consequens* ; alii enim aliis citius moriuntur, alii aliis gravius infirmantur ; inter mulieres aliæ graviores, aliæ leviores dolorem in conceptu et in partu sentiunt. Ergo. *Prob. sequela*. Omnes homines æqualiter derivantur a primis parentibus et in ipsis æqualiter peccaverunt : atqui æquali peccato æqualis debetur pœna : ergo.

Ibid. α. 1. ad i. — *B. D. sequelam*. Si mors, morbi et aliæ pœnalitates essent pœna peccati primorum parentum per se primo et directe imposita, deberent esse in omnibus æquales, C. si essent pœna peccati primorum parentum per accidens tantum consequens ad primam et directam pœnam, deberent esse æquales in omnibus, Ar. Duplex itaque debet distingui poma, una quæ per se et directe imponitur peccato velut a iudice aut lege taxata, in qua semper servatur æqualitas cum proportionem ad legem et peccatum ; et hæc debet esse æqualis in omnibus æqualiter peccantibus. Alia est per accidens consequens ad primam et directam, et hæc non debet esse æqualis in omnibus æqualiter peccantibus. Sic v. g. quod ex duobus excæcatis propter æqualem culpam unus cadat, alter non, excæcalio quæ est pœna per se et directe imposita, est æqualis in utroque ; casus autem qui est pœna per acculons sequens ad excæcationem, non debet necessario esse æqualis in utroque. Porro pœna per se et directe imposita peccato primorum paren-

tum est, ut diximus, privatio justitiæ originalis et est æquaiis in omnibus ; mors autem, morbi, dolores mulierum in conceptu et in partu, bæteræque. pœnalitates, sunt pœnæ per accidens sequentes ad privationem justitiæ originalis, juxta varias personarum condiciones et complexiones et varias divinæ Providentia dispositiones : unde non debent esse in omnibus aequales.

ARTICULUS IV.

De pœnitentia et salute primorum parentum.

Dico 1°. Adam pœnitentiam egit de suo peccato et veniam obtinuit.

Prob. 1° ex illo Sap. 10 : 7/æc (Sapientia) *illum qui primus formatus est a Deo pater orbis terrarum , cum solus esset creatus, custodivit et eduxit illum a delicto suo* : educere a delicto, est liberare a peccato.

Prob. 2° cx SS. Patribus. Irenæus lib. 2,c.57, loquens de Adamo, dicit : « Transit gressionis fecit pœnitentiam, pœnitentibus autem largitur benignitatem suam » Deus. » Aug. Serm. 104 de tempore : « Adam qui interroganti Domino confessus est peccatum quod commisit, venia redditus est. » Greg. Magn. lib. 6 Epist. 31 : « Adam postmodum per pœnitentiam » ad vitam rediit. »

Suadetur ex benignitate qua Deus Adamum corripuit et punivit, et firmabitur ex conclusione sequenti. Unde

Dico 2°. Adam aeternam salutem consecutus est.

Prob. 1° ex S. Scriptura. Sap. 9 dicitur : *Per sapientiam sanati sunt qui tumque tibi placuerunt, Domine* ; et ver-
tu sequenti horum primus nominatur

Adam, his verbis : *Hæc illum, qui primus formatus est a Deo, eduxit o delicto suo.*

Non solet autem S. Scriptura dicere de damnatis quod placuerint Deo.

Prob. 2° cx SS. Patribus, prasertim ex Aug. qui Epist. 99 ad Evodium, dicit . « De illo quidem primo homine generis humani, quod cum ibidem Christus ad inferna descendens solverit, Ecclesia fere » tota consentit, quod eam non inaniter » credidisse credendum est, undecumque » hoc traditum, etiamsi canonicarum Scri-
pturarum hinc expressa non proferatur » auctoritas. » Porro si id tota fere credat Ecclesia, temerarium foret et erroneum negare.

S. Hilar. in Psal. 119, dicit : « Adam veniæ reservatus et glorificatus in Christo » est. S. Greg. Nazianz. Orat. 51, cap. 19 in Matth. loquens de Adamo et Eva, dicit : « Ulrumque serpens decepit, utrumque » Christus passione sua salute donavit. » S. Anselmus lib. Cur Deus homo, cap 16, ait : « Adamum et Evam ad illam pertinuisse redemptionem, dubitandum non » est : » ipsum autem loqui de redemptione quoad efficaciam et non solmn quoad sufficientiam, constat ex his verbis quæ subjungit : *Quamvis hoc auctoritas divina aperte non pronuntiet* ; de redemptione enim quoad sufficientiam, auctoritas divina aperte non pronuntiat. Rom. 5 : *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ.* 1 Tiimolh. 2 : *Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* Et alibi.

Quod diximus de Adamo, idem de Eva censent communiter Patres et theologi.

TRACTATUS DE INCARNATIONE.

D. Th. 5 p. a Q. 1 ad 9.

PROOEMIUM

*in quo recensentur varia hæreses circa
Incarnationis mysterium.*

Hanc tractatum S. Thomas in duas partes dividit : prima est de ipso Incarnationis mysterio, seu de ipsa unione divinitatis et humanitatis, ctde his quæ ad eam consequuntur. Secunda est de his quæ per ipsum Salvatorem acta sunt, hoc est, de mysteriis vitæ et mortis ejus.

Hoc magnum pietatis sacramentum juxta Apost. hoc cenigma sacratissimum, juxta S. Cyrillum Alexand. hanc mirabilem mixturam, juxta S. Aug. tam vere atque catholice, tam intelligibiliter quantum homini licuit, exposuit S. Doctor, ut ter, dum huic operi incumberet, ab ipso Christo mercurSt his vocibus approbari : *Bene scripsisti de me, Thoma.* Duce igitur sancto Doctore, explicationem hujus mysterii, contra quod tot insurrexerunt hærescs, securi aggredimur.

Hos varios ac multiplices errores ipse S. Th. in cap. 1 Matth. ad tres classes revocat : prima est errantium circa divinitatem Christi; secunda errantium circa ejus humanitatem ; tertia errantium circa utriusque natura unionem.

Ad primam classem pertinent Cerinthus, Ebion, Paulus Samosatcnus, Photinus et alii qui solam naturam humanam in Christo agnoscunt; divinam autem per solam divinæ gloriæ participationem quam operibus suis promeruit.

Cerinthus, a quo Ccerinthiani, Simonis Magi discipulus, Apostoliscoætaneus. unus fuit ex his qui anno circiter 69 descendentes de Judæa , dogmatizabant Autiochiæ, circumcisionem et legalia necessario esse observanda : item unus fuit ex his qui millenarium Christi regnum post re-

surrectionem prædicabant. Docebant Insuper, ut refert S. Aug. lib. de Hæres. cap. S, *Christum purum hominem fuisse.* Refert autem S. Polycarpus apud S. Irænæum l. 5 adversus Ilærcses cap. 3, quod, cum Joannes apostolus hunchæresiarcham ad balneum accedentem vidisset, recesserit exclamando : « Fugiamus hinc , no » balneum in quo Cerinthus veritatis inimicus moratur, subito corruens nos op » primat. » Quo dicto, subito collapsa domus Cerinthum cum sociis oppressit.

Ebion sub Tito imperatore et Cieto Romano pontifice, anno circiter 72, *Chriyūm hominem esse, non cxvirgine, sed ex viro et fcemina natum.*

Paulus Samosatcnus, a quo Paulianistæ, natione Syrus, Antiochenus episcopus, vir ante episcopatum pauper et mendicus, circa annum 275 sub Felice I blasphemabat, « Christum non semper fuisse, nec ante » Mariam virginem extitisse, sed ex eo quo » ex Maria natus est initium habuisse, ac » proinde non Deum, sed purum hominem » esse : « teste S. Aug. lib. de Hæres. cap. J4.

Damnata fuit hæc hæresis cum suo auctore in duobus conciliis Antiochiæ habitis : in quorum primo Paulus suam fidem simulans, Patribus illusit; in secundo autem de hxresi convictus et anathemate percussus, a sua sede ejectus est.

Photinus, a quo Photiniani, Sirmicnsis episcopus, acris ingenii ac multæ eruditionis vir, Pauli Samosatcni discipulus, circa annum 5-47 sub Julio I, eamdem hæresim instauravit, quæ rursum damnata est in concilio Mediolanensi eodem anno, et ipso exauctoratus in Sirmiensi anno 551.

Elipandus Urgelitanus et Felix Toletanus Hispani, dicebant Christum non esso Dei Filium naturalem, sed adoptivum tantum : unde consequens erat ipsum non esse verum Deum. Fuit proscriptus iste error

inconcilio Forojuliensi anno 791, Ratisbonensi 792 et Francofordienri 794.

Ad hanc classem revocari possent *Ophitic* sive Serpentine, qui secundo sæculo juxta S. Aug. lib. de Hæres. cap. 17, eo dementix venerant, ut assererent Serpentem *illum qui primos decepit parentes, Christum esse*, de coelo venisse, nobisque tulisse scientiam boni et mali.

Ad secundam classem pertinent Marcionilæ et Manichæi, qui, cura dicerent omnem creaturam corpoream esse a malo deo, seu diabolo, negabant consequenter Dei Filium assumpsisse veram carnem, sed tantum phantasticam et apparentem, et omnia quæ de ipso narrantur in Evangelio, pertinentia ad humanam naturam, ut nativitatem, circumcisionem, passionem, mortem, etc. non vere sed apparenter tantum contigisse. Ita etiam Basilides circa annum 124, qui dicebat Simonem Cyrenæum loco Christi fuisse crucifixum.

Ad hanc etiam classem revocatur error Apollinaris : is fuit patria Laodiceus, vir doctus, filius alterius Apollinaris eruditissimi presbyteri, qui pro Ecclesia multos edidit libros contra Porphyriura. Dogma hæreticum quod senior Apollinaris tentaverat, promovit filius ejus circa annum 367 sub Damaso Romano pontifice, nempe *Christum corpus sumpsisse quidem ex firgine, sed sine anima*. Postea errorem suum revocans seu temperans, addidit, *sumpsisse quidem animam, sed quæ mente careret, Verbumque divinum ei fuisse loco mentis*. Ulterius progressi Apollinaris discipuli, dixerunt humanitatem esse consubstantiali divinitati, ideoque hanc esse patibilem, et revera passam esse cruciatum et mortem; ex S. Alhan. lib. de Incarn. ex S. Epiph. Hæresi 77 : imo divinam Verbi substantiam in carnem esse conversam; ex S. Gregor. Nissen. Opusculi. contra Apollinaristas; ex S. Leone Serm. 9 de Quadrag. ex Gennadio lib. de Dogmat. Eccles. cap. 21 tandem Verbum non assumpsisse carnem ex Maria virgine, sed e cælo attulisse; ex S. Greg. Nazianz. Orat. 46 et aliis. Damnata est hæc hæresis in concilio Romano sub Damaso anno 375, in Antiocheno 578, et in secundo Constantinopolitano anno 381.

Ad hanc iterum classem revocandus est error Valentini qui, licet verum corpus

Christum habuisse confiteretur, negabat tamen eum assumpsisse illud ex B. Virgine, sed illud de cælo allatum transiisse per Virginem quasi per canalem. Huc iterum revocandus est error Monothelitarum, qui, voluntatem humanam in Christo negantes, solam divinam confitebantur. In hac etiam classe reponendi sunt hodierni Anabaptiste, qui negant Christum habuisse veram carnem ex Maria virgine assumptam.

Ad tertiam classem pertinet error Nestorii patriarchæ Constantinopolitani, qui circa annum 427 sub Theodosio juniore et Cœlestino I, dogmatizavit, « duas in » Christo esse personas, duos esse Christos, unum filium Dei, alterum filium hominis; ac proinde B. Mariam virginem, » non Dei, sed hominis matrem esse, neque esse nominandam theotochon, sed » Christotochon. » Hæc hæresis a Cyrillo Alexandrino profligata, damnata fuit cum suo auctore in concilio œcumenico Ephesino.

Ad eandem classera pertinet error Eutychetis, qui circa annum 441, ut unitatem personæ contra Nestorium propugnaret, in oppositam hæresim incidit, « negando » duas in Christo naturas, et asserendo » carnem in ipso Incarnationis articulo in » divinitatem fuisse commutatam, et ex » utraque natura divina et humana unam » coaluisse substantiam, sicque Christum » ut Deum fuisse passum. ■ Hic error fuit damnatus sub Leone I, in concil. œcumenico Chalcedonensi.

Ab hoc errore non multum abludunt Lutherani, qui dicunt attributa divinitatis communicari carni Christi, consequenter corpus Christi, non secus ac divinitatem, esse ubique : unde dicti Ubiquiste.

De his hæresibus, saltem præcipuis, latius infra.

DISSERTATIO I.

DE POSSIBILITATE ET COGNOSCIBILITATE INCARNATIONIS.

Incarnatio idem significat ac inhumanatio; estque *unio seu unitio natura: humana: cum divina in una Ferbi persona*: unde Verbum incarnari, est hominem fieri, juxta illud Joan. 1 : Verbum caro factum est. Quamvis autem natura humana constet carne et anima, a carne ta-

men potius quam ab anima hoc mysterium nomen accepit. 1° Quia nomine carnis, totus homo sæpe in S. Scriptura significatur, ut Gen. 6 « *Omnis caro corruperat viam suam; Lac. 5 › Omnis caro videbit salutare Dei*, et alibi. 2° Ad commendandam nobis humilitatem Salvatoris et ejus in homines charitatem, qua motus, tam vilem et abjectam carnem ad eos redimendos assumpsit. 3° Quia hoc nomine insinuatur Deum infirmitates nostras, quæ voce carnis significari solent, assumpsisse. Adde quod caro, si vera sit ac viva, sit animata. Hoc vocabulum usurpavit concil. Nicaenum in Symbolo; S. LcoSerm. 2 de Nativ. S. Aug. lib. 10 de Civit. Dei cap. 29 et muli alii Patres.

ARTICULUS I.

i *Utrum Incarnatio Verbi sit possibilis?*

Sanctus Thomas hic omisit quæstionem de possibilitate Incarnationis; qua ratione, non ita constat : forte quia supposita convenientia Incarnationis quam probat infra, «at insinuatur ejus possibilitas; vel quia nulla scientia probat, saltem ex necessitate, possibilitatem sui objecti, sed supponit super se notam, seu demonstratam in scientia superiori, vel aliunde certam, ut hic supponi debet certa possibilitas Incarnationis per fidem in doctore catholico; vel tandem quia præcipuæ difficultates quæ militant contra possibilitatem hujus mysterii, occurrunt et solvuntur in sequentibus quæstionibus. Quia tamen in usu habent theologi ut hunc tractatum a quæstione possibilitatis hujus mysterii ordiantur, consuetudini morem gerentes.

Dico. Incarnatio Verbi est possibilis.

Quantum ad fideles facile probatur, ex eo quod fide certum sit hoc mysterium esse peractum : ergo est possibile; ab actu enim ad potentiam valet argumentum affirmative. Aliunde quid difficilius unam personam in duabus naturis subsistere quam tres personas in una natura, sicut lit in mysterio SS- Trinitatis?

Quantum ad infideles probatur. 1° Illud censi debet possibile, cujus impossibilitas nullo argumento demonstrativo evinci potest : atqui impossibilitas Incarnationis nullo argumento demonstrativo evinci potest; cum enim sit veritas fidei, cl serum

non opponatur vero, nullum fieri potest argumentum contra hanc veritatem quod sit demonstrativum; sed sunt omnia solubilia argumenta, *ut patebit ex solutionibus objectionum.*

2° Illud censi debet possibile in quo nulla apparet contradictio, juxta illud Archangel! ad Marian. Luc. 1 : Aun *erit impossibile apud Deum omne verbum*, id est, omne quod mente concipi potest : atqui in mysterio Incarnationis ex nulla parte apparet contradictio. Non ex parte humanitatis assumpta, quæ, cum sit realiter distincta a propria subsistentia, eaque prior, potest ab ea separari divina supplente propriam ; neque ex parte Dei assumptis, quia cum subsistentia divina sit infinita, potest terminare non solum propriam naturam, sed etiam alienam; neque ex parte unionis, hæc enim non consistit in hoc quod duæ naturæ confusæ identificentur, sed quod salva integritate utriusque, humana assumatur ad divinam, cui, quia est summum bonum, communicatio maxime convenit : ergo.

Huc etiam faciunt quædam similitudines, licet imperfectæ: sic substantia spiritualis, anima scilicet rationalis, unitur naturaliter corpori in eodem supposito. — in 3. d. 1. 1. a. 1. 0. — Ramus extraneus cl diversæ speciei inseritur trunco, una nempe radice, uno trunco, una arbore, diversos specio fructus proferente.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Deus non potest intrinsece mutari : atqui si incarnaretur, intrinsece mutaretur : ergo. *Prob. min.* Mutari intrinsece nihil aliud est quam se habere intrinsece aliter quam prius : atqui per Incarnationem Deus aliter sc haberet intrinsece quam prius; fieret enim intrinsece homo, quod prius non erat : ergo.

Pro solutione hujus argumenti, nota, quod mutatio sil actus existentis in potentia prout in potentia : unde ut aliquid mutetur intrinsece, requiritur quod intrinsece recipiat ratione potentiæ passivæ terminum mutatione productum. Hoc posito, relictis variis solutionibus, *ad argumentum.*

Hic q. 1G. a. G. ad. 2. et in 3. d. 1. q. 1. a. 1. nd L — *B. N. min. id probat. D. maj.* Mutari est intrinsece sc habere aliter

quam prius, recipiendo in se aliquid distinctum ratione potentiæ passivæ; *C. maj.* juro terminando aliquam naturam, *N. maj.* *Patet ex notamine.* Porro Deus de uovo factus est homo, uon recipiendo in se humanitatem ratione potentiæ passiva, sed illam pure terminando absque ulla potentialitate, nihil perdens, nihil aquirens, sed solum suam perfectionem diffundens, adeoque nullo modo in se mutatus, sed tota mutatione se tenente ex parte naturæ assumptæ, propria subsistentia carentis et divinam acquirentis.

Hanc solutionem tradidit D. Th. locis cit. Ubi dicit quod, sicut « Nulla mutatione facta circa scibile, incipit esse a se » me scitum per mei mutationem; et similiter dicitur res scibilis non per potentiam passivam quæ sit in ipsa, sed per « potentiam quæ est in sciente. Sic est in proposito... Ideo Deus dicitur uniri non per mutationem sui, sed ejus cui unitur; et similiter cum dicitur unibilis, hoc dicitur non per potentiam aliquam passivam in Deo existentem, sed per potentiam quæ in creatura est, ut uniri possit. »

Quorum verborum sensus non est, ut imaginatur Valentia, quod humanitas sit quid relativum quoad rem, sicut ea quæ S. Doctor affert hic in exemplum, sed tantum quoad modum, seu quod denominet Deum ad modum relativorum tertii generis, in quantum scilicet non denominat Deum ratione alicujus potentiæ passivæ in ipso existentiis, sicut dominant aliæ formæ absolutæ sua receptiva creata, sed ratione potentiæ passivæ quæ est in ipsa natura humana ad hoc ut uniatur Deo, sicut in relativis tertii generis res non dicitur scibilis per potentiam passivam quæ est in ipsa, sed in sciente. Sicut ergo res scibilis absque sui mutatione per solam scientis mutationem dicitur scita » ita et Deus dicitur homo per solam naturæ humanæ mutationem, eo quod necesse sit subjectum mutationis esse in potentia ad id per quod mutatur.

Subsumes. Atqui verbum est humanitatis subjectum, et non tantum terminus, Ergo. *Prob. ant.* Verbum est habens humanitatem : atqui habens formam in se est subjectum talis formæ : ergo.

P. N. ant. Ad prob. D. maj. Verbum

est habens humanitatem receptive, V. min. terminative, *C. maj.* *El ad hunc sensum distinctum* min. V. coneeg. Itaque habere formam, abstrahit ab hoc quod est eam habere receptive vel personaliter seu terminative. Habere formam receptive, est esse subjectum illius, secus autem eam habere personaliter vel terminative : porro Verbum habet humanitatem non receptive, sed personaliter et terminative, utpoter mimis ejus intrinsecus, eam intrinsece complens et terminans.

Pepones. Natura humana non potest dici nec fieri intrinseca Verbo, nisi recipiatur in illo. Ergo. *Prob. ant.* Quod est extrinsecum alteri, non potest fieri intrinsecum nisi recipiatur in illo. Ergo.

P. N. ant. Ad prob. N. ant. Potest enim aliquid fieri intrinsecum alteri per hoc solum quod ipsi conjungatur per intrinsecam sui terminationem ; sic punctum fit lineæ intrinsecum.

Peplcabis. Atqui ad mutationem non requiritur unio receptiva ratione potentia passivæ. Ergo. *Prob. subsumptum.* Si per impossibile angelus incarnaretur, mutaretur ; atqui tamen ejus subsistentia non reciperet, sed terminaret duntaxat naturam humanam. Idem dicendum de subsistentia humana, si crearetur separata a natura et postea illi uniretur; item de anima rationali, quæ in resurrectione cum sui mutatione unietur de novo materiæ. Similiter si intellectus divinus terminaretur mine ad aliquid, ad quod prius non terminabatur, perficeretur et mutaretur. Ergo.

P. N. subsumptum ad prob. D. min. Angelus non reciperet naturam humanam, nec quidquam aliud, At. min. non reciperet naturam humanam, sed aliquid aliud, *C. min.* Verum est ergo quod subsistentia angelica in casu impossibili non reciperet naturam humanam, sed eam tantum terminaret. Verum cum sit entitas incompleta et modalis, ex unione ad naturam humanam compleretur et perficeretur, trahereturque ad ejus esse ; unde ex tali terminatione reciperet, si non naturam, saltem completionem et perfectionem, sicque mutaretur. Idem dicendum de subsistentia humana si crearetur separata, et de anima in ordine ad unionem cum corpore. Et vero dici non potest de subsistentia iure creata, utpote infinita et summe perfecta.

Ad id vero quod additur *de intellectu di-* vino, disparitas est, quod cognitio sit perfectio cognoscentis, sed terminatio licet sit perfectio rei terminantis, non tamen semper terminantis, cum per hoc nihil recipiat.

Urgebis. Ipsamet infinitas repugnat huic unioni seu terminationi. Ergo. *Prob. ant.* Infiniti ad finitum nulla est proportio. Ergo.

B. N. ant. Ad prob. D. ant. Nulla est proportio squalitatis in esse entis, *C. ant.* proportio habitudinis et capacitatis ratione potenti obedientialis, qua finitum potest a Deo infinito perfici, *N. ant.* Hinc enim etsi non habeat infinitam perfectionem, habet tamen infinitam capacitatem divinæ plenitudinis susceptivam.

Obj. 2°. Deus non potest supplere vices subsistentiæ creatæ. Ergo. *Prob. ant.* Subsistentia creata est actus et forma naturam humanam informans : atqui Deus non potest supplere vices formæ informantis, utpote qui sit pars, adeoque quid incompletum, essentialiter involvens imperfectionem ; ergo.

It. D. ant. Deus non potest supplere vices subsistentiæ creatæ ut informantis, *transeat*; ut terminantis, *N. Ad prob.* dico quod, licet subsistentia creata informet naturam, quia ut creata est modus et compars naturæ, id tamen non habet ex suo essentiali conceptu, sed solum naturam terminare, ut patet in subsistentiis divinis quæ naturam divinam terminant absque labe informationis : licet autem Deo repugnet ratio forma informantis, quia forma informans, etsi naturam perficiat, se habet tamen ut pars ordinata ad componendum aliquid perfectius, ut patet in anima in ordine ad hominem, qui est quid ipsa perfectius, quod involvit imperfectionem impræscindibilem; non tamen ipsi repugnat ratio actus terminantis, quippe qui non ordinatur ad totum magis completum, sed naturam potius ad se ordinat et ad suum esse trahit, unde imperfectionem non involvit, sed potius perfectionem diffundit.

Dixi ad primum ant. *transeat*; quia quidam Thomistæ, inter quos Gonetus, existimant Deo nun repugnare rationem formæ metaphysicæ, eo quod non se habeat per modum partis, ut forma physica, sed tantum per modum actus et constitutivi, adeo-

que nullam involvat imperfectionem. Alii tamen non concipiunt formam, qualiscunque sit, physica aut metaphysica, quæ non sit pars incompleta ad comparium ordinata, adeoque quæ non involvat in suo conceptu imperfectionem.

Inst. Deus non potest supplere vices humanitatis, animæ, intellectus, luminis, gloriæ, etc. ergo nec subsistentiæ.

B. N. consequ. Quia hæc omnia important imperfectionem impræscindibilem, utpote rationem naturæ potentials actualis per subsistentiam, existentiam aut operationem; item et potentiam seu habitum. secus subsistentia quæ importat tantum ex suo conceptu rationem termini seu actus terminantis naturam ultra non communicandam.

Obj. 5°. Implicat, secundum philosophos, produci effectum omnium perfectissimum : atqui Christus foret talis : ergo.

B. D. min. Christus ratione divinitatis foret talis, *C. min.* At ut sic non est effectus, sed auctor et artifex : Christus ut compositus, *N. min.* Posset enim sub hac ratione a Deo produci perfectior, quia posset produci perfectior humanitas.

Obj. 4°. Ex pluribus entibus completis non potest fieri unum ens per se : atqui natura tam humana quam divina sunt entia completa : ergo ex his non potest fieri unum ens per se, qualis foret Christus.

B. D. consequens. Ergo ex his sub ratione qua completa sunt, non potest fieri ens unum per se, *C. consequ.* sub alia ratione qua non sunt completa, *N. consequ.* Porro ex divina natura et humana quæ in ratione naturæ sunt completæ, non fit natura una per se, sed unum suppositum, quatenus natura humana cum non sit sub hac ratione completa, trahitur ad unum esse et subsistere divinum.

ARTICULUS II.

Utrum lumine naturali possit demonstrari aut cognosci possibilitas Incarnationis?

Dico. Non potest lumine naturali demonstrari aut evidenter cognosci possibilitas Incarnationis.

Prob. 1° auctoritate. Ephes. 5, Incarnatio vocatur *Sacramentum absconditum a saculis in Deo.* Concilium Toletanum XI ; « Si ratione ostendi, posset, non esset

» mirabile; si exemplo, non esset singulari re. » S. Aug. ad Volus. Epist. 5 : « Deumus Deum aliquid posse, quod nos fatemur investigare non posse. » Ergo.

Prob. 2° ratione. Hoc mysterium est extra omnem sphaeram et omnem proportionem luminis naturalis etiam angelici. Ergo. *Prob. ant.* Iloc mysterium est omnino supernatural, nedum in esse entis seu in sua entitate, sed etiam in esse veri et cognoscibilis, cum nullam habeat connexionem cum aliqua causa aut effectu naturali, ex cujus cognitione ascendat ad illud indagandum ; licet enim nunquam existeret aut possibile foret, adhuc res naturales eodem modo forent quo nunc sunt. Ergo.

Quamvis ergo supposita fide possit huius mysterii possibilitas aliquibus rationibus naturalibus probabiliter suaderi et argumenta in contrarium probabiliter solvi, nulla tamen ratione petita ex naturalibus potest positive demonstrari.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Articulo praecedenti, probavimus rationibus naturalibus Incarnationem non involvere contradictionem : atqui probare aliquid non involvere contradictionem, est probare illud esse possibile : ergo.

P. D. maj. Incarnationem non involvere contradictionem probavimus negative et probabiliter, C. positive et evidenter, N. In solvendis enim contradictionibus et argumentis quæ proponuntur contra possibilitatem Incarnationis, non procedimus ex aliqua ratione a priori vel posteriori positive demonstrativa huius possibilitatis vel falsitatis objectionum, sed ex probabilibus tantum et apparentibus; quod sufficit ut hoc mysterium non iudicetur impossibile, non tamen ut cognoscatur evidenter possibile; quandoque enim, ait Philosophus, falsa sunt probabiliora veris. Unde, solutis omnibus argumentis infidelium contra hoc mysterium, nemo potest sibi certo persuadere omnes suas solutiones esse demonstrativas, et nullam implicantiam, præter solutas, restare solvendam : quia cum hoc sacramentum totam naturam excedat, ut dictum est, nullus intellectus creatus etiam angelicus illud funditus penetrare potest. Hoc argumentum fusius deductum require in tract, de Deo trino, dissert, prooem. art. 4, conclus. 2.

Obj. 2°. Intellectus creatus cognoscit Deum esse omnipotentem., adeoque posse facere quidquid non implicat contradictionem : atqui Incarnatio non implicat contradictionem : ergo.

P. D. min. Incarnatio non implicat contradictionem, et hoc evidenter cognoscit intellectus creatus, N. et hoc evidenter non cognoscit, C. Quamvis igitur intellectus creatus cognoscat in communi Deum posse omne quod non involvit contradictionem, non tamen cognoscit distincte et in particulari quæ sunt quæ non involvant contradictionem et an de istorum numero sit Incarnatio.

Obj. 5°. Intellectus perspicax, v. g. angelicus, comprehendit naturam humanam, adeoque priorem esse et distinctam ab ejus subsistentia : ergo ea subsistentia seclusa, a Deo esse assumptibilem.

P. N. conscq. Citerius enim deberet scire subsistentiam divinam absque labe imperfectionis posse vices subsistentiæ humanæ supplere variasque alias difficultates solvere, quibus seclusa fide succumberet intellectus noster. Adde intellectum lumine naturali certo scire non posse naturam a subsistentia separari posse, aut saltem sine hac vel illa sibi propria subsistere posse.

Obj. 4°. Deus ut auctor naturæ cognoscit possibilitatem Incarnationis; atqui quod Deus præcise ut auctor naturæ cognoscit, potest lumine naturali cognosci : ergo.

P. N. maj. Deus enim non dicitur auctor naturæ vel gratiæ ex parte virtutis productivæ vel cognoscitivæ, sed per ordinem ad effectum naturalem vel supernaturalem: cum ergo ex nullo effectu naturali possit cognosci Incarnatio, non cognoscitur etiam a Deo ut auctore naturæ.

CONSECTARIUM.

Ex dictis colliges, existentiam Incarnationis, seclusa revelatione, solis viribus naturalibus *a fortiori* non posse cognosci; si enim possibilitas vim luminis naturalis transcendat, quanto magis executio in quarum agendarum præcipua difficultas consistit?

Dices 1°. Angelus lumine naturali cognoscit humanitatem Christi non terminari creatâ subsistentia, cum omnia naturalia cognoscat : ergo divina ; nulla enim est alia quæ possit creatam supplere. 2° Ange-

lus cum intuitive cognoscat humanitatem Christi, cognoscit eam ut existentem : ergo a. noscit existere existentia divina : atqui non minus est supernaturalis existentia divina quam subsistentia : ergo. 5°. Dæmones cognoverunt Christum esse verum Deum et hominem, ut patet Luc. 4 : *Scio te quis sis, sanctus Dei*; et infra ; *Non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum*. Porto hæc sciebant, non lumine supernatural! per peccatum amisso ; ergo lumine naturali.

z/d *primum*, /l. beatis angelis fuisse revelatam Incarnationem, cum Verbum incarnatum, juxta Apost. Heb. 1, orbem terrarum ingrediens adoraverint omnes angeli Dei; et juxta Luc. 2, festivis acclamationibus ejus nativitatem celebraverint. At seclusa revelatione, rV. *conscq. argumēti*. Etenim boni angeli non videntes subsistentiam creatam in Christo, prudenter dubitassent an sibi illa subsistentia occultaretur ob latentes consilii divini rationes.

zfd *secundum*, /i. In eadem hypolhesi, scilicet seclusa revelatione, zV. *conscq.* Non requiritur enim ad visionem intuitivam quod feratur in rem formaliter existentem, seu quod existenliam formaliter attingat; sed satis est quod feratur ad id quod existit, quamvis ipsam existenliam non attingat : sic v. g. oculis videt intuitive corpus coloratum, cujus tamen existenliam non attingit.

Ad tertium. Equidem dæmones potuissent cognoscere mysterium Incarnationis esse peractum ex prophetiis quas videbant impleri in Christo, sicut et ipsi Judæi : unde Christus, ut istis probaret se esse verum Messiam, remittit illos ad S. Scripturas, Joan. 3 : *Scrutamini, inquit, Scripturas; illæ sunt quæ testimonium perhibent de me* ; at ista notitia fundata fuisset in medio naturam excedente, nimirum in revelatione ; illud tamen dæmones non cognovisse probabilius est, Deo ex singulari providentia id eis occultante. Ita S. Ignatius Epist. ad Ephesios, ubi dicit Christum esse natum ex Virgine desponsata, *ut partus ejus celaretur diabolo*. Idem sentiunt S. Anibros. in cap. 9 Lucæ, S. Aug. lib. 9 de Civit, cap. 21, et S. Leo Serin. 11 de Passione cap. 5, qui hujus providentis rationem hanc affert : quia « Si crudelis et

- superbus inimicus consilium misericor-

» diæ Dei noscere potuisset, Judæorum
 » animos potius temperare quam injustis
 » odiis studuisset accendere, ne omnium
 » captivorum amitteret servitutem, dum
 » nihil sibi debentis prosequitur liberta-
 » tem. » Eandem rationem affert Auctor infra q. 41, s. 1, et Opusc. O, art. 1. Unde quando dæmon Luc. 4, dicebat Christo : *Scio te quis sis, sanctus Dei*; et quando dæmonia clamabant : *Tu es Filius Dei*; hoc dicebant exploratorie tantum, dubitanter et tentando. Nec refert quod de Christo dicatur : *Non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum*: nam hæc particula *quia* non hic sumitur casualiter, sed historialiter et recitative ; ita mensensus sit : Christus non sinebat dæmones dicere se scire quod ille esset Filius Dei. Et bene Christus id prohibebat, quia mentiebantur, cum id revera non scirent, sed tantum dubitarent et indagarent.

Petes an et quibus revelatum fuerit futurum mysterium Incarnationis?

7°. 1°. Tertullianus lib. de Resurrect, Carnis cap. 6, et S. Aug. lib. 9 de Genesi ad Litt. cap. 19, censent fuisse revelatum Adamo in eo sopore in quo ex costa ejus Eva fuit formata, et dum dixit : *Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea..... relinquet homo patrem suum et matrem suam, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una*, bæc verba prophetico spiritu protulisse de Christo. Et hoc etiam colligitur ex Apost. Eph. 3, ubi relatis his Adæ verbis, addit : *Sacramentum hoc magnum est in Christo et in Ecclesia*. Ex quo inferitur, juxta Apostolum, mysterium Incarnationis fuisse Adamo revelatum. Neque inde sequitur ipsum præcognovisse suum peccatum ad quod diluendum venturus erat Messias; potuit enim absolute cognoscere illius futurum adventum, ignorato motivo seu fine illius.

2° Certo revelatum fuit hoc mysterium Abrahamæ, ipsumque Messiam ex ejus semine nascilurum, prout ipse vaticinatus est filiis suis, Genes. 49. Idem censendum de aliis Patriarchis, Prophetis et aliis viris sanctitate conspicuis. Illud etiam cognoscere poterant Judæi tam ex S. Scripturis quam ex majorum traditione.

5° Ex gentibus revelatum fuit S. viro Job Idumæo, ut patet ex his ejus verbis cap. 19 : *Scio quod hedemplor meus vivit, et in*

novissimo diode terra surrecturus sum, et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum meum, quem visurus sum ego ipse et oculi mei conspecturi sunt et nvn alius. Item Balaam Num. 24, ubi prodixit Messiam venturum, his verbis : *Orietur stella ex Jacob.* De Sibyl-Us dicemus in singulari digressionem.

DISSERTATIO II.

DE EXISTENTIA INCARNATIONIS CONTRA JUDÆOS.

ARTICULUS I.

Præmittenda de divinitate Messia).

Per Incarnationem, ut ex dictis pervium est, nihil aliud intelligitur quam unio duplicis naturæ divinæ et humanæ in una Verbi divini persona; eatenus autem probamus hanc unionem esse peractam, quatenus evincimus Messiam advenisse, quia supponitur Messiam pronuntiatum futurum esse Deum simul et hominem. ut ergo id gratis suppositum non dicatur, nostræque probationi sua vis et firmitas non desit, necesse est hic promittere quæ certo probant divinitatem Messiae. Unde

Dico. Messias pronuntiatus in S. Scripturis futurus, est, non homo purus, sed Deus et homo cum hominibus conversans.

Prob. disertissimis S. Scripturo testimoniis. 1° Baruch 5, dicitur : *Hic est Deus noster, et non æstimabitur alius adversuseum : hic adinvicem omni viam disciplinæ, et tradidit illam Jacob puero suo et Israël dilecto suo. Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est.* Neque dici potest ipsum visum et conversatum cum hominibus, non in persona naturæ nostræ unita, sed miracula patrando; sic enim Baruch nihil singulare promississet in futurum tempus, siquidem Deus jam antea miracula plurima ediderat; neque proprie dicitur Deus conversari nobis, nisi sola miraculorum patratiōe, nisi aliquam nobiscum in natura unionem habeat.

2° Isaï. 9 : *Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum ejus, et vocabitur nomen ejus, admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Pater futuri saxuli, Princeps pacis.* Et sic legitur non solum in nostra Vulgata, sed etiam in textu Hebraico,

in Paraphrasi Chaldaica, in versione Syriaca et Arabica.

5° Jerem. 23 : *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et suscitabo David germen justum, et regnabit rex, et sapiens erit, et faciet judicium et justitiam in terra. In diebus illis salvabitur Juda, et Israel habitabit confidenter; et hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus justus noster.* In Hebræo pro *Dominus*, est *Jehova* : quod simpliciter dictum nulli creaturo appropriabile, sed illi soli designando consecratur qui natura verus est Deus.

Neque dicas nomen *Jehova* in S. Scriptura quandoque per translationem tribui creaturis. Sic Gen. 22, mons in quo Abraham obtulit sacrificium Deo, dictus est *Dominus videt*, usurpato nomine *Jehova*, quia Deus ibi vidit et approbavit obedientiam Abrahæ. Id, inquam, non obstat, quia ibi mons non est dictus simpliciter *Jehova* seu *Dominus*, sed cum addito significante aliquam operationem, nempe *Dominus fidei*. -quare non ipsam essentiam divinam in his rebus inesse significat nomen *Jehova*, sed tantum aliquam Dei operationem in eis elucescentem; et ita similiter in quibusdam aliis locis quæ opponuntur. At in eo loco a nobis laudato, *Jehova* simpliciter ponitur.

4° Isaï. -io : *Hæc dicit Dominus: Labor Ægypti, et negotiatio Ethiopia), et Sabaïm viri sublimes ad te transibunt et tui erunt, post te ambulabunt, vincti manicis pergent, et te adorabunt teque deprecabuntur: tantum in te est Deus, et non est absque te Deus : vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator.* Hic qui loquitur verus Deus est : *Hæc dicit Dominus*; et is quem alloquitur est etiam verus Deus in salutem Israel missus, Deus, inquam, absconditus, a nobis adorandus et exorandus, absque quo non est Deus. Quod confirmatur cap. *St Jude* me, *Jacob et Israël quem ego voco : Ego ipse, ego primus, ego novissimus : manus quoque mea fundavit terram, et dextera mea mensa est cados.... accedite ad me et audite hoc : non a principio in abscondito locus sum, - ex tempore antequam fieret, ibi eram; et nunc Dominus meus misit me et Spiritus ejus. Hac dicit Dominus Pedem plor tuus, sanctus Israel. Ego Dominus, Deus tuus, docens te uti-*

διβ

DISSERT. II. ART. II.

lia, gubernans te tn vfa qua ambulas. Ille qui est rerum omnium finis et principium, cœh et terræ conditor, consequenter verus Deus, se dicit a Domino suo missum in salutem et redemptionem Israël : ergo verus est Deus de Deo vero.

3° Characteres divinitatis Messi® tribuuntur in S. Scripturis. 1» Æternitas, Miche® o : *Et lu Bethleem Ephrata, parvulus es in millibus Juda : ex te mihi egredietur qui sit Dominator in Israel, et egressus ejus ab initio a diebus celcrnilatis.* 2° Adorationis cultus ei a regibus exhibendus, Psal. 71: *adorabunt eum omnes reges terra, omnes gentes servient ei.* 3° Totius mundi imperium, ibid. *Dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum.* 4° Nomen ejus erit benedicendum in æternum, ibid. *Benedictum nomen ejus majestatis in æternum, ct replebitur majestate ejus omnis terra.* Plura alia in eadem rem S. Scriptui® testimonia omitto, ne longior sim.

Dices. Deuteron. 18, Deus promittens Messiam Moysi, dicit ei : *Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum, similem tui* : atqui non esset similis Moysi, sed longe major si foret Deus : ergo.

B. Messiam ratione humanitatis prænuntiari fore similem Moysi, non ratione divinitatis.

Christum autem nostrum esse verum Deum, probatum habes contra Arianos et Socinianos in tract, nostro de Deo trino, dissert, proœm. a. 5. Require ibi.

Ilis ergo præmissis, et supposito Messiam prænuntiatum futurum Deum et hominem, mysterium Incarnationis peractum esse, demonstratum manebit si Messiam advenisse evincamus. Duo itaque hic contra Judæos a nobis præstanda sunt : primum, Messiam revera advenisse ; secundum, hunc esse Jesum Nazarenum. Primum seorsim articulo sequenti probabimus : utrumque simul articulo subsequenti.

ARTICULUS II.

Utrum Messias advenerit?

Dico. Messias a Prophetis desideratus, a Judæis expectatus, jampridem advenit.

§ I. — *Prima probatio cx vaticinatio Jacob.*

Jacob morti proximus, filiis suis benedicens, et cis ventura fausta prædi-

cens, Judam sic alloquitur, Genes. 49 i *Non auferetur sceptrum dc Juda ct dux dc femore ejus, donec veniat qui mittendus est, ct ipse erit cxcclatio gentium.* Atqui sceptrum de Juda et de tota gente Judaica jampridem ablatum est, et duces ac principes de ejus femore jam diu desierunt : ergo venit jampridem ille qui a Deo mittendus est, hoc est Messias. *Minor in propatulo est,* non probatione firmanda sed oculis spectanda et manibus palpanda; a tempore enim quo Jerusalem est eversa et templum igne absumptum a Vespasiano et Tito, triginta sex annis post ascensionem Christi, gens misera e sua regione pulsa, extorris et profuga ubique sub aliarum nationum imperio servit, omni supremæ potestatis jure ct titulo exuta; nec enim leges condit, nec gladii jus exercet, nec monetam cudit, nec bella indicit, nec foedera sancit, nec quidquam attentat eorum quibus est suprema potestas ; sed utique alieni juris est, invisa, despecta, omnium ludibriis exposita ; et quod religionem spectat, est sine templo, sine altari, sine sacrificiis, sine sacerdotibus. Idque totum conformiter ad prophetiam Oseæ c. 5 : *Dies multos sedebunt filii Israel sine rege, sine principe, sine sacrificio, sine altari, sine ephod et sine tcraphim.*

Neque dici potest, hoc ultimum vaticinium spectare tempus captivitatis Babylo-nie®, non præsentem statum Judæorū. Nam constat ex lib. 4 Reg. c. 25', et 2 Paralip. c. 50, Judæos in captivitate Babylo-nica habuisse suos reges ct principes, Scdeciam, Joakimum seu Jechoniam, etc., item ex 1 Paralip. habuisse suos pontifices et inter alios Josedech; item et suos prophetas, ut notum est Jeremiam, Baruch, Danielcm, etc. Item et penes cos jus necis et gladii in reos suos remansisse, probat judicium Susannæ. Adde tempore captivitatis Babylonie® plures Judæos Jerosolymis substitisse, qui nomine fratrum suorum captivorum hostias offerebant ad aram Domini, qu® everso templo, residua erat : Baruch c. 1.

Praecluduntur effugia Judæorum.

Nihil non tentant Judæi, adhibitis etiam fabulis et figmentis, ut effugiant vim ineluctabilem hujus argumenti quo demonstratur ad oculum jampridem advenisse Messiam. Itæcia

Objiciunt 1°, hoc oraculo Jacobco non designari Messiam, sed quemdam alium, scilicet vel Moysen, vel Saülem, vel Davidem, vel Jeroboamum, vel Nabuchodonosorem, vel Cyrum.

B. Ex ipso textu S. Scriptura constat Messiam et non alium designari : hæ namque duæ dictiones : *Qui mittendus est*, et : *Ipse erit expectatio gentium*, aperte Messiam designant. Prima. Nam quoties *mittendus*, sive *venturus*, simpliciter et antonomastice legitur in S. Scripturis, ut hic, toties Messias designatur. Sic Moyses petens a Deo ut quantocius Messiam mitteret, Exod. 1, *Obsecro*, inquit, *Domine, mitte quem missurus es*. Sic Habacuc. 2 : *Quia veniens veniet*. Sic Matth. 11, delegati Judæorum Christum interrogant : *Tu es qui venturus es, an alium expectamus* ? Similiter his particulis : *Et ipse erit expectatio gentium*, passim in S. Scripturis Messias designatur. Psal. 21 : *Adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ gentium*. Psal. 38 : *Omnes gentes quascumque fecisti venient*. Isai. 2 : *Fluent ad eum omnes gentes*. Cap. 11 : *Ipsam gentem deprecabuntur*. Aggæi 2 : *Movebo gentes, et veniet Desideratus cunctis gentibus*. Et alibi pluries.

Confirmatur ex quo ipse textus Hebraicus et præcipuæ versiones indigent Messiam. Textus Hebraicus, cui tenacius adhærent Judæi, sic ad litteram redditur : *Non recedet sceptrum de Juda et legislator de inter pedes ejus usquequo veniat Siloh; et erit ei obedientia populum*. *Siloh* autem idem ac mittendus seu missus : unde Natatoria Siloë interpretatur *Missus*, Joan. 9. Septuaginta Interpretes et ipsi Judæi sic vertunt : *Non deficiet princeps ex Juda et dux de femoribus ejus, donec veniant quæ promissa sunt ei; et ipse est expectatio gentium*. Hæc verba, *donec veniant quæ promissa sunt ei*, quæ ponuntur pro *Siloh* textus Hebraici, aperte significant : donec adimpleantur promissiones facta Abraham, Isaac et Jacob, Genes. 12, 26, 28, Messiam ori-turum ex eorum semine. Idem habent textus Samaritanus et Syriacus; sed clarissime Chaldaicus ab ipsis Judæis paraphrasibus adornatus, Messiam ex ipso nomine designat; sic enim habet : *Non auferetur habens principatum in domo Juiulff,*

neque scriba a filiis filiorum ejus, donec veniat Messias, cujus est regnum; et ipsum expectabunt gentes. Sic «liam intellexerunt veteres rabbini a Galatino recensiti.

Expendamus modo quæ fingunt Judæi hoc vaticinio designari.

Quidam dicunt Moysen qui fuit liberator Israëliitarum e captivitate /Egyptiaca. Verum ante Moysen nullus rex aut dux fuit in domo Juda, neque in tota gente Judæica; et post Moysen respublica Judæorum tempore Judicum, deinde Regum, potentissimos principes habuit : ita ut istud vaticinium, *non auferetur*, etc., intellectum de Moyse, omnino sit falsum. Adde quod Moyses non fuerit expectatio, sed dominator gentium.

Alii dicunt, nomine *Siloh*, in textu Hebraico designari Saülem, eo quod in urbe Siloh fuerit a Samuele unctus in regem. At nec Saül ipse fuit expectatio gentium, nec tempore ipsius sceptrum recessit de domo Juda; quin potius post ipsum in Davide et ejus posteris maxime floruit. Adde Saülein non in Siloh, sed in Ramatha unctum fuisse in regem, 1 Reg. 8.

Alii dicunt Davidem, eo quod unctus fuerit in regem eo tempore quo arca de Siloh sublata est. Sed idem quod ante, post Davidem diu stetit et floruit sceptrum in Juda. Insuper diu antequam regnaret David, imo et ante Saülem, arca de Siloh ablata erat, 1 Reg. 4.

Alii dicunt Jeroboam, eo quod in Siloh rex creatus sit. Et hoc falsum ; fuit enim creatus rex in Sichem, 5 Reg. 12. Insuper regnante Jeroboam super decem tribus, non ideo fuit extinctum Judæorum regnum, sed mansit penes Roboam et alios nepotes Davidis. Nec potest dici Jeroboam sicut nec David expectatio gentium.

Alii dicunt Nabuchodonosorem ; sed qua verisimilitudine non liquet. Nam 1° Nabuchodonosor rex impius et sceleratus, non potest dici expectatio, sed potius execratio gentium. 2° Jacob fausta vaticinabatur suis filiis, Nabuchodonosor autem gravissima servitute Judæos oppressit. 3° Quamvis Nabuchodonosor Joachimum sen Jechoniam Judæorum regem exauctoraverit, Sedeciam ejus patruum regem instituit, 2 Paralip. 56; et Nabuchodonosore mortuo, Evilmerodach ejus successor Je-

eboniam vinculis solutum solio restituit, 4 Rog. 25; totoque captivitatis tempore permissum fuit Judæis se suis legibus regere, *ut jam dixi sub fine probationis*.

Alii tandem dicunt Cyrum, qui Judæos a captivitate liberavit, et ideo Isaïas, cap. 45, vocat illum Christum : *Hæc dicit Dominus, inquit, Christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes*. At 1° etsi Cyrus possit dici expectatio Judæorum quia illos a captivitate liberavit, non potest tamen dici expectatio gentium, sed potius debellator. 2° Post Cyrum respublica Judæorum, mutato regimine monarchico in aristocraticum, stetit sub ducibus suæ gentis usque ad Herodem, ut videbimus infra. Deus autem apud Isaïam vocat Cyrum Christum meum, id est, unctum a me in regem, alludens ad reges Hebræorum qui unctione consecrabantur, sive quia Cyrus erat typus et imago Christi; imago autem sortitur nomen ejus cujus est imago : sic dicimus de imagine S. Petri, Hic est S. Petrus. Insuper plura dicit ibidem Isaïas de Messia quæ Cyro accommodari non possunt; inter alia : *Here tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator*,

Objectio seu effugium secundum. Hac prima statione pulsī Judæi, alio confugiunt : *minorem* argumenti nostri propositionem universo orbi nolum *negant*, contenduntque sceptrum apud suos etiam nunc subsistere : id autem ut probent, fictilia regna nobis obtrudunt, fabulas fabulis nectunt quibus aurito suo gregi illudunt,

Imprimis L. rabbi Benjamin Tudelensis venditat nescio quem *Ætmalotarcham* c tribu Judaoriundum, quem Judæipatriarcham appellant, quemque in Asia regnare fabulantur. At velus est hæc fabula, quam Origenes secundo Ecclesiæ sæculo jam propalatam exsufflavit lib. 4 de Principiis cap. 1. Equidem non negamus ætate Origenis, ab excidio Jerosolymitano non longe dissita, remansisse apud Judæos aliqua præcritæ auctoritatis vestigia, et quandoque permittentibus Romanis, jure gladii in suos usos fuisse : at eos de sua gente sive regem, sive ducem, sive principem, ut isti barbare loquuntur, *Ælmalotarcham*, negamus ; idque nullatenus probare posse. Temporibus autem Origene poslerio-

ribus, hæc umbratilis potestas sic evanuit, ut nec ubi sit nec ubi fuerit dici possit ; sed et ipse Benjamin Tudclensis. hujus fabulæ buccinator, se, ea quæ narrat, ex auditu lanium scire fatetur, unde nugivendum se prodit, idque saniores rabbini ut figmentum rejiciunt et irrident.

Altera est fabula, Judæos in Syria habere regnum florentissimum ; sed nullum inde nuntium ad nos commeare, quia interjacet flumen Sabbaticum, quod cum sola die sabbati sit navigabile, Judæis iter agere illa die non licet. Belle quidem fictum : at unde ergo illi fabulatores florentissimum regnum didicere ? Aut cur alterius gentis et religionis nuntios, quibus licet sabbato iter agere, hujus regni incolæ non mittunt aut excipiunt ? Verum neque nugatores juvat flumén Sabbaticum : vel etiam juxta Plinium lib. 51 Ilstor. Natural, c. 2, dicitur Sabbaticum, quia sex diebus continuo fluit, septimo quiescit et alveum suum siccum relinquit ; vel juxta Josephum lib. 7 de Bello Judaico c. 24, dicitur Sabbaticum, quia sabbato fluit, sex vero diebus paulatim decrescit et tandem arescit, donec recurrente sabbato iterum more solito fluat. Utcumque autem res se habeat, facile fuerit ficiliis illis Judæis trans illud habitantibus ad nos commeare. Sed quidquid fuerit antiquitus de isto fluvio, nullus hujusmodi nunc videtur in Syria.

Succurrunt alii circulatores. Quidam dicunt reliquias decem tribuum quas Salmanazar Assyriorum rex in captivitatem abduxit anno ante Christum 721, partim in Æthiopia, partim in Asia, regna obtinere, sed incenibus igneis circumscpta : ita rabbi Simeon Jalcut. E contra Thahnud Jerosolymitanum eas collocat regnantes in America, sed nubibus expansis protectas et a cæteris mortalibus separatas. Rabbi Abraham Perizol aliquos Judæos sceptratenentes versus Orientem locat, sed montibus immensis conclusos ostendit. Ita ariolantur nugarum venditores quibus suos gregales pascunt. At dicant velim, si isti Judæiregnantes, vel mœnibus igneis, vel nubibus expansis, vel montibus immensis a cæteris mortalibus sint separati, qua arte nuntii ex his regionibus inaccessis ad ipsos pervenerunt, ut scirent quæ nobis venditant ? Apage putidas fabulas quas diuina refellere pudet.

Tnstant quidam Judæos, si non rc et actu, jure saltem adhuc nunc regnum oblinere, cum per injuriam a Romanis co spoliati fuerint

Ji. 1°. Ilac interpretatione semel admisa, nullum erit adventus Messiaë signum fixum, quod tamen intendit Jacob in suo vaticinio; pari enim titulo Judæi a quocumque et quovis modo regno spolientur, dicere poterunt se jure obtinere regnum quo quantum ad actum tantum per injuriam sunt privati : intelligendum est ergo vaticinium Jacobum non de ablatione juris, sed de ablatione actualis processio- nis. 2° Falsum quod asserunt Judæi, se per injuriam fuisse regno privatos, siquidem non nisi in poenam perduellionis, sæpius moniti ut arma deponerent, a Romanis fuerint regno spoliati. 5« Gente toto orbe dissipata, confusis tribubus, everso Templo, amisso sacerdotio, sine quibus reipublicæ Judaicæ forma subsistere non valet, quale jus ad regnum penes Judæos stare potest ?

Objectio tertia seu tertium effugium. Reccentiores Judæi, omissis præfalis figmentis, aliud effugium, si minus nugatili- um, non tamen magis solidum commenti sunt. Observant vocem Hebraicam *sccveth*, quam Vulgata nostra *sceptrum* vertit significare simpliciter virgam : virga autem in S. Scripturis sumitur vol pro virga regiminis, ut Psalm. 44 : *Virga directionis, virga regni tui*; vol pro virga tribulationis, ut Psalm. 2 : *Reges eos in virga ferrea*. Dicunt ergo vocem Hebræam *sccveth*, in vaticinio Jacob non significare imperium, sed tribulationem quam passuri sunt Judæi usque ad Messiaë adventum ; et sensum esse : *Non auferetur virga tribulationis de Juda donec veniat qui mittendus est*; sicque Messiam nondum venisse, quia gens Judaica etiam nunc patitur tribulationem et persecutionem.

R. 1°. *Esto* vocem *sceveth* seorsim sump- tam, æque significare virgam ac sceptrum, coque nomine posse intelligi vel virgam tribulationis, vel virgam regiminis; secus tamen si ex adjunctis significatio ambigua determinetur ad virgam regiminis, sicut contingit in praviili rasu. Dicit enim Jacob : *Non auferetur sceptrum*, scu, ut votant, virga de Juda, *el dux de femore* donec veniat qui miltendus est : ccr-

tum est autem quod ille dux non defecturus de femore Judæ donec veniat Messl.n, non erit tyrannus, sed princeps beneficus suis contribulibus et <uæ genti · ergo per *sccveth* non virga tribulationis, sed regiminis debet intelligi; et ita intellexerant antiquiores et doctiores inter Judæos, Sep- tuaginta interpretes et Paraphrasis Chal- daica , ut vidimus supra.

2° Falsum est gentem Judaicam post Judæ vaticinium sub virga tribulationis perpetuo gemuisse, siquidem et tempore regum a Davide usque ad Sedeciam quin- gentis annis, et a captivitate Babylonica sub primatibus usque ad Herodem, excluso exterorum principum dominatu, suis legibus steterit et floruerit : unde vaticinio Jacob sua non starct veritas, si de virga tribula- tionis et non regiminis intelligcretur.

5° Jacob morions et benedictionem filio Judæ impertiens, non infausta et mala, sed fausta et bona ei ominatur , *ut patet ex toto contextu prophetice* : non ergo vir- gam tribulationis, sed imperii illi præ- nuntiat.

Objiciunt 4° promissionem faciam Mes- siaë venturi sub certo et designato tempo- re, fuisse conditionatam, si nempe Judæi legem Dei servarent pietatemque colerent; quod cum non præstilerint, in aliud tem- pus dilatus est Messiaë adventus.

R. 1°. Quando prophetia conditionato efferuntur in S. Scripturis, vel ibidem, vel alibi conditiones apponuntur et designan- tur : quæ autem absolute efferuntur sine conditionibus ibidem vel alibi appositis, non conditionato sed absolute sunt intel- ligendæ; alioquin nulla foret prophetia quæ simili exceptione non posset eludi. Porro promissiones Messiaë venturi sive in Jaco- bco vaticinio, dum auferetur sceptrum do Juda, sive in prophetia Danielis, post sep- tuaginta hebdomades, sive in Aggæo et Malachia, stante adhuc templo a Zoroba- bel instaurato et alibi, absolutæ sunt nul- lis adjunctis conditionibus a quibus desig- nati temporis ratio pendeat.

2° Mcssias venire debuit in remedium peccati : ergo absonum est ejus adventum esse dilatum ob peccata; sicut absonum fo- ret adventum medici differri ob ingaves- centem morbum infirmi, cum potius inde debeat accelerari.

3° Mcssias venturus orat non solum ia

salutem Judæofhm, seri omnium hominum; utquid ergo propter peccata unius populi tantum dispendium omnibus aliis intulisset, eos suo adventu privando, quasi gentes peccata Judæorum luere debeant?

4° Si adventus Messiæ sit ob peccata Judæorum dilatus in aliud tempus quam quod in prophetis est designatum : dicant ergo qui id effutiunt, quodnam sit illud tempus : incertum esse dicunt : ergo in incerto fluctuamus, et evidenti periculo errandi circa adventum Messiæ, quod summa rei est, exponimur. Hoc autem est gravissimum et non ferendum inconueniens.

Objiciunt 3°. Hæc dictio *donec* non semper significat cessationem rei de qua est sermo, sed quandoque ejus continuationem cum interventu alicujus alterius cui dictio *donec* adjungitur. Sic Gen. 8 de corvo dicitur : *Non revertebatur donec siccarentur aquoe super terram* : quo non significatur corvum rediisse post siccitas aquas, sed nec tunc rediisse postquam siccatae sunt aquæ. Sic de Josepho el Maria scribit Mattii. 1 : *Et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum*. Quibus non significatur Josephum post partum Marix illam cognovisse, sed quod nec post partum illam cognoverit. Similiter, inquiunt, *donec*, in vaticinio Jacob, non significat cessationem regni Judaici dum veniet Messias, sed ejus continuationem adveniente Messia; ita ut sensus sit : Non auferetur sceptrum de Juda et dux de femore ejus, quando veniet Messias. Hanc autem interpretationem non solum Judæi, sed etiam insignes scriplores catholici, Cajetanus, Iluetius et alii amplectuntur.

A. Quamvis dictio *donec* aliquando in S. Scripturis significet rei continuationem, frequentius tamen significat rei desitionem: Sic Gen. 26 : *Isaac ibat proficiens atque succrescens, donec magnus effectus est*. Sic Judic. 4 : *Filii Israel crescebant quotidie, et forti animo opprimebant Jabin regem Chanaan, donec deleurent eum*; et alibi sæpe : atque hic est vulgaris et communis sensus hujus vocis *donec*. Hoc autem sensu debere intelli in vaticinio Jacob, *patet* 1° quia Jacob in hoc vaticinio voluit designare tempus adventus Messiæ : atqui juxta interpretationem quam impugnamus, nullum est determinatum tempus hujus adventus; cum enim dicunt, Non au-

feretur sceptrum de Juda qtlhdo veniet Messias, nullum huic adventui tempus determinatum assignant. 2° Quia veteres Judæi, scilicet Paraphrasis Chaldaica, Rab. Salomon, Rab. Kimchi, Josephus lib. 5 de Bello Judaico cap. 28, et lib. 7 Antiq. Judaic. c. 51, sic intellexerunt hanc particulam, ut significaret desitionem regni Judaici adveniente Messia; et hic sensus erat ita intimus et communis apud Judæos, ut dum intellexerunt sceptrum a gente sua defecisse in Herode, quibusdam ipsum Herodem, quidam Joannein Baptistam, alii, inter quos Josephus, Vespasianum esso Messiam dixerint. 5° Hæc Judæorum interpretatio supponit sceptrum in Juda subsistere adveniente Messia; dicunt enim, Non auferetur sceptrum de Juda quando veniet Messias : ergo quando veniet Messias erit sceptrum in Juda quod non auferetur : atqui gens misera a mille et septingentis annis et amplius infelici novit experientia sceptrum in Juda non subsistere, seclusa omni ipse illud recuperandi, juxta prophetiam Jerem. c. 19 : *Contriti sunt sicut vas figuli, quod non potest ultra instaurari*; et alleram Isaï. c. 23 : *Possuisti civitatem in tumulum, urbem fortem in ruinam, domum alienorum ut non sit civitas, et in sempiternum non ædificetur*.

Opinio autem Cajetani et Iluelii in immensum distat ab interpretatione Judæorum. Docent quidem doctores catholici *donec* significare, adveniente Christo, non deletionem sed continuationem regni Judaici, sed commutati in spirituale; quasi dixisset Jacob : non auferetur sceptrum de Juda dum veniet Messias, quia veniens illud communitum in spirituale possidebit æternum. Et hæc interpretatio salvat vim oraculi Jacob. Si enim Judæ sceptrum non nisi commutatum in spirituale sit a Christo in æternum possidendum, tunc necesse est Christum advenisse quando hæc commutatio facta est : est autem facta hæc commutatio quando desiit esse temporale, et desiit esse temporale quando periit in Herode.

§ IT. — *Secunda probatio ex septuaginta hebdomadibus Danielis.*

Anno ultimo captivitatis Babylonica, regnante Dario, cui eodem anno successit

Cyrus, ante Chri-mnn natum 856, Danie-
loin prophetam orantem, et peccati populi
sui plangentem, sic allatus est angelus Ga-
briel : *Septuaginta hebdomada abbre-
viato sunt super populum tuum, et su-
per urbem sanctam tuam, ut consumme-
tur praevaricatio, et finem accipiat pec-
catum, et deleatur iniquitas, et addu-
catur justitia sempiterna, et impleatur
visio et prophetia, et ungatur Sanctus
sanctorum. Scito ergo et animadvertite .
z/6 exitu sermonis, ut iterum adificetur
Jerusalem usque ad Christum ducem,
hebdomades septem et hebdomades sexa-
ginta dua erunt. Et rursum adificabi-
tur platea et muri in angustia tempo-
rum : et post hebdomades sexagintaduas
occidetur Christus, et non erit ejus po-
pulus qui cum negaturus est. Et civita-
tem et sanctuarium dissipabit populus
cum duce venturo, et finis ejus vastitas,
et post finem belli statuta desolatio. Con-
firmabit autem pactum multis hebdo-
mada una, et in medio hebdomadis de-
ficiet hostia et sacrificium. Et erit in
templo abominatio desolationis, et usque
ad consummationem et finem persevera-
bit desolatio* : Dan. cap. 9. Subsumo. At-
qui non alius quam Messias hoc vaticinio
designatur, et tempus ibidem definitum
ejus adventus jamdudum est lapsus : ergo
jamdudum Messias advenit. *Utraque pars
minoris est probanda.*

Prob. prima pars. Hoc vaticinio ille
venturus promittitur qui praevaricationem
consummabit, qui delebit iniquitatem, qui
justitiam sempiternam adducet : ecquis ille,
nisi Messias? Item promittitur is qui visio-
nes et prophetias implebit, et hic fuit Mes-
sias ad quem omnes prophetiae diriguntur;
is qui ungetur Sanctus sanctorum, et ita
passim describitur Messias in S. Scriptu-
ris; is tandem qui confirmabit pactum Dei
cum hominibus, qua nota Isaias cap. 42 et
49, Messiam designat. Ergo.

Prob. secunda pars min. In S. Scrip-
tura duplex tantum invenitur hebdoma-
dum acceptio : una dierum, Levit. 23 ; al-
tera annorum, Levit. 25. Septuaginta heb-
domades dierum conficiunt bis mille du-
centos nonaginta dies, scu sexdecim men-
ses; septuaginta hebdomades annorum
conficiunt quadringentos nonaginta an-
nos. Initium septuaginta hebdomadum Da-

nielis su.ii debet *ab exitu sermonis, ut
iterum ædificetur Jerusalem*, ut feri pro-
phetia; ille autem sermo, vel intelligitur
promissio facta a Deo Isaï. 44 et 45, Jercin. ' 27 et 29, Baruch. 2, ipsi Danieh 9 et aliis
vel intelligitur edictum regium de restau-
randa civitate, datum sive a Cyro primo
regni sui anno, sive a Dario Hystaspe se-
cundo sui regni anno, sive ab Artaxerxe
Longimano septimo sui regni anno, sive
ab eodem vigesimo regni sui anno. Ve
exitus sermonis intelligitur non ipsa pro-
missio aut edictum de reædificanda civita-
te, sed completa ejus reædificatio quæ con-
cigit anno vigesimo tertio Artaxerxis se-
eundum aliquos, vel trigesimo secundo se-
cundum alios; hæ sunt enim diversae auc-
torum opiniones : atqui quovis modo acci-
pantur hebdomades sive dierum sive an-
norum, et a quocumque tempore sumatur
earum initium, certo certius est hoc anno
quo bis mille ducentos nonaginta circiter
ab eo Danielis vaticinio numeramus, has
septuaginta hebdomadas effinxisse : ergo
terto certius est Messiam advenisse.

Solvuntur objectiones Judæorum

Objiciunt 1° Judæi, hoc vaticinio non
indicari Messiam, sed vel Cyrum Persa-
rum regem, vel Zorobabelem, vel Jesum
Josedeche, vel Nehemiam, duces Israëli-
tarum in reditu a captivitate, vel etiam Agrip-
pam juniorem qui fuit occisus in excidio
Jerosolymitano.

7°. hanc objectionem aperte repugnare
textui vaticinii. 1° Quia in nullo ex assig-
natis reperiuntur characteres a Daniele
descripti ; nullus enim ex his fuit Sanctus
sanctorum, justitia sempiterna, auctor novi
foederis qui peccatum deleret. 2a Quatuor
primi, Cyrus, Zorobabel, Jesus Josedeche
et Nehemias vivebant tempore vaticinii,
cum tamen ille cujus adventus pronuntia-
tur ab angelo, non sit futurus nisi post sep-
tuaginta hebdomades. 5° Zorobabel, Je-
sus Josedeche et Nehemias non fuerunt oc-
cisi; id etiam probabilius est de Cyro, et
tamen Christus in vaticinio pronuntiatus
est occidendus; falsum est quoque Agrip-
pam juniorem fuisse occisum in excidio Je-
rosolymitano, cum teste Josepho lib. 2 de
Bello Jud. c. 16, et Tacito lib. 5 Hist.
Agrippa usque ad finem vitæ amicitia fue-

rh junctus Romanis et a Vespasiano amicissime habitus.

Objiciunt 2°, has hebdomadas non esse annorum simpliciter, sed vel decenniorum, ita ut unaquaeque hebdomada septem decades annorum, id est, annos septuaginta conficiat, vel hebdomades jubileorum, ita ut unaquaeque trecentos quinquaginta annos compleat, vel hebdomadas saeculorum.

/i. id esse vacui cerebri figmentum, siquidem in S. Scripturis non nisi dierum vel annorum hebdomades memorentur, et quæ in illo vaticinio pronuntiantur, scilicet eversio civitatis et templi, sacrificia abolita, a mille septingentis annis et amplius contigerint; cum tamen istæ hebdomades vel decenniorum, vel jubileorum, vel saeculorum nondum nunc pro minori parte effinxerint.

Instant. Daniclis oraculo promittuntur tempora quibus *finem accipiat peccatum, deleatur iniquitas et adducatur justitia sempiterna* : atqui perinde nunc grassantur omnia vitiorum genera : ergo.

P. sensum hujus prophetiae non esse, quod adveniente Christo, nullum amplius futurum sit peccatum, nullus iniquus, sed omnes justii; sed quod hominum peccata quæ sacrificiis legis veteris expiari non possunt, sanguine Christi cluerentur, quod uberiora auxilia ad sectandam justitiam conferrentur, quodque tandem chirographum peccati, quo diabolus genus humanum obstrictum tenebat, Messias sua morte deleat.

Objiciunt 5°, ex vaticinio Danielis haberi quidem Messiam venturum post septuaginta hebdomades, at non significari venturum statim post illas expletas, sed indefinite et indeterminate venturum post illas. Addunt alii certum numerum septuaginta hebdomadum poni pro incerto et indeterminato, ut sæpe fit in S. Scripturis, v. g. Mattii. 18 : *Aron dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies. Apocal. 7 : Ex tribu Juda duodecim millia signati*, etc.

/?. z/d primum, hoc Danielis vaticinio significari Messiam venturum non post septuaginta hebdomadas completas, sed intra illas, et in medio ullius esse occidendum.

Ad secundum. Quamvis in S. Scripturis aliquando ponatur numerus certus pro

incerto, non tamen semper neque in praesenti casu : 1° quia istæ septuaginta hebdomades distribuuntur per varios eventus quibus suum tempus determinari necesse est, ut mox dicam. 2° Quia Daniel intendebat consolari populum suum spe brevi venturi Messiae; quartæ fuisset autem consolatio, si nullum tempus ejus adventus determinasse! 5° Quia oportebat tempus adventus Messiae certo determinari, ne in incerto semper fluctuaremus et evidenti periculo errandi in rei summa exponeremur.

Illæ ergo septuaginta hebdomades ab angelo in tres partes distribuuntur, et unicuique suus eventus assignatur : i° numerat septem hebdomadas, quarum spatio, hoc est, annis quadraginta novem ædificata est civitas. Quamvis enim muri ob irruentes hostes quinquaginta duobus diebus fuerint erecti, non tamen plateæ, ut loquitur angelus, strata viarum, publica ædificia, fora, cisternæ, aquæ ductus et alia, quæ destruxerat Nabuchodonosor. Postea assignat sexaginta duas hebdomadas quæ post septem primas effinxerunt usque ad occisionem Christi; non quidem quod hic esset occidendus illis statim finitis, sed hebdomada sequenti septuagesima, in qua confirmabit pactum seu testamentum novum, prædicando, conversando, miracula edendo, tribus circiter annis : et sic in medio hebdomadæ septuagesimæ, id est, exactis tribus primis annis cum medio, deficient hostia et legis sacrificium, cessabitque figura in sacrificio crucis, et post hæc sequetur abominatio desolationis, ut de facto evenit.

Quod autem objiciposset, hanc Messiae promissionem esse condilionalem, *solutum est § præcedenti*.

Objiciunt 4°, Danielcm non annumerari inter Prophetas.

Ii. non annumerari inter Prophetas quoad modum vivendi, quia Judæi eos solos dicebant Prophetas qui solitariam vitam agebant; annumerari tamen inter Prophetas quantum ad opus; Judæi enim illud habent pro canonico et divinitus inspirato, exceptis ultimis capitulis, sicut habent libros Davidis et Salomonis, etsi eos inter Prophetas non recenseo

§ HI.— *Tertia probatio ex Prophetis, Aggthro et Malackia, prcedicenlllU3 Messiam oritti. runi stante secundo templo.*

Cmn lugeret populus Judaicus secundum templum a Zorobabele et Jesu Josedech restauratum, priori templo per Nabuchodonosorcm combusto, majestate et magnificentia esse longe inferius, Deus populum suum consolaturus, commendat hujus secundi templi prerogativas quibus pristinum superaret, his verbis apud Aggtho cum c.2 : *Adhuc unum modicum est et ego commovebo cadum, et terram, et mare, et aridam, et movebo omnes gentes, et veniet Desideratus cunctis gentibus, et implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum... Magna erit gloria domus istius novissima plusquam prima, dicit Dominus exercituum : et in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.* Et Malachi® ultimi Prophetarum cap. 5 : *Ecce ego, inquit Dominus, milio Angelum meum, et preeparabit viam ante faciem meam, et stalem veniet ad templum suum Dominator quem vos queritis, et Angelus Testamenti quem vos vultis : ecce venit, dicit Dominus exercituum.* Subsumo. Atqui Desideratus cunctis gentibus, qui cælum, terram et universos populos in unius Ecclesiæ fidem commovere debet, qui pacem animarum hominibus cum Deo reconciliatus daturus est, qui gloria et majestate sua hoc secundum templum plus illustrare debet quam fuerit primm, tandem Dominator et Angelus Testamenti, ille ipse, inquam, Messias est et non alius : ergo venit Messias stante secundo templo : ergo ante tempora Vespasiani et Titi a quibus hoc templum ultimo eversum est.

Objiciunt Judxi, 1° majorem hujus secundi templi gloriam inde requirendam esse, quod Alexander Magnus aliquando supplex ad illud accesserit, et quod Herodes nullis muneribus illud exornaverit; 2° majorem illius secundi templi gloriam dictam esse, quod diutius duraverit quam primum; primum enim duravit tantum quadringentis viginli duobus annis, secundum quingentis septuaginta; 5° tandem in eo reponendam esse majorem ejus gloriam, quod extractum fuerit invitis et re-

pugnantibus hostibus; primum autem summa pace.

B. ad primum, 1° neque Alexandrum, neque Herodem posse dici Desideratum cunctis gentibus, neque Angelum Testamenti ab Hebræis expetitur. 2° Alexander ant Herodes non plus contulit gloriæ huic secundo templo quam unus Salomon, Alexander et Herode major, contulerit primo.

Ad secundum. Gloriam hujus secundi templi non repeti Deus a diuturnitate majori, sed ex præsentia Messiae desiderati cunctis gentibus, et ex pace illic ab eodem omnibus concedenda.

Ad tertium. Gloria quam promittit Deus, futura est; illa autem quæ lingitur ex diffcultate operis, præterita est.

ARTICULUS III.

De peracto Incarnationis mysterio in Jesu Nazareno.

Articulo precedent! invincibiliter demonstravimus contra Judæos Messiam simpliciter advenisse; nunc huic veritati alteram adjungimus, et utramque simul contra eosdem probandam suscipimus, scilicet, et Messiam advenisse, et hunc esse Jesum Nazarenum. Unde

Dico. Messias jam pridem advenit, et is fuit Jesus Nazarenus, virginis Maris Filius, a Judæis crucifixus.

§ I. — *Prima probatio petita ex jam laudatis vaticiniis Jacob et Danielis.*

Jacob et Danielis vaticinia de Messia venturo sunt adimpleta in Jesu Nazareno : ergo venit Messias, et is est Jesus Nazarenus.

Quantum ad prophetiam Danielis, omnes Messiae venturi circumstanti® in cœno-
tât®, apprimè Jesu Nazareno conveniunt et manifeste in eo sunt adimplet®. 1® Præ-
nuntiatura Daniele is in cujus adventu cessabunt prophetiæ; cessasse autem Prophetas in adventu nostri Christi negare non possunt Judæi, aut dicant quis inter illos Propheta surrexit ab isto tempore. 2® Prænunliatur is, quo occiso civitas Jerusalem et sanctuarium dissipabuntur, quod accidisse post mortem Christi >uh Vespasiano et Tito nemini non notum esi. 5® Prænunliatur is} quo adveniente A dtli-

1
i

3

ciet hostia et sacrificium : ulrumque defecisse adveniente Christo, vel inviti fatentur Judæi. 4° Praenuntiatur is, quo mortuo, erit in templo abominatio desolationis usque ad consummationem et finem duratura : hanc experitur gens misera quæ, templo post occisum Christum nostrum desolato, ubique errat despecta, invisita, sine patria, sine templo, sine sacerdote, sine sacrificio, sine principe. 5° Tandem tempore nostri Christi absolutus est numerus septuaginta hebdomadum seu quadringentorum nonaginta annorum; initium enim harum hebdomadum sumi debet ab edicto de reedificanda civitate, ut expresse dixit angelus Dameli : *Ab exitu sermonis, ut iterum aedificetur Jerusalem usque ad Christum ducem*. Exiit autem istud edictum anno septimo vel vigesimo Artaxerxis Longimani, *ut patet* 1 Esdr. 7, et 2 Esdr. 1 et 2. A regno autem Artaxerxis usque ad septuagesimam hebdomadam inclusive, in cujus medio occisus est Christus, chronologi exacte computant quadringentos nonaginta annos.

Quantum ad vaticinium Jacob, pariter esse impletum in Christo, *probat*. 1° Fuit expectatio gentium; seu, ut in textu Hebraeo legitur, ei fuit obedientia populorum, dum gentes ejus religionis jugum sponte subierunt, et ei per fidem et obedientiam adhæserunt. 2° Natus est eo tempore quo defecit sceptrum in Juda, regnante scilicet Herode alienigena.

Observandum est, non simul et semel collapsam esse totam Judæonim rempublicam, sed gradatim ad consummatam ruinam pervenisse. Imprimis Pompeius Jerusalem armis expugnavit, templum polluit, et Judæos Romanis vectigales fecit, Joseph, lib. 14 Antiquit. cap. 8, et de Bello Judaico lib. 1, cap. 5. 2° Herodes Ascalonita paulo post, anno scilicet ante Christum quadragesimo, invitis Judæis obtinuit precario regnum Judææ a Romanis, quod post tres annos ipsi firmatum est, ducto in captivitatem Antigono, Machabæorum rege ultimo. Idem Antiquit. lib. 14 cap. 26. 5° Herodes exauctoravit Sanhedrim, omnibus senatoribus, uno excepto, occisis, eisque plebeios substituit: idem ibid. cap. 17. 4° Augustus, Archelao Herodis filio et successore, Viennam in exilium pulso, Judæam in provinciam redegit, misso ad

eam administrandam procuratore seu præside, primum Coponio, deinde Pilato, jusque gladii Judæis ademit : idem lib. 18 Antiquit. cap. 1, et de Bello Jud. lib. 2, cap. 11. Unde Judæi tempore passionis Christi, Joan. 18 dicebant : *Nobis non licet occidere quemquam*; et 19 : *Non habemus regem nisi Cæsarem*. 5° Tandem, civitate a Vespasiano per Titum eversa et templo exusto, tota respublica penitus extincta est. Inter has igitur cadentis reipublicæ epochas natus est Christus, anno scilicet quadragesimo et ultimo regni Herodis, post expugnatam urbem a Pompeio, postconstitutum regem extraneum tetrarchatorum in consilium Sanhedrim, ante vero Judæam redactam in provinciam ac extinctam penitus rempublicam, adeoque eo tempore quo jam defecerat sceptrum in Juda et erat proxime totaliter et consummate defuturum : sicque aperte in eo verificatur Jacobum vaticinium.

Verum, ut hujus probationis vis et veritas tota pateat, duo sunt hic discutienda quæ inter doctores catholicos controversantur: primum, quid nomine *Judæe* in vaticinio Jacob sit intelligendum; an sola tribus Judæ, an tota gens Judaica : secundum, utrum Herodes reipsa fuerit alienigena. Quamvis enim omnes agnoscant Jacobum vaticinium in Christo esse adimpletum, non tamen omnes id uno modo explicant.

Quantum ad primum. Qui volunt prophetiam Jacob intelligendam esse de sola tribu Juda, dicunt vel Machabæos, qui diu ante Christum regnarunt, fuisse de tribu Juda ex parte matris; vel penes hanc tribum semper mansisse jus sceptri usque ad Herodem. Qui vero volunt in hac prophetia intelligi totam gentem Judaicam, absque difficultate ostendunt perennitatem sceptri in illa usque ad Herodem.

Quantum ad secundum. Qui volunt Herodem esse genere Judæum, dicunt, pulso in exilium Archelao Herodis magni filio et successore, regnum Judææ fuisse a Romanis redactum et divisum in quatuor provincias seu tetrarchias, et cuique provinciae suum tetrarcham seu præsulem fuisse destinatum, dicente Luc. 5: Anno *quinto decimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Suda, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippa*

autem fratre ejus tetrarcha Ituræ et Trachonitidis regionis; et Lysania Abilene tetrarcha, sub principibus sacerdotum ζ/ηηα et Caïpha, [actum est verbum Domini super Joannem Zachariæ filium in deserto, (Herodes et Philippus erant filii Magni Herodis, fratres Archelai.) Itaque, inquiunt, sceptrum a Juda ablatum est, vel ipso Herode regnante; quia quamvis esset genere Judæus, tamen neque jure hæreditario, neque electione geniis, sed jure fiduciario regnum a Romanis obtinuerat; vel tempore divisionis, præsentibus præfatis tetrarchis qui a Cæsaris nutu in suæ provincial regimine pendebant; neque erant, duo saltem Pilatus et Lysania, pro sapia Judæi : idque agnoscebant Judæi qui tempore passionis Christi dicebant Pilato Joan. 18 : Nobis non licet occidere quemquam; et 19 : Non habemus regem nisi Casarem. Neque obstat quod Marcus cap. 6, vocat hunc Herodem regem; sic enim vocat, tum quia potestas tetrarchiæ erat quasi regia; tum quia se accommodabat mori populi qui adulatorie vocabat Herodem regem, ne minor patre videretur. Et aliunde certum videtur quod Herodes nullam haberet potestatem in Judæam, sed in Galilæam tantum, ut patet tum ex Luc. cit. tum ex eo quod Pilatus audiens Jesum esse Galilæum, ipsum ad Herodem tanquam ejus subditum remiserit, tum denique quia alioquin Judæi non Pilatum, sed Herodem judicem appellassent in causa Christi. Si dicas, ipsum Herodem gladio animadvertisse in Joannem : Il. id fecisse vel usurpatione jurisdictionis, vel in sua tetrarchia Galilææ. Non obstat etiam quod Pilatus dixerit Judæis de Christo Joan. 19: Accipite cum vos, et crucifigite; hoc enim dixit pro hac vice tantum, ut a condemnatione Christi, quaangebatur, se extricaret.

Alii, qui eandem de genere Judaico Herodis sententiam tenent, et existimant in ejus nepotibus perseverasse potestatem regiam (Herodes Agrippa enim nepos Magni Herodis obtinuerat a Caligula, deinde a Claudio, potestatem cum titulo regis in præfatas tetrarchias rursus coadunatas, quod etiam ejus filio Agrippæ videtur fuisse concessum usque ad excidium Jerosolymitanum), dicunt sceptrum ablatum fuisse a Juda tantum anno post Christum natum

septuagesimo, in eversione Jerusalem sub Vespasiano et Tito. Neque id putant repugnare Jacobeo vaticinio; quia, inquiunt (et ita nos ipsi dicimus), το donec in magnis cœnibus et qui procul admodum ac longissime prænuntiatur, non denotat præcise diem, mensem aut annum, seu distinctum et determinatum tempus, sed indistinctum et circa circum. Sic non incongrue dicimus : *Non suscitabitur Antichristus donec mundi finis adveniat* : quo loquendi modo non significamus mundi finem obventurum, vel priusquam suscitetur Antichristus, vel eo præcise tempore quo suscitabitur, sed eo circiter tempore Antichristum suscitandum quo mundi finis adveniet. Ita pariter sensus hujus propositionis : *Non auferetur sceptrum de Juda donec veniat Messias*, est, quod eo circiter tempore quo sceptrum de Juda auferetur, Messias adveniet, sive paulo ante, sive paulo post.

Hæc dicta sint ut innotescat, non obstante opinionum diversitate circa propositas difficultates, catholicos tamen omnes agnoscere Jacobi vaticinium in Christo esse impletum, et ex eo recte probari ipsum esse Messiam. Nunc quid de istis difficultatibus sit probabilius est expendendum.

PRIMA DIFFICULTAS.

Quid nomine Judæ in Jacobeo vaticinio sit intelligendum : an sola tribus Juda; an tota gens Judaica?

Dico. Probabilius est nomine Juda in vaticinio Jacob, non solam tribum Judæ, sed totam gentem Judaicam esse intelligendam.

Imprimis est SS. Patrum, S. Justini in Dialogo cum Tryphone Judæo, S. Alhanasii lib. de Incarnat. S. Chrysost. Horn. 67 in Genes. Euseb. lib. 8 Demonstrat. Evang. et lib. 1 Hist. cap. 6. S. Ambrosii lib. de Bencd. Patriarch, cap. 4, S. August. lib. 18 de Civit, cap. 45, S. Cyrill-Alexand. lib. 7 Glaphirorum in Genes, et aliorum.

J'rob. Longe ante Christum, sceptrum defecit in tribu Juda : ergo vaticinio Jacob deesset sua veritas, si intelligereur de sola tribu Juda et non de tota gente Judaica. *Drob. ant.* ex historia Judæorum. Omitto,

soluta captivitate Ægyptiaca, cum populus Israel factus est sui jutis, per trecentos circiter annos tempore judicum, nullum ex tribu Juda prater Otlionielem et Abe-san, obtinuisse principatum; quia scio adversarios respondere, in vaticinio Jacob non agi de initio, sed de fine sceptri in tribu Judaj, et sensum esse, non esse ab ea auferendum ex quo semel in ea fuerit, donec adveniat Messias. Scrutemur ergo sequentia tempora.

A Davide usque ad captivitatem Babylo-nicam substitit sceptrum in tribu Juda, annis circiter quingentis. Nabuchodonosor, abdu.to in captivitatem Joachimo, seu altero nomino, Jechonia, loco ejus constituit regem super Judam et Jerusalem Sedeciarn, Joachimi seu Jcchoniæ patrum. At postea ipsum Sedeciain, prius occisis ejus filiis, deinde clfossis ei oculis, pariter abduxit captivum in Babyloniam. Mortuo Nabuchodonosore anno trigesimo septimo captivitatis, Evilmerodach ejus successor iterum Joachimum seu Jechoniam sublevavit super thronum, et ejus thronum posuit super thronum regum qui erant cum eo in Babylone, 4 Reg. 25. Et hi sunt duo ultimi reges de stirpe David et de tribu Juda.

Quantum ad Sedeciam, certum est ipsum nullos habuisse regni hæredes et successores, cum omnes ejus filii ante conspectum ejus fuerint occisi a Nabuchodonosore, et regum familiæ Davidicæ habeatur ultimus.

De Joachimo seu Jechonia idem dicendum esse evincit Jeremiæ oraculum contra ipsum pronuntiatum cap. 22 : *Scribe virum sterilem^virum qui in diebus suis non prosperabitur : nec enim erit de semine ejus vir qui sedeat super solium David et potestatem habeat ultra in Juda.*

Neque dicas filios aut nepotes Joachimi seu Jcchoniæ non quidem sedisse super solium David, nec habuisse potestatem regiam, habuisse tamen ductilem, aut aliter supremam, ut patet in Zorobabcle, Joachimi seu Jcchoniæ nepote per Salathielem. *Contra est* enim <piod Jeremias denegat posteris Joachimi seu Jcchoniæ non solum potestatem regiam, sed et potestatem simpliciter qualemcumque supremam

tam a regia distinguit : *Nec erit, inquit, c semine ejus qui sedeat super solium*

David et potestatem habeat ultra in Juda ; potestas autem ducalis seu aliter suprema, est simpliciter et absolute potestas.

Quod autem dicitur de Zorobabcle, qui sit nepos istius Jcchoniæ per Salathielem, error est. Non enim Zorobabel qui reduxit Judæos e captivitate et a quo ortus est Messias, fuit nepos istius Jcchoniæ seu Joachim, sed alterius Jcchoniæ ejus patru qui dicebatur etiam Johanan. Ita constat ex genealogia Christi apud Maith. cap. d, ubi sic legitur : *Josias autem genuit Jechoniam et fratres ejus in transmigratione Dabylonis*, - erant autem tres fratres hujus Jcchoniæ, scilicet Joakim, qui fuit paler Joachim Jechoniæ, Scdecias et Solum seu Joakas : prosequitur Evangelista : *Jcchonias autem*, absque dubio Johanan" filius Josiæ, non Joachim Jcchonias filius Joakimi, nisi velis mancam esse genealogiam : Jcchonias igitur seu Johanan *genuit Salathiel, Salathiel autem genuit Zorobabel*. Ergo Zorobabel abusive recensetur inter posteros istius Joachim, seu Jechoniæ a Deo maledicti.

Sed esto fuerit Joachim Jechoniæ nepos, nihil nocet ; vel enim fuit tantum ductor redeuntium e captivitate, absque principatu qui Jesu Josedeeho fuerat concessus, ut multi volunt; vel si fuerit etiam dux et princeps, ejus principatus in eo desiit, nec ullum e tribu sua supreinæ auctoritatis successorem habuit : notum est enim ex Joseph. lib. 11 Antiquit. cap. 4, Judæorum reipublicam, soluta captivitate Babylo-nica, regiminis aristocratic! formam induisse, rerumque summam penes summos sacerdotes extitisse. Quin etsi id non ita constaret de tempore quod antecessit Machabæos seu Assamonæos, saltem nemini dubium est Machabæos seu Assamonæos annis centum quinquaginta et amplius anto Christum natum obtinuisse supremam potestatem, quandoque ducis, quandoque principis, quandoque etiam regis titulum præferentes.

Machabæos autem fuisse non de tribu Juda, sed de tribu Levi, apertissime evincitur ex S. Scriptura lib. 1 Machab. cap. 2, v, 1. Mathathias Machabæorui paler dicitur *filius Joannis filii Simeonis, sacerdos ex filiis Jourib*. Et v. 25, ipse Mathathias dicit se ex Phinee oriundum : *Vinecs, inquit, paler noster, zelando zelum*

Dei, accepit testamentum sacerdotum et ceterum. Phineas autem et Joaribum fuisse in Aaronis nepotes ideoque ex tribu Levi, habetur lib. Num. cap. 25, et lib. 2 Esd. cap. 11. Id etiam demonstratur ex eodem lib. 1 Machab. cap. 15 et 14, ubi Simon filius Mathathiae dicitur summus sacerdos, magnus dux et princeps Judaeorum : nemo autem nescit sacerdotes extitisse non de tribu Juda, sed de tribu Levi, Deo ita jubente, Num. cap. 18.

Neque obstat, quod lib. 1 Machab. cap. 5, de Machabæis legatur : *Et viri Juda magnificati sunt valde in conspectu omnis Israel et gentium omnium, ubi azbaldur nomen eorum*; quo loco delusus est Annalium parens Haronius. His enim verbis, *viri Juda*, non significantur viri de tribu Juda, sed frater et socii Judæ Machabæi qui præliabantur cum illo, ut indicat versus sequens : *Et exivit Judas et fratres ejus, et expugnabant Esau*, etc. Et apertius textus Græcus qui tollit æquivocationem, sic vertens : *Et vir Judas et fratres ejus glorificati sunt valde*.

Huic invincibili argumento duo repugnant patroni adversæ sententiæ. Quidam dicunt Machabæos fuisse de tribu Juda, si non ex parte patris, saltem ex parte matris. Quamvis enim, inquiunt, esset prohibitum tribubus inter se matrimonio jungi, id tamen tribubus Judæ et Levi fuisse licitum, probat matrimonium Aaronis cum Elizabeth filia Aminadab de tribu Juda, et Joïadæ pontificis cum filia Joram etiam de tribu Juda; item cognatio Mariæ de tribu Juda cum Elizabeth de tribu Levi. Et quamvis maternum genus apud Hebræos pro nullo habeatur ad genealogiam texendam, valet tamen in ordine ad sceptrum, ut patet in Athalia et Debhora.

Sed contra. 1° Incredibile est omnes summos sacerdotes, Hebræorum duces, per quingentos et amplius annos semper duxisse uxores ex tribu Juda, nunquam ex sua aut ex altera, vel semper prognatos ex matre de tribu Juda obtinuisse principatum; non enim tunc hæreditario jure obtinebatur, in quo casu salis fuisset primum ducem duxisse uxorem de tribu Juda, sed plerumque electione concedebatur.

2° Dato hoc moraliter impossibili, non ideo sequitur sceptrum toto isto tempore fuisse in Juda, quia revera apud Hebræos

maternum genus non attenditur non solum ad extendendam genealogiam, sed etiam in ordine ad sceptrum, sicut non attenditur in ordine ad sacerdotium, juxta dictum Thalmudicum : *Familia matris non computatur familia*. Quemadmodum ergo ex eo quod aliqui de tribu Levi duxerint uxores de tribu Juda, non ideo dicere possumus sacerdotium fuisse in tribu Juda, dicente Apostolo I Cor. 7 : *Manifestum est quod ex Juda ortus sit Dominus, in qua tribu nihil dicitur sacerdotibus Moyses locutus est*: ita ex eo quod prognati ex tribu Levi duxerint uxores de tribu Juda, dici non potest sceptrum in tribu Juda fuisse.

5° Admissa hac adversariorum responsione, sequitur quod neque in Herode, neque in ejus filiis sceptrum a Juda defecerit, quia Herodes duxerat uxorem Mariannam de genere Machabæorum, ideoque secundum datam responsionem, de tribu Juda; quam tamen sequelam non admittunt adversarii.

Quantum ad id quod opponitur de Athalia et Debhora, A. Athalia tyrannice usurpasse sex annis sceptrum nepotis sui Joas, Ochosiæ regis filii, qui ope Joïadæ pontificis, extincta Athalia, thronum conscendit. Quoad Debboram, esto simul cum Haræ judicasse Israël, de quo non omnes conveniunt, id in ea singulare fuit et verisimiliter ex extraordinario Dei munere ad tempus; confecto enim bello, auctoritatem ipsam soli Barac concessit, ideoque in exemplum trahi non potest.

Alii respondent sceptrum penes tribum Juda semper substituisse; quatenus ipsa tribus Juda Machabæos in principes eligebat, et servata proprietate regni ejus usumfructum tribui Levi concedebat, eo modo, inquiunt, quo dicitur sceptrum Poloniæ esse penes Polonos, cujus proprietate servata, usum conferunt alicui extraneo, modo Gallo, modo Germano; alioquin sequeretur tribum Levi injuste ac tyrannice usurpasse principatum.

Sed contra 1°. Hæc responsio supponit falsum, scilicet, solam tribum Juda constituisse duces seu principes ex tribu Levi, cum constet ex lib. 1 Machab. cap. 9 et 14, omnes tribus ad electionem Jonathæ et Simonis suffragatas fuisse; præterquam quod ~~secundis temporibus non semper electione~~ fierent principes, sed aliquando hæredila-

rio jure, ut patet in Aristobulo, Ilircano et alio Aristobulo : ex quo sequitur quod Machabæi non tyrannice, nec injuste principatum usurpaverint. Adde quod sceptri proprietatem et usum amiserat tribus Juda in Jechonia, juxta oraculum Jeremiæ supra laudatum: *Scribe virum sterilem*, etc. Insuper si intelligatur prophetia Jacob de solo jure ad regnum, nihil ex illa conficere possumus contra Judæos, qui contendunt solum usum sceptri a se esse ademptum, jus autem penes ipsos semper manere.

2° Ita sit ut volunt. Jus regni maneat penes tribum Juda, non ideo verificatur vaticinium Jacob si de sola tribu Juda intelligatur; quia Jacob non solum prædicit perennitatem sceptri in tribu Juda, sed etiam duces semper de suo femore nascituros » at Machabæi non possunt dici de femore specialis personæ Judæ nati, quantumvis precariam auctoritatem ab ejus tribu habuerint: sicut Poloni, quod est exemplum adversariorum, possent quidem dicere habere apud se jus sceptri, reges tamen exteri quos constituunt, non possunt dici de sanguine Polono prognati.

Superest una difficultas, nec ipsa contemnenda, quæ contra sententiam nostram opponi solet; hæc est : Jacob morti proximus unicuique filio propria prædixit ; dicitur enim ipsum singulis filiis benedixisse *benedictionibus propriis*, *Gen. 49*. Atqui si oraculum de scepro ex ejus tribu nunquam defecturo, ipsi directum, non ad solam ejus tribum, sed ad totam gentem pertineat, propria Judæ benedictio non fuisset : ergo. Adde propositionem antecedentem et sequentem in hoc oraculo spectare specialiter tribum Judæ; quidni media?

B. equidem in hoc vaticinio propositionem antecedentem, *Te laudabunt fratres tui, adorabunt te filii matris tue*; et sequentem, *Ligans ad vineam pullum suum*, etc. quo indicatur fertilitas terræ quam habitatura erat tribus Juda, esse benedictionem propriam Judæ : at mediam non illi soli personaliter, sed illi ut totam gentem repræsentanti ascribere cogit veritas historiæ. Non ergo caruit Judas benedictione propria, sed ultra propriam accepit alteram toti genti communem : cur autem benedictionem toti genti destinatam, potius Judæ quam alteri direxerit Jacob? Multiplex atlerlur ratio : *i*° quia Christus

ex illa tribu erat oriturus, et regnum temporale in spirituale atque æternum commutaturus, isque honos interventu tribus Judæ erat toti genti obventurus; 2° quia ex tribu Juda universus populus erat nomen accepturus, et præcipua regni Judaici pars, ac ipsa regni sedes Jerosolyma, in sorte tribus Judæ futura erat; 5° quia præcæteris erat regno destinata et per quingentos annos sceptrum habitura : quas tribus Judæ prerogatives prænoscentes Jacob, Judæ nomen toti genti accommodavit, et partem populi nobilissimam pro toto populo posuit, quemadmodum sæpe in sacris Litteris ponitur Jerusalem seu Sion pro Judæis, Samaria pro Israëlitis, Babylon pro Chaldæis.

Brevius responderipotest, nomine Judæ intelligi quidem tribum Judæ, sed quatenus tantum in ea diutissime mansurum esset sceptrum, et usque ad tempus Christo proximum, futurum esset in eo populo quia Juda passim denominaretur Judæus. In idem redit.

SECUNDA DIFFICULTAS.

Utrum Herodes fuerit genere Judæus an alienigena ?

Dico. Herodes, etsi religione Judæus, genere tamen fuit alienigena.

Ita ferme unanimiter censent SS. Patres, S. Justinus in Dialogo cum Tryphone, Origenes Horn. 17 in Genes. Euseb. lib. 1 Hist. Eccles, c. 6, S. Epiphan. Hæres. 20, Severus Sulpit. lib. 2 Hist. S. Hieron. in cap. 3 Oseæ, S. Aug. lib. 12 contra Faust, c. 47, S. Ambros. lib. de Benedictionibus Patriarcharum, Theodoret. in Daniel, c. 9, S. Cyrill. Alexand. lib. 7 Glaphirorum in Genes. S. Eucher. Lugd. lib. 3 Comment, in Genes. Rupert, lib. 6 Comment, in Oseam.

Ante hos omnes Josephus, quo nemo melius cognoscere potuit genus Herodis. Is lib. 14 Antiq. Judaic, c. 2, Antipatrum Herodis patrem Idumæum dicit, et Nicolaum Damascenum ut adulatorem traducit, eo quod eundem Antipatrum Judæum genere posuisset. « Amicus, inquit, Hircani » Idumæus, nomine Antipater, vieperni- » ciosus, natura factiosus et industrius, in- » fensus erat Aristobulo, eo quod ipse stude- » deret partibus Hircani : quamvis Nico- » laus Damascenus hujus genus deducat a

» principibus Judæorum qui in Judæam
» venerunt ex Babylonia; sed hoc dicit in
« gratiam Herodii ejus filii, quem fortuna
» ad Judæorum regnum evexit. » Et lib. 1
de Bello Judaico c. », de eodem Antipatro
dicit : « Erat autem genere Idumæus, et
» nobilitate et opibus gentis suæ princeps. »
Intelligis *princeps*, non dominatione sed
opibus ; dicit enim lib. 14 c. 28, de He-
rode ejus filio, quod sit plebeio genere
natus et regibus subjectus.

Obj. 1°. Josephus lib. 20 Antiquit. cap.
6, refert quod, orta Cæsareæ inter Judæos
et Syros rixa de civitatis jure, Judæi, ut
illud oblinerent, contenderent Herodem
Cæsareæ conditorem, esse Judæum gene-
re, nec id negaverint Syri. 2° Idem Jose-
phus lib. 14 Antiquit. c. 2, refert Nicolaum
Damascenum coxtaneum, Herodem genere
Judæum dixisse. 5° Strabo lib. 6 Hist. He-
rodem vocat *Judæorum indigenam*.

res Judæi, Herodiani dicti, Herodem pro
Messia habuerunt : reputabant ergo eum
genere Judæum, cum nihil magis S. Scrip-
turis expressum sit quam Messiam ex gente
Judaica, imo ex tribu Juda et ex familia
David esse oriturum. 5° Herodes dum con-
cionem ad Judæos haberet, vocabat illos
contribules suos, ut refert Josephus lib.
15 Antiquit. cap. 16. Ergo.

Ad primum, B. Josephum ita quidem
referre, at Judæos vera locutos fuisse non
dicit ; quin c contra aliis locis, ut vidi-
mus, diserte negat Herodem fuisse genere
Judæum. Dixerint ergo obiter Judæi in
contentione, Herodem esse genere Ju-
dæum, nec negaverint Syri, nihil probat,
cum ibi non ageretur de genere Herodis,
sed de jure civitatis, quod pariter stetisset
Judæis etsi Herodes religione tantum fuis-
set, ut erat, Judæus.

Ad secundum. Josephus ipse, qui hxc
de Nicolao Damasceno refert, monet ip-
sum id adulatorie dixisse, idcoque nullam
ipsi fidem esse adhibendam, *ut vidimus
in probatione*.

Ad tertium. Strabo vocat Herodem Ju-
dæorum indigenam, quia natus est in loco
cujus incolæ erant Judæi religione; natus
est enim Herodes inter Idumæos, ut mox
dicam; Idumæi autem ab Ilircano Judæo-
rum rege devicti, circumcisionem et om-
nem ritum legis Mosanæ admiserant, ideo-
que Judæi religione cliccti, ut narrat Jo-

sephus lib. 13 Antiquit. c. 17. Aliunde
potuit Strabo decipi in genere Herodis, si-
cut deceptus est, cum dicit cum ad sum-
mum pontificatum fuisse evectum.

Ad quartum, B. Herodianos, vilissimam
inter Judæos sectam, ex adulatione Hero-
dem ut Messiam coluisse : nec mirum, cum
ipse Josephus, vir aliunde veritatis amicus,
lib. 2 de Bello Judaico, c. 4, Vespasianum
habuerit pro Messia, quanquam certo sci-
ret ipsum non esse genere Judæum. Nihil
ergo inde evincitur pro genere Judaico
Herodis ; sed inde evincitur eam tunc opi-
nionem invaluisse apud Judæos, Messiam
circa tempora Herodis nasciturum, ut re-
vera natus est.

Ad quintum. Herodes vocabat Judæos
contribules suos, quia ratione religionis
Judaicæ quam profitebatur, erat populo
Judaico aggregatus.

Inst. Alienigenæ per circumcisionem
tam vere sunt Judæi quam pagani per bap-
tismum sunt christiani. Ergo.

B. N. ant. Disparitas est, quod Judæi
nascantur, christiani autem fiunt, non nas-
cuntur, et inter eos nulla habetur ratio di-
versæ originis, ut dicit Apost. Galat. 5.

Si objiciantur quidam Patres, longe plu-
res eis opponimus. Quod autem posset
opponi ex particula *donec*, qua videtur
significari prius venturum Messiam quam
deficiat sceptrum de Juda, prævenlum est
initio hujus articuli ante primam difficul-
tatem. Insuper addo quod, cum per gra-
dus defecerit Judæorum respublica, ut vi-
dimus ibidem, possit etiam dici aliquo
sensu Messiam venisse priusquam scep-
trum de Juda auferretur, scilicet, totaliter
et consummate : siquidem id evenerit tan-
tum in eversione urbis et dispersione gen-
tis. Et quamvis ante id tempus absolute
loquendo sceptrum ablatum fuerit in He-
rode, remansit tamen semper quoddam
vestigium reipublicæ, præsertim in ritibus
religionis et in antiquis usibus nationis.

*Obj. contra totam hanc probationem
ex vaticinio Jacob desumptam.* Sive no-
mine Judæ intelligatur sola tribus Juda,
sive lota gens Judaica, sive Herodes fue-
rit alienigena, sive non, constat sceptrum
defecisse non solum in tribu Juda, sed in
tota gente longe ante Herodem et Chris-
tum nostrum natum, nimirum in captivi-
tate Babylonica. Ergo.

B. N ant. Nam, ut jam dixi, Xabuchoduiiosor, abducto in captivitatem Jccho-
ma, ejus loco Sedeciam regem constituit ;
t cdecia extiueto, Evilmerodach Nabucho-
doiiosoris successor Jechoniam iterum reg-
io restituit, concessumque fuit Judæis toto
illo captivi alis tempore ut secundum suas
leges el ritus viverent, haberentque in
suos jus vilæ et necis , ut patet ex judicio
Susannæ. Post captivitatem vero, reædifi-
cato templo ct forma regiminis in aristo-
rraliam mutata, summi sacerdotes princi-
patum obtinuerunt usque ad Herodem,
qui; expulso Antigono Wachabæorum ul-
timo, regnum a Romanis obtinuit.

Petes 1° si Herodes non fuerit ex ge-
nere Judæorum, ex quo ergo alio genere?

It. juxta quosdam, fuisse genere Idu-
mæum ; juxta alios, fuisse Ascalonitam seu
Philistæum · sed iste divers® opiniones
conciliantur, si observemus cum Julio
Africano apud Euseb. lib. 1 Hist. Eccles,
c. 6, cum S. Ambros. lib. 5 Comment in
Luc. et S. Epiphanio Hæres. 20, Antipa-
trum Herodis patrem, et alterius Herodis
qui Ascaionc templi Apollinis ædituus
erat, filium, in prima puerilia a latronibus
Idumæis in Iduinæam fuisse abductum,
ibidemque ad virilem ætatem degentem,
hunc Herodem, de quo hic cstquæslio,
procreasse : unde iste Herodes est dictus
Idnmæus a loco nativitatis, et Ascalonita a
patris et avorum origine.

Petes 2° quo sensu Christus in vaticinio
Jacob dicitur *Expectatio gentium* et ab
Aggæo cap. 2, *Desideratus gentibus*, cum
ejus futuri adventus gentes nullam habe-
rent notitiam?

/A eo sensu id dictum esse, quo sensu
res etiam inanimatæ dicuntur figurate ex-
pectare aut desiderare quæ illis sunt ne-
cessaria , etsi illorum non habeant noti-
tiam, ut, *terra de endo pluviam c.rpcc-*
tare dicitur Bout. cap. 11; *frumentum*
desiderare nubes , Job. cap. 57 ; *arca si-*
tire imbrem, Joël cap. 1. Sic itaque gen-
tes ad quarum salutem adventus Christi
erat necessarius, dicte sunt illum expee-
tare et desiderare, quamvis ipsis esset ig-
notus. Adde, non esse verum universaliter
adventum Messiæ fuisse ignotum gen-
tibus, ut patet ex historia Job et Balaam.

§ II. — *Secunda probatio ex prophetiis pro-*
nuntiantibus circumtiantias nativitatis, vito
et oriis Alcssice, adimpletis in Jesu Naia
reno.

1° Messias debuit nasci Bethlcem, Midi.
ii : *El tu, Belhleem Ephrata.... cx te*
mihi egredietur -qui sit dominator in Is-
rael, ct egressus ejus ab initio a diebus
æternitatis. Jesum Nazarenum natum esse
Bethlcem testatur Mattii. 2 : *Cum ergo na-*
tus esset Jesus in Belhleem Juda.

2° .Messias erat oriturus ex tribu Juda ct ex
familia David, Isaï. *It : Egredietur virga*
de radice Jesse, etc. Christum nostrum ex
Davidis semine ortum probat ejus genea-
logia apud Matth. 1, Item nasciturus erat
Messias ex virgine , Isaï. 7 : *Ecce virgo*
concipiet, et pariet Filium, et vocabitur
nomen cjus Emmanuel, etc. Id esse adim-
pletum in Jesu nostro narrat Matth. 1 :
Cum esset desponsata mater ejus Maria
Joseph, antequam convenirent, inventa
est in utero habens dc Spiritu sancto....
hoc autem totum est ut adimpleretur
quod dictum est a Domino per Prophe-
tam dicentem ; Ecce virgo in utero ha-
bebit filium.

Scio Judæos nulla opponere contra hoc
Isaïæ vaticinium, quæ omnia discutere fo-
ret longioris otii. Iirter alia dicunt vocem
hebræam *haalma* non significare necessa-
rio virginem, sed puellam adolescentulam,
sive virginem sive non. Verum observant
Hebraic® lingite periti, vocem hanc,
haalma, cum articulo emphatico *ha*, nul-
libi usurpari in S. Scriptum nisi pro puella
virgine. Unde S. Hieron. lib. 1 cont. Jo-
vin. α Ostendant, inquit, Judæi in S. Scrip-
» turis alicubi positum *haalma*, upi adoles-
» cenlulam tantum, non virginem sonet. »
Aliunde Isaïas eo loco prænnuat porten-
tum ingens ct inauditum : *Pete tibi sig-*
num a Domino, inquit ad Achaz, *sive in*
profundum inferni, sive in excelsum su-
pra. Quid vero novi ct portentis haberet si
puella virum experta , sit filium paritura?
Ita arguunt Terlull. lib. cont. Jud. cap. 9,
Origenes cont. Celsum, Euseb. lib. 4 De-
monstrat. Evang. et S. Ilieron in loc. cit.
Isaïæ.

5° Adventum Messiæ debuit procéder
qui pararet vias ejus, Malach. 5- Id pr;r
titit Joannes Baptista qui fuit vox clamai»
in deserto, cl præccssit Christum in si-

ritu et virtute Eliæ, ut ejus vias praepararet, Matth. 2 et Lue. 1 Messi® nomen futurum est Jesus seu Salvator, Isaï. 12, 51, 62, 65. Item Emmanuel, Isaï. 7. Ita fuisse vocatum nostrum Christum narratur Matth. 1 et Lue. 1. Reges praedicuntur venturi ab Oriente Messiam adoraturi, Psal. 71. Id adimpletum in Christo legimus Mallh. 2.

4* Messias venturus erat *ad medendum contritis corde cl ad praedicandum captivis indulgentiam*, Isaï. 61 ; item ad salvandum nos et patranda miracula j *Deus ipse veniet ct salvabit nos. Tunc aperiuntur oculi cecorum, aures surdorum patebunt; tunc saliet sicut cervus claudus, ct aperta erit lingua mutorum*. Isaï. 55. Hæc praestitisse Christum nostrum experti sunt ipsi Judæi, el passim testatur Evangelium.

5° Omnes circumstantias mortis, passionis ct resurrectionis Messiæ quæ praesentibus et videntibus Judæis, atque in conspectu orbis in Jesu nostro sunt adimplet®, ita diclincte prænuntiant Prophetæ, ut non lain Propbetas quam Evangelistas egisse videantur.

Imprimis Sapiens cap. 2 graphice describit impiorum conatus ct oblocutiones adversus Christum, mortemque turpissimam illiub eis definitam ; *7'anquam nugaces aestimati sumus ab illo, ct abstinet se a viis nostris tanquam ab immunditiis, ct præfcrl novissima justorum, ct gloriatur Patrem schabrcrc Deum. / ideamuss sermones illius veri sint, ct tentemus qua ventura sunt illi, et sciemus quæ erunt novissima illius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet cumbet liberabit cum dc manibus contrariorum. Contumelia ct tormento interrogemus cum, ut sciamus reverentiam ejus ct probemus patientiam illius. Morte turpissima condemnemus cum*. Hæc autem omnia contigisse in Christo nostro, omnibus notum est.

Consilium prævium principum, sacerdotum ct seniorum de Jesu capiando et tradendo morti praedixit David, Psal. 2 : *Aspiterunt reges terra, ct principes convenerunt in unum adversus Dominum ct adversus Christum ejus*.

Christus noster venditus est triginta argenteis quibus emptus est ager figuli. Hoc prænuntiavit Zacharias c. 11 : *Appendebunt mcrccdem meum triginta argenteos.*

el dixit Dominus ad me : Projice illud ad statuarium (seu figulum), decorum pretium quo appretiatum sum ab eis.

Jesus noster conspuitur ct in faciem cæditur : id non tacuerunt Piophelæ, Isaï. cap. 50 : *Corpus meum dedi perçut ienlibus, ct genas meas vellentibus; faciem meam non averti ab increpantibus ct conspuentibus in me*, Thren. cap. 5 : *Dabit percutientibus se maxillam et saturabitur opprobriis*.

Jesus Nazarenus flagellis cæditur ; et id a Davide praedictum, Psal. 54 : *Congregata sunt super me flagella*. Psal. 158 : *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores*.

Christus noster a falsis testibus accusatur. Ita Psal. 54 : *Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me*. Psal. 26 : *Insurrexerunt in me testes iniqui, ct mentita est iniquitas sibi*. Manus ejus et pedes fuerunt perforati ; ita praedictum a regio Vate, Psal. 21 : *Foderunt manus meas ct pedes meos, ct dinumeraverunt omnia ossa mea*. Fuit crucifixus inter latrones : sic Psal. 55 : *Cum sceleratis reputatus est*. Divisa sunt ejus vestimenta, missa sorte in togam ; ct hoc praedicitur Psal. 21 : *Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem*.

Jesus noster pendens in cruce fuilfcUc et aceto potatus : ita prænuntiatum Psal. 68 : *Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto*. Irridetur a praetereuntibus, capita sua moventibus ct ei supplicia exprobrantibus : ita Psal. 21 : *Ego sum vermis et non homo, opprobrium hominum ct abjectio plebis : omnes videntes me deriserunt me, locuti sunt labiis ct moverunt caput : Speravit in Domino, eripiat cum, salvum faciat eum, quoniam vult cum*.

Jesu nostro moriente, sol passus est deliquium : sic prænuntiavit Amos cap. 8 : *Et erit in dic Hia, dixit Dominus Deus, occidet sol in meridie, ct tenebrescere faciam terram in die luminis*. Ejus mattsuctudinemet patientiam in subeunda morte describit Isaï. cap. 55 : *Oblatus est quia ipse voluit, et non aperuit os suum. Sicut ovis ad occisionem ducetur, ct quasi agnus coram tondente se obmutesci I, ct non aperiet os suum. De angustia el iudicio sublatus est, generationem ejus*

quis enarrabit? Quia abscissus est de terra viventium. Propter scelus populi mei percussi eum.

Iesus noster fuit sepultus; nec id omisit Isai. c. 11 : *Et erit sepulcrum ejus gloriosum.* Resurrexit : ita Psal. 5 : *Ego dormivi, et soporatus sum, et exurrexi, quia Dominus suscepit me.* Ascendit in cœlum : sic Psal. 67 : *Ascendisti in altum, cepisti captivitatem, accepisti dona in hominibus.* Misit Spiritum sanctum; et hoc annuntiavit Joel 2 : *Effundam Spiritum meum super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri et filiae vestrae.*

Sirespondcant Judæi, hæc omnia non esse prophetice dicta de Christo, sed casu et fortuito in eo contigisse : dicant ergo de quo alio sunt prophetice dicta et in quo alio exitum habuerunt. Quæ duo cum ostendere non possunt, fateantur necesse est de nostro Christo esse prænuntiata in quo ad amussim impleta sunt.

§ III.—*Tertia probatio ex his quæ prænuntiata sunt ex adventu Messiae subsecutura, et quæ ex adventu Christi nostri sunt adimpleta.*

Primum est vocatio gentium et abolitio idololatriæ. Gen. 20, ubi prædicitur Messias nasciturus ex semine Abrahæ : *In te, inquit Deus, benedicentur omnes cognationes terræ.* Et cap. 22 : *Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ; et cap. 49, dicitur Messias, Expectatio gentium.* Psal. 2 : *Postulo a me, et dabo tibi gentes et possessionem tuam terminos terræ.* Psal. 71 : *Dominabitur a mari usque ad mare et a flumine usque ad terminos orbis terrarum.... et benedicentur in ipso omnes tribus terræ, et omnes gentes magnificabunt cum.* Isaï. 49 : *Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob et fœccs Israel convertendas : ecce dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ.* Ibid. cap. 19 : *In die illa erit altare Domino in medio Ægypti.... clamabunt enim ad Deum a facie tribulantis, et mittet eis Salvatorem et propugnatorem qui liberet eos.* Ibid. cap. 2 : *Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes... quia de Sion exibit lex et verbum Domini de Jerusalem.* Ezccb. 30 : *Hæc dicit Dominus:*

Disperdam simulacra dæmoniarum faciam idola de Memphis. Zachar. 13 : Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum, disperdam nomina idolorum de terra, et non memorabitur ultra, et pseudopphetas et spiritum immundum auferam de terra. Lege in eadem rem Isaiatn a cap. 42 ad 66, Jerem. cap. 5, 4, 16, 51; Oseam cap. 1, 2; Joel cap. 2; Amos cap. 9; Mich. cap. 4. Sophon. cap. 2 et 5; Agg. cap. 2; Zachar. 2, 3, 9, 15 et 14; Malach. cap. 1,

Subsumo. Atqui Christum nostrum has primas Messiae promissi partes adimplevisse, vocando idololatrias ad verum Dei cultum per suos Apostolos et eorum successores, omnibus est pervium, ita ut nunc in toto orbe vix sit ulla natio quæ verum Deum non agnoscat et colat; et si sit adhuc aliquis terræ angulus in quo sit ignotus, novisui dies missis Evangelii prædicatoribus annuntiatur, sic, ut hæc vocationis gentium Prophetia in dies compleatur, donec in fine mundi consummetur, juxta illud 1 Corinth. 15 : *Cum autem subjecta fuerint illi omnia, tunc et ipse subjectus erit ei qui subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.*

Neque obstat quod inter colentes verum Deum sint diversæ sectæ; sufficit enim ad verificationem prophetiæ, quod in qualibet secta verus Deus colatur : sicut enim diversæ sectæ Samaritanorum, Sadducæorum, Phariseorum, Herodianorum et aliæ non officiebant veritati religionis apud Judæos; ita diversæ sectæ Arianorum, Manichæorum, Nestorianorum, Eutychianorum, Pelagianorum, Calvinistarum et Lutheranorum, non officiunt veritati religionis inter Christianos.

Dices. Ipse Christus, Matth. 15, dicit mulieri Chananeæ : *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israël.... non est bonum sumere panem filiorum et dare canibus.* Ergo.

△ Quamvis Christus fuerit missus ad salvandas gentes, non tamen id per se, sed per Apostolos præstitit; ipse enim personaliter fuit missus ad populum Israël, ut in eo nasceretur, conversaretur, prædicaret miracula faceret, quorum ipse nihil per se fecit apud gentes, sed tantum per Apostolos : unde fuit proprie Apostolus Judæorum non gentium, et ideo Paulus Rom. 13 ipsum vocat *Ministrum circumcisio-*

nit; et scribens ad Hebræos seu Judæos, cap. 5, vocat eorum Apostolum.

Quantum ad posteriora verba, iis significat nondum esse tempus auferendi regnum Dei a Judæis et tradendi gentibus : id demum fieri debebat post Christi passionem per Apostolos, filiis, id est Judæis, panem illum rejicientibus, juxta illud Apost. Act. 15 : *Nobis oportebat primum loqui verbum Dei; sed quia repellitis illud, et indignos vos judicatis ælcrnæ vitæ, ecce convertimur ad gentes.*

Secundum, adveniente Messia abolendum esse sacerdotium Leviticum et novum inducendum. Tribus constat sacerdotium Leviticum, victimis offerendis, sacerdotibus offerentibus et loco sacrificii : victimæ offerendæ erant certa genera animalium ; sacerdotes offerentes erant ex tribu Levi et ex familia Aaron assumendi ; locus sacrificii erat, primo tabernaculum, deinde templum Jerosolymitanum, extra quod sacrificium offerre prohibitum erat. Hæc tria ergo juxta Prophetarum oracula immutanda fore adveniente Messia, et esse mutata rer Christum nostrum probare incumbit,

Quantum ad sacrificia. Imprimis nota est prophetia Danielis cap. 9, occiso Messia sacrificia cessatura : *Post hebdomadassexaginta duas occidetur Christus... et in medio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium.* Psal. 49 : *Audi, populus meus, et loquar, Israël, et testificabor tibi, Deus Deus tuus ego sum. Non in sacrificiis tuis arguam te, holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper, Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.... immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua.* Quibus verbis significat Deus se paratum esse ad sacrificia suscipienda, sed velle aliud sacrificium quam quod Aaronico ritu celebratur pecudum mactatione. Lege Isaï. cap. 1, Jerem. cap. 6, Amos c. 5, Mich. cap. 6.

Quantum ad sacerdotes. Deus 1° omnes Judæos propter comm scelera repellit a sacerdotio, Oseæ 4 : *Conticuit populus ruals eo quod non habuit scientiam; quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio mihi fungaris; et oblita es legis Dei tui, obliviscar filiorum tuorum ci ego.* Deinde Isaï. G6, declarat se sacerdotes ex gentibus, Africanis, Lydis,

Græcis, Italis et aliis nationibus, quæ Deum ignorant', assumpturum. *Ecce ego venio, inquit, ut congregem ex omnibus gentibus et linguis, et venient et videbunt gloriam meam. Et ponam in eis signum, ut mittam ex eis qui salvati fuerint, ad gentes, in mare, in Africam et Lydiam tendentes sagittam, in Italiam et Græciam, ad insulas longe, ad eos qui non audierunt me et non viderunt gloriam meam... et assumam ex eis sacerdotes et levitas.*

Quantum ad templum. In confesso est apud Judæos, in solo templo Jerosolymitano licitum esse offerre Aaronica legis veteris sacrificia : et tamen Deus declarat futurum aliquando ut grata sint illi sacrificia extra templum Jerosolymitanum, extra Judæam et in medio cæterarum nationum oblata. Malach. cap. i : *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus; in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.* Isaï. 19 : *In die illa erit altare Domini in medio Ægypti.... et colent cum in hostiis et muneribus, et vota vovebunt Domino et solvent.* Et quidem supposita vocatione gentium, de qua probatione præcedenti, fieri non posset ut religio Messia eo sacrificio staret quod in solo templo Jerosolymitano et a solis Judæis offerendum erat, cum non possent gentes ex universo orbe stata die in hoc templum convenire.

Subsumo. Atqui ex adventu Christi nostri, a mille septingentis annis et amplius, cessasse sacrificia legis Mosaïcæ, sacerdotes nullos amplius esse ex stirpe Aaron nec esse posse, permixtis inter se tribubus, et templum Jerosolymitanum esse solo adæquatum, patet omnium oculis. Ergo.

Objiciunt Judæi, a Deo ipso perennitatem esse promissam sacerdotio levitico, Jerem. 53. *Ilæc dicit Dominus : Non interibit de David vir qui sedeat super thronum domus Israël, et de sacerdotibus et levitis non interibit vir a facie mea qui conferat holocausta, et incendat sacrificium, et cerdat victimas omnibus dicibus.... Sicut enumerari non possunt stel-*

ut cadi ef metiri arena maris, sic multiplicabo semen servi mei et levitas ministros meos.

B. perennitatem sacerdotii eo in loco promitti tribui Levi, sicut promittitur perennitas sceptri domni Davidis; hæc enim duo in ea prophetia junguntur : constat autem ex aliis S. Scriptura locis non promitti domni David perennitatem sceptri absolutam, sed vel ad certum tempus, scilicet, donec veniat qui mittendus est, vel conditionate, si posteri David servent legem. Ita similiter perpetuitas absoluta sacerdotii non promittitur tribui Levi, sed vel u-que ad certum tempus, scilicet Messiae, vel conditionate, si levitæ servent pactum. Alioquin cum certo constet Judæos a mille septingentis annis et amplius sacrificio et sacerdotio levitico destitutos esse, non staret vaticinio Icremiæ suæ veritas. Neque dicant Judæi, utrumque et sacerdotium et sacrificium restitutum iri per suum quem expectant Messiam. *Esto* ita esset : ex quo tamen quod per mille septingentos annos utrumque cessaverit, falsum erit Dei promissum, quod fingunt absolutum, quo pollicitus est futurum esse ut de sacerdotibus et levitis non interiret vir a facie ejus qui offerret holocausta, incenderet sacrificium clæderet victimas omnibus diebus.

Tertium. Messias juxta vaticinia Prophetarum, debuit legem Mosaicam auferre et novam condere : atqui id præslitit Jesus Nazarenus et ergo. *Min. constat.*

Prob. maj. 1° ex dictis. Si enim debuit Messias, non Judæos tantum, sed omnes gentes in unius religionis societatem congregare, lex soli populo Judaico data, tot diversis gentibus accommodari non potuit: sic v. g. circumcisione quæ inter hujus legis officia est præcipuum, non potuerunt initiari gentes, cum hæc instituta sit ut Judæos a gentibus distingueret ; similiter impossibile erat ut ex omni parte unis ersi gentes confluerunt statis diebus ad templum Jerosolymitanum, extra quod omne sacrificium erat sacrilegum : necesse ergo erat in hac hypothesi conversionis gentium, novam legem condi, veteri abrogata.

Item si debuit Messias sacerdotio Aaronico sublato novum instituere, debuit pariter, veteri lege sublata, novam condere ; cum enim pars maxima legis veteris posita

sit in cullu ac religione sacerdotii levitici, eo sublato, non potest subsistere.

Prob. eadem maj. 2° expressis S. Scripturæ testimoniis quæ prænuntiant novum et æternum fœdus, non eum solis Judæis, sed etiam cum gentibus. Isai. 55 : *Inclinate aurem vestram et venite ad me, audite et vivet anima vestra, et feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias David fideles : ecce testem populis dedi cum et proceptorem gentibus.* Et cap. 61 : *Dabo opus eorum in veritate, et foedus perpetuum feriam cum eis, et scient in gentibus semen eorum et germen eorum in medio populorum.* Vide ibid. cap. 52, Ezech. 16, Osee 2. Hoc autem pactum esse novum et distinctum ab eo quod Deus inierat cum populo Israëlítico, expresse docent Prophetæ, Baruch cap. 2 : *El statuam illis testamentum alterum sempiternum, ut sim illis in Deum et ipsi mihi erunt in populum.* Jerem. cap. 31 : *Ecce dies venient, dicit Dominus, et feriam domui Israël et domui Juda foedus novum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum; ut educerem eos de terra Egypti, pactum quod irritum fecerunt, et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus; sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel : post dies illos dicit Dominus, dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam illam, et ero eis in Deum, et ipsi mihi erunt in populum.* Isai. 2 : *De Sion exhibit lex et Kerbum Domini de Jerusalem, et judicabit gentes, et arguet populos multos.* Idem Midi. 4. *Ex quibus* liquidissime novam legem temporibus Messiae esse sancendam ; legem a lege Mosaica, populo Israelítico in egressu Ægypti data, distinctam; legem non solis Judæis, sed omnibus gentibus latam; legem denique non in tabulis lapideis, sed in cordibus scriptam.

Adde, sæpe in S. Scripturis legis Mosaicæ ritus et solemnitates aliquando abolendos prænuntiari. Isai. 1 : *Neomenias, et sabbatum, et festivitates alias non feram, calendas vestras et solemnitates vestras odit anima mea.* Osee 5 : *Dies multos sedebunt filii Israël sine rege et sine principe, et sine sacrificio, et sine altari, et sine cphod, et sine tcraphim.*

I rat *ephod* indumentum superhumeralē sacerdotum; *tcraphim* erant imagines futura pronuntiantes. Vide ibid. cap. 2 et Amos ̈y.

Objiciunt Judæi, perennitatem legis Mosaic® esse assertam in S. Scripturis, Malach. ultimo : *Mementote legis Moysi servi mei, quam mandavi et in Ilorcb ad omnem Israel præcepta et judicia. Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et terribilis, et convertet corda patrum ad filios, ne forte veniam et percutiam terram anathemate.* El ideo noster Christus ne falsus propheta videretur, sæpe protestatus est se non venisse solvere Legem, sed adimplere. Et Deut. 4 dicitur : *Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo : custodite mandata Domini Dei vivi, quæ ego præcipio vobis.*

Ad primum. Vel exponitur de primo Messi® adventu, et tunc per Eliam intelligitur Joannes Baptista qui præivit Christo in spiritu et virtute Eli® : vel exponitur de secundo adventu, etsic quidem legis Mosalicæ commendatur memoria recolenda, at non observantia; aut si observantia, hæc spectat præcepta moralia quæ legi evangelic® sunt communia, non cæremonialia, nec judicialia, quæ sunt legis Mosaic® propria. Et hoc sensu intellige, si quandoque in S. Scripturis lex Mtfsalca dicitur æterna. Hanc ergo Christus non solvit, absolvit tamen : adimplevit, sed adimplendo consummavit, substituendo antitypum figura.

Ad secundum. Præceptum non detrahendi verbo Dei, astringit quidem Judæos, sed non Deum ipsum. Verum nec ipse detraxit verbo quod locus est Moy-si, sed, ut dictum est, implevit.

Instant. Ritus circumcisionis in S. Scriptura asseritur perpetuo duraturus, Gen. 17 : *Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris tam vernaculus quam emptitius circumcidetur, eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum.* Ergo.

D. 1° juxta linguæ Hebraic® peritos, hanc vocem *æternum*, expressam Hebraea voce *holam*, ul hic exprimitur, non semper significare æternitatem proprie, seu ductionem fine carentem, sed longum et diuturnum tempus, ut variis exemplis de-

monstrant. 2° *Esto* eo loci significaret pro-
pricæternitatem, nihil inde oblinant Judæi. Etenim hic duo annotantur, et distinguuntur, amicitia seu fœdus Dei initum cum Abraham, et signum hujus foederis ; circumcisio non est ipsum fœdus, sed signum foederis, juxta versiculum præcedentem : *Circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit signum foederis inter me et vos.* Sit ergo amicitia seu fœdus Dei cum Abrahamo æternum, quod solum dicit S. Scriptura laudata : at signum hujus foederis esse æternum negamus, nec ullo S. Scriptura testimonio probari potest. Neque enim necesse est foederis æterni signum esse æternum, cum sæpe fœdus firmum et stabile signo illo et instabili firmitur, ut fœdus matrimoniale annulo qui perdi potest aut destrui permanente fœdere matrimoniali.

Urgent. Fœdus initum cum Abraham fuit initum cum ejus semine. Ergo.

H. D. ant. Fuit initum cum ejus semine fidei quod fidem Abraham sectaretur et pactum non frangeret, C. secus, V. Pacta enim mutua fide stant. Judæos autem hoc pactum irritum fecisse testatur S. Scriptura, Jerem. 11 : *Irritum fecerunt domus Israël et domus Judæ pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum.* Oseæ 6 : *Sicut Adam transgressi sunt pactum, prævaricati sunt in me.* Psal 77 : *Averterunt se et non servaverunt pactum : quemadmodum patres eorum conversi sunt in arcum pravum.*

Potest iterum antecedens distinguere aliis terminis. Fœdus initum fuit cum semine Abraham secundum spiritum, C. secundum carnem, N. Vel : cum semine Abraham circumciso corpore, N. circumciso mente, C. Et hoc sunt christiani, juxta illud Galat. 5 : *Qui ex fide sunt, ii sunt filii Abraham;* et Horn. 9 : *Non omnes qui ex Israël sunt, hi sunt Israeli!æ; neque qui semen sunt Abraham, omnes filii.*

§ IV — *Quarta probatio ex miraculis Christi, comparatis cum miraculis Moysis,*

Argumentum est ad hominem. Judæi probant divinam Moysis missionem ex ejus miraculis : atqui miracula Christi sunt numero, dignitate et aliis titulis longe præstantiora : ergo vel divinam Christi nostri missionem agnoscant, vel Moyseu recusent, nectssuui ot.

Prob. prima pars min. Judæi numerant septuaginta sex miracula Moysis. *Hoc dato*, quamvis posset negari, longe plura patravit Christus, de quo Act. 10 dicitur : *Pertransiit benefaciendo, et sanando omnes oppressos a diabolo.* Unde Joannes rap. ultimo, post recensita plurimi Christi miracula, dicit : *Sunt autem et alia multa quæ fecit Jesus, quæsi scribantur persingula, nec ipsum arbitror mundum capere posse cos qui scribendi sunt libros.* Et quamvis id sit hyperbolice dictum, sicut cum dixit Deus quod multiplicarentur filii Abrahæ sicut arenæ maris, attamen significat maximam esse multitudinem.

Prob. secunda pars min. Moyses nulla edebat miracula nisi ex mandato Dei vel fuis ad Deum precibus, quia non per virtutem sibi innatam, sed a Deo certis casibus obtentam illa faciebat. At Jesus per virtutem sibi innatam et a se indistinctam, ubi vellet, quando vellet, etiam absens, prodigia operabatur: unde Matth. 18 dicit: *Data est mihi omnis potestas in carlo et in terra.* Quod si quandoque promittebat orationem, id faciebat, non ex indigentia, sed ut probaret veritatem suæ humanitatis, quaerat inferior Deo, et præberet nobis exemplum.

Prob. tertia pars min. Moyses sic miracula fecit, ut hanc potestatem aliis communicare non potuerit : at Christus non solum ipse miracula fecit, sed et aliis miracula faciendi potestatem contulit, Matth. 10: *Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, dæmones ejicite; gratis accepistis, gratis date.*

Quidam hic proferunt Josephi testimonium lib. 8 Antiquit. cap. 4. Verum quamvis hoc testimonium esse genuinum sit probabilius, ut ostendam infra in digressionem speciali ; quia tamen ipsimet scriptores catholici inter se de illo disputant, ipseque Joseph videatur loqui non ex propria sententia, sed ex sententia eorum qui adhærebant Christo, videtur insufficiens hoc testimonium ad revincendos Judæos : quapropter immoror.

ARTICULUS IV.

Solvuntur objectiones Judæorum.

Præter argumenta hinc et inde proposita et soluta, iterum

Objiciunt Judæi, 1º Messiam Prophetarum vaticiniis pronuntiatum, urbem Je-

rusalem et ipsum Salomonis templum restauraturum, Judæosque ex omni parte collecturum, ut illic veteri ritu sacrificia offerant, ac in terra patrum suorum beate secundum carnem vivant : atqui nihil horum tempore Jesu Nazareni experti sunt, nec experiuntur modo, quippe qui adhuc misere extorres et perterriti ubique gentium vagantur sine templo, sine sacrificio, etc. ergo. *Probant maj.* ex Prophetis, Amos, Jeremia et Ezechiele. Amos cap. 9, Deum sic loquentem inducit : *In die illa suscitabo tabernaculum David quod cecidit, et reedificabo illud, sicut in diebus antiquis... Convertam captivitatem populi mei Israel, et ædificabunt civitates desertas et inhabitabunt, et plantabunt vineas et bibent vinum earum, et facient hortos et comedent fructus eorum. Et plantabo cos super humum suam, et non evellam cos ultra de terra sua, quam dedi eis, dicit Dominus Deus,* Jerem. cap. 29 : *Reducam captivitatem vestram et congregabo vram de universis gentibus et de cunctis locis ad quæ expuli vos, dicit Dominus, et reverti vos faciam de loco ad quem transmigrare vos feci.* Idem cap. 50 et 51, dicit civitatem sic instaurandam, ut non evellatur et non destratur ultra in sempiternum. Ezech. 54 : *Sicut visitat pastor gregem suum in die, quando fuerit in medio ovium suarum dissipatarum, sic visitabo oves meas et liberabo eas de omnibus locis in quibus dispersæ fuerunt in die nubis et caliginis. Et educam eas de populis, et congregabo eas de terris, et inducam eas in terram suam, et pascam eas; et in montibus excelsis Israel erunt pascua carum.*

At quantum a vero aberrant Judæi et vana spe deludantur, palam erit, si probemus juxta eosdem et alios Prophetas, neque Jerosolymam neque templum unquam esse instaurandam neque populum Judaicum unquam colligendum. Isaï. cap. 23 : *Posuisti civitatem in tumulum, urbem fortem in ruinam, domum alienorum, ut non sit civitas, et in sempiternum non ædificetur.* Jerem. 19 : *Hæc dicit Dominus exercituum: Sic conteram populum istum et civitatem istam, sicut conteritur vas figuli quod non potest ultra instaurari.* Amos 5 : *audite verbum istud quod levo super vos planctum : domus*

SOLVUNTUR OBJECTIONES JÜDJEORUH.

Israël cecidit, et non adjiciet ut resurgat; virgo Israel projecta est in terram, et non est qui suscitet eam. Daniel 9 : *Et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio.... Et erit in templo abominatio desolationis, et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio.* Osee 3 : *Dies multos sedebunt filii Israël sine rege, et sine principe, et sine sacrificio, et sine altari, et sine ephod et tcraphim, id est sine pontifice et propheta; et post hæc revertentur filii Israël, et cum venerint Dominum Deum suum, et pavebunt ad Dominum et ad bonum ejus, in novissimo die.* Si usque ad novissimum diem mansuri sunt sine sacrificio, sine altari, sine pontifice, nulla est ergo spes templi restaurandi.

Ad ea ergo quæ opponuntur Judæi, II. Propheciæ, Amos, Jeremiam et Ezechielem, quos laudant insuicidii patrociniis, tempore captivitatis Babylonicæ prophetasse, et eos aliquosque spectasse restorationem Jerusalem et templi quæ facta est soluta captivitate; hic tamen non stetit, sed more suo a figura ad veritatem transvolasse, et in multis, præsertim quæ spectant hujus restorationis perennitatem, intendisse spiritualem Judæorum liberationem et mysticam Jerosolymorum et templi restorationem, Ecclesiam scilicet a Christo instituendam et consequendam. Id autem a nobis non esse gratis dictum, ut volunt Judæi, multiplex evincit ratio.

1° Quia hæc vaticinia litteraliter intellecta, spectant, ut diximus, instaurationem urbis et templi sub Cyro post solutam captivitatem factam : si ergo litteraliter hæreamus, et perennitas hujus restorationis promissa ad inyslicæ Jerusalem, Ecclesiæ scilicet, institutionem non referatur, non stabit his vaticiniis sua veritas, cum constet urbem et templum fuisse postea a Romanis incensa et deleta.

Neque dici potest Prophetas respexisse ad aliam perfectiorem urbis et templi restorationem, quæ fieret per Messiam et in perpetuum duraret. Nam 1° contrarium expresse habemus Esd. lib. I, cap. I, ubi dicitur mandatam fuisse a Cyro instaurationem soluta captivitate, *ut compleretur verbum Domini de ore Jeremiæ.* Ergo

Rn i.

hanc instaurationem Jeremia* et alii Prophetæ coætanei intendebant. 2° Quia alioquin aperte sibi contradicerent Prophétie, cum et urbem et templum, semel destructa post primam reedificationem, nunquam restauranda et populum nunquam colligendum diserte prædixerint, ut vidimus.

2° Si quæ laudati Prophetæ prædixerunt de restaurandis civitate et templo, deque beatis temporibus Judæorum in pastinas sedes revocatis et collectis, litteraliter intelligantur, sequuntur absurda et impossibilia. Enim vero Deus apud Isaiam cap. 40 dicit : *Sternam per ordinem lapides tuos, et fundabo te in sapphiris, et ponam jaspides propugnacula tua.* Idem cap. 2 : *El erit præparatus mons Domini in vertice montium, et elevabitur super colles.* Quis hæc litteraliter dicta putet? Idem cap. 66 : *Et erit mensis ex mense, sabbatum ex sabbato, veniet omnis caro ut adoret coram facie mea in Jerusalem.* Qui autem Heri posset ut omnes gentes toto orbe diffusa, quolibet mense, quolibet sabbato Jerosolymam adeant adoraturus? Addit Zachar. 44, convolaturas illuc omnes gentes ad celebrandam festivitatem Tabernaculorum, rem similiter impossibilem, si non figurate intelligatur. Isaias jam sæpe laudatus, describens beata tempora urbis Jerusalem de novo instauratæ et populi in eam reducis, dicit cap. 40 : *Omnis vallis exaltabitur, omnis mons et collis humiliabitur, et erunt prava in directa et aspera in vias planas.* Cap. 24 : *Erubescet luna et confundetur sol cum regnaverit Dominus exercituum in monte Sion et in Jerusalem.* Cap. 11 : *Habitabit lupus cum agno et pardus cum hædo accubabit, vitulus et Ico et ovis simul morabuntur, et puer parvulus minabit eos. Pituitis et ursus pascentur, simul requiescent catuli eorum, et Ico quasi bos comedet paleas.* Psal. 97 : *Flumina plaudent manu, simul montes exullabunt.* Hæc qui litteraliter et non allegorice intelligere voluerit, omnium cachinnis excipietur.

5° Deus per suos Prophetas promisit liberationem et redintegrationem aliis populis similem ac Judæis, quas tamen nec venisse nec venturas litteraliter agnoscunt Judæi. Sic Ezech. cap. 16 » *Soror tua Sodomæ et filix ejus revertentur ad antiquitatem suam, et Samaria et filia ejus*

revertentur ad antiquitatem suam, et filix tua revertemini ad antiquitatem vestram, id est, ad antiquas sedes, opus et gloriam; c» tamen fatentur Judæi neque Samariam neque Sodomam igne succensam unquam temporaliter esso restituendas. Jerem. c. 48 et 49, promittit Jloabilis et Ammonitis parein ac Judæis liberationem, cum tamen hos populos nunquam a captivitate rediisse consentiant Judæi : hæc ergo spiritualiter et allcgorice intelligenda sunt. Quidni quæ similiter promissa sunt Judæis?

Pari modo promissum quam Dens fecit dandi Abrahæ et semini ejus terram Chanaan in possessionem sternam, Gen. 17, Isaï. 60, Ezech. 57, intelligitur allcgorice de perennitate coelestis patriæ, cujus terra Chanaan fuit figura. Impossibile enim foret semen Abrahæ, quod Deus toto terrarum orbe diffundendum promiserat Gen. 15, angusto terræ Chanaan tractu contineri. Neque Deus Abrahæ fidem mercede sat digna compensasse!, si illi et ejus semini unum terræ angulum in premium concessisset. Est ergo spiritualiter intelligenda terra Chanaan, et ad coelestem patriam, cujus fuit symbolum, referenda. Adde, promissiones felicitatis terrenae factas Judæis fuisse conditionatas, si nempe legem religios? servarent, sicut promissio throni perennaturi in familia David.

Instant et subsumant. Atqui neque noster Jésus Judæos profugos collegit spiritualiter, neque in unam Ecclesiæ societatem adunavit : ergo is non est verus Messias.

It. nostrum Jesum per se et per Apostolos et eorum successores collegisse omnes veros Abrahæ filiis, qui sunt non secundum carnem, sed secundum spiritum ; non ex femore, sed ex fide : etenim *qui ex fide sunt*, inquit Apost. Galat. 5, *hi sunt filii /tbraha*.

Obj. 2° Messias oraculis Prophetarum prenuntiatus, futurus est bellator, manu fortis, qui numerosos ducet exercitus, atque gentibus externis stricto gladio victis, magnaue strage debellatis, Judæos quaque parte dispersos ab earum servitute liberet. Rem pas-imS. Scriptura, Num. 24, Psalm. 109, Isaï. 42, Jerem. 12, Joel 2, Jlabacuc 5. Zachar. 9 et alibi pluries. Confectis aul< m bellis, pacem toti orbi tam li*.

mam allaturus est, ut nullo bello deinceps turbetur. Ita Psal. 43 et 73, Isaï, 2, Mich. 1 et alibi : atqui nullus huc usque tanta virtutis apparuit, nec talis fuit noster Christus « ergo.

U. Messiam hunc bellatorem, bella non temporalia, non carnalia, adversus gentis Judaicæ hostes, ut autumant Judæi, sed spiritualia adversus animæ hostes peccata et vitia gesturum; subindeque pacem inde secutam non esse carnis, sed spiritus pacem, piam scilicet mentis et fidei securitatem. Patet ex ipso armorum genere quo usus praedicitur iste bellator, nimirum virga oris sui, spiritu labiorum, veritate, æquitate, justitia, judicio, prædicatione Evangelii et similibus; Isaï. 11 : *Percutiet terram virga oris sui, et spiritu labiorum suorum interficiet impium, et erit justitia cingulum lumborum ejus et fides cinctorium renum ejus.* Oseæ 1 : *Domui Juda miserebor, et salvabo cos in Domino Deo suo; et non salvabo eos in arcu, et gladio, et in bello, et in equis, et in equitibus.* Sap. 3 : *Dextera sua reget cos, et brachio sancio suo defendet illos; accipiet armaturam zelus illius, et armabit creaturam ad ultionem inimicorum. Induet pro thorace justitiam, et accipiet pro galea judicium certum; sumet scutum inexpugnabile aquilatem.* His porro annis et similibus, non nisi bella spiritualia contra internos animi hostes gi-runtur.

Obj. 5°. Messias designatus a Prophetis, futurus est immortalis et regnum æternum possessurus, Isaï. 9 -. *Super solium David cl super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud et corroboret in judicio et justitia, a modo usque in sempiternum.* Daniel 7 : *Dedit ei potestatem, et honorem, et regnum ; et omnes populi, tribus et lingua ipsi servient. Potestas ejus potestas æternæ, quæ non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur :* atqui Christus noster mortuus est! : ergo.

B. Prophetas expresse prænnntiasse Messiam non solum montunini, sed et omnes ejus mortis circumstantias accuati-tissime descripsisse, ut vidimus art. preced. l. 2. Manifestum est ergo regnum ejus æternum de quo loquuntur Prophetae, non esse terrenum sed cœlestic, in quo cum illo reg-

nabiml omnes sancti in perpetuas æternitates.

Objiciunt ultimo et summatim, plura alia in S. Scripturis prædici de Messia venturo quæ non velificantur de Jesu Nazareno. 1° Isaï. 2, dicitur Messias venturus *in novissimis diebus*; 2° ibidem, quod *fluent ad eum omnes gentes*; 5® cap. 11, quod tunc *habitabit lupo cum agno*; cl cap. 2, quod mons domus Domini sit exaltandus super alios montes, etc. 4® Jerem. 5, quod sit regnaturus super sedem David cl in Jerusalem; 5° Malach. 5, quod angelus præcedet ejus adventum; cap. autem 4, iste angelus dicitur Elias: atqui hæc non sunt verificata de Jesu Nazareno: ergo.

7°. *ad primum*, Christum advenisse in novissimis diebus, quia totum tempus quod ab ejus ortu ad finem mundi finit, dicitur novissimum et ultimum; tum quia in eo adimpletæ sunt prophetiæ; tum quia post ipsum nulla alia lex, nullus legislator, nullus alius status religionis succedet.

Ad secundum. Finxerunt ad eum omnes gentes, quatenus lux Evangelii ad omnes gentes diffusa est.

Ad tertium. Jam dixi hæc non nisi figurate posse intelligi: habitavit ergo lupo cum agno, vitulus cum leone, etc. dum Apostoli conversati sunt cum gentibus quæ morum feritate has belluas æquabant: unde dicebat Christus: *Mitto vos sicut oves in medio luporum*; vel dum gentes deposita morum feritate, tanquam agni mansueti ad fidem adducti sunt. Per montem Domini exaltandum super alios montes, exaltatio et sublimitas Ecclesiæ designatur.

Inst. Vel omnes prophetiæ de Messia sunt litteraliter intelligendæ, vel nullæ; non est enim potior ratio de una quam de alia.

/? *N. ant.* Cum enim Deus non possit mentiri, oportet omnia adimpleri quæ dixit: cum ergo multa certo sint adimpleta, oportet et reliqua adimpleri: unde quæ verificari non possunt litteraliter, qualia sunt quæ proponuntur in instantia cl plura alia ut quod flumina plaudent manu, quod montes exultabunt et similia, sunt mystice intelligenda.

Ad quartum. Ex dictis constat per Jerusalem intelligi Ecclesiam, cl per solium David inldlgi non illud intra fines Pake-

tin® inclusum, sed «pirituale fundatum in fide et charitate quam habuit David.

Ad quintum. Vel iste locus Malaci), intelligitur de secundo Christi adventu quem præcedet Elias Thesbiles; vel intelligitur de primo adventu, et tunc per Eliam intelligitur Joannes Baptista qui venit in spiritu et virtute Eli®, ut dicitur Luc. i et jam diximus prius.

DIGRESSIO I HISTORICA.

DE JOSEPHI TESTIMONIO.

Silne genuinum an suppositum?

Ad præced. dissert.

Sic legitur lib. 18 Antiquit. cap. 4 :
« Fuit autem hoc tempore Jesus, vir sapiens;
» si tamen virum illum oportet dicere,
» erat enim mirabilem operum effector,
» magister hominum qui vera libenter amplectuntur. Et plures quidem ex Judæis,
» plurimos etiam ex gentibus ad se pertraxit. Ille erat Christus (vertit S. Hieronymus, Christus hic dicebatur), cumque eum a primoribus gentis sue accerserent, Pilatus ad crucem damnasset, ab eo diligendo non abstinuerunt qui primum coeperant: nam post tertium diem redivivus ipse apparuit, cum divini Vates liæcaliaque plurima admiranda de eo prædixissent; neque ad hanc diem defecit denominatum ab eo Christianorum genus. »

Dico. Probabilius videtur hoc Josephi testimonium esse genuinum et non suppositum.

Prob. 1°. Quia scriptores antiquissimi et fide dignissimi illud ut genuinum laudant, ex vetustissimis et probatis codicibus, scilicet Euseb. lib. 3 Demonstr. Evang. p. 124, et lib. 10 Hist. cap. 11; S. Hieron. in Catal. Script. Eccles., in Josepho, Isidorus Pelusiota lib. 4 Epist. 223, Sossogenus lib. 1 Hist. cap. 1, Nicephorus lib. 1, cap. 59, et alii plures.

2° Quia hoc testimonium esse genuinum constans fuit traditio a primis sæculis usque ad medium circiter ultimi sæculi, quo Gifanius et Osiander primi hanc communem (idem lentarunt elevare.

5° Quia si christiani hoc testimonium Historiæ Josephi assuissent, non defuissent ex Judæis aut aliis qui tuto illo levi-

porc hanc fraudem detexissent et Christianis exprobrassent.

4° Quia Josephus meminit cum laude Joannis Baptiste et S. Jacobi quem Jesu fratrem appellat : ergo omnino verisimile est ipsum in Historia suæ gentis texenda diligenlissimum, non siluisse de Jesu qui tot et tam stupenda miracula fecerat, et cujus occasione tot commotiones in sua gente ortæ fuerant.

5° Quia notæ suppositionis quas proferunt recentiores, videntur insufficientes, ut *patebit ex carum solutione*. Itaque

Objiciunt silentium veterum Patrum Justiniani et Tertulliani, qui in suis concertationibus contra Judæos illud testimonium nunquam protulerunt.

R. 1° argumentum negativum nullam vim habere contra rationes positivas. 2° Hi Patres forte inciderunt in codices corruptos c quibus fraude Judæorum expunctum fuit hoc testimonium; qualem repertum fuisse Romæ testatur Baronius ad annum Christi 54, n. 221, et qualem asservari in bibliotheca Sorbonica narrat Tournely. 5° Veteres contra Judæos efficacius adhibebant vaticinia Prophetarum quam testimonium Josephi, utpote recentioris auctoris et cui poterant respondere Judæi, sicut nunc possunt, Josephum hæc dixisse non ex propria sententia, sed ex sententia sectatorum Jesus Nazareni qui ipsum habebant pro Christo; quod non multum utget Judæos.

Instant. Non solum antiqui Patres siluerunt de isto testimonio Josephi, sed expresse dixerunt Josephum nunquam agnovisse Jesum pro Christo, ut Origenes torn, 11 in Malth. Theodoretus et alii : atqui tamen testimonium laudatum dicit: *Hic erat Christus*; et : *Si tamen illum fas est virum dicere*; item Prophetas prodixisse ejus resurrectionem et alia plura miranda de eo : ergo hoc testimonium non est genuinus Josephi fœtus.

R. N. conseq. Merito ergo negarunt isti Patres Josephum agnovisse Jesum pro Christo, quia nec in Christum credidit, nec christianus fuit, sed omnia de Messia vaticinii. accommodavit Vespasiano quem adulatorie Messiam dixit. Cum itaque hæc quæ referuntur in objectione dixit, non est Imulus, ut dixi, ex propria sententia, sed ex fide discipulorum Christi, narrando

quid ipsi sentiebant de Jesu, quem dicebant Christum; et ideo S. Hieronymus vertit : *Hic dicebatur Christus*.

Reponunt. Auctor hujus testimonii dicit plures ex gentibus Christum secuto fuisse, cum tamen una vel altera mulier ethnica legatur ei adhæsisse. Ergo,

R. Josephum respexisse ad tempus quo vivebat; quo certo tempore magna gentilium multitudo jam eum Christum credebant; vivebat enim Joseph anno post Christum nonagesimo sexto.

Urgent. Non est verisimile Josephum secta Pharisæum laudasse Jesum, qui palam Pharisæos insectatus fuerat.

R. 1° non magis esse mirum Josephum laudasse Jesum Pharisæorum adversarium, quam Vespasianum gentis suæ capitalem hostem ; 2° Josephum non tam laudasse Jesum quam retulisset laudes sectatorum illius.

insistunt ex Photio, qui, opera Josephi recensens codice 258, nihil de isto celebri testimonio dicit. Imo codice 4S, negat librum *de Universo* esse Josephi, quia ibi fit sermo de æterna Christi generatione : ergo suppositilium reputat testimonium lib. Antiquit, tam disertum in laudem Christi.

Jl. Photium noluisse exacte discutere Judaicas Josephi Antiquitates, sed sola librorum argumenta describere. Neque etiam hoc testimonium ignoravit; citato enim codice 258, iisdem omnino verbis ac Josephus loquitur de Christo, quamvis nomen Josephi taceat; sed cum id quod addit ibidem de Jacobo, scilicet, mortis ejus causa evenisse excidium Jerosolymitanum, sit exscriptum ex Josepho, licet etiam ejus non meminerit, solus enim Josephus hoc dixit: ita quæ dixit de Christo, indubie ex Josepho exscripsit. Ad id quod opponitur ex codice 48, circa librum *de Universo*, Photius non loquitur affirmative, sed dubitanter et ex aliena sententia : *Quæ res, inquit, ambigendi fortasse cuiuspiam causam præbent, sitne hoc Josephi opusculum.*

Insuper potuit Josephus credere, aut saltem referre quæ discipuli Christi credebant de ejus sapientia, virtute et resurrectione, ut fert testimonium libri Antiquitatum, et non credere ejus divinitatem seu æternam generationem, ut fert liber *de Universo*; in primo et. im testimonio nihil de Christi divinitate affirmat, sed dubitanter tantum et oratorio modo dicit : *ὁ Ἀ-*

turn virum illum oportet dicorc. Denique Plotii auctoritas non praeponderat auctoritati Eusebii, S. Hieronymi et aliorum Patrum quos laudavimus.

DIGRESSIO II HISTORICA.

DE LIBIUS SIBYLLINIS.

Utrum sint genuini an supposititii?

Ad præced. dissert,

Sibyllarum oracula continentur octo carminum libris, qui Sibyllini dicuntur in Bibliotheca Patrum torn. 8 edit. Paris. 1624. Quidam et libros et oracula iis contenta rejiciunt ut figmenta Christianorum. Quidam contra et libros et oracula admittunt. Forte verius ac tutius erit inter duo extrema tenere medium. Unde

Dico. Sibyllarum oracula non sunt Christianorum figmenta; neque tamen omnia carmina quæ his octo libris Sibyllinis continentur, sunt genuina et incorrupta.

Probatur prima pars. 1° Patres antiquissimi et commendatissimi hæc oracula laudant in probationem nostræ religionis, caque a suppositionis nota vindicant: atqui hæc sunt legitimi operis note: ergo.

Prob. maj. 1° ex Origene lib. contra Celsum, p. 516, sic ipsum perstringente: « Nescio quid ei venit in mentem, ut censeret Sibyllam a nobis potiusquam Jesum appellandam fuisse Dei filiam, asseverans nos nulla ejus versibus inscruisse maledica, non tamen indicans quæ sint illa quæ inseruimus: indicasset autem si antiqua habuisset incorruptiora exemplaria in quibus non reperiantur quæ putat a nobis interpolata; quod tamen non fecit. »

2° Ex Lactantio Finniciano, lib. 4 de Vera sapientia cap. 15: « His testimoniis (Sibyllarum, inquit) quidam revicti, solent eo confugere, ut aiunt, non esse carmina Sibyllina, sed a nostris ficta atque composita: quo profecto non putabit qui Ciceronem Varronemque legerit aliosque veteres, qui Erythræam Sibyllam cæterasque commemorant, ex quorum libris ista exempla proferimus. Qui auctores obierunt antequam Christus secundum carnem nasceretur. »

5° Ex Constantino imperatore in Oratione contra illos Sanctorum coetum, apud Eusebium cap.

18, ubi de Sibylla Erythraa lib. 6: « Divino quodam instinctu afflata, versibus ea quæ erant de Deo futura predixit, notisque et ordine primarum litterarum (quæ acrostichis dicitur) historiam de Jesu adventu declaravit. Acrostichis hæc quidem est Jesus-Christus Dei Filius, Servator, Crux. » Et cap. 19 dicit: « Verum nulli sunt qui nullam fidem ei adjungunt; idque cum fateantur Sibyllam vatem Erythræam extitisse: imo vero suspicantur quem nostræ religionis profosorem poeticæ non ignarum, ista carmina contexuisse, falsoque inscripta esse et inter Sibyllæ oracula numerata... Verum de hujus rei veritate satis constat, quippe nostri homines tempora adeo accurate et magno studio collegerunt, ut nemo possit suspicari hoc poema post Christi in terras descensum editum fuisse; atque illi propterea mendacii perspicue convincuntur, qui ista carmina non olim a Sibylla condita esse predicant. Perspicuum est enim Ciceronem istud poema, cum forte perlegisset, in latinum convertisses sermonem suisque scriptis attexuisse. »

4° Ex S. Justino in Apolog. ad Antoninum Pium et in cohortatione ad Græcos. Ex Clemente Alexand. lib. 6 Stromat., ex S. Aug. Epist. 153 ad Martianum et lib. 18 de Civitate, cap. 46 et 47.

Prob. 2° prima pars ex illustrioribus inter gentiles scriptoribus qui, longe ante Christianorum tempora, hæc Sibyllina oracula laudaverunt. Varro de lingua Latina lib. 5 et lib. 1 de Re Rustica cap. 1; Cicero de Divinatione lib. 1, n. 112; Livius lib. 5, 4, 7, 10 decadis 1, decadis 5 lib. 1, 2, 5, 9, et sæpius Cornel. Tacitus lib. 13 Annal. Suetonius in Octavio Augusto cap. 51, et in Julio Cæsare cap. 69; Plinius lib. 15, cap. 15 et plures alii, inter quos signanter Virgilius qui Sibyllæ Cumanae, de Christo vaticinia, mysteriorum nescius, Salonio Asinii Pollionis novi consulis lilio accommodat, Ecloga 4:

Ultima Cumæi venit jam carminis adest;
Magnus ab intus cælum nascitur ordo;
Jam redit et virgo, redeunt Saturnia regna;
Jam nova progenies cælo demittitur alto.
Tu modo nascenti puero, (pro ferre primum

Desinet, ac toto surget gens aurea mundo

Casta, fave , Lucina. . . . .
Te duce, si qua manent sceleris vestigia
nos Iri,
Irrite. perpetua solvent formidine terras.

Prob. secunda pars. 1° Lib. 1 Sibylli-
no, legitur Noð diebus tantum quadra-
ginta et uno mansisse in arca; at constat ex
S. Scriptura Noð anno solido in arca fluc-
tuasse.

2° Ibid, mons Ararath in quo quievit
arca, in Phrygia collocatur; at ex omnibus
geographis constat Ararath esse montem
Armenian

5u Constans est Patrum sententia, Moy-
seu omnium scriptorum sive profanorum
sive sacrorum esse antiquissimum; et ta-
men auctor tertii libri se Moyse antiquio-
rem facit.

4° SS. Patres Sibyllas gentilium prophe-
tissas passim vocant, et ex gentibus oriun-
das asserunt; et tamen Sibylla Erythræa se
norum Noð dicit, et lib. 8 auctor se Chris-
tianum dicit.

5° Eodem octavo libro, legitur Ptomam
perituram anno a conditione sua 948, æræ
vulgaris 195, quæ tamen adhuc modo sub-
sistit. Sunt et alia quædam falsa imper-
mixta.

Obj. i' contra primam partem. Teste
Suetonio in Octav. Aug. cap. 51, Sibylla-
rum oracula a Cæsare Augusto duobus fo-
rulis auratis abscondita sunt sub Apollinis
Palatini basi : ergo supposititia sunt quæ
laudantur aSS. Patribus.

IL N. conseq. Quia secundum Lactan-
tium lib. 1 de Falsa Religione cap. C, so-
lius Sibyllæ Cumanæ oracula obserata fue-
runt, non aliarum ; sed etsi etiam aliarum,
non unum sed plura erant in mundo exem-
plaria quæ consulere poterant SS. Patres :
unde cum anno ab urbe condita 671, con-
cremato Capitolio, concremati fuissent li-
bri Sibyllini, missi fuerunt legati Erythras
qui carmina Sibyllina quærerent, ut testa-
tur Lactantius supra cx Varrone. Neque
Erythris tantum, sed et in aliis regionibus
conquisita fuisse prodit Tacitus lib. 6
Annal.

Obj. 2°. Si sint genuina Sibyllina ora-
cula de Deo et Christo quæ laudantur a
Patribus, cum hæc sint clariora oraculis
Prophetarum, feliciores forent gentiles in
assequenda Dei et Christi cognitione quam
'udaei, contra illud Psal. 147 : *Non fecit*

*taliter omni nationi, et judicia sua non
manifestarii cis.*

//. N. sequelam. 1° Quia Sibyllinis ora-
culis plura falsa sunt mixta veris. 2° Quia
licet essent clarissima, ea tamen non intel-
ligebant gentiles, Deo mentis oculos non
aperiente ut intelligerent, *ut patet de Pir-
gilio supra* 5° Quia Judæis et non genti-
bus lex Dei data est, Judæis et non gen-
tibus missi sunt Prophetæ, quorum ora-
cula sunt certiora quibuscumque oraculis
Sibyllarum.

DISSERTATIO III.

DE CONVENIENTIA , NECESSITATE ET
MOTIVO INCARNATIONIS.

D. Th. 5. Q. 1.

ARTICULUS I.

De convenientia Incarnationis.

Ex multiplici capite potest attendi hæc
convenientia : 1° cx parte Dei; 2° ex parte
generis humani; 5° ex parte totius universi;
4° ex parte personæ assumentis; 5° ex parte
naturæ assumptæ tam quoad speciem quam
quoad sexum ; 6° ex parte temporis quo
facta est Incarnatio.

Dico. 1°. Conveniens fuit Deo incar-
nari. I

Hiv q. 1. a. 1. in s. a. c. — *Prob.* 1°. Illud opus est Deo convenientissimum, in quo relucet ejus perfectiones; ad hoc enim totus mundus conditus est, ut gloriam Dei manifestet, et ut per visibilia, invisibilia Dei conspiciantur, et ideo dicitur quod omnia propter semetipsum fecerit Dominus : atqui in mysterio Incarnationis mire relucet ac manifestantur perfectiones Dei, nempe bonitas, sapientia, justitia et potentia : bonitas, quoniam non despexit proprii plasmatis inilrmitatem; justitia, quoniam rigorosam exhibuit peccatorum satisfactionem, et homine victo, non alio quam homine fecit vinci tyrannum; sapientia, quoniam difficillimi pretii adinvenit decentissimam solutionem et difficillimam justitiæ cum misericordia conciliationem; potentia, quia nihil est majus quam Dcuin fieri hominem et tam distantia jun- gere : ergo.

Prob. 2°. Convenit summo bono qualis est D«us se summo modo communicare :

— Ibîd. 0. — atqui Deus per Incarnationem sc summo modo communicat ad extra : ergo. *Maj. patet*; quia cum bonum rit de se scu ex natura sua sui diffusivum et communicativum, sequitur quod summum bonum sit summe communicativum. *Prob. miti.* Nullus major nec intimior excogitari potest modus communicationis, quam quod ex tribus, verbo, anima et carne, una fiat persona, seu quo Creator et creatura una persona evadant, ut fit in Incarnatione; quadrupliciter enim Deus sc communicat ad extra in ordine naturæ, gratiæ, gloriæ et unionis hypostatic®. In ordine naturæ dona sua communicat, sed naturalia. In ordine gratiæ communicat quidem supernaturalia, sed creata. In ordine gloriæ scipsum communicat, sed tantum in esse intelligibili. At in unione hypostatica scipsum communicat secundum esse proprium naturale et personale, ita ut verum sit dicere : *Deus est homo, homo est Deus* : in prima communicatione facit hominem rationalem, in secunda sanctum, in tertia beatum, in quarta Deum. Ergo.

Dices 1°. Videntur divinæ perfectiones obscurat® in hoc mysterio, maxime divina majestas ex tanta humiliatione et conjunctione ad vilem carnem. Ergo.

P. quod sicut sol illuminando lutum nihil sordidum inde recipit, et sicut anima corpori unita non foedatur, ita nec divinitas carni conjuncta. Adde quod in omnibus humanitatis Christi humiliationibus, semper aliquis splenduerit fulgor divinitatis : concipitur in carne, sed de Spiritu sancto; nascitur, sed de Virgine; jacet in præsepio, sed a regibus adoratur; fugit in Ægyptum, sed ibi idola subvertit; vivit pauper, sed miracula patrat; rapitur a militibus, sed cos prius prosternit; crucifigitur, sed terra concutitur; moritur, sed sol obscuratur; sepelitur, sed propria virtute resurgit.

Jieponef. Magis eluxisset divina bonitas si Deus gratis peccata nostra nobis remisisset. Ergo.

// *N. ant.* Majoris enim bonitatis est nobis inimicis suis Filium suum dare quam offensas gratis remittere. Adde quod non fuissent servata justitiæ jura.

Dices *jt[^]. Si Deo fuit conveniens incarnari, ergo non incarnari fuit inconveniens:

quod non potest dici, cum Deus aliquod inconveniens facere non possit et tamen potuerit non incarnari.

71. *D. ant.* Si Deo fuit conveniens ut necessarium et debitum incarnari, non incarnari fuit inconveniens, *C.* si Deo fuit conveniens ut liberum, etc. *N.* Sic conveniens est servare virginitatem, non est tamen inconveniens uti matrimonio; quia utrumque liberum est. Incarnatio autem sic Deo fuit conveniens, ut tamen ipsi esset libera.

J9ico2°. Incarnatio fuit maxime conveniens generi humano.

Palet ex multis commodis quæ homini per Incarnationem olneniunt : a dæmonis et peccati servitute liberatur; verbis et exemplis Christi ad virtutem instruitur et incitatur; jus ad gratiam et gloriam ejus meritis acquirit; ejus natura sublimatur ad usque divinitatem, cui fit quodam modo consanguinea; facilius habet accessum ad Patrem per Filium ejus, qui frater et caro nostra est, facta est ipsi facilior et planior via salutis per abundantiores gratias et sacramenta. Alias recenset utilitates S. Doctor a. 2.

2)ica5u. Incarnatio fuit conveniens loti univereo.

Patet ex præccidenti. Cum enim homo sit quoddam universi compendium et epilogus; habet enim esse cum lapidibus, vivere cum plantis, sentire cum brutis, intelligere cum angelis : fit inde ut omnia cum homine per Incarnationem decorata sint atque nobilitata. Et ideo dicitur Ephes. 1, *Omnia in Christo esse instaurata quæ in coelis et quæ in terra sunt.*

ib. a. 3. et 6.— *Dico* 4°. Inconvenienter facta fuisset Incarnatio in principio et in fine mundi, sed convenienter peracta est in plenitudine temporis.

ibid. a. 5.0.— *Prob. primapars.* Neque ante peccatum, neque statim post peccatum, conveniens erat Verbum incarnari. Ergo. *Prob. ant.* Non ante peccatum; quia opus Incarnationis principaliter ordinatur ad reparationem generis humani per peccati abolitionem; non autem datur medicina nisi jam infirmis : unde Christus Mailh. 9 dicit : *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus; non enim veni vocare justos, sed peccatores.* Non statim jxjst peccatum : 1° ut homo, qui per superbiam

peccaverat, profunde humiliatus, magis agnosceret morbi sui gravitatem, naturæ et legis infirmitatem ac medici necessitatem, sicque ad eum clamaret et gratiæ quæreretur auxilium; 2° ut paulatim ad id quod perfectum est procederetur, in quo processu primo est natura, secundo lex, tertio gratia : naturalis enim ordo est ut ab imperfecto ad perfectum veniatur. 3° Propter dignitatem Verbi incarnati; ut enim dicit Glossa super c. 4 ad Gal. « Quanto » major iudex veniebat, tanto praconum » series longior procedere debebat ; » qui scilicet per oracula, figuras variaeque sacramenta veteris legis, tanti Salvatoris pronuntiarent adventum. 4° Ne fervor fidei temporis prolixitate tepesceret; ea est enim conditio hominum, ut non diu in virtutum exercitio perseverent, ut patet in Ecclesiæ progressu quæ a primevo fervore tantum defecit. Unde Luc. 18 dicitur : *Filius hominis veniens, putas inveniet fidem in terra?* Ergo.

ibid. α. 6. 0. — *Prob. secunda pars.* 1° Quia Incarnatio est causa efficiens ejus perfectionis quæ in nobis est per gratiam ; *De plenitudine enim ejus omnes accepimus*, Joan. 1. Non decet autem quod causa efficiens perfectionis tandiu differatur, alias pauci perficerentur et paucis profuisset Christus. 2° Quia non conveniebat Verlym tunc incarnari quando notitia Dei penitus excidisset, et spes de eo quasi desperata, et mores omnino essent corrupti ; quod contigisset si usque ad finem mundi venire distulisset. 5° Ut manifestaretur divina virtus quæ pluribus modis homines salvavit, non solum per fidem futuri, sed etiam per fidem præsentis et præteriti : consequenter conveniens fuit etiam, quod est tertia pars, ut Christus veniret *in plenitudine temporis*, ut ait Apost. Galat. 2; vel *in medio annorum*, ut dicitur Habacuc 5 : non quidem mathematicæ, quasi tot anni supersint post Incarnationem quot effluerunt ante illam, id enim incertum est; sed moraliter, in quantum non est facta neque in principio, neque in fine temporum ; quod est enim inter duos terminos, dicitur in medio, quamvis magis distet ab uno extremo quam ab alio : intellige etiam plenitudinem temporis definiti a Deo; quia tunc Deus adimplevit mysterium quod præfinierat, adimplevit figuras, pro-

missiones, et dedit plenitudinem gratia.

Diccs contra primam partem. Chantas non tardat subvenire amico necessitatem patienti : atqui Deus *Nimia charitate dilexit nos*, Ephes. 2 : ergo.

ib. a. 5. nd 1. — *B. D. maj.* Chantas non differt subvenire amico, salva tamen negotiorum opportunitate et personarum conditione, C. secus, N. Si enim medicus statim a principio ægritudinis medicinam daret infirmo, aliquando minus proficeret vel magis laederet quam sanaret. Et ideo etiam Dominus non statim a principio Incarnationis remedium humano generi exhibuit, ne illud contemneret ex superbia, si prius infirmitatem suam non agnosceret.

Dices 2°. Si Christius citius venisset, plures fuissent salvati. Ergo.

Bespondet S. Doct. ad 2, quod S. Aug. dicat in lib. de sex Quæst. Paganorum epist. 49, quod tunc Christus voluit hominibus apparere quando et ubi sciebat esse qui in cum fuerint credituri; sed quod hanc responsionem retractaverit in lib. de Persever, cap. 6, adducto exemplo de Tyriis et Sidoniis, item cap. 10 et lib. 2 Retract. cap. 31. *Unde ad argumentum*, utrum plures salvati fuissent si a principio venisset Christus, *B.* esse valde incertum : proximioribus forte magis profuisset sanguis recens effusus, qui remotioribus propter refrigerentem charitatem nihil profuisset. Aliunde ante Christi adventum non defuerunt auxilia gratiæ ad salutem sufficientia, ex ejus provisiois meritis.

De aliis convenientiis dicemus infra secundum ordinem D. Thomæ.

ARTICULUS II.

De necessitate Incarnationis.

§ I. — *Utrum Incarnatio fuerit necessaria ad reparationem generis humani?*

Q. 1. a. 2. o. — Dupliciter aliquid dicitur necessarium ad finem : uno modo simpliciter et absolute, utpote sine quo aliquid esse non potest, sicut cibus est necessarius ad conservationem vite ; alio modo secundum quid, quatenus per id melius et convenientius pervenitur ad finem, sicut equus necessarius est ad iter.

ibid. — *Dico.* Incarnatio non fuit simpliciter necessaria ad reparationem generis humani, sed tantum secundum quid.

Primam partem docent unanimiter SS. | Patres, Athanas. Orat. 5 cont. Arianos; Gregor. Nazianz. Orat. 9; Theodoret. Serm. 6 cont. Græcos; Leo Magnus Serm. 2 de Nativit. Cyrillus Alexand. lib. de Incarnat. Gregorius Magnus lib. 20 Moral, cap. 26; Joannes Damascen. lib. 5, cap. 18; Bernard. Epist. 190 et Senn. 11 in Cantic. Aug. lib. 13 de Trinit. cap. 10 et lib. de Agone Christiano cap. 11, ubi dicit: «Sunt stulti qui dicunt: Non poterat aliter sapientia Dei homines liberare, nisi susciperet hominem et nasceretur de femina, et a peccatoribus omnia illa patceretur. Quibus dicimus: Poterat omnino; sed si aliter faceret, similiter vestra stultitiæ displiceret.»

ibid. — *Patio est*; quia Deus per suam omnipotentem virtutem poterat humanam naturam multis aliis modis reparare, vel illi condonando injuriam sibi per peccatum illatam ut persona offensa et supremus iudex, vel acceptando aliqualem hominis satisfactionem, vel quoquo modo sibi placuisset. Ergo. *Prob. ant.* In bis nulla involvitur contradictio, et Deus est liberrimus respectu operum ad extra.

ibid.—*Prob. secunda pars.* Id melius et convenientius est ad reparationem generis humani, per quod homo melius et facilius promovetur ad bonum et recedit a malo: atqui hoc utrumque obtinet per Incarnationem: ergo. *Prob. prima pars min. quinque rationibus.* 1° Per Incarnationem magis certi (icatur fides, magis enim creditur Deo loquenti. 2° Spes magis erigitur. 3° Charitas magis incenditur, utraque per manifestationem tantæ Dei dilectionis erga nos. 4° Exemplum bonæ operationis nobis praebeatur. 5° Plane divinitas participatur, in qua vera hominis beatitudo consistit. *Prob. secunda pars min. etiam quinque rationibus.* 1° Quia homo per Incarnationem instruitur ut diabolus contemnat et detestetur, ex eo quod per hoc mysterium sit humiliatus. 2° Innotescit humane naturæ dignitas quam sordibus peccatorum inquinare dedecet. 3° Praesumptio tollitur per hoc quod gratia Dei, nullis præcedentibus meritis in homine, Christo commendatur. 4° Superbia per tantam humiliationem redarguitur et sanatur. 5° Homo a servitute diaboli et peccati liberatur. Ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° contra primam partem. Deus necessario et ex natura sua est justus, imo est ipsa justitia, nec omnino potest esse injustus, quia seipsum negare non potest, ut dicit Apost. 2 Timoth. 2. Atqui justitia exigit punitionem peccati: ergo necessaria fuit simpliciter Incarnatio, ut Christus per per poenas peccato debitas iustitiæ Dei satisfaceret.

Ita honoratus Tournely, qui, licet agnoscat Deum posse de potentia extraordinaria reparare hominem absque Incarnatione, tenet tamen non posse potentia ordinaria, temperata virtute iustitiæ; quasi vero potentia extraordinaria non debeat esse temperata virtute iustitiæ. Forte poterit Deus de potentia extraordinaria aliquid injustum? Peccat ergo Tournely in ipso limine; et dum dicit Deum non posse potentia ordinaria dimittere peccatum sine satisfactione, quia non potest esse injustus et se negare, probat pariter id non posse potentia extraordinaria, quia Deus non potest etiam potentia extraordinaria facere injustum et se negare. Hoc praemisso,

11. 1° *ad argumentum.* S. Th. infra q. 46, art. 2, ad 5, idem argumentum iisdem ferine terminis sibi proponit, et sic respondet: «Ad tertium, dicendum quod hæc etiam (Dei) iustitia dependet ex voluntate divina, ab humano genere satisfactionem exigente pro peccato: nam si voluisset absque omni satisfactione hominem a peccato liberare, contra iustitiam non fuisset; ille enim iudex non potest, salva iustitia, culpam sine poena dimittere, qui habet punire culpam in alium commissam, puta, vel in alium hominem, vel in totam rem publicam, sive in superiorem principem. Sed Deus non habet aliquem superiorem, sed ipse est supremus et commune bonum totius universi; et ideo si dimittat peccatum quod habet rationem culpæ, ex eo quod contra ipsum committitur, nulli facit injuriam: sicut quicumque homo remittit offensam in se commissam absque satisfactione, misericorditer et non injuste agit. Et ideo David misericorditer potens dicebat: *Tibi soli peccavi*; quasi dicat: Poles sine injuria mihi dimittere.» Hæc S. Duct. *Inde D. maj. argumenti.* Deus est necessario et ex natura sua justus in actu primo, C.

DISSERT. III. ART. II.

in aclu secundo et quoad exercitium hujus justitiæ, Ar. Id enim juxta S. T. pendet a) ejus liberrima voluntate. *Ad hunc sensum D. min.* Atqui justitia exigit simpliciter necessaria punitionem peccati, *N*, dependor a divina voluntate et quantum illi placet *C*.

. *Et, ut praveniatur instantia*, ne dicas cum Tournely, Deum non esse tantum partem læsam, sed judicem publicum et rectorem universalem, cujus est bonum publicum tueri : respondet enim tibi S. Th. Drum ipsum esse supremum et commune bonum totius universi; et ideo si dimittat peccatum quod contra ipsum committitur, nulli nec etiam bono communi facit injuriam.

It. 2° D. min. Justitia exigit satisfactionem pro peccato aliqualem, *tranacatadsensum præcedentis solutionis*; rigorosam, aut saltem condignam, *N*. Ita ipse in et ob- jiciens, (pii fatetur Deum in exercitio jus- titiæ esse liberum quantum ad mensuram et gradum satisfactionis, seu pænæ infligendæ, posseque mitiorem exigere quam culpa mereatur : ergo liberum illi fuit ali- quale in creature satisfactionem acceptare : ergo non fuit necessaria Incarnatio. Sed unde, velim, theologus Parisiensis habet quod Deus sit liber circa condignitatem et non circa substantiam satisfactionis? utrum- que enim exigit justitia, nec Deus potest se magis negare in uno quam in altero. Ficta ergo videtur hæc distinctio et ad sub- terfugiunt excogitata.

Inst. 1° cum eodem. Deus necessario odit peccatum, nec enim potest non odisse quod suæ sanctitati ac juslitiæ adversatur: atqui istud odium in Deo nihil est aliud quam constans voluntas illud puniendi : ergo.

It. D. maj. Deus necessario odit pecca- tum quandiu remanet, *C*. si deleatur, *N*. Potest autem illud delere vel condonando, vel aliqualem satisfactionem ab homine ac- ceptando, vel alio modo sibi noto et in thesauris divinæ omnipotentis latente.

Inst. 2°. Deus non potest magis pecca- tum impunitum remittere quam posset pre- mium merito denegare : atqui non potest, salva justitia, premium merito denegare : ergo.

It. N. ant. Disparitas est, quod per me- ritum acquiratur merenti jus ad premium: unde si eo frustraretur, violaretur ejus

et fieret illi injuria. At per peccatum non acquiritur peccanti, sed personæ jus ad exigendam satisfactionem, quam ideo si remittat gratis, nemini facit injuriam.

Ohj. 2° cum eodem auctoritatem S. An- sciini qui, toto ferine libro *Cur Deus ho- mo*, duo contendit : primum, Deum non potuisse lapsum hominis permittere quia statim ejus reparationem decreverit; alte- rum est, hominem non debuisse nec la- tuisse alia quam plenam atque condignam sa- tisfactionis, atque adeo Incarnationis via, redimi ac liberari. Ut hæc duo probet, istud fundamentum ponit lib. 1, cap. 10 : « Sicut in Deo quodlibet parvum incon- » veniens sequitur impossibilitas; ita quam- » libet parvam rationem, si majori non vin- » catur, comitatur necessitas. » *Ex* quo principio concludit cap. 12 : « Quapro- » ter si non decet Deum aliquid injuste » aut inordinate facere, non pertinet ad » ejus libertatem, aut benignitatem, aut vo- » luntatem, peccantem qui non solvit Deo » quod abstulit, impunitum dimittere. » Ergo.

Si fidos est objicienti in his quæ tribuit D. Anselmo, tria docet S. Doctor quæ ne- gat ipse Tournely : primum, Deum non potuisse homini lapsum permittere quin statim ejus reparationem decreverit; hoc negat Tournely, conclusione secunda pro- cedenti : secundum, hominem non potuis- se liberari alia via quam condignæ satis- factionis ; hoc negat Tournely q. 2, in pri- ma probatione conclusionis et alibi : ter- tium, Deum non posse etiam de potentia extraordinaria peccatum remittere sine sa- tisfactione, siquidem nec de potentia ex- traordinaria possit Deus aliquid injustum et inordinatum; et hoc tertium in negat Tour- nely, conclusione procedenti. Unde hoc argumentum prout proponit, plus ipsi no- cet quam nobis, et ab ipso prius est sol- vendum. Illoc præmisso,

Ad S. Anselmi testimonium variæ sunt responsiones. Quidam ingenue agnoscunt eum fuisse in hac sententia quam illi tri- buit arguens, sed ipsum in hoc esse dese- rendum, ulpotest unanimi aliorum SS. Pa- trum sensui dissentaneum.

Alii ipsum intelligent de necessitate se- cundum quid seu congruenti, vel de ne- cessitate per respectum ad condignam sa- tisfactionem.

Alii tandem cum S. Honaventura et Alensi quibus subscribimus, dicunt S. Anselmum loqui in hypothesis decreti divini de reparatione hominum per satisfactionem condignam, consequenter de necessitate hypothetica et consequente, non absoluta et antecedente. Id demonstratur ex ipso eodem opere. Etenim lib. 2 dicti operis cap. 5, solvens hanc objectionem, quod si Deus causa vilandæ indecentis necessitate reparare genus humanum per Incarnationem et satisfactionem Filii, gratia beneficii minuat; respondet, gratiam beneficii augeri *cum aliquis sponte necessitati benefaciendi se subdit*; et affert exemplum necessitatis ortæ ex promissione vel voto, quæ aperte est necessitas ex suppositione et consequens. Et c. 17, ostendit omnem necessitatem de qua locus est, divinæ subjacere voluntati, et nihil necessarium esse nisi quia Deus ita decrevit. Ergo manifestum est S. Anselmum loqui ex suppositione divini decreti, consequenter de necessitate hypothetica et consequente, non absoluta et antecedente.

De eadem necessitate ex suppositione intelligendi sunt quidam alii SS. Patres, dum dicunt Deum non potuisse sine Filii satisfactione reparare hominem lapsum; *constat enim ex probatione conclusionis*, ipsos unanimiter sentire id potuisse simpliciter et absolute.

Id vero quod dicitur, Deum non posse facere quod est inconveniens, verum est de inconvenienti privative seu contrarie, quando nempe iit aliquid contra id quod convenit et oportet; non vero de inconvenienti negative quando scilicet aliquid omittitur quod certa ratione conveniret, cujus tamen faciendi nulla est obligatio. Cum ergo, supposito lapsu hominis reparandi, Incarnatio sit conveniens divinæ bonitati et justitiæ, si cam non decrevisset omissum fuisset aliquid quod est conveniens; sed quia nullo jure ad eam volendam tenebatur, si eam non voluisset nihil egisset contra quam convenisset et oportuissset: jicq'ie ū hoc casu defuissent divinæ sapientiae rationes et convenientia! sic agendi.

Nota enim bene, quod Deus non semper faciat aut debeat facere id quod est melius, perlecius et convenientius ex parte operis, alias deberet facere mundum per-

fectiorem et perfectiorem in infirmitate; sed quod suis voluntati, quæ est iustitia et reguli rectitudinis, magis congruit in ordine ad fines quoslibet sibi constituit.

Obj. 5° *contra secundam partem*. Gratis debemus dimittere debitoribus nostris; ergo convenientius Deus sic egisset nobiscum, sic enim dedisset exemplum.

7°. *N. conscq.* Alia enim est ratio privati hominis, alia iudicis et superioris: illi laudabile est offensam sine satisfactione dimittere; iste vero misericordiam iustitia temperare debet, ne impunitate et facilitate veniæ laxentur habens peccatoribus: cum ergo Deus sit simul *Pater misericordiarum et trillionum Dominus*, debuit unum attributum altero temperare; quod in Incarnatione mirabiliter effectum est.

§ II. — Utrum *ad condignam satisfactionem pro peccato necessaria fuerit Incarnatio?*

Nota 1°. Licet absolute et simpliciter non fuerit necessaria Incarnatio ad reparationem generis Immani, ut vidimus § precedenti, controvertitur tamen utrum saltem ad satisfaciendum *de condigno* pro peccato non fuerit necessaria, ita ut homo purus non potuerit talem satisfactionem Deo exhibere.

Nola 2°, sermonem esse de homine puro, non per exclusionem gratis, sed per exclusionem divinitatis, hoc est, de homine non Deo.

Item quæstio est de peccato proprio vel alieno. Insuper intelligimus hic Incarnationem late, prout significat assumptionem naturæ creaturæ, sive sit angelica, sive humana.

Nola 5°, satisfactionem, quæ est recompensatio seu redditio voluntaria alicujus debiti, aliam esse sufficientem et perfectam, aliam insufficientem et imperfectam. Perfecta attenditur penes duo: 1° penes materiam seu pretium quo iit compensatio; 2° penes formam justitiæ quæ non considerat solum maliciæ valorem, sed etiam conditionem personæ satisfaciendæ. Itaque tunc est perfecta ex parte materiæ, quando res oblata adæquat debitum; ut si furatus fueris centum, offeras rem valentem centum. Si secus, erit imperfecta ex parte maliciæ, cujus proinde defectus suppleri debet ex gratia creditoris. Tunc est perfecta ex parte formæ seu modi justitiæ,

cum servantur conditiones stricte et rigorosæ justitiæ, quæ solent numeravi quinque a theologis : prima, quod sit ad alterum; secunda, quod sit ex bonis propriis; tertia, nec alio titulo debitis; quarta, nec sub dominio creditoris contentis; quinta, quod creditor teneatur illam satisfactionem acceptare. Imperfecta erit ex parte formæ si aliqua ex his conditionibus desit. Perfectam ex parte materiæ tantum, vocamus condignam seu *de condigno*; perfectam autem etiam ex parte formæ, vocamus rigorosam seu de toto rigore justitiæ.

Suppono ut certum, hominem purum non posse Deo pro peccato offerre satisfactionem secundum totum rigorem justitiæ; quia nihil potest exhibere Deo sive naturale sive supernaturale, quod non sit a Deo creditore collatum et quod Deus teneatur acceptare. Insuper si vix in Deo homine purificentur præfatæ conditiones, ut videbitur infra, quanto minus in homine puro? Restat ergo difficultas tantum de satisfactione *de condigno* seu perfecta ex parte materiæ et pretii æquivalentis.

Dico iº. Homo purus non potuit Deo satisfacere *de condigno* pro peccato mortali suo vel alieno; adeoque ad hujusmodi satisfactionem necessarium fuit Deum incarnari.

Ita S. Aug. in Enchir. cap. 108 « Neque » per ipsum liberaremur unum mediatorem Dei et hominum, hominem Christum Jesum, nisi esset et Deus. » Et S. Leo Scrm. 1 de Nativit. « Nisi esset verus » Deus, non afferret remedium; nisi esset » verus homo, non præberet exemplum. »

Prob. verbis et ratione S. Th. « Peccatum, inquit, contra Deum commissum » quamdam infinitatem habet ex infinitate » divinæ majestatis; tanto enim offensa est » major quanto major est ille in quem delinquitur; unde oportuit ad condignam » satisfactionem, ul actus satisfaciens habere » efficaciam infinitam, ut pollet et Dei » et hominis existens. »

Varii quidem varie hanc quamdam infinitatem peccati de qua S. Th. explicant. Quidam volunt esse infinitatem secundum quid tantum et objectivam, et ideo dixisse S. Thomam *quamdam infinitatem*, - alii esse infinitatem simpliciter, hoc est absolute, sed non omnibus modis, nec in ratione culis, sed lanium in genere moris,

[et ideo dixisse sanctum Thomam *quamdam infinitatem* .-sed quovis modo intelligatur, currit ratio S. Doctoris.

Et quidem *patet*, si dicatur offensa peccati infinita simpliciter, quam sententiam elegimus in tract. de Peccatis dissert. ultima art. 5. Quia injuria simpliciter infinita non potest condigne resarciri per satisfactionem valoris finiti: atqui satisfactio cujuscumque creaturæ est valoris finiti: ergo. *Prob. min.* Valor et æstimatio satisfactionis desumitur ex persona satisfaciente, quia persona satisfaciens est subjectum satisfactionis; unde dicitur communiter: honor est in honorante, et ideo tanto major æstimatur satisfactio quanto est dignior et excellentior persona satisfaciens; quare ratione satisfactio Christi est simpliciter infinita, quia persona satisfaciens est divina et infinita: atqui creatura satisfaciens, quantumvis supernaturalibus donis exornata, est finite dignitatis: ergo.

Si autem, juxta alteram intelligentiam, dicatur injuriam peccati esse infinitam objective tantum et secundum quid, sicut actus charitatis dicitur infinitus objective, quia habet pro objecto Deum infinitum: nihilominus militat ratio D. Th. quæ secundum hunc sensum sic proponitur.

Injuria Deo per peccatum mortale illata, etsi sit infinita tantum secundum quid, reparari condigne non potest per actum pœnilentiæ aut charitatis quantumvis ferventis puræ creaturæ. Ergo. *Prob. ant.* Gravitas injuriæ mortalis non consistit solum in hoc quod auferatur a Deo ratio ultimi finis ad quod habet jus strictum, sed et insuper quod hujus juris violatio et divinæ majestatis depressio ac contemptus fiat a vili creatura, ipsum offendere præsumente: atqui per actum charitatis quantumvis ferventis, quo creatura in amicitiam Dei redit et ipsum pro fine ultimo iterum, amplectitur non compensat condigne injuriam de qua in majori: ergo. *Prob. min.* Quia longe atrocius et gravius est Deoque magis injuriosum ipsum vilicreaturæ subijci, quam sit ipsi honorificum creaturam hanc ei subijci; sicut indignius est regem subditu mancipari, quam sit honorabile regi mancipium ipsi subdi: quapropter inde decrescit valor satisfactionis, unde crescit gravitas offensæ. Ergo.

Dico 2°. Domo justus potest condigne
intHacere pro peccato veniali.

Prob. 1°. Peccatum veniale est ab in-
trinseco reparabile, quia non tollit gratiam
qu® est radix vit® supernaturalis, nec con-
versionem ad ultimum finem qui est prin-
cipium vit® human®, et ex quo reparari
potest tanquam ex primo principio quid-
quid retardat ejus assecutionem : secus au-
tem peccatum mortale : atqui pro illo quod
reparari potest, potest etiam satisfieri ; pec-
catum enim integre non reparatur donec
pro eo sit satisfactum : ergo homo justus
potest condigne satisfacere, etc.

Prob. 2°. Ideo a puro homine non potest
reparari injuria peccati mortalis, quia per
illud persona infinita deprimitur et subji-
citur vili creatur®, jusque quod habet ut
sit ultimus finis simpliciter læditur ; cui in-
juri® humiliatio cujusvis creatur® non æqui-
paratur, ut ponderavimus modo : atqui
per peccatum veniale persona divina non
subjicitur creatur®, nec jus quod habet ut
■it ultimus finis læditur simpliciter, -sed
tantum secundum quid, in quantum Deus
remanet semper finis ultimus hominis pec-
cantis venialiter, et impeditur tantum ex-
tensio finalisationis quoad actum, *ut cla-
rius patebit exsolutione objectionum:*
ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 4° *contra primam conclusionem.*
Illa satisfactio est *de condigno*, qu® reddit
person® oifens® totum quod ipsi abstulit j
atqui homo per actum charitatis reddit Deo
totum quod ipsi abstulerat per peccatum :
ergo. *Prob. min.* Homo per peccatum a
Deo abstulerat, quoad affectum scilicet, ra-
tionem ultimi finis : atqui id totum ei red-
dit etiam quoad allectum per actum cha-
ritatis : ergo.

B. D. maj. Illa satisfactio est *de condi-
gno*, qu® reddit person® oifens® totum
quod illi abstulerat per actum adæquantem
gravitatem injun®, *C. maj.* per actum non
adæquantem gravitatem injuri®, *N. maj.*
Sic enim potius dici debet solutio seu res-
titutio quam satisfactio. *Et ad hunc sen-
sum distincta min. N. conseq.*

Ilæccst igitur differentia inter restitu-
tionem et satisfactionem, quod ad restitu-
tionem sufficiat reddere rem ablatam seu
rei ablat® æquivalenterr.; ut si furatus fue-

ris centum, reddas centum. Ad satisfactio-
nem autem injuri® seu inhonorationis, re-
quiritur ulterius quod res ablata restitua-
tur per actum adæquantem gravitatem in-
juri®, et quod tantum honoris personæ
oifens® reddatur quantum ei fuerat abla-
tum. Sic v. g. si plebcius filiam regis ipso
prasente et invito rapuisset, eam reddendo,
satisfaceret quidem pro re ablata, sed
non pro injuria illata, et talis actus posset
dici restitutio, non tamen condigna satis-
factio ; quia nempe illius plebei subjectio
et humiliatio non adæquaret gravitatem in-
juri® et inhonorationis regi fact®. Simili-
ter itaque, licet homo per actum charitatis
reddat Deo rationem ultimi finis quoad af-
fectum quam ipsi per peccatum abstulerat,
non tamen per actum adaquantem injuriam
et inhonorationem Deo factam, cum sit
longe atrocius Deum subjici creatur® quam
sil honorificum Deo creaturam ipsi subjici,
ut explicatum est supra.

Undc brevius posset distinguimin. sie.

Per actum charitatis homo reddit Deo to-
tum quod illi abstulerat, et eo modo quo
illi abstulerat, *N.* et diverso modo, *G* Pec-
catum enim subjicit Deum summum vilis-
sim® creatur® : charitas autem subjicit vi-
lissimam creaturam Deo summo : subji-
cere vero Deum creatura longe majus est
quam subjicere creaturam Deo.

Inst. Actus charitatis est valoris ad®-
qnantis injuriam peccati. Ergo. *Prob. ant.*
Utroque est tantum infinitas secundum
quid. Ergo.

B. N. ant. Idprob. N. ant. secundum
primam sententiam. Juxta secundam vero,
D. ant. Utroque est infinitas secundum
quid, sed in diverso genere, *C. ant.* et in
eodem genere, *.N. ant.* Ideo enim pecca-
tum est infinitum saltem secundum quid,
quia Deum infinitum deprimit et in eo mo-
raliter subjectatur, ut dictum est; charitas
autem dicitur infinita secundum quid, non
ex eo quod subjicit et deprimit, sed ex eo
cui subjicit, nempe Deo infinito : sunt er-
go ili® infinitates disparat® et ex diverso
fonte manantes, ideoque una per aliam di-
gne compensari non potest.

Obj. 2°. Per peccatum mortauē non J.e-
(lihir jus seu honor Dei : ergo ruit funda-
mentum nostrum. *Prob. ant.* çAna alias
sequeretur quod in quolibet peccato mor-
tali foret duplex malitia, aha injustitia cun-

Ira honorem Dei, alia propria ex pario ob-
jecti, pul3 intemperanti® in peccato gui® :
atqui *consequens csl falsum* : ergo. *Prob.*
min. Dum subditus transgreditur legem
ecu prxceptum regis, non ideo dicitur esse
injurius seu injustus contra honorem regis
quem non lædit, nec ad hujusmodi hono-
ris reparationem astringitur, nisi forte
verbis contumeliosis legem aut legislato-
rem affecisset : ergo.

B. N. ant. Ad prob. N. min. Ad prob.
N. conscq. Disparilas est, quod princeps
erratus sit quidem legislator, sed non ul-
timus finis actuum humanorum : unde
transgressio legis ejus est quidem contra
obedientiam, non tamen directe contra de-
bitum honorem. Sed Deus est ultimus fi-
nis et ad hoc strictum jus habet : unde in
quolibet peccato mortali, cujus ultimus fi-
nis est creatura, violatur jus Dei, ct sum-
me inhonoratur dum vili creatur® in af-
fectu peccantis postponitur.

Advertendum tamen duplicem esse in-
honorationem : alteram intentam, cum ex-
presso intenditur contemptus Dei, ut in
peccatis blasphemi® ct similibus ; alleram
consecutam, cum quidem lædilur jus, id
tamen non intenditur, licet revera eveniat:
et sic læditur jus divinum in quolibet pec-
cato mortali.

Inst. Si in quolibet peccato inhonoretur
Deus : ergo debebit compensari peccatum
per honorationem contrariam : ergo per
religionem et non per poenitentiam. *Prob.*
illatio ; quia honorem exhibere Deo, per-
tinet ad religionem.

B. N. secundam illationem. Ad prob.
D. Exhibere honorem Deo ut primo prin-
cipio, perlinet ad religionem, *C.* Deo ut
offenso et placando, *N.* Aliud est ergo red-
dere honorem Deo ut primo principio per
modum cultus, quod perlinet ad religio-
nem; aliud reddere jus l®sum in honore,
quod perlinet ad justitiam, vel imperfec-
tam ut in poenitentia , vel perfectam ut in
Christo. Ita contingit etiam inter homi-
nes; non enim perlinet ad camdein virtu-
tem reddere honorem debitum alteri el re-
sarcire jus honoris ablalum; hoc quippe
perlinet ad justitiam, siquidem in reddendo
illo honore non tam respicitur honor
ipse quam jus quod læsuin est in honore.

Pepones. luter Deum et hominem non

datur justitia stricte dicta ; ergo nccinjs-
titia.

B. V. conseq. Ideo enim non potest da-
ri inter Deum el hominem justitia proprie
dicta, quia homo non potest reddere Deo
xquivalens; potest tamen læderc jus su-
preum Dei el hac ratione committere
contra Deum injustitiam : sicut homo qui
A paupertate non potest reddere quod fu-
ratus est, non potest hunc justitiæ actum
exercere, licet tamen furando veram injus-
titiam commiserit. Nec mium quod homo
non possit aliquando actum virtutis exer-
cere, licet possit actum vitii oppositi ; quia
bonum ex integra causa, malum ex quovis
defectu.

Obj. 5° Meritum condignum grati® re-
mittentis peccatum, est condigna satisfac-
tio pro illo : atqui homo purus potest a
Deo constitui caput aliorum in ordine gra-
ti®, et sub hac qualitate illis mereri con-
digne gratiam remissivam peccati : ergo.
Minor traditur a pluribus Thomistis, Joane
a S. Th. 12, q. 114, a. 6, et hic disp.
1, a. 2, ad 6; Aravio, Serra et aliis; nec
in ea ulla apparet repugnantia. *Prob. maj.*
Abolere peccatum et extinguere omne de-
bitum ex eo contractum, est condigne sa-
tisfacere pro illo : atqui meritum condig-
num grati® remittentis peccatum, ipsum
aboleret ct omne debitum ex eo contrac-
tum extingueret : ergo.

B. N. maj. Alia enim est ratio meriti,
alia ratio satisfactionis. Ratio meriti respi-
cit præmium seu retributionem, et perlinet
ad justitiam distributivam; ratio autem
satisfactionis respicit recompensationem
æqualitatis, pertinetque ad justitiam com-
mutativam qua jus alterius læsum resarci-
tur et adæquatur : et potest contingere
quod aliquis mercatur gratiam justifican-
tem seu remissionem peccati pro altero,
dandam secundum formam justili® distri-
butes ct in recompensationem seu præ-
mium meritorum ejus, nec tamen detur
ista remissio secundum formam justili®
commutativ® resarciendo ad æqualitatem
jus læsum. Sic v. g. si rex attendens ad
egregia facta alicujus militis, in eorum præ-
mium velit remittere Petro crimen l®s®
majestatis, seu mille aureos qm><; debet,
illa remissio non lit per modum satisfac-
tionis ad æqualitatem, sed in recompensa-
lionem cl præmium meritorum istius mi-

litis alius ergo est titulus meriti, alius satisfactionis. *unde ad prob. D. maj.* Abolere peccatum et extinguere omne debitum ex eo contractum per opera valoris ad equantis injuriam peccati, est satisfacere condigne pro illo, *C. maj.* secus, *N. Maj. Et ad hunc sensum D. min.* Nunquam enim purus homo, ut dictum est, quantumvis elevatus et inde humiliatus, tantum honoris Deo tribuit quantum ipsi ablatum est per peccatum : unde in casu posito, Deus tolleret ejus culpam non vi compensationis sibi facta; sed volens per condonationem peccati præmiare meritum sibi exhibitum, *ut patet in exemplo regis adducto.*

Obj. 4° contra secundam conclusionem. Per peccatum veniale læditur vere et simpliciter jus Dei, ideoque fit ipsi injuria : atqui hoc jus est infinitum : ergo talis læsio resarciri non potest ad æqualitatem per personam finitam, ut dictum est de peccato mortali. *Prob. maj.* Deus habet jus ut sit finis ultimus cujuscumque actus humani, non solum habitu sed etiam actu : atqui peccati venialis non est finis ultimus actu, sed tantum habitu : ergo. *Palet maj.* Quia Deus ad illa omnia habet jus ad quæ potest se extendere causalitas finis ultimi : causalitas autem finis ultimi non solum nata est extendi ad actus humanos secundum habitum, sed etiam secundum actualem relationem.

R. N. maj. Ad prob. D. maj. Deus habet jus ut sit finis ultimus cujusque actus humani, non solum habitu, sed etiam actu eodem modo respectu utriusque, *N. maj.* diverso modo, *C. maj. et concessa min. V. conseq.* Est igitur Deus finis ultimus habitu operis, in quantum immediate finalizat operantem; est autem finis ultimus actu operis mediate, mediante scilicet finalizatione operantis: nam finis ultimus non potest finalizare actum nisi finalizet ipsum operantem, quia finis ultimus est finis operantis non solum operis, et est causa efficiens causæ et operetur : unde causalitas causæ finalis non potest extendi ad ipsum actum, nisi mediante operante et finalizando ipsum. In hac igitur finalizatione operantis est radicaliter tota ratio divini juris, licet impediatur extensio qua derivatur in actum, ut fit in peccato veniali : unde quando non tollitur jus supra ipsum operantem, sed tantum retardatur et impedi-

tur ne exeat in opus, non tollitur jus a Deo quod habet ut opus ad se referatur actualiter, quia manet radicaliter hoc jus quando operans manet ei subordinatus licet impeditus. Et ideo non requiritur quod aliqua persona cedat juri suo ut ad æqualitatem satisfaciatur, sed quod retardationem ipsam tollat ex vi ipsius finalizationis habitualis seu subjectionis operantis ad Deum, in qua radicaliter conservatur jus divinum, ut dictum est, etsi non explicetur.

Zzui. Deus vere remittit peccatum veniale : unde in Oratione Dominica dicimus. *Dimitte nobis debita nostra* : ergo vere injuria est, alias non esset materia remissibilis : iterum ergo gratis condonatur ; non enim dicitur aliquid remitti, nisi quod gratis condonatur.

R. ad primam illationem, peccatum hoc sensu esse injuriam offensivam Dei, quatenus est contra ejus legem, non tamen contra finem legis et amicitiam Dei : unde non est injuria simpliciter dicta, sed tantum secundum quid.

Ad secundam illationem, R. Deum gratis remittere nobis peccata venialia, hoc sensu quod det gratis nobis pretium, gratiam scilicet, qua condignam ei satisfactionem exhibeamus. Qua gratiæ collatione supposita et simul pacto opus ex illa factum acceptandi, satisfactionem pro peccato veniali condignam exhibemus, quam Deus saltem ut justus iudex acceptare tenetur.

ARTICULUS III.

De motivo Incarnationis.

Utrum si homo non peccasset, Deus vi presentis decreti incarnatus fuisset?

§. 1 a. 5. 0. — Dixi, vi præsentis decreti. Certum est enim Deum vi alterius decreti potuisse incarnari, etiamsi Adam non peccasset, cum Incarnatio nullam secundum se connexionem habeat cum peccato. Utrum autem Deus habuisset hoc decretum, incertum est, ut dicam in fine articuli.

Tota quæstio igitur est utrum si Adam non peccasset, vi presentis decreti Verbum incarnatum fuisset; seu utrum decretum prærens Incarnationis si ex alio motivo quam redemptionis generis humani, nec ideo connexum cum peccato; an econtra sit solum aut principaliter ex motivo

redemptionis generis humani, et ideo cum peccato connexum.

Hoc secundum tenent Thomistæ et alii communius cum S. Th. Quamvis enim S. Doctor utramque sententiam probabilem reputaverit in 5, d. 1, q. 1, art. 8, hic tamen secundæ esse *magis assentiendum* dicit.

Primum tuentur Scotistæ cum Scoto, dislinguuntque in Deo duplex decretum : unum circa substantiam Incarnationis, ex molivo naturam humanam nobilitandi et glorificandi, adeoque a peccato independens; aliud circa circumstantiam passibilitatis, ex motivo naturam reparandi, adeoque cum peccato connexum : unde juxta illos, Adamo non peccante venisset Christus, sed non in carne passibili.

Scotistis aliquo modo concinunt Snares, Isambertus et quidam alii ; sed in hoc differunt, quod pro molivo primi decreti assignent ipsius Incarnationis excellentiam, et quod velint secundum decretum versari etiam circa substantiam Incarnationis et non tantum circa circumstantiam passibilitatis, ut sic salvetur Christum venisse propter nos ; nec inconueniens reputant eundem effectum procedere a duplici causa totali. Contra hos omnes

iLid. — *Dico*. Unicum motivum Incarnationis fuit redemptio generis humani : unde Adamo non peccante, Verbum non fuisset incarnatum vi præsentis decreti.

ibid. — *Prob. 1°*. Ea quæ ex sola Dei voluntate pendent et proveniunt supra omne debitum naturæ, nobis aliunde innotescere non possunt quam per Scripturam sacram aut traditionem : atqui Scriptura sacra et Patres non aliud assignant Incarnationis motivum quam redemptionem generis humani : ergo. *Palet maj.* Quia libera Dei voluntas sibi soli nota est, nec alia via nobis innotescere potest quam revelatione quæ habetur aut in S. Scripturis aut in traditione : unde dicitur Sap. 9 : *Quis hominum poterit scire consilium Dei, aut quis poterit cogitare quid velit Deus?*

Prob. min. 1° ex S. Scriptura. Ipse Salvator Lue. 5 dicit : *Non egent qui sani sunt medico, sed qui male habent. Non veni vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam*. Cap. 19: *Venit Filius hominis quærere et salvum facere quod perierat*. 1 Timoth. 1 : *Christus Jésus venit in hunc mundum peccatores salvos facere*.

Galat. 4 : *Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret*. Joan. 3 : *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam*. Tandem non alia ratione a SS. Patribus veteris Testamenti expeclabatur Messias, nec alia ratione promittebatur quam ut mederetur contritis corde, ut consummaretur praevaricatio, ut finem acciperet peccatum et deleretur iniquitas, ut patet Isaï. 61, Dan. 9 et alibi.

Prob. min. 2° ex traditione. Concilium Nicaenum, in Symbolo quod ubique canit Ecclesia, dicit : *Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de coelis; et incarnatus est de Spiritu sancto, et homo factus est*. Hunc esse communem Ecclesiæ sensum, confirmat quod cantat in benedictione cærei paschalis : *Felix culpa quæ talem meruit habere Redemptorem! O certe necessarium Ada peccatum!* nimirum ad hoc ut veniret Filius Dei.

S. Irenæus lib. 8 Advers. Hæreses, cap. 17, ait : « Si non haberet caro salvari, nequaquam Verbum Dei caro factum esset. » Cyrillus Alexand. dial, 5 de Trinit. circa medium : « Si non peccasseinus, neque factus esset nobis similis Filius Dei. » Hos specialiter laudo quia opponuntur nobis : omnes autem alios pariter loquentes proferre longum foret; sufficiant duo quasi capita utriusque Ecclesiæ Græcæ et Latinæ. S. Aug. Serm. 8 de Verb. Apost. ait : « Si homo non peccasset, Filius hominis non venisset. » Et Serm. 9 : « Nulla causa fuit veniendi Christo, nisi peccatores salvos facere : tolle morbos, tolle vulnera, nulla est medicinæ causa.»

S. Chrysost. Horn. 5 in Epist. ad Heb. « Propter hoc carnem assumpsit nostram, propter misericordiam solam ut miseretur nostri; non enim est alia quæpiam causa dispensationis quam hæc sola. ■ Quid expressius? nec aliter posset loqui Thomista ad exprimendam mentem suam.

Respondent Scotistæ, Scripturam et Patres nihil aliud velle quam quod secluso Adæ peccato, Christus non venisset, sicut reipsa venit in carne passibili seu tanquam medicus et Salvator; non autem intendant quod non venisset in carne impassibili

DE MOTIVO INCARNATIONIS.

propter gloriam Dei, deinde propter naturam humanam glorificandam et dignificandam.

Sed contra. Si valeret ista responsio falsa foret Patrum locutio, asserentium absolute Christum non venturum Adamo non peccante; id enim quod fieri potest duobus modis, ex eo quod uno ex illis non fiat, non potest dici absolute et simpliciter non fieri; quia absoluta negatio, cum sit malignantis naturæ, et totum destruat, ut communiter dicitur, omnem modum rei faciendæ; excludit: ergo si Adamo non peccante veniret Christus, licet in carne impassibili, falsa foret Patrum locutio, asserentium absolute simpliciter et sine restrictione Christum non venturum Adamo non peccante, aut certe magna sub eorum verbis lateret æquivocatio puritate et candore Patrum indigna. Sic v. g. falsum diceret, imo hæreticus reputaretur, qui simpliciter et absolute assereret corpus Christi non esso in cælo, vel in Sacramento, quamvis ibi non sit in carne passibili. Sic iterum mentiretur qui, sciens regem venturum Parisios, sed sine rheda et annis, diceret simpliciter et absolute ipsum non venturum. Ergo simpliciter mentirentur Patres, simpliciter absolute et sine restrictione asserentes Christum non venturum Adamo non peccante, si revera Adamo non peccante venisset, quamvis non in carne passibili.

Nec valet si dicas cum P. Henno, ideo Patres non mentiri quia sensus ille aperte colligitur ex subjecta materia et circumstantiis consignantibus; utrumque enim falsum est. Et 1º non colligitur aperte ex subjecta materia, siquidem fundamentum hujus sententiæ nusquam sunt rationes convincentes, nisi forte apud Scotistas, sed mere solubilia argumenta et quæ de facto solvuntur a Thomistis. Non etiam ex circumstantiis consignantibus; nulla enim potest afferri quæ hunc sensum indicet: quod enim dixit S. Aug. *Tolle morbos et vulnera, et nulla est causa medicinæ*, unde Henno colligit ipsum loqui de adventu in carne passibili, quia, inquit, non fuit medicina, nisi patiando, futile est; potuisset enim Christus nobis mederi absque passione per unicum amoris actum. Sed et quid respondebit aliis Patribus? Quid Irenæo dicenti: *Αἱ non haberet caro salvari, ne-*

quaquam Verbum Dei caro factum esset. Quid S. Chrysost. diserte resolventi: *Non est alia quapiam causa dispensationis quam hæc sola.* Quomodo in his verbis deprehendit Henno circumstantias restringentes Incarnationem Verbi in carne passibili? Et sane mirum foret hunc sensum aperte colligi sive ex subjecta materia, sive ex circumstantiis consignantibus; quem subtiliora ingenia, S. Thomas et tot insignes theologi non colligunt nec apprehendunt.

Pro&. 2º conclusio. Non datur in Deo decretum efficax Incarnationis nisi in statu redemptoris et possibilitatis: atqui utrumque supponit peccatum ut motivum, ut faterentur adversarii: ergo vi præsentis decreti, etc. *Min. patet. Proh. maj.* Licet decretum conditionatum et inefficax, respiciens solum impositionem ordinis in rebus, quale est, v. g. voluntas antecedens salvandi omnes homines, feratur ad rem secundum se consideratam et in communi, abstrahendo a circumstantiis singularizantibus et a statu assequibilitatis; secus tamen decretum efficax et absolutum, quod respicit non solum ordinem in rebus, sed rerum exitum et in statu assequibilitatis: atqui Christus secundum eventum rei et in statu assequibilitatis fuit redemptor et passibilis: ergo.

Prob. maj. 1º Decretum Dei efficax et absolutum est actus perfectissima; prudentiæ, seu regulatur per illam: atqui perfectissima prudentia ad omnes circumstantias objecti attendit; prudentia enim versatur circa agibilia, et eo exactius ad omnia singularia attendit quo est perfectior: ergo. 2º Quo efficacior est intentio alicujus objecti, eo plures in objecto circumstantias individuatas attingit: atqui decretum seu intentio efficax Dei est in summo efficacis: ergo. *Min. est certa. Maj. etiam patet.* quia efficacia alicujus cause consistit in positione et productione effectus extra nihil et omnes causas, adeoque omnibus suis circumstantiis et accidentibus instructi. Ergo. 5º Hæc est inter nos et Deum differentia, quod nos multa intendamus etiam quantum est ex parte nostra efficaciter, licet nondum attentis omnibus circumstantiis particularibus, sive quia non omnes nobis simul occurrunt sed successive, sive quia ex impotentia sæpe cogimur alterius cause

concursum expectore ad positionem circumstanlianim, sive quia Sæpe temere et l ræcipitanter decernimus; nihil simile autem in Deo contingit. Ergo.

Dices. Electio, v. g. Petri ad gloriam, est decretum efficax : atqui tamen non attingit in objecto omnes circumstantias : ergo. *Prob. min.* Tale decretum non attingit quo medio Petrus assumetur ad istam gloriam, an martyrio, quo genere martyrii , etc. quia ista perlinent ad decretum subsequens. Ergo.

B. D. maj. Electio Petri ad gloriam est decretum efficax finis, *C.* mediorum, 2V. *Id min. similiter.* Non attingit in objecto omnes circumstantias mediorum explicite, *C.* sufficit enim quod talem finem decernat per media convenientia obtinendum : Omnes circumstantias finis et subjecti finalizati, 2V. Attingit enim illud decretum talem gloriam, talem gloriæ gradum et liane personam in individuo suis proprietatibus et circumstantiis individuantes vestitam; non enim potest ordinare efficaciter aliquem ad gloriam nisi supponat creationem illius : creatio autem scu productio terminatur ad personam individuata et omnibus particularibus circumstantiis personam spectantibus vestitam. Sic ergo decretum efficax Verbi incarnandi quod est subjectum finalizatum, debuit terminari ad ipsum ut individualum et cum omnibus circumstantiis personam spectantibus in statu existentiae, consequenter ut redemptorem in carne passibili, sicut reipsa evenit.

Nec obstat si dicas cum Ilcno. Possum decernere efficaciter solvere alicui centum ilorenos, abstrahendo ab hoc ejuod solvam in argento vel aifro : istud namque decretum est tantum de fine et subjecto finalizalo, non de mediis; et sic sufficit quod attingat circumstantias finis et subjecti, licet nou mediorum. Insuper disparitas est, quod decretum efficax alicuju» rei producendæ non possit abstrahere a circumstantiis illam spectantibus in productione et in statu existentiae; .ecus decretum rem jam productam suppôtens et dirigens tantum aliquid circa illam agendum.

Cwterum, ad ck riorem horum omnium inlelligentiara et ad faciliorem argumentorum solutionem, *adverte* quod, quamvis in Deo non sint plures actus quorum alii sum priores, alii posteriores ut in pobis, sed

l ipse unico simplicissimo actu omnia simul inlclligat, velit, ordinet ac decernat : nihilo minus propter imbecillitatem nostram distinguere solent in Deo diversa instantia scu signa rationis, quæ quidem non diversificantur ex parte Dei, sed ex parte objectorum , idque juxta nostrum modum concipiendi et prout*alia ab aliis aliquam habent dependentiam.

Porro in disponendis illis signis maxima est auctorum varietas. Nos sic disponimus. 1° Deus sc et omnia possible in essentia sua intelligens, voluit gloriam suam per elTusionem suæ virtutis ac bonitatis suorumque attributorum manifestare. 2° Ad talem gloriam propalandam hunc mundum ex multis possiblebus elegit. 5° Creaturam intellectualem ad ordinem supernaturalem evehere constituit. 4° Inscrutabili judiciorum abyssu ejus lapsum permittere voluit. 3° Præviso peccato mederi voluit. 6° Ad tale remedium Filium suum incarnari voluit. 7° In Christo quosdam efficaciter elegit, aliis in massa perditionis relictis. 8° Omnia insignis prioribus decreta Christo subjecit et ad ejus gloriam ordinavit : secundum itaque hanc dispositionem, Deus decrevit Incarnationem propter seu ex motivo redemptionis; seu, ut dicit Joannes aS. 'J h. decrevit Incarnationem propter seipsam, non absolute et secundum substantiam consideratam, sed quatenus valebat ad manifestandam gloriam Dei per viam misericordis et justitiæ in redemptione hominum. Unde quando dicimus redemptionem esse motivum Incarnationis, non facimus sensum præcisivum redemptionis ab Incarnatione; sed sensus est, quod Incarnatio ut redemptiva, scu ut valens itl redimendum sit motivum volendi ibam, non ipsa dignitas, seu substantia Incarnationis secundum se : sicut quand . dicimus unumquodque esse propter suara operationem, non est sensus præcisivus, sed quod sit propter seipsum ut operans ; el sic dixit S. Th. *i* 2, q. 12, ait 5, quod *Hoc ipsum quod est aliquid valere od plura, est ratio eligendi illud.* Uirje redemptio, ut prxcisa ab Incarnatione non tam debet dici finis Incarnationis ,ρηη materia circa quam versatur Incarnatio in ordine ad manifestandam per viam misericordi® et justitiæ gloriam Dei, quæ est finis priucipalis et primarius.

Equidem nulli etiam ex Thomisliis aliter ordinant ista signa, volentes Deum intendisse Incarnationem priusquam præviderel peccatum, sed redemptionem elegerit ut medium per quod executioni mandaretur Incarnatio, juxta id quod dicit S. Th. hic ad 4: «Sicut Deus prædestinat salutem alicujus» hominis per orationes aliorum implendani, ita etiam prædestinavit opus Incarnationis in remedium humani peccati. »

Vcrum in isto ordine non posset vero et in i vigore dici Deum propter nos et propter nostram salutem descendisse de cœlis, neque Deum sic dilexisse mundum ut Filium unigenitum daret, etc. sed contra, Deum sic dilexisse unigenitum, ut mundum seu hominem cadere permetteret. Insuper sequeretur in ista hypothesi quod Christus veniret etiam Adamo non peccante, quod non admittunt hujus ordinis defensores; quia quando aliquis (in)is potest per diversa media obtineri, etiamsi unum ex istis mediis non adhiberetur, intentio efficax illius finis nihilominus sortiretur suum effectum: remedium autem peccati non erat unicum medium ad sequendum Incarnationis consilium.

Ad S. Th. B. Quod S. Doctor velit tantum quod, sicut prædestinatio quoad decretum executivum supponit præscientiam alicujus futuri, v. g. orationum per quas est adimplenda; ita in prædestinatione Christi non est inconveniens aliquid supponi ut futurum, scilicet peccatum, in cuius remedium prædestinatur Incarnatio. In hac autem comparatione nihil refert an redemptio se habeat ut medium, vel ut motivum. Et hanc esse mentem S. Th. patet tum ex argumento, tum ex modo loquendi in responsione *per orationes et in remedium*.

Solvuntur objectiones.

Obj. i.*. Incarnatio est primum opus Dei ad extra: atqui non executione, *ut patet: ergo* intentione: ergo ante prævisum peccatum et independenter ab illo. *Prob. maj.* Proverb. S dicitur: *Doni iniis possedit me in initium viarum suarum;* seu juxta Septuaginta interpretes: *Dominus possedit me in initium viarum suarum,* quod multi Patres intelligunt de Sapientia incarnata. Eccli. 2-i dicitur: *Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam* / quod de Christo Domino intelligit concil. Sardicensc in Epist. ad omnes episcopos. Item

Coloss. 1, Christus dicitur *Primogenitus omnis creaturas*. Ergo.

B. N. maj. Ad prob. N. Ex locis citatis S. Scriptura quidquam evinci contra nos. Et 1° quantum ad textus Proverb, et Eccli. B. juxta Estiun, Sa, Tirinum et alios interpretes, sermonem esse in his libris de sapientia indistincte, id est, non distinguendo creatam ab increata: ita ut quæ sapientiæ tribuuntur partim convenient sapientiæ creatæ, partim increatæ; nec enim omnia sapientiæ increatæ, neque omnia creatæ convenire possunt. Enimvero quomodo potest intelligi locus Proverbiorum de sapientia creata? siquidem ibi dicatur quod, (piando Deus condebat mundum, *erat cum eo cuncta componens*. Similiter locus Eccli. ii intelligi non potest de Christo, siquidem post verba citata statim subditur de eadem sapientia: *Ego feci in exilis ut oriretur lumen indeficiens*, scilicet solem: *Ego in altissimis habitavi, et thronus meus in columna nubis; gyrum coeli circuivi sola et profundum abyssi penetravi, in fluctibus maris ambulavi*, etc. Quomodo, inquam, ista possunt adaptari Christo?

Nec referi vox *creavit*, quæ legitur apud Septuaginta interpretes; frequenter enim in S. Scripturis usurpatur creare pro generare, ut illud Psal. {01, *Populus qui creabitur laudabit Dominum*, intelligendum est sine dubio, populus qui gignetur et nascetur ex parentibus via ordinaria.

Quoad Patres. Si hos textus revera intellexerint de sapientia incarnata, dico ipsos loqui non de sapientia incarnata formaliter et reduplicative ut incarnata, sed materialiter tantum et specificative, id est, de sapientia æterna quæ est incarnata, ita ut quæ afferuntur ipsi convenient ratione divinitatis et non humanitatis. Ita interpretantur S. Cyrillus lib. 9 Thesauri cap. 7 et S. Hieronym. verba illa Proverb. 8.

Ad locum Apostoli, B. 1° quod Apost. ad Colossens. loquatur de Christo, modo ut Deo, modo ut homine et Deo: hæc autem verba, *primogenitus*, etc. intelliguntur de Christo ratione divinitatis, ratione cuius Apostolus dicit quod *sil' mago invisibilis*, et quod *per ipsum et in ipso omnia creata sunt*; vel primogenitus idem est ac unigenitus, ut dicitur Matth. 1: *Peperit filium suum primogenitum*, id est

genitum. Ha S. Ambrosius, Theodorctus, Theophilactus apud Tirinum.

B. 2° Christum vocari et esse primogenitum omnis creaturæ et primum omnium hominum prædestinatorum, non quod sit efficaciter intentus ante prævisum peccatum et voluntatem salvandi omnes homines saltem antecederet; sed quia in ordine voluntatis consequentis electionis efficacis, est quidem primus prædestinatus : item prædeslinatus est ut caput, cæteri ut membra, et insuper ejus prædeslinatio est causa finalis, meritoria et exemplaris nostra; prodestinationis, juxta illud Apost. Horn. 8 : *Quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus*. Et Ephes. 1 : *Elegit nos in ipso*, seu per ipsum, *ante mundi constitutionem, ut essemus sancti*.

Dixi, *hominum prædestinatorum*; quia quoad angelos Christus non est nec primus, nec caput, quantum ad gloriam essentialem sed tantum accidentalem, nempe aliquas revelationes, aliqua charismata gratiarum, ut dicit D. Th. q. 29 de veritat. art. 7, ad 5. Si enim prævisum fuit Adæ peccatum ante decretam Incarnationem, providebatur ergo etiam dæmon suggerens : ergo jam angeli erant beati; eo enim instanti quo mali angeli peccaverunt, boni fuere confirmati in gratia.

Inst. 1°. Christus est finis omnium prædestinatorum et omnis creaturæ : atqui finis prius intenditur quam ea quæ sunt ad finem : ergo. *Prob. maj.* ex concil. Trid. sess. 6, cap. 7, ubi dicitur gloriam Christi esse finem nostræ prodestinationis, et ex 1 Corinth. 5, ubi dicitur : *Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei*. Ergo.

B. quoad prædestinatos, solutionem *esse jam datam*. Quoad alias creaturas, *D. maj.* Christus ul incarnandus est finis omnium operum Dei, *N. maj.* Christus ut glorificandus, est finis operum Dei, *subdistinguo*. Operum Dei jam productorum seu intentorum, C. productionis seu intentionis eorum, A. Non enim Deus ex pravia intentione Christum glorificandi, omnia producere voluit, sed totum universum prius intentum, et nostram salutem prius volitam ordinavit in gloriam Cluisti. I nde Christus debet potius dici finis rerum produc-

tarum quam productionis earum ; et hoc sensu intelligenda; sunt auctoritates allatae.

Inst. 2°. Saltem Christus est propinquior fini, nempe manifestationi gloriæ Dei, quam cæteræ creaturæ et salus hominum : atqui ordinate volens, prius vult propinquiora fini quam remotiora : ergo.

B. D. maj. Est propinquior fini in movendo seu ordine causalitatis, A. in essendo seu in ordine perfectionis, *C. et sic distincta min. N. conseq.*

Inferes. Ergo Deus plus dilexit hominem quam Christum, finis enim magis diligitur eo quod propter illum amatur.

B. N. illationem. Patet ex dictis; licet enim Deus voluerit Incarnationem Christi propter redemptionem hominis, ipsam tamen redemptionem ordinavit ad ipsius Christi gloriam, eique plura bona et comoda contulit quam omnibus hominibus simul sumptis : unde ipsum plus amavit.

Ad probationem, dico veram esse de fine ultimo, non autem de fine intermedio; seu, ut dicit Contenson, de fine necessitatis respectu medii ex natura sua ipsi subordinata, non autem de fine voluntario pietatis et charitatis : sic v. g. qui ex charitate ministrat infirmo, non ideo plus diligit infirmum quam se. Adde redemptionem ut procisam ab Incarnatione, non tam esse finem Incarnationis quam materiam circa quam versatur, ut dictum est ex Joan. a. S. Th.

Bcpones. Perversitas ordinis est ordinare nobilius et perfectius ad minus perfectum et minus nobile : atqui Incarnatio est quid nobilius et perfectius redemptione seu salute generis humani : ergo.

B. D. maj. Perversitas ordinis est ordinare nobilius et perfectius ad id quod est minus perfectum et minus nobile, tanquam ad finem ultimum sui perfectivum, *C. maj.* tanquam ad finem intermedium perfectibilem et ulterius ordinatum ad bonum nobilius et supremum, A. maj. Sic v. g. nulla est perversitas quod Deus ordinet angelos ad nostram custodiam propter gloriam suam, quod medicus visitet infirmum peste laborantem propter bonum reipublicæ, quod sacerdos celebret missam pro sanitate restauranda in ordine ab bonum commune et gloriam Dei. Sic autem est in nostro casu; ita enim Deus vult Incarnationem propter redemptionem generis huma-

DE MOTIVO INCARNATIONIS,

ni, ut et ipse non redemptionem ordinet ad ipsius Christi gloriam, et ipsum Christum sicut et cætera ad gloriam suam. Et sic solves auctoritatem S. Cyrilli lib. β Thesauri cap. 5 contra Arianos, ubi dicit : *Si propter nos factus est Filius, et non propter Filium nos, erimus nos ipso multo præstantiores*; id est, si propter nos tanquam propter finem ultimum factus est Filius; patet ex sequentibus terminis; *et non nos propter ipsum*.

Urgebis. Effectus sequens ex efficacia intentionis Christi incarnandi non potest esse finis etiam intermedius, nec motivum talis intentionis : atqui redemptio est effectus intentionis Christi incarnandi, in Christo enim et per Christum Deus nos elegit ad gloriam : ergo.

P. D. min. Redemptio ut volita per voluntatem consequentem, est effectus intentionis Christi incarnandi, *C. min.* ut volita per voluntatem antecedentem et providentiam generalem, qua Deus vult omnes salvos facere et redimere, *N. min.* Hoc enim modo est finis et motivum, non effectus Incarnationis, ut *probatum est*; postquam enim Deus decrevit permittere lapsum, voluit mederi et redimere; ad hoc autem tanquam medium elegit Incarnationem Christi, in qua postea aliquos efficaciter elegit ad gloriam, aliis relictis, ut jam vidimus.

Inferes. Ergo voluntas antecedens redimendi omnes homines, adeoque gratiæ sufficientes ex illa manantes, non erunt ex meritis Christi, quod est absurdum.

A. I). consequens. Non erunt ex meritis Christi ut finis, *transeat*; non erunt ex meritis Christi ut medii, *N.* Quia illa voluntas redimendi dependet a Christo ut a medio; vult enim Deus redimere per Christum, fidei possit etiam dici quod omnia uendeantur in executione a Christo ut a fine, ratione decreti in ultimo signo.

Porro ad abundantiorem solutionem totius hujus argumenti quod præcipuum est, *nota* In illud cum omnibus ferme instantiis posse retorqueri in Scotistas: dicunt enim decretam fuisse Incarnationem quoad substantiam, ut Christus *nos justificaret, glorificaret et naturam nostram dignificaret*. Ua henno ex Scoto et Scolistis. *Infero i°.* Ergo nostra justificatio, glorificatio, naturæ nostrae exaltatio est finis et motivum incarnationis quoad substantiam;

finis autem prius intenditur (pam media adeoque Christus non est initium lamm Domini nec primogenitus omnis creature *Infero 2°*. Ergo Deus plus dilexit hominem quam Christum, *Infero 5°*. Ergo est perversitas ordinis ordinare perfectius ad minus perfectum.

Nota 2° quod, licet distinxerimus varia signa seu instantia in Deo, Deum tamen unico instanti reali et unico actu omnia simul velle et decernere; adeoque eodem actu et instanti reali decrevit mundum, permisit peccatum, voluit Christum ut redemptorem et ut finem omnium suorum operum : unde licet Christus pendeat a peccato seu redemptione hominis tanquam a causa materiali perficienda, et in hoc genere præcedat peccatum secundum modum nostrum concipiendi, redemptio tamen pendet a Christo tanquam a fine perficiente, et in hoc genere causæ finalis et perficientis præcedit Christus ipsam redemptionem, ita ut simul volita dependeant ab invicem in diverso genere causæ. Non enim existimandum est Deum unum voluisse independentem ab alio, sed voluit redemptionem ut perficiendam per Christum, et voluit Christum ut perficientem seu redimentem : ita ut neutrum voluerit in ullo signo rationis sine ordine ad aliud. Sicut in omni signo rationis Deus vult materiam ut actuabilem a forma, et formam ut actuantem materiam; non autem in aliquo signo vult Deus formam priusquam materiam seu independentem ab illa : unde dicimus formam esse priorem in genere causæ formalis, materiam in genere causæ materialis. Ita similiter in nostro casu proportionem servata. Non ergo prædestinatus est Christus simpliciter, sed ut redemptor, adeoque dicens ordinem seu sub ordine ad naturam humanam reparandam, quæ ideo debebat supponi ut perdita.

Obj. 2° cum P. Henno. S. Cyrillus Alexand. lib. 5 Thesauri cap. 8, dicit : « Praefundatur ante nos Christus et in ipso » nos omnes supraedificamur, idque ante » initium mundi in praescientia Dei. » Postea subdit : « Creator noster Christum salutis fundamentum etiam ante initium » mundi formavit, ut si praevaricatione caderemus, in ipso rursus revocaremur. » Ergo supponit Christum iu intentione divina antequam praevideretur peccatum;

alias non dixisset, *nt si pravaricatione caderemus*. Irenæus lib. 6° cont. Hæres. cap. 14, docet quod prius in intentione Dei fuerit *salvans*, nempe Christus, quam salvandi, scilicet homines. Ergo.

71. hos Patres, quibus maxime innititur objiciens, certo tenere nostram sententiam, constat ex probationibus conclusionis; imo quantum ab Cyrilhim eo ipso loco quem objicit Henno, scilicet, lib, 5 Thesaur. cap. 8, ubi dicit : «Sed Deus, qui futura » omnia novit, æternaliter quoque funda- » vit quantum ad cognitionem suam Fi- » lium suum; hoc est, fundamentum illud » futurum constituit, ut nos superaedificati » in ipso, a corruptione in incorruptionem » resurgamus : sciebat enim mortales nos » futuros propter peccatum, acidcoex mi- » sericordia sua ante sæcula constituit ut » Verbum suum homo et initium viarum » et fundamentum fieret. » Constat ergo juxta S. Cyrillmn quod, quia Deus praevidit hominem casurum, praedestinavit Christum ut initium viarum scilicet supernaturalium seu naturæ reparandæ, et ut fundamentum totius aedificii supernaturalis.

Itaque priora verba Cyrilli in objectione laudata et altera S. Irenæi, intelligenda sunt vel de praedestinatione Christi relative ad efficacem praedastinationem nostram quæ est decerto Incarnationis posterior, vel quod Christus ut glorificandus sit prior, quia omnia ipsi sunt subjecta, ut dictum est, non ut incarnandos. Ad posteriora verba Cyrilli, *at si praevaricatione caderemus*, etc. vult tantum innuere Deum misisse Filium suum ut, redemptione semel posita, dum postea cadimus, ejus meritis resurgere valeamus. Objicit insuper Ilemio Rnpctmn ; potuisset addere Alensem et quosdam alios : sed quid sunt tam pauci contra nubem Patrum contrarie sentientium?

Obj. 5°. Si decretum Incarnationis supponat praevisum peccatum originale in Adam : ergo etiam omnia peccata actualia omnium posterorum .*falsum consequens : ergo et ant. Prob. sequela maj.* Tum quia si propter originale, etiam propter actualia peccata redimenda venit Christus ; tum quia ex originali actualia oriuntur; tum tandem quia pertinent ad ordinem naturæ sicut peccatum originale. *Prob. min.* Nulla peccata patrata sunt in ipsum Christum,

utpotc blasphemantium in eum et crucifigentium : atqui ista peccata non potuerunt praevideri ante Christum. Insuper mnlti homines nascuntur ex meritis Christi, nempe ii qui nascuntur per miraculum. Ergo.

P. D. sequelam maj. Ergo omnia peccata actualia omnium posterorum supponuntur praevisa ante decretum Incarnationis implicate, *C. seq.* supponuntur praevisa explicite, *V. seq. Et sic distincta min. N. conscq.* Nec aliud evincitur ex probationibus majoris. Ex eo enim quod propter actualia peccata redimenda venerit Christus, evincitur tantum quod praevisio eorum debuerit praecedere virtualiter aut formaliter, implicate aut explicite, non necessarie explicite et formaliter quoad omnes circumstantias : sufficit ergo quod sit praevisum universale et generale peccatum in cujus virtute omnia illa continentur, et ad omnia illa redimenda Deus decrevit mittere Redemptorem. Similiter ex eo quod peccata actualia ex originali deducantur et pertineant ad ordinem naturæ, solum infertur quod in virtute et implicate ac sub ea praecisa ratione qua pertinent ad ordinem naturæ et a primo originantiir, praevideantur, quod est implicate praevideri.

Observandum itaque quod, cum instantia quæ distinximus in Deo, et ea quæ in ipsis ordinantur, sint ad invicem connexa saltem ex determinatione voluntatis divinae, et quædam ordinantur in uno instanti, quædam in alio, fieri non potest quod aliquid complete et perfecte praevideatur cum omnibus ad se perlinentibus in uno instanti. Sic effectus qui pendet a pluribus causis quæ sunt sibi invicem causæ, non potest in una prioritate naturæ qua consideratur ut dependens ab una causa, adæquate et complete cognosci, donec consideretur ut pendens ab altera causa, quæ in suo genere est etiam prior.

Obj. 4°. Viam cognovit in statu innocentiae futuram incarnationem Verbi : atqui in hoc statu non cognovit peccatum suum futurum, alias tristatus fuisset; quod repugnat illi statui : ergo peccatum non est causa seu motivum Incarnationis. *Prob. consequ.* Naturale est homini, cognito effectui, appetere causæ cognitionem, ita ut si ignoret non quiescat, sen tristatur animus : ergo si peccatum Adæ. fuit causa mo-

Uva Incarnationis, cognita Incarnatione, tiliam peccatum suum cognovit.

II. D. conscq. Ergo peccatum Adæ non est motivum priu^urium Incarnationis, *C. conseq.* est enim gloria Dei : non est motivum proximum, *V.* Porro cognovit Adam Incarnationem esse ad consummationem gloriæ, ut docet D. Th. 2 2, q. 2, a. 7, et hoc sudicibat ut ab illo tolleretur anxietas, licet motivum proximum ignorare', eo potissimum quod Incarnatio non penderet ah hac causa ex intrinsecis, sed ex determinatione Dei voluntaria.

Obj. 5°. Si Adamo non peccante non venisset Christus, sequitur quod Adamo non peccante nullus prædestinatus fuisset : *absurdum consequens : ergo. Prob. maj.* Nullus prædestinatus est nisi in Christo et per Christum : atqui non venisset Christus Adamo non peccante : ergo Adamo non peccante nullus prædestinatus fuisset.

U. I). maj. Si etc. nullus prædestinatus fuisset vi præsentium decretorum, *C.* vi aliorum decretorum quæ Deus habuisset, *N.* Christus ergo est causa nostræ prædestinationis prout nunc est, sed non prout tunc fuisset.

Inst. Gratia justitiæ originalis Adamo collata ante peccatum est effectus ejus prædestinationis, adeoque est meritis Christi, siquidem Adam non secus ac cæteri homines sit prædestinatus in Christo et per Christum : ergo Christus fuit pnedeterminatus independenler a peccato. *Prob. ant.* Illi gratiæ quamvis per peccatum mortificatæ, tpiia tamen per poenitentiam revixit, correspondel gradus gloriæ : atqui gratia cui respondet gloria est effectus prædestinationis et est ex meritis Christi : ergo.

H. N. maj. Ad prob. D. maj. Illi gratiæ corresponde! gradus gloriæ ratione reparationis factæ. per Christum, *C.* seclusa ista reparatione, *V.* Licet ergo verum sit dii primæ gratiæ correspondere aliquem gradum gloriæ, quia tamen illa gratia semel moriificata non mansisset in acceptatione divina, nisi Deus statuisset mederi peccato per Incarnationem, ideo solum ut reparata profuit ad gloriam.

Obj. 6°. Non est credibile Deum permisisse peccatum ex solo tine manifestandi gloriam suam, sed potius ex fine Incarnationis præintcæ ex alio motivo. Ergo, etc.

It. cum Contenson ç nos non posse nec debere præscribere rationes cur Deus voluerit peccatum permittere; judicia enim Dei abyssus multa; præserlim cum halieamus ex S. Scriptura Incarnationem esse propter peccatum, ncunquam autem peccatum propter Incarnationem; non enim dicitur : Sic. Deus dilexit Christum, ut peccatum permiserit; sed e contra dicitur: Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.

Inferes 1°. Ergo Incarnatio erit bonum occasionatum. 2° Ergo anijna Christi debet gaudere de peccato nostro, et nobis gratias agere quod illi dederimus occasionem essendi. Quæ videntur absurda.

II. D. primam illationem. Ergo Incarnatio est bonum occasionatum proprie, *N.* improprie, *C.* Dicitur proprie occasionatum, quod est præter intentionem agentis et a casu; hoc sensu Incarnatio non est occasionata. Improprie dicitur occasionatum, quod pendet ex aliqua occasione, licetsit intentum ab agente; et sic Incarnatio est bonum occasionatum, nec est inconveniens quod occasione mali tantum bonum Deus eliciat.

Ileplicabis. S. Th. 1 p. q. 98, art 1, docet in statu innocentie fore matrimonium ad propagationem generis humani, quia tale bonum non debet esse occasionatum ex peccato, sed per se intentum : ergo *a fortiori* Incarnatio quæ est majus bonum propagatione generis humani, non debet esse bonum occasionatum etiam improprie ex peccato, sed per se intentum.

It. N. consequent. Disparitas est, quod propagatio generis humani sit bonum ex natura rei debitum, adcoque perse intendendum el non ex occasione peccati. Incarnatio autem est bonum gratuitum et ex misericordia Dei, adeoque ex peccato occasionatum, quia miseria est objectum misericordiæ.

Ad secundam illationem, N. illam pro utraque parte. Neque enim nos dedimus occasionem essendi Christo per se et ex intentione nostra, sed per accidens ex intentione Dei, qui ex peccato Adæ tanquam ex occasione incarnationem Verbi decernere voluit : unde non nobis aebet gratias agere anima Christi, sed soli bonitati et misericordia? Dei, quæ ex tanto malo tanquam ex occasione produxit lanium bonum.

Depones. S. Ansehnus lib. 1 *Cur Deus homo*, cap. 18, probat homines futuros esse beatos, etiamsi angeli non peccassent; quia alias, homines possent lætari de peccato angelorum *t ergo* similiter in nostro casu, Christus posset lætari de peccato nostro.

Bcspondet P. Lemos tract. 5, cap. 4, hanc rationem S. Anselmi non esse cogentem, sed topicam tantum seu probabilem; non enim evincit quod homines in illo casu deberent gaudere de peccato angelorum, sed de misericordia Dei qui occasione peccati angelorum tantum bonum eis contulisset.

Respondet Bancel, S. Anselmum loqui contra hæreticos sui temporis, qui volebant ruinam angelorum esse medium necessarium a Deo intentum ad gloriam hominum : *cx quo bene infert* quod, in illa hypothesisi, homo deberet gaudere de ruina angelorum, non sic autem in nostro casu; non enim peccatum fuit medium necessarium ad Incarnationem. Quam volueris solutionem elige.

Obj. 7°. *Esto* Christus venerit in redemptionem generis humani, hæc tamen non fuit causa sola nec principalis ejus adventus. Ergo. *Prob. ant.* Prima yt principalis causa motiva Incarnationis fuit gloria Dei; deinde nobilitatio et perfectio naturæ humanæ, consummatio ordinis gratiæ, complementum universi et ipsa inysterii hujus excellentia : unde Ecclesia canit in Symbolo : *Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de cadis, et incarnatus est*; ubi duæ afferuntur causæ adventus Christi in carne : prima, *propter nos homines*, scilicet nobilitandos, dignificandos et glorificandos; quod fuit primo decretum independentem a peccato : secunda, *et propter nostram salutem*, seu redemptionem; quod fuit secundo decretum proviso peccato.

B. N. ant. /td primam probationem seu primam causam allegatam, *D.* Causa principalis motiva remota fuit gloria Dei, *C.* proxima, *A'*. hæc enim fuit redemptio gei eris humani. Primo enim Deus intendit equidem gloriam suam; deinde proviso peccato, in ejus remedium elegit Incarnationem, ut per viam misericordiæ et iustitiæ gloriam suam magnificaret. Unde

vi præsentis decreti, ex solo fine gloriæ Dei, peccato non existente, Christus non fuisset incarnatus.

Ad alias causas motivas propositas, non negamus Deum his de causis et aliis potuisse incarnari; sed vi præsentis decreti de facto ita fuisse negamus, propter rationes allatas in probationibus.

Ad id quod opponitur ex Symbolo, *A. τὸ ct* non ibi sumi multiplicative, sed explicative, quasi diceret : propter nos homines, id est propter nostram salutem, seu propter nos salvandos.

Inst. Ex pluribus S. Scriptum locis liabemus Christum venisse ut concionatorem, pastorem, regem, ducem, magistrum : at* qui hæc officia videntur independentia ab officio redemptoris : ergo.

B. D. min. Hæc officia videntur independentia ab officio redemptoris absolute, *C. min.* ut in Christo, *N. min.* Hæc enim officia ut a Christo exercita, officium redemptoris supponunt et implicite involvunt. Et 1° condonatus est Christus *captivis indulgentiam*, juxta illud Isaï. 61 : *Spiritus Domini super me.....ut mederer contritis corde, et prædicare m captivis indulgentiam.* 2° Pastor missus est ut quæreretur et salvam faceret ovem quæ perierat, ut constat Lue. 18 et Ezech. 54. 5° Venit ut rex et dux ad salvandum populum, juxta illud Isaï. 55 : *Dominus rex noster ipse salvabit nos.* 4° Venit ut magister, ut nos verbo et exemplo errantes ad viam salutis reduceret. Et ideo dicit S. Th. hic ad 1, *quod omnes alite causæ perlinent ad remedium peccati.*

Obj. Snplura simul compendiose. 1° Ad omnipotentiam divinæ virtutis pertinet ut et opera sua perficiat, et se manifestet per aliquem effectum infinitum : sed in sola Incarnatione videtur perfici universum per hoc quod ultima creatura, scilicet homo, primo principio conjungatur; et infinitum haberi effectum per hoc quod infinite distantia jungantur : ergo.

2° Per peccatum humana natura non est facta capacior gratiæ, sed post peccatum est capax gratiæ unionis, quæ est sumina gratia : ergo et ante peccatum. ergo etiam tunc Deus non subtraxisset ipsi bonum cuius erat capax.

5° Beatior est accidentaliter homo videns Christi humanitatem glorio-

AI) QU/E PECCATA DELEND A VENERIT CHRISTUS?

sam oculis corporeis : atqui non fuisset minus beatus etsi non peccasset : ergo.

4° Ideo supra diximus Deo convenire incarnari quia est suminum bonum, cui convenit summo modo communicari : atqui independenter a peccato est summum bonum : ergo.

S" Christus ut homo est caput Ecclesiæ ; fuisset autem Ecclesia etiam homine non peccante. Ergo. *Confirm.* In statu innocentiae fuit Ecclesia : ergo dicebat ordinem ad Christum, alias Ecclesia Christi non fuisset ab initio.

6° In stam innocenti® matrimonium significabat conjunctionem Christi cum Ecclesia, inteilige secundum carnem.

q. 1. a. 5. ad 2.—*B. ad primum*, quod in ipso modo productionis rerum ex nihilo, divina virtus infinita ostenditur. Ad perfectionem etiam universi sufficit quod naturali modo creatura ordinetur in Deum sicut in finem ; hoc autem excedit limites perfectionis naturæ, ut creatura uniatur Deo in persona.

Ibid, ad 5. — *Ad secundum, B.* naturam humanam per peccatum non esse factam capaciore gratiæ unionis, sed indigentiore, adeoque aptiore ut in ea simul cum justitia exerceretur summa misericordia. Porro licet Deus semper impleat capacitatem crealuræ naturalem, non tamen semper capacitatem obedientialem, qualem habet creatura ad unionem hypostaticam : unde *N. ultimam illationem*. Nec inconueniens reputat S. Doctor ibidem naturam humanam ad aliquid majus esse productam post peccatum ; Deus enim permittit mala fieri ut inde aliquid melius eliciat : unde dicitur Horn. 4 : *Ubi abundavit delictum, superabundavit et gratia*. Et Hinc patet responsio ad tertium.

Ad quartum, B. communicationem actuaalem ad extra Deo convenire per modum liberi, ut jam supra dictum est ; adeoque nullum fore inconueniens si de facto non se communicaret homini, sicut nec se comunicavit angelis. Est ergo solum de ratione summi boni quod ipsi sit consentaneum se communicare, non actualis communicatio.

Ad quintum, B. quod, homine non peccante, Deus fuisset caput Ecclesiæ, cujus membra cum fuissent integra, ad invisibilem Verbi gubernationem sufficienter fuisset

seni disposita. *Ad confirmationem, dii* in statu innocentis fuisse Ecclesiam materialiter tantum et in potentia, in quantum personæ illæ futur® erant membra Christi, non tamen formaliter, quia ille status formaliter ut talis non pendeat a Christo venturo.

Ad sextum, ft. verum esse ant. Quia revera futura erat Incarnatio, el hoc Deus præsciebat qui mulierem viro conjungebat. Sivero non fuisset peccatum, solum significasset unionem Dei cum Ecclesia secundum affectum et charilatem.

Petes utrum non existente peccato, Verbum incarnatum fuisset vi alterius decreti?

B. id incertum nobis esse, ut jam diximus, cum nullibi id nobis revelatum sit pendeatque mera Dei voluntate. Nec sufficit quasdam afferre congruentias, quia divina voluntas, utpote liberrima, illis congruentiis non astringitur. Etenim, ut bene advertit Contensonus, quando theologi afferunt congruentias divinorum operum, non tam sunt accipiend® ut convenientiæ operis faciendi quam operis facti ; quia etsi opus illud factum non esset, ejus negationis non deessent convenientiæ : v. g. quod Deus noluit assumere naturam angelicam, conveniens est ; et tamen si eam dignatus fuisset assumere, non deessent convenientiæ. Prima ergo convenientia operis alicujus faciendi est exeeutio divinæ voluntatis quam impleri summe decet, et cui, si oppositum decrevisset, rationes non defuissent. Ita laudatus theologus.

ARTICULUS IV.

.id quæ peccata delenda venerit Christus?

Ibid. a. 4. 0. — *Dico* 1°. Christus venit in mundum ad delenda omnia peccata, tam originale quam actualia, principalius tamen ad delendum originale.

Prob. prima pars. 1 Joan 2 dicitur : *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris ; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi*. Cap. 1 : *Sanguis Christi emundat nos ab omni peccato ;* et sæpius alibi. Id expresse delinit concilium Tolct. 6, can. 1. Addi potest concilium Trident, sess. 6, cap. 2.

Prob. ratione. Deus venit ut homines salvaret : ergo ut tolleretur omnia peccata,

non sulum originale, sed et actualia quæ sunt ad salutem obstacula.

zb. in nrg. ». c.   *Prob. secunda pars* 1° ex illo Joan. 1 : *Eccc agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi*. Quod exponens Beda juxta Glos. ord. in hoc loco dicit: *Peccatum mundi dicitur originale peccatum quod est commune totius mundi*.

Xbid. 0, — *Prob. 2°*. Christus venit principalius ad delendum illud peccatum quod est absolute majus : atqui tale est peccatum originale respectu actualis : ergo. *Prob. min.* Licet peccatum actuale sit intensive majus, quia habet plus de voluntario, originale tamen est extensive majus, quatenus inficit totum genus humanum, actuale vero est proprium singularis personæ: atqui peccatum quod inficit totam naturam, est absolute majus eo quod inficit singularem personam; quia, ut dicit Philosoph. 1 Ethic. 2, *Bonum gentis divitiis et eminentius est quam bonum unius*. Ergo.

Dico 2°. Existente solo originali peccato sine actualibus, vi præsentis decreti venisset Christus. Solis autem peccatis actualibus existentibus sine originali, probabile est quod non venisset vi præsentis decreti.

Prob. prima pars. Existente solo originali peccato sine actualibus, remaneret prima et principalior ratio Incarnationis, ut modo dictum est. Ergo.

Confirmatur. Ideo venit Christus ut totam naturam, quæ in Adamo perierat, restauraret : atqui independenter a peccatis actualibus tota natura per solum originale perit, et a jure ad gloriam excidit : ergo.

Prob. secunda pars. i° Non existente originali peccato, principalior ratio Incarnationis non subsistit, ut dictum est : atqui cessante fine primario et principali alicujus operationis, cessat operatio : ergo. 2° Christus vi præsentis decreti venit in carne passibili et mortali : sed non existente peccato originali, caro non fuisset passibilis nee mortalis; ut enim ait Apostol. Rom. 5, *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors* : ergo vi præsentis decreti, etc.

Dices contra primam partem secundæ conclusionis. Peccata actualia integrant totale motivum Incarnationis cum originali, ut dictum est in prima conclusione :

ergo illis non existentibus non venisset Christus ; deficiente enim in olivo totali decreti, cessat ejus effectus.

Il. D. ant. Peccata actualia ut ab originali tanquam a fonte dimanant et originantur, integrant, etc. *C. ant.* seorsim considerata, *N. ant.*

Dices contra secundam partem. Quidam SS. Patres, inter quos S. Chrysost. Horn. 5 in Act. Apost. innuunt Christum tanti facere animam, ut si unus tantum homo peccasset, venisset tamen in mundum. Ergo.

Il. SS. Patres hoc modo loquendi nihil aliud velle quam commendare immensum Christi amorem et misericordiam in singulos homines, ratione cujus erat ita affectus ut pro uno peccatore, si Deus ita voluisset, libenter vitam dedisset ; sed hoc non probat quod Christus vi præsentis decreti venisset. An vero vi alterius decreti pro solis actualibus peccatis venisset, nos latet; quia non est revelatum.

DISSERTATIO IV.

DE QUIDDITATE INCARNATIONIS, SIVE
DE IPSA UNIONE HYPOTATICA.

D. Th. Q. 2.

ARTICULUS I.

Utrum unio Personæ incarnati facta sit in natura, vel in persona?

§. 2. a. 1. 0. — Natura hic sumitur pro perfecta rei essentia quæ definitione essentiali explicatur, seu pro eo *quod quid est* : ita tamen quod non intelligatur natura sola communis, sed etiam singularis et individua, qualis est in Christo. Uniri vero in natura, est sic uniri ut ex una natura resultet tantum una natura, sicut ex corpore et anima, ex materia et forma, una tantum exurgit natura.

Persona, est *intellectualis natura individua et incommunicabilis substantia*. uniri autem in persona, est uniri personæ non constituendo aliam personam ab ea cui unitur; ac proinde unionem factam esse in persona, est naturas sic fuisse unitas, ut unio seu unio terminata fuerit ad unam personam in qua una natura subsistens.

Xbid. a. G. O. — Nestorius negavit unionem naturæ humane et divinæ in Christo factam fuisse in persona, seu ex hac unionem resultasse unam personam quæ simul esset Deus et homo; sed dicebat Christum esse personam creatam, atque purum hominem, cui erat unitum Verbum divinum unionem accidentali seu morali t¹° secundum inhabitationem, in quantum scilicet divinum Verbum habitavit in illo sicut in templo, specialiori tamen modo quam in aliis justis; 2° per unitatem seu conformitatem affectus, quatenus hominis voluntas semper erat conformis voluntati Verbi; 3° secundum operationem qua dicebat hominem illum fuisse divini Verbi instrumentum; 4° secundum dignitatem honoris, quatenus honor exhibitus Filio Dei exhibebatur etiam filio hominis, non propter se, sed propter eum cui conjunctus erat.

Ex hoc falso principio sequebatur In Verbum non esse vere incarnatum; 2° duas esse personas in Christo, unam divinam, alteram humanam; duos Filios, alterum Dei, alterem hominis; 3° B. Mariam virginem nec esse nec dici posse matrem Dei, seu *Theotocon*, sed Christi tantum, seu *Ckristotooon*; 4° proprietates utriusque Naturæ in Christo non posse de se invicem ræflican, sicque non posse dici, *Deus est homo*, *homo est Deus*; *Deus est natus*, *vassus*, *mortuus*, etc. His contraria quandoque visus est verbo tenus astruere Nestorius, sed sensu suo hæretico et juxta principium positum intelligebat, ut videbimus infra.

ibid. — Eutyches, ardentiori zelo Nestorium aversus, in extremum errorem ex imperitia impegit; ut enim unitatem personæ in Christo propugnaret contra Nestorium, unitatem etiam naturarum astruxit, dixitque quod, licet ante Incarnationem seu unionem fuissent duæ naturæ, post unionem tamen in unam coaluerint, sive utriusque confusione et mixtione, sive conversione unius, nempe humanæ in divinam, sive compositione utriusque tanquam partium imperfectarum. Qui ultimus modus tribuitur discipulis Eutychetis et quem sequuntur Armeni, fatis litteraliter usurpantes illud S. Athanasii: *Sicut anima rationalis et caro unus est homo; ita Deus et homo unus est Christus*. Unde

dicebat Eutyches, Christum esse ex duabus naturis, non induabus, nec esse nobis consubstantialem secundum carnem; deitatemque passam, sepultam, etc. Facta historica has controversias spectantia discutiemus in digressionem ad calcem hujus dissertationis.

Veritas catholica, quæ totius religionis nostræ est fundamentum, media est inter hos duos extremos errores; distinctionem naturarum contra Eutychetem, unitatem personæ adversus Nestorium propugnat. Unde

Dico 1°. Unio Verbi incarnati non est facta in natura, sicque natura divina et humana non coaluerunt in unam, sed utraque inconfusa et impermixta mansit integra, uni personæ Verbi unita.

Dogma fidei est definitum contra Eutychetem in concilio Chalcedonensi act. 1, 4 et 5; Constantinopolitano II, can. 7 et 8; et a S. Leone in celebri Epistola ad Flavianum, recepta et probata in concilio Chalcedonensi. Sicque profitetur universa Ecclesia in Symbolo quod dicitur S. Athanasii: « Unus autem non conversione divinitatis » in carnem, sed assumptione humanitatis » in Deum: unus omnino non confusione » substantiæ, sed unitate personæ. »

Prob. ex S. Scripturis: In quæ passim agnoscunt Christum Deum et hominem, seu duplicem esse in eo naturam. Ex veteri Testamento, Baruch 5: *Hic est Deus vester... Post hæc in terris visus est et cum hominibus conversatus*. Isaï. 9: *Parvulus natus est nobis... et vocabitur nomen ejus... Deus fortis*. Ibid. 45: *Hæc dicit Dominus... Post te ambulabunt, vincti manicis pergent, et te adorabunt teque deprecabuntur... Certe tu es Deus absconditus*. His et similibus loquendi formulis aperte exprimitur in eodem natura divina et humana, et agnoscitur Christus Deus et homo. Confer articulum in precedenti dissert.

Ex novo Testamento. Philipp. 2: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; scilicet semetipsum exinanivit, formam servi accipiens*: en duplex forma seu natura, Dei et servi, distincto, non confusa. 1 Joan. 1: *Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostræ contrectate-*

tl

runt de l'erbo vitee : cn iterum duplex natura distincta : una divina *de Eerbo vitee* ; altera humana quæ oculis videtur et inanibus contrectatur.

2° S. Scriptura Christo contraria tribuit quæ uni naturæ convenire non possunt : 1° quod sit natus in tempore, et tamen quod sit ab æterno, Mich. 3 : *Ex le (Beth-Icciri) mihi egredietur qui sit Dominator in Israël; et egressus ejus a diebus æternitatis* : 2° quod a nobis discedat, Joan. 16, et tamen quod nobiscum maneat in æternuin, Mattii. 28 : 5° quod de cœlo descendit et in terra versatur, et tamen simul sit in cœlo, Joan. 3 : 4° quod Pater sit ilio major, Joan. 4 ; et tamen quod sit unum cum Patre, ibid. 10. Hæc et alia enuntiata de Christo, ipsi convenire non possunt, nisi sit simul Deus et homo.

ibid. — *Prob, ratione Auctoris*. Tripliciter aliquid unum ex duobus vel pluribus constituitur : uno modo, ex duobus integris et completis, perfectis remanentibus; quod quidem fieri non potest nisi in his quorum forma est vel compositio, ut acervus lapidum, vel ordo, ut exercitus, vel figura, ut domus ex multis lapidibus et lignis. Secundo modo fit aliquid unum ex perfectis, sed transmutatis, sicut ex elementis iit mixtum. Tertio modo fit aliquid unum ex aliquibus non permixtis et transmutatis, sed imperfectis et incompletis, sicut ex corpore et anima fit homo, ex pluribus membris unum corpus constituitur. Atqui nullo ex his modis facta est in Christo naturarum unio : ergo. *Prob. min.* Non primo modo ; tum quia iste modus unionis non est ad rem, sed potius pertinet ad errorem Neslorii, cum non sit unio substantialis sed accidentalis ; tum quia ex ejusmodi non fit unum simpliciter sed secundum quid, remanent enim plura actu ; tum quia forma talium non est natura, sed magis ars, sicut forma domus, et sic non constitueretur una natura in Christo, ul volunt Eutychiani. Non secundo modo ; tum quia quæ mixtione uniuntur, mutantur et corrumpuntur, quod repugnat Verbo ; tum quia mixtum nulli miscibilium est idem specie, caro enim specie difert a quolibet elementorum ; et sic Christus non esset ejusdem naturæ cum Patre, nec cum matre, nec Deus, nec homo ; tum quia ex ms quæ plurimum distant non potest fieri

commixtio, solvitur enim species unitæ eorum, puta, si quis guttam aquæ dolio vini infundat. Et cum natura divina in infinitum excedat humanam naturam, non potest esse mixtio, sed remanebit sola natura divina. Tandem non tertio modo ; tum quia utraque natura divina et humana est secundum suam rationem perfecta et completa ; tum quia natura divina et humana non possunt constituere aliquid per modum partium quanlitarivarum, sicut membra constituunt corpus, quia natura divina est incorporea ; neque per modum materis et fonnæ, quia divina natura non potest esse forma alicujus praesertim corporis, a fortiori nec materia ; tum quia Christus non esset naturæ neque divinæ neque humane, differentia enim addita variat speciem, sicut unitas numerum. Ergo.

Dices circa secundum modum unionis, potuisse fieri in Christo transsubstantiationem seu-conversionem naturæ humans in divinam, sicut panis in altari transsubstantiatur in corpus Christi, licet sit incorruptibile.

-Zi.S.Thomam supposuisse Eutychianos, contra quos ibi agit, non intellexisse nec prætendisse talem conversionem in alterutram naturam, sed mixtionem in unam tertiam ; et hoc probabilius est.

Si tamen aliquando Eutyches aut aliqui Eutychiani intellexerint transsubstantiationem humanitatis in divinam, 7». i° hanc etiam involvere mutationem, corpus enim Christi per panis in ipsum transsubstantiationein etiam mutatur secundum quid quoad scilicet modum existendi ; est enim sub speciebus, movetur, manducatur, etc. quo modo prius non erat : unde licet sit incorruptibile, est tamen hoc sensu mutabile, et talis mutatio etiam Verbo repugnat. *Ii.* 2° quod post unionem Christus dictus sit et fuerit homo verus, utpote qui natus sit, comederit, biberit, passus sit et mortuus ; et quidem vere, non phantastice, alias ejus satisfactio adeoque et redemptio nostra fuisset etiam phantasticacInon vera : ergo vere remansit natura humana et non iranssubstantiata in divinam.

ibid. q. 2. 0. — *Dico* 2°. Unio Verbi divini cum natura humana facta esi in persona Verbi, sic, ul in Christo sit iniica Verbi persona, unusque silet idem Dei et hominis Filius.

Est iterum fidei dogma, definitum contra Nestorium in concilio Ephes., et confirmatum i^o concilio Chalcedon., quodque universa profitetur Ecclesia in Symbolis fidei. In Symbolo Apostol. «Credo.... et
« in Jesum Christum, Filium ejus unicum,
v Dominum nostrum, qui conceptus est de
» Spiritu sancto, natus ex Maria virgine. »
In Symbolo Nicæno : « Credo... Deum ve-
» rum de Deo vero.... consubstantialem
» Patri... qui propter nos homines et prop-
» ter nostram salutem descendit de cœlis,
» et incarnatus est de Spiritu sancto ex
u Maria virgine, et homo factus est. » Qui-
bus verbis profitetur Ecclesia unum et eum-
dem, unam et eandem personam esse Fi-
lium Dei et hominis. Unde in Symbolo S.
Athanasii : « Unus omnino non confusio-
» ne substanti®, sed unitale person®. »
Insuper

Prob. ex S. Scripturis. ¹⁰ Juxta S. Scrip-
turas, Filius Dei factus est homo non con-
versione divinitatis in carnem, insulsa fo-
ret hæc cogitatio, sed assumptione huma-
nitatis in Deum. Joan. 1 : *Verbum caro*
factum est. Philipp. 2 : *Qui cum in for-*
ma Dei esset.... formam servi accepit.
Calat. 4 : *Misit Filium suum factum ex*
muliere. Vovvo si Filius Dei factus homo,
non sunt ergo duo, Filius Dei et homo :
ergo unus et idem physice et personaliter,
non moraliter tantum secundum affectum ;
amicus enim quantumvis intimus non dici-
tur factus alter amicus, vel sanctus ferven-
tissimo amore Deo junctus non dicitur fac-
tus Deus.

2° b. b. criplura uni et eidem Christo tri-
butt proprietates ulriusque naturæ divinæ
et humanæ, *ut palet ex secunda proba-*
tione ex S. Script, præcedentis conclu-
sionis : ergo una est persona in duplici
natura.

5° Ille qui Joannis 6 dicebat : *Ego sum*
panis vivus qui de calo descendi; Joan.
16 : *Exivi a Patre ti veni in mundum*;
Joan. 10 : *Ego et Pater unum sumus* :
ille, inquam, qui hæc dicebat de scipso,
erat homo qⁱ natus, circumcisis, flagel-
atus, passus, mortuus est : atqui si duplex
fuisset Christus ant in co du® person®,
non potuisset sic loqui sine mendacio : er-
go. *Prob. min.* Pronomen *ego* denotat
personam loquentem, adeoque personam
humanam si sit in Christo ; homo enim

erat qui sic loquebatur, nt dictum est : at-
qui falsum est Christum ut hominem des-
cendisse de cœlo, exivisse a Patre, esse
unum cum Patre, etc. ergo.

4° Quando duo supposita vel personæ
distinguuntur, unum non dicitur alterum :
sic ista propositio, *Album est dulce*, non
est vera, nisi quia albedo et dulcedo uniun-
tur in eodem supposito, puta lacte ; falsa
autem foret si intelligeretur de. dulcedine
et albedine in diversis suppositis, puta in
mello et pariete ; atqui vere dicitur de
Christo, *Deus est homo, homo est Deus*,
ut constat ex dictis et ex illo Joan. 3 : *Hic*
est verus Deus : ergo Christus est unus in
persona.

Quantum ad SS. Patres, longa serie ci-
tantur ab auctoribus. Vide si luhet.

ibid. — *Prob. ratione.* Juxta fidem ca-
tholicam, natura humana est vere et reali-
ter in hoc mysterio unita Verbo : atqui
non in natura, *ut probatum est* : ergo in
persona tanquam in termino unionis. *Pa-*
tet consequentia ; quia nulla alia potest
excogitari unio Verbi nisi in natura vel
persona ; unio enim per affectam seu per
eximiam gratiam person® amat® collatam,
qualem Nestorius fingeat in Christo, non
est propria Verbo, sed communis tribus
personis, quia opera ad extra sunt toti Tri-
nitati communia. Insuper hanc unionem
Dei et hominis Apostolus vocat *exinani-*
tionem, Philipp. 2. Non est autem exina-
nitio Dei quod creatur® rationali uniatur
per gratiam.

Prob. ab inconvenienti. Si sint duæ in
Christo personæ, nulla est redemptio nos-
tra ; nulla enim ex his duabus personis
potuit nos a peccato redimere : non divina,
quia non potuit pati, nec pro nobis satis-
facere ; non humana, quia non potuit con-
ferre operibus suis satisfactoriis valorem
infinitem, qualis requirebatur ab redemp-
tionem nostram. Ergo.

consecrarium.

Ex dictis colliges, B. Virginem vero,
proprie et catholice dici *Theotocon* scu
Deiparam, et non solum *Christotocon* seu
Christiparam, ut contendebat Nestorius,
non quod genuerit divinitatem aut Deum
purum ; (piis ita desipit? sed quod genue-
rit hominem qui est Deus ; *Misit Deus*,
inquit Apost. Galat 4, *Filium suum fac-*

turn cx muliere; el Roni. 1, scribit Filiurn Dei factum esse ex semine David secundum carnem. Id etiam definivit concil. Ephes, contra iVestorium, atque hac nomenclatura Virginem donarunt SS. Patres concilio Ephesino anteriores, S. Ignatius Epist. ad Ephesios, S. Justinus in Dialogo tum Tryphon, S. Irenæus lib. 5, c. 51, Terliillian. lib. de Prescript, cap. 13, S. Athanas. Orxr. 4 contra Arian. S. Basii. Horn. 25 de Humana Christi generatione, S. Gregorius Nazianzen. Epist. 1 ad Clidonium, S. Hilarius lib. 9 de Trinit. S. Ambrosius lib. de Incarnat, c. 5, S. Chrysost. Hom. 2 in Matth. S. Hicron. lib. contra Helvid. et alii plures.

Solvuntur objectiones Eulychianorum contra primam conclusionem.

Obj. 1® auctoritatem S. Cyrilli cui possinium innitebatur Eutyches. S. Cyrillus lost unionem non agnoscit duas naturas, sed *unam naturam Kerbi incarnatam*, vel unam naturam Filii incarnati. Ita Epist. 1 ad Successum, ubi ait : « Post unionem » non dividimus naturas a se mutuo, ne » que in duos secamus filios, qui unus est » et individuus. Sed unum dicimus Filium, » et quemadmodum loculi sunt Patres, » unam naturam Dei Verbi incarnatam. « Similiter in Epist. ad Aeacium Mclitinentsem. Ergo.

Ç. 2. a. 1. ad 1. — *Despondet S. Thomas*, S. Cyrillum ita loculum fuisse contra Nestorium, duas in Christo naturas comuletas propriis subsistentiis seorsim gaudentes asserentem, et hoc sensu negat S. Cyrillus duas in Christo naturas, unamque astruit, unitate scilicet personæ. Ita exponitur auctoritas S. Cyrilli in quinta synodo generali act. 5. Sed et *notandum* maxime, S. Cyrillum non dixisse simpliciter unam naturam, sed *unam incarnatam*; et hoc verissimum est, cum sola natura divina sit incarnata. Quinimo, cum dicit *incarnatam*, aperte significat carnem esse hypostatice umtam Verbo, adeoque a Verbo distinctam, quo perimitur error Eutychetis. Hac expositione ipsemet S. Cyrillus in 2 Epist. ad Successum, amolitur calumniam a suis illis vocibus.

Inst. S. Cyrillus dicit nalurasin Christo po>.' unionem sola mentis consideratione distinguui. Ergo. *Prob. ant.* Epist. 2 cit.

ad Successum, arguens Nestorianos q duas in Christo subsistentes naturas negabant, dicit illos ignorare qüRcumque non » sola mentis consideratione distinguui su » leat, ea prorsus etiam in diversitatem distinctam omnifariam ac privatim a se mutuo segregari. » Ergo juxta S. Cyrillum, ea diversa sunt et a se mutuo segregantur, quæ non sola mentis consideratione distinguuntur. *Subsumitur.* Atqui natura humana et divina in Christo non sunt divisæ, nec a se mutuo segregate et separate, sed unite : ergo sola mentis consideratione distinguuntur.

B. sensum S. Cyrilli non t>»sc, quod nature per unionem ita sint inter se permixte, ut una simpliciter remaneat; sed quod uniantur non sola affectione aut habitudine, ut fingeat Nestorius, sed substantive aliquo nexu, scilicet persona, unum per se faciente. *Hunc esse sensum S. Cyrilli patet*, tum cx eo quod contra Nestorium scribat, tum ab exemplo animæ et corporis in homine quod adducit, quæ pariter sola cogitatione distinguui asserit, quia seorsim non subsistunt, quamvis comper tum sit distinctam esse realiter corporis et animæ substantiam.

Jleponcs. Juxta S. Cyrillum citatum, talis est unio nature humanæ et divinæ in Christo, qualis est animæ et corporis in homine : sic etiam tradit S. Athanasius in Symbolo : « Sicut anima rationalis et caro » unus est homo, ita Deus et homo unus » est Christus. » Atqui ex anima et carne fit una natura in homine : ergo ex humanitate et divinitate fit una natura in Christo.

Ibid, ad 2.— B. D. maj. Talis est unio natura human® et divinæ in Christo, (pialis est corporis et animæ in homine quoad aliquid, C. quoad omnia, N. Itaque ex anima et corpore constituitur in unoquoque nostrum duplex unitas, naluræ et personæ : natura quidem, secundum quod anima unitur corpori ut forma formaliter perficiens ipsum, ita ut ex duobus fiat una natura, sicut cx actu et potentia, vel materia et forma; et quantum ad hoc non est similitudo, quia natura divina non potest esse corporis forma. Unitas vero personæ constituitur ex eis, in quantum est unus aliquis subsistens in carne et anima : et quantum ad hoc est similitudo; unus enim Christus subsistit in natura divina et humana.

UTRU ·' UNIO VERBI INCARNATI FACTA SIT IN NATURA , r rc. ·M>I

( )bj\ 2°. hixtaS Script. Joan. 1, Verbum
larofagtumi *Γ· ergo divinitas conversa
est in carnem. *Prob. conscq.* Cum dicitur
Joan. 2 , in Cana Galilææ aquam factam
esse vinum, significatur aquam conversam
fuisse in vinum : ergo similiter.

R. N. conscq. Adprob. N. iterum con-
scq. Licet enim particula *factum* aliquan-
do importet conversionem, ut in casu nup-
tiarum, non tamen semper; alias sequere-
tur Christum esse conversum in maledic-
tum, siquidem Galat. 5 dicatur *factus pro*
nobis maledictum : significat ergo sæpe
acquisitionem vel assumptionem alicujus de
novo; sic dicitur Ileb. G : *Jcsuspontifex*
factus, vel homo Rex factus, non per con-
versionem Iesus aut hominis in dignita-
tem pontificiam vel regiam, sed per hujus
dignitatis assumptionem. Hoc ergo sensu
dicitur : Verbum caro factum est. Id
autem constat non solum ex subjecta ma-
teria, quod impossibile sit divinitatem con-
verti in humanitatem , sed ex verbis im-
mediate subsequentibus : *Et habitavit in*
nobis. Nam , ut ait S. Chrysost. Horn. 11
in Joan. « Id quod habitat non est idem
cum eo quod habitatur, sed diversum :
nam alterum habitat in altero, alioquin
non esset habitatio; nihil enim in seipso
habitat. Cæterum alterum dixi substan-
tia » *id est natura*.

Inst. 1°. Juxta plures SS. Patres, Justi-
num Apolog. 2, Ambros. lib. 4 de Sacra-
mentis, cap. 4, et alios, Verbum factum est
caro, sicut panis in eucharistia fit corpus
Christi : atqui panis in eucharistia conver-
titur in corpus Christi : ergo.

R. SS. Patres paritatem in hoc tantum
intendere quod, sicut sub speciebus panis
et vini est vera caro et venis sanguis Christi,
ita vera caro et verus sanguis subsistat in
Verbo.

Inst. 2°. Juxta Apost. Philipp. 2, Filius
Dei *seipsum exinanivit*. Ergo.

R. seipsum exinanivisse, non conver-
sione divinitatis in carnem , quod est im-
possibile , sed assumptione humanitatis;
seu, ut ibid, dicit Apost. *formam servi ac-*
cipiens › qua exinanitione major in Deo
esse non potest.

Obj. 5°. Duarum naturarum una non de-
nominatur ex altera , nisi aliquo modo in
invicem transmutentur : v. g. lignum non
Ciciwr ignitum nisi sit in ignem couver-

stun : atqui natura divina et humana in
Christo ah invicem denominantur ; dint
enim S. Cyrillus supra, naturam *Kerbi in-*
carnatam ; et S. Grog. Nazianz. in Epist*
1 ad Clidonium, dicit naturam humanam
esse dcificatam ; ergo.

ibid, ad 5. — *R.* has et similes voces be-
nigne esse intelligendas. Igitur sicut dicit
S. Damascenus lib. 5 Orthod. fidei, cap. 6:
« Natura divina dicitur incarnata, quia est
» unita cami personaliter, non quod sit in
» naturam carnis conversa. Similiter et caro
» dicitur deificata, non per conversionem,
» sed per unionem ad Verbum, salvis suis
» proprietatibus naturalibus, ut intelliga-
» tur caro deificata, quia facta est Dei Verbi
» caro, non quia facta sit Deus.

oy. 4°. Si in Christo essent duæ nature,
Christus esset duo. Ergo. *Prob. sequela.*
Una natura, non obstante trinitate perso-
narum , facit unum Deum : ergo similiter
duæ nature, non obstante unitate personæ,
facerent duos Christos.

R. N. sequelam. Ad probat. N. con-
scq. Disparitas est, quod ad multiplicatio-
nem concretorum substantialium requira-
tur multiplicatio nature et suppositi. Porro
licet in Christo sint duæ nature, unicum
tamen est Verbi divini suppositum, sub-
sistentis humanæ vices supplens.

Obj. 3°. Plures Patres, Tertul. Apolog.
cap. 21, S. Aug. in Epist. ad Volus. S. Leo
Serm. 5 de Natali Doni. loquentes de In-
carnatione , mixtionis nomen usurpavere.
Ergo.

R. cum S. Cyrillo lib. 9 adversus Nes-
toriu in cap. 51, quosdam Patres mixtionis
nomen usurpasse, non eo quo sumitur sen-
su, cum liquores dicuntur misceri, sed ut
summam unionem ostenderent. Id patet
ex ipso Patrum textu.

Objiciebant insuper Eutychiani auc-
toritatem Julii Romani pontificis, duas na*
turas negantis in Epist. ad Dionys. Corin-
thiorum episcopum. Sed Leontinus lib. de
Sectis aci. 8, multis probat illam Epistolam
non esse Romani pontificis. Et supposito
quod illiussit, respondet Eulogins Alexand.
apud Pholium codice 250, ipsum nature
nomen pro persona usurpasse.

Solvuntur objectiones hestorianoruni contr ;
secundam conclusionem,

Obj. 1°. Persona Verbi non est aliud **1**

natura ipsius : ergo si imio non sit facta in natura, sequitur quod non sit facta in persona.

ibid. a. 2. ad 6. — *R. D. ant.* Persona Verbi non est aliud a natura secundum rem, *C.* secundum rationem et modum significandi, *N.* Persona enim significat per modum subsistentis. Et quia natura humana sic unitur Verbo, ut Verbum in ea subsistat, non autem ut aliquid addatur ei ad rationem suæ naturæ, vel ut ejus natura in aliud transmutetur, ideo unio naturæ humana ad Verbum Dei facta est quatenus rationem personæ habet et non naturæ, et sic in persona et non in natura.

Obj. 2°. Humanitas Christi est substantia : atqui de ratione substantiæ est quod sit ens per se subsistens : ergo humanitas Christi per se subsistit, adeoque est persona humana.

R. D. min. De ratione substantiæ est quod sit ens subsistens per se, per seitate excludente inhæSIONem alteri tanquam subjecto, *C. min.* perseitate excludente subsistentiam per aliud tanquam per terminum, *A7.* Est equidem de ratione substantiæ quod sit capax subsistendi subsistentia propria et connatural!, non autem quod actu sic subsistat; sed salvatur ratio substantiæ si subsistat per aliam digniorem subsistentiam sibi appropriatam et suppletem vices propriæ. Sic licet sit de ratione accidentis quod petat existere in alio tanquam in subjecto, non tamen quod actu inexistat, ut patet in accidentibus eucharisticis.

Inferes. Ergo Christus non est perfectus homo. *Prob. illatio.* Subsistentia est perfectio et complementum naturæ : atqui ex dictis humanitas Christi caret propria subsistentia : ergo.

Ibid, nd 2.—*R. N. illationem. Adproo. D. maj.* Subsistentia est perfectio et complementum naturæ, perficiens illam in ratione naturæ seu essentiæ, *N. maj.* perficiens illam seu potius constituens illam in ratione personæ et suppositi, *C.* In tantum enim personalitas pertinet ad dignitatem alicujus rei et perfectionem, in quantum ad dignitatem alicujus rei et perfectionem ejus pertinet quod perse existât; quod in nomine personæ intelligitur. Dignius autem est alicui quod existat in aliquo se dig-
•e.ore, quam quod per se existat; et ideo

ex hoc ipso natura humana dignior est in Christo quam in nobis.

Obj. 5°. Persona est *rationalis nature individua substantia* : atqui Verbum Dei assumpsit naturam humanam individuum; natura enim universalis non subsistit secundum se, sed in nuda contemplatione consideratur : ergo.

Q. 2. a. 2. ad 5. — R. Admitto definitionem personæ et explico. Itaque per individuum substantiam in definitione personæ intelligitur substantia quæ seorsim per se existât, et sit incommunicabilis alteri, ut pars toti, vel ut natura supposito. Unde cum humanitas Christi reipsa communicetur Verbo divino, nec in se seorsim existât, sed in aliquo digniore, scilicet persona Verbi, non est in Christo persona humana; est tamen individua natura, eo sensu quo una numero natura est, et a reliquis distincta certis proprietatibus et accidentibus.

Obj. 4°. Generatio terminatur ad suppositum seu personam : ergo ubi sunt duæ generationes, sunt duæ personæ. *Subsumo.* Atqui in Christo sunt duæ generationes, altera æterna ex Patre, altera temporalis ex matre.

R. N. conscq. Idem enim suppositum ratione duplicis naturæ potest terminare duas generationes; quia licet suppositum terminet generationem *ut quod*, natura tamen terminat *ut quo*, seu ut terminus formalis et specificus. Unde ad terminandam diversam generationem, sufficit realis distinctio naturæ duplicis cum distinctione virtual! suppositi, ut est in Christo. Quapropter suppositum Verbi, quatenus subsistit in natura divina, terminat generationem æternam; quatenus autem subsistit in natura humana, terminat generationem temporalem.

Inst. Suppositum divinum non potest terminare etiam *ut quod* generationem Christi temporalem. Ergo. /Toft. Terminusetiam *ut quod* actionis non potest esse ante actionem : atqui suppositum divinum erat ante generationem temporalem : ergo.

R. N. ant. Adprob. D. maj. Terminus actionis formaliter sumptus non potest esse ante actionem, *C. maj.* materialiter sumptus, *N. maj.* *Ad min. pariter D.* Suppositum divinum erat ante generationem temporalem materialiter respectu generationis temporalis, *C.* formaliter, *N.* Suppositum

igitur seu persona Verbi non terminat formaliter generationem temporalem prout est una ab ælerno, sed prout est unita humanitati, ita ut unio seu generatio intelligatur modo nostro concipiendi praecedere personam Verbi, non prout est una, sed prout est unita humanitati.

Bepones. B. Virgo producendo Christum genuit hominem : atqui homo non importat solam naturam, sed naturam cum subsistentia : ergo.

B. D. min. Homo importat naturam cum subsistentia propria vel aliena, C. semper propria, *N. patet ex dictis.*

Beplicabis. Terminus generationis divinæ est persona divina. ergo terminus generationis humanæ est persona humana.

B. N. conseq. Disparitas est, quod persona divina utpote infinita possit terminare generationem humanam, none contra persona humana generationem divinam. Insuper potest dici seu denominari in Christo persona humana seu persona hominis quatenus personat naturam humanam, eo sensu quo diceretur persona divina quia personat naturam divinam, licet tamen entitative et realiter sit tantum divina.

Obj. S^o. S. Chrysost. Horn. 5 in cap. 1 Epist. ad Hebr. docet ex illo Psal. 44, *Sedes tua Deus in sæculum sæculi*, ostendi esse in Christo *duas personas et Deum et hominem*. Et infra : *Quoniam duæ sunt personæ divinæ per hypostasim*. S. Leo in Epist. ad Flavianum, elicit de Christo : *Unum horum coruscat miraculis, aliud succumbit injuriis*. Atqui unum et aliud, sive aliud et aliud differunt supposito : ergo.

B. ad primum, N. ant. Nunquam enun dixit S. Chrysost. in *Christo duas esse personas*, sed simpliciter esse duas personas : id autem dum dicit, loquitur respective ad Deum Patrem et Filium incarnatum, non respective ad unum Christum. Patet tum ex contextu, tum ex scopo S. Chrysost. contendit enim ex Psalmista et Apostolo, confutare duplicem errorem Judæorum circa Trinitatem et circa Incarnationem, ostendero Patrem et Filium esse duas personas, et Christum esse simul Deum et hominem, cum Judæi et distinctionem personarum in Trinitate et divinitatem in Christo negarent. Et sane si tam aperte S. Chrysost. errorem Nestorii pro-

fessus fuisset, et ipse Nestorius, et Theopilius Antiochenus, et omnes Nestorii fautores et amici tantum patrocinium in sui erroris defensionem plenius buccis « non semel advocassent, quod tamen nullus fecit, nequidem mussitando.

ibid., ad 1. — *Ad secundum, B.* ly *aliud*, in rigore sumptum et alicui attributum in recto, v. g. *Christus est aliud et aliud*, differre supposito quatenus importat diversitatem naturæ et suppositi, Si autem sumatur paulo latius, vel si tribuatur alicui in obliquo, v. g. in Christo, aliud patitur, aliud miracula patrat : importat tantum diversitatem naturæ, non suppositi; hoc autem posteriori sensu intelligenda est auctoritas S. Leonis et aliæ si quæ sunt aliorum Patrum

Obj. 6°. Ex eo quod in S. Scripturis tam angeli quam homines vocentur quandoque dii, non sequitur quod sint veri dii: ergo ex eo quod Christus dicatur Deus, non sequitur quod sit vere Deus.

B. N. conseq. Disparitas est, quod Christus in S. Scripturis vocetur Deus eo modo ac Pater, æqualis Patri asseratur, eadem illi potestas et virtus ac Patri tribuatur, idem cultus ac Patri deferatur, et ab eo omnis inferioritas creatura removeatur, ut late probavimus dissert. præm. de Trinit. art. 2, § 2; vide ibi. Quæ omnia probant veram divinitatem; at angeli et homines figurate vocantur dii propter excellentem aliquam auctoritatem seu gratiam quam Deus illis contulit : unde Psal. 81, ubi iudices vocantur dii : *Ego dixi: Dii estis*, statim subjungitur : *Eos autem sicut homines moriemini*.

Obj. 7°. Si una tantum sit in Christo persona, verum erit dicere, *Unus de Trinitate passus est* / atqui id prohibuit Hormisdas papa : ergo.

B. D. min. Id prohibuit ut falsum, A, ut intempestivum, C. Quia hæc propositio tunc erat nova et dissidiorum causa, propter pertinaciam quorundam monachorum Scytharum, qui eam necessario esso inserendam definitioni concilii Chalcedonensis contendebant. Sed postea dissidiis sopitis, hanc propositionem probavit quintum concilium generale can. 4 et 5, et Joannes II in Epist. ad Justinianum.

Obj. 8° varios loquendi modos SS. Patrum, quorum quidam Christum vocant

hominem Deiferum, alii *Deificatum*, alii *Dominicum* ; alii dicunt esse templum Dei ; instrumentum divinitatis, hominem esse assumptum a Deo, etc.

A. hos et*similes loquendi modos equidem fuisse reprehensos in Nestorio, quia non agnoscebat in Christo nisi unionem moralem divinitatis et humanitatis. At in viris non suspectis erroris sanum et catholicum sensum patiuntur : sic Christus dicitur *homo Dcifer, Deificatus, Dominicus*, propter arctissimam unionem hypostaticam inter divinitatem et humanitatem. Dicitur templum Dei non sensu Nestorii, sicut sancti dicuntur templum Dei per gratiam ; sed sensu Apostoli Coloss. 2. *In quo* scilicet *inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*, per unionem hypostaticam. Dicitur instrumentum divinitatis, non separatum sed conjunctum. Dicitur hominem esse assumptum a Deo, sumpto concreto pro abstracto, id est, humanitatem esse assumptam.

Obj. 9° contra consecrarium. B. Virgo non genuit divinitatem : ergo non est mater Dei.

II. N. coqscg. üt enimsit et dicatur mater Dei, sufficit quod genuerit illum qui est Deus : sicut ut mulier dicatur mater hominis, sufficit quod generet cum qui homo est, licet non generet quod in homine est præcipuum, scilicet animam.

Inst. B. Virgo pec est nec dici potest mater Verbi divini : ergo nec Filii Dei. *Patet conseq.* quia Verbum divjnum est Filius Dei.

A. *Omisso ant. N. conscq.* Disparitas est, quod^{TM} *Kerbum* formaliter significet terminum generationis æternæ per divinum intellectum. At *to Filius* significat indilferentcr terminum generationis sive æternæ sive temporalis. *Omissi ant.* quia mulli promiscue et sine scrupulo vocant B. Virginem matrem Verbi, sicut matrem Dei; et sensu catholico, intelligendo scilicet materialiter, quod sit mater illius qui est Verbum Patris.

Urgebis. Mater debet esse consubstantialis suo Filio ; atqui B. Virgo non est consubstantialis Christo : ergo.

It. D. maj. Mater debet esse consubstantiali^ filio ex parte, *C. maj.* cx toto , <V. *maj. Id cujus sensum distincta min. N. conseq.* Hujus quidem rei exemplum

non habemus in natura; quia mysterium est singulare; et si exemplo constaret, singulare, non foret, ut ail S. Aug.

S. Thomas art. 5 sequenti, quærit ntrmn unio sit facta in hypostasi sive supposito, contra quosdam qui distinguentes personam ab hypostasi, fatebantur unionem esse factam in persona, sed non in hypostasi. Sed cum nunc certo constet personam nihil aliud addere supra hypostasim nisi determinatam naturam scilicet rationalem, adeoque in rationali natura hypostasim, suppositum et personam esse unum et idem. Ilæcquæstio resoluta manet ex præccidenti.

ARTICULUS II.

Utrum Christus sit persona composita?

Christus est nomen personæ, non secus ac Petrus. Unde quærere utrum persona Christi sit composita, seu utrum Christus sit persona composita, est quærere utrum Christus sit compositus.

SS. Patres, ut tuerentur fidem catholicam contra errores Nestorii et Eutyclietis, dixerunt personam Christi esse compositam ex duabus naturis ; quia cum persona importet officium subsistendi, si persona sil simplex in ratione et formalitate personæ, erit etiam unum simplex officium personandi seu subsistendi, et sic post Incarnationem vel remaneret una natura, iit volebat Entyches, vel forent duæ personæ duplicem naturam personantes, inter se accidentaliter seu moraliter composita; et wnità, ut volebat Nestorius.

In 5. d. 6. q. 2. a. 5. o. — Compositio potest sumi dupliciter : 1° pro unione extremorum in aliquo uno communicante esse extremis unitis; et hæc non involvit imperfectionem ; 2° pro unione partium ex qua causetur et resultet esse totius; et hæc importat imperfectionem, scilicet, quod esse totius sit causatum et dependens a partibus. Pars proprie et stricte sumpta, est ens incompletum ex cujus unione cum allero cule incompleto causatur lotum quod est perfectius qualibet parte. Extremum autem abstrahit ab hoc quod sit ens completum vel incompletum. Loquendo itaque de compositione primo modo sumpta,

2. 2. a. 4. — *Dico.* Christus est persona composita ex duabus naturis divina et humana.

Prob. In ex o 'ici/tii. in sexte, concilio generali, act. 11, legitur: Unum ejus subsistentiam compositam dicimus. idem fuerat antea definitum in quinta synodo generali can. x, et postea in Lateranensi sub Martino I, can. 8.

2° *Esp^{as}. Patribus*. Damascenus lib. 5 Orihod. fidei cap. 4, dicit: « In Domino duas quidem naturas, at unam duntaxat personam ex utrisque compositam agnoscimus. » It^{em} lib. 4, cap. 3. Pro eadem sententia citantur D. Dionysius cap. 1 de Divinis Nomin. Aug. lib. 15 de Trinit. cap. 17, Greg. Hom. 58 in Evang, et alii.

ibid. — *Prob. 5° ratione*. Persona Christi, licet secundum quod est in se et ut aeterno in propria natura subsistit, sit simplex sicut ipsa natura a qua non distinguitur realiter; attamen formaliter prout est in Christo, non solum naturam divinam terminat, sed etiam humanam, in illisque duabus unitis subsistit. ergo est in Christo ex illis composita. *Patet consequenter ex praenotaminibus*; quia illud dicitur compositum, quod constat ex pluribus realiter distinctis et unitis quibus esse communicat.

Hinc colliges Christum vere etiam dici compositum ex persona Verbi et natura humana, quia etiam constat illis realiter distinctis et unitis; imo immediatius natura humana unitur personae Verbi quam naturae, siquidem non uniatur naturae nisi mediante persona, ut dictum est. Non potest tamen dici compositus ex alia et alia ratione subsistendi; quia cum ista diversa ratio subsistendi non sit nisi diversa habitudo ejusdem subsistenti» ad diversam naturam, adeoque relatio et quidem rationis ex parte Verbi, non potest fieri ex his compositio maxime substantialis qualis est de qua agimus, utpote quae debeat esse extremorum realiter distinctorum et substantialium unio.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Persona Christi est ipsamet persona Verbi: atqui persona Verbi non est composita: ergo.

Il. D. maj. Persona Christi est ipsamet persona Verbi ut subsistens in sola natura *Avi^m*, V. ut subsistens in natura divina et humana. *C. Ad hunc sensum distincta* *wn**. *consequenter*. Plus ergo dicit persona

Christi (piam persona Verbi; licet enim sit eadem utriusque *ntilas*, tamen post Incarnationem non habet solum officium terminandi naturam divinam, sed etiam humanam, unde est simul persona Verbi et hominis.

Obj. 2°. Omne compositum constat ex partibus: atqui neque persona neque natura divina potest esse pars: ergo. *Maj. patet*; quia compositum est quoddam totum, totam autem constat ex partibus. *Min. etiam patet*, quia de ratione partis est quod sit ens incompletum, adeoque quid imperfectum.

Il. D. maj. Omne compositum constat ex partibus stricte sumptis pro entibus incompletis, *N.* ex partibus late sumptis pro entibus completis, unitis in aliquo uno communicante esse illis, *C. Patet ex notaminibus. Ad hunc sensum distincta* *min. N. consequenter*.

Inst. 1°. Ad rationem compositionis substantialis requiritur quod unum componentium habeat se per modum actus, aliud per modum potentiae: atqui neque persona neque natura Verbi habet se per modum actus aut potentiae: ergo.

Il. D. min. Neque persona neque natura Verbi habet se per modum actus informantis, *C. min.* per modum actus terminantis et sustentantis naturam humanam, quae se habet per modum potentiae, *V. min.* Et hoc sufficit ut persona Christi dicatur composita.

Inst. 2°. Omne compositum est perfectius suis partibus seu extremis componentibus: atqui Christus non est perfectior Verbo: ergo.

Il. majorem esse veram tantum quam neutrum componentium et infinitum; hic autem natura et persona Verbi est infinita, et ideo eminenter continet omnem perfectionem alterius *ωφροηβήω* et compositi.

Inst. 5°. Omne compositum ipso est qualibet sua parte seu extremo componente: atqui id non potest dici de Verbo, quippe quod involvat imperfectionem: ergo. *Patet major*, quia compositum non dicit unum tantum extrinsecum, sed ultimumque. Ergo.

Il. D. maj. Omne compositum est majus extensive quolibet extremo componente *C. maj. propter rationem allatam* in

probatione. Est majus intensive, id est perfectius, Ar. *propter rationem allatam in præcedenti solutione.*

Inst. 4°. Compositum est saltem natura posterius suis componentibus, fit enim ex illis: atqui persona Christi non est posterior componentibus: ergo. *Prob. min.* Persona Christi est ab æterno. Ergo,

B. N. min. Ad prob. D. ant. Persona Christi materialiter, seu ut subsistens in sola natura divina, est ab æterno, *C. ant.* formaliter seu ut subsistens in utraque natura divina et humana, *N. ant.* ut sic enim non est ab æterno, sed a tempore incarnationis.

Obj. 3°. Si Christus dicatur et sit vere compositus, Deus etiam dicetur et erit compositus: *falsum consequens: ergo et ant. Prob. sequela.* Quidquid dicitur de Christo propter communicationem idiomatum, dicitur etiam de Deo: v. g. Deus est homo, homo «st Deus. Ergo.

B. N. sequelam. Ad prob. D. ant. Quidquid dicitur de Christo ratione humanitatis vel divinitatis seorsim sumptæ, dicitur de Deo, *C. ant.* si v. g. quia dicitur de Christo quod sit homo, natus, passus, dicitur etiam de Deo. Quidquid dicitur de Christo ratione utriusque simul, seu de Christo reduplicative, prout est aggregatum ex utroque resultans, dicitur de Deo, *At.* Alias diceretur etiam de Deo quod duabus naturis constet. Ly *compositus* autem dicitur de Christo reduplicative, ut est quoddam aggregatum ex utraque natura divina et humana.

Inst. Non potest dici de Christo simpliciter quod sit creatura, sed tantum cum addito, scilicet, quatenus est homo: ergo nec quod sit compositus.

B. V. conseq. Disparitas est, quod esse creatum convenire possit et personæ et naturæ; juxta autem regulam dialectices, quando aliquod prædicatum potest convenire toti et parti, si parti tantum conveniat, non dicitur de subjecto simpliciter, sed cum addito: v. g. non dicitur simpliciter de Æthiops quod sit albus, sed cum addito, secundum dentes. At vero esse compositum convenire non potest Christo nisi ut cuidam aggregato, seu ut subsistenti in duabus naturis.

Dicitur contrarium. Persona Verbi est medium in quo natura divina et hu-

mana uniuntur: sed medium in quo extrema uniuntur, non est extremum componens: ergo.

B. N. min. Nihil repugnat enim Id quod est medium sub una ratione, esse sub alii etiam extremum componens: sive v. g. quantitas est medium quo albedo unitur parieti, et etiam est id quod unitur et albedini et parieti.

Repones. Deus non dicitur compositus ex personis et natura: ergo nec Christus ex persona et natura humana.

B. N. conseq. Disparitas est, quod personæ divinæ inter se non uniuntur, sed potius opponuntur, neque etiam cum natura, quia sunt simpliciter unum et idem cum illa.

ARTICULUS III.

Utrum unio naturæ divinæ et humanas sit aliquid creatum? sive utrum detur nexus medius formalis inter utramque?

Nota, unionem posse sumi tripliciter: 1° pro ipsa actione unientis, et sic dicitur unio potius quam unio; 2° pro eo quod formaliter extrema conjungit, sive sit quid ab eis distinctum, sive non; 5° pro relatione quæ de ipsa conjunctione resultat inter extrema.

De unione primo modo sumpta non est difficultas, constat enim eam esse quid increatum, utpote actum intellectus et voluntatis divinæ formaliter immanentem et virtualiter transeuntem. De unione tertio modo sumpta, constat etiam esse aliquod accidens ab extremis unitis distinctum, nempe relationem realem ex parte humanitatis, et relationem rationis ex parte Verbi.

Tota difficultas est ergo circa unionem secundo modo sumptam, seu circa fundamentum istius relationis, an sit aliquis nexus medius substantialis, formaliter uniens naturam humanam Verbo. Hoc volunt Scotiis, Snares, Vasques et alii etiam quidam ex Thomistis, sub hac tamen differentia* quod Scotus velit esse quid relativum extrinsecus adveniens; alii vero modum absolutum substantialem. Contra quos

Dico. Non datur modus substantialis quasi nexus medius, formaliter uniens naturam humanam Verbo, ita ut nulla alia unio formalis ab extremis distincta repariatur nisi ipsa relatio consequens ad im-

mutationem passivam naturæ humante ex actione unientis.

Prob. 1° ex D. Th. in 5, d. 2, q. 2, art. 5, quæst. 5, ubi sic dicit : « Sciendum est quod in unione humanæ naturæ ad divinam nihil potest cadere medium formaliter unionem causans, cui per prius humana natura conjungatur quam divinæ : personæ : sicut enim inter materiam et formam nihil cadit medium inesse quod per prius sit in materia quam forma substantialius (alias esse accidentale esset prius substantiali, quod est impossibile); ita etiam inter naturam et suppositum non potest aliquid dicto modo cadere medium. » Et infra dicit quod « Inter humanam naturam et divinam est necesse cadere unionem mediam, non sicut causam, sed sicut effectum consequentem. » El subdit : « Un'de unio est medium non sicut assumptionem causans, sed sicut eam consequens. »

Ex quibus patet S. Doctorem exclusisse nedum entitatem completam quæ habeat rationem extremi uniendi, ut est, v. g. calx inter lapides, filus inter pannos assutos, ut volunt quidam Thomiste, sed etiam modum medium formaliter unientem; tum quia dicit nihil cadere medium inter Verbum et humanitatem, sicut nec inter formam et materiam, adeoque omne medium excludit; tum quia dicit unionem non esse ut causam, sed ut effectum consequentem; tum denique quia nullibi unquam mentionem fecit istius nexus medii, nequidem hic art. 7, ubi ex professo agit de istiusmodi unione, nullam aliam unionem formatam assignat, nisi ipsam relationem unitorum.

Prob. 2° *ratione.* Per id Verbum unitur humanitati per quod ipsam terminat et sustentat; atqui Verbum seipso, seu sola personalitate, omni nexu formali excluso, terminat et sustentat naturam humanam : ergo. *Maj. putet;* quia Verbum unitur humanitati per modum termini et complementi, supplens vices subsistentiæ, neque aliud est ipsum uniri humanitati quam ipsam terminare. Pro! ». *min.* Verbum non est minus actus purus et infinitus in ratione termini naturæ humanæ quam in ratione principii productivi : atqui ex hoc quod sit actus purus et infinitus in ratione principii productivi, exer-

cilium producens res ad extra, non est aliquid realiter distinctum a virtute productiva, sed actio immanens virtualiter transiens quæ cum virtute ipsa identificatur t ergo similiter exercitium terminandi non est aliud creatum a virtute terminandi seu ab ejus personalitate distinctum.

Quia vero non potest intelligi Verbum unitum humanitati quin intelligatur humanitas unita Verbo, sequitur quod, sicut Verbum immediate per seipsum concipitur unita Verbo.

Confirmatur. Subsistentia creata seipsa immediate unitur naturæ creatæ : ergo a fortiori subsistentia increata, utpote actualissima in ratione terminandi. *Ant. videtur certum;* quia terminus seipso terminat, subsistentia autem nullam aliam causalitatem habet circa naturam quam eam terminare. Insuper si subsistentia mediante modo superaddito uniretur naturæ, pari ratione existentia uniretur supposito mediante modo, et sic modorum non esset modus : sicut ergo existentia seipsa immediate rem facit existere, ita et subsistentia seipsa immediate naturam facit subsistere seu eam terminat.

Neque dicas subsistentiam creatam seipsa terminare materiam quia est modus. Si id enim possit modus qui est entitas valde debilis et imperfecta, quidni entitas infinita et actualissima, qualis est subsistentia Verbi?

Solvuntur objectiones.

Idio/uhoncmofyechonum, nota ^ Verbum et humanitatem post unionem hypos-taticam consubsistere et coexistere, cum antea non consubsisterent neccoexisterent.

Nota 2° quod, licet natura humana non possit dici rigore et stricte mutata per incarnationem, quia ad strictam mutationem requiritur quod res quæ dicitur mutari præexistat ad receptionem seu amissionem ejus ratione cujus dicitur mutari; humanitas autem Christi eodem instanti producta et assumpta fuit a Verbo : potest tamen large dici mutata, in quantum cum haberet inclinationem naturalem ad propriam subsistentiam, tracta et assumpta fuit ad alienam, et prius natura intelligitur producta quam assumpta. Ista autem mutatio sive tractio, sive terminatio passiva, est passio seu modus passionis ab

agente in passo, nec potest dici formalis unio seu nexus medius formaliter uniens; quia unio seu nexus formalis uniens, si daretur, tantum respicit extrema, ut formaliter illa ad unitatem redigens; passio autem respicit agens a quo passum immitatur. Cætf!rpm,,si per nexum formalem medium nihil aliud intelligent adversarii quam istam tractionem seu mutationem passivam humanitatis, quæstio est de nomine.

Obj. 1°. DebeJ assignari fundamentum relationis inter Verbum et humanitatem: atqui illud non potest esse aliud quam modus substantialis superadditus: ergo. *Prob. min.* Non est ipsa Immanitas secundum se, alias omnis humanitas fundaret talem relationem; non est ipsa personalitas Verbi, quia ipsa est terminus relationis. Ergo.

P. N: min. Ad. prob. N. consequ. et assigno fundamentum, nempe immutationem realem seu tractionem passivam humanitatis ad Verbum: fundatur itaque hæc relatio in actione supernaturali unitiva virtualiter transeunto; quæ relinquit modum passionis in humanitate, quod nihil est aliud quam illam naturam passive fieri dependentem a Verbo et in eodem esse communicantem. Unde agnoscimus quidem modum superadditum, sed per modum passionis; non per modum formæ unientis.

Inst. Fundamentum debet tandiu manere quandiu manet relatio: at illa unio seu tractio passiva transivit cum actione uniente: ergo.

Δ: D; min. Mutatio seu tractio passiva in fieri transivit, etc. *C. min.* in facto esse; *N;* Manet enim in ipsa natura immutata et Communicata Verbo; seu in ejus dependentia a Verbo; et hæc dependentia prout connotat actionem et passionem unde emanavit, est fundamentum permanens relationis.

Obj. vt simul inst. ubi *P. Henno.* Si non daretur unio ab extremis distincta, non aliter se haberet Filius respectu naturæ humane; quoniam si Patre dicitur Spiritus sanctus; ac proinde Filius noli esset incarnatus; vel omnes Personæ essent incarnatæ. *Falsum consequens. et quo el ant. Prob. sequela.* Nam si Filius sit naturæ humani intime præselis ab ea omnino indistans non solum per immensitatem, sed etiam per propriam personalitatem: ita etiam aliæ Ter-

mine sunt intime præsentis, tum per immensitatem, tum etiam per propriam personalitatem. Ergo.

Jt. D. maj. Si non daretur unio ab extremis distincta, quæ sit nexus medius formaliter superadditus, non aliter, etc, *Δ. sequelam;* quæ sit immutatio et terminatio passiva humanitatis, vel relatio ad eam consequens, *C, Et distincta min. ad sensum maj. N. consequ.* Solutio patet ex dictis.

Inst. cum eodem. Si non daretur unio ab extremis realiter distincta, SS. Trinitas non causaret hoc mysterium. *Falsum consequens:* ergo. *Prob. maj.* Quia nihil in eo produceret: non quidem divinitatem aut personalitatem Verbi, cum sint inderatæ; non etiam humanitatem, cum actioni incarnativæ natura saltem præsupponatur. Ergo. *Confirmatur.* Non datur causam aut producat nisi detur causatum et productum, cum sint correlata. Ergo.

il. N. sequelam maj. N. Ad prob. ant. et assigno quid producat, scilicet, ipsum Christum exurgentem ex Verbo et humanitate unitis; sive consubstantialitatem secundum omnes theologos, et coexistentialitatem Verbi cum humanitate secundum Thomistas, quæ non esset sine unione: sicut in sententia Thomistarum actio agentis seu unientis formam materiæ producit compositum, sive utriusque coexistentialitatem quæ antea non habebatur.

Unde ad confirmationem patet responsio; dicitur enim causatum et productum non quidem absolute et simpliciter, sed secundum quid, id est, de novo immutatum et communicatum; non enim ad quamlibet actionem maxime unitivam requiritur quod terminus simpliciter incipiat esse, sed sufficit quod secundum quid et cum addito, sicut Verbum, v. g. per incarnationem non incipit esse simpliciter, sed incipit esse homo: ita terminus quem producit actio unitiva, non est quod aliquid sit simpliciter, sed quod sit sub alio, seu ex una parte terminatum ab alio, et ex alia parte terminans aliud, quod non erat ante.

Jteponei. In solutionibus datis assignatur quidem terminus totalis actionis unitivæ, scilicet Christus, seu compositum ex Verbo et Humanitate; sed non formalis; qui non potest esse alius quam ipse modus substantialis medius. Ergo.

/?. *N. ant.* et dico terminum formalem j
esse ipsum Verbum ut communicatum hu-
manitati, sicut modo dicemus.

Insistes cum eodem. Non datur denomi-
natio nova sine nova forma : atqui Verbum
ante incarnationem non dicebatur unitum,
et post illam dicitur unitum : ergo datur
nova forma seu unio, non quidem in ipso
recepta, cum illius sit incapax, sed recepta
in natura humana et ad ipsum terminata.

B. C. totum. Nec enim nos negamus
dari unionem quæ antea non erat, sed
nexum medium formaliter unientem extre-
ma. Porro ista unio a qua denominatur de
novo Verbum unitum, est ipsa actionis
uniens humanitatem Verbo, et immutatio
passiva, et dependentia ex illa actione re-
sultans; nisi velis dicere esse ipsam relatio-
nem unionis ex illa unionem activa et passiva
resultantem.

*Illic objectiones facile solventur atten-
tis prædiclis maxime in prænotamini-
bus ad sol. obj.*

COROLLARIA.

Ex dictis colliges 1º, terminum totalem
actionis incarnativæ, seu unitivæ Verbi
cum humanitate, esse ipsum Christum ;
quia terminus totalis actionis unitivæ duo-
rum extremorum est compositum resultans
ex illis, ut patet in generatione hominis :
atqui Christus est compositum resultans ex
unionem activa Verbi et humanitatis : ergo.

Terminum vero *quo* formalem actionis
unitivæ esse ipsam Verbi personalitatem
ut terminantem humanitatem ; materialem
ipsam humanitatem ut terminatam a Ver-
bo. Quia in omni actione unitiva id habet
rationem termini formalis quod habet ra-
tionem actus et perfectivi; id vero est
terminus materialis quod habet rationem
materiæ et perfectibilis : atqui in præfata
actione unitiva ipsa Verbi personalitas seu
subsistentia, ut terminans humanitatem,
habet rationem actus et perfectivi ; ipsa vero
humanitas rationem perfectibilis : ergo.

Nec refert quod Verbum dicatur sus-
tentans humanitatem ; non est enim sus-
tentans passive per modum subjecti reci-
pientis, sed active per modum actus com-
plentis ei perficientis.

Unde sequitui quod, etsi daretur mo-
dus substantialis medius de quo supra, non
esset tamen terminus formalis Incarnatio-

nis, ut falso contendunt ejus patroni ; si-
cut nec unio animæ cum corpore est forma-
lis terminus generationis sed ipsa anima
ut corpori communicata.

Colliges 2º, actionem unilivam humani-
tatis cum Verbo, creationem animæ et pro-
ductionem humanitatis, licet eodem tem-
poris instanti fuerint, esse tamen tres ac-
tiones realiter distinctas; non quidem ac-
tive ex parte Dei* qui omnia per unam et
eamdem actionem a se indistinctam ope-
ratur, sed passive ex parte termini; quia
distinctio realis et specifica actionum de-
sumitur ex distinctione specifica termino-
rum : atqui illarum actionum termini sunt
distincti formaliter et specificè : ergo. *Prob.*
min. Terminus formalis creationis animæ
est ipsa anima, terminus formalis produc-
tionis humanitatis est ipsa humanitas, ter-
minus formalis assumptionis seu actionis
unitivæ est Verbi personalitas ut commu-
nicata humanitati, ut dictum est : ergo.

Nec refert quod S. Leo et quidam alii vi-
deantur asserere oppositum ; quia nihil
aliud intendunt quam quod illæ actiones
fuerint simul tempore.

Dices 1º. Creari et prodiici est accipere
esse : atqui anima et humanitas Christi ac-
ceperunt esse per assumptionem seu unio-
nem; non enim habent aliud esse tjuam
divinum : ergo.

B. D. maj. Creari et produci est acci-
pere esse, site formaliter, sive cohtotni-
tanter, *C.* semper formaliter, *V. Expli-
catur.* Creatio sicut et prodiictio habet du-
plicem terminum, unum primarium qui
est essentia, alium secundarium qui est
exislenlia. Licet ergo creatio seu produc-
tio, quando est completa et non impedita,
utrumque terminum attingat, si tamen im-
pediatur et remaneat incompleta, accipiens
complementum ab alio, non est necessse
quid formaliter seipsa attingat existentiæ
quæ est tantum terminus Secundarius, ut
dixi ; sed sufficit quod formaliter attingat
terminum primarium, scilicet essentiaht,
secundario per aliam actionem simulta-
neam producta, sicut fit in præsentis casu.

Dices 2b. Ex assertionem nostram sequitur
quod prius natura sit producta humanitas
quam unita Verbo. sed hoc non potest di-
ci : ergo. *Prob. min.* Quia alias B. Virgo
non esset proprie mater Dei, siquidem ejus
conceptio seu generatio ad soltyn humani

tatem complete terminaretur prius natura quam uniretur Verbo. Sicut, v. g. si ignis produceret calorem, et aliud agens illum uniret subjecto, diceretur quidem ignis producere calorem, sed non facere calidum.

A. N. *min. Abprob.* Dico, ea non obstante, B. Virginem esse proprie matrem Dei; tum quia secundum S. Th. infra q. 52, art. 4, mulier non dicitur generare hominem quia elicit actionem generativam, sed quia ministrat materiam; quod et fecit B. Virgo respectu Christi: tum etiam quia, *dato* secundum medicos mulierem etiam active concurrere ad generationem, non requiritur ad hoc ut B. Virgo sit mater Dei, quod ejus actio univerit humanitatem Verbo, sed sufficit quod in eo instanti in quo humanitatem concepit, ipsa humanitas assumpta fuerit ad personalitatem Verbi; quia tunc suppositum Verbi censetur ultimate complere et terminare actionem generalivam B. Virginis, cum præstet personalitas Verbi, seclusis imperfectionibus, quod præslitisset subsistentia propria si resultasset.

Ad exemplum de igne, dico quod si actio ignis esset de se unitiva caloris cum subjecto aliquo, licet virtute divina aliud substitueretur, talis ignis nihilominus diceretur facere calidum: unde cum generatio B. Virginis sit de se unitiva humanitatis supposito creato, licet virtute divina substitutum sit suppositum increatum, potest tamen dici genuisse Christum seu Deum et hominem simul.

ARTICULUS IV.

Utrum iniohumanitatis et divinitatis sit substantialis eaque omnium maxima.

Q. 2. a. 6. o.— Sanctus Thomas respondet hanc unionem non esse accidentalem, sic, ut ex pluribus entibus completis proprio esse gaudentibus resultaret unum per accidens, ut volebat Nestorius; neque essentialem, sic, ut ex pluribus resultaret unica essentia seu natura, ut volebat Eutyches: sed esse substantialem, sumpta substantia non pro essentia, ut aliquando sumitur, sed pro subsistentia et hypostasi. Hæc omnia constant ex prædictis. Sed utrum aliquo sensu non possit dici ista unio accidentalis, saltem prxdicabiliter et logice, ul existimavit Durandus?

Dico Iu. Unio naturæ humanæ cum Ver-

bo nullatenus est accidentalis, sed absolute substantialis.

Prob. Unio rerum substantialium ad componendam unam personam, neque est accidentalis prædicamentaliter seu physice, neque prxdicabiliter seu logice: atqui talis est prxfata unio: ergo. *Patet min. Prob. maj. pro prima parte.* Non est accidentalis prædicamentaliter, quia et res unitæ et id in quo uniuntur et ipsum compositum, omnia hæc, inquam, sunt substantiæ, ut patet: ergo. *Prob. maj. pro secunda parte.* Licet humanitas adveniat Verbo ut enti completo, et sit extra illius essentiam; quia tamen trahitur ad communionem ejusdem esse substantialis, non potest dici accidens logicum respectu illius, nec prædicari de eo accidentaliter, ut dicit D. Th. ad 2. Sic v. g. licet corpus sit extra essentiam animæ et ipsi ut præexistenti reunietur; quia tamen ad ejus esse trahitur, non unietur illi accidentaliter, sed substantialiter.

Confirmatur. Quando unio est accidentalis, vel per modum accidentis, id quod unitur, etsi sit substantia, non prædicatur per modum substantiæ et in quid, sed per modum accidentis et in quale: sic v. g. homo non dicitur vestis, sed vestitus; non dicitur albedo, sed albus: atqui humanitas prædicatur de Verbo per modum substantiæ et in quid; dicitur enim: Deus est homo et Christus est homo, sicut dicitur: Petrus est homo. Homo enim, ut docet D. Th. q. 16, art. 6, prædicatur univoce de Christo et aliis hominibus: ergo.

Dices, illiccidens logicum definitur, quod potest adesse vel abesse sine subjecti corruptione: atqui humanitas potest adesse vel abesse a Verbo sine subjecti corruptione: ergo.

7?. *ant.* intelligendum esse quando id quod unitur affert suum proprium esse, nec trahitur ad idem esse substantiale cum eo cui unitur, ut v. g. albedo respectu parietis; secus vero si trahatur ad idem esse: sic v. g. corpus potest adesse et abesse ab anima sine animæ corruptione per solam corporis destructionem, et tamen non unitur animæ accidentaliter quia trahitur ad esse illius.

Adde quod, ut aliquid non sit accidens, sufficiat quod abesse non possit absque corruptione suppositi, si suppositum si lea-

pax corruptionis vel denominationis substantialis : sic corpus non potest abesse ab anima absque corruptione humani suppositi; similiter Immanitas non potest abesse a Verbo, nisi Verbum desinat esse persona hominis, ipseque Christus ut compositum destruat.

Cæterum si Durandus tantum voluerit immanitatem non esse de essentia Verbi, et hoc sensu dixerit unionem esse accidentalem, sensus retinendus est sed modus loquendi ablegandus, ne videamur conuenire cum hærelis.

ibid. a. 9. o. — *Dico* 2° Unio hypostatica, si consideretur ex parte eorum quæ conjunguntur, non est maxima; si vero consideretur ex parte ejus in quo conjunguntur, est inter creatas uniones maxima.

ibid. — *Prob. prima pars.* Illa unio censetur minor ex parte extremorum, cujus extrema magis distant : atqui extrema quæ conjunguntur in hac unione infinite distant : ergo.

ibid. — *Prob. secundapars.* Tanto major est unio quanto medium in quo extrema conjunguntur est magis unum et simplex, minusque ab extremis unitis differt : atqui medium in hac unione, nempe persona Verbi, est quid simplicissimum et maxime unum atque cum uno extremo, nempe natura divina, realiter idem et unum, cum altero vero, scilicet humanitate, intime et substantialiter unitum, ita ut ei tribuat suum esse, suam unitatem et subsistentiam : ergo. Unde dixit S. Bernard, lib. 1° de Consid. cap. 8 : « Inter omnia quæ recte unum dicuntur, arcem tenet unitas » Trinitatis, qua tres personæ una substantiasunt; secundo loco illa præcellit qua e converso tres substantis una in Christo persona sunt. »

Dices. Illa unio est major in ratione unionis ex qua fit aliquid magis unum : atqui

unione materiæ et formæ fit aliquid magis unum : ergo. *Patet min.* quia ex unione materiæ et formæ fit aliquid unum in natura seu essentia et in supposito : ex unione autem hypostatica fit unum tantum in supposito. Ergo.

ibid. nd. 8. — *B. N. min. Adprob. D. sonseq.* Ergo ex unione materiæ et formæ fit magis unum extensive, quia scilicet resultat duplex unitas naturæ et personæ. *C. conteq.* fit magis unum intensive, V. cwi-

seq. Unitas enim divinæ personæ est major quam sit unitas et personæ et naturæ in nobis, in quantum scilicet anima et corpus uniuntur cum imperfectione partium, et in unionem creatam morte solubilem : in unione autem hypostatica uniuntur naturæ in unitatem divinam simplicissimam et incorruptibilem.

ARTICULUS V.

Karîæ difficultates expenduntur ex caderis articulis D. Thomæ.

Quærilur 1° utrum unio Verbi incarnati sit idem quod assumptio ?

q. 2. a. 8. o. — *Λ.* 1° unionem sumptam pro relatione, certo distingui ab assumptione, quippe quæ est actio.

Ibid. — *Λ.* 2° unionem sumptam pro actione uniente, etiam differre ab assumptione ; quia unio importat tantum conjunctionem extremorum, assumptio importat in assumente habitudinem termini *ad quem*; assumptio enim idem est ac ad se sumptio: unde omnis assumptio est quidem unio, sed non econtrario sic Pateret Spiritus sanctus dicuntur unire, non tamen assumere.

Ibid. — Insuper unio importat relationem æquiparantiæ, et utrumque extremum aequaliter denominat, sicut enim dicitur de humanitate quod sit unita, ita et de divinitate : secus autem assumptio, quæ cum sit actio assumentis, unum extremum, nempe agens, denominat assumens, aliud, nempe passum, denominat assumptum.

Quæritur 2° utrum in Christo ejus anima sit corpori unita ?

ibid. a. 5. o. — *B. sponsio affirmativa* est de fide contra quosdam qui, volentes vitare hæresim Nestorii, dicebant carnem et animam in Christo non fuisse inter se unitas tanquam partes, quia ex tali unione existimabant necessario resultare personam creatam.

Prob. autem responsio ; quia fide certum est 1° Christi corpus esse animatum, ut canit "Ecclesia in festo Circumcisionis : *Animatum corpus sumens* : non potest autem dici corpus animatum nisi ipsi uniatur anima. — *Ibid.* — 2° Fide certum est Christum esse ejusdem speciei cum aliis hominibus; ad rationem autem humanæ speciei pertinet unio animæ et corporis. 3° Fide certum est Christum esse conceptum et natum hominem;

teniiinus autem conceptionis et generatio-
nis numanæ est compositum ex corpore et
anima. Ergo.

çü«?ntwr3° utrum unio hypostatica fac-
ta sit per gratiam?

Ibid. a. iō. 0. —)l. Si gratia intelliga-
tur (Iunum aliquod habituale aīimæ vel hu-
manitati inhæreris, quo mediante facta sit
Incarnatio; sic non est facta per gratiam,
ut patet ex dictis.

Ibid. — Si autem gratia intelligatur vel
gratuita Dei voluntas, vel donum Dei gra-
tuitum : primo sensu Incarnatio facta est
per gratiam tanquam per causam efficien-
tem; secundo sensu est maxima gratia, ut-
pote nullis præcedentibus meritis conces-
sa, *ut dicemus infra*.

Quæritur 4° utrum gratia unionis sit
homini Christo naturalis?

Ib. a. 12. 0. — /i. gratiam unionis, sive
intelligatur ipsa unio substantialis, sive
gratia habitualis, non esse naturalem, hoc
sensu quod sit causata ex principiis natu-
ræ humanæ; posse tamen dici naturalem
alio duplici sensu : 1° quatenus humani-
tati fuit collata ab initio conceptionis cum
ipsa natura; 2° quia est causata a natura
divina quæ est natura Christi. Simpliciter
tamen tam gratia unionis quam gratia ha-
bitualis sunt quid supernaturale.

Quod tradit S. Doctor art. 11, de causa
meritoria Incarnationis, discutiemus dis-
sert. Aequent.

DIGRESSIO I. HISTORICA.

DÉ NÉSTORIANSIMO.

Ad dissertationem præced.

Ventilatis iis quæ spectant difficultates
scholasticas circa sententiam in his hypo-
theticis contra duplicem Hæresim Nestoriani-
et Eutycheti, si illic præcipua utriusque sen-
tentia facta discutienda veniunt; et primo de
Nestorianismo. Unde.

sectio 1.

Synopsis historica Nestorianismi.

Nestorius, Germanicia Syriae oppidulo
oriundus, monasticam vitam in coenobio
S. Euprepii prope Antiochiam professus
est cum Joanne, postea episcopo Antio-
cheno, et Theodoro, Mortuo Si-innio epis-
copo Constantinopolitano, et hujus urbis
populo circa electionem futuri episcopi in
varias partes diviso, aliis Proclum, aliis

Philippum volentibus, Theodosius impera-
tor Nestorium, tunc Antiochena ecclesie
presbyterum, ad sedem Constantinopoli-
tanum vocavit, virum eloquentiæ et doctri-
næ fama celebrem, qui aliunde speciem
sanctitatis allecebat : præceptorem habuit
Theodorum Mopsuestenium, a quo hære-
seos suæ virus de Incarnatione hausit. In-
auguratus est Constantinopoli anno 427.

Statim post inaugurationem, omnibus
hæreticis, Arianis, Macedonianis, Quarto-
decimanis, bellum indixit, ut suæ hæresi-
viam patefaceret. Primus ejus nævus est,
quod faveret Pelagianis, in quorum gratiam
scripserat ad Cælestinum pontificem Roma-
num, ut patet ex hujus pontificis responso.

Ipsa suæ ordinationis anno primo suam
hæresim disseminare cœpit; unionem du-
plicis naturæ in Christo non esse hyposta-
ticam seu in persona dixit, sed accidenta-
lem tantum seu moralem, scilicet, 1° se-
cundum inhabitationem, 2° per conformi-
tatem affectuum, 5° secundum operatio-
nem, 4° secundum dignitatem honoris. Ex
quo sequebatur, 1° Verbum non esse proprie
incarnatum; 2° duas esse personas in Chris-
to; 3° B. M. Virginem non esse matrem Dei,
sed hominis; 4° non posse dici Deum esse
natum passum, etc. nec Deum esse hominem
et hominem esse Deum, ut paulo latius
explicui initio præcedentis dissertationis.

Ille hæresiarcha scriptis insectatus est
S. Proclus episcopus Cyzicenus, Marius
Mercator, Joannes Cassianus; sed maxime
S. Cyrillus patriarcha Alexandrinus, qui
et Cælestinum I, summum pontificem, hac
de re monuit : hunc aulicis litteris etiam
convenerat Nestorius.

Cælestinus igitur, acceptis tum Nesto-
rii, tum Cyrilli litteris, coegit Romæ syno-
dum anno 450, ex episcopis qui tunc in
urbe vel in vicinia erant : in qua synodo
lata est sententia excommunicationis in
Nestorium, nisi intra decimum a denuncia-
tione diem errores suos *aperta et scripta
confessione* damnet. Insuper summus
pontifex litteris datus mandavit Cyrillo ut
in causa Nestorii Sedis apostolicæ vice fun-
geretur, ad sententiam contra eum latam
executioni mandandam, et ad providen-
dum ecclesie Constantinopolitane : dedit
etiam litteras Nestorio ut in sanio-
rem mentem rediret et aliis præcipuarum
sedium episcopis.

Cyrillus his acceptis litteris, synodum habuit Alexandria ex universa diœccsi /Egypti eodem anno 430 tertio Novembris ; ex quâ fieri legatos synodica missa est ad Nestorium, ut mandatis dœlestmi obtemperaret; huic autem syriôdicæ subijuncti sunt duodecim Anathematismi à Cyrillo editi.

Illis morem non gerens Nestorius, quinimo duodecim anathematismos blasphemos duodecim Anathematismis Cyrilli opposuit, Joannem Antiochenum et Syriæ episcopos contra Capitula Cyrilli commovit, tanquam Apollinaris errore coispurcata, atque Theodosium imperatorem in suas etiam partes inclinavit.

Itaque cœcumenicam synodum Ephesi in Asia Minore indixit Imperator, missis hac de re litteris ad Cœlestinum Romanum pontificem, et ad alios majorem seditiis antistites, vocatisque ex universis diocesis episcopis.

De concilio Ephesino in causa Nestorii.

Celebratur S. Synodus anno 451, cui initio praeerat solus Cyrillus, tum jure suæ sedis a Romana secundum, tum ut Sedis apostolicæ legatus, ad executionem sententiæ in Nestorium latæ, donec Arcadius et Proiectus episcopi et Philippus presbyter a Cœlestino legati adventassent.

Venit etiam Ephesum Nestorius cum decem episcopis sibi addictis, Candidianum comitem ad concilium misit; Imperator, ut ordinem servari curaret. Huc etiam appulit Irenæus comes ut Nestorium sibi amicum comitaretur et foveret.

Moras ex industria trahente Joanne Antiocheno, Nestorii amico, et ipso per legatos annuente, incœpta est synodus vigesima secunda Junii.

Decima Julii post actionem primam pervenerunt Ephesum, excepti sunt a concilio prædicti legati summi pontificis, qui cum Cyrillo ipsi concilio praeerant.

Damnationi et exaurationi Nestorii tanquam novi Judæ in prima actione decretis, subscripserunt legali Pontificis in tertia actione.

Joannes Antiochenus statim ab incœpta synodo Ephesum appulsus, in conciliabulo intra proprias ædes congregato, depositionis sententiam adversus S. Cyrillum et Memnonem Ephesiorum episcopum dixit, quasi ille Apollinaris et Eunoinii hæreses

in suis Capitulis docuisset, iste cuncta per violentiam in civitate gereret; et etiam excommunicationis in multis patres, nisi intra constitutam diem a Cyrillo et Memnone relictis, ad suas partes transirent.

Decima sexta Julii actio quarta habita est, in qua Cyrillus et Memnon conquesti sunt adversus Joannem Antiochenum pro sententia in ipsos ab ipso et congregabilibus lata. Semel et iterum citatus Joannes per tres episcopos a synodo missos, qui a militibus ejus ædes vallantibus indignissime accepti sunt; quod cum ad synodum retulissent, Patres decreta a Joanne et ejus symmystis contra Cyrillum et Memnonem irrita pronuntiarunt.

Die sequenti celebratur actio quinta, in qua citato tertio per tres episcopos Joanne Antiocheno, fertur in eum sententia excommunicationis, necnon in episcopos cum eo in schismatica synodo collectos Ecclesiam turbantes.

Utriusque variæ ac contraria gestorum relationes missæ sunt ad Imperatorem, clero, populumque regis urbis. Princeps malis artibus Candidianum comitem in sanctam synodum praeoccupatus, misit Ephesum Joannem sacrarum legationum comitem; qui, sepositis Cyrillo, Memnone et Nestorio, omnibus autem aliis in unam synodum congregatis, res pacifice ageret: quo valde commota sancta synodus, Imperator quid relatum detulit: simul libellum supplicem eidem Imperatori pro sancta synodo porrexit regis urbis clerus, quibus tandem effectum est ut jussu Imperatoris convocatis Chalcedonem septem ex utraque parte legales, et ipsis sæpius auditis, sententiæ contra Nestorium latæ annuit Imperator Maximiano presbytero in locum Nestorii sedi Constantinopolitanæ sullecto.

De pace inter S. Cyrillum et Joannem Antiochenum.

Anno 452; Sixtus summo pontifice; Theodosius tentavit concordiam inter S. Cyrillum et Joannem Antiochenum: quibusdam interlocutionibus premissis per Paulum Emissarium ad S. Cyrillum Alexandrinum a Joanne Antiocheno invitatum, pace tandem inierunt sub his conditionibus: prima, ut Joannes Antiochenus anathema diceret Nestorio; secunda, ut ejus depositioni assentiretur: tertia, ut ordinationem Moxi.

miani approbaret: quibus subscripsit Joannes, fideique confessioni a S. Cyrillo missus.

Hic observandum est S. Cyrillum, ex o'conoinia et studio pacis restituendae, siluisse de suis capitulis : unde Orientales occasionem susceperunt dictitandi ipsum ea retractasse.

Aliud notandum, Orientales noluisse admittere communicationem idiomatum, v. g, Deum natum, mortuum, etc. sed istud apud theologos ut problema reliquisse.

Ex inita pace subierunt invidiam aliquorum Cvrillus et Joannes Antiochenus. Theodoretus et alii pauci vitio Joannem donabant quod non exegisset condemnationem a CyriHo suorum Capitulorum. Alii Cyrillum niinia æeonoiniæ, ignavi» et levitatis insimulabant.

Ecclesiarum pace composita, Theodosius imperator lege lata publicam infamis notam Nestorianis inussit, edicens ut *simoniani*, non *christiani* vocarentur; et libros Nestorii flammis addixit, eumque monasterio Euprepîi turbare non desinentem, boitante Joanne Antiocheno, in exilium in Oasim deportari jussit, ubi exesa vermibus lingua quæ in Christum et Deiparam tam horrendas blasphemias evomebat, ex hac vita migravit.

sectio n.

Utrum Nestorius purus hæreseos jure asseri possit?

Albertinus Calvinista et alii quidam ejusdem sectæ, Nestorium equidem ignorantem aut inconstantiem, et etiam pertinacem circa prolationem quorundam verborum accusant, et ab errore immune in fuisse contendunt. Contra quos

Dico, Nestorius vere fuit hæreticus.

*Probat*ur 1° auctoritate œcumenicæ synodi Ephesinæ, quæ sic loquitur act. 1 :
* Deprehendentes partim ex Litteris Commenlariisque ipsius (Nestorii), partim c
» sermonibus quos nuperrime in hac Ephesiorum metropoli habuit, quique tesliino-
» niis comperti sunt, illum impie sentire
» ac prædicare; coacti per sacros canones et
* Epistolam sanctissimi palii nostri elcom-
» ministri Cœlestini Romanæ ecclesiæ epis-
» copi, lacryinis subinde perfusi, ad lugu-
» brem hanc contra eum sententiam neces-
■ sario venimus. Igitur Dominus noster
» Jesus-Christus, quem suis ille blasphe-

» mis vocibus impetivit, per sanctissimam
» hanc synodum eundem Nestorium epis-
» copali dignitate privatum, et ab universo
» sanctorum consortio alienum esse defl-
» nit. » Hanc sententiam S. synodus ad Nestorium transmisit cum hac inscriptione :
« Sancta synodus..... novo jud. f. : Ag-
» nosce te, propter impias prædicationes
» tuas et adversum canones contumaciam,
» vigesimo secundo die mensis Junii præ-
sentis, juxta ecclesiasticarum sanctionum
decreta a S. synodo depositum, atque ab
» omni ecclesiastico gradu alienum esse. »

Idem jam definitum et decretum fuerat in synodo Romana sub Gœlestino anno 450, et in synodo Ægyptiaca sub CyriHo, ut vidimus in synopsi historica.

Prob. 2° testimonio veterum : S. Cyrilli in Anathematismis contra ipsum Nestorium et in Epistola ad Cœlestinum Romanum pontificem, S. Leonis Epist. 97 ad Leonem Augustum, Theodoreli lib. 4 Hæretic. fab. c. 12, Vincentii Lirin, in Commonit. i cap. 17, Cassiani lib. 5 de Incarnat. cap. 1, Liberati in Breviario causæ Nestorianæ cap. 4, Facundi Henn. lib. 1, et aliorum qui Nestorium ut hæreticum impugnarunt. Item imperatores, clerus populusque Constantinopolitanus, ac tandem universus orbis hunc ut hæresiarcham et Christi atque Deiparæ hostem abominati sunt. Summæ ergo impudentiæ est hunc hominem, tot testimoniis probatum luere-licum, velle ab hæresi absolvere.

Prob. 5° ex ipsis ejusdem Nestorii scriptis. Docuit hominem in utero Virginis formatum, alium esse ab unigenito Dei Eilio, et Incarnationem esse meram habitationem Dei Verbi vehit in templo suo; adeoque duas in Christo personas. Hem beatissimam Virginem Deiparam diserte negavit.

Sic in anathemalisino primo contra Cyrillum : « Si quis eum qui est Emmanuel,
» Deum verum esse dixerit, et non p'itius,
» Nobiscum Deum, hoc est, inhabitasse
» eam quæ secundum nos est naturam, per
» id quod unitus est nostris, quam de Ma-
» ria virgine suscepit; matrem etiam Dei
» Verbi et non potius ejus qui Eminanuo
» est nuncupaverit, etc. anathema sit. » Fere idem in aliis anathematismis.

Sermone tertio : « Verbum ergo Deus
» non est natus ex Maria, sed in illo qui
» ex ea natus est mansit. »

Sermone septimo : « Non per seipsum
» Deus est quod in utero figuratum est. »

In libro ejus, prolato actione 1 concil.
Ephes, quaternione 21 : « Illic est qui tri-
t duo mortuus fuit : hunc autem tanquam
» divinæ majestatis cooperatorem cum Di-
» vinitate adoro. »

Et quaternione 16 : « Propter gestan-
» tem, gestatum veneror; propter lalen-
» tem, adoro apparentem. »

Sermone primo : « Matrem habet Deus?
» Ergo excusabilis gentilitas matres diis
» subintroducens.... Non, vir optime, Ma-
» ria peperit Deum. »

Legatur insuper ipsius Epistola ad Cy-
rillum quæ extat 1 p. concil. Ephes, cap.
9; et ad Cœlestinum ibidem c. 16 et 17.

J'rob. 4° ex symbolo Nestoriano quod
Charisius presbyter obtulit patribus Ephes-
inis, et refertur actione 6 : « Confitemur,
» inquiunt Nestoriani, Verbum hominem
» secundum naturam perfectum ex humana
» carne et anima rationali consistentem as-
» sumpsisse..... quem secundum naturam
» nostram, nobisque similem hominem
» existentem, Spiritus sancti virtute in ute-
» ro Virginis formatum..... inexplicabili
» quodam modo sibi conjunxit. » Audis
hominem existentem, consequenter perso-
natum sibi conjunxisse : ergo duplex est
persona hominis et Dei, nec unio facta est
in persona, sed duæ personæ sunt morali-
ter et accidentaliter conjunctæ.

Solvuntur objectiones,

Obj. contra primam probationem, de-
sumptam ex auctoritate concilii Ephesini.
Hoc concilium, maxime tunc cum Nesto-
rium condemnavit, non erat œcumenicum.
Ergo. *J'rob. ant.* 1° Tunc nondum adve-
nerant legati summi pontificis. 2° Joannes
Antiochenus cum suis episcopis Orientali-
bus aberat ; aberat et ipse Nestorius epis-
copus Constantinopolitantis; phiresque
contestati fuerant se habituros ut irritum
quidquid absentibus Orientalibus adver-
sus Nestorium decerneretur a synodo. 3°
Cyrillus, qui huic synodo præerat, graves
inimicitias gerebat adversus Nestorium;
erat turbarum auctor, teste Theodosio im-
peratore; sententiam suam contra Nesto-
rium jam dixerat in privata synodo Alexan-
drina ; erat Eph. simul judex, accusator et
testis; tandem suam culpam agnovit cum pe-

tiit absolvi ab excommunicatione quam Joan-
nes Antiochenus cum suis in eum tulerat.

II. 1° Dato ant. N. conseq. Esto enim
synodum Ephesinam tunc non fuisse œcu-
menicam, inde equidem aliquo usque mi-
nuitur vis probationis nostra, at non om-
nino elevatur; validum enim est argumen-
tum hunc esse hæreticum qui quern ducenti
episcopi conciliariter congregati ut talem
damnarunt, maxime si addas ut talem fuisse
prædamnali in synodo Romana et Alexan-
drina. Sed

II. 2° N. absolute ant. Ad primam
probationem. II. ante adventum legato-
rum, S. Cyrillum, cui summus pontifex vi-
ces suas commiserat in causa Nestorii, ut
jam dixi et dicam infra, hujus nomine con-
cilio prafuisse. Aliunde legali ratam habue-
runt actione tertia Nestorii condemnatio-
nem actione prima decretam.

Ad secundam. Joannes Antiochenus ex
industria moras trahebat ut Nestorio fave-
ret, annuit tamen ut ipso absente inchoa-
retur concilium ; Ephesum vero appulsus,
pluries fuit interpellatus ut relicto conci-
liabule quod intra proprias ædes agebat,
synodo adesset. Item Nestorius iter citatus,
comparera recusavit. Inter episcopos au-
tem quos secum Joannes adduxerat, juxta
relationem synodi, « alii erant extorres,
» otiosi ecclesiisque carentes ; alii ante
» multos annos ob graves culpas asuisme-
» tropolitanis depositi : cum ipsis etiam
» Pelagiani et Cœlestiani, etc. »

Ad tertiam. Cyrillus ante lapsum Nes-
torii erat illi amicus ; post ejus lapsum ini-
micus fuit erroris, non personæ. Theodo-
sius hæc dixit de Cyriaco, falsa amicorum
Nestorii relatione deceptus ; at postea ve-
ritate comperta Cyrillum habuit ut stre-
nuum fidei defensorem. Nihil obstat judi-
cem pluries super eadem rem ferre ju-
dicium : id quotidiana experientia constat.
Falsum est Cyrillum fuisse accusatorem et
testem contra Nestorium; accusatores c'
testes erant ipsius Nestorii scripta et cla-
mores cleri et universe plebis Constanti-
nopolitanæ.

Ad quartam. Quamvis sententia ex-
communicationis, a Joanne Antiocheno in
S. Cyrillum lata, esset notorio nulla, id-
que probe sciret S. Cyrillus, attamen ex
æconornia et ne aliquid scrupuli remanere:
in animi simplicitate, petiit ab illa absolvi.

DIGRESSIO I. HISTORICA.

Obj. 2°. Nestorius agnovit 1° Christum non esse hominem solum, Serm. 12; 2° non esse duos Filios, aut Dominos, aut Christo-, Serm. 11; 5° naturas duas in unam Verbi hypoetasm convenisse, Epist. 2 ad Cœlcst. 4° B. Mariam virginem recte dici posse Deiparam, Semi. G. Ergo ab h.resi injmunis est.

B. D. ant. Hæc omnia agnovit Nestorius sincere et sensu catholico, *N. ant.* verbo tenus et «ensu hæretico, *C. ant.*

Quoad primum. Agnovit Christum non esse hominem solum, non hoc sensu quod Deus esset homo, et homo Deus, sed qiiia homo nunquam extitit sine Verbo, ipsi in ipso copceptu copulatus nexu morali tantum, ut habitatum habitanti : unde fiebat ut esset homo Dei et Deus hominis, non Deus homo, nec homo Deus. Id patet ex Anathematismo 5 S. Cyrilli. « Simulant, » *inquit*, se Incarnationis vocem admillere, verum incarnatum esse revera Dei » Verbum non putant; hoc est, hominem » esse Factum nostri similem. Verum asserunt sic tanquam in uno quopiam homine ex sanctorum numero, de Maria » virgine natum, habitasse unigenitum » Verbum. »

Ad secundum. Similiter dixit non duos sed unum Christum, unum Dominum, non hypostasi sed mera conjunctione morali.

Ad tertium. Sic etiam dicebat unam hypostasim, seu unam personam unitate morali non naturali, sumens nomen personæ ut est vox juris, qua ratione, y. g. conjuges dicuntur una persona. Hinc quinta synodus œcumenica anathemate 4, demonstrat ex Nestorii sententia unionem naturarum duarum esse tantum « secundum gratiam, vel secundum operationem, vel secundum dignitatem, vel secundum æqualitatem honoris, vel secundum auctoritatem, aut relationem, aut effectum, aut virtutem. » Additque, « Nestorianos Deum r. Verbum, Filium et Christum vocantes, » et hominem separari Christum et Filium nominantes, et duas personas evidentem dividerent; per solam nominationem et honorem, et dignitatem, et adorationem, unam personam, et unum Filium, et unum Christum contingere. »

Ad quartum. Dixit seu permisit B. λ irginem dici *Deiparan*], non quod Deum genuisset, sed hominem unitum Deo et

Veri i Dei templum. Palet ex ejus Epist. 1 ad Cœleslinum, ubi dicit : « Ferri potest » hoc nomen Theotocon... propter instipabile templum Dei Ver'ii ex ipsa; non » quia ipsa sit mater Dei Verbi : nemo » enim antiquiorem se parit. »

Inst. Joannes Antiochenus, Theodorctus, Aeacius Beroensis, quibus apprime notus erat Nestorius, testantur ipsum hæretice non sensisse, sed tantum elapsum esse in voces quæ emendatione indigerent ; additque Aeacius, multos Constantinopolim venientes, asseruisse nihil a Nestorio dictum quod in sensu Nicænæ et Apostolicæ doctrinæ contineret contrarium. Ergo.

B. laudatos auctores singulari amicitia» vinculo junctos Nestorio. in benigniorem partem ejus verba accepisse, maxime initio, cum non esset constans adhuc de ejus errore omnium opinio : quem tamen postea agnoverunt, maxime Joannes Antiochenus post initam pacem cum Cyrillo; et Theodorctus, qui in concilio Chakedonensi Nestorio dixit anathema, et ipsum hæreseos probavit auctorem lib. 4 Ilærtic. fab.

Bepones testimonium Socratis lib. 7 Hist. Eccl. cap. 52, ita scribentis : « Dum » ejus (Nestorii) libros lustrō, hominem » imperitum reperio... Nec tamen mihi videtur imitari Paulum Samosatēmun, ant » Pholinuin, et Dominum omnino simpliciter dicere hominem, sed solam Deiparæ vocem tamipiam larvam reformidare. » Ergo.

B. Dato quod Nestorius a Photino et Paulo Samosateno in aliquibus dissenserit, asserebat enim hominem unitum esse Verbo per se hypostatico et Patri consubstantiali, Verbumque Deum fuisse personam ante Mariam subsistentem, quæ duo negabant Photinus et Paulus : cum his tamen conveniebat in hoc quod Christum vere esse Deum, beatamque Virginem esse Dei matrem negaret. Insuper vix est audiendus Socrates cum theologum agit, quippe qui ex aula scriptor est, nec tanta ejus auctoritas ut tot antiquitatis monumenti» anteponi debeat.

sectio iir.

De convocatione et præsidentia concilii Ephesini. Quis illud convocat it! qui illi priefuit?

Dico 1®. Concilium Ephesinum convo

N
»
h
(
i*

b

v
r

p
P
f
t
F

catum fuit auctoritate Cœlestini T, Romani pontificis.

Ad probationem, suppono quod probavi in tract, de Trinit. digres. 1 ad dissert, proœm. sect. 1, conclus, 2, prob. 5, solum Romanum pontificem jus habere convocandi generalia concilia, sicut solus rex jus habet convocandi comitia generalia regni. Qualis enim est rex in regno quoad temporalia, talis est summus pontifex in Ecclesia quoad spiritualia. Hoc supposito,

Prob. conclusio. Concilium Ephesi convocatum fuit ex consensu Cœlestini : ergo ejus auctoritate. *Patet conseq.* Quia licet, absolute loquendo, idem non sit auctoritas et consensus, attamen respectu personæ ad quam spectat auctoritas convocandi concilium, idem est præbere consensum ad concilii indictionem ac illud per alium indicare : penes autem Romanum pontificem est, ut supposuimus, 'auctoritas convocandi concilia. *Ant. etiam patet,* tum ex Epistola exhortatoria quam Cœlestinus scripsit ad concilium, tum ex legatis quos ad illud direxit, tum quia monitus a Theodosio de mente concilii convocandi, ipsi annuit; tum quia S. Cyrillus, cui Cœlestinus vieps suas commiserat pro exeeutione sententiæ contra Nestorium latæ, hac de causa petiit a Theodosio juniore concilium generale, ut refert Evagrius lib. 1, cap. 5.

Id etiam constat ex variis relationibus istius concilii, in quibus dicit se convenisse *secundum canones* : juxta vero canonem antiquum, quem Julius Papa, in Epist. ad episcopos Antiochenae provincial. apostolicum dicit ; quemque Alexandrina synodus, in Epist. ad Felicem, a Nicæno I renovatum esse testatur, *Statuitur, præter sententiam /iomaqipontificis non posse concilia celebrari.*

Dicere vero cum Natali Alexandro, concilium hoc congregatum fuisse *secundum canones*, quia secundum Ecclesia* morem congregatum fuit, in quantum priora concilia, nempe Nicænum a Constantino, Constantinopolitanum primum a Theodosio seniore convocata fuerint : *falsa est responsio* ex falso supposito ; probavimus enim in tract, de Trinit. loco citato, concilium Nicænum non fuisse convocatum a Constantino, nisi ex assensu et auctoritate S. Kvlveslri. Quantum ad Consantinopolitanum primum, non fuit œcumenicum nisi

ex post-facto. Vide ibid, digress. 4. Et dato hoc supposito, non potest dici factum secundum canones Ecclesiæ, quod esset factum directe contra jus et canones illius.

Multa congerit idem Natalis Alexander, tum ex ipso concilio, tum ex ipso Cœlestino et aliis, ut probet Theodosium juniorem convocasse concilium, jussisse congregari episcopos, etc. Hæc non inficiamur, sed nobis et conclusioni nostræ sufficit id a Theodosio factum fuisse annuente et consentiente Codestino.

Dico 2°. Concilio Ephesino sub ejus initium præfuit S. Cyrilhis Alexand. nomine Cœlestini pontificis. Post actionem vero primam præfuerunt legali CœleMini, Arcadius et Projectus ppiscopi, et Philippus presbyter.

Prob. prima pars ex ipso concilio actione prima, quæ ibidem dicitur habita, « considentibus ip sanctissima ecclesia quæ » appellatur Maria, religiosissimis et sanctissimis episcopis S. Cyrillo Alexandria, » qui et Cœlestini quoque sanctissimi Romanæ ecclesiæ locum obtinebat, et Juvenali Jerosolymorum, » etc.

Ex Menna Constantinopolitano episcopo, in Professione fidei quæ inserta est in constituto Vigilii papæ ; ibi enim de synodo Ephesina loquens, sic ait : « In qua in » legatis suis qtque vicariis, id est, beatissimo Cyrillo Alexandrinæ urbis episcopo, Arcadio et Projecto episcopis, et Philippo presbytero, beatissimus Cœlestinus papa senioris Romæ præsedisse. »

Sic etiam Evagrius Jib. 1 gist. cap. 4, Liberatus c. 5 Rrev. Nicæno I Epist. 9 ad Micnaëlem imp. et alii.

Confirmatur. Cum Cœlestinus vices suas commisisset S. Cyrillo ad executionem sententiæ contra Nestorium latæ a synodo Occidentali, et Nestorii ipsius causa discuteretur in hoc concilio Ephesino, atque ad exitum promovenda foret, vicariam Romans sedis potestatem S. Cyrilhis servabat, donec absolute depositus esset Nestorius, ejus hæresis confixa, ipsiusque Ecclesiæ provisum de successore, ut ferebat commissio.

Prob. secunda pars ex epistola Cœlestini summi pontificis ad ipsam synodum Ephesinam : « Direximus, inquit, proios. » Ira sollicitudine sanctos fratres et consacerdotes nostros, unanimes nobis et piu-

» batissimos viros, Arcadium et Projectum
 > episcopos, o. Philippum presbyterum
 > nostrum, qui iis quæ aguntur intersint,
 » et quæ a nobis antea statuta sunt exe-
 » quantur. »

Idem constat ex Epistola ejusdem Cœlestini ad Theodosium imperatorem, et ex alia ad S. Cyrillum; item ex interlocutionibus legatorum act. 5, et ex interlocutione S. Cyrilli ibidem.

Major difficultas est ulrum post legatorum S. Sedis adventum, iterum cum ipsis præfuerit S. Cyrillus. Pro quo

Dico 3°. Probabilius videtur S. Cyrillum, advenientibus legatis, cum illis etiam præfuisse concilio, saltem in iis quæ propriam suam causam non spectabant.

Prob. 1°. Commissio contra Nestorium ipsi data a Cœlestino nullibi legitur retractata, nec consetur retractata per aliorum legatorum deputationem, ut vult Natalis Alexander ex regula juris, *posteriolem procuratorem dando, priorem prohiberi*, lib. 51 *Siquis*, § ultimo *de Procurat.* Valet enim duntaxat hæc regula in iis in quibus non convenit plures simul procuratores constitui.

Prob. 2°. Actio tertia dicitur habita, « considentibus in sanctissima ecclesia quæ » appellatur Maria, piissimis Deoque dilectissimis episcopis, S. Cyrillo Alexandrino, qui et Cœlestini quoque sanctissimi Romanæ ecclesiæ archiepiscopi locum cum obtinebat, et Arcadio episcopo, » Romanæque sedis legato; et Projecto * episcopo, qui et ipso quoque Romano® » ecclesiæ legatus erat; et Philippo presbytero, et legato Juvenale Jerosolymitano, » etc.

Nec obstat si dicas cum Natali Alexandro, has voces, *qui et Cœlestini locum obtinebat*, non importare tempus præsens sed præteritum præteritasque sessiones; quia in prima actione in qua præsens et de facto præsidebat S. Cyrillus, eadem voces usurpantur, ut vidimus supra.

3° Quia in relatione concilii missa ad imperatores, * patres vocant S. Cyrillum concilii caput, *Ne*, inquiunt, *sancta nostra synodus suo destituatur capite*.

Tandem fatetur ipse Natalis Alexander, contra quem hic agimus, Cœlestinum in epistola ad S. Cyrillum data post jam indictam synodum, non leviter innuere pro-

rogationem datæ antea commissionis pro illo sacro consessu.

Dices cum eodem Natali, S. Cyrillum auctorem egisse in hoc concilio contra Joannem Antiochenum et ejus conciliabulum : atqui non potuisses præses in sua causa : ergo.

/i. 1° ex hoc argumento sequi nequidem fuisse judicem S. Cyrillum ; quia etiam nemo est judex in sua causa. Unde

R. 2° S. Cyrillum pro hac particulari causa non egisse neque president neque judicem : sed inde non probatur non egisse utrumque quoad alia.

Dices 2° *cum eodem*. S. Cyrillus actione tertia non se connumerat legatis S. Sedis. *R.* id modestiæ ejus tribuendum esse.

SECTIO IV.

De Epistolis et Anathematismis S. Cyrilli.

Utrum hæc scripta sint erroris pura?

Dico. Hæc S. Cyrilli scripta sunt ab omni labe erroris pura. Est contra Orientales, qui illa acriter aliquando impugnarunt, ut Apollinistarum errore conspurcata.

Prob. 1° ex epistolis Cœlestini ad S. Cyrillum per Possidomum missis, quibus pontifex fidem S. Cyrilli commendat his verbis : « Magnus sane hic fidei nostræ » triumphus est, quod nimirum et nostra » tam valide probaveris, et his opposita » per divinarum Scripturarum testimonia » tam fortiter expugnaveris. » Extant 1 parte concil. Ephes. cap. 18. Idem in litteris ad Nestorium, quæ extant 1 p. concil. Ephes, cap. 18 : « Alexandrin®, inquit, » ecclesiæ sacerdotis fidem et probavimus » et probamus; et tu admonitus per eum, » eadem sentias nobiscum. »

2° Concilium Ephesinum in Relatione ad Imperatores : « Ac principio quidem, » inquit, Cyrilli, religiosissimi sanctissimi inique archiepiscopi, Epistolas de fide » conscriptas cum hac expositione contulimus, collatisque dogmatibus ac sententiis consentaneas reperimus, nec ulla re » doctrinam ejus a pia expositione discrepantem. » Idem significant patres in Relatione ad summum pontificem.

Siiiiiiliter Capitula seu Anathematismos S. Cyrilli, Epiphanius Ecclesiæ Alexandrin® archidiaconus, tempore S. Cyrilli; in Epist. ad Maximianum Consaulinopoli-

‘.mum episcopum, trse- il ab Ephesina synodo fuisse approbata. Idem asserit Joannes Scbastensis episcopus, in synodicis ad Leonem Aug. Litteris. Idem Liberatus in Breviario. Idem Vigilius papa, in decreto quo Rusticum et Sebastianum Romanæ ecclesiæ diaconos exauctoravit.

QuintasynodusTheodoreli scripta quædam tanquam impia damnavit, et Ibæ Edesseni Epistolam, quia erant contra S. Cyrillum et duodecim ejus Capitula.

Tandem actione prima concilii Chalcedonensis, cum Eusebius Dorylæi episcopus porrexisset adversus Eulychetcm libellum quo profitebatur *se omnibus consentire quæ sapuit et trposuit beatissimus Cyrillus*, exclamavit sancta synodus: « Semper per memoria Cyrilli, Cyrillo æterna memoria ! si quis retractat, anathema sit. » « Si quis superista inquit, anathema sit. » Exclamavit Julianus legatus : « Apostoliea » Sedes sic sapit. » Sancta synodus dixit : « Et hæc universalis synodus sic sapit.... » Nos sicut Cyrillus credimus : sic credimus, sic credimus : anathema ei qui sic non credit. »

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. JôânnesAnliochemis cum Orientalibus; Theodoretus doctor catholicus et a concilio Chalcedonensi susceptus ; Ibas Edessenus in Epistola ad Marini Persam, quam a synodo Chalcedonensi probatam testantur Facundus Herm. lib. 5 et 6; Liberatus cap. 15 Brev. Gennadius Constantinopolitanus episcopus, vir et orthodoxus et sanctus, ut constat ex fragmentis a Facundo relatis, S. Cyrilli scripta impugnant ut hæretica et Apollinaris errore conspurcata. S. Isidorus Pelusiota I. 1, Epist. 130, sic scribit ad S. Cyrillum : « Multi ex iis qui Ephesi coacti sunt, te traducunt ut tuas inimicitias persequentem et ulciscen- » centeni, ac non ea quæ Jesu Christi sunt » orthodoxe quaerentem. » Ergo.

B. Joannis Antiocheni et Orientalium testimonia in hac causa nullius esse ponderis, utpote quia concilio Ephesinusque ad initam pacem hostes infensissimi S. Cyrilli fuerint, licet tamen post initam pacem Joannes Antiochenus honorifice S. Cvrillum tractaverit.

Idem de Théodoreto, qm, licet sub initio S. Cyrilli scripta impugnaverit, postea

Bil l . t . II.

tamen ipsis usus est in suis contra Apollinarium et Eulychetem Dialogis, et in Epist. 85 ad Dioscorum, in qua ait: « Quod » vero etiam beatorum Alexandrini et Cyrilli scriptis utamur, atque etiam eorum » verbis adversantium audaciam retundamus, libri testantur. » Et in priori libro numerat S. Cyrillum inter eos quos *orbis lumina et fidei duces ac magistros* appellat.

Idem de Iba. De quo insuper nego ejus Epistolam fuisse susceptam in concilio Chalcedonensi ; nec in hoc Liberaio et Facundo acerrimis trium Capitulorum defensoribus est credendum. De hoc fusius alibi. Sufficit dicere modo, Ibam ipsum, non ejus Epistolam, fuisse susceptum a concilio Chalcedonensi, postquam anathema dixit Nestorio, et sua adversus S. Cyrillum et ejus Anathematismos dicta excusavit.

Quoad Gennadium Constantinopolitanum, *B.* librum ejus non extare, nec multum fidendum Facundo, ut diximus, et eo maxime, quod ipsemet in præfatione conqueratur *de mendositate codicum et de incuria translatorum*. Unde verisimile est hunc librum ex quo profert fragmenta Facundus, Gennadio esse suppositum; *sed dato* esse genuinum ejus opus; *A.* ipsum fuisse deceptum, et S. Cyrilli mentem non attigisse, ut dicit ipse Facundus lib. 2, his verbis : « Talia Gennadius de Cyrillo non » scriberet, nisi dicentis intentionem minus intellexisset. »

Quoad S. Isidorum, dico ipsum scripta S. Cyrilli non damnassee, sed ut patrem monuisse, Orientalium clamoribus turbatum; ipsum enim S. Cyrillus patrem appellat et ut patrem veneratur.

Inst. S. Cyrillus sua Capitula saltem implicite retractavit. Ergo. *Prob. ant.* S. Cyrillus ineundo pacem cum Joanne Antiocheno et Orientalibus, ipsos non adegit ut sua Capitula probarent et calumnias in illa disseminatas retractarent : ergo non injusto Orientales illa damarent, adeoque implicite S. Cyrillus ea retractavit.

B. N. ant. *Cujus falsitas aperte patet* ex Epist. ipsius S. Cyrilli ad Aeacium Melitensem episcopum, in qua de conditionibus pacis hæc habet S. Cyrillus : « Yole- » haut omnia aboleri quæ vel epistolis, vel » tomis, vel libris evulgaveram, et soli fidei » quæ a SS. patribus Nicææ edita fuerat,

DIGRESSIO I. HISTORICA;

» consentire. Ego voro ad ista ita rescripsi :
» Expositioni fidei quam Nicæni patres edi-
n dcrnnt, adhaeremus omnes.....Quæ voro
» recte contra Nestori/ blasphemias senp-
j) simus, ea ejusmodi esse, ut nulla nobis
» ratione persuaderi possit ut recte scripta
» esse negemus. »

probationem, dico S. Cyrillum id dispensatione quadam ct oeconomia egisse, ne episcopi alioqui de fide recte sentientes, diutius extra Ecclesiæ communionem manerent. Id observavit Facundus Hermianensis lib. 6, pag. 249 edit. P. Sirmundi, his verbis : « Sane quoniam B. Cyrillus, » Orientalium legatione suscepta, magis » quod a consacerdotibus suis expetebatur, » festinavit implere, quam dictorum suo- » rum, in quibus infensi fuerant, suificien- » tem purgationem facere, ideo putatus est, » vehiti pristino errore damnato, Orienta- » lium admonitione conversus : cum ille » recuperandæ unitatis cupidus in defen- » sione dictorum suorum noluerit immo- » rari, ne, cum probare diu contendit quod » non, ut putabatur, ab eo fuerint dicta, » de quibus minus intelligentes aliter sen- » tiebant, controversi® hac dissensione » terminus non daretur. »

Pepones. Ipse Facundus eodem l. 6, dicit S. Cyrillum retractasse sua Capitula, scribens bis verbis : « Ipsam Capitulorum » suorum retractationem, non ideo cum » (S. Cyrillum) post synodum Ephesinam » fecisse aliqui crediderunt. » Et post » pâuCa : « B. autem Cyrillus non solum » « fidei confessioni, quam sicut necessariam » crediderunt illi (Orientales) dictaverant » «expetitus ante subscriberet, sed etiam » ipsa sua Capitula retractaret. » Ergo.

Jl. per retractationem, Facundum intellexisse interpretationem seu expositionem. Patet tum ex ejus dictis prius laudatis, quibus alias ipse contradiceret; tum ex eo quod ibidem ipsemet asserat Ibam in eo errasse, quod crediderit S. Cyrillum sua Capitula retractasse. En ejus verba : «Pu- » taverat autem reverendissimus Ibas epis- » copiis quod ibidem B. Cyrillus, directa » sibi ab Orientalibus confessione, non » communem errorem cognoverit, sed pro- » prium errorem correxerit. Quod neque » nos neque sancta Chalcedonensis syno- » dus approbavit. » In eodem errore facti versatus est Theodoretusiusua Epistola 112

ad Dominum, patriarcham Antiochenum.

Jtcplcabis. Synodus Chalcedonensis Theodorem suscipiens, ipsum tantum adegit dicere anathema Nestorio, non autem revocare quæ contra duodecim Capitula Cyrilli scripserat : ergo existimavit synodus illa jure a Theodoreto fuisse impugnata.

It. synodum in hoc eadem ac Cyrillum oeconomia usum fuisse, ut testatur Leontius Byzantinus lib. de Sectis, act. 6,

Obj. 2°. Multa erant in Capitulis S. Cyrilli reprehensioni obnoxia. Ergo. *Prob. ant.* In primo Anathemate dicit B. Virginem *carnaliter genuisse incarnatum Dei Kerbum* In tertio, vocat hanc mirabilem unionem *naturalem*, -ct multa alia quæ hæresi in Apollinaris sapiunt. Ergo.

7?. Iuec et alia meras esse cavillationes Orientalium, quas ipse S. Cyrillus dissipavit in Apologetico pro duodecim Capitulis. *Ex quo ad duo objecta respondeo.*

Ad primum. Dixit B. Virginem carnaliter genuisse Verbum, non quod cessaverit esse Virgo, aut non genuerit ex virtute Spiritus sancti, ut calumniose interpretabantur Orientales; sed *carnaliter* dixit, id est *secundum carnem*, ne putaretur asserere divinitatem ex B. Virgine natam, ut ex catholicorum sententia sequi effutiebatur Nestorius,

Ad secundum. Vocavit hanc unionem *naturalem*, intelligens non esse fictiliam aut imaginariam, sed veram et realem : quo sensu scribit Apostolus : *Eramus natura filii iræ*, id est *revera*.

Obj. 5° Epistolas S. Cyrilli ad Successum, in quibus dicit unam esse naturam Verbi incarnatam; *sed hujus objectionis solutionem require supra* dissertat, præcedente, art. 1, obj. 1 inter Eutychianas,

sectio v.

Dc fide Joannis Antiocheni et episcoporum Orientalium in causa Nestorii.

Utrum Joannes Antiochenus cum suis Orientalibus errori Nestorii adlurserit?

Dico. Quamvis Joannes Antiochenus et Orientales impense faverint personæ Nestoni, ejus enim damnationi subscribere recusarunt, Anathematismos Cyrilli contra ipsum exploserunt, ipsam synodum Ephesinam impugnarunt, patres synodicos insectati sunt,, ut omnibus notum

est, ejus tamen errori non adhaeserunt. l

Prob. 1° ex ipso Joanne Antiocheno in Epistola ad Nestorium, data ante synodum Ephesinam, et nost acceptas Cœlestini et Cyrilli litteras de ipso ejusque errore. «Etenim, inquit, si id quod nominis » (Deipara) significatione offertur non re- » cipimus, restat ut in gravissimum erro- » rain prolabamur, imo vero ut circa inex- » plicabilem illam unigeniti Filii Dei œco- » nomiam periculosissime versemur: quan- » doquidem nomine hoc sublato, vel potius » hujus nominis notione repudiata, sequi- » tur mox illum non esse Deum qui admi- » rabilem illam dispensationem nostræ sa- » lutis causa suscepit; tum Dei Verbum » neque se exinanivisse, neque in servi » formam sese demittensjincilabilem quam- » dam benignitatis magnitudinem humano » generi exhibuisse.... Hæcego, complu- » res religiosissimos tuxque pietatis stu- » diosissimos episcopos apud mchabens.... » scribere volui. » Unde constat Joannern Antiochenum cum aliis episcopis Orienta- libus admisisse nedum vocem *Deipara*, sed etiam vocis notionem, Christumqueverum esse Deum; quæ directe contradicunt hæresi Nestorianæ.

Prob. 2° ex concione quam nomine Orientalium habuit Alexandrite in festo Nativitatis Paulus Emissenus, illuc missus a Joanne et Orientalibus, ad pacClh cum S. Cyrillo ineundam. «Non igitur, inquit, » duos filios asserimus, neque memm ho- » minem Emmanuclem, qui ex Deipara » λ irgine natus est, neque gratiam, voluti » Prophetam autjustum aliquem, plus aliis » consecutum. In ipso enim complacuit » omnem plenitudinem divinitatis inhabi- » tare corporaliter, hoc est, voluti in pro- » prio corpore; siquidem corpus nostrum » sibi proprium fecit. » Cui concionanti | populusacclainavit: «Eccc fides hæc est..... » bene venisti, orthodoxe episcopo. » Ergo.

Prob. 5 ex S. Cyrillo in Epistola ad Aea- cium Melitenum. in qua sic ait: «Quia » voro sanctissimi Orientales episcopi, cum » Ephesi csse~, i. .lobis dissentiebant, ea- » que de causa, quasi blasphemiarum Nes- » torii laque> rretiti tenerentur, suspecti » orant, ut eo vnmine se liberarent, incul- » patæque fidei amatoribus per omniasahs- » facerent, ac Nestorianæ impietatis se ex- » lærtes esse ostenderent, apologiam com-

» posuerunt et id quidem admodum pru- » douter. » Et in Epistola ad Valerianum Iconii episcopum: «Religiosissimi totius » Orientis episcopi, una cum domino meo » Joanne, religiosissimo ecclesia Anlio- » chenæ episcopo, scripta dilucidaque con- » fessione palam fecerunt se profanas Nes- » torianorum vocum novitates æque ac nos » condemnasse et anathematizasse, seque » nullo unquam loco eas habuisse, » etc. Ergo.

Prob. ex Sixto 111, pontifice maximo, in Epist. ad S. Cyrillum in qua dicit: «Non » se exuli vestro (Nestorio) sanctus frater » noster Joannes addiderat; non ejus est » blasphema prædicatione deceptus: nam » (quantum rerum exitus docet) suspendit » suam sententiam, non negavit. » Ergo.

Obj. 1° S. synodus Ephesina passim asserit Joannern et Orientales cum Nestorio sentire: sic in Relatione ad Imperatorem, per Joannern sacrarum legationum comitem, ait ipsos noluisse damnationi Nestorii subscribere, eo quod *aperte quoque cum illo sentiant*. In synodica ad clerum Constantinopoliianum: *Cum Nestorio sentire nequaquam cessant*, et alibi. Similiter S. Cyiilhis ad Thcopemptum et alios Constantinopoli agentes: *Dignoscuntur enim, inquit, Nestorii dogmata loqui, sentire, confiteri*. Idem in Epist. ad clerum Constantinopolitanum. Ergo.

7l. tam synodum Ephesinam quam 5. Cyrillum ita quidem suspicatos fuisse, propter impensum ab Orientalibus Nestorii personæ patrociniū, propter impugnationem S. Cyrilli, recessum a concilio, etc. ut dixi supra: unde nec suspicio nec judicium eorum in hac fuit parte temerarium; falsum tamen fuisse et eos errasse in hoc facto docuit eorum exitus, ut dicit Sixtus papa: unde ipsomet S. Cyrillus, discussis contentionum nebulis, priorem de illis sententiam emendavit, ut vidimus.

Obj. 2°. Joannes Antiochenus et Orientales S. Cyrilli Capita Nestorianis dogmatibus directe contraria impugnarunt, ipsum etiam Cyrillum et ipsam œcumenicam synodum insectatisunLergovere fuero hæretici.

/I. cos ita se gessisse, non errore juris et odio fidei, sed mero errore facti: cum enim falso existimarent, exuna parte, Nestorium solam vocem *Deipara* rejicere, non autem puram putamque hæresim sustinere; et ex

alia parle, Anathemalisinos S. Cyrilli lue-
resim Apollinaris redolere, ipsamque sy-
nodum Ephesinam ipsis absentibus non esse
œcumenicam, causamque Nestorii non sa-
tis discussam judicasse : inde factum est
quod et personæ Nestorii, non tamen er-
rori patrocinati fuerint, et quod S. Cyrilli
Capitula et synodum impugnaverint. Ita
respondit Facundus Herm. lib. GdcSynod.
Chalcedon.

DIGRESSIO II. HISTORICA.

DE EUTYCHIANISMO.

Jd dissertationem præcedentem.

SECTIO I.

Synopsis historica Eutychianismi.

Eutyches presbyter erat et archimandri-
ta, seu abbas, celeberrimi monasterii Con-
stantinopolitani. Ardentissimo zelo contra
Nestorium pugnavit, sed non secundum
scientiam ; ex imperitia enim in extremum
errorem abreptus est; utque unitatem per-
sonæ contra Nestorium defenderet, unita-
tem naturæ astruxit, sive mixtione, sive
confusione, sive conversione, nt jam dixi
et adhuc latius dicam infra. Nata est hæc
hæresis anno 448, S. Leonis 9, Theodosii
junioris 41, ab Ephesino concilio 18.

Cum Flavianus, patriarcha Constantino-
politanus, concilium pro componendo dis-
sidio inter aliquos episcopos coegisset,
Eusebius Dorylæi in Phrygia, episcopus,
porrecto patribus synodicis libello, accu-
savit hæreseos Eutychetcm , quem prius
pluries amice monuerat et ad erroris revo-
cationem hortatus fuerat.

Citatus per deputatos Eutyches ut com-
parers, abnuit, hoc prætextu, quod c mo-
nasterio nunquam exire decrevisset citra
mortis necessitatem. Iterum citatus idem
respondit. Tertio citatus , ipsius nomine
comparait Abraamius monachus cum aliis
monachis qui, arcliimandritæ ægritudinem
mentiti, dixerunt se habere in mandatis ut
pro ipso responderent.

Citatus iterum per deputatos concilii ut
pcisonaliter comparerct, petiit septem die-
rum induciasv quo tempore abusus, ad
Imperatorem confugit, favente Chrysaphio
eunucho, inter cubicularios Theodosii pri-
ni. dio et polenlissimo, et Flaviani propter

recusatum benedictionis aurum hoste in-
fensissimo. Hujus ope obtinuit Eutycluy
ut concilium ingrederetur cum Patrilio
Florenlio et Magno Silentario, turbulen-
taque monachorum phalange ac prætoria-
norum militum manu stipatus.

De tide interrogatus, duas naturas post
adunationem confiteri renuit ; quapropter
sententia in eum lata, decrevit synodus
*cum Apollinaris et Valentini perversi-
tatibus agrotare... et extraneum esse ab
omni officio sacerdotali et communione
fidelium et primatu monasterii.* Subscrip-
serunt triginta duo episcopi, abbates vi-
ginti lres.

Damnatus Eutyches ad Romanum pon-
tificem appellavit, multaque ipsi tanquam
injuriam passus mentitus est. Sed Leone
de rei gestorumque veritate per Flavia-
num certiore facto , Eutyches nihil obti-
nuit; unde novas turbas Constantinopoli
molitus , ope Crysaphii acta synodi, quæ
falsata mentiebatur, rescindi ab Impera-
tore obtinuit.

Qua de causa Imperator secundum con-
cilium Constantinopoli, ineunto Aprili an-
no 449, iisdem episcopis indixit, exclusi
Flaviano a jure præsidentiae, in quo prio-
ris synodi acta examinarentur. Huic Euty-
ches adfuit per procuratores, tres scilicet
monachos.

Faventibus Eutycheti magistratibus in
gratiam Crysaphii, pluribus falsis teslimo-
niis contenderunt procuratores hæresiar-
chæ prioris concilii acta contra Eutyches-
tem per notarios esse falsata.

*Dc preedatoria synodo seu Latrocinio Ephe-
sino in causa Eutychclis.*

Cum non posset Eutyches communio-
nem a S. Leone obtinere inaudito Flavia-
no, synodum aliam Ephesi congregandam
obtinueit a Theodosio ope Crysaphii, qui
primatum curavit speciali Imperatoris
edicto conferri Dioscoro Alexandrino. Ad-
vocavit etiam ad hoc concilium Barsumam
e Syria archimandritam, virum sceleribus
exosum , qui vices ageret omnium mona-
chorum de episcopis Orientalibus queren-
tium, simulque cum episcopis judex foret.
Quæ duo tenlavil contra canones Theo-
dosius.

S. Leo Romanus pontifex, invitatus per
imperatorem ad concilium, cum illud ne*

DE EÜTYCHĪANĪSMO.

impedire postset, nec intra Italiam congregare, misit ad illud legatos, nempe Julium episcopum, Renatum presbyterum tituli S. Clementis, Hilarum diaconum, quibus associavit Dulcitium notarium.

In actis concilii Chalcedonensis pro Julio legitur Julianus: unde verisimile est Julium Puteolanum equidem a Leone missum, sed aliquo impedimento detentum fuisse, et Julianum Coënsensem ejus loco substitutum fuisse.

Adfuere quidem concilio legati, sed non consedere; vel, ut referi Liberatus in Brevariario cap. 12. « Assidere non passi sunt, » eo quod non fuerit data præsessio S. Sedi eorum; insuper etiam, quod non lecta » fuerat ad Flavianum Epistola, in Eutychnelchelis damnatione, a papa Leone scripta. « Et sane quem locum tenuissent, non lectis eorum legationis litteris?

Cœpta est hæc synodus anno 449, mense Augusto; adfuere centum triginta episcopi: Flavianus suo loco sedere non est permixsus, sed quinto loco tantum, a jure suffragii decreto Imperatoris exclusus cum aliis qui Eutychem prius Conslantinopoli damnarant.

S. Leonis Epistola exhibetur a legalis, quam quidem suscipi jubet Dioscorus, sed ejus lectionem quaesitis diverticulis elusit.

Introductus Eutyches suam causam egit, iideiqne professionem perplexam et simulationis plenam.

Intercessit Flavianus ut Eusebius Dorylaei, accusator Eulychctis, in synodum admitteretur. Prohibuit Elpidius comes.

Inde, perlectis gestis in Coilstanlinopolilana Flaviani synodo, in sacerdotii gradum et monasterii principatum restitutus est Eutyches; lata sententia depositionis in Flavianum et Eusebium Dorylaei, cui caeleri episcopi, alioqui orthodoxi, metu fracti vique adacti subscribere.

Quidam venerabiles episcopi pedibus Dioscori advoluti in gratiam Flaviani, a militibus et monachis Eulychctis, qui cum gladiis et fustibus foris astabant, jubente Dioscoro, repulsi sunt.

Flavianus, ad Stdoin apostolicam appellans, indignissime excipitur, injuriis et verberibus afficitur, præcipuas partes agens (c Barsuma per suos monachos, calcibus verberatur, inquit Evagrius, per rim ab

ecclesia extruditur, ita ut paulo post Jagarum dolore animam efflaverit.

In legatos apostolicos damnationi Flaviani constanter obsistentes desaeviite; ii a Dioscorus, quos in custodiam detruxit. Unus Hilarus, fuga elapsus, post varia circuitiones et fortunas tandem Romam appulsus, S. Ixonem de omnibus Ephesige-tis instruxit.

Theodosius lege lata Ephesinum Latrocinium firmavit, quam postea rescidit Marcianus imperator.

Mortuo Flaviano, Theodosius in ejus sedem suffecit Anatolimn, cujus ordinationem a Dioscoro factam, ratam haberi cupiebat a Romano pontifice: illi non annuit S. Leo, nisi post datam fidei professionem ab Anatolio, cui jubet S. Pontifex ut Dioscori, Juvenalis, Eustachii, Bontensis nomina ad altare non recitentur.

De concilio Chalcedonensi in causa. Eulychctis.

Theodosio c vivis sublato, Marcianus, ejus successor, ducta in uxorem Pulcheria Augusta, S. Leoni mentem aperit de synodo universali celebranda, quam ipso Leone annuente indicat primo Nicææ, deinde propter Barbarorum imminentium metum el pelentibus legatis pontificiis, Chalcedoni in Bithynia.

Incœpta est hæc synodus anno 451 mense Octobri, in suburbiis civitatis Chalcedonensis, in amplissima S. Euphemi v basilica, illi præsentente S. Leone per legatos. Past hasinuin Lilibæi episcopum, Lucentium Asculanum episcopum, Bonifacium et Basilium presbyteros, quibus Julimu Coexists auctoritate pontificis adjunctus est. Adfuere episcopi ferine sexcenti juxta S. Leonem Epist. 52, juxta alios ultra sexcentos. Adfuere magistratus sacculares ut tumultus compescerent.

Dioscorus, qui concilio in prima actione aderat, prohibitus est sedere ul judex, jussus in medio sedere ... reus. Actorem egit Eusebius Dorilari: ipse et Flavianus a labe hæreseos vindicati sunt, cl præler jus exauctoratos communioncque privatos pronuntiatum est. Decreta, si Imperatori placeret, eadem pena in Dioscoruin Alexandrinum, juvenalem Jerosolymilannm et alios auctores Latrocinii Ephesini. Hæc actione prima,

Actione secunda, leda et probata est a majori parte celebris illa S. Leonis ad Flavianum Epistola, de qua infra.

Actione tertia; Dioscoro semel, iterum et tertio citato ut compareret synodo, ipsoque abnuente, sententia depositionis in cum lata est : 1° quod Eutychetem, similia sibi sapientem, cononice excommunicatione, a proprio episcopo in communionem suscepisset; 2° quod Epistolam S. Leonis ad Flavianum legi prohibuisset in synodo prædatoria Ephesina; 5° quod S. Leonem a communione abscindere ausus fuisset; 4° quod ter ad synodum vocatus, venire renuisset.

Ex verbis primæ causæ damnationis, patet Dioscorum etiam damnatum fuisse propter hæresim Eutichetis. Palet etiam ex actione quinta, in qua, cum Anatolius Constantinopolitanus dixisset Dioscorum non esse propter fidem damnatum, illustrissimi iudices sic interlocuti sunt : « Dioscorus ait : Quod ex duabus naturis est suscipio, duas non suscipio {sic dixerat in prima actione} : SS. autem archiepiscopus Leo duas naturas dicit esse in Christo inconfuse, inconvertibiliter et indivisibiliter unitas in uno Unigenito Filio Sahatore nostro. Quem igitur sequimini, SS. Leonem, aut Dioscorum? » Ad hæc mini reposuit Anatolius. Unde colligitur priora verba ei incaute et imprudenter excidisse. Nec mirum, nonnihil enim favebat Dioscoro cujus auidiaconns fuerat, et a pio ordinatus fuerat archiepiscopus Constantinopolitanus.

Actione quarta, omnes episcopi S. Leonis Epistolæ subscripserunt. Post hæc tuiulanlibus monachis Eutychianis, et id potissimum petentibus ut Dioscorus Alexandrinus concilio iudex adesset, triginta dierum indiciæ ipsis concessa sunt, quibus elapsis, si concilii decretis parerent, omni gradu, dignitate et communione essent privandi.

Actione quinta, actum est de definitione fidei; magna circa hos terminos, in duabus naturis inconfuse, immutabiliter et indivise Christum subsistere, exorta controversia, quæ utrumque deputatis legalis et accedente Imperatoris jussu composita est, ceteraque cl recepta fidei definitio qua; Symbolum Aicænum Constantinopolitanum, Epistolas synodicas Cyi illi et memo-

ratam S. Leonis Epistolam atque illa verba diserte continebat : *Unum cumdemgue Christum, Filium, Dominum, Unigenitum in duabus naturis* inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum.*

Actione sexta, præsentem Marciano imperatore, relecta est definitio fidei, ceterorum episcoporum subscriptione approbata.

Actione octava, Theodoreus jussus est dicere anathema Nestorio; quo præstito, in suam sedem restitutus est.

Actione nona et decima, idem de Iba Edesseno episcopo.

Actione undecima et duodecima, Bassiani et Stephani controversia dirempta est; illo ex sede Ephesina deposito, isto subrogato, iudicatum fuit ut neuter sederet, tertius ordinaretur, utrique sumptus ex ærario ecclesiæ subministrarentur : quod etiam actione decima quarta erga Sabinianum Perrensem episcopum sede destitutum factum est.

Nota. Pensiones ecclesiasticæ ex beneficiorum ecclesiasticorum redditibus nulli in ecclesiasticæ antiquitatis monumentis memorantur ante concilium Chalcedonense, quas Bassiano et Stephano, item et Sabiniano, decrevit ad summam ducentorum solidorum aureorum. Sed hæ pensiones ipsis concessæ sunt propter paupertatem, et, ut loquitur synodus, *nutrimenti gratia et consolationis.*

Actione decima quinta, absentibus dis apostolicis legatis, plures canones ediderunt patres. Græci numerant triginta, Latini viginti octo : vigesimum octavum, quos di Constantinopolitanæ confirmantur patriarchæ privilegia, quæ centum quinquaginta patres sub Nectario Constantinopoli congregati olim ipsi contulerant, ut scilicet primo post Romanam ecclesiam limiore frueretur, jusque et potestatem haberet in dioeceses Thraciæ, Ponti, et Asiæ. cl barbarorum, insuper episcopos ordinaret, sibi relegendum postularunt legali actione decima sexta, cumque, licet instantibus patribus, approbare renuerunt.

Ipsam quoque improbavit S. Leo. quoniam a Græcis ex numero canonum expunctus est : ceteros consensu saltem tacite approbasse summum pontificem vult Natalis Altivulter, quod alii negant, sed quod is

DE EUTYCUIANISMO.

d. in in posterum obtinuisse firmamentum | vel ex usu, vel ex aliis synodis.

Canoni shujus concilii disciplinam spectant. lis, nempe canone 2, prohibentur »imoniacæ ordinationes sub poma depositionis in clericos, excommunicationis in laicos. Canone 5, prohibetur clericis alienarum possessionum conductio, et saccularium negotiorum procuratio, exceptis cura necessaria pupillorum, rerum ecclesiasticarum procuratore, orphanorum et viduarum patrocínio. Canone 6, prohibetur ut nullus liat clericus sine titulo; titulus autem his temporibus non erat patrimonialis ut nunc, sed ecclesia civitatis, vel pagi, vel martyrium, id est, oratorium ubi martyrum reliquiae coluntur, quibus addicti clerici in perpetuum esse debebant ad sacra mysteria obeunda. Canone 9, prohibentur lites clericorum adversus concletricos ad saccularia tribunalia deferri. Canone 10, clericis sub gradus proprii periculo prohibetur ne in duabus simul ecclesiis conscribantur, id est, ne plura beneficia obtineant. Ibidem prohibentur pensiones causa permutationis. Canone 15, prohibentur clerici perigrini in aliena civitate sine commendatitiis proprii episcopi litteris ministrare. Canone 20, prohibentur clerici ab una ecclesia ad aliam migrare; multaque alia circa disciplinam sancita sunt. Canone 28, de privilegiis sedis Constantinopolitanæ decernitur, ut dictum est.

Synodi Chalcedonensis hostes.

Contra synodum Chalcedonensem insurrexerunt primum monachi Alexandrini pro suo in Dioscorum allectu, demde Palatinslæ monachi, excitante Theodosio monacho, Eutychelis amico. Tantum fuit eorum in S. Synodum odium ut, catholicis episcopis depositis, suæ factionis alios in eorum sedes intruserint, et insectati sint omnes qui anathema in synodum dicere renuerent, Il. jsct illos compescere lentaverunt Marcianus imperator et Pulcheria Augusta.

Basiliscus tyrannus, fugato Zenone et invaso impono, Timothei /F. luri consilio synodum Chalcedonensem impugnat, datis ad omnes ubi pie episcopos litteris, quibus et ipsam synodum et S. Leonis Epistolam damnab; I, huicqno damnationi omnes et clericos et km os sub gravibus

pœnis, depositionis pio clericis, exilii pro laîcis, assenliri jubebat.

Encyclicis litteris su» >cripsere Timotheus /Elucus, Pe! nu Canaphaeus pseudoepiscopus Antiochenus, Anastasius Jerusalemitanus, cl alii circiter quingenti episcopi, maxime ex Asiatica diœcesi.

Restiterunt Aeacius Constantinopolitanus et monachi Constanlinopolilani, ita ut tumultuante plebe in tyrannum, ex urbe regia fugere coactus sit. Eutychiani coacto concilio Aeacium deposuerunt.

Jlenoiicon Zenonis.

Zenon, recuperato imperio et rescissis Basilyci actis, auctore imo dictante Aeacio, Hcnoticum, id est, unitivum edictum ad omnes direxit, studio conciliandae pacis.

Tn eo non aliud symbolum admittendum sancit quam Mcænum in concilio Constantinopolitano et Ephesino confirmatum; approbat duodecim Capitula Cyrilli; Nestorium cl Eutychetem damnat - sed de Dioscoro, de concilio Chalcedonensi, de Epistola S. Leonis silet; quinimo damnat anathemate S. synodum si exposite insuo edicto fidei sit contraria.

Cæterum fidem Chalcedonensis synodi tacito nomine profitetur, siquidem dicat: « Confitemur autem Unigenitum Dei Filium et Deum vere hominem facium, Deum unum nostrum Jesum Christum consubstantialem Patri secundum deitatem, eundemque nobis consubstantialem secundum humanitatem; qui descendit et incarnatus est ex Spiritu sancto de Maria virgine Dei genitrice, unum esse nimirum deos. Unius enim esse dicimus tum miracula tum passiones quas sponte sua in carne sustinuit. Eos vero qui dividunt, aut confundunt, aut phantasiam introducunt, nullatenus suscipimus. » Per phantasiam intelligit errorem Eutychelis qui carnem non veram sed phantasticam assebat.

Addit Zenon : « Quicumque vero aliter sentit aut sensit, vel nunc vel quando-cumque alias, sive Chalcedone sive in alia qualibet synodo, eum anathematizamus; praecipue tamen Acstorium et Eutychcin, et eos qui idem eum illis sentiunt. »

Ex his evidens est Hcnoticum Zenoni; esse rejiciendum, non quidem ut haere

cum, sed nt hæresi favens, silendo de Dioscoro, ile Epistola S. Leonis, de concilio Chalcedonensi et de his vocabulis, *cx duabus*, et *in duabus naturis*, quæ catholica* fidei contra Eutychianismum tessera erant; et recipiendo ad communionem hæreticos absque ulla fidei professione et ulla hæreseos abjuratione. Item hoc alio titulo rejiciendum est, quod decernat de fide ; quod nulli laico licet aut competit.

Si dicas, Zenonis Henoticon nunquam fuisse ab Ecclesia reprobatum : 7l. sufficienter fuisse reprobatum hoc ipso quo qui illi subscripserunt damnati sunt, Petrus Moggos, Petrus Fullo , Aeacius ; et Zeno ipse post mortem e sacris dyptichis expunctus est. Catorum, quod Ecclesia hoc edictum expresse non damnaverit, id oeconomia factum est, ne scilicet Zenonis animum magis exacerbaret et graviora inde mala orirentur.

Anastasius imperator, Zenonis successor anno 491 ; fuit alter concilii Chalcedonensis hostis. Sub ejus imperio fervebat inter episcopos pertinacissima contentio : quidam decreta concilii ad apicem tuebantur; alii illud cum Epistola S. Leonis damnabant; alii Zenonis Henotico mordicus adhærebant, licet inter se de una vel duabus naturis disceptarent.

Quæ cum videret Imperator, pro aut contra concilium prædicantes damnavit. Gravem insuper in orthodoxos episcopos et monachos concilii Chalcedonensis defensores persecutionem movit. Eum Simmachus Romanus pontifex, ob pertinaciam in Aeacii communione servanda, excommunicavit.

Acephali.

Cum Petrus Moggos in sedem Alexandrinam esset restitutus a Zenone imperatore , ejusHenoticum probavit, nec concilium Chalcedonense juxta Henotici prescription damnavit : unde infensi Eutychirmi Alexandrini, a Petri communione discesserunt; «Ac propterea nominati sunt » Acephali, quod a capite, id est patriarcha suo, disjuncti seorsim congregabantur, » inquit Leontius lib. de Sectis act. 5 ; licet Liberatus dicat eos *Jcephalos*, qui neque CyriUo neque Joanni Antiocheno post concordiam initam adhærebant.

Huic seclæ vires addidit sequenti sæculo

anno 512 Severus, Antiochenae sedis invasor ope Anaslasi imperatoris, expulso Macedonio legitimo antistite ; Severus enim Henoticon Zenonis suscipiendo et concilium Chalcedonense damnando, Acephalorum dux factus est, et damnatus in concilio Constantinopolitano quadraginta episcoporum.

Acephali dicti sunt etiam Hæsitantes et Monophistæ; item et Semi-Eutychiani, quia Eutychetis errorem emolliabant, dicendo « quod, et si una prædicetur Filii Dei uatura, posset accipi eadem una natura se » eundum aliquid naturæ Patris esse con » substantialem, et item secundum aliquid » nostræ, » inquit Facundus lib. 1 cap. 5. Dicti sunt etiam Jacobitæ a Jacobo Syro, et sic vocantur in ZEgypto.

Thcopaschitæ.

A Petro Fullone orti sunt : is Petrus monasticam vitam professus est in coenobio Acæmetensium, in quo fullonis artem exercuit; unde nomen *Fullonis* sortitus.

E monasterio propter Eulychianum dogma et impugnationem synodi Chalcedonensis ejectus, tandem per varias artes, et maxime favente Zenone, Antiochenam sedem invasit. Ipsam divinitatem Filii unigeniti cruci affixam effutiebat : unde ipsi adhærentes dicti sunt Thcopaschitæ.

SECTIO II.

Tn quo silus sit error Eutychetis?

Theodorctus lib. 4 Ifæret. fab. c. 15, et VigiliusTaspeiisis lib. 5, referunt Eiitychetein consuisse cum Valentino, carnem Christi non in utero Virginis formatam, sed e cælo fuisse deductam, et per uterum Virginis tanquam aquam per fistulam transisse. Sed ipse Eutyches, in responsione facta Joanni presbytero ad cum misso a synodo Constantinopolitana sub Flaviano, conqueritur de hac calumnia sibi ab aliquibus impacta, asseritque se ab ea esse innoxium. Ita refertur act. 5 præfali concilii , relecta actione prima concilii Chalcedonensis.

Certum est Eutycheicm negasse m Christo post adunationem duas naturas, cumque esse nobis consubstantialem. Patet ex relatione præfali Joannis presbyteri ibidem et ex actione septima ejusdem concilii.

lii Constantinopolitam, ubi refertur Eutychem respondisse Florentio patricio interroganti : « Confiteor ex duabus naturis » fuisse Dominum nostrum ante adunationem ; post adunationem vero, unam naturam confiteor. » « Corpus Domini, inquit S. Flavianus (in Epist. ad S. Leonem), humanum quidem vocat *Eutychites*, non tamen nobis consubstantiale. »

Sed difficultas est quomodo Eutyches intellexerit has duas naturas ante adunationem, coaluisse post adunationem in unam, an mixtione, an confusione, an conversione unius in aliam, an tantum compositione, quo pacto anima et corpus componunt hominem, salva integritate componentium : hoc ultimum continebat Vasques ex Gelasio lib. de Duabus Naturis, et ex Facundo Henn. lib. 1, cap. ultimo.

Sed si revera sic intellexisset Eutyches, non negasset corpus Christi esse nobis consubstantiale, nec veritatem carnis atque animæ ejus; quod tamen negavit, *ut jactat jam ex dictis*, et insuper ex S. Leone ad Flavianum, dicente de Eutychete : « Qui » naturam nostram in Unigenito Dei, nec » per humilitatem mortalitatis, nec per gloriam resurrectionis agnovit. »

Dico. Videtur verius Eutychetem intellexisse ex duabus naturis factam esse unam in Christo, mixtione seu confusione, aut etiam conversione unius in aliam, nunc uno, nunc alio modo, secundum quod varie urgebatur a catholicis. *Nesciens* ignarus archimandrite, inquit S. Flavianus ad S. Leonem, *quod dicit, neque de quibus affirmat.* Unde factum est quod SS. Patres varie hanc hæresim exposuerint, modo mixtione, modo conversione.

Concilium ipsum in suo decreto non meminit nisi confusionis et mixtionis.

S. Leo ad Leonem Augustum de Eutychete : « Totum, inquit, Dominum nostrum Jesum Christum unius assereret » esse naturæ, tanquam Verbi deitas ipsa » se in carnem animamque converterit. »

Gelasius lib. de Duabus Naturis : « Eutychiani dicunt unam esse naturam, id » est, divinam. » Et infra : « Jam vero, si, » nt ipsi delirant, *scilicet Eutychiani*, adunatione una facta natura est, aut unius » abolitio est, aut utriusque confusio, »

Vigilius Tasp. lib. 2 adversus Nestorinum et Eutychetem : « Eutyches respi-

ciens unam personam, unam censuit esse » naturam, et ob hoc humanam ausus est » denegare... et ipsam divinitatem asseruit » passam. »

Theodoretus in dialogo *Inconfusus*, interroganti orthodoxo / « Doce nos quomodo » unam post unionem dicas naturam : an » quod una ex ambabus facta sit? an quod. » altera deleta, altera remanserit? » Respondet Eranistes, Eutychianorum causam agens : « Ergo dico mansisse divinitatem; » ab hac vero absorptam esse humanitatem : ut mare mellis guttam si accipiat, » statim etiam gutta illa evanescit, aquæ » maris permixta. »

Cæterum, etsi Eutyches, *ut patet ex dictis*, non agnoverit istam naturarum compositionem quam intendit Vasques, non negaverim tamen quosdam post ipsum Eutychianos argumentis catholicorum agitato, istud exemplum unionis animæ et corporis in una hominis natura exemplum attulisse, ut suum loquendi modum aliqua ratione tuerentur, ulterius tamen progressos, asseruisse non solum hoc sensu dici posse unam naturam, sed ita unam ut humana non remaneret; aut si quidam sic consuerint de sacra unione hac, sicut de unione animæ ad corpus, rigorem Eutychianismi in hoc emollivisse : *unde palet solutio ad Gelasium et Facundum.*

Dices. Eutyches confessus est Verbum incarnatum : atqui Verbum incarnatum non fuisset si carnis sit extincta natura commixtione aut conversione : ergo. Et Joannes presbyter supra citatus, referens de Eutychete, « Confitebatur, inquit, perfectum Deum esse et perfectum hominem, qui natus est de Alaria virgine, non » habentem carnem consubstantialem nobis. » Ergo.

/i. hæresiarcham senem ignarum, nescientem quid diceret, neque de quibus affirmaret, ut jam observavi ex S. Flaviano, Incarnationem verbo tenus admisisse ei pugnancia locutum fuisse, *ut patet in ipsis ejus verbis objectis.*

si c t i o n i.

De convocatione et preeside concilii Chalcedonensis.

Quis illud convocavit ? quis illi profuit?

Dico 1°. Concilium Chalcedonense auctoritate S. Leonis pontificis fuit convocatum

Prob. 1° ex ipso concilio actione prima jam laudata superius dum de concilio Ephesino, in qua patres leguntur non permis-
sisse Discorum sedere inlerepiscopos, quia sine auctoritate Sedis apostolicæ aliam synodum celebrare ausus fuerat; *quod*, in-
quiunt, *nusquam, licitum, nusquamfactum*. Quomodo ergo ipsumuiet concilium absque auctoritate Sedis apostolicæ con-
vocatum dici poterit, cum aperte declaret
itl *nusquam licitum, nusquam factum?*

Prob. 2° ex Epistola imperatoris Marciani ad S. Leonem, quæ extat prima parte conc. Chalcedon, cap. 54. « Superest, in-
» quit Imperator, ut si placuerit tuæ Bea-
» tiludini in has partes advenire et syno-
« dum celebrare, hoc facere religionis af-
» fectu dignetur, nostris utique desideriis
» vestra Sanctitas satisfaciet, et sacræ reli-
» gioni quæ utilia sunt decernet. »

5° Ex ejusdem Leonis ad Marcianum Epist. ubi ait. « Litteras dedimus ad fra-
» tres el coepiscopos nostros, iisque con-
» cilium generale indiximus. »

4° Ex Epistola episcoporum secundæ Mysiæ, ubi dicunt : « In Chalcædonensium
» civitate multi sancti episcopi convene-
» runt per jussionem Leonis Romani pon-
» tificis.

3° εχ Gelasio S. pontifice, in Epistola ad episcopos Dardaniæ. « Solam, inquit,
» apostolicam Sedem, ut synodus Chalcæ-
« donensis fieret, sua auctoritate decre-
» visse. »

Dicit, *solam apostolicam auctorita-
tem*, non ut excludat Marciani imperatori* officia pro indictione concilii Chalcedo-
nensis, sed ut innuat solum S. Leonem auc-
toritati ve potuisse hanc synodum congrega-
re, et de facto congregasse.

Tandem negari nusquam potest hanc synodum fuisse congregatam saltem ex aperto assensu S. Leonis . atqui id solum, etsi nihil aliud probaret, sufficit ad veritatem nostra* conclusionis , ut vidimus supra de concilio Ephesino. Require ibi.

Mulla profert Natalis Alexander ex Epistolis summi pontificis el imperatorum, ex ipso concilio et ex aliis auctoribus, ut probet ipsimi imperatorem Marcianum coincide hoc concilium.

Sed breviter respondemus, his omnibus testin-
niis nihil aliud probari quam quod Imperator officia el ministerium adhibue-

ril ad convocationem concilii. Aut si probent Imperatorem jusisse et ex auctoritate egisse, nusquam probant id factum fuisse inconsulto et non assensu pontifice : quod, ut jam dictum est, sufficit nobis ; in eo enim qui autoritale pollet ad aliquid faciendum, ipsum in illud consentire, est illud ejus auctoritate fieri.

Dices nihilominus cum eodem, Marcianum in Epist. laudata ad S. Leonem, post verba citata addere quod, « Si sit hoc
» onerosum ut ad has partes adveniat; hoc
» ipsum nobis propriis litteris tua Sancti-
» tas manifestet, quatenus in onuiem Orion-
» tem et in ipsam Thraciam et Illyricum
» sacræ nostræ litteris dirigantur, ut ad
» quemdam definitum locum ubi nobis pla-
» cuerit omnes SS. episcopi debeant con-
» venire. » Ergo.

P. 1° in editione concilii Dom. Bail non legi *ubi nobis*, sed, *ubi vobis placuerit*; et hoc sensus est magis congruus. *It.* 2°, *dato* legendum esse *nobis*, id esse ministerii non auctoritatis nisi participis!, ut diximus.

Dico 2°. S. Leo synodo Chalced. prae-
fuit per legatos Paschasium Lylibætanum.
et Ducentium Asculanum episcopos, el Bo-
nifacium presbyterum, anibus adjunxit Ju-
lianum Coënsensem, saltem ut concilio
participem.

Prob. 1° ex Epist. 47 S. Leonis ad synodum Chalced. « In his fratribus Pascha-
» sino et Lucentio episcopis, Bonifacio el
» Basilio presbyteris, qui ab apostolica
» Sede directi sunt, me synodo vestra fra-
» ternitas æstimet præsidere. »

2° Ex Epistola ejusdem 45 ad imperat. Mare. « Nec me quoque, ut voluit vestra
» clementia , ab illo credatis abesse con-
» cilio, cum in his fratribus quos direxi, id
» est, Paschasino et Lucentio episcopis,
» Bonifacio et Basilio presbyteris, sed et
» in fratre meo Juliano, quem eorum volui
» esse participem, etiam mea sit æstimanda
» præsentia. »

Et in Epistola 71 ad ipsum Julianum, juxta novam editionem S. Leonis, mandat ipsi ut legalis suis « curam et actionem con-
» jungat in «minibus. - El addit : « Quo-
» niam simus omnium illic actorum rerum majorem te quam nostros habere noti-
tiam : ut dum curam tuam illis consilium
que sociaveris, in nulla parte fallantur.-

Nota quod, licet in his tribus Litteris in actis concilii nominetur; forte quia, licet revera missus, casu tamen aliquo interveniente, non potuit concilio adesse: et ideo nec nos in conclusione inter legatos praesides numeravimus.

5° Ex ipso concilio in tribus primis actionibus, quæ sic incipiunt: « Conveniente » sacro et universali concilio, secundum » sacram praeceptionem in Chalcedonensi » urbe congregato, id est, Paschasino et » Lucentio episcopis, et Bonifacio presbytero, locum tenentibus archiepiscopi » Leonis, etc. »

Et actione sexta, Paschasinus definitioni fidei, tunc praesente Marciano, sic subscribit: « Paschasinus episcopus, vicarius domini mei atque universalis Ecclesiae episcopi urbis Romae Leonis, synodo praesidens, statui, consensi et subscripsi. Eodem fere modo Lucentius et Bonifacius » subscripserunt. »

Dices 1°. In actione duodecima, in qua Bassiani et Stephani causa judicata est, Anatolius Constantinopolitanus episcopus primus sententiam dixit ante legatos S. Sedis: ergo concilio praefuit.

Ii. D. conseq. Ergo concilio praefuit Anatolius quoad hanc sessionem, *transeat*; quoad alias, *iv.* Cum enim in actione ageretur de causa singulari et disciplinam tantum spectante, utpote de ordinatione irregulari perfractorum episcoporum, quæ notior erat Anatolio: forte ideo praesidentiam quoad hoc ipsi sponte detulerunt legali.

Inst. 1°. Synodus Sardinia post S. Leonem numerat Anatolium inter praesides concilii. Ergo.

Ii. hanc synodum usurpasse *praesidere* pro *judicare*, siquidem non solum Leonem et Anatolium praefuisse dicat synodo, sed et *summos sacerdotes qui eis concordantes fuerunt.*

Inst. 2° Tarasius Constantinop. actione prima septima; synodi, vocat Anatolium synodi Chalcedonensis primum exarcham. Ergo.

II. D. conf. Vocat primum exarcham respective ad alios antistites, *C.* respective ad sedem Romanam, *-V.* Siquidem in eadem actione prima praefata septimae synodi recitatur exordium acilonomus synodi Chalced. in quo sic habetur

» et universali concilio, id est Paschasino, etc. » ut vidimus supra.

Inst. 3°. Pholius lib. de Septem Synodis, Anatolium inter concilii praesides primo loco recenset. Cedrenus in Comperni. Historiarum, Zonaras torn. 5 Annal. Nilus Rhodiensis lib. de Synodis, etiam ipsum Anatolium inter praesides concilii recensent, post tamen legatos S. Leonis. Ergo.

Ii. Pholio in hac causa nullam fidem esse adhibendam, utpote schismatico et studio sedis Constantinopolitanae invidiae in Romanam abrepto, contra fidem omnium monumentorum antiquorum.

Quoad alios, Ii. fidem potius adhibendam ipsis actis concilii, S. Leoni, etiam Vigilio pontifici, Facundo Herm. Liberatori diacono, aliisque auctoribus coævis, quam iis qui opponuntur, a tempore concilii nimium remotis. Nisi forte dicatur, eos vocabulum *praesidendi* aut *praesidis*, sensu latiori usurpasse, prout dicitur de omnibus qui in aliquo coetu dignitate praeeminent et primi sententiam dicunt, quamvis inter eos sit cujus major dignitas est.

Dices 2°. Imperator Marcianus per magistratus initio synodi et per se sexta actione et sequentibus praefuit synodo, ut testantur patres in relatione ad S. Leonem.

Ii. Praefuit ad politiam et ordinem servandum, ne scilicet quid simile accideret quod in Latrocinio Ephesino, *C.* praefuit condendis fidei decretis et ecclesiastica disciplina sancienda, *.V.* Sic enim ait pius Imperator actione sexta: « Nos enim ad » fidem confirmandam, non ad potentiam » ostendendam, exemplo religiosi principis Constantini, synodo interessé volumus. » *Intéresse* dicit, non *praesidere*.

Depones. Senatores a Marciano missi, in prima sessione sententiam depositionis tulerunt in Dioscorum Alexand. Ergo.

Ii. ipsos non tulisse sententiam juridicam et finalem, sed tantum mentem aperuisse, ut patet ex verbis, *Justum nobis videtur*, et ex conditione apposita, si Imperatori placeret. Sententia autem finalis et juridica lata est a patribus synodi actione tertia, absentibus magistralibus.

SECTIO IV.

De Epistola dogmatica S. Leonis ad S. Flavianum, in concilio Chalcedonensi approbata.

In actione secunda concilii, recitata per

Beronicianum S. concilii secretarium celebri illa S. Leonis Epistola ad Flavianum, reverendissimi episcopi acclamaverunt : « Hæc patrum fides : hæc Apostolorum fides : omnes ita credimus : anathema ei » qui non credit : Petrus per Leonem locutus est : Apostoli ita docuerunt : pie et vere Leo docuit : Cyrilhis ita docuit.

Ibidem episcopi Palæstini et Illyriciani moverunt dubitationem circa tria loca hujus Epistolæ, quam excutere conati sunt Theodoretus et Actius archidiaconus Constantinop. sed frustra tunc : unde ipsis dubitantibus concessum est ut intra quinque dies penes Anatolium episcopum Constantinop. convenirent et docerentur. Quo facto dubietas omnis quæ oriebatur ex obscuritate linguæ latinæ quam non callebant, ablata est per legatos, epistolæque subscripserunt, ut testantur ipsimet actione quarta.

Eadem actione, cum iudices sæculares petiissent ut Epistola S. Leonis ad examen revocaretur, id ægre tulit Paschasinus cum aliis legatis, dixitque *manifestum esse*, nec dubitari posse quin Leonis Epistola cum superioribus Symbolis concordaret. Quod omnes episcopi testati sunt, seque illi Epistolæ subscripsisse.

Excipiendi tamen sunt decem episcopi Ægyptiaci qui renuerunt in hac sessione subscribere Epistolæ S. Leonis, quoadusque datus esset Alexandriae ecclesiæ archiepiscopus, deposito Dioscoro, citra consensus, ut mos erat in Ægypto, inqueiebant, non poterant subscribere. Et cum instanter urgerent subscriptionem cæleii episcopi, aut eorum excommunicationem; tandem, datis fidejussoribus, promiserunt se non exituros Constantinopoli quousque Alexandria acciperet episcopum, testatique sunt se non ex repugnantia contra fidem catholicam, neque ex inobedientia, sanctæ synodo subscriptionem differre : annuit S. Synodus.

Magna deinde contentio orta est ob verba Epistolæ S. Leonis, omissa in formula fidei actione quanta concinnata, quibus verbis aiebat. « Salvam utriusque naturæ proprietatem in unam coivisse personam, » inconvedibilem, inseparabiliter et inconfuse » Hæc verba inserenda esse formulæ fidei contendebant legati pontificis cum aliquot episcopis Orientalibus; jam

definitæ fidei formulæ pertinaciter insistebant alii, nihilque addendum clamabant, dicentes nihilominus : « Ut Leo credimus; » qui contradicunt, Eulychiani sunt. Leo » recte exposuit » Tandem constitutis jussu Imperatoris selectis episcopis, contentio composita est et formulæ fidei inserta sunt prædicta verba S. Leonis.

Petes ad quem finem curaverunt legali ut hæc Epistola in synodo probaretur?

Respondet ipse S. Leo Epistola 65 ad Theodorem : « Ut accedente totius Ecclesiæ consensu, irretractabilis esset definitio fidei : » non quod antea talis non esset, sed ut talis videretur etiam ipsis Eutychianistis, nullaue superesset ipsis ratio eam retractandi. Et eodem motive legitur fuisse examinatam et collatam regulis fidei, non vero quod ullum in ea errorem suspicaretur S. synodus.

sectio V.

Utrum Theodoretus merito coactus sit a concilio Chalcedonensi dicere anathema Nestorio?

Theodoretus Cypri episcopus, amicus Nestorii cui impense patrociniatus fuerat, pace inita inter Orientales et S. Cyrillum, ad communionem ab aliis episcopis receptus fuerat, Subinde a Dioscoro in synodo prædatoria depositus, ad S. Leonem appellaverat, apud quædam suam fidem a labe Nestorianismi purgasset, eum S. Leo in suam communionem recepit et episcopatum ei restituit.

Illis non obstantibus, et quamvis ex decreto iudicum imperialium susceptus esset in concilium Chalcedon. Theodoretus at tamen episcopis Ægyptiis, Palæstinis et Illyricanis quibus suspecta remanebat ejus fides, tumultuose conclamantibus ipsum hæreticum et Nestorianum, atque ejus ejectionem poscentibus, judicarunt magistratus ut, salvis juribus, non sederet ut iudex. Hæc in actione prima.

Actione octava, ejus causa ad examen revocata est, et ut a suspitione hærescos omnino se purgaret, placuit sacro concessui ut diceret anathema Nestorio.

Petiit Theodoretus ut legerentur libelli supplices quos legatis pontificis et Imperatori obtulerat; clamaverunt patres: « Nil aliud relegi volumus: modo anathematizandum Nestorium. » Theodoretus reposuit: « λοι

> solum Nestorium et Eutychetem, sed et
» omnem hominem qui recte non sapii
» aversor. u

Hæc ambigua visa sunt patribus : unde
rursus postularunt *ut clare diceret ana-*
thema Nestorio et dogmatibus ejus. *‘ana-*
thema Nestorio et amantibus cum. Re-
posuit Theodoretus per ambages et fidei
formulam qui non est visa sufficiens patri-
bus : unde cum adhuc diceret, clamave-
runt : *Dic aperte anathema Nestorio et*
iis qui ea quæ ejus sunt sapiunt.

Theodoretus prius suam fidem exponere
aggressus est iterum : *Ego, inquit, nisi*
exposuero quomodo credo, non dico; cre-
do autem. Hæc verba loquentem intertur-
harunt patres his vocibus : *Iste hæreticus*
est; iste Nestorianus est; hæreticum fo-
ras mitte.

Theodoretus tandem nolens pro hæreti-
co haberi morem gessit, dixitque *anathe-*
ma Nestorio et ei qui non dicit Dei ge-
nitricem virginem Mariam, et qui in
duos filios partitur unum Filium Uni-
genitum, etc.

Quæ cum dixisset Theodoretus, omnes
reverendissimi clamaverunt : « Theodore-
» tus dignus est sede, Ecclesiæ orthodoxum
» ecclesia pastorem recipiat : Theodoretus
» catholico doctori reddatur ecclesia. » Et
ita pro Theodoretus tulerunt sententiam
Sedis apostolicæ legati.

Quæstio est an justus fuerit hic agendi
modus cum Theodoretus.

A'bfundumbancquæstionem maxime af-
finem esse quæstioni quæ multum his tem-
poribus controvertitur, scilicet, an defen-
sores Jansenii merito compellantur dam-
nare nedum quinque famosas Propositiones,
sed etiam ut excerptas ex libro Jansenii
et in sensu ab auctore intento, hoc est,
in sensu obvio libri seu auctoris qua talis;
non enim agitur, quod bene advertas, de
sensu mere interno seu personali auctoris,
sed de sensu obvio naturali ejus libri.

Dico. Theodoretus, ut a labe et suspi-
cione hæreseos plene se purgaret, hæresim
et hæresis auctorem Nestorium damnare
in synodo merito coactus est.

Prob. Secundum antiquos Ecclesiæ mo-
res, qui de hæresi suspecti erant semper
coacti sunt et hæreseos et auctoris ejus
damnationi subscribere : atqui Theodore-

tus merito suspectus erat hæresis Nesto-
rianæ : ergo.

Patet min. i° Quia impugnavit duode-
cim Capitula S. Cyrilli, quorum impugna-
tionem non retractarat etiam mita pace.
2° Quia ægerrime tulerat anathema dictum
Nestorio sibi amico a Joanne Antiocheno,
ut constat ex ejus Epistola ad ipsam Joan-
nein data. 5° Quia synodus quinta œcumē-
nica damnavit ejus scripta contra S. Cy-
rillum pro Nestorio. Nec refert eum a S.
Leone in communionem fuisse susceptum
et in sedem restitutum; timere enim po-
terant patres ne forte summo pontifici ob-
repsisset et fucum fecisset.

Prob. ergo maj. i° Ea disciplina obser-
vata est erga Arianos, qui non solum Aria-
ne hæreseos sed et Arii ipsius damnationi
subscribere coacti sunt ; et qui id recusa-
runt, scilicet Theonas et Secundus, abdi-
cati sunt : ita referi ipse Theodoretus lib.
1 Hist. cap. 6.

2° Sic actum est cum Origenistis, ut re-
fert S. Hieronymus Epist. 65.

5° Sic actum est cum Pelagianis, ut cons-
tat ex sanctione Honorii imperatoris direc-
ta ad Aurelium Carthaginensem episco-
pum : « Religio tua, inquit Imperator,
» competentibus scriptis universos faciat
» admoneri..... hanc sibi definitionem es-
» se proscriptam , ut quicumque damna-
» tionis supra memoratorum (hæreticorum
» Pelagianorum), quo pateat mens pura,
» subscribere, impia obstinatione neglexe-
» rint, episcopatus amissione mulclati....
» communione priventur. » De ejusdem
subscriptionis necessitate ipse Aurelius ad
episcopos provinciæ Byzantinæ scribit.

Ea de re etiam Marius Mercator in Com-
monitorio, qui dicit Epistolam Zozimi, qua
« Pelagius et Coelestius damnati sunt,
» subscriptionis SS. Patrum esse robora-
» tam..... cui Julianus et reliqui complices
» ejus subscribere recusantes..... non so-
» lum imperialibus legibus, sed et saccr-
» dotalibus statutis depositi sunt. »

Eandem disciplinam observavit S. Leo
erga eosdem Pelagianos, ut patet ex Epist.
86 ad Aquileiensem Episcopum : « D. un-
» nent, inquit, apertis professionibus suis
» superbi erroris auctores. »

Sic actum est cum aliis qui Nestorianæ hæ-
reseos erant suspecti, ut patet ex conditio-
nibus pacis inter S. Cyrillum et Orientalem.

Sic autem est cum ois qui Eutychianæ hæreseos suspecti erant. Ita etiam egit S. Leo cum Anatolio Constantinopolitano et cum Attico presbytero de quo sic loquitur ad Anatolium : „ Non solum voce hærecti » coꝑ, sed etiam propriæ manus subscriptione damnasset, etc. »

Sic etiam egit postea Ilormisdas cum Orientalibus, quos in communionem noluit recipere, nisi postquam Eutychetem, Dioscorum, Timotheum Ælurum, Petrum Moggum et Aeacium propria subscriptione damnassent. Ergo.

Porro nullatenus S. Leoni displicuit quod sic cum Theodoro actum sit, ut constat ex consensu ipsius legatorum et ex ipso met S. Leone Epist. 65, in qua Theodoro gratulatur quod oinnis hæreseos immunis demonstratus sit, et quod apostolicæ Sedis de ipso iudicium fuerit confirmatum.

Prob. 2° Indeficiens est iudicium Ecclesiæ circa facta dogmatica et circa facta cum jure connexa, ut probavimus dum de Ecclesia : atqui scripta Nestorii esse hæretica, seu hæresim continere, est factum dogmaticum : esse autem hæreticum eum qui propositiones vel scripta hæretica edidit, factum est cum jure connexum; si enim is non sit hæreticus, ergo nec quæ vel dixit vel scripsit hæretica sunt : ergo tenebatur Theodoretus assentiri concilio damnantem Nestorium ut hæreticum.

Adverte tamen dici hæreticum qui hæretica dicit aut scribit, non attendendo sensum pure internum et mere personalem quem habuit, vel habere potuit, hæretica scribendo vel dicendo; de internis enim non iudicat Ecclesia, sed sensum externum et naturalem seu obviū verborum.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Non minus est indeficiens S. pontificis iudicium circa facta cum jure connexa, seu in declarando auctorem catholicum, quam sit indeficiens concilii iudicium in declarando auctorem hæreticum : atqui S. Leo declaraverat Theodoretum catholicum : ergo concilium huic iudicio pontificis indeficienti annuere debebat, nec ullam suspicionem circa fidem Theodori habere poterat.

II. 1). maj. Non minus est indeficiens S. pontificis loquellus ex cathedra iudicium,

etc. quam sit indeficiens, etc. *C. maj. non* Implentis ex cathedra, *IV. Ad cuius sensum D. min.* Sanctus enim Leo privatis litteris cum Theodoro egit, ipsum in communionem recipiens, non vero diplomatibus ad universalem Ecclesiam directis; quod requiritur ut censeatur loqui ex cathedra, ut fusius alibi dicitur. Non tenebantur ergo patres synodici agnoscere Theodoretum omnino catholicum, polerantque merito suspicari ipsum obrepisse summo pontifici, adeoque jure ipsum adigere ut, anathemate contra Nestorium prolato, omnem a se hæresis suspicionem amoveret.

Obj. 2°. Theodoretus non tenebatur credere Nestorium hæreticum : ergo immerito coactus est dicere anathema Nestorio. *Prob. ant.* Utrum Nestorius hærelicc senserit, est quæstio facti : atqui in questionibus facti fallibile est iudicium Ecclesiæ : ergo non tenebatur Theodoretus credere Nestorium hæreticum, sed ipsi sufficiebat damnare impia Nestorio imputata dogmata. In pari forma argumentantur Jansenistæ in favorem Jansenii.

II. N. ant. Ad prob. D. maj. Utrum Nestorius hærelicc senserit, est quæstio facti si intelligatur de ejus sensu mere interno et personali, *C. maj.* si intelligatur de sensu propositionum seu scriptorum ejus, *Subit.* Est quæstio facti meri, *N. maj.* est quæstio facti dogmatici, *C. maj. El ad hunc sensum D. min. N. conseq.* Est ergo quæstio facti puri circa quod Ecclesiæ iudicium est fallibile, v. g. utrum Nestorius interius et personaliter hærelicc senserit, talemque in se habuerit sensum (pialem ejus scripta præ se obvie ferebant : circa quod, inquam et alia similia facta deficiens est iudicium Ecclesiæ, cum de internis nulla sit ipsi potestas iudicandi: soli enim Deo notum est cor nostrum; Utrum vero propositiones seu scripta Nestorii sint vel non sint conformia fidei, hæretica vel non hæretica, est quæstio facti, sed dogmatici, circa quod est infallibile Ecclesiæ iudicium, nec minus infallibile quam circa hoc factum : an concilium Nicæmn contineat veram fidem; an editio Vulgata contineat verum Christi Evangelium. Dicitur autem talis quæstio facti dogmatici, quia est de libro, vel scripto, vel propositione quæ continet dogma verum vel falsum : sicut dicitur apud litigantes

facium, scriptum aliquod continens suæ causæ rationes et momenta.

Item utrum ille qui tales propositiones hærellicas vel talia scripta hæretica edidit, sit hæreticus, est quæstio facti cum jure connexi : cl circa tales quæstiones est etiam infallibile Ecclesiæ judicium. Si enim sit hæretica hæc propositio : *β. Virgo non est mater Dei*; statim sequitur eum qui illam asseruit esse hæreticum. Et si is non sit hæreticus, nec ista propositio erit hæretica. Dicitur enim hæreticus quis, quia asserit propositiones hærellicas : et quia Ecclesia est infallibilis in definiendo an talis vel talis propositio sit hæretica, quæ est quæstio juris si attendatur dogma contentum, vel facti dogmatici si attendantur verba; consequenter etiam est infallibilis in definiendo an ille qui talem vel talem propositionem asseruit, sit hæreticus vel non.

Intellige semper hæreticum materiale vel formale, attento precise sensu naturali et obvio verborum seu propositionum, qui dicitur etiam sensus externus; non autem attento sensu mere interno et personali mihi in se habuit vel habere potuit auctor.

Inst. Quæstiones facti vel dogmatici vel cum jure connexi non sunt revelatæ: ergo Ecclesiæ judicium circa illas non est infallibile. *Prob. ant.* Non est revelatum quod scripta vel sermones Nestorii contineant dogma hæreticum, quod est factum dogmaticum; neque quod Nestorius sit hæreticus etiam quoad externum et naturalem verborum ejus sensum, quod est factum eum jure connexum. Ergo.

Il. 1°. N. conseq. Non enim probari potest a Christo collatam esse Ecclesiæ infallibilitatem circa revelata tantum; qui imo potius contrarium constat, cum alias male oves pascere potest, et ports inferi praevalere possent adversus eam. Habet ergo hanc infallibilitatem Ecclesia ex assistentia Spiritus sancti, qui docet eam omnem veritatem, maxime spectantem omnes fideles et necessariam ad conservationem depositi fidei, qualis est ea quæ involvitur in quæstionibus facti vel dogmatici, vel cum jure connexi.

Il. 2°. D. ant. Quæstiones facti vel dogmatici, vel connexi cum jure, non sunt revelatæ immediate in se, *ant.* non sunt revelatæ mediale vel partes in suo toto, .V.

Et hoc sufficit ut teneamur ipsi semel ab Ecclesia propositis assentiri etiam assensu fidei.

Notandum itaque veritatem a Deo revelari dupliciter : 1° immediate in se in particulari, v. g. banc, *Deus est trinus in personis, Christus est homo*; 2° mediate in alio; et hoc iterum dupliciter : vel ut effectum in causa, ut hæc, v. g. *Christus est risibilis*, revelata est in hac, *Christus est homo*, ut in sua causa; vel ut partem in suo toto, ul hæc *David in Adam peccavit*, revelata est in hac universali ut pars in toto, *Omnes in Adam peccaverunt*; et hæc, *Concilium Tridentinum est regula fidei*, in hac, *Omne concilium legitimum congregatum, est regula fidei*.

Quæ revelantur ut effectus in causa non sunt objectum fidei, sed assensus duntaxat theologici, quia effectus tantum virtualiter continentur in causa. Quæ autem revelantur ut partes in toto sunt objectum fidei, quia partes formaliter sunt in toto, et veritas propositionis universalis per se petitur ex veritate propositionum particularium quæ in illa formaliter continentur; in tantum enim propositio universalis est vera, in quantum propositiones particulares quis continet sunt vere : unde eo ipso quo revelatur formaliter propositio universalis, revelantur etiam formaliter propositiones particulares, sicque ad idem fidei lumen perlinent.

Porro revelatum est universaliter omnem textum, omnem propositionem, omnem librum ab Ecclesia damnatum, esse vere damnabilem; id enim comprehenditur sub infallibilitate Ecclesiæ revelata : ergo et hunc textum hujus hominis, puta Nestorii. Plura de hac materia alibi.

Illeplicabis. Potuisset saltem Theodoretus uti distinctione dogmatis et personæ, dicendo scilicet anathema dogmatibus Nestorii, v. g. his propositionibus : *Sunt in Christo dum personæ; P. / Virgo non est Deipara*: non autem personis ipsius Nestorii quem has propositiones hæretico sensu non propugnasse existimabat. Ergo.

A. D. ant. Potuisset uti distinctione dogmatis et personæ, dicendo anathema dogmatibus et non personæ, st attendatur precise sensus ejus internus et personalis, *transeat ant.* st attendatur sensus ejus externus seu obvijs sensus verbortin qujs,

IV. *Patet ex dictis.* Ecclesia autem non quærit de sensu interno et personali, sed de sensu obvio scriptorum seu dictorum.

Dixi, *transeat*, ad primam partem; quia cum verba sint instituta, ab hominibus ut signa sensus interioris, et per ea judicemus de sensu proferentis, temerarium et infundatum foret attribuere auctori alium sensum quam quem verba ejus prae se ferunt, maxime cum nihil ambiguitatis continent, sed aperte hæreseos expressiva sunt et ut talia ab Ecclesia judicantur.

Beponcs. Non magis tenebatur Theodoretus credere Nestorium hæreticum, et si ut talem damnatum a concilio Ephesino, quam tenerentur catholici credere Cæcilianum innocentem, etsi ut talem judicatum in concilio Arelatensi et a Melchiade papa: atqui catholici non tenebantur credere Cæcilianum innocentem, ut docet pluries S. Aug. Ergo.

7°. 1°. *N. maj.* Disparitas est, quod in causa Caeciliani ageretur de mero facto, an scilicet Cæciliani ordinatio esset vitiosa: in causa autem Nestorii agebatur de dogmate et facto dogmatico.

B. 2°. N. min. Etsi enim in his factis fallibilesit Ecclesiæ judicium, nulla tamen sufficiens ratio subsistit ut dicatur hic errasse: unde temerarium esset negare Cæcilianum innocentem, neque constat S. Augustinum contrarium consuisse.

Obj. 8°. Theologi catholici et doctissimi, tum antiqui, tum recentiores, inter quos Binetus et Ilalloxius Soc. Jesu, Huetius, Picus Mirandulanus, etc. susceperunt defensionem Origenis et scriptorum ejus: atqui tamen scripta Origenis damnata sunt ab Ecclesia, tum in concilio genewili V, coli. 8, anath. 11, tum in concilio generali VII, act. 1, 5 et 7: ergo, etc.

B. D. maj. Plures theologi catholici susceperunt defensionem Origenis quoad quæstionem meri facti, *C. maj.* quoad quæstionem dogmatis vel facti dogmatici, *N. maj. et concessa min. N. conseq.* Itaque variæ classes fuerunt defensorum Origenis: alii sic defendebant Origenem, ut ejus errores tuerentur, et hi sunt damnati ut hæretici a quinta synodo: alii sic defendebant, ut negarent ejus scripta continere errores ab Ecclesia proscriptos, quos et ipsi damnabant; et illi etiam merito culpandi, utpote qui contradicerent judicio

Ecclesiæ in facto dogmatico. Tales sunt hodie plures defensores Jansenii.

Alii sic defendebant Origenem, ut assererent propositiones hæreticasquæ in libris Origenis reperiuntur, non esse ab ipso, sed ab hæreticis intrusas in ejus libros vitiatos et interpolate, maxime per Rufinum, ut probat S. Hieronymus: et hoc est merum factum, de quo nec curat nec judicat Ecclesia, de libris prout ipsi offeruntur judicare contenta. Et hi Origenis defensores possunt excusari, siquidem ipse Origenes adhuc vivens conquerebatur de suorum operum interpolatione ab hæreticis.

Alii tandem quædam tantum Origenis dicta sic defendunt, ut alia damnent: unde Origenem absolute non defendunt, nec ab omni errore purum asserunt, quinimo potius damnent. Et hi etiam videntur excusandi, quia Ecclesia, damnando Origenem, non distinxit sigillatim quos in eo errores damnaret: imo Ecclesia utitur in Breviario quibusdam lectionibus ex Origene depromptis; licet enim hæretice scripserit Origenes, non tamen fuit hæreticus, scilicet formalis, quia suos errores pertinaciter non sustinuit. Hæc omnia confer cuin Jansenismo et ejus defensoribus.

DISSERTATIO V.

DE CAUSA TAM MORALI QUAM PHYSICA INCARNATIONIS.

Causam moralem voco causam meritariam. Meritum vel sumitur in abstracto, et est jus ad præmium; vel in concreto, et est opus præmio seu retributione dignum. Duplex distingui solet, *de condigno* et *de congruo*. Meritum *de condigno*, est illud quod habet condignitatem seu proportionem cum suo præmio; adeoque est ejusdem ordinis cum illo, spectatque justitiam saltem distributivam: sic gratia fundat meritum *de condigno* gloriæ, juxta illud Apost. *De reliquo reposita est mihi corona justitiæ*, etc. Meritum *de congruo*, est illud quod non habet aequalitatem proportionis cum præmio, sed est ordinis inferioris; est tamen quædam congruila, quædam decentia aut convenientia quod ejusmodi premium conferatur.

r

t

ÿ

k.

t

#.
Xi

t

Congruitas dupliciter accipi potest : uno modo, prout fundatur in pura Dei misericordia, sine ullo jure vel debito ex parte operis ; alio modo, pro congruitate fundata in amicitia et lii opere gratiæ procedente ab amico : amicitia enim cum sit pars potentialis justitiæ, fundat aliquod debitum, etsi non strictum sicut meritum *de condigno* : et hoc meritum *de congruo*, secundo modo sumptum, ordinarie intelligitur cum fit sermo de merito congrui. Etenim meritum congrui primo modo non nisi late et improprie potest dici meritum. *His notatis*, de quibus fusius dixi in tract. de Grat. dissert. ultima, sit

ARTICULUS I.

Utrum Christus meruerit aut mereri potuerit suam Incarnationem ?

Suppono 1° *tanquam certum de fide*, humanitatem Christi non meruisse unionem hypostaticam per merita illam tempore antecedentia ; quia, ut definitum est in concilio Ephesino, Chalcedonensi et aliis contra Photinum, Nestorium et alios, humanitas nullo instanti reali exlitit ante unionem, sed eodem instanti reali fuit creata et Verbo unita.

Suppono 2° quod, si humanitas Christi exlisset in se cum gratia habituali prius tempore quam uniretur Verbo, potuisset mereri Incarnationem, non quidem *de condigno*, quia cum opera non procederent a supposito infinito, sed creato, non essent ejusdem ordinis cum Incarnatione, quæ est opus infinitæ dignitatis ; meritum autem *de condigno* exigit esse ejusdem ordinis et habere aequalitatem cum præmio : sed *de congruo*, quia ad meritum *de congruo* non requiritur aequalitas ad præmium, sed sufficit amicitia cum Deo.

Quæstio est igitur de humanitate ut conjuncta Verbo, seu de Christo ut sic, an per opera ordine naturæ præcedentia vel subsequencia Incarnationem, illam meruerit, aut saltem mereri potuerit.

Christum reipsa suam Incarnationem non meruisse, imo nec de lege ordinaria potuisse mereri, sal. conveniunt theologi. At quidam contendunt potuisse saltem de potentia absoluta illam mereri maxime per opera eam subsequencia, quatenus Deus recrevisset Incarnationem intuitu futuro-

rum meritorum Christi : sicut rex confer', militi nobilitatem seu arma intuitu futurorum ejus meritorum. Contra quos, merviamus scholæ,

Hic q. 2. a. 14. o. — *Dico*. Christus nec meruit, nec absolute mereri potuit, sive *de condigno*, sive *de congruo*, suam Incarnationem.

Prob. Principium meriti nec cadit, nec absolute cadere potest sub merito. Ita communiter admittitur a theologis ex D. Thom. hic et 1° 2, q. 114, art. 90, et q. 29 de verit. art. 6. Idque ratio evincit ; meritum enim est causa efficiens præmii, quatenus efficit hominem præmio dignum ; et se habet ad premium ut medium ad finem et via ad terminum, proindeque prius existens quam premium : si ergo principium meriti causaretur a merito seu caderet sub merito, idem esset causa efficiens et effectus in eodem genere, idem prius et posterius seipso existens, prius ut causans, posterius ut causatum ; quæ implicant. Atqui Incarnatio seu persona Verbi communicata humanitati, est principium et efficiens et formale totius meriti Christi : efficiens, quia nulla Christi operatio potest concipi nisi ut procedens a supposito, tanquam a principio efficiente *ut quod*, cum actiones sint suppositorum et prius sit esse quam operari : formale, quia omnis valor illarum operationum est a persona divina, tanquam a principio formaliter illas valorante, ut ita dicam, et dignificante. Si ergo aliquod opus Christi sive natura antecedens sive subsequens ejus incarnationem, illam causaret seu mereretur, sequeretur 1° quod istud meritum esset causa et effectus in eodem genere causæ efficientis ; 2° quod esset causa sui, quia esset causa sui principii formalis ; 5° similiter Incarnatio esset causa et effectus simul, principium et principiatum, seipsa prior et posterior : quæ omnia sunt implicatoria.

Confirmatur 1°. Implicat quod id quod jam est, alium moveat ut sit : atqui quando est meritum Christi præsens vel futurum, est jam Incarnatio præsens vel futura, nedum in ordine intentionis, sed etiam in ordine executionis, siquidem ut in re ponenda sit principium et causa meriti : ergo.

Confiniatur 2°. Pritis decreta fuit Incarnatio, etiam quoad executionem, quam decreta, adeoque et quam praevisa futura

ejus merita i ergo implicat ea potuisse Deum movere ul cam decernent. *Prob, ant.* Sicut prius est esse quam operari, ita et prius est decernere Christum esse quam decernere eum operari : atqui Christus habet esse per incarnationem : ergo.

‘ *Solvuntur objectiones.* ’

Obj. 1°. Apocal. 3 oie hir : *Dignus est Agnus qui occisus est, accip evirtute in et divinitatem.* Psal. 44 : *Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lælitiae præ consortibus tuis.* Philipp. 2 : *Humiliavit semetipsum..... propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen :* Ergo.

7°. *ad primum* per ly *accipere divinitatem*, non significari fieri Deum aut divinitatem acquirere, sed eam palam agnosci et celebrari : sicut cum dicitur Christum accipere scientiam, est publicari et agnosci sapientem esse, juxta phrasim usitatam S. Scriptura.

Ad secundum, dico 1- juxta plures Patres, ly *propterea* non significare causam meritoriam, quasi Deus unxerit Christum Deum quia *dilexit justitiam*, sed causam finalem, ita ut sensus sit : *Dilexisti justitiam, propterea*; id est, et in hunc finem, seu ut justitiam diligeres, *unxit te Deus.* Eo sensu quo dicitur Luc. 4 : *Aliis civitatibus oportet me evangelizare, quia ideo*, id est *ad hoc, missus sum.*

Altera hujus loci interpretatio est, ly *propterea* equidem significare causam meritoriam, sed tò *oleo lælitiae* non significari divinitatem, sed cam unctionem qua Christus post passionem immortalitate donatus, et ad dexteram Patris collocatus, regni possessionem accepit.

In cap. 2. Upist. ad Philipp.— *Ad tertium*, sensus est quod, propter humilitatem et obedienciam Christi, Dens Pater manifestavit mundo quod haberet nomen Dei, ul omnes illud venerarentur : unde sequitur : *Ul in nomine Jcsu omne genu flectatur*, etc.

Inst. Basilius Ilom. de Humana Christi generatione, dic. il *Digna fuit*, scilicet humanitas, *Unigeniti divinitati conjungi* Ergo.

11. ZLDigna fuit dignitate meriti, zV. dig-

nitate capacitatis, id est, fuit capax ut illi jungeretur, *C. etiV.-conseq.*

Obj. 2°. Nihil repugnat humanitatem Christi pro priori natura ad assumptionem elicere aliquod opus ipsius Incarnationis meritorium *de congruo*. Ergo.

B.N.ant. Repugnat enim causam agere priusquam intelligatur existens et subsistens; actiones enim sunt existentium et suppositorum ; humanitas autem Christi pro priori naturæ ad assumptionem non intelligitur existens et subsistens, siquidem existât et bsistat per subsistentiam cl exrsistentiam Verbi.

Inst. Non repugnat accidens conservari sine subjecto et operari sine illo; ut patet in mysterio Eucharistiæ : ergo nec naturam operari sine supposito.

B. N. conseq. Disparitas est 1°, quod accidens existât per propriam existentiam, non autem humanitas Verbi ; 2° quod existentia accidentis ipsi immediate conveniat, non mediante subjecto, licet conaturaliter ab ipso dependeat ; existentia vero substantiæ non ipsi conveniat immediate, sed mediante subsistentia, in principiis Thomistarum.

Obj. 5° Actus charitatis et contritionis in justificatione impii, secundum probabilem plurium Thomistarum sententiam, sunt a gratia justificante : atqui tamen præcedunt illam in genere causæ materialis et dispositivæ : ergo non implicat quod opcrata Christo elicita intelligantur ipsum seu ejus incarnationem præcedere in genere causæ inentoriæ.

B. Data maj. item et min. de quibus dixi dum de justificatione, zV. *conseq.* Disparitas est, quod materia et forma sint sibi invicem causæ in diverso genere ; et sic in præfata sententia probabili actus charitatis et contritionis præcedunt gratiam ut formam justificantem in genere causæ materialis, et eam ul talem sequuntur in genere causæ formalis. Secundum hanc enim sententiam, gratia habitualis consideratur dupliciter : 1° ut habet rationem auxilii actualis, et sub hoc sensu causai efficienter actus charitatis et contritionis, neque ullo sensu ul sic ab eis causatur ant præceditur; non datur enim mutua causalité? nisi inter causam materiale et formalem, efficientem et finalem ad invicem comparatas ; efficiens autem omni modo est causa

«i prior fbnnali et materiali, nec ab eis illo modo causatur. Secundo modo potest considerari gratia sanctificans, ut est forma quaedam afficiens Ribjectum et illud reddens Deo gratum, et sub hac notione praecedil et subsequitur actus charitatis et contritionis : praecedit eos in genere causae formalis, quia ab ea tanquam a forma dimanant; et eos subsequitur in genere causae materialis et dispositivae quia illi ad eam subjectum disponunt. Porro si opera a Christo in priori naturae elicitae procederent vel merita ipsius Christi seu ejus incarnationis, principium meriti caderet sub merito, et idem foret sui ipsius causa in eodem genere causae, nempe efficientis; Christus enim eliciens illa opera meritoria, esset causa efficiens illorum, et vicissim illa opera meritoria causarent Christum in eodem genere causae efficientis. Unde etiam illi actus contritionis et charitatis, de quibus modo in profata sententia, non dicuntur meritorii ipsius primae gratiae a qua causantur, sed alterius, nempe primae gloriae. In alia autem sententia, quae est etiam plurimum Thomistarum, illi actus charitatis et contritionis dispositivi ad gratiam, non sunt ab ipsa gratia, sed ab auxilio actuali.

Obj. 4°. Potuit Deus decernere Incarnationem sub aliqua subsistentia indeterminate et in communi, antequam illam decerneret sub hac determinata subsistentia Verbi : atqui in illo priori potest concipi Christus prius prioritate naturae eliciens ex auxilio gratiae opera meritoria subsistentiae determinatae : ergo.

/?. N. min. Quia merita non possunt concipi elicitae a Christo nisi sub statu existentiae saltem futuro; non potest autem concipi Christus existens nec futurus nisi sub hac determinata subsistentia.

Obj. 5°. Nihil repugnat merita Christi ut possibilia et in spe potuisse movere Deum vel decerneret Incarnationem, sicut merita alicujus militis possibilia et in spe possunt movere regem vel ipsum nobilitet. Ergo.

B. D. ant. Nihil repugnat merita Christi ut possibilia et in spe potuisse movere Deum ut Incarnationem decerneret vel donum gratuitum, *C. ant.* ut praemium et mercedem, *zV.* Idem de milite. Sicut enim repugnat quod quis puniatur propter demerita mere possibilia, ita et quod promic-

tur propter merita mere possibilia. Quia ergo meritum causal praemium per modum causae efficientis, in quantum facit subjectum praemio dignum, necessario ut causet debet existere aut praevideri absolute existens in aliqua differentia temporis; nemo enim est dignus laude vel vilupero propter actiones mere possibiles. Idem cense de meritis conditionate futuris : sequeretur enim similiter hominem reipsa posse constitui dignum supplicio vel praemio per opera bona vel mala quae nunquam faciet, sed faceret si in istis circumstantiis poneretur; quod tanquam absurdum rejiciunt S. Augustinus, Prosper, etc. contra Scnii-Pelagianos.

Insl. Saepe contingit inter homines ut praemium antecedit meritum, ut dum quis anticipata solutione accipit mercedem sub spe aut onere laboris futuri. Ergo.

Q. 29. de verit. a. 6. — B. N. Slipposituni ant. Quia opus illud debitum sequens seu speratum, non se habet ut meritum praemii anticipati, sed, ut dicit D. Th. per modum gratiarum actionis seu solutionis; proprietates enim meriti sunt, vel a concessione praemii tollat rationem gratiae, quod si objectum justitiae remunerativae, quod in praesenti casu non reperiuntur : vel dicas intercedere ibi contractum *do ut facias*, et tunc opus sequens movebit vel finis ut sit, non ut meritum quia est.

Obj. 6° cum Suarc. Unio hypostatica potuit duplici decreto decerni, uno intuitivo, altero executive : atqui in hac hypothesis nihil implicat Christum meruisse suam Incarnationem quoad executionem saltem : ergo. *Prob. min.* In hac hypothesis principium meriti non caderet sub merito, et meritum foret prius praemio. Ergo. *Prob. ant.* In hac hypothesis principium meriti foret Incarnatio vel intentio, et praemium Incarnatio vel executio, quam procederet meritum fundatum in Incarnatione vel intentio. Ergo.

B. 1°. *N. min. Ad prob. N. ant.* Non enim potest concipi actio meritoria procedere a Christo, nisi sub statu subsistenti et existentiae, consequenter nisi a Christo ut per decretum executive praordinato.

B. 2°. *N. secundam partem ejusdem*

ultimi ant. nempe in hac hypothēsi Incarnationem ulsecundo decretam forepræmium. 1° Quia de ratione præmii est, quod sit aliquid realiter distinctum a merito, alias præmiatus non foret ditior cum præmio quam cum solo merito : merita autem Christi ut intenti, sunt merita Christi ut exeeuti ; Christus enim ut exeeutus, non est alius a Christo intento. 2° Quia sequeretur quod prima gratia ut secundo decreto volita, caderet sub meritum, cujus esset principium ut primo intenta.

Inst. Licet prædestinatio nostra ad gloriam sit ante prævisa merita, non tamen decretum exeeutivum hujus prædestinationis : ergo similiter hic.

B. N. conscq. Disparitas est, quod executio prædestinationis non sit causa meritorum nostrorum, sed potius e contra merita sunt causæ exeeutionis prædestinationis. At vero Incarnatio nedum quoad intentionem, sed etiam quoad exeeutionem, est causa efficiens meritorum Christi.

Obj. 7° cum eodem. Licet principium meriti, quando absolute datur, non possit cadere sub merito, bene tamen quando datur tantum sub conditione futuri meriti ; ut si rex, v. g. concedat militi arma et equum anticipata solutione, in compensationem egregii facinoris eodem equo et armis futuri : atqui Deus potuit conferre humanitati unionem Verbi sub conditione meriti futuri per eam exercendi : ergo.

B. i° istud argumentum nimium probare ; cum enim exemplo allato nihil fiat contra legem ordinariam, sequeretur etiam posse de lege ordinaria principium meriti cadere sub merito, adeoque hominem posse, imo de facto mereri primam gratiam, primum suum esse, suam creationem, et Christum suam prædestinationem primam seu quoad intentionem ; quæ tamen non concedit adversarius.

B. 2° N. maj. Et ad prob. ex paritate exempli adducti, dico disparitatem esse, ipiod principium meriti in milite non sint præcise conus et arma, sed bonus eorum usus, sen prudent. et valor militis : in Christo autem totale principium meriti, tara physicum quam morale, est unio hypostatica.

Insuper dona quæ ab hominibus conceduntur, possunt dari imperfecte et quoad usum tantum, donatione suspensa quoad

possessionem absolutam, et. sic, imperfecteJ* habita possunt cadere sub merito ut perfecte et absolute habeantur, sicque principium meriti formaliter ut tale non cadit sub merito : unde miles in casu allato, per egregium facinus meretur absolutam equi et armorum possessionem, quæ tantum antea imperfecte et quoad usum habebat. Unio autem hypostatica non potest sic concedi quoad usum et imperfecte, donatione suspensa et quæ nulla sit, conditione non purificata ; sed hoc ipso quo datur, simpliciter et absolute datur : quia esse, si datur, absolute et simpliciter datur ; alias, ut jam diximus, posset quis mereri suum esse et suam creationem.

Obj. S° cum eodem. Finis potest esse causa et effectus sui medii : ergo etiam meritum potest esse causa et effectus sui principii.

B. N. conseq. Disparitas est, quod finis non causet quia est, sed ut sit, sicque non causât per sui existentiam, vel actuaalem, vel saltem praevisam ut absolute futuram in aliqua temporis differentia, sed solum per esse apprehensum ut bonum et possibile : unde respectu medii, non est causans et causatum sub eadem ratione ; est causans secundum esse objectivum, et causatum secundum esse a parte rei. At vero meritum causât quia est aut praevidetur futurum absolute in aliqua temporis differentia : unde si causaret principium a quo est efficienter et formaliter, causaret per suum esse actuale id a quo accipit idem esse actuale ; et sic secundum idem esse actuale foret prius et posterius existentia actuali sui principii, quod implicat.

Obj. ultimo. SS. Patres meruerunt *di congruo* Incarnationem : atqui tamen Incarnatio est illorum meritorum principium : ergo principium meriti, etc.

De hoc argumento art. subséquente.

ARTICULUS II.

Utrum Christus meruerit circumstantias suæ Incarnationis?

Circumstantis Incarnationis aliæ sunt præcedentes, aliæ concomitantes, aliæ consequentes.

Pico 1°. Christus non meruit eas circumstantias suæ Incarnationis sive procellentes, sive concomitantes, quæ vel in aliquo genere sunt causæ seu principia subs-

tanti® Incarnationis ut execution*! mandala·, vel eam necessario comitantur.

Palet ex dictis. 1° Quia sicut merita Christi supponunt ejus Incarnationem ut eorum principium, sicqfte eam mereri non possunt; ita etiam supponunt eas circumstantias quæ sunt causæ aut principia illius Incarnationis, aut eam necessario comitantur, etsine quibus non esset. Ergo.

2° Non possunt infallibiliter provideri a Deo merita Christi futura, nisi prius praevideatur Christus futurus et existons in aliqua differentia temporis : ergo etiam nisi prius provideantur ea a quibus et cum quibus habet necessario esse, quæ proinde cum se teneant ex parte principii meriti, non possunt cadere sub merito.

Dico 2°. Meruit tamen Christus eas Incarnationis suæ circumstantias quæ nec influunt in ejus esse, nec eam necessario comitantur.

Patet ab opposita ratione. Cum enim illæ circumstantis non sint causæ aut principium meriti, nec ab illis dependeat Christi meritum, non est ratio cur eas non meruerit, cum meruerit Christus omne illud quod congruenter potest habere rationem promii; hoc enim confert ad ejus majorem dignitatem et gloriam.

Dico 5° Christus meruit circumstantias Incarnationem consequentes ; quia ill® non prærequiruntur merito ipsius, nec se tenent ex parte principii merendi, sed ad illud consequuntur. Ergo.

Colliges cx prima conclusione, Christum non meruisse concipi ex Spiritu sancto, nasci ex B. Maria, ex populo Judaico, tali loco, tali tempore, tali modo ; quia hæc sunt vel principia Incarnationis, vel circumstanti® necessario eam concomitantes in exeeutione.

Colliges ex secunda conclusione, Christum meruisse Prophetarum de ipso prædicationem, annuntiationem per angelum, etiam, ut probabilius videtur, Matris virginitatem. *Quoad duo prima patet,* quia non sunt causæ aut principium Incarnationis. *Palet etiam quoad tertium,* quia virginitas matrisiion influit in Incarnationem magis quam albedo aut nigredo matris, nec videtur circumstantia cum Incarnatione necessario connexa; etsi enim mater non foret Virgo, eadem numero esset Incarnatio.

Colliges cx tertia conclusione, Chris-

tum meruisse concentum angelorum, pastorum et Magorum adorationem, apparitionem stellæ, fugam in TEgyptum, curam etsollicitudinem BB. Mariæ et Joseph, esse mundi judicem, sacramentorum «nstituto-rem ; quia hæc omnia sequuntur ad Christum, adeoque ad principium meriti : item et suam resurrectionem, non solum quoad rcunionem animæ ad corpus, quod omnes admittunt et dicemus infra, sed etiam probabilius quoad rcunionem personalitatis Verbi ad totam humanitatem quæ morte desierat. Licet enim partes humanitatis separat® semper manserint unit® Verbo, nihilominus tota humanitas non mansit unita Verbo in triduo mortis, quia humanitas non dicit partes quomodocumque, sed unitas, seu unum factas; et cum Christus meruerit suam resurrectionem, ut dicetur infra, hæcque rcunio pertineat ad resurrectionem, sequitur Christum eam meruisse

Dices. Ista rcunio totius humanitatis ad Verbum sequitur ad rcunionem animæ ad corpus vi primæ Incarnationis. Ergo.

Jl. N. conseq. Quia licet id quod sequitur ad id quod est gratis concessum, non cadat sub merito, quandiu durat illud gratis concessum, secus tamen si desinat illud gratis concessum.

Jlespones. Hoc ipso quo anima reunitur corpori, nihil est amplius quod cadere possit sub merito, quia totum non distinguitur a partibus. Ergo.

Jl. N. ant. Ad prob. D. Totum physicum, C. totum metaphysicuin, N. Id enim ratione suppositi distinguitur a partibus, scilicet materia et forma.

Petes utrum Christus meruerit suæ Incarnationis continuationem?

Desponsio communis, et maxime Thomastaniin, *est negativa* contra Suarcem et alios. *Jiatio est ;* quia continuatio Incarnationis est eadem indivisibilis actio qua inchoata est : atqui ipsa Incarnationis actio non potestcadere submeritoutprimofacta : ergo neque ut continuata. *Prob. maj.* Incarnatio non continuatur ad modum rerum successivarum et divisibilium ner additionem alicujus, puta partis, gradus, aut auxilii, sed ex tota simul et mensuratur duratione omnino indivisibili, scilicet æternilato participata, utpote immutabilis et permanentior visione beata. Ergo.

Confirmatur. Qui semel obtinuit beati-

tudincm, totam ejus continuationem adeptus est, quia esi indivisibilis inceptio et continuatio ejus; est enim cx natura sua vita rcterna : ergo potiori jure idem dicendum de Incarnatione.

Dices 1°. Poterat Christus mereri ne humanitas dimitteretur a Verbo aut non annihilaretur. Ergo.

/?. N. ani. Vel enim illa non dimissio aut non annihilatio sumitur ex parte Dei pro actione ejus increala, et hæc non cadit sub merito; vel pro effectu ex parte humanitatis, el tunc illa non dimissio aut non annihilatio nullum importat alium novum enectum rcalein qui possit cadere sub merito, sed est eadem ipsa continuatio.

Dices 2°. Christus meruit extensionem unionis hypostaticæ ad eas partes quas acquirebat per nutritionem : ergo et hujus unionis conservationem. *Prob. conseq.* 1° Mereri ea quæ necessaria sunt ad conservationem, est mereri ipsam conservationem ; sed extensio unionis hypostatica; ad illas partes erat necessaria ad ejusdem unionis conservationem. Ergo. *Prob. 2° eadem consequentia.* Ideo potuit mereri illam extensionem quia est posterior merito Christi zatquiconlinuatiolncarnalionisestetiam posterior merito Christi : ergo.

P. quosdam negare ant. Quia posita prima productione, sicut debebatur conservatio, ita et restauratio no periret : aliis tamen videtur magis consonum excellentiæ Christi asserere hanc extensionem esse ipsi debitam nedum sequela naturali ex vi primæ unionis, sed etiam titulo meriti, cum nihil obstat. *Unde dato hoc ant. N. conseq. Et ad primam prob. C. ant.* quoad ea quæ sunt necessaria conservationi immediate et per se; *N.* vero quoad ea quæ sunt tantum remote et per accidens necessaria conservationi, quales sunt partes dc novo advenientes respectu conservationis Incarnationis; in lanium enim sunt ipsi necessariae, in quantum nutritio erat ipsi necessaria : unde modo, Christo non indigente nutritione, sine illa unio hypostatica continuatur.

z/d secundam prob. N min. Cum enim continuatio unionis primo factæ mensuretur, ut diximus, aeternitate participata quæ habet duralionem omnino immobilem et permanentem, non est formaliter et secundum propriam duralionem posterior me-

rito, sed solum virlualiter per correspondentiam ad tempus nostrum.

Inferes. Ergo saltem istud virlualiter posterius et superadditum Incarnationi ut primo factæ, poterit cadere sub' merito.

B. N. illationem. Quia principium meriti, cum sit cau<a efficiens præmii, debet realiter distingui ab illo.

ARTICULUS 111.

Utrum sancti Patres meruerint Incarnationem?

Ilicq. 2. a. 11. 0. — *Dico* 1°. SS. Patres veteris Testamenti non meruerunt nec mereri potuerunt *de condigno* Incarnationem , nec circumstantias ejus intrinsecas.

ibid. — *Est communis ct certa. Probatur.* Meritum *de condigno* adæquari debet cum præmio in valore et virtute : atqui meritum antiquorum Patrum non potest adæquari in valore et virtute cum Incarnatione : ergo. *Patet maj.* id enim importat condignitas. *Prob. min.* In homine non datur aliud principium merendi quam gratia adoptionis : atqui unio hypostatica, cum sit in esse personati, ita transcendit gratiam adoptionis, ut sit alterius et superioris ordinis, sicut esse personam divinam respectu illius qui est tantum participative Deus : ergo.

Confirmatur. Unio beatæ mentis ad Deum, sen in esse intelligibili, hoc est gloria cœlestis, est præmium proportionatum et condignissimum gratiæ adoptionis; dicitur enim semen gloriæ : atqui unio in esse personali et divino, qualis est Incarnatio, transcendit unionem in esse intelligibili, estque superior ad illam . ergo.

Hinc passim in Scriptura Incarnatio dicitur opus misericordis; sic Tit. 5 : *Apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei, non cx operibus justitia; quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam salvos nos fecit.* Luc. 1 : *Per viscera misericordia; Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto.*

Dices cum S. Bonaventura. Antiqui Patres meruerunt *de condigno* apertionem regni cœclslis, alias non meruissent gloriam : atqui codum non est apertum nisi per adventum Christi : ergo illum meruerunt.

B. D. maj. Antiqui Patres meruerunt *de condigno* apertionem regni cœclslis quoad remotionem impedimenti quod se

mebat ex parte cujuslibet particularis, scilicet indignitas personalis, qualiter nos meremur nunc, *C. maj.* quoad remotiorem impedimenti quod se tenebat ex parte naturæ peccato originali viliatæ, *N. maj.* Solutio est D. Th. in 5, d. 18, q. 1, art. 6, quæstiunc. 2, ad 2.

Pepones cum Medina. Extrinseca Dei ordinatio illorum meritorum ad Incarnationem, potuit supplere illorum improprietatem. Ergo.

/i. A'. *ant.* Illa enim extrinseca ordinatio non elevaret illa opera supra ordinem gratiæ, adeoque non tribueret illis valorem alterius rationis quam secundum se haberent.

Jleplicabis. Posita illa extrinseca Dei ordinatione et promissione retribuendi Incarnationem illis operibus, Incarnatio foret illis operibus debita : ergo eam mererentur *de condigno*.

/i. I). *min.* Foret eis debita ex fidelitate Dei qui promissis non deest, *C. min.* ex condignitate operis, *N. min. et conseq.*

Ibid. — *Dico 2°.* Antiqui Patres meruerunt *de congruo* Incarnationem. Est etiam communis.

ibid. — *Prol).* Congruum erat ut Deus exaudiret desideria et preces amicorum suorum qui ipsi obediebant : atqui SS. Patres erant amici Dei, desiderabant et petebant Incarnationem : ergo.

Sed difficultas est utrum illud antiquorum meritum fuerit *de congruo* stricte, an late. Plures theologi, tam domestici quam extranei, contendunt esse *de congruo* stricte, fundanturque in S. Th. qui hic att. 110, dicit : « *Ex congruo* meruerunt SS. Patres Incarnationem desiderando et petendo ; congruum enim erat ut Deus exaudiret eos (pii ei obediebant. » Quæ verba intelligunt *de congruo* stricte. Sed quia incarnatio seu Christus est principium totius meriti SS. Patrum, sicque sequeretur quod principium meriti caderet sub merito, ut hunc nodum solvant, in varias explicationes abeunt.

Quidam dicunt Incarnationem ut intentam, hoc est, Christum et ejus merita ut intentam, esse principium meritorum SS. Patrum per modum causæ finalis tantum, qualenus Deus intendens Incarnationem Christi, vi illius intentionis elegit merita antiquorum Patrum tanquam media ad CXC-

cutionem Incarnationis ? unde Incarnatio in intentione est principium meritorum SS. Patrum, et meriti Patrum sunt principia Incarnationis in executione ; adeoque principium meriti sub ratione qua est principium meriti, non cadit sub merito ; seu, quod idem est, Incarnatio et meritum Patrum sunt sibi invicem causæ in diverso genere : Incarnatio in genere causæ finalis, merita Patrum in genere causæ efficientis moralis, quod non repugnat.

Verum obstare videtur quod nullum sit aut concipi possit meritum in antiquis Patribus, quod non sit, non solum propter Christum aut Incarnationem tanquam causam finalem, sed etiam quod non sit ex ipso Christo seu ex ejus meritis tanquam ex causa efficiente morali ; nullum est enim aut concipi potest pro hoc statu meritum in homine, quod non accipiat valorem suum et vim merendi ex meritis Christi, seu cui Christus non meruit gratiam qua ejus opera sint meritoria apud Deum, ut docet hic Auctor ad 2, et omnes admittunt, juxta illud Joan. 1 : *Omnes de plenitudine ejus accepimus.* Atque nec concipiuntur merita in Christo moraliter efficientia merita nostra, nisi prout Christus consideratur ut existens aut absolute futurus in aliqua differentia temporis, consequenter in statu executionis et non intentionis tantum, actiones enim sunt suppositorum existentium. Si ergo merita Patrum causent Incarnationem in executione in genere causæ efficientis moralis, et Incarnatio vicissim in executione canset merita Patrum in eodem genere causæ efficientis, evidens est quod principium meriti cadat sub merito operis ab ipso procedentis, quod Incarnatio sit causa et effectus in eodem genere, seipsa prior et posterior, etc.

Alii dicunt antiquos Patres meruisse de congruo Incarnationis executionem, non prout decretam et prævisam, sed ut executam in tempore. Sed neque iste dicendi modus nobis probatur, quia nihil fit in tempore nisi eo modo quo Deus per suum decretum executivum decretum ab æterno fieri : unde vel Patres meruerunt *de congruo* executionem Incarnationis ut prævisam et decretam a Deo vel eam non meruerunt ut executam in tempore. Paritas est in nostra prædestinatione. Ideo enim per merita assequimur in tempore gloriam

quia Deus ab ætemo decreto suo executive voluit sic assequendam.

Alii tandem dicunt non repugnare principium efficiens tantum meriti cadere sui merito, sed id non cohæret cum principiis positis. Enimvero quod causât per modum efficientis, necessario existit; quod autem jam existit, non potest sibi mereri ut existât. Insuper meritum etiam causât per modum efficientis : idem ergo causa et effectus in eodem genere causæ.

Verius ergo arbitror cum doctissimo Sylvio, antiquos Patres non meruisse Incarnationem Christi nisi *de congruo* late sumpto pro interpretatione Incarnationis exequendæ ex divina bonitate. Et hoc tum propter rationem datam quod Incarnatio et merita Christi sint fundamentum et principium totius meriti, non effectus ; tum quia alioquin sequeretur 1°, Patres meruisse aliquid melius quam Christus ipse meruit; 2° quod Incarnatio non esset opus puræ misericordiæ, meritum enim *de congruo* stricte, importat aliquod jus saltem amicabile ad præmium tanquam ad recompensationem et retributionem; 5° quod Christus esset Patribus debitor suæ Incarnationis, item gratiæ et gloriæ quæ consequuntur ad Incarnationem. Hæc autem sunt absurda.

Ad. D. Th. Quidam ipsum intelligent de merito quarundam circumstantiarum Incarnationis, veluti quod tali tempore, de tali populo nasceretur. Alii intelligunt *de congruo* late sumpto, ita ut mereri idem sit quod impetrare, et meritum accipiatur pro opere quo fiebat, ut attentata divina bonitate, congruum esset ut exaudiret illos qui ei obediebant, *Propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones Patrum*. Ita respondet laudatus Sylvius.

Et revera S. Ductorem alterutro sensu, maxime secundo, esse intelligendum, *pate*. 1° Quia hic art. 11 o, generaliter resolvit quod Incarnatio non possit cadere sub men'o, qui? est principium meriti; hæc autem ratio non minus militat pro merito *de congruo* stricte quam pro merito *de condigno*. 2° Quia ibidem ad 5, negat D. *P'irginem* meruisse Incarnationem. «Quod B. Virgo, *inquit*, dicitur meruisse portare Dominum obmum, non quia meruit ipsum incarnari, sed quia meruit ex gratia sibi data illum Duritatis

» et sanctitatis gradum, ut congruo posset esse Mater Dei. » Et in 3, d. 4, q. 5, art. 1, ad 6, ait : « Quod beata Virgo non meruit Incarnationem, sed supposita Incarnatione, meruit quod per eam fieret, non quidem merito condigni, sed merito congrui. » Ex quo manifestum est, juxta S. Doctorem, quod nec merito congrui B. Virgo meruit Incarnationem : nullatenus autem est verisimile id ipsum concessisse Patribus S. Virgini longe inferioribus.

Inst. Meritum *de congruo* stricte, illud est quod fundatur in amicitia mutua merentis et præmiantis : atqui SS. Patres, qui petebant Incarnationem, erant amici Dei : ergo.

B. maj. esse veram quando nihil obstat rationi meriti : hic autem obstat quod Incarnatio sit principium meriti et non possit esse ejus effectus.

ARTICULUS IV.

Quæ fuerit causa physica Incarnationis?

Dico 1°. Nulla creatura fuit aut esse potuit causa principalis efficiens Incarnationis, sed solus Deus.

Proh. 1°, ex S. Scriptura. Ilabac. 3 de Incarnatione dicitur: *Dominic'opus tuum*. Et Psal. 133, dicitur quod Deus *faciat mirabilia solus* : omnium autem mirabilium maximum est Incarnatio. Ergo. Hæc etiam evincit ad tantum ac tale miraculum requiri virtutem infinitam.

Quæstio est potissimum de causa instrumentait respectu B. Virginis.

Dico 2°. B. Virgo non fuit causa instrumental'is conjunctionis humanitatis cum Verbo.

Hæc conclusio insinuat ex auctoritatibus citatis ; non enim proprie diccretur Incarnatio opus solius Dei, si B. Virgo illi cooperata fuisset etiam instrumentante!*

Astipulatur auctoritas D. Th. infra q. 51, a. 5, cl q. 32, art. 4 o, ubi ait : « In ipsa conceptione Christi B. Virgo nihil active operata est, sed solam materiam ministravit. »

Prob. ratione. Concursum instrumentait ad conjunctionem humanitatis cum Verbo ideo aliqui astruunt, ad salvandam maternitatem Dei in B. Virgine : atqui ad id non requiritur : ergo perperam ei tribuitur. *Prob. min.* Ut B. Virgo vere silet dicatur

Mater Dei, sufficit quod exercuerit in conceptione Christ; illum concursum quem maiores aliæ exercere solent in conceptione suorum filiorum : alumni hunc exercuit B. Virgo erga Christum, absque eo quod debuerit esse causa instrumentalis respectu illius Incarnationis : ergo. *Prob. min.* In sententia Aristotelis et D. Th. mater non concurrat active in generatione prolis, sed passive tantum, ministrando materiam humano conceptui, et hoc, in loco ad eum conceptum naturali, vi seminis virilis elaborandam ad perfectam organisationem : atqui id totum præstitit B. Virgo respectu Christi, excepto quod materia (piam ministravit non virili semine, sed mystico spiramine fuerit elaborata usque ad perfectam organisationem et ultimam dispositionem ad recipiendum animam rationalem, ex cujus unione cum corpore resultare debebat connaturaliter subsistentia creata tanquam terminus completivus generationis; sed loco illius in eodem instanti substituta fuit subsistentia Verbi, quæ ultimo complevit et terminavit concursum passivum B. Virginis et operationem activam Spiritus sancti supplentis vices viri : ergo. *Et esto*, secundum medicos, mater concurreret active, eodem modo ratiocinandum foret de concursu ejus activo ac diximus de concursu ejus passivo.

Confirmatur. *Esto* B. Virgo foret elevata ut instrumentum Incarnationis, non ideo foret Mater Dei : tum quia concursus matris est principalis; tum quia creatura etiam inanimata potuit de potentia Dei absoluta ad id elevari, quæ tamen non foret ideo mater Dei.

Dices. S. Ambros, Epist. 82, et S. Bernard. Hom. 4, dicunt per B. Virginem carnem fuisse junctam divinitati. Ei Isichius Hom. 2 de Deipara, vocat illam *Instrumentum Incarnationis*. Ergo.

II. SS. Ambrosium et Bernardum intelligendos esse de junctione, non effectiva, sed dispositiva, quatenus subministravit et præparavit materiam quæ efformata in humanitatem, juncta fuit Verbo, Isichius autem nomen instrumenti sumpsit late pro omni eo quod concurrat aliquo modo ad productionem alterius.

Dico S». Tota Trinitas Incarnationem operata est. Insinuatur in S. Scriptura, Galat. 4 : *Misit Deus Filium suum, fac-*

tum ex muliere : en Pater; Philipp. 2 : *Semetipsum exinanivit, formam servi accipiens* : en Filius; Matth. 1 : *Quod in ca natum est, de Spiritu sancto est* : en Spiritus sanctus. Ergo.

Prob. ratione. Omnia opera Dei ad extra sunt toti Trinitati communia. Ergo. *Prob. ant.* Deus operatui ad extra per omnipotentiam : atqui omnipotentia est communis tribus personis non minus quam essentia : ergo non potest una persona operari ad extra quin operetur et altera, adeoque opera Dei ad extra toti Trinitati sunt communia. Unde sequitur Filium dupliciter se habuisse ad Incarnationem, effective per potentiam, et terminalive per subsistentiam : Pater autem et Spiritus sanctus effective tantum.

DISSERTATIO VI.

DE PERSONÆ ASSUMENTE.

ARTICULUS I.

Utrum proprium sit personæ divinæ naturam alienam terminare?

Hic q. 5. a. 1. ad 2. *Dico.* Ita proprium est personæ divinæ naturam alienam terminare, ut id repugnet omni personalitati creatæ vel creabili.

Ibid. Prob. Personalitas imita non potest terminare nisi naturam propriam : atqui omnis personalitas creata vel creabilis est finita » ergo. *Patet min. Prob. maj.* Personalitas finita habet suam limitationem et speciem a natura cujus est complementum et terminus, ita ut subsistentia cui, v. g. non distinguatur a subsistentia hominis, nisi quia illa est eui, ista hominis: ergo non potest loco alterius subsistentia: subrogari, nec nisi propriam naturam terminare. *Ant. est certum.* Cum enim subsistentia sit modus et terminus naturæ, non dat speciem naturæ, sed eam supponit et ab ipsa specificatur : sicut totum quod est terminus ei complementum partium, ab ipsis limitatur et specificatur. *Patet etiam conseq.* Quia hoc ipso quo subsistentia desumit speciem a natura, et talis est speciei quia talis naturam terminat, implicat quod eadem manens terminet aliam naturam, alias foret eadem, tunc supponitur, et non foret, quia esset alte-

Hus naturæ et speciei, sicut implicat totum inveniri et communicari extra suas partes, quia ab ipsis specificatur, resultat et limitatur

Aliter autem dicendum de subsistentia divina quæ ratione infinitatis nullo genere, nulla specie clauditur : unde sicut natura divina continet formaliter eminenter omnium naturarum possibilium perfectionem, ita et subsistentia divina terminando naturam sic infinitam, continet formaliter eminenter omnium subsistentiarum possibilium virtutem, adeoque apta est quascumque naturas terminare.

Confirmatur. Subsistentia quæ posset terminare duas naturas, posset terminare infinitas, adeoque esset infinita in ratione terminandi; ubi enim pluralitas non facit differentiam, nec illam faceret infinitas si esset possibilis, ut ait Aristot. 4 P^{bys}. textu 76 : ex quo infert quod si duo corpora possent esse simul in eodem loco, possent et infinita si darentur; atqui nulla subsistentia est infinita nisi in creata : ergo.

Prob. 2° et simul praeluditur evasio adversariorum qui distinguunt inter potentiam naturalem et supernaturalem, inter potentiam ordinariam et extraordinariam. Nulla personalitas creata potest naturaliter terminare alienam naturam : ergo nec supernaturaliter aut de potentia Dei absoluta.

est certum. Prob. conseq. Juxta communem philosophorum doctrinam, in causis formalibus non currit distinctio potentia ordinariæ et extraordinariæ : atqui subsistentia creata habet rationem formæ et actus substantialis natura quam terminat; ergo si non possit naturaliter, etc. *Min. est certa. Maj.* ultra quod communiter tradatur a philosophis, patet ex hoc quod causa formalis non causal nisi communicando seipsam, ei tectus enim formalis est ipsa forma communicata, in quo differt a causa efficiente quæ producit aliquid a se distinctum : ergo quantumcumque applicetur a causa supernaturali, nihil amplius efficiet nisi communicare seipsam.

Neque dicas, posse augeri vim ejus causandi, quia non causal, ut dictum est, nisi seipsam communicando : unde quamvis augeatur, nihil aliud efficiet nisi seipsam communicare; et aliunde cum formæ substantiales non admittant magis et minus, si

quid ipsi addatur, non crit amplius causa informis, sed activa.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Terminare plures naturas, nati arguit infinitatem in persona terminante. Ergo. *Prob. ant.* Personalitas divina prout ab essentia distincta, non est infinita : atqui tamen ut sic de facto plures terminat naturas, divinam scilicet et humanam, et infinitas terminare posset : ergo terminare alienam naturam non arguit infinitatem. *Prob. ant.* Si personalitas divina, prout distincta ab essentia, esset infinita, sequeretur aliquam infinitatem competere Filio qui non competeret Patri, et vicissim : atqui hoc dici non potest : ergo.

// *N. ant. Ad prob. 1). maj.* Personalitas divina, prout ab essentia distincta, non est infinita infinitate perfectionis, *transcendit maj.* non est infinita infinitate terminativa, *N. maj.* Igitur personalitas divina duo præstat natura alienæ quam terminat : 1° perfectiorem independentem; et quia hoc est perfectio, id præstat ratione subsistentiæ absolute quam implicat et in qua transcendentaliter imbibitur. Aliud autem quod præstat, est perscitas incommunicabilitatis; et quia id non dicit perfectionem, illam præstat ratione illius quod explicat; et sub illa ratione, licet non sit infinita infinitate perfectionis, est tamen infinita in ratione terminandi, tum quia naturam infinitam terminat, tum quia potest terminare in infinitum sine calegorematicc. *Unde patet responsio ad probationem.* Sicut enim licet a pluribus recipiatur/conveniens quod perfectio aliqua competat Patri et non Filio et e contra, non tamen quod aliqua entitas non explicans perfectionem, v. g. filiatio conveniat Filio, quæ non convenit Patri : ita similiter non est inconveniens quod aliqua infinitas terminaliva uni personæ conveniat quæ alteri non convenit. Confer tractatum de Trinit. dissert. 5, art. 3.

Inferes. Ergo Pater non est in omni linea infinitus.

P. 1). illationem. Pater ratione paternitatis non est in omni linea infinitus, C. est enim sub hac ratione infinitus in sola linea paternitatis; ratione naturæ, A'. Sub hac enim ratione est formaliter infinitus in linea naturæ et identice in omni linea;

quia natura divina cum omnibus quæ sunt in Deo sive absolutis, sive relativis identificatur. nat : undo si aliam terminaret naturam , suam speciem amitteret.

ARTICULUS II.

Per quid immediate terminatur natura humana in Christo? An per aliquid absolutum, vel per aliquid relativum?

Suppono ex tract, de Trinit. præter t.es subsistentias relativas et incommunicabiles , dari insuper in Deo secundum se, ct ut personis præintellecto, subsistentiam absolutam per quam natura divina per se subsistit, non quidem incommunicabiliter sicut personæ, sed communicabiliter.

Existimavit Durandus unionem humanitatis immediate factam esse ad subsistentiam absolutam Dei, mediale autem ad proprietatem relativam Filii, quia existimavit proprietates relativas non esse subsistentias.

ibid. a. 2. ct 4. o.— *Dico.* Ratio formalis terminandi naturam humanam est subsistentia relativa, seu Verbum terminavit naturam humanam formaliter et proxime per propriam personalitatem scu subsistentiam relativam, per quam constituitur in ratione personæ distinctæ a Patre ct Spiritu sancto, non per subsistentiam absolutam et communem.

Prob. 1° auctoritate concilii Tolet. G ct 11 , in confessione fidei, ut sic habetur : « Incarnationem Filii tota Trinitas operata » est, quia inseparabilia sunt opera Trinitatis; solus tamen Filius formam sen i » accepit in singularitate personæ, non in » unitate naturæ divinæ, in id quod proprium est Filii, non quod Trinitati commune est. »

Et in Synodo 6, act. 8, dicitur ex S. Dionysio cap. 2 de Divin. Nomin. » Quod Pater et Spiritus sanctus nihil in Incarnatione habent commune, nisi benignissimam voluntatem. «

Prob. ratione insinuata in præfatis auctoritatibus. Si Verbum terminaret naturam humanam formaliter et proxime per subsistentiam communem et absolutam, Pater ct Spiritus forent incarnati non minus quam Filius : *atqui falsum consequens : ergo et ant. Prob. sequela.* Quod convenit alicui personæ Trinitatis ratione alicujus attributi absoluti et communis, convenit toti Trinitati : sic quia creatio,

Inst. Terminare naturam alienam, non est effectus infinitus : ergo non exigit infinitatem in causa.

Il. D. ant. Non est effectus infinitus in ratione entis, C. in ratione effectus formaliter, (V. *ant. ct conseq.* Sic licet effectus creationis sit ens finitum, quia tamen in ratione effectus formaliter est infinitus, exigit causam infinitam.

Itcponcs. Sol continet eminenter effectus causarum inferiorum, ct tamen est aliquid finitum : ergo *a pari* non repugnat dari aliquam subsistentiam creatam superioris ordinis quæ eminenter contineat virtutem personalitatum inferiorum.

Il. N. conseq. ct paritatem. Disparitas est 1°, quod sol causat per modum causæ efficientis; subsistentia vero per modum causæ formalis, ut dictum est. 2° Sol continet aliarum causarum effectus eminenter imperfecte quoad rationes genericas tantum , puta viventis aut corporis corruptibilis; subsistentia vere terminans plures naturas earum subsistentias deberet eminenter continere quoad rationes earum specificas et individuates, quod non magis potest quam possit natura cujus est terminus et a (pia specificatur, continere aliarum naturarum rationes specificas et individuates. Hoc soli subsistentiæ divinæ competii quæ, cum terminet naturam eminenter continentem omnes rationes specificas et individuates aliarum naturarum, continet ideo omnes perfectiones specificas et individuates aliarum subsistentiarum.

Obj. 2° Non implicat contradictionem ut ea quæ sunt naturaliter determinata ad unum effectum vel terminum , supernaturaliter extendantur ad alia : v. g. quod idem corpus sit in diversis locis, idem accidens in diversis subjectis, eadem forma in diversis materiis : cetero similiter.

II. Dato ant. cum suis exemplis, V. *conseq.* Disparitas est, quod ea quæ afferuntur, habeant ex se speciem determinationem : unde ex eo quod extendantur ad alia a quibus specificationem non habent, non amittunt suam speciem et determinationem , sed solum variantur termini eorum materiales ; at vero subsistentia habet limitationem et speciem a natura quam termi-

conservatio, gubernatio, imo et ipsa actio unitiva Incarnationis conveniunt uni person® ratione omnipotenti®, conveniunt omnibus. Ergo.

Dices cum Durando, immanitatem non solum esse unitam immediate subsistenti® absolut®, sed etiam mediate proprietati relativ® Filii, unde fit quod Filius solus sit Incarnatus, non Pater et Spiritus, nisi cum addito, in quantum scilicet sunt hic Deus, non autem in quantum sunt tales person®.

Sed contra instatur ratione jam facta. Qu® competunt Deo ratione alicujus attributi absoluti et communis, competunt personis, et de illis absolute et sine addito prædicantur : sic quia creare convenit Deo ration® potenti®, absolute et sine addito de qualibet persona prodicatur : ergo si terminare naturam humanam conveniat Deo ratione subsistenti® communis et absolut®, convenit et omnibus personis, et de illis poterit dici simpliciter et absolute quod sint incarnat® et homines fact®.

Quod autem dicit Durandus, Patrem et Spiritum sanctum posse dici incarnatos eum addito, hoc est, in quantum sunt *hic Deus*, temeritate non vacat, cum nullus Patrum ita loqui ausus fuerit.

Hinc sequitur ia, etiam explodendam esse alteram sententiam qu® dicitur esse Victori®, Soto, etc. nimirum, Verbum terminare humanitatem per subsistentiam absolutam et communem, non quidem precise et absolute sumptam, sed ut modificatam proprietate relativa Filii ; quia in hac sententia ut in priori sequeretur pariter Patrem et Spiritum sanctum esse incarnatos. *Prob. Sequela.* Quod convenit alicui person® ratione alicujus attributi communis, etsi appropriati et proprietate relativa modificati, convenit omnibus t v.g. quia creare convenit Filio ratione 'omnipotenti® qu® omnibus communis est, non potest ratione illius, etiam ut ipsi appropriati® et relativa proprietate modificat®, quidquam creare, nisi Pater et Spiritus sanctus simul creent : ergo pariter non potest terminare naturam humanam ratione subsistenti® communis, etsi ipsi appropriati® et proprietate relativa modificat®, nisi Pater et Spiritus sanctus simul eam terminent.

Sequitur 2°, Verbum terminare mediate et secundario humanitatem per subsis-

tentiam communem et naturam ; quia subsistentia personalis immediate terminans idenlificatur cum absoluta et natura. *Ne tamen inde inferas* Patrem et Spiritum sanctum posse dici mediate incarnatos, eo quod identificentur ipsi natur® et subsistenti® communi; id enim non sufficit, sed deberent identificari cum termino immediato, scilicet personalitate Verbi a quae contra realiter distinguuntur.

Sequitur 5°, subsistentiam communem et essentiam divinam posse dici rationem radicalem et remotam terminandi naturam humanam; quia inde oritur in subsistentia relativa vis infinita et perfectio terminandi.

Sequitur 4°, merito olim damnatos fuisse Hermogenem et Praxeain, de quibus SS. August, et Epiphan. lib. de II®res. Item et Sabellianos seu Patripassianos, qui dogmatizabant Filium non potuisse incarnari et pati absque Patre cum quo esset ejusdem natura.

Sequitur 3°, nihilominus Patrem et Spiritum sanctum esse in humanitate Christi, non solum ratione immensitatis, sed etiam per concomitantiam ratione Incarnationis, ita ut si per impossibile person® divin® non forent ubique ratione immensitatis et infinitatis, forent tamen in humanitate Christi ratione mysterii Incarnationis. *Datio est.* Verbum est in humanitate ratione hujus mysterii, Verbo idenlificatur divinitas, divinitati identificantur person® divin® : ergo person® divin® ratione hujus mysterii sunt per concomitantiam inhumanitate Christi.

Si dicas. Pater et Spiritus sanctus non sunt concomitante! in Eucharistia ratione consecrationis, alias sequeretur quod manducaremus et sacrificaremus Patrem et Spiritum sanctum, quod falsum est : ergo nec in humanitate Christi. *Prob. sequela.* Manducamus et sacrificamus id quod in eucharistia est per concomitantiam, scilicet divinitatem Verbi. Ergo.

P. N. ant. Ad prob. N. sequelam. Ad prob. D. Manducamus et sacrificamus quod est per concomitantiam immediatam, C. mediatam, N. Nxlura utem Verbi est in eucharistia per concomitantiam immediatam, in quantum pari passu procedit cum Verbo, et ®que immediate comitatu; corpus quod Verbuin hypostatice susten-

tat ac, ipsum Verbum. Pater autem et Spiritus sunt 'bi mediante divinitate ut sic, et divinitas mediante divinitate Verbi seu Verbo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Deitas potest immediate communicari Immanitati absque eo quod ipsi immediate communicentur personæ : ergo ruit fundamentum conclusionis. *Prob. ant.* Natura divina de facto communicatur Filio et non paternitas : ergo similiter.

B. N. ant. Ad probat. N. conseq. Disparitas est, quod oppositio relativa quæ reperitur inter personas divinas, impediat quin una alteri communicetur : at vero inter humanitatem et personalitates Patris aut Spiritus sancti nihil obstat quominus istæ illi communicentur, si et ipsa natura immediate communicaretur.

Obj. 2°. Personalitas Verbi identificatur cum natura : ergo non potest humanitas immediate uniri personalitati quin et ipsi naturæ.

II. D. ant. Personalitas Verbi identificatur cum natura sub distinctione virtuali, C. sine distinctione virtuali, N. Hæc autem virtualis distinctio sufficit ut filio immediate terminetur, non natura; sicut sufficit ut natura communicetur et non paternitas.

Inst. 1°. Quia visio beatifica terminatur ad essentiam divinam ut est in re, non potest non terminari ad relationes, ut docetur in tract. de visione beatifica : atqui personalitas Verbi ut est in re, terminatur naturam humanam : ergo non potest eam non terminare naturam quæcumque identificatur, licet virtualiter ab ea distinguatur.

B. N. conseq. Disparitas est, quod visio Dei cum sit intuitiva, quidditativa et beatifica, ex hoc multiplici capite exigit attingere omne quod in Deo est, ut probatur loco citato : at vero humanitas terminata subsistentia Verbi non exigit terminari absoluta : communicatio autem alicujus rei fit secundum exigentiam termini cui fit communicatio. Adde quod humanitas terminetur etiam ad naturam et subsistentiam communem, sed mediale, ratione scilicet subsistentis Verbi.

Inst. 2°. Humanitas terminata per subsistentiam relativam, exigit terminari per absolutam. Ergo. *Prob. ant.* Humanitas

exigit non solum perscitatem incommunicabilitatis, sed etiam perscitatem independentiæ : atqui subsistentia relativa confert lautum perscitatem incommunicabilitatis; altera autem perscitas habetur a subsistenda absoluta, ut diximus avt. præced. et in tractat. de Trinit.

B. N. ant. Ad probat. D. min. Subsistentia relativa ratione ejus quod explicat, confert tantum perscitatem incommunicabilitatis, C. ratione ejus quod implicat, N. Cum enim identificetur cum essentia divina quæ ipsi transcendentaliter imbibitur, implicat et continet omnimodam perfectionem, adeoque et perseitatem independentiæ : quod sufficit ut illam communicet humanitati, sicut sufficit ut illam communicet personæ divinæ quam constituit.

O&/50. Natura divina quæ est communis tribus personis, ut modificata paternitate, est principium generans : ergo similiter subsistentia absoluta, licet communis tribus personis ut modificata subsistentia relativa, est ratio terminandi humanitatem.

B. N. conseq. Disparitas est 1°, quod generatio non supponat tres personas Trinitatis, cum sit generatio unius, unde tribus convenire non potest, sed solum ei quæ est ingenerata : at terminatio naturæ humanæ supponit tres personas : unde si fiat primo per se ratione alicujus absoluti, omnibus convenit. 2° Generare est agere : unde debet assignari hujus actionis notionalis principium *quo*, quod est natura, et principium *quod*, quod est persona : at vero terminare humanitatem non est actio in illam, sed purus terminus, et ideo id quo fit hæc terminatio, non debet esse natura, sed personalitas cujus proprium est terminare naturam.

Obj. 4° Secundum Thomam, humanitas existit formaliter per existentiam divinam absolutam et tribus personis communem, ut dicemus infra ad q. 17 D. Th. Quidni ergo subsistat per subsistentiam communem ?

B. disparitatem esse, quod unio humanitatis ad existentiam divinam non sit immediata, sed ex consequenti tantum et mediante personalitate Verbi.

ARTICULUS III.

i (cum Deus secundum sc, abstrahendo a personalitatibus relativis, possit naturam alienam assutherc?

Quæstio duplici sensu intelligi potest. <» An si natura divina intelligeretur sine relationibus personalibus, ita ut consideretur bic unus Deus, non trinus in personis, qualem imaginantur Ethnici, posset naturam alienam assumere. 2° An si quosito quod sint in Deo tres personæ, ut fides docet, posset tamen natura divina, seu hic Deus, ut communis tribus personis, ratione subsistenti» absolut», assumere alienam naturam.

Q. 5.a. 3. 0.—*Dico* 1°. Hic Deus unus, abstractis personalitatibus, potest intelligi assumens naturam alienam.

Ibid. in a. s. c. et ad 2. — *Prob.* Qllia in hac hypothesi remaneret Dei omnipotentia per quam facta est Incarnatio, remaneret et una personalitas Dei, ut Judæi intelligunt, ad quam posset terminari assumptio : sicut nunc dicimus eam terminari ad personam Verbi. Ergo.

Dico 2°. Deus trinus in personis posset ratione subsistenti® absolutæ assumere naturam alienam, subsistentiis relativis eam secundario tantum terminantibus.

Est communis inter Thomistes, qui agnoscunt in Deo subsistentiam communem et absolutam, distinctam a subsistentiis relativis per quas constituuntur personæ.

Prob. Quod est Deo ratio subsistendi in natura propria, potest esse illi ratio subsistendi in natura aliena : id per se manifestum est. Non enim alia de causa subsistentia relativa Verbi est illi ratio subsistendi in natura humana, quam quia est illi ratio subsistendi per se πτηο in propria natura : atqui subsistentia communis et absoluta est Deo ratio subsistendi in propria natura : *id probatum suppono* ex tract, de Trimi. disseri. 4, art, 3. Ergo.

At statim obvia sc offert difficultas. Ista natura humana, terminata per subsistentiam absolutam, foret homo et non persona, quod implicat. *Prob. assumptum.* Persona per se subsistit incommunicabilité!* : atqui subsistentia absoluta non confert per-

scitalem incommunicabililatis, sed independenli» tantum : ergo.

A. N. assumptum *Jd prob. D. min.* Subsistentia communis et absoluta, non tribuit incommunicabililatem formaliter et per se, C. min. concomitanter et mediate, Ar. min. Hoc ipso enim quod natura humana uniretur primario et immediate subsistenti» communi et absolut», uniretur etiam secundario et mediale subsistentiis relativis a quibus haberet incommunicabilitatem.

Dices insuper. Patres et concilia non cognoverunt aliam unionem possibilem natur» creat» in Deo, nisi vel in natura vel in persona : unde arguebant quod si non esset in natura, ergo esset in persona, vel nulla. Ita concil. Tolet. 6 et 11, S. Anselmus lib. de Incarnat, cap. 4, D. Th. q. praecedenti, art. 2 0 : atqui unio natur» creat» facta subsistenti» absolut» et communi, non esset unio neque in natura, neque in persona : ergo.

Jl. 1° *ad maj.* equidem Patres et concilia non meminisse nisi duplicis unionis, in natura scilicet vel in persona, non quidem quod aliam impossibilem judicarent, sed quia hæretici contra quos agebant, Nestoriani scilicet et Eutvcliani, de illa tantum duplici unione contendebant : unde ex concessis, seu, ut dicitur argumento ad hominem, contra illos inferebant unionem esse faciam in persona, ex hoc quod non esset facta in natura.

A. 2° *ad min.* hanc unionem in nostro casu equidem non fore ad personam immediate et per se primo, quia hic Deus sic consideratus persona non est; ex consequenti tamen necessario fore etiam ad personam, quia terminaretur primo ad subsistentiam absolutam, secundario et mediate terminaretur ad subsistentias relativas, ut jam diximus.

ARTICULUS IV.

Utrum plures personæ divinæ possint simul vel divisim assumere eandem numero naturam humanam?

ET E c o n t r a

An plures humanitates possint simul ab eadem persona divina assumi?

ibid. α. β. o. — *Dico* 1°. Quælibet ex

personis divinis potuit terminare naturam humanam, cique hypostatice uniri.

ibid. — *Prob.* Assumere naturam alienam convenit Deo ratione omnipotentis principii assumptis, cl rationis personalitatis ut termini assumptionis : atqui qualibet ex personis divinis habet omnipotentiam et personalitatem propriam in terminando infinitam : ergo.

Nec refert quod si Pater incarnaretur, esset simul Pater cl Filius; id enim foret secundum diversas naturas, quod non repugnat, neque pareret confusionem in re, sed ad summum in sermone, quo sensu intelligenda sunt verba D. Anselmi lib. de Incarn. cap. 4.

Ibid. a. 6. — *Dico* 2°. Plures personæ divinæ possunt eandem simul naturam humanam terminare, cique hypostatice uniri. Est communis contra Scolistas.

Prob. Non est repugnantia neque ex parte personarum terminantium, neque ex parte naturæ terminabilis : ergo nulla.

Prob. antipro pruna parle. Personæ divinæ non se excludunt a convenientia in eadem natura, cum omnes terminent simul eandem naturam divinam. Ergo. *Prob. pro secunda parle.* 1° Tota ratio farti in hoc mysterio est potentia facientis, ut dicit S. Aug. Epist. 5 ad Volus. ergo de illo judicandum est magis secundum conditionem personæ assumptis, quam secundum conditionem naturæ assumptæ. *Subsumo.* Atqui non repugnat ex parte personarum assumptis, ut dictum est : ergo nec ex parte naturæ assumptæ. *Confirmatur.* Natura humana est terminalis a persona divina, non ratione potentis naturalis sed obedientialis : atqui ex parte hujus potentis non oritur repugnantia, si ex parte termini non oriatur : ergo.

Dices. 1°. Ideo natura divina potest terminari tribus subsistentiis, quia est infinita : ergo non valet consequentia ad naturam creatam quæ finita est.

Ii. infinitatem esse rationem cur divina natura connaturaliter terminari possit tribus subsistentiis, et ut idem re cimi ipsis. Natura vero creata est terminabilis supernaturaliter seu obedientialiter, et ut quiri distinctum ab illis :

Dices 2°. Ex hac conclusione sequitur 1° naturam humanam fore communicabilem ulteriori supposito, ut supponitur, cl

incommunicabilem, quia de ratione subsistentis est reddere naturam incommunicabilem ulteriori supposito. 2° Esse simul adaquate terminatam et non adequate terminatam, ulpote ulterius terminabilem. 3° Pendere a duplici termino totali et adequate, quod non minus repugnat quam eundem effectum produci a duabus causis totalibus, idem accidens esse in diversis subjectis, idem corpus in diversis locis circumscriptive, eandem lineam terminari diversis punctis. Ergo.

11. ad primum, esse de ratione subsistentis creatæ reddere naturam incommunicabilem ulteriori supposito, ut dicemus infra, non autem de ratione subsistentiæ infinitæ, ut patet in divinis : unde quod habet natura divina connaturaliter ex intrinsecis quod possit communicari pluribus personis, hoc habet natura creata participative ratione potentis obedientialis quæ est quodam modo infinita.

Ad secundum, dico in hoc casu naturam fore adaequate terminatam intensive, sed non extensive, et sic ulterius adhuc esse terminabilem extensive. Sic paternitas in creatis adaequate intensive terminatur per unicum filium, est tamen adhuc terminabilis extensive per plures alios, si adveniant. Per intensive autem, intelligitur perfectionem terminationis ; per extensive, modum terminationis : unde adaequato intensive terminatum per aliquid, sed non extensive, non erit quidem perfectius terminatum per aliud, sed tantam pluribus modis tenuatum.

Igitur una persona divina terminando naturam divinam, eminenter habet posse terminare naturam creatam contentam in divina : et sicut terminando naturam divinam, relinquit locum alteri personæ ut possit simul terminare eandem naturam, non quia non terminat eam omnimoda perfectione, sed quia non omni modo seu omni extensione ; Pater enim terminat ut persona ingenerata, Filius ut genita, Spiritus sanctus ut spirata : ita similiter terminando eminenter naturam creatam, relinquit alteri personæ locum ut possit simul terminare, non quod perfectissime non suppleat quidquid perfectionis personalitas creata conferre posset, sed quia sola non communicat omnem modum terminationis eminentialis, «pro suppleri potest : neque af-

fert omnem modum eminentialem continendi qui est in alia persona, adeoque non exhaurit totam terminabilitatem naturæ ab alio Supposito eminentiaV.

Et hinc patet solutio ad terrium. Licet enim verum sit eundem omnino effectum non posse pendere a duplici causa totali et adæquata, quando omni modo est totalis et adæquata, tam quoad rem quam quoad modum, ita ut una nihil amplius etiam quoad modum causet quam altera : secus tamen si aliquid amplius tribuat, aut idem novo modo, tunc enim non est omnibus modis totalis et adæquata, sed solum quoad aliquid, videlicet quoad substantiam effectus, non quoad modum seu extensionem : patet in relatione paternitatis de qua supra, vel in relatione similitudinis unius albi ad aliud album.

Porro quælibet personalitas divina terminat et quidem adæquate intensive seu quoad perfectionem naturam assumptam, sed non adæquate extensive, seu omnibus modis, ut dictum est de terminatione divinæ naturæ.

Quoad exempla objecta, patet responsio ad primum. Ad secundum. De accidente posset negari ant. si intelligatur supernaturaliter. *Sed hoc dato, N. conseq.* quia accidens individuatur a subjecto, non autem natura a personalitate. *Ad tertium et quartum* de corpore bilocato circumscriptive et duplici puncto terminante lineam, disparitas est, quod tam unus locus circumscriptivus respectu ejusdem quantitatis seu corporis quam unum punctum respectu ejusdem lineæ, sint termini totales et adæquati non solum intensive, sed etiam extensive, cum alter locus et aliud punctum non contineat eminenter virtutem novo modo terminandi idem corpus seu eandem lineam : sicut quælibet persona alio et alio modo terminando naturam divinam, potest terminare eminenter alio etiam alio modo naturam creatam in illa contentam. Est hæc subtilis doctrina Cajetani quam communiter adoptant nostri Thomistæ.

Inst. Divina persona non potest assumere humanitatem propria personalitate terminatam, ut dicemus dissert, seq. ergo nec terminatam aliena.

II. N. conseq. Disparitas est, quod humanitas terminata propria personalitate sistat in se ; si autem terminaretur ulterius

in aliena personalitate, sisteret in se et non in se sed in alio, quod implicat : at quod terminata aliena personalitate sistat in alio, non implicat quod sistat in altero alio, novo modo. Sed de hac difficultate latius dissert. seq. art. I, § 2.

Dices 5°. D. Anselmus lib. de Fide Trinit. et Incarnat, cap. 4, dicit : « Quapropter impossibile est, Deo Incarnato secundum unam quamlibet personam, illum secundum aliam quoque personam incarnati. » Ergo.

II. Elsi a quibusdam admittatur S. Anselmum in hoc nobis adversari, posse tamen intelligi hoc sensu, quod velit non posse plures personas eandem naturam assumere, sic, ut ex illa assumptione resultet tantum una persona : patet ex ejus scopo (pii est probare Patrem et Spiritum sanctum non assumpsisse humanitatem, quia in Christo est unica persona, et una persona non potest resultare ex natura pluribus personalitatibus terminata.

Q. 5. a. 7. o. Dico — 5°. Una persona divina potest simul plures naturas humanas assumere.

ibid.—*Prob.* Neque omnipotentia Dei, neque vis terminativa ejus est coarctata aut exhausta per unam naturam creatam, cum utraque sit infinita. Ergo.

Confirmatur. De facto una Verbi persona terminat naturam divinam et humanam : ergo *a fortiori* potest terminare plures humanas.

Dices. Hinc sequitur quod duæ naturæ corporeæ se penetrarent.

II. N. sequelam. Quia ad veritatem conclusionis non requiritur quod suppositum divinum assumat in eodem loco duplicem illam naturam, sed ratione immensitatis possit hic unam assumere, alteram Romæ. *Sed et concessa sequela* supernaturaliter, nihil sequitur absurdi secundum Thomistas.

Ibid. a. 6. ad 1. et a. 7. ad 2. — *Dicti* 4°. Si plures personæ divinæ assumerent unam naturam humanam, aut una persona assumeret plures naturas, in utroque casu diceretur unus homo, non plures homines.

Prob. Ad multiplicationem nominis concreti substantivi requiritur multiplicatio forma? et suppositi : atqui homo est nomen concretum substantivum, et in primo casu non multiplicaretur forma, in secundo non

multiplicaretur suppositum : ergo. *Maj. putet* ex regula dialectices quæ inter nomina concreta substantiva et adjectiva statuit hoc discrimen, quod ad multiplicationem nominum substantivorum requiratur i multiplicatio formæ et suppositi, ad multiplicationem autem nominum adjectivorum sufficit multiplicatio subjecti.—ibid. a. 7. ad 2. — Ratio autem hujus discriminis, juxta Auctorem, est, quia nominibus est utendum secundum quod sunt ad significandum imposita, quod quidem est ex consideratione eorum quæ apud nos sunt, hoc est, quod debet attendi secundum usum communiter receptum inter homines; porro secundum usum communiter receptum, nomina concreta substantiva non multiplicantur nisi multiplicatis forma et supposito, et e contra adjectiva multiplicantur multiplicato solo subjecto : sic v. g. quia in divinis est unica natura, licet sint tria supposita seu tres personæ, dicitur unus Deus: e contra quia in Christo est unum suppositum, licet duæ naturæ, dicitur unus Christus, non duo. Item in divinis non dicuntur substantive tres omnipotentes, sed unus omnipotens ; non tres sterni, sed unus æternus, prout usurpavit S. Athanasius in Symbolo contra Arianos : si autem sumantur adjective, recte dicuntur tres omnipotentes, tres sterni : item in humanis homo habens plures artes non dicitur plures artifices, habens plures filios non dicitur plures patres : e contra vero si poneretur una albedo in duobus subjectis, dicerentur duo alba.

1. p. q. 59. o. 5. — Ratio ulterior hujus differentiæ hæc affertur etiam ex 1). Th. quod nomina adjectiva significant formam per modum accidentis seu adjacentis subjecto : unde cum accidens sicut habet esse in subjecto, ita et habet, saltem quoad nos, suam unitatem aut pluralitatem a subjecto, consequenter nomina concreta adjective significantia, unitatem vel multiplicitem sumunt a subjecto : at vero nomina concreta substantiva significant juxta modum connaturalem substantiæ per se stantis seu subsistentis: modus autem substantiæ proprius et connaturalis est afferre suum suppositum, hoc ipso quo est per se subsistens : unde ad multiplicationem nominis concreti substantivi requiritur pluralitas naturæ et suppositi : naturæ quidem ut

Bil l . t . II.

principii formalis, suppositi ut conditionis.

Dices 1». D. Th. in 5, d. 1, q. 2 art. ii, ad 2 et 5, expresse docet contrarium secundæ parti conclusionis. Ergo.

Ii. S. Doctorem hic art. 7, ad 2. hanc retulisse sententiam et retractasse.

Inst. S. Doctor 1 p. q. 56 art. 4 et q. 59, art. 5, dicit unitatem et pluralitatem nominis substantivi attendi secundum formam significatam per nomen. Ergo.

Ii. cum Cajetano, Ferrariensi, Goncto et aliis Thomistis, S. Thomam ibi velle pluralitatem nominis substantivi attendi secundum formam, tanquam secundum causam sufficientem, si nomen sumatur in abstracto ut humanitas; si autem sumatur in concreto, attendi secundum formam tanquam secundum causam requisitam, non tamen sufficientem, nisi accedat saltem ut conditio multiplicatio suppositorum : *patet* quia ibid. q. 56, art. 4, ad 2, dicit Patrem non esse duo principia, licet sit duplex ratio principiandi, quia est unicum suppositum.

liepones. S. Doct. hic art. 6, ad 1, dicit quod in casu primæ partis conclusionis, non foret unus homo simpliciter, sed tantum secundum quid. Ergo.

/?· 2V. ant. Non enim dixit S. Doctor non fore *unum hominem* simpliciter, sed non fore *unum* simpliciter : sicut in divinis est quidem *unus Deus* simpliciter propter unitatem naturæ, non tamen est *unus* simpliciter sed cum addito, *unus Deus*, quia unus masculine insinueret unam personam, sicut unum neutraliter importat unitatem naturæ. Ita S. Th. loco cit. et 1 p. q. 51, art. 2, ad 4.

Dices 2°. Sicut una persona potest assumere duas humanitates, ita et posset assumere unam humanitatem et naturam leonis simul, ut dicemus dissert, seq. Ergo sicut in primo casu foret unus homo, ita in secundo foret unum animal, *Subsumo*. Atqui repugnat unum et idem animal pertinere simul ad diversas species utpote qua contrahuntur per differentias oppositas. Ergo,

II Concesso ant. et illatione, D. subsumptum. Repugnat unum et idem animal unitate naturæ perlinere ad diversos species, *C. subsumptum* ; unum et idem animal unitate suppositi, diversum autem in natura, *Ar. supsump. et conseq.*

Dices 5°. Persona est nomen concretum

substantivum : atqui non multiplicata natura, multiplicatur ex sola multiplicatione suppositi, ut patet in divinis ubi sunt tres personæ cum una natura . ergo.

B. D. maj. Persona est nomen concretum substantivum naturæ, *N.* personæ, *C.* Hic autem agimus de concretis naturæ in quibus importatur natura et suppositum, non de concretis personæ in quibus tantum habetur ratio personalitatis.

Dices. 4°. In casu primæ partis conclusionis, forent tres habentes Immanitatem : atqui homo idem est ac habens humanitatem : ergo forent tres homines.

B. D. min. Horno idem est ac habens humanitatem quoad rem significatam, *C. min.* quoad modum significandi, *N.* Homo enim significat substantive, habens humanitatem adjective : unde licet in Deo sint tres habentes deitatem, non tamen sunt tres dii.

Similiter, licet quoad rem significatam, homo idem sit ac suppositum naturæ humanæ, forent tamen in hoc casu tria supposita naturæ humanæ et unus homo; quia terminus numeralis præfixus huic termino *suppositum* , illud tantum multiplicat: præfixus autem huic termino *homo*, multiplicat etiam humanitatem quam homo de formali significat.

Inst. In eo casu sequeretur quod idem homo posset esse vivens et mortuus, parvus et magnus, albus et niger, etc. atqui j

B. hæc non repugnare ratione diversi corporis et naturæ.

COROLLARIA.

Ex dictis colliges 1° quod, si Pater assumeret naturam jam assumptam a Filio, assumeret etiam omnia pertinentia adesse talis naturæ : probabilius tamen non assumeret etiam mediate unionem hypostaticam Filii, neque pertinentia ad ejus esse personale; quia hæc nullam habent dependentiam aut connexionem necessariam cum natura assumpta.

Colliges 2° quod, cum radix communicationis idiomatum sit identitas suppositi, in casu nunc tres personæ assumerent eandem Immanitatem, oriretur communicatio idiomatum inter hunc Deum et hunc hominem quoad prædicata essentialia et communia ; item inter hunc hominem et tres

personas quoad prædicata notionalia, quod ubique reperiretur identitas suppositi ; non tamen inter ipsas personas quoad prædicata personalia, quia semper inter se different supposito. Hinc in illa hypothesi verum esset dicere, *hic homo est pater* ; non tamen, *pater est filius*.

Colliges 5° quod, si Pater incarnaretur ex Maria Virgine ex qua Filius est incarnatus, Pater esset Filius Matris sui Filii et frater sui Filii, non tamen B. Virgo foret simul Mater et avia Christi, quia non esset Mater ejus Patris sub ea ratione qua est Pater Filii sui, scilicet, secundum naturam divinam, sed secundum humanam tantum.

Queeritur utrum fuerit convenientius Filium incarnari quam Patrem aut Spiritum sanctum?

B. affirmative.

Hic q. 5. a. 2. 0. — *Prob.* 4°. Quia sicut per Verbum omnia facta sunt, ita conveniens erat ut per Verbum omnia repararentur ; artifex enim per formam artis conceptam qua artificiatum condidit, ipsum si collapsum fuerit, restituit. Ilæc ratio est Stiam S. Augustini Tract. 17 in Joan. 2° Quia congruum erat ut per eum qui est Filius Dei naturalis , ediceremur filii Dei adoptivi. 5° Ut homo qui per appetitum inordinatum scientiæ peccaverat et perierat, per eum cui attribuitur sapientia repararetur.

Dices. Potentia creandi attribuitur Patri: atqui Incarnationis effectus est quædam mundi recreatio : ergo magis decuisset Patrem incarnari quam Filium.

ibid, ad 2. — *B.* primam creationem esse factam a potentia Dei Patris per Verbum ; unde et recreatio per Verbum fieri debuit a potentia Dei Patris, ut recreatio creationi responderet.

DISSERTATIO VH.

DE NATURA ASSUMPTIBILI ET ASSUMPTA , NECNON DE ORDINE ASSUMPTIONIS.

D. Th. qq. 4, 3 et 6.

ARTICULUS I.

De natura assumptibili.

§ T. — *Utrum omnis natura composita sit assumptibilis a Verbo?*

Hic. q. 4. a. 1. 0. — *De CO* 1°. COhVe-

nicnlxis fait nataram humanam assumi a Verbo quam aliam qiiamcumque.

Ibid.*'— *Prob.* Hæc major convenientia in natura humana potest attendi secundum duo, scilicet, secundum dignitatem et secundum necessitatem. Secundum dignitatem, quia cum sit rationalis et intellectualis, nata est attingere aliququaliter ipsum Verbum per suam operationem, cognoscendo scilicet et amando ipsum. Secundum necessitatem, quia lapsa peccatum originale indigebat reparatione : atqui hæc duo simul soli naturæ humanæ conveniunt : ergo. *Prob. min.* Creaturæ irrationali deest congruitas dignitatis, naturæ angelicæ congrui'as prædictæ necessitatis, Ergo. *Prob. secunda pars ant. prima enim putet.* 1° Tota natura angelica non cecidit sicut humana. 2° Cecidit irreparabiliter non quidem absolute, sed juxta modum divinæ providentiæ consentaneum, ut diximus in tract, de Angelis. 5° Cecidit propria voluntate; natura autem humana voluntate aliena : unde hæc minus quam illa miseratione est indigna. Ergo.

Verum istæ sunt convenientiæ rei facta non faciendae, ut jam diximus alibi ; ultima enim et verissima hujus dispensationis causa sunt inscrutabilia Dei judicia; poterat enim, ut modo dicemus, naturam angelicam assumere et liberare, et si voluisset, congruenti non defuissent.

Pico. 2°. Absolute loquendo, quaelibet natura completa etiam irrationalis et angelica est assumptibilis a Verbo. Quoad angelos de quibus est major difficultas, est expresse D. Th. hic ad 5.

Prob. Talis assumptio non repugnat neque ex parte divinæ personæ, cujus vis terminandi est infinita, neque ex parte naturæ creata, quæ cum distinguatur a sua subsistentia, etiam in angelis, *ut patebit ex solut. obj.* potest ea privari dum habetur, aut impediri antequam habeatur et a divina praeveniri. Neque repugnat ex parte ignobilitatis cujusvis naturæ; ut enim dicit S. Greg. Niss. Orat. Catechetica cap. 27, *Ex æquo distat omnis creatura a Deo.* Unde Tertullianus lib. de Carne Christi cap. 4, docet Verbum divinum potuisse prodire de vacca aut sue, si voluisset : ita ut hoc tantum sit turpe et indecens Deo si de nostro sensu judicamus Deum, non vero ex rei veritate. : sic seclusa fide, indecens exis-

timaremus divinam majestatem assunierc carnem nostram, flagellari, conspui, mori, etc. et tamen vere indecens non est.

Quinimode facto Verbum assumpsit naturam irrationalem et insensibilem, cum triduo mortis mansit unitum hypostatice cadaveri, communicans ei suam personalitatem, non quidem sub ratione personalitatis, sed sub ratione snbsistentiæ constituentis non personam sed suppositum, quia creatura irrationalis est incapax denominari persona.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Sola illa natura potest assumi quæ distinguitur a personalitate: atqui juxta D. Th. natura in angelis non distinguitur a personalitate : ergo, *Prob. min.* S. Doctor 1 p. q. 5, a 5, dicit, « quod in his quæ » non sunt composita ex materia et forma, » in eis non differt suppositum et natura. » Et q. 7. de pot. a. 4 ; « In angelis quodlibet » suppositum est sua natura. » Et potissimum 4 cont. Gent. c. 50 : « Converti nienlius assumpta est natura humana » quam angelica, quia in homine aliud est » natura, aliud persona, cum sit ex materia et forma compositus, non autem in » angelis, quia immaterialis est. » Ergo.

II. Cum S. Thomas expresse asserat conclusionem nostram hic ad 5, manifestum est verba in objectionem laudata non eo sensu esse intelligenda quo intelligunt adversarii. Itaque observandum est cum nostris Thomistis, Gajetano, Medina, Alvares, Gonet, Contenson et aliis, suppositum posse sumi dupliciter : 1° formaliter pro termino complente naturam; 2° radicaliter pro ipso naturæ individuo. Cum enim suppositum formale reddat naturam singularem et incommunicabilem, oritur ex principiis naturam non specificantibus sed individuantibus; et cum in substantiis immaterialibus, juxta D. Th. idem sit principium specificativum et individuativum, suppositum radicale in illis seu individuum non distinguitur a natura : secus in substantiis materialibus, in quibus principium specificativum aliud est ab individuativo; est enim in illis materia signata quantitate. Quandoque ergo S. Th. loquitur de supposito radicali, quandoque de formali : dum loquitur de supposito radice, ut in locis in argumento citatis, vere dicit illud non

distingui a natura in substantiis immaterialibus; dum vero loquitur de supposito formali, ut hic ad δ , vere etiam dicit illud distingui a natura. Enimvero si S. Doctor in locis objectissimere suppositum formale nullatenus distingui a natura, non dixisset convenientius fore assumi naturam humanam quam angelicam, sed angelicam assumi esse omnino impossibile : cum ergo dicat alterum fuisse convenientius, utrumque judicat possibile. Recte tamen advertit majorem esse convenientiam ex parte naturæ humanæ in qua suppositum etiam radicaliter distinguitur a natura; tanto enim major est congruentia assumendi quanto major est suppositi a natura distinctio, quippe quæ est veluti assumptionis regula.

Inst. S. Th. locis citatis asserit formas spirituales completas esse supposita subsistentia, quia individuantur a seipsis. Ergo.

R. D. ant. Supposita subsistentia radicaliter elulquojC. formaliter et ut quod, *N.*

Obj. 2°. S. Th. hic in calce articuli sic concludit : « Unde relinquitur quod sola » natura humana sit assumptibilis. » Ergo.

R. S. Thomam loqui de assumptibilitate secundum congruentiam, non secundum potentiam Dei absolutam. *Patet ex textu.*

Obj. 5o. Si Deus assumeret naturam irrationalem, v. g. naturam equi aut canis, indecentissima foret communicatio idiomatum quæ ex tali assumptione sequeretur: atqui Deus nihil potest facere indecens: ergo.

R. D. maj. indecentissima foret communicatio idiomatum secundum sensum nostrum precise, *C.* secundum rei veritatem aut sensum fide regulatum, *N.* *Patet ex dictis in probatione conclusionis.*

Monet tamen recte Cajetanus quod, licet Deus absque ullo majestatis suæ dedecore, possit etsi vilissimam creaturam assumere, imprudenti» tamen foret descendere ad particularia, propter periculum infirmitatis nostræ.

Obj. 4°. Natura irrationalis non potest elevari ad visionem et amorem Dei : ergo nec ad esse ejus personale. *Prob. conseq.* 1° Quia operari sequitur ad esse. 2° Quia quod ad minus elevari non potest, non etiam potest *a fortiori* elevari ad majus : majus est autem assumi ad subsistendum in divina quædam quam ad videndum stillandum Deum,

R. N. conseq. Id primaniprob. D. an! Operari sequitur ad esse essentiæ, *C.* ad esse personale, *subd.* Ut ad principium *quo* et formale, *N.* ut ad principium *quod* seu conditionem, *C.* Juxta autem conditionem principii *quo*, sequitur operatio/z/d *secundam prob. dico veram esse majorem* de minori et majori ejusdem ordinis, non autem quando sunt diversi ordinis : unde licet sit minus volare quam intelligere, homo tamen est capax intelligere et non volare : videre autem seu amare Deum, et uniri ipsi hypostatice, sunt diversi ordinis. Insuper *patet falsitas consequentice* ex corpore Christi mortuo, quod tamen mansit unitum Verbo triduo mortis.

Obj. S° Natura incapax effectus formalis, est incapax formæ : atqui creatura irrationalis est incapax effectus formalis subsistentiæ Verbi, scilicet sanctitatis : ergo

R. 1° *et insto* in corpore Christi mortuo, ut supra.

R. 2°. *D. maj.* De effectu formali primario, *C.* de effectu formali secundario, *N.* Sanctitas autem est effectus tantum secundarius subsistentiæ divinæ : primarius est naturam humanam reddere subsistentem.

§. II. — *Utrum Verbum assumere potuerit naturam propria subsistentia terminatam, ea retenta ?*

Suppono 1° *ut certum de fide*, Verbum non assumpsisse de facto personalitatem aut personam creatam; quia fide certum est unam esse in Christo personam divinam, *ut probavimus contra Nestorium.*

Suppono 2° *etiam ut certum*, neutram esse assumptibilem a Verbo. 1° Quia personalitas est ultimus terminus in ratione subsistendi ; termini autem ultimi non potest dari ulterior terminatio. 2° Quia de ratione personæ est, quod sit incommunicabilis alteri ut supposito; definitur enim irrationalis nature individua, id est, incommunicabilis substantia.

Suppono δ », Verbum potuisse assumere naturam creatam, propriæ personalitati conjunctam, destruendo per assumptionem hanc personalitatem ; sicut enim potest impediri propria personalitas ne resultet in natura, ita potest ea natura privari dum jam habet.

Solum ergo difficultas est an natura creati, propria personalitate terminata, possit

pa retenta assumi a Verbo, ita tamen ut liac personalitas non assumatur. Licet enim sit de ratione subsistentiae seu personalitatis reddere ipsam personam, hoc est, compositum ex natura et personalitate alteri supposito incommunicabilem, non omnes tamen conveniunt de ratione subsistentiae seu personalitatis esse ut reddat naturam quam afficit incommunicabilem alteri supposito vel personae: sic natura divina subsistens personalitate Patris, remanet communicabilis personae Filii: sic humanitas Christi est adhuc assumptibilis a persona Patris seu Spiritus sancti, ut diximus. His non obstantibus, juxta communem theologorum sententiam,

Dico. Natura creata propria personalitate subsistens, non potest ea retenta assumi a Verbo etiam de potentia Dei absoluta. Ita communiter theologi, quamvis non convenient in assignanda ratione hujus implicantis.

Prob. 1°. Patres et concilia, maxime quintum generale, collai. 8, can. 5, ex unionem divinae naturae ad humanam inferunt unam esse personam in Christo: atqui haec illatio nulla foret si Verbum potuisset assumere naturam humanam propria personalitate subsistentem, eam retinendo: ergo.

Prob. 2°. Implicat eandem naturam simul subsistere in alieno supposito et non subsistere in alieno supposito, terminari in se et non in se, sed in alio: atqui si natura creata retenta propria personalitate assumeretur a Verbo, simul subsisteret in alieno supposito et non subsisteret, simul terminaretur in se et non in se, sed in alio: ergo. *Maj. patet. Prob. min.* Subsisteret in alieno supposito nempe Verbo, et in ipso terminaretur, ut supponitur, et non subsisteret neque terminaretur, quod probatur; quia de ratione subsistentiae propriae est reddere ex propriis et intrinsicis naturam subsistentem, non utcumque (id enim competit alienae etiam subsistentiae), sed in se, id est, sistentem et terminatam in se et non in alio, non solum tanquam in subjecto (id enim habet essentialiter substantia prout distinguitur ab accidente), sed in alio tanquam in supposito. Ergo.

Dices. Natura divina terminata et subsistens personalitate Patris, ea retenta, ulterius terminatur et subsistit personalitatibus Filii et Spiritus sancti. Item natura

humana subsistens personalitate Verbi, remanet assumptibilis ab aliis personis divinis, ut diximus supra: ergo similiter natura creata, retenta propria personalitate, potest assumi a Verbo.

77.-V. conseq. Disparitas patet ex proportionalione, -quia ex pluribus subsistentiis propriis sequitur unus effectus, qui est subsistere et terminari in se, licet pluribus modis: ceterum pluribus subsistentiis alienis sequitur pariter unus effectus, qui est subsistere et terminari in alio, pluribus tamen modis. Sicut autem non implicat subsistere in se pluribus modis, ita nec subsistere in alio pluribus modis. At ex subsistentia propria et aliena sequitur duplex effectus repugnans; effectus enim formalis subsistentiae propriae, cum sit ex intrinsicis, est subsistere et terminari in se et non in alio; effectus autem subsistentiae alienae, est subsistere et terminari in alio et non in se, quae, *ut patet*, implicant.

Petes. 1° utrum haec propositio, *Deus assumpsit hominem*, in rigore sit vera?

q. 4. a. 5. o. — *It.* hanc propositionem non esse veram in rigore sermonis; quia homo est nomen personae, significans humanitatem vel subsistentem: unde haec propositio, *Petrus est homo*, est vera, quae tamen esset falsa si diceretur, *Petrus est humanitas*: atqui Deus non assumpsit personam, *ut probatum est*: ergo.

Dices. Modus ille loquendi passim usurpatur a SS. Patribus et conciliis, imo canit Ecclesia: *Tu ad liberandum suscepturus hominem, non horruisti Patris uterum*.

ibid. ad 1. — *It.* hujusmodi locutiones non esse extendendas tanquam proprias, sed pie exponendas ubicumque a Sacris Scriptoribus ponuntur, ut dicamus hominem assumptum, quia ejus natura assumpta est, accipiendo partem pro toto per synecdochen, et quia assumptio terminata est ad hoc vel Filius Dei sit homo.

Petes 2° utrum decebat assumi naturam abstractam ab hominibus individuis?

ib. o. 4. o. — *It. negative.* Tura quia nulla datur talis natura nisi per intellectum; tum quia hoc ipso quo natura assumitur ad personam, individuatur.

Petes 3° utrum decebat assumi naturam in omnibus individuis?

ibid. a. 5. o. — *It. negative.* 1° Qui:

inde sequeretur quod esset tantum unus homo in re in natura, adeoque Christum non esse primogenitum in multis fratribus, nec salvatorem hominum. 2° Quia salus hominum fuit sufficienter reparata per assumptionem unius naturæ.

Petes 4° utrum decebat assumi naturam ex stirpe Adæ?

ib. a. 6. o. — /t. potuisse Deum aliunde naturam humanam assumere; convenientius tamen fuit assumere ex stirpe Adæ: cl hoc propter tria. 1° Quia hoc videtur pertinere ad justitiam, ut ille satisfaciat qui peccavit. 2° Quia hoc pertinet ad maiorem hominis dignitatem, dum ex illo genere victor diaboli nascitur, quod per diabolum fuerat victum. 5° Quia per hoc magis ostenditur potentia Dei, dum naturam infirmam et corruptam ad tantam virtutem et dignitatem promovit.

Ibid., ad 2. — Non decuit tamen hanc singularis Adæ naturam assumere, quia illa erat peccato corrupta; debebat autem Christus esse a peccatoribus segregatus, qui mundare venerat omnes peccatores.

Petes 5° utrum humanitas conjuncta Verbo appetat appetitu innato propriam subsistentiam?

Nota, appetitum innatum, esse inclinationem seu propensionem ab Auctore naturæ inditam, qua unaquæque res ad bonum sibi proportionatum propendit absque ulla cognitione, per (pias ultimas particulas distinguitur ab appetitu elicitio: sic lapis suspensus habet appetitum innatum in centrum. Dupliciter considerari potest: in actu primo, et est ipsa rei natura secundum se veluti inclinata in proprium bonum; et in actu secundo, et est operatio seu quasi operatio naturæ tendentis in bonum: sic gravitas in lapide est appetitus innatus in actu primo in centrum; gravitare autem est appetitus in actu secundo.

Suppono, in humanitate Christi Verbo conjuncta, esse appetitum innatum in actu primo ad propriam subsistentiam; quia ut dixi, est ipsa humanitas secundum se, quatenus ex ea nata est sequi naturaliter propria subsistentia, si separaretur a Verbo. His suppositis,

^ Humanitatem Christi non habere appetitum innatum in actu secundo ad propriam subsistentiam. Ha Caiet. Joannes a

S. Th. et communiter Thomistas contra Vasquin.

Prob. Quando aliquid perficitur per aliquam perfectionem continentem formaliter eminenter quidquid omnino est in eo ad quod naturaliter inclinatur, ibi quiescit appetitus, eo modo ac quiesceret in eo quod naturaliter appetit; adeoque quantumvis cum eo habeat convenientiam, quod est appetitus in actu primo, in illud tamen amplius actu non movetur: atqui personalitas divina non solum terminat naturam humanam tanquam perfectior subsistentia succedens propriæ, sicut anima rationalis succedit ut forma perfectior in materia alteri formæ, ex quo non impeditur appetitus innatus materiæ in aliam formam, sed tanquam continens totam perfectionem propriæ subsistentiæ, quia infinita est: ergo. *Min. est certa. Maj. etiam patet.* Quia ideo appetitus quiescit in propria perfectione, quia est convenientis et proportionata suæ inclinationi: ergo si totum hoc est in altero, etiam ibi quiescit: sic sit esset aliquid continens quidquid est in centro respectu lapidis, lapis in illo quiesceret sicut in centro.

Confirmatur ab inconvenienti. Quia alias sequeretur quod humanitas appeteret dimitti a Verbo, siquidem Verbum non possit stare cum propria subsistentia humanitatis. Adde quod foret etiam in statu violento.

Dices. Intellectus videns Deum in se, appetit adhuc ipsum cognoscere naturali modo ex effectibus. Item accidens perfectius existens separatim quam inherens, appetit tamen inherentiam. Ergo.

B. ad primum 1°. *Posset negari ant.* 2° *Hoc dato*, disparitès est, quod visio Dei in se non sit incompatibilis cum cognitione ex effectibus, sicut subsistentia Verbi est incompatibilis cum subsistentia propria humanitatis.

Ad secundum, *B.* accidens separatim non recipere aliquam formam continentem perfectionem inherentiæ, sed Deum duntaxat suspendere inherentiam supplendo concursum subjecti: unde per hoc non tollitur quin appetat inherentiam.

§ III. — *Virum substantia: incomplete: et accidentia possint assumi a Verbo*

Dico. Generaliter inter naturas incom-

pictas, ill® solum sunt assumptibiles ad unitatem subsistentia; vel existentia® divina, quæ sunt intrinsece capaces propriae subsistenti® vel existentia®, et pro illo statu quo sunt capaces. Quæ vero nec subsistenti® nec existentia® propriae sunt intrinsece capaces, non sunt assumptibiles.

liatio est, quia subsistentia et existentia divina assumunt naturam aliquam, non eam per modum form® constituendo, sed illam terminando in ratione puri termini : ergo supponunt terminabilitatem in natura assumpta : ergo naturæ quæ non sunt secundum se terminabiles seu capaces propriae subsistenti® et existent!® immediate, sed mediante alio : neque etiam sunt capaces immediate divinae subsistenti® seu existentia® loco propriae subrogandæ, sed tantum mediante illo in quo subsistunt vel existant. Hinc

Sequitur 1°, materiam primam omni forma denudatam, non esse assumptibilem, sed solum mediante aliqua forma ; quia, juxta Thomistes, materia prima sine forma non est capax existentia®, cum non possit habere ultimum actum, qui est existentia, nisi habeat primum qui est forma, ut fusius docetur in Physica.

Sequitur animam rationalem esse assumptibilem quia cum a solo Deo per creationem producat, est capax immediate propria; subsistenti® et existentia®, adeoque et divinae propriam suppletis, imo de facto in triduo mortis remansit unita Verbo.

Quoad alias autem formas materiales et corruptibiles, pendet ex diversis principiis philosophicis ; qui enim tenent eas non posse subsistere separatas a materia, negant eas posse assumi ; qui autem opinantur eas divinitus posse sine materia subsistere, sicut accidentia existere divinitus possunt sine subjecto, consequenter dicunt eas posse assumi.

Sequitur 5°, nullum accidens esse immediate assumptibile ad subsistentiam divinam ; quia non est capax per se subsistenti® propriae. *Quod patet* ; tum quia subsistentia est terminus ultimus et complementum essenziale substanti® : ergo ad subsistentiam assumi non potest nisi substantia : tum quia subsistentia est modus existendi substanti® proprius, sicut inhærentia accidenti : atqui modus inhærentia

est ita accidenti proprius, ut non possit communicari substantia® : ergo

Dixi *immediate* ; quia certam est accidentia posse assumi ad subsistentiam Verbi, mediante substantia cui inbærvnt, et ita de facto voluntas, intellectus, cæteræque hominis proprietates assumpt® sunt a Verbo mediante humanitate.

Utrum autem accidentia saltem sint immediate assumptibilia ad existentiam divinam : utrinque est probabile. *Quidam negant*, quia existimant accidens non posse existere existentia substanti®, sicut Heri nequit substantiam existera existentia accidentis.

Alii e contra affirmant id fieri posse ' qui cum accidens secundum se sit capax existentia®, videtur assumi posse ad existentiam divinam supplet vices propriae, non quatenus est accidentalis, sed precise quatenus est existentia seclusis imperfectionibus : sicut subsistentia divina unita corpori supplet vices subsistenti® corporeæ, non quatenus corporea est, sed quatenus precise est subsistentia, quam divina eminenter continet.

Ad rationem contrariam, potest dici, existentiam divinam esse eminenter accidentalem ; existentiam vero nullam dari accidentalem quæ sit eminenter substantialis.

Nec inde sequitur Deum nominandum album, si v. g. assumeret ad sui existentiam albedinem, quia accidentia non denominant subjectum nisi quatenus ipsi inhærent ; Deo autem in nostro casu non inhærent : unde dicendum foret duntaxat, Deus habens albedinem.

Sequitur, partes intégrales, ut manus, caput, pes, etc. dum sunt unit® toti, non posse assumi, nisi assumatur totum ; secus si separentur. *Prima pars patet* ; quia ut unit® existant et subsistunt existentia et subsistentia totius, non enim Thomist® agnoscunt subsistentias sive existentias partiales in toto : non potest autem eadem pars subsistere duplici subsistentia sui totius et Dei, et repugnat divinam subsistentiam venire in compositionem unius subsistenti® totalis cum aliis subsistentiis partialibus, esto gratis concederentur.

Secunda pars etiam patet ; quia ill® partes a toto serrat® sunt capaces propriae subsistenti® et existentia®, a subsistentia et existentia totius distinct®.

DISSERT. VII. ART. IT.

ARTICULUS II.

De natura assumpta.

Dico i° generaliter. Verbum hypostatice assumpsit omnes partes pertinentes ad integritatem et perfectionem immanitatis, sive informantur vita totius, sive non.

Prob. Secundum fidem catholicam passim in S. Scripturis traditam, a conciliis et patribus unanimiter assertam, quamque tenet, tuetur et cantat universa qua late patet mater Ecclesia, Christus est verus, integer et perfectus homo : ergo veram, perfectam et integram humanitatem, non mutilatam, mancam aut imperfectam, hypostatice assumpsit. Ex hac generali propositione fluunt sequentes : unde

Hio q. 5. a. d. o. — *Dico 2°.* Verbum hypostatice assumpsit verum corpus, non phantasticum aut umbratile.

Est de fide definitum in concilio Nicæno, Ephesino, Constantinop. Chalced. etc. contra Marcionistas et Manichæos, qui tribuebant corpus phantasticum Christo, ne diceretur sordibus uteri muliebris inquinatus, et quia putabant omne corpus esse a malo principio, ideoque malum. Item contra Simonem, Saturninum et Basilidem, qui dogmatizabant non Christum, sed Simonem Cyræneum fuisse crucifixum, quem ideo Christus in suam transformaverat figuram et cuius ipse induerat effigiem.

Prob. ex S. Scriptura. Joan. 1: Verbum caro factum est. Epist. 1 Joan, cap. 4 : *Omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est ; et omnis spiritus qui solvit Jesum Christum, ex Deo non est.* Rom. 1: *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem.* Matth. 20, Christus ipse de se loquens, *Ecce, inquit, ascendimus Jerosolymam, et Filius hominis tradetur, et occidetur, et tertia die resurget.* Post suam resurrectionem, veritatem sui corporis discipulis probaturus, dicit : *Palpate et videte, quia spiritus carnem cl ossa non habet, sicut me videtis habere.*

Ex his et pluribus aliis quæ sequenti conclusionem referemus, sic arguit Tertullianus lib. 5 contra Marcion. cap. 8. Si Christus putative homo dicatur, eadem ratione putative Deus asseretur; non enim eviden-

tius S. Scriptura Deum testatur quam hominem. Ergo.

ibid. — Item sic D. Th. post. S. Irenæum lib. 5 cont. Hærcs. cap. 20, et S. Aug. lib. 85, Quæst. q. 1. Verbum quod est ipsa veritas increata, non poterat committere fictionem aut mendacium: atqui pluries se dixit et probavit hominem, veritatemque sui corporis diserte asseruit suis discipulis de eo dubitantibus : ergo.

Prob. 2° aliis argumentis SS. Patrum. 1° Christus, juxta Apostolum 1 Tiimoth. 2, est verus mediator Dei et hominum, qui intercessionem et subjectionem suam vere hominibus obtinuit reconciliationem cum Deo : atqui si non esset verus homo, non posset intercedere et se subicere Deo : ergo. Ita S. Irenæus lib. 5 adversus Hærcs. c. 20.

ibid. — 2° Nihil certius habetur in S. Scriptura quam quod Christus corpus suum crucifigendum tradiderit, et sanguinem suum fuderit in pretium redemptionis nostræ : atqui pretium redemptionis nostræ non fuit specie tenus solutum, nec nos sumus putative redempti. Ita S. Iron. lib. 5, cap. 1, et Doctor Angelicus hic.

5° In S. Scripturis textitur genealogia Christi, nominantur ejus parentes, familia, tribus, tempus, locus, modus nativitatis ; dicitur natus, circumcisis, parentibus subditus, flagellis cæsus, cruci affixus, mortuus, resurgens et ascendens in coelum : hæc autem omnia sunt falsa, si verum corpus non habuit. Ita S. Ignatius Epist. ad Trallianos, S. Irenæus lib. 5, cap. 1 ; Tertull. lib. 5 cont. Marc. cap. 8.

4° Si Christus in corpore phantastico et umbratili tantum apparuit, nullum foret discrimen inter ejus Incarnationem et apparitiones veteribus Patriarchis et Prophetis factas : unde sequeretur quod, sicut hi quod futurum erat prophetice videbant, ita apparitio Christi in Incarnatione prænuntiaret adventum Messiae venturi, quem etiamnum cum Judæis expectare debemus. Ita S. Iron. lib. 5, cap. 1.

Confer conclusionem sequentem ex qua præsens conclusio confirmatur.

Obj. 1°. Philipp. 2 Christus dicitur *in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo.* Et Rom. 8 : *Deus Filium suum misit in similitudinem carnis peccati.* Sicut ergo vere peccati carnem non assumpsit, ita nec veram hu-

manam carnem, sed specie tenus et appa-
renter tantum similem.

ibid ad 1. — A. duplicem esse similitudinem? unam secundum externam apparentiam, secundum quam, v. g. imago dicitur similis suo prototypo; alteram secundum internam rei veritatem, secundum quam, v. g. unus homo dicitur similis alteri homini, propter veritatem naturæ specificæ in utroque; et sic Gen. 5, Adam dicitur genuisse Seth *in similitudinem suam*. Priori ergo modo Christus dicitur factus in similitudinem carnis peccati, quia secundum externam apparentiam videbatur caro peccati ut nostra, tametsi esset purissima. Posteriori modo Christus dicitur factus in similitudinem hominum, quia in eadem natura specifica cum aliis hominibus convenit. *Patet ex adjunctis*; sequitur eninj: *Humiliavit semelipsum, factus obediens usque ad mortem*.

Inst. Christus ipse damnavit carnem, 1 Cor. 15: *Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt*. Ergo eam non assumpsit.

↳. per carnem illic intelligi opera non substantiam carnis. Ita Tertull. 1. 5 cont. Marcion. c. 14.

Reponcs. Veritas carnis est indigna Deo. Ergo.

Respondet 1º Tertull. lib. cit. cap. 10. Si indigna Deo veritas carnis, etiam indigna ipsi similitudo carnis. 2º Licet nulla res digna sit quam Deus induat, tamen quamcumque induerit, ipse dignam facit.

Obj. 2º. Filius Dei, seu, juxta S. Aug. et plures alios, angeli ejus nomine apparuerunt veteribus Patriarchis et Prophetis in carne, ambulabant, loquebantur, manducabant, et tamen non erat vera caro, sed specie tenus: ergo similiter Christus in Incarnatione.

B. N. conscq. 1º Qma ex apparitionibus Verbi vel angelorum Patriarchis et Prophetis in carne umbratili, sequitur e contra quod apparitio Verbi incarnati debuerit esse in vera carne, ut veteres figuræ impleantur. Consule ultimam probationem. 2º Quamvis angeli sub specie humana viderentur ambulare, loqui, manducare, has tamen actiones vitaliter non eliciebant, ut aperte testatur angelus Tobiae c. 12: *ridebar quidem, inquit, vobiscum manducare et bibere, sed ego cibo invisibili et potu, qui ab hominibus videri non po-*

test, utor. Insuper de illis non dicitur quod sint nati et mortui, nullus ex illis asseruit veritatem suæ carnis: hæc autem omnia contigerunt in Christo.

ibid. a. 2.0. — *Dico* 5º. Verbum assumpsit ex B. Virgine corpus terrenum ex carne et sanguine sicut nostrum.

Est etiam de fide contra Valentiniano?, qui dicebant Christum corpus e coelo detulisse, et per B. Mariam virginem seu per canalem transmisisse.

Prob. ex illo Apost. Rom. 1: *Factus est ex semine David secundum carnem*; et exilio Galat. *Deus misit Filium suum, factum ex muliere*: atqui non potest dici ex semine David secundum carnem: neque factus ex muliere, si solum per eam quasi per fistulam transiisset, nihil ex ea assumens: ergo.

Item in genealogia Christi quam describit Matth. cap. 1, dicitur *Filius David, Filius Abraham*; unde Joseph dicitur vir Mariæ, *de qua natus est Jesus*. Luc. i: *Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum*. Matth. 1 et Joan, ultimo, Maria dicitur Mater Jesu: atqui si in carnem ex B. Virgine non assumpsisset, sed e coelo detulisset quæ per B. Virginem tanquam per canalem tantum transiisset, Christus non vere diceretur Filius David, Filius Abraham, nec ex Maria natus, et Maria non vere diceretur conceptura et paritura Christum neque mater illius: ergo.

Obj. 1º. 1 Cor. 15 dicitur: *Primus homo de terra terrenus, secundus homo de calo celestis*. Ergo.

Ibid, ad 1. — B. Christum dici hominem coelestem, non quod corpus e coelo detulerit, sed ratione divinitatis adjunctæ et donorum coelestium, quibus etiam uthnno exornatus est; item et quia ejus corpus virtute coelesti fuit formatum.

Inst. Joan. 5 Christus ait: *Nemo ascendit in cælum nisi qui descendit de calo Filius hominis qui est in calo*; et cap. 6: *Egosum panis qui de calo descendi*: non potest autem dici Christus descendisse de calo ratione divinitatis quæ ubique præsens est: ergo ratione corporis.

It. Christum dici descendisse de coelo secundum divinitatem et secundum humanitatem, sed diverso sensu. Dicitur descendisse de coelo secundum divinitatem.

non quidem per motum localem, quasi coelum dereliquerit, aut in terra non esset, sed per assumptionem Immanitatis, quæ potest dici summus descensus et summa demissio, imo, ut ait Apostolus, exinanitio Verbi. Christus dicitur de coelo descendisse secundum humanitatem, quia virtute de coelo in utero Virginis efibnnata est. Item quia vita Christi tota cœlestis et divina fuit.

Obj. 2°. Matth. cap. 1, dicit Christum in Maria natum, non ex Maria natum, quo significatur carnem non ex Maria, sed aliunde sumpsisse. Item Christus ipse profitetur se neque matrem neque fratres habere, Matth. 12 : *Queo csl*, inquit, *mater mea? et qui sunt fratres mei?* Et nunquam Mariam matrem appellasse legitur, sed mulierem simpliciter, ut Joan. 2° : *Quid mihi et tibi, mulier?*

Il. ad primum, N. ant. Ibidem enim expresse Mallhæus dicit t *Dc qua* (.Maria) *natus est Jcsus, qui vocatur Christus.* Et Luc. 1 : *Quod nascetur ex (c Sanctum, vocabitur Filius Dei.* Insuper inutilis est hæc distinctio inter has particulas *in ea* et *ex ea*, cum sit utriusque idem sensus; in ea enim erat quod ex ea erat, inquit Tectuli. lib. de Carne Christi c. 20.

Ad secundum. Christus non negat sibi esse matrem et fratres secundum carnem, sed significat se eos non agnoscere dum occupatur in divino Patris sui ministerio, præsertim si sint illi remora, seque eis anteponere matrem et fratres spirituales : unde subdit Evangelista : *Ft extendens manum in discipulos suos, dixit : Ecce mater mea et fratres mei; quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei qui in calls est, ipse meus frater, et soror, et mater est.*

Similiter cum dixit : *Quid mihi et libi est, mulier?, non* negavit Mariam esse matrem suam, siquidem ibidem Evangelista conceptis terminis eam vocet Matrem Jcsu : *Et erat mater Jesu ibi.* Sed cum mater peteret miraculum, quod erat divinitatis opus quam ex matre non habebat, negat se ea ex parte cum matre habere commercium. Ita S. Aug. lib. de Symbolo cap. 4. Sic cum David dixit Joab. et Abisai 2 Reg. 76 : *Quid mihi et vobis est, filii Sarvite,* non eos negavit suos consanguineos, sed in prxsetiti negotio de quo agebat se cum illis sentire.

Tandem quod Christus U. Mariam Virginem nusquam expresse vocaverit Matrem suam, inde factum est, inquit Epiphan. Ilæresi 79, ne forte aliquibus daret occasionem errandi, et credendi insum ex Maria modo ordinario esse genitum. Gæleruii hanc maternitatem sal aperte indicat cum se vocat filium hominis, et dum in cruce moriens sufficit in suum locum Joann.m Matri, et .Matrem Joanni. Aliunde Evangelist® pluries vocant illam expresse Matrem Jesu.

q. S a. 5. et 4. — *Dico* 4°. Verbum assumpsit animam intellectualem. Est iterum de fide contra Apollinarem, qui primo negaverat Christo animam, deinde priorem sententiam retractans concessit ipsi animam, sed mente carentem, dicens Verbum ipsi esse loco mentis. Definita est in concilio Ephes, can. 13.

Palet etiam ex S. Scriptura, Matth. 26 : *'JYistis est anima mea;* Luc. 23 : *Pa-ler, in manus tuas commendo spiritum meum;* et alibi. Si vero animam habuit: ergo et intellectum, qui est animæ proprietas naturaliter ab illa fluens. Adde ex prima conclusione, quod Verbum assumpsit veram et integram humanitatem ; erat enim verus et integer homo, non est autem vera et integra humanitas sine anima intellectuali.

Dico 5°. Verbum assumpsit hypostatice dentes, ungues et capillos. Est contra Vasquesium et Frassen.

Patet 1°. Quia hæ partes informantur anima saltem quoad gradum vegetativum, siquidem nutriantur et crescant per intusumptionem. 2° Quia aliquo sensu pertinent ad integritatem corporis, cum futuri sint in corporibus gloriosis. *Et dato* quod non ita requirantur ad integritatem corporis sicut partes organic®, sunt tamen necessarii ad meliorem corporis constitutionem, ornamentum et utilitatem; dentes enim deserviunt ad edendum, capilli ad caput fovendum, ungues ad extremitates membrorum protegendas.

Confirmatur. Corpus Christi in eucharistia est cum dentibus, capillis et unguibus: ergo illas partes sibi vivens in terris hypostatice univil. *Palet conseq.* Quia nullas partes habet in eucharistia quas non habuit hypostatice unitas vivens inter nos; et ideo, v. g. chylus quem in stomacho ha-

bebat Christus in ultima coma dum consecravat, non est in eucharistia, quia non erat hypostatice unitus Verbo, utpote non perlinens ad integritatem ejus.

Dico 6°. Verbum non assumpsit hypostatice lacrymas, sudorem, salivam et alias superfluitates seu paries excrementitias corporis humani.

Jiatio est; quia nec sunt partes corporis, nec ad ejus perfectionem et integritatem pertinent : unde non remanebunt in corporibus gloriosis, nec sunt in eucharistia. Ideoque dicendum illas substituisse in Christo subsistentia propria, quia mediate tantum fuerunt assumptæ.

Specialiter de sanguine.

Dico 7°. Verbum assumpsit hypostatice sanguinem naturalem. Est contra Durandum.

Dixi *naturalem;* quia juxta D. Th. Quodlib. 5, a 5, potest distingui duplex sanguis : unus nutrimentalis, aliter naturalis. Nutrimentalis, est humor quidam in colore sanguini similis, ex chylo proxime generatus, nondum suilicienler decoctus et depuratus, qui ideo sanguinis naturam nondum attigit. Sanguis naturalis, est proprie et essentialiter sanguis, fit ex priori per majorem decoctionem et elaborationem virtutis efformalivæ sanguinis. Dicitur naturalis, non quod ad nutritionem animalis non deserviat aliquo modo, sed quia ultra hoc minus perlinet insuper ad integritatem naturæ animalis. Huic distinctioni contradicunt medici : sed quidquid sit, nostra assertio est de sanguine naturali, vero et proprio tantum.

Prob. 1° ex S. Scriptura. Hcbr. 2 dicitur : *Quia ergo pueri.* id est homines, *communicaverunt carni et sanguini,* id est, componuntur ex carne et sanguine, *et ipse Christus similiter participavit cisdem* nempe carni et sanguini : atqui immediate sibi ad hypostasim assumpsit carnem : ergo et sanguinem.

Confirmatur ex aliis S. Scriptura locis in quibus redemptio nostra tribuitur sanguini Christi, ut 1 Joan. 1 : *Sanguis Jesu Christi Filii ejus emundat nos ab omni peccato.* Item 1 Petri i et alibi. Nulla autem est ratio cur sanguini potius redemptio nostra attribatur quam lacrymis, v.g. nisi

quia ille est unitas hypostatice Verbo, non lacrym®.

Nec dicas ideo esse quia Christus illum obtulit Patri ; nam lacrymas et sudores pariter obtulit Patri ! unde licet lacrymarum effusio operata sit etiam salutem nostram, non tamen id lacrymis ipsis aut sudoribus tribuitur, sicut tribuitur ipsi sanguini et non solum ejus effusioni.

Prob. 2° auctoritate Clementis VI, Extra?. *Unigenitus*, de Pœnitentiis et demissionibus, ubi dicit unam guttam sanguinis Christi, *propter unionem ad Verbum*, habuisse valorem infinitum : non potest autem intelligi de unione mediata, alias idem posset dici de lacrymis aut sudore.

Prob. 5° ratione fundamentali. Verbum hypostatice assumpsit quidquid pertinet ad integritatem et perfectionem humanitatis : atqui sanguis saltem verus et naturalis pertinet ad integritatem et perfectionem humanitatis : ergo.

Prob. min. 1° Ex concil. Trid. sess. 15, cap. 5, ubi sanguis dicitur pars Christi, his verbis : « Corpus sub specie vini et sanguinem sub specie panis... animamque » sub utraque, vi naturalis illius conuexio- nis et concomitantia?, qua partes Christi » Domini... inter se copulantur. »

2° Sanguis ita est animali necessarius, ut sine illo subsistere non possit. Item est et organum et instrumentum universale quo anima plures functiones vitales in corpore exercet : sic irascimur dum sanguis fervet, timemus dum contrahitur, gaudemus dum diffunditur, etc.

5° Sic se habent sanguis et alii tres humores ad parvum mundum qui est homo, sicut quatuor elementa quorum qualitates exprimunt præfati humores, ad magnum mundum : atqui elementa sunt paries magni mundi, et ad ejus integritatem et perfectionem perlinent : ergo.

4° Sanguis, secundum theologos, erit in corporibus gloriosis : ergo perlinet ad integritatem corporis.

Confirmatur. Si Verbum non assumpsit hypostatice sanguinem, non est per concomitantiam sub speciebus vini : *falsum consequens* : ergo. *Prob. sequela.* Illud est per concomitantiam in sacrameiilo, quod unitur realiter et substantialiter cum termino primario consecrationis : atqui si Verbum non assumpsit hypostatice san-

guinctn, non unitur realiter et substantialiter cum sanguine, qui est terminus primarius in consecratione calicis': ergo.

Ex hac conclusione colliges, tres alios humores, nempe pituitam, melancholiam et bilem, etiam fuisse, ut jam diximus, hypostatice assumptos; item et spiritus vitales ac animales qui sunt velut radii sanguinis purissimi et defæcatissimi, necessarii ad operationes vitales exercendas, ita ut sine illis corpus vix possit operari.

Solvuntur objectiones.

Ohj. 1°. Sanguis non est animatus: ergo nec Verbo unitus.

P. 1°. *N. ant.* secundum Thomistas. 2° *Dato ant.* secundum alios, *N. conseq.* Ut enim sit Verbo unitus, sufficit quod sit pars humanitatis pertinens ad illius integritatem et perfectionem, sive sit animatus sive non.

Inst. 1°. Sanguis non est pars actu corporis humani, sed tantum in potentia. Ergo. *Prob.* Sanguis deservit nutritioni corporis humani: atqui corpus non nutritur suis partibus: ergo.

In 4.d.44. q. 1.a. 2. quæstiunc. 2. ad 3. — *It. N. ant. Ad prob. D. ant.* Sanguis deservit nutritioni corporis humani quoad partes solidiores, *C. ant.* quoad omnes. *N. ant.* Unde, licet respectu illarum partium solidarum sanguis non sit pars actu sed tantum in potentia, est tamen pars actu fluida respectu totius hominis seu totius corporis viventis: sicut elementa, licet sint tantum partes in potentia respectu mixtorum, sunt tamen partes actu respectu totius universi.

Inst. 2°. Sanguis, utpote fluxibilis, non continuatur cum aliis partibus corporis quæ sunt inflexibiles: ergo non est pars actu corporis.

It. D. ant. Non continuatur immediate, etc. *C.* mediate, *N.* Habet enim quasdam partes crassiores, fibras scilicet quæ continuantur venis, venæ carni.

Inst. 5°. Sic se habet sanguis ad corpus humanum sicut oleum ad lucem: atqui oleum non est pars actu lucis: ergo.

B. A. maj. Sed se habet sicut oleum ad lamp. idem ardentem, oleum autem est pars actu lampadis ardentis.

Inst. 4°. Si sanguis esset de integritate corporis humani, poneretur in eucharistia

sub speciebus panis vi verborum et non solum per concomitantiam: atqui *fa'sum conseq.* ergo. *Prob. sequela.* Corpus integrum ponitur vi verborum sub speciebus panis. Ergo.

It. N. maj. Ad prob. D. ant. Corpus integrum quoad partes solidas ponitur vi verborum sub speciebus panis, *C.* corpus integrum quoad partes fluidas, *N. Et ratio est*, quia vi verborum consecrationis panis ponitur corpus Christi sub ejus speciebus, non utcumque, sed sub ratione cibi, cui apte sunt partes solidæ, non fluidæ, ut eat sanguis.

Obj. 2°. Quod Verbum semel assumpsit nunquam dimisit, ut docent omnes theologi post Damascenum: atqui dimisit sanguinem: ergo. *Prob. min.* In pluribus locis servantur aliquæ particulæ sanguinis Christi, et inter eas celebris est illa ampulla vitrea quæ asservatur in ecclesia S. Mariai Magdalene apud S. Maximum, in qua sæpius sacer ille eruor terra mixtus ebullire visus est in die Parasceves, circa horam transitus Salvatoris. Ejusdem sanguinis veritatem testatur Lco III de sanguine Mantuæ asservato, teste Platina et Baronio ad annum 804; Julius II, de sindone Taurinensi. Idem etiam constat de spina Sacelli regii Parisiensis et ferro lanceæ Romæ asservato sanguine tinctis. Atqui ille sanguis non remanet unitus hypostatice Verbo: ergo. *Min. admittitur communiter* a theologis contra Valentiam: alias sequeretur carnem præputii, si apud nos remanserit, ut multi volunt, dentes, pilos qui ex corpore Christi deciderunt, remanere Verbo hypostatice unitos; quod nemo admittit. Sequeretur iterum, aliquam naturam Verbo hypostatice unitam, remanere in terris alibi quam in eucharistia; quod non est etiam admittendum. Et sane cum tales partes non dicant amplius ordinem ad humanitatem Christi, non est ratio cur dicantur iterum unite Verbo. Ergo.

Huic argumento varie varii respondent. Quidam dicunt illum sanguinem qui visitur in terris, fluxisse ab imagine crucifixi Beryti a Judæis confossa, cujus sanguinis copia in varias ecclesias transmissa est, ul habetur in Martyrologio Romano nono novembris, et docet S. Th. infra q. 34, a. 1, ad 3. At licet id verum sit de quibusdam particulis, non tamen de omnibus, v.

g. de ferro lanceæ, spina coronæ, sindone Taurinensi, ex immediato contactu Christi corporis tinctis, nec de particulis in ampulla Maxima servatis, quæ collecta dicuntur a B. Maria Magdalena tempore passionis. *Neque dicas* esse ibi tantum colorem; color enim non communicatur sine substantia cui inhæret.

Alii dicunt hunc sanguinem esse nutrimentalem. Sed unde constat tot sanguinis particulas quæ in tot locis asservantur, et ex variis Christi corporis partibus manant, non fuisse nisi ex nutrimentali? Adde non omnes admittere hanc distinctionem sanguinis nutrimentalis et naturalis: unde *his solutionibus omissis*,

B. D. maj. Quod Verbum semel assumpsit nunquam dimisit, moraliter loquendo de pariibus ad integritatem corporis necessariis, C. physice loquendo de particulis minimis sine quibus stat integrum corpus, N. Ita intelligendus venit I). Th. inf. q. 54, a. 2, ad 8, dum dicit totum sanguinem qui de corpore Christi fluxit, in corpore Christi resurrexisse: hoc, inquam, verificatur moraliter de toto sanguine qui fuit necessarius ad integritatem corporis in statu resurrectionis, non vero physice de toto omnino, etiam minimis particulis non necessariis. Unde Pius II, in bulla ad abbatem S. Mariæ Xantonensis dioecesis, quam vidisse se ait Silvester in Rosa aurea tract. 5, q. 51, dicit fidei veritati non repugnare, asserere Redemptorem nostrum de sanguine in cruce effuso, oh ipsius passionis memoriam et fidelium consolationem, partem aliquam in terris reliquisse.

Ex dictis colliges sanguinem Christi etiam in triduo mortis mansisse hypostatice unitum Verbo; tum quia resumendus erat in corpore resurgente; hac etiam ratione caro et anima inter se separata manserunt unita Verbo; tum quia alias si consecratus fuisset calix in triduo mortis, divinitas non fuisset per concomitantiam sub speciebus vini, quod est contra Trid. sess. 15, c. 5. Secus dicendum de præputio et sanguine effuso in circumcisione, quia non erant resumenda in resurrectione.

Nota contrariam sententiam quosdam ordinis FF. Minorum aliquando prædicasse circa annum 1552, sub Clemente VI, et anno 1462, sub Pio II, contentionemque

acrem inde oriam infer præfatos Fraires Minores et FF. Prædicatores oppugnantes. Re delata ad summum pontificem Pium II, utrinque coram ipso et cœtu cardinalium disputatum est, Pio II et majori parte cardinalium in favorem sententia Prædicatorum opinantibus. non fuit tamen quæstio definita, *ne multitudo Minorum, cujus erat contra Tureas prædicatio necessaria, offenderetur*. Imo Pius II, decima quinta die ante mortem constitutione edita, vetuit ne quis opinionem Minorum proscriberet ut hæreticam, donec quæstio per sanctam Sedem definiretur. Ita Spondanus ad annum 1462. Porro hæc FF. Minorum sententia, licet nondum huc usque fuerit proscripta, e scholis tamen est eliminata, utpote *nec pia nec segura*, inquit Suares.

ARTICULUS III.

De ordine assumptionis.

Hic q. 6. a. 5. 0. — *Dico* 1º, animam, corpus et humanitatem Christi simul tempore fuisse assumpta a Verbo

Est definitum in concilio quinto generali contra Origenem, qui dicebat animam Christi fuisse cum cæteris animabus creatam initio mundi, atque suis operibus meruisse hypostatice uniri Verbo, eique de facto unitam fuisse antequam carni in utero Virginis uniretur. Verba concilii sunt hæc: « Si quis dicit aut sentit animam Domini præextitisse, unitamque esse Dei Verbo ante incarnationem et nativitatem ex Virgine: anathema sit. »

ibid. — *Hæc autem conclusio est*; quia vel debuisset corrumpi prior subsistentia, vel duplex fuisset subsistentia in Verbo: quod utrinque est inconveniens. Adde falsum esse animas creari antequam uniantur corporibus.

ibid. a. 5. 0. — *Dico* 2º. Secundum ordinem intentionis, prius natura fuit assumpta tota humanitas quam partes, secus in ordine executionis; quia secundum intentionem facientis, prius est complementum quam incompletum, et per consequens totum quam partes: contra vero in executione prius sunt partes quam totum.

Ibid. a. 1. — *Dico* 3º. Secundum ordinem executionis, prius natura fuit assumpta anima, mediante qua assumptum est

corpus, ac tandem totum sen tota humanitas ex utrinq; resultans.

flatio est; quia cum anima rationalis sit per se subsistens, ipsi prius competit subsistentia quam carni, quæ aliunde non est humana nisi per formam: atqui subsistentia divina supplens locum propriæ eundem servavit ordinem, nullum enim est fundamentum hunc naturalem invertendi ordinem, nec multiplicanda sunt miracula sine necessitate: ergo.

Dices. Quoties aliqua inter se uniuntur mediante aliquo, separato illo medio dissolvitur unio: sic separata superficie a corpore, ab ipso removetur etiam color. Ergo si Verbum assumpsit corpus mediante anima, illa anima separata a corpore in tri-duo mortis, ab ipso etiam remota est subsistentia Verbi: quod est falsum.

N. ant. verum esse de medio necessario, non vero de medio quoad apliludinem et congruentiam; sic si inter aliquos causatur amicitia mediante aliquo, eo remoto, adhuc remanet amicitia.

DISSERTATIO VIII.

DE GRATIA CHRISTI SECUNDUM QUOD
EST SINGULARIS HOMO.

D. Th. q. 7,

Præter gratiam unionis, quæ est gratia substantialis de qua jam hucusque, alia est in Christo accidentalis, *ut probabimus infra*, quæ nempe est gratia habitualis; et hæc dupliciter consideratur: vel quatenus Christum ut personam singularem sanctificat, et vocatur personalis; vel prout est Christo principium alios sanctificandi, et dicitur capitalis. De gratia habituali personali hic d.sscrit S. Doctor; de capitali quæst. sequenti. Ita et nos. Sed prius occurrit hic difficultas, an non per ipsam gratiam unionis formaliter sanctificetur humanitas Christi, et quomodo. Unde sit

ARTICULUS I.

*De sanctificatione Christi per gratiam
substantialem unionis.*

2.2. q. Si. r 8. — *Notn.* Sanctitas juxta S. Thomam tria importat, seu ex tribus coalescit: primum est munditia, seu ab omni labe puritas; sanctus enim Græce dicitur "Α°» quasi sine terra. Secundum est

firmitas in bono; sanctum enim quasi lege sancitum seu firmatum. Tertium est summa conjunctio et applicatio ad Deum resque divinas. Ad quod ultimum duo primj requiruntur; mens enim sine munditia conjungi nec applicari Deo potest, et cum jungatur et applicetur Deo ut ultimo fini et primo principio, firma et immobilis debet esse applicatio. « Sic ergo sanctitas, con- » eludit S. Doctor, dicitur per quam men- » hominis seipsam et suos actus applicat » Deo, « seu dirigit ad Deum: et hæc dupliciter accipi potest; 1° quatenus est virtus proxime operativa boni, indistincta realiter a religione; 2° pro conjunctione amabili ad Deum, fundante radicaliter rectificationem et regulationem operum ad Deum. Primo sensu sanctitatem accipit D. Th. loco citato. Nos hic secundo sensu eam accipimus.

Suppono, sanctitatem divinam attributalemper communicationem idiomatum, non minus prædicari de Christo quam alia attributa; sicut enim Christus dicitur omnipotens, ita et sanctus sanctitate divina.

Suppono 2°, solam gratiam substantialem unionis sufficere ad effectum negativum sanctitatis, nempe impeccabilitatem; quia, ut dicitur infra, illi homini Christo ratione personæ, quæ est principium quod operationum ejus, et non solum ex aliqua extrinseca providentia, repugnat quod influat in peccatum.

Difficultas est ergo in duobus: primum, an ista gratia unionis seu unio personalis radicaliter tantum præbeat sanctitatem animæ Christi, quatenus est radix et principium cui debetur gratia habitualis; an e contra sanctificet etiam formaliter, id est vere, proprie et actualiter, independenter a gratia habituali. Non enim quando dicimus hic *formaliter*, intelligimus quod Verbum habeat rationem formæ respectu humanitatis; sed quod per gratiam unionis vere, proprie, actualiter et non solum radicaliter sanctificet humanitatem. *Quod diligenter advertend* tollendam quorundam æquivocationem, qui ideo negant humanitatem a Verbo formaliter sanctificari, quia non exercet minus formæ.

Alterum in quo versatur difficultas, est, *dato* quod gratia unionis possit formaliter sanctificare humanitatem Christi, an ille effectus formalis proveniat a divinitate

vel a personalitate ejus relativa, vel ab ipsa
 unione. Sit itaque

§ I. — *Prima difficultas resolvitur.*

Dico. Humanitas Christi formaliter sanctificatur per ipsam gratiam substantialem unionis.

Prob. 1°. S. Cyrillus lib. 4 in Joan. cap. 29, dicit « Christum unctum esse, non sicut alios sanctos et reges, sed quia Verbum caro. » Nazianzenus Orat. 36, ubi exponit hoc nomen *Christus*, ait : « Christus dicitur propter divinitatem; ea enim unctio est humanitatis, non operatione ut in aliis Christum sanctificans, sed totius unguenti præsentia. » Idem S. Damascenus. I. de Imaginibus, et concil. Francoford. in Epist. ad episcopos Hispaniæ : « Christus natura unctus, nos per gratiam, » quia in illo plene fuit divinitas. » Idem autem *est unctus ac sanctus* : unde justi vocantur *uncti*, seu *christi*, juxta illud Psahn. 104 : *Nolite tangere christos meos.* Ergo.

Nec illa testimonia intelligi possunt de sanctificatione per Verbum in senau causali et non formali; sic enim nulla esset differentia intersanctificationem Christi et nostram, nisi penes majorem et minorem gratiam; Christusque sanctificaretur operatione divina sicut nos : quod tamen utrumque negant Patres in præfatis testimoniis.

Prob. 2° *ratione.* Humanitas Christi per unionem ad Verbum præcisis quibuscunque aliis vere et proprie sanctificabatur, et quidem perfectius quam homo sanctificatur per gratiam habitualement : ergo præter sanctitatem accidentalem quæ provenit a gratia habituali, admittenda est in Christo substantialis, sic dicta quia immediate provenita Verbo Dei substantialiter unito, et divinam naturam quæ est sanctitas per essentiam includente. *Prob. ant.* Ideo homo per gratiam habitualement habet quod sit formaliter sanctus, quia 1° per illam trahitur ad esse divinum et ipsi conjungitur; 2° constituitur Filius Dei, hæres regni illius, ipsi gratus et dilectus; 3° disponitur radicaliter ad bene supernaluraliter operandum; 4° quia gratia habitualis habet repugnantiam cum peccato : atqui hæc quatuor multo perfectius conveniunt gratiæ unionis / ergo. *Maj, patet.* Non enim hic agimus, ut jam monui, de sanctitate prout

est virtus quædam specialis proxime < > perativa, quæ a religione realiter non distinguitur, de qua S. Th. 2 2, q. 81, art. 8 ; sed de sanctitate prout importat conjungi Deo et esse ipsi gratum in ordine supernaturali, qualis scilicet habetur per gratiam habitualement precise.

Prob. min. 1° Per gratiam unionis, humanitas Christi perfectius trahitur ad esse divinum ipsique conjungitur, quam per gratiam habitualement; per illam enim trahitur ad esse divinum in se et ei conjungitur substantialiter personaliter; per istam vero trahitur ad esse divinum participative tantum, eique conjungitur accidentaliter cl per affectum. 2° Per gratiam unionis, Christus ut homo fit Filius Dei naturalis et hæres, ipsi gratus et dilectus; cum enim *amare* in Deo sit diffundere bonum, majus bonum humanitati conferre non potuit quam in seipsum illi substantialiter dare adeoque nec magis amare : per gratiam autem habitualement homo constituitur Filius Dei adoptivus tantum. 3° Per gratiam unionis, Christus constituitur principium quod operationum theandicarum quæ sunt infinite meritoria. Conside obj. 4 § sequent. 4° Unio hypostatica majorem habet impossibilitatem cum peccato quam gratia habitualis, ut dicemus infra dum de impeccabilitate Christi. Ergo.

Confirmatur. Esse Filium Dei naturalem importat maximam sanctitatem : atqui Christus ut homo est Filius Dei naturalis formaliter et proxime per gratiam unionis, et non per gratiam habitualement, quæ importat tantum filiationem adoptivam et sanctitatem secundum affectum : ergo. *Prob. maj.* Esse filium Dei naturalem importat conjunctionem supremam animæ ad Deum, supremam communicationem supernam « < .ilein quæ ipsi animæ fieri potest, vi cujus doni communicationis animæ Christi, ipsa manet supernaluraliter diligibilis a Deo et ipsi grata, juxta illud Matth. < 7 t *Illic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui.* Ergo.

Favet etiam S. Th. in pluribus locis, 1° Opusc. 2, c. 214, ubi postquam dixit hominem per gratiam habitualement conjungi Deo secundum affectum, et ideo fieri ipsi gratum, addit : « Alia vero est conjunctio » hominis ad Deum, non solum per affectum aut inhabitationem. sed etiam ne/

DISSERT. VIII. ART. T.

» unitatom hypostasis....Ethæc....estpro-
 » priaJesu Christi.....etgratissimum Deo
 » facit, ita quod de ipso singulariter dica-
 » tur : *Hic est Filius meus dilectus in*
 » *quo mihi complacui.* »

2° In Catena, Joan. 10, ad illa verba :
Quem Pater sanctificavit et misit in
mundum, dicit ex S. Hilario 7 de Humani-
 tate : « Præcedit cæteros per id quod
 » sanctificabis in Filium est, beato Paulo
 » dicente quod prædestinatus est Filius
 » Dei in virtute secundum Spiritum sanc-
 » tificationis. » Ponit ergo S. Doctor ex
 S. Hilario præcellentiam sanctificationis
 Christi in eo quod accepit sanctificationem
 filiationis naturalis et non adoptivæ, quod
 utique facium est per gratiam unionis.

5° Hic a. 1, probans necessitatem gratiæ
 habitualis in Christo, eam non repetit ex
 ejus sanctificatione, sed aliunde: supponit
 ergo illum aliunde esse sanctificationem, sci-
 licet per gratiam unionis : unde infra q.
 22, a. 2, ad 3, dicit gratiam unionis sanc-
 tificare absolute humanitatem Christi.

Ex quibus colliges patrem Henno ,
 propter quædam D. Th. verba quæ mox re-
 feremus et explicabimus, immerito dixisse
 stylo de vico, Thomislæ in hac quæstione
Doctori suo nasum contorquere.

Solvuntur objectiõn.

Obj. 1°. S. Th. in 3, d. 13, q. 1, a. 1,
 ait : « Deitas autem non est formaliter sed
 » effectiveperficiensipsam(scilicetanimam
 » Christi) : unde oportet aliam formam
 » creatam in ipso ponere qua formaliter
 » perficiatur, et hæc est gratia. » Et ad 5 :
 « Lux solis et lux candelæ, utrumque est
 » a active illuminans; sed deitas etgratia non
 » sic se habent, sed unum illuminat active,
 » alterum formaliter. » Ergo.'

II. S. Thornam ibi loqui de sanctifica-
 tione et accidentali et participativa, non
 de substantiali seu personali; illa enim non
 formaliter sed effective est a deitate ut a
 forma derivante, talem participationem et
 gratiam habitualemente causante : hæc vero
 ipsa est substantialis et secundum filiationem
 naturalem, formaliter est ab ipsa dei-
 tate : unde S. Doctor ibid, ad 3, dicit
 quod Christus ex ipsa sola unione ad Ver-
 bum, sine gratia habituali peccare non po-
 terat, et *sibi gloria debebatur*, adeoque

gratus et dilectus a Deo in ordine ad glo-
 riam, quod est sanctitas.

Obj. 2°. Sanctitas formalis est effectus
 formalis et primarius gratiæ habitualis : at-
 qui effectus formalis et primarius alicujus
 formæ non potest ab alio quam ab ipsa
 forma præstari, cum ab illa non distingua-
 tur, sed sit ipsa forma communicata : ergo.

It. D. maj. Sanctitas formalis accidenta-
 lis est effectus primarius gratiæ habitualis.
transeat maj. de qua modo; substantialis
 seu personalis sanctitas, /V. Et hæc sancti-
 tas, quia eminentior est, esi distinctus ef-
 fectus formalis et a distincta forma prove-
 nit : sicut vegetativum hominis , quia esi
 eminentius quam vegetativum plantæ, esi
 distinctus effectus formalis et a distincta
 forma provenit.

Inst. Quod constituit animam radicali-
 ter sanctam, non potest illam simul talem
 formaliter reddere : sicut quia homo per
 animam rationalem est radicaliter risibilis,
 non est per eandem formaliter talis, sed
 solum per visibilitatem : atqui anima
 Christi constituitur radicaliter sancta per
 gratiam unionis, utpote quæ est radix gra-
 tiæ habitualis qua formaliter sanctificatur:
 ergo.

Ii. D. maj. ut ante. Quod constituit
 animam radicaliter sanctam sanctitate ac-
 cidentali, non potest illam formaliter sanc-
 tificare sanctitate accidentali, *C. maj.* sanc-
 titate substantiali, *N. maj.* Nihil enim re-
 pugnat idem esse radicem respectu unius
 et formam respectu alterius.

Obj. 3°. Gratia unionis non potest red-
 dere hominem formaliter beatum : ergo
 nec formaliter sanctum.

/L *N. conseq.* Disparitas est, quod béa-
 titude formalis consistat in actione vitali,
 scilicet, in visione et amore Dei; sanctitas
 autem seu sanctificatio in conjunctione ad
 Deum ordinata radicaliter ad bene operan-
 dum. Porro actio maxime vitalis non po-
 test communii alicui nisi ab illo proce-
 dat: unde per gratiam unionis suppleri non
 potest actio unionis beate. A vero con-
 junctio ad Deum fieri potest nedum per ha-
 bitum et secundum affectum, sed mullo per-
 fectius secundum ipsas naturas in esse per-
 sonali.

mst. Ex eo quod divinitas uniatur hu-
 manitati. non constituit illam formaliter

omnipotentem, æternam, etc. : ergo nec i formaliter sanctam.

II. V. con. \$'fl. Disparitas est ex dictis, quia illæ perfectiones non consistunt in conjunctione ad Deum sicut ipsa sanctitas, et aliunde humanitas est incapax illorum attributorum.

Obi. 4°. ct simul inst. Si Verbum assumeret leonem, ipsum non sanctificaret formaliter : atqui tamen ipsi conjungeretur : ergo sanctitas, in ista conjunctione cum Deo non consistit.

7°. D. min. Ipsi conjungeretur conjunctione suppositali præcise, *C. min.* conjunctione requisita ad sanctitatem, *zV.* Non enim in qualicumque conjunctione ad Deum reponimus sanctitatem, sed in conjunctione fundante radicaliter rectificationem et regulationem ad Deum in operationibus suis, ideoque moralibus liberis et regulabilibus per rationem, quorum est incapax natura leonis.

Inferes. Ergo gratia unionis non est formaliter sanctificans. *Prob. illatio.* Forma unita subjecto omnem illi suum formalem effectum tribuit : atqui ex concessis, si Verbum uniretur naturæ irrationali, ipsam non sanctificaret : ergo.

B. N. illationem. Ad prob. D. maj. Forma unita subjecto capaci omnem, etc. *C. maj.* subjecto incapaci, *zV.* *Et D. min. ad sensum maj. N. conseq.* Palet in ipso Christo : sic v. g. effectus formalis gratiæ habitualis est reddere Filium Dei adoptivum, et tamen hunc effectum non habet in Christo; quia cum sit Filius Dei naturalis, adoptionis est incapax. Sic si Verbum uniretur naturæ irrationali, illam personatam non redderet, sed suppositam tantum, licet personam constituere sit effectus formalis Verbi.

Neque dicas hæc esso vera de effectibus formalibus secundariis, non autem de effectu formali primario, qui nihil est aliud quam ipsa forma communicata. Sanctitas autem est effectus formalis primarius gratiæ unionis si ab ea præstetur, sicut est effectus primarius gratiæ habitualis.

B. D. ut ante. Effectus formalis primarius est ipsa forma communicata subjecto capaci, *C. incapaci, N. Patet ex jam dictis.* Sic effectus formalis primarius personalitatis Verbi est personam constituere, et tamen unita naturæ irrationali personam

Bil l . t . II.

non constituit sed suppositum ; effectus formalis primarius filiationis divinæ est esse relatatum, et tamen unita humanitati illam non refert, sed tantum subsistentem reddit.

Insuper his datis, N. quod assumitur, scilicet, sanctitatem esse effectum formalem primarium gratiæ unionis ; sicut enim effectus formalis primarius gratiæ habitualis est hominem deificare accidentaliter seu reddere participem divinæ naturæ: reddere autem sanctum et gratum Deo in ordine ad gloriam, effectus secundarius : ita reddere naturam deificatam substantialiter et personaliter conjunctam Deo, est effectus formalis primarius gratiæ unionis : sic autem conjungere ut sit grata et dilecta Deo supernaturaliter cum ordine radicali ad recte operandum, in quo consistit sanctitas, est effectus formalis secundarius gratiæ unionis, adeoque ab illa separabilis de potentia Dei absoluta.

Obj. 3°. Non potest divinitas Christi humanitatem formaliter sanctificare nisi se habeat respectu illius per modum formæ intrinsecæ : atqui divinitas respectu humanitatis non se habet nec se habere potest per modum formæ intrinsecæ : ergo. Min. palet. Prob. maj. Sanctitas quam tribuimus animæ Christi ex gratia unionis, non est pure moralis et per solam denominationem extrinsecam a sanctitate divina, ut voluit Vasques et post ipsum Platel. sed est intrinseca, vera et physica; alias foret imperfectior sanctitate accidentali gratiæ habitualis, nec per illam excludi posset peccatum intrinsece animam maculans : atqui talem reale in et intrinsecam sanctitatem non potest divinitas conferre humanitati, nisi se habeat respectu illius per modum formæ Intrinsecæ : ergo. *Prob. min.* Animam sanctificari realiter intrinsece, est eam intrinsece realiter mulari, et habitualiter intrinsece disponi ut objectum gratum et dilectum Deo in ordine ad gloriam, et radicaliter ad operationes rectas : atqui talis mutatio ac dispositio realis intrinseca non potest haberi absque forma intrinseca

B. zV. maj. Ad prob. admissa maj. contra Vasquem et ejus asseclas, N. min. Ad prob. D. min. Talis mutatio ac dispositio realis intrinseca non potest haberi absque forma intrinseca intrinsece informante, *N. min.* absque forma seu potius actu intrinsece terminante et unito, *C. min. et N.*

conseq. Sicut enim humanitas Christi realiter intrinsece mutatur et realiter formaliter subsistit per subsistentiam divinam, licet ab ea non informetur intrinsece, sed tantum terminetur; ita percam et divinitatem conjunctam realiter intrinsece mutatur et disponitur, realiter formaliter sanctificatur absque informatione.

Inst. Sanctitas non potest haberi absque forma intrinsece informante. Ergo. *Prob. ant.* Non potest tolli peccatum absque forma intrinsece inhærente : atqui ad sanctitatem pertinet quod sit expulsiua peccati : ergo. *Prob. maj.* Peccatum inest animæ per modum formæ privativæ intrinsece inhærentis : atqui talis privatio non potest tolli nisi superveniat forma opposita intrinsece inhærens, sicut v. g. cæcitas non potest tolli nisi per potentiam visivam informantem non per formam terminantem : ergo.

R. N. ant. Adprob. N. maj. Ad prob. D. maj. Peccatum inest animæ per modum formæ privativæ alicujus partis aut alicujus accidentis, *zV. maj.* per modum formæ privativæ deordinantis totum suppositum et illud avertentis ab ultimo fine, *C. maj.* Unde *N. min. cl. conseq.* Fateor ergo quod privatio quæ est alicujus partis aut particularis accidentis, ut est cæcitas, v. g. non possit tolli nisi per formam intrinsece informantem : secus vero si sit privatio, qualis est peccatum deordinans totum suppositum; illa enim non solum potest tolli per formam informantem, v. g. gratiam habitualement, sed multo melius per formam eminenter operantem et terminantem naturam, ordinantemque totum suppositum ad Deum ; hæc enim eminenter continet quidquid continet gratia habitualis in ordine ad expulsiionem peccati ad quod habet effectus omnino repugnantes, ut dicemus de impeccabilitate Christi in corollaris. Vide ibi.

Obj. 6v. Si divinitas sanctificaret formaliter humanitatem, vel hoc faceret per sanctitatem increatam, vel creatam; neutrum dici potest. Ergo. *Prob. min.* Non per sanctitatem «reatam, alias non divinitas, sed sanctitas creata formaliter sanctificaret : con per sanctitatem increatam, alias Christi humanitas esset Dea; quandoquidem cui competunt proprietates qualis est sanctitas increata respectu Dei,

competit et essentia. Ergo, *liai'*, Renno

R. N. min. pro prima parte. Ad prnl. /). *ant.* Alias esset Dea si sanctificaretur per divinitatem, tanquam per fontem informantem, *C. ant.* si sanctificaretur per divinitatem, tanquam per actum precise terminantem, *N. ant. El adprob. similiter D. min.* Cui competunt proprietates ratione formæ intrinsece informantis competit et essentia, *C.* ratione formæ seu actus proprie terminantis, *N. Patet solutio ex dictis.*

Obj. 7º. Humanitas Christi ratione gratiæ unionis non est acceptabilis ad gloriam : ergo non est sancta. *Prob. ant.* Potest Deus de potentia absoluta humanitati unike Verbo denegare gloriam. Ergo.

R. N. ant. Ad prob. D. ant. Potest Deus humanitati unitæ Verbo denegare gloriam quoad rem et de facto, *transeat ant.* quoad jus. *N. ant.* Hoc autem sufficit ut Immanitas Christi dicatur sancta : patet in ipsa gratia habituali quæ formaliter sanctificat hominem, quatenus dat jus ad gloriam et facit hominem Deo gratum, licet de potentia Dei absoluta homo ille posset de facto non acceptari ad gloriam.

Repones. Gratia unionis non est Deo ratio diligendi hominem in ordine ad beatitudinem : ergo etiam quoad jus seu jure illæso potest ipsi eam denegare. *Prob. ant.* Vel gratia unionis esset ratio diligendi eum necessario, vel libere: non decessario, quia Deus nihil extra se necessario diligit; non libere, quia bonum infinitum, quale est gratia unionis, necessario diligitur. Ergo.

R. N. ant. ad prob. N. min. pro seau da parte. Ad prob. D. Bonum infinitum infinito modo communicatum necessario diligitur, *C.* finito modo communicatum, *zV.* Divinitas autem seu divina sanctitas finito modo communicatur humanitati, scilicet juxta capacitatem ejus.

§ II. — Secunda difficultas resolvitur.

Dico. Humanitas Christi formaliter substantialiter sanctificatur non per ipsum modum unionis, neque per ipsam personalitatem ratione illius quod addit ad perfectiones absolutas, sed per ipsam divinitatem «piam includit personalitas.

Prob. prima pars. Quia non datur secundum nos talis modus unionis, 2º Et si daretur, non ideo formaliter sanctifica-

ret, quia non foret forma sanctificans, sed tantum applicatio formæ sanctificantis : si-
cut v. g. unio gratiæ habitualis cum anima,
formaliter eam non sanctificat, sed solum
ipsi conjungit formam sanctificantem : si-
militer unio albedinis cum pariete, non
est formaliter dealbens, sed ipsa albedo.

Prob. secunda et tertia pars simul.

1° Humanitas a divinitate ungitur, juxta
illud citati Nazianzeni : « Christus dicitur
» propter divinitatem, ea enim humanita-
» tis unctio est : » atqui ab eo formaliter
sanctificatur quo ungitur : ergo.

Prob. 2°. Humanitas Christi formaliter
sanctificatur per sanctitatem divinam : at-
qui personalitas Verbi ratione sui non est
sanctitas divina, sed ipsa divinitas sub con-
ceptu naturæ : ergo. *Prob. min.* 1° Juxta
probabilem plurium Thomistarum senten-
tiam quam secuti sumus in tract, de Tri-
nit. personalitates divinæ ratione sui, seu
ratione illius quod addunt ad essentiam,
non dicunt bonitatem seu perfectionem :
ergo nec sanctitatem. *Prob. 2°.* Ideo sola
gratia habitualis inter alias qualitates su-
pernaturales nos formaliter sanctificat (di-
citur enim causa formalis nostræ justifica-
tionis, Trid. sess. 6, cap. 7), quia est prin-
cipalio divinitatis sub conceptu naturæ :
ergo sola divinitas sub conceptu naturæ est
sanctitas divina, non vero personalitas ut
ab ea virtualiter distinguitur. *Prob. ant.*
Forma sanctificans est radix donorum su-
pernaturalium pertinentium ad ordinem
gratiæ, terminat amorem divinum in or-
dine ad gloriam, et dat radicaliter vim
Deum redamandi et recte agendi : atqui
hoc est conceptus naturæ : ergo ideo gratia
habitualis, etc. quia, etc. Confer de Gratia.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Gratia unionis, ut talis, forma-
liter sanctificat humanitatem, ut dictum
est : atqui personalitas Verbi, ratione il-
lius quod addit ad divinitatem, est gratia
unionis : ergo. *Prob. min.* Gratia unionis
esi donum substantiale personaliter com-
municatum humanitati : atqui personalitas
Verbi, ratione illius quod addit ad divini-
tatem, est donum substantiale personali-
ter communicatum humanitati : ergo.

P. D. maj. Gratia unionis complete
sumpta formaliter sanctificat humanita-
tem, *C. maj.* incomplete sumpta, *N. maj.*
Et ad nunc sensum D. min. N. conseq.

Igitur personalitas Verbi ut teniatur hu-
manitatem pro priori nature ad unionem
cum natura divina, non est gratia? unionis
consummate et complete, sed incomplete
tantum et vialiter, hæc enim complete
consistit in unionem cum divina natura : et
ideo personalitas precise ratione sui non
sanctificat formaliter ipsam humanitatem,
sed vialiter tantum inchoative seu unitive,
in quantum est vinculum uniens naturam
humanam cum divina, ratione cujus for-
maliter humanitatem sanctificat.

Inst. Per subsistentiam Verbi humani-
tas est Deo grata et dilecta, habetque jus
ad gloriam et hæredilalem. Ergo.

P. D. ant. Per subsistentiam Verbi, ra-
tione illius quod explicat, humanitas est
Deo grata, etc. *N. ant.* ratione illius quod
implicat, nempe natura divinæ quæ esi
prima radix vivendi et amandi Deum, in
quo ratio sanctitatis consistit, *C. ant.* et
xv. conseq.

Urgebis. Per subsistentiam Verbi, la-
tione illius quod explicat, humanitas est
Deo grata et dilecta. Ergo. *Prob. ant.*
Personalitas Verbi, ratione illius quod ex-
plicat, terminat amorem divinum ; atqui ;
ergo.

P. D. ant. Est Deo grata gratitudine
simpliciter, *transeat*; gratitudine sancti-
ficante, *N. Et ad prob. D.* Personalitas
Verbi, ratione illius quod explicat, ter-
minat amorem divinum ut communicantem
subsistentiam divinam tantum, *C.* ut com-
municantem naturam divinam, *Al.* Sola
autem communicatio natura divinæ facit
humanitatem sanctam seu gratam gratitu-
dine sanctificante, ut dictum est.

Pepones. Per subsistentiam Verbi di-
recte et ratione illius quod explicat, hu-
manitas habet impossibilitatem cum
peccato : ergo et sanctitatem. *Prob. ant.*
Subsistentia Verbi est filiatio Dei quæ ex
propria differentia respicit Deum Patrem
a quo procedit Filius : ergo et directe ex-
cludit aversionem a Deo in quo consistit
peccatum

» . *Dato ant. N. conseq.* Impeccabili-
ter enim est tantum effectus negativus
sanctitatis, non completa sanctitas.

Obj. 2°. Sanctitas formalis esi unio d
conjunctio creatura rationalis cum Deo :
atqui per subsistentiam Verbi humanité!
formaliter conjungitur Deo : ergo.

27. *D. maj.* Formalis sanctitas est conjunctio cum Deo sub quocumque conceptu, *V. maj.* sub conceptu naturæ, *C. Et ad hunc sensum D. min. N. conseq. Patet ex dictis.*

Obj. 3°. Per id sanctificatur formaliter humanitas Christi cui immediatius unitur : atqui immediatius unitur subsistenti divinæ quam naturæ : ergo.

R. D. maj. Si sit forma sanctificans, *C. secus, N. Patet ex dictis.*

Obj. 4°. In sanctitate includuntur duæ rationes seu conceptus inadæquate distincti : primus est esse radicem actionum vitalium intelligendi et amandi Deum; secundus est esse objectum congruum dilectionis divinæ amicitis : atqui, licet divinitas possit communicari humanitati sub hoc secundo conceptu absque intrinseca informatione, non potest tamen communicari sub primo absque intrinseca informatione, quod repugnat Deo : ergo nec sanctitas.

27. *N. min.* Quamvis enim divinitas non communicetur humanitati per modum formæ intrinsece informantis, hoc ipso tamen quo illi unitur intrinsece et substantialiter per modum termini mediante subsistentia, eam sufficienter elevat ad ordinem supernaturalem, ut possit, mediante auxilio transeunto, elicere actiones vitales vitalitate supernaturali, licet non ita connaturaliter sicut per gratiam habitualement, ut infra dicemus.

ARTICULUS II.

Utrum in anima Christi fuerit gratia habitualis?

Quidam negarunt, existimantes gratiam habitualement in Christo esse superflua, eo quod esset sanctificatus per gratia unionis, ut dictum est. Sed hæc sententia communiter rejicitur ad minus ut temeraria. Igitur

Hic q. 7. a. 1. c. — *Dico.* Gratia habitualis fuit in Christo.

Ib. in arg. s. o. — *Prob.* 1° *ah auctoritate.* Isaïæ 11 dicitur : *Requiescet super eum Spiritus Domini*, qui in homine esse dicitur per gratia habitualement. Ibidem 61 : *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me.* Quæ verba de se dicta declarat Christus Luc. 4, et juxta communem expositionem significant, ideo

Spiritum sanctum essem anima Christi per gratia habitualement, quia per unionem hypostaticam unctus est gratia increata.

S. Aug. I. 13 de SS. Trinit. c. 26 : « Dominus minus ipse Jesus, inquit, Spiritum sanctum non solum dedit ut Deus, ecd etiam accepit ut homo; propterea dictus est plenus gratia. Et manifestius de illo scriptum est in Actibus Apostolorum cap. 10» *Quoniam unxit cum Deo Spiritu sancto* : non utique oleo visibili, sed dono gratiæ, quoti visibili significatur unguento quo baptizatos ungit Ecclesia. » Istud autem donum quod per unguentum baptismi significatur, est gratia habitualis. D. Bernard, Hom. 4 in *Missus est*, super hæc verba Luc. *Ideoque quod nascetur ex te sanctum*, dicit : « Procul dubio ac singulariter sanctum fuit, et per Spiritus sanctificationem, et per Verbi assumptionem. »

ibid. — *Prob.* 2° *ratione.* Oportuit ut anima Christi, præter unionem physicam cum Deo, aliam haberet per cognitionem et amorem supernaturalem; in his enim operationibus beatitudo consistit : atqui ad connaturalem illorum actuum elicentiam, qualis animam Christi decebat, necessaria fuit gratia habitualis : ergo. *Prob. min.* Tunc agens operatur connaturaliter, quando habet in se naturam seu formam permanentem per quam inclinatur in actum : atqui anima Christi non potuit inclinari intrinsece permanentior ad actus vitales supernaturales, nisi per gratia habitualement : ergo. *Prob. min.* Non potuit anima Christi intrinsece permanentior inclinari in actus vitales supernaturales ratione propriæ entitatis. *Patet*, quia est entitatively naturalis : neque per gratia unionis; *quod probatur.* Id ratione cujus anima Christi inclinatur intrinsece permanentior in actus supernaturales, debet esse principium operativum *quo* radicaliter; est enim natura vel tenet locum naturæ : atqui gratia unionis non est principium operativum *quo* radicaliter : ergo. *Prob. min.* Principium operativum *quo* radicaliter vel identificatur cum agente *quod*, vel illud physice informat : atqui ulrumquerepugnat gratiæ unionis, sive spectetur ex parte subsistenti® Verbi, sive ex parte divinitatis . ergo.

Neque dicas animam Christi permanentior inclinari in actus supernaturales per

virtutibus infusas. Nam virtus est dispositio perfecti, id est, subjecti jam dispositi per naturam, ut ex Aristotele docet S. Th. 1 2, q. 110, a. 5, adeoque disponit subjectum conformiter ad naturam aliquam præexistentem sui ordinis : consequenter virtus supernaturalis, ut sit in statu connaturali et perfecto, exigit præexistentiam gratiæ habitualis.

Prob. 8° alia ratione. Oportebat animam Christi esse perfecte et consummate sanctam ; atqui ad id requirebatur gratia habitualis : ergo. *Prob. min.* Ut anima Christi esset perfecte et consummate sancta, necesse erat quod haberet omnem perfectionem sibi connaturaliter debitam ex vi unionis hypostaticas, sicut in naturalibus : ut Petrus, v. g. sit complete et perfecte homo, non sufficit quod habeat essentiam hominis, sed insuper exigit instrui omnibus potentiis quæ connaturaliter ad essentiam consequuntur : atqui gratia habitualis erat connaturaliter debita Christo vi unionis hypostaticæ : ergo. *Prob. min.* Homini justo vi gratiæ habitualis perquam constituitur filius Dei adoptivus, debentur connaturaliter virtutes infusæ : ergo Christo vi unionis hypostaticæ per quam constituitur Filius Dei naturalis, a fortiori debentur connaturaliter virtutes infusæ : si virtutes, ergo et gratia habitualis quæ est illarum radix.

E. r. his itaque habes, gratiam habitualement in Christo non fuisse superfluum, sed necessariam ad duo, scilicet, ut esset complete et consummate sanctus, et ut connaturaliter eliceret actus supernaturales et meritorios.

Dixi, *connaturaliter*; quia absolute loquendo poterat sine gratia habituali hos actus elicere ; vi enim gratiæ unionis erat Deo gratus, libere poterat operari, et ratione auxilii transeuntis supplentis vices gratiæ habitualis, elevari ad eliciendos actus supernaturales et meritorios; nihil enim amplius requiritur.

Si dicas nullum actum vitalem ordinis naturalis, v. g. nullam intellectionem aut volitionem naturalem posse absolute elici sine anima ; ergo pariter nullus actus vitalis ordinis supernaturalis sine gratia spiritali, quæ in ordine supernaturali tenet locum naturæ seu animæ.

P. N. conseq. Disparitas est, quod ani-

ma sit ratione sui natura substantialis; unde fit quod omnis vitalitas ab ipsa dependeat radicaliter. At gratia habitualis non est ratione sui natura vitalis substantialiter, sed substitutive tantum *A* ut elevens ad ordinem supernaturalem, potest autem Deus elevare ad ordinem supernaturalem vel transeunter per gratiam actualem, vel permanenter per gratiam habitualement : unde licet ut actus supernaturales connaturaliter eliciantur, debeant a gratia, non tamen absolute et essentialiter.

Obj. contra conclusionem. Si Christus haberet gratiam habitualement, foret Filius Dei adoptivus; est enim filiatio adoptiva effectus formalis gratiæ habitualis : *falsum consequens* : ergo.

II. N. sequelam. Tum quia filiatio adoptiva non est effectus primarius gratiæ habitualis, sed secundarius tantum, forma autem potest esse sine effectu suo secundo; tum quia etsi esset effectus primarius, non tamen communicaretur Christo, quia non est subjectum capax filiationis adoptivæ. Neque etiam potest dici genitus ratione gratiæ habitualis, quia licet per eam participet naturam divinam, non tamen per modum naturæ, quæ primario debet intendi, sed per modum proprietatis ad gratiam unionis consequentem: sic quævis Spiritui sancto communicetur natura divina, quia tamen 'per se prout non intenditur sub conceptu naturæ, illius processio non est generatio.

Inst. Saltem per gratiam habitualement esset Deus per participationem, quod, cum sit Deus per essentiam, non minus ei repugnat quam esse Filium adoptivum, sapitque errorem Arii vel Nestorii. Ergo.

7i. quod, cum divinitas Christo competit ratione naturæ, et sit duplex in eo natura, divina et humana, non repugnat eum esse et dici Deum per essentiam ratione divinæ naturæ, et Deum per participationem ratione naturæ humanæ gratia exornata*; quia tamen unio hypostatica est in eo principalis, et ut præsciudatur occasio erroris, dicitur simpliciter Deus per essentiam. Aliter vero filiatio adoptiva convenit alicui ratione suppositi : unde cum sit in Christo minimum suppositum divinum quod est filius naturalis, nec est, nec dici debet filius adoptivus.

Petes 1» quandonam Christus habuerit gratiam habitualement ?

A. habuisse a primo instanti suæ conceptionis; quia, ut jam dictum est, sequebatur connaturaliter ad unionem hypostaticam : unde Lue. 4, non dicitur : Quod ex te nascetur erit sanctum, sed t Quod *ex* (e) nascetur sanctum.

Petes 2» utrum gratia habitualis sit proprietas unionis hypostaticæ?

II. non esso proprietatem physicam sed moralem duntaxat; quia proprietas physica necessario dimanat ab aliqua natura quæ respectu illius sc habet per modum principii radicatis : nihil autem est assignable in gratia unionis quod sit natura et principium radicale, ex quo necessario resultat gratia habitualis; cum enim subsistentia Verbi aut divinitas non uniatur humanitati per modum formæ, non constituit cum illa naturam : unde in tantum gratia habitualis dici potest proprietas gratiæ unionis, in quantum connaturaliter ei debebatur, propter rationem supra dictas, quod est esse proprietas moralis.

Petes 5» utrum Christus in primo instanti suæ conceptionis se disposuerit per actum liberi arbitrii ad gratiam habitualement ipsi tunc infusam ?

Hic q. 54. a. 5. o. — *II. affirmative Auctore.* Quia iste modus sanctificationis per actum proprium, ut in adultis, est perfectior quam sanctificari per actum alienum ut in parvulis. Quod autem opponi potest, hunc actum liberi arbitrii esse a gratia habituali, sicque non posse esse dispositionem ad illam, solum habes secundum varias Thomistarum sententias in tract, de Gratia, dissert, de justificatione.

ARTICULUS IU.

Utrum omnes virtutes fuerint in Christo?

Virtutes sunt in triplici differentia : aliæ sunt intellectuales, aliæ morales, aliæ theologice®. De intellectualibus hic non agimus; turn quia non sunt simpliciter virtutes; tum quia de illis agit S. Th. q. 9, sub nomine scientiæ.

Virtutes morales sunt duplicis generis : quædam sunt ordinis naturalis, quæ nostris actibus acquiruntur; aliæ sunt per se infusa* non secus ac theologica*, et deserviunt fini supernaturali.

2. 7. a. 2. 5. et 4. o., — *Dico 1°* OuillCS

virtutes supernatnrales, sive theologice sive morales, per se infusa;, sunt in Christo, excepta fide, spe et poenitentia.

ibid. a. 2. o. — *Prob. prima pars.* Virtutes supernaturales per se infusât, sive théologie®, sive morales, consequuntur ad gratiam habitualement ut proprietates ejus : atqui gratia habitualis fuit in Christo ab instanti conceptionis, et quidem in summo gradu perfectionis : ergo ctpredictæ virtutes.

Confirmatur. Habitus virtutum dantur ad connaturaliter operandum, imo habitus supernates dantur ad simpliciter posse operari : ergo ut Christus connaturaliter operaretur et eliceret opera supernaturalia, indiguit habitibus virtutum siipernaturaliun.

ibid. a. K. cti. o. — *Prob. secundapars.* Virilités quæ repugnant unioni hypostaticæ et visioni beatificæ non fuerunt in Christo : atqui fides, spes et poenitentia repugnant unioni hypostaticæ et visioni beatificæ : ergo. *Patet maj.* Quia anima Christi ab instanti suæ conceptionis fuit unita Verbo, et vidit ac possedit divinam essentiam. *Prob. min.* Fides est de rebus obscure cognitis, spes de bono nondum habito, poenitentia de peccato non alieno sed proprio; quod est impossibile cum unionem hypostatica, ut infra videbimus. Ergo.

Dices Christus habuit spem, juxta illud Psal. 50, quod Christo appropriâfir : *In te, Domine, speravi;* et docet D. Th. hic a. 4 o, his verbis : « Habuit tamen (Christus) » spem respectu aliquorum quæ nondum » erat adeptus, licet non habuerit fidem » respectu quorumcumque; quia licet ple- » ne cognosceret omnia per quod totaliter » fides excludebatur ab eo, non tamen » adhuc plene habebat omnia quæ ad ejus » perfectionem pertinebant, puta immortalitatem et gloriam corporis, quam poterat sperare. » Ergo.

II. tam S. Scripturam quam S. Thomam debere intelligi de actu spei large sumpto pro simplici desiderio; expresse enim S. Doctor probat in corpore ejusdem articuli, in Christo non fuisse virtutem spei, quia cum ejus primum et formale objectum sit ipse Deus non possessus, Christus autem ab initio fruitionem Dei habuit; *ideo.* inquit, *virtutem spei non habuit.* Potiori tamen jure hoc desiderium in Christo glori® sui corporis dixit actum spei, quam simile desiderium in beatis, 2 2, q. 18, a.

2, «d 4, eo quod gloria corporis erat a Christo laboribus oblinenda, non autem ab aliis beatis. Quia tamen labores illi voluntarie fuerunt suscepti, et in scipso habebat sufficientem gloriam corporis sui causam, scilicet gloriam animæ, actus ille quo gloriam corporis exportavit, non fuit actus proprius spei, ut a simplici desiderio distinctus.

Sipetas a quo habitu seu virtute ille actus processerit?

7?. processisse ab habitu charitatis qua Christus seipsum diligens proprium bonum desiderabat; possesso enim primario et formali objecto spei, adcoque caexclusa, sufficienter disponebatur Christus per charitatem ad eliciendum actum circa objectum secundarium spei, scilicet gloriam corporis, immortalitatem, nominis exaltationem, etc.

Dico 2°. Virtutes morales naturales per se acquisibiles fuerunt in Christo. Ita communiter theologi.

Prob. Appetitus sensitivus Christi cum esset ejusdem rationis ac noster, non erat ratione proprias enlitis complete et perfecte inclinatus ad actum naturalem honestum; unde forma superaddita indigebat qua compleretur ut prompte ac suaviter in quacunque materia virtutum actus eliceret: atqui hæc non poterat esse alia quam virtus moralis per se acquisibilis: ergo. *Prob. min.* Non unio hypostatica; cum enim non sit operativa, non potest esse forma inclinans ad actus honestos: non gratia habitualis, nec virtutes infusæ eam consequentes; hæc enim solum inclinant ad actus supernaturales. Ergo.

Confirmatur. Erant in intellectu Christi scientiæ naturales: ergo et in ejus voluntate virtutes morales. *Patet consequentia*, tum a paritate rationis, tum quia voluntas Christi non minus debet perfici circa bonum quam ejus intellectus circa verum.

Dices 1». Christus cum sit supremus operans in genere virtutis, debuit semper perfectissime operari: atqui perfectissime operari, est operari ex motivo supernaturali: ergo.

7i. *D. min.* Perfectissime operari, est operari ex motivo supernaturali tanquam ex line operantis, C. tanquam ex line operis, V. alioquin sequeretur Christum non exercuisse actum alterius

charitatis: nullum est ergo inconveniens Christum elicuisse actus naturales ex objecto vel fine operis honestos, subordinatos tamen fini supernaturali charitatis ut fini operantis, siquidem gratia non destruat naturam, sed perficiat et attollat.

Dices 2°. Virtutes morales acquisite ponuntur ad refrenandas passiones immoderatas: atqui Christus non habuit nec habere potuit passiones immoderatas, cum illæ oriantur a fomite, qui in Christo non fuit: ergo frustra admittuntur in illo virtutes morales: unde et a beatis eas removet S. Th. in 3, dist. 53, q. i, a. 4.

7». *D. maj.* Virtutes morales ponuntur ad refrenandas passiones secundario et ex consequenti, si nempe cas immoderata reperiant, C. primario, N. Primario enim et præcipue dantur ut disponant et inclinent potentias ad bene, prompte et expedite agendum in genere moris, et sic admittuntur in Christo, sicut fuerunt in Adamo in statu innocentiae, in quo nullum effrenem passionum motum sentiebat; sicque eas remanere in beatis docet S. T. 1 2, q. 67, a. 1. Unde in 3 cit. negat duntaxat eas remanere quoad id quod est in eis materiale, quatenus scilicet non amplius occupantur in iis in quibus occupabantur in hac vita: puta justitia in commutationibus, fortitudo in hostibus superandis, temperantia in motibus carnalibus moderandis.

Dices 3°. nec liberalitatem quæ versatur circa divitias, nec eutrapeliam quæ versatur circa jocos, nec phylotimiam qua appetuntur parvi honores, in Christo fuisse, quippe qui pauper fuit, et ludos nunquam exercuit, cthonores refugit. Ergo.

Q. 7. n. 1. ad 3. — A. N. ant. Tum quia non est necesse omnem virtutem in actum prorumpere quando prudentia id vetat; tum quia virtus exerceri potest et agendo et contemnendo, consistit enim in modio rationis secundum dictame prudentis adeo ut possit exerceri liberalitas divitias aspernando sicut eas distribuendo; eutrapelia, jocos flocci faciendo sicut eos exercendo; similiter phylotimia circa parvos honores.

Petes utrum has virtutes morales per se acquisibiles Christus habuerit per missionem, vel propriis actibus acquisierit?

R. idcirco probabilius habuisse per in-

fusionem, et non propriis actibus acquisivisse.

Prob. Christus Iris virtutibus nunquam caruit : ergo primo instanti suæ conceptionis eas habuit vel per infusionem vel propriis actibus. *Subsumo.* Atqui non secundum : ergo primum. *Ani. admittit Con- tenson,* hac in parte nobis contrarius; et bene, quia privatio illarum virtutum ad tempus mala est, sicut possessio earum bona est, bonumque simpliciter reddit habentem in ordine morali naturali : in Christo autem nullus defectus admitti debet, exceptis iis qui ad finem Incarnationis conducunt, qualis est, v. g. carentia gloriae corporis ad tempus; talis autem non est privatio virtutum.

Nec obstat quod dicatur Luc. 2 de Christo, quod *Proficiebat ætate, et sapientia et gratia apud Deum et homines.*— Hic a. 12. nd 3. — Id enim non intelligitur de acquisitione successiva habitu* illarum virtutum, sed de earum operibus; Christus enim secundum ætatis progressum perfectiora et virtuosiora agebat, ut se probaret hominem.

Probat, itaque subsumptum. Christus non potuit absque miraculo, cujus nullum est fundamentum et quod non agnoscunt adversarii, unico instanti suæ conceptionis elicere actus etiam internos omnium omnino virtutum moralium : ergo eas suis actibus non acquisivit. *Prob. ant.* Potentiæ animæ Christi erant ex se finite ac limitate virtutis, sicut noslræ, abstrahendo ab infirmitate causata per peccatum : ergo non potuerunt, sine miraculo, uno instanti simul tendere in tot objecta distincta et disparata, qualia sunt objecta materialia omnium virtutum moralium.

Neque refert nobilius et perfectius esse acquirere per se quam recipere ab alio; id enim duntaxat verum est (piando carentia forms non magis derogat dignitati subjecti quam ei accrescat perfectionis ex ejus acquisitione, ut contingit in casu; magis enim derogaret dignitati Christi quod caruerit ad tempus virtutibus, quam accresceret ei perfectionis ex earum acquisitione.

Neque etiam obstat scientias naturales non fuisse infusas Christo. Disparitas est enim 1^a, quod scientiæ naturales non redant 'objectum simpliciter bonum sicut virtutes murales; 2° quia si scientiæ natu-

rales fuissent infusæ Christo, intellectus ejus agens, cujus officium «st abstrahere species intelligibiles a sensibilibus, perpetuo fuisset otiosus. Secus de potentia acquisitiva virtutum, supposita illarum infusione; eadem enim est potentia acquisitive virtutum et elicitive actuum illarum.

ARTICULUS IV.

Utrum in Christo fuerint dona Spiritus sancti et gratiæ gratis datæ ?

Dico 1°. Omnia dona Spiritus sancti fuerunt in Christo.

Q. 7. a. o. et 6. o. — *Prob.* 1° CX illo Isaï. 11 : *Requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientia) et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini.* Ilæc autem sunt septem dona Spiritus sancti. Ergo.

Xbid. a. 5. o. — *Prob.* 2°. Dona Spiritus sancti sunt perfectiones potentiarum animæ, secundum quod sunt natæ moveri a Spiritu sancto : atqui anima Christi perfectissime movebatur a Spiritu sancto, secundum illud Luc. 4 : *Jesus autem plenus Spiritu sancio, regressus est a Jordane, et agebatur a Spiritu in desertum.* Ergo. — 1. 2. Q. 68. a. 5. — Adde, dona consequi gratiam et charitatem, quæ fuerunt perfectissimæ in Christo.

Hic a. 6. o. et ad 1. — *Prob.* 5° *specialiter*, et explicatur de dono timoris de quo est aliqua difficultas. Timor respicit duo objecta, quorum unum est malum terribile imminens; aliud est illud cujus potestate malum potest inferri, sicut aliquis timet regem, in quantum habet occidendi potestatem : non autem timeretur ille qui potest nocere, nisi haberet quamdam eminentiam potestatis, cui de facili resisti non possit ; ea enim quæ in promptu habemus repellere, non timemus : et sic patet quod aliquis non timetur nisi propter suam eminentiam. Malum terribile est objectum primum timoris, ut est passio et fuga istius mali : primum ejus actus, si sit malum culpæ, est timor filialis; si sit malum pœnæ propter culpam, est timor servilis. Objectum autem primum timoris, ut est donum, est eminentia potentis inferre malum, et actus ejus primum, reverentia istius eminentiæ; quia habitus virtutum et

donorum proprie et per se respiciunt bonum, malum autem ex consequenti.

Ibid.— Sic igitur dicendum quod in Christo fuit timor Dei, non quidem secundum quod respicit malum separationis a Deo per culpam, neque etiam secundum quod respicit malum punitionis pro culpa; sed secundum quod respicit divinam eminentiam, prout scilicet anima Christi quodam effectū reverentiæ movebatur in Deum a Spiritu sancto acta, quod est actus primarius timoris ut est donum, sicut dictum est. Hujus timoris reverentialis exempla habemus in S. Scriptura, ut dum S. Joannes Baptista, non audens tangere sanctum Dei verticem, clamat cum timore : *Sanctifica me, Salvator*; similiter cum Petrus dixit : *Exi a me, Domine*, etc.

Ibid. a. 7. et 8. 0. — Dico 2°. In Christo fuerunt omnes gratiæ gratis datæ.

Ibid. a. 7. 0. — *Prob.* Gratiæ gratis datæ ordinantur ad fidei et spiritualis doctrinal manifestationem; oportet enim eum qui docet, habere capere quæ sua doctrina manifestetur, alias sua doctrina esset inutilis: atqui spiritualis doctrinæ fidei primus et principalis doctor est Christus : ergo.

Ibid. a. 8. c. — *Probat, specialiter de dono prophetiæ, de quo est difficultas.* Propheta dicitur quasi de procul fans, vel procul videns. Ille igitur est et dicitur propheta, qui cognoscit et annuntiat ea quæ procul sunt tam ab ipso secundum suum statum quam ab ipsis quibuscum conversatur : unde si Deus aut beatus annuntiaret ea quæ procul sunt a nostra notitia, non ideo esset propheta, quia non essent procul ab ejus notitia secundum suum statum; atqui Christus non solum fuit comprehensor sed etiam viator, et plurima cognovit et annuntiavit quæ ab ipso procul erant secundum statum viatoris, ut traditionem suam, mortem et resurrectionem, Matth. 16 et 20, eversio- nem Jerusalem, signa extremi judicii, negationem Petri et plura alia : ergo. Unde de eo prædicitur Douer. 18 : *Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris*; et ipse Christus de se dicit Matth. 15 et Joan. 4 : *Aon est propheta sine honore nisi in patria sua*.

Cum ergo objicitur prophetiam non stare cum bealitudine, ex illo 1 Cor. 15, *Tunc*, id est, in patria, *prophete evacuabuntur*, id verum est de bealitudine

complota, quæ non compatitur statum viatoris; Christus autem sic erat comprehensor secundum pariem superiorem, ut esset etiam viator secundum corpus passibile.

Non etiam obstat quod juxta S. Th. 12, q. 174, a. 2, ad 5, prophetia sit cognitio obscura et ænigmatica; et ex 4 Reg. 5 et S. Greg. Horn. 9 super Ezech. communicetur per modum motionis coruscantis. — ibid, ad 1. — Hæc enim vera sunt de prophetia prout communicatur ordinarie et ratione subjecti, non ratione sui, ex se enim prophetia est indifferens ut sit clara vel obscura, ut communicetur transeunter vel permanenter. Fuit autem in Christo clara et permanens ratione conjunctionis ad Verbum.

ARTICULUS V.

De perfectione gratiæ Christi,

Perfectio gratiæ attenditur penes ejus plenitudinem et infinitatem.

ibid. a. 9. o. — Plenitudo gratiæ est duplex : altera intensiva quæ sumitur ex ejus perfectione seu radicatione in anima; altera extensiva quæ sumitur ex ordine ad varios effectus quos producere potest.

ib. a. 10. 0. — Item utraque plenitudo est, vel absoluta, vel respective tantum : absoluta est, «quando tanta habetur quanta haberi potest de potentia Dei ordinaria; respective est, quando talis ac tanta est quantam exigit status et officium subjecti cui tribuitur : prima dicitur plenitudo formalis se tenens ex parte gratiæ ; secunda, subjectiva.

Ibid. q. 9. 0. — Dico 1°. In Christo fuit omnis plenitudo gratiæ.

Ibid. — 1° Fuit absolutaplenitudo quoad intensionem. Tunc enim est plenitudo absoluta formæ quoad intensionem, «quando est in summo gradu perfectionis de potentia Dei ordinaria possibili; sicut v. g. calor in igne : atqui hanc gratiæ plenitudinem habuit Christus. 1° Quia quod propinquius est principio influenti, eo magis participat de ejus influxu, ut aer propinquior soli et igni est calidior et lucidior : atqui nulla potest esse major unio cum Deo quam unio hypostatica Christi : ergo. 2° Quia gratia data est Christo ut capiti, ex quo ad omnes alios transfunderetur : sicut ergo nihil tes lucidius sole ex quo omnis lux diffunditur sic Christi gratia debuit esse in summo.

Ibid.—2" Fuit plenitudo absoluta quoad extensionem. Time habetur plenitudo absoluta forma, quoad extensionem, quando se extetiditiidomncs eifectus sibi proprios : sic vita est plene in homine, quia in eo sunt omnes modi vivendi, non in brutis quæ non vivunt vita intellectuali : atqui gratia in Christo se extendebat ad omnes eifectus sibi proprios et connatnraliter possibiles : ergo. *Prob. min.* Gratia collata est Christo tanquam cuidam universali principio in genere habentium gratiam : atqui virtus primi principii alicujus generis, universaliter se extendit ad omnes eifectus illitis generis: sicut quia sol est universalis causa generationis, ejus virtus se extendit ad omnia quæ cadunt sub generatione : ergo.

3° Fuit in Christo plenitudo gratiæ respectiva seu subjectiva tam quoad intensiorem quam quoad extensionem; quia fuit talis et tanta quoad utramque quantam exigebat status capitis et officium Redemptoris. Et cum nullus status sublimior nec dignius officium possit dari de potentia Dei ordinaria, sequitur plenitudinem gratiæ absolutam et respectivam in Christo coïncidere, non sic in aliis sanctis.

ibid. n. 10. — *Dico* 2° Plenitudo absoluta gratiæ, non respective, est propria Christo.

ibid. — */latio primæ partis est;* quia solus Christus habet gratiam in maxima excellentia et intensione quæ haberi potest de lege Dei ordinaria. Ergo.

Ibid. — */latio secundæ partis est /quia* plures sancti, potissimum B. Virgo, habuerunt gratiam statui et officio suo proportionatam et convenientem; et hoc sensu B. Virgo dicitur *gratia plena*.

Inf. q. 35. a. 5. — *Ex his ColHgCS* gratiam habitualement Christi superasse intensiorem omnem gratiam angelorum et hominum simul sumptorum; quia gratia est in Christo tanquam in capite, a quo in omnes creaturas, angelos et homines derivatur tanquam lux a sole : sicut ergo sol plus lucis habet intensive quam quævis lucida inferiora; ita Christus plus habet gradus gratiarum (piam omnes angeli et homines simul.

Hio a. 11. o. — *Dico* 3°. Gratia habitualis Christi non est infinita physice et in ratione entis; quia gratia habitualis Christi,

physice et in ratione entis, est in anima Christi ut in subjecto : atqui anima Christi est creatura quædam habens capacitatem finitam: ergo. Omitto alia argumenta quibus physici probant non dari infinitum actu.

Dices. Christus habuit gratiam sine mensura, juxta illud Joan. 5 : *Non enim aliam mensuram dat Deus spiritum*, Filio scilicet: ergo infinitam.

Ibid, ad 1. — */i. hæc* S. Scripturæ verba verificari tripliciter : 1° de dono quod Deus Pater Christo dedit, scilicet divinam naturam ; 2° de dono quod datum est humanæ naturæ ut uniatur divinæ personæ; 5° de dono gratiæ habitualis, quatenus est infinita moraliter, ut jam dicam.

Ibid.—D/co 4°. Gratia habitualis Christi, potest dici infinita moraliter in ratione gratiæ, quatenus habet juxta connaturalem suum statum quidquid perlinet ad rationem sui. 2° Est in summo gradu excellentiæ conferibilis, secundum divinam ordinationem et potentiam ordinariam, licet non posset augeri secundum absolutam potentiam. 5° Quia extenditur ad omnes effectus sui generis, imo ad infinitos syncategorematicos. Illis adde, quod ratione conjunctionis ad Verbum, habeat dignitatem quamdam et excellentiam infinitam secundum morale æstimationem : nam ratione istius conjunctionis, habet quod sit principium quo operationis infinite meritoriae est satisfactoria! ; quia infinitas licet sit a supposito divino, ut a principio *quod*, refunditur tamen moraliter et secundum æstimationem in ipsam gratiam quæ est principium quo hujus actionis infinite meritoriae.

bices. Gratia Christi non se extendit ad omnes effectus gratiæ, puta ad merendum incarnationem Patris aut Spiritus sancti, gratiam primis hominibus et angelis: ergo ex hac parte non potest dici infinita moraliter.

R. non extendi ad effectus assignatos, non defecto virtutis sufficientis, sed defectu divinæ ordinationis ad illos.

ARTICULUS VI.

Utrum gratia habitualis Christi de potentia Dei absoluta possit augeri.

Suppono 1°, gratiam habitualement Christi non potest augeri de potentia Dei ordinaria, quia juxta illam est in summo, ut diximus.

et in hoc probando totus est S. Th. in hoc art. 12.

Suppono 2°, cam etiam non possit augeri secundum dignitatem moralem quam habet ex persona Verbi cui conjungitur, quia ut sic est infinita, ut diximus.

Quæstio est ergo tantum de augmento physico seu intensive ipsius gratiæ, secundum potentiam Dei absolutam.

Partem negativam tuentur Scotistæ, et ex Thomistis Cajetanus et Nazarius propter quædam D. Th. testimonia : affirmativam tenent alii communius et D. Th. conformius : unde

Dico. Gratia habitualis Christi potest augeri intensive de potentia Dei absoluta.

Prob. 1° auctoritate D. Th. S. Doctor infra q. 10, a. 4, ad 5; ubi loquens de visione beatifica animæ Christi, an potuisset crescere de potentia Dei absoluta, sic ait ad 5 : « Dicendum quod, sicut supra dictum est de gratia, quod non potest esse major gratia quam gratia Christi per respectum ad unionem Verbi, idem etiam dicendum est de perfectione divinæ visionis, licet absolute considerando possit esse aliquis gradus sublimior, secundum infinitatem divinæ potentis. » Quibus verbis expresse tradit nostram sententiam, et explicat quo sensu dixerat in hoc præsentis articulo* non posse esse majorem gratiam quam gratiam Christi, nempe moraliter et de potentia Dei ordinaria, *ut patet modo ex sequenti auctoritate.*

Idem S. Doctor hic ad 2, sibi proponens hoc argumentum : « Augmentum gratiæ fit per divinam virtutem, virtus autem divina nullo termino coarctatur. ergo gratia Christi potuit esse major. » Respondet : « Ad secundum, dicendum quod virtus divina, licet possit facere aliquid majus aut melius quam sit gratia habitualis Christi, non tamen posset facere quod ordinaretur ad aliquid majus quam sit unio personalis ad Filium unigenitum a Patre, cui unioni sufficienter correspondet mensura gratiæ, secundum definitionem divinæ sapientias. » Ergo secundum D. Th. licet Deus non possit gratiam Christi augere valore extrinseco et moraliter ordinando eam ad aliquid majus, nec etiam eam augere intensive de potentia ordinaria, quia est in summo, non absoluto, sed juxta illam potentiam ordina-

riam; seu, ut dicit D. Th. juxta definitionem ordinatam ad unionem hypostaticam talem mensuram gratiæ taxavit : absolute tamen de potentia extraordinaria et juxta aliam definitionem, posset illam intensive augere; hæc enim omnia important verbaliter). Th. si bene perpendantur et conferantur cum procedentibus.

Prob. ratione fundamentali desumpta ex D. Th. 2 2, q. 24, a. 7, 0, ubi agit de augmento charitatis. Non repugnat gratiam habitualement Christi augeri intensive, neque ex parte ipsius gratiæ, neque ex parte causæ illius, neque ex parte subjecti: ergo ex nullo capite, adeoque potest augeri de potentia Dei absoluta. *Prob. ant.* 1° Non ex parte gratiæ, quia est participatio divinæ naturæ quæ, cum sit infinita, est in infinitum syncategorematicè participabilis. 2° Non ex parte causæ, scilicet Dei, qui est infinite virtutis. 5° Non ex parte subjecti, quia subjectum, scilicet anima Christi, recipit gratiam secundum potentiam obedientialem : atqui potentia obedientialis creatura, licet sit finita entitativè categorématicè et in actu, est tamen infinita syncategorematicè. Ergo. *prob. min.* Omnipotentia passiva commensuratur activæ, ita ut si potentia activa sit infinita, oportet quod potentia illi obediens in quantum talis, sit obediens infinite syncategorematicè; alias si solum ab ea possit moveri usque ad finitum terminum, non erit potentia obedientialis ad infinitam potentiam ut talem atqui potentia obedientialis est potentia ad obediendum infinite potentia Creatoris ergo.

Unde D. Th. tum loco citato, tum in q. 29 de verit. a. 5, ad 5, loquens de ista capacitate creature ad gratiam, dicit : « Quod potentia obedientiæ secundum quod potest recipere aliquid a Deo non impletur. » quia quidquid Deus de creatura faciat adhuc remanet in potentia ad accipiendum a Deo. »

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. S. Th. toto hoc præsentis articulo 12, probat gratiam habitualement Christi non posse augeri, neque ex parte formæ sensus gratiæ, quia est in summo; neque ex parte subjecti, quia ab initio conceptionis fuit in ultimo termino. Ergo.

ordinaria et non extraordinaria, ut ipsemet S. Doctor sc explicat ibid, ad 2 el infra q. 10, a. 4° d 5, prout retulimus in probationibus conclusionis. Imo ex ipsomet corpore articuli palet; æque enim absolute dicit gratiam Christi non posse augeri ex parte subjecti quia est in termino, sicut in aliis sanctis, quam ex parte formæ : atqui tamen certum est gratiam ex parte subjecti quod est in termino, posse de potentia Dei absoluta augeri : ergo.

Inst. Intelligit S. Doctor Christi gratiam ex parte sui non posse augeri de potentia Dei absoluta. Ergo. *Prob. ant.* S. Doctor intelligit gratiam Christi esse in summo gradu quo major necesse nec intelligi potest : atqui quod dari potest de potentia absoluta, intelligi potest : ergo. *Prob. maj.* S. Th. probat mensuram gratiæ, sicut mensuram cujuslibet formæ, desumi per ordinem ad suum finem, qui est unio rationalis creatoris ad Deum : atqui, inquit, *Non potest esse nec intelligi major unio quam quæ est in persona: ergo* intelligit gratiam Christi, etc.

P. N. ant. /Id prob. N. maj. /Id prob. D. maj. S. Doctor probat mensuram gratiæ desumi per ordinem ad suum finem intrinsecum, *N. maj.* extrinsecum, *subdistinguo*. Per ordinem ad finem extrinsecum absolute, *N.* ut subest definitioni sapientis divinæ, *C.* et concessa *min. N. conseq.*

Explicatur. Duplex est finis gratiæ : unus intrinsecus qui est unio ipsa accidentaliter et participativa Dei, et hæc pertinet ad essentiam gratiæ, unde sumitur latitudo intensiva; alter est extrinsecus, ut visio beatifica et ipsa unio personalis ad Deum, quam constat esse extrinsecam gratiæ, siquidem possit absolute fieri sine gratia habituali, aut cum minori quam sit in Christo, ut si infantem baptizatum assumeret cum illo parvo gradu in quo est.

Clarum est ex verbis D. Th. ipsum loqui de gratiæ fine extrinseco, scilicet, de ipsa unione personali qua quidem major intelligi non potest; sed cum dicit mensuram gratiæ desumi per ordinem ad illum finem, hoc intelligendum est non absolute, sed juxta definitionem et ordinationem divinæ sapientiæ, quæ immediate et proxime talem mensuram illi taxavit, ut ipse se explicat in resp. ad 2 jam cit. Unde relinquatur quod, secundum aliam definitionem, divinæ sa-

pientiæ non repugnet absolute diversam mensuram et majus augmentum dari in illa gratia.

Igitur gratia Christi propter unionem personalem, fuit summa pro eo ordine in quo producitur, quod est connaturaliter esse summa; habuit enim rationem capitis super alios in genere gratiæ ; et hoc est esse summa secundum definitionem divinæ sapientiæ quæ omnibus formis connaturales terminos præfixit, juxta connaturalem ordinem in quo eas condidit : unde petit connaturaliter gratia Christi, quod omnes aliæ gratiæ in illo ordine sint illi inferiores et subjectæ, non tamen quod non possit absolute in alio ordine et statu rerum produci alia gratia sublimior et intensior in Christo, vel etiam in pura creatura præter connaturalem ordinem.

Pepones. Si gratia Christi posset absolute augeri, posset dari major unio cum Deo; quod tamen expresse negat S. Th. Ergo.

P. D. ant. Posset dari major unio accidentaliter et participative, *C. ant.* major unio substantialis, *N.* Et de hac tantum negat S. Th. posse dari aut intelligi majorem. *Summatim.* Ad hæc itaque et alia D. Th. loca in quibus dicit gratiam Christi non posse augeri, duplex est solutio adhibenda. Vel enim loquitur de augmento extrinseco gratiæ secundu in quod est infinita moraliter et respective ad unionem personalem, unde haurit æstimabilitatem infinitam; vel si loquatur de augmento intrinseco et intensivo, intelligendus est secundum connaturalem statum et modum a divina sapientia prædefinitum, non per ordinem ad absolutam Dei potentiam, juxta explicationes quas ipsemet S. Doctor dedit locis citatis in probationibus, ubi ait quod id « quod dictum est de gratia, quod non » potest esse major quam gratia Christi, » dictum est de gratia per respectum ad » unionem Verbi, licet posset dari sublimior gradus secundum infinitatem potentiæ divinæ. »

Obj. 2°. Gratia Christi habet quidquid perlinere potest ad rationem gratiæ : ergo augeri non potest etiam de potentia Dei absoluta. */Int.* est I). Th. hic supra a. 9, *Prob. conseq.* Quia si augeretur illud augmentum perlineret ad rationem gratiæ : ergo ante illud non habebat quidquid perlinebat ad rationem gratiæ.

H, ut ante D. ant. Gratia Christi habet quidquid perlinere potest ad rationem gratiæ, moraliter considérât® et per respectum ad unionem Verbi, *C.* physice considerata'el secundum intensionem intrinsecam, *subdistinguo*. Habet quidquid pertinere potest ad rationem gratiæ secundum definitionem divinæ sapientiæet connaturalem modum quem petit in hoc statu, *C.* secundum potentiam absolutam, *N.* *Et pariter N. conseq.* *Ad ejus prob.* claritatis causa, *1).* *iterum conseq.* Ergo ante non habebat quidquid pertinebat ad rationem gratiæ, quantum ad omnem modum intensionis absolute possibilem, *C.* quantum ad omnem modum sibi connaturalem, proportionatum ad debitum pro isto ordine rerum, *N.*

Inst. In Christo fuit plenitudo gratiæ, ut dictum est : atqui quod plenum est, nihil ultra recipere potest : ergo.

7). *D. maj.* In Christo fuit plenitudo gratiæ, juxta connaturalem suum statum el de potentia Dei ordinaria, *C. maj.* absolute et de potentia Dei extraordinaria, *N.* *Ad cujus sensum D. min. N. conseq.*

Itepones. Capacitas obedientialis Christi fuit totaliter impleta per gratiam : ergo in eo fuit plenitudo gratiæ etiam per respectum ad absolutam potentiam. *Ant.* est *D.* Th. hic a. 9, *ct probatur ratione*. Capacitas obedientialis est finita, cum oriatur et conveniat naturæ finitæ : ergo potest per limitatam formam totaliter impleri; conveniens autem fuit impleri per gratiam Christi quæ est in summo. Ergo.

A. D. ant. ut supra. Capacitas obedientialis Christi fuit totaliter impleta respectu potentiæ Dei absolitæ, *zV.* respectu finis præfixi a definitione divinæ sapientiæ, *C.* *Et ad prob. D.* Capacitas obedientialis est finita cñliiative. et categorématique, *C.* obedientialiter et syncategorematicæ, *N.* Obedit enim et subjicitur potentiæ infinilæ, quæ secundum suam virtutem infinitam, potest operari in creatura non tot <iuin plura.

Obj. 5». In singulis qualitatibus possibilis est certus terminus augmenti, ultraquem augeri nequeunt : atqui is competeat gratiæ Christi quæ orat in summo : ergo. *Ant.* est *D.* Th. hic ad 1.

/?. *D. ant.* In singulis qualitatibus possibilis est certus terminus augmenti, ultra

quem augeri nequeunt, secundum connaturalern statum talis formæ quæ comincensuratur subjecto cujus propria passio est, *C. ant.* et hoc sensu dixit hic S. Doctor ex philosopho quod *Omnium natura constantium terminus est et ratio magnitudinis* : secundum statum potentiæ Dei absolitæ, *N. ant.* Hic enim non est terminus *natura constantium*, sed ultra omnem naturam.

Imo *dato ant.* pro qualitatibus naturalibus, negatur de gratia; tum quia non est propria passio animæ; tum quia recipitur in ea secundum potentiam ejusobedientialem; et insuper est participatio divinæ naturæ infinite participabitis : unde petit nullum habere terminum syncategoreinalice.

Inst. Gratia habet intrinsecam limitationem generis el differenti®, ergo et limitatum gradum intensionis.

It. D. conseq. Ergo et gradum intensionis limitatum actu seu categorématique, *C.* id enim sufficit ad essentiam finitam : limitatum in potentia etsyncategorematicæ, *-V.*

Obj. 4° cum Henno. Christi gratia non potest esse aucta in infinitum; alias esset simpliciter infinita : ergo nec potest augeri in infinitum, potentia enim ordinatur ad actum.

U. D. conscq. Ergo non potest augeri in infinitumcategorématique, ita ut tandem deveniatur ad infinitum actu. *C. conseq.* non potest augeri in infinitum syncategorematicæ, *N.* Non potest enim ita perfici quin et plus in infinitum.

Obj. 0° cum eodem. Nulla est implicantia quod Deus det Christo tantam gratiam quantam potest ipsi dare : atqui si dedisset talem, non esset amplius augmentabilis : ergo. *Prob. maj.* Si foret implicantia, esset ideo quia potentia Dei exhauriretur et limitaretur : atqui *falsum consequens* : ergo. *Prob. min.* 1° Potentia Dei non dicitur exhausta et limitata ex hoc quod non possit producere impossibile : atqui gratia perfectior perfectissima foret impossibilis: ergo. 2° Posset Deus si vellet etiam circa illam gratiam potentiam suam per totam æternitatem exercere, aliquos nempe gradus destruendo et novos producendo. Ergo.

11. 1° hoc argumento (Xm taxat probari potuisse dari Christo gratiam quæ non [tosset augeri : at de facto datam fuisse non probatur.

H. 2°. N. maj. .id prob, data maj. N. uiin. Ad primam prob. D. maj. Potentia Dei non dicitur exhausta et limitata ex hoc quod no» possit producere impossibile, supposito quod aliud restat possibile produci, C. si nihil aliud sit possibile produci, N. Won igitur ideo precise infertur exhaustam et limitatam esse Dei potentiam, quia non posset producere gratiam perfectiorem perfectissima, quod est impossibile; sed quia nihil ultra restaret possibile produci, unde limitaretur et exhauriretur divina potentia a qua provenit rerum possibilitas.

Indepatet responsio ad secundam probationem. Licet enim Deus posset destruc-tis prioribus gradibus novos producere, non tamen perfectiores, et sic nihil ulterius et perfectius restaret producendum, quod est divinam potentiam esse limitatam et ex illa parte exhaustam.

Insuper permisi secundam majorem; quia non ex hoc solo capite repugnat, sed etiam ex parte gratiæ quæ est participatio divinæ nature plus et plus in infinitum participabit. De hisetsiinfribusargumen-tis vide plura in Physica de Infinito.

Obj. 2° cum eodem. Si Christi gratia posset augeri, Christus per opera sua me-ritoria illius augmentum consecuius fuis-set; quandoquidem haberent illius opera meritoria omnem condignilalem ad tale augmentum requisitam : atqui, etc., ergo.

B. N. sequelam, maj. Quia Christus erat comprhensor et in termino : gratia autem in termino, etsi multa bona opera facial, non crescit, nec meretur suum aug-mentum, ut patet in beatis et in animabus in purgatorio; meritum enim solum datur in viatoribus.

Instat prafatus auctor. Christus, li-cet comprhensor, meruit gloriam corpo-ris, resurrectionem, nominis exaltationem : ergoaugmentum gratiæsi esset possibile.

Ii. N. conseq. Disparitas est quod, quia carentia gloriæ corporis ad aliquod tempus conducebat ad finem redemptionis, eam Christus ab initio non habuit, adeoque eam potuit mereri ; ab initio autem habuit gra-tiam in summo secundum connaturalalem statum, adeoque respectu illius fuit com-prehenso» et in termino : unde eam me-rieri non potuit.

DISSERTATIO IX.

DE GRATIA CHRISTI SECUNDUM QUOB
EST CAPUT ECCLESIAE.
D. Th. Q. 8.

ARTICULUS I.

Utrum Christus ut homo, sit caput Ec-clesia), tam quoad corpus quam quoad animam ?

Hic q. 8. 1. o. — Sicut Ecclesia dicitur unum corpus mysticum per similitudinem ad corpus naturale hominis, quod secun-dum diversa membra habet diversos actus: ita Christus dicitur caput Ecclesiæ mystice seu moraliter, metaphora desumpta per analogiam ad caput naturale in corpore hu-mano : unde eo perfectius erit caput quo magis assimilabilur capiti humano ; certum est autem Christum ut Deum esse caput nedum Ecclesiæ, sed et totius mundi : est ergo quæstio de Christo ut homine : unde

Ibid. α. 1. — *Dico* 1°. Christus ut homo est caput Ecclesiæ : intellige tamen ly *ut* non omnino reduplicative, sed potius spe-cificative, id est, ut homo subsistens per-sona divina.

ib. in a. s. c. — *Prob. ex S. Scriptura.* Apost. Ephes, d, dicit de Christo : *Susci-tans illum a mortuis, el constituens ad dexteram suam in coelestibus, ipsum de-dit caput super omnem Ecclesiam.* Apos-tolus autem loquitur ibi de Christo ut ho-mine, ut Deus enim non fuit suscitans a mortuis. Ergo.

ibid. o.—*Prob.* Proprium et per se con-stitutivum capitis ut differt a cæteris mem-bris, consistit in tribus prerogatives. Prima est ordo, scilicet supereminentia super alias partes; caput enim est prima pars corpo-ris incipiendo a superiori et supereminens cæteris. Secunda est perfectionis plenu-do, in eo enim resident omnes sensus tam interiores quam exteriores, in aliis autem membris solus tactus. Tertia est virtus seu influxus in membra, tum interius influendo motus et spiritus animales in alia membra, tum exterius dirigendo et gubernando illa in suis molibus propter vim sensitivam et motivant ibi dominantem : atqui hæ tres prerogative! reperiuntur spiritualité! in Christo ut homine respectu Ecclesiæ : ergo. *Prob. min.* 1« Primatum oblinet inter cæ-teros homines non quidem tempore sed dignitate, quatenus est primus predestina-

tormn, omnes receperunt gratiam per respectum ad ipsum, et ejus gratia est eminentior ex conjunctione ad Verbum; 2° est in eo plenitudo gratiæ, ut diximus; 5° v» Huit gratiam in omnia membra Ecclesiæ, juxta illud Joan. 1 : *De plenitudine ejus omnes accepimus*; est enim causa meritoria et efficiens instrument^{ab}ter omnium nostrarum gratiarum. Ergo.

Dices 1°. Caput est membrum corporis : atqui Christus non est membrum Ecclesiæ : ergo nec caput.

ibid. ud 2. — *P. D. maj.* Caput naturale est, etc. C. caput morale seu metaphoricum, *iv*. Ut enim advertit Auctor, in metaphoricis locutionibus non oportet attendi similitudinem quantum ad omnia; sic enim non esset similitudo, sed rei veritas. Unde, v. g. licet Christus sit agnus, non sequitur quod sit brutum. Est ergo, juxta S. Doctorem, — In 3. d. 15. q. 2, a. 1. ad 6. — discrimen hoc inter caput naturale et morale seu mysticum, quod caput naturale dependeat a cæteris membris et a toto corpore ut nutriatur et vivat, et ideo est membrum. At vero caput morale Ecclesiæ, scilicet Christus, nullatenus dependet a membris et a corpore ut spiritaliter vivat, sed e contra; et ideo concludit S. Doctor loco citato, non posse dici proprie membrum Ecclesiæ : licet tamen alibi in cap. 121 ad Cor. et q. 29 de verit. a. 4, ad 6, concesserit Christum posse dici membrum Ecclesiæ sub alia ratione minus propria, quatenus scilicet est unitus corpori seu quatenus secundum humanitatem recipit influxum a Deo tanquam a præcipuo capite totius Ecclesiæ. Et hoc sensu quidam intelligunt illud Apost. 1 Cor. 12 : *ros estis corpus Christi et membra de membro*, referendo ly *membra* ad Christum, licet alii velint sensum esse, Corinthios esse aliquam partem membrorum corporis Christi, juxta quod in multis textibus tiracis habetur *et membra ex parte*.

Dices 5°. Cor influit in caput et in alia membra : ergo Christus debet dici cor Ecclesiæ et non caput.

Hic ad 3.—*P.* quod caput habet manifestam eminentiam respectu exteriorum membrorum, sed et habet quamdam influentiam occultam; et ideo cordi comparatur Spiritus sanctus qui invisibiliter vivificat et unit; capiti comparatur ipse Chris-

tus secundum visibilem naturam, serio-dum quam homo homini visibiliter profertur.

.Hic a. 2. o. — *Dico* 2°. Christus non soluni secundum animam, sed etiam secundum corpus est caput hominum et quantum ad animas et quantum ad corpora.

ibid. — *Patio primæ partis est*; quia tota Christi humanitas est instrumentum divinitati conjunctum, operans nostram salutem operaque nobis salutaria : sic tamen intellige, ut sit unus et in influxu ulriusque, non duplex seorsum.

Ibid.—*Patio secunda partis est*; quia Christus non solum influit in animam gratiam tam habitualement quam actualement, etc., sed etiam influit in corpora nostra duplici modo : 1° secundum quod facit nunc esse arma seu instrumenta justitiæ in operibus exterioribus virtutum; 2° quia in patria influit in ea immortalitatem etcætera! gloriæ dotes.

ARTICULUS II.

Dirum Christus sit caput omnium hominum ?

Q. 8. a. 3. o. — Docet S. Th. Christum esse caput omnium hominum, sed diversimode : quorundam actu, aliorum in potentia; quorundam semper, aliorum ad tempus; quandiu scilicet vel recipiunt vel recipere possunt, secundum legem Dei ordinariam, aliquem influxum a Christo. Ut certa ab incertis separemus,

ibid. — *Suppono* 1°, Christum esse caput in potentia omnium hominum viatorum etiam infidelium; quia nullus est viator qui non possit per gratiam a Christo capite derivatam justificari et salvari. — *Ibid.*, ad 1. — « Illi qui sunt infideles, inquit Auctor, etsi actu non sint de Ecclesia, sunt tamen de Ecclesia in potentia; » quæ quidem potentia in duobus fundatur : primo quidem et principaliter in virtute Christi quæ est sufficiens ad salutem totius humani generis; secundo in arbitrii libertate. » In hoc ergo differt caput naturale a Christo capite mystico, quod illud possit tantum membra jam habita conservare et movere; Christus vero præterea possit potentia sibi conjuncta alia sibi procreare, « spectu quorum ideo dicitur caput in potentia.

Ab hac suppositione non excludendos existimamus pueros in utero matris;

DISSERT, IX ART. II.

pertinent enim inchoative ad vitam viatorum, et consequenter ad vitam salvandorum; et licet non sint immediate capaces remedii quod ministerio hominum conferatur, scilicet baptismi, sunt tamen capaces mediate, quatenus extrahi et expediri possunt.

ibid. o. — *Suppono* 2°, Christum non esse caput nec actu nec potentia damnatorum et puerorum in limbo; quia illi non uniuntur Christo, nec uniri possunt etiam per fidem, saltem secundum præsentem iustitiam et potentiam Dei ordinariam, ratione status perpetuæ damnationis. Quod autem dæmones dicantur credere, intelligendum est de fide naturali, quæ nec est Christo, nec ordinatur ad vitam æternam. Posset tamen dici illorum caput, eo sensu quo gubernator est caput civitatis, propter excellentiam et dominationem exteriorum in eos.

Ibid.—*Suppono* 5°, Christum esse actu caput hominum beatorum in cælo et existentium in purgatorio; quia sunt nobilissima membra Ecclesiæ, illi triumphantis, hi patientis, in hos gratiam sanctificantem, in illos gloriam influente Christo.

Suppono 4°, Christum esse caput omnium hominum viatorum existentium in gratia, quandiu in illa existant, sive sint prædestinati, sive reprobi; quia pro illo statu Christo uniuntur per fidem et charitatem, ab eoque vitam supernaturalem accipiunt. Sic manus abscindenda a corpore, remanet illius membrum quandiu non abscinditur.

Unde merito damnales sunt in concilio Constantiensi sess. 13, hæc tres propositiones Joannis Ilus.

Prima. « Unica est sancta universalis » Ecclesia, quæ est prædestinatorum universitas. »

Secunda. « Praesciti non sunt partes Ecclesiæ, cum nulla pars ejus ab ea finaliter excidat, eo quod prædestinationis » charitas, quæ ipsam ligat, non excidit. »

Tertia. « Praescitus, etsi aliquando sit » in gratia secundum præsentem iustitiam, » tamen nunquam est pars sanctæ Ecclesiæ; et prædestinatus semper manet membrum Ecclesiæ, licet aliquando excidat a » gratia adventitia, sed non a gratia prædestinationis. »

hæc sunt pariter certa, partim commu-

niter recepta inter theologos; sed in tribus est difficultas: 1° an Christus sit caput actu fidelium in peccato mortali existentium; 2° an si caput actu infidelium saltem baptizatorum, et quorum hæresis est occulta; 5° an sit caput primorum parentum pro statu innocentiae. Quæ triplex difficultas triplici § resolvitur. Unde sit

§ I. — *Prima difficultas resolvitur.*

Ibid. — *Dico.* Christus est actu caput fidelium omnium, etiam in peccato mortali existentium, imperfecte tamen et secundum quid.

Prima pars est communis contra quosdam theologos qui, licet admittant fideles peccatores esse partes Ecclesiæ, negant tamen esse ejus membra, adeoque et Christi qui est Ecclesiæ caput: sed nunc est necessario ab omnibus tenenda, siquidem opposita sententia sit damnata a Clemente XI, in bulla *Unigenitus* contra Quesnellum, cujus propositiones infra referemus.

Ibid. o. — *Prob. itaque* 4° ex D. Th. Christus, inquit, est caput omnium hominum secundum diversos gradus: 1° enim et principaliter est caput eorum qui actu uniuntur sibi per gloriam; 2° eorum qui actu uniuntur sibi per charitatem; 5° eorum qui actu uniuntur sibi per fidem. Ergo.

Prob. 2° ratione. Fideles, etsi in peccato mortali existentes, participant actu influxum Christi capitis in aliquo vinculo permanenti, nempe in fide quam ex ejus meritis habent, et qua permanent ipsi et aliis membris uniuntur in uno credito. Ergo.

Confirmatur. Christus est actu caput Ecclesiæ: ergo et omnium perlinentium ad illam. *Subsumo.* Atqui fideles peccatores actu perlinent ad Ecclesiam. Ergo. *Prob. subsumptum.* 1° Ex S. Scriptura. Matth. 5, Ecclesia comparatur aræ in qua simul cum tritico palea, comburenda: reperiuntur; et cap. 15, comparatur sagenæ missæ in mare in qua pisces boni et mali congregantur. Cap. 23, comparatur decem virginibus, quarum quinque sunt fatuæ sine oleo charitatis. 2° Ecclesia definitur a theologis, ex Nicolao pontifice et Innocentio cap. Firmiter, *Collectio seu congregatio fidelium.* Ergo.

ibid, ad 2.— *Prob. secundæ pars.* 1a Ex D. Th. « Qui vero, ait, his subduntur pro-

» cati (scilicet mortalibus), nonsunt mem-
 » bra Christi, actualiter, sed potentialiter,
 » nisi forte imperfecte, per fidem informem
 » quæ unit Christi» secundum quid et non
 » simpliciter, ut scilicet per Christum ho-
 » mo consequatur vitam gratiæ ; *fides enim*
 » *sine operibus mortua, est*, ut dicitur
 » Jacob. 2 Percipiunt tamen tales a Chris-
 » to quemdam actum vitæ, qui est credere,
 » sicut si membrum mortificatum movea-
 » tur aliquantulum ab homine. » Quibus ver-
 bis S. Doctor utramque partem nostræ
 conclusionis docet et probat.

Prob. ratione. Ut quis sit perfecte mem-
 brum Christi, requiritur perfecta unio cum
 Christo quæ est per charitatem, et perfecta
 participatio vitæ spiritualis quæ est in hac
 vita per gratiam et in altera per gloriam :
 ergo fidelis in peccato mortali existens,
 non est perfecte membrum Christi. Adde
 quod sit simpliciter membrum diaboli : er-
 go non perfecte membrum Christi.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° contra primam partem con-
clusionis. Multi SS. Patres, Cyprianus
 Epist. ad Magnum ; Hieron. ad Ephes. 5;
 Aug. lib. 1 cont. Pseudid. cap. ultimo,
 et lib. 2 cont. Crescon. dicunt malos non
 pertinere ad Ecclesiam. Ergo.

R. laudatos Patres vel loqui de perfectis
membris Ecclesiæ quæ vivunt vita perfecta
per charitatem ; vel malorum nomine in-
telligere infideles ; vel tandem sumere Ec-
clesiam restricto sensu, prout est congrega-
tio solum justorum.

Obj. 2°. Peccatores sunt membra dia-
 boli : ergo non Christi.

R. D. consq. Ergo non Christi, sub ea
 ratione qua sunt diaboli, *C.* sub alia ra-
 tione et imperfecte, *N. Patet ex dictis.*

Insl. Nullatenus sunt filii Dei : ergo
 nec membra Christi.

R. N. consq. Disparitas est, quod homo
 filius Dei adoptivus constituatur per gra-
 tiam sanctificantem : membrum autem
 Christi per opera influxum, quem habet
 peccator fidelis.

Repones. Peccator fidelis est membrum
 inortuum ; ergo nullum influxum recipit
 a capite.

R. D. ant. Est membrum mortuum ex
 aliqua parte, *C.* ex omni parte, *N.* Recipit
 enim adhuc a capite aliqualem influxum »

Bil l. t. U.

scilicet fidei quæ est principium vitæ spi-
 ritualis: sic in naturalibus, membrum pri-
 vatum gradu vitæ sensitivæ, remanet ta-
 men membrum quandiu retinet gradum
 vitæ vegetativæ : unde S. Doctor hic ad 2,
 comparat peccatores fideles membris *mor-*
tificatis, non mortuis.

Subsumes. Atqui ad rationem membri
 requiritur quod vivat vita perfecta totius,
 scilicet sensitiva. Ergo. *Prob. subsump-*
tum. Ideo capilli, ungues, sanguis, hu-
 mores, non sunt membra corporis, quia
 non vivunt vita sensitiva, licet vegetativa
 polleant. Ergo.

R. N. subsumptum. Ad prob. D. Ideo
 capilli, etc. non sunt membra corporis per-
 fecta, quia, etc. *C. ant.* non sunt membra
 imperfecta, *N.*

Obj. 5°. Ecclesia est sancta. Et Cant. 4,
 dicitur, *tota pulchra et sine macula.* Ergo.

R. D. ant. Ecclesia est sancta ratione
 puritatis fidei, sacramentorum, etc. *C.* ra-
 tione membrorum suorum, *subdistinguo.*
 Nobiliorum qui sunt justi, *C.* omnium, *N.*
 Unde quando dicitur Cant. 4, *sine macu-*
la, et alibi *sine ruga*, intelligitur secundum
 D. Th. de Ecclesia triumphante.

Ibid. nd 2. — *Obj. 4°.* Peccatores perti-
 nent ad civitatem Babylonicam, juxta Si
 Aug. lib. 14 de Civit. cap. 28. Ergo non
 ad mysticam Jerusalem, scilicet Ecclesiam,
 utpote quæ sunt civitates contrariæ, alia
 confusionis, alia pacis.

R. D. consq. Ergo non ad mysticam Je-
 rusalem sub eadem ratione, *C.* sub diver-
 sa ratione, *N.* Nihil enim obstat quod unus
 et idem civis sub diversa ratione pertineat
 ad duas civitates, etsi inter se inimicas,
 puta ad unam ratione nativitatis, ad alte-
 ram ratione domicilii.

CONSECTARIA.

Ex dictis colliges. 1°. Christum esse ca-
 put fidelium excommunicatorum et schis-
 maticorum præcise ; quia licet hi separen-
 tur ab Ecclesia quoad unitatem charitatis,
 et illi quoad communionem precum et sa-
 cramentorum, utrique tamen servare pos-
 sunt fidem, licet verum sit schisma facile
 dilabi in hæresim, et vix fuisse ullum schis-
 maticum qui non fuerit hæreticus : unde
 dixi, *schismaticorum præcise.*

Colliges 2°. Christum esse caput cate-
 chumenorum, quia licet secundum exte-

rius Ecclesiæ regimen non reputentur membra Ecclesiæ ante baptismum, attamen ratione fidei interioris quæ sæpe adjunctam habet charitatem cum volo baptismi, ad Ecclesiam pertinent et a Christo capite influxum recipiunt.

Colligens 50, interpropositiones Quesnellianas juste damnatas esse quæ recensentur numeris 72, 75, 74, 75, 76, 77 et 78.

Prima est. e Nota Ecclesiæ Christianæ » est, quod si catholica, comprehendens » et omnes angelos cœli, et omnes electos, » et justos terræ et omnium sæculorum. »

Secunda. « Quid est Ecclesia, nisi cœ- » tus filiorum Dei, manentium in ejus sinu, » adoptatorum in Christo, subsistentium » in ejus persona, redemptorum ejus sanguine, viventium ejus spiritu, agentium » per ejus gratiam, expectantium gratiam » futuri sæculi? »

Tertia, u Ecclesia, sive integer Christus, » incarnatum Verbum habet ut caput, omnes » vero sanctos ut membra. »

Quarta. « Ecclesia est unus solus homo, » compositus ex pluribus membris, » (piorum Christus est caput, vita, subsistentia et persona; Unus solus Christus, » compositus ex pluribus sanctis quorum » est sanctificator. »

Quinta. « Nihil spatiosius Ecclesia Dei, » quia omnes electi ac justii omnium sæculorum illam componunt. »

Sexta. « Qui non ducit vitam dignam » Filio Dei et membro Christi, cessat interius habere Deum pro Patre et Christum pro capite. »

Septima. « Separatur quis a populo electio, » cujus figura fuit populus Judaicus et » caput ejus Jesus Christus, tam non vivendo secundum Evangelium quam non » credendo Evangelio. »

His enim propositionibus respective consideratis et ad invicem collatis, aperte negat Quesnellus fideles peccatores esse de corpore Ecclesiæ, et Christum esse eorum caput.

§ II. — *Secunda difficultas resolvitur.*

Constat inter theologos, infideles qui nunquam fuere baptizati, ut sunt pagani et idololatra, non esse actu membra Christi nec Ecclesiæ. Sed difficultas est de hæreticis qui sunt baptizati, maxime si eorum æresis sit occulta. Cajetanus vult eos esse

actu membra Christi ratione characteris baptismatis; Bellarminus, quia est occulta eorum hæresis. Contra (pios

Dico. Christus non est actu caput hæreticorum etiam occultorum.

Est D. Th. tum hic 1°, ubi verbis jam citatis recenset tantum tres classes eorum quorum Christus actu est caput, scilicet eorum qui ipsi uniuntur per gloriam, per charitatem et per fidem; tum in 3, d. 15, q. 2, a. 2, quæstiunc. 2° 1°, ubi constituit triplicem unitatem Ecclesiæ : materiale in fide per convenientiam in uno credito; formalem in charitate per convenientiam in uno amato; completivam in Spiritu sancto omnia replente: atqui hæretici etiam occulti nullo ex his modis aut Christo uniuntur, aut ad unitatem Ecclesiæ pertinent : ergo.

Prob. 1°. Hæretici etiam occulti non sunt actu membra Ecclesiæ : ergo Christus non est eorum caput actu. *Prob. ant.* 1° Fides est fundamentum Ecclesiæ, Ephes. 2, Mattii. 16, Coloss. 1. 2° S. Aug. lib. de Unitate Ecclesiæ, cap. 4. loquens de hæreticis occultis, ait: « Multi tales sunt in sacramentorum communione cum Ecclesia, » et tamen non sunt in Ecclesia, » 5° Ecclesia definitur congregatio fidelium. Ergo.

Prob. 2°. De ratione capitis actualis est, non solum supereminetia et perfectio, sed præcipue influxus vitalis in membra : atqui Christus nullum actualiter influxum vitalem, vitalitatem scilicet supernaturalem, habet in hæreticos etsi occultos: ergo *Prob. min.* Fundamentum et initium vitæ supernaturalis est fides, qua carent hæretici etiam occulti. Ergo.

Si dicas Christum influere in cos per gratias actuales : *B.* talem influxum non sufficere ut Christus dicatur caput actu illorum. 1° Quia non est vitalis, sed tantum dispositio ad vitam. 2° Quia non est quid permanens; vinculum enim uniens membra alicujus corporis tum inter se, tum cum capite, debet esse aliquid commune et permanens, ut patet in naturalibus et etiam civilibus : sic non dicitur aliquis de corpore alicujus familiae, licet soleat illam aliquando invisere. 5° Quia alias Christus esset etiam caput infidelium non baptizatorum, siquidem in eos pariter influat gratias actuales : quod tamen non admittunt Cajet, et Bellarmin.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1° cum Cajetano. Christus influit in infideles baptizatos aliquid spirituale permanens, nempe characterem baptismalem. Ergo.

B. D. ant. Aliquid spirituale permanens quod sit vitale nec uniens in uno credito aut amato. *N.* quod non sit vitale nec uniens in uno credito aut amato, *C. ant. et N. conseq.* Venim ratione talis influxus Christus foret caput actu infidelium baptizatorum, foret etiam actu caput damnatorum baptizatorum; id quidem concedit Cajctanus, sed expresse negat S. Th. hic in fine corporis.

Bcponcs cum eodem. Innocentius III, cap. *Veniens*, de Presbytero non baptizato, dicit non solum per sacramentum fidei sed etiam per fidem sacramenti, nos effici membra Christi: ergo solus character baptismatis constituit membrum Christi.

B. N. conseq. quæ male infertur ex sententia Innocentii. Ex ea enim tantum sequitur quod non solum baptismus, sed fides interior cum illius voto, ut in catechumenis, constituat nos membra Christi; non autem dicit quod id faciat baptismus absque fide interius recepta.

Inst. cum. eodem. Hæreticusvi characteris baptismalis punitur ab Ecclesia: atqui non posset puniri ab Ecclesia nisi ut membrum illius: ergo. *Prob. min.* Non pertinet ad Ecclesiam judicare de iis qui extra ipsam sunt, ut docet Apost. 1 Cor. 5. Ergo.

B. D. min. Non posset puniri ab Ecclesia nisi esset membrum illius actu vel debito, *C. min.* actu præcise, *N.* sufficit enim, ut Ecclesia habeat jus illos puniendi si ipsi non pareant, quod ratione characteris baptismalis et professionis Christianas in baptismo emissæ, teneantur ipsi parere: sic rex jus habet puniendi militem fugitivum. Unde sententia Apostoli intelligenda est de iis qui ita sunt extra Ecclesiam, ut nunquam intra ipsam fuerint.

Obj. 2° cum Bcllarmino. Summus pontifex lapsus in hæresim occultam, remanet adhuc Ecclesiæ membrum: ergo Christus remanet etiam caput ejus actu. *Prob. ant.* Pontifex lapsus in hæresim occultam, remanet adhuc caput Ecclesiæ, ut docent

Cajctanus, Soto, Cano, Snares et alii: ergo et ejus membrum.

B. N. ant. Ad prob. N. conseq. Disparitas est, quod caput constituatur in ratione capitis per influxum in membra; membrum nutem constituatur in ratione membri per receptionem influxus in se: unde quia pontifex in hæresim occultam lapsus, relinet adhuc jurisdictionem per quam influat in Ecclesiam eam regendo, ita etiam retinet rationem capitis; quia tamen non amplius recipit influxum vitalem fidei aut charitatis a Christo invisibili et primario capite, non potest amplius dici Christi nec Ecclesiæ membrum.

Inst. Repugnat esse caput alicujus corporis et non esse membrum illius, siquidem caput sit præcipuum corporis membrum. Ergo. ♦

II. D. ant. Repugnat, etc. respectu capitis naturalis, *C.* respectu capitis moralis, *N.* Instantia est in Christo qui est caput morale Ecclesiæ, et non tamen ejus membrum, ut diximus. Ratio discriminis igitur est, quod caput naturale non possit influere in alia membra nisi recipiat vitæ influxum ab anima. At vero caput morale, qualis est pontifex, potest jurisdictionem et imperium exercere in Ecclesiam et ejus membra, licet anima Ecclesiæ, quæ est fides et charitas, non informetur nullumque influxum vitalem recipiat. Unico verbo, papa constituitur membrum Ecclesiæ per fidem particularem quam potest perdere, et caput Ecclesiæ per jurisdictionem et potestatem cum hæresi interna compositibilem.

Obj. 5°. In eodem agro, juxta Matth. 15, crescunt triticum, palea et zizania, id est justi, peccatores et hærelici: sed per agrum illum intelligitur Ecclesia: ergo.

B. 1° ad maj. loco citato Matth. nullam mentionem fieri palearum, sed tantum tritici et zizaniorum, et zizania Christum ipsum interpretatum fuisse *scandala* et eos *qui faciunt iniquitatem*.

B. 2° ad min. Eam negat S. August, lib. Quæstionum Evang. in Matth. q. Ii. «Quoniam», inquit, Dominus agrum ipsum non ecclesiam, sed hunc mundum interpretatiis est. »

Obj. 4° cum 7° irino. Sola hæresis interior sufficit ut quis non sit amplius membrum Ecclesiæ, et e contra sola fides into-

for snflclt nt sit mcmbnim Ecclesiæ, nt in catechuminis, Ecclesia erit invisibilis : atqui *falsi, m consequens* : ergo. *Prob. sequela*. Tam hæresis interior quam fides interior sunt invisibiles : atqui qui exterius apparent membra Ecclesiæ, possunt esse hæretici interiores; et e contra qui videntur exterius esse extra Ecclesiam, possunt habere fidem interiorem; Ecclesia autem componitur ex suis membris : ergo.

B. N.sequelam. Idprob. D. min. Qui exterius apparent membra Ecclesiæ, possunt esse hæretici interiores, alicui, C. omnes collective, N. Sicut enim Ecclesia tota non potest deficere in fide, ita nec omnia membra ejus collective : unde semper visibilis apparebit Ecclesia in collectione membrorum cum capite visibili, scilicet Romano pontifice. Adde tales hæreticos interiores posse dici membra apparentia Ecclesiæ quam exterius et visibiliter profitentur, unde etiam in ipsis remanet visibilis.

§ III. — Tertiadijfficultasresolvitur.

Supponimus Christum esse caput antiquorum Patrum qui in lege naturæ vel scripta fuerunt, etiam primorum parentum post lapsum ; quia etsi tempore Christum præcesserint, gratiam tamen medicinalem et redemptionem receperunt dependenter a Christo venturo : unde solum est difficultas de primis parentibus in statu innocentiae.

Dico. Christus non est caput primorum parentum pro statu innocentiae. Est contra Scolistas, Suarem et nostrum Gonet. illis hic consentientem disp. 14, a. 3, § 3.

Prob. 1° Primi parentes prius concipiuntur prædestinati ad statum innocentiae quam Christus sit prædestinatus: ergo non habent gratiam illius status ex influxu Christi, adeoque nec Christus est illorum caput pro illo statu. *Prob. anleced.* Christus non fuit prædestinatus nisi ex provisione peccati Adæ; nisi enim Adam peccasset, Christus non venisset, ut late probavimus dum de motive Incarnationis. Ergo. Quæ illic diximus conferenda sunt cum hic dicendis, magnam enim habent affinitatem.

Prob. 2° etiam in hypothese quod Christus esset venturus, Adamo non peccante. Pe facto ex vi prosentis decreti nulla est gratia a Christo capite, quæ non sit ab ipso

ut Redemptore et ex morte ejus derivata. atqui redemptio et mors Christi non pertinuerunt ad statum innocentiae : ergo. *Jinnoradmittitur ab adversariis*, qui dicunt, Adamo non peccante, Christum non fuisse venturum ut Redemptorem et passibilem. *Et patet* etiam ex S. Aug. lib. de Corrupt. et Grat. cap. 11, dicente : « In illis » bonis (Adam) Christi morte non eguit. » *Major prob.* 1° ex illo Hebr. 10 : *Una oblatione*, id est morte sua, *consummavit in æternum sanctificatos*. Ita ut quicumque sanctificatus est per Christum, una illa oblatione sanctificatus est, aut si ab illa deficit, a sanctificatione Christi extraneus est : ergo nulla est gratia a Christo capite, quæ non sit ex ejus morte derivata.

Prob. 2° *eadem maj.* Perfectissimum, universalissimum et efficacissimum meritum Christi ex genere operis, in quo alia merita tanquam in perfectissimo opere et cæterorum fine consummantur, est passio et mors ejus, dicente Joanne c. 13 : *Majorem charitatem, etc.* et Paulo Rom. 3 : *Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quia cum peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est.* Super quem locum D. Th. *In hoc*, inquit, *quod dicit commendat, immensitatem quamdam divinæ charitatis assignat.* Atqui refert gratiam aliquam inferioribus operibus et meritis, dum denegatur perfectissimo, universalissimo, efficacissimo operi et merito, absurdum videtur; quinimo, inquit Joannes a S. Th. temerarium, nisi accedat vel urgentissima ratio vel revelatio, cum id a sola Dei voluntate pendeat : ergo de facto et vi præsentis decreti, nulla est gratia a Christo capite quæ non sit ab ipso ut Redemptore et ex morte ejus derivata.

Confirmatur. Christus sibi ipsi per mortem suam meruit gloriam corporis, juxta illud Luc. 24 : *Nonne sic oportuit Christum pati, et ita intrare in gloriam ?* Et illud Philipp. 2 : *Factus est obediens usque ad mortem : propter quod Deus exaltavit illum*, ergo a fortiori quibuscumque aliis meruit, per mortem suam meruit.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. S. Th. hic a. 5, docet Christum esse caput omnium hominum : ergo et primorum parentum.

n. D. ant. Esse caput omnium hominum quantum ad personas, *C.* quantum ad omnem statum et tempus personarum, *N.* Fuit ergo Christus caput primorum parentum, sed non pro statu innocentiae.

Inst. cum Suaresio. S. Doctor ibid, dicit quod *Christus est caput omnium hominum secundum totum tempus mundi.* Ergo *S. Th.* non comprehendit solum omnes personas, sed etiam omne tempus, adeoque et tempus innocentiae.

B. N. ant. Non enim ita loquitur *S. Thomas*, sed hæc sunt verba ejus : « Sic ergo » dicendum est, quod accipiendo generaliter secundum totum tempus mundi, Christus est caput omnium hominum. » Ubi ly *secundum totum tempus mundi* non afficit ly *omnium hominum*, sed ly *generaliter accipiendo* ; ita ul sensus sit: Accipiendo generaliter corpus mysticum Ecclesiae secundum quod ejus membra non sunt simul, sed per totum tempus mundi, Christus est caput omnium illorum. Inde tamen non licet inferre : ergo est caput illorum pro omni tempore et pro omni statu. Fundatur hæc intelligentia in ipso textu Sancti Thomæ; dixerat enim *S. Doctor*, corpus Ecclesiae mysticum in hoc differre a corpore naturali, quod « membra corporis naturalis sunt » omnia simul : membra autem corporis mystici non sunt omnia simul, quia corpus Ecclesiae instituitur ex hominibus qui fuerunt a principio mundi usque ad finem. » Quando igitur subdit: « Sic » ergo accipiendo generaliter secundum totum tempus mundi, Christus est caput omnium hominum : » sensus manifestus est, quod accipiendo corpus mysticum, cujus membra constituuntur ex hominibus qui sunt a principio mundi, Christus est caput omnium, non tamen pro omni tempore.

Bepones. S. Th. in cap. 1 Joan. lect. 10, dicit de Christo quod « de plenitudine ejus » acceperunt omnes justi qui fuerunt et erunt, et etiam omnes angeli. » Et infra ibid. dicit quod « Plenitudo gratiae, quæ » est in Christo, est causa omnium gratiarum in intellectualibus creaturis. » Hanc utrainque auctoritatem Henno male citat ex *Isai.* 10 super cap. 2 ad Hebræos.

B. hanc utramque auctoritatem esse intelligendam ut priores, nempe de omnibus

personis et gratiis, sed non pro omni statu et tempore. Quomodo autem id sit intelligendum de angelis, dicemus art. sequenti.

Obj. 2º cum eodem Suaresio et Iftnno auctoritatem *D. Aug.* conc. 5 in *Psal.* 5C, ubi dicit: « Caput nostrum Christus est, et corpus illius capitis nos sumus. Numquid quid soli nos, et non etiam illi qui fuerunt ante nos? Omnes qui ab initio sicutuli fuerunt justi, » etc. Ergo.

71. hunc textum non referri integrum; subdit *S. Aug.* « Illum enim venturum esse » crediderunt quem nos venisse jam credimus, et in ipsius fide et ipsi sanat. » sunt in cujus et nos. « Quæ verba aperte indicant *S. Aug.* loqui de omnibus sanandis adeoque lapsis, non vero pro statu innocentiae.

Obj. 5º. Adam in statu innocentiae habuit fidem Christi saltem ut consummatoris gloriæ : ergo Christus est ejus caput,

B. D. ant. Habuit fidem Christi, id est, de Christo ut objecto, *C.* id est, de Christo et per Christum, *N.* Sic angeli dum essent viatores, ul docet *D. Th.* 1. p. q. 64, a. 1, ad 4, habuerunt fidem de Christo, et tamen non fuerunt justificati per Christum, ut dicemus art. seq.

Inst. Ex concessis, Adam habuit fidem Christi ut consummatoris gloriæ : ergo ut superioris et perficientis ipsum in gloria, adeoque et capitis.

B. D. ultimam partem consequentia. Adeoque ut capitis aliquando futuri, quatenus aliquando foret consummator gloriæ, transeat; ut capitis actu influentis in eum pro statu innocentiae, de hoc enim agitur, *N.* Dixi transeat; quia cum illa consummatio gloriæ non esset futura per influxura intrinsecum gratiæ et gloriæ, sed secundum perfectionem illius extrinsecam, non potest dici hac ratione proprie caput.

Obj. 4º. Christus est finis status innocentiae : ergo et caput. *Patet consequ.* Quia finis habet prioritatem, perfectionem et causalitatem supra id quod sibi subordinatur, quæ conditiones constituunt rationem capitis, ut observatum est supra ex *D. Th.* *Prob. ant.* omnia quæ de facto creata sunt, tam in esse naturæ quam in esse gratiæ, sunt ordinata ad Christum et ipsi subiecta : ergo et ille status. *Jnt. constat.* *Heb.* 2, ubi *Aposl.* illud *Psal.* S, *Omnia subiecisti sub pedibus ejus*, *mleUig* cus de

Christo, subdit i *In eo enim quod omnia ei subjecit, nihil dimisit non subjectum ei*. El fortius 1 Cor. 15 : *Cum dicat : Omnia subjecta sunt ei, sine dubio prater eum qui subjecit ei omnia*. Ergo.

II. 1°. N, conseq. Quia caput ultra finalem influxum, petit alium per modum efficientis saltem moraliter et meritorie, aut per modum gubernantis ; neutrum autem Christus habuit respectu status innocentiae, bene tamen primum respectu omnium iustorum a lapsu Adæ usque ad Incarnationem, quia licet merita Christi in intentione fuerint finis gratiae patrum, tamen in exercitio provisa meruerunt illam tanquam effectum, ut diximus supra de merito Incarnationis.

Ii. 2°. N. ant. Ad prob. D. ant. Omnia quæ de facto creata sunt, etc. sunt ordinata ad Christum sub omni statu, *N. ant.* sub aliquo statu, *C. ant, ct N, conseq. Explicatur.* Deus. 1° secundum providentiam generalem (quæ potest dici specialis qua supernaturalis), prædestinavit Adamum in statu innocentiae et integritatis; proviso ejus peccato, prædestinavit secundum providentiam specialem et efficacem Christum in ejus remedium; deinde in signo posteriori omnia per providentiam generalem prædestinata, subjecit Christo Redemptori atque ad ejus gloriam ordinavit : unde sequitur Christum esse finem gratiae producto in statu innocentiae ut reparandæ, non tamen gratiae illius ut producendæ, seu sub illo statu producendæ, adeoque nec illius status : et hoc sensu velificatur quod omnia subjecta sunt Christo. Vide Q. citatam de motivo Incarnationis object, *i*.

Obj. 5°, Gratia Adami in statu innocentiae est ex meritis Christi : ergo Christus est caput Adami quoad illum statum. Prob. ant. Gratia Adami pro statu innocentiae est effectus ejus prædestinationis : atqui prædestinatio Adami sicut et nostra est ex meritis Christi : ergo. *Prob. maj.* Illi gratiae Adæ iu statu innocentiae correspondet gradus gloriae : atqui gratia cui corresponde! gloria, est effectus prædestinationis : eruo.

A. N. ant. Ad prob. N. maj. Ad prob. D. maj. Illi gratiae Adæ pro statu innocentiae ut primo dato seu reduplicative ut est illius status, correspondet gloriae gradus,

iv. maj. ut reparate et secluso illo statu, *C. maj. Et concessa min. ad sensum maj. N. conseq.* Dico igitur quod illa gratia reduplicative ut illius status et prout in illo statu, non erat effectus prædestinationis Adæ, quia prout in illo statu non ordinabatur efficaciter ad gloriam ; sed tantum ut reparata, adeoque prosnppositive perdita et extra hunc satum innocentiae, et consequenter prout in illo statu non perlinebat ad causalitatem ctprædestinationis in Christi, sed tantum ad providentiam generalem, quæ in tantum potest dici specialis in quantum supernaturalis, non tamen in quantum efficax.

Inst. Illi gratiae Adæ reduplicative prout est gratia illius status correspondet gradus gloriae. Ergo. *Prob. ant.* In prædestinato qui amittit primam gratiam, illa gratia amittenda est effectus prædestinationis et illi respondet gradus gloriae, non solum reduplicative pro statu reparationis, sed pro primo statu in quo collata est : ergo similiter, etc.

A. N. ant. Ad prob. N. conseq. Disparitas est, quod in prædestinato gratia ut primo collata, datur ex efficaci intentione perducendi ad gloriam per talia media, id est, per gratiam amittendam et recuperandam; prædestinatur enim ut pœnitens futurus, non ut innocens : unde illi gratiae ut tali potest correspondere gradus gloriae. At vero Adamo non est collata gratia pro statu innocentiae ex efficaci intentione perducendi ad gloriam sub illo statu, sed ex providentia generali ; amittendus enim erat ille status, et ex illius amissione dependebat decretum Christi venturi ctprædestinandijCX cujus virtute et meritis omnes prædestinamur : unde illi gratiae sub illo statu reduplicative, nullus respondet gradus gloriae.

Obj. 6° cum Henno. Christus est caput Ecclesiae : atqui coepit Ecclesia in terra cum primo primi parentes coeperunt esse sancti: ergo. *Prob. min.* ex S. Aug. in Psal. 128: « Numquid modo et non olim est Ecclesia? » Ex quo vocantur sancti, est Ecclesia in » terra. » Ergo.

A. D. min. Cœpit Ecclesia in terra materialiter cum primo primi parentes cœperunt esse sancti, *C. min.* formaliter, 2V, *min.* In tantum enim Ecclesia cœlilitin primis parentibus pro statu innocentiae, iu

quantum erant personæ quæ aliquando futuræ erant membra Christi. Et hoc sensu intelligenda est auctoritas S. Aug. vel dicendum quod loquatur de Ecclesia prout est congregatio fidelium habens Deum pro capite.

Obj. 7° cum eodem. Debemus Christo concedere quidquid facit ad maiorem ejus dignitatem, et est sine ullo inconvenienti possibile : atqui quod primi parentes habuerint gratiam in statu innocentie dependentor a meritis prævisis Christi, facit ad maiorem ejus dignitatem, et est sine ullo inconvenienti possibile : ergo. *Prob. min.* Christus abstrahendo a statu possibili fuit decretus antequam decerneretur Adam : ergo sine ullo inconvenienti potuerunt, etc.

7° N. min. Ad prob. N. min. cujus falsitas patet ex dictis de motivo Incarnationis.

Insuper ad maj. dico nos debere concedere Christo quidquid facit ad maiorem ejus dignitatem, in quantum ipse voluit et præordinavit, non autem contra ejus voluntatem et præordinationem. Porro ipsemet declaravit quod *non venerit vocare justos, sed peccatores*; quod non esset *opus bene habentibus medico, sed male habentibus*. Frustra ergo contra ejus intentionem adulamur plenitudini ejus influxus, dum asserimus justis sicut peccatoribus profuisse.

Obj. 8° cum eodem. Christi fuit caput angelorum : ergo et primorum parentum.

P. N. conseq. Disparitas patebit ex dicendis art. sequenti. Unde sit

ARTICULUS III.

Utrum Christus sit caput angelorum?

Christum esse caput angelorum aliquo modo, puta, quoad externam gubernationem, sicut papa dicitur caput Ecclesie, non videtur posse negari sine errore, tum propter apertissima S. Scriptura testimonia, Coloss. 2, Mattii. 4, Hebr. 1, Matth. 23, Ephes. 1, et SS. Patrum quorum quædam modo referemus; tum quia esset negare Christum esse principem ac dominum angelorum, atque totius Ecclesie triumphantis quæ ex hominibus et angelis constat. Sed difficultas est quomodo sit caput angelorum, an vere et proprie, an tantum improprie; an influendo in eis gratiam et gloriam essentialem, an tantum accidentalem.

Q. 8. n. 4. o. — *Dico* idem Christus est vere et proprie caput angelorum, tamen minus perfecte quam hominum.

ibid. in a. 1. c. — *Prob. prima pars.* 1° *Ex S. Scriptura.* CoJoss. 2, dicitur Christus *caput omnis principatus et potestatis* .-atqui Apostolus ibi loquitur de Christo ut homine, siquidem ibidem dicat quod in ipso *habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*, et quod *Deus suscitavit illum a mortuis*.

ibid. o. — *Prob. 2° ratione.* Ubi est unum corpus, necesse est ponere et unum caput : atqui unum est corpus mysticum Ecclesie constans hominibus et angelis, et hominum Christus est caput : ergo et angelorum. *Maj. patet* ex naturalibus et politicis. *Min. pro secunda parte patet ex dictis.* Quoad primam partem, *prob.* 1° ex cap. 15 Luc. ubi ad unum ovile dicitur perlinere nonaginta novem oves relictas in deserto, quibus significantur angeli ; et ovem perditam quam pastor quaerebat, qua significatur genus humanum. Ergo.

2° *Prob. eadem pars ratione.* Una multitudo ordinata in unum finem secundum distinctos actus sive officia, dicitur unum corpus politicum seu morale ad similitudinem corporis naturalis : atqui Ecclesia ut ex angelis et hominibus constituta, facit multitudinem secundum diversos actus et officia ordinatam ad unum finem, scilicet possessionem gloriæ, aliter enim et aliter ad id collaborant angeli et homines : ergo.

Ibid. — *Prob. 3° altera ratione.* Christus ut homo habet respectu ad angelos conditione capitis. Ergo. *Prob. ant.* Ratione unionis ad Verbum, angelis præeminet, et perfectius quam ipsi dona gratiæ participari. Item in eos influit si non gratiam et gloriam essentialem, ut dicemus, saltem accidentalem. Ergo. *Prob. ant. quoad ultimam partem* de qua est difficultas. Est in eis causa gaudii illius quod percipiunt ex sedium suarum reparatione, influit in eis clariorem notitiam plurium mysteriorum fidei, ut colliga S. Hieronymus super cap. 5 Epist. ad Ephes, ex illis verbis : *Ut innotescat principatibus et potestatibus in coelestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei*. Idem asserit S. Dionysius cap. 7 de Coelesti Hierarch. tibi ait, Christum exercere in angelos actus hierarchicos eos purificando, purgando et

illuminando circa mysteria fidei, ut clarius cognoscant quæ obscurius alioquin intelligerent. Idem docet S. Th. q. 29 de verit. a. 7, ad 5; et in 3, d. 13, q. 1, a. 2, quæstiunc. 2, ut dicemus infra. Item influit in eos gratias accidentales necessarias ad implendum ministerium circa salutem hominum ad quod deputati sunt. Ergo.

Secunda pars conclusionis patet ex dictis, et patebit ex dicendis in conclusionem sequenti et in sol. obj. Quia scilicet Christus influit in homines gratiam ad gloriam essentialem, in angelos autem accidentalem. Item magis conformis est in natura cura hominibus quam cum angelis. Ergo.

Dico 2°. Christus sic est caput angelorum, ut in eos non influat gratiam et gloriam essentialem, sed accidentalem tantum. Est contra Scotistas et quosdam Thomistas.

Prob. prima pars auctoritate. Ex cap. 2 Hebr. ubi Apostolus disserens de excellentia Christi super angelos, sic dicit : *Qui enim sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quam causam non confunditur* 'cocare fratres, *dicens : Nuntiabo nomen tuum fratribus meis... Et iterum : Ecce ego et pueri mei quos dedit mihi Deus. Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem.* Ex quibus verbis sic argumentor. Omnes qui sanctificantur a Christo, vocantur pueri et fratres Christi : atqui angeh non possunt sic vocari : ergo. *Prob. min.* Illi vocantur ab Apostolo pueri et fratres Christi, qui communicaverunt carni et sanguini : atqui id non potest dici de angelis : ergo.

Nec potest responderi Apostolum non loqui de omni sanctificatione, sed tantum de sanctificatione redemptiva.

Contra enim est 1° quod id gratis dicitur. *2°* Quia si fuisset alia sanctificatio per Christum quam redemptiva qua fuissent sanctificati angeli, Apostolus qui eo loci intendebat probare excellentiam Christi super angelos, eam certe non omisisset, alias valde diminute processisset in eo quod intendebat.

Illic auctoritati adde parabolam pastorem triginta novem oves, id est, juxta Patrum interpretationem, novem choros angelo-

rum, ut quaereret ovem quæ perierat, id est hominem. Item adde verbum angeli Luc. 1 : *Evangchso vobis gaudium magnum*, etc. non omisisset sane *et nobis*, seu *angelis*, si ipsis sicut hominibus natus fuisset Salvator.

Unde S. Bernard. Hom. 3 super *Missus*, hæc verba Isaïæ expendens, *Parvulus datus est nobis*, etc. ait : « Non angelis quoque, qui cum magnum haberent, » parvulum non requirebant : nobis ergo » natus, nobis est datus, quia nobis necessaritis. »

Iluc faciunt etiam verba Christi jam citata art. præced. *Non veni vocare justos, sed peccatores : non est opus bene habentibus medico, sed male habentibus.*

Quoad D. Th. expressa est ejus sententia in duobus locis. 1° Q. 29 de verit. a. 7, ad 3, ubi dicit : « Angeli non sunt viatores quantum ad premium essenziale, » et ideo quantum ad hoc nihil eis meruit » Christus : stint autem aliquo modo viatores respectu premii accidentalis, in » quantum nobis ministrant, ad quod valet eis meritum Christi. »

2° In 5, d. 13, q. 2, a. 2, quæstiunc. 1, ubi dicit : « Non influit angelis removendo » prohibens, aut merendo gratiam, aut » orando pro eis, quia jam beati sunt ; sed » in his quæ ad actus hierarchicos pertinent, secundum quod unus angelus il- » luminat alium, purgat et perficit. »

Prob. 3° iisdem rationibus quibus probavimus § præcedenti Christum non fuisse caput primorum parentum.

Prima. Decretum incarnationis Christi supponit prævisuin Ada, peccatum in executione, ut dictum est : ergo et diabolum suggerentem, eo enim factum est ; ergo et diabolum prius lapsum atque desertorem gratiæ in qua conditus fuerat ; ergo et angelos bonos in ea gratia perseverantes et glorificatos ; ergo Incarnatio ut prævisa non potuit illis causare hanc gratiam et gloriam.

Secunda. Ilis solum meruit Christus saltem gratiam et gloriam essentialem, qui indiguerunt morte Christi. H pro quibus mortuus est, cum ejus merita non moverunt Deum nisi morte consummata, ut dicitur *qui reliquit nos* non eguerunt morte Christi et pro illis non est moruius Christus ; crjio. *Maj. probata est § præced.*

Min. communiter asseritur a Patribus. S. Aug. in Enchir. cap. 61 ait : « Qui pro-
» prio Filio iun. pepercit, sed pro nobis
» omnibus tradidit illum; non enim pro
» angelis mortuus est Christus. » S. Ber-
nard. Serm. in fer. 4 hebdom. sancte, di-
cit : « Mihi (passio Domini) data est, quia
» alteri dari non potuit : numquid angelo?
» sed ille non eguit : numquid diabolo?
» sed ille non resurgit. » Id etiam patet ex
consequencia Apostoli *i* Cor. 5 : *Unus pro*
omnibus mortuus est : ergo omnes mor-
tui sunt. Ergo pro solis mortuis mortuus
est : atqui angeli nunquam fuerunt mor-
tui : ergo. Iluc etiam faciunt auctoritates
allate in prima probatione.

Dices contra istam rationem. Christus
meruit sibi gloriam corporis, et angelis
gratiam et gloriam accidentalem : atqui
non ista meruit per mortem suam : ergo.
Prob. min. Quia alias Christus diceretur
mortuus pro seipso, quod est damnatum
in concilio Ephes, can. 10 ; et mortuus pro
angelis, quod negamus. Ergo.

R. N. min. cujus falsitas pro Christo pa-
tet ex illo Luc. 24 : *Nonne hæc oportuit*
Christum pati, et ita intrare in gloriam
suam ? Et Philipp. 2 : *Factus est obediens*
usque ad mortem, propter quod Deus
exaltavit illum, etc. *Adprob. N. seque-*
lam. Etsi enim Christus et sibi et angelis
morte sua gloriam accidentalem meruerit,
non tamen ideo potest dici mortuus pro se
nec pro angelis ; tum quia ipse non indiguit
absolute morte sua etiam ad hanc gloriam
accidentalem, utpote quæ ipsi titulo con-
naturalitatis debebatur; tum quia non ex
molivo hujus et angelorum gratiæ seu glo-
riæ accidentalis fuit decreta per se primo
mors Christi et incarnatio, sed tantum
consequenter et per accidens, primario au-
tem propter redemptionem generis hu-
mani.

*Respondet Ille*no, Christum morte sua
meruisse omnem gratiam reconciliatricem,
sed non precise sanctificantem.

Sed contra. 1° Probavimus supra, nul-
lam gratiam omnino etiam præcise sancti-
ficantem derivari a Christo nisi per mor-
tem ejus, qua, ut diximus ex Apostolo, *In*
æternum consummavit sanctificatos. 2°
Christus ipse qui nulla reconciliatione in-
diguit, non tamen nisi per mortem suam
sibi gloriam accidentalem meruit. ut dixi-

mus modo ex S. Scriptura : quo igitur fun-
(lamento-dici potest aliis meruisse gratiam
sanctificantem aliunde 'tuam morte sua?

Respondent quidem Thomislæ, inter
quos Contenson, angelos duplici titulo ha-
buisse gratiam et gloriam essentialem 11°
titulo gratuite donationis et merae libera-
litis Dei; 2° titulo mortis ejus. Sicut
Christus duplici titulo obtinuit gloriam
corporis, scilicet titulo connaturalitatis et
meriti, ut dicebamus modo ; imo et gratiam
habitualement, scilicet titulo connaturalitatis
et physicæ dispositionis. Et ideo Christus
non dicitur mortuus pro angelis, quia non
simpliciter morte sua meruit illis justifica-
tionem, sed tantum novo titulo.

Sed contra. Peto ad quem finem et cui
bono novus ille titulus habendi gratiam,
supposito primo? Et quidem ad bonum
angelorum nihil confert ; nam sine tali novo
titulo eandem haberent gratiam et glo-
riam ; nihil etiam confert ad gloriam Chris-
ti, quia non facit angelos ab ipso depen-
dentes nisi quoad titulum sine re; eo enim
secluso, idem haberent quod habent cura
ipso. Unde gratis pro illis Christus mor-
tuus esset : sicut si homines aliunde quam
per mortem ejus sanctificarentur, gratis
mortuus fuisset Christus pro ipsis, juxta
illud Apost. Galat. 2 : *Si enim per legem*
justitia : ergo gratis Christus mortuus
est. Adde quod illi duo tituli sint inter se
pugnantes et sese excludentes; titulus enim
pura misericordiæ et merae liberalitatis ex-
cludit omnem rationem justitiæ, quam ta-
men importat titulus meriti : unde damna-
tur hæc 69 propositio Quesnelli : *Fides,*
usus, augmentum, pramiutn fidei, to-
tum est donum parce liberalitatis Dei.
Tandem probavimus prima ratione decre-
tum Incarnationis supponere sanctificatio-
nem essentialem angelorum. Quod autem
Christus gloriam corporis et gratiam habi-
tualement duplici titulo, connaturalitatis sci-
licet et meriti seu physicæ dispositionis
habuerit, confert ad magnam ejus gloriam,
quia uterque iste titulus est per ipsum et
ab ipso oritur, nec isti duo tituli sunt in-
ter se pugnantes.

Secunda pars conclusionis patet ex
dictis in prima probatione prima-
conclusionis, et ex auctoritatibus I. Th. re-
latis in prima probatione secundæ conclu-
sionis

So/vuntur objectione» contra primani conclusionem.

Obj. 1°, Capnt debet convenire cum membris in natura . atqui Christus non convenit cum angelis in natura imo ab eis specie differt : ergo.

/?. D. maj. Capnt naturale debet convenire cum membris in natura, *C. maj.* caput morale seu myslicuin, *subdistinguo.* In natura generica, *C.* specifica, *N.* *Et ad hunc sensum D. min. N. conseq.* Fateor itaque caput naturale exigere convenientiam cum membris in natura specifica, non quidem ut rationem sui constitutivam in ratione capitis, siquidem id exigant etiam alia membra, sed ut quid presupposition. Aliter tamen dicendum de capite morali; alias sequeretur Deum non esse caput angelorum , siquidem angeli plus distent ab eo quam Christus ab angelis; sufficit itaque capiti morali ut conveniat cum membris in natura gencrica, quomodo conveniunt Christus et angeli, nempe in gradu intellectuali : quinimo posset dici cos convenire in natura specifica ordinis supernaturalis, quia eamdem specie habent participationem divinæ naturæ ratione gratiæ habitualis.

Posset etiam responderi 2° distinguendo aliter maj. Caput ex omni parte perfectum et absolutum, debet, etc. *C. maj.* caput minus perfectum, */V.* Fatemur autem Christum hac ratione esse caput angelorum minus perfecte quam hominum.

Inst. Christus est caput illorum qui pertinent ad Ecclesiam, quæ est corpus ejus : aUjui angeli non pertinent ad Ecclesiam : a go. *Prob. min.* Ecclesia est congregatio fidelium i atqui angeli non habent fidem ; ergo.

Ibid, ad 2. — 7l. iV. min. Idprob. D. maj. Ecclesia secundum statum viæ est congregatio fidelium, *C.* secundum statum patria*, *A.* Ut sic enim csl congregatio comprehendentium. Christus autem non solum fuit viator, sed comprehensor, clideo non solum fidelium sed et comprehendentium csl caput.

Obj. 2° Christus non fuit caput primorum parentum sub statu innocentiae : ergo nec angelorum.

7l. N. conseq. Disparitas est, quod nihil primis parentibus sub illo statu influxe-

rit; angelis autem influat gratiam ei gloriam accidentales.

Inst. Nihil quoad accidentalia influxit primis parentibus pro statu integritatis : ergo nec angelis.

7l. N. conseq. Disparitas est 1°, quod Christus conferat angelis per influxum physicum gratias accidentales et actiones hierarchic^, purgando, illuminando, etc. gaudium autem accidentaledede sedium suarum reparatione objective et indirecte per justificationem et glorificationem sanctorum, quorum nullum fieri potest respecto status innocentiae, qui et aliorum hominum et Christi realcm existentiam præcessit. Et supposito quod Christus in angelis etiam per viam meriti influxerit, ut sonant verba *D. Th.* altera est disparitas, quod licet hi non sint justificati per Christum, sunt tamen ministri redemptionis ejus, juxta illud *Hcb. 1 : Omnes sunt administratores spiritus, in ministerium missi propter cos qui hæreditalcm capiunt salutis :* unde ad Christum spectat gratias et præmia accidentalia ipsis tribuere propter ministerium : at vero Adam in statu innocentiae neque erat redemptus a Christo, nec minister redemptionis : unde nec ut redempto libertatem, nec ut mortuo vitam, nec ut ministro mercedem et præmia accidentalia tribuere debuit.

Subsumes. Atqui ille influxus Christi in angelos quoad sola accidentalia non sufficit ut sit illorum caput. Ergo, *Prob. ant.* Illorum dunlaxat Christus csl caput, in quos influit ea dona quibus constituuntur membra Ecclesiae vel militantis vel triumphantis, quæ sunt gratia, cbaritas, fides seu visio beatifica. Ergo.

7l. D. subsumptum. Ille influxus in angelos quoad accidentalia tantum non sufficit ut sil illorum caput ex omni parte absolutum et perfectum, *C.* ut sil simpliciter et absolute tale, *N.* Per talem enim influxum salvantur conditiones requisitae ad veri capitis rationem etsi minus perfecii, *ut concedimus in conclusione.* Quinimo non esi de ratione capitis etiam naturalis, *a fortiori* moralis, ut inlluat formam substantialem per quam membra constituuntur in ratione membri : sic v. g. caput naturale non influit in membra animam scu formam substantialem, sed lanium aliquem motum vitalem accidentalem.

Inferes. Ergo Christus debet etiam dici caput infidelium. *Prob, illatio.* Influit etiam in cos gratias accidentales, Ergo.

7i. *N. illationem. Ad prob. D. ant.* Influit etiam in cos gratias accidentales ejusdem rationis ac in angelos, *N. divers® rationis, C. etzV. conseq.* Ideo igitur influxu gratiarum accidentalium est caput angelorum, quia gratiæ quas in illos influit sunt permanentes et vitales, communicanturque membris viventibus et cum aliis in uno saltem amato unitis : at vero gratiæ actualis quas influit in infideles, non sunt permanentes nec vitales, sed dispositio ad vitam, scilicet fidem, quæ est fundamentum utæ supernaturalis : unde non communicatur subjectis viventibus et cum Ecclesiæ membris in uno credito vel amato unitis.

Obj. 4°. Christus non est sponsus angelorum, ut docet S. Th. in 4, d. 49, q. 4. a. 4 ; ergo nec eorum caput.

P. N. conseq. Inter enim sponsum et sponsam requiritur convenientia atomi, non vero inter caput et membra, ut diximus.

Obj. 5°. S. Chrysost, Hom. 1 in Epist. ad Ephes, et Theophilactus ipsum secutus, negant Christum esse caput angelorum. Ergo.

Il. hos Patres negare Christum esse caput angelorum ea proprietate qua caput naturale dicitur respectu membrorum, quia scilicet non convenit in natura specifica cum angelis; non tamen negare esse caput absolute secundum alios respectus essentielles capiti ; dicit enim ibid. S. Chrysost. * quod Deus unum omnibus posuerit caput secundum carnem, nempe Christum, « et angelis et hominibus. »

Solvuntur objectiones contra secundam conclusionem.

Obj. 1° ab auctoritate S. Scriptura. 1° Eph. c. i, dicitur Deum proposuisse in Christo *instaurare omnia qua in coelis sunt et qua in terra ;* et Coloss. 1, quod per eum *reconciliavit omnia, sive qua in terris, sive qua in coelis sunt.*

2° Apocal. 12, dicitur de angelis quod *vicerunt eum* (scilicet diabolum) *propter sanguinem Agni.*

S0 Rom. 5 dicitur; *Si enim unius delicto mortui sunt multi, multo magis gratia Dei, et donum in gratia unius*

hominis Jcsu Christi in pluris abundavit ; atqui non in plures homines, siquidem quot homines redimuntur gratia Christi, tot mortui sunt delicto Adæ ; ergo in plures angelos.

4° Heb. 2 dicitur quod *Decebat eum, propter quem omnia, et propter quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare ;* atqui non homines in gloriam adduxerat ante passionem ; ergo angelos.

5° Joan. 14 dicitur : *Nemo venit ad Patrem nisi per me* ; ergo nec angeli.

in hunc loc. Icct. 5. — *R. ad primum,* sensum Apostoli esse, instaurari omnia quæ in cœlis sunt, id est angelos, non quod pro angelis, mortuus sit Christus sed quia in redimendo hominem reintegratur ruina angelorum, Psal. 109: *Implebit ruinas.* Ad verba Apostoli, Coloss. similiter dico reconciliasse omnia quæ sunt in cœlis et quæ sunt in terris, dum inimicitias quas peccatum fecerat inter angelos et homines, solvit et illorum ruinas reparavit, Ita S. Aug. cap. fil Enchir.

Ad secundum, dico Evangelistam non loqui de angelis sed de hominibus. *Patet ex textu.* Post narratum enim praelium angelorum cum diabolo, subdit : *Quia projectus est accusator fratrum nostrorum. Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni... et non dilexerunt animas suas usque ad mortem.* Ubi manifestum est Evangelistam non loqui de angelis, sed de fratribus suis accusatis, qui non dilexerunt, seu qui oderunt animas suas usque ad mortem ; quod non potest competere angelis, qui nec fratres sunt nostri nec animas habent. Quinimo praelium de quo hic fit mentio, juxta Estium, Biberam et alios, non est illud quod facium est initio mundi, quando diabolus et angeli ejus ejecti sunt de cœlo ; sed quod vel fit in Ecclesia, vel futurum est extremis temporibus, vel facium est Christo pro nobis in oriente.

In hunc loc. Icct. 5. — *Ad tertium, R.* quod ly *plures*, secundum expositionem S. Augustini, non sumitur ibi comparative, sed absolute, ut juxta S. Ambrosium, ly *plures* comparative sumitur ; sed tunc lacii alium sonum, ut etiam advertit ibid. S. Th. Etenim

i

M

t

I

I

|

[

P

|

4

L

|

|

I

<

|

i

I

j

t.

1

|

I

*

secundum S. Ambros. per ly *unius delicto* Don intelligitur peccatum originale quod per propagationem ad posteros descendit, sed peccatum idololatriæ quod per imitationem ad posteros Adæ propagatur: et respectu hujus delicti quod abundavit in multos, sed non in omnes, gratia Christi abundavit in plures, quia pro peccatis infidelium etiam mortuus est.

in hunc loc. lcct. 5.— *Ad quartum, B.* quod ly *adduxerat* sumendum sit secundum voluntatem, non secundum executionem, ita ut idem sit ac adducere decreverat, scilicet homines et non angelos. Quo sensu dicit Isaï. 9 : *Parvulus enim natus est nobis, et filius datus est nobis* ; hoc est, secundum prædestinationem et intentionem, non secundum executionem : vel ponitur verbum præteritum pro futuro, ut fit sæpius in S. Scriptura propter certitudinem prædestinationis et prophetiæ.

In hunc loc. lcct. 2. — *Ad quintum, 7i.* quod nemo, sive angelus sive homo veniat at Patrem nisi per Filium, sed diverso modo, homo per Filium carne velatum, angelus per Filium ut est Deus.

Obj. 2° ab auctoritate Patrum. D. Hieron. in cap. I ad Ephes, dicit, « quod » absque peccato nullus sit, et sidera ipsa » non sint munda coram Deo, omnisque » creatura paveat Creatoris adventum. Unde » *de* crux Salvatoris non solum ea quæ in » terra, sed etiam ea quæ in coelis erant, » purgasse perhibetur. »

S. Greg. lib. 1, cap. 2 in lib. 1 Rcg. « Nullus, inquit, hominum neque angelorum est sanctus nisi per Christum. »

S. Bernard. Serm. 22 in Cant, dicit : « Qui erexit hominem lapsum, dedit stanti » angelo ne laberetur; sicilium de captivitate » vitate eruens, sicut hunc a captivitate » defendens, et hac ratione fuit æque utriusque » redemptio, solvens illum et servans » istum. »

Ad S. Hieron. respondet Sylvius, hic ipsum non loqui assertive, sed aliorum opinionem referens : unde statim subjungit aliam exositionem quam variis S. Scripturarum auctoritatibus confirmat. Hæc solutio admitti potest, quia in præfatione admonet S. Hieronym. se tam propria quam aliena dicturum, tam suos quam veterum S. Scriptorum commentarios allaturum.

Respondet Kasquts dDp. 49, cap.

hæc verba S. Hieron. continere *manifestum errorem contra fidem, tametsi non constet*, inquit, *utrum ex propria, an ex alterius sententia docuerit.* Ergo juxta Vasquesium, non constat an S. Hieronymus fuerit hæreticus necne. Hanc responsionem ut temerariam et tanto doctore injuriosam egregie confutat Joannes a S. Th, quocum dicendum est hæc verba S. Hieronymi, quatenus sunt illius, sanum et catholicum sensum continere.

Et quidem imprimis non dixit S. Hieronymus, *Nullus angelus est absque peccato*, ut male intelligit Vasques, sed verba S. Scriptura retulit quæ leguntur cap. 13 et 23 Job. Hæc autem juxta interpretes intelliguntur de homine, et sequentia, scilicet, *Sidera ipsa non sunt munda coram Deo*, de angelis, qui dicuntur non mundi negative, propter limitationem naturæ et carentiam quarundam cognitionum propter quod indigent purgatione. Quod si in his verbis, *Nullus absque peccato est*, intelligantur angeli, tunc peccatum non debet sumi stricte pro culpa morali respectu angelorum, sed late pro quocumque defectu naturæ, quo sensu monstratur dicuntur peccata naturæ. Quando ergo dicit crucem Salvatoris purgasse ea quæ sunt in coelis et in terra : verum quidem est, sed diverso sensu juxta conditionem subjectorum, purgavit quæ in terra sunt a peccato; quæ autem in cælo a nescientia vel aliis defectibus, quæ Christus tollit in angelis exercendo erga eos tres actus hierarchicos qui sunt perficere, illuminare et purgare. Et sane per purgationem a peccato S. Hieronymus non intellexisse malum morale, patet ex ipsius verbis in caput sequens ejusd. Ep. ubi dicit quod *omnis creatura Domini sui cruore purgata sit*; non autem omnis creatura est capax mali moralis.

Ad S. Greg. dico, ipsum quoad angelos loqui de Christo ut Deo, quoad homines de Christo ut Deo simul et homine.

Ad S. Bernard, similiter respondendum, patet ex verbis, citata in objectione, præcedentibus : *Quoniam*, inquit, *quod erat angelis* (sanctificatio scilicet) *fatus est in nobis.* Supponit itaque quod antequam Christus fieret homo in redemptionem nostram, jam esset sanctificans angelos, utique ut Deus. Clarius se explicat idem S.

DoctorSerm. 1 de Circumcisione : «Idem, » inquit, et angeli Salvator ei hominis, sed » hominis ab incarnatione, angeli ab initiatione creaturæ. » Sumit autem *redemptio* generaliter et late, prout importat tam preservationem quam liberationem a captivitate, *ut patet ex textu objecto*. Similis est danda responsio similibus fere verbis S. Fulgentii.

Obj. 5° ab auctoritate D. Thomæ. S. Doctor lect. 40 in cap. 1 Joan, dicit angelos etiam de plenitudine Christi accepisse, cujus verba supra retulimus. Et ibid, infra dicit quod «Plenitudo gratiæ quæ est » in Christo, est causa omnium gratiarum » quæ sunt in omnibus intellectualibus » creaturis. » Et q. 7 præced. a. 9, dicit quod « Plenitudo gratiæ data fuit Christo » ut universali principio in genere habentium gratiam. » Ergo.

R. quod, cum S. Th. in his locis non explicet quam gratiam angeli acceperint a Christo, sed tantum loquatur generaliter de gratia ut sic et in genere ; in locis vero in probationibus adductis expresse neget angelos a Christo gratiam et gloriam essentialem habuisse, his potius quam illis standum est. Unde

Ad primum , dico angelos accepisse de plenitudine Christi gratias accidentales.

Ad secundum, dico hæc verba, *omnium gratiarum et in omnibus intellectualibus creaturis*, secundum distributionem accommodam intelligendaesse, itant quibusdam accidentalem, quibusdam essentialem et accidentalem gratiam tribuerit. Cum enim S. Doctor ibi loquatur de efficientia physica gratiæ per Christum, *ut patet ex contextu*, certum est ipsum non loqui de gratia et gloria essentiali angelorum, cum tunc Christus ut homo non existeret.

Ad tertium , *R.* S. Thomam hoc quod dixerat in hoc a. 9 explicare et limitare ad naturam humanam ari. sequenti 11 ejusdem q. dum dicit quod confertur gratia Christo sicut cuidam universali principio gratificationis in natura humana. Quod si intelligitur etiam de natura angelica, solvendum est ut supra de universalitate accommoda.

Obj. 4° a ratione. Christus fuit prædestinatus ante angelos : ergo nihil obstat quin angeli fuerint prædestinali per ipsum et ex meritis ejus, ei consequenter quin ex co-

dem capite habuerint gratiam essentialem et gloriam, quæ sunt effectus prædestinationis. *Prob. ant.* Christus est primus omnium prædestinatorum ; dicitur enim de ipso Psal. 59 : *In capite libri scriptum est* , et quod *primogenitus omnis creature*, Coloss. 1.

R. 1°. *Dato ant.* iuxta Scotistas, *N. conscq.* Quia illa sententia, licet sit prædestinatus ut consummator gloriæ ante angelos, non tamen ut Redemptor et passibilis; probavimus autem nullum Christi meritum vi præsentis decreti vim habere nisi per mortem ejus. Sed

R. 2°. *N. ant. Adprob.* dico quod Christus sit primus omnium prædestinatorum prioritate perfectionis et dignitatis, non autem causalitatis, nisi forte finalis ; potest enim dici finis, non quidem prædestinationis angelorum, cum fuerint prædestinali independenter a Christo et prius ipso, sed angelorum prædestinalorum, quatenus angelos in priori signo prædestinatos ordinavit Deus in finem gloriæ Christi, ut diximus de motivo Incarnationis. Quinimo potest dici finis prædestinationis, ut ita dicam, accidentalis angelorum, quatenus angeli fuerunt prædestinali non solum ut essent beati, quod faciendum est independenter a Christo et respectu prædestinationem ad gratiam et gloriam essentialem, sed etiam ut essent ministri Redemptoris seu redemptionis nostræ; et sub hac consideratione Christus est nescio finis hujus illorum prædestinationis, sed etiam est causa efficiens et meritoria gratiarum accidentalium ad id munus perlinentium. Et hoc alterutro sensu dicitur Christus *primogenitus omnis creatura*. Adde quod hæc Apostoli verba dicantur de Christo ut Filio Dei.

Inst. Juxta vulgare axioma, *Primum in unoquoque genere est causa exterorum*: atqui Christus est primus in genere habentium gratiam essentialem : ergo.

R. hoc axioma pati explicationem; sic enim homo, v. g. est primus in genere animalis, ei tamen non est causa aliorum animalium. Intelligitur ergo prædictum axioma, vel hoc sensu quod primum in unoquoque genere sit causa cæterorum, non semper efficiens, sed vel exemplaris vel finalis : diximus autem Christum etiam esse causam finalem angelorum prædestinatorum, licet non prædestinationis eorum, ni-

ei ad gratias accidentales. Vel intelligitur quod primum in unoquoque genere rerum naturalium et necessario contingentium sit causa cæterorum, non autem si agatur de rebus quæ pendent ex mero Dei beneplacito et omnem naturæ ordinem transgrediuntur, quale est opus Incarnationis et prædestinatio angelorum.

Obj. 5°. Angeli in via habuerant fidem Christi venturi, ut docent theologi cum D. Th. 1 p. q. 57, a. 5, ad 1 : ergo et per Christum. *Patet consequ.* quia fides quam antiqui Patres habuerunt de Christo, eam per Christum seu ex ejus praevisis meritis habuerunt.

A. D. ant. Angeli habuerunt fidem Christi venturi ut redemptoris et glorificatoris hominum, *C.* ut redemptoris et glorificatoris sui, *zV.* Nisi intelligatur quoad glorificationem accidentalem et consummationem externam gloriæ: unde *N. consequ. Et ad prob.* disparitas est in solutione.

Inst. Si angeli in via et in executione suæ prædestinationis habuerunt fidem Christi venturi, decretum prædestinationis coram supponebat decretum Christi venturi : ergo ruit tota hujus articuli doctrina, *Prob. sequela ant.* Prædestinatio non iit in tempore nisi eo modo quo fuit decreta ab æterno : atqui in tempore prædestinatio angelorum facta est, *ex concessis*, per fidem Christi venturi, saltem ut redemptoris hominum et consummatoris gloriæ angelorum : ergo decretum prædestinationis eorum supponebat decretum Christi venturi.

It. 1° *N. consequ.* Quia etiam *dato* in sententia Scotistarum, Christum prius angelis fuisse prædestinatum ut consummatorem gloriæ et redemptorem hominum, non tamen inde sequeretur angelos habuisse fidem et gratiam essentialem per ipsum; siquidem, *ut probabimus*, omne ejus meritum includatur et consummetur in morte illius ; non fuit autem prædestinatus ut redemptor moriturus propter angelos, ut dictum est. Sed

II. 2°. *zY. sequelam. Ad prob. D.~ min.*

Atqui prædestinatio angelorum in tempore quoad gloriam essentialem facta est per iidein Christi venturi, *zY.* quoad gloriam accidentalem, *C. Eodem sensu D. consequ. Explicatur.* Prædestinatio angelorum etiam ut in mente divina dupliciter potest

considerari : uno modo absolute et quoad substantiam ; alio modo secundum habitum» dir. cm quam habuit ad prædestinationem hominum, quorum futuri erant socii et concives in gloria, ac redemptionis ministri. Sub prima consideratione, completa et perfecta est prædestinatio angelorum ante prævisionem Christi et absque fide illius; quia tamen non sistebat in nuda substantia justificationis et glorificationis, sed ulterius ob rationem dictam erat perfectibilis per accidentaliter per Christum et fidem Christi. Sic similiter in executione, ita ut fides Christi se habuerit tantum concomitanter in eorum justificatione et glorificatione essentiali.

Ex quo ulterius habes quod, licet actui fidei quem angeli habuerunt in via, si secundum substantiam consideretur, et quatenus erat actus fidei aliorum mysteriorum, v. g. Trinitatis, aliquis gradus gloriæ essentialis correspondeat; secus tamen si consideretur ut terminatus ad Christum, quia sub hac ratione non ingrediebatur prædestinationem eorum essentialem, ut dictum est.

Obj. ultimo. Homines habent ex meritis Christi gratiam et gloriam essentialem, quia est caput illorum : atqui est etiam caput angelorum, *ut probavimus* : ergo.

A. D. maj. Quia est caput illorum præcise, *N.* quia est tale caput, scilicet principaliter ordinatum ad redemptionem et justificationem eorum, *C.* Hoc autem non currit in angelis.

Inferes. Ergo Christus non erit simpliciter caput angelorum, sed secundum quid tantum; quod repugnat tot testimoniis S. Scripturae et Patrum supra relatis.

II. D. illatum. Non erit simpliciter, id est, omnibus modis et omnino perfecte, *C.* id est. vere et absolute, *N.* Licet enim sit de ratione capitis naturalis ut vitam essentialem influat in membra, non tamen est de ratione capitis moralis. Pater in summo pontifice respectu Ecclesiæ, in rege respectu reipublicae : unde quamvis Christus non influat in angelos gratiam et gloriam essentialem; quia tamen in eos influit et secundum gubernationem exterioriorem, et secundum communicationem donorum accidentalium, dicimus cum simpliciter, id est, vere et absolute caput angelorum, li-

cet non omnibus modis, nec ita perfecte
junct hominum.

Petes utrum Christus ut homo sit etiam
caput irrationalium creaturarum?

II. negative proprie loquendo; quia ni-
hil supernatural in ipsas influit, naturalia
autem a Deo ut auctore naturæ accipiunt :
unde S. Aug. Epist. 145 : « Meruit nobis
» Christus ut justificemur, non ut homines
» vel liberi essemus. »

Nec refert quod in S. Scripturis dicatur
*Promogenitus omnis creaturæ, et omnia
ei subjecta esse*. Id enim potest intelligi
vel quia est finis omnis creaturæ sensu quo
alibi explicuimus, ad rationem autem ca-
pitis plus requiritur quam influxus finalis,
ut etiam diximus ; vel quia potestatem ha-
bet in omnem creaturam, unde magis pro-
prie dicitur earum Dominus quam caput ;
vel quia per ly *omnis creaturæ* intelligi-
tur homo qui participat aliquid de omni
creatura, juxta illud : *Prædicat Evangelium omni creaturæ*. Insuper prima auc-
toritas quæ est Epist. Coloss. cap. 1, intel-
ligitur de Christo ut est Filius Dei subsis-
tens innatura divina, *ut legenti textum
patebit*.

ARTICULUS IV.

*Per quam gratiam Christus constitua-
tur caput Ecclesiæ?*

q. 8. a.5. — *Dico*. Gratia Christi capi-
talis non est ipsa gratia unionis præcise,
sed gratia habitualis ut connotans gratiam
unionis. Est contra Vasquem et quosdam
recentiores.

Ibid. — *Prob.* Ea gratia in Christo est
capitalis per quam influit seu salutem con-
stituitur potens influere in membra Eccle-
siæ gratiam et justificationem, influxu sci-
licet morali per opera infinite meritoria
et satisfactoria : atqui illa gratia per quam,
etc. non est gratia unionis sed gratia ha-
bitualis ut connotât gratiam unionis : er-
go. *Major est certa*; ratio enim influxus
in membra est id quod maxime attenditur
in capite, et quidem influxus moralis in
hoc capite Christo : quia licet influat etiam
instrumentaliter physice, non tamen hoc
influxu præcise « constituitur caput, siqui-
dem antiquorum Patrum caput fuerit, in
quos non potuit influere instrumentaliter
physice, cum tunc nondum existeret. Dif-
ficultas itaque est in minori, *Prob. 1º* Per

id unumquodque agit per quod est in ac-
tu, ita ut idem sit actus « pio est in actu et
quo agit : sic idem est calor quo ignis est
calidus et quo calefacit, et per id agit in
alios per quod est eminentius illis in actu;
agens enim est præstantius patiente : atqui
Christus ut homo non constituitur in actu
naturæ, scilicet supernaturalis, per gra-
tiam unionis, sed per gratiam habituales
qua intrinsece informatur, *ut supra pro-
bavimus* ; et ratione gratiæ unionis habet
hæc gratia maximam eminentiam, et talem
ad quam nulla pura creatura pertingere
potest, ut etiam alibi diximus. Ergo. Hic
sistit ratio Auctoris.

Prob. 2º prima min. et magis illustra-
tur ratio D. Th. Per eam gratiam Christus
ut homo influit seu constituitur potens in-
fluere moraliter gratiam in membra Eccle-
siæ, quæ est ipsi principium quo illis me-
rendi et condigne pro illis satisfaciendi,
hoc est eliciendi actus supernaturales infi-
nite meritorios et condigne satisfactorios :
atqui Christo homini principium quo ope-
randi non est gratia unionis, cum illum
non informet physice, nec cum eo identi-
ficetur, sed gratia habitualis a qua intrin-
sece informatur, et quæ est principium
operatum quo radicaliter, ut dictum est ;
infinitatis autem in valore operum et con-
dignitatis in satisfactione principium for-
male est gratiæ ipsius conjunctio ad gra-
tiam unionis : ergo illa gratia per quam,
etc. non est gratia unionis præcise, sed gra-
tia habitualis ut connotans gratiam unionis.

Ultra hanc præcipuam capitis præroga-
tivam, aliis etiam duabus gaudet gratia
personalis Christi respective ad gratiam
hominum et angelorum ; est enim prior,
non quidem tempore, sed dignitate et emi-
nentia, utpote finis ; est etiam perfectior,
utpote maximam habens plenitudinem, ut
dictum est.

Solvuntur objectiones,

Obj. 1º. Gratia unionis est prior et per-
fectior gratia habituali et gratia aliarum
creaturarum ; et ab illa, non a gratia ha-
bituali derivatur valor meriti et satisfac-
tionis Christi pro hominibus, utpote infi-
nitus : atqui hæc tres conditiones consti-
tuunt rationem capitis, ut dictum est : ergo.

1º. D. maj. per singulas partes. Gratia
unionis est prior et perfectior gratia habi-

tuali simpliciter et in ordine hypostatico, | *C. maj.* secundum quid et in ratione principii operativi quo, xv. *maj.* Prioritas enim et perfectio sub illa ratione, soli gratiæ habituali Christi competit quæ intrinsece informat animam Christi, et in ea habet rationem naturæ in ordine supernaturali : prioritas autem et perfectio in ratione principii operativi maxime attenditur in gratia capitis, quia caput est in genere acti) et operativi in membra, *ut patet.*

Similiter D. ultimam partem maj. Omnis valor meriti et satisfactionis Christi derivatur a gratia unionis remote tanquam a præsupposito et connotato, *C. maj.* proxime tanquam a principio effectivo, *N. maj.* *Et intellecta min. ad sensum maj. N. conseq.*

Verum est ergo quod omnis fons et origo unde promanat valor infinitus in operibus Christi, sit ipsa gratia unionis seu persona divina unita humanitati; quia tamen non est operativa *quo* illorum operum, sed tantum conditio constituens agens *ut quod*, non potest nisi mediante principio *quo* hanc infinitatem operibus communicare, nec ideo esse gratia capitis de cujus ratione est quod sit elicitora *quo* illorum meritorum. Id autem præstat gratia habitualis ut connotât gratiam unionis : et 4° cum habeat rationem naturæ in ordine supernaturali, et radicaliter operativa *quo* actionum supernaturalium; 2° quia ex conjunctione ad Verbum haurit supereminentiam et quamdam dignitatem moraliter infinitam, illam communicat actionibus ab ipsa procedentibus.

Ex quo colliges quod, licet gratia habitualis Christi sit ejusdem speciei cum nostra in esse physico, non tamen in esse moris; et quod gratia duræ creaturæ quantumvis perficiatur, non possit unquam ipsam constituere caput aliorum, siquidem hanc eminentiam habeat gratia Christi ex conjunctione ad Verbum.

Obj. 2°. Si Christus non haberet gratiam habitualement, foret nihilominus adhuc caput nostrum. Ergo *Prob. ant.* Gratia habitualis non est ipsi absolute necessaria, ut possit elicere actus meritorios, ut dictum est. Ergo.

/?. *D. ant.* Si Christus, etc. foret adhuc, caput nostrum rationale personalitatis divinæ seu gratiæ unionis, *N.* per illam enim

non constituitur operativus meriti; ratione auxilii transeuntis seu alterius doni superadditi suppletis vices gratiæ habitualis, *C.* Unde ubi habetur ipsa gratia habitualis quæ est connaturaliter operativus et influxivus, *a fortiori* per illam constituitur caput.

Obj. 5°. Secundum doctrinam traditam, sequitur quod gratia Christi personalis et capitalis sit eadem realiter sub diversa ratione; personalis, quatenus sanctificat Christum; capitalis, quatenus constituit eum potentem influere in alios : atqui id dici non potest : ergo. *Prob. min.* Gratia ordinata ad aliorum sanctificationem non est gratia gratum faciens, sed gratis data. Ergo.

Il. N. min. Sicut enim est idem calor quo ignis est actu calidus, et quo potens est alia calefacere : ita de gratia respectu Christi, ut dictum est in probatione conclusionis. *Ad prob. D. ant.* Gratia primario ordinata ad aliorum sanctificationem, non est gratia gratum faciens, *C.* secundo tantum, *N. ant. et conseq. Patet.*

Inst. Idem non potest esse particulare et universale : atqui gratia personalis est particularis, capitalis est universalis : ergo.

/?. *D. ant.* Idem sub eadem ratione non potest esse particulare et universale, *C.* sub diversa ratione, *N.* maxime si agatur ut hic de universalitate in causando : sic idem calor ignis, quatenus eum alicuiusmodi calefacere, est particularis; quatenus cum constituit potentem alia calefacere, est universalis.

Bepones. In capite nostro naturali, scilicet Adamo, aliud fuit peccatum ejus personale et aliud originale quo alios infecit : ergo similiter alia in Christo gratia, originalis.

Il. N. aut. Idem enim actuale peccatum Adam, quatenus ipsius personam afficit, dicitur personale ; et quatenus est causa cur natura corrupta privata iustitia originali nobis communicetur, dicitur in ipso Adam peccatum originale.

ARTICULUS V.

Varice quæstiones circa præsentem materiam ex ceteris articulis D. Th. breviter expenduntur.

Potes 1° utrum esse caput Ecclesiæ sit proprium Christo?

ibid. α. 6. — *B.* Esse caput secundum intrinsecum influxum gratiæ et justificationis, est proprium Christo ; quia ut dixi-

mus, hoc habet ex gratia habituali ut conjuncta Verbo.

Ibid.—Esse autem caput secundum exteriorem gubernationem, potest aliis convenire a Christo, sed differenter. Christus enim est hoc sensu caput secundum omnem locum, tempus et statum; alii autem homines dicuntur capita secundum specialia loca, sicut episcopus suarum ecclesiarum; vel secundum determinatum tempus, sicut papa est caput totius Ecclesiæ, scilicet tempore sui pontificatus; vel secundum determinatum statum, prout scilicet sunt in statu viatoris. Altera est differentia, quod Christus sit hoc sensu caput Ecclesiæ propria virtute et auctoritate: alii vero dicuntur capita in quantum vicem gerunt Christi, juxta illud 2 Cor. 5: *Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos.*

Dices. Contionatores et sacramentorum ministri causant gratiam interius. Ergo.

B. quoad concionatores, eos causare gratiam persuadendo exterius, non autem influendo interius; quoad ministros sacramentorum, innuere quidem gratiam, non ratione virtutis sibi insitæ, sed ratione sacramenti quod administrant; Christus autem virtute sibi insita ex conjunctione ad Verbum.

Petes 2º utrum Lucifer, princeps dæmoniorum, sit caput omnium malorum?

ib. a. 7. o.—*Λ.ηη* esse caput malorum influendo interius in eorum voluntatem; cum enim omnis actus elicited voluntatis sit naturalis, et non possit quoad hoc violentiam pati, nihil ipsum causare interius effective potest, nisi ipsa voluntas, vel naturæ seu ipsius voluntatis auctor, qui est Deus. Est autem diabolus caput malorum quoad externam gubernationem, quatenus per suggestiones et lenlationes eos inducendo ad peccatum, adducit ad suum finem qui est aversio a Deo.

Dices 1º. Diabolus incitat ad malum non solum per suggestiones et tentations exteriores, sed etiam interiores: ergo non est solum caput malorum quoad externam gubernationem.

B. per externam gubernationem diaboli, S. Doctorem non eam solum intelligere quæ est visibilis, qualis est principum et prælatorum, sed illam omnem quæ est extra essentiam animæ et voluntatis, in quam diabolus illabi non potest, ut docetur 1 2, q. 9. etq. 80, art. 1.

Dices 2º *contra secundam pariem.* Non omnes peccant ex suggestionem diaboli, sed aliqui ex proprio motu voluntatis. Ergo.

Ibid, ad 2.—*B. V. conseq.* Quia diabolus primus omnium peccavit, et peccatum suum velut signum aliis omnibus sequendum proposuit. Ad rationem vero capitis secundum externam gubernationem, sufficit si isto modo alios in suum finem adducat, ut patet in gubernatore vel duce exercitus, qui non semper suggerit singulis subjectis ut suæ voluntati obediant, sed proponit omnibus vexillum militiæ, vel suæ voluntatis signum, ad cujus sequelam aliqui excitantur inducti, alii nullo persuadente, sed propria sponte.

Utrum vero Adam possit etiam dici caput malorum? videtur quod non. Quia licet mediante generatione traducat in posteros peccatum originale a quo actualia derivantur, id tamen non fit ex intentione ipsius directa.

Pctcsôl utrum Antichristus possit etiam dici caput omnium malorum?

B. esse caput non quoad prioritatem temporis, cum sit tantum in fine temporum venturus; neque quoad influxum, cum in peccatores ipso anteriores influere non possit; sed tantum quoad perfectionem et eminentiam malitiæ, ita ut omnes mali qui eum processerunt, sint quasi imago et figura Antichristi.

INDEX

Dissertationum, Articulorum, Paragrapliorum, Petitionum, Consectariorum, Digressionum, etc., quæ in hoc tomo II. continentur.

TRACTATUS DE SS. TRINITATIS MYSTERIO.

DISSERTATIO PROOEMIALIS. De veritate et cognoscibilitate mysterii SS. Trinitatis.	Pag. 1
Art. I. Recensentur præcipuæ hæreses adversus SS. Trinitatis mysterium.	Ibid.
Sabellianismus.	Ibid.
Arianismus.	2
Macedonianismus.	5
Socinianismus et alii errantes circa mysterium sanctissimæ Trinitatis.	4
Art. II. De veritate et existentia mysterii sanctissimæ Trinitatis.	5
§ T. Distinctio seu pluralitas personarum adversus Sabellianos asseritur ex SS. Scripturis.	Ibid.
§ II. Consubstantialitas personarum adversus Arianos et Macedonianos asseritur ex SS. Scripturis.	8
Consubstantialitas seu divinitas Filii, contra Arianos.	Ibid.
Consubstantialitas Spiritus sancti, adversus Macedonianos.	10
§ III. Pluralitas et consubstantialitas Personarum simul probantur ex SS. Scripturis.	Ibid.
Ex veteri Testamento.	Ibid.
Ex novo Testamento.	11
§ IV. Pluralitas et consubstantialitas Personarum probatur traditione.	Ibid.
Primo sæculo.	Ibid.
Secundo sæculo.	16
Tertio sæculo.	18
Specialia adversus Judæos.	19
Art. III. Solvuntur objectiones.	20
§ I. Objectiones ab auctoritate S. Scripturæ contra trinitatem Personarum.	Ibid.
§ II. Objectiones ab auctoritate contra consubstantialitatem Personarum; et 1º contra consubstantialitatem Verbi, ex S. Scriptura.	21
Objectiones et Patribus Antenicænis contra consubstantialitatem Verbi.	26
De S. Justino martyre.	Ibid.
De Tertulliano.	27
De S. Dionysio Alexandrino.	50
Objectiones contra divinitatem Spiritus sancti.	
Objectiones Trilicæarum.	

§ IU. Objectiones a ratione contra integrum mysterium.	33
Art. IV. Utrum sanctissimæ Trinitatis mysterium possit lumine naturali cognosci?	35
Petes utrum et quæ hujus mysterii licet concessa sit Judæis?	39
DIGRESSIO I HISTORICA. De concilio Nicæno, in causa Arii.	40
§ I. Quis convocavit concilium Nicænum? Quis illi præfuit?	Ibid.
Symbolum concilii Nicæni.	41
§ II. Utrum vox <i>homoousion</i> , seu <i>consustantialis</i> , <i>convenienter</i> inserta sit Symbolo Nicæno?	i
DIGRESSIO II HISTORICA. De Libri lapsu.	46
Petes quid sit censendum de Osio, fidei Nicænæ et S. Athanasii aliquando præcipuo defensore, totque meritis insigni ut Magno Osio ubique proclamaretur?	49
DIGRESSIO III HISTORICA. De concilio Ariminensi. Utrum Patres Ariminenses subscripserint hæresi Arianæ?	Ibid.
DIGRESSIO IV HISTORICA. De primo concilio Constantinopolitano, secundo œcumenico, in causa Macedonii.	51
§ I. Utrum et quomodo concilium Constantinopolitanum primum sit œcumenicum? ubi de ejus convocatione et præsentia.	Ibid.
Probabilis sententia proponitur.	52
Probabilior sententia proponitur.	53
Symbolum Nicæno-Constantinopolitanum. MI	
§ II. Utrum concilium Constantinopolitanum primum semper fuerit in Ecclesia receptum?	Ibid.
DISSERTATIO II. De processionibus divinarum Personarum.	57
Art. I. Utrum in divinis sint processiones?	Ibid.
Solvuntur objectiones.	51)
Petes quare, cum Filius et Spiritus sanctus a Patre procedant, emanationi Spiritus sancti adaptetur processio potius quam Filio?	60
Art. II. Quodnam sit principium quo proximum divinarum processionum?	Ibid.
Solvuntur objectiones.	62
Art. III. In quo formaliter consistant divina? processiones active sumptæ?	(H
Art. IV. Quoi sont in Deo processiones?	67
Art. V. Utrum sola processio Verbi et non	

proceso Spiritus sancti sil gencra(io?Qu;e ratio hujus discriminis?	69	prium Patri?	i 13
Opiniones Scholæ.	71	Art. II. De persona Filii.	Ibid.
Solvuntur objectiones.	72	Quæritur P* utrum Verbum in divini., sit nomen personale an essentielle?	114
DISSERTATIO III. De relationibus divi- nis.	75	Quærilur 2° utrum Verbum sit nomen pro- prium Filii?	115
Art. I. Utrum in Deo sint aliqua relationes reales?	Ibid.	Quærilur 3° utrum Imago in divinis dicatur personaliter?	Ibid.
Art. II. Quot sunt in Deo relationes reales?	77	Quærilur 4° utrum nomen imaginis sit pro- prium Filio?	Ibid.
Art. III. De identitate el distinctione relatio- num ab essentia.	79	Art. III. Ex quarum rerum cognitione Ver- bum per se procedat a Patre?	116
Art. IV. Utrum relationes divinæ habeant exis lentias relativascriter inter se et vir- tualilcrab existentia essentiæ distinctas?	82	Solvuntur objectiones.	118
Solvuntur objectiones.	83	Art. IV. De persona Spiritussancti. Utrum Spiritus sanctus procedat a Filio.	120
Art. V. Utrum relationes divinæ præter ab- solutam essentiæ perfectionem, afferant aliam relativam?	84	Prænolanda.	Ibid.
Solvuntur objectiones.	88	Resolutio quæslionis.	122
DISSERTATIO IV. De personis in commu- ni, carum pluralitate, modo loquendi de illis carumque notionibus.	91	Solvuntur argumenta Græcorum.	125
Art. I. Quid sit persona? An sit idem cum, hypostasi el subsistentia? An proprie sit in* divinis, el quid significet?	Ibid.	Art. V. Utrum si Spiritus sanctus non proce- deret a Filio, distingueretur ab illo?	127
Quærilur 1° quid sit persona?	Ibid.	Solvuntur objectiones.	129
Quærilur 2° utrum persona sit idem quod hypostasis el subsistentia?	92	Art. VI. Variæ quaestiones resolvuntur circa præsentem materiam.	131
Quærilur 3° utrum personæ divinæ possint dici tres substantial, sicut dicuntur tres hypostases, seu tres personæ?	95	Quæritur 1° utrum recte dicatur Spiritum sanctum procedere a Patre per Filium? Ib.	
Quæritur 4° utrum ratio personæ proprie re- perialur in divinis?	Ibid.	Quærilur 2° utrum Spiritus sanctus per se el ratione proprietatis personalis, petat procedere a duabus personis?	Ibid.
Quærilur 5° quid significet in divinis hoc no- men personæ?	94	Quæritur 3° utrum Pater et Filius sint unum principium Spiritussancti?	132
Art. II. Utrum personæ divinæ constituentur relationibus?	Ibid.	Quærilur 4° pro quo supponat principium Spiritus sancti scu spirator?	133
Objectiones pro sententiis impugnatis.	96	Art. VII. Utrum hæc particula, <i>Filioque</i> , jure sit addita Symbolo Nicæno-Constan- tinopolitano?	Ibid.
Objectiones directe contra nostram senten- tiam.	98	Solvuntur objectiones.	131
Art. III. Utrum in Deo secundum se consi- derato et relationibus ac personis præin- tellecto, detur aliqua subsistentia abso- luta?	101	Art. VIII. De variis nominibus Spiritus sancti.	137
Solvuntur objectiones.	102	Quærilur 1° utrum hoc nomen, <i>Spiritus sanc- tus</i> , sil proprium lcriiæ personæ?	Ibid.
Art. IV. Utrum præter subsistentiam abso- lutam, dentur in Deo tres subsistentia- relativæ?	104	Quæritur 2° utrum Amor sit proprium no- men Spiritus sancti?	Ibid.
Solvuntur objectiones.	106	Quæritur 3° ex quarum rerum amore proce- dat Spiritus sanctus?	Ibid.
Art. V. De perlinentibus ad unitatem vel pluralitatem in divinis quoad modum lo- quendi.	108	Quæritur 4° utrum Pater el Filius diligant se Spiritu sancio?	138
Art. VI. De notionibus divinis.	110	Quæritur 5° utrum Donum sit proprium no- men Spiritus sancti?	Ibid.
Corollarium de proprietatibus, potentiis el actibus notionalibus.	111	DIGRESSIO HISTORICA. Quandonam hæc particula, <i>Filioque</i> , addita luit Symbolo? Ib.	
DISSERTATIO V. De personis divinis in particulari.	112	DISSERTATIO VI. De comparatione Per- sonarum ad essentiam, ad proprietates per- sonales, ad actus notionalcs, ad se invicem et ad creaturas.	140
Art. I. De persona Patris.	Ibid.	Art. 1. De Personarum comparatione ad es- sentiam.	Ibid.
Quæritur 1° utrum Pater competat esse prin- cipium?	Ibid.	Quærilur 1° utrum nomina essentialia, id est, quæ essentiam scu essentiam spectantia nude significant absque insinuatione perso- narum, prædicentur singulariter de ti bus Personis?	Ibid.
Quærilur 2° utrum hoc nomen <i>Pater</i> sil pro- prium primæ personæ divinæ?	113	Quæritur 2° utrum nomina essentialia conve- nienter approprientur Personis?	
Quærilur 3° utrum esse ingenuum sit pro-			

Art. II. De comparatione Personarum ad relationes et ad actus notionales. 142
Quærilur 1° utrum in divinis relatio sit idem quod persona? Ibid.
Quæritur 2° utrum actiones notionales præiniciuntur proprietatibus seu relationibus? Ibid.
Quæritur 3. utrum actus notionales sint voluntarii? 145
Art. III. De comparatione Personarum ad invicem. 144
Quæritur 1° utrum personæ divinæ sint sibi coæuales? Ibid.
Quæritur 2° utrum in divinis personis sit ordo naturæ? 145
Quæritur 5. utrum admittenda sit divinarum personarum circuminsessio? Ibid.
Art. IV. De missione divinarum personarum. 146
Quæritur 1° utrum alicui divinæ personæ conveniat mitti? Ibid.
Quæritur 2° utrum missio dicenda sit æterna, an temporalis? 147
Quæritur 5° utrum missio invisibilis divinarum personarum sit solum secundum donum gratiæ sanctificantis? Ibid.
Quæritur 4° utrum per missionem invisibilem, personæ divinæ fiant substantialiter præsentēs animæ, ita ut si per impossibile non essent substantialiter præsentēs per immensitatem, forent nihilominus ratione doni gratiæ sanctificantis? 148

TRACTATUS DE ANGELIS.

DISSERTATIO I. De existentia et quidditate angelorum? 149
Art. I. Utrum sint angeli? Ibid.
Art. II. Quando, ubi et in quanto numero angeli sint creati? 151
Art. III. Utrum angeli sint omnino immateriales et incorporei? 153
Art. IV. Utrum angeli assumant corpora et in eis actiones vitales exercent? 156
Petes 1° quot conditiones requirantur ad assumptionem corporis ab angelo? 157
Petes 2° ex qua natura formantur corpora assumpta ab angelis? Ibid.
Petes 3° qua virtute angeli assumunt corpora? Ibid.
Art. V. Utrum sint plures angeli solo numero distincti intra eandem speciem? 158
Solvuntur objectiones. 160
DISSERTATIO II. De loco et motu locali angelorum. 162
Art. I. De loco angelorum. Ibid.
Solvuntur objectiones. 165
Art. II. Consecratoria præcedunt doctrinæ 168
Art. III. De motu locali angelorum. 170
DISSERTATIO III. De pertinentiis ad intellectum et voluntatem angelorum. 172
Art. I. De medio cognitionis angelicæ. 175
§ 1. Utrum angeli indigeant speciebus ad se

et alia a se cognoscendum? 175
§ 11. Utrum species quibus angelus cognoscit alia a se, sint a rebus acceptæ, an congenitæ et connaturales? 174
§ 111. Utrum superiores angeli intelligant per species, magis universales quam inferiores? 176
Art. II. De objecto cognitionis angelicæ. 177
§ I. Utrum angelus cognoscat materialia et singularia? Ibid.
§ II. Utrum angeli futura cognoscant? 179
Petes utrum angelicæ cognoscant præterita? 181
§ 111. Utrum angeli cognoscant naturaliter cogitationes cordium et mysteria gratiæ? 182
Art. III. De modo cognitionis angelicæ. 181
§ I. Utrum angelus sit semper intelligenti actu? Ibid.
§ II. Utrum angelus possit simul plura vel plura intelligere? 185
§ III. Utrum angelus cognoscat discurrendo? 186
§ IV. Utrum angelus inferior comprehendat superiorem? 188
Art. IV. De dilectione angelorum. 189
DISSERTATIO IV. De gratia et gloria angelorum. 190
Art. I. Utrum angeli fuerint in sua creatione beati? Ibid.
Art. II. Utrum angelus indiguerit gratia actuali ad hoc vel se converteret ad Deum vel objectum supernaturalis beatitudinis? 191
Art. III. Utrum angeli fuerint creati in gratia sanctificante? 192
Petes utrum angelus in sui creatione receperit gratiam per motum seu consensum liberi arbitrii? 190
Art. IV. Utrum angeli consecuti sint gratiam et gloriam secundum quantitatem suorum naturalium? Ibid.
Art. V. Utrum et quomodo angeli meruerint suam beatitudinem supernaturalem? 194
Art. VI. Utrum angelus statim post unum actum meriti, beatitudinem habuerit? 195
Art. VII. Quot instantibus completa fuerit via angelorum? 196
DISSERTATIO V. De culpa angelorum. 199
Art. I. Utrum angeli potuerint peccare, possitque dari creatura ex natura sua impeccabilis? Ibid.
Solvuntur objectiones contra ultimam conclusionem. 202
Art. II. Quo genere, vel quæ specie peccaverint et nunc peccant? 203
Art. III. Circa quod objectum primo superbient angelus? 206
Art. IV. Utrum angelus potuerit peccare in primo instanti suæ creationis? 208
Petes 1° utrum supremus inter peccantes, fuerit supremus inter omnes? 209
Petes 2° utrum peccatum primi angeli fuerit aliis causa peccandi? 210
Petes 5. utrum tot angeli peccaverunt quot remanserunt?

DISSERTATIO VI. De pœna dæmonum. 210
 Art. 1. De obcæcatione et obduratione dæmonum. Ibid.
 § I. De obtiæcatione dæmonum. Ibid.
 § II. De obstinatione dæmonum. Ibid.
 Supponenda et prænotanda. Ibid.
 Resolutio difficultatis.
 Solvuntur objectiones.

Petes ulrum dæmones sint ita obfirmati in malo, ut non possint ullum bonum opus morale facere? 21-4

Art. II. Ulrum didor sil in dæmonibus? 215

Art. III. Utrum el quomodo igne inferni torqueantur dæmones? Ibid.

§ I. Supponenda. Ibid.

§ II. Resolutio difficultatis. 217

Petes lu per quid ignis inferni ligat dæmones, an per aliquid pure extrinsecum, an per aliquam formam intrinsecam ab ipso productam; et in quo hæc forma subiectetur? 218

Peles 2° ulrum dæmones præter hanc alligationem, nullum aliud acerbius supplicium patiantur ab igne? Ibid.

DISSERTATIO VII. De locutione et illuminatione angelorum. 219

Art. I. De locutione angelorum. Ibid.

Petes 1° ulrum angeli inferiores possint loqui superioribus et omnes Deo? 223

Petes 2° utrum angelus possit alteri loqui in quacumque distantia? Ibid.

Art. II. De illuminatione angelorum. Ibid.

Art. III. Variæ quæsiunculæ circa illuminationem angelorum breviter resolvuntur. 223

Petes 1° utrum angelus inferior illuminet superiorem? Ibid.

Petes 2° de quibus superiores angeli illuminent inferiores? 226

Peles 3° ulrum dæmones superiores illuminent inferiores? Ibid.

Petes 4° utrum boni angeli illuminent dæmones? Ibid.

Petes 5° utrum illuminatio, purgatio et perfectio inter se differant? Ibid.

Petes 6° tandem in quo differunt illuminatio et locutio? Ibid.

DISSERTATIO VIII. De hierarchiis, ordinibus, missione et custodia angelorum. 227

Art. 1. De hierarchiis et ordinibus angelorum. Ibid.

Petes utrum in dæmonibus sil hierarchia et prælatio? 228

Art. II. De missione angelorum in ministerium. Ibid.

§ I. Ulrum angeli mittantur in ministerium? ib.

§ II. Utrum omnes angeli mittantur in ministerium? 229

Art. III. De custodia bonorum angelorum et impugnatione malorum. Per varias quæstiunculas. 230

Peles 1° utrum homines lib angelis custodiantur? Ibid.

Peles 2° utrum plures homines ab uno angelo, an singuli homines a singulis angelis custodiantur? 232

Peles 3° quæ sint officia angelorum custodum erga nos? 235

Peles 4° ulrum angeli custodes quandoque suos clientes deserant? Ibid.

Petes 5° ulrum angeli dolcant de malis nostris? Ibid.

Petes 6° ex quo ordine sint angeli custodes? 231

Petes 7° utrum dæmones impugnent et lentent homines? Ibid.

Petes 8° utrum sil cuique suus malus angelus ad exercitium, sicut cuique est bonus ad custodiam? Ibid.

TRACTATUS DE OPERE SEX DIERUM.

DISSERTATIO I. De processione creaturarum a Deo. 235

Art. I. Ulrum omne ens sit effective a Deo? Ubi de Cartesianismo. Ibid.

Art. II. Ulrum Deus sit causa exemplaris et finalis omnium rerum? 258

Art. III. De modo emanationis rerum a Deo, qui dicitur creatio. 259

Art. IV. Utrum sil solius Dei creare? 240

Art. V. Utrum mundus sit unicus et perfectus? 211

Art. VI. Ulrum mundus sil aut potuerit esse ab æterno?

Solvuntur objectiones contra secundam conclusionem. 244

Solvuntur objectiones contra tertiam conclusionem. 246

Art. VII. Quo anni tempore mundus fuerit creatus? 217

DISSERTATIO II. De sex diebus creationis mundi necnon de rebus quæ in unoquoque die creantur sunt. 248

Art. I. Ulrum sex dies creationis sint reales? Ibid. Solvuntur objectiones. 250

Art. II. De opere primæ diei. 251

Art. III. De opere secundæ diei.

Art. IV. De opere tertiæ diei. -JO

Art. V. De opere quartæ diei.

Art. VI. De opere quintæ diei. 255

Art. VII. De opere sextæ diei. 250

DISSERTATIO III. De homine quantum ad animam. 258

Art. 1. Ulrum anima hominis sil materialis seu corporea, an spiritualis? Ibid.

Art. II. Utrum anima rationalis sil incorruptibilis et immortalis? 260

Solvuntur objectiones. 261

Art. II. Ulrum anima rationalis creetur vel traducatur a parentibus? 262

Solvuntur objectiones. 264

Art. IV. Ulrum animæ fuerint creata ante corpora? 266

Art. V. An et qua ratione homo sil factus ad imaginem Dei? Ibid.

DISSERTATIO IV. De conditione primi ho-

- minis quantum ad intellectum et voluntatem. 2G8
- Art. I. Utrum primus homo in statu innocentis viderit Deum et angelos per essentiam? Ibid.
- Art. II. Quarum rerum cognitionem habuerit primus homo? Ibid.
- Art. III. Utrum primus homo creatus fuerit in gratia sanctificante? 271
- Art. IV. De dominio quod habuerit primus homo in statu innocentis super alias creaturas. 275
- DISSERTATIO V. De conditione primorum quantum ad corpus. 274
- Art. I. Deformatione corporis Ad. Ibid.
- Art. II. De formatione corporis Ev. 27G
- § I. Quo sensu intelligenda sit formatio Ev. ex viro et costa viri, an litterali vel metaphorice? Ibid.
- Solvuntur objectiones. 277
- § II. Quandonam Eva producta fuerit? 279
- § III. An fuerit conveniens Evam formari ex viro et costa viri? 280
- Art. III. De conditione primorum parentum in statu innocentis quantum ad conservationem individui. 281
- § I. Utrum homo in statu innocentis fuerit immortalis. Ibid.
- § II. Unde primo homini in statu innocentis proveniebat immortalitas? 282
- Art. IV. De conditione primorum parentum in statu innocentis quantum ad conservationem speciei. 281
- § I. Utrum in statu innocentis fuisset generatio ad multiplicationem hominum? Ibid.
- § II. Utrum in statu innocentis generatio fuisset per coitum? 285
- DISSERTATIO VI. De conditione prolis generandae in statu innocentis. 287
- Art. I. De conditione prolis generandae in statu innocentis quantum ad corpus. Ibid.
- § I. Utrum si perseverasset status innocentis, iidem numero homines in eo nati fuissent qui in statu naturae lapsi nati sunt, nascuntur et nascentur? Ibid.
- § II. Utrum pueri in statu innocentis mox nati virtutem perfectam habuissent ad quemlibet motum membrorum? 289
- § III. Quibus cibis usi fuissent homines in statu innocentis? 290
- § IV. Utrum in statu innocentis nati fuissent foeminae? 291
- Art. II. De conditione prolis generandae in statu innocentis quantum ad iustitiam. Ibid.
- Art. III. De conditione prolis generandae in statu innocentis quantum ad scientiam. 292
- DISSERTATIO VII. De loco hominis qui est Paradisus. 293
- Art. I. Utrum Paradisus sit locus corporeus? Ibid.
- Art. II. Utrum Paradisus terrestris sit locus particularis, et ubi sit? 295
- Art. III. Utrum diu nunc existat Paradisus terrestris? 296
- Art. IV. De ligno scientiae boni et mali. 298
- Art. V. A quo tentata fuit Eva ut manducaret de ligno vetito? 299
- DISSERTATIO VIII. De peccato primorum parentum et ejus poena. 500
- Art. I. Quodnam fuerit primum peccatum primorum parentum? Ibid.
- Solvuntur objectiones. 301
- Art. II. De gravitate peccati primorum parentum. 304
- Art. III. De poenis peccati primorum parentum. 305
- Art. IV. De poenitentia et salute primorum parentum. 507
- TRACTATUS DE INCARNATIONE.
- PROOEMIUM, in quo recensentur varii haereses circa incarnationis mysterium. 308
- DISSERTATIO I. De possibilitate et cognoscibilitate Incarnationis. 509
- Art. I. Utrum Incarnatio Verbi sit possibilis? 510
- Solvuntur objectiones. Ibid.
- Art. II. Utrum lumine naturali possit demonstrari aut cognosci possibilitas Incarnationis? 512
- Solvuntur objectiones. 513
- Consectarium. Ibid.
- Potes an et quibus revelatum fuerit mysterium Incarnationis? 514
- DISSERTATIO II. De existentia Incarnationis, contra Judaeos. 515
- Art. I. Praemitenda de divinitate Messiae. Ibid.
- Art. II. Utrum Messias advenerit? 51G
- § I. Prima probatio ex vaticinio Jacob. Ibid.
- Praeluduntur effugia Judaeorum. Ibid.
- § II. Secunda probatio ex septuaginta hebdomadibus Danielis. 520
- Solvuntur objectiones Judaeorum. 521
- § III. Tertia probatio ex prophetis Aggaeo et Malachia, praedicantibus Messiam oriturum stante secundo templo. 525
- Art. III. De peracto Incarnationis mysterio in Jesu Nazareno. Ibid.
- § I. Prima probatio petita ex iam laudatis vaticiniis Jacob et Danielis. Ibid.
- Difficultas I. Quid nomine Judaei in Jacobo vaticinio sit intelligendum? an sola tribus Judaei, an tota gens Judaica? 525
- Difficultas II. Utrum Herodes fuerit genere Judaeus, an alienigena? 328
- Potes 1º si Herodes non fuerit ex genere Judaeorum, ex quo ergo alio genere? 550
- Potes 2º quo sensu Christus in vaticinio Jacob dicitur *Expectatio gentium*? Et ab Aggaeo *Desideratus gentibus*, cum ejus futuri adventus gentes nullam haberent notitiam? Ibid.
- § II. Secunda probatio ex Prophetis praenuntiantibus circumstantias nativitatis, vitae et mortis Messiae, adimpletis in Jesu Nazareno. Ibid.

- § III. Tertia probatio ex his quæ pronuntiata sunt ex adventu Messiae subsequutura, ei quæ ex adventu Christi nostri sunt adimpleta. 332
- § IV. Quarta probatio ex miraculis Christi comparatis cum miraculis Moysis. 335
- Art. IV. Solvuntur objectiones Judæorum. 336
- DIGRESSIO I HISTORICA. De Josephi testimonio : si sine genuinum an suppositum? 339
- DIGRESSIO II HISTORICA. De libris Sibyllinis : utrum sint genuini an suppositi? 341
- DISSERTATIO III. De convenientia, necessitate et motivo Incarnationis. 342
- Art. I. De convenientia Incarnationis. Ibid.
- Art. II. De necessitate Incarnationis. 344
- § I. Utrum Incarnatio fuerit necessaria ad reparationem generis humani? Ibid.
- Solvuntur objectiones. 345
- § II. Utrum ad condignam satisfactionem pro peccato necessaria fuerit Incarnatio? 347
- Solvuntur objectiones. 349
- Art. III. De motivo Incarnationis. Utrum, si homo non peccasset, Deus vi præsentis decreti incarnatus fuisset? 351
- Solvuntur objectiones. 355
- Art. IV. Ad quæ peccata delenda venerit Christus? 361
- DISSERTATIO IV. De quidditate Incarnationis, sive de ipsa unione hypostatica. 362
- Art. I. Utrum unio Verbi incarnati facta sit in natura vel in persona? Ibid.
- Consecrarium. 365
- Solvuntur objectiones Eutychianorum contra primam conclusionem. 366
- Solvuntur objectiones Nestorianorum contra secundam conclusionem. 367
- Art. II. Utrum Christus sit persona composita? 370
- Solvuntur objectiones. 371
- Art. III. Utrum unio naturæ divinæ et humanæ sit aliquid creatum, sive utrum detur nexus evidens formalis inter utrumque? 372
- Solvuntur objectiones. 375
- Corollaria. 375
- Art. IV. Utrum unio humanitatis et divinitatis sit substantialis cuicunque omnium maxima? 376
- Art. V. Variæ difficultates expenduntur ex Cæciliæ art. D. Thomæ. 377
- DIGRESSIO I HISTORICA. De Nestorianismo. 378
- § I. Synopsis historica Nestorianismi. Ibid.
- § II. Utrum Nestorius purus hæreticus jure asseri possit? 380
- Solvuntur objectiones. 381
- § III. De convocatione et præsentia concilii Ephesini. Quis illud convocavit? Quis illi præfuit? 382
- § IV. De Epistolis et Anathematismis S. Cyrilli. Utrum hæc scripta sint errori pura? 334
- Solvuntur objectiones. 335
- § V. De fide Joannis Antiocheni et episcoporum Orientalium in causa Nestorii. Utrum Joannes Antiochenus cum suis Orientalibus errori Nestorii adhaeserit? 336
- DIGRESSIO II HISTORICA. De Eutychianismo. 383
- § I. Synopsis historica Eutychianismi. Ibid.
- De prædatoria synodo seu Latrocinio Ephesino. Ibid.
- De concilio Chalcedonensi in causa Eutychidis. 389
- Synodi Chalcedonensis hostes. 391
- Henoticon Zenonis. Ibid.
- Acephali. 392
- Theopaschitæ. Ibid.
- § II. In quo situs sit error Eutychetis? Ibid.
- § III. De convocatione et præsentia concilii Chalcedonensis, Quis illud convocavit? Quis illi præfuit? 393
- § IV. De epistola dogmatica S. Leonis ad S. Flavianum in concilio Chalcedonensi approbata. 395
- § V. Utrum Theodoretus merito coactus sit a concilio Chalcedonensi dicere anathema Nestorio? 396
- Solvuntur objectiones. 398
- DISSERTATIO V. De causa tam morali quam physica Incarnationis. 400
- Art. I. Utrum Christus meruerit aut mereri potuerit suam incarnationem? 401
- Solvuntur objectiones. 402
- Art. II. Utrum Christus meruerit circumstantias suæ Incarnationis? 404
- Art. III. Utrum sancti Patres meruerint Incarnationem? 406
- Art. IV. Quæ fuerit causa physica Incarnationis? 403
- DISSERTATIO VI. De persona assumpta. 409
- Art. I. Utrum proprium sit personæ divinæ naturam alienam terminare? Ibid.
- Solvuntur objectiones. 410
- Art. II. Per quid immediate terminatur natura humana in Christo? An per aliquid absolutum, vel per aliquid relativum? 411
- Solvuntur objectiones. 413
- Art. III. Utrum Deus secundum se, abstracto a personalitatibus relativis, possit naturam alienam assumere? 414
- Art. IV. Utrum personæ divinæ possint simul vel divisim assumere eandem naturam humanam! Et e contra, an plures humanitates possint simul ab eadem persona divina assumi? Ibid.
- Corollaria. 418
- DISSERTATIO VII. De natura assumptibilis et assumpta, necnon de ordine as-

INDEX.

sumptionis.	418	Art. V. De perfectione grati® Christi.	411
Ait. I. De natura assumptibili.	Ibid.	Art. VI. Utrui i gratia habitualis Christi do-	
§ I. Utrum omnis natura completa sit as-		potentia Dei absoluta possit augeri?	412
smnplibllis a Verbo?	Ibid.	Solvuntur objectiones.	443
Soli untur objectiones.	419	DISSERTATIO IX. De gratia Christi scun-	
§11. Utrum Verbum assumere potuerit natu-		dum quod est caput Ecclesiæ.	416
ram propria subsistentia terminatam, ea		Art. I. Utrum Christus ut homo sit caput	
retenta?	420	Ecclesiæ, tam quoad corpus quam quoad	
Variæ quæstiunculæ resolvuntur.	421	animam?	Ibid.
§ III. Utrum substanti® Incomplet® et acci-		Art. II. Utrum Christus sil caput omnium	
dentia possint assumi a Verbo?	422	hominum?	417
Art. II. De natura assumpta.	424	§ I. Prima diilicultas resolvitur.	418
Solvuntur objectiones.	428	Solvuntur objectiones.	419
Art. III. De ordine assumptionis.	429	Consectaria.	Ibid.
DISSERTATIO VIII. De gratia Christi se-		§11. Secunda diilicultas resolvitur.	430
cundum quod est singularis homo.	450	Solvuntur objectiones.	451
Art. I. De sanctificatione Christi per gratiam		§111. Tertia difiicullas resolvitur.	452
substantialem unionis.	Ibid.	Solvuntur objectiones.	Ibid.
§ I. Prima diilicultas resolvitur.	451	Art. 111. An Christussit caput angelorum?	455
Solvuntur objectiones.	452	Solvuntur objectiones contra primam con-	
§11. Secunda difiicullas resolvitur.	454	clusionem.	458
Sohunlur objectiones.	455	Solvuntur objectiones contra secundam con-	
Art. II. Utrum in anima Christi fuerit gratia		clusionem.	459
habitualis?	456	Art. IV. Per quam gratiam Christus consti-	
Vari® quæstiunculæ resolvuntur.	458	tuatur caput Ecclesiæ?	465
Art. 111. An omnes virtutes fuerint in		Solvuntur objectiones.	Ibid.
Christo?	Ibid.	Art V. Variæ quæstiunculæ circa pra sentem	
Art. IV. Utrum in Christo fuerint dona Spi-		materiam ex cæleris articulis D. Th. bre-	
ritus sancti cl gratiæ gratis datæ?	440	viter expenduntur.	46J

